LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930
2 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1354 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

«Խորհրդ. Հայաստան»ի խմբագրական ծանօթութիւնը եւ գլխաւորը, որ արտատպած էինք մեր վերջին խմբագրականին մէջ, ցոյց կուտայ թէ կոմունիստական կուսակցութեան կեդրոնական օրգանը լիովին տեղեակ չէ եղած նոր վարչութեան քաղաքականութեան, եւ տեղ տուած է այնպիսի արտայայտութիւններու, որոնք անցեալ տարիներու ընթացքին անընդհատ կրկնուած են։

Թերթի սխալը ուղղելու համար հրապարակ եկած է կ. կոմիտէի անդամ եւ վերստուգիչ յանձնաժողովի Նախագահ Թ. Մանտալեան բոլշեւիկեան այժմու գաղափարախօսութեամբ վարդելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը եւ ստորէն սաստելու սայթաքողները։

Թ. Մանտալեան սայթաքում կը նկատէ Պ. Թորոսեանի այն պնդումը թէ Դաշնակցութիւնը իր գործունէութեան ծանրութեան կեդրոնը դարձուցած է Թուրքիան։ Ընդհակառակը կը պնդէ թէ Դաշնակցութիւնը ուշքն ու միտքը լարած է Խորհրդ. Միութեան դէմ։ Թէեւ Պ. Թորոսեանն ալ պակաս չէ մնացած Թ. Մանտալեանէն, Դաշնակցութեան վերագրելու այս գարնան Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած ապստամբութիւնները, բայց Մերձաւոր Արեւելքի ընդհանուր դէպքերը նկատի առնելով, համարձակած է ըսել թէ Դաշնակցութիւնը Խորհրդ. Միութեան դէմ իր պայքարը կը տանի «խաղաղ ներգործօն ճանապարհով»։ Ի հարկէ բոլշեւիկ յօդուածագիրն ամէն զգուշութիւն ձեռք առած է չբանադրուելու համար, ու այդ չակերտուած բառերը փոխ առած է դաշնակցական թերթերէ։ Սակայն, հաւատաքննիչ Թ. Մանտալեան նոյնքան ճարպիկութեամբ կը բռնէ իր ընկերոջ օձիքէն։

Ի՞նչ կ՚ըսէ Մանտալեան այս առթիւ.— «Խօսիլ այդ պայմաններում դաշնակցութեան, իբր թէ նոր, իբր թէ «խաղաղ» դիրքաւորման մասին, կը նշանակէ կոծկել դասակարգային թշնամու կռիւացումը. քօղարկել դասակարգային պայքարը, գաղափարական տրամադրութիւնները ցանել սոփական շարքերում, կը նշանակէ գնրի ինկնել դաշնակցական գրչակների թակարդին, շփոթել նրանց գրական մանէօվրները դաշնակցութեան իրական քաղաքականութեան հետ»։

Անդրադառնալով Թուրքիոյ հանդէպ Դաշնակցութեան նած դիրքին, Մանտալեան կը գրէ.— «Ուրեմն, գլխաւոր թշնամին դաշնակցութեան համար Թուրքիան է, որի դէմ եւ ուղղուած է դաշնակների կողմից հովանաւորուող քրտական շարժումը, մենք չգիտենք թէ ո՞ր դաշնակցական ժուռնալիստի ճարպիկ գրիչն է մոլորեցրել մեր յօդուածագրին, սակայն, կուսակցական կազմակերպութեան եւ բանուորութեան մէջ շատ քիչեր կը գտնուին, որ հաւատան թէ դաշնակցութիւնը Թուրքիային է համարում իր գլխաւոր թշնամին»։

Այս վերջին արտայայտութիւնը, կը խոստովանինք որ նորութիւն մըն է. նորութիւն մը որ տակաւին յօդուածագիր Թորոսեանը եւ «Խորհրդ. Հայաստան»ի խմբագրութիւնը չեն գտած, որովհետեւ, անոնց եւ մեր գիտցածն այն է, որ բոլշեւիկեան կուսակցութեան տասնամեայ գրականութեան մէջ, տասը հազար անգամ գրուած է Դաշնակցութեան դէմ, մեղադրանքը որ աշխատելով զայն որպէս Թուրքին եւ Թուրքիոյ թշնամի անհանգիստ մարտական կուսակցութիւն մը։

Իսկ հիմա, ըստ Թ. Մանտալեանի, Դաշնակցութեան պայքարը ուղղուած չէ Թուրքիոյ դէմ, այլ Խորհրդ. Ռուսիոյ։ Ու այս տրամաբանութեամբ ներկայ կեդր. կոմիտէի «տեսաբան»ը բանի մը գոհարներ կը ներկայացնէ մեզ։ Դարձեալ Մանտալեանն է որ մատ թափ կուտայ Պ. Թորոսեանի վրայ.— «Մեր յօդուածագիրը չի տեսել եւ «քրտական շարժման» իսկական իմաստը, այն է, որ նա ուղղուած է ոչ այնքան Թուրքիայի, որքան Խորհրդ. Միութեան դէմ, քանի դեռ նա ղեկավարւում է անգլիական իմպերիալիզմի եւ Դաշնակցութեան կողմից»։

Այսպիսի դատողութիւն մը, Երեւան նստած հայ «վարիչ»ի մը կողմէ, հաւասար է տխմարութեան։ Այլապէս, ինչպէ՞ս կարելի է ըսել թէ քրտական երեք ամսուան արիւնալի կռիւները Թուրքիայէն աւելի Ռուսաստանի դէմ ուղղուած են։ Կամ աւելի բացորոշ ըլլալու համար, Մանտալեանը պարտաւոր էր այս եզրակացութեան կցել յաւելում մը, յայտարարելով որ ներկայ Թուրքիոյ դէմ ուղղուած որ եւ է հարուած, բոլշեւիկները իրենց դէմ ուղղուած կը նկատեն։ Այն ատեն՝ ծիծաղելի չէր դառնար հարցի քննութեան այն կերպը, որ Մանտալեան որդեգրած է, ցոյց տալու թէ Դաշնակցութիւնը Թուրքիոյ դէմ պայքար չունի։ Ան, նոյնիսկ, այդ մասին վճռապէս կ՚եզրակացնէ.— «Դաշնակցութիւնը պատրաստ է վերջնականապէս հաշտուել Թուրքիոյ հետ, եթէ միայն վերջինս ենթարկուի ազգերի լիգային, այսինքն անգլիական իմպերիալիզմին»։

Այս թեթեւամիտ եւ անհիմն վճիռները շատ դիւրութեամբ կրող են ընդգծել ու ստորագրել բոլշեւիկ ղեկավարները, Հայաստանի հանրային միտքը պղտորելու եւ իրենց ներքին հաշիւները մաքրելու համար։ Բայց այս թեթեւամտութեամբ անոնք չեն կարող վրիպեցնել ժողովուրդի ըմբռնումները Դաշնակցութեան հիմնական քաղաքականութենէն։

Կ. Ս.

«ՈՉ ՄԷԿ ՕՏԱՐ ԿԱՅ ՔՐՏ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

Գահիրէի «Էլ Ահրամ» թերթը հրատարակած է «Հօյպուն»միութեան կեդր. կոմիտէի մէկ յայտարարութիւնը, որ կարեւոր փաստաթուղթ մըն է։ Յայտարարութիւնը կ՚ըսէ ի միջի այլոց.—

1925ի քրտական ըմբոստութենէն յետոյ, քիւրտ ցեղապետներէն շատեր փախան Իրան, Իրաք եւ Սուրիա, իբր քաղաքական յանցաւոր, միւս քիւրտերը մնացին Թուրքիա եւ քաշուեցան Արարատ, ուր կը բնակի Ջալալի աշիրէթը, յետոյ, վերոյիշեալ օտար երկիրներու քիւրտ յեղափոխականները միանալով կազմեցին «Հօյպուն» (անկախութիւն) Միութիւնը, իբր նպատակ ունենալով քրտական անկախութիւնը։ Քրտական շարժումը կեդրոնացած էր մասնաւորաբար Արարատի շրջանին մէջ, ուրկէ պիտի ծագէր ըմբոստութիւնը։ Ներքին եւ արտաքին կազմակերպութիւնը ընելէ յետոյ, Հօյպուն որոշեց Արարատի մէջ ըմբոստանալ եւ հրամանատարութիւնը յանձնեց Իհսան Նուրի փաշայի, որ գնաց Արարատ եւ յաջողեցաւ Թրքական սահմաններու մէջ քրտական անկախ շրջանա՛ մը ստեղծել։

Այսօր վրայ Պայազիտի կուսակալը դրամ եւ հող առաջարկեց Իհսան Նուրի փաշայի, հաշտութիւն կնքելու համար, բայց մերժուեցաւ։ Յետոյ Թուրքերը որոշեցին զինուորական գործողութեան [illegible] հակառակ անոր որ գիտէին թէ քիւրտերուն միակ նպատակն է ազատիլ գաւառմէն եւ Թրքանալու քաղաքականութենէն, յետադիմական նպատակներ վերագրեցին ըմբոստներուն եւ ըսին թէ անոնք գործիք կ՚ըլլան օտարներու։

Մինչդեռ իրողութիւն է որ օտար ո եւէ պետութիւն չօժանդակեր մեզի։ Ապացոյց այն որ Թուրքիոյ հարեւան բոլոր պետութիւնները ամէն տեսակ արգելք կը յարուցանեն քիւրտերուն դէմ, Պարսիկ կառավարութիւնը մէկուկէս տարի առաջ Թաւրիզի մէջ ձերբակալեց 40 քիւրտ ցեղապետներ, այն մեղադրանքով թէ անոնք կը պատկանին Հօյպունի, Իրաքի քիւրտերը ստիպուեցան հեռանալ սահմանամերձ շրջաններէն, Սուրիոյ քիւրտերն ալ դէպի հարաւ ղրկուած են։ Բացարձակապէս սուտ է թէ Լօրէնսը եւ 150նոցները կ՚օգնեն մեզի։ Ամբողջ կազմակերպութիւնը զուտ քրտական է եւ ոչ մէկ օտար կայ անոր շարքերուն մէջ։

ԼՕՐԷՆՍԻ ԴԵՐԸ ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՄԷՋ

«Ահրար» արաբական թերթին Էնկիւրիի թղթակիցը, 8 օգոստ. Թուականով հետեւեալը կը հաղորդէ անգլիացի ծանօթ լրտես գնդապետ Լօրէնսի մասին.

Հասկցուած է որ գնդապետ Լօրէնսն է քրտական ըմբոստութեան ղեկավարը։

Քրտական առաջին շարժումէն քիչ առաջ, ան Պարսկաստան գտնուած է եւ վերջը անհետացած։ Իր անհետացումէն անմիջապէս վերջը սկսած է շարժումը։ Վերջը Լօրէնս տեսնուեցաւ Իրաքի մէջ Ալթուն Քէօփրիւ ըսուած տեղը եւ այդ օրերուն սկսան Իրաքի սահմանի յարձակումները եւ Վէրազան աշիրէթները գրաւեցին Հէքեարիի կուսակալութիւնը։

Օգոստոսի սկիզբներն ալ Լօրէնս տեսնուած է սուրիական սահմանին վրայ, Հօրման լեռներուն մէջ եւ շուտով սկսած է սուրիական սահմանի յարձակումը։ 600 ձիաւորով, օգոստ. 5ին, Հաճօ Թուրքիա մտած եւ գրաւած է Հապաթի շրջանները։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ ԿԸ ԼՌԵՆ ՄԻՆՉ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Քիւրտերը նոր յարձակում մը գործած են Իկտիրի վրայ եւ բուռն ու երկարատեւ կռիւէ մը յետոյ ամբողջովին գրաւած զայն։ Թուրք ընդհանուր հրամանատարն ու սպայակոյտի անդամները, որոնք Պայազիտ կը գտնուէին, սարսափահար օգնութիւն խնդրած են պարսկական սահմանէն։ Նոր ուժեր եւ բազմաթիւ օդանաւեր հասած են եւ սոսկալի ընդհարումէ մը յետոյ Քիւրտերը պարպած են քաղաքը։ Երկուստեք մեծ կորուստներ եղած են։

Էնկիւրիէն 16 Օգոստոսին տրուած հեռագիր մը այս կռուի մասին կը հաղորդէ.—

Իկտիրի մէջ սոսկալի ընդհարում մը տեղի ունեցաւ. ապստամբները վաթսուն մեռել ձգելով փախուստի դիմեցին։

300 թուրք զինուորներ ջարդուած

Ամսոյս 12էն սկսեալ Արարատի փէշերուն վրայ սկսած են սաստիկ կռիւներ Էղրիի քիւրտ ապստամբներուն եւ Թուրք զինուորներուն միջեւ։ Քիւրտերը, երկու կողմէն՝ Էղրիէն եւ պարսկական սահմանէն բուռն յարձակումով մը յանկարծակիի բերած են Թուրք պահակները եւ անոնցմէ երեք հարիւր հոգի ջարդած։ Պարսկաստանէն արշաւող քրտական ուժերը ղեկավարած են Էօմէր Պէկօ, Աճէմ Ապտուլլահ եւ Միրզա Եուսուֆ՝ 600 ձիաւորներով, որոնք Թրքական գօտին ճեղքած եւ միացած են Էղրիի ապստամբներուն։

Դէպի պարսկական հող արշաւել պատրաստուող եւ Էղրին կռնակէն պաշարելու ծրագիրը հետապնդող Թրքական հրամանատարութիւնը [illegible] րոնացնել Իկտիր եւ անկէ ալ Արարատի փէշերը։

Այժմ ամբողջ պարսկական սահմանի երկայնքին կեդրոնացուած են 60,000 Թրքական զինուորներ։ Ամսոյս 10ին, Թրքական ուժեր մօտ 5 քիլոմէթր դէպի պարսկական հող մտած են, բայց Պարսկաստանի բուռն բողոքին վրայ դադրեցուցած են իրենց արշաւը։ Այժմ երկու կողմերն ալ պատրաստութիւններ կը տեսնեն եւ կը կրկնապատկեն իրենց ուժերը սահմանի վրայ։

Այս օրերս Էղրիի շրջանի քիւրտերուն եւ զինուորներուն միջեւ մղուող կռիւներու շուրջ, Թրքական հեռագրական գործակալութիւնները միշտ կը յիշեն ապստամբներու պարտութիւնն ու կորուստները, առանց յիշատակելու իրենց կորուստները։

ՊՈԼԻՍ, 19 օգոստ.— Մեր ուժերը զօրացուցին Արարատի շղթան. երէկ նորէն սաստիկ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ ապստամբներու եւ մեր ուժերուն միջեւ, որու ընթացքին թշնամին 250 մեռել թողուց։ Մեր ուժերը պարսկական սահմաններէն անցան եւ պաշարեցին Էղրին։

ՎԱՆ.— Շատ բուռն ընդհարում մը տեղի ունեցաւ հրոսակներուն եւ մեր մէկ ջոկատին միջեւ, որ դիրք բռնած էր Արարատի փէշերուն հիւսիսային մասին վրայ։ Ընդհարումը, որ քանի մը ժամ տեւեց, հրոսակներու պարտութեամբը եւ փախուստովը վերջացաւ։ Աւազակները 100 սպանեալ տուին եւ փախան Պարսկաստան։

Իհսան Նուրի սպաննուած ?

Վերապահութեամբ կը հաղորդենք Թրքական հեռագրական գործակալութեան հետեւեալ պաշտօնական հեռագիրը.

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց որմէ կը հասկցուի որ ամսոյս 19էն իվեր սաստիկ կռիւներ կ՚ըլլան Քիւրտերու եւ մեր ուժերու միջեւ՝ Էղրիի շուրջ։ Վերջին ընդհարումներու միջոցին 70 Քիւրտեր սպաննուած են, որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Իհսան Նուրի փաշան։

ԱՅԼ ԱՌԱԿ

Քիւրտերը յուսահատ ?

Ատանայէն Թուրք հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ.

ԱՏԱՆԱ, 27 (Ս. Փ.).— Արարատի եւ շրջակայքի կռիւներուն ընթացքին վիրաւորուած քիւրտ աւազակներէն ոմանք ձեւով մը յաջողած են սահմանը անցնիլ եւ Մուսուլի զանազան հիւանդանոցները ապաստանիլ։ Դարմանուելով հանդերձ, ասոնք հսկողութեան տակ կը գտնուին։ Այս վիրաւորներուն ըսածին համաձայն, աւազակները վերջին աստիճան յուսահատ եղած են։ Մասնաւորապէս Պարսկաստանի ճամբան գոցուած ըլլալով, իրենց յուսահատութիւնը աւելցած է, որովհետեւ այլեւս չեն կրնար ռազմամթերք ստանալ։

*. Էնկիւրիէն եկած հեռագրի մը համաձայն, կ՚ենթադրուի թէ Պարսկաստան պիտի ընդունի Թրքական վերջին ծանուցագրին առաջարկները։ Հաւանաբար ամսոյս վերջը հանի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԻՆՉՊԷՍ ԳՐԱՒՈՒԵՑԱՒ ԹԱՇ ՊՐՈՒՆԸ

«Էլ Ահրար»ի Էնկիւրիի թղթակիցը կը գրէ.

«Վերջերս, երբ Թրքական ուժեր սկսան Էղրիի պաշարման գործողութիւններուն, կատարեալ լռութիւն տիրեց ապստամբներուն մօտ։ Այդ լռութիւնը հասկցուեցաւ որ խորհրդաւոր էր. Քիւրտերը ուզած են Էղրին պաշարող զինուորները օղակել զրաէն եւ շղթայի մէջ առնել զանոնք։

«Ապստամբները իրենց այդ ծրագիրը յաջողցնելու համար կ՚որոշեն հինգ ուղղութեամբ խումբեր հանել, որոնց ղեկավարներն են Իհսան Նուրի, Ապտուլլա Օմար, Եուսուֆ Մէրզէ, Օմար Պէկօ եւ Ֆէթհի Մահուն։ Ասոնց մէկ մասը պարսկական սահմանէն, մէկ մասը Էղրիէն եւ մէկ մասն ալ Թուրքիոյ սահմանէն պիտի գային։

«Թուրք հրամանատարութիւնը օրին տեղեկացաւ այս ծրագրին եւ 12,000 նոր ուժեր ճամբայ հանեց դէպի Թաշ Պրուն, որ ամենէն կարեւոր դիրքն է Արարատի վրայ։ Բայց դեռ զինուորներ չհասած, ապստամբները շարժեցան եւ յարձակեցան Թաշ Պրունի վրայ, ուր հազիւ պէօլիւկ մը զինուոր կար այդ միջոցին։ Անոնք մեռցուցին այդ ուժերը եւ գրաւեցին Թաշ Պրունը։ Թրքական ուժերը եւ սաստիկ բախում մը սկսաւ զինուորներու եւ ապստամբներու միջեւ, թնդանօթներ, օդանաւեր անվերջ ռումբեր արձակեցին։ 5 ժամ տեւող ահեղ պատերազմէ մը վերջ, Քիւրտերը փախան 220 մեռել ձգելով։ Թուրքերը գրաւեցին վերստին Թաշ Պրունը։

«Սակայն վերջին պահուն տեղեկացանք որ ամսոյս 15ին նոր յարձակումներ եղած են Քիւրտերու կողմէ եւ տեղի ունեցած բուռն կռիւներ. արդիւնքը դեռ յայտնի չեղաւ»։

Եգիպտոսի «Էլ Մուգաթթամ» թերթը եւս Էնկիւրիէն տեղեկացած ըլլալով միեւնոյն կռիւներու մասին, կը գրէ որ Քիւրտերը միայն 6 մեռել թողած են, որոնցմէ երկուքը ղեկավարներ են։

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՊԻՏԻ ՃԵՂՔԵՆ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՇՂԹԱՆ

Ըստ «Մուգաթթամ»ի տեղեկութեանց, Թուրքերը առաջին ձիւնաթափին պիտի յարձակին Էղրիի վրայ՝ բնաջնջելու համար հոն ապաստանող ապստամբները։ Քիւրտերը սակայն, կ՚ըսէ «Մուգաթթամ», փորձեր կ՚ընեն ճեղքելու պաշարման գօտին եւ անցնելու Քիւրտիստան, ուր անոնք աւելի ապահով տեղեր պիտի գտնեն եւ աւելի մեծ վնասներ կրնան պատճառել Թուրքերուն։

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Քանի մը օր առաջ Եաֆայի մէջ ձերբակալուած են երկու փախստական հայ համայնավարներ, որոնք կը փնտռուէին Պէյրութի ոստիկանութեան կողմէ։ Ասոնցմէ մէկուն անունը Յարութիւն է (Մատոեան) եղեր, իսկ միւսը ցարդ չէ ստուգուած։ Անոնք ինքնաշարժ զրուած եւ Եաֆայէն ղրկուած են Պէյրութ։

Կը կարծուի որ այս փախստական համայնավարներուն ձերբակալումով, այլեւս երեւան պիտի հանուին իրենց տխուր գործունէութեան բոլոր գաղտնիքը։

ԱՐՏԱՇԷՍ ՎԱՆԱՐԵԱՆ

Քառասուն օր առաջ, Նիակարաֆօլզ քաղաքէն հասած հեռագիրը գուժէր ամերիկահայութեան քաջածանօթ Արտաշէս Վանարեանի:

Հակառակ իր մասին հրատարակուած բազմաթիւ յօդուածներուն, ինչպէս նաեւ Տիթրոյիթի ամբողջ հայ գաղութի մասնակցութեամբ կատարուած յուղարկաւորութեան նկարագրութեան, դեռ կը դժուարանամ հաւատալ որ այդ կենսուրախ, առոյգ, եռանդուն, գործունեայ, երիտասարդ ու քաջառողջ անձը չի շնչեր այլեւս, իր կապերը կտրած է այս աշխարհի հետ եւ իր ոսկորները կը հանգչին օտար երկրի մը մէկ գերեզմանատան մէջ բարձրացող հողաթումբի մը տակ:

Բնիկ Վանեցի էր Արտաշէս, զաւակը բարեկեցիկ ընտանիքի մը, աշակերտած Վանի Երամեան եւ Կեդրոնական վարժարաններուն: Իր սուր միտքը եւ դիտող աչքերը չէին բաւականացած հայրենի քաղաքին տըւած կրթութեամբը: Թրքական սահմանադրութենէն յետոյ՝ Արտաշէս առաջիններէն էր ուսման համար Պոլսոյ ճամբան ափ առնողներէն: Իր ուշիմութեան եւ Վանի մէջ ստացած բաւականաչափ հիմնաւոր պատրաստութեան շնորհիւ, Արտաշէս համեմատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ աւարտած է Պոլսոյ Կեդրոնականը և մտած իրաւաբանական վարժարան, որուն շրջանը բոլորած է վերջին պատերազմի առաջին տարին:

Զինքը ճանչցայ առաջին անգամ իր ուսանողութեան շրջանին, 1912 թուին: Իր ընկերներուն մէջէն աչքի կ'իյնար իր ցոյց տուած հետաքրքրութեամբ դէպի ազգային-քաղաքական խնդիրները, այլեւ իր հարցասիրութեամբ եւ վէճի առարկայ եղող նիւթերուն խորը երթալու հակամէտութեամբ:

Հանրային կեանքի մէջ Արտաշէս սկսաւ դեր կատարել պատերազմէն անմիջապէս յետոյ իբր լրագրող. 1919—20 թուականներուն, Պոլիս հրատարակուող Ճակատամարտ օրաթերթի գնահատուած խմբագիրներէն մին էր: Կարճ ժամանակուան մէջ երեւան ելաւ իր ընդունակութիւնը իբր լրագրող, այնպէս որ դաշնակցական օրկանէն զատ՝ ուրիշ թերթերու վարիչներ ալ ուզեցին ունենալ իր գործակցութիւնը: Այս ուղղութեամբ կատարուած փորձերը չկրցան, սակայն, խլել զինքը իր սիրած շրջանակէն:

1921ին Արտաշէս ընդունեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի առաջարկը, եկաւ Նոր Աշխարհ, ու չորս տարի շրջեցաւ իբր գործիչ: Այս շրջանը եղաւ իր հանրային կեանքին ամէնէն եռունը եւ արդիւնաւէտը: Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի մէջ չկայ որ եւ է քաղաք, ուր հայ հաւաքականութիւն մը գտնուի եւ ուր Ա. Վանարեան սրտցաւ ու լայնախոհ գործիչի մը տպաւորութիւնը թողած չըլլայ ո՛չ միայն դաշնակցական ու համակիր, այլ եւ չէզոք ու հակառակորդ շրջանակներուն մէջ:

Վերջին հինգ տարիներուն, Արտաշէս ունէր իր մասնաւոր զբաղումը, ապահովագրական ընկերութեան մը գործակալութիւնը, սակայն անիկա արգելք մը չէր որ ան շարունակէր մնալ Ամերիկայի շրջանի Դաշնակցութեան անպաշտօն գործիչը և առ հասարակ հայրային կեանքին նուիրուած մը:

Ամերիկայի մէջ առաջին անգամ իրեն հանդիպեցայ 1926ի ամրան, դաշնակցական ժողովի մը մէջ: Ի՛նչ խօսք որ զինքը գտայ աւելի հասունցած եւ կեանքի մէջ եփուած գործիչ մը: Անկէ ի վեր յաճախ թղթակցեցանք ու հանդիպեցանք իրարու: Վերջին հանդիպումս եղաւ իր մահէն հազիւ տասն օր առաջ, Նիակարաֆօլզի հիւանդանոցին մէջ, ուր եւ կնքեց իր մահկանացուն, խե՛ղճ Արտաշէսը:

Յունիս 29ի կիրակի օրը, երեկոյեան ժամը 6ին, հասայ Նիակարաֆօլզ եւ անմիջապէս քայլերս ուղղեցի դէպի այն հիւանդանոցը, ուր կը գտնուէր Վանարեան մօտ երեք շաբաթէ ի վեր: Գիտէի որ յունիսի սկիզբը ենթարկուած էր կոյր աղիքի գործողութեան եւ քանի մը օր յետոյ ունեցած էր բարդութիւն մը, որուն հետեւանքով դեռ կը մնար անկողնին գամուած:

Զինքը գտայ մեծկակ եւ հնարաւոր լաւագոյն յարմարութիւններով օժտուած, օդասուն սենեակի մը մէջ, չափազանց նիհար եւ գունատ: «Ի՛նչ հաճելի անակնկալ ըրիր. իմացայ որ ուրիշներ անցեր են արդէն դէպի Տիթրոյիթ: բայց ո՛չ ոք հանդիպեցաւ ինծի», ըսելով ձեռքս բռնեց ու բաւական երկար պահեց իր անուժ ձեռքին մէջ:

Պատմել տուի իր հիւանդութեան մանրամասնութիւնները: Նախապէս ո՛չ մէկ ցաւ ունեցած է, ո՛չ մէկ նշան որ կոյր աղիքի բորբոքում մը ենթադրել տար: Յանկարծակի բռներ են սոսկալի ցաւերը: Ընկերութեան բժիշկը իսկոյն փոխադրեր է զինքը հիւանդանոց, ուր տեղւոյն լաւագոյն բժիշկը յաջողութեամբ կատարեր է կոյր աղիքի գործողութիւնը: Վէրքին դարմանումն ալ տեղի է ունեցեր շատ բնականոն պայմաններու մէջ: Մէկ շաբաթ յետոյ, երբ արդէն վէրքը բոլորովին գոցուելու մօտ է եղեր, երեկոյեան դէմ քունը տարեր է՝ բաց պատուհանի առաջ: Իր քնացած միջոցին դուռն ալ բացուեր է ինքն իրեն կամ իրեն այցելող հիւանդապահուհիին անուշադրութեան հետեւանքով, եւ առաջացած հոսանքը թէեւ զովութիւն մը պատճառեր է եւ երկարեր իր քունը, բայց միւս կողմէ մսեցուցեր է, որուն հետեւանքով ստացեր է թոքատապ: Այս հիւանդութիւնը գործողութենէն աւելի տկարացուցեր էր զինքը. առաջին 8-10 օրը արգիլուած է եղեր որեւէ մէկուն այցելութիւնը. երբ բժիշկը վտանգը անցած համարեր է, արտօներ է այցելուներ ընդունիլ, 2-3 օր առաջ:

Շատ զանգատեցաւ խե՛ղճ Արտաշէսը հիւանդապահուհիներու տգիտութենէն. գիւղացի կաթոլիկ աղջիկներ են, կ'ըսէր որոնք ո՛չ մէկ լուրջ պատրաստութիւն ունին, կուգան եւ կը ծառայեն հիւանդանոցին մէջ ու տարիներու ընթացքին գործնականօրէն կը սորվին հիւանդապահութիւն:

Երկու-երեք օրէն, յուլիս 1ին կամ 2ին, հիւանդանոցէն պիտի ելլեմ, կ'ըսէր: Կը կարծէր որ հիւանդանոցը կրնար աւելի հանգիստ ըլլալ ու աւելի շուտ ապաքինիլ: Երբ ես նախազգուշացուցի զինքը նոր բարդութենէ մը, իսկոյն աւելցուց. «Այս տգէտ հիւանդապահուհիներուն քով ապահով չեմ զգար ինքզինքս. հիւրանոցս շատ լաւ է եւ ծառայողները հոգատար: Բժիշկն ալ համաձայն է այս ծրագրիս եւ արտօնած է որ երկու-երեք օրէն ձգեմ հիւանդանոցը»:— «Հարկաւ, միշտ բժշկական խնամքին ենթակայ պիտի նկատես ինքզինքդ, մինչեւ որ լաւ մը կազդուրուիս եւ ուժերդ վերագտնես կրկին», ըսի: «Անշո՛ւշտ, այդ մասին անհոգ կրնաս ըլլալ» եղաւ պատասխանը:

Չուզեցի աւելի երկար մնալ: որպէսզի չյոգնի Արտաշէսը, որուն աչքերը կը փայլէին սովորականին պէս, առանց ազդուելու իր տկարութենէն: Արագ ապաքինման մաղթանքներս ընելէ յետոյ՝ ձեռքս երկարեցի, որպէսզի հրաժեշտ առնեմ: Գլուխը շարժեց եւ փափաքեցաւ որ նստիմ: Երբ ըսի որ չեմ ուզեր զինքը յոգնեցնել, «աւելի շատ դուն կը խօսիս», ըսաւ: Չկրցի մերժել:

Մեր խօսակցութիւնը դարձաւ հանրային կեանքի եւ ազգային ճակատագրի շուրջը. Հայաստանի ժողովուրդէն սկսած մինչեւ ամերիկահայ նոր սերունդը, ներկայ պայմանները եւ ապագայ կարելիութիւններ կազմեցին մեր խօսակցութեան նիւթը: Տեղեկութիւններ կ'ուզէր եւ միաժամանակ դատողութիւններ: Ես կը ջանայի գոհացնել զինքը հնարաւոր չափով: Բարեբախտաբար երկուքիս ըմբռնումները չէին տարբերեր նոյնիսկ իրենց մանրամասնութիւններուն մէջ, այնպէս որ մտերիմ շրջանակներուն յատուկ հաճելի վէճն անգամ չունեցանք:

Շատ երկար պիտի ըլլար տալ մեր խօսակցութեան մէկ ամփոփումն անգամ, սակայն երեք գլխաւոր եզրակացութիւններ — հանուած իր իսկ կողմէ՝ իբր տրամաբանական հետեւութիւն իմ կողմէ ներկայացուած կացութեան, որուն ըմբռնումը եւ մեկնաբանութիւնը իր մօտ չէր տարբերեր, — անհրաժեշտ է հրապարակ դնել, որովհետեւ ատոնք առաջնորդած են զինքը իր գործունէութեան ընթացքին:

1.— Որոշ խնդիրներու ըմբռնումով, բայց մանաւանդ գործելու մեթոտներով մենք կը տարբերինք բոլշեւիկներէն. սակայն ասիկա պատճառ մը չէ որ մենք հայ բոլշեւիկներուն երդուեալ հակառակորդներ ըլլանք, որքան ալ անոնք յարձակին մեր վրայ: Ընդդիմադիրի մեր դիրքը պէտք է պահենք, բայց մեր քննադատութիւնները պիտի ուղղուին էականին, զանց ընելով այն թերութիւններն ու սխալները, որոնք մարդկային են եւ անխուսափելի՝ նկատի ունենալով մեր երկրի այժմու պայմանները:

2.— Գաղութներու մէջ հակամարտութեան որ եւ է պատճառ չկայ. ինչ ունինք՝ որ չենք կրնար բաժնել: Բոլոր հոսանքներուն մտահոգութիւնն է մէկ կողմէն ուժ տալ Հայաստանի վերաշինութեան, որքան այդ կը թոյլատրեն գաղթահայութեան տնտեսական պայմանները, միւս կողմէն պայքարիլ ձուլումի վտանգին դէմ, մասնաւորաբար նոր սերունդը կորուստէ փրկել ջանալով: Ո՛չ մէկ պատճառ կայ որ այս հիմնական մտահոգութիւնը մեզ բոլորս չմիացնէ եւ առ այժմ մոռցնել չտայ մեզի իրարմէ տարբերող մանրամասնութիւնները: Որքան ալ ուրիշները մեզի թշնամանեն եւ ընեն այնպիսի վերագրումներ, որոնց տէրը չենք մենք, այնուամենայնիւ մենք պէտք չէ տարուինք այդ գրգռումներէն եւ պիտի պահենք մեր պաղարիւնը: Թէ մամուլը եւ թէ մանաւանդ անհատները հոգ չէ թէ տարբեր դաւանանքի պատկանին, պէտք է մօտենան իրարու, որպէսզի գոյութիւն ունեցող անհասկացողութիւնները վերնան եւ ընդհանուր գործակցութիւն մը հնարաւոր դառնայ:

3.— Երբ մէյ մըն ալ յարմար առիթը ներկայանայ, հայ որ եւ է անհատի կամ հոսանքի համար վէճի առարկայ չի կրնար ըլլալ այն խնդիրը, թէ ո՛վ է մեր դարաւոր թշնամին, որուն դէմ է ուղղուած մեր գոյամարտը: Ընդհանուր Պատերազմին եկած համերաշխութիւնը բոլոր հոսանքներուն միջեւ՝ լաւագոյն ապացոյցն է ասոր: Ուստի լաւագոյն է այժմ չխօսիլ ու վիճել քաղաքական խնդիրներու մասին, այլ ազատ ձգել իւրաքանչիւր հոսանք որ պարկեշտօրէն ընէ իր պրոպագանդը եւ ունենայ իր գործունէութիւնը, հերիք է որ ան չվտանգէ ազգային հաւաքականութիւններու գոյութիւնն ու զարգացումը զանազան երկիրներու մէջ:

Մթներ էր արդէն: Արտաշէսի մօտ մնացեր էի մօտ երկու ժամ: Հրաժեշտ առի իրմէ, կրկին ու կրկին անգամ արագ ապաքինում մաղթելով իրեն:

Յաջորդող օրերուն յաճախ կը յիշէի Արտաշէսն ու իր հետ ունեցած խօսակցութիւնս: Եւ մինչ կ'ակնկալէի իրմէ երկտող մը, որ բերէր իր առողջանալու լուրը, յանկարծ կը բանամ ու կը կարդամ իր մահը գուժող հեռագիրը...

Հակառակ ըրած հարցուփորձերուս, չկրցայ պարզել իր հիւանդութեան ստացած նոր ընթացքը իր կեանքի վերջին օրերուն: Իր մարմինը Տիթրոյիթ փոխադրելու համար Նիակարաֆօլս գացող ընկերներուն ջանքերը՝ հիւանդանոցի պաշտօնէութենէն այս մասին մանրամասնութիւններ ստանալու համար, անցած են բոլորովին ապարդիւն: Միակ տեղեկութիւնը՝ որ կրցեր են քաղել, հետեւեալն է.— Մահէն երկու ժամ առաջ՝ Արտաշէս պահանջեր է որ իր քովը կանչեն իր բարեկամներէն մէկը կամ միւսը, հեռախօսով փորձեր են լուր տալ անոնց՝ որոնց անունները տուեր է: Ոմանք այդ միջոցին չեն գտնուեր իրենց տունը կամ գործատեղին. ուրիշներ չեն կրցեր անմիջապէս գալ, եւ խե՛ղճ Արտաշէսը մահուան դէմ մաքառելով հոգին աւանդեր է, առանց մտերիմի կամ նոյնիսկ ազգակցի մը հետ վերջին անգամ խօսելու հնարաւորութիւնն ունենալու...:

Որո՞ւն միտքէն կ'անցնէր, այս ճակատագրական վախճանը: Ամէնէն քիչ իր մտքէն անցած պէտք է ըլլար նման կարելիութիւն մը: Շարունակ կը խօսէր հիւանդանոցէն օր առաջ ելլելու, արագ կազդուրուելու եւ նորէն իր սիրած կեանքին դառնալու մասին:

Խե՛ղճ Արտաշէս, որ այդպէս շուտ զատուեցաւ իր սիրած կեանքէն, հոգ չէ թէ ան իրեն տուած ըլլար խինդէն աւելի վիշտ, ուրախութենէն աւելի տառապանք, մանաւանդ իր պատկանած ու սիրած ազգին ծանրածանր հոգերը:

Իր կեանքը ձգեց իր զգալի հետքը, որ աւելի շեշտուած պիտի դառնար՝ եթէ կեանքը այդքան դաժան չըլլար իր հանդէպ:

Իր մահը կը ձգէ բաց մը հայ կեանքի մէջ ընդհանրապէս, ամերիկահայ կեանքի մէջ մասնաւորապէս եւ մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ, որուն հաւատաւոր, եռանդուն, խորաթափանց եւ պրպտող երիտասարդ սերունդի փայլուն մէկ ներկայացուցիչն էր:

ՏՈՔԹ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ
Պոստոն

ՕՏԱՐ ԵՒ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԹՈՒՐՔ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Պոլսոյ մէջ, կրթական վերատեսուչին մասնակցութեամբ կազմուած յանձնաժողով մը, օտար եւ փոքրամասնութեանց Թուրք ուսուցիչներու մասին քննութիւններ կը կատարէ, ի հարկին անկարողները հրաժարեցնելու եւ հարկ եղած փոփոխութիւնները ընելու: Յանձնաժողովը իր աշխատանքը կը շարունակէ. տրուած տեղեկութեանց համաձայն, հիմնական կերպով կը հետապնդէ իրեն յանձնուած պաշտօնը եւ լուրջ փոփոխութիւններ պիտի ըլլան, որպէս զի յիշեալ վարժարաններուն մէջ կրթական իշխանութիւնը ներկայացնող ուսուցիչները արժանաւոր անձեր ըլլան եւ հմուտ իրենց յանձնուած ճիւղերուն:

Որոշուած է հրաժարեցնել այն ուսուցիչները որոնք պետական վարժարաններուն մէջ կը պաշտօնավարեն եւ օտար կամ փոքրամասնութեանց դպրոցներուն մէջ 15 պահէն աւելի դաս ունին, անոնք՝ որ դուրսը ուրիշ զբաղում մը ունին, եւ անոնք՝ որ քննիչներու տեղեկագիրներուն համաձայն, ուսուցիչէ մը պահանջուած հմտութիւնն ու կարողութիւնը չունին:

ԴԱՌՆԱՑԱԾ ՍԻՐՏԵՐՈՒՆ «ԽԵՂԴՈՒԱԾ ՁԱՅՆԸ»

Ամբողջ վեց ամիսներ սեղանիս վրայ մնաց «Զէյթունի Ձայնը», աչքերս յառած Զէյթունի Կեդր. Վարչութեան արտակարգ «Կոչ»ին, ու ականջս տուած թերթերու մէջէն հասած այն խառնիճաղանճ մխոցին՝ որ գաղթաշխարհի հայութիւնն է: Անցուցինք կէս տարին, ո՛չ մէկ արձագանգ. ոչ մէկ պատասխան չտուաւ Զէյթունըսիրող 700,000 հայութիւնը:

Լայն ու երկար սիւնակներով դրամներ հաւաքուեցա՛ն ու հաւաքուեցան եւ դեռ կը հաւաքուին այս կէս տարուան մէջ, իսկ մենք անձկութեամբ, ձեռքերնիս սրտերնուս վրայ, հետեւեցանք այդ հանգանակութեան գումարներու երկար շարաններուն, փնտռեցինք սա երկու բառը «Զէյթունի համար». մեր աչքի առջեւ գումարուեցան, բազմապատկուեցան ֆրանքներու, տոլարներու երկար շարքեր, բայց չտեսանք, չգտանք այդ երկու բառը, չբարձրացաւ ո՛չ մէկ շշուկ, ո՛չ մէկ հետաքրքրութիւն՝ վերապրող Զէյթունցիին Նոր Զէյթունը վերաշինելու աղերսին ու ձեռնարկին:

Ու այսպէ՛ս է աշխարհը... Ցորչափ բախտը կ'ըլլայ քեզի բարեկամ, բարեկամներ բոլորտիքդ մամ կուգան. զուարթ օրերդ տխուր ամպե՞ր պատեցին, աջ ձախ նայէ՛, մնացեր ես առանձին:

Բայց Զէյթուն ի՛նքն էր շինած իր բախտը:

Այսքա՞ն ալ մոռցուելու արժանի էին Զէյթունն եւ Զէյթունցին, խորհրդանիշերը արիութեան ու անկախ նկարագրին. այսքա՞ն ալ լքուելու էին անոնք, որովհետեւ Զէյթուն իր ազգը չզոհելու համար իր դարաւոր հպարտութիւնը զոհեց, եւ վիրաւոր առիւծին նման, ինքն իր դէմ մղած հոգեկան պայքարին մէջ, [illegible] լարուեցաւ ու վերջացաւ. անձնուրաց վիրաբոյժին նման անդամատեց իր երակը, անդամալուծեց ինքզինքը:

Քանի անգամ, երբ հայկական հարցի մասին կը խօսուի կամ կը գրուի, կը մեղադրենք Եւրոպան, որ չնպաստեց, եւ չի նպաստեր, եւ չնպաստեր հայ դատին: Եւրոպան՝ այսինքն օտարը, եւ ան ալ՝ քաղաքականօրէն չնպաստելուն կը մեղադրենք, կը քննադատենք, մինչդեռ նիւթապէս, շինարարութեան եւ օգնութեան գործին մէջ միշտ ալ հասաւ Հայուն նեղ ու կարօտ օրին, կը մեղադրենք ու յաճախ շատ ծանր կը գրենք ու կը խօսինք անոր պոռնիկ քաղաքականութենէն, իսկ ի՞նչ ըսինք մենք մեզի, որ իրարու հարազատ ենք, եւ երբ սպասուածը՝ շինարարութեան, կրթութեան, տնտեսական օգնութեան համար է: Ի՞նչ ըսինք երբ ամբողջ վեց երկար ամիսներ լռեցինք: Օտարը մեզ կը սիրէ հիւրաբար, մինչ մեր հարազատ սրտին վրայ անտարբերութեան մախիրն է ծանրացեր: Մենք շատ աւելի մեղադրելի ենք, քան օտարը:

Աշխա՛րհ...

Կլատսթոնի «Արծիւներու բոյն»ին սա վերապրող բեկորները Սուրիոյ, Իրաքի, Պաղեստինի անապատներուն մէջ ինկած, մէկ բան միայն ուզեցին Զէյթունի փառքը յիշողներէն, զայն սիրող եւ անոր արիութիւնը յարգող գաղթաշխարհի հայութենէն, մէկ բան միայն՝ Սուրիոյ մէջ սեփական վայր մը, ուր գային ամփոփուէին տակաւին վերապրող Զէյթունցիները, պահելու համար իրենց պապերուն հոգին, նկարագիրը եւ աւանդութիւնները. մէկ խօսքով՝ վերապահելու համար Զէյթունը՝ խորհրդանշանը անկախութեան դասական ոգիին՝ որուն դէմ կը բարձրանայ սակայն մեղկ եւ անհոգ վերաբերումը:

Սա վերապրողները հարազատ ծնունդները … ծուեբոյնին իշխաններուն … յաղթանակներու ամբողջ … մութիւն մը թողուցին … ամբողջ դիւցազներգութ… կերտեցին դասական, եւ … բոս մը չկար որ երգէր … Դեռ այս օրուան պէս կը … 1909ի Ատանայի ջարդ… արի Զէյթունցին հե… Մարաշի Թուրք կառավ… եւ կառավարութեան կր… բոց սպառնալիքներով վ… դիրներ կուտար: Դեռ Զ… էի այդ ատեն. կառա… նոյնպէս հեռագրով կը … խանէր եւ կը վստահացնէ… ոչ մէկ Մարաշցի Հայու … բան եղած չէ. Զէյթունցի… հաւատար, եւ կը սկսէր, եւ տեղն ու տեղը հար… հեռագրել, եւ Մարաշի … նօթ ընտանիքներու … փոքր անդամներուն ան… պահանջել Թուրք կառա… թենէն, ստուգելու հա… Մարաշի Հայերուն բան… րած: Այս պզտիկ դէպք… առաջ, եւ թէ՝ վերջը շ… կար է, ըսի, շարքը յա… ներու՝ զորս տարած է Զ… եւ զորս գիտէ ողջ հայ… եւ տեղին չէ հոս, այդ … աւելի բան գրելու:

Ամէն քաղաքի Հայ… իր հայրենակիցը կը … են Զէյթունը սիրող, ան… ծենցող ու զայն երգող … ասպետները:

Գրեթէ բոլոր քաղ… հարուստ հայրենակցա… ունեւոր անհատներ … կեցիկ գաղութներ կան … կա, Եգիպտոս, Եւրոպա… ուր, միայն Զէյթունցի… չունեցաւ այդպիսիներ… սահմանի մէջ, պատճա… րովհետեւ, ժամանակին … կառչեցաւ մնաց իր … քին, անկախութեան, ա… թեան կոթողն եղաւ Տ… կրծքին, անոր հայրեն… թիւնը, անկախ կեանքի … պատճառ եղան որ ան … այսօր դրսէն իրեն օ… այդ իսկ պատճառով … աննպաստ կացութի… թունցի վերապրողներն … ունին: Տոլարներու ա… չխօսիր իրենց հետ, … նասիրաց», «Կրթասիրաց»… «Վերաշինական Միութի… չկրցան ունենալ արտա… նի մէջ: Հայրենասիր… առաքինութիւնը մեզ… իրենց համար,

Զունին մասնաւոր … միատեղ համախմբուել… մը: Սուէտիոյ Մուսա… կուշտին 40 տնուոր … նեցան, որ սակայն 5… ու չէր կրնար ըլլալ … տեղ ու միջոց չկար: Զ… դպրոց մը Զէյթունի … Զէյթունցի մանչուն … այսօր Զէյթունցի … ազգին անդին, պատմ… թեան հովին առջեւ … պէս կը շարժի այս … «Հայրենակցական» կա… սիրաց» Միութեան վ… նին մէջ, եւ շատ անգ… վարժ աշակերտի … տակ:

Մատի վրայ համր… մը մտաւորականներ … ամբողջ Զէյթունի դպր… ներէն, որոնք քանի մ… կը հասնէին՝ այդ մ… ալ ցրուած են աշխ… գործի եւ հացի ի խնդ…

Հինգ տարի չեղաւ … սիոնարութիւն մը կ… կէր Գանատա տանի… գտնուող Զէյթունցին… կայն Հայրենակցական… նը մերժեց այդ հրաւէ… շեց չցրուիլ Սուրիայէ… չձուլուիլ Գանատայի … մէջ: Մե՞ղք թէ առաքի… Արդեօ՞ք սխալ ըրա… ցին:

Քանի մտածէ մարդ … անտարբեր վերաբերմ… թունն ու Զէյթունցին… թեան պիտի պատկան… յետ այսօր, պաղ ջուր … վրան եւ տխուր յու…

...մեան անդամալուծող ցաւ մը ...ը սողոսկի թիկունքէն վար։ Գիտենք թէ միակ կորուստ ...ը, առաջինը պիտի կրնար ...ւցում տալ այս ձեռնարկին։ ...ը սպասենք սրտհատնումով ...յդ բարեւէր հարուստին կամ ...աղութիւն, մինչդեռ Չէյթուն... ...ին մէկ ծայրը սկսաւ մինչեւ ...ուէնոս Այրէս եւ Մոնթէվիտէօ ...անիլ։ Իսկ այդ հեռուները իյ... ...ղներէն մենք մեր ձեռքերը ...ւացինք արդէն։

...կանխենք այս սպառնող ...րժումը վերապրող Չէյթուն... ...ին, եւ լսե՛նք ու հասնինք ...նոր որ մերն է։

...կ'ըմբոստանա՛յ դառնացած ...գին Չէյթունցիին եւ չուզեր ...աշտուիլ այս կերպ մահուան ...ը տխուր գաղափարին հետ, ...ր դիմելու առիթ կուտայ մեր ...նտրբերութիւնը։

* * *

...Դեռ սեղանիս վրայ, աչքիս ...իմացն է «կոչ»ը ու կ'երգեմ ...այլերգը Չէյթունի, կ'երգեմ և ...սպասեմ որ պատասխանին և ...ղեն մեր հարուստ եւ ազգա... ...ը եղբայրները.«Մեր քաջ եղ... ...այրներ, մեզի կը սպասեն» ...անինք օգնութեան։

...ր-Ջօր Մ. ՍԻՍԵՌԵԱՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺՆԵՐԸ

Հարաւային Իտալիա անգամ ...ը եւս թատր կը հանդիսանայ ...րկրաշարժի զօրաւոր ցնցումներու, ...րոնց պատճառած նիւթական ...սասներուն եւ մարդկային զո... ...երուն մասին «Յառաջ» օրը օրին ...եսք եղած մանրամասնութիւն... ...երը հաղորդեց իր ընթերցողնե... ...ուն։

...Բնութեան՝ մարդուն սպառ... ...ցող աղէտներու մէջէն ամէնէն ...րհուրելին երկրաշարժն է, որով... ...տեւ ան բոլորովին անակնկալ ...րպով վրայ կը հասնի, եւ երկի... ...իր հիմերէն սարսելով, հիմնա... ...տակ կը կործանէ մարդուն ...կար տարիներու ընթացքին ...տնաջան աշխատութեամբ եւ ...թական ամենամեծ զոհողու... ...ններով շինած գիւղերն ու քա... ...քները, հսկայ շէնքերն ու ամ... ...ուռ պարիսպները։

...Քաղաքակրթութեան եւ գի... ...թեան յառաջդիմութեան շնոր... ...., մարդը յաջողած է աւելի կամ ...ւազ չափով ինքզինքը պաշտպա... ...լ բնութեան աղէտներուն՝ հովին, ...թօրիկին, ողողումներուն եւ ...յծակին դէմ, սակայն չէ կրցած ...ոք եղած նախազգուշութիւն... ...ը ձեռք առնել երկրաշարժնե... ...ահաւոր վտանգին դէմ եւ ...միալ անոնց պատճառած ...սներէն, որովհետեւ, ինչպէս ...նք, անոնք բոլորովին անակնկա... ...էն վրայ կը հասնին։

Երկիրը, զոր մենք հաստատուն ու կարծր կը նկատենք իրականութեան մէջ այնպէս չէ, քանի որ կորիզը, որ հրահալ ու հեղուկ վիճակի մը մէջ կը գտնուի, միշտ արթուն կը հսկէ եւ ծնունդ կուտայ շարունակական ցնցումներու, որոնց ամէնքը թէեւ մեզի համար զգալի չեն, սակայն անոնց մեծագոյն մասը երկրաշարժային կայաններու մէջ գտնուող շարժագիր գործիքներու կողմէ վայրկեանը վայրկեանին կ'արձանագրուին։ Երբ կորիզը սաստկացնէ գործունէութեան աստիճանը, երկրին կեղեւին ցնցումները աւելի զգալի կ'ըլլան եւ ցնցումի ալիքները կը տարածուին աւելի ընդարձակ հողամասերու վրայ։

Երկրաշարժի ցնցումները կ'ըլլան ուղղահայեաց կամ հորիզոնական, այս վերջինները նուազ վտանգաւոր են։ Երբ ցնցումներուն ուղղութիւնը ուղղահայեաց է, երկրիս կեղեւին վրայ ճեղքեր եւ ճաթռտուքներ կը գոյանան։ Այսպէս, 1885ին, Նոր-Զէլանտայի մէջ 145 քիլոմեդր երկայնութեամբ եւ 3 մեթր բարձրութեամբ մակերեսային խորտուբորտութիւն մը առաջ եկաւ։ 1897ին Ասամի (Հնդկաստան) մէջ 20 քիլոմեթր երկայնութեան եւ 8 մեթր բարձրութեան մը վրայ հողի շեղջակոյտ մը կազմուեցաւ։ 1891ին Ճափոնի մէջ 112 քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ հողը տեղափոխուեցաւ եւ 75 սանդիմեթր բարձրացաւ, այդ տեղափոխութիւնը բաւեց բազմաթիւ գիւղեր եւ քաղաքներ կործանելու համար։

Երբ ցնցումները ընդծովեայ հողամասերու վրայ տեղի ունենան, ծովային յորձանքներ եւ մակընթացութիւն առաջ կը բերեն, որոնց հետեւանքով ծովեզերեայ երկիրները ջուրով կ'ողողուին։

Երկրաշարժներու սահմանափակման մասին եղած ուսումնասիրութիւններուն շնորհիւ կարելի եղած է ապացուցանել թէ շարժումի կեդրոնները կը համախմբուին այնպիսի ուղղութիւններով, որոնք կը ներկայացնեն երկրիս կեղեւին անկայուն մասերը, ուր երկրային խաւերը տակաւին լաւ կարծրացած չեն։

Մոնթէսիւ տը պալլօրէ գիտնականը յաջողած է սահմանել երկրաշարժներու երկու կարեւոր գօտիներ, որոնց մէկը կը շրջապատէ Ատլանտեան ովկիանոսը, հետեւելով Սօնտի կղզիներուն, Ասիական եզերքին եւ անցնելով Պէրինկի նեղուցէն մինչեւ Հօրնի հրուանդանը, իսկ միւսը՝ նախորդ գծին բոլորովին ուղղահայեաց ուղղութեամբ կ'անցնի Ալպեաններու հարաւային եզերքէն, Իտիս գետի հովիտէն, Միջերկրականի եզերքէն եւ Անթիլեան կղզիներէն։

Իտալիոյ վերջին աղէտը մաս կը կազմէ այս երկրորդ գծին։

Կարգ մը գիտնականներ երկրաշարժներու պատճառը կը վերագրեն արեւին ազդեցութեան, որ կը յայտնուի արեգակնային բիծերով, բոցի ցայտումներով, ուռուցիկ երեւոյթներով։

Արեւին ազդեցութիւնը, ինչպէս նաեւ մթնոլորտին ելեկտրականութիւնը կը խախտեն երկրին մագնիսական տարրերուն հաւասարակշռութիւնը եւ ծնունդ կուտան երկրաշարժներու։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՆՈՒՈՐ Կ'ՈՒԶԷՆ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (15 օգոստ.) կը գրեն Անիի հանքերէն.—

Յուլիս ամսուն, Անիի հանքերուն բանուորները աննախընթաց ձեւով ձգեցին իրենց գործը եւ մեկնեցան։ Հանքերուն մէջ կ'աշխատէին 470 բանուորներ, մեկնեցան 170 հոգի։

Հանքերը երբեք ապահովուած չեն միայն բանուորներով։ Աշխատողներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ գիւղացիներէ, որոնք գարնան առաջին հունձքին ժամանակ կը ձգեն աշխատանքն ու կը մեկնին։ Այնպէս որ հիմա Անիի հանքերուն աշխատանքը կարելի չէ ապահովել մնացած բանուորներով։

Լէնինականի եւ Երեւանի աշխատանքի սակարանները չկրցան բանուոր հայթայթել։ Ու արդիւնաբերութիւնը տուժեց։ Յուլիս ամսուն ծրագրուած էր արտադրել 205.215 ռուբլի արժէքով հանք, ընդհակառակն արտադրուած է միայն 105,983 ռուբլի արժէքով հանք։ Մահմուտջուխի հանքերուն մէջ եւս բանուորը նուազ է, բայց ոչ այսքան։

Բանուորի պահանջը տագնապի ձեւ առած է այս միջոցիս։ Անիի համար կը պահանջուի 300-350 հոգի։

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՐԿԱԾ

Լէնինականի հիւսուածեղէնի գործարանին մէջ Յարութիւն Յակոբեան ելեկտրական հոսանքէն զարնուելով ինկաւ ջուրի մէջ։ Ընկերները անմիջապէս դուրս հանեցին դժբախտ բանուորը, եւ արուեստական շնչառութիւն փորձեցին։ Ցետոյ հիւանդանոց փոխադրեցին։ Ճամբան մեռաւ։

Քննութիւնը ցոյց տուաւ որ ինքնաշարժ դրուած պահուն, Յակոբեան կենդանութեան նշան ցոյց կուտար։ Եթէ շարունակուէին արուեստական շնչառութեան փորձերը, ապահովաբար չէր մեռներ։ Ընդհակառակն դադրեցնելով շնչառութիւնը, կտրելով մարմինը հողէն, ելեկտրականութիւնը չէ կրցած խոյս տալ մարմինէն։ Մահը ծագած է ատկէ։

ՆՈՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

Այս տարի Երեւանի Բժշկ. վարժարանէն շրջանաւարտ ելան 40 հոգի։

ԱՏՐՊԷՋԱՆ ՄԻՇՏ ԱՊՍՏԱՄԲ

Պոլսոյ մէկ Թուրք քաղաքական շաբաթաթերթը, «Պիլտիրիշ», կը գրէ (21 օգոստոս).—

Մեր քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, նոր ըմբոստութիւն մը ծագեցաւ Մուղանի, Լէնկորանի եւ Գուբայի շրջաններուն մէջ։ Ըմբոստութեան պատճառն է բոլշեւիկներուն զօրեն հաւաքելու հրամանը։ Մուղանի կեդրոնին եւ Գէօյթէփէյի կողմերը ընդհարումներ տեղի կ'ունենան կարմիր բանակին եւ գիւղացիներուն միջեւ, քերկանի մէջ ըմբոստներուն դէմ կը կռուին նաեւ կարմիր նաւազները։

Պոլսոյ «Օտլու Եուրտ» թերթը եւս կը տեղեկացնէ թէ ապստամբութիւնը կը շարունակուի ամբողջ Ատրբէջանի մէջ։

Նոյն թերթը կը հաստատէ նաեւ թէ կռիւներ կ'ըլլան գիւղացիներուն եւ բոլշեւիկներուն միջեւ Ղարաբաղի մէջ։ Կուպանի մէջ 5 օր պատերազմ տեղի ունեցաւ կարմիր զինուորներուն դէմ, որոնք 500 հոգի էին։ Բոլշեւիկները 15 վիրաւոր եւ 13 մեռեալ ձգեցին ու նահանջեցին, իսկ ըմբոստներէն վիրաւորուեցան քանի մը հոգի, որոնց մէջ Մուհարրէմ Սուլթանով։ Այս կռիւին պահուն օգնութեան հասաւ հայ ըմբոստներու խումբ մը, 100 հոգի, բոլորն ալ լաւ զինուած։ Հայերէն վիրաւորուեցաւ միայն Քիլիսքենդցի Արշակը։

Ջուլֆա Բագու գիծին վրայ եւս տեղի ունեցաւ ճակատամարտ մը։ Ըմբոստները Ռուսերէն բազմաթիւ գերիներ բռնեցին։ Ռուս գերիները սպաննուեցան, իսկ Թուրք գերիները ազատ արձակուեցան։

Ըմբոստութիւնը կը ծաւալի ուրիշ կողմեր ալ։

* * * «Կավկասեա Գազլարը» թերթին քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Հիւսիս. կովկասի կոմունիստներէն Թէմուր խան, Մագամայէֆ եւ Ջաբար Ռիզայէֆ սպաննուեցան գիւղացիներու կողմէ։

«Մոլոտ» թերթէն կը հասկցուի որ Հիւսիսային կովկասն ալ տագնապի մէջ է։ Ազգայնական հոսանքը հետզհետէ կը ծաւալի կոմունիստներուն միջեւ, որոնք իրենց այդ քաղաքականութիւնը կ'արդարացնեն ըսելով թէ ռուս կոմունիստները աւելի շատ ազգայնական են։

«Օտլու Եուրտ»ի թղթակիցը կ'իմացնէ որ Ջանքեզուրի կատար պղնձահանքերուն մէջ եւս ըմբոստութիւն ծագած է։ Յուլիս 5ին անոնց թիւը կը հասնէր 300ի։ Կռիւ սկսելով, 5 գիւղեր քարուքանդ եղան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ.— Ժամանակէ մը ի վեր Փօն տ'Օպնայի մէջ գործի նեղութիւն կայ, օրավարձքերը շատ քիչ են։ Այս պատճառաւ օրէ օր մեկնողներու թիւը կը շատնայ դէպի Տէսին եւ Լիոն։ Ասկէ ամիսներ առաջ Պալաքեան եպիսկոպոսը եկած էր ուղէնզի դպրոց մը բանալու համար ձեռնարկներ կատարէ։ Նոյն օրը Հ. Յ. Դաշնակցութեան ընդարձակ գրադարանին մէջ տեղւոյս գաղութը ժողովի հրաւիրուեցաւ, Ինպաստ դպրոցի կոկիկ գումար մըն ալ հաւաքուեցաւ եւ շատեր ալ խոստացան դպրոցի բացումէն վերջ, դրամական նուէրներ ընել՝ հաւաքուած դրամը յանձնուեցաւ Ազգային Միութեան։ Մէկ քանի ամիսներ յետոյ Ազգ. Միութեան անդամակցող մեր ընկերներէն երկու հոգի գործի պատճառաւ ստիպուած մեկնեցան։ Ատկից ի վեր ազգային միութիւնը կեանքի նշան ցոյց չիտար, եւ դպրոցի մասին խօսող անգամ չկայ։

Ազգային Միութիւնը բաւականաչափ գումար մը ունէր իր տրամադրութեան տակ։ Այդ գումարը կը լսենք թէ ծախսուած է, հակառակ որ միայն մէկ նպատակի համար հաւաքուած էր։ Շատեր նամակներ գրեցին իրենց դրամը ետ ուզելով, բայց մերժուեցան։ Ահա հարց մը որ լուսաբանութեան կը կարօտի, քանի որ դպրոցի համար հանգանակուած գումարը չէ յատկացուած իր նպատակին։

Սիսակ Մարալեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՓԱՐԻԶԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՍԹԷԼԼԱ-ՓԼԱԺ, 29 օգոստ.— Ինչպէս ծանօթ է ամէնուն Հ. Մ. Ը. Մ.ը այս տարի եւս ընտրած է Սթէլլա-Փլաժը իբր տարեկան մեծ բանակումի վայր։

Բանակումին Սթէլլա-Փլաժ հաստատուելուն պատճառներէն մին այն էր որ Անգլիոյ մօտ էր, էր որ Անգլիոյ մօտ էր, արդարեւ Հ. Մ. Ը, Մ.ի Վարչութիւնը ստիպուած տեղի կուտար մեր Անգլիոյ բազմաթիւ բարեկամներուն, ղրկելով երկու խումբեր, բաղկացած Ա.ը 19 սկաուտներէ եւ Բ.ը աւելի կարեւոր թիւով մը։

Ամսոյս 25ին, առաւօտեան ժամը 5ին մեծ ոգեւորութիւն կը տիրէր մեր բանակավայրին մէջ։ Բոլոր սկաուտները կազմ ու պատրաստ փոքրիկ նախաճաշէ մը վերջ Պ. Հ. Աբէլեանի խմբապետութեամբ կ'ուղղուինք Էթափի կայարանը, ուրկէ շոգեկառքը մեզ կը տանի Պուլոնեի նաւահանգիստը, կը ցատկենք շոգենաւ ու շատ հաճելի ճամբորդութենէ մը վերջ կը հասնինք Ֆոլքսթօն, անգլիական հողը։

Առաջին անգամ չէ որ Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները Անգլիա կը ճամբորդեն։ 1927ին ապրիլին Բարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական միակ խումբը Լոնտոն այցելեց։ Այդ էր պատճառը որ երբ Ֆոլքսթօն հասանք շատ մը անգլիացի սկաուտներ ճանչցան մեր փառաւոր նշանաբանը՝ Արարատն ու Աբաքսը (Բարձրացիր, բարձրացուր)։

Ֆոլքսթօնէն անցանք Տուվր նաւահանգիստը, այցելեցինք հին ղղեակն ու ծովափը, օդը սքանչելի էր, ծովը հանդարտ։

Լոնտոնի ոստիկանները ամէն անգամ որ մեզ տեսան բարեւեցին ու շատ մը դիւրութիւններ ցոյց տուին. եթէ մինակ ոստիկանները ըլլային. երբ Ֆոլքսթօն հասանք անցագրի գրասենեակին առջեւ բոլոր ճամբորդները կը սպասէին իրենց կարգին, ես ալ իմ ընկերներուս անցագիրները առած կը սպասէի, երբ այդ գործով զբաղող պաշտօնեան որ սկաուտ մըն էր, նշմարելով իմ տարազս, գիս կանչեց ամէնէն առաջ եւ բաւական տեղեկութիւններ առնելէ վերջ, անմիջապէս ստորագրեց մեր անցագիրները եւ փութացուց մեր մեկնումը.

Լոնտոնի ամենագեղեցիկ մասերը պտտելէ վերջ, Ֆոլքսթօնի ճամբով վերադարձանք, շատ քաղցր յիշատակներ տանելով միասին։

Երկրորդ խումբը կը մեկնի հինգշաբթի առաւօտ։

Մելքոն Սահակեան

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 85 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

...ինը զինուոր որոշեցինք, որ ...ԳԼ Աղած գնան եւ զէնքերը ...բարձրացնեն։ Զէնքերը ...ցուցեր էին թրիքներու տակ։ ...ընկերները գացին եւ մեզ ...ղրկեցին, թէ «զէնքերը լեռ ...բարձրացրինք. բայց երկու զէնք ...»։ Այդ զէնքերը Սերոբին եւ ...ղին էին տուեր.

...Հրայրը ինձ ըսաւ.

— Այժմ ի՞նչ գործ կայ ... առաջ տեսնուելիք։

— Ցրօնք,— ըսի,— 40 լիտր ...դ ունինք, պէտք է փոխա... ...ք. այդ է հիմա մեր գործը։ ...նա որոշեց, որ Սեդրակը, ...գը, Քիւրտ Բարսեղը եւ վեց ...ր հետերնին Ցրօնք գնան ...դը փոխադրելու։ Ցանձնարարական մը գրեց Դուրանի ընկերներուն այսպէս.

«Դուրանի սիրելի ընկերնե՛ր, մեր մէջ եղող կռիւները գործի տեսակէտից էին, այժմ բոլորս համաձայնութեան եկանք, համերաշխ ենք։ Ահա կը ղրկենք ինը ընկերներ, որոնց կարելի եղած աջակցութիւն ցոյց կուտաք»։

Այդ ինը ընկերները կ'երթան Յունան, որ անցնին Ցրօնք։ Սեդրակը, Բարսեղը, Սարօն ու Թաթարը կ'ըսեն Գէորգին.

— Աղբէր մենք չենք գայ. մինչեւ Հրայրը սարը չելլէ, մենք ոչ մի գործ չենք ընէ։

— Ցղե՛րք, եկէք վառօդը փոխադրենք, յետոյ ձեր գործն է, ուր որ կ'ուզէք գացէք։

Նրանք չեն համաձայնիր։ Գէորգը հինգ ընկերով կ'երթայ Ցրօնք. վառօդը կը փոխադրէ Յունան եւ կ'անցնի Բերդակ։ Առաւօտ արեւածագին տղերքը հոդ կը պաշարուին։ Տղերքը կը սկսին զարնել եւ լեռը բարձրանալ։

Մուշէն զօրք կը հասնի, Ալալ Բէկն ալ իր ձիաւորներով։ Տղերքը կ'անցնին Հաւատորիկի հովիտը դէպի վեր բարձրանալու։ Զօրս տղայ էլ Բերդակցի տղայոց հետ կուգան։ Մեր կռուողները միշտ առաջ կ'երթան, տեղերնին դիրք շինելով եւ լրտեսելով։

Հաւատորիկի մէջ կը գտնուին երեք հարկահաւաք ոստիկաններ եւ կը սկսին զարնել տղայոց։ Տղերքը կը դառնան մի երկու կը զարնեն դրանց եւ կը ցրուեն, ապա կը բարձրանան Հաւատորիկայ գլուխը։ Հաւատորիկ եկած Փրխուսյ Մկրօն կը միանայ կռուողներուն, գալէն արդէն վիրաւորուած էր։ Սիմոնը անկարող ըլլալով կռուելու՝ հրացանը կուտայ Մկրոյին։

Տղայոց ետեւէն եկողները կ'ըլլան 1,300 հոգի՝ թէ՛ զօրք, թէ՛ Թուրք, թէ՛ քիւրտ։

Տղերքը կը բարձրանան Ծռերինկատար, հոդ կը սպաննուի երկու զօրք եւ մի քիւրտ, մի ձի եւ Ցրօնքի կռուին կը վիրաւորուի Մկրոյի մատը կտրող քիւրտը, որ վերջը սատկաւ։

Տղերքը կ'ելլեն կորիկայ աղբիւր։ Անձրեւախառն ձիւն մը կը զարնէ, մշուշ կը պատէ թէ՛ իրենց, թէ՛ զօրքին. անկարող կ'ըլլան իրար տեսնելու։ Տղերքը անկարող վիճակի մէջ իրար շալակելով՝ կը հասնին Սէմալ։ Զօրքերը կը վերադառնան Մուշ։

Հրայրը որ 15-20 օրէն պիտի վերադառնար մեր քով՝ անցաւ տարի մ'ը էլի չեկաւ։ Նա մեր քովէն հեռանալուց՝ Առաքելոց վանքը ցուցնելով՝ ըսաւ.

— Էս վանքը վկայ լինի, որ 25 օրէն կուգամ, ձեր քովը կ'ըլլամ. եթէն չեկայ՝ դաւաճան կ'ըլլամ, արիւնս ձեզ հալալ։

Սեդրակը, Սարօն ու Քիւրտ Բարսեղը մնացին Կարասու գիւղը։ Սերոբը իր երկու տղան, Իսօն, Մշեցի Սմբատն ու Արամը Դաշտի մէջ առանձին կը թափառէին։ Սերոբը նպատակին հասեր էր, խմբապետ էր եղեր։ Քանի մը անգամ Սեդրակին նամակ գրեցի թէ՝ «ա՛յ տղայ, եկո՛ւր, ձեր հոդ ըլլալը շատերը իմացան են. մի օր չէ մի օր մատնութիւն կ'ըլլայ, վտանգի մէջ կ'ըլլաք»։ Նա կը պատասխանէր՝ «մինչեւ Հրայրը չգայ՝ չեմ գայ»։

* * *

Դառնանք Սասուն։ Մշեցի Սալէ աղան(*) կուգայ Շէնըքցոց, Սէմալցոց, մաս մը Շատախցոց մէջ եւ կ'ըսէ.

— Եթէ կառավարութեան խնդիր տաք, որ ես ձեր ղայմաղամ ըլլամ, ես ձեր բոլոր բանտարկեալները ազատել կուտամ, կառավարութենից փախստական եղողներիդ ներում բերել կուտամ, այլեւս ձեր սարը քիւրտ կամ աշիր չեմ թողուր, որ գայ։

Էնոնք, որոնք մեր դէմ հակառակ էին խնդրագիր մը գրեցին կառավարութեան, այսինքն՝ կուսակալին եւ միւթէսարիֆ փաշային, կնքեցին Հէպօներ, Կիրակոսներ, Մանուկներ եւայլն, թէ մենք Սալէ աղան մեզի ղայմաղամ կ'ուզենք մեր ապահովութեան համար։ Կառավարութիւնը Սալէ աղան ղայմաղամ նշանակեց, նաեւ հետը դրեց մի հազարապետ եւ 60 ոստիկան։

Անցաւ մի ամիս։ 1901 մայիս ամիսն էր։ Եկան 1600 զօրք եւ Էրքիանի հարբ հետն ալ Սուլթանի իրադէն՝ չորս զօրանոց շինելու համար։ Այդ նպատակի համար յատկացրած էին 5,000 ոսկի։

(Շար)

(*) Սալէ աղայի հայրն ալ էդոնց աղա է եղեր. ԱՆԴ.

Պարսկաստանի պատասխանը: Եւ սակայն ինչ ալ ըլլայ պատասխանը, Թուրք բանակը Սեպտ. 1ին գործողութեան պիտի ձեռնարկէ Արարատի դէմ:

Թուրք գործակալութեան այս վերջին սուտը կը հերքուի Թեհրանէն տրուած հետեւեալ հեռագրով.

ԹԷՀՐԱՆ, 30 Օգոստոս.— Թերթերու մէջ տրուած յայտարարութեանց համաձայն, պարսիկ իշխանութիւնները կը հերքեն արտասահմանի մէջ հրապարակ նետուած լուրը՝ Քիւրտերու դէմ Թուրքեւպարսիկ զինուորական գործակցութեան եւ սահմանային սրբագրութեան վերաբերեալ Թրքական ծանուցագրին մասին:

Իրաքի Քիւրտերուն շարժումը

Գրած էինք թէ Սիւլէյմանիէի (Իրաք) Քիւրտերը հեռագրով Իրաքի կառավարութենէն խնդրած էին ինքնավարութիւն տալ իրենց, եւ թէ Իրաքի նախարարները Սիւլէյմանիէ փութացած էին, խռոված միտքերը հանդարտեցնելու համար: Այժմ Պաղտատէն հետեւեալը կը հաղորդեն.—

Իրաքի նախարարները եւ բրիտանական բարձր քօմիսէրի խորհրդականը վերադարձան Սիւլէյմանիէի իրենց ճամբորդութենէն: Յայտարարեցին թէ ամէն կողմ խաղաղութիւն կը տիրէ, և թէ անցեալ շաբթու տեղի ունեցած ցոյցերը ոչ մէկ կապ ունէին քրտական խնդրին հետ: Աւելցուցին թէ քիւրտ ժողովուրդը մեծ հաւատարմութիւն մը ցոյց տուած է Իրաքի հանդէպ:

Սուրիա կը հեռացնէ Քիւրտերը

ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ?

ԱՏԱՆԱ, (Ս. Փ.)-— Հալէպէն եկած լուրերու համաձայն, Սուրիոյ ֆրանսական Բարձր Քօմիսէրը յայտարարութիւն մը հրատարակելով, կ'ըսէ թէ Թուրքիայէն փախչող եւ Թուրքիայէն դուրս մեքենայութիւններ լարող անձերը ոչ մէկ թոյլտուութիւն պիտի գտնեն Սուրիոյ հողին վրայ:

Այս յայտարարութեան հետեւանքն է որ Ճէմիլ փաշազատէները Դամասկոսի մէջ, Մէվլանզատէ Րիֆաթը, Ալի Հիլմին և Սալիհ Հալէպի մէջ պարտաւորուած են բնակիլ:

Հալէպի կեդրոնի հրամանատարը այս անձերը կանչել տալով, յայտնած է թէ անոնց քաղաքական ամենափոքր գործունէութիւնն իսկ չպիտի թոյլատրէ: Առանձնապէս Դաշնակցական Հայերը կը հետապնդուին:

Թուրքիա կը մերժէ զինաթափ ըլլալ

Շաբաթ օր բացումը կատարուեցաւ Էնկիւրի—Սվազ երկաթուղագծին: Այս առթիւ վարչապետ Ըսմէթ փաշա ճառով մը պատասխանեց իր հակառակորդներուն քննադատութեանց եւ գլխաւորաբար պաշտպանեց երկաթուղիի վերաբերեալ իր քաղաքականութիւնը: Շեշտեց թէ նոր Թուրքիան 7 տարուան մէջ շինեց 1800 քիլոմեդր երկաթուղի, մինչ կայսրութեան օրով, վաթսուն տարուան ընթացքին, միայն 4000 քիլոմեդր գիծ էր հաստատուեր:

— Երկաթուղագծի հարցը, ըսաւ Ըսմէթ, Թուրքիոյ համար կը կազմէ ազգային խնդիր մը, որ սերտօրէն կապուած է անոր գոյութեան եւ անկախութեան: Յետոյ, անդրադառնալով գերման ել մտագէտ Միւլլէրի տեղեկագրին, որ խստօրէն կը քննադատէ երկաթուղիի եւ ազգային պաշտպանութեան յատկացուած մեծ ծախքերը, Ըսմէթ յայտարարեց.

— Համաշխարհային քաղաքականութեան պահանջները մեզ կ'արգիլեն նուազեցնել ազգային պաշտպանութեան յատկացուած ծախքերը: Ազգային սպառազինման հարցը պայմանաւորուած է ազդակներով, որոնք անկախ են Թուրք ժողովուրդին կամքէն: Միշտ տրամադիր եղած ենք զիջելու ինչ որ մեր ուժերուն մէջ է, բայց չենք կրնար զինաթափ ըլլալ միւս ազգերէն առաջ:

«Թուրքիա նուազ խաղաղասէր չէ, քան ուրիշ որ եւ է պետութիւն, բայց մեր օճախները պաշտպանելու համար, միակ միջոցն է զինել մեր տղաքները»:

Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս ճառին, որ պաշտօնական առաջին պատասխանն է Ֆէթհիի քննադատութեանց եւ թելադրութիւններուն:

Լօրէնս Պարսկաստանի մէջ

ԹԷՀՐԱՆ, 31 Օգոստոս,— Պարսիկ թերթերը անգամ մը եւս կը հաղորդեն թէ անգլիացի գնդ. Լօրէնս Քիւրտիստանէն Պարսկաստան պիտի գայ: Հակառակ բրիտանական պատուիրակութեան բացարձակ հերքումին թէ գնդ. Լօրէնսը չէ որ գրգռած ու կազմակերպած է Քիւրտերու ըմբոստութիւնը՝ ընդդէմ Թուրքիոյ, պարսիկ մամուլը կը հաւատայ թէ Լօրէնս Քիւրտիստան կը գտնուէր ճիշդ այն պահուն, երբ Քիւրտերը կը սկսէին յարձակիլ Թուրքերուն վրայ:

Իրաքի տնտեսական պայմանները

ՊԱՂՏԱՏ, 21 օգոստ.— Անգլիական Հիլտըն-Եունկ յանձնախումբին տեղեկագիրը Իրաքի տնտեսական կացութեան մասին, կառավարութեան կը յանձնարարէ հետապնդել բարգաւաճման քաղաքականութիւն մը, շահագործել երկրին բնական հարստութիւնները եւ նուազեցնել արտադրութեան հիմնարժէքը:

Տեղեկագիրը կը թելադրէ նաեւ արտաքին փոխառութիւն մը կնքել, երաշխաւորութիւն ցոյց տալով, քարիւղի հասոյթները, պայմանաւ որ այդ երաշխաւորութիւնը չվնասէ Իրաքի անկախութեան եւ գերիշխանութեան:

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը վաղը Զորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահին մէջ:

ԼԻՈՆԻ Վրէժ խումբի ժողովը վաղը Զորեքշաթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պարժըմոն, Սօղ.— 35:
Տէսին, Յ. Պ.— Ստացած ենք: Տեսնել Թիւ 1329:
Մարսէյլ, Տիկ. Մ. Ս.— 35:
Պերլին, Ռ. Տ. Մ.— 100:
Հէրօ, Ա. Մ.— 35:
Նիս, Տիկ. Վ.— 140:
Մարսէյլ, Կ. Պ.— 35:
Արժանթէօյ, Խ. Պ.— 280:
Նէօյեի, Յ. Ո.— 35:
Էքիւլի, Յ. Թ.— 35:
Էթուի, Պ. Տ.— 70:
Տէսին, Թէրզ.— 35:
Իվրի, Պ. Յ.— 70:
Պորտօ, Կ. Տ.— 70:
Մարսէյլ, Գործ.— 960:
Լիոն, Գործ.— 735:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Կէյվէ Օրթա գիւղացի Զօգարիկ Ճէնտիքեան, հօր անուն՝ Խաչատուր, մօր անուն՝ Նոյեմզար, քոյրերը Սիրվարդ, Մարիանիկ: Ընդհանուր պատերազմին աքսորուած է իր մօրաքրոջ հետ: Լուր տուողին մէկ տարեկան ցառաջ նուէր: Իմացնել՝ Epicerie Nersessian Antoine, Ave. Jean Jaurès. Décines. Isère.

— Տ. Տօնապետեան Մօրենիկցի (Խարբերդ), կը փնտռէ իր մօտիկ ազգականը Մօրենիկցի, Յարութիւն Խաչատուրեան: Մօտաւորապէս մէկ տարի է կը գտնուէր Պուքրէշ (Ռումանիա): Կը խնդրուի տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել հետեւեալ հասցէին, Տօնապետեան, 5 Rue Balthazar Baro, Valence (Drôme):

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Ուլաշ գիւղացի Գրիգոր Եղեկիէլեան, հօր անուն Մկրտիչ, մօր անուն Հռիփսիմէ: 1928ին կը գտնուէր Տրամա (Յունաստան) Նիր Իսթի որբանոցը: Իմացնել իր հօրեղբօրորդւոյն Թորոս Եղեկիէլեանի, 36 Rue Chapelier. Marseille.

Կը խնդրուի Յունահայ թերթերէ արտատպել:

— Կը փնտռուի Ֆնտըճաքցի Օր. Ֆիւրճի Իսրայէլեան, մօր անուն՝ Դամամ, հօր անուն Փանոս քոյրերը Ովսաննա, Հռիփսիմէ, Մարթա, եղբայրները Դանիէլ, Յովհաննէս: 12 տարի առաջ անյայտացած է Համայի (Սուրիա) կողմերը: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Պոլիս: Ճշգրիտ լուր տուողին 200 ֆր. նուէր: Իմացնել՝ Toros Israélianի, Traverse Chevalier No. 20, St. Loup, Grand Pins.

— Տիկին Սրբուհի Ծարուկեան (բնիկ Կրանկցի) կը փնտռէ իր ամուսինը (Կրանկցի ատաղձագործ) Սահակ Ծարուկեան որմէ բաժնուած է 6 տարիէ ի վեր: 4 տարիէ ի վեր Տիկ. Ծարուկեան եւ իր աղջիկը՝ Արաքսի (8 տարեկան) կը գտնուին Նիկոսիա (Կիպրոս): Սահակ Ծարուկեան 35 տարեկան է, միջահասակ ու չափաւոր կազմուածք: Իմացնել՝ Melkonian, Educational Institut, Nicossia, Cyprus.

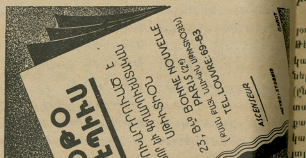
— Կը փնտռուի Եոզկատցի Լուի Եազըճեան որ ունի հինգ տարեկան զաւակ մը: Մինչեւ 1930 մարտի սկիզբը կը կարծուէր թէ Լուի կը գտնուէր Ֆրանսա կամ Սուրիա: Իմանալ՝ Béatrice Yazejianի, 865 P. O. Box, Fresno, Calif. U. S. A.

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Պուրհան գիւղացի մօրաքրոջս որդին դերձակ Անդրանիկ Պապիկեան որ երեք տարի առաջ Պէյրութէն եկած է Մարսէյլ եւ մեկնած է Հարաւային Ամերիկա: Մէկ նամակ ստացած ենք իրմէ: Անկէ ի վեր լուր չունինք իր մասին: Իմացնել Տիկ. Կ. Խոտիկեանի, 34 Bld Lafuante, Mârseille

— Կը փնտռուի Արաբկիրցի Եղիա Գազանճեան իր եղբօր Նազարէթ Գազանճեանի եւ իր քեռորդիները Հայկ եւ Արամ Տէմիրճեանի կողմէ: 1924ին Եղիա կը գտնուէր Պուքրէշ (Ռումանիա): Կը խնդրուի իմացնել՝ A. Demirdjianի 120 bld Jean Jaurès, Boulogne s)Seinc France, կամ H. Demirdjianի 2 Georges Dupré St. Etienne (Loire) France. Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէ արտատպել:

IMPRIMERIE - MASSIS -ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
3
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

3 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1355 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Հայ կոմունիստական կուսակցութեան այժմու Կ. Կոմիտէն, անաբեկուած ժողովրդական ինքնաբուխ պոռթկումներէն, որոնք տեղի ունեցան այս գարնան, իր արիւնալի քաղաքականութիւնը արդարացնելու համար, Հայաստանի եւ Մերձաւոր Արեւելքի բոլոր շարժումներուն մէջ Դաշնակցութեան գործօն մասնակցութիւնը կը տեսնէ։ Ու, այս մտավախութիւնը ծիծաղելի ըլլալու աստիճան զարգացած է։ Այս մարդիկ, ամէն առաւօտ, իրենց թերթերու ճակատը կը զետեղեն անգլիական իմբերիալիզմի վտանգը ընդդէմ Խորհրդ. Միութեան, ու բնազդական վախով մը, յաջորդ անխուսափելի անունը որ կուգայ իր սպառնական տեղը գրաւել խորհրդային հայ մամուլին մէջ, Դաշնակցութիւնն է։

Այս արտայայտութիւնները բռնակալութեան ներքին հոգեկան տագնապի արդիւնքներն են։ Ամէն օր փուշի վրայ կը զգան զիրենք, ու կուզեն լարուած վախի մէջ պահել նաեւ ժողովուրդը։

Թ. Մանտալեանի բանադրական յօդուածի եզրակացութիւնները Պ. Թորոսեանի մասին, ըստ ամէնայնի այս հոգեբանութեան ապացոյցները կու տան։

Մանտալեան կ'եզրակացնէ.— «Ո՞րն է ընկ. Պ. Թորոսեանի յօդուածի օբեկտիւ իմաստը։ Շեղել ուշադրութիւնը դաշնակցութեան դէմ տարուող քաղաքական պայքարից, քօղարկել ազգայնական վտանգը, ռէվիզիայի ենթարկել կուսակցութեան տեսակէտները այդ խնդրում, ՇԵՂԵԼ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎՏԱՆԳԻՑ։» (ընդգծումը Թ. Մ.-ինն է)։ ... «ընկ. Պ. Թորոսեանի աջ օպորտունիստական յօդուածը գաղափարական եւ քաղաքական զինաթափման քարոզ է հանդիսանում։ ... Ահա թէ ինչո՞ւ աջ օպորտունիստական կամ ազգայնական թեքման ու նրա ռէցիտիւի ամէն մի արտայայտութիւն թէ այդ ֆրոնտում, թէ գործնականում պէտք է ամենախիստ հակահարուած ստանայ. այդ թւում եւ ընկ. Պ. Թորոսեանի քաղաքականապէս վնասակար յօդուածը»։ («Խորհ. Հայաստան» թիւ 191)։

Այս մշուշապատ դասակարգային պայքարի եւ բանադրանքի ծալքերը պէտք է բանալ, որմէ Դաշնակցութեան քաղաքականութենէն աւելի, հայ բոլշեւիկներու քաղաքականութիւնը պիտի պարզուի։

Գլխաւոր մտահոգութիւնը, ինչպէս կը տեսնուի, «պատերազմի վտանգ»ն է։ Բոլշեւիկները պատերազմի վտանգը դամոկլեան սուրի մը պէս կախուած կը պահեն ժողովրդի գլխին, որպէս զի ան սահմռկած մնայ եւ ենթարկուի տարիներու պատերազմական վիճակին, որպէս զի ժողովուրդն ինքն իր գլխուն տէրը չզգայ, չտեղաւորուի, որպէս զի ներքին անտանելի վիճակին մասին ժամանակ չունենայ մտածելու։ Այս է հոգեբանական լարուած վիճակին պատճառը։ Երբ որ եւ է անհատ կ'ազատուի խորհրդային «դրախտ»էն (նոյն իսկ ամէնէն գիտակից մտաւորականը), սահմանն անցնելէ յետոյ, առաջին հարցումը կ'ըլլայ թէ «պատերազմը ե՞րբ պիտի պայթի»։ Տարիներով, բազմամիլիոն ժողովուրդը հաւատացած է թէ պատերազմը օրերու խնդիր է։ Ու այս սարսափը անհրաժեշտ է, որպէս զի բոլշեւիկները ամէն օր ներքին արիւնալի պատերազմ մղեն, [illegible]ակ բազմամիլիոն զանգուածները շուարած՝ սպասեն արտաքին պատերազմին։

Մինչդեռ Պ. Թորոսեանը համարձակած էր ըսելու թէ Դաշնակցութեան պայքարը կեդրոնացած է Թուրքիոյ դէմ։ Այս օրերուն, այսպիսի հանրային կարծիք մը, բոլշեւիկեան լուծին տակ հեծող հայութեան համակրանքը պիտի քաշէր դէպի Դաշնակցութիւնը։ Առանձին նշանակութիւն ունի այս պա[illegible]գային քրտական շարժումը, որ ուղղուած է բացառապէս Թուրքիոյ դէմ, և ըստ բոլշեւիկեան թերթերու տեղեկութեան՝ շարժման ետեւը կայնած են Անգլիան և Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Բնական է որ Արարատի ստորոտը բնակող մէկ միլիոն հայութիւնը բաներ մը զգար սահմանէն անդին տարածուող [illegible]այրենի հողերու մասին և պահ մը մոռնար պատերազմի վտանգը։ Պահ մը ուրախանար, որ հարուածները կեդրոնացած են դարաւոր թշնամիին դէմ։

Այս վտանգաւոր կացութեան հանդէպ, կոմունիստական կեդր. կոմիտէն աճապարանքով հրապարակ կուգայ հասկցնելու հայ ժողովուրդին թէ քրտական շարժումը ուղղուած է Խորհրդ. Միութեան դէմ։ Անգլիա և Դաշնակցութիւնը իրենց ուժերը լարած են Կովկասի տիրապետութեան համար։ Եւ դեռ աւելին. ըստ Թ. Մանտալեանին «Դաշնակցութիւնը պատրաստ դաշնակցելու «դարաւոր թշնամու» հետ, հրաժարուելու ամբողջին Տաճկահայաստանից, միայն թէ ապահովէ Անդրկովկասի շուկաները»։

Ու այս ամբողջ սուտերն ու խարդախութիւններն անոր համար, որ Հայաստանի ժողովուրդը նորէն մտնուի պատերազմի վախին, որ իր ընդհանուր բնոյթէն աւելի յուզում [illegible]հայ պատճառել Խորհրդ. Հայաստանի բնակչութեան, քանի այս անգամուան պատերազմի ձեռնարկին, ըստ Կ. Կոմ.-ի ներկայացուցչի արտայայտութեան, Թուրքերն ալ կրնան [illegible]ակցիլ Դաշնակցութեան հետ կողք կողքի։

Յաջորդով կ'անդրադառնանք Թրքական քաղաքականութեան, տեսնելու թէ ի՞նչ պատճառներ կան այժմ, որոնք [illegible]ղած են կոմունիստական Կ. Կոմիտէն իր լեզուն փոխելու [illegible]աւոր Թշնամու» դէմ։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՔԷՄԱԼԻ ՆՈՐ «ԸՆԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ»

«Հայրենիք» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստ. 20).

— «Ֆէթհի Պէյօրէն ձեռնարկած է նոր կուսակցութեան մը կազմութեան, որուն համար թոյլտուութիւն առնելու նպատակով, արդէն պաշտօնական դիմում ալ կատարած է Էնկիւրիի կառավարութեան։

Ինչպէս յայտնի է հեռագիրներէն, կազմուող Թրքական նոր կուսակցութիւնը պիտի ըլլայ «ընդդիմադիր»՝ կառավարական «Խալք» կուսակցութեան եւ պիտի կրէ «Նոր Հանրապետական» անունը։ Երեւոյթներէն դատելով՝ Քէմալ նախօրօք տուած է իր հաւանութիւնը։ Հետեւաբար, պէտք է սպասել, որ ձեւականութիւնները կատարուելէ ետքը, Ֆէթհի պէյի կուսակցութիւնը պաշտօնապէս հրապարակ գայ։

Ուշագրաւ է, որ Քէմալի քոյրը՝ Մագպուլէ հանըմ փութացեր անդամագրուելու նոր կուսակցութեան։ Եւ, ինչպէս կ'ըսեն, Ազգային ժողովի անդամներէն շատեր ալ մտադիր են անցնելու «ընդդիմադիրներու» կողմը, այսինքն՝ միանալու Ֆէթհի պէյի գլխաւորած խմբակցութեան։

Կը թուի, թէ Քէմալ կը պատրաստուի մօտ ատենէն կատարելու դահլիճի փոփոխութիւն մը եւ ըմէթ փաշայի տեղ Ֆէթհի պէյը դնելու իր վարչութեան գլուխը։

Հարկաւ միամտութիւն պիտի ըլլար հիմնական փոփոխութիւն մը սպասել Քէմալ եւ անոր ձախ բազուկն եղող Ֆէթհի պէյէն։ Ըլլալիքը, ինչպէս բացատրած ենք արդէն ասկէ առաջ, քաղաքական նոր խաղ մըն է, զոր Քէմալ կ'ուզէ խաղալ։ Կեղծ քաղաքական նոր խաղ մըն է, զոր Քէմալ կ'ուզէ խաղալ։ Կեղծ ընդդիմադիր կուսակցութեան մը ստեղծումը եւ նոր դահլիճի մը կազմութիւնը քօղարկեալ ընդդիմադիրներէ ծրագրուած են քաղաքական նոր յոյսեր արթընցնելու համար ոչ միայն դրսի աշխարհի, այլ եւ փոթորկայոյզ Թուրքիոյ մէջ։

Քանի մը օր առաջ հայ թերթի մը թղթակցին Ֆէթհի պէյ նշանակալից յայտարարութիւն մը ըրած է. ան ըսած է, թէ իր նորակազմ «ընդդիմադիր» կուսակցութիւնը հակառակ չէ որ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները, այսինքն՝ Հայերը, Յոյները, Քիւրտերը եւայլն երեսփոխաններ ընտրեն այսուհետեւ Էնկիւրիի Ազգային մեծ ժողովին համար։ Աւելին Ֆէթհի պէյ նոյնիսկ անորոշ խոստումներ ալ ըրած է Հայերու գրաւուած հողերու եւ գոյքերու վերադարձի մասին։

Անհաւանական չէ, որ Քէմալ իր հրամանով կազմուած այս նոր կուսակցութեան միջոցով կը պատրաստուի պզտիկ զիջումներ ընել Թուրքիոյ «փոքրամասնութիւններուն», իր խախտուած դիրքը ամրացնելու համար։ Եւ Թուրքիան Թուրքերու համար նշանաբանը այսուհետեւ թերեւս չգործադրուի սանձարձակ ու ծայրայեղօրէն գրգռիչ խստութեամբ, որպէս զի կարելի ըլլայ բարձրացնել Թուրքիոյ վարկը նաեւ արտասահմանի մէջ։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՅ՝ ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ՍԿՍԱՒ

Կ. ՊՈԼԻՍ, 1 Սեպտ.— Թրքական ուժերը այսօր սկսան մեծ յարձակողականի մը քիւրտ ըմբոստներուն դէմ, որոնք ներկայիս կը գտնուին Արարատի կողմերը։

Միւս կողմէ կը ծանուցանեն թէ Թուրք եւ պարսիկ մասնագէտները պիտի հաւաքուին Արարատի շրջանին մէջ, անմիջապէս որ քիւրտ ըմբոստներու զսպումը վերջ գտնէ։ Մասնագէտները պիտի ուսումնասիրեն թէ ի՞նչ հիմերու վրայ կարելի պիտի ըլլայ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ նոր սահմանագծում մը իրականացնել։

Հաւանական է որ հեռագրին առաջին մասը ստոյգ ըլլայ։ Քիւրտը սաստկօրէն չկոխած, թուրքերը ամէն շահ ունին Արարատի դէմ յարձակման մը ելքին կապելու իրենց բախտը։ Եթէ յաջողեցան մեծ հարուած մը տալ քիւրտ յեղափոխականներուն, (քանի որ այլեւս Արարատի շրջանին մէջ չմնաց ջարդելիք անմեղ ժողովուրդ) ձմեռը կ'անցընեն հանգիստ՝ ըմբոստ լերան քղանցքին տակ։ Իսկ եթէ ձախողեցան, ստիպուած պիտի ըլլան դէպի ներս քաշել կարեւոր ուժեր, զանոնք պատսպարելու համար ձմրան դէմ, ինչպէս նաեւ ապահովելու համար անոնց պարենաւորումը։ Եւ կամ պիտի հանդուրժեն որ կլիմայական պայմանները լրացնեն, ինչ որ քիւրտերը կէս ձգեցին — կոտորակելով Թուրք ուժերը։ Ուրեմն, երկար ատենէ ի վեր ծանուցուած ու պատրաստուած մեծ յարձակողականն է որ կը սկսի։

Գալով երկրորդ մասին — Թրքօպարսիկ սահմաններու սրբագրութեան հարցին — ստորեւ տրուած տեղեկութիւնները բաւական են անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները տալու։

ՊՈԼԻՍ.— Թրքեւպարսկական յարաբերութիւնները կարծուածէն աւելի ձգտուած են։ Օգոստոս 22ին Մուսթաֆա Քէմալի նախագահութեան տակ գումարուած արտակարգ նախարարաց ժողովը դարձեալ քննեց Արեւելեան Նահանգներու կացութիւնը եւ նոր ծանուցագիր ղրկելու որոշում տուաւ։

Մինչեւ հիմակ, Էնկիւրիի կառավարութիւնը ղրկած է չորս ծանուցագիր, պահանջելով որ արտօնութիւն տրուի Թրքական բանակին պարսկական սահմանը անցնելու, մաքրելու համար Քիւրտերը Արարատի շրջանէն։

Թուրքիոյ երեք ծանուցագիրներուն, Թեհրանի կառավարութիւնը պատասխանած է թէ ներկայացուածը բարեկամական առաջարկ չէ եւ թէ ինք ամէն միջոց ձեռք առած է արգիլելու համար քիւրտ յեղափոխականներու փախուստը դէպի Պարսկաստան։

Գալով սահմանագլուխի սրբագրութեան խնդրին, Պարսկաստան կտրուկ կերպով կը մերժէ Թուրքիոյ պահանջը, զայն գտնելով անտեղի ու անարդարանալի։

Միւս կողմէ, սակայն, կը տեղեկացնեն թէ պարսիկ կառավարութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առած է սահմանագլուխին վրայ, Քիւրտերուն յարգել տալու համար իր չէզոքութիւնը։

Արարատէն Պարսկաստան իջնող ճամբուն վրայ զետեղուած են ծանր թնդանօթներ, որոնք պիտի գործածուին եթէ Քիւրտերը պարսկական հող մտնեն։

Քիւրտեր կը յարձակին Մուշի եւ Մծբինի վրայ

ՊԻԹԼԻՍ.— «Ճիւմհուրիյէթ»ի թղթակիցը, տեսակցութիւն մը ունենալով Արեւելեան Նահանգներու մարզպան Իպրահիմ Թալի պէյի հետ, հեռագրով հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ.—

Փոքր Արարատը, երկարած ըլլալով դէպի Պարսկաստան, ապստամբները Պարսկաստանի իրենց ուժերուն հետ անմիջական յարաբերութեան մէջ են։ Հակառակ այդ հանգամանքին, ապստամբները նեղուած են պաշարումէն եւ կը կարծենք թէ պիտի փորձեն ճեղքել պաշարման գիծը։ Այդ հաւանականութեան դէմ միջոցներ ձեռք առինք։

Մուշի նահանգէն Պուլանըք գաւառին մէջ եւս կը գործեն ապստամբները։ Զինուորական հրամանատարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ զսպելու համար նաեւ այդ շրջանակին ապստամբները։

Ինչպէս Վանի եւ Հէքեարիի մէջ, նոյնպէս Սուրուճի եւ Մծբինի մէջ յարձակում գործեցին ապստամբները, որոնք Սուրիայէն եկած էին։

Յարձակողները Փայամլը գիւղաքաղաքը գրաւեցին եւ յառաջխաղացում մը կատարեցին Սուրուճի հիւսիսային արեւելեան կողմերը։ Ասոնց նպատակն էր կենդանիներու հօտ մը յափշտակել, սակայն ապարդիւն, որովհետեւ մեր ժողովուրդին եւ զինուորներուն հակայարձակման պատճառաւ, ապստամբները նահանջեցին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ

(Սեփական թղթակցութիւն)

... 17 օգոստոս

Գոյանցի աշիրէթի Ջարդի պատճառը այն է, որ 500 զինուած ձիաւորները եւ զինուորները այս աշիրէթէն անցեր էին Ճիւլամերիկ ու Սղերդ՝ միանալով այս շրջանի ապստամբ Քիւրտերուն։

Ճիւլամերիկի շրջանին մէջ կռիւները ոչ թէ միայն չեն դադրած, այլ օրըստօրէ աւելի կատաղի դառնալ սկսած են։ Ճիւլամերիկ, Վան, Սղերդ Քիւրտերու գրաւման տակ կը մնան դեռ. կռիւները ներկայիս տեղի կ'ունենան Պիթլիսի, Թանթուրէքի եւ Էրզրումի շրջաններուն մէջ։

Իրաքի սահմանի Թրքական պահականոցները տակաւին թափուր կը մնան, այս իսկ պատճառաւ, աւազակութիւնները պէտք եղածէն աւելի բազմացած են։ Գրեթէ օր չանցնիր, որ Թրքական սահմանէն աւազակներ չանցնին Իրաքի սահմանները կողոպուտ ընելու համար։ Հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն, այս աւազակները յաճախ յաջողութիւններ կը գտնեն։

Կ'ըսուի թէ Ապուպէքիրի հօրեղբայր Սմայէլ աղան սպաննուած է՝ թակարդէ մը ինքզինք ազատել փորձած պահուն։ Թուրք բանակը՝ ըլլայ Զիլանի, ըլլայ Շատախի ուղղութեամբ՝ պաշարելով Քիւրտերը, զանոնք փախուստի մատնած է։ Կռուի վայրէն եկած քիւրտը կը պատմէ, թէ սկզբէն Քիւրտերը շատ յաջող էին, Թուրքերը, ընդհակառակն, յուսահատիլ սկսան էին, մանաւանդ Ճիւլամերիկի շրջանին մէջ, երբ Գոյանցիները օգնութեան հասան իրենց հայրենակիցներուն։ Սակայն յետոյ Թուրքերը օգնական ուժեր ստանալով հակայարձակման դիմեցին ու գրաւելով կորսնցուցած վայրերը, Քիւրտերը քշեցին դէպի լեռները։

Վանի եւ Պիթլիսի ամբողջ նահանգներուն մէջ բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենան։ Այս շրջաններուն մէջ Թրքական զօրքերու թիւը կը հասնի 20,000ի։

Սուրիական սահմանին մէջ (Ճզերէի կողքին) բնակող երկու յայտնի աշիրէթապետներ՝ Հաջօ եւ Միրանցիներու աղա Հալիֆ՝ իրենց ամբողջ ուժերով Գոյան լեռներէն անցնելով գացած են դէպի Վան՝ Քրտերուն միանալու համար։ Ուրիշ շրջաններէ ալ մօտաւորապէս 600ի հասնող օգնական ուժեր փութացեր են օգնելու Քրտերուն։

Ճզերէ քաղաքի առեւտուրը դադրած է. ամբողջ քրտական շրջանը անհաբեկուած է աւազակներէն։ Երթեւեկութիւնը նոյնիսկ շատ բանուկ վայրերու մէջ վտանգաւոր դարձած է։ Ժողովուրդը զզուած՝ կրկին զիմած է Թրքական կառավարութեան թոյլատրելու զիրենք ֆրանսական բաժնին միանալու կամ այդ բաժինը անցնելու։

⁂ Քրտական ապստամբութեան նկատմամբ պարսիկները բաւականին փափուկ կացութեան մէջ են. վախնալով Թուրքեւպոլշեւիկ զինակցութենէն՝ խիստ չէզոքութիւն կը պահեն։ Սմկօի սպանութիւնը կրնայ գէթ չափով մը բացատրել այն դիրքը, որ Իրանը բռնած է քրտական ապստամբութեան հարցին մէջ։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

"ՎՆԱՍԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ,, ՊԱՏՈՒՀԱՍԸ

Տասը տարի է շարունակ կը լըսենք եւ կը կարդանք Խ. Հայաստանի շինարարական ձեռնարկներու մասին: Օրուան իշխանութեան խնկարկուներուն հետ բոլոր ընդդիմադիրներն անգամ կ'ոգեւորուին հայրենիքէն եկող այս արձագանգներէն, որքան ալ ատոնք ըլլան չափազանցուած եւ շատ յաճախ անհիմն:

Լաւ է անշուշտ ականջալուր ըլլալ միշտ սփոփիչ նորութիւններուն, փոխանակ գէշ եւ յուսահատական գուշակութիւններուն. կարեւորը սակայն այս պարագային տեւական եւ իրական ուրախութիւնն է, ծնած եւ յառաջացած մեր երկրի շինարարութեան ակնյայտնի արդիւնքներէն:

Անաչառ եւ առարկայական ակնարկ մը մեր երկրի շինարարական ձեռնարկներու մասին, իրենց իսկ աղբիւրներէն, տարաբախտաբար թոյլ չտար ո՛չ միայն ոգեւորուելու, այլ ընդհակառակն, կը մղէ մարդս ափսոսալու այն հսկայական կորուստները, որոնք կը յայտնաբերուին շինարարական աշխատանքներու ընթացքին:

Օրուան իշխանութիւնը մտահոգուած կը թուի ըլլալ միշտ նոր ծրագիրներու եւ ձեռնարկներու շուրջ նպաստաւոր մթնոլորտ ստեղծելու: Եւ իրապէս ալ առանց չափազանցութեան Հայաստանի ժողովուրդը, ամէն ամիս կը լսէ մէկ քանի կարեւոր ձեռնարկներու մասին, միշտ անհրաժեշտ եւ կենսական Հայաստանի տնտեսական զարգացման տեսակէտէն:

Եւ այսքան միայն. այլեւս կարծես թէ ամէն ինչ վերջ կը գտնէ:

Վերէն վար անտարբերութիւն եւ անփութութիւն է որ այլեւս կը թուլցնէ ո՛չ միայն ձեռնարկը, այլեւ նոր նոր խոչընդոտներու եւ արգելքներու պատճառը կը հանդիսանայ ծրագիրի իրագործման մէջ:

Կը մոռցուի ձեռնարկի անհրաժեշտութիւնը, անոր անպայման եւ արագ իրագործումը. եւ ատոնց փոխարէն, հրապարակը կ'ողողուի «թափթփուածութիւն, անպլանայնութիւն, թոյլ կարգապահութիւն եւ զանազան տեսակի վնասարարութիւն» փաստերու արձանագրումով:

Շինարարական ձեռնարկներու այս սովորական դարձած կարգէն դժուար է վստահօրէն ըսել թէ գործադրութեան դրուած ծրագիրներու ո՞ր տոկոսը աւարտած եւ արդիւնաւորուած է: Իմ անհատական պրպտումներս ժամանակէ մը ի վեր գիս գոնէ բերած են այն եզրակացութեան թէ մեր երկրի մէջ շատ բան կը շինուի, բայց աննշան չափով կ'արդիւնաւորուի:

Բազմաթիւ փաստերէն յիշենք մէկ քանի բնորոշող դէպքեր. «Խ. Հ.» 6 օգոստոսի թիւէն միայն:

Աշխատակից մը «Բ.» ստորագրութեամբ. «Վնասարարութիւնը Ղարաղալայի խորհրդային տնտեսութեան մէջ» յօդուածով մը կը յայտնէ թէ՝ «փչանում է ծնւած անասունների 60 տոկոսը:

Յիշենք անմիջապէս, որ ակնարկուած տնտեսութիւնը խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան կողմէ հաստատուած, հովանաւորուած, առանձնաշնորհեալ այն «տիպար» տնտեսութիւններէն մէկն է, ուր կիրառուած է համայնավար գիւղատնտեսական քաղաքականութիւնը. համաձայն Լենինի աւետարանին: Նման տնտեսութիւններու մէջ ձեռք բերուելիք յաջողութիւններով էր որ իշխանութիւնները կը կարծեն թէ գիւղացիութիւնը պիտի հրաժարուի իր հին սովորութիւններէն, աւանդութիւններէն, եւ պիտի իւրացնէ խորհրդային գիւղատնտեսական քաղաքականութիւնը: Այս նոյն կազմակերպութիւններով է՝ որ կը կարծեն Եւրոպայի ուշադրութիւնը կեդրոնացնել Խորհրդային երկիրներու «Նոր եւ ուղիղ» քաղաքականութեան վրայ:

Այլ խօսքով տիպար տնտեսութիւններ են ատոնք, համայնավարութեան խօսքի եւ գործի ներդաշնակ ապացոյցներ:

Այս տեսակէտէն ալ ըմբռնելի է ի հարկէ, այն առանձին խնամոտ եւ հոգատար վերաբերմունքը իշխանութիւններու կողմէն այս ակնարկուած տնտեսութեան հանդէպ:

Հակառակ այս բոլորին, ի՞նչ վիճակի մէջ է սակայն «Ղարաղալայի խորհր. Տնտեսութիւնը»:

Հայաստանի կառավարութեան կողմէ մասնագէտներէ կազմուած քննիչ յանձնախումբի եզրակացութիւններէն առնելով յօդուածագիրը կ'ըսէ.

«Յանձնաժողովը ստուգելով խորհրդային տնտեսութեան ներկայ դրութիւնը, արձանագրել է վնասարարութեան մի շարք փաստեր:

«Ամէնից առաջ բացակայում է աշխատանքի կարգապահութիւնը եւ միաձուլութիւնը: Ղեկավարող օրկանը իր կոչման բարձրութեան վրայ չի կանգնում: Սկսած հասարակ անասնապահից մինչեւ դիրեկտորը, իրենց պատասխանատու չեն զգում»:

Այս անպատասխանատու, անկարգապահ տնտեսութեան մէջ, ուր առանձնապէս ուժ է տրուած անասնաբուծութեան, կան ոչ միայն մասնագէտներ այլեւ «տիտղոսաւոր» ղեկավարներ, եւ սակայն շնորհիւ բոլորին ալ յանցաւոր անփութութեան —որուն ակը խորհրդային վարչաձեւը կը հանդիսանայ,— տասնեակհազարներու վնաս է արձանագրուած:

«Այս բոլորի պատճառով է որ 30 թւի ընթացքում նոր ծնւած հորթերի 60 տոկոսը սատկել է:»

Այս աղաղակող ոճիրի հանդէպ տրամաբանական պիտի ըլլար անշուշտ պատժել խստօրէն բոլոր պատասխանատուները:

«Սրա համար դեռ ոչինչ չէ արւած, վնասարարները մինչ այժմ էլ աշխատում են խորհ. տնտեսութիւններում, վարչութիւնը բաւականացել է միայն դատարկ ակտ կազմելով:»

Վնասներու դէմ ծառայող «դատարկ ակտ»երէն կը յիշուի այսպիսի դէպք մըն ալ.

«Այս տարի խորհտնտեսութիւնը 400 քիլօ. կաթ ուղարկում է պանրագործարան, բայց մինչեւ գործարան հասնիլը պանրագործարանի բանւորներ Բաղդասարեանը եւ Գէորգեանը կաթի կէսը խմել են տալիս խոզերին:

«Սրանք նոյնպէս մնացել են անպատիժ եւ աշխատում են պանրագործարանում:»

Զարժերնոր եւ ուրիշ փաստեր յիշել, որոնք բոլորն ալ կը հաստատեն խորհտնտեսութեան մէջ գոյութիւն ունեցող անտիրութիւնը, որմէ կը տուժէ շարունակաբար մեր երկիրը:

Ու այս կարգի երեւոյթներ բացառիկ չեն եւ ընդհանրապէս համաճարակի նման ծանրացած են բոլոր ձեռնարկներու մէջ, կարելի է յիշել մէկ ուրիշ դէպք ալ նոյն «Խ. Հ.» օգոստ. 6ի թիւէն

Դեռ անցեալ տարի որոշուած էր Երեւանի մէջ հիմնել կարի գործարան մը: Խօսուեցաւ եւ յայտարարուեցաւ բոլոր ձեւերով եւ միջոցներով: Տարի մը ետք կը պարզուի.

«Անցեալ տարուանից մինչեւ հիմա 3 տեղ է փոխադրուած այդ շէնքի կառուցման վայրը. եւ իւրաքանչիւր վայրում հսկայական ծախսեր են կատարւել ու նոյնքան շինանիւթեր փչացել»:

Ահա պատկերը մեր երկրի շինարարական կեանքին: Շինել, բայց երբեք աւարտել, իսկ եթէ պատահի ալ որ յանկարծ ձեռնարկը գլուխ հանուի, անտարակոյս վերջը պիտի քանդուի, նորը շինելու համար:

Այլ կերպ ալ սպասել պիտի ըլլար միամտութիւն, քանի որ ինչպէս ըսի, մարդիկ շինարարութիւնն ալ կ'օգտագործեն միայն քարոզչութեան համար: Իսկ ատոր համար բաւական է ծրագիր, եւ ձեռնարկ, որմէ ետք աւելորդ է ամէն աշխատանք:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՔԻՒՐՏ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԷՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ «ՀՈՅՊՈՒՆ»Ի

Երկու ամիսէ ի վեր թերթերը մանրամասնութիւններ կու տան քրտական շարժումներուն մասին, որ տեղի կ'ունենան Արարատ լերան մէկ մասին՝ Էյրի Տաղի շրջակայքը:

Հարեւան բոլոր երկիրներու թերթերը ըստ իրենց հայեացքին արտայայտուեցան այս շարժման էութեան մասին եւ ըստ այնմ մեկնութիւններ տուին:

Մասնաւորաբար Թուրք մամուլը ուշադրութեամբ օրը օրին արձանագրեց լուրերը, լուսանկարները տուաւ շարժման պարագլուխներուն եւ հրատարակեց քարտէսը այն վայրերուն, ուր յաճախակի կռիւներ տեղի կ'ունենային:

Այդ բոլոր թերթերուն հրատարակութիւնները սակայն մասնաւոր ճիգ թափեցին ճշմարտութիւնը քօղարկելու եւ իրենց նըպաստաւոր կերպով մեկնաբանելու սկսուած շարժումը:

Եւ որպէսզի հանրային կարծիքը մօտէն տեղեակ ըլլայ քրտական շարժման, հետեւեալ երեք կէտերու մասին համառօտ լուսաբանութիւն տալ անհրաժեշտ կը նկատենք իբրեւ պատասխան:

Ա — Էյրի Տաղի մէջ գործող քիւրտերը ի՞նչ ոյժ ունին, ո՞ւր է անոնց շարժման կեդրոնավայրը եւ ի՞նչ նպատակ կը հետապնդեն ապստամբները:

Բ.— Էյրի Տաղը Թուրքերուն դէմ պաշտպանողակա՞ն թէ յարձակողական վայր մըն է:

Գ.— Քիւրտ շարժման օտարներ կ'աջակցի՞ն թէ ոչ:

Այս երեք հարցերուն մեր տալիք բացատրութիւնները հետեւեալներն են.

1925ին, երբ քրտական ապստամբութիւնը զսպուեցաւ, յայտնի քիւրտ ցեղապետներ եւ նշանաւոր անձնաւորութիւններ աքսորուեցան իրենց բնակավայրերէն, քիւրտ ծնած ըլլալուն համար: Անոնք ո՛չ մէկ կապակցութիւն ունեցան շարժման հետ, բայց ամբաստանուեցան իբրեւ մեղսակիցներ, եւ քաղաքական յանցաւորներ նկատուեցան:

Աքսորեալներէն մաս մը յաջողեցաւ փախչիլ եւ անցնիլ Պարսկաստան, Միջագետք եւ Սուրիա: Թուրքիա մնացողները սակայն հարկադրուեցան ապաստանիլ Էյրի Տաղ, ուր կը գըտնուէին Ջէկկալի ցեղախումբին պատկանող քիւրտեր:

Շատ կարճ ժամանակուան ընթացքին միութեան ոգին հետզհետէ ծաւալեցաւ քաղաքական գործիչներու, տեղացի մտաւորականներու, Սուրիոյ, Միջագետքի եւ Պարսկաստանի մէջ գտնուող ցեղապետներու միջեւ:

Անոնք փոխադարձ համաձայնութեան պահանջքին ընդառաջելով, խորհրդաժողով գումարեցին, որուն ներկայ գտնուեցան բոլոր ցեղապետներու, քաղաքական գործիչներու եւ կռուող ուժերու կողմէ նշանակուած պատուիրակներ:

Սոյն խորհրդաժողովին մէջ հիմնուեցաւ «Հոյպուն» քաղաքական կուսակցութիւնը, որուն նպատակը պիտի ըլլար քիւրտ ազգային անկախութեան հետապնդումն ու իրականացումը:

Այս կուսակցութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկելով մասնաճիւղեր կազմեց եւ սկսաւ ներքին թէ արտաքին աշխատանքի:

Հեռաւոր Ամերիկան, ուր տարիներէ ի վեր քիւրտ գաղթականութիւն մը հաստատուած էր, լծուեցաւ ընդհանուր աշխատանքի:

«Հոյպուն»ը իրեն միացուց տասնեակ մասնաճիւղեր եւ որոշեց գործի վայրերը:

Գործի վայրերուն մէջ կը գտնուի Էյրի Տաղը, ուր վերջին անգամ գումարուած էր համաժողովը եւ որուն մասնակցած էին ականաւոր պետեր եւ սոյն վայրը ընտրած էին սկզբնական կեդրոն եւ զայն դրած էին «Հոյպուն»ի անմիջական տրամադրութեան տակ:

Այդ առթիւ անհրաժեշտ ներքին թէ արտաքին կանխապատրաստութիւններ ձեռք առնուեցան անմիջական յեղափոխական գործունէութեան համար, որուն հրամանատարութիւնը յանձնուեցաւ Իհսան Նուրի փաշային, որ նախապէս Թուրք բանակի սպայակոյտին կը պատկանէր եւ իր հրամանատարութեամբ տեղի ունեցաւ Քիւրտիստանի մէջ Պոստանի շրջանին պէյթ էլ Շէպաբի գործողութիւնները:

«Հոյպուն»ի հրահանգով Իհսան Նուրի փաշա անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, գնաց Էյրի Տաղ եւ հոն անմիջական կարգադրութիւններ ըրաւ, Թրքական հողերէն ներս գծեց անկախ Քիւրտիստանի սահմանները, «Հոյպուն»ի կողմէ նախապէս տրըւած որոշման համաձայն:

Թուրքերը բոլորովին անտեղեակ էին այդ կարգադրութեանց եւ հետեւաբար անուշադիր եղան, որով երկրին մէջ գտնուող քիւրտ ցեղապետներ եւ հասարակ գիւղացիներ, իրենց համար Թուրքերուն կողմէ որոշուած բնաջնջումի ծրագրէն խուսափելով՝ եկան եւ ապաստանեցան Էյրի Տաղ: Այս բոլոր փոխադրութեանց յատուկ առաջնորդներու միջոցով կը հսկէր Իհսան Նուրի փաշան, եւ այս բոլորը կատարուեցան 1928ի տարեշրջանին, եւ այս բոլորէն վերջն է, որ Թուրքերը արթնցան եւ երեք զօրաբանակ ղրկեցին Էյրի Տաղի վրայ, ուր անոնք կատարեալ պարտութեան մատնուեցան:

Պայազիտի Թուրք կուսակալը հարկադրուեցաւ Իհսան Նուրի փաշային հետ տեսակցութիւն խնդրել, հաշտութեան նպաստաւոր պայմաններ առաջարկելով:

Այդ բանակցութիւնները քանի մը անգամ տեղի ունեցան, բայց Թուրքերու կողմէ եղածները պարզապէս պետերը կաշառելու բնոյթը կը կրէին, փորձեր, որոնք բոլորն ալ ապարդիւն անցան:

Իհսան Նուրի փաշա զինուորական եւ քաղաքային իշխանութիւն հաստատեց Էյրի Տաղի եւ շրջակայքի մէջ, այն նպատակով, որ ապագային Թուրքերէն գրաւուած հողամասերով պիտի ընդարձակուէին նաեւ իշխանութեան սահմանները:

Սակայն, Էնկիւրիի կառավարութիւնը աչալուրջ կը հսկէր քիւրտ լերան մէջ տեղի ունեցած այս շարժումներուն եւ կը սարսափէր այն յառաջխաղացումներէն, որոնք ի յայտ կու գային

քիւրտ զինուորական եւ փ
բոլոր մարզերուն մէջ:

Էնկիւրիի կառավա
որոշեց պատրաստուած հ
ժերով յարձակիլ Էյ
վրայ:

Էյրի Տաղ ըլլա
պուն»ի կեդրոնական գործ
ստիպուած էր յարձակ
բանակին դէմ ինքնա
նութեան դիմել, որով
լեռը իր իսկ գոյութեան
րագոյն պատուանդանն

Քիւրտ ուժերուն դէ
կան առաջին յարձա
պարտութեան մատնե
մէ յետոյ հրահանգ
ռազմական ճակատներ
ման եւ այսպիսով քիւր
դաս տալով թրքական
րուն, անոնք քաշուեցա
բնական դիրքերը:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գ.

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԵԱԼՆԵՐ

Ըսինք թէ հիւանդութեան պարագային ապահովագրեալը կը ստանայ դրամական հատուցում մը: Ապահովագրեալին ընտանեկան պարագաները զուրկ են հիւանդութեան նպաստէն: Միայն հիւանդ ապահովագրեալը կրնայ ստանալ դրամական հատուցում:

Այդ պարագային, հիւանդութեան վեցերորդ օրէն սկսեալ և մինչեւ վեց ամիս, եթէ չի կրնար շարունակել աշխատութիւնը, կը ստանայ օրական դրամական նպաստ մը:

Ի՞նչ է օրական հատուցման այդ գումարը:

Այս գումարը կը տրուի համաձայն հիւանդին օրավարձքին եւ այն դասուն, որուն կը պատկանի: Օրական երեք ֆրանք կը ստանայ այն հիւանդը, որ կը շահի 8 ֆրանք: 6 ֆրանք՝ եթէ կը շահի 8 - 15 ֆրանք: 9 ֆրանք այն որ կը շահի 15-20 ֆր.: 12 ֆր. այն որ կը շահի 20 32 ֆրանք: 18 ֆր. այն որ կը շահի 32էն աւելի:

Հիւանդութեան յատուկ այս առաւելութիւններէն օգտուելու համար, ի՞նչ պայմաններ լրացուցած է ապահովագրեալը.

Հիւանդութեան նախընթաց երեք ամիսներու ընթացքին, պէտք է որ 60 օր ապահովագին վճարած ըլլայ եւ կամ հիւանդութենէն առաջ 240 օր վճարած ըլլայ իր ապահովագինը: (Հիւանդութեան օրերը կը նըկատուին հաշուի մէջ):

Այս առաւելութիւններէն զատ ուրիշներ չկա՞ն հիւանդութեան պարագային յատուկ:

Այո՛, օրական նպաստին վըրայ 1 ֆրանք աւելի կը տրուի տղայ գլուխ, պայմանաւ որ տըղան ըլլայ 1,5 ամսուան եւ 16 տարեկանէն վար եւ աշխատաւոր չըլլայ:

Եթէ նոյն ընտանիքին մէջ, այրուկին ապահովագրուած են եւ երկուքն ալ հիւանդ են, ի՞նչ կը պատահի:

Հիւանդութեան պարագայի յատուկ բոլոր առաւելութիւնները կը վայելեն, բայց ընտանեկան ծանրաբեռնումի յատուկ նպաստները չեն ստանար:

Բժշկական խնամքներու ծախքը ի՞նչպէս կը հոգացուի:

Ապահովագրեալը ազատ է իր ուզած բժիշկը կանչելու. եւ բացի այն պարագայէն երբ չի կրնար բժիշկին ոտքը երթալ, կը դարմանուի իր տան մէջ: Բժշկական ծախքերը, որոշ սակի մը վրայ կը վճարուին ապահովագրեալին, ապահովագրութեան սնտուկին կողմէ:

Իսկ եթէ հիւանդը չի կրնար բժիշկին ոտքը երթալ եւ կամ եթէ մասնաւոր դարմանի կը կարօտի:

Այդ պարագային, յաւելուածական հատուցումներ կը
ուին ապահովագրեալին,
ապահովագրեալը պէտք
նախազգուշական դարմա
եւ կամ եթէ ունի հիւա
թիւն մը որ արգելք կ'ըլլ
խատանքին, կը ստանայ
մական մասնաւոր փոխա
թիւններ, որոնք պիտի
տեսուին մասնաւոր կա
դրութեամբ:

Ծանօթ.— Աշխատանք
կածները չեն մտներ ընկ.
հովագրութեան օրէնքին
այլ ենթակայ են յատուկ
քի տրամադրութեան:

ԱՆԿԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ըսուեցաւ թէ ընկ. ապա
գրութիւնը վեց ամիս մ
հոգայ հիւանդութեան ծ
ըը, եթէ հիւանդութիւն
ամիսէն աւելի տեւէ, ի
պատահի:

Այդ պարագային, կը
անկարութեան շրջանը, ո
նուած է երկու մասերու,
մանակաւոր եւ վերջնակ

Ժամանակաւոր ան
թեան պարագային, ի՞նչ
ւունքներ ունի հիւանդը:

Հիւանդութեան վեց
լրանալէ յետոյ, հիւա
մնայ աշխատելու անկար
ճակի մէջ, մինչեւ հինգ
թոշակի իրաւունք ուն
հիւանդութեան հետեւա
նոր աշխատանքի կար
նը նուազած է՝ երկու
համեմատութեամբ:

Այս հինգ տարուան մ
ապահովագրեալը իրեն,
իր զաւակներուն համա
բժշկական եւ դեղագո
նոյն իրաւունքները նոյն
մաններով, ինչ որ ունէր
ւանդութեան վեց ամի
ընթացքին:

Ի՞նչ է անկարութեան
կի սակը:

Այն աշխատաւորը
տարեկանէն առաջ մտա
պահովագրութեան մէջ,
կան կը ստանայ իր վ
հարիւրին 40ը:

Օրական 8 ֆրանքէն
շահողները կը ստանան
կան 1000 ֆրանք:

1440 ֆրանք, անոնք
շահին 8էն մինչեւ 15

2160 ֆրանք, անոնք
շահին 15էն 20 ֆրանք:

2880 ֆրանք, անոնք
շահին 20էն 32 ֆրանք:

4320 ֆրանք անոնք
շահին 32էն աւելի:

Իսկ անոնք որ 30էն
արձանագրուած են ապա
գրութեան մէջ, եւ ա
վեց տարի վճարած են
բաժնեգինը, որոշ հա
ստանան նուազ քան
40ը: 30էն վեր ամէն մ
ուան համար, այս գում
նուազի 1)30րդ համե
թեամբ:

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՖՐԱՆՍԱ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

Մարսիլիոյ առաջնորդ. Պարքեան եպս. Մարսիլիոյ ընտրութիւններուն առթիւ հրատարակած է յայտարարութիւն մը որմէ կը քաղենք հետեւեալ մասերը:

Կիրակի 24 Օգոստոս, Առաջնորդարանիս մէջ, 90 Rue Stanislas Torrents, մեր նախագահութեամբ ամենայն կանոնաւորութեամբ կատարուեցաւ Թեմական երեսփոխանական ժողովոյ ընտրութիւնը, եւ 832 քուէարկողներու քուէից բացարձակ մեծամասնութեամբ ընտրուեցան Պ. Պ. Թէքէեան Արամ, Սահաթճեան Յովհաննէս, Տօքթ. Քէչեան, Շահլամեան Գարեգին, Ղազարեան Վրթանէս, Պալիկեան Յակոբ, Պասմաճեան Համբարձում, Թաշճեան Պերճ, Զամարեան Պետրոս, Գրաճեան Սահակ, Արզումանեան Արգար, Անտօնեան Անտօն, Շալճեան Յարութիւն, Գալփաքճեան Յովհաննէս, Սէլեան Երուանդ:

Արդ. կատարուած ընտրութեան այս արդիւնքը ծանուցանելով մեր Թեմի ժողովրդեան, կը յայտնենք մեր գնահատութիւնն մեր սիրելի ժողովրդեան, որ ցոյց տուաւ օրինակելի կարգապահութիւն առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր: Ի մասնաւորի մեր գնահատութիւնն կը յայտնենք Կեդրոնական պատուարժան Ընտրողական Յանձնաժողովին եւ երեք կուսակցութեանց յարգելի ներկայացուցիչներուն, որոնք սկիզբէն մինչեւ վերջ բարձրէն համերաշխութեան եւ համագործակցութեան գեղեցիկ օրինակը տուին իրենց բոլոր ընկերներուն: Այն օրինակելի կարգապահութիւնը, որ այսպէս ցոյց տուաւ մանաւանդ երեք կուսակցութեանց քուէարկող երիտասարդութիւնը, արժանի է մեր գնահատութեան, որ առանց ոեւէ ամենափոքր վիճաբանութեան եւ միջադէպի, ամբողջ 15 ժամ յարատեւօրէն հետեւեցան ընտրական գործողութեանց, փոխադարձ ազնիւ յարգանօք, ապացոյցը տալով քաղաքացիական հասունութեան և ազգային բարձր գիտակցութեան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊՈԼԻՍ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԴԷՄ

Համաձայն խառն ժողովի որոշման, ընդհանուր, կրօնական եւ քաղաքական ժողովներու դիւանները պատրիարքի նախագահութեան ներքեւ նիստ գումարեցին եւ նկատի առին Երուսաղէմի պատրիարքական ընտրութեան եւ վանքի մատակարարական գործունէութեանց հակակշռի խնդիրները: Միաձայնութեամբ յարմար դատուեցաւ խառն ժողովի որոշած բաղձանքները մանրամասնօրէն ներկայացնել Մայր Աթոռի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդին եւ խնդրել որ հաճի պէտք եղած միջոցները ձեռք առնել, յետաձգել տալու Երուսաղէմի ընտրութիւնը, մինչեւ կաթողիկոսական ընտրութեան առթիւ ազգային եկեղեցական ժողովի գումարումը, որ վանքին համազգային հանգամանքը նկատի առնուի եւ ըստ այնմ պատրիարք. ընտրութեան եւ հակակշռի պայմանները ճշդուին նոր կանոնադրութեամբ մը:

ԿԱԹՈԼԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ ՄՕՏ

Հայ կաթոլիկ վարչ. ժողովին կողմէ Տօքթ. Գասապեան եւ Պ. Լուսարարեան Եօլովա գացած եւ ընդունուած են Ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա պէյի կողմէ: Ներկայացուցիչները խնդրած են որ աղքատ աշակերտներ ձրի ընդունուին պետական դպրոցներ, Ս. Յակոբի հիւանդանոցին պետական օգնութիւն ըլլայ, հայ կաթոլիկ անհատներու Թուրք հայրենակցի նման վերաբերում ցոյց տրուի եւ անոնք ազատ ըլլան Անատոլու երթեւեկելու:

«Նոր Լոյս»ի համաձայն Շիւքրիւ Գայա պէյ ընդունելով այս խնդրանքը, խոստացեր է այս մասին հրահանգ տալ կուսակալութեան:

ՊԱՂԵՍՏԻՆ

ԼՈՒՐԵՐ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ

Երուսաղէմէն ղրկուած 19 օգ. թուակիր պաշտօնագիր մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը պարունակէ.

Երուսաղէմի ցնօրէն ժողովի կարգադրութեամբ Մեսրոպ եպիսկ. Նշանեան պատր. տեղապահ ընտրուած ըլլալով, հրաժարած է դըպրոցներու տեսչութենէն, եւ այս վերջին պաշտօնին կոչուած է Կիւրեղ վրդ. Իսրայէլեան: Մատակարար անուանուած է Դաւիթ արքեպ. Ջալըգեան: Թարգման նշանակուած է Պարգեւ արքեպ. Վրդանէսեան: Ընդունելով Մատթէոս եպիսկ. Գայըգճեանի հրաժարականը իր պաշտօններէն— բացի ժողովականութենէ— ելմտական եւ կալուածական գործերը վարելու համար երեք անդամէ բաղկացեալ յանձնաժողով մը ընտրուած է հետեւեալներէն.— Գէորգ վրդ. Ճանըգեան՝ նախագահ, Հայկազուն արքեպ. Աբրահամեան՝ գանձապետ, Սերովբէ արքեպ. Մանուկեան՝ հաշուակալ:

Դպրոցական յառաջիկայ նոր տարեշրջանին առթիւ ընծայարանի եւ ժառանգաւորաց վարժարանի համար ալ կարգադրութիւններ եղան եւ հանգուցեալ Պատրիարքին եւ Բաբգէն եպիսկ. աւանդած դասերը յանձնուած են Լոնտոնէն վերադարձած Նորայր եւ Տիրան աբեղաներուն:

ԵԳԻՊՏՈՍ

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Անցեալ կիրակի, օգոստ. 24ին, Աղեքսանդրիոյ Առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցաւ եգիպտահայ գաղութի զոյգ թեմականներու համագումար ընդհանուր ժողովը, օրակարգ ունենալով.—

1. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութեան եգիպտահայ աշխարհական պատուիրակի ընտրութիւն.

2. Եգիպտահայ կազմական կանոնագրի պատրաստութեան հարց.

3. Շէյխ Էթմանի ագարակի վաճառման առաջարկ:

ՃԱՎԱ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐԻ

Սուրափայայէն (Ճավա) օգոստոս 4 թուականով կը գրեն մեզի.—

Սուրափայայի Ազգ. Վարչութեան կողմէ նախօրօք եղած յայտարարութեան համաձայն, երէկ, կիրակի առաւօտ, 3 օգոստոսին, հանգուցեալ Պօղոս Նուպար փաշայի յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ տեղիս Ս. Գէորգ եկեղեցիին մէջ, ուր հոծ բազմութիւն մը ներկայ էր:

Կեդրոնը, բեմին առջեւ դրուած էր սեւ շղարշով պատած հանգուցեալի մեծադիր լուսանկարը, ծաղկեպսակներ շուրջը, մէջտեղը զետեղուած էր այս վերտառութիւնը. Գաղութիս սգակիր հասարակութեան կողմէ:

Հոգեհանգիստէն առաջ պատարագ մատուցուեցաւ երկսեռ երգչախումբին մասնակցութեամբ, որուն կ'ընկերանար Օր. Ռէջի Եղգարեան երգեհոնով: Տէր Վարդան քահանան դամբանական մը կարդաց, ուր մանրամասն գծեց հանգուցեալին կենսագրականը, մատնանշելով, անոր յատկանշական գիծերը:

Յետոյ Օր. Նելլի Գալըստեան երգեհոնով նուագեց Շոփէնի քայլերգը, որ վերին աստիճան տպաւորիչ էր, եւ խորապէս յուզեց բոլորը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՖԷԹՀԻԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Էնֆորմասիոն» կը գրէ.— Մուսթաֆա Քէմալ ինքն ալ գոհ է որ քաղաքական երկրորդ կուսակցութիւն մը կազմուելու վրայ է... Ասոնք խօսքեր են միայն. ո՛չ Մուսթաֆա Քէմալէն, ոչ ալ Ֆէթհի պէյի մտքէն կ'անցնի փոփոխութիւն մտցնել— եթէ ոչ թուղթի վրայ միայն— քաղաքական կազմակերպութեան մը մէջ՝ որ երեւութապէս միայն սահմանադրական է: Երկու կուսակցութեանց պայքարը գործնականապէս անկարելի է երկրի մը մէջ՝ որ ո՛չ ընտրութեանց ազատութիւնը կ'ընդունի, ոչ ալ մամուլի եւ ժողովներու ազատութիւնը կը ճանչնայ: Աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել որ մէկ կուսակցութիւնը պիտի յաջորդէ միւսին:

«ԴԵՌ ՉԾՆԱԾ ՊԻՏԻ ՄԵՌՆԻ...»

Կը գրէ «Փոլիթիքա» Ֆէթհիի կուսակցութեան մասին.—

Աւելի լաւ է խելացի հակառակորդ ունենալ, քան անխելք կուսակից: Իրենք զիրենք նոր կուսակցութեան օրկանը համարող թերթերուն ըրած քարոզութիւնն ալ կը թուի թէ քայքայումի պիտի մատնէ նոր կուսակցութիւնը, որ հազիւ ծնած է:

Եթէ չըլլար նոր կուսակցութեան օրկաններու այս աղմուկը, անկասկած անոր կազմակերպութիւնը աւելի դիւրին պիտի ըլլար: Աւելորդ եռանդ ցուցնելով, այդ թերթերը պարզապէս կը վնասեն իրենց դատին:

Օրինակ, օր չանցնիր որ Պոլսոյ այսինչ թաղը եւ կամ Անատոլուի այսինչ քաղաքը չմիանայ նոր կուսակցութեան: Ի՞նչ կ'ըլլա՞ք, էֆէնտիներ: Քաղաք մը, թաղ մը, նոյնիսկ ընտանիք մը ի՞նչպէս խմբովին կը միանայ ոեւէ կազմակերպութեան: Մեր մեծ նախագահին յարգելի քոյրն անգամ, հակառակ անոր որ իր եղբայրը խալքի նախագահն է, պարզապէս իր անձնական համոզումին հետեւանքով, նոր կուսակցութեան մէջ մտաւ:

Երբ ընտանիքի անդամներն անգամ կը բաժնուին զանազան համոզումներու շուրջ, ի՞նչպէս կը յայտարարեն թէ քաղաքի մը բնակչութիւնը, 7 տարեկանէն մինչեւ 70, կուսակցութեան մը կը յարի: Բնականաբար, այս յարումի լուրերը կամ շինծու են, կամ անպատասխանատու անձերու կողմէ ղրկուած: Այսպէս է որ, հազիւ լուրերը հրատարակուած, հերքումները հասան: Ահա երկու օրինակ: Գասթէմունիի քաղաքապետ Հիլմի պէյ կը հեռագրէ. «Անհիմն են այն հեռագրերը, որոնք մեր շրջանին անունով ուղղուած են Սէրպէսթ Ճիւմհուրիէթ կուսակցութեան»: Թօքատի քաղաքապետն ալ նոյնիմաստ հեռագիր մը ղրկած է:

Այս կացութեան առջեւ կը հարցնենք.— Այդ թերթերը նոր կուսակցութեան ի նպա՞ստ թէ դէմ քարոզութիւն կ'ընեն:

ՕՍՄ. ՊԱՐՏՔԵՐԸ

«Էնֆորմասիոն»ի խմբագիրներէն Պ. Հ. Թորոսեան, խօսելով միջազգային տնտեսական համաձայնութեանց վրայ, որոնք պատերազմէն վերջ մասնաւորաբար ձեռնհաս անձնաւորութեանց եւ մարմիններու մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ եղած են եւ սակայն յաճախ քննադատուած՝ տնտեսական ազատական դպրոցին վարդապետութեանց հակառակ ըլլալնուն համար, կը թելադրէ շահագրգռուող շրջանակներուն կազմել պահանջատէրերու միջազգային միութիւն մը որ ոչ մէկ քննադատութեան առարկայ կրնայ ըլլալ:

Այսպիսի միութեան մը նպատակը պիտի ըլլայ մերժել ել տնտեսական ամէն օժանդակութիւն, ուղղակի թէ անուղղակի, ամէն այն պետութեանց՝ որոնք, ինչպէս Թուրքիա, ամէն պատրուակ օգտակար կը նկատեն իրենց յանձնառութիւններէն խուսափելու համար:

«Կը բաւէ արդէն երբ ամէն երկրի մէջ կառավարական ելմտացոյցները կը ծծեն խնայուած գումարներէն մեծ մաս մը: Եւ սակայն, համաշխարհային խնայողութեան տրուած հարուածը ահարկու կ'ըլլայ, երբ թոյլ տրուի որ Թուրքիոյ եւ Մեքսիկայի նման գէշ կառավարուած կամ անուղղայօրէն մսխիչ պետութիւններ մեծ դրամագլուխներու ոչնչացման պատճառ ըլլան, ի վնաս համաշխարհային ընդհանուր տնտեսութեան»:

ՊՈԼԻՍԷՆ ԱՄԻՍԸ ՔԱՆԻ՞ ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵԿՆԻ

Ոստիկանական տնօրէնութեան չորրորդ ճիւղը օրական 35-40 անցագիր կու տայ: Մօտաւոր հաշիւ մը համաձայն, կը նշանակէ որ ամիսը 1000-1200 հոգի արտասահման կը մեկնին: Անցագիր առնողներէն 100էն 25ը միայն ոչ-իսլամներ են: Մեկնող Թուրքերէն մեծ մասը Եուկօսլաւիա կ'երթան, այնտեղի կալուածներին ծախելու համար:

*** Սովետական երկու սաւառնակներ Էնկիւրի հասան: Սաւառնակները Պարսկաստանի եւ Աֆղանիստանի ներսերը ճամբորդելէ յետոյ է որ Թուրքիա կը հասնին:

Ռուս դեսպան Պ. Սուրից Էնկիւրի մեկնեցաւ, սաւառնակները դիմաւորելու համար:

*** Մօտերս Պոլիս պիտի այցելէ նաեւ 10 սաւառնակներէ բաղկացած իտալական օդային տորմիղ մը Պուքրէշի եւ Սօֆիայի ճամբով:

*** Պոլիս պիտի այցելեն նաեւ ռուսական նաւատորմին «Ուքրայնա» յածանաւն ու «Ճէրճինսքի» թորփիլանաւը, յետոյ Իտալիոյ Մեսինա նաւահանգիստը երթալու համար.

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԺՈՂՈՎ ԿԸ ԳՈՒՄԱՐԵՆ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՐԳԻԼԷ

«Ահտիւլ Ճէտիտ» թերթի առած տեղեկութեանց համաձայն Դամասկոսի մէջ գտնուող Քիւրտերը գաղտնի ժողով մը գումարած են իրենց բանելիք դիրքին մասին: Կառավարութիւնը սակայն իմանալով այդ ժողովը, ազդարարած է որ եթէ կրկնեն նման գաղտնի հաւաքոյթներ, Հիւսիսային սահմանէն դուրս պիտի աքսորուին:

Ըստ «Ահտիւլ Ճէտիտ»ի իբր թէ Դամասկոսէն յիշեալ ժողովի մասնակցողներէն քանի մը հոգի ուզած են Պէյրութ գալ, բայց արգիլուած են կառավարութեան կողմէ:

ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Փատովայի մէջ պիտի բացուի 4 օգոստոսին եւ պիտի տեւէ մինչեւ 11 օգոստոս կենդանաբանական միջազգային ժողովը, որուն կը մասնակցին աւելի քան 500 մարդ:

Այս գիտական ժողովը կը հովանաւորէ Իտալիոյ թագաւորը: Նախարարները պիտի նախագահեն նիստերուն:

Ֆրանսացի պատուիրակներէն մէկը, Տօքթ. Քօլըրի պիտի խօսի «Ցեղաշրջում եւ ժառանգականութիւն» նիւթին շուրջ:

ՎԻՐՈՖԼԷՅԻ ԱՐԿԱԾԱՀԱՐ ՀԱՅՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Անցեալ չորեքշաբթիի մեր թիւով կը գրէինք թէ Վիրոֆլէ բնակող Պ. Մելքոն Եսկիճեան իսոսէն Շավիլ մեկնած պահուն, ելեկտրաշարժ կառախումբէն ինկած ու ծանրօրէն վիրաւոր, փոխադրուած էր հիւանդանոց:

Լիոնէն Պ. Եսկիճեան, կասկածելով որ իր եղբայրը կրնայ ըլլալ (որուն հետքը կորսնցուցած է երկար ատենէ ի վեր) տեղեկութիւններ կը խնդրէ մեր արկածահար հայրենակցին մասին:

Իր մասին տեղեկութիւններ ունեցողներէն կը խնդրուի գրել «Յառաջ»ի:

«ՅԱՌԱՋ»-Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ — 86 —

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Երքիանը Հարպի որոշմամբ …էկ զօրանոց պիտի շինուէր Շէ…ք ու Սէմալի մէջ, մէկ Ցափըկ մէկ ալ Ցալուորիկ:

Մուշէն 200 վարպետ բերին, …րին նաեւ փէտհատ, կացին …ալ գործիքներ:

Այդ զօրանոցներու շինութիւ… ո՛չ Հայերուն եւ ոչ ալ Քիւր…րուն ձեռնտու էր: Խիացի Քօռ…ն մի գաբիթ հետը եկաւ Ցալ…րիկի վերին գիւղը: Ես կանչեցի …հրք կէլիէկուզանցի, Ցալուորիկ… Ախպեցի, մաս մը Սէմալցի …ըսի.

— Հայե՛ր, եթէ դուք ինք…դ խօսքով, լեզուով չկրցաք …ւիլ, որ զօրանոցները չշինեն, …յն ատեն 25 ընկեր ունիմ, երեկոյեան 11ի ժամանակները եւ գիշերուան ժամը 1ի մօտերը հիմքերը փորելուն՝ ես կուգամ, կը զարնեմ 10-10 փամփուշտ ու կը հեռանամ: Երկրորդ օրը կը զարնեմ Ցալուորիկի վրայ, միւս օրը մի ուրիշ տեղի վրայ: Վազելով վազէք, յետեւիցս չէք հասնիր, ոչ ալ հետքս կրնաք գտնել:

Ամբողջ Սասունը ոտքի վրայ կանգնած էր եւ կ'ըսէր.

— Կամ բոլորս կը մեռնինք, կամ չենք ընդունիր, որ զօրանոցներ շինեն:

Իւրաքանչիւր գիւղէն երկու-երկու հոգի որոշուեցան Սալէ-աղայի եւ Երքիանը Հարպի հետ խօսակցողներ: Խօսելու համար հաւաքուեցան Սէմալ, ուր 100 զինուած Սասունցիներ թաքնուած էին: Երքիանը Հարպը եւ Սալէ աղան հետերնին բերած էին 30 զօրք: Սկսեցին խօսիլ: Սասունցիք կ'ըսէին.

— Մեր աշխատողները դաշտերու մէջ եւ սարերու գլուխ մեր կանայք են. մենք չենք ընդունիր, որ զօրանոցներ շինեն: Եթէ կառավարութիւնը ուզենայ մեզ պաշտպանել, էլի կրնայ՝ Մուշէն մինչեւ հոս երեք ժամ է: Մեր տուներ շինողները Անգլիացիք են եղած, թո՛ղ գան էլի մեր տուները շինողները եւ մեզ առաջնորդեն, գաղթենք արտասահման: Մեր մալն ու մեր տաւարն ու ոչխար հոս կը թողունք, մեր տուներն ալ զօրքերուն թող զօրանոց ըլլան, էլ ինչու պարապ տեղ զօրանոց կը շինէք:

— Էդ խօսակցութիւնը ձերը չէ, ձեզ Անդրանիկն է խորհուրդ տուեր:

— Մեր երկիրը ոչ Անդրանիկ կայ, ոչ Անդրանիկէն խապար ենք:

— Չէ՞ դուք խնդրագիր գրեցիք, տուիք կառավարութեանը, թէ մենք Սալէ աղան մեզի դայմադամ կ'ուզենք: Ես մինակ չեմ կրնայ ձեզի պաշտպանել, զօրք պէտք է ըլլայ, զօրանոց պէտք է ըլլայ, որ ձեզ պաշտպանեմ:

— Չէ՞ որ դուն մեզի խոստացար, որ բանտարկեալները ազատես, քոչերը սարը չբերես, մեզի ներում բերես, որ ազատ Մուշ երթանք, էդոր ոչ մէկն ալ մեզի չկատարեցիր:

Խալիլի ծոցէն դուրս եկած կնիքներու տէրերը կ'աշխատէին, որ զօրանոցները շինուին: Գիւղաշէնու Նազարը հոդ պառալով կ'ըսէ.

— Հայե՛ր, ի՞նչ կ'ընէք, կ'ուզէք մեր տները քանդե՞լ: Թագաւորէն հրաման եղած է, որ զօրանոցները շինուին ու պէտք է շինուին:

Հասարակութիւնը այդ կասկածելի մարդկանց կը հեռացնէ ժողովէն:

Այդ ատեն Հրայրը մեզի 3-4 նամակ էր ղրկեր եւ ըսեր. «Վերցրէք բոլոր ընկերները եւ Դաշտ եկէք, 3-3, 4-4 կը պահուիք հոս գիւղերը եւ պատճառ չէք ըլլար զօրանոցներու շինութեան: Եթէ հոդ մնաք, կըրնաք մատնուիլ եւ զօրանոցները կը շինուին»:

Ես կանչեցի Ցալուորցիք, կէլիէկուզանցիք, մաս մը Ախպեցիք, մաս մը Սէմալցիք, կարդացի իրենց Հրայրի նամակները եւ ըսի.

— Համաձա՞յն էք, որ մենք Դաշտ գնանք: Եթէ համաձայն էք, ինծի գրաւոր գրեցէք, թէ՝ մենք համաձայն ենք Հրայրի նամակներուն՝ Անդրանիկն իր խմբով պիտի երթայ Դաշտ: Ատկէ վերջ ինչ որ ալ պատահելու ըլլայ մեր վերաբերմամբ պատասխանատուն մենք ենք:

Հոդ եղած ժողովուրդը մի կէս ժամ առանձնացաւ եւ խորհրդակցութիւն մը ըրաւ այդ հարցի վերաբերմամբ: Խորհրդակցութիւնից վերջ մեզի ըսին.

— Որչափ կարելի է պահուէ՛ մեր սահմաններու մէջ, կամ մեր սահմաններուց ալ քիչ մը դուրս, այնպիսի տեղ մը, որ ոչ ոք մեզնից, բացի քեզ հաւատարիմ մարդուց, չգիտենայ տեղդ: Երբ խնդիրը ծայրայեղութեան հասաւ, մենք ուզեցինք զարնել, ձեզ ալ կը կանչենք. նախ՝ մենք կը զարնենք, յետոյ դուք կը զարնէք:

Այդ զօրանոցները շինելու համար երկարեցաւ 20 օր: Քօռ-Սլօն Ցալուորիկի զօրանոցի համար կտրել տուաւ մօտ 140 գերան: Վերին գիւղերը դեռ ոչինչ չէր սկսուած: Ցալուորցիք ինձ լուր ղրկեցին թէ՝ «պատրաստ կաց, օր մը վերջ պիտի զարնենք»:

(Շար.)

Թուրքերը կը հետապնդեն Քիւրտերը

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Վանէն հեռախօսով կը տեղեկացնեն «Ճիւմհուրիյէթ»ի.—

Արարատի մեր բանակը դիրքերուն մէջ կը սպասէ։ Լերան գագաթը սաստիկ ցուրտ կ՚ընէ եւ ձիւն կուգայ։ Այս պատճառով ապստամբները հետզհետէ վար իջնելու ղատապարտուած են։

Վերջին ընդհարումի ընթացքին, վիրաւոր ապստամբները, որոնց գլուխները կտրած էին իրենց ընկերները՝ որպէսզի կարելի չըլլայ ճանչնալ անոնց ինքնութիւնը, կրցանք ճշդել։ Այսպէս անոնց մէջ կը գտնուէր ապստամբ Խօմէրին դիակը։ Միւսները անճանաչելի են։ 40 ապստամբներ, որոնք հարաւային սահմաններէն ներս մտան, կը հետապնդուին մեր զինուորներուն կողմէ։

Ուրֆայի սահմանագլուխը ապահովութեան տակ առնուեցաւ։

Մարզպան Իպրահիմ Թալի պէյ Վան հասաւ։

Հաճօի մարդիկը կ՚արշաւեն

Սուրիոյ Մարզպանութեան տեղեկատու դիւանի պետ գնդ. Մօրթիէ հիւսիսային Սուրիա մեկնեցաւ, կարգ մը ստիպողական կարգադրութիւններ ընելու համար սահմանային խնդիրներու շուրջ։ Ամսոյս 14ին սահմանի մօտերը նոր դէպքեր պատահած են. Հաճօի մարդիկը Թրքական սահմանէն ներս մտած են եւ մեծ վնասներ պատճառած Թուրք սահմանապահ զինուորներուն։

Այս պատճառաւ Մարզպանութիւնը որոշած է կասկածելի տարրերը հեռացնել սահմանամերձ շրջաններէ եւ առիթ չտալ որ եւ է դէպքի։

Պէյրութի Թրքական հիւպատոսը Մուհիտտին Րաշիտ պէյ, առջի օր այցելեց Պ. Հօբբրնօի եւ խնդրեց սահմանի մօտերէն հեռացնել վտանգաւոր տարրերը։

Պարսկաստան զօրք կը հաւաքէ

Պէյրութի ամերիկեան եւ ֆրանսական համալսարանի ուսանողներէն հինգ պարսկահպատակներ, պարսիկ հիւպատոսէն հրահանգ ստացան 24 ժամուան միջոցին մեկնիլ Պարսկաստան կատարելու համար իրենց զինուորական պարտականութիւնները։ Ուսանողներու խնդրանքին վրայ 24 ժամուան պայմանաժամը երկարաձգուեցաւ երեք օրուան, եւ առջի օր անոնք մեկնեցան իրենց հայրենիքը։

Այս ուսանողներու փոխադրութեան ամբողջ ծախքը կը հոգայ կառավարութիւնը։ Ըստ անոնց տրուած բացատրութեան, արդէն քանի մը դասեր զէնքի տակ առնուած են եւ բոլորն ալ պիտի ղրկուին Թրքական սահմանագլուխ, պատրաստ ըլլալու եւ դիմագրաւելու համար Թրքական հաւանական յարձակումի մը։

Միւս պարսիկ ուսանողներն ալ կասկածի տակ են եւ կը սպասեն որ իրենք ալ կանչուին մօտ ատենէն։

Ռուսիա կը դիմաւորէ վերահաս սովը

Գնդապետ Ուալթըր Պէլ որ մեծ սովի օրերուն, Ռուսիոյ օգնութիւն հասցնելու համար ստեղծած մարմինին մէջ՝ Հուվըրի գլխաւոր օգնականն էր, ընդունեց Ռուսիոյ հրաւէրը ստանձնելու Խորհրդ. Միութեան օդանաւերով պարէն հասցնելու գործը մեծ սովի ընթացքին, որ կը նախատեսուի ամբողջ Խորհրդ. Միութեան մէջ։

Վաֆտ կը զիջի Անգլիոյ

ԼՈՆՏՈՆ, 1. Սեպտեմբեր.— «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Գահիրէի թղթակիցը կը հաւաստէ թէ Նահաս փաշա արտօնած է Եգիպտոսի նախկին դահլիճին մէջ՝ ելմտական նախարար Մաքրէմ պէյի որ Լոնտոնի մէջ, Անգլիոյ իրաւասու շրջանակներուն հետ իր տեսակցութեան ընթացքին, յայտնէ թէ Վաֆտ կուսակցութիւնը կ՚ընդունի Հէնտըրսընի առաջարկը Եգիպտոսի և Սուտանի մասին։ Այս առաջարկը նախապէս մերժելէ յետոյ, Նահաս փաշա հիմա կ՚ընդունի, պայմանաւ որ Անգլիա յանձն առնէ իշխանութեան գլուխ բերել Վաֆտը։ Եթէ Անգլիոյ պատասխանը նպաստաւոր ըլլայ, Նահաս փաշա պիտի մեկնի Լոնտոն բանակցելու։

Նորէն Ատլանտեանը օդէն

Ֆրանսացի համբաւաւոր օդաչուորդը Քոսթ եւ իր օգնականը Պելլոնթ, որոնք մէկ քանի ամիսներէ ի վեր կը պատրաստուէին Ատլանտեանը կտրել օդանաւով, երկուշաբթի առտու ժամը 10.55 անցած, մեկնեցան վերջապէս Պուրժէի կայանէն։ Քանիցս մեկնումի պատրաստութիւններ տեսնելէ, բայց մթնոլորտին աննպաստ պայմաններուն հետեւանքով, յետաձգելէ յետոյ, դեռ մինչեւ վերջին պահը, օդաչուորդները վարանումի մէջ էին։ Առտուան թանձր մշուշը երկմտութեան կը մատնէր զիրենք։ Մասնաւոր օդանաւ մը, երեք պտոյտներ կատարեց, ստուգելու համար օդին պայծառութիւնը, որմէ յետոյ Քոսթ եւ Պելլոնթ մեկնեցան։

Եթէ ամէն ինչ կանոնաւոր ընթանայ, ճամբորդութիւնը պիտի տեւէ 35 ժամ եւ այս իրիկուան դէմ նաւորդները պիտի հասնին Նիւ Եորք։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Անիէռ Պուա Քոլոմպի «Սահակ Մեսրոպ» Գրադարանի կողմէ 7 Սեպտ. Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Արժանթէօյի անտառը։

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՂԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ՚ունենայ Սեպտեմբեր 7ին, Սէն Քլուի անտառին մէջ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Զօրմիսեանի տունը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահին մէջ։

Լիոնի Վրէժ խումբի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ն. Գ. Բ.ի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Petite Source սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վիճաբանական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլորիայի մէջ։ Նիւթ՝ Թուրքերը, Քիւրտերը եւ մենք։ Մէկ ժամ սինէմա։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ֆնտըճաքցի Օր. Ֆիրճի Իսրայէլեան, մօր անուն՝ Դամամ, հօր անուն Փանոս քոյրերը Ովսաննա, Հռիփսիմէ, Մարթա, եղբայրները Դանիէլ, Յովհաննէս։ 12 տարի առաջ անյայտացած է Համայի (Սուրիա) կողմերը։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Պոլիս։ Ծշգրիտ լուր տուողին 200 ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ Toros Israélianի, Traverse Chevalier No. 20, St. Loup, Grand Pins.

— Տիկին Սրբուհի Ծարուկեան (բնիկ Կրանկցի) կը փնտռէ իր ամուսինը (Կրանկցի ատաղձագործ) Սահակ Ծարուկեան որմէ բաժնուած է 6 տարիէ ի վեր։ 4 տարիէ ի վեր Տիկ. Ծարուկեան եւ իր աղջիկը՝ Արաքսի (8 տարեկան) կը գտնուին Նիկոսիա (Կիպրոս)։ Սահակ Ծարուկեան 35 տարեկան է, միջահասակ ու չափաւոր կազմուածք։ Իմացնել՝ Melkonian, Educational Institut, Nicossia, Cyprus.

— Կը փնտռուի Եոզկատցի Լուի Եազըճեան որ ունի հինգ տարեկան զաւակ մը։ Մինչեւ 1930 մարտի սկիզբը կը կարծուէր թէ Լուի կը գտնուէր Ֆրանսա կամ Սուրիա։ Իմացնել՝ Béatrice Yazejianի, 865 P. O. Box, Fresno, Calif. U. S. A.

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Պուրհան գիւղացի ժօրաքրօջս որդին դերձակ Անդրանիկ Պապիկեան որ երեք տարի առաջ Պէյրութէն եկած է Մարսէյլ եւ մեկնած է Հարաւային Ամերիկա։ Մէկ նամակ ստացած ենք իրմէ։ Անկէ ի վեր լուր չունինք իր մասին։ Իմացնել Տիկ. Կ. Խոտիկեանի, 34 Bld Lafuante, Mârseille

— Կը փնտռուի Արաբկիրցի Եղիա Գազանճեան իր եղբօր Նազարէթ Գազանճեանի եւ իր քեռորդիները Հայկ եւ Արամ Տէմիրճեանի կողմէ։ 1924ին Եղիա կը գտնուէր Պուքրէշ (Ռումանիա)։ Կը խնդրուի իմացնել՝ A. Demirdjianի 120 bld Jean Jaurès, Boulogne s)Seinc France, կամ H. Demirdjianի 2 Georges Dupré St-Etienne(Loire) France. Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէ արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"
Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
4
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930
4 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1356
ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆԴԷՊ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 11րդ ընդհ. ժողովի (1929) յայտարարութիւնը որոշակի ընդգծած է կուսակցութեան հիմնական քաղաքականութիւնը Հայոց ազգային հարցի մասին, արձանագրելով Միացեալ եւ Անկախ հայրենիք ստեղծելու գաղափարը, որ 1919ի 9րդ ընդհ. ժողովէն ի վեր անխախտ համոզումը կը մնայ Դաշնակցութեան:

Սահմանափակենք վէճը միայն հողային պահանջներուն շուրջ, որոնք խիստ կենսական եւ հրամայական նշանակութիւն ունին հայ ժողովուրդի համար: Դաշնակցութիւնը ըլլալով Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի տեսակէտէն, (որ կը նշանակէ, լիովին կամ աստիճանաբար ընդարձակել Հայաստանի հողերը, անոնց վրայ հաւաքել ցրուած հայութիւնը եւ ժողովուրդին ազատութիւն տալ ինքզինք կառավարելու), կը պահանջէ Հայաստանի այն հողերը, որոնք կը գտնուին Թրքական լուծին տակ: Թուրքերը, ինչպէս անցեալի մէջ, նոյնպէս այսօր, սուրի ու հուրի ուժով կ'անտեսեն հայ ժողովուրդի պահանջները: Որով հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարի կեդրոնական կրակը ուղղուած կը մնայ Թուրքիոյ դէմ:

Հայկական հողերու ամբողջութեան տեսակէտէն, նոյնքան հրատապ խնդիր մըն է Ղարաբաղի, Նախիջեւանի եւ Ախալքալաքի միացումը ներկայ Հայաստանին:

Հիւսիսի եւ հարաւի հողային այս պահանջները հայ ժողովուրդը եւ հետեւաբար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը թշնամական դիրքի վրայ կը պահեն հանդէպ Թուրքիոյ եւ բոլշեւիկեան վարչութեան:

Միայն թէ այս երկու ճակատները տարբեր գործելակերպ կը պարտադրեն մեզ: Թուրքիոյ հանդէպ Դաշնակցութիւնը որդեգրած է անխնայ պայքար, ամէն գնով ու ամէն յարմար պարագայի, նկատի ունենալով նաեւ Թուրքի ջարդարարութիւնը եւ համաթրքական վտանգը, որ գրաւուած Հայաստանէն դուրս, մնացած Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի համար մահացու վտանգ մըն է: Մինչդեռ հիւսիսի հողերու կցումը ներկայ Հայաստանին, մենք պարտադիր գործը կը նկատենք ներկայ Հայաստանի իշխանաւոր բոլշեւիկեան վարչութեան: Մենք կը պայքարինք հայ բոլշեւիկներու տկարութեան դէմ, որոնք 10 տարիէ ի վեր անընդունակ եղան այս ընդարձակ նահանգները ու հայ գանգուածները միացնելու Խորհրդ. Հայաստանին, զոհ է աւելի ուժովնալու ընդդէմ... Դաշնակցութեան: Իսկ եթէ բոլշեւիկեան վարչութիւնը, սարկօրէն կ'ենթարկուի Վրաստանի եւ Ազրբէջանի գերակշռութեան, այդ նահանգներու ժողովուրդին կը մնայ շարժիլ եւ իրենց բախտը կապել Հայաստանի ժողովուրդի բախտին: Այս շարժումը նպատակ չունի Երեւանի այս օրուան իշխանաւորները երկրէն քշելու, այլ անոնց սպիկար վարչութեան տակ հաւաքելու Կովկասի հայկական նահանգները:

Այս յստակ քաղաքական ուղեգծի հանդէպ Թ. Մանտալեան անգոր ճիգ մը կը թափէ հանրային ուշադրութիւնը վրիպեցնելու, սրտնեղելով իր ընկերոջ Պ. Թորոսեանի առարկական բացատրութիւններէն:

«Ընկեր Թորոսեանը ձգնում է ապացուցանել որ Դաշնակցութեան համար «Միացեալ Հայաստան»ի ճանապարհը Թուրքիոյ Արեւելեան նահանգներու վրայով է անցնում այն ժամանակ, երբ նոյն Դաշնակցութիւնը այդ Հայաստանի ստեղծման առաջին քայլն է համարում Ախալքալաքի, Ղարաբաղի, Նախիջեւանի շրջանների միացումը Հայաստանին: Ուրիշ խօսքով, դաշնակցութեան քաղաքականութեան կենտրոնը Անդրկովկասն է եւ ոչ թէ Տաճկահայաստանը»:

Այս հատուածէն կը պարզուի Մանտալեանի նախկին պընդումները, որ մենք յիշատակեցինք նախորդ թիւերուն մէջ: Այս դիտաւորեալ չարափոխութեամբ, բոլշեւիկ յօդուածագիրը կը պնդէ թէ Դաշնակցութեան «գլխաւոր թշնամին Թուրքը» է, թէ Դաշնակցութիւնը պատրաստ է Թուրքիոյ միանալ և Կովկասեան շուկաները գրաւել, զանոնք «հայ բուրժուազիայի՝ ընդարձնելու» համար: Այս գործողութիւնը գլուխ բերելու համար (անշուշտ հայ բուրժուազիայի սիրոյն), ըստ անգէտ Մանտալեանի, «Դաշնակցութիւնը պատրաստ է այսօր դաշնակցելու, թէկուզ սատանայի հետ»:

Մանտալեանի այս ըմբռնումները «աջ օպպորտունիստական են», փոխ առնուած ռամկավար մամուլէն եւ աւետարանական «Կոչնակ Հայաստան»էն: Բայց «աջ օպպորտունիստ» կը կատուի խեղճ Պ. Թորոսեանը եւ կը բանադրուի:

Արդ, այս նեղ անկիւնի մէջ սեղմելով կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի բանբերը, կ'առաջադրենք հարցերը, գիտնալով որ գործնական կեանքին մէջ ընթացք տան իրենց քաղաքականութեան, եթէ համաձայն են մեզ հետ:

Կովկասեան Հայաստանի նահանգներու միացման խնդիրը լուծելու համար, Դաշնակցութիւնը ժողովուրդի պահանջին տէրը ըլլալով և ընդառաջելու: Այդ պարագային, Դաշնակցութիւնը կոչ է դաշնակցիլ հայ ժողովուրդին և Խորհրդ. Միութեան զանազան ազգերու յեղափոխական տարրերուն հետ, բայց ոչ սատանային: Որովհետեւ սատանան մեզ կը ներկայանայ Թուրքի բոլշեւիկի կերպարանքով, որոնք միայն կրնան մնաս հասցնել հայութեան:

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊԱՀՈՎ ՃԱՄԲԱՆ
(ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴԱԿՆԵՐԷՆ

«Յուսաբեր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստ. 22).

— «Քանի մը խօսք մեր ազգութեան, աւելի ճիշդը՝ ազգապահպանումին նուիրուած աշխատութեանց մասին:

Դիտեցէք հայ կեանքը.— հանրային հոգերու եւ ձգտումներու բարդ, բազմածաւալ ու բազմայարկ կառուցուածք մը, որուն բոլորտիքը խմբուած են այդ կարիքներուն ու ձգտումներուն նուիրուած հանրային հաստատութիւնները:

Ունինք որբը, հիւանդն ու աղքատը, եւ ասոնց աւընթեր,— ունինք նաեւ մեր որբախնամները, հիւանդանոցները, տարագրելոցներն ու գաղթականախնամները:

Ունինք կարօտն ու անպաշտպանը, եւ ասոնց դէմ,— բարեգործականներն ու մարդասիրականները,

Ունինք հայ գեղարուեստը իր բոլոր ճիւղերով,— եւ ունինք նաեւ այս գեղարուեստի պաշտպանութեանը նուիրուած զանազան միութիւններ՝ թատերասիրաց, երաժշտասիրաց, գեղարուեստասիրաց եւայլն, եւայլն,

Սակայն չունինք մարմին մը, միութիւն մը, համազգային հաստատութիւն մը, որ նուիրուած ըլլար բացառաբար հայ ազգութեան պահպանումի գործին,

Առարկութիւնները գիտենք:

Ոմանք պիտի ըսեն, որ քիչ վերը յիշատակուած (եւ բազմաթիւ այլ մոռցուած) միութիւններն ու կազմակերպութիւնները, տարբեր ձեւի եւ անուններու տակ, ճիշդ նոյն նպատակին կը ծառայեն,

Նորաստեղծ «Համազգային»ը առաւելաբար այս գործին է որ պիտի ծառայէ, ջեւակնօրէն ան այս նպատակին կը ձգտի: Որովհետեւ պայքարի այն զէնքերը — գիրք, գրադարան, ընթերցարան, մեծերու դասընթացք, դպրոց եւայլն— որոնցմով ան կ'ուզէ հայ ժողովուրդը զինել, այդ զէնքերը ուղղուած են օտարացումի դէմ՝ ի պաշտպանութիւն բացառաբար հայկական ազգութեան: Մանաւանդ դպրոցը: Անուրանալի է այն հսկայական դերը, որ վերապահուած է այս ազդակին, մեր ազգութեան պահպանումին մէջ: Փրկել հայ դպրոցը — այդ կը նշանակէ փրկել մեր ազգութիւնը օտարութեան մէջ: Եթէ մենք կարողանանք ժամանակակից պահանջներուն համապատասխան դպրոցներ ստեղծել եւ պահել (մանկապարտէզներէն մինչեւ երկրորդական վարժարանները.) եթէ հայ վարժարանը ի վիճակի ըլլայ յաջողապէս մրցիլ համաստիճան օտար վարժարաններու հետ. եթէ հայ ծնողքը տեսնէ ու համոզուի, որ իր զաւակը ազգային կրթական հաստատութեան մէջ ոչ միայն օտար վարժարանի ուսումը կը ստանայ, այլ եւ ազգային կրթութեամբ կ'օժտուի,— այն ատեն համոզուած կարելի է ըլլալ, որ ազգապահպանումի դժուարին գործի կարեւորագոյն մասը ինքնին կատարուած կ'ըլլայ: Օտար վարժարանը աննշան բացառութեամբ օտարացումի կը մղէ հայ երեխան, երբ մանաւանդ ուժեղ չէ ազգային ոգին այն ընտանիքին մէջ, ուրկէ ան կուգայ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Քիւրտերը եւ Ընկերվ. Միջազգայինը

Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիրը Ցուրիխի իր վերջին նիստին մէջ, միաձայնութեամբ ընդունած է հետեւեալ բանաձեւը՝ քրտական վերջին ապստամբութեան և Թուրքերու կողմէ կատարուած կոտորածներու առթիւ.—

Գործադիրը աշխարհի ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ ջարդերուն վրայ, որոնցմով Թուրք կառավարութիւնը ո՛չ միայն կ'ուզէ կոտորակել իրենց ազատութեան համար կռուող Քիւրտերը, այլ նաեւ բնաջնջել քիւրտ խաղաղ ժողովուրդը, որ չի մասնակցիր ըմբոստութեան եւ որոնցմով, Թուրք կառավարութիւնը կ'ուզէ Քիւրտերն ալ ենթարկել Հայերու վիճակին, առանց որ դրամատիրական ազգերու հանրային կարծիքը բողոքէ այս արիւնահեղ բարբարոսութեան դէմ:

Նաեւ, Գործադիրը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այն լուրջ վտանգներուն վրայ, որոնք ընդդէմ խաղաղութեան կրնան առաջ գալ Թուրք զօրախումբերու կողմէ՝ պարսկական հողամասերու բռնագրաւումէն: Աշխարհի միջազգային կազմակերպութեան գայթակղեցուցիչ անբաւարարութեան փաստն է որ կը տրուի, երբ զինուորական ուժեր կրնան ժտնել դրացի տկարպետութեան մը հողերուն վրայ, որոնք չեն պաշտպանուիր մարդկութեան կողմէ:

Ուշադրութիւն դարձնելով այն վտանգներուն վրայ, որոնք կրնան ծագիլ Քիւրտիստանի դէպքերէն, Գործադիրը կը հրաւիրէ աշխարհի հանրային կարծիքը բողոքելու թէ Թուրք սակաւապետութեան բռնութիւններուն եւ թէ դրամատիրական կառավարութեանց-լռութեան դէմ՝ հանդէպ արիւնահեղ ոճիրներուն՝ որոնց զոհ կ'երթայ քիւրտ ժողովուրդը:

Թուրքիա, Իրաք եւ Քիւրտերը

Էնկիւրիէն տրուած հեռագրի մը համաձայն Իրաքի վարչապետը Նուրի փաշա տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ըսմէթ փաշայի եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ: Այս տեսակցութեան ընթացքին, նախարարները համաձայնութիւն գոյացուցած են սահմանագլուխին վրայ կարգը ապահովելու եւ ըմբոստ Քիւրտերը զսպելու անհրաժեշտութեան մասին:

Նուրի փաշա Էնկիւրիէն մեկնած է Եալովա, ուր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ նաեւ Մուսթաֆա Քէմալի հետ, իր երկիրը վերադառնալէ առաջ:

"Շէյխ Վահտէթիի օրերը կը յիշեցնեն,,

Խալք կուսակցութեան Պոլսոյ վարչական խորհուրդին նախագահ Ճէվտէթ Քերիմ պէյ, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է լրագրողներու, Ֆէթհիի կուսակցութեան մասին:

— Սէրպէսթ Ճիւմհուրիէթ կուսակցութիւնը, որ մինչեւ երէկ ծրագիր չունէր, ծրագիր մը շինելու ելած է, եւ յանդգնած է առնել մեր սկզբունքները, միայն բառերը փոխելով:

Ցաւով կը տեսնենք որ նոր կուսակցութիւնը դուռ բացած է այնպիսի հրատարակութիւններու, որոնք կը յիշեցնեն Տէրվիշ Վահտէթիի, «Սէրպէսթի»ի եւ «Վոլքան»ի ընթացքը: Նոր կուսակցութիւնը շատ կարճ ատենուան մէջ եւ անտեղի կերպով մինչեւ փողոցային քաղաքականութիւնը (քալտըրըմ փոլիթիքաճըլըղը) իջաւ: Խորապէս կը ցաւինք ասոր համար:

Մեր կուսակցութիւնը գրեթէ աւարտած է քաղաքապետական ընտրութեանց պատրաստութիւնները: Զարժեր անգամ խօսքի նիւթ ընել այն պարագան, որ զանազան առիթներով դժգոհ մնացած եւ կամ տեսակէտի տարբերութեան պատճառով քանի մը հարիւր հոգի մտած են Նոր կուսակցութեան մէջ, երբ անդին 700,000 բնակիչ կայ Պոլսոյ մէջ: Մենք ամբողջովին վստահ ենք ընտրութեանց ելքի մասին:

Ռուսիա Սեւ ծովու մէջ

«Փոլիթիքա»յի խմբագրականէն.— «Նորոգելու պատրուակին տակ», Ռուսիա ասկէ առաջ քանի մը զրահաւոր մտցուց Սեւ ծով, եւ ըսաւ թէ անոնք մարտ ամսուն դուրս պիտի ելլեն: Մինչդեռ մինչեւ հիմա դուրս չեն ելած:

Միւս կողմէ, Ռումանիա որոշած է 80 միլիոն ոսկի ծախսելով նաւային կայան մը հաստատել Սեւ ծովի մէջ: Եւ որովհետեւ ի վիճակի չէ այսչափ դրամ ծախսելու, իր որոշումը ըսի-ըսաւներու տեղի տուաւ:

Բնականաբար բարեկամ ենք Ռուսիոյ, բայց ստիպուած ենք մտահոգութեամբ խառն շահագրգռութեամբ մը հետեւիլ Սեւ ծովու մէջ կատարուած սպառազինութեան մրցումին: Այս սպառազինումը կրնայ դուռ բանալ կարգ մը բարդութիւններու, որոնք բնաւ փափաքելի չեն խաղաղութեան տեսակէտով:

Օգնութիւն սովահար Ռուսիոյ

Գրած էինք երէկ թէ գնդապետ Ուալթըր Պէլ ընդունած է Ռուսիոյ առաջարկը, կազմակերպելու համար օգնութեամբ պաբէն հասցնելու գործը, երբ մեծ սովը որ մէ կը վախցուի, իրականանայ Ռուսիոյ մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

"ՖՐԱՆՍԱ Կ'ՈՒԶԷ ԾՈՒՆԿԻ ԲԵՐԵԼ ԹՈՒՐՔԻԱՆ,,

Թրքական «Սօն փօսթա» Թերթէն.— Անցեալ տարի, Ռումանիոյ տնտեսական կացութիւնը շատ գէշցաւ: երկրագործները չէին կրնար տուրք վճարել, քաղաքներու մէջ սնանկութիւնները օրէ օր կ'աւելնային, եւ կառավարութիւնը չէր կրնար իր պարտքերը վճարել: Արտասահմանը չէր ուզեր դրամ տալ եւ ռումանական դրամը կը կորսնցնէր իր արժէքը: վերջապէս որոշուեցաւ դուրսէն ելմտագէտ մը բերել եւ կացութիւնը քննել տալ անոր:

Ճիշդ այդ միջոցին մէջտեղ եկաւ Ֆրանսա եւ յայտնեց թէ հարկ եղած դրամը պիտի տայ, եթէ Ռումանիա իր գահը վերադարձնէ Իշխան Քարոլը եւ իր բոլոր պէտքերը Ֆրանսայէն հայթայթէ: Ռումանիա անճար մնաց, ընդունեց, ու այս ձեւով ֆրանսական ազդեցութեան ենթարկուեցաւ:

Տարիէ մը ի վեր մեր երկրին տնտեսական եւ ելմտական կացութիւնն ալ սկսած էր աւրուիլ: Գիւղացիները չէին կրնար իրենց տուրքը վճարել, քաղաքներու մէջ սնանկութեան դէպքերը օրէ օր կ'աւելնային, մեր դրամը օրէ օր կը կորսնցնէր իր արժէքը եւ վերջապէս կառավարութիւնը հասաւ վիճակի մը որ խոստովանեցաւ թէ չի կրնար վճարել իր արտաքին պարտքը:

Ճիշդ այս միջոցին Ֆրանսա հրապարակ իջաւ, եւ մեզի դրամ առաջարկեց Տէքլօզիէռի եւ Վայթի միջոցաւ, որոնք որպէս թէ կացութիւնը քննելու եկած էին: Պայմանը այն է որ մեր բոլոր կազմածները Ֆրանսայէն պիտի գնենք եւ կազմածներն ալ ֆրանսացի պաշտօնատարի մը հակակշռին տակ պիտի գործածենք:

Մինչեւ հոս զուգահեռական կ'երթայ հակակշիռը: Բայց ասկէ վերջ կը փոխուի կացութիւնը: Ըսմէթ փաշա կը մերժէ բաժնետէրերուն այս առաջարկը, առանց նոյն իսկ քննելու: Ասոր վրայ ֆրանսացիները կը հեռանան, ըսելով. *«չենք կրնար դրամ տալ Թուրքիոյ»*: եւ պարտքերու վճարման մասին դիւրութիւն չտալէ զատ, կը սկսին նաեւ բազմաթիւ դժուարութիւններ յարուցանել:

Ֆրանսացիները յոյս մը ունին սակայն.— Ֆէթհի պէյի վարչապետ դառնալը: Ֆէթհի պէյ յայտարարեց թէ կողմնակից է փոխառութեան: Արդէն, Փարիզի մէջ երկար ատեն շփում ունեցած ըլլալով բաժնետէրերուն հետ, ծանօթ ալ է անոնց տեսակէտներուն: Հետեւաբար,— կ'ենթադրեն ֆրանսացիները,— Ֆէթհի պէյ երբ վարչապետ դառնայ, պիտի կրնան դիւրութեամբ մեզի ալ ծունկի բերել, ինչպէս ըրին Ռումանիոյ:

Վստահութիւն ունինք Ֆէթհի պէյի վրայ: բայց արթուն եւ ուշադիր գտնուինք, առատ խոստումներէ եւ աւելորդ յոյսերէ չտարուինք:

ՎԱՐՉԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսական կառավարութիւնը Պատւոյ Լէգէոնի հրամանատարութեան տիտղոսը տուաւ օդանաւորդ Քոսթի: (Քոսթ 12րդ Թոփչքն է, որ կը կատարէ այս անգամ): Պելլոնթ կը ստանայ Պատւոյ Լէգէոնի սպայութեան տիտղոսը:

ԿՌԻՒ ԻՐԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ՔԻՒՐՏ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԸՆԿՃԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Թէհրան հրատարակուող «Շաֆաղ·Սորխ» պարսկական թերթը հետեւեալ յօդուածը գրած է (թիւ 1564) քիւրտ·թրքական կռիւներու առթիւ։ կուտանք նոյնութեամբ. իսկ արծարծուած մտքերուն պիտի անդրադառնանք առանձին:

Աշխարհագրական որակումով «Ցաճկական քիւրտիստան»ը այն երկրամասի անունն է որ կը գտնուի Արեւելեան Ցաճկաստանի մէջ՝ պարսկական Ատրպատականի արեւմտեան մասին եւ Մուսուլի նահանգի հիւսիսային (արաբական Իրաքի քիւրտիստան) եւ Վանի ծովի ու Ցաճկահայաստանի հարաւային եւ Խարբերդի վիլայէթի արեւելեան Սուրիոյ հիւսիսարեւելեան կողմերը։ Քիւրտիստանի ամենալաւ նահանգներն են Տիարպէքիրը (Տիգրանակերտ), Պիթլիսը եւ Մարտինը։ Ցաճկական քիւրտիստանի երկրամասի մեծագոյն մասը ծածկուած է բարձր դժուարանցանելի լեռներով, որոնք հայկական Տաւրոսի լեռնաշղթայի մասը կը հաշուուին:

Այս շրջանի բնակչութեան մեծ մասը քիւրտեր են, ամենամբոստ եւ աւարառու ցեղեր, որոնք քաղաքակրթութեան հակառակորդ կը համարուին։ Անոնց միծագոյն մասին գրաղմունքն է սպանութիւն եւ աւազակութիւն: Օսմանեան Սուլթաններու օրով քիւրտերու մեծագոյն մասը ապստամբութեան դրօշ էր պարզած եւ կառավարութեան չէր հպատակեր:

Միլլի կառավարութեան հաստատուելէն եւ Թուրքիոյ երիտասարդ հանրապետութենէն յետոյ ալ, քիւրտերը իրենց հին ընթացքը բռնեցին եւ կառավարութեան վերածնութեան ձեռնարկներուն վատ աչքով կը նայէին:

Մինչեւ 1925ին, օտարներու պրոպագանդին շնորհիւ եւ անկախ քիւրտիստան կազմելու համար, մեծ խառնակութիւն մը ստեղծեցին, որ զսպելու համար Էնկիւրիի կառավարութիւնը մէկ քանի ամիս ջանքեր թափեց եւ վերջապէս անոնց ղեկավարը՝ Շէյխ Սայիտ եւ միւս ղեկավարները ձերբակալեց եւ գնդակահարեց։ Այդ թուականէն ի վեր Թուրքիոյ պետական մարմինները քիւրտիստանի նախկին դրութիւնը բարեկարգելու եւ ապստամբութիւնները խեղդելու համար քայլեր առին եւ նոր կազմակերպութիւններ ըրին մինչեւ որ կրկին աղմուկ բարձրացաւ:

Ցանկարծակի Էրզրումի Թուրք գաղտնի ոստիկանութիւնը կաւադրութիւն մը Երեւան հանեց, որու մէջ մաս ունէին հանգուցեալ Շէյխ Սայիտի որդի Սէլահէտտինը եւ խումբ մը քիւրտեր։ Անոնց հարցաքննութիւններէն ի յայտ կուգայ որ անոնց նպատակն է ստեղծել անկախ պետութիւն մը «Քիւրտիստան» անունով, որ բացի իսկական քիւրտիստանէն իր մէջ պէտք է պարունակէ նաեւ Ցաճկահայաստանի մէկ մասը, իսկ մայրաքաղաքը պէտք է ըլլայ Վանը։ Սէլահէտտինի ձերբակալութիւնը, իր հօր սպանութենէն յետոյ իր կրթութիւնն ստացեր է Պաղտատի զինուորական դպրոցին մէջ) եւ անգլիացի գնդ. Լօրէնսի Երեւան գալը հիւսիսային քիւրտիստանի սահմաններուն վրայ, զուգադիպեցան իրար եւ տաճկական թերթերը տեղեկացան որ բրիտանական հրամանատարը արաբական Իրաքի մէջ Սէլահէտտինին կ'աջակցէր եւ անմիջապէս որ ապստամբութիւնը ծագեցաւ, մեծ մասով սխալ կասկածիլ Անգլիացիներէն:

Ցամենայն դէպս, այս տարուան ապստամբութիւնը աւելի լայն ծաւալ ստացաւ եւ եթէ թրքական ղեկավար մարմինները աւելի շատ ուշադրութեան չդարձնէին, մեծ վտանգ մը կը դառնար Թուրքիոյ ամբողջութեան դէմ։ Ինչպէս մէկ քանի օտար գործակալութիւններ կը յայտնեն թէ քիւրտ ապստամբներու ղեկավարներու նպատակն է կազմել պետութիւն մը, որուն մաս պէտք է կազմէ նաեւ Իրաքի քիւրտիստանը, քիւրտիստանը եւ Ցաճկահայաստանը մինչեւ Սեւ Ծովի ափերը եւ Հարաւային Կովկասի մէկ մասը, այսինքն Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Խորհրդային Ատրպատականի այն կէտերը, որոնց բնակչութեան մէկ մասը քիւրտեր են։

Ցաճկական զօրքը մէկ քանի կողմէն զօրքեր կեդրոնացուց քիւրտիստան եւ մէկ քանի կուիւներու մէջ Վանի ծովի շրջակայքն եւ Զիլանի ձորին մէջ ծանր կորուստներ հասցուց քիւրտերուն։ Սակայն քիւրտերը փախուստ տալով դէպի Հիւսիսային Քիւրտիստան ուրիշ տարրեր միացուցին իրենց հետ եւ կրկին կռուի դուրս եկան։ Այս անգամ գործն աւելի դժուարացաւ, որովհետեւ այս երկրամասը ամբողջովին ծածկուած է դժուարանցանելի լեռներով եւ ձորերով եւ շօսէներ գոյութիւն չունին։ (Շար.)

ՌԻԿՈՖ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՊԵՐԼԻՆ ԵՐԹԱԼ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Գ. Միջազգային Քաղաք. Դիւանի նախորդ պետը Ռիկոֆ, որ Կրեստինսկիի տեղ Պերլինի դեսպան նշանակուած էր, կը մերժէ իրեն տրուած նոր պաշտօնը:

Կ'ըսուի թէ Կրեստինսկիի տեղ Պերլինի դեսպան նշանակուած է Էնկիւրիի դեսպանը Սուրիչ:

ԿԼԵՓԷՈՒՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

«Մօրնինկ փօսթ»ի Ռիկայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ, հասած տեղեկութեանց համաձայն, Ռիկայի Խորհրդ. առեւտրական ներկայացուցիչը Աթաբեկոֆ որ վերջերս Ռուսիա կանչուած էր, նոր պաշտօնի մը գլուխն անցնելու պատրուակով, ձերբակալուած եւ մահապատժի ենթարկուած է կեփէուի հրամանով:

ՁԵՂՆԱՐԱՐ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ

Մոսկուայի ոստիկանութեան կատարած մանրակրկիտ պրպտումներուն հետեւանքով, երեւան ելաւ թէ բազմաթիւ պատասխանատու պաշտօնեաներու միջամտութեամբ, 300.000 տետրակներ շահագործուած են անձերու կողմէ որոնք ո՛չ մէկ իրաւունք ունէին զանոնք գործածելու։ Այդ տետրակները կը պարունակէին ժողովուրդին պարենաւորման յատուկ կտրոններ:

Բոլշեւիկեան մամուլը կը պահանջէ որ յանցաւորները խըստօրէն պատժուին։ Բազմաթիւ շահատէրեր, պաշտօնեաներու մեղսակցութեամբ, յաջողած են ձեռք անցնել այդ տետրակները զորս յետոյ կը ծախէին ամէնէն շատ վճարողին:

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ:

ՔԻՒՐՏ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԷՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ «ՀՈՅՊՈՒՆ»Ի

(Բ. եւ վերջին մաս)

1930 յունիս 25էն քրտական շարժումը աւելի ընդարձակուեցաւ։ Դէպի արեւմուտք եւ փոխն ի փոխ եղած յարձակողականներուն եւ պաշտպանողականներուն հետեւանքով քաղաքներն ու գիւղերը հետըզհետէ Քիւրտերուն ձեռքը անցան։

Այս յաջողութեանց լուրը, հակառակ Թուրքերուն կողմէ քօղարկուելուն, ամէն կողմ տարածուեցաւ։

Էնկիւրիի կառավարութիւնը, նկատելով որ կրնայ այս շարժումը մի քանի օրուան մէջ զսպել, իր ձեռք առած միջոցներու մասին միայն լուր տուաւ բանակի սպաներուն եւ ուրիշներէն գաղտնի պահեց զայն։

Ժողովուրդը անտեղեակ մընաց, որովհետեւ հակառակ պարագային պէտք պիտի ըլլար խոստովանիլ քիւրտ իշխանութեան մը գոյութիւնը, արդարացնելու համար ձեռք առնուած զսպողական միջոցները։

Երբ քրտական եւ թրքական ուժերը ընդհարում ունեցան եւ Վան քաղաքը եւ Սիփանայ լեռները գրաւուեցան, այդ պարագային Էնկիւրիի կառավարութիւնը պաշտօնական ծանուցագրով քրտական շարժումը իբրեւ յեղուզակային շարժում հանրութեան սեփականութիւնը դարձուց, ըսելով որ Քիւրտեր պարսիկ սահմանէն ներս կը խուժեն կողոպտելու, խռովութիւններ ստեղծելու առաջադրութեամբ։

Բնական էր որ Թուրքերը այս ձեւով պիտի ներկայացնէին դէպքերը ժողովուրդը յուսադրելու համար։

Քիւրտերուն վերագրուեցաւ դաւաճանական արարք, յետադիմական շարժում, եւ օտար ձեռքերուն մէջ գործիք ըլլալու զրպարտութիւնները, ինչ որ անցեալին մէջ եղած էր նաեւ այն բոլոր ժողովուրդներուն, որոնք կռուած էին թրքական զուլումէն ազատուելու համար։

Թուրքերը դեռ կ'անգիտանան քիւրտ ժողովուրդի ազգային գոյավիճակը եւ իբրեւ ազգ ապրելու իրաւունքը։

Անոնք չեն ուզեր խոստովանիլ «Հոյպուն»ի գոյութիւնը, որուն գործունէութեան վայրերէն մէկն է Էյրի Տաղը։

Թուրք ժողովուրդի կողմէ Քիւրտերը բնաջնջելու քաղաքականութիւնը անզուլօրէն կը շարունակուի, առանց դադար առնելու։

Տարակոյս չկայ, որ Թուրքերը լաւատեղեակ են քրտական շարժման էութեան, որ է ազատուիլ Թուրք լուծէն եւ գործիք չդառնալ Թուրք քաղաքական նպատակներուն։

Թուրքերը արտակարգ պատրաստութեամբ կը պայքարին մեր ուժերուն դէմ, եւ նոյն ատեն անխնայ կը ջարդեն խաղաղ ժողովուրդը։

Այս բոլորէն ի յայտ կուգայ, որ օտար ո՛չ մէկ արտաքին ոյժ իր բարոյական թէ նիւթական աջակցութիւնը կը բերէ Քիւրտերուն։

Քրտական շարժումը իրականին մէջ յեղափոխական բնոյթ չունէր, եւ Քիւրտերը զէնքի ուժով իրենց իրաւունքներուն տիրանալու համար կռիւ չյայտարարեցին. ընդհակառակն, Թուրք կառավարութիւնն էր, որ առանց արդարացնող պատճառներու ձեռք առաւ զինուորական գործողութիւններ եւ նախայարձակ եղաւ քիւրտ հողամասին վրայ, ուր կեդրոնացած էր քրտական շարժման գործունէութիւնը։

Ո՛չ անցեալին մէջ, եւ ո՛չ ալ այսօր քիւրտ շարժման մէջ օտար մարդ չկայ։

Ընդհակառակն, իրականութիւնը բոլորովին տարբեր է, եւ օտարներ թշնամական դիրք ունին մեզի հանդէպ ու միշտ խոչընդոտներ կը յարուցանեն քիւրտ գործիչներուն, մտաւորականներուն եւ կազմակերպութիւններուն ազատ գործունէութեան դէմ։

Թուրքիոյ շուրջ գտնուող հարեւան կառավարութիւններ եւ հովանաւորող պետութիւններ խիստ միջոցներ ձեռք առած են եկուոր քիւրտերուն եւ նոյնիսկ բնիկներուն դէմ. այս բոլորը կ'ըլլան բարի դրացնութեան եւ բարեկամական զգացումներուն համար։

Օրինակ, Իրանի կառավարութիւնը դեռ տարի ու կէս առաջ ձերբակալեց 40ի չափ քիւրտ պէյեր, այն ամբաստանութեամբ որ «Հոյպուն»ի կը պատկանին եւ կ'օժանդակեն Էյրի Տաղի շարժումներուն։

Այս 40 հոգիները մինչեւ այսօր բանտարկուած կը մնան, առանց դատավարութեան, Թաւրիզի բանտին մէջ։

Միջագետքի մէջ քիւրտ պետեր եւ մտաւորականներ հարկադրուած կը ձգեն իրենց կալուածները Թուրքեւիրաք սահմանամերձ վայրերէն, — եւ այս ցուցմունքները կը կատարուին Թուրք կառավարութեան կողմէ — եւ կ'երթան կը հաստատուին հարաւային հողերուն վրայ որոնք անգլիական ազդեցութեան ներքեւ կը գտնուին։

Նոյնը նաեւ Սուրիոյ մէջ. շատ մը Քիւրտեր, որոնք սահմանամերձ վայրերուն մէջ կը բնակէին, հեռացուեցան եւ 50 քիլոմեդր հեռու վայրերուն մէջ հաստատուեցան, եւ անոնցմէ մեծ մասին հրամայուեցաւ 40 քիլոմեդր միայն մօտենալ սահմանին, հակառակ անոր որ այս բոլորն ալ սուրիացի քաղաքացիներ են։

Իսկ ինչ որ կը խօսուի գնդապետ Լօրէնսի մասին եւ թէ ուրիշ Անգլիացիներու, որոնք քրտական շարժման կ'աջակցին, նիւթական թէ բարոյական օժանդակութիւն կ'ընեն եւ նաեւ Էնկիւրիի կառավարութեան կողմէ դատապարտուած 150նոց ցանկի մարդկանց մասին, այս բոլոր հրատարակութիւնները բացարձակ զրպարտութիւններ են եւ կը ձգտին հանրային կարծիքը հեռու պահել բուն իրականութենէն։

Քիւրտ շարժումները, որոնք այսօր տեղի կ'ունենան Էյրի Տաղի շրջակայքը եւ այլ վայրերու մէջ, իրենց նպատակ ունին քրտական անկախութիւնը, որուն մասին արտայայտուեցանք արդէն։

«Հոյպուն» անկախ կուսակցութեան հողամասը կը գտնուի Թուրքիոյ մէջ. Թուրքերն է որ զինուորական մեծ ուժերով յարձակեցան մեր վրայ եւ ստիպեցին մեզ պաշտպանողական դիրք բռնել, եւ ի վերջոյ պարագաներու բերումով հարկադրուեցանք յարձակողականի անցնիլ։

Թուրք զինուորներու կողմէ գործադրուած անիրաւութիւնները, խժդժութիւնները, վայրագութիւններն ու զանգուածային սպանութիւնները, գիտակցութեան եւ ազգութեան ոգին արթնցուցին Արարատի եւ Էյրի Տաղի շրջակայքը ապրող քիւրտ ցեղապետներուն մէջ եւ այսպէս անոնք միացան Իհսան Նուրի փաշային եւ հետեւեցան նոր հրահանգներուն։

Ո՛չ մէկ օտար կառավարութիւն մասնակցութիւն ունի քիւրտ ազատագրական շարժման մէջ, չկայ նաեւ ո՛չ մէկ Թուրք 150նոց ցանկէն, որ իր մասնակցութիւնը բերած ըլլայ։

Այս շարժումը իր սկզբնական օրերէն մինչեւ այսօր, եղած է զուտ քրտական եւ դարձեալ կը կրկնենք, անոր մէջ ո՛չ մէկ օտար մասնակցութիւն կայ։

Կեդրոնական վարչութիւն
Քիւրտ «ՀՈՅՊՈՒՆ»
Անկախ կուսակցութեան

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դ.

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԵԱԼՆԵՐ

Անկարութեան հինգ տարի պայմանաժամը լրանալէն յետոյ, ի՞նչ վիճակի կ'ենթարկուի ապահովագրեալը:

Այս հինգ տարուան պայմանաժամին լրացումէն վերջ, ապահովագրեալը կ'ենթարկուի բժշկական նոր քննութեան մը եւ անկարութեան թոշակը կը շարունակուի, եթէ 50 առ 100 համեմատութեամբ կամ աւելի պակաս չափով, կը շարունակէ մնալ աշխատելու անկարող վիճակի մէջ։

Հինգ տարուան նոր պայմանաժամէ մը վերջ, դարձեալ նոր քննութեան մը կ'ենթարկուի, վերջնապէս ճշդելու համար անոր անկարութեան թոշակը։

Բայց, ժամանակաւոր անկարութեան շրջանին, այսինքն՝ 6 ամիս հիւանդութենէ եւ հինգ տարի անկարութեան շրջանէ վերջ, ապահովագրեալը այլեւս իրաւունք չունի դեղագործական ծախքեր զանձելու կամ վճարել տալու։

Ընտանեկան ծանրաբեռնումներու համար անկարը իրաւունք ունի՞ յաւելումի։

Այո՛: Անկարութեան թոշակին վրայ, 16 տարեկանէն վար ամէն մէկ տղու համար կը տրուի տարեկան 100ական ֆր. աւելի։

Ի՞նչ պայմաններ կան օգտուիլ կարենալու համար անկարութեան թոշակէն։

Հիւանդութենէն կամ արկածէն երկու տարի առաջ, պէտք է արձանագրուած ըլլալ ապահովագրութեան մէջ, եւ այս երկու տարիներու հաշուոյն պէտք է վճարած ըլլալ 480 օրական ապահովագին։

Աշխատանքի արկածները ենթակա՞յ են այս օրէնքին:

Ո՛չ։ Այն հիւանդութիւններն ու վէրքերը որոնք կ'իյնան աշխատանքի արկածներու օրէնքին տրամադրութեան տակ, իրաւունք չեն տար օգտուելու ապահովագրութեան օրէնքին նըպաստներէն։

Սակայն, երբ ապահովագրեալ մը անկարութեան վիճակը կը սատկանայ իր հիւանդութեան կամ արկածին հետեւանքով, մինչ արդէն, երբ աշխատանքի արկածեալ նպաստ կը ստանայ, կրնայ նաեւ պահանջել անկարութեան նըպաստը, եթէ իր աշխատանքի ընդունակութիւնը կորսնցուցած է երկու երրորդ համեմատութեամբ։

ՄԱՅՐԵՐԸ ԵՒ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ապահովագրութիւնը ի՞նչ առաւելութիւններ կու տայ մայրերուն:

Ապահովագրեալ կնոջ եւ ապահովագրեալին կնոջ հիւանդութեան պարագային բոլոր բժշկական եւ դեղագործական առաւելութիւնները կը տրուին յղութեան ամբողջ շրջանին եւ յղութենէն յետոյ մինչեւ վեց ամիս։

Դրամական հատուցումներ կա՞ն:

Այո՛։ Բայց միայն ապահովագրեալ կնոջ համար։

Այս հատուցումները կը տըրուին յղութենէն վեց ամիս առաջ եւ վեց ամիս յետոյ։ Գումարը այնքան է որքան հիւանդութեան պարագային։

Ի՞նչ պայմաններ կան այս նպաստներէն օգտուելու համար:

Այդ շրջանի ապահովագրեալ կինը պէտք է դադրեցնէ ամէն աշխատանք որ վարձք կը բերէ։ Պէտք է նաեւ որ յղութեան նախընթաց երեք ամիսներուն համար, 60 օրական ապահովագին վճարած ըլլայ։

Ի՞նչ է կաթնատուութեան պարգեւը:

Կաթնատուութեան պարգեւ մը կայ ամէն մօր համար որ իր տղուն ինքն իրեն կաթ կու տայ, եւ որ յղութեան նախընթաց շրջանին մէջ, վճարած օրական ապահովագին ... սուան հաշուով եւ 60 ... 3 ամսուան հաշուով, ...

Այս պարգեւները կը ... ուին կաթնատուութեան ... շրջանին եւ առաւելն ... միս։

Առաջին 4 ամիսներ... թացքին, մայրը կը ... 150ական ֆրանք ... 100 ֆր. հինգերորդ եւ ... րորդ եւ 50ական՝ 7րդ, 8րդ ... 9րդ ամիսներուն։

Ի՞նչ կը տրուի անոնց ... կրնար կաթ տալ իրենց ...

Այն պարագային ... բժիշկը կը հաստատէ թէ ... խօսական պատճառներով ... հիւանդութեան բերումով ... չի կրնար կաթ տալ իր ... ապահովագրեալ կինը կը ... նայ կաթի իրաւունք ... մուրհակներ, պայմանա... տղան իր տան մէջ ... Այդ պարագային կաթի ... պէտք չէ անցնի կաթնա... թեան պարգեւի 2)3ը։

ՄԱՀՈՒԱՆ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ

Ի՞նչ է մահուան պարագա... ապահովագրութիւնը:

Ապահովագրեալին մահ... պարագային, իր կինը կամ ... ժառանգորդները որ ... կ'ապրին, կը ստանան ... մը։

Ի՞նչ է այդ գումարը:

20 առ հարիւրը ... տարեկան վաստակին, ... կերպով։

Եթէ մեռնողը ապա... գրուած է 30 տարեկան... ջինը կ'առնուի այն վար... որոնց համաձայն 16 տա... նէն ի վեր վճարած է իր ... հովագինը։ Ժառանգորդ... պիտի ստանան այս միջին ... մարին 20 առ հարիւրը։

Ուրեմն, առաջին դասի ... կանոնյներուն համար ... մարը պիտի ըլլայ 360 ֆր. ... 720 ֆր. Բ.դասին համար, ... ֆր. Դ. դասին համար, 144... Դ. դասին համար եւ 2160 ... Ե. դասին համար։

Ապահովագրեալը պէ... կանոնաւոր կերպով վճարած ... լայ տարեկանները եւ գոնէ ... րի մը ամբողջ վճարած ըլլ...

Ի՞նչ յաւելում կայ...

Մահուան առթիւ, ... վագրեալին պարագաներ... րած գումարին վրայ, 100 ... ֆրանքի յաւելում մը կ... ուի 16 տարեկանէն վար ... մէկ տղու համար։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԾԱՆՐԱԲԵՌՆ...

Ընտանեկան ծանրաբեռ... ներու համար տրուած ... ներուն վրայ յաւելում... կատարուին հիւանդու... անկարութեան եւ մահուան ... րագաներու մէջ։

Ապահովագրեալ կնոջ ... դութեան կամ անոր յղ... ընթացքին, օրական 1 ֆր. ... կը տրուի 16էն վար ամէն ... համար, պայմանաւ որ ... ինքն իսկ նայի, այսինքն ... ապահովող վարձկան ... չկատարուի։

Անկարութեան ... վրայ, տղայ գլուխ կը ... 100 ֆրանք աւելի։

Նոյնպէս, մահուան պար... յին, տրուած գումարին ... տղայ գլուխ 100 ֆրանք ... նայ։

ԹՈՒՐՔԻՍՏԱՆ ԵՒՍ ԱՊՍՏ...

«Սէգզոնիա» թերթը ... (21 օգոստ.) թէ Թուրքի... մէջ կարմիր բանակին ... գզներու մինչեւ արիւնալ... հարուածներ տեղի կ'ունեն...

Կրգզները չափազանց ... սպառազինուած են եւ ... նօթներ ալ ունին։ Ոչ ... մօտակաները ... ներն ալ միացած ... րուն։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇՈՒՐՋ

«Ֆիկարօ» կը գրէ հետեւեալ խորագիրներուն տակ.—

«Ընդհ. քուէարկութիւն Թուրքիոյ մէջ.— Քիւրտերը կը պահանջեն, որ գործադրուի Սեւրի դաշնագիրը.— Իրաքի քիւրտերն ալ ապստամբութեան մէջ են։

Թուրքիոյ քաղաքական տագնապը կը շարունակուի տեսակ մը յուզագրգռութեամբ մը, որ կը յայտնուի երեսփոխաններու եւ լրագրողներու շրջանակին մէջ։ Ժողովուրդը անտարբեր է։ Ամէն հետաքրքրութիւն կը կեդրոնանայ այն յայտարարութիւններուն մէջ, զորս, գրեթէ ամէն օր, կ'ընեն երկու անձնաւորութիւններ, վարելով հանրային կարծիքը,— Ըսմէթ փաշա եւ Ֆեթհի պէյ։

Ըսմէթ փաշայի յայտարարութիւնները չափաւոր եւ զգոյշ կը թուին ըստ ձեւի, եւ սակայն իրենց խորքին մէջ կը ծածկեն մեծ չափով հեգնանք։ — Թոյլ տուինք որ քննադատութիւնը ըսէ իր խօսքը, անշուշտ հսկելով որ տեսակէտներու փոխանակութիւնը չվերածուի անձնական յարձակումներու։ Այժմ նոր շրջան մը կը մտնենք, ստեղծուած է ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը, զոր կը վարէ հին բարեկամս Ֆեթհի պէյ։ Մենք միշտ ալ ունեցեր ենք տարակարծութիւններ, բայց ատիկա պատճառ մը չէ, որ չմշակենք մեր անձնական յարաբերութիւնները։ Նոր կուսակցութիւններու ստեղծման հարցը կախուած է երկրին քաղաքական պահանջներէն, եւ սակայն այդ մասին կան որոշ նշաններ մեր քաղաքական կեանքին մէջ։ Քննադատութիւնը թերեւս սատկանայ։ Բայց նոր կուսակցութիւնը դեռ շատ երիտասարդ է, պէտք է համբերել։ Ատիկա չի նշանակեր սակայն թէ չպիտի պատասխանեմ քննադատութիւններուն»։

Անկէ աւելի վճռական եւ որոշ յայտարարութիւն չի կրնար ըլլալ։ Ըսմէթ փաշա պիտի կռուի, եւ ուժեղ կուսակցութիւն մը ունի իր ետեւը։ Իսկ Ֆեթհի պէյ կը շարունակէ պարզաբանել իր ծրագիրը։ Ան կ'ուզէ Թուրքիան ոչ միայն եւրոպականացնել, այլ նոյն իսկ եւրոպական երկիր մը շինել, ֆրանսական, անգլիական — թերեւս ամերիկեան ձեւով — ազատութեամբ, օրէնքներով, բարքերով, սովորութիւններով եւ կեանքով։ Մինչ անդին կը ծիծաղին հին Թուրքերը։ Իր վերջին յայտարարութիւններուն մէջ, Ֆեթհի պէյ կ'ըսէր. «Կ'ուզենք, որ ընտրութիւնները ըլլան ընդհանուր, եւ քաղաքական իրաւունքներ շնորհուին նաեւ կիներուն»։

Ընդհանուր քուէարկութիւն Թուրքիո՛յ մէջ։ Երբ գիտենք թէ Թուրք բնակչութեան ինը տասներորդը բացարձակ գրել կարդալ չի գիտեր, բնակչութեան ստուար մասը, որ Անատոլուի գիւղացիներէն է կազմուած, չեն հասկնար թէ ի՞նչ բան է քուէարկութիւնը կամ պարզապէս քուէ բառը, իրաւունք ունինք կարծելու թէ Ֆեթհի պէյ շատ առաջ կ'երթայ։

Թուրք թերթերը հիմա կը ծանուցանեն թէ, քիւրտերը կը պահանջեն, որ գործադրուի Սեւրի դաշնագրին իրենց վերաբերեալ յօդուածները։ Նոյնիսկ Իրաքի քիւրտերն ալ անկախութիւն կը պահանջեն։ Այնտեղ եւս մեծ ցոյցեր կը կազմակերպուին։

Անոնք կը պահանջեն բացարձակ անկախութիւն, այլապէս կը սպառնան ապստամբ ըլլալ Իրաքի կառավարութեան դէմ եւ հրաժարիլ ընտրութեանց մասնակցութենէն։ 1926ին Ազգերու Դաշնակցութիւնը Իրաք ղրկած էր քննիչ յանձնախումբ մը, որ կը թելադրէր կարգ մը իրաւունքներ շնորհել հիւսիսի քիւրտերուն։ Այս յանձնարարութեան վրայ, Իրաքի կառավարութիւնը քիւրտ լեզուին տուաւ պաշտօնական լեզուի հանգամանք քրտաբնակ վայրերուն մէջ եւ միայն քիւրտ պաշտօնեաներ նշանակեց։ Այս առանձնաշնորհները խրախոյս մը տուին քիւրտերուն, այնպէս որ հիմա ալ անկախութիւն կը պահանջեն, մասնաւորաբար երբ անգլիական հոգատարութիւնը վերցուի։ Թերեւս Անգլիացիներն են, որ ուժ կուտան այս շարժումին։

Թուրքեւյոյն բարեկամութիւն.— Ութը տարի առաջ «Թուրքեւյոյն» բացատրութիւնը բառերու հրէշային միութիւն մը պիտի նշանակէր, եւ ոչ Յունաստանի, ոչ ալ Թուրքիոյ մէջ պիտի համարձակէին արտասանել։ Սրբապղծութիւն էր։

Ներկայիս Թուրքերն ու Յոյները Թուրքեւյոյն բարեկամութեան մասին կը խօսին անկեղծութեամբ, վստահութեամբ եւ համոզումով։ Որովհետեւ այդ բարեկամութիւնը հիմա պատմական իրողութիւն մըն է, կարեւոր երեւոյթ մը Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութեան եւ հանդարտութեան պահպանման տեսակէտէն։

Բարեկամական դաշնագիրը արդէն խմբագրուած, իր վերջնական ձեւն ստացած է։ Վենիզէլոս այժմ կը հանգչի Ֆրանսական ջերմուկներուն մէջ, եւ աշնան վերջը վերադառնալով Աթէնք, Միխալաքոփուլոսի հետ, որ այժմ կը փոխանորդէ իրեն, պիտի մեկնի Էնգիւրի, ստորագրելու համար դաշնագիրը։ Այդ առթիւ մեծ հանդիսութիւններ պիտի ըլլան Էնգիւրիի մէջ։

Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Թուրքեւյոյն առեւտրական դաշնագիր մըն ալ կը պատրաստուի, թերեւս այս ալ ստորագրուի Աթէնքի մէջ մօտ օրէն։

ԳՆԴ. ԼՈՐԷՆՍԻ ՄՐՑՈՐԴԸ ՃՈՆ ՖԻԼՊԻ Կ'ԻՍԼԱՄԱՆԱՅ

Ներկայ ժամանակներու ամէնէն մեծ արկածախնդիրներէն մէկը եւ անգլիացի համբաւաւոր գնդ. Լորէնսի լաւագոյն մրցորդը Ճոն Ֆիլպի ընդունած է իսլամական կրօնքը։ Երկար տարիներէ ի վեր Անդրյորդանանի մէջ կը վարէր Անգլիոյ ներկայացուցչի պաշտօնը։ Վերջերս սակայն ձգած էր այդ գործը, «գործով զբաղելու» համար, Կարմիր ծովու վրայ՝ Հիճազի նաւահանգստին՝ Ճիտտէի մէջ։

Ճոն Ֆիլպիի մասին կը տիրէ այն կարծիքը թէ՝ Անգլիոյ հաշւոյն, Արաբիոյ իսկական բայց գաղտնի թագաւորն է։ Իրեն մըրցակից ունեցած է միշտ համբաւաւոր Լորէնսը, որուն կը հաւասարի իր յանդգնութեամբ եւ Արեւելքի գործերու իր հմտութեամբ։ Լորէնսի համար կ'ըսուի թէ ետ տուած է գնդապետի իր աստիճանը, եւ իբր պարզ զինուոր, ներկայիս կը ծառայէ անգլիական օդանաւային սպասարկութեան մէջ, ինչ որ սակայն արգելք չեղաւ որ դեռ շաբաթ օր, Լոնտոնի պահպանողական ամէնէն բարձր ակումբներուն մէջ ճաշէր, մասնաւոր հրաւէրով (Ծ.— Այս լուրը Լոնտոնէն կը տրուի սեպտ. 1 թուականով։ Մեր ընթերցողները կը յիշեն թէ նոյն թուականով, Թէհրանի պարսիկ թերթերը կը ծանուցանէին թէ, Լորէնս Քիւրտիստանէն կը հասնի Թէհրան)։ Այս առեղծուածային ապարածին վրայ, այնքա՜ն պատմութիւններ կ'ըլլան որ, այս վերջին լուրերն ալ պէտք է վերապահութեամբ ընդունիլ։

Մինչդեռ Լորէնս կը պաշտպանէր Ֆէյսալի եւ անոր եղբօր Ապտուլլահի շահերը, Ֆիլպի ընդհակառակն կը կապուէր Իպն Սաուտի, որուն կանաչ դրօշը կը ծածանի Մէքքէի վրայ, 1924էն ի վեր։

Իպն Սաուտ կը թագաւորէ ամբողջ Արաբիոյ վրայ, բացի Հոտէյտայէն եւ Սէնաայէն։ Արդ, լուր կը տրուի թէ, Ճոն Ֆիլպի Անգլիոյ կառավարութեան եւ իր ազգին հետ, յանկարծ ամէն կապ խզելէ վերջ, ընդունած է իսլամական կրօնքը եւ ներկայիս կը բնակի Թայիֆի մէջ։ Ֆիլպի այն ցանցառ ու բացառիկ Եւրոպացիներէն է, որոնք կրնան ըստ կամս բնակիլ Արաբիոյ սրտին վրայ։ Ան իր տրամադրութեան տակ ունի ճշմարիտ բերդ մը, զոր կը պահպանեն յատուկ զօրախումբեր։

Այս լուրին տակ, կասկած կայ թէ նոր ծրագիր մը կը պարտկուի։ Թերեւս, կապ մը ունի Հիճազի Թագաւորին այն ցանկութեան հետ, որ զինքը կը մղէ աչք տընկելու Պարսից ծոցու վրայ կայանի եւ սպառնալու թէ Քովէյթի եւ թէ Պահրէյնի։ Այս երկու կէտերու բրիտանական գործակալները, հրաման ստացած են փութով վերադառնալու իրենց պաշտօնատեղիները։

Իրաք ղրկուած են նաեւ օդանական ուժեր եւ զրահապատ ինքնաշարժներ։

Լոնտոն հասած լուրերու համաձայն, կը սպասուի որ աշնան անձրեւներուն հետ, պէտէվինները պարզեն ըմբոստութեան դրօշը։ Իսկ քաղաքական այս բոլոր խաղերուն տակէն, պէտք է ըսել թէ քարիւղի հոտ կուգայ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ ԵՒ ԶԻՆԱԹԱՓՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ընկերվարական Միջազգայինի գործադիր մարմինը, Ցուրիխի իր վերջին նիստին մէջ ընդգրկած է գործունէութեան հետեւեալ ուղեգիծը զինաթափութեան հարցին հանդէպ.—

Օգոստոս 22 եւ 23ի իր նիստերուն մէջ, Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիրը զբաղեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնախումբի յառաջիկայ նիստերով։

Գործադիրը կը հաստատէ թէ ցարդ Զինաթափութեան նախապատրաստական Յանձնախումբի աշխատանքները որ եւ է դրական արդիւնք չեն տուած, այնպէս որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը դեռ չէ կատարած իր ամէնէն կարեւոր աշխատանքը եւ չէ լրացուցած իր հիմնարկութեան պահուն, աշխարհի ազգերուն տուած խոստումը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎՏԱՆԳԸ ԿԸ ՇԱՏՆԱՅ

Գործադիրը այն կարծիքէն է թէ չի բաւեր ամէնէն խիստ տհաճութիւն յայտնել։ Եթէ սպառազինման վազքը վերջ չգտնէ, անխուսափելի կերպով, աշխարհ կը դիմէ դէպի նոր պատերազմ մը։ Պատերազմի վտանգը երթալով կը շատնայ։

Ֆաշիզմը անընդհատ կազ կը թափէ կրակի վրայ։ Պետութեանց միջեւ, ուրիշ ազդակներ անընդհատ կը սաստկացնեն ձգտումը, Միջազգային զինաթափութեան նոր պայմանագրութեան մը կնքումը ստիպողական անհրաժեշտութիւն մըն է ժողովուրդներու ապահովութեան համար։

Քաղաքակրթութեան, ամբողջ մարդկութեան եւ համաշխարհային աշխատաւորութեան օգտին համար, միջազգային ընկերվարութիւն անունով, Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիրը կառավարութիւններէն կը պահանջէ պարտք դնել Ժընեւի իրենց ներկայացուցիչներուն վրայ, որ կարելի եղածին չափ շուտով իրականացնեն համաձայնութիւն մը, որպէսզի զինաթափութեան խորհրդաժողովը կարենայ հաւաքուիլ եւ մշակել զինաթափութեան միջազգային պայմանագրութիւն մը։

Գործադիրը կը հրաւիրէ որ երկիրներու աշխատաւորները կորովով ուժ տան Ընկերվ. Միջազգայինի մէջ հաւաքուած կուսակցութեանց այս պահանջներուն։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՅՑԵՐ

Գործադիրը պարտք կը դնէ Միջազգային քարտուղարութեան վրայ, որ համախոհ կուսակցութեանց հետ համախորհուրդ եւ Զինաթափութեան Նախապատրաստական Յանձնախումբին նոյեմբեր նիստէն առաջ կազմակերպէ ցոյցեր, որոնցմով արտայայտուի ժողովուրդներու խաղաղութեան եւ զինաթափութեան կամքը։

Այս ցոյցերը պէտք է որ միջազգային բնոյթ կրեն։ Պէտք է տեղի ունենան բանուորական շարժումի ամէնէն կարեւոր մէկ քանի կեդրոններուն մէջ, ինչպէս նաեւ սահմանամերձ վայրերու մէջ, այնպէս որ զանազան երկիրներու բանուորները կարենան միանալ՝ ի նպաստ խաղաղութեան եւ զինաթափութեան հասարակաց գործունէութեան։

ԱՆՕԹԻ ՄՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պերլինէն կը տեղեկացնեն թէ Բագուի մէջ ձերբակալուեցան 217 հոգի, այն ամբաստանութեամբ թէ հացի արտօնագիր չունենալով կաշառքով արտօնագիր ուզած են առնել։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

Երկրորդ առաւօտը լուր եկաւ մեզ թէ՝ «Քոռ Սլօն իրեն մարդկանցով բարձաւ ու գնաց, ալ մեր գիւղերը մարդ չմնաց»։ Վերին գիւղերից եւս լուր եկաւ թէ՝ «Մուշի վարպետները յետ դարձան, գացին, մաս մը զօրքն ալ յետ վերադարձաւ, իսկ միւս մասը իր սովորական տեղը՝ Դաւէլ գնաց»։

Սուլթանը որ 5,000 ոսկի էր յատկացրած էդ զօրանոցներու շինութեան՝ արգիլեց գործը շինել, բայց չգիտցանք ո՛ւրկից էր այդ ճնշումը Սուլթանի վրայ։

* * *

Այդ ամառը մենք մնացինք [...]։ Սեդրակը, Քիւրտ Բարսեղը, Սարօն կուրաւու կը գըտնուէին։

Հաւատորիկայ Մակարն ու [...]րքօն կը մատնեն Սեդրակի ուր [...]։ Ալայ-Բէկը իր ձիաւորներով եւ քանի մը ոտաւոր ոստիկան կ'երթան, կը պաշարեն գիւղը։ Քիւրտ մը կը մտնի էն տունը, [ու]ր Սեդրակն ու Սարօն կը [թա]քնուէին, իսկ Բարսեղը, որ վերջերս կ'ըսուէր քեռի, մի ուրիշ [տե]ղ կը գտնուէր։

Այդ կը պատահի Ցունիսի 5ին։ Սեդրակն ու Սարօն կը սպաննեն քիւրտը, եւ կռիւը կը սկսի. Սեդրակին կը զարնեն, կը վիրաւորեն։ Սարօն դուրս կուգայ, կ'երթայ դէպի Մուրադ գետը։ Սարոյին կը սպաննեն ջուրի եզերքը՝ կը սպաննուի նաեւ մի ոստիկան։

Սեդրակը իր հրացանը կը կոտրէ եւ ինքզինքը խանջալով զարնել կ'ուզէ։ Էդտեղ մութ է մեզ համար. չգիտենք զօրքե՞րն են հասեր սպաններ Սեդրակը, չէ նէ ինքզինքը սպաննած է։

Կռիւը տեւած է ընդամէնը կէս ժամ։

Քանի մը օր վերջն ալ նոյն մատնիչները մատնեցին կառնեցի Մկրտիչին (այս այն Մկրտիչն է, որ Հրայրի հետ Շէնըք եկած էր)։ Կ'երթան, կը խուզարկեն Մկրտիչի տունը, կը գտնեն այնալի մը, քանի մը գնդակ, կը գտնեն քիչ մը վառօդ եւ Մկրտիչը կը բռնեն, կը բերեն Մուշ։

Մկրտիչին կը չարչարեն էն ալ կը մատնէ Հրայրը եւ քանի մը Մշեցիներ՝ Կոտօ Հաճին, Պօլէի-Մճօն, Միրջանենց Միհրանը, Կայծակ Վազարշակը եւ Պոէի Միսաքը։

Մատնուածները ժամանակին լուր առան եւ բոլորն ալ փախան։ Միրիջակէս Միհրանը եւ Պոէի Միսաքը 40ական ոսկի կաշառքով ազատուեցան։ Պօլէի Մճօյի հայրը այդ ժամանակներ մեռաւ, բայց շնորհիւ իր հօրեղբօր՝ Ղազարին՝ նա էլ միջոց գտաւ 30 ոսկի տալով ազատուելու եւ գնալու տուն։

Մնացին Վազարշակն ու Հաճի Ցակոբը, որոնք սարը աշիրով բռնուած ըլլալու պատճառով, Առաքելոց վանքի շուրջը գտնուած այգիները կը պահուին։ Ռուսաց կոնսուլը էդ ատեն հոդ էր։

Հէնց այդ տարին քիւրտերը սպաննեցին Ս. Ախպերիկու Ղազար վարդապետը, որ մի քաջ եւ յեղափոխական մարդ էր։ Ալւարինջի Պօղոսն ու Վարդանը սպաննեցին այդ քիւրտերէն մէկին, միւսին վիրաւորեցին, խլեցին վրայի զէնքերնին՝ սովեր (ատրճանակ), խանջալ, եւ եղան փախստական։

Կառավարութիւնը նրանց յետեւից կը պտտէր։ Ալւարինջցի մի 2 3 հոգի կ'ուզեն կերպ մը յաջողցնել այդ տղաներու կառավարութեան յանձնելը։ Օր մը երբ այդ երկու տղաքը՝ (Պօղոսն ու Վարդանը) Մարկինցի Պօղոսի հետ կ'երթան Ալւարինջ՝ մարդ մը կ'երթայ էդոնց քով եւ գինի կը խմցնէ, որպէսզի գինովցնէ։ Տղերքը միամիտ են եղած, բայց կը զգուշանան, չեն խմեր։

Մարդու միւս ընկերները լուր կուտան կառավարութեան, տղայոց ուր ըլլալը կը յայտնեն։ 15 ոստիկան, քանի մը քիւրտ կուգան, տունը կը պաշարեն ու կը պռռան՝ «անձնատուր եղէք»։ Հըրացանաձգութիւն կը սկսուի, քովերնուն մատնիչը կ'ելլէ, որ փախնի։ Դուրս եկած ատեն՝ քիւրտերու կարկած գնդակներէն մէկը կ'առնէ, կ'ընկնի հոն։

Հաճին ու Վազարշակը քանի մը անգամ Հրայրին գրեր են թէ՝ «մենք գանք քովդ, չէ նէ դուն կուգաս մեր քով, որպէսզի սարը բարձրանանք տղայոց քով»։ Նա ձգձգեր, չէ պատասխաներ։ Բայց քանի մը օրէն վերջ գրեր է՝ «ես կուգամ հոդ»։ Քաջերը դարձան գացին Դաշտ։ Այդ չորս ընկերը, որ կը տեսնեն թէ Հրայրը չի գար, կուգան մեր քով։

Մենք բոլորս Հալւդը կը գտնուէինք։ Հոդ այսպէս որոշուեցաւ Հրայրի մասին. եթէ գայ՝ գայ, չէ նէ, զարկենք, սպաննենք։ Այս որոշմանը բոլորն ալ համաձայն եղան՝ Գէորգ, Վազարշակ, Համբարձում, Ցարութիւն, Հաճի, Մակար։

Վազարշակն ու Հաճին, նաեւ Մակարը գացին այդ գործի համար Ս. Ցովհաննու վանքը։ Հրայրը այդտեղի անտառները կը գտնուէր, բայց մինչեւ տղաներու հոդ գալը՝ ինքը կ'անցնի Ցունանի կողմը։ Տղերքը լուր որ կ'առնեն՝ կ'անցնին Առաքելոց վանքի կողմը հոդ լուր կ'առնեն, որ Հրայրը արդէն անցեր է Ախլաթ, հետը տարեր է քեռին, Սեբօբը իր երկու տղաներու հետ, Սմբատը ու Արամը։ Վալոդ կ'առնեն Ջնդօ անուն տղայ մը իսօն կը մնայ Դաշտ, վերջը կուգայ նորէն մեր քով։ Խմբի մէջ նորէն կարգադրութիւն եղաւ։

Սեբոբ Ախլաթի մէջ կը կռուի Հրայրի հետ՝ չեմ գիտեր ի՛նչ պատճառներով, կ'ուզէ արտասահման անցնիլ։ Նա երկու անձնական թախլիթ (հասարակ) այնալի ունէր. Հրայրը իր զաւակներով կը ղրկէ Գխաւկի քով, ան ալ կ'անցկացնէ արտասահման։ Հրայրը ժամանակ մը վերջ Սմբատը, Արամը եւ քեռին ալ կը ղրկէ Դաշտ մեզ հասնելու համար, որի մասին ինձ նամակով յայտներ էր թէ՝ «ահա քանի մը ընկեր ղրկեցի քեզ»։ Այն ատեն մենք Առաքելոց վանք կը գտնուէինք։

Մակարը 10 Սասունցի ընկերներով նստեց, ալ չուզեց ման գալ։ Դեռ վանքը չմտած՝ Համբարձումը, Ցարութիւնը, Վազարշակը եւ Կոտօ-Հաճին Մուշ ղրկեցինք քանի մը վատ հարուստներուց փող առնելու համար։ Մշոյ մէջ նրանք նկատուեցան, սակայն ժամանակին լուր առան եւ դուրս եկան Մուշէն։ Համբարձումին ոտքը չգիտցանք՛ օ՞ձ թէ կարիճ խայթեց, ամբողջ մսերը թափուեցան, ջղերը մնացին։ Ալ յոյսերնիս կտրեցինք. գիտցանք որ կը մեռնի. Ցարութիւնին եւ 3-4 ընկեր հետը թողուցինք Կէլիէկուզան, որ մեռնէ թաղեն ու գան։ Մենք եկանք Դաշտ։

Խալիլի սպանութիւնից վերջը՝ Մոկունք գիւղացի Եսթերի պատճառաւ՝ Մոկունք ալ քանդուեցաւ, Շէրիֆ աղայի սպաննելու համար։ Հոդ կը գտնուէր Ալի փաշան, չորս թապուր զօրք՝ 2 3000 հոգի, նաեւ զօրքի հրամանատար Ֆէրիք փաշան։ Մշոյ զօրքը հոդ չէր։ Այդ չորս թապուր զօրքը բաժնած էին սարի շղթայ կապած գիւղերը՝ Մառնիկ, Հաւատորիկ, Խասգիւղ, Ալւարինջ, Բերդակ, Առաքօ, Նորշէն, Առինջ վանք, Առինջ, Մշոյ հնձանները, որպէսզի մենք չկրնանք Դաշտ մտնել։

Երեք ամիսէ ի վեր Ռուսաց կոնսուլը հոդ էր եւ Հայերի օրթոդոքսութիւն ընդունելը առաջ կը տանէր։ Մշեցիք 3,930 ստորագրութեամբ համաձայնութիւն էին տուեր օրթոդոքսութիւն ընդունելու եւ թուղթ էին ղրկեր զարին այդ մասին։ Նաեւ Դաշտեցիք եւ Բուլանխցիք որոշ չափով դիմումներ ըրին կոնսուլին։

Վրանիս մէկ կոպէկ չկար։ Մենք կը գտնուէինք Առաքելոց վանքը, ընդամէնը 27 ընկեր էինք։ Մտածեցինք՝ եթէ Դաշտ գնանք հանգանակութիւն ընելու, կարելի է մատնուինք, չորս կողմէն յարձակում ըլլայ վրանիս։ Այդպիսով Դաշտ գնալուց արգիլուեցանք։ Մենք ընդամէնը ունէինք 8000 փամփուշտ, մէկ մօսին, մնացած բոլորը բերդանկա։

Առանձին առանձին նամակներ ղրկեցինք Մշոյ հարուստներուն Առաքելոց վանքի վանահայր Ցովհաննէս վարդապետի ձեռքով։ Ցովհաննէս վարդապետը բերաւ։ տուաւ 21 արծաթ։ Ես քիչ մը նեղուեցայ, այդ պատճառով Ցովհաննէս վարդապետը նորէն ղրկեցինք Մուշ։

(Շար.)

Այս մասին, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը տրուին։ Ռուսիոյ մէջ, գնդ. Պէլ իր տրամադրութեան տակ պիտի ունենայ խորհրդային առեւտրական օդանաւորդութեան պատկանող մեծ օդանաւեր։ Համաձայն հաստատուած ծրագրին, ճաշը ժողովուրդին պիտի տրուի գոց բակերու մէջ, որոնց շինութիւնը նախատեսուածէեւ որոնք պիտի կրնան տեղ տալ մէկ անգամէն տասը հազար անձերու։ Պէլի տրամադրութեան տակ դրուած այս օդանաւերը, ուտելիքը պիտի փոխադրեն բոլորովին պատրաստ վիճակի մէջ, գոց տուփերով։

Գաղափար մը տալու համար Ռուսիոյ արդի կացութեան վրայ, տանք ցուցակը զոր բոլշեւիկեան թերթ մը կը հրատարակէ իր 29 օգոստոսի թիւով։ Այս ցուցակին համեմատ, սեպտեմբերի ընթացքին, ամէնէն նպաստաւորեալ բանուորները պարէն պիտի ստանան հետեւեալ քանակութեամբ։ 1500 կրամ շաքար, 1000 կրամ խմորեղէն, 1800 կրամ լաւ ալիւր, 50 կրամ թէյ, կէս լիտր իւղ, 200 կրամ ճարպ, 2 քիլօ աղած ձուկ եւ 500 կրամ օճառ։ Հացի տեղ, գործաւորները պիտի կրնան հայթայթել օրական 500 կրամ ալիւր։ Իսկ ամսուան մէջ, ընդամէնը վեց անգամ միս պիտի բաշխուի, մարդ գլուխ 600 կրամ հաշուով։

Ստորին դասակարգին համարպարէնի քանակը զգալի չափով նուազ է եւ կարգ մը գործաւորներու համար, կը հասնի 100էն 40 համեմատութեան, բաղդատմամբ վերի թիւերուն։

Համայնավարները Հնդկաչինի մէջ

Ֆրանսայի գաղթային Նախարարութիւնը կը հաղորդէ թէ 1000ի չափ ցուցարարներ, օգոստ. 30ին խուժեցին Հան-Տանկ քաղաքին կառավարչատունը եւ ստիպեցին տեղացի կառավարիչը որ ստորագրէ իրենց պահանջագիրը։ Բանտին պահապանները չարչրկելէ յետոյ, ազատ արձակեցին քանի մը բանտարկեալ ոճրագործներ եւ կողոպտեցին ոգելից ըմպելիի խանութներ եւ կարգ մը բնակարաններ։ Ցուցարարները կտրած ըլլալով հաղորդակցութեան միջոցները, ֆրանսական կառավարիչը շատ ուշ ատեն միայն կրցաւ տեղեկութիւններ ստանալ դէպքին մասին։

Կատարուած քննութիւններէն կը հասկցուի թէ ցոյցը կազմակերպուած է համայնավարներուն կողմէ, ընդդէմ վերջերս կատարուած կարգ մը ձերբակալումներու։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ կազմալուծելու համար համայնավար բջիջը։

Մարօքցի ըմբոստները նոր յարձակում

Մարոք-ալճերիական սահմանագլուխին վրայ, ֆրանսական զինուորական ջոկատ մը, օգոստ. 30ին հետախուզական պտոյտի ելած էր, երեւան հանելու համար հրոսախումբ մը, որ կը սպառնար կտրել Զիզի հաղորդակցութիւնը, երբ կռուի բռնուեցաւ Այիտ Համուի մարդոցմէ ուժեղ խումբի մը հետ։

Բուռն կռիւէ մը յետոյ, ֆրանսական ջոկատը կրցաւ վերադառնալ Թարտա, նոյն օրը երեկոյեան, առանց նեղուելու մարոքցի հրոսախումբէն, որ ծանր կորուստներ կրելով, քաշուեցաւ Թարտիրուսի արեւելքը։

Ֆրանսական ջոկատի կորուստներն են 1 սպայ, երեք ենթասպայ, 18 լէգէոնական սպանեալ կամ անյայտ, երկու սպայ, մէկ ենթասպայ, 10 լէգէոնական վիրաւոր։ Սպանուած են նաեւ 24 եւ վիրաւորուած 12 հոգի լրացուցիչ զօրախումբերէն։

Հնդկաստանի խռովութիւնները

60,000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ԱՆԳՈՐԾ

«Մորնինկ Փօսթ»ի Պոմպոյի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ, Պոմպէյի հիւսկեղէնի գործարաններէն 8ը եւս փակեցին իրենց տուները, դուրս ձգլով 20,000 բանուորներ։ Այս կերպով, անհընազանդութեան պայքարի սկիզբէն մինչեւ այսօր, փակուած գործարաններու թիւը կը հասնի 22ի։

Ներկայիս 60,000 կը գնահատուի թիւը այն բանուորներուն, որոնք անգործ կը թափառին, միայն Պոմպէյի մէջ։

Քաղաքին մէջ, մեծ խռով եւ անձկութիւն կը տիրէ եւ կը վախցուի որ մեծ անկարգութիւններ տեղի կ'ունենան։

ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻ ՑԵՂԵՐԸ

Պաշտօնական զեկոյցի համաձայն, Հնդկաստանի հիւսիսարեւմտեան սահմանին վրայ ծագած ըմբոստութիւնը, ներկայիս տարածուած է Աֆղան-հնդիկ սահմանագլուխին վրայ՝ Քուրրամի հողամասին մէջ, ուր կարգ մը հնդիկ ցեղախումբեր կը սպառնան մտնել հնդկական հող, հակառակ աֆղան կառավարութեան արգելքին ու ջանքերուն։

Ըմբոստ ցեղախումբերէն կազմուած մեծ ուժեր համախմբուած են եւ կը սպառնան յարձակիլ Քուրրամի հիւսիսարեւմուտքը, մինչ ուրիշ ցեղախմբեր կը պատրաստուին յարձակիլ Տաթթա-Քէլի վրայ, կամ Միրանշահի ուղղութեամբ։

ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒ ԵՏԵՒԷՆ

Կալկաթայէն կը հաղորդեն թէ ոստիկանական ուժեր եւ ահաբեկիչներ կռուի բռնուեցան։ Ահաբեկիչներէն մէկը սպաննուեցաւ, մնացեալ չորսը ձերբակալուեցան։ Անոնց վրայէն գտնուեցան պայթուցիկի պատրաստութեան յատուկ ամբողջական կազմածներ։

ՔԱՐԱՇԻԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Քարաշիի մէջ բաւական ծանր խռովութիւններ պատահեցան։ 2000նոց բազմութիւն մը յարձակում գործեց երեք սպաներու եւ 25 ոստիկաններու վրայ, որոնք կը ջանային ցրուել եւրոպական վաճառատուններու առջեւ գործող խռովարարները։ Ենթասպայ մը եւ բազմաթիւ ոստիկաններ վիրաւորուեցան իրենց վրայ նետուած քարերէն։

Փարիզէն Նիւ Եորք մէկ շունչով

Քօսթ եւ Պելլոնթ որոնք Պուրժէի կայանէն մեկներ էին երկուշաբթի առտու ժամը 10,55ին, Նիւ Եորք հասան երեքշաբթի կէս գիշերը 12 անցած։ Մինչեւ Նիւ-Եորք, մթնոլորտային պայմանները նպաստաւոր էին թռիչքին, բայց ճիշդ Նիւ-Եորքի օդանաւային կայանին վրայ, յանկարծ պայթող բուռն փոթորիկը ճիշդ այն պահուն որ օդանաւը հասնելու վրայ էր, վախեր տուաւ ելքին մասին։Մինչեւ իսկ Քօսթը դիմաւորելու պատրաստուող օդանաւորդներ մերժեցին ճամբայ ելլել։ Բարեբախտաբար փոթորիկը դադրեցաւ եւ թոյլ տուաւ որ օդանաւը հանդարտօրէն իջնէ կայան։

Այս թռիչքը Քօսթի եւ Պելլոնթի կը բերէ 2 միլիոն տոլար (50 միլիոն ֆրանք)։

Քօսթ եւ Պելլօթ երկու օր հանգիստէ յետոյ, հինգշաբթի առտու իսկ, Նիւ-Եորքէն օդանաւով մեկնեցան Թէքսաս, շահիլ փորձելու համար գնդ. Իսթէրվուտի մրցանակը՝ 25,000 տոլար։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Անիէռ Պուա Քոլոնպի «Սահակ Մեսրոպ» Դպրոցաւարանի կողմէ 7 Սեպտ. Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Արժանթէօյի անտառը։

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս Կիր. Սէն Քլուի անտառին մէջ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։

Նախագահութեամբ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Երգ, հայկական եւ ռուսական պարեր, ճաշ

ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ՊՈՒՖԷ

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Շոգենաւ՝ իջնել Սէն Քլու։ Թրամվէյ թիւ 2 եւ 25 իջնել terminus. Pavillon Bleuի առջեւ, ելեկտրական գնացք առնել Սէն Լազարէն եւ իջնել Սէն Քլու, այնտեղից իջնել մինչեւ Pavillou Bleu.

Առաջնորդները կը սպասեն Թրամվէյի վերջաւորութեանը։

ԵՐԿՈՒՆՔ

ՕՐԳԱՆ՝ Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԽՄԲԱԳԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ուսումնասիրական, պատմական և գրական թերթ։ Հայ որբերուն շարժումը։ Լոյս կը տեսնէ ամէն ամիս կանոնաւոր։ Սեպտեմբերի սկիզբը կը հրատարակուի հինգ թիւը (Բ. տարի)։ Մէկուկէս տարուան կեանք ունի արդէն։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.— Ֆրանսա՝ տարեկան 25 ֆրանք, արտասահման՝ մէկուկէս տոլար։ Դիմել՝ M. KURKDJIAN, 247, Boulevard Voltaire, Paris (11e)։

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Զորմիսեանի տունը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԱՆԻԷՌ-Պուա-Քոլոնպի Զէյթուն ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Եռագոյն, Վիշապեան եւ Փոթորիկ խումբերու ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ եւ զեկոյց։

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր շրջանի բոլոր խումբերը (Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ) ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի ժամը 2ին, Կոմիտէի «Խաժակ» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ.— Զեկոյց Ը. Շրջ. ժողովի մասին եւ նոր կոմիտէի ընտրութիւն։ Ժողովէն վերջ բոլոր ներկայ ընկերները պիտի լուսանկարուին։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ճիշդ ժամանակին ներկայ գտնուիլ իրենց անդամատետրերով միասին։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ն. Գ. Բ.ի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Petite Source սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վիճաբանական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլորիայի մէջ։ Նիւթ՝ Թուրքերը, Քիւրտերը եւ մենք։ Մէկ ժամ սինէմա։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ֆնտըճաքցի Օր. Ֆիւրճի Իսրայէլեան, մօր անուն՝ Դամամ, հօր անուն Փանոս քոյրերը Ովսաննա, Հռիփսիմէ, Մարթա, եղբայրները Դանիէլ, Յովհաննէս։ 12 տարի առաջ անյայտացած է Համայի (Սուրիա) կողմերը։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Պոլիս։ Ծըզրիտ յուր տուողին 200 ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ Toros Israélianի, Traverse Chevalier No. 20, St. Loup, Grand Pins.

— Տիկին Սրբուհի Ծարուկեան (բնիկ Կրանկցի) կը փնտռէ իր ամուսինը (Կրանկցի ատաղձագործ) Սահակ Ծարուկեան որմէ բաժնուած է 6 տարիէ ի վեր։ 4 տարիէ ի վեր Տիկ. Ծարուկեան եւ իր աղջիկը՝ Արաքսի (8 տարեկան) կը գտնուին Նիկոսիա (Կիպրոս)։ Սահակ Ծարուկեան 35 տարեկան է, միջահասակ ու չափաւոր կազմուածք։ Իմացնել՝ Melkonian, Educational Institut, Nicossia, Cyprus.

— Կը փնտռուի Եովկատցի Լուի Եազըճեան որ ունի հինգ տարեկան զաւակ մը։ Մինչեւ 1930 մարտի սկիզբը կը կարծուէր թէ Լուի կը գտնուէր Ֆրանսա կամ Սուրիա։ Իմահնել՝ Béatrice Yazejianի, 865 P. O. Box, Fresno, Calif. U. S. A.

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Պուրհան գիւղացի մօրաքրոջս որդին զերձակ Անդրանիկ Պապիկեան որ երեք տարի առաջ Պէյրութէն եկած է Մարսէյլ եւ մեկնած է Հարաւային Ամերիկա։ Մէկ նամակ ստացած ենք իրմէ։ Անկէ ի վեր լուր չունինք իր մասին։ Իմացնել Տիկ. Կ. Խոտիկեանի, 34 Bld Lafuante, Marseille

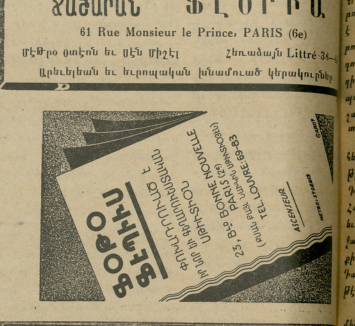

ՅՈՎԱԿԻՄ Անդրանիկեանէ (Պրուսացի) կը խնդրուի դիմել անմիջապէս Պ. Եարճանեանի գրասենեակը, 54 Rue Lafayette, գինքը շահագրգռող գործին համար։

Ծախու է ճաշարան - սրճարան մը Թրամուէյի գծին վրայ, Ավընիւ Վէրտէօն (Իսի-լէ-Մուլինօ) փողոցին մէջ։ Լաւ յաճախորդ (մեծ մասը Ալճերիացիներ են)։ Մանրամասնութիւններու համար դիմել կէսօրին ժամը 12ին կամ իրիկունները ժամը 6–7 Միրիճան Շիրանեանի 92bis Ave. Verdun, Issy-les-Moulineaux.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
5
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

5 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1357 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆԴԷՊ

Երբ հայ բոլշեւիկները Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը կը քննադատեն իրենց սովորական եւ կաղապարուած ընդհանուր խօսքերով, անշուշտ իրենց դերին մէջն են։ Բայց երբ հայ-թրքական յարաբերութիւնները խնդրոյ առարկայ կը դառնան, այդտեղ բոլշեւիկեան ճարպիկութիւնն իսկ կը սնանկանայ։ Որովհետեւ, պատմութիւնը վերջնականօրէն արձանագրած է այն իրողութիւնը թէ 1918էն սկսած մինչեւ այսօր, բոլշեւիկեան քաղաքականութիւնը հովանաւորը հանդիսացած է Թուրքիոյ եւ գործակիցն ու աջակիցն է եղած թրքական բոլոր շարժումներուն։ Պէտք կա՞յ յիշատակելու Բրէստ-Լիթովսքը, բոլշեւիկեան փոխատուութիւնը Թուրքիոյ (1920ին), զինական աջակցութիւնը (1920ին), Հայաստանի խորտակման պարագաները, Լօզանը... Թուրքիոյ եւ Խորհրդ. Միութեան շահերն իրարու զուգադիպեցան, ու հայ ժողովուրդը ոտքի տակ գնաց։

Բոլշեւիկեան այս ընդհանուր քաղաքականութեան ստրուկ հետեւակութեամբ մը հայ բոլշեւիկներն ալ իրենց կարգին, Թրքասիրական ճակատի պաշտպան հանդիսացան, կռուեցան Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովուրդին դէմ, քայքայեցին հայ Հանրապետութեան շէնքը, դիմեցին մինչեւ իսկ մատնութեան եւ դաւաճանութեան «եղբայրակից» ու «կարմիր» (դուք առանց ջակերտ կարդացէք, երբ ածականը Թուրքին կ'երթայ) Թուրքիոյ զէնքի յաջողութեան համար։ Տասը տարի հայհոյեցին Դաշնակցութեան որ Թուրքին դէմ կռուած է, ու պարծենցան թէ իրենք կրցած են հաշտուիլ Թուրքիոյ հետ։

Իսկ հիմա, երբ Հայաստանի հայութիւնը քաղաքական մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի Թուրքիոյ դժուարութիւններուն և ազգային տրամադրութիւններ ցոյց կուտայ, հայ բոլշեւիկ գործիչները, այս անգամ, Նորէն թրքական վտանգը կ'ուզեն ցուցադրել Արարատեան հայութեան, զայն սմքեցնելու համար։ Բայց այս անգամ, ծիծաղելի ըլլալու ատրճան, իրենց մինչեւ հիմա որդեգրածէն տարբեր ճանապարհով մը կը փորձեն ազդել հանրային կարծիքին վրայ։ Անոնք, Թ. Մանտալեանի բերնով ժողովուրդին կը հասկցնեն թէ Դաշնակցութիւնը Թուրքիոյ դէմ պայքար չունի։ Ներկայ Հայաստանի ժողովուրդը, ի հարկէ այս պնդումին չի հաւատար։ Անոնք քայլ մը աւելի առաջ կ'երթան, ըսելու թէ Դաշնակցութիւնը Թուրքիոյ հետ միացած՝ Կովկասի դէմ կը գործէ։ Այս վերջին սուտ և խարդախ յայտարարութեամբ, հայ բոլշեւիկները կը կարծեն հանիլ երկու Նպատակի։ Առաջին, այս ճանապարհով թրքական սարսափը բերել Երեւանի դռներուն առջեւ։ Երկրորդ, արտասահմանի հայութեան հաւատացնել որ իրենք Թուրքիոյ բարեկամը չեն։ Գոնէ Թ. Մանտալեանի յօդուածը այս Նոր քաղաքական գծի յայտարար Նշաններն ունի։

Սակայն այս տխմար խաղի ծալքերը ռուս բոլշեւիկեան քաղաքականութեան մէկ անգոյն ու անմարս հայկական արտայայտութիւնն է։ Հայ բոլշեւիկները երբեք առանձին քաղաքականութիւն մը չեն ունեցած հանդէպ Թուրքիոյ։ Նոյն իսկ, հակառակ մեր տեսակէտներուն, եթէ հայ բոլշեւիկները կրնային հայ թրքական բարեկամութեան քաղաքականութիւն մը հետապնդել, ինքնին քաղաքական կարեւորութիւն մը պիտի ստանար անոնց ձեռնարկը։ Մինչդեռ հայ բոլշեւիկները, ստրկօրէն և տգիտօրէն, այս խնդրոյ մէջ, հետեւած են Մոսկուային։

Ի՞նչ է պատահած։

Թուրքիա ծանր ճգնաժամ մը կ'անցնէ շնորհիւ քրտական ազատագրական ապստամբութեան։ Միւս կողմէ, Եւրոպայի պղտոր ջուրերուն մէջ դաւադրութիւն մը մարմին կը ստանայ, Թուրքիոյ ներկայ քաղաքական ուղին դէպի Եւրոպա դարձնելու և խուսափելու տնտեսական և վարչական քայքայումէ։

Փոխանցման այս շրջանով, ամէնէն շատ հետաքրքրուող պետութիւնը Խորհրդ. Միութիւնն է, որ Ֆէթհի պէյի կուսակցութիւնը կը նկատէ պահպանողական և Թուրքիան դէպի Ազգերու Դաշնակցութիւնը տանող նոր շարժում մը, և հետեւաբար՝ հակաբոլշեւիկեան։ Մոսկուայի մամուլն այս ուղղութեամբ որոշակի արտայայտուեցաւ։

Ահա, Երեւանի թութակներն ալ Թուրքիոյ հանդէպ վերապահութիւն ցոյց տալու համար Դաշնակցութեան և Թուրքերու վտանգը մինչեւ կովկասեան լեռները հասցուցին, միշտ «հայ բուրժուազիայի շահերու» սիրոյն։

Հայ բոլշեւիկ վարիչները պէտք է գիտնան, որ Ըսմէթ փաշայի և Ֆէթհի պէյի վարչութիւնները նոյն արժէքն ունին հայութեան համար։ Եւ հետեւաբար, հայկական հողերու ազատագրութեան պայքարը նոյն անշեղ գծով պիտի շարունակուի թրքական որ եւ է վարչութեան դէմ, մինչեւ որ հայ ժողովուրդը տէր դառնայ իր հայրենիքին։

Արդ, այս պայքարի մէջ, Դաշնակցութիւնը պատրաստ է դաշնակցիլ բոլոր այն ուժերուն, որոնք իրենց հարուածները կ'ուղղեն Թուրքիոյ դէմ, նոյնիսկ, դաշնակից կրնանք դառնալ բոլշեւիկներուն, որոնք այս պարագային, սատանայի կերպարանքով չպիտի երեւին մեզի։

Հայ բոլշեւիկներուն կը մնայ գործնական քայլերով ապացուցանել թէ ասկէ յետոյ պիտի գործեն թրքական վտանգին դէմ։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՑ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

«Հայաստան» (Պուքրէշ), այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ. (օգոստ. 28).

— «Ասկից առաջ ըսած էինք թէ՛ թուրքերը վռնտուած Արեւմուտքէն, վտարուած Հարաւէն, իրենց բոլոր ուշադրութիւնը դարձուցած են դէպի Արեւելք։

Վերջապէս Ըսմէթ փաշայի վերջին ճառը՝ զոր արտասաներ է Էնկիւրի իրաւաբանական վարժարանի ընթացաւարտներու բաշխման հանդէսին՝ եւ Թուրք մամուլին Պարսկաստանի դէմ սպառնալից հրատարակութիւնները Թուրքիոյ Թուրանեան քաղաքականութեան հետապնդումները ցոյց կուտան։

Քրտական ապստամբութիւնը կը վերագրեն Պարսկաստանի եւ հետեւանքները հանելու կը պատրաստուին։

Չէ պատահեր որ թուրքերը իրենց բովանդակ պատմութեան մէջ՝ գոնէ մէկ անգամուան համար՝ հասկնան այն պարզ պատմական իրողութիւնը թէ՛ թուրքիոյ բաղկացուցիչ տարրերու յաջորդական ապստամբութիւնները իրենց վատթար վարչութեան, եւ յարաճուն կերպով սաստկացող հալածանքներուն հետեւանքներն են եղած, անոնք միշտ օդային մատը տեսած են իրենց *ռաեաններու* եւ *թէպաաներու* խլրտումներուն մէջ, հասկացողութեան այս պակասը կայ ու կը մնայ, բայց կայ նաեւ այն պարագան որ անոնք ներկայ ապստամբութիւնը կ'ուզեն շահագործել ոչ թէ միայն քիւրտերը բնաջնջելու համար իրենց արեւելեան սահմաններէն ներս, այլ նաեւ իրենց քաղաքական հաշիւները կարգադրելու համար, Ըսմէթ փաշա՝ իր պետական մարդու բառերով կ'ըսէ ակնարկելով Պարսկաստանի.

«Երկիր մը չի կրնար պատասխանատուութենէ ազատիլ եթէ իր հողին վրայ ուրիշ երկրի մը դէմ խառնակիչ կազմակերպութիւններ ստեղծուին, նոյն իսկ ասիկայ ըլլայ իր կամքին հակառակ, եւ կամ իր անհոգութեան հետեւանքով։»

Ըսմէթ փաշա աւելի առաջ կ'երթայ եւ կը շարունակէ. *«Յարձակման ենթարկուող կողմը — որ մենք ենք — օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան հարկին տակ կը գտնուի, թող չենթադրուի թէ՛ պէտք եղածը չպիտի ընենք, երբ հարկը ծագի օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան»։*

Ահա խաղը։

Բայց այս խաղը, եթէ թուրքերը այսօր պիտի ուզեն խաղալ Պարսկաստանի հետ, անոնք պիտի ուզեն խաղալ նաեւ Նորազատ Իրաքիեւ Սուրիոյ հետ, հերթին կամ ըստ պատեհութեան։

Թուրքերը՝ եթէ քաղաքակրթութեան եւ բարձր մշակոյթի հոգեկան, ներքին մղումներէն, բարձրագոյն ձգտումներէ զուրկ են, չեն տիրելու եւ տիրապետելու, ծաւալելու եւ... յափշտակելու ձգտումներէն, ընդհակառակը այդ գիծը՝ զոր փոխադրեր են իրենց հետ Գարագօրումի տափաստաններէն կը շարունակուի իրենց մէջ. Թուրքիոյ ներկայ տարածութիւնը տասներեք միլիոն թուրքիոյ—Ըսմէթ փաշայի ճառով տրուած թիւն է այս — զարգացման եւ առաջադիմութեան մեծագոյն արգելքներէն մէկն է. բայց անոնք չեն գիջիր ո՛չ մէկին ո՛չ մէկ թիզ հող, այլ աչքերնին յառած են անծայրածիր հորիզոններ։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Քիւրտերը պաշարուած են լեռ...

ԲԱՅՑ ԹՈՒՐՔԸ ԶՕՐԱՀԱՒԱՔ ԿԸ ԿԱՏԱՐԷ

Էնկիւրիէն, սեպտեմբեր 3 Թուակիր հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Արարատեան շրջանին մէջ, զինուորական գործողութիւններն սկսան սեպտ. 1ի առտուն, թէ քիւրտ ըմբոստները պաշարուած կը մնան լերան վրայ։ Քիւրտերուն հրամանատարն է Հասօ Թէլլի, իսկ սպայակոյտի պետն է Իհսան Նուրի, Թուրք բանակի Նախկին սպայ, որ երեք տարի առաջ դասալիք էր եղեր։ Լերան վրայ ձիւն կը տեղայ եւ ցուրտ կը տիրէ։ Ըմբոստները որ բարձունքները բռնած էին, ստիպուած են ամէն օր վար իջնել դէպի ստորոտ։ Անոնց բարոյական եւ նիւթական կացութիւնն ուրեմն շատ վատ է։

Կը կարծուի թէ գործողութիւնները պիտի աւարտին սեպտեմբերի վերջը։

Երկար պատրաստութիւններէ յետոյ սկսուած յարձակողականը, ուրեմն, երեք օրուան ընթացքին, ո՛չ մէկ արդիւնք տուած է ի Նպաստ Թուրքերուն, եւ հաւանաբար տալիք ալ չունի։ Որովհետեւ, պարզ է։ Չի բաւեր անընդհատ կրկնել թէ ցուրտին ու ձիւնին պատճառով, քիւրտերը որ գրաւած են Արարատի անառիկ բարձունքները, ստիպուած են աստիճանաբար դէպի ստորոտ իջնալ։ Քիւրտերը որքան ալ վար իջնան (եթէ սակայն ստոյգ է) Թուրքերը պէտք է որ վեր բարձրանան... եթէ մտադրած են եւ կ'ուզեն իր բոյնին մէջ խեղդել ազատագրական շարժումը, եւ Արատի սեպերուն վրայ, քիւրտերուն հետ դէմ դէմի փորձեն իրենց կրակին ուժն եւ իրենցտոկունութեան չափը։ Անոր համար որ, եթէ ցուրտն ու ձիւնը կը ստիպեն քիւրտերը վար իջնել, պիտի բռնադատեն Թուրքերը փախիլ Արարատի ստորոտէն, եւ կամ քիւրտերը մոռնալով, օրհասական պայքար մղել հիւանդութեան դէմ, որ եղած է եւ տակաւին է Թուրք բանակին ամէնէն ոխերիմ Թշնամին, իբրեւ՝ ձմրան խստաշունչ օրերուն, բնական դաշնակիցը Թուրքերու հակառակորդ ուժերուն։

Էնկիւրի որ անընդհատ փորձեր կը կատարէ դարբնուած լուրեր տեղաւորելու եւրոպական մամուլին մէջ, աւելի մատանջ ըլլալ կը Թուի եւ աւելի «վատ կացութեան» մէջ քան քիւրտերը, քանի որ իր առաւելագոյն ուժերը կեդրոնացնելէ յետոյ ըմբոստներուն դէմ, ստիպուած է դիմելով մէկտեղ ժողովրդային ուժերու, կատարել նաեւ զօրակոչ, համաձայն *Յուսաբերի* քաղած ստոյգ տեղեկութեանց, որոնք կը հաստատուին նաեւ մեզ տրուած կողմնակի լուրերով.— Ահա *Յուսաբերի* լուրը.—

Հեղինակաւոր աղբիւրէ կը տեղեկանանք որ Թուրքիոյ 5 դասերը — 1901, 1902, 1903, 1904 եւ 1905 դասերը զօրակոչի ենթարկուած են։ Արդէն Եգիպտոսէն քանի մը հոգի մեկնած են Պոլիս։

Թուրքեր, Քիւրտեր եւ Հայեր

Թրքական կառավարութիւնը կը փափաքի քրտական շարժումին վերջ տալ ձմեռուընէ առաջ, որովհետեւ այն ժամանակ թրքական բանակին ծախքերը մեծապէս պիտի աւելնան։ Արդէն հիմակուընէ իսկ պէտք տեսնուած է որ արեւելեան շրջաններու թրքական բանակին ձմեռուան հագուստեղէն ղըրկուի։

Քիւրտերու վերոյիշեալ շարժումը արդէն մեծապէս ծանրացուցած է պետական պիւտճէն եւ հաստատուած է որ ծախսուած են գումարներ, որոնք Էնկիւրիի տնտեսական ծրագրին գործադրութեան յատկացուած էին։ Այս Նկատումով քրտական շարժումը Թուրքիոյ համար մեծ վէրք մը բացած է։

Կ'ըսուի թէ քանի մը քիւրտ ցեղապետներ առաջարկած են հնազանդիլ որոշ պայմաններով։ Այս առաջարկը մերժուած է։

Պոլսոյ թուրք մամուլը կը շարունակէ պաշտպանել թէ Քիւրտերը ոտքի հանողը «դաշնակ» կուսակցութիւնն է, որ պարագլուխն է հակաթուրք շարժումին, Նպատակ ունենալով միացնել արիական ժողովուրդները, Պարսիկները, Քիւրտերը, Հայերը եւ Ասորիները։

Հայկական «Դրօշակ» եւ «Իրանը Քէպիր» թերթերը այս շարժումին օրկաններն են, որունք Թուրքերուն համաթուրանական ծրագիրներուն դէմ են։

Իրաքի քրտական օճախը որ կը պարունակէ Քէրքուքի եւ Սիւլէյմանիէի օսմանեան նահանգները, կ'աշխատի քրտական միութեան համար, եւ հրատարակուած է քրտական լեզուին բառարանները եւ քերականութիւնը։

Ֆրանսա եւ քիւրտ շարժումը

ՊՈԼԻՍ, 30.— Սուրիոյ Ֆրանսայի Բարձր Կոմիսարին յայտարարութիւններուն եւ ձեռք առնուած միջոցներուն պատճառով հոն գտնուող հակաքէմալականներու գործունէութիւնը ապարդիւն եղած է, որոնց մէջ կար նաեւ սուլթանական Նախկին Նախարար Մէլվանզատէ Րիֆաթ պէյ։

Թրքական խնդրանքի մը հետեւանօք, Ֆրանսացիները շատ մը միջոցներ ձեռք առած են Սուրիոյ սահմանագլուխին վրայ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՀԱՅ ՅԵԼՈՒԶԱԿՆԵՐ ՓՈՐՁԵՑԻՆ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԸ ԱՆՑՆԻԼ

ՖՐԱՆՍ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՀՄԱՆԷՆ ՀԵՌԱՑՈՒՑ ԶԱՆՈՆՔ

«Սօն փօսթա» կը գրէ.— Քաղաքական եւ յելուզակային Նպատակներով հարաւային սահմանը անցած են խումբ մը հայ հրոսակներ, որոնց խռովարարական այս նոր ձեռնարկը ի դերեւ ելած է սակայն։

Այս «հայտուտ»ները որոնց ինքնութիւնը ճշդեցինք, նոյն սահմանին վրայ միացած են իրենց պէս քաղաքական Նպատակներհետապնդողընկերներու, փորձածենյանկարծական յարձակումովմըսահմանագլուխըանցնիլ եւթալանել գիւղերը։ Բարեբախտաբար ատենին տեղեկութիւն տրուած է այս ձեռնարկին շուրջ եւ Մարտինի կուսակալ թալաթ պէյ ֆրանսական իշխանութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած է։

Թալաթ պէյ ղրկած է նաեւ ցուցակ մը, որ կը պարունակէ այս շարժումին մասնակցող մարդոց անունները։

Տէրզօրի Ֆրանս. պահակախումբին հրամանատարը շփման մէջ մտած է Գամըշլըի կայանին հետ եւ սահմանէն հեռացուցած է վերոյիշեալ յարձակումը պատրաստողները, որոնք Տէրզօր ղրկուած են։

Մարտինի կուսակալը ասոր վրայ հրատարակած է ժողովուրդին ուղղուած ծանօթ յայտարարութիւնը, ցեղացիները խոստացած են նմանօրինակ յարձակումի մը պարագային կռուիլ զինուորներու կողքին։

ԱՆԳԼ. ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ ՍԵՒ ԾՈՎԻ ՄԷՋ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ

Մոսկուայէն անգլ. «Օպզըրվըր» թերթին կը հաղորդեն թէ «Փրավդա» Ռուսիոյ դէմ ցոյց մը կը նկատէ անգլ. նաւատորմին Քոսթանցա այցելութիւնը, Ասիկա կը հաստատուի նաեւ անով, որ ռումէն պետական մարդոցմէ ոմանք վերջերս յայտարարութիւններ ըրին Ռուսիոյ դէմ, իսկ ռումէն քաղաքականութիւնը բացայայտօրէն հակառուսական է։

«Անգլիական նաւատորմին Ռումանիա այցը, — կ'եզրակացնէ «Պրավդա»,— ցոյց կուտայ թէ Անգլիա գործօն դեր մը ստանձնած է, Ռումանիոյ ֆաշիստական վարչաձեւը զօրացնելու տեսակէտով»։

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ ԼՈՒՐ ՄԸ

«Ինգըլապ», որ նոր սկսաւ հրատարակուիլ իբր օրաթերթ, կը գրէ թէ ընդդիմադիր կուսակցութիւնը որոշած է հայ, յոյն եւ հրեայ թեկնածուներ ներկայացնել պոլսոյքաղաքապետ ընտրութեանց մէջ։ Այս առթիւ Ֆէթհի պէյ հրաւիրած է կարգ մը յոյն, հայ եւ հրեայ անձնաւորութիւններ եւ խորհրդակցած անոնց հետ։

ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Պոլսէն Ռէօյթէրի գործակալութեան կը հաղորդեն թէ Արժանթինի Պոլսոյ ընդհ. Հիւպատոսը անձնասպան եղած է, քունքին պարպելով ատրճանակի հարուած մը։

Անձնասպանութիւնը կը վերագրուի ջղագարութեան։

ԿՌԻՒ ԻՐԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ՔԻՒՐՏ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԸՆԿՃԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եթէ մանրազնին կերպով դիտենք աշխարհագրական քարտէսը, կը տեսնենք որ Քիւրտիստանէն դուրս եւ տաճկական Հայաստանի ներսն է, որովհետեւ Արարատ լեռը որուն շուրջը բազմաթիւ Թուրք զօրքեր յարձակողականի են դիմած, Հայաստանի լեռներէն կը համարուի եւ ոչ թէ Քիւրտիստանի։ Հետեւաբար պէտք է ըսել որ քրտական խումբերը այդ կէտերը իրենց ապաստան դարձուցած են։

Արարատը կամ Աղրի տաղը հրաբխային լեռ մըն է որ կը գտնուի Մակուի (պարսկական Ատրպատական) հիւսիս-արեւմտեան անկիւնը, Թրքական Պայազիտի եւ խորհրդային Հայաստանի հարաւային կողմը եւ ունի երկու գագաթներ, մէկը մեծ Մասիսը (մեծ Աղրի տաղը) որուն բարձրութիւնը 5211 մեթր է եւ միւսը փոքր Մասիսը (փոքր Աղրի տաղը) 3960 մեթր բարձրութեամբ, որոնք միշտ ծածկուած են ձիւնով եւ որուն շրջակայքը բազմաթիւ խիստ երկրաշարժներ տեղի կ'ունենան, ինչպէս 1840ին սոսկալի երկրաշարժ տեղի ունեցաւ։ Ցասնեւիններորդ դարուն մէջ խումբ մը երկրախոյզներ եւ շրջիկներ (Թուրիստներ) բարձրացան այս լեռը, Պարրոտը 1829ին, Աբիշը 1844ին եւ ուրիշները։

Արեւելեան ազգերու կարծիքով Արարատը (Աղրի տաղը) այն լեռն է որու վրայ ապաւինեցաւ Նոյի Տապանը։

Ցամենայն դէպս այս ընդարձակ լերան շրջակայքը կարեւորութիւն ունեցող կէտեր ունի եւ կանոնաւոր պատերազմական զօրքեր ուղարկելը առանց դժուարութեան չէ։

Կարգ մը օտար թերթերու նկարագրութեան համաձայն, Տաճկաստան որոշած է ինչ գինով ալ ըլլայ Քիւրտերու խռովութիւնները արմատախիլ ընել եւ այս նպատակը իրագործելու համար աւելի քան 60,000 զօրք եւ 100 պատերազմական սաւառնակ է ուղարկած այնտեղ եւ վերջերս Ֆէվզի փաշան, տաճկական սպայակոյտի պետը մեկնած է Պայազիտ՝ ապստամբութեան շրջանը։

Թաս գործակալութեան անցեալ օրուան տեղեկութիւններու համաձայն, անգլիական մամուլը խիստ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ Քիւրտերու ապստամբութեան հանդէպ եւ կը հրատարակէն լուրեր որ Թրքական զօրքերը քիւրտ ապստամբներն ընկճելու համար Պարսկաստանի սահմանը ոտնակոխած են եւ սկսած են ուսումնասիրութեան թարկել Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց ամպամած վիճակը։

Էնկիւրիի թերթերը կը հերքեն Պարսկաստանի եւ Տաճկաստանի յարաբերութիւններու լարուածութիւնը եւ անհիմն կը համարեն տարածուած լուրեր եւ կը պնդեն որ երկու պետութիւններու բարեկամական յարաբերութիւնները հաստատուն են։

Պերլինէն անթելի լուրի մը համաձայն, Տաճկաստանի պաշտօնական շրջանները Էնկիւրին կը վստահեցնեն թէ Պարսկաստանի եւ Տաճկաստանի յարաբերութիւնները վերին աստիճանի բարեկամական են։

Նախորդ օրուան Թիւով, Ռէօյթէրի գործակալութեան տուած լուրի հիման վրայ, տեղեկացուցինք որ տաճկական կառավարութիւնը յուշագիր մը ներկայացուցեր է պարսիկ կառավարութեան երկու պետութիւններու սահմաններու վերաբերմամբ, որուն պատասխանը տրուած է պարսիկ կառավարութեան կողմէ։

Վերոյիշեալ գործակալութիւնը անցեալ օրուան թուականով յայտնած է որ պաշտօնական թերթին (Հաքիմիյէթ Միլլիյէ) գրածներուն համաձայն, յուշագիրը որ ներկայացուցած է պարսիկ կառավարութեան, կը պահանջէ Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ գործակցութիւնը ապստամբները սաստելու համար Պարսկաստանի մէջ եւ կ'աւելցնէ որ Տաճկաստանը պատրաստ է զիջելու Պարսկաստանի Տաճկաստանի հողամասի մէկ մասը որ հարաւային սահմանի մօտերը կը գտնուի, փոխարէն գրաւուած երկրամասին (փոքր Աղրի տաղը եւ Այփիտաղը) որ ռազմական տեսակէտէն մեծ կարեւորութիւն ունի։ (Պերլինի անցեալ օրուան անթելն ալ կը հաստատէ այս լուրը)։

Այն հաղորդագրութիւնը որ այսօր մեզ հասած է արտաքին Նախարարութենէն, կը հաստատէ Թուրք թերթերու լուրը երկու պետութիւններու բարեկամական յարաբերութեան մասին եւ բոլորովին կը հերքէ Ռէօյթէրի այն լուրը որ իբր թէ Պարսկաստանի մէկ մասը Թրքական զինուորական գրաւման տակ կը գտնուի։

Ի հարկէ այն բարի դիտումներնորպարսիկպետական շրջանակները ցոյց կուտան Տաճկաստանի հանդէպ, մենք կը կասկածինք որ Թուրք զօրքը մղեն բռնագրաւելու պարսկական սահմանը, մանաւանդ որ պարսիկ սահմանապահ զօրքը սահմանները պահպանելու մէջ կատարեալ ուշադրութիւն կը դարձնէ։

Ռէօյթէրի վերջին լուրը Թուրքերու եւ Քիւրտերու մասին կը յայտնէ որ Իգդիրի շրջանին մէջ քիւրտ ապստամբներու եւ Թուրք զօրքերու մէջ լուրջ կռիւ է տեղի ունեցած եւ երկու կողմէ 60 հոգի սպաննուած են։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ ԵՒ ԳՈՐԾԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ցուրիխի մէջ գումարուած Ընկերվ. Միջազգայինի Գործադիրը միաձայնութեամբ ընդունած է հետեւեալ բանաձեւը գործատուութեան հարցին մասին.

Նկատի ունենալով գործատուութեան ծանրութիւնը եւ ամբողջ աշխարհի ընկերվարութեան համար, այս տագնապին մէջ՝ բանուոր դասակարգին օգնելու նպատակով՝ միահամուռ գործունէութեան մը անհրաժեշտութիւնը,

Համոզուած որ համաշխարհային տնտեսական տագնապը անհրաժեշտութիւնը կը փաստէ ամենամեծ ճիգեր կատարելու, ապահովելու համար գործատուութեան հիմնական պատճառին՝ դրամատիրական վարչաձեւի փոխանցումը՝ ընկերվարական վարչաձեւին։

Ընկերվարական բանուորական Միջազգայինի Գործադիրը կը հրաւիրէ Սէնտիքաներու Միջազգային Դաշնակցութիւնը որ յանձնախումբ մը կազմէ ուսումնասիրելու եւ պատրաստելու համար,

1) Միահամուռ գործունէութեան ծրագիր մը։

2) Անմիջապէս որ կարելի ըլլայ, հրաւիրէ միջազգային յատուկ խորհրդակցական ժողով մը, որուն ժամանակին աշխատաւորական զանազան կազմակերպութիւններ, որպէսզի միահամուռ գործունէութեան մը մղուին, առաջքն առնելու համար գործատուութեան տագնապին։

ՕՐՈՒԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵՐ ՈՒՂԵԳԻԾԸ

ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Իր Սելանիկ այցելութեան առթիւ, ընկ. Շաւարշ Միսաքեան հրաւիրուած է հանրութեան բացատրելու օրուան քաղաքական կացութիւնը եւ մեր ուղեգիծը եւ այս առթիւ խօսած է ճառ մը, որու համառօտագրութիւնը կ'արտատպենք «Հորիզոն»էն։

Հետաքրքիր հայրենակիցներու հոծ ու երկսեռ բազմութիւն մը եկած լեցուցած էր սրահը, օրուան բանախօսը լսելու համար։

Ժողովի նախագահը ընկ. Ա. Աբրահամեան քանի մը խօսքով ընկ. բանախօսը ունկնդիրներուն ներկայացնելէ վերջ, բեմ եկաւ ընկ. Շաւարշ Միսաքեան, որ կուռ բանախօսութեամբ մը վերլուծեց «Օրուան կացութիւնը եւ մեր ուղեգիծը»։

Ընկ. Շ. Միսաքեան, նախ ողջունեց հայ բազմութիւնները, որոնք ամէն երկրի մէջ, ամրօրէն կառչած հայրենիքի սիրոյն ու գաղափարին եւ լեցուած՝ հաւատքով ու լաւագոյն զգացումներով, կը պայքարին իբրեւ ազգ իրենց գոյութիւնը պահելու համար։

Վերլուծելով՝ 1914էն մինչեւ 1918 շրջանը երկարող հայ կեանքի փուլերը, ծանրացաւ այն յաջողութեան վրայ, զոր իր ազատութեան համար պայքարող հայ ժողովուրդը, իր ղեկավար կուսակցութեան ճիգերուն շնորհիւ ձեռք ձգեց Արարատի ստորոտը, ստեղծելով հոն անկախ հայրենիք մը։ Դաշնակցութիւնը, ըստ ան, ոչ միայն ստեղծեց այդ հայրենիքը, այլեւ յաջողեցաւ հիմնիվայր փոխել անոր ազգագրական դիմագիծը, դարձնելով զայն հայկական հոծ ու համախումբ կեդրոն մը, խարիսխ մը եւ միանգամայն յենարան մը, յառաջիկայ նուաճումներու համար։ Եւ, խորհրդային վիճակագրութիւններով հաստատեց, թէ ինչպէս, 1918էն առաջ, Հայաստանի այժմու 9 գաւառներուն մէջ, հայկ. փոքրամասնութեան եւ Թրք. մեծամասնութեան տեղ, այսօր ունինք 700 հազար հայութիւն 80 հազար Թրքութեան դէմ։ Իրականութիւն մըն է այսօրուան մեր մանրանկար հայրենիքը, թէեւ խորհրդային, բայց յամենայն դէպս միակ թանկագին կորիզը եւ մեր վաղուան յոյսերուն ու յաջողութեանց միակ կռուանը, իր մէկ միլիոն բնակչութեամբ։ Կ'օգնենք այդ հայրենիքին, մեր բոլոր միջոցներով, կ'աջակցինք անոր վերաշինութեան, կը քաջալերենք ժողովուրդի տնտեսական զարգացման նպաստող բոլոր ձեռնարկներուն։ Այս է Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը Հայաստանի հանդէպ, զոր կը սիրենք ամէնէն աւելի եւ որուն ապագային համար կ'աշխատինք Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի ծրագրով, զոր պէտք է իրականացնել մեր պատմական հայրենիքի որոշ սահմաններուն մէջ։

Հայրենիքէն դուրս, ընկ. բանախօսը, մի առ մի եւ համառօտակի կանգ առաւ հայկ. գաղութներու վրայ եւ պարզեց անոնց կացութիւնը։ Պատերազմէն առաջ, արտասահմանի ցանցառաթիւ հայութիւնը Պոլսէն կը ստանար իր ազգային ներշնչումը, ինչպէս որ Պոլսոն ալ՝ Վանով կամ Տարօնով կ'ոգեւորուէր։ Այսօրուան գաղթահայ հոծ զանգուածներու խանդավառութեան աղբիւրն է մեր մանրանկար հայրենիքը։ Դաշնակցութիւնը կ'աշխատի վառ պահել հայրենիքի գաղափարը գաղթահայութեան մէջ եւ պահպանել անոր ցեղային դիմագիծը։ Դաշնակցութիւնը, ամէն օր կը սորվեցնէ գաղթահայութեան թօթափել պատրանքները եւ իրականութեան կառչիլ։ Դաշնակցութիւնը գտած է ուղեգիծ մը, ճամբայ մը, զոր կը մատնանշէ ժողովուրդին եւ որուն վերջնական յաջող ելքին կը հաւատայ։ Երազներով չխանդեր ան։ Ոչ ալ կը փակէ գործելու ճամբան ուրիշ ուժերու առջեւ։ Եթէ կան ուրիշներ, որոնք աւելի լաւ ճանապարհ մը գիտեն, թող գան ասպարէզ։ Թող համոզեն, որ ազատագրական այդ ճամբան աւելի ուղիղ է եւ գործնական։ Բայց, թող թօթափեն պատրանքները ամէնէն առաջ։

Ընկ. բանախօսը, անդրադառնալէ յետոյ Դաշնակցութեան դէմ եղած մեղադրանքներուն, կանգ առաւ մեր հայրենիքը շահագրգռող քաղաքական դէպքերուն եւ մասնաւորապէս քրտական ապստամբութեան վրայ եւ թուեց անոր կարեւորագոյն հետեւանքները։

Մեր թշնամին կը կոտորուի, տնտեսապէս կը փճանայ եւ Թուրքիա տեւական կերպով կը գտնուի խռովեալ վիճակի մէջ։ Ահա թէ ինչու, մենք համակրանքով կը հետեւինք քրտական շարժման։

Ի վերջոյ, յայտարարեց որ մենք հասած ենք մեր իտէալներու իրականացման կէս ճամբուն եւ կը գտնուինք գետին ճիշդ մէջտեղը։ Դաշնակցութեան նպատակն ու որոշումն է անցնիլ ամէն գնով հանդիպակաց եզերքը։ Կամք եւ ուժ ունինք այդ բանին համար։ Դատապարտուած են հոսանքէն քշուելու կամ անփառունակ նահանջի ամէն անոնք, որ զուրկ են կամքէ ու վճռականութենէ։ Մենք կը քալենք անյողդողդ ու հաւատքով լեցուն։ Թող հետեւին մեզի ամէն անոնք, որ ուժ կը զգան իրենց մէջ եւ կը հաւատան մեր վերջնական յաղթանակին։

Որոտընդոստ ծափերու մէջ ընկ. Շաւարշ Միսաքեան վերջացուց իր խօսքը, որմէ վերջ ընկ. նախագահը, փակուած յայտարարեց հրապարակային այս ժողովը։

ԱՀԱ ԻՍԿԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Փրակայի մէջ, մասնաւոր շէնք մը յատկացուած է 1921ի մարդահամարին վերաբերեալ փաստաթուղթերուն։ Այս առթիւ պատրաստուած վիճակագրութիւն մը հետեւեալ գեղեցիկ պատկերը երեւան կը հանէ։ Այդ փաստաթուղթերը բոլորը մէկ կը գրաւեն 190 քառակուսի մեթրի տարածութիւն մը եւ զետեղուած են 9000 խաւաքարտէ տուփերու մէջ։ Այս մարդահամարին համար պէտք եղաւ հատցնել 5000 կապոյտ մատիտ եւ սպառել 230 լիտր կարմիր մելան, Այս թղթածրարները կապելու համար, գործածուեցաւ քառասուն հազար մեդր չուան։

Իսկ յառաջիկայ մարդահամարին համար, կը նախատեսուի աւելի քան 4,5 միլիոն թերթ թուղթ։

ՓԱՐԻԶԻ ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԸ

Ցայտնի է թէ Փարիզի նախորդ դեսպանին եւ Սէրպէսթ Ճիւմհիւրիյէթի հիմնադիր ղեկավար Ֆէթհիի հրաժարումով, բաց կը մնար Փարիզի Թրքական դեսպանութեան պաշտօնը։

Ֆրանսայի արտաքին Նախարարութիւնը հաւանութիւն յայտնեց որ այդ պաշտօնին կոչուի ներկայիս Պէռնի Թուրք դեսպանը Միւնիր պէյ։

ԼԱՅՓՑԻԿԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Լայփցիկի տարեկան տօնավաճառը այս տարի հաւաքած է 7650 առեւտրականներ եւ ճարտարարուեստի տէրեր, որոնք իրենց նմոյշները կը ցուցադրեն։ Ասոնցմէ 678ը օտարներ են, 20 տարբեր երկիրներէ եկած։

ՈՒԹ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՈՒԹ ՕՐԷՆ

(ճամբորդի տպաւորութիւններ)

Աչքս աշխարհի ամենագեղեցիկ մայրաքաղաքին մէջ բացի. հոն Փարիզի մէջ ես կարդացի, ու հոն՝ Փարիզի մէջ սորվեցայ իմ մասնագիտութիւնս։ Անոր գեղեցկութիւնները, հրաշալիքները իմ արեւելքցի տղու ճաշակս յղկեցին ու կը յղկէին տակաւին։ Անոր թանգարանները, մատենադարանները, թատրոնները, նուագահանդէսները, հեղինակները, գրագէտները եւ վերջապէս շատ բաներ իմ մէջս արթնցուցին սէր դէպի արուեստ ու գրականութիւնը։

Եղայ եւ աշխարհի ամենամեծ պետութեան՝ Բրիտանիոյ մայրաքաղաքը, ի հարկէ նուազ արժէքաւոր դիտուած ամէն կողմէ, սակայն ես տարբերութիւնը չէի զգար յաճախ կապուած ըլլալով Փարիզի։

Այժմ, ինքզինքս կ'աքսորեմ այդ երկու մայրաքաղաքներէն դէպի աշխարհի ամենափոքրիկ երկիրը՝ Ալպանիա։ Ի՛նչ զարմանալի եւ թերեւս ծիծաղելի միտք։ Մարդիկ հետզհետէ կը խուժեն դէպի մեծ մայրաքաղաքները, իսկ ես ընդհակառակն։

ՊՐԻՒՔՍԷԼ-ԳՕԼՕՆԸ-ՊԱԼ

Լոնտոնէն մինչեւ Օսթանտ ճամբորդներու բաղձութիւնը հոգի կը նեղացնեն, բարեբախտաբար միայն 3 ժամ է։

Պրիւքսէլ, կոկիկ ու գեղեցիկ մայրաքաղաքը Պելճիքայի, ամիսներէ ի վեր խնջոյքի եւ խրախճանքի մէջ է և պիտի տեւէ տակաւին մինչեւ Սեպտեմբեր։ Պելճիքացի ժողովուրդը կը տօնէ իր անկախութեան հարիւրամեակը։ Ամէնէն փոքրիկ տան ամէնէն աննշան մէկ պատուհանէն իսկ դրօշներ կը ծածանին։ Փողոցները արտակարգ շքեղութեամբ լուսազարդուած են գոյնզգոյն եւ արուեստագէտի ներդաշնաւորութեամբ։ Մեծ հրապարակներու արձաններուն շուրջ՝ ծաղիկները ելեկտրական կոյցները տաքցած են ու աւազանէն բարակ ու անձրեւանման ջուրը խոնաւ կը պահէ զանոնք. Պրիւքսէլ կը տօնէ իր անկախութեան հարիւրամեակը։ Չեմ գիտեր թէ Պրիւքսէլի Հայերը՝ որ երկար ատենէ ի վեր կը տեսնեն այդ հանդիսաւորութիւնները, լուսավառութիւններն, երգերը, պարերը զգացին նախանձի անհանգստութիւն։ Ես նախանձեցայ, նախանձեցայ ակռաներս կճրտելով։ Ալ ինծի մի հարցնէք թէ այդ նախանձը բարի՞ էր, թէ չար։ Նախանձեցայ։ Վերջացաւ։

Եւ տղայական մտածումներ, ծրագիրներ սանկ մը անցան գլխէս։ Մտածեցի թէ ի՞նչ ընելու է երբ Հայաստանը կրկին անկախանայ։

Պրիւքսէլէն գերմանական սահմանագլուխը երկու ժամ է շոգեկառքով։

Գօլօնը գեղեցիկ քաղաք եղած է 12րդ դարէն ի վեր։ Մայր Եկեղեցին միջին դարու կոթական արուեստի գեղեցիկ նմոյշներէն մէկն է եւ ամէնէն նշանաւորը ամբողջ Գերմանիոյ մէջ։ Կը խառնուիմ ինծի հետ ճամբորդող Անգլիացիներուն որոնք, քիչ մը աղէն-անդէն նայելէ յետոյ լեցուեցան մեծ ինքնաշարժ կառքի մը մէջ։ Դարձանք քաղաքին շուրջը եւ Հռենոսի եզերքը։ Բայց հոս բոլորովին խորթ թուեցաւ ինծի, գերմաներէնի «խ»երը եւ «ղ»երը շատ օտար թուեցան (կարծես թէ հայերէնի մէջ գոյութիւն չունին)։ Շուտ փախայ Գօլօնէն յուսալով որ Պալի մէջ ֆրանսերէնը կամ անգլիերէնը կ'անցնի։

*
* *

Այսօր պիտի ճեղքեմ ամբողջ Զուիցերիան հիւսիսէն հարաւ։

Բնութեան տաղանդաւոր ճարտարապետը կարծես թէ ամբողջ հանճարն ու ճարտարութիւնը սպառեր է Զուիցերիան շինելով, եւ երբ կարգը ուրիշներուն է եկեր, արդէն ծ է, անպէտ մարդ է Զուիցերիան տեսնելէ ինչքան երջանիկ եմ, տեւ յաճախ ըսեր եմ, կարդացեր եմ որ Հայաստ երկրորդ Զուիցերիա մըն է։

Եւ հիմա Աղբիականի ղաղ ջուրը վրաս կը խ Ի՞նչ տեսակ հայ եմ որ Զ ցերիան տեսնելով է որ Հայ տանի մասին գաղափար կազմեմ։

Զուիցերիա՛. լեռ, լեռ եւ եւ յետոյ հազարաւոր մեծ փոքր ջրվէժներ լեռներն մաշեցուցեր, օձապտոյտ ուակներ են շիներ։ Ո՞ւր թան այս ջուրերը։ Դարձ բազմաթիւ լճեր կան, հանգչին լեռներու կողքէն նած ջուրերը։

Երբ փոքր էի, սորված էի մ հինգ լճի անուն, ամբողջ Զ ցերիոյ մէջ։ Բայց ի՛նչ ի՛նչ տասը։

Եւ այնքան գեղեցիկ է կողմ, որ կը շուարիս թէ կառքին աջէն դիտես թէ խէն. կը մտածես միջոց մը նել երկու կողմն ալ կարել դիտելու։ Չես գտներ այդ միջոց, կ'որոշես միայն մէկ մէն դիտել ու եթէ օր մը ձեւալ ճամբորդես նոյն ճամ կը դիտես եւ միւս կողմը։

Զուիցերիա որքան գեղեց է, այնքան ալ սարսափազդ

Լուչերնայէն Բիկի-Պալ անցած է, անկարելի է որ խուսափելի սարսուռը չունեն Տեսարանը հրաշալի, բայց պաւորութիւնը վախ։ Շոգեկ քը կը յառաջանայ մահիկ ւով եւ արագ. աջը բարձրա լեռներ որոնց գագաթները շուշի մէջ կորսուած են, ձախ կողմը անհուն գահա որ կը յանգի Պիւրժէնսթօ Այս ճամբուն վրայ մարդ արկածի մասին կը մտածէ

Գերմանացի վարդապետ որուն հետ ենք նոյն կառա նին մէջ վեց ժամէ ի վեր, մատնանշեց տեղ մը եւ ըսա Շոգեկառքը կէս ժամ արագ թաց երթալէ յետոյ այստե միայն հինգ հարիւր մէթր առաջացած պիտի ըլլայ, հետեւ այդ լեռները ոչ փ եւ ոչ ալ փորել կարելի է, գեկառքը ստիպուած է շ դառնալ։

Ու կը հասնինք Լուկան

Այս փոքրիկ ու կամար աւանը հաստատուած է հ նուն լճին եզերքը։ Այս վե տարիները մասնաւորաբար նաւոր դարձաւ եւրոպ քանի մը մեծ պետութիւն կնքած դաշնագիրներով։ դիւանագէտները իրենց համը գիտեն։ Անոնք միշտ ծած են երկու գործ մի տեսնել, օդափոխութիւն եւ ւանագիտութիւն։

Մեր շոգեկառքը գրկեց անցաւ Լուկանօն, ինչպէս լիճը, նեղ ու երկար, համ մը, քաղցր համբոյր մըն տուաւ մեզի։

Յ. ՊՈՒՌՆԱՉ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

«Ցէյլի Թէլէկրաֆ»ի կիցը Եգիպտոսի ազգային եւ տար շրջանակներուն կարծ հարցնելով քաղաքական թեան մասին, այն եզրակա թեան կուգայ թէ ինչպէս տանական պաշտօնական շրջ ները, նոյնպէս օտար քաղ կան դէմքեր, դեռ անպատե գտնեն վիճիլ դաշնագիրներու սին, կռուիլ քաղաքական խութեան համար, երբ տնտեսական ծանր տագնապ կ'անցընէ։

Ընդհանուր կարծիքն թէ Եգիպտոս պէտք է զգ վէճ ու կռիւ յարուց անգլեւեգիպտական դաշնագ մասին, մինչեւ որ երկիրը նայ հաւասարակշռել իր սական կեանքը եւ կայուն մը վրայ պահել պետու ելեւմուտքը։

...ԻԻ ՊՈՒՏԱՓԷՇԹԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Պուտափէշթէն կը հաղորդեն թէ կիրակի օր կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան քաղաքին փողոցներուն մէջ։ Բանուորական միութիւնները ընդհանուր գործադուլ յայտարարած էին, բողոքելու համար գործազրկութեան տագնապին դէմ։

Կիրակի առաւօտուն, բազմաթիւ գործազուրկներ համախմբուեցան քաղաքին կեդրոնը։ Կէսօրէ առաջ փողոցներուն մէջ ոչ մէկ ոստիկան կը տեսնուէր։ Կէսօրին 100,000 ցուցարարներ լեցուցած էին փողոցները։ Ի վերջոյ մէջտեղ ելաւ ոստիկանութիւնը եւ տեղի ունեցաւ անխուսափելի ընդհարումը։ Երբ ոստիկանները, իրենց ստացած հրամանին վրայ՝ կը փորձէին ցրուել ամբոխը, կարգ մը բանուորներ դիմադարձեցին։ Երբ ձիաւոր ոստիկանները զէնքի դիմեցին, բանուորները հօսեցան քովնտի փողոցները, նոյն ատեն պոռալով որ կը պահանջեն կառավարութեան հրաժարումը։

Այդ պահուն, տոքթ. Քլար, անդամ Պուտափէշթի քաղաքապետութեան ժողովին, երկու ամերիկացի օրագրողներու հետ ինքնաշարժով անտառ կ'երթար։ Ցուցարարները կեցուցին կառքը եւ պահանջեցին, որ տոքթ. Քլար ճառ մը խօսի։ Երբ տեսան որ կը մերժէ, շրջեցին կառքը, ծեծեցին տոքթէօրը, յետոյ կրակի տուին կառքը։

Քիչ յետոյ տեղի ունեցաւ բախում մը եւս ոստիկանութեան եւ ցուցարարներուն միջեւ։ Ոստիկանները, որոնք ձի հեծած էին, սուր շարժեցին՝ ցրուելու համար ցուցարարները։ Այդ միջոցին վիրաւորուեցան բազմաթիւ կիներ։

Ոստիկանութիւնը զինեալ ինքնաշարժներ ղրկեց փողոցներուն մէջ, որոնք պատերազմի դաշտի մը դիմագիծն առած էին։

Ցուցարարները կ'աշխատէին ամէն կերպ բարձրացնել փողոցներուն մէջ ոստիկանութիւնը իր կարգին կը քանդէր։ Ցուցարարները առիթը գտան ծեծելու ընկերվարական երեսփոխան մը, հանգարական թերթի մը խմբագրատունը քանդեցին։ Այն ատեն սպաներ ղրկուեցան, վարելու համար ոստիկանական ուժերը։

Քննութիւնը ցոյց տուաւ, որ համաւորապէս կոմունիստ ցուցարարներն են եղած զանազան արձակումներու հեղինակները։ Կոմունիստները նոյնիսկ փորձած են յարձակիլ ընկերվարականներու վրայ։ Տեղի ունեցած կռիւներու ընթացքին մեռան 3 հոգի եւ վիրաւորուեցան 300 հոգի, որոնց 57ը ծանր։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԻԼՈՍ

Հայկազնեան մեծասքանչ բառարանը հարստացաւ նոր բառով մը ալ։ «Խորհր. Հայաստան» կը հրաւիրէ (13 օգոստ.) «պայքար մղել սիլոսի համար», եւ այդ առթիւ հաստ գիրերով կը հրամայէ «վերջ տալ յանցաւոր դանդաղկոտութեանը եւ օբյեկ. պատճառաբանութիւններին», որպէսզի «սիլոսացումը մասսայական բնոյթ ստանայ»։

Ուրեմն «սիլոսացման շաբաթ» յայտարարուած է Հայաստանի մէջ։

Ի՞նչ բան է այս «սիլոս»ը։

Սիլոս կը կոչուի կենդանիներու կերին թափթփուկներուն, կամ մնացորդներուն «ռացիոնալ» օգտագործման ձեւը։

Անասնապահութիւնը Հայաստանի գլխաւոր զբաղումներէն մէկն է։ Անհրաժեշտ է, անասնապահութեան զարգացման հետ, ապահովել նաեւ կերը։ Հայաստանի արօտներուն տարածութիւնն է 1,319 հազար հեկտար։ Կերը ճիշդ է թէ առատ է ամառը, բայց կը պակսի միշտ ձմեռը, երբ անասնապահներուն կը տրուի իբրեւ կեր միայն յարդ, չոր խոտ։ Կանանչ կերն է, որ առատ կաթ եւ համեղ միս կը պատրաստէ։ Ձմեռը եւս կանանչ խոտ պատրաստելու ձեւը կը կոչուի սիլոսացում։ Գիւղացիները կը պատրաստեն հաստ պատերով աշտարակներ կամ գետնին մէջ հորեր։ Այդ հորերուն կամ աշտարակներուն մէջ կը լեցնեն ամառը բոլոր աւելորդ բոյսերը, եգիպտացորեն, եղէգ, բանջարեղէնի տերեւներ, ցօղուն ու արմատ, խոտ եւայլն։ Այս բոյսերը որոշ ջերմութեան մէջ ժամանակի ընթացքին կը թթուին եւ մեծ անասուններուն համար կը դառնան համեղ կեր։

Ուքրայնայի մէջ գոյութիւն ունին 4000 հորեր (սիլոս)։ Հայաստանի խոտի հորերը կամ աշտարակները որեւէ յաջողութիւն չեն ցոյց տուած մինչեւ հիմա։ Այժմ կ'աշխատին շինել 7 աշտարակ եւ 79 հոր։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՊԱՐԱՆՆԵՐԸ

«Խորհրդային Հայաստան» կը գրէ (13 Օգոստոս).

Շատ խօսուած է պետական Հրատարակչականի վարչութեան եւ իր 2րդ տպարանին թերութիւններուն մասին։ Բայց ոչ մէկ սրբագրութեան փորձ։

Այդ տպարանը կը գտնուի ապառողջ պայմաններու մէջ, օդը ծանր է եւ աղտոտ։ Վարչութիւնը հովահարներ դրաւ մեծ ծախքեր ընելով։ Բայց հովահարները չեն դառնար։

Մեքենաներու բաժնին մէջ կարգապահութիւն չկայ։ Եւ գործը կը տուժէ, գիրերը կը փճանան։ Անհրաժեշտ են վարժ գրաշարներ, բայց վարչութիւնը կըր՝ խայի ք․․․ յլերով կը շարժի այդ մասին, նոյն իսկ կը մոռնայ երբեմն գրաշար պատրաստելու անհրաժեշտութիւնը։

Պետական Հրատարակչականին նախագահը, Մակինցեան, առանց տեղական մարմիններուն կարծիքը առնելու, կը հեռագրէ... Մոսկուա, առաջարկելով տպարանը ծախել երեսուն հազար ռուբլիի։ Մակինցեանին կը հարցնեն թէ ինչո՞ւ։ Կը պատասխանէ. «Այդ տպարանին մեքենաները նորոգելու համար պէտք է ութսուն հազար ռուբլի, աւելի լաւ չէ՞ ծախել երեսուն հազար ռուբլի»։

ՇԻՆԱՐԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի Շինարար Բանուորներու Միութեան 7րդ համագումարը։

Զեկոյցէն կը քաղենք քանի մը տեղեկութիւններ —

Միութիւնը ունի 12,225 բանուոր։ Հայաստանի շինարարութեան մէջ աշխատող բանուորներուն թիւն է 22 հազար։ Կան բանուորներ, որ Միութեան կ'անդամակցին շահադիտական նպատակներով։ Եւ կան բանուորներ ալ, որ տնտեսական մարմիններէն սանթիմ մը աւելի կորզելու կ'աշխատին։ Շատ անգամ բանուորները կը պահանջեն իրենց չաշխատած օրերուն ռոճիկը։

1928-1929 տարուան մէջ շինարարութեանց յատկացուած էր 24 միլիոն հինգ հարիւր հազար ռուբլի, 1929 1930 տարուան մէջ՝ 42 միլիոն 5 հարիւր հազար ռուբլի։ 1928-29 տարուան ընթացքին, օգտագործեցինք յատկացուած գումարէն միայն 80 առ հարիւրը։ Գլխաւոր խոչընդոտը այն է, որ կարելի չէ անընդհատ շինարարութեան տարի մը բոլորել։ Նիւթը կը պակսի, յատակագիծները պատրաստ չեն, եւայլն։ Շինարարական 96 ծրագիրներէն միայն 26 ունին իրենց յատակագիծը։ Միւսները կը շինուին... «հէնց այնպէս»։ Գործի եռուն շրջանին կը պակսին բանուորները։ Գիւղէն եկած բանուորները թշնամական վերաբերում ցոյց կուտան մեքենայացման գործին հանդէպ։ Կարելի չեղաւ նաեւ անընդհատ շինարարութեան շաբաթի սովորութիւնը գործադրել։ Բանուորները միայն 6 օր կ'աշխատին։ Վարձատրութեան եւ գնահատութեան հարցն ալ քննադատելի է։ Անձնուէր ճարտարագէտի մը անունը կարմիր տախտակին վրայ գրուած օրն իսկ, վարչութիւնը սրբեց անունը։ Նման խայտառակ վերաբերում, որքա՜ն ուզէք։ Վճարումներու հարցն ալ խայտառակ ձեւ առած է։ Երբ այստեղ որոշուած է 30 ռուբլի տալ, այնտեղ 50 ռուբլի կուտան։ Երկաթուղիի բանուորները կը տեղափոխեն Սեւան եւ կուտան 60 ռուբլի։

Արկածներն ալ շատցած են։ 1929ին պատահած էին 15 արկածներ, 8ը մահացու։ 1930ին՝ 46,3ը որուն մահացու։ Խայտառակ վիճակի մէջ են բանուորներուն բնակարանները։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ «ՎԵՐՋԻՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ԿՐԱԿԸ»

29 օգոստոս ուրբաթ իրիկուան համար որոշուած էր վերջին բանակումի կրակը։

Սթէլլայի ժողովուրդին արդէն ծանուցուած էր կանխաւ թէ բերանացի եւ թէ գրաւոր։ Ուրբաթ իրիկունը առանց բացառութեան բոլորը այնտեղ էին, քաղաքապետը, ոստիկանապետը եւ ուրիշ պաշտօնեաներ, այնպէս որ նոյն իրիկունը բոլոր սրճարաններն ու պանդոկները իրենց դուռները գոցած ու փութացած էին հայ սկաուտներու բանակումի կրակին։

Ժամը 9ին տեսարանը հին հեթանոսական տօնի մը երեւոյթն առած էր կարծես։ Մօտաւորապէս 1000 մեդր բոլորակ տարածութեամբ մը աւազներու փոսի մը մէջ, սկաուտները մէջտեղը հաւաքուած կրակը կ'արծարծէին, իսկ շուրջը ժողովուրդը հաւաքուած անհամբերութեամբ կը սպասէր հանդիսութեանց։ Խոկական պատկերը կարելի էր համարել հին հռոմէական բացօթեայ թատրոնի մը։

Ժամը ճիշդ 9ին սկսաւ հանդէսը, ամէնէն փոքր սկաուտը մէջտեղ ելաւ ու առանձին երգեց «Մարսէյեզը», բոլոր սկաուտները անմիջապէս ոտքի կանգնեցան ու մինչեւ վերջ ունկնդրեցին անշարժ ու բարեւի կեցած, մինչ ժողովուրդը բոլորը ոտքի կանգնած երկիւղածութեամբ կը հետեւէր այդ տեսարանին։

Անկէ յետոյ սկաուտները երգեցին «Մեր հայրենիք»ն ու «Ցասաջ Նահատակ»ը եռաձայն, որոնք մեծ ընդունելութիւն գտան ներկաներուն կողմէ։

Հետզհետէ տեղի ունեցան երգեր, արտասանութիւններ, զըւարճախօսութիւններ սկաուտներու կողմէ, ու վերջապէս ներկայացուեցաւ «Վարդալապուռպա» (Դդումի վաճառականը) ու Թիքթաք ճաշարանապետը եւ Անգլիացի զբօսաշրջիկը։ Երեք կատակերգութիւններ ֆրանսերէն լեզուով, որոնք խիստ յաջողութեամբ կատարուեցան փոքրիկ սկաուտներու կողմէ, հանդիսականներուն անսահման ուրախութիւն պատճառելով։ Այս բոլորը արդէն տեւեցին երկու ժամ, մինչեւ 11, որմէ վերջ խմբապետը շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն ու հաղորդեց թէ բանակումը, կրակը ու հանդիսութիւնները աւարտած են եւ բոլոր սկաուտներու կողմէ կուգայ իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնել քաղաքապետին, ոստիկանապետին ու Սթէլլա-փլաժի բնակչութեան, որ իրենց մէկ ամսուան բանակումի ընթացքին ցոյց տուին ամէն տեսակ հիւրասիրութիւն, դիւրութիւն եւ համակրանք հայ սկաուտներու հանդէպ։ Այսպէս հայ սկաուտները կը մեկնին Սթէլլա-փլաժէն, իրենց հետ տանելով լաւագոյն յիշատակներ։

Ամէնէն վերջ բոլոր սկաուտները ձեռք ձեռքի տուած երգեցին իրենց տէրունական աղօթքը՝ «Հայր Մեր»ը, ու հրաժեշտի սկաուտական երգը։

Այս բոլորը խոր տպաւորութիւն թողուցին ներկաներու վրայ, եւ շատեր չէին ուզեր բաժնուիլ այդ տաք ու եղբայրական սիրով իրար կապուած սկաուտական մթնոլորտէն։ Խսկապէս այդ փոքրիկ պատանիները հայ ժողովուրդի վաղուան միակ յոյսն ու կորիզն էին, որ այսպէս համակրանքն ալ կը շահէին օտարներուն։

Դանիէլ

ՀԱՅ ԽՈՒՄԲԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

«Տորք» հայ խումբը եղանակի իր երկրորդ մրցումը կատարեց Սէն Տիզիէ քաղաքին տեղական խումբին դէմ։ Ժամը ճիշդ 3ին, հայ խումբը դաշտ ելաւ, ուր երկու հազարէ աւելի հանդիսատեսներ ներկայ կը գտնուէին։ Ֆրանսացի խմբապետը ի պատիւ հայ խումբին, գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրեց հայ խմբապետին։ Մրցման ընթացքին մեր խաղացողները իրենց նուրբ եւ ճարպիկ խաղերով մեծապէս գնահատուեցան հանդիսատեսներէն։ Ա. կիսախաղը վերջացաւ 1ի դէմ 1 հաւասար արդիւնքով։ Բ. կիսախաղին Հայերը գրեթէ տիրապետած էին խաղին, շարունակաբար շահելով 4 նոր նշանակէտներ, եւ այսպէսով մրցումը վերջացաւ հայ խումբին յաղթութեամբը 2ի դէմ 5 նշանակէտով։

Մրցումէն անմիջապէս յետոյ, տեղական վարիչներուն կողմէ մեծ թէյասեղան մը տրըւեցաւ հայ խումբին։ Ֆրանսացի նախագահը նախ շնորհակալութիւն յայտնեց հայ խումբին վարիչներուն, որոնք ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս չէին մերժած իրենց եղած հրաւէրը. գնահատեց նաեւ հայ խաղացողները, որոնք իրենց նուրբ խաղերով լաւ դաս մը տուին ֆրանսացի խումբին, գոհ ձգելով բոլոր հանդիսատեսները։ Հայ խումբին կողմէ Վ. Փափազեան շնորհակալութիւն յայտնեց ֆրանսացի վարիչներուն համակրական վերաբերմունքին եւ գնահատական խօսքեր ըրաւ տեղացի ժողովուրդին մարզական եւ հիւրասէր ոգիին համար։

*** Ցառաջիկայ կիրակի հայ խումբը հրաւիրուած է Թրէօյ քաղաքը, ուր պիտի կատարէ իր երրորդ մրցումը։

Գ. Գ.

Հ. Մ. Ը. Մ. ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 2 սեպտ,— Մեր շրջանի այս տարուան վերջին մրցահանդէսը տեղի ունեցաւ օգոստ. 31ին Ալըվարի մէջ։ Մեր մասնաճիւղն ալ վերջին անգամ ըլլալով մասնակցեցաւ այս մարզահանդէսին, ղրկելով իր մարզիկներէն Վազգէնը։ Հայ մարզիկը հինգերորդ ելաւ երկաթ նետելու մէջ (9,05 մ.) եւ երկրորդ՝ բարձր ցատկելու մէջ (1,585 մ.)։ Երկու մրցումներուն ալ կը մասնակցէին քանի չափ մարզիկներ։

*** Յառաջիկայ կիրակի առաւօտ մասնաճիւղս պիտի ունենայ ընդհ. ժողով մը հայ եկեղեցւոյ սրահին մէջ։ Ժողովը պիտի սկսի ժամը ճիշդ տասնին։ Կը հրաւիրուին անդամները եւ ամէն անոնք՝ որոնք կը հետաքրքրուին։ Նկատելով որ վերջին ընդհ. ժողովին մեծամասնութիւն գոյացած չէր, ներկաներուն թիւը, ինչ որ ալ ըլլայ, մեծամասնութիւն պիտի համարուի այս անգամ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ ու յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 2 (*)

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Ամէլկա բռնեց Ֆիլկայի թեւէն եւ քաշեց տարաւ մութ անկիւն մը։

— Ահա մեր թերթը։

Պատին փակցուած էր լայն թերթ մը, վրան մանր գիրեր եւ նկարներ։

— Այստեղ կը գրենք մեր աշխատութիւնները։ Ոտանաւորներ ալ կան։ Կը տեսնես, որ կ'ապրինք։

Ֆիլկա ետին դարձաւ, պաշ... եւ Ստեպկա խնդալէն կը ճաքէին։ Անոնց շուրջ հաւաքուած էր խումբ մը երախաներ, բոլորն աղտոտ, եւ ցնցոտիներ հագած։ ...մին նաեւ աղջնակներ եւ խոմանչեր։

Ֆիլկա կը ժպտէր քաղաքավարութեամբ եւ վախնալով որ ծծրակին հարուած մը կ'ուտէ։

Խոշոր գլուխով մանչուկ մը պոռաց.

— Նայեցէք, նոր կօշիկ հագած է։ Այս ի՛նչ պերճանք...

— Կարա՛ս, ո՞ւր է կարասը, պոռաց Ամէլկա։

— Կարա՛ս, կարա՛ս, կարա՛ս, քառասուն անկիւնէ սկսան կարաս պոռալ։

— Կարա՛ս, պետը քեզի կը կանչէ։

Վերջապէս երեւցաւ պատանի մը, որ միայն մէկ աչք ունէր։ Վարտիք չունէր, ոչ ալ տաբատ։ Հագած էր կնոջական երկար շապիկ մը, նոր բայց աղտոտ։ Մէջքին կապած էր չուան մը, եւ չուանէն կախած էր փայտէ սուր մը։ Գլխուն վրայ սպիտակ մուշտակով շինուած պատառատուն գլխարկ մը։

— Թիւ տուի՞ր նորեկին։

— Այո՛։

— Արձանագրէ կօշիկները, շապիկը, գլխարկը։ Ո՛չ, գլխարկը մի արձանագրեր, շունը ծամծմած է զայն։

— Հանէ կօշիկներդ, հրամայեց կարաս։

— Մի՛ վախնար, ըսաւ Ամէլկա։ Կօշիկներդ չեն կորսուիր։ Գործի երթալու ատեն այս կօշիկներով չես կրնար քալել ու վազել։ Մեզի պէս հագուէ։ Լուացուելու ալ պէտք չկայ։ Քաղքենիներն են, որ լուացուիլը սովորութիւն ըրած են։ Ջուրը տրուած է միայն խմելու համար։

Ֆիլկա նստաւ խոտին վրայ, բոլորովին մերկ։ Կարաս անոր բերաւ ցնցոտիներ։ Ֆիլկա սկսաւ հագուիլ։ Ցուցուեցաւ խաբուած ըլլալուն համար։ Կ'ուզէր լալ ու պոռալ։

Ամէլկա ուսին զարկաւ բարեկամաբար։

— Տեսա՞ր, ի՞նչպէս վայլեց։ Տաք է զգեստը, չէ՞։ Հարցարանը լեցուցի՞ր։ Կարա՛ս, բեր հարցարանը։

Կարաս մատիտ մը եւ թուղթ մը բերաւ։ Թուղթը տպագրուած էր եւ աղտոտ մատներու հետքեր կը կրէր։

— Լեցուր այս հարցարանը։

Ֆիլկա շարունակ կը հարցնէր.

— Հոս ի՞նչ գրեմ։

«Մասնագիտութեան» մասին հարցումին դէմ, Ամէլկա թելադրեց գրել «գող»։

— Ես գող չեմ։

— Լաւ, գրէ՛ «ապագայ «գող»։

Ցանկարծ երկաթի եօթը հարուածներ լսուեցան։

— Ժամը եօթն է։

Ճաշու պահ։ Տեսնուեցաւ գնչուի նման աղջնակ մը, որ ժամահարութիւն կ'ընէր։

— Նատիա հացագործն է։ Մեր հացը ան կը պատրաստէ։ Ալիւրը գողցանք նաւէ մը, հի՛նգ պարկ։ Գինովցուցինք պահապանները։ Ցետոյ նաւակներով փոխադրեցինք ալիւրը։ Ով որ կ'աշխատի, հացը ան կ'ուտէ։

Այդ պահուն բացին կնոջմէն գողցուած տրցակները։ Շաքար, թէյ, ձի մը, պուպրիկ մը, ծծօն մը։

— Այս ծծօնն ալ Մայիս-Ծաղիկին։

— Ո՞վ է Մայիս-Ծաղիկը։

— Շուտով կը ծանօթացնենք քեզի։

Երբ թէյ կը խմէին, Ստեպկա ցոյց տուաւ գաւաթ մը.

— Ես գողցայ այդ գաւաթը, իմս էր, բայց Ամէլկա ինձմէ գողցաւ զայն։

ՄԱՅԻՍ-ԾԱՂԻԿԸ

Դադար չունէին կռիւն ու աղմուկը նաւին տակ։ Բոլորը կը պոռային, կը կանչէին։ Թերաստուերին մէջ կ'երթային կուգային։ Հովը կը փչէր վառելով կրակարանը, եւ ծուխը ղրկելով նաւին տակ։ Թէյասեղանին վրայ կը պլպլային մոմեր։ Նաւին երկայնքէն կախեր էին լապտերներ։ Հաճելի էր տեսարանը։ Ֆիլկա հացը կը կրծէր եւ կը փրփռացնէր թէյը։

— Մոմերը կը գողնանք կարգով, այսօր ես, վաղը միւսը։ Եւ մեր գողցած բոլոր բաները, սընունդը, խմելիքը, կօշիկները, հասարակաց են, կը պատկանին բոլորիս։ Սեփականատիրութիւնը արգիլուած է։ Այս ամէնը կը սորվիս՝ ապրելով մեր մօտ։

Ամէլկա այսպէս կը սորվեցնէր բոլոր այն օրէնքները, որ գրաւոր չէին։

(Շար.)

(*) Թիւ 1ը կարդալ «Յառաջ»ի անցեալ կիրակի օրուան թիւին մէջ։

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ շնորհակալութիւն յայտնած է Էնկիւրիի ֆրանսական դեսպանին, որ վերջերս Եալօվա գացած էր։

Սուրիա գտնուող Ճէմալ փաշայի տղաքը, բազմաթիւ հայ Դաշնակցականներ եւ հակաքէմալական Թուրքեր, արգիլուած են գործելու Դամասկոսի մէջ։ Հոն արգիլուած է նաեւ քիւրտ ցեղապետ Հաչօն, որ ձիաւոր ապստամբներով Թրքական հողամասը մտած էր։

Հողային նոր զիջումներ Թուրքիոյ

Պէյրութի «Ահրար»ը իր օգոստ. 22ի թիւով դառնութեամբ կը հաղորդէ, որ Թուրք եւ ֆրանսական բանակցութեանց հետեւանքով սուրիական հողերէն Բաեասի կայարանը զիջուած է Թուրքիոյ։

Բաեասի կայարանը ռազմական շատ կարեւոր նշանակութիւն ունի, կը գտնուի ճիշդ Թրքական սահմանին վրայ, 10 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ Իսկէնտէրունէն։

Օգոստ. 14ին ֆրանսական զօրքերը քաշուած եւ Թրքական զօրքերը եկած ու գրաւած են Բաեասը։

Իպրահիմ Թալի կը գովաբանէ

ԷՐԶՐՈՒՄ, 29 (Ա.).— Արարատի զսպումը մօտ օրէն պիտի սկսի. բոլոր պատրաստութիւնները լրացած են։

Օգոստ. 24ին Պայազիտէն եկող ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյ եւ զինուորական խորհրդական Գատրի փաշա, իրենց ուղեկիցներով միասին Սալիհ փաշայի բանակատեղին հասած եւ Օգոստոս 25ին Տիարպէքիր վերադարձած են։

Թուրքեւպարսիկ սահմանագծման յանձնաժողովը երկու օր վերջ Իկտիր հաւաքուելով, իր աշխատութիւններուն պիտի սկսի։

ՄՈՒՇ, 28.— Ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյ այսօր ժամը 12ին Ախլաթէն հոս հասաւ եւ դիմաւորուեցաւ։ Սահմանագլուխի դէպքերուն մասին հետեւեալ ճառը խօսեցաւ.

— Պիթլիսէն յետոյ Դատուանէն Վան անցայ, ուր քաղաքապահ զինուորներուն հանդիպեցայ։ Շատ գոհ եմ որ միլիսի կազմակերպութեան առիթ մը ստեղծուեցաւ։ Սիրտս հպարտութեամբ ուռեցաւ տեսնելով որ Վանէն սկսեալ Մուրատիյէ, Գըզըլտէրէ, Պայազիտ, Գարաքէօսէ եւ Արճէշ հազարաւոր քաղաքապահ զինուորներ պատրաստ են հայրենասիրաբար իրենց արիւնը թափելու։

Պայազիտի զօրաբանակի բանակատեղիին մէջ գիշեր մը հիւր մնացի։ Շրջակայքի բոլոր զինուորները կազմ ու պատրաստ տեսայ, զանազան դիրքերու մէջ գտնուող զինուորները առողջ եւ կազմակերպութիւնը կատարեալ գտայ։

Պայազիտէն վերջ Արճէշ անցայ, ուր օդանաւային զուժարտակը զիս ճաշի հրաւիրեց, եւ ուր մտերիմ ժամեր անցուցինք։ Այսօր Ախլաթէն նոր եկայ. ճամբան գիւղացիներն ու միլիսները ինծի վստահութիւն ներշնչեցին։

Թուրք համայնավարներ ձերբակալուած

Երեսուն Թուրք համայնավարներ ձերբակալուեցան Պոլսոյ, Էնկիւրիի եւ Զօնկուլտաքի մէջ։

Ձերբակալուածներուն մէջ կան համալսարանի ուսուցիչներ, գործաւորներ, երիտասարդ կին մը, եւ Էնկիւրիի օտար դեսպանատան մը մէջ պաշտօնավարող կին մը։ Անոնց վրայէն գտնուած փաստաթուղթերը հաստատեցին թէ անոնք կապ եւ յարաբերութիւն ունէին Մոսկուայի հետ։ Թուրքիոյ մէջ, այս վերջերս, համայնավարներու ձերբակալումը յաճախադէպ կը դառնայ։

Ֆեթհիի գործունէութիւնը

Ֆէթհի պէյ Պոլսէն մեկնեցաւ Իզմիր ուր ի պատասխան Ըսմէթ փաշայի յարձակողական ճառին, պիտի ճառէ եւ ինքը։

Սէրպէսթի կուսակցութիւնը Սեպտեմբերի 20էն սկսեալ պիտի սկսի հրատարակել իր պաշտօնաթերթը։

Մեծ գործարանատէր, Պոլսոյ երեսփոխան եւ Սէրպէսթիի անդամ Սիւրէյեա փաշա թերթերուն ուղղուած յայտարարութեամբ մը խստօրէն կը դատափետէ Խալք կուսակցութիւնը, զոր կը մեղադրէ թէ երբեք նկատի չէ առած ժողովուրդին շահերը։ Երկու կուսակցութեանց միջեւ, հակամարտութիւնը հետզհետէ կը սաստկանայ։

Կեփէուն կը գործէ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 3 սեպտ.— Խորհրդային կարեւոր պաշտօններու վրայ գտնուող կարգ մը անձեր՝ ինչպէս Քէնտրատիէվ, Կրոմսօն, Սատիրին, Զայեանօֆ, Եուրովսկի, Սուխանօֆ, Մակարօֆ, Պազարօֆ եւ բազմաթիւ ուրիշներ ձերբակալուեցան Կէփէուի կողմէ իբրեւ մասնակից կամ ղեկավար հակայեղափոխական կազմակերպութեան մը, որուն նպատակն է եղեր տապալել խորհրդային կառավարութիւնը եւ հաստատել դրամատէրներու եւ կալուածատէրներու իշխանութիւն մը։ Ձերբակալուածները խոստովանեցան թէ գործօն դեր եւ մասնակցութիւն ունեցած են այդ կազմակերպութեան մէջ։ Բըռնութիւններն ու խուզարկութիւնները կը շարունակուին։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 64 Rue des Ecoles, Chope Parisienneի վերնայարկը։

Օրակարգ.— Զեկոյց Շրջ. ժողովի պատգամաւորներու, հաշուետուութիւն շրջ. կոմիտէի եւ ընթացիկ հարցեր։

Ժողովին կրնան մասնակցիլ ցանկացող ընկերներ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Անիէռ Պուա Քոլոնպի «Սահակ Մեսրոպ» Դպրոցին կողմէ 7 Սեպտ. Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Արժանթէօյի անտառը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէի կողմէ

Մասնակցութեամբ Քրիստափոր, Կայծակ եւ Բաբկէն Սիւնի ենթակոմիտէներու։ Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 6, Սէն Փերիի ծանօթ դաշտին մէջ։

Բանախօսութիւն, նուագ, երգ, արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ։ Ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս կիր. Սէն Քլուի անտառին մէջ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն՝

կը նախագահէ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Երգ, հայկական եւ ռուսական պարեր, ճաշ

ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Շոգենաւ՝ իջնել Սէն Քլու։ Թրամվէյ թիւ 2 եւ 25 իջնել terminus. Pavillon Bleuի առջեւ, ելեկտրական գնացք առնել Սէն Լազարէն եւ իջնել Սէն Քլու, այնտեղից իջնել մինչեւ Pavillou Bleu.

Առաջնորդները կը սպասեն Թրամվէյի վերջաւորութեանը։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Չօրմիսեանի տունը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԱՆԻԷՌ-Պուա-Քոլոնպի Զէյթուն ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Եռագոյն, Վիշապեան եւ Փոթորիկ խումբերու ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ եւ զեկոյց։

ԳԱՒԱՌ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր շրջանի բոլոր խումբերը (Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ) ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի ժամը 2ին, Կոմիտէի «Խաժակ» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ.— Զեկոյց Ը. Շրջ. ժողովի մասին եւ նոր կոմիտէի ընտրութիւն։ Ժողովէն վերջ բոլոր ներկայ ընկերները պիտի լուսանկարուին։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ճիշդ ժամանակին ներկայ գտնուիլ իրենց անդամատետրերով միասին։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատ. Միութեան ժողովրդային Գրադարանը բաց է, Բշ. Դշ. Եշ. եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 7—8.30։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ն. Գ. Բ.ի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Petite Source սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Լիոն.— Կայծակ խումբ, Զհրատարակեցինք ուշ ստացած ըլլալով։

Լիոն.— Պատ. Միութ.—Նոյնպէս։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ֆնտըճաքցի Օր. Կիւրճի Իսրայէլեան, մօր անուն՝ Դամամ, հօր անուն Փանոս քոյրերը Ովսաննա, Հռիփսիմէ, Մարթա, եղբայրները Դանիէլ, Յովհաննէս։ 12 տարի առաջ անյայտացած է Համայի (Սուրիա) կողմերը։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Պոլիս։ Ճշգրիտ լուր տուողին 200 ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ Toros Israélianի, Traverse Chevalier No. 20, St. Loup, Grand Pins. Marseille.

— Կը փնտռուի Սեբաստիոյ Պուրհան գիւղացի մօրաքրոջս որդին դերձակ Անդրանիկ Պապիկեան որ երեք տարի առաջ Պէյրութէն եկած է Մարսէյլ եւ մեկնած է Հարաւային Ամերիկա։ Մէկ նամակ ստացած ենք իրմէ։ Անկէ ի վեր լուր չունինք իր մասին։ Իմացնել Տիկ. Կ. Խոտիկեանի, 34 Bld Lafuante, Marseille

— Կը փնտռուի Արաբկիրցի Եղիա Գազանճեան իր եղբօր Նազարէթ Գազանճեանի եւ իր քեռորդիները Հայկ եւ Արամ Տէմիրճեանի կողմէ։ 1924ին Եղիա կը գտնուէր Պուքրէշ (Ռումանիա)։ Կը խնդրուի իմացնել՝ A. Demirdjianի 120 bld Jean Jaurès, Boulogne s)Seinc France, կամ H. Demirdjianի 2 Georges Dupré St.Etienne(Loire) France. Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէ արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տարի
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

Métro : Louis-Blanc ou Jaurès
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 6 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930
6 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1358

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ ԵՒ ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Երեք ամիսներէ աւելի է որ արիւն կը հոսի Հայկական նահանգներու և Քիւրտիստանի մէջ: Քիւրտ ժողովուրդի ազատագրական շարժումը, շնորհիւ իր հզօր թափին, լայն արձագանգ գտաւ միջազգային մամուլին մէջ: Սակայն դրամատիրական աշխարհը, երեք ամիսներէ ի վեր լուռ հանդիսատեսի դերին մէջ կը մնայ, ու մարդկութիւնը քարացած սրտով, անտարբերութեամբ կը դիտէ ցեղի մը բնաջնջումը, կարմիր Սուլթանի յաջորդներուն կողմէ:

Մարդկութեան արդարամտութեան ողբերգութիւնը հոն կը հասնի, որ այս ամբողջ հակամարդկային լռութեան մէջէն, յուզումնահար ձայն մը միայն կը լսուի, այն ալ հայ ժողովուրդի կողմէ, որ աւելի 15 տարի առաջ, աւելի ահռելի պայմաններու մէջ, խողխողուեցաւ Թուրք բարբարոսներու ձեռքով, նոյն այդ դժբախտ ու տգէտ քիւրտ զանգուածներու աջակցութեամբ: Ու ողբերգականը այն է, որ մենք Հայերս, գիտակցելով որ քիւրտ ժողովուրդը իր տգիտութեան բերումով գործիք մը միայն եղած էր դաւաճան Թուրքիոյ ձեռքը, այսօր, ներողամտութեամբ անցեալը կը մոռնանք, ու ձայն կը բարձրացնենք ըսելու թէ ներկայ դարու մարդկութեան և քաղաքականութեան մեծագոյն արատներէն մէկը պիտի մնայ այն անխիղճ անտարբերութիւնը որ ազատ ու հզօր ժողովուրդներն ունեցան պաշտպանող, ջարդերու ենթակայ, բայց ազատատենչ քիւրտ ժողովուրդին հանդէպ:

Դրամատիրական աշխարհի անտարբերութիւնը եթէ լռելեայն քաջալերութիւն մըն է թրքական արիւնարբու քաղաքականութեան, պատմական զզուելի իրողութիւն մը պիտի մնայ Գ. Միջազգայինի եւ խորհրդային միութեան բացայայտ աջակցութիւնը Թուրքիոյ, ժողովուրդի մը ազատութիւնը խեղդելու եւ անզէն բազմութիւնները արմատապէս բնաջնջելու համար: Այս ալ կոմունիստական կուսակցութեան համաշխարհային յեղափոխութեան «պատուին» պիտի արձանագրուի, եւ արիւնի փաստ մը եւս պիտի աւելնայ բոլշեւիկեան խարդախութիւններուն վրայ, ինչ որ անոնց քով կը կոչուի «ազգերու ինքնորոշման» սկզբունք:

Այս բոլորէն յետոյ մխիթարական է ընկերվարական Միջազգայինի գործադիր մարմնի միաձայնութեամբ ընդունած բանաձեւը քրտական ապստամբութեան առթիւ, ընկերվարական աշխարհի բողոքը գոնէ հնչեցնելու դրամատիրական պետութիւններու եւ բռնակալ Թուրքիոյ ականջներուն: Անշուշտ Թուրքերը իրենց վայրագ ընթացքէն ետ չպիտի մնան: Բայց գոնէ ընկերվարական կազմակերպութիւնները, այս վճռական օրերուն, իրենց դատապարտութեան խօսքը կ'ըսեն տեղի ունեցող բարբարոսութեան մասին:

Ահա այդ բանաձեւի մէկ հատուածը.

«Գործադիրը աշխարհի ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ ջարդերուն վրայ, որոնցմով Թուրք կառավարութիւնը ո՛չ միայն կ'ուզէ կոտորակել իրենց ազատութեան համար կռուող Քիւրտերը, այլ նաեւ բնաջնջել քիւրտ խաղաղ ժողովուրդը, որ չի մասնակցիր ըմբոստութեան: Թուրք կառավարութիւնը կ'ուզէ Քիւրտերն եւս ենթարկել Հայերու վիճակին, առանց որ դրամատիրական ազգերու հանրային կարծիքը բողոքէ այս արիւնահեղ բարբարոսութեան դէմ»:

Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիր Մարմինը Թրքական զօրքերու համախմբումը խաղաղութեան վտանգ մը կը նկատէ եւ դատապարտելէ յետոյ Թուրքիոյ նկրտումը, զօրքերը պարսկական հողը մտցնելու առթիւ, կ'եզրակացնէ.

«Ուշադրութիւն դարձնելով այն վտանգներուն վրայ, որոնք կրնան ծագիլ Քիւրտիստանի դէպքերէն, գործադիրը կը հրաւիրէ աշխարհի հանրային կարծիքը բողոքելու թէ Թուրք սակաւապետութեան բռնութիւններուն եւ թէ դրամատիրական կառավարութեանց լռութեան դէմ, հանդէպ այն արիւնահեղ ոճիրներուն, որոնց զոհ կ'երթայ քիւրտ ժողովուրդը:»

Ընկերվարական Միջազգայինի բողոքը, որ սկսած է լոյս տեսնել աշխարհի բոլոր ընկերվարական թերթերուն մէջ, թէև ուշացած, բայց կուգայ այս ճակատագրական ու վճռական օրերուն մարդկութեան հանրային կարծիքը հետաքրքրելու դէպի Արարատի բարձունքները, ուր քրտական ազատագրութեան նաւը, Նոյի Տապանին պէս, ապաւէն գտած է Արարատի սառուցեալ գօտիին մէջ:

Եթէ մէկ կողմ թողունք Վանի, Պուլանըգի, Սասնոյ, Ջուլամերկի եւ հարաւային Քիւրտիստանի կռիւներն ու թրքական վայրագութիւնները, ու միայն Արարատի ահռելի տրամը նկատի ունենանք, մարդկութեան աչքերուն առջեւ պիտի պարզուի վերին աստիճանի յուզիչ պատկեր մը, դարերու ընթացքին հազուագիւտ պատահար մը: Մօտ 10,000 Քիւրտեր, զինուած ու անզէն ժողովուրդ, երեք ամիսներէ ի վեր շրջապատուած են թրքական 60,000 զօրքերով, ու կեանքի եւ մահուան կռիւ կը մղեն յանուն քրտութեան ազատութեան:

Ու այս 10,000 Քիւրտերը, կտրած աշխարհէն ու մարդկութենէ, հետզհետէ վեր մագլցելով Արարատի գագաթները, կարծէք ինկած են Սառուցեալ Բեւեռի մօտերը, առանց ուտելիքի, առանց օգնութեան կանչերու: Վճռական գօտեմարտը սկսած է:

Միթէ՞ մարդկութիւնը պիտի հանդուրժէ որ անոնք մինչև վերջին մարդը մորթուին Թուրքերէն, կամ իրենց վերջին շունչը փչեն Արարատի սառցակոյտերուն մէջ...

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՅՔԱՐ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

«Խորհրդ. Հայաստան»ը նոր խմբագրականով մը, «Շեշտակի հարուած նացիոնալ ուկլոնիզմին» վերնագրով կոմունիստական շարքերը կը հրաւիրէ անողոք պայքար մղելու Դաշնակցութեան դէմ, ինչպէս նաեւ այն կոմունիստներուն, որոնք Պետիկ Թորոսեանի պէս բացատրութիւններ կու տան Դաշնակցութեան քաղաքականութեան մասին:

«Պիտի հարուածել նրանց, ովքեր չեն տեսնում դաշնակցութեան արտաքին, կարմիր գծից դուրս եւ ներքին, Անդրկովկասում ու Հայաստանում կատարած աշխատանքի կապը, ովքեր կարծում են, թէ միայն կուլակը կարող է դաշնակ լինել: Պիտի հարուածել նրանց, ովքեր չեն տեսնում, թերագնահատում են այն, որ դաշնակցութիւնն իմպերիալիզմի պատերազմական դիրքերում ակտիվ պատրաստւում է հակախորհրդային արշաւի, դրա մէջ փնտռելով հայկական բուրժուազիայի փրկութիւնը, ովքեր շիլ ու շփոթ անալիզով քօղարկում են դաշնակցութեան վտանգը:

Մեր բոլոր կազմակերպութիւնները պիտի ուժեղացնեն հակադաշնակցական պրոպագանդը, մեր ագիտ-մասսայական աշխատանքները պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմի յարձակողականի նոր թափ պիտի ստանան, մամուլը պիտի սրի իր պայքարի զէնքերն այդ ֆրոնտում, բարձրացնելու ամենալայն մասսաների աչալրջութիւնն ու զգուշութիւնն ընդդէմ թշնամու, ընդդէմ նրա ագենտուրայի — նացիոնալ ուկլոնիզմի:

Առանց դրան, առանց մասսաների զգօնութեան ու աչալրջութեան, նրանց դասակարգային գիտակցութեան ու ատելութեան նոր ալիքի բարձրացման, հնարաւոր չէ մեր յաջող պայքարն այդ ֆրոնտում:

Հակառակ դէպքում անխուսափելի են զգօնութիւնը կորցնելը, իդէոլոգիական պայքարի, տեսական արշաւի ոչ բոլոր զէնքերի սրումն ընդդէմ նացիոնալիզմի, նացիոնալ-ուկլոնիզմը եւ վերջապէս սխալներն այդ ասպարէզում: Հարցի շեշտակի կարեւորութիւնն ըմբռնելու համար, հերիք է միայն յիշատակել քաղաքական այն կոպիտ սխալը, որ արեց մեր թերթի, «Խ. Հ.»ի խմբագրութիւնն, առանց այլեւայլի տպագրելով ընկ. Պ. Թորոսեանի բացայայտ աջ օպորտունիստական նացիոնալ ուկլոնիստական յօդուածը, որն անխնայ հարուած պիտի ստանայ մեր կազմակերպութիւնների կողմից: «Խ. Հ.»ն ընդունելով իր կոպիտ սխալը, ուղղեց զայն: Հէնց այդ փաստը դաս պիտի դառնայ մեր բոլոր կազմակերպութիւնների, բոլոր թերթերի համար:

Պայքար յանուն Մարքս Լենինեան թէորիայի անաղարտութեան, նրա անսայթաք յարձակման:

Շեշտակի հարուած նացիոնալ-ուկլոնիզմին, լենինեան ազգային քաղաքականութեան կիրառման; ազգային կուլտուրայի զարգացման հիմնական վտանգին մեր շարքերում»:

Ըստ երեւոյթին կոմունիստական կուսակցութեան ներքին կեանքը շատ «աղարտած» է, և քաղաքական ուղղութեան կատարեալ շփոթ կը տիրէ: «Խ. Հայաստան»ի ելոյթները Դաշնակցութեան քաղաքականութեան մասին այդ ուղղութեամբ նշանակալից են:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հայերը Ժընեւի մէջ

Միջպետական գաղթ. յանձնախումբը ներկայիս իր երկրորդ նստաշրջանի աշխատանքները կը կատարէ Ժընեւի մէջ:

Բացման նիստին, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը մեծ գովեստներով յիշեց Տօքթ. Նանսէնը, որուն մահը զգալի բաց մը կը թողու գաղթականներու պաշտպանութեան գործին մէջ:

Ընթացիկ հարցերու կարգադրութենէն յետոյ, յանձնախումբը անցաւ գաղթականներու բնորոշման հարցին: Կարծիքներու փոխանակութիւն տեղի ունեցաւ վարչական եւ իրաւաբանական կարգ մը դժուարութիւններու մասին, որոնք կը բխին այս խնդրէն: Ժողովը զբաղեցաւ նաեւ այն հարցով թէ Նանսէնեան անցագրէն պիտի կրնա՞ն օգտուիլ կարգ մը անձեր, որոնք իրենց հայրենիքէն հեռացած են անցագրով կամ առանց անցագրի, առանց սակայն կորսնցնելու իրենց հպատակութիւնը:

Կարգ մը հայ գաղթականներու մասնաւոր պարագան, ինչպէս նաեւ անոնցը որ Խորհ. Միութենէն հեռացած են անսովոր պայմաններով, խորհրդակցութեան նիւթ եղան:

Յանձնախումբը որոշեց Ազգերու Ժողովին ուշադրութիւնը հրաւիրել Յունաստանի հայ գաղթականներու պարագային վրայ:

Քիւրտերը կը յարձակին Տիգրանակերտի վրայ

Սեպտ. 4 Թուականով Պոլսէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Քիւրտ յեղափոխական ուժերը յարձակած են Թուրք զօրախումբերուն վրայ, մասնաւորաբար Տիգրանակերտի շրջանին մէջ:

Ըմբոստները ետ մղուած են բազմաթիւ մեռեալներ լքելով ռազմադաշտին վրայ:

Առանց յիշելու Թուրքերուն կորուստները, հեռագիրը չի մոռնար աւելցնել թէ Քիւրտերը պառակտած են իրենց մէջ, եւ թէ «անոնց պարտութիւնը առաջ կուգայ մանաւանդ այն իրողութենէն թէ վերջին պահուն, ուրիշ ցեղախումբեր մերժած են օժանդակել ըմբոստներուն»:

Եգիպտոսի կացութիւնը

«Մորնինկ Փոսթ»ի Աղեքսանդրիոյ Թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Եգիպտոսի ազգայնական շրջանակները մեծ ուրախութեամբ ընդունեցին Ֆուատ Թագաւորին զարմիկը՝ իշխան Ֆուատի «Էլ Ահրամ» թերթին ըրած յայտարարութիւնները, որոնցմով իր համակրութիւնը կը յայտնէ Վաֆտ կուսակցութեան եւ Եգիպտոսի Թագաւորին դէմ անոր բացած պայքարին:

Իր յայտարարութիւններուն մէջ, իշխանը կը պնդէ որ Վաֆտը պահանջէ Եգիպտոսի անկախութիւնը, անգլիական զօրախումբերու երկրէն հեռացումը եւ շարունակէ դէմ կենալ եգիպտական ներկայ օրէնքներու մէջ որ եւ է փոփոխութեան, որովհետեւ, այդ փոփոխութիւններով, հաւանաբար անկարելի կը դառնայ Վաֆտի իշխանութեան գլուխ վերադարձը:

Հնդկաստան կը սկսի խաղաղիլ

Կալկաթայէն «Տէյլի Հէրըլտ»ի Թղթակիցը կը գրէ թէ օրըհետէ կը հաստատուի որ քաղաքացիական անհնազանդութեան պայքարը կը նուազի, մանաւանդ Հնդկաստանի արեւելեան կողմերը:

Պէնկալի եւ Պեհարի բազմաթիւ գիւղերուն մէջ, Հնդիկներ եւ Մահմետականներ իրենց հաւատարմական զգացումները կը յայտնեն Հնդկաստանի կառավարութեան:

Ասկից զատ, տեղ տեղ կը կազմուին խաղաղութեան «կոմիտէ»ներ, անհնազանդութեան շարժումին դէմ պայքարելու համար:

Միւս կողմէ, Կանտիի հետ բանակցութիւնները կը շարունակուին:

ԻՍԿ ՍԱՏԱՐԱ ԿԸ ԽՌՈՎԻ

Բոլափուրի կառավարութեան Սատարա շրջանին մէջ, քաղաքացիական անհնազանդութիւն քարոզող անձեր յաջողեցան կարգ մը գրգռութիւններու տեղի տալ: Մօտակայ բլրան մը վրայ, 500ի չափ զինեալ անձեր հաւաքուած են եւ վախ կայ որ կը պատրաստուին քաղաքը կողոպտել: 100ի չափ ոստիկաններ ղրկուած են արդէն Սատարա ուր 12 մեծ ինքնաշարժներով, Փունայէն կը փոխադրուին նոր ուժեր եւս:

ՆՈՅՆՊԷՍ ՔԱՐԱՇԻԻ ՄԷՋ

Նոր կռիւ մը ծագեցաւ ոստիկաններու եւ կամաւորներու միջեւ երկաթուղիի ընկերութեան մթերանոցին քովերը: Տասնեւութ կամաւորներ, մէջն ըլլալով պոյքոթի կոմիտէին քարտուղարը, ձերբակալուեցան:

Նորէն հնգամեայ ծրագիրը

Խորհրդային Միութեան համայնավարներու կեդր. կոմիտէն տնտեսական բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ սէնտիքաներուն ուղղեց՝ 1930-1931 տարեշրջանի տնտեսապէս զարգացման ճիգերու վերաբերեալ կոչ մը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

„ԼԱՒ Կ'ԸՆԷ ԵԹԷ ԴԻԿՏԱՏՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՉԽՕՍԻ..."

Թուրք դատական գործավար Մահմուտ Էսատ պէյ Գոնիա հասաւ եւ այցելեց կուսակալին, զօրաբանակի եւ դատական պաշտօնատուններ; Քաղաքապետութիւնը մեծ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ իրեն:

Հացկերոյթէն առաջ Մահմուտ Էսատ պէյ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ:

— Ֆէթհի պէյի թերթերուն ըրած յայտարարութիւնը ինծի բերին այն միջոցին, երբ դատական կազմակերպութիւնը, իմ յայտարարութիւն ընելը հակառակ կը գտնէ խալք կուսակցութեան կանոնագրին; Ընդդիմադիր պետէն չէ որ պիտի սորվիմ կուսակցութեան կանոնագիրը; Ես ըսի որ ճիշդ չեն դատական կազմակերպութեան մասին Ֆէթհի պէյի ըրած քննադատութիւնը: Նորէն կը կրկնեմ թէ սխալած է իր այդ խօսքերուն մէջ;

Եթէ, իր խոստման համաձայն, դատական կազմակերպութեան շուրջ իր տեսածները ըսէ Ազգ. ժողովի բեմէն, շատ գոհ պիտի թողու զիս քանի որ առիթը պիտի ունենամ հաստատելու թէ իր քննադատութիւնները ի՞նչպէս են ի՞նչ են: Մէջտեղն են իմ յայտարարութիւններս, եւ անոնց մէջ ո եւ է հակասութիւն չկայ:

Իբրեւ մէկ անդամը խալքի, ես ըսի թէ այս կուսակցութիւնը հոգի տալու պարտքէ մը զատ, Աստծոյ անգամ տալիք ո եւ է հաշիւ չունի: Ասիկա կրկին կ'ըսեմ, այնքան մաքուր եւ բարձր է կուսակցութիւնը;

Կուսակցութիւնը եւ անոր դատական գործավարը միայն Թուրք ազգին հաշիւ կուտայ: Ասիկա անոր պարտքն է; ընդդիմադիր կուսակցութիւնը եթէ առիթը տայ մեզի յաճախ տալու այդ հաշիւները, անտարակոյս ատով պիտի աւելնայ մեր ուժը:

Կեսարիոյ մէջ ասոնք ըսած էի. եթէ Ֆէթհի պէյ կ'ուզէ անպատճառ հակասութիւն տեսնել իմ այս պարզ խօսքերու մէջ, ես ի՞նչ ընեմ;

Ընդդիմադիր կուսակցութիւնը շատ աղէկ կ'ընէ, եթէ չգործածէ այս տեսակ բառեր, «այդ նախադասութիւններէն դիկտատորութեան հոտ ալ կուգայ»: կը կարծեմ թէ այս ձեւով Թուրք ազգն ալ յարգուած կ'ըլլայ:

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՐՈՂՆԵՐԸ

Ֆէթհիի կուսակցութեան յարած են նաեւ Համալսարանի նախորդ տնօրէն եւ այժմ մանկավարժութեան դասախօս Իսմայիլ Հագգը, ինչպէս նաեւ նախկին կրթական տնօրէն Քէմալ պէյեր:

Ասոնցմէ զատ, շատ մը ուսուցիչներ եւ պաշտօնեաներ ալ դիմած են, բայց չեն ընդունուած, որովհետեւ պաշտօնեաներուն արգիլուած է քաղաքական կուսակցութեանց անդամակցիլ;

*** «Միլլիյէթ»ի համաձայն, Պէյլէրպէյի շրջանին կազմակերպութիւնը յանձնուած է «Ճարբէքէթ» թերթի տէրերէն Ցախըրի Քէմալ պէյի, որ յաջողած է 120 անդամ արձանագրել; Ասոնց մէջ կան նաեւ քրիստոնեաներ....

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Հետեւեալ յօդուածը գրուած է Հօյպունի անդամներէն Սիւրէյեա Պէտր խանի կողմէ,— «Ցուսաբեր»ի համար, որմէ կը քաղենք։

Երկու ամիս առաջ, Թրքական աղբիւրներէ ստացուած հեռագիրներ կը հաղորդէին ամբողջ աշխարհի թէ քիւրտ աւազակներ, պարսկական հողին վրայ զինուելով, անցած են Թրքական սահմանը եւ յարձակում գործած իրենց գործերով պարապող խաղաղ գիւղացիներուն վրայ, զանոնք կողոպտելու համար։ Կը ծանուցուէր նաեւ թէ քրտական այս աւազակախումբերը պիտի բնաջնջուէին Թրքական ուժերուն կողմէ, քանի մը օրէն։ Օրեր ու շաբաթներ անցան եւ պարսկական սահմանի վրայ սկսած աւազակութիւնը տարածուեցաւ մինչեւ Ալա տաղ եւ Սիփան. Վան քաղաքը պարպուեցաւ Թուրքերու կողմէ եւ Պիթլիսը գրաւուեցաւ Քիւրտերուն կողմէ։

Թուրքերը չկրցան այլեւս ճշմարտութիւնը ծածկել եւ ծանուցին թէ այս քիւրտ աւազակները՝ քիւրտ յեղափոխականներ էին եւ թէ իրենց հետապնդած նպատակը ոչ թէ թալանն ու աւազակութիւնն էր, այլ Քիւրտիստանի անկախութիւնը։

Բայց, Թուրքերը՝ հաւատարիմ զրպարտութեան իրենց դաւանած դրութեան, կը չարախօսէին թէ յեղափոխական այս շարժումը դժգոհ պարագլուխներու, օտար գրգռիչներու գործն էր եւ թէ ազգը կապ չունէր անոր հետ։

Ինծի կը թուի թէ օգտակար է իրերը իրենց բուն սահմանին մէջ ներկայացնել եւ թոյլ չտալ որ Թրքական նենգութիւնը սեցնէ յիշատակը այն հերոսներուն, որոնք ըլլայ Թրքական կառափնատին, ըլլայ օդանաւերուն, գնդացիրներուն, թնդանօթներուն եւ հրացաններուն առջեւ մեռան հարիւրներով, «կեցցէ՝ քրտական անկախութիւնը» ճիչը իրենց շրթներուն վրայ, այն վերջին ժպիտին հետ որ ներշնչուեր էր իրենց հայրենիքին համար մեռնելու երջանկութենէն։

Քիւրտ ազգային շարժումը՝ շարժում մըն է որ կը բխի քիւրտ ազգի հոգիէն։ Այս շարժումը կը սկսի այն թուականներէն, երբ Թուրքերը սկսան խառնուիլ քրտական գործերուն։

Չափազանց երկար պիտի ըլլար թուումը այն արիւնալից ըմբոստութեանց, որոնցմով քիւրտ ժողովուրդը ընդդիմացած է Թրքական տիրակալութեան։

Առանց անդրադառնալու քրտեւթուրք հակակրութեան բուն աղբիւրներուն, իբրեւ մեկնակէտ պիտի առնեմ համաշխարհային պատերազմի վախճանը։

Սեվրի դաշնագիրը եւ զայն ստորագրողները ճանչցած էին Քիւրտերուն ալ անկախութեան իրաւունքը, նոյն դաշնագրի 62 63 եւ 64րդ յօդուածներով։ Թուրքիան ստորագրողներէն մէկն էր Սեվրի դաշնագիրը։

Մուսթաֆա Քէմալ զէնք վերցնելով այս դաշնագրին դէմ, բնական է որ Քիւրտերը իրեն հակառակորդ ունենար։

Այս ճակատագրական իրողութենէն խուսափելու համար, Մուսթաֆա Քէմալ բանակցութեան մտաւ Քիւրտերուն հետ։ Դժբախտաբար, Քիւրտերու մեծամասնութիւնը հաւատաց Թուրք խոստումներուն, մոռնալով արիւնոտ ամբողջ անցեալը, որ լի էր Թրքական դաւաճանութիւններով։ Մուսթաֆա Քէմալ Քիւրտերու հանդէպ յանձնառութիւններ ստանձնեց ճանչնալ այն միեւնոյն իրաւունքները, զորս Սեվրի դաշնագիրը ճանչցեր էր եւ գործադրել նոյն դաշնագրով Քիւրտերու վերաբերեալ նախատեսութիւնները, անգամ մը որ յունական բանակը սահմանէն դուրս նետուէր եւ հաշտութիւնը կնքուէր։

Էնկիւրիի խորհրդարանին մէջ, քիւրտ երեսփոխան մը՝ Հիւսէյին Աւնի պէյ Էրզրումի երեսփոխան, կը յայտարարէր նոյն այդ ժողովի բեմէն. «Այս բեմէն երկու ազգեր միայն իրաւունք ունին ձայն բարձրացնելու, թուրք ազգը եւ քիւրտ ազգը», եւ հաւանութեան լռութեամբ մը կ'ընդունուէին այս քաջարի խօսքերը։

Ֆէրիտ պէյ Թէքսհանէի անդամ եւթուրք խորհրդաժողովին մէջ կ'ըսէր թէ «այս հայրենիքը կը պատկանէր միայն Քիւրտերուն եւ Թուրքերուն»։

Բայց անգամ մը որ Թրքական հողը փրկուեցաւ օտար գրաւումէ եւ խիստ նպաստաւոր խաղաղութիւն մը կնքուեցաւ, Մուսթաֆա Քէմալ չուզեց բնաւ քրտական խնդրի մը մասին բառ մը իսկ լսել, ոչ ալ Քիւրտերուն եղած խոստումներուն մասին։

1925ի յեղափոխութիւնը հետեւանք չէր երբեք Քիւրտերու կողմէ որեւէ ընդդիմութեան մը Մուսթաֆա Քէմալի ձեռնարկած իբրեւ թէ արդիացման միջոցներուն։ Իրականին մէջ՝ այս միջոցները շատ քիչ կը շահագրգռէին Քիւրտերը, նկատելով որ այս վերջինները կը յուսային իրենց անկախութիւնը վերստանալ եւ տէր դառնալ իրենց ճակատագրին, ուրիշ տեսակէտով մը պատկերացնելով կացութիւնը։

Հակառակ եղած բոլոր դիմումներուն, Մուսթաֆա Քէմալ ոչ միայն չուզեց գործադրել իր յանձնառութիւնները, այլեւ բանի ուժով ուզեց խեղդել Քիւրտերուն մօտ ազգայնականութեան եւ անկախութեան ամէն ձգտում։

Այս չարամտութեանը առջեւ Թուրք հանրապետութեան նախագահին, որ այսպէս գործելով հաւատարիմ կը մնար իր ազգին դարաւոր դաւաճանութեան, Քիւրտերուն ուրիշ բան չէր մնար ընելիք, բայց եթէ զէնք վերցնել։ Այս է որ ըրին եւ ահա թէ ինչո՛ւ 1925ի յեղափոխութիւնը տեղի ունեցաւ։

Հոս տեղը չէ քննել թէ ինչո՛ւ այս յեղափոխութիւնը ձախողեցաւ։ 1926ը քիւրտ հայրենասէրներուն համար խորհրդածութեան տարի մը եղաւ։ Այս տարուան ընթացքին Թուրքերը ազատ ասպարէզ տուին իրենց արիւնարբու բարբարոսութեան եւ յարձակում գործեցին ոչ-կռուողներու վրայ, կիներուն եւ մանուկներուն վրայ, զէնքով եւ սովով բնաջնջելու համար զանոնք, յանուն ազատութեան։

Քիւրտերը իրաւունք ունէին իրենց ձայնը միացնել Տիկին Ռօլանին, բացագանչելով. «Ո՛վ ազատութիւն, ի՛նչ ոճիրներ կը գործուին քու անունովդ»։

1925էն 1927 աւելի քան կէս միլիոն Քիւրտեր տեղահանուեցան եւ մօտ 15,000 քիւրտ ջարդուեցաւ։ Իսկ սովէն, հիւանդութիւններէն եւ խոշտանգումներէն մեռնողներու թիւը 200 հազարը անցաւ։ Քրտերէն լեզուն արգիլուեցաւ եւ ամէն տեսակ կեղեքում գործադրուեցաւ քիւրտ ազգին դէմ։

1927ին համագումար մը, Քիւրտիստանի լեռներուն վրայ համախմբած էր քիւրտ հայրենասիրական բոլոր կազմակերպութեանց պատուիրակները, ինչպէս նաեւ կարեւոր ցեղախումբերու մէկ մեծ մասին պետերը։

ՍԻՒՐԷՅԵԱ ՊԷՏՐ ԽԱՆ

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀԱՐԲՈՒԽ

— Հէփշիւ՝...։

(Սատանային ականջը խուլ)։

Հազկցուեցաւ արդէն, թէ ո՛վ կուգայ։ Ի՞նչ հարկ նկարագրութեան, կը բաւէ յիշել միջազգային այդ ձայնարկութիւնը, որուն կ'ընկերանայ ջղային ցնցում մը, թօթուելով գլուխդ, մարմինդ, ձեռքերդ ու ոտքերդ։ Եթէ ոտքի վրայի ես, կը փլէ քեզ, եթէ նստած ես, կը փշրէ կողերդ եւ կը ցաւցնէ միսերդ։ Վա՜յ գլխուդ, եթէ հէփշիւին կրկնեցիր եօթն անգամ իրարու ետեւէ,— կ'ապուշնաս։

գետինն անցնի սա ամառուան,
Հազն ու հարբուխն եւ ամէն բան,
Որ խեղճ մարմնոյս եկանփական,
Ջիս դարձուցին ապուշ անբան։

Այսպէս կ'երգէր հայ կատակերգակ մը, Գ. Օշտունի։

Քիչ յետոյ կը սկսի քիթդ վազել «աղբիւրի պէս», ինչպէս կ'ըսէ ժողովուրդը։ Շարունակ խնջելով, քիթդ կը կարմրի, փռնգտալով աչքերդ կ'արցունքոտին։

քիթս ու բերանս ալ ուռեցաւ,
փռնգտալէն բանըս բուսաւ,
Միշտ կը հազամ, միշտ կը խնջեմ,
ետին չեկաւ, խերն անիծեմ։

Բիթիդ ներքնաթաղանթը կ'ուռի, ծակերը կը գոցուին, եւ հը ստիպուիս շնչել բերանդ բաց։ Բերանդ կը ժանգոտի։

քաղցրիկ ձայնիկս ալ մարեցաւ,
Ջռնչական բան մը եղաւ,
երգ երգելու կ'ամչնամ կոր.
կ'ըսեն. «էշը կը զռայ կոր»։

Շատ աղջիկներ առաջ ինծի
կանչել տային շարքի մանի,
Հիմա երբոր բերանս բանամ,
երկու բառին կը փռնգտամ։

Ամէնուն կարծիքն այն է թէ հարբուխը տարափոխիկ է, կը փոխանցուի ուրիշին,«կը պլշէ» շուրջինները։

Սիրուհիոյս ալ աչքէն ելայ,
երբ քովն երթամ,կ'ըսէ.«գնա՛,
Ջիս այ հետդ կը պլըշկես,
Ջիս պագնելըդ յայտնի կ'ըլլայ»։

Եւ վերջապէս ժողովուրդը, ինչպէս բժիշկներն ալ,

Մէյ մը տաքէն, մէյ մը պաղէն
կուգայ այս գէշ ախտը, կ'ըսեն։

Օշտունի չի հաւատար այս պատճառներուն եւ կ'աւելցնէ.

Բայց ես կ'ըսեմ, որ այս ցաւուն
Բուն պատճառն է գօգօզութիւն։

Կը սխալի Օշտունին ալ, ժողովուրդն ալ..., բժիշկնե՛րն ալ։

Արդարեւ հարբուխը առեղծուածային հիւանդութիւն մըն է, որ իր գաղտնիքը պահեց ու կը պահէ դարերէ ի վեր։ Հասարակ հիւանդութիւն մը,որուն մասին բան չէին գիտեր նաեւ բժիշկները։ Յաճախ պարզ ու աննշան կարծուած բաներն են, որ չափազանց բարդ են եւ անլուծելի։ Բժշկական ուսանողութեանս ընթացքին, դիտեցի որ փրոֆ. Հարթման սովորութիւն ըրած էր հարցնել հասարակ բաներ, մինչ մենք բարձր ու դժուար նիւթերուն տուած էինք մեր ուժը։ Եւ ան կը հեգնէր մեզ, որ դիւրին բաներն ալ չենք գիտեր։ Ահա հասարակ, պարզ հիւանդութիւն մը, հարբուխը, որուն մասին մինչեւ հիմա բժիշկներն ալ չեն կրցած վերջնական բան մը ըսել։

Ախտաբանական բոլոր դասագիրքերը, համադրելով հին պատմական, ժողովրդական տիրող կարծիքները, այժմ հարբուխը կը սահմանեն իբրեւ չափազանց փոխանցիկ, մանրէածին հիւանդութիւն մը։ Այդ դասագիրքերը հարբուխը կը վերագրեն ցուրտին, արեւին ճառագայթներուն, շոգիի եւ մշուշի մէջ շնչառութեան, դեղերու (մանիշ, iode), մանրէածին հիւանդութիւններու (կեղծմաշկ, կարմրախտ), գրգռիչ փոշիներու, մանրէներու, ոճառոտ ջուրերին (լոզանքի ատեն), ծաղիկներու բեղմնափոշիին (գարնան եղանակին)։

Այժմ, նոր վիճաբանութիւններ վերադնահատութեան կ'ենթարկեն հարբուխին վերագրուած այս դասական պատճառաբանութիւնը։

Ըստ այդ վիճաբանութիւններուն, կարելի է հարբուխը բաժնել քանի մը տեսակներու։

Մանրէական հարբուխ.— Այս հարբուխին պատճառն է մանրէներու գոյութիւնը քիթին մէջ։ Այսպէս կարմրախտ կամ կեղծմաշկ հիւանդութիւնները մանրէով կը վարակեն նաեւ քիթը, Չպիտի խօսինք այս մասին, որովհետեւ մեր նիւթն է իսկական հարբուխը միայն։

Գարնանային հարբուխ.— Սովորութիւն է այսպէս անուանել հարբուխի ծանր տեսակ մը, որ կը պատահի գարնան, ծաղիկներու բացումին։ Բեղմնափոշին, որ հովը կը թափէ, օդին հետ կը մտնէ ռունգերէն ներս եւ կը գրգռէ խլնաթաղանթը։ Աւելի լաւ կ'ըլլար «ծաղիկներու հարբուխ» անուանել, (Ֆրանսացիները կը կոչեն Rhume des foins), որովհետեւ գարնանային ամէն հարբուխ ծաղիկներու հարբուխ չէ։

Դեղային հարբուխ.— Անոնք, որ մանիշի (iode) բաղադրութեամբ դեղեր կը գործածեն, հարբուխ կ'ունենան (iodisme)։ Դեղը դադրեցնելով, հարբուխն ալ կ'անցնի։

Իսկական հարբուխ.— Այս բացատրութիւնը քամծին է, առով կ'ակնարկենք այն հարբուխներուն, որոնք կը պատահին անկախ որեւէ արտաքին պատճառէ, անկախ ուրիշ որեւէ հիւանդութենէ։ Այսինքն այն հարբուխները, որ կը տեսնուին ամառ ձմեռ, «առանց պատճառի», ինչպէս կ'ըսէ ժողովուրդը։

***

Արդարեւ կայ տեսակ մը հարբուխ, որ կուգայ յանկարծակի։ Կատարելապէս առողջ ես, քիթդ հանգիստ ու մաքուր, օդ կուտայ, օդ կ'առնէ, գեղեցիկ հոտերը կը քաշէ ու կը վայելէ, վերջապէս ռունգեր՝ դաշտերու պէս առողջ, մէկ խօսքով օրհնած քիթ մը։ Յանկարծ կը փռնգտաս, հե՛ղ մըն ալ ետեւէն, և ներքին զգացում մը քեզի կ'ըսէ թէ հարբուխն եկաւ։ Այո՛, եկաւ, պատճառ-մատճառ չկայ։ Եւ օրհնած քիթդ կը դառնայ սատանայի արինդ։ Կը չարչարէ քեզ, կը փռնգտացնէ, շարունակ կը կաթէ, ռունգերդ կը կծծան, քիթիդ ծակերը կը գոցուին, «քիթէդ կը խօսիս», ականջներդ կը գոռան, ի՞նչ ընես եւ ի՞նչ չընես։ Կը յուսահատիս, քիթդ փրցնել նետել կ'ուզես։ Օշտունի շատ լաւ կը բացատրէ այդ յուսահատութիւնը.

Ալ աղէկ է որ չըրընտնամ,
Մինչեւ մեռնիմ այսպէս մնամ,
երբ պարտատէրս ստակ ուզէ,
երեսն ի վեր թքնեմ փռնգտամ։

Դեղ չեմ ուզեր, ցաւէս գոհ եմ,
Ընկերներէս շնորհակալ եմ,
Գինին, օղին եւ սիկարը
երթամ տնկեմ, ծխեմ, թքնեմ։

Եւ հարբուխը քիթիդ մէջ, կը նստի անկիւն մը։ Հիւանդ չես, տաքութիւն չունիս,գլուխդ չի ցաւիր, սակայն քիթդ կը վազէ աղբիւրի բաց ծորակի պէս, մերթ ընդ մերթ փռնգտացնելով, երկրաշարժի պէս ցնցելով ամբողջ մարմինդ։

Այստեղ արդէն բժիշկները տարակարծութեան մէջ են։

Բժշկագիտութեան մէջ գեղձաբանութիւնը (endocrinologie) յեղաշրջեց նաեւ հարբուխի մասին ծանօթ տեսակէտները։

Երիտասարդ բժիշկները, որոնք շատ կը հետաքրքրուին գեղձաբանութեամբ, կը պնդեն թէ հարբուխը տարափոխիկ չէ, ոչ ալ մանրէական է։ Արդարեւ, հարբուխը հազիւ սկսած քիթէն, հոսած առաջին կաթիլը առէք եւ մանրադիտակով քննեցէք,— ոչ մէկ մանրէ։ Նոյնիսկ քիթին այդ «ջուրը», որ ինքնապաշտպանութեան միջոց մըն է, կը սպաննէ մանրէները։ Եւ յետոյ, եթէ քիթին մանրէներն են պատճառը, միթէ՞ կը պակսին մանրէները որեւէ ատեն, եւ ինչո՞ւ ամէն մարդ հարբուխով չի վարակուիր։ Յաճախ մէկը կ'ամբաստանէ միւսը, թէ հարբուխ տուաւ իրեն եւ վարակեց զինք։ Ուրեմն հարբուխը մասնաւոր մանրէ՞ ունի, ինչպէս հիւծախտը։

Ըստ նորագոյն տեսակէտներու, հարբուխը վարակիչ է ոչ թէ շնորհիւ մանրէներու, այլ՝ ինքնաթելադրութեան։ Իրապէս հարբուխին վարակումը կը կատարուի յանկարծական։ Արդ, չկայ մանրէական հիւանդութիւն մը, որուն վարակումը կատարուի այդքան արագ։ Բայց մենք գիտենք ջղային հիւանդութիւններ, որոնց վարակումը իսկապէս վայրկենական է (Hystérie)։ Եւ հարբուխը եւս կը փոխանցուի ինքնաթելադրութեամբ, չափազանց արագ։ Եւ սակայն անհրաժեշտ են ուրիշ պատճառներ ալ։ Ծուրտը գլխաւորն է։ Մասնաւորաբար ոտքին պաղիլը պաղ քրտինքի մը մէջ։ Այստեղ է, որ գեղձաբանութիւնը կը խառնուի վէճին։ Մեր ներքին ջերմութեան հաւասարակշռութիւնը կը պահպանեն երկու ներծոր գեղձեր, վահանագեղձը եւ երիկամները։ Ամառը այս գեղձերը քիչ կը գործեն, եւ կը նուազի մեր ներքին ջերմութիւնը, ընդհակառակն ձմեռը շատ կը գործեն եւ չենք մսիր։ Մեր ապրած շրջապատին տաքութեան համաձայն ալ, անոնք կը կանոնաւորեն մեր ջերմութեան աստիճանը։ Բայց ջերմութեան (մթնոլորտային) անբնական փոփոխութիւններուն ընթացքին, գեղձերը չե՛ն կրնար պահել ներքին ջերմական հաւասարակշռութիւնը։ Իրենց հիւթը, խուժելու ձեւով, կը ղրկեն հոն, ուր ցուրտը ամէնէն շատ զգալի է (քիթը)։ Եւ ներքնաթաղանթը կը բորբոքի առանց մանրէի միջամտութեան։ Եթէ մանրէները ի վերջոյ չմիջամտեն, հարբուխը կ'անցնի շուտով։ Հարբուխին այս ձեւ բացատրութեան կը նպաստէ նաեւ գեղձափոխիով յաջող դարմանումը։

Այսպէս ուրեմն հարբուխը կը պատահի, երբ կը խանգարուի ներծոր գեղձերու ջերմական հաւասարակշռութիւնը, եւ կը փոխանցուի... ինքնաթելադրութեամբ։

Կը նշանակէ թէ ջղային եւ հոգեկան գաղտնիք մը ունի հարբուխը։ Արդէն ախտաբանական բազմաթիւ դասագիրքերու մէջ կը յիշատակուին «գետնի յարմարութիւնը, յօդային և աւշային տկարութիւնը» եւլն. իբրեւ պատճառ հարբուխին։ Միւս կողմէ «ծաղիկներու հարբուխը» եւս, որ կը վերագրուի բեղմնափոշիին, (այդ պատճառաւ Ամերիկայի մէջ պատրաստած են շիճուկներ, որոնց Եւրոպայի մէջ յարգ չեն տար), այժմ կը վերագրուի ոչ թէ բուն իսկ բեղմնափոշիին, այլ մարմնին գերզգայնացման։

Արդարեւ եթէ ժանտատենդը կ'ախտազերծէ ենթական (immunité), այսինքն եթէ բռնուողը երկրորդ անգամ չի վարակուիր, ընդհակառակն ծաղիկներու հարբուխը (եւ գրեթէ բոլոր հարբուխները) մէկ անգամ վարակելէ յետոյ աւելի ընդունակ կը դարձնեն նոր վարակումներու (anaphylaxie)։ Այս եւս փաստ մըն է, որ հարբուխը ներքին պատճառաբանութիւն մը ունի։ Եւ վերջին փաստ, յիշենք սեռային գեղձերու անբնական գործունէութեան կապուած հարբուխը, (քիթին եւ սեռային գործարաններուն միջեւ բնախօսական կապի մը գոյութիւնը նորութիւն չէ)։

***

Ինչպէս դարմանել։

Ժողովուրդը բազմաթիւ միջոցներ գիտէ, ինչպէս կը յիշէ Օշտունի.

Դեղ մը ըսէք, երթամ ընեմ,
Խաթուն տիկնայք, շատ կ'աղաչեմ,
Քթախոտը կամ շաքարը,
Քէհրիպարն ու նէօալէթ շէքէրն,
Օխլամուրը եւ տաք ջուրը
Օգուտ չունին, աղէկ գիտեմ։

Իսկ բժիշկները կը յանձնարարեն.— Քիթը հականեխել (huile goménolée, ռունգերուն մէջ 1—2 կաթիլ), մաքուր շնչել, նոյն ջերմութեան կենալ, ինքնապաշտպանութեան միջոցները աւելցնել, եւ եթէ դեռ վարակուած չես, չվախնալ ու չմտածել թէ հարբուխ պիտի առնես։

ԲԺ. Ն. ԱՅՎԱԶ[illegible]

Ց. Գ.— Գաւառը պտոյտի ընթացքին տեսայ թէ մեր [illegible] ժողովուրդը որքա՛ն հետաքրքրութիւնցոյցկուտայբժշկական ուսածներու։ Շատերը ցոյց [illegible] իմ յօդուածներս, զորս փ[illegible] ցեր պահեր էին։ Այսուհետ[illegible] շաբաթը մէկ անգամ կան[illegible] ւորաբար բժշկական յօդ[illegible] մը պիտի տամ, միշտ վէպի [illegible] դիւրընթեռնլի։

Նոյն ատեն յօդուածիս [illegible] պիտի աւելցնեմ «L'Huma[illegible] թերթին բժիշկ-աշխատա[illegible] «բժշկական սուրհանդակ[illegible] նման, հարց-պատասխանի [illegible] ժին մը։ Անոնք, որ հեռաւոր [illegible] դերէ կ'ուզեն առողջապահ[illegible] խորհուրդ մը կամ փարիզ[illegible] դի բժշկութեան կարծիքը [illegible] հիւանդութեան մասին, պ[illegible] գտնեն համառօտ պատաս[illegible] մը յօդուածիս տակ։ Մանրամ[illegible] եւ նամակով պատասխան[illegible] համար, պէտք է ղրկեն ան[illegible] ժեշտ դրոշմաթուղթ։ [illegible] հարցում ուղղել Յառաջի [illegible] բագրութեան։

Ն. Ա.

ԹՈՒՐՔԵՒՊԱՐՍԻ[illegible] ՎԷՃԸ

Տէլպայի մէջ Մորիս փէրն[illegible] գրէ.—

Անգամ մը եւս, քրտ[illegible] շարժումը կուգայ խռովել [illegible] պառակտում նետել Թուրքիո[illegible] Պարսկաստանի միջեւ։ Խռ[illegible] թիւնները ծայր տուած են [illegible] երկու ամիս է, Թրքական [illegible] տիստանի հիւսիս-արեւե[illegible] շրջանին մէջ։ Ցուլիսի [illegible] ձեռնարկուած զսպումի [illegible] գործողութիւն մը, կ'երեւի, արդիւնք, ալ աւելի տարա[illegible] ըմբոստութիւն մը գրգ[illegible] Թուրք զօրախումբերը մի[illegible] սահմանագլուխ եւ նոյն իսկ կից անդին, այսինքն՝ պարս[illegible] կան հողամաս քշեցին ըմ[illegible] ցեղախումբերը։ Պարսիկ ոստի[illegible] զօրքերը օժանդակելով մէկ[illegible] այս կարգապահական գործո[illegible] թեան — անոնք էին որ [illegible] բռնեցին եւ սպաննեցին [illegible] համբաւաւոր պետը Սըմ[illegible] այնքան ալ չէին մտահոգ[illegible] կրնան Պարսկաստան հաստատ[illegible] քիւրտ ցեղախումբերու ըն[illegible] նուր ըմբոստացում մը [illegible] բերել։ Էնկիւրի եւ Թեհրան[illegible] ւական կծու ծանուցագիրնե[illegible] խանակեցին։ Ըստ կարգ մը [illegible] ռագիրներու, Թրքական [illegible] ծանուցագիրը բնոյթն ունի [illegible] նագիրի եւ իմաց կուտայ թէ [illegible] րաժան տրուած է զօրախ[illegible] րուն, քիւրտերը հետապնդել[illegible] չեւ պարսկական հողէն ներ[illegible]

Սխալ կերպով պիտի ըլ[illegible] նուէր այս միջադէպերուն [illegible] րողութիւնը, եթէ չուզէինք [illegible] սարանել վերջին տարիներու [illegible] մութեամբ։ Ընդհանուր [illegible] րաղմէն քանի մը ամիսներ [illegible] ռաջ, Թուրքեւպարսիկ [illegible] նագլուխի նշանակումով [illegible] յանձնախումբը, վերջապէս [illegible] կը հանէր երկարօրէն [illegible] թեամբ հետապնդուած [illegible] Անոր միջոցով գծուած [illegible] գիծը Թուրքիոյ կը ձգէր [illegible] քարիւղային շրջանը որ [illegible] րածուի մինչեւ Խանիքին [illegible] սիսը։ Փոխարէն Պարսկա[illegible] կուտար Վանի եւ Ուրմիոյ [illegible] ճերուն միջեւ, կոյուրի [illegible] հողամասը։ Վրայ հասա[illegible] քիոյ անդամատումը։ Խ[illegible] հիւսիսը գտնուած հողամա[illegible]

յանձնախումբին կողմէ կը ձըգուէր Թուրքիոյ, գնաց հաստատացնել Իրաքը, մինչդեռ բնականաբար, կողուրը կը մնար Պարսկաստանի: Թուրք զինուորական շրջանակները միշտ ցաւած են ռազմագիտական այս կարեւոր դիրքին եւ ճամբաներու այս հանգոյցին կորստեան վրայ: Հաւանական է ուրեմն որ զանոնք վերստանալու յոյսը աւելի սաստկացուցած ըլլայ ըմբոստներու դէմ կազմակերպուած հետապնդումը:

Միւս կողմէ, քիւրտ ժողովուրդը, որուն անկախ քիւրտիստանի մը հաստատման յոյսը ներշնչեր էին երբեմն, այսօր բաժնուած է չորս պետութեանց միջեւ, Արեւմուտքէն Թուրքիա, արեւելքէն Պարսկաստան, հիւսիսէն Ատրբէջան, հարաւէն՝ Իրաք: Իրենց պատկանած պետութեանց հանդէպ՝ դիրքը զոր բռնած են այլազան ձեւերով կը ներկայանայ: Ատրբէջանի եւ Պարսկաստանի մէջ, քիւրտերը գրեթէ հանդարտ են: Քանի Պոլսոյ մէջ Խալիֆայութիւն կար, Պարսկաստանի քիւրտերը որ Սիւննի են եւ կը բնակին Շիիներու երկրի մէջ, կը կրէին Թուրքիոյ կրօնական ազդեցութիւնը: Խալիֆայութեան ջնջումը եւ Մուսթաֆա Քէմալի աշխարհականացման քաղաքականութիւնը խզեցին այս դաւանական կապը, այնպէս որ, աղանդի տարբերութիւնը քիւրտերուն եւ պարսիկներուն միջեւ, այլեւս պառակտումի պատճառ մը չէ:

Շահ Փեհլեվիի հրամայած զինաթափման, ցեղախումբերը ենթարկուեցան առանց մեծ ընդդիմութեան: Թերեւս Պարսկաստանի վեհապետը այսօր կը ցաւի իր այդ քայլին համար, որ զինքը կը զրկէ թրքական ապստամբութեան դէմ պաշտպանութեան զօրեղ միջոցէ մը:

Իրաքի մէջ, քիւրտերը որ մեծ մասամբ կը բնակին հիւսիսային նահանգները, այնքան ալ շատ են ենթարկուած ոչ Ֆէյսալի, ոչ անգլիական իշխանութեանց: Նոր վերջերս, անգլեւիրաքեան դաշնագրին հրատարակումը անոնց մէջ երեւան բերաւ շատ խիստ [illegible] շարժում մը, այն պատճառով թէ այդ վաւերաթուղթը ոչ մէկ տրամադրութիւն կը պարունակէր քրտական շահերը պաշտպանող: Գրգռութիւնը շատ գէշ [illegible]երպարանք մը առած ըլլալու է, քանի որ, ըստ Պաղտատէն տրուած [illegible]պաշտօնական հեռագրի մը, [illegible] նախարարներու ընկերակցութեամբ, փոխ Մարզպանը, [illegible]պուեցաւ օդանաւով պտոյտ մը կատարել հարաւային քիւրտիստանի մէջ, անձնապէս ապահովութիւն ներշնչելու համար քիւրտ պետերուն, որոնց խոստացաւ կարգ մը երաշխիքներ, պաշտօնական գրութիւններու մէջ քրտերէնի գործածութիւն, ինչպէս նաեւ տեղական վարչութեանց մէջ, քիւրտերու ներկայացուցչութեան վերաբերեալ:

Կը մնան Թուրքիոյ քիւրտերը: Ամէնէն աւելի կրակոտներն անոնք են: Քէմալական վարչաձեւը ուժգնօրէն հարուածեց անոնց կրօնական եւ ցեղային աւանդութիւնները եւ մօտ տասը տարիէ ի վեր, չեն դադրած անոր դէմ սարքելէ մեծ ու փոքր ցաւեր: Էնկիւրիի մէջ դատելու վրայ են Սէլահէտտինը, որ կը մեղադրուի թէ հիմնած է «Հարաւային Քիւրտիստանի Ընկերակցութիւն» մը, որ պիտի գործակցէր մէկ կողմէ Հոյպունի եւ միւս կողմէ, Արարատի վրայ գործող խումբերուն: Շահեկան է դիտել թէ 1925ի ըմբոստութիւնը ղեկավարող Շէյխ Սայիտի որդին՝ այս Սէլահէտտինը, իր կրթութիւնն ստացած է Պաղտատի զինուորական վարժարանին մէջ, անգլիացի սպայի մը ծախքով:

Մարդ այն տպաւորութիւնը կը կրէ թէ, Թուրքերը, իրենց հողերէն վտարելէ յետոյ բոլոր քրիստոնեայ այլազգիները՝ Հայեր թէ Յոյներ, կ'ուզեն նաեւ օձիքն ազատել քիւրտերէն եւ այն ատեն միայն ինքզինքնին պիտի զգան իրենց տան մէջ երբ յաջողին վտարել նաեւ այս յարաշարժ ու հեստ ցեղախումբերը: Այս վերջին օրերս, Էնկիւրիէն եկած հեռագրերը Թուրք կառավարութեան կը վերագրեն վճռական մտադրութիւնը՝ «քիւրտերուն հաշիւը մաքրելու»: Միայն թէ քիւրտերը այնքան ալ դիւրաւ թոյլ տուող մարդեր չեն: Դիրք բռնած իրենց լեռներուն մէջ, կրնան երկարատեւ դիմադրութիւն մը ի յայտ բերել: Եթէ Թուրքերու կողմէ ձեռնարկուած զինուորական գործողութեան նպատակն է իրօք քիւրտերը քշել Պարսիկ հողէն ներս, հասկնալի է թէ ինչո՞ւ Պարսկաստան կը յուզուի: Որովհետեւ, իրեն համար անկարելի պիտի ըլլար արգիլել որ Պարսկաստանի քիւրտերը գործնապէս չ'օժանդակեն Թուրքիայէն վտարուած իրենց եղբայրներուն: Ըմբոստացումը այդ պարագային պիտի կրնար բռնել ամբողջ քիւրտիստանը, Պարսկաստանէն խլելով ազատական եւ խաղաղ քաղաքականութեան մը օգուտները, առանց Թուրքիան զերծ կացուցանելու վնասներէն, անպատեհութիւններէն, որոնցմէ կը յաւակնի խուսափիլ:

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆՈՑՆԵՐԸ

Քաղաքապետութեան մէջ յատուկ տնօրէնութիւն մը պիտի կազմուի գերեզմաններու գործին համար: «Ագշամ»ի տեղեկութեանց համաձայն, տնօրէնութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ զանազան ազգութեանց կարգ մը գերեզմանոցներու մէջ մեռել թաղելը արգիլել: Այս գերեզմանոցները թափուր գետնի վիճակին պիտի բերուին եւ բոլորովին պիտի կորսնցնեն իրենց գերեզմանոցի հանգամանքը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ

Երուսաղէմի միաբանութիւնը, իր օգոստոս 6ի նիստին մէջ, երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, միաբանութեան կողմէ իբր կաթողիկոսական պատուիրակ կարգած է փոխանորդ Սմբատ եպս. Գազազեանը:

Յառաջիկայ կաթողիկոսական ընտրութեանց առթիւ, Պաղեստինէն աշխարհական պատգամաւոր մը ընտրելու մտադրութեամբ, Օգոստ. 17ին Պաղեստինի բոլոր քաղաքներուն մէջ ժողովներ գումարուեցան եւ ամէն տեղէ մէկ մէկ երկրորդ կարգի ընտրողներ կարգուեցան գաղտնի քուէով:

Ասոնք Երուսաղէմի մէջ, տեղապահին նախագահութեամբ ժողով գումարեցին եւ իրենց մէջէն Պաղեստինի պատգամաւոր ընտրեցին Պ. Մերկերեանը: Յիշեալը սակայն մերժած է ու այս անգամ տեղապահին մատնանշումովը ներկաները հաւանած են Պաղեստինի պատգամաւոր կարգել Միլանօ քաղաքէն բնիկ Սվազցի Պ. Թորոս Ծառմանեանը:

*** Բաբգէն եպս Կիւլէսէրեան որ հինգ տարիէ ի վեր ուսուցչութիւն կ'ընէր, Ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ եւ կը խմբագրէր «Սիոն»ը, վերջնականապէս մեկնած է Սուրիա, ուր պիտի գործէ իբր աթոռակից կաթողիկոսին:

ՍՈՒՐԻԱ

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՏԱՐԱԳԻՐԵԼՈՑ ԶԵՏԵՂՈՒՄԸ

Անատոլուէն փախստական նոր տարագիրներու Հալէպի Կեդր. Խնամատարութենէն ստացանք տեղեկագիր մը, որուն կցուած է նաեւ մանրամասն հաշուեկշիռ մը: Մինչեւ Յուլիսի 1ը Կեդր. Խնամատարութիւնը, զանազան վայրերէ ստացած է 5456 օսմանեան հնչուն ոսկիի գումար մը: Այս գումարէն, ցարդ ծախսուած է 3697 ոսկի, իսկ պատրաստ կը մնայ տակաւին 1759 ոսկիի գումար մը:

Տեղեկագիրը կը հրատարակենք առանձին:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԳԹՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ Գթութեան խաչի Վարչութիւնը ներկայ տարուան Մայիս 16էն մինչեւ օրս, բժիշկ, դեղ, եւ սնունդ հայթայթած է 23 չքաւոր հիւանդներու: Սնունդի եւ դեղի ինչպէս նաեւ հիւանդներու փոխադրութեան համար ծախսուած է 3250 տրախմիի գումար մը:

Ծանր վիճակի մէջ գտնուող վեց հիւանդներ, վարչութեան ջանքերով դրուած են հիւանդանոց, ուր, անոնք, երկարատեւ խնամքներու շնորհիւ ապաքինած են եւ այսօր, ողջ առողջ կը հետեւին իրենց գործերուն:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

Ռումանահայ Թեմ. Գործ. Մարմինը նկատի առնելով Սոֆիայի Մեսրոպեան ճեմարանի հիմնադիր-տնօրէն Պ. Գէորգ Մեսրոպի դիմումը, որով կը խնդրէր թեմական իշխանութեան աջակցութիւնը ռումանահայ շրջանէն, սաներ ապահովելու համար յիշեալ ճեմարանին, եւ գտնելով որ այդ հիմնարկութիւնը կոչուած է, իբրեւ գիշերօթիկ երկսեռ նախնական եւ միջնակարգ կրթարան, բարերար դեր մը կատարելու պալքանեան երկիրներու մէջ, որոշեց յանձնարարել ռումանահայ ծնողներուն որպէս զի իրենց զաւակները ղրկեն յիշեալ ճեմարանը ուր անոնց կը տրուի հայեցի կրթութիւն նիւթական նպաստաւոր պայմաններու տակ:

ԼՈՆՏՈՆԻ ԳԱՂՈՒԹԸ

Թղթակից մը կը գրէ.—

Գաղթահայ մամուլին մէջ երբեմն կ'երեւին յօդուածներ Լոնտոնի հայ գաղութի վիճակի մասին: Այդ յօդուածներէն ոմանք ցոյց կուտան գաղութին անկազմակերպ վիճակը, ոմանք ալ՝ անոր անտարբեր վերաբերումը ամէն ազգային խնդրի հանդէպ:

Իբրեւ այս վիճակին դարման մը տանելու համար անցեալ յուլիս ամսուան վերջերը տեղի ունեցան երկու ժողովներ:

Արձակուրդներու պատճառաւ ներկայ էին 12-15 անձեր, որոնք կը ներկայացնէին գլխաւորապէս արդէն գոյութիւն ունեցող մարմիններու ներկայացուցիչները:

Խորհրդակցութեանց ընթացքին, միահամուռ փափաք յայտնուեցաւ որ, Լոնտոնի գաղութը պէտք ունէր գործունեայ մարմնի մը՝ իրաւասու ներկայացնելու գաղութը եւ տակաւ կազմակերպելու զայն: Օգոստոս 2ի վերջին ժողովին, ներկաներու ձեռամբարձ միաձայն քուէարկութեամբ, ընտրուեցաւ գործադիր Մարմին, բաղկացած երեք անձերէ (Պ. Պ. Ճիվան Ամասեան, Քերովբէ Կիւլպէնկեան եւ Արշակ Սաֆրաստեան) տնօրինելու ընթացիկ գործերը եւ ամառնային արձակուրդներէն վերջ ձեռնարկելու գաղութի կազմակերպութեան: Յուսանք թէ նորընտիր Գործադիր Մարմինը եռանդով գործի պիտի անցնի կազմակերպելու Լոնտոնի հայ գաղութը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

Հայ Թերթերու ուշադրութեան.—

Վարշաւայի մէջ այս աշնան Արեւելեան ճեմարանը կը կազմակերպէ մեծ ցուցահանդէս մը, ուր պիտի ցուցադրուին նաեւ Հայերու վերաբերող նիւթեր: Որովհետեւ չափազանց ցանկալի է հայկական մասը հնարաւոր չափով հարուստ եւ լրիւ ներկայացնել, Հայկական կոմիտէն կը խնդրէ ուղարկել իրեն, մէկ մէկ օրինակ հայ լրագիրներէն, շաբաթաթերթերէն եւ ամսագրերէն, որոնք ներկայիս լոյս կը տեսնեն բոլոր գաղութներու մէջ:

Հասցէ.— Արտաշէս Սփրիկեան, Komitet Ormianski, W. Polsce, W. Miodowa 23 m. 36.

ՔՐՏ. ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՌՈՒՍԵՐԸ

«Իզվեստիա», խմբագրական մը նուիրելով քրտական ապստամբութեան առթիւ եւրոպական թերթերու մէջ լոյս տեսած կարծիքներուն մասին, կը գրէ.—

Վերջերս եւրոպական քաղքենի մամուլը լեցուեցաւ զանազան լուրերով, թէ Թուրք զինուորները խուժած են պարսիկ սահմանէն ներս (Արարատի շրջան), Թուրքիայէն այնտեղ փախած քիւրտ ապստամբ ջոկատները փճացնելու համար: Աշխարհակալապետութիւններու մամուլը պարզապէս կ'ուզէ ուռեցնել պատահած դէպքերը եւ անոնց նշանակութիւնը: Մասնաւոր հաճոյքով մը կը մեկնէ անցուդարձերը, վէճը ներկայացնելով իբրեւ Թուրքեւպարսիկ պատերազմի սկիզբ եւ փորձելով համոզել Պարսկաստանը, թէ անհրաժեշտ է դիմել Ազգերու Դաշնակցութեան:

Քանի որ պատահած դէպքերուն մասին տեղեկութիւն չունինք բուն իսկ աղբիւրներէն, որ կը ներկայանան Թեհրանն ու Էնկիւրին, մենք ձեռնպահ կը մնանք այդ առթիւ մեկնութիւն տալու մէջ: Սակայն պէտք է ընդգծենք, որ մենք հաւատացած ենք թէ պիտի պահպանուին բարեկամական յարաբերութիւնները երկու դրացի երկիրներու միջեւ, որոնք ունին ընդհանուր եւ նման շահեր եւ նպատակներ արտաքին ու ներքին քաղաքականութեան մէջ, կանգնած ըլլալով աշխարհակալ հասարակաց թշնամիին դէմ: Կ'ենթադրենք թէ Էնկիւրին եւ Թեհրանի կառավարութիւնները ըմբռնած են այն փաստը, որ Անգլիա կանգնած է քիւրտ ապստամբներու կողքին, կ'օգտագործէ քրտական հարցը պայքարելու համար թէ Թուրքիոյ եւ թէ Պարսկաստանի դէմ, (նաեւ Իրաքի ազգայնականներուն դէմ):

Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի ժողովուրդները, անկասկած, հասկցած են թէ ամենափոքր տարակարծութիւններն իսկ շահ կը բերեն աշխարհակալ կառավարութիւններուն, որոնք պիտի գիտնան անշուշտ օգտուիլ:

Նկատի առնելով պարզ նշանակութիւնը քրտական խռովութեան (զոր կազմակերպեց յայտնի գնդապետ Լօրէնս), մենք որ եւ է կասկած չունինք թէ Էնկիւրին ու Թեհրանը միջոց մը կը գտնեն համաձայնութեան ձեւ գտնելու, առանց վնասելու իրարու վեհապետական իրաւունքներուն, եւ կը կատարեն անհրաժեշտ գործողութիւնները ու կը խափանեն թշնամիին մտադրութիւնները:

ՖՐՈՅՏ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

Հոգեբուժութեան եւ հոգեվերլուծութեան վարպետը, տոքթ. Ֆրոյտ, որ յեղաշրջեց բժշկութիւնը եւ ախտաբանական հոգեբանութիւնը, արագ կը քալէ դէպի վախճան:

Լեզուի եւ կոկորդի խլիրդ (քանսէր) ունի: Եւ ախտը հետզհետէ կ'աճի ու կը տարածուի, Գործողութիւն կարելի չէ ընել այլեւս, մանաւանդ որ տարիքն ալ առաջացած է:

Այնքան ծանրացած է վիճակը, որ չկրցաւ նոյնիսկ Ֆրանքֆորթ երթալ, ստանալու համար Կէօթէի մրցանակը, որ իրեն տրուեցաւ այս տարի: Եւ ղրկեց իր աղջիկը, որ գնաց կարդաց վարպետին ճառը:

Բժիշկները կ'ըսեն թէ խլիրդը քիչ մը եւս տարածուելով կրնայ յանկարծակի սպաններ զինք:

„ՅԱՌԱՋ„-ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 3

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Ստեպկա իր կերակուրը լեցուցած էր կոտրած սրուակի մը տակին մէջ, իսկ ուրիշները [illegible]ի տուփերու մէջ, զորս կը գործածէին իբրեւ պնակ:

Բոլորն ալ զուարթ էին: Ան[illegible] մը կը ճարճատէր կրակը, ու[illegible] անկիւն մը կը խուկար երգե[illegible]իկը, որուն ձայնով կը պարէր [illegible] երախաներու այս ընտա[illegible]:

Ֆիլկա կը դիտէր պարողներ[illegible] ցնցոտիները, որոնք կը [illegible]էին օդին մէջ, որ լեցուն աղաղակներով:

— Ծափ', խմէ՛, դեռ տակը [illegible] կայ: Խմէ, կշտացի՛ր, կը [illegible]ար Պաշկա:

— Շոքոլա կ'ուզե՞ս, սուրճ [illegible]զե՞ս:

— Կ'ուզեմ, ըսաւ Ֆիլկա:

— Է՛հ, լաւ, մենք ոչ շոքոլա ունինք, ոչ ալ սուրճ: Ահա մեր ունեցածը..

Եւ Պաշկա իր թէյին գիրտը նետեց Ֆիլկայի երեսին: Ֆիլկա իր պատռած թեւնոցով սրբեց երեսը, մէկ աչքովը օգնութիւն խնդրելով Ամէլկայէն:

— Երթանք տեսնել Մայիս-Ծաղիկը, ըսաւ Ամէլկա:

Ցնտոյ դառնալով Ստեպկային.

— Եթէ անգամ մըն ալ այսպէս ընես, կաշիդ կը հանեմ եւ այլեւս ինքզինքդ ալ չես կըրնար ճանչնալ: Ֆիլկա՛, եկո՛ւր:

Քալեցին անցան տղոց մէջէն, որոնք, բոլորն ալ պատռած լաթեր հագած, թուղթ կը խաղային, իւղոտ ու աղտոտ թուղթեր: Կրակարանին ետեւ կախուած էր կտաւ մը վրանի ձեւով: Ներս մտան:

— Բարեւ, Մայիս-Ծաղիկ:

— Բարեւ, պատասխանեց կընոջական ձայն մը:

Սնտուկի մը վրայ դրուած ճրագի մը լոյսով, Ֆիլկա տեսաւ փայտէ խշտեակ մը: Ցարդով լեցուն ծակծկած կտաւ մը խշտեակին վրայ, ուր կը հանգչէր կին մը եւ ծիծ կուտար իր երախային:

— Տե՛ս, Մայիս-Ծաղիկ, երախային համար բերի ծծոն մը, քեզի համար ալ սալոր եւ հաց: Երախայիդ տուր նաեւ այս պուպրիկն ու ձին:

— Շնորհակալ եմ, պատասխանեց կինը: Տե՛ս այստեղ սնտուկին վրայ դրուած են շատ մը բաներ: Շիշ մը կարմիր գինի բերին ինծի: Չեմ խմեր, դուք խմեցէք:

— Ո՞ւր դրիր աղուէսի մուշտակդ, ցոյց տուր այս նորեկին:

— Չե՞ս տեսներ, կախուած է պատէն:

Ամէլկա վար առաւ մուշտակը եւ ցոյց տուաւ Ֆիլկային:

— Տե՛ս, ի՞նչ հրաշալի մուշտակ: Մենք գողցանք, մե՛նք:

Ֆիլկա շօշափեց.

— Իսկական մուշտակ, գեղեցիկ է:

— Մեր բոլոր բաները գեղեցիկ են:

Ֆիլկայի աչքերը վարժուեցան մութին: Ուշադիր քննեց կինը: Հագած էր ասուիէ շրջազգեստ մը, փայլուն կօշիկներ, որոնք մեծ կուգային ոտքերուն, բարակ ապարանջան մը կը կրէր թեւին վրայ: Աղջնակի մը դիմագիծ ունէր, դեղին ու նիհար, բայց հաճելի: Գեղեցիկ էին աչքերը, մութ ու մտածկոտ: Անոնց մէջ կը ծփար անհասկնալի տառապանք մը, եւ թերեւս մանկունակ բան մը: Մայիս-Ծաղիկը ուղիղ կը նայէր նորեկին, եւ բարիգալուստ մաղթելու եւ կարծես հիւրասիրելու համար կը ճգնէր ժպտիլ Ֆիլկային, բայց չէր յաջողեր:

— Քանի՞ տարեկան ես, հարցուց Ֆիլկա վախն ի վախ:

Մայիս-Ծաղիկը չպատասխանեց: Ամէլկա անոր կողմէ ըսաւ.

— Շուտով 14 կը մտնէ: Պզտիկ մզտիկ կրցաւ զաւակ մը ծնիլ: Երեք շաբաթ չկայ դեռ:

— Ո՞ւր է ամուսինդ:

Մայիս-Ծաղիկը գժնետեսիլ ծիծաղ մը ունեցաւ, ձեռքերը գլխուն ետին տարաւ, գլուխը ետեւ հակեց եւ պատին դարձաւ: Ամէլկա փութաց ըսել.

— Ամուսին պէտք եղածէն աւելի ունի: Եթէ դուն ալ փափաքիս, կրնաս ամուսինն ըլլալ պահ մը, այս այսպէս է:

Ֆիլկա թքաւ գետինը: Աղջնակը յանկարծ ճաթեցաւ խնդալէն: Սուր եւ վայրենի խնդուք մը:

Ֆիլկա տեսաւ, որ կը ցնցուէին անոր ուսերը, կուռակը կը գալարուէր ցաւէ բռնուած կնոջ մը պէս, սրունքները կը շարժտկէին:

— Մի՛ լար, Մայիս-Ծաղիկ, մի՛ լար, ըսաւ Ամէլկա գգուոտ ձայնով մը եւ թեւն անցուց աղջկան մէջքին:

— Չեմ լար, կը խնդամ, ըսաւ աղջիկը եւ երեսը դարձուց Ամէլկայի:

Ֆիլկա, որուն կզակը կը դողար, տեսաւ որ խոշոր արցունքներ կը քալէին Մայիս Ծաղիկին թաց այտերուն վրայ:

— Եթէ այդպէս պիտի լայիր, ինչո՞ւ փախար տունէն, հարցուց Ֆիլկա տխրութեամբ:

— Քեզի չհարցուցին, ապո՛ւշ, պատասխանեց աղջիկը եւ կուրծքին սեղմեց երախան, որ կը քնանար:

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

կոչը կը յայտնէ թէ հնգամեայ ծրագրի այս երրորդ տարեշրջանին միայն, տնտեսական արտադրութիւնը պէտք է հաւասարի նախապատերազմեան շրջանի ամբողջ ճարտարարուեստական արտադրութեան։

1930-1931ի ընթացքին, պէտք է ստացուի 7,5 միլիոն թոնո ձուլածոյ, 74,5 միլիոն թոնօ ածուխ։ Պէտք է շինուին 2 միլիառ 500 միլիոն ռուբլիի նոր մեքենաներ, 7,5 միլիոնի երկրագործական մեքենաներ, եւլն.։

Այս ծրագրի իրականացման համար, պէտք պիտի ըլլայ ոտքի հանել բանուորական դասակարգի բոլոր ուժերը։

Կոչը յետոյ կը թուէ բոլոր այն միջոցները որոնց պէտք է դիմուի։ Կուսակցութեան, սէնտիքաներու եւ տնտեսական կազմակերպութեանց բոլոր ուժերը պէտք է ջանան ուժ տալ ընկերվարական մրցակցութեան, քաջալերելու համար գործաւորներու նախաձեռնութիւնը։ Ամէն միջոցի պէտք է դիմուի ուժ տալու համար աշխատանքի կարգապահութեան, եւ ապահովելու համար գործաւորներու «ինքնաքննադատումը»։

Ասկից զատ, միջոցներ ձեռք պիտի առնուին բարելաւելու համար բանուորներու պարէնաւորումը եւ հրաւէր պիտի ուղղուի մամուլին ու հանրային կարծիքին որ ուժ տան ինքնաքննադատութեան եւ պայքարին տնտեսական ներկայ տագնապին դէմ։

Քոսթի յաղթական թռիչքը

Փարիզէն դէպի Նիւ-Եորք իր յաղթական թռիչքէն յետոյ, որ ընդունուեցաւ արժանի խանդավառութեամբ եւ հիացումով, ինչպէս գրեր էինք, Քոսթ իր ընկերով Պելլոնթի հետ, ճամբան շարունակեց դէպի Տէլլաս (Թէքսաս) ուր հասաւ հինգշաբթի ժամը 17,37ին (ա. ժ.)։

Շահելու համար գնդ. Իսթէրվուտի մրցանակը (25,000 տ.) որ հաստատուած էր քաջալերելու համար Փարիզէն Տէլլաս թռիչքը, Քոսթ եւ Պելլոնթ պէտք է կտրէին 2200 քիլոմեդրի հեռաւորութիւն մը եւս։

Մրցանակի պայմանները թոյլ կուտային օդանաւորդներուն Նիւ-Եորքի մէջ հանգստանալ 72 ժամու չափ։ Բայց անխոնջ Ֆրանսացիները պէտք չունեցան այդքան սպասելու եւ ժամանակէն առաջ սկսան սաւառնիլ եւ անցնելէ յետոյ Փէնսիլվանիոյ, Օհիոյի, Քէնթուքքի եւ Արխանսասի վրայով, անվտանգ հասան նշանակուած վայրը։

Հայ մը քաղաքական թեկնածու Պոլսոյ մէջ

Սէրպէսթի կուսակցութեան գործադիր մարմինը կազմուեցաւ, անմիջապէս քաղաքական գործունէութիւն մը եւ շարժում ստեղծելու մտադրութեամբ։ Պոլսոյ թաղապետական ընտրութիւններուն մէջ Սէրպէսթիի թեկնածուներուն ցանկը արդէն պատրաստուած է։ Այս թեկնածուներու ցանկին մէջ կան Հայ մը, Յոյն մը, Հրեայ մը։

Ֆէթհի եւ իր կուսակիցներէն մէկ քանիներ արդէն մեկնեցան Իզմիր, հոն կազմակերպելու համար մասնաճիւղ մը։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 64 Rue des Ecoles, Chope Parisienneի վերնայարկը։

Օրակարգ.— Զեկոյց Շրջ. ժողովի պատգամաւորներու, հաշուետուութիւն շրջ. կոմիտէի եւ ընթացիկ հարցեր։

Ժողովին կրնան մասնակցիլ ցանկացող ընկերներ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէի կողմէ

մասնակցութեամբ Քրիստափոր, Կայծակ եւ Բաբկէն Սիւնի ենթակոմիտէներու։ Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուան ժամը 6, Սէն Փէրիի ծանօթ դաշտին մէջ։

Բանախօսութիւն, նուագ, երգ, արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ։ Ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Վաղը Կիր. Սէն Քլուի անտառին մէջ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։

Կը նախագահէ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Երգ, հայկական եւ ռուսական պարեր, ճազ

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ երգչախումբը

ՃՈԽ ԵՒ ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Շոգենաւ՝ իջնել Սէն Քլու։ Թրամվէյ թիւ 2 եւ 25 իջնել terminus. Pavillon Bleuի առջեւ, ելեկտրական գնացք առնել Սէն Լազարէն եւ իջնել Սէն Քլու, այնտեղից իջնել մինչեւ Pavillou Bleu.

Առաջնորդները կը սպասեն թրամվէյի վերջաւորութեանը։

Յետաձգուած է ՍԱՀԱԿ—ՄԵՍՐՈՊ Դպրոցարանի դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար այս Կիրակի Արժանթէօյի մէջ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Ժան Ժոռէսի սրահին մէջ Հովանաւորութեամբ Ռոմանի քաղաքապետ Պ. Էրնէսթ Պոնարտէլի

Մուտք 2 ֆրանք Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Զօրմիսեանի տունը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԱՆԻԷՌ-Պուա-Քոլոմպի Զէյթուն ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Եռագոյն, Վիշապեան եւ Փոթորիկ խումբերու ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ եւ զեկոյց։

ԳԱՒԱՌ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն իր շրջանի բոլոր խումբերը (Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Ռոստոմ) ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Կիրակի ժամը 2ին, Կոմիտէի «Խաժակ» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ.— Զեկոյց Ը. Շրջ. ժողովի մասին եւ նոր կոմիտէի ընտրութիւն։ Ժողովէն վերջ բոլոր ներկայ ընկերները պիտի լուսանկարուին։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ճիշդ ժամանակին ներկայ գտնուիլ իրենց անդամատետրերով միասին։

Վ.ԱՆԵՑԻ Գարեգին Մանուկեանց կը խնդրուի հանդիպիլ խմբագրատունս կարեւոր գործի մը համար։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ֆնտըճաքցի Օր. Կիւրճի Իսրայէլեան, մօրանուն՝ Դամամ, հօր անուն Փանոս քոյրերը Ովսաննա, Հռիփսիմէ, Մարթա, եղբայրները Դանիէլ, Յովհաննէս։ 12 տարի առաջ անյայտացած է Համայի (Սուրիա) կողմերը։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Պոլիս։ Ճշգրիտ լուր տուողին 200 ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ Toros Israélianի, Traverse Chevalier No. 20, St. Loup, Grand Pins. Marseille.

— Ամերիկայէն Ճիվան Էրքէլէթեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պետրոս Էրքէլէթեան որ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջականները։ Իմացնել յառաջի վարչութեան։

— Կը փնտռուի Կիրակոս Ճօրթեան որ կը բնակէր 10 Rue de la Paix, Lilas (Seine). Իմացնել Յառաջի վարչութեան։

Կը փնտռուի վարպետ կօշկակար մը որ գիտնայ կօշիկի նորոգութիւն ընել։ Լաւ պայմաններ։ Ֆրանսերէն խօսիլ անհրաժեշտ է։ Դիմել «Au Ressemelage de Luxe», 22 Rue du Président-Wilson, Levallois Perret, մէթրօ Porte Ghamperretի մօտ։

Ծախու է ճաշարան - սըրճարան մը թրամուէյի գծին վրայ, Ավընիւ Վէրտէօն (Իսի-լէ Մուլինօ) փողոցին մէջ։ Լաւ յաճախորդ (մեծ մասը Ալճերիացիներ են)։ Մանրամասնութիւններու համար դիմել կէսօրին ժամը 12ին կամ իրիկունները ժամը 6—7 Միրիճան Շիրանեանի 92bis Ave. Verdun, Issy-les-Moulineaux.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
7
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

7 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1359

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԿԸ ՔԱՄՈՒԻ

Հայաստանի ներկայ տխուր վիճակը մռայլ ցուցութեան տրուած է: Հայութիւնը ցնցող լուրերը շատ են: Միջազգային կնճիռները հետզհետէ կը բարդանան Մերձաւոր Արեւելքին մէջ: Թուրք-պարսկական յարաբերութիւնները, բոլշեւիկեան Ռուսաստանի միջամտութիւնները, Թրքական նոր կուսակցութեան մը կազմութիւնը, քրտական ապստամբութեան շարունակութիւնը հանրային միտքը իրենց կողմը լարած են, ու մեր փոքրիկ հայրենիքը, մինակ ու անճար, կը տապլտկի ու կը քամուի օրէ օր:

Հայ բոլշեւիկները, գիշատիչ թռչուններու պէս, աչքէ ու հսկողութենէ հեռու, կը կտցահարեն հայ բազմութիւնները, որոնք այս տարի ուժասպառ եղան բոլշեւիկեան խելագար փորձերէն:

1922էն մինչեւ այս տարուան սկիզբը, Խորհրդ. Հայաստանի ժողովուրդը շատ նեղութիւններու եւ զրկանքներու ենթակայ եղաւ: Բայց երբեմն ալ մխիթարուեցաւ վերաշինութեանց խոստումներէն, ու յուսաց հասնիլ լաւ օրերու: Սակայն կեանքը գահավիժօրէն դէպի անդունդը քաշեց ողջ բազմութիւնները 1928էն սկսած, ու 1930ին աւերը իր կատարելութեան հասաւ: Նոյն իսկ, անոնք որ խորհրդային կարգերու ջատագովը կը հանդիսանային, ստիպուեցան խոստովանիլ որ 1925ին և 1926ին Հայաստանը ներկայ օրերու բաղդատմամբ դրախտ մըն էր:

Այս տարուան սկզբին տեղի ունեցած բոլշեւիկեան աղետալի փորձերու մասին մանրամասն տեղեկութիւններ եւ բացատրութիւններ տուած ենք ժամանակին, ու յայտնած մեր վախը գալիք սովի եւ ժողովուրդի բարոյական կորովի քայքայման մասին:

Զինական պարիսպներով շրջապատուած մեր հայրենիքէն հասած նոր լուրերը աւելի քան սրտաճմլիկ են: Այդ ուղղութեամբ խիստ ուշագրաւ է «Յուսաբեր»ի հրատարակած մէկ անձնական նամակը, որ այնքան կենդանի գոյներով կը նկարագրէ ներկայ կացութիւնը:

Մեր դատողութիւններէն աւելի պերճախօս են անծանօթ նամակագրի խօսքերը: Տանք կարեւոր հատուածները:

— «Մենք Հայաստանում ապրողներս պատանդի եւ բանտարկեալի վիճակումն ենք, աւելի վատթար քան այն, որ քեզ հետ միասին երկար ժամանակ մենք ապրեցինք Բագուի, Թիֆլիսի, Գանձակի, Ռոստովի եւ Նովոչերկասկի ցարական բանտերում: Ճիշդ է, մենք միասին տառապել ենք ցարական խոնաւ զնդաններում, սակայն պէտք չէ ուրանալ, որ այն օրերին մենք ունեցել ենք կեանքի, գոյքի ապահովութիւն, խօսքի, ժողովների, խղճի եւ մամուլի ազատութիւն: Իսկ ի՞նչ ենք այժմ... Ինձ թւում է, թէ սենեակիս պատուհանի առջեւից թռչող թռչունները, փոքրիկ սենեակիս անշունչ իրերը եւ մինչեւ իսկ պատերը, իբրեւ տարազափոխ յրտեսները Չեկայի, պիտի գնան ու լուր տան դահիճներին, թէ ես դաւադրական գործով եմ զբաղած, այսինքն... նամակ եմ գրում:

«Այս անմիտ ու խելագար իշխանութեան ծանր լուծը մաշել ու հիւծել է մեզ, քայքայել տնտեսապէս, աղքատացրել և տրուկ դարձրել...:

«Հաւատացէք որ մենք դանդաղօրէն եւ զանգուածաբար կորչում ենք:

Եւ կորցնում ենք շատ բան, մենք մուրացկան դարձանք... Հայ գիւղացին կարօտ է մնացել կաթի, պանիրի, հաւկիթի, էլ չեմ խօսում շաքարի, սապոնի, կտորեղէնի մասին, որ երազ է դարձել»:

Այս տնտեսական ու բարոյական ծիւրումին համընթաց, նշանակալից է նաեւ քաղաքական բեկումը նոյնիսկ բոլշեւիկեան շարքերէն ներս, որոնք այս անսահման աւերի հանդէպ, իրենց նախկին արարքներու «զղջում»ը կ'ապրին կարծես թէ: Անանուն նամակագիրը կը շարունակէ.

«Անգամ Աշոտ Յովհաննիսեանը զգաց, որ բիւրից խաչուած Հայաստանը կործանում են անմիտ ու խելագար ցնորքներով: Անգամ Հայաստանի Չեկայի նախկին պատուաւոր շէֆը, հիւանդ ու այլանդակուած Աւիսը Երեւանում, իր տան առաջ տեղի ունեցած միտինգում յայտարարեց մի օր, թէ ժամանակն է որ հայ ժողովուրդը հանգիստ թողնեն եւ նրան չլծեն մեծ Ռուսաստանի քամող եւ մաշող կառքին»:

Այս օրերու աւերներուն պատկերը որքան ահռելի ըլլալու է որ Աւիսի պէս խելագար, ու անհաշիւ գործող մը հրապարակ եկած է խորհուրդ տալու իր ընկերներուն, որ «մեծ Ռուսաստանի քամող ու մաշող կառքին չլծեն հայ ժողովուրդը»:

Ճիշտ նոյն խորհուրդը մենք կուտայինք Աւիսին, դեռ 1920ի Մայիս 7ին, Լէնինականի կայարանին մէջ, երբ Մուսայէլեանի հետ միասին Հայաստանի հանրապետութեան անխնա շէնքը քայքայել կ'ուզէին «մեծ Ռուսաստան»ը մեր երկիրը վերադարձնելու համար: Հիմա իր հետեւորդները, ուղիղ ծով Հայաստանը քամող ճանապարհով կ'ընթանան:

Երբ Աւիսը և Աշոտ Յովհաննիսեանը «զղջում»ի եկած են, ապա մեր ռամկավար աղբարիկները շարունակեն իրենց գովքը յաջորդ դեկավարներու խելագար քաղաքականութեան:

Կ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Գաղթականներու միջպետական յանձնախումբը շարունակեց իր աշխատանքները Ժընեւի մէջ: Իր հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, քննեց Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին տեղեկագիրը՝ գաղթականներու պաշտպանութեան գործին կազմակերպութեան վրայ: Այս տեղեկագիրը կը բովանդակէ գաղթականներու ի նպաստ հաստատուած կազմակերպութեան մասին տեղեկութիւններ, ինչպէս նաեւ կարգ մը կէտեր, որոնց մասին պէտք կը տեսնուի որ ժողովը արտայայտուի: Գլխաւոր կէտը այն հարցն է թէ ի նպաստ Հայ, Ռուս, Ասորի, Քաղդէացի, եւն. գաղթականներու՝ միջազգային գործունէութիւնը — որուն ժամանակաւոր կերպով շարունակումը փափաքելի նկատուեցաւ — պէ՞տք է որ հետապնդուի, մինչեւ կատարուի վերջնական կարգադրութիւն մը, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակէն բխած ինքնավար սպասարկութեամբ մը, կամ Ազգ. Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան կողմէ՝ առժամաբար: Գաղթականներու գործը երկու երես ունի.— Գաղթականներուն ապահովել իրաւական մնայուն կացութիւն մը եւ հսկել միջազգային կարգադրութիւններու գործադրութեան,— միւս կողմէ, օգնել անոնց որ հաստատուին եւ ապրուստ ճարեն:

Տրուած տեղեկութիւններէն կ'եզրակացուի թէ արգելք չկայ որ ընդհ. քարտուղարութիւնը ստանձնէ գաղթականներու իրաւական կացութեան եւ պաշտպանութեան հոգը՝ համաձայն միջազգային պայմանագրութեանց: Այդ պարագային Ազգ. Ժողովին կը մնայ որոշել թէ պէտք է գործը երկուքի բաժնել, մէկը կապուած ընդհ. քարտուղարութեան, միւսը ինքնավար սպասարկութեան մը, եւ կամ նախընտրելի պիտի ըլլա՞յ գործը նկատել անբաժանելի եւ յանձնել ամբողջովին ինքնավար ու անջատ կազմակերպութեան մը:

Յանձնախումբը յարմար դատեց գործին երկուքի բաժանումը եւ յետոյ կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցաւ կազմութեանը մասին այն ինքնավար մարմնին, որ մասնաւորաբար պիտի զբաղի գաղթականներու նիւթական օժանդակութեան խնդրով: Յանձնախումբը որոշեց կոչ մը ուղղել հանրութեան ի նպաստ գաղթականներու տղոց:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԿԸ ԲՆԱՋՆՋԵՆ ԹՈՒՐՔ ԶՕՐԱՍԻՒՆ ՄԸ

ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ԳԱՐՇԵԼԻ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴԴԷՄ ՔԻՒՐՏ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Հակառակ Թուրք պաշտօնական կրկնուած հերքումներու, եւ Թուրքեւպարսիկ բարեկամութեան մասին հաւաստումներու, ստոյգ աղբիւրէ առնուած լուրերու հիման վրայ, կըրնանք հաւաստել թէ, Օգոստոս 8-9ին, Թուրքերը մտած են պարսկական հող, Մակուի շրջանը, ընդոտնելով միջազգային օրէնքի ամենատարրական սկզբունքները. բայց պարսիկ կառավարութեան զօրեղ ընդդիմութեան ու պահանջին վրայ, ստիպուած են հեռանալ:

*** Յուլիս 8ին, քիւրտեւԹուրք բախումներու ամէնէն տաք շրջանին, 600 ռուս հեծելազօրքեր անցած են Իգտիրի և Մարգարայի շրջանը, նեղը մնացած Թուրքերուն օգնելու: Նոյն նպատակով, 2 ռուսական սաւառնակներու հետ, Հայաստան եւս, անշուշտ յանուն ազգերու ազատագրութեան! պարտք սեպած է 2 հայկական սաւառնակներ ղրկել Սարտարապատ, զարնելու Քիւրտերը: Բայց, որովհետեւ կ'երեւի, հայ սաւառնորդները վստահութիւն չէին ներշնչեր Թուրքերուն, պէտք տեսնուած է անոնց տեղ դնելու ռուս սաւառնորդներ:

Իգտիրի արիւնահեղ կռիւներու ընթացքին, Թուրք զօրախումբը չկրնալով տոկալ քրտական գրոհին, ապաստանած է հայկական սահմանէն ներս եւ 3 օր յետոյ միայն, բոլշեւիկեան օժանդակութեամբ կազդուրուած, քաջութիւնն ունեցած է վերադառնալու եւ վերագրաւելու Իգտիրը:

*** Սեփական ստոյգ աղբիւրներէ կը տեղեկանանք թէ Օգոստոս 8ին, Սալիհ փաշայի հրամատարութեամբ գործող 7500 հոգինոց զօրասիւն մը կեդրոնացած էր ճահիճներու շրջանը, որ կը գտնուի Արարատի հարաւային փէշերուն տակ, Պայազիտի կողմէն զարնելու համար Քիւրտ ըմբոստութեան կեդրոնը: Բայց Քիւրտերը քանի մը նեղ անցքեր եւ կիրճեր բռնելով, շրջապատած են Թուրքերը եւ տեղն ու տեղը բնաջնջած բոլորը:

*** Հայաստանի հայ զօրամասերը Երեւանի եւ Արաքսի շրջաններէն քաշուած են դէպի Լենինական:

Այս տեղեկութիւնները որոնց ստուգութեան մասին ո՛չ մէկ կասկած ունինք, անգամ մը եւս կուգան հաստատել Թուրքեւբոլշեւիկ — երկու բռնապետութեանց մեղսակցութիւնը, որ չի զարմացներ մեզ:

Թուրքիոյ ներքին կացութիւնը

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՄԷՋ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Էնկիւրիէն տրուած լուրերու համաձայն, Թուրք Ազգ. Ժողովի բացումէն առաջ, կարեւոր փոփոխութիւններ կը նախատեսուին Թուրք նախարարներու խորհուրդին մէջ: Ելմտական գործավարը Սարաճ Օղլու Շիւքրի պիտի անցնի կազմուելիք Պետական Դրամատան գլուխը: Դատական գործավարը Մահմուտ Էսատ պիտի կոչուի դեսպանական պաշտօնի մը: Ուրիշ փոփոխութիւններ եւս հաւանական կը նկատուին:

ՖԷԹՀԻ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Երբ Ֆէթհի իր մէկ քանի կուսակիցներով Իզմիր հասաւ, հոն կազմելու համար Սէրպէսթիի մասնաճիւղ մը, խուռն բազմութիւն մը արդէն կը սպասէր իրեն, զայն ընդունելու համար Թուրք ամբոխի վայել խելայեղ խանդավառութեան կանչերով: Ոստիկանութիւնն ի զուր կը փորձէր սանձել բազմութեան պոռթկումը: Բախումներ տեղի ունեցան:

Հազիւ ցամաք ոտք կոխած, Ֆէթհի ճառ մը խօսեցաւ, քննադատելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ զայն նկատելով պատասխանատու ներկայ տագնապին եւ տնտեսական վատթար վիճակին: Իզմիր ըլլալով առեւտրական քաղաք մը եւ ամէնէն աւելի վնասուած Թուրքիոյ տնտեսական տագնապէն, ամբողջովին կողմնակից ըլլալ կը թուի Ֆէթհիի, մանաւանդ որ ան կը ճառէ տնտեսական բարգաւաճումէ:

Մեծ խառնակութիւն Իզմիրի մէջ

Իզմիրէն հասած վերջին լուրի մը համաձայն, հրապարակային մեծ հաւաքոյթի մը ընթացքին, ուր կը խօսէր Ֆէթհի պէյ, մեծ խռովութիւններ ծագեցան:

Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ միջամտել կարգը վերահաստատելու համար: 300 անձեր ձերբակալուեցան:

Ըսմէթ եւ Ֆէթհի դէմ դէմի

Եալովայի մէջ Ֆէթհի հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է.

Երեւակայեցէք մարդ մը որ դրամ չունի, բայց պարտքով ինքնաշարժ կ'առնէ: Ոչ ինքնաշարժը պիտի բանի, ոչ ալ պարտքը պիտի վճարուի: Դրամ չունենալուն համար՝ սնանկութեան դատապարտուած է:

Ըսմէթ փաշայի երկաթուղիի քաղաքականութիւնը «ահա այս մարդուն կացութեան մատնած է մեզ»: Արտասահմանի մէջ վարկ չունինք այլ եւս, մեր պիւտճէն շատ գէշ խանգարուած է եւ ելմտական տեսակէտով պարտուած վիճակի մէջ ենք: «Ըսմէթ փաշա եւ ընկերները չեն կրնար ըմբռնել կացութեան ահաւորութիւնը»: Մեղադրելի չեն, որովհետեւ իրենց մէջ ելմտական գործերէ հասկցող չկայ, Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ յաջողութիւն է ջանք թափել որ հրապարակը իբր վարդաստան ներկայացուի: Մարդիկ, որոնք նստած են Էնկիւրի եւ հեռու պրած աշխարհի անցուդարձերէն, բաւական է որ այսքան անհոգ ըլլան:

Մինչդեռ կառավարելու պաշտօնը այսօր ամբողջովին տնտեսական հանգամանք մը առած է, եւ աշխարհի ամէն կողմը տնտեսագէտներն են որ պետութեան գլուխը անցած են: Ժամանակը եկած է որ մենք ալ տնտեսական վարչական մեքենայ մը հաստատենք:

Ըսմէթ փաշա կ'ըսէ թէ ինք կ'ուզէ եղած մենաշնորհները ջնջել, մինչդեռ կարգ մը մենաշնորհներ իմ կողմէ հաստատուած են եղեր: Ըսի թէ ջնջելու է այն մենաշնորհները, որոնք տուրքի ձեւ ունին: Ծխախոտի մենաշնորհը ես հաստատեցի և կողմնակից եմ որ շարունակուի, բայց առանց ժողովուրդը ճզմելու: Ես ամէնէն աւելի շաքարի, քարիւղի եւ նաւահանգիստի մենաշնորհներուն դէմ եմ: Իսկ լուցկիի մենաշնորհի ձեւը ողբերգութիւն մըն է, որուն մասին պիտի խօսիմ Ազգ. Ժողովին մէջ:

ԱՆԳԼԵՒԹՈՒՐՔ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ

Թուրք կառավարութիւնը յայտնեց անգլիական դեսպանատան թէ կը մերժէ թոյլ տալ որ անգլիական նաւատորմիղը այցելէ Անատոլուի հարաւ-արեւմտեան եզերքի Թուրք նաւահանգիստները, ինչպէս մտադրեր էր կատարել այս եւ յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին: Այս մերժումին պատճառները Թուրքիա չի յայտներ. բայց կը կարծուի թէ Թուրքիա չուզեր որ Անգլիա սովորութիւն դարձնէ տարին անգամ մը այցելել Թրքական ջուրերը:

Թուրքեւպարսիկ բանակցութիւն

ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը իր թերթին կը հեռագրէ թէ Թեհրանի Թրքական նոր դեսպանը, որ արդէն իսկ հասած է իր պաշտօնատեղին, ամէն լիազօրութիւն ունի Պարսկաստանի գիջելու համար հողաշերտ մը, փոխան Արարատ լերան, որ ռազմագիտական տեսակէտով այնքան մեծ նշանակութիւն ունի Թուրքիոյ համար:

Եթե Պարսկաստան ընդունի այս առաջարկը, Թրքական բանակին գործը պիտի դիւրանայ եւ կարելի պիտի ըլլայ Արարատը պաշարել:

Առաջին ձիւնը տեղացած է արդէն Արարատի վրայ, ընդհատելով պատերազմական գործողութիւնները:

Սուրիոյ ֆրանսական իշխանութիւններն ալ, իրենց կարգին, միջոցներ ձեռք առած են սահմանագլխային դէպքերը արգիլելու համար:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՆՈՐ ՑԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Մինչ մէկ կողմէ Արարատի բարձունքներուն վրայ եւ Արեւելեան Նահանգներուն մէջ Թնդանօթը կ'որոտայ եւ յանուն ազատութեան արիւն կըթափուի, աղին քաղաքագէտները կ'օրօրեն ժողովուրդը՝ կուսակցութիւն խաղալով։

Մէկ կողմէ Ֆէթհի պէյ եւ Ըսմէթ փաշա թեւ թեւի անցած «քէյֆ»եր կը սարքեն Եալովայի ջերմուկներուն մէջ, միւս կողմէ դիւրահաւան Եւրոպային կը հաւատացնեն թէ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը կազմուած է եւ հանրապետական բնականոն պայմաններ ստեղծուած են բռնապետական Թուրքիոյ մէջ։

Լրագրական նցկտուր տեղեկութիւնները որոշ խանդավառութիւն առաջ բերած են արտասահմանի, մասնաւորապէս Ֆրանսայի կարգ մը հայկական շրջանակներուն մէջ։ Բացի հոգեբանական պատճառներէ, այդ ոգեւորութեան առիթ տուած է Պոլսահայ լրաբերներու մէկ տեսակցութիւնը Ֆէթհի պէյի հետ։

Ազատ Հանրապետական կուսակցութեան հիմնադիրը, պատասխանելով հայ լրաբերի մը հարցումներուն, ըսեր է թէ իր կուսակցութեան հետ կրնան գործակցիլ բոլոր Թուրք (Թրքահպատակ) հայրենակիցները, առանց ցեղի եւ կրօնքի խտրութեան, կը բաւէ որ ընդունած ըլլան կուսակցութեան ծրագիրը։ Բոլոր հայրենակիցներն ալ պէտք է վայելեն հանրապետական կարգերուն շնորհած ամէն կարգի ազատութիւնները, եւն.։ Ընդհանուր խօսքեր, արտասանուած յանուն քաղաքավարութեան եւ պարագաներուն բերումով։ Ո՛չ մէկ դրական խոստում, ո՛չ մէկ մասնաւոր ակնարկութիւն որոշ բանի մը։

Եւ սակայն աժան ազգասիրութեան ասպետները հրապարակը կ'աղմկեն, միտքերը կը պղտորեն եւ զուր յոյսեր կը ներշնչեն ծննդավայրէն դուրս նետուած եւ հայրենաբաղձութեամբ տառապող բազմութիւններուն։ Մանաւանդ անոնց՝ որոնք կալուած ու հարստութիւն լքած՝ վերադարձի երջանիկ օրուան կը սպասեն, աչքերնին ջուր կտրած։

Ինչպէս մեր նախորդ յօդուածով ալ դիտել տուինք, նոր կուսակցութեան հրապարակ գալովը Թուրքիոյ ներկայ կացութեան մէջ կարեւոր ո՛չ մէկ փոփոխութիւն առաջ պիտի գայ, մանաւանդ փոքրամասնութեանց գոյավիճակին մէջ։ Ո՛չ միայն արտասահմանի Հայերը իրաւունք չպիտի ստանան Թուրքիա վերադառնալու, այլ նոյնիսկ Պոլսեցնակ Հայերը չպիտի կրնան երկրին ամէն կողմերը ազատ երթեւեկ ունենալ։

Պոլսական նոյն ամբոխավար թերթերը երկու տարի առաջ ալ նման յուսատու լուրեր հրամցուցին իրենց ընթերցողներուն, բայց շատ չանցած խայտառակուեցան ու լռեցին։Նոր Թուրքիոյ քաղաքականութեան ծանօթ որեւէ լուրջ մարդ, ինքզինքին թոյլ չպիտի տայ նման շփոթութիւններ ստեղծել միտքերու մէջ։

Եոնուս Նատի «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ (21 օգոստոս), խօսելով հայերէն թերթերու այս հրատարակութեանց մասին, կ'ըսէ թէ Ֆէթհի պէյի խօսքերը բաւարար չափով չեն լուսաբաներ փոքրամասնութեանց խնդիրը։ «Գործակցութիւն՝ չի նշանակեր իրաւական կատարեալ ու ամբողջական հաւասարութիւն»։

Յետոյ Օսմանեան Կայսրութեան բաղկացուցիչ տարրերուն մասին պատմական հակիրճ ծանօթութենէ մը վերջ, կը յիշէ Լօզանի դաշնագրին մէջ փոքրամասնութեանց համար տրուած իրաւունքները, ու կ'աւելցնէ.

«Սակայն որովհետեւ մենք ուզեցինք նոր պետութեան հիմերը դնել կեանքի ու գոյութեան ամէնէն արդիական պայմաններուն պատշաճ եղանակով մը, ատոր համար ալ բոլոր հայրենակիցներուն երաշխաւորեցինք հաւասար եւ արդիական իրաւունքներ, ուստի եւ ստեղծեցինք այնպիսի վիճակ մը, որ ստուերի մէջ կը ձգէ Լօզանի դաշնագրին ապահովել ուզած շահերը։ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները նախամեծար համարեցին հրաժարիլ փոքրամասնութեանց իրաւունքներէն, որոնք հայրենակցի իրաւունքներուն հետ համեմատելով, երկրորդական աստիճանի վրայ կը ձգէին զիրենք»։

Ահա՛ կտրուկ պատասխան մը ամբոխավար հայ թերթերուն, որոնց պսակաւոր ամբոխավար Եոնուս Նատիի կողմէ։ Փոքրամասնութեանց խնդիր չկայ այսօր Թուրքիոյ մէջ։ Լօզանի դաշնագրին այդ մասին դրած յօդուածները մերժուած եւ չեղեալ նկատուած են նոյնինքն ոչ-Թուրք տարրերուն կողմէ, որոնք Թուրք հայրենակիցներուն հաւասար (?) ազատութիւններ կը վայելեն «իրաւունքներու հաւասարութիւն, գաղափարի ինքնիշխանութիւն», ինչպէս կը բնորոշէ ինքը։

Եւ որովհետեւ իր խօսքերուն ինք ալ չի հաւատար, «Թասվիրի Էֆքեար»ի նախկին խմբագիրը կ'աւելցնէ որ գործնականին մէջ որոշ թերացումներ եղած են եւ այսուհետեւ Թուրք ժողովրդապետութիւնը առանց ցեղի ու կրօնքի խտրութեան, հայրենիքին բոլոր զաւակները նոյն սիրով պիտի ողջագուրէ, մանաւանդ որ Յունաստանի հետ ալ համաձայնութիւնը կնքուած է...։

Ութը տարուան փորձառութիւնը ցոյց կու տայ թէ նոր Թուրքիա կը քալէ համաձայն որոշ ծրագրի մը, որ գերազանցապէս ազգայնամոլ հանգամանք ունի։ Ազգայնական շարժումը, որ ծայր տուաւ գրեթէ աշխարհի ամէն կողմը Մեծ Պատերազմէն ի վեր, մասնաւորապէս շեշտուած է Թուրքիոյ մէջ։ Թրքացում ամէն բանի, սկսելով դպրոցներէն։ Ու մենք կը տեսնենք թէ Թրքացման քաղաքականութիւնը ի՛նչպէս տարուէ տարի աւելի խորապէս կը թափանցէ ոչ-Թուրք դպրոցներէն ներս, ի հեճուկս Լօզանի դաշնագրին։ Թէ ի՛նչպէս ոչ-Թուրք տարրերը հետզհետէ կը հեռացուին ո՛չ միայն պետական, այլ եւ առեւտրական անմեղ պաշտօններէ ու գործերէ։ Նպատակ՝ կեանքը անտանելի դարձնել ոչ-Թուրքերուն եւ խաղաղ միջոցներով ստիպել զանոնք որ ձգեն հեռանան երկրէն։

Այս բոլորէն վերջ, ի՛նչ հըրաշք պէտք է պատահի, որ այս հետեւողական քաղաքականութեան մէջ փոփոխութիւն մտնէ։

Ի՞նչ յոյս կարելի է դնել նորակազմ կուսակցութեան վրայ, որուն հիմնադիրը Մուսթաֆա Քէմալէն՝ Խալք կուսակցութեան նախագահէն կը ստանայ իր հրահանգները եւ անոր խորհուրդներով կը կազմէ իր ծրագիրը։Ո՛չ մէկ լուրջ հակառակութիւն, ո՛չ մէկ սկզբունքային հիմնական տարբերութիւն կը բաժնեն Ըսմէթն ու Ֆէթհին։ Թուրքիան տնտեսապէս քայքայուած ու փճացած է, Ըսմէթի քաղաքականութիւնը սնանկացած է, ներքին քաղաքացիական կռիւ մը կը հիւծէ զայն, քամելով անոր շնչերակին արիւնը։ Դրամ չկայ։ Եւրոպացին վստահութիւն չունի։ Պէտք էր վերջապէս ճար մը գտնել այս անել կացութեան։

Ֆէթհին ապարէզ կ'իջնէ՝ պարզապէս ազատարար լաստ մը գտնելու յոյսով, որպէսզի խաղաղութեան նաւահանգիստը հասցնէ ալեկոծ Թուրքիան։ Պիտի յաջողի՞ այդ փորձը։

Հաւանական է։

Թուրքիա բախտաւոր աստղի տակ ծնած է։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՋԳԱՅԱՐԱՆՔՈՎ

Է.

ՈՂՋՈ՜ՅՆ ՔԵԶ, ԾՈՎ

Ահա նորէն ծովուն եզերքը։

Փրատոյի կապտաւուն սօսիները ետ կը փախչին, դէպի քաղաք, իսկ մեր առջեւը ցամաքը կը ճզմուի հսկայ ոստրէի մը պէս, եւ ծովը կ'երեւի խեցեմաներ ժայռերու մէջէն։

Ահա կանանչ-կապո՜յտը ծովուն, ոլթատունկի գոյնով։ Արեւը ոսկեզօծ ողկոյզներ կը շինէ ալիքներուն մէջ, որոնք տերեւներու նման կը բաբախեն ու կը թրթռան։

Եզերքը, աւազներուն վրայ, ու քիչ անդին՝ փրփուրներուն մէջ, մարդկութիւնը. մերկ եւ աղուոր, տօնելու է եկեր կարծես հին Աստուծոյ մը փառքը։

Ողջո՜յն քեզ, հեթանոս ծով, դո՜ւն գեղեցիկ աստուածուհի։ Ե՛ս ալ եկայ ահա երկրպագելու քեզի, եւ համբուրելու պատմուճանդ սամազուն։ Ես, զաւակը հին ժողովուրդի մը, որ քեզ պաշտեր է քիչիկ մը ջուրի մէջ, լեռներն ի վար սպիտակ աղաւնիներու նման իջնող առուներու փրփուրին մէջ, հովիտներու բերնէն ժայթքած եւ եղնիկի մը պէս ոստոստուն գետերուն մէջ, փառապանծ վանայ գեղձի գոյն լիճին մէջ,— լուսնկա՜յ՝ երկնուց ինկած ու հալած,— ես, ո՛վ մեծ ծով, ջուր չունիմ հիմա եւ օտար ջուրերու մէջ կուգամ փնտռել մեր հին աստուածուհիները։ Ցո՜ւր ինձ տեսնել ջրանուշները, միգանուշները, յուշկապարիկները, յաւերժահարսները, տո՜ւր ինձ, ծո՛վ, տո՜ւր ինձ, տո՜ւր ինձ...։

ԾՈՎՈՒՆ ՄԷՋ

Կը լողամ։

Ծո՜վը գրկեց զիս ու առաւ տարա՜ւ։

Ես մերկ եմ, եւ ծո՛վն ալ — աղուոր յուշկապարիկ — մերկ է։ Իմ մորթս թուխ է, իսկ անոր մորթը՝ կապոյտ։ Ալիքները կը գգուեն զիս, եւ ես կը գգուեմ ալիքները։ Օ՜, ի՜նչ անուշ են մորթային զգայութիւնները, — գինո՛վ եմ արդէն։

Հիմա կարծես պիտի քնանամ թափանցիկ ու թանկագին բեղեբու մէջ։ Ալիք մը այնպէ՛ս անուշ կը համբուրէ ուսս, որ կը հրճուիմ ու կը խայտամ երանութենէս։ Սպիտակ թիթեռնիկներու նման՝ փրփուրը կը խաղայ ոտքերուս վրայ։ Ականջիս մէջ մետաքս պատմուճաններու շշիւնը։ Ցանկարծ ջուրը կը բարձրանայ թեւի պէս, «ծածկէ կուրծքդ» կ'ըսէ եւ վրաս կը նետէ բիւրեղեայ ալիքներ։ Այո՛, կը մտածեմ համակերպութեամբ, ջուրերու թագուհութեան մէջ յաւերժահարսերը սովորութիւնն ունին իրենց մարմինը պահելու, եւ սակայն կ'ուրախանամ, «այս ի՜նչ հոգածութիւն ինծի համար» կ'ըսեմ։ Հա՛, ծովը կնոջ մը պէս է, իր թաւշեայ մատներով կը գգուէ ու կը խնամէ զգայութիւններս։ Կը սահի մարմնիս վրայէն գետնամամուռի (lycopode) բամբա՜կ փոշիին նման։

Աչքերս կիսախուփ, կը դիտեմ երկինքը։ Թարթիչներս թաց են եւ երկինքի պաստառը կ'երեւի կարծես մշուշով պատած։ Կ'երազե՞մ, բայց մորթս արթուն է։ Ինծի այնպէս կը թուի թէ ծովանուշները կը քրքջան գլխուս տակ։ Մէկը բոպուկը նետեց մէջքիս վրայէն։ Ա՜յ, կանանչ մազերու հեղեղ մը ահա։ Ու հիմա կը լողամ, լող կուռամ մազերու մէջ։ Սերկեւիլի աղուամազի պէս նուրբ ու տաք, կակուղ ու թաւշային են ջրանուշները։

Պահ մը արթննալով զգայախաբութենէս, ուր թաղուեցայ յանկարծ, կը պոռամ.

— Ծո՜վ, ծո՛վ, ի՜նչպէս կը վառես երեւակայութիւնս։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Բ.

Այս համագումարը որոշեց միացնել բոլոր ճիգերը եւ բոլոր կամքերը միակ ղեկավարութեան տակ։ Բոլոր յեղափոխական եւ քաղաքական քիւրտ կազմակերպութիւնները լուծուած յայտարարուեցան։ Կազմակերպուեցաւ քիւրտ ազգային դաշնակցութիւնը՝ (Լիկ) «Հոյպուն»ը, ըստ այս համագումարին տուած որոշումներուն։

Հոյպունի գլխաւոր ուժերը կը գտնուին Թուրքերու գերիշխանութեան ենթակայ հողամասերուն մէջ եւ Էնկլիրբի կառավարութիւնը, անկարող հակազդելու անոնց դէմ, կ'ուզէ երկպառակութիւն սերմանել, պատրուակելով թէ Հոյպունը այնպիսի կազմակերպութիւն մըն է որ իր գործունէութեան դաշտը արտասահմանի մէջ հաստատած է։

Քրտական յեղափոխութիւնը քրտական ազգային դաշնակցութիւնը՝ Հոյպունը՝ ինչպէս նաեւ այն քիւրտ հայրենասէրները որ զայն կը կազմեն, ոչ մէկ կապ ու յարաբերութիւն ունին խալիֆային հետ, ոչ հակաքէմալական Թուրքերուն, ոչ 150նոցներու ցանկին մէջ գտնուողներուն հետ, ոչ ալ որեւէ օտար անձնաւորութեան հետ, ոչ ալ գնդապետ Լօրէնսի եւ կամ այլ անձերու հետ, զորս Թուրքերը կը փորձեն մասնակից ցոյց տալ քիւրտ յեղափոխական շարժման, որքան Մուսթաֆա Քէմալն ու Ըսմէթը։

Քիւրտ զօրքերը ղեկավարողը զօրավար Իհսան Նուրի փաշան է,— Պիթլիսցի Քիւրտ մը,— որ ըմբոստութեան դրդիչը եղաւ Պէյթ Իւլ Շէպապի մէջ, (Պաթման)։ Նուրի փաշա ընդհանուր հրամանատարն է քրտական կանոնաւոր եւ անկանոն բոլոր զինուած ուժերուն։

1925ի յեղափոխութեան ձախողութենէն, քրտական զինեալ ուժերէն մաս մը ապաստանած էր Քիւրտիստանի լեռներուն վրայ եւ կը շարունակէր կռիւ մղել Թուրքերուն դէմ։ Բայց, զրկուելով ամէն օժանդակութենէ եւ ղեկավարութենէ այս քիւրտ հայրենասէրները ուժասպառութեան սպառնալիքին ենթարկուած էին, ի վերջոյ։ Սախպողական էր ուրեմն օճախ մը ստեղծել, այս բոլոր ուժերը հոն համախմբելու, անոնց աջակցութիւն տալու եւ զանոնք վերակազմելու համար։ Պիտի կազմակերպուէր միակ ղեկավարութիւն մը, ապագայ գործունէութեանց համար։ Այդ հիմնական գործը՝ Հոյպունի կող մէ վստահուեցաւ Իհսան Նուրի փաշայի, որ արդէն 1926էն ի վեր Էգրի կը գտնուէր փոքրիկ ուժով մը։

Իհսան Նուրի փաշա 1927 տարին նուիրեց քրտական ուժերու կազմակերպութեան. կոչ ըրաւ քրտական լեռներու վրայ ցրուած բոլոր հայրենասէր մարտիկներուն եւ բոլոր անոնց, որոնք բարի տրամադրութիւն ունէին։

1928ին՝ Իհսան Նուրի փաշա գլուխն անցած էր քանի մը հազարի հասնող լաւ մարզուած կարգապահ եւ սպառազէն բանակի մը։ Քաղաքային վարչութիւն մը ստեղծուեցաւ Իպրահիմ Հասքի Թէլլօ փաշայի նախագահութեան տակ եւ քիւրտ դրօշը տնկուեցաւ նոյն այս լեռան վրայ (Էւրի)։

1929ին գումարուած համագումարը որոշեց յարձակողական ձեռնարկել, Իհսան Նուրի փաշայի ուժերով։

Այս յարձակողական նպատակն էր.

1.— Հարկադրել Թուրքերը որ զգան քիչ մը իրենց հալածանքի բնազդը, որուն ազատ ասպարէզ տուած էին եւ զոր կ'ուզէին կիրարկել նաեւ Քիւրտերուն դէմ, տեղահանութիւններով եւ ջարդերով, որոնք այնքան արդիւնաւորապէս յաջողած էին Հայերուն հանդէպ։

2.— Ջէնք եւ ռազմամթերք հայթայթել քիւրտ կամաւորներուն, որոնք ամէն կողմէ Էյրի տաղի վրայ կը խուժէին.

3.— Սրտապնդել եւ բարոյականը բարձրացնել այն Քիւրտերուն, որոնք բանտերուն, ինչպէս նաեւ քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ կ'ենթարկուէին ամէնէն անողոք տանջանքներուն։

Քրտական ուժերը որոնք Էյրի հաւաքուած էին, զինուորապէս կազմակերպուած էին եւ տրուած հետեւեալ պետերու հրամանատարութեան տակ.—

Առէվի Ազիզ, Ֆերզէնտէ պէյ, Օսման Քլին, Ալէվի Պիշօ, Խալիսա պէյ, Թաճէտտին, Քեամիլ Մարխոր, Պանօ, Մուսա Պերքին Սաքան, Եուսուֆ Րէտքնի, Մուսթաֆա Բիլօյի, Տիվանէ Հասէ Սօրի։

Քիւրտ ջոկատներ սկսան յարձակիլ Թուրքերուն վրայ ամէն տեղ, ուր կը հանդիպէին անոնց, Պայազիտէն Կաղզուան եւ Էրզրում, Մուշ, Պիթլիս, Վան Խանասոր եւ մինչեւ Կարս ու Արտահան։

Թուրքերը ուզեցին հակազդել եւ բնաջնջել այս հայրենասէրները եւ անոնց դէմ ղրկեցին այն բոլոր ուժերը զորս, կրցան ժողվել տեղին վրայ։

Այս կռիւներուն հաշուեկշիռն եղաւ Թուրքերուն համար՝ բազմաթիւ սպաներու կորուստը, հարիւրաւոր զինուորներու գերեվարութիւնը եւ մօտ 3000 մեռեալ։ Քիւրտերը Էյրի վերադարձան, միասին տանելով կարեւոր քանակութեամբ աւար որ կը բաղկանայ 250 գնդացիրէ, 40 թնդանօթէ և 30,000 փամփուշտէ եւ հարիւրաւոր անտուկ պարէնէ։

Հոյպունի նպատակը իրականացած էր, եւ Թուրքերը դադրեցուցին ժամանակի մը համար իրենց հալածանքները։

Այս ձախողութեան առջեւ եւ նկատի ունենալով այն անկարողութիւնը որուն մէջ կը գտնուէր զինեալ մեծ ուժեր ղրկելու համար, Թուրք կառավարութիւնը փորձեց նոր խաղեր ընել, որոնք այնքան լաւապէս յաջողած էին անցեալին մէջ։

1928ի Մայիսի կէսերուն, Էնկիւրիի խորհրդարանի 12 երեսփոխաններէն բաղկացած պատուիրակութիւն մը, որուն կը մասնակցէին նաեւ Քարաքիլիսէի կուսակալը, 29րդ զօրագունդի հրամանատարը, Նահանգի ոստիկ. զինուորութեան հրամանատարը, Տիատինի եւ Պայազիտի գայմագամները, գնաց Շէյխլի Քէօփրի եւ տեսակցութիւն մը խնդրեց քիւրտ ուժերու հրամանատարէն։ Իհսան Նուրի փաշա գնաց այս տեսակցութեան 60 ձիաւոր հետեւորդներով։

Շէյխլի Քէօփրիւ սահմանային գիծն է Թուրքերու կողմէ գրաւուած հողամասերուն եւ Էյրիի քիւրտ ուժերուն միջեւ։

Թուրք պատուիրակութիւնը առաջարկեց Իհսան Նուրի փաշայի, յանուն Թուրք կառավարութեան ընդհանուր ներում եւ իրեն համար բարձր պաշտօն մը՛ ըլլայ Թուրքիոյ, ըլլայ արտասահմանի մէջ, եթէ Քիւրտերը հպատակութիւն յայտնէին։

Իհսան Նուրի փաշա
մարհանքով մերժեց Թրք
տյս առաջարկները եւ
հասկցուց թէ իրենց համ
գունելի միակ պայմանը
եւնոյն ատեն վերջ պիտի
կռիւին, Քիւրտիստանի
պումն էր Թուրք զօրքերու
մէ եւ Քիւրտիստանի անկա
թեան ճանաչումը Թուրք
կողմէ։

Թուրք պատուիրակութի
վերադարձաւ, շփոթու
մատնուած այս վճռակա
կտրուկ լեզուին առջեւ,
չէր սպասեր։

Թուրք կառավարութիւնը
հանուր ներման օրէնք մը
տարարեց քաղաքական զա
պարտեալներու եւ աքսորեալ
րու համար, ինչպէս նաեւ
բռստներու համար, պայմ
որ հպատակութիւն յայտ
երեք ամսուան պայմանաժ
մը՝ մէջ։ Այս պայմանա
բազմաթիւ անզամներ վեր
բոգուեցաւ, առանց տալու
կառավարութեան կողմէ
կալուած արդիւնքը։

Ընդհանուր քննիչ Իպր
Թալի պէյ, ատեն մը եռ
նեց իր դիմումները Էյրի
հաւաքուած քիւրտ պետ
մօտ, Վանի եւ Պիթլիսի կ
կալներուն միջոցով, որ
շրջանները ճամբորդած էր
նոյն ձախողանքին յանգ
Պայազիտի կուսակալը, կ
լով թէ ինք պիտի կրնար
դել հո՛ն՝ ուր ուրիշներ ն
ղած էին, Պայազիտ գնաց

Հոս կուտանք Թարգմ
թիւնը այն մէկ քանի նա
ներուն, որոնք փոխանակ
այս առթիւ։ Այս նամա
այնքան պերճախօս են ի
որ ամէն կարգի մեկնաբ
թիւն աւելորդ կը դառն
Պայազիտի կուսակալին

28 փետ

Հասքի Թէլլօ Աղայ,
Ներումը որ շնորհուա
անձերուն, որոնք ար
աքսորուելէ ետք, յաջող
փախչիլ իրենց աքսորավ
եւ Էյրի ապաստանիլ,
շնորհուի նաեւ այնպիսի
րու, ինչպէս դուն ես, որ
րի ապաստանած են,
ազատելու համար, եթէ
տակութիւն յայտնեն երե
սուան պայմանաժամու

Այն օրէն ի վեր որ
զիտի կուսակալ նշանակ
ես քննեցի արեւմուտք
ուածները, անձնական
խնդրութեանց զոհերը
րապետական կառավար
ալ, նոյն համոզումը գոյա
ըլլալով, յայտարարեց
այս օրէնքը եւ այս
ցոյց տուաւ արդարութեա
ոգի մը։ Տեղեկացայ
զուած եմ թէ դուն պ
մարդ մըն ես, քաջ եւ
պահ եւ բոլորովին
ամէն տեսակ մեղադրա

Ուրեմն, անկեղծ սր
հուրդ կուտամ քեզ, ինչ
անոնց որոնք քու կացո
մէջ կը գտնուին վայր
առաջ հպատակութիւն յ
եւ օգտուիլ այս առիթէ
զիս մօտեց մինչեւ Պայազ
լու, հակառակ այս խի
եւ ձիւնին, իմ խղճիս
արդիւնքն է։ Հոս գալու
կեդրոնական կառավար
կողմէ ոչ մէկ հրահանգ
Կառավարութիւնը օրէնք
տարածած, երեք ամիս
նաժամ որոշած է եւ ան
հրահանգները տուած
եղած ծանուցումներն
Անոնք որ կը հպատակ
գ՛ն, իսկ անոնք որ
կրնան իրենց ուզած
թալ։

Բայց տեղեկացայ
մեզ մարդիկ, կիներ եւ
ներ ցրուեր են լեռներ
եւ ամենախիստ զրկա
կ'ենթարկուին։ Սրտիս
սաւ մը զգացի։ Որոշեցի
կարենալ բացատրել
իմ կառավարութեան հ
ները, խորհուրդ տալ
ղոց եւ փրկելու յոյսով
բնակիչներէս եւ կրօ
րէս մէկ քանին որոնք
են եւ ոչ մէկ սխալ գործ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

ՀԵՐՈՍԸ

Մարդիկ կը շահին ուրախանալու համար, իսկ հերոսները կը շահին տալու համար: Հերոսները իրենց պետերուն ծառաներն ըլլալէ առաջ, մարդոց ծառաներն են:

Հերոսը իր վստահութիւնները կը ճանչնայ: Հերոսը ինքն ալ ունի օրեր, ուր կը փորձուի միայն ապրիլ: Հերոսները ունին իրենց փորձութիւնները, բայց հերոսական ձօւթիւնները, փորձութիւններ: Պէտք է հրել մարդիկը, իսկ պէտք է բռնել հերոսները: Ցղնութիւնը ոչ ալ անօթութիւնը չեն ազդեր հերոսներուն վրայ: Մարդիկ ունին իրենց ծառայութեան կարգը, իսկ հերոսները ո՛չ: Ինչպէս մայրերը նոյնպէս հերոսները պէտք չէ որ ոտքի հանենք: Ո՛չ հերոսներուն եւ ո՛չ ալ մայրերուն շնորհակալութիւն կը յայտնեն:

Զգպուած մարմնի մը մէջ անզուսպ հոգին մարդը սուրբ եւ հերոս կ'ընէ:

Հերոսութեան բնակարանը գաղափարներու սահմանին մէջ կ'իյնայ: Ինչպէս սուրբերը, նոյնպէս եւ հերոսները մտքի հսկաներ են:

Ըլլալ անոնց կողմը, որ կը տառապին, եւ ոչ թէ անոնց կողմը, որոնցմէ մարդ կը տառապի: Ա՛յ հպարտութիւնն է հերոսներուն:

Ապրիլ եւ լաւ ապրիլ՝ նշանաբանն է հերոսին:

Հերոսը տառապիլ կ'ուզէ: Անով հպարտ է ան:

Մարդը կը կեղեքէ, իսկ հերոսը կը ծառայէ:

Պատերազմի մէջ ուրիշին ենթարկուիլը աւելի ծանր է քան չգործելը: Բայց հերոսը չիկրնար ենթարկուիլ եւ ուրիշի հրամանին տակ գործել: Հերոսները հնարողներ են, ստեղծագործ եւ շարժումի, գործի մարդեր:

Հերոսները պարտութիւնը կը սիրեն, որովհետեւ ան կը դնէ մեծ պարտականութիւններ իրենց վրայ եւ կը բանայ նախագործութեան շրջանակը:

Քաջերը կ'անգիտանան վտանգը: Մահը անոնց համար անկըլեկալ մըն է: Գիտեն անոնք որ մահը կարելի է բայց անոր չեն հաւատար: Քաջը միշտ վտանգի սիրահար է: Քաջերուն մեծ մասը իր խիզախութիւնն ու անվախութիւնը միմիայն կռուի եւ գործի ժամանակ ցոյց կուտայ: Անոնք գիտեն գործերով միայն ինքզինքնին արժեցնել, քաջերը զգայուն կ'ըլլան եւ վերապահ, հակառակը [illegible]ւասէրներուն:

ԱՐԱՑ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՀՆՉԵԼ

Վերջերս կաթոլիկ դպրութեանց մասնագէտները կը վիճէին ու կը հարցնէին թէ ի՞նչպէս պէտք է հնչել լատինական բառերը, — հի՞ն հնչաբանութեամբ թէ նոր:

Արդարեւ, կ'ըսէին անոնք, բառերու կամ գիրերու շատ մը հնչումները փոխուած են, ճիշդ ինչպէս մեր մէջ: Մեր յ գիրը, որ ատենօք կը փոխարինէր ի գիրը ձայնաւորով մը սկսած բառերուն սկիզբը, (ինչպէս, փոխանակ ըսելու «ի Արարատ», կ'ըսէին յԱրարատ»), վերջապէս ի գիրին լծորդ այս յ գիրը, այսօր կը հնչուի պարզապէս հ: Թէ գիրերու հնչումներն ալ փոփոխութեան ենթակայ են ոչ ոք կրնայ չընդունիլ: Հագագը աշխարհագրական ազդեցութիւն մը կը կրէ, որոշ է: Նոյն ցեղէն երկու մարդիկ, մէկը լեռնաբնակ, միւսը դաշտաբնակ, չեն կրնար միեւնոյն կերպով հնչել ամէն գիր: Մասնաւորաբար հին ատեն: Այսօր դպրոցը կը սրբագրէ եւ կը նոյնացնէ հնչումները: Բայց մինչեւ այսօր ո՛րքան փոփոխութիւններկատարուած են տառերու հնչումներուն մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ հայ ժողովուրդին մէկ մասը Դ տառը կը հնչէ տ եւ Գ տառը՝ կ: Արդ, հիմա ի՞նչպէս հնչել, կը հարցնեն կաթոլիկները: Այնպէս ինչպէս կը հնչէ ժողովուրդը ներկայիս: Ասիկա լուծում մը չէ անշուշտ, որովհետեւ կարելի չէ միշտ հետեւիլ ժողովուրդին: Անհրաժեշտ է երբեմն սրբագրել զայն, ժողովուրդն ալ: Լաւագոյն է նուրբ ճաշակներու թողուլ հարցին լուծումը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Երեւանի հայ բեմադրիչները տենդագին կ'աշխատին:

Գերասանապետ Մարտիրոսեան եւ օգնականը Ղարիբեան կ'աշխատին Ծաղկաձորի մէջ դարձնել շարժանկար մը, Միշտ պատրաստ խորագիրով, հայ արիներու կեանքէն: Դերասանապետ Քալանթար եւս կը պատրաստէ Ցաղթաճարուած վիշապ անունով շարժանկար մը, որ կը ներկայացնէ Հայաստանի ջրային հարստութիւններուն նուաճումը:

Բեկնազարեան կը պատրաստէ Խորհրդային Հայաստանի տասը տարին շարժանկարը:

Ե. Չուբար եւս շարժանկար կը գրէ (ինչո՞ւ չէ): Այսպէս պատրաստած է Հին Աստուածների կործանումը, որ պիտի վերածուի խօսուն շարժանկարի: Այս շարժանկարը կը ներկայացնէ հայ բոլշեւիկներուն մայիսեան խռովութիւնները եւ ազգայնական պայքարը:

Կը պատրաստուի ուրիշ նոր շարժանկար մը, Սէն·Լուի գործադուլը, ուր պիտի ներկայացուի արտասահմանի հայ բանուորներուն կեանքը:

Պատրաստութեան մէջ է նաեւ Հալցրէք նրանց շարժանկարը, հայ կամաւորական կեանքէն, ինչպէս նաեւ Պահպանեցէք ձեր աչքերը (թրախոմայի դէմ պայքարելու համար), Մայրութեան եւ մանկութեան պաշտպանութիւնը:

Զարենց, Ալազան, Զօրեան, Զախրեան, Տէր Ցովհաննէսեան, Քալանթար, Ժամհարեան, Գուլպալ, Ղարագիւլեան, Ռաշիդ եւ Ն. Զարեան շարժանկար կը գրեն այս միջոցիս:

Ի՞ՆՉ ԴԱՍԵՐ ԵՆ

Ալֆորվիլէն Տօնիկ Զօպառեան նամակով մը կը տեղեկացնէ թէ իրենց գիւղին «հայ եկեղեցիին մէջ քրիստոնէական դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենային արդէն շատ առաջ», թէ հոգաբարձութիւնը դեռ նոր ընտրուած է, (ըսել կ'ուզէ թէ պատասխանատու չէ՞), թէ ունին իրենց կրօնական դաւանանքը եւ երկրորդը աւելորդ եւ անպէտ կը գտնեն, թէ գիւղին հայ փոքրիկներուն հայերէնի դասեր կը տրուին, թէ երբեք րուհճի չեն դառնար, (ի՞նչ բան կ'ապահովէ), թէ... կը հրաւիրէ մեզ ցոյց տալ կարելիութիւններ՝«հայեցի դաստիարակութիւն մը տալու համար մանուկներուն», եւ... ալէլուիա, ալէլուիա:

Նամակագիրը — ճամբա՛յ բացէք — հոգաբարձո՛ւ է, թէեւ ատիկա չիյայտներ, բայց կը տեսնուի, որ յոխորտանքն ունի այդ տիտղոսին: Սակայն եկեղեցիի հոգաբարձու ըլլալը պատճառ չէ, որ մարդ այսքան տգիտութիւն ցոյց տայ: Մենք կը հարցնենք պարզապէս թէ Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ կարգ մը ազանդաւորներ (րուհճի եւայլն) դասեր կուտա՞ն հայ մանուկներուն: Այո կամ ոչ: Այդ դասին արժէքը մենք կրնանք կշռել, եւ հարկ չկայ աւետարան կարդալու մեր գլխուն: Պատասխանել պարզ եւ աշխարհաբար:

Ճշդել թէ ի՛նչ «քրիստոնէական դասեր են» ատոնք: Երբ այս է հարցումը, ի՞նչ հարկ ըսելու թէ «մանուկները շաբաթը մէկ օր հայերէն կը կարդան, օրհնութիւն մը կուգայ դաս կուտայ»: Պ. Զօպառեանին կը յանձնարարեմ, որ շաբաթը վեց օր ալ ինք երթայ հայերէնի դաս առնէ, եւ սորվի նոյնպէս թէ, երբ հարցում մը կը պատասխանեն, ուրիշ բանի մասին չեն խօսիր:

Ուստի կը կրկնենք մեր յստակ հարցումը.

— Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ այլադաւան մարդիկ դասեր կուտա՞ն մանուկներուն, եւ ի՞նչ դասեր:

Ն.

ԳԵՐՄԱՆ ՍՊԱՆԵՐ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

«Տէյլի Մէյլ» կարգ մը մանրամասնութիւններ կու տայ գերման եւ ռուս գործակցութեան մասին, զոր կը կոչէ «Գերմանիոյ գործակցութիւնը՝ Ռուսիոյ զինուորականացման մէջ»:

Բացայայտ է թէ, կը գրէ, գերման հին սպաներ կը վարեն ներկայիս օդանաւերու եւ զէկաւորներու շինութիւնը՝ բոլշեւիկեան գործարաններու մէջ: Վորոնէյի գործարանին մէջ կը գտնուին գերման վեց մասնագէտներ, որոնք գերման բանակէն հին սպաներ են: Մոսկուայէն դուրս գտնուող օդանաւային գործարանի մը մէջ գերման երկու հին սպաներ կը վարեն ամբաձիգ օդանաւերու շինութիւնը:

Պետրոգրադի եւ Օտեսայի մէջ նոյնպէս, գերման սպաներ կ'աշխատին ջրասուզակներու շինութեան մէջ, մինչ բոլշեւիկեան օդանաւային ճեմարանը պաշտօն տուած է 12ի չափ գերման մասնագէտներու:

«Տէյլի Մէյլ» կ'աւելցնէ որ Ռուսիոյ մէջ շինուած օդանաւերը բոլորն ալ յատկացուած են բոլշեւիկեան բանակին: Օրինակ, բոլշեւիկ պատերազմական գործավարին վերջին տեղեկագիրը ցոյց կու տայ թէ ամսական 60 օդանաւեր կ'արտադրուին, մինչ միայն 34ը յատկացուած են կարմիր բանակին:

Ասկից զատ, ներկայիս, Ռուսիոյ մէջ կան 64 գործարաններ, որոնք թունաւոր կազերու արտադրութեամբ կը զբաղին: Այս գործարաններուն մէջ կ'աշխատին գերման մասնագէտներ, որոնց հինգը հին սպաներ են: Բազմաթիւ գերման ճարտարագէտներ բոլշեւիկեան տալրաբանական հաստատութեան մէջ կը գործեն:

ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ Կ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏ. ՈՒ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾ. ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պելկրատէն հաւաստի աղբիւրէ լուր կը տրուի թէ ժամանակէ մը ի վեր Ռումանիոյ եւ Չեխօսլովաքիոյ միջեւ գաղտնի բանակցութիւններ կը կատարուին հիմնելու համար կեդր. Եւրոպայի եւ Պալքաններու ճարտարարուեստական եւ երկրագործական խմբակցութիւն մը, որմէ դուրս պիտի մնայ Գերմանիա:

Ուրեմն, յստակ ձգտում կայ ստեղծելու Դանուբեան կազմակերպութիւն մը, որուն մաս պիտի կազմեն Չեխօսլովաքիա, Հունգարիա, Ռումանիա, Եուկօսլաւիա եւ Պուլկարիա:

Իրականութիւնն այն է սակայն թէ այս բանակցութիւնները գաղտնիք չեն եւ գաղտնի ալ չեն կատարուիր: Երկար ատենէ ի վեր նման բանակցութիւններ կը կատարուին Պալքաններու եւ Կ. Եւրոպայի մէջ: Սինոյայի եւ Վարշաւիոյ խորհրդակցութիւնները կը կազմեն այդ բանակցութեանց հանգրուանները:

ԱՄՊՐՈՊԻՆ ԱՒԵՐՆԵՐԸ

Ռուսն ամպրոպ մը քարուքանդ ըրաւ Սէն-Ցօժէնի·քը(Հայիթի, 30,000 բնակիչ): Կղզիին բնակչութեան կէսէնաւելին առանց հացի եւ ապաստանի մնացած է: Հովը որ մերթ ընդ մերթ կը փչէր ժամական 250 քիլոմեթր արագութեամբ, քանդեց բազմաթիւ տուներ, փլցուց ու թռցուց տանիքներ, արմատախիլ ըրաւ ծառեր, որոնց ճիւղերը կը թռչէր յարդի շիւղի պէս: Քաղաքին երեք քառորդը քանդած է եւ հազարաւոր վիրաւորներէ զատ, կան 800է աւելի մեռեալներ:

ԼՐՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՍՈՖԻԱ, 4 սեպտ. — Քանի մը օրէ ի վեր, Սոֆիայի մէջ կը շրջէր այն զրոյցը թէ լրտեսական կարեւոր գործ մը երեւան ելած է, թէ 20ի չափ սպաներ, ոստիկանական բազմաթիւ բարձր պաշտօնատարներ եւ արտաքին նախարարութենէն երկու կարեւոր անձնաւորութիւններ ձերբակալուած են: Կ'ըսուէր նաեւ թէ օտարականներ եւ օտար դիւանագիտական պաշտօնեաներ եւս մաս ունին գործին մէջ:

Հաւաստի աղբիւրէ կը հաստատուի թէ սպայակոյտի անդամներ, պատերազմական նախարարութեան պաշտօնեաներ եւ կարգ մը սպաներ են որ լրտեսութիւն կատարած են ի հաշիւ Եուկօսլաւիոյ:

Անցեալ շաբթու խիստ հսկողութիւն մը կազմակերպուեցաւ: Տեղակալ Ալէքսիեֆ, որ ձերբակալուեցաւ, փորձեց անձնասպան ըլլալ կտրելով իր երակը, բայց արգիլուեցաւ եւ այն ատեն յայտնեց անունները իր մեղսակիցներուն, որոնցմէ գնդ. Մարինոփոլսկի, որ դէպի Փարիզ իր յաճախակի ճամբորդութիւններով կասկած էր արթնցուցեր, անձնասպան եղաւ բանտին մէջ:

Մակեդոնացիները մեծ դեր ունեցած են լրտեսներու վրայ կատարուած հսկողութեան մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ:

ԿՈՉ ՍԱՀԱԿ ՄԵՍՐՈՊ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

Հայրենակիցներ,

Փարիզի արուարձաններէն Անիէր, Պուա·Քոլոմպ. Արժանթէօյ եւ Քոլոմպի հայ գաղութէն խումբ մը երիտասարդներու ջանքերով մօտ 3 տարի է կազմուած է Սահակ Մեսրոպ Գրադարանը՝ նպատակ ունենալով շրջանիս մէջ գտնուող նոր սերունդին ծանօթացնել մայրենի լեզուն ու իր անցեալ ու ներկայ պատմութիւնն ու գրականութիւնը.

Գաղութս օրէ օր ստուարանալուն, որով եւ ընթերցողներու թիւը բազմանալուն պատճառաւ, վարչութիւնս որոշած է ամէն գնով ճոխացնել գրադարանը զանազան նոր գրքերով:

Ուստի կոչ կ'ընենք բոլոր սրտցաւ հայրենակիցներու, մանաւանդ բոլոր հայ հեղինակներու, որ քանի մը հատոր նուիրելով միութեանս ընդառաջ երթան ու սատարեն մեր հետապնդած զուտ ազգային գաղափարին: Որեւէ նուէր ուղարկել հետեւեալ հասցէին O. Ghazérian, 71 Rue Charles Chefson, Bois-Colombes. (Seine).

Յ. Գ. — Հաճոյքով կը հաղորդենք որ վարչութեանս դիմումին վրայ Պ. Մարտիրոս Սարըեան սիրայօժար նուիրած է մեզ իր Գրադարանէն 12 ընտիր հատորներ. կը յայտնենք մեր շնորհակալիքը:

Վարչութիւն

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ երեք օդանաւեր, որոնք ճամբորդ եւ սուրհանդակ կը փոխադրեն, անցեալ օր ճամբայ ելան տեղատարափ անձրեւի պահուն: Օդանաւերու առաջին հանգրուանն է Էնկիւրին: Մինչեւ Խարկով, օդային այս ճամբորդութիւնը չափազանց վտանգ կը ներշնչէ, մթնոլորտին վիճակին պատճառով:

*** Գերման ծանօթ գրագէտներ, Կէրհարթ Հաուփթման, Թոմաս Ման, Հայնրիխ Ման, Ֆրից ֆոն Ունրուհ, Պրինօ Ֆրանք եւ նկարիչ Մաքս, որոնք կ'արհամարհէին քաղաքականութիւնը, կոչ մը հրատարակելով ձեռնպահութեան կը հրաւիրեն 10 միլիոն ընտրողներ: «Ժամը ծանրակշիռ է, կ'ըսեն: Ոչնչարէ զրկուած է Գերմանիոյ քաղաքական կեանքը, որովհետեւ մտաւորականները չեն հետաքրքրուիր: Եկած է ժամանակը, որ մտաւորականութիւնը ցոյց տայ իր կշիռը»:

"ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 4

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

— Իրապէս չենք գիտեր թէ [illegible]ւ է երախային հայրը: Այդ պատճառաւ, աւելի կը սիրենք երախան ալ, իր փոքրիկ մայրիկն ալ լաւ կը խնամենք: Կարծես [illegible]ւշկոյի ապաքինարանն ըլլար [illegible]յատնը: Անունը Մաշկա է, Մայիս Ծաղիկ կ'անուանենք, որովհետեւ մայիսին էր որ ծաղիկ [illegible]աւ: Երբ զաւակը աշխարհ բերաւ, (վարժ դայեակ մը ունինք), [illegible] վախնային ք որ կը մեռնի: [illegible]տներու վրայ կը քալէինք, [illegible] իսկ չէինք առներ: Չուզեինք որ վիժեցնէ:

Ամէլկա նստաւ գետինը: Գինին շիշն առաւ, քիթը քարին [illegible] կոտրեց, բերնին դրաւ, [illegible], շրթները սրբեց եւ ծխա[illegible] վառեց:

— Մայիս Ծաղիկը կ'ուզէր վիժեցնել: Թոյլ չտուինք: Ժողով գումարեցինք, երկար վիճաբանեցանք, եւ քուէներու մեծամասնութեամբ որոշեցինք որ զաւակը աշխարհ բերէ ողջ առողջ: Այո՛: Եւ լաւ ըրինք: Այսուհետեւ անոր հոգը ամէնուս կը պատկանի: Պիտի աշխատինք, որ մայրն ու երախան երջանիկ ըլլան:

Թուխ աղջնակ մը, որ գունաթափ ու մաշած շրջազգեստ մը հագած էր, ներս վազեց: Ձեռքին մէջ կար աղտոտ աման մը, խաւիծով լեցուն:

— Դո՞ւն ես, որ կը ծառայես Մայիս-Ծաղիկին, հարցուց Ամէլկա, քուրջ խցելով գինիի շիշին կոտրած բերանը: Լա՛ւ, ուրե՞ղ կը պտըտիս, փողոցորդի՛: Տե՛ս, պզտիկը կուլայ:

— Մայիս Ծաղիկին համար հաւարով կերակուր եփեցի:

— Լռէ՛, հիմա ոտքս կը խփեմ բերնիդ դիմաց:

Այս միջադէպը հաճելի չթուեցաւ Ֆիլկայի:

— Ինչո՞ւ այդպէս կը խօսիս: Լաւ չէ...

Մթնեց Ամէլկայի երեսը: Ակռաներուն մէջէն թուքը նետելով դուրս, ըսաւ.

— Փոքրիկ ազատութիւն մը որ տաս, գլուխդ ալ կը փրցնեն ասոնք: Դուն չես գիտեր թէ ի՛նչ վտանգաւոր լաճեր են....

ՀԻՒԱՆԴ ՄԸ

Ֆիլկա եւ Ամէլկա դուրս ելան վրանէն: Նաւուն տակ մտան: Կրակարանին մօտ, վերմակին վրայ երկնցեր էր տղեկ մը: Ալ սրունքը ճմլուած էր: Քովը կ'երկննար ցուպ մը: Փոքրիկը կը դողդղար եւ կը ճուար: Գլխին դրած էր, գլխարկի ձեւով, տոլ մը (ջրդումի կեղեւ):

— Սպիրկա, մականուանեալ «մէկուկէս ոտք», ի՞նչ ունիս:

— Ջերմ ունիմ, գիշերը կը դողամ:

— Ջգո՛յշ, ըսաւ Ամէլկա մատովն սպառնալով, մենք չենք սիրեր մարտիրոսութիւնը, հասկցա՞ր ըսածս:

— Հասկցայ, պատասխանեց հիւանդը:

Եօթեւտասը չէկ պեխերով երիտասարդ մը: Զայն կ'անուանէին Դիզինտէր: Տէնիքինի բանակին դասալիքներէն էր: Սանակօշիկէն քաշեց դանակը եւ կտրեց տոլը, դգալով մը փորեց մէջինը, կուտերը թափեց աւազին վրայ: Յետոյ Սպիրկայի տենդավառ գլխէն հանելով տոլը, դրաւ նորը, որ զովութիւն մը տուաւ հիւանդին: Սպիրկա դդումէ պաղ սաղաւարտին տակ սարսռաց եւ ուրախ հրճուանքով մը գարգձեց:

ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏԸ

Ամէն իրիկուն ժամը 10ին, գունտ ճակատով պատանի մը կը բարձրանար նաւին կամրջակին վրայ, ուր տնկած էր հսկայ կայմ մը: Կայմին գագաթէն կ'իջնէր չուան մը, որ կը կապուէր նաւին մօտ ծառի մը: Պատանին փորի վրայ կը պառկէր եւ մտիկ կ'ընէր անթելը: Զայն կ'անուանէին ճարտարագէտ Վոշկին: Հագած էր ալիւրի պարկէ շինուած բան մը: Կուրծքին վրայ կը փայլէին Ս. Գէորգի խաչը եւ ուրիշ պղինձէ պատուանշան մը: Գլխուն վրայ ձարտարագէտի գլխարկ մը, կացինի եւ խարիսխի նշանով մը: Այս գունտ ճակատ տղուն գլուխը շատ փոքր էր, զայն կը ծածկէր քուրջով մը, որուն վրայէն ճարտարագէտի գլխարկը: Հազիւ 9 տարեկան կար: Եւ սակայն կը ճգնէր ինքզինք ցոյց տալ անկախ եւ հասուն: Աւելի լուրջ երեւոյթ մը տալու համար ինքզինքին, մուրը թաթխուած խիցով մը պեխ ու մօրուք շինած էր երեսին վրայ: Իսկապէս ալ խելացի էր, թիթեղէ տուփով մը անթել հեռախօսի գործիք մը շինած էր: Ժամը հասկնալու համար շինած էր աւազաժամացոյց մը (sablier): Եւ դեռ ուրիշ բաներ:

Տղոց մեծ մասը մեծ յարգանք ցոյց կուտար այս ճարտարագէտին հանդէպ, ոմանք անկեղծութեամբ եւ ոմանք իբրեւ ծաղր:

Ֆիլկա շատ սիրեց այս ճարտարագէտ Վոշկինը: Երկրորդ գիշերն իսկ, Ֆիլկա բարձրացաւ նաւուն վրայ, եւ ճարտարագէտին մօտ գնաց:

— Բան մը կը լսե՞ս:

— Հարցնելդ աւելորդ է, պատասխանեց ծանր շեշտով մը Վոշկին, նոյն ատեն ոլորել փորձելով պեխերը: Այս ժամուս կը լսուի վիճաբանութիւն մը:

— Ի՞նչ վիճաբանութիւն:

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930
9 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1360 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐԱՆԸ ԵՒ ԱՐԻԱԿԱՆ ՑԵՂԵՐԸ

Ա.

Թէհրանի «Շաֆախ Սորխ» թերթի խմբագրականը, որ հրատարակեցինք մեր անցած շաբթուան Սեպտեմբեր 4ի և 5ի թիւերուն մէջ, առանձնապէս ուշագրաւ է, իբրեւ պարսիկ մամուլի մէկ մասի կարծիքը։

Պարսկերէն թերթը, ըստ երեւոյթին, նկատի առնելով Թուրքիոյ ձգտեալ վիճակը, աշխատած է սահմանափակուիլ միայն իրողութիւնները ներկայացնելով, ընդհանրապէս հիմնուելով Թուրքիոյ և արտասահմանի հեռագրական գործակալութեանց տուած տեղեկութիւններուն վրայ։ Միակ կէտը որ Պարսկաստանի հանրային կարծիքի արտայայտութիւնը կը թուի ըլլալ, այն եզրակացութիւնն է, որով թերթը յոյս ունի թէ թրքական բանակը չպիտի մտնէ պարսկական սահմանը, մանաւանդ որ պարսիկ զօրքերը սահմանին վրայ աչալուրջ կը հսկեն։ Այսինքն, պարսիկ մտաւորականութիւնն և հանրութիւնը իրենց ազգային արժանապատուութեան տեսակէտէն անմարսելի կը գտնեն թրքական ոտնձգութիւնները և տրամադիր են զէնքի ուժով պաշտպանել իրենց հայրենիքի սահմանները։

Պարսիկ կառավարութեան ընթացքն աւելի քան որոշ և վճռական եղաւ, քան պարսիկ մամուլի մէկ մասի արտայայտութիւնները, որոնք անորոշ էին և պարզօրէն դիւանագիտական լեզու մը կը բանեցնէին։ Պարսիկ կառավարութեան ընթացքը յայտարար նշան մըն էր, որ Պարսկաստանը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ կը ձգտի կատարեալ խաղաղութեան մը, բայց միեւնոյն ժամանակ իր բռնած չէզոք դիրքը, որ մինչեւ հիմա կրցաւ պատուաւոր կերպով պահպանել, ցոյց կուտար թէ Պարսկաստանը իր պետական շահերէն և ազգային հիմնական քաղաքականութենէն դրդուած՝ կողմնակից չէ որ քիւրտ ժողովուրդը բնաջնջուի։ Ու Պարսկաստանը մինչեւ այսօր ընդառաջ չգնաց Թուրքիոյ սպառնալից պահանջներուն, թիկունքէն հարուածելու քրտական ազատագրական շարժումը։

Եթէ պարսիկ կառավարութիւնը նկատի չառաւ ազատամիտ և միեւնոյն ժամանակ հայրենասէր մամուլի մէկ մասին կոչը պաշտպանելու և թոյլ չտալու որ մորթուի արիւնակից և արիական քիւրտ ժողովուրդը զինեալ միջամտութեամբ մը, այդ պէտք է վերագրել Պարսկաստանի խոհեմ և խաղաղասիրական քաղաքականութեան, ինչպէս նաեւ այն բարդ կացութեան, որ ստեղծուած է ռուս-թրքական դաշնակցութեամբ։

Բայց մեզի համար անըմբռնելի են «Շաֆախ Սորխ»ի արտայայտութիւնները, մանաւանդ քրտական ազատագրական շարժման պատմականը ըրած պարագային, ուր բարեկամութեան հետքն իսկ չկայ։ Ընդհակառակը, թերթը փոխ առած է թրքական մամուլի գործածած բառերը և քրտական շարժումները նկատած է կրօնական և աւազակային։ Իսկ փոքրիկ համակրութիւնները թաքնուած են շատ մանուածապատ նախադասութիւններու տակ և ծածկուած են դիւանագիտական մշուշով մը։ Մինչդեռ մամուլը կառավարութենէն աւելի հնարաւորութիւն ունի հանրային կարծիքը պատրաստելու, ազգային քաղաքականութեան հեռաւոր ճանապարհները գծելու և ազգային հաւաքական կամքը նախապատրաստելու, որոնք կառավարութեան մը համար կրնան թելադրական ըլլալ։

«Շաֆախ Սորխ»ը այս ճանապարհին վրայ չէ։ Պարսիկ մեծ օրգանին, ըստ երեւոյթին կը պակսի ազգային շահերու և բարձր հայրենասիրութեան գիտակցութիւնը։ Մենք չէ անշուշտ որ հայրենասիրական դասեր պիտի տայինք պարսիկ մամուլին։ Բայց որպէս դրացի և եղբայրակից ժողովուրդ մը գերազանցապէս կը շահագրգռուինք Պարսկաստանի վերածնութեամբ և այն կատարեալ գիտակցութիւնն ունինք որ Պարսկաստանի, Հայաստանի և Քիւրտիստանի բախտը ճակատագրականօրէն իրարու շաղկապուած է։ Այս քաղաքական շղթային մէջ, այսօր Քիւրտիստանն է բռնկած և կը դիմէ դէպի իր անկախութիւնը, ազգային պետութիւն մը կազմելու ակնյայտնի բաղձանքով։

Այս իրողութիւնը, ազգային տեսակէտներով, ամէնէն շատ Պարսկաստանի ուշադրութիւնը պիտի գրաւէր։ Որովհետեւ Պարսկաստանը համաշխարհային պատերազմէն յետոյ մտած է նոր փուլի մը մէջ և կը դիմէ դէպի իր ազգային վերածնունդը։ Հարիւր տարուան տկարութենէ և ստրկանական անկումէ մը յետոյ, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ Պարսկաստանը ազգային պետութեան դիմագիծ մը կը ստանայ հետզհետէ։ Եւ ատոր պատճառները երկուք են։ Նախ, Պարսկաստանը շրջապատող երկու խոշոր կայսրութիւնները, Ռուսաստանն ու Օսմանեան պետութիւնը իրենց նախկին ծաւալումն ու հզօրութեամբ այսօր գոյութիւն չունին։ Գոնէ Պարսկաստանի սահմաններուն մօտիկ ուրիշ փոքրիկ ազգեր կէս անկախ գոյութիւն մը ստացած են։ Երկրորդ, պարսկական գահը թաթարական ժառանգութիւն մը ըլլալէ դադրած է և անցած է բուն պարսիկ ընտանիքի մը, Փէհլէվիի ձեռքը։

Պարսկաստանը իրեն նպաստաւոր այս քաղաքական խոշոր փոփոխութիւնները կը զգայ անշուշտ։

Արդ, այս վերածնունդը կրնայ իր կատարելութեան հասնիլ, երբ Պարսկաստանի սահմաններուն վրայ, վերէն վար, Հայաստանն ու Քիւրտիստանն անկախ պետութիւններ դառնան։ Ու այս պահանջը, որքան ալ յիշեալ ազգերու գերագոյն փափաքն է, նոյնքան անհրաժեշտ պահանջ մըն է Պարսկաստանի համար։

Յաջորդով մենք կ'անդրադառնանք այս կարեւոր խնդրին պատճառաբանութեան։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՆ ԵՒ ԻՐ ԾՆՈՒՆԴԸ

«Յուսաբեր» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստ. 26).

Ամենէն ազատ պայմաններու մէջ իսկ, Թուրքիոյ հանրային ծնունդները պիտի կրեն Թուրք ժողովուրդի հանրային կառուցուածքի դրոշմը՝ դժուարէ երեւակայել քաղաքական հոսանք մը, որ, բեղմնաւորելով Թուրք ժողովուրդի ցեղային արգանդին մէջ, իր ծնողքի ինքնատիպ գծերը չժառանգէր: Մեր խօսքը հոս բարքերու մասին է սակայն. այսինքն այն ընդհանուր, հոգեբարոյական ու մտաւոր կառուցուածքի, այն ինքնադրոշմ շաղախի, որ Թրքութիւնը կը յատկորոշէ: վերջ ի վերջոյ ամէն Թուրք (ու նաեւ հայ, լեհ, յոյն եւայլն) կուսակցութիւն, աջ կամ ձախ, միապետական, ընկերվարական թէ հանրապետական ըլլալէ առաջ՝ Թուրք է (ինչպէս նաեւ հայ է, յոյն կամ լեհ): ըսել կ'ուզենք, որ կուսակցութիւնները խորքին մէջ կը ժառանգեն իրենց պատկանած ժողովուրդներու ցեղային առանձնայատուկ գծերը՝ օրինակ, անկարելի է հակաջարդարար Թուրք կուսակցութիւն մը, քանի որ ազգովին ջարդարար է ինքը Թուրք ժողովուրդը. աններելի միամտութիւն մը պիտի ըլլար ստեղծագործական արտակարգ կարողութիւններ սպասել Թուրք կուսակցութենէ մը, որովհետեւ այդ կարողութիւնները ինքը Թուրք ժողովուրդը չունի. յիմար պիտի ըլլալ կարծելու համար, թէ օրին մէկը Թուրքիոյ մէջ կարող է ծնունդ առնել մարդկային բարձր արժանիքներով — ճշմարտասիրութիւն, ազնուութիւն, այլասիրութիւն եւ այլն — կուսակցութիւն մը, որովհետեւ այդ արժանիքները ինքը Թուրքը չունի:

Մեր խօսքը հոս անհատներու մասին չէ, այլ հաւաքականութեանց, կարող է մարդկային բարձր արժանիքներու տէր Թուրք մը ըլլալ (տեսականօրէն կ'ուզենք հաւատալ, թէ կարող է ըլլալ), եւ, հետեւաբար, կարող է ըլլալ նաեւ նոյն արժանիքներու տէր Թուրք կուսակցական մը՝ բայց այս յատկութեանց տէր կուսակցութիւն մը — երբեք՝ Հաւաքաբար այդպէս չէ Թուրքը, այդպէս անկարող է ըլլալ նաեւ Թուրք հաւաքականութիւնը (տուեալ պարագային՝ կուսակցութիւնը): Եթէ ճիշդ է, որ ունի, ապա աւելի քան ճիշդ է՝ որ իւրաքանչիւր կուսակցութիւն արժանի է այն ժողովուրդին որմէ կը ծնի:

Ըսինք, որ Թուրքիոյ նորածին վիժուկի — Ազատ Հանրապետականնե՛ր — կազմաւորումին մէջ դեր ունին նաեւ Թրքական բարքերէն բացի նաեւ Թրքական կարգերը:

Ֆէթհի պէյը իր «կուսակցութեան» ծնունդը կը պարտի քէմալական դիկտատուրային՝ իր հերթին երկիրը նոյն դիկտատուրային կը պարտի գոյութիւնը նաեւ այն չարիքներուն, որոնց «դարմանումը» կոչուած է իր վրայ առնելու նոր կուսակցութիւնը:

Եթէ պահ մը ընդունինք, թէ ցեղային տեսակէտով հոտած ոչինչ կայ Թրքական ցանըմարքի մէջ: Եթէ վայրկեան մը հաւատանք, թէ անկեղծ են նոր կուսակցութեան բոլոր խօսքերը եւ բնական է իր ծնունդը, ապա պիտի տեսնենք, որ Ֆէթհի պէյի մատնանշած (ինչպէս նաեւ գիտակցաբար քօղարկած) բոլոր չարիքները դարձեալ պիտի ծագէին ու ծաւալէին Թուրքիոյ մէջ, եթէ մինչեւ իսկ Թուրքը ցեղային արատներ չունենար։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Քրտական յաջողութիւններ

(ՍԵՓ. ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

... 23 օգոստոս

Հարաւային Քիւրտիստանի մէջ քրտական յաջողութիւնները այնքան նշանակալից դարձած են, որ Թուրքերը հարկադրաբար շարժման մէջ դրած են իրենց ամբողջ ռազմական ուժերը։

Ապու Պէքիրի եւ Քէրիմ աղայի ուժերը ուղղուած են դէպ արեւելեան կողմը, Բասիլ Մահատ եւ Հաչէօ՝ երկու յայտնի աշիրէաթապետներ՝ արեւմտեան կողմէն յաջողած են ամբողջ հարաւային Քիւրտիստանը մաքրագործել թրքական ուժերէ։ Թուրքերը նեղը ննալով՝ Իրաքի սահմաններուն վրայ գտնուած իրենց ամբողջ պահականոցները լքելով՝ կեդրոնացած են Ագախ եւ Ջըրավիք։ Այդ ճակատի վրայ կան թրք. 13 եւ 7րդ թապուրները, որոնք հազիւ իրենց ապահովութեան մասին կրնան մտածել։ Ջըրավիք մեկնող թրքական ուժերը Գոյանցի աշիրէթի մէջէն անցնելով՝ անխնայ ջարդած են անզէն Քիւրտերը, ըսելով թէ Գոյանցիք օգնութեան գացած են կռուող Քիւրտերուն։ Կ'իմանանք, որ Սղերդի շրջանին մէջ տեղի ունեցած բուռն կռիւներու ընթացքին, սպաննուած են 3000 Քիւրտեր եւ 1000 թրքական զինուորներ, յաղթանակը կրկին մնացած է Քիւրտերուն։ Ճիւլամէրիկի մէջ բանտարկուած Սմայիլ աղան, Թուրքերը քաղաքէն փախչելէ առաջ, բանտի մէջ սպաննած են։

Յարձակում Ուրֆայի եւ Սըրուճի վրայ

Ուրֆայի մէջ հրատարակուող «Միլլի Ղազէթա» անուն թրքական թերթը կը գրէ.

Ընդհանուր քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյի հոս հասնելէն հինգ ժամ վերջ, հարիւր հոգինոց չէթէական խումբ մը, Շէյխ Նօհի հրամանատարութեամբ, Բայամըը քաղաքը գրաւելով, Նահիէի միւտիւրը զէնքի կոթով եւ ժանտարմայի հրամանատարն ալ դաշոյնով մարմինի զանազան մասերէն վիրաւորելէ վերջ, դէպի հարաւ փախած են։

Տարբեր ժամանակներ սահմանը անցնելով Սըրուճի կողմերը յարձակումներ գործող Քիւրտերը, թրքական ուժերու կողմէ հետապնդուելով եւ տեղական ժողովուրդի կողմէ ալ ընդունելութիւն չգտնելով, ետ կը փախչին։

Բոլշեւիկները Իրան կը խուժեն

ԵՒ ԿԸ ԹԱԼԱՆԵՆ ՈՒ ԿԸ ՋԱՐԴԵՆ ՀԱՅ ԳԻՒՂԵՐ

ԹԷՀՐԱՆ.— Բոլշեւիկեան զինուորական ուժերը, Խորհրդ. Ատրպէյճանի ըմբոստները հետապնդելով, անցած են սահմանը եւ մտած պարսկական հողամասը։ Կարմիր բանակայինները, Թաւրիզէն 50 քիլոմէթր դէպի հիւսիս գտնուող կարգ մը գիւղերու հայ բնակիչները ջարդած եւ թալանած են, զանոնք ապստամբներուն կողմնակից նկատելով։

Մոսկուայի պարսիկ դեսպանը բուռն կերպով բողոքած է պարսկական հողի այս բռնաբարման դէմ։ Թէհրանի կառավարութիւնը հատուցում կը պահանջէ խորհրդային զօրքերու պատճառած աւերներուն համար։ Կը պահանջէ նոյնպէս, որ Մոսկուան ներողութիւն խնդրէ պատահած ծանր դէպքին համար։

Թուրք-պարսիկ գործակցութիւն

ԹԷՀՐԱՆ, 7 Սեպտեմբեր.— Հաւաստի աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ համաձայնութիւն գոյացած է, սահմանագլուխին վրայ զինուորական գործակցութեան մը համար, ընդդէմ Քիւրտերուն։

Թուրք բանակը ներքնապէս պառակտուած

Աթէնքէն տրուած լուրի մը համաձայն, տարօրինակ զրոյցներ կը շրջին Թուրքիոյ ներքին կացութեան մասին։ Այս զրոյցներուն համաձայն, տարիէ մը աւելի Քէմալի եւ Ըսմէթ փաշայի միջեւ տիրող պաղութիւնը, այլեւս բացայայտ կռիւի մը փոխուած է։ Այս կռիւը աւելի բուռն եղած է հիմա, Ֆէթհի պէյի կուսակցութեան կազմութեան հետեւանքով։

Թուրքիոյ երկու պետերը Քէմալ եւ Ըսմէթ փաշա ընդհ. սպայակոյտի պետ Ֆէվզի փաշայի ներկայութեան բուռն վիճաբանութիւններէ վերջ, ծանր հայհոյանքներ փոխանակած են։

Այս կռիւները արձագանգ գտած են նաեւ բանակին մէջ, որ զանազան մասերու բաժնուած է եւ իւրաքանչիւրը առանձին համակրանք կը տածէ Քէմալի, Ֆէթհիի, Ֆէվզի փաշայի, Քեազիմ Քարապէքիրի եւ ուրիշներու։

Կ'ըսուի թէ՝ ուրիշ խումբ մըն ալ կայ որ կը հետապնդէ այսօրուան վարչաձեւին անկումը։

Հակառակ վերոյիշեալ տեղեկութեանց, իշխանութիւնը կը գտնուի Ըսմէթ փաշայի ձեռք, որ զինուորականներուն եւ քաղաքագէտներու մեծամասնութեան համակրանքը կը վայելէ, իբր լաւ զինուորական եւ քաղաքագէտ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱԼԷՊԻ ԲՈԼՇԵՒԻԿ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՀԱՅԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

«Էլ Անվալ»ի թղթակիցը 27 Օգոստոսին կը գրէ.

— Բազմաթիւ Հայեր ձերբակալուեցան, որպէս բոլշեւիկ։ Անոնց մէջ կը գտնուին ոչ-պոլշեւիկներ ալ, բայց կը կարծուի որ անոնք լայն տեղեկութիւններ ունին այդ կազմակերպութեան մասին։ Ձերբակալուածները առանձին առանձին պահականոցներու մէջ բաժնուած են, իրարմէ անջատուելու եւ իրարու հետ չյարաբերելու համար։

Գրաւուած բոլոր թուղթերը յանձնուած են քանի մը վստահելի թարգմաններու, ֆրանսերէնի թարգմանելու համար։ Բարձր Գոմիսէրի պատուիրակ Պ. Լավասթր յայտարարած է այդ պաշտօնեաներուն որ եթէ դուրսը ոեւէ գաղտնիք տան կամ գրութեանց մասին խօսին, իբրեւ յանցագործ պատիժ պիտի կրեն։ Ֆրանսական կառավարութիւնը, Ընդհանուր Ապահովութեան միջոցաւ, բոլոր հովանաւորեալ երկիրներու մէջ խիստ խուզարկութիւններ պիտի ընէ եւ վերջ պիտի տայ բոլշեւիկներուն։ Ձերբակալուողները թէպէտեւ ոեւէ խոստովանութիւն չեն ըներ, սակայն գրաւուած թուղթերը շատ կարեւոր յայտնութիւններ երեւան կը հանեն։ Այս կազմակերպութեան անդամներուն մէջ կը գտնուին նաեւ կիներ։

Բոլշեւիկ լիտր գրավաճառ Կիւլէսէր Տէմիրճեան որ փախած էր, ցարդ չէ ձերբակալուած։

«Էլ Նիտա»ի թղթակիցն ալ գրէ.—

Այսօր 6 Հայեր ձերբակալուեցան, որոնք բոլշեւիկեան գաղտնի կազմակերպութեան մը լիտրներն էին։ Գասթ էլ Հարէմիի Գոմիսէրը կը ձերբակալէ մարդ մը, երբ ան բոլշեւիկեան թռուցիկներ կը ցրուէր եւ վրայէն կը գրաւէ ատրճանակ մը։ Անկէ վերջ երեւան կը հանուի կազմակերպութիւնը։

„ԵՓՐԱՏ„ ԹԵՐԹԻ ՏՆՕՐԷՆԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄԸ

«Ազդակ» կը գրէ.—

Հալէպի մէջ հայ համայնավարներու կազմակերպութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով, կառավարութիւնը սկսած է խիստ խուզարկութիւններ ընել եւ ձերբակալած է բացի համայնավարներէ, անոնց դիւրութիւն տուող եւ անոնց հետ շփման մէջ գտնուող Հայեր՝ քննութիւնները կատարեալ խստութեամբ յառաջ կը տարուին:

«Եփրատ» թերթի պատասխանատու տնօրէն Տոքթ. Պօղոսեան երկու օր ճիտէյտիէի պահականոցին մէջ բանտարկուած մնալէ վերջ, ազատ արձակուած է: Ազատ արձակուած են նաեւ Պ. Պ. Աբրահամ Պէրպէրեան եւ Բարսեղ Յարութիւնեան: Մենք կը կարծենք որ Տոքթ. Պօղոսեան զոհ գացած է թիւրիմացութեան մը, որովհետեւ որքան գիտենք ան Ռամկավար կուսակցութեան կը պատկանի եւ երբեք բոլշեւիկ չէ եղած:

ՍԷՆ-ՏՈՄԷՆԿ ՔԱՆԴՈՒԱԾ — կիկլոնը քարուքանդ ըրաւ Սէն Տոմէնկը: Մօտ 5000 մարդկային կորուստ կը համրուի՝ նիւթական վնասները կը հասնին 30 միլիոն տոլարի:

ՏԵՐՍԻՄԻ ԴԻՐՔԸ ԵՒ ԴԵՐԸ

ՔԻՒՐՏ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՄԷՋ

Ա.

Արարատի գագաթը պարզուած ապստամբութեան դրօշը եւ Արարատէն արձակուած ռումբերու պայթումը, որոշապէս կը տեսնուի ու կը լսուի, աշխարհի չորս ծայրերէն:

Հողեհը, որ նախապէս կայծ մըն էր, անթեղուած խորը գերի ժողովուրդի մը արնաքամ սրտերուն, այսօր արծարծուած է արդէն, ու բոցեր կ'արձակէ ամէն կողմ, սպառնալով հրկիզել ու փոշիացնել, բռնապետական իշխանութեան մը զուլումի տիրապետութիւնը:

Քիւրտ եւ Թուրք գոյութեան պայքարի նախօրեակին, երբ Թուրքիոյ ապագայով շահագրգռուող շատ մը շատերու կարգին, մենք Հայերս ալ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւինք մեր սեփական հայրենիքի հողերուն վրայ տեղի ունեցած պայքարի ամէն մէկ փուլերուն, եւ շեշտուած հետաքրքրութեամբ կը սպասենք կռիւի վախճանին, ճշդելու համար մեր դիրքը օրուան կացութեան հանդէպ, անհրաժեշտ է մօտէն ծանօթանալ ո'չ միայն կռիւներու մանրամասնութեանց, այլ կռուողներու հոգեկան ներքնաշխարհին եւ այս օրուան անոնց ձգտումներուն, ու վաղուան հետեւելիք քաղաքականութեան:

Այս նկատումներով նպատակայարմար գտայ, քանի մը ամփոփ տեղեկութիւններ տալ քըրտական զանազան հատուածներու քաղաքական ձգտումներու, եւ մանաւանդ մեզ Հայերուս հանդէպ հետեւելիք քաղաքականութեան մասին: Յեսութիւնը որ հրատարակութեան պիտի տանք, արդիւնքն է երկար ուսումնասիրութեան որը կարելի չէ խտացնել օրագրի մը նեղ սիւնակներուն մէջ. որով պիտի բաւականանամ անցողակի կերպով վերլուծել, քիւրտօ-թուրք գոյութեան պայքարի հիմնական կէտերը, եւ հանել որոշ եզրակացութիւն այն չափով, որ կը շահագրգռուինք մենք:

Եւ որպէսզի կարենանք ճըշգրիտ պատկերը տալ քրտական պայքարի բնոյթի, եւ վաղուան նկատումներու մասին,— Եթէ Քիւրտերը յաղթեն,— կարեւոր է գիտնալ թէ ի՛նչ պայմաններու տակ, եւ ի՛նչ միջոցներով, կարելի պիտի ըլլայ ապահովել քրտական յաղթանակը. այս առթիւ անշուշտ անհրաժեշտ է առանձին գլուխներու բաժնել քրտական հարցի զանազան փուլերը, եւ առանցին խօսիլ հատուածական բաժանումներու, մասնակի թէ հաւաքական քաղաքականութեան մասին:

Առնենք նախ Տերսիմը, որ զինեալ չէզոքութիւն կը պահէ այս պահուս, եւ որ մեծ դեր պիտի խաղայ վաղուան բուռն ճակատամարտի ընթացքին, եւ մանաւանդ սերտ կապակցութիւն ունի մեր ընդհանուր շահերուն հետ, ըլլայ աշխարհագրական դիրքով, եւ կամ քաղաքական փոխադարձ շահերու տեսակէտով, (եւ որպէս դրացի ու մանաւանդ բախտակից):

Անցեալները կարճ ծանօթութիւն մը տուած էի Տերսիմի աշխարհագրական դիրքի մասին, եւ կը սպասէի կարգ մը նոր մանրամասնութեանց, ամբողջացնելու համար աշխարհագրականէն վերջ, քաղաքական եւ աշիրէթապետական կարեւոր դասաւորումները, որ կապ ունին մէկ կողմէ քրտական ընդհանուր ապստամբութեան յաջողութեան եւ միւս կողմէ մեր վաղուան քաղաքականութեան հետ:

Այս անգամ խօսելով միայն Տերսիմի մասին, որ միագման գիծն է արեւելքէն. արեւմուտք, մինչեւ Հարաւ, քրտական բաժանումներու, կ'առնենք Տերսիմը իր ընդհանուր գիծերով, որ կը բաժնուի երկու գլխաւոր մասերու — լեռնային եւ դաշտային:

Ի՞նչ ուժ կը ներկայացնէ լեռնային Տերսիմը, որ անմատչելի է, եւ ի՞նչ ուժ ունի դաշտայինը, որ կը գտնուի Թուրք կառավարութեան անմիջական հսկողութեան տակ. խօսինք տեղերով եւ թիւերով:

Տերսիմի լեռնաշղթան սկսելով Մուշէն, առանձին թիւերով կը յառաջանայ Կարին ու Բաղէշ եւ կը հասնի Երզնկա. Բալու, Տիգրանակերտ, բայց բուն անառիկ մասը կ'անցնի Երզնկայէն, կը հասնի Թէրջանի Ջանախչի գիւղը, սահման ունենալով Եփրատը: (Իսկ միւս կողմը կ'երկարի մինչեւ Բաղէշ),

Տերսիմի այդ մասը անառիկ է, ուր կը բնակին հետեւեալ գլխաւոր աշիրէթները:

Լոլանցիք հաստատուած են, Զիրիկ. Հարսի եւ Դաղպէկ, առանցին շրջան մը, որ կը կառավարուի Ալլահվէրտի Հիւսէին աղայի, Քէօր Խըտայի եւ Տուրսուն աղա կոչուած 3 նշանաւոր աշիրէթներու կողմէ, իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով (հազար «չախմախլի»)1000 հրացանակիր:

Շէյխ Հասանցիք եւ Քէչէլանցիք, կեդրոն ունենալով Տանձիկ հայկական գիւղը, կը բռնեն Աւզերտ լերան բարձունքը, եւ 4000 հրացանակիրներով կ'իշխեն Տանձիկէն փանճըրաս, Աւկըլէկ մինչեւ Լէրթիկ, առաջնորդութեամբ Կիւլապի աղայի մեծ տղուն Եուսուֆ եւ Պաքօ աղաներուն, — որուն մէկ եղբայրը պետ է Քէչէլանցի աշիրէթին — եւ սերտօրէն կապուած են Պալուղլիներուն հետ:

Կռնաուկի շրջանը կը կառավարուի Աշըրանցիներու կողմէ, որոնց տիրապետութեան սահմանը կը հասնի Երզնկայի մօտ Զարչարանց Լուսաւորչի վանքը, առաջնորդ կամ պետ ունենալով Սէիտ Ալին, (որուն մեծ տղան երեսփոխան էր) եւ կռիւներու ժամանակ զէնքի տակ կռուած են մօտաւորապէս 2000 կռուող:

Գծելով Աշըրանցիներու սահմանը, դաշտային Տերսիմի երկրորդ գիծը կ'երկարի մինչեւ Խոզաթ, հովանաւորութեամբ Ապասանցիներու մեծ աշիրէթին եւ առաջնորդութեամբ Րըզայի, կը տիրապետեն շարք մը իրական գիւղերու, եւ Թըքախառն Զմըշկածագի, եւ իր տրամադրութեան տակ ունի 6000 կռուող ուժ, բայց ենթակայ է Թուրք կառավարութեան պարտադիր հրամաններուն, որովհետեւ մէկ կողմէն պաշարուած է Թուրք զինուորներով եւ միւս կողմէ չէ կրցած բարեկամանալ լեռնային Տերսիմի միւս աշիրէթներուն հետ, որոնք տեւական կռուի մէջ են Ապասանցիներուն հետ եւ մեծ թշնամի իրարու. այս աշիրէթի բնակած հողամասը իր աշխարհագրական դիրքով հեռու է Տերսիմի անմատչելի ապառաժներու բնական առաւելութենէն, եւ տարիներու ընթացքին կռիւ մղած է մերթ Թուրք զինուորներու եւ մերթ Տերսիմի միւս աշիրէթներուն հետ:

Առնելով լեռնային Տերսիմի կեդրոնը Քուլթու Տերէսին որ տեւական ապստամբութեան մէջ է ու կ'ապրի կիսանկախ կեանք մը, կը կառավարուի Գուրէշանցիներու զօրաւոր աշիրէթին կողմէ, որ կ'իշխէ մինչեւ Բալուի բարձունքը, ուր կը բնակին նաեւ Հայտարանցիներու մէկ մասը, որ անցեալները կռիւի բռնուեցաւ Տերսիմի պաշարման գիծը սեղմելու ղըրկուած Թուրք յառաջապահ զինուորներու հետ, մեծ կորուստներ պատճառելով անոնց:

Գուրէշանցիներոն աշիրէթը կռուի ճակատ կը ղրկէ 7000 հըրացանակիր: Եւ առաջին պատուարն է դէպի Տերսիմի ներքնամասը յառաջացող Թուրք զինուորներուն, որոնց հետ տեւական կռուի մէջ է, ու միշտ յաղթական դուրս կուգայ շնորհիւ անմատչելի ժայռերու բնական ամրութեանց:

Իսկ լեռնային Տերսիմի վերի մասը սահման ունենալով Քղիէն մինչեւ Թերջանի լեռնային շըրջանը, սկսելով Հիւսէյնիկին (չշփոթէ Խարբերդի Հիւսէյնիկին հետ) —ուր կը բնակի ընդհանուր աշիրէթապետ Հիւսէին պէկին տղան Մուսթաֆա պէկ— կը հասնի մինչեւ Գէմ, մէջը ըլլալով Թերջանի քրտաբնակ գիւղերը, կը գտնուի Զարըգանցիներու զօրաւոր աշիրէթի իշխանութեան տակ:

Զարըգանցիները ամենազօրաւոր աշիրէթը կը նկատուին, իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով մօտաւորապէս 20,000 կռուող ուժ. բայց այս աշիրէթի մէկ մասը որ կը գտնուի Թէրջանի շըրջանը, եւ որ կրնայ հանել 10.000 զինուոր մէջն ըլլալով դաշտային Տերսիմի դէպի Ճիպիճէ երկարող շրջանը — մինչեւ Աք Տաղ, կը գտնուի Թուրք զինուորի սպառնալիքին տակ: Եւ կը վախնայ միանալ լեռնային Տերսիմի իր աշիրէթին: Թուրք կառավարութիւնը օգտուելով պատեհ առիթէն, կը զինէ այս աշիրէթը եւ կը հարկադրէ որ կռուին, եթէ ոչ իրենց աշիրէթին, գոնէ սահմանակից աշիրէթներու հետ:

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ

(Շար.)

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Գ.

Այս ճամբորդութենէն չէմ ակնկալեր եւ չեմ մտածեր ակնկալել նիւթական որեւէ օգուտ: Միակ վարձատրութիւնը Աստուծմէ կը սպասեմ, եթէ յաջողիմ շիտակ ճամբու մէջ բերել մէկ քանի անմեղներ եւ փրկել զանոնք:

Պայազիտի կուսակալին Նամակը, Հէքս Թելլօ աղայի

28, փետր. 1928

Իպրահիմ Աղա, հպարտ եմ իմ ամբողջ ասպարէզիս ընթացքին հաւատարիմ եւ ուղղամիտ պաշտօնեայ մը ըլլալուս, որ երբեք չէ ստած: Հետեւաբար, կեղծաւորութիւն չեմ ըներ որեւէ մէկուն հետ: Չեմ ստեր: Չեմ ուզեր որ երեսփոխան Շէֆիք պէյի ազգականը զոր կը սիրեմ եւ կը յարգեմ, լեռները թափառի զրկանքի ու թշուառութեան այդ վիճակին մէջ: Հետեւաբար, թէ Շէֆիք պէյի եւ թէ կառավարութեան անունով, վերջին անգամ ըլլալով, խորհուրդ կուտամ քեզի վստահութիւն ունենալ եւ հպատակութիւնդ յայտնել, առանց ժամանակ կորսնցնելու: Քեզի համար փրկութեան ուրիշ միջոց չկայ: Վերջը՝ պիտի զղջաս: Մի խաբուիք մեր կրօնքի թշնամիներուն եւ օտար կառավարութեանց ժանկլաւիկներուն ոսկեզօծ խօսքերէն եւ սուտ երդումներէն:

Թուրք կառավարութիւնը 600 տարուան կառավարութիւն մըն է: Ձեր մէջէն անոնք՝ որ կարդացած են, գիտեն: Այս ժամանակամիջոցին՝ հազարաւոր անձեր ըմբոստացած են կառավարութեան դէմ, անոր դէմ գործած: Ի՞նչ եղաւ արդիւնքը: Ոչինչ, կառավարութիւնը միշտ կառավարութիւն մնացած է: Բիչ ժամանակի մէջ՝ ես շատ յեղափոխութիւններ տեսած եմ: Բարին Աստուած ջախջախած եւ բնաջնջած է բոլոր անոնք որ այս բազմատեսակ ըմբոստութիւններն ըրած են: Կառավարութեան դէմ ըմբոստանալը՝ անհեթեթութիւն մըն է, խելագարութիւն մը: Կը ցաւիմ մանաւանդ նուման էֆէնտիի նման մարդոց վրայ, որոնք կառավարական պաշտօններ եղած են եւ որոնք գիտցած ըլլալու են այս պարագաները եւ պէտք է բացատրեն զանոնք չգիտցողներուն: Տեղեկացայ նաեւ թէ սպայ մը կը գտնուի ձեր մէջ (ակնարկ՝ Իհսան Նուրիի): Զէնքի ընկեր մը ըլլալով, շատ աւելի կը ցաւիմ այս երիտասարդին վրայ: Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ է իր ոճիրը: Բայց նըկատի ունենալով այն իրողութիւնը թէ դեռ իր զանգատները չէ ներկայացուցած կուսակալութեան, կ'եզրակացնեմ թէ չափազանց գոռոզ մէկն է: Կը խորհիմ միջամտել ամէն մարդու համար եւ ոչ միայն իմ կուսակալութեանս բնակիչներուն համար: Եթէ այս պարոնն ալ կը փափաքի հպատակութիւն յայտնել, թող գրէ ինծի:

Անձնական դիմումներ պիտի ընեմ ի նպաստ իրեն եւ պիտի հաղորդեմ իրեն իմ դիմումներուս արդիւնքը:

Վստահութիւն ունեցէք իմ խօսքերուս եւ եկէք, առանց ժամանակ կորսնցնելու: Ես դեռ երկու օր հոս եմ:

Պայազիտի կուսակալ
ՍՈՒՐԷՅԵԱ.

Յ. Գ.— Կուսակալութիւնը անսահման լիազօրութիւններ ստացաւ ընդունելու համար եղած հպատակութիւնները եւ ներում շնորհելու: Ոչ մէկ հետապնդում չէ եղած զինուորական կամ դատական յանցանքներու կամ ոճիրներու համար:

Կուսակալ՝ ՍՈՒՐԷՅԵԱ

Ն. վսեմութիւն Պայազիտի կուսակալին
Շնորհիւ Քարաքէօսէի գայմաքամին

10 մարտ 1928

Կը պատասխանեմ ձեր 28 փետր. 1928 թուակիր նամակին: Ստացայ զայն հաճոյքով, նամակ մըն է որ կը հաղորդէ թէ կ'ընդունիք մեր հպատակութիւնը: Մենք ո՛չ պաշտօնական իշխանութենէ մը մեր հպատակութիւնը խնդրեցինք, ոչ ալ մեր հպատակութեան ընդունուիլը: Եթէ իսկապէս ներում կայ, ան պէտք է ընդհանուր ըլլայ եւ համապատասխան՝ քաղաքակրթութեան մեր դարուն օրէնքներուն: Եթէ այդ ներումով կը մտածուի վայրենի մարդիկ խաբել, ուրիշ խնդիր մըն է այդ: Ան ատեն, պէտք չէ մեզի պէս մարդոց դիմել, որովհետեւ մենք բաւականաչափ փորձառութիւն ունեցանք եւ տեսանք ու ճանչցանք աշխարհը:

Վայրենի մարդ գոյութիւն չունի այլեւս ոչ մէկ տեղ: Թուրք կառավարութեան վերին ղեկավարները պէտք է համոզուին այս ճշմարտութեան: Եթէ ընդհանուր ներում մը ընէք, համապատասխան՝ մեր դարու քաղաքակրթութեան եւ յառաջդիմութեանց, մեր ցեղի սովորութեանց եւ մեր կրօնքին, օրէնքներուն, կ'ընդունինք զայն հաճոյքով: Բայց եթէ այս միջոցներով դուք կ'ուզէք խաբել այն մարդիկը, զորս կը շարունակէք վայրենի նկատել, այն ատեն, ուրեմն, խաբելիք մարդ պիտի չգտնէք: Եթէ իսկապէս ընդհանուր ներում մը կայ, այն ատեն ինչո՛ւ համար իրենց տուները չեն վերադառնար մեր պէյերը, մեր կիները եւ եւ մեր զաւակները, որոնք հակառակ իրենց անմեղութեան, երկու տարիէ ի վեր աքսորի մէջ ամէն տեսակ զրկանքներու եւ կեղեքումներու կ'ենթարկուին: Այս բոլոր տարագրեալներուն իրենց օճախները վերադառնալէն ետքն է որ մեր վերադարձի խնդիրը սեղանի վրայ կրնայ դրուիլ:

ՀԱՍԲԻ ՋԱՏԷ ԻՊՐԱՀԻՄ

Պայազիտի Նուման էֆէնտիին
Աղրի, 21 փետր. 1928

Սիրելի պարոն,

Երրորդ անգամն է որ կը գրեմ ձեզ: Աստուած գիտէ թէ ի՛նչ ջանք թափեցի, որպէսզի ձեր անձնատուութիւնը ընդունուի: Շնորհիւ Աստուծոյ, յաջողեցայ իմ ջանքերուս մէջ կուսակալութիւնը հեռագրական հրահանգներ ստացաւ ձեր անձնատուութիւնը ընդունելու համար, Ն. Վսեմութիւն կուսակալը որ դիտմամբ այս գործին համար եկաւ, իմ տունս կը բնակի մէկ շաբաթէ ի վեր: Պաշտօնատար մըն է, որ առանց նկատի առնելու ազգաբնակչութեանց գործած սխալները, կը զբաղի իր վարչութեան յանձնուած ժողովուրդին պէտքերով եւ կ'աշխատի անոնց բարօրութեան եւ բարգաւաճման համար: Չեմ կրնար ընդունիլ թէ դուք ձեր կեանքը կը քաշկռտէք տգէտ մարդոց միջեւ եւ թէ կը տառապիք այդ կեանքով. ասոր համար է որ պատուոյ խօսք կուտամ ձեզ թէ անմիջապէս որ հոս կուգաք եւ տեսակցութիւն մը կ'ունենաք Ն. Վ. կուսակալին հետ, ձեր նախկին դիրքին համարժէք պաշտօնի մը պիտի նշանակուիք ձեր փափաքած որեւէ մէկ քաղաքին մէջ:

ՍՈՒՐԷՅԵԱ ՊԷՏՐԽԱՆ

(Շար.)

«ՀԱՅ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐՈՒՆ ՍԽՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ»

Թուրք թերթ մը այս խորագրին տակ կը հրատարակէ Մարտինէն իրեն ղրկուած հետեւեալ թղթակցութիւնը.

Կարգ մը աւարառու (չափուլճու) Հայեր, որոնք զանազան յանցանքներու պատճառաւ եւ քաղաքական նպատակներով եւ ուրիշ դիտումներով Սուրիա անցած էին, նոր խառնակչութիւն մըն ալ ըրած են: Այս աւազակները, նոյն ձգտումի տէր ընկերներու միանալով, կ'ուզեն անցնիլ սահմանը եւ յարձակում գործելով աւարառութիւն ընել կարգ մը գիւղերու մէջ:

Ատենին լուր առնուած ըլլալով, թէ՛ միջոցներ ձեռք կ'առնուին եւ թէ կուսակալ Թալաթ պէյ Ֆրանսական իշխանութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ, միեւնոյն ատեն հաղորդելով անոր՝ շարժումին մասնակցելիք անձերուն ցանկը:

Տէր Զօրի Ֆրանսական հրամանատարը անմիջապէս կարգադրութիւններ կ'ընէ Քամըշլըի հրամանատարին հետ և շարժումին մասնակցելիք անձերը Տէր Զօր կը հեռացնէ:

Այս առթիւ Մարտինի կուսակալը յայտարարութիւն մը ուղղեց ժողովուրդին, որ իր կարգին խոստացաւ զինուորներուն հետ կողք կողքի կռուիլ, դուրսէն յարձակում մը կատարուած պարագային:

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀԱԼԷՊԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԽՆԱՄԱՏԱՐՈՒ[illegible]

Խնամատարական մ[illegible] ասկից առաջ իր կողմէ հր[illegible] րակութեան տրուած [illegible] մը կը յայտնէր թէ Հալէպ[illegible] գաղթականաց խնամատ[illegible] թեան մարմին մը ընտրու[illegible] Կիլիկիոյ Վեհ. Կաթողի[illegible] հովանաւորութեան տակ [illegible] քիայէն բռնագաղթով ա[illegible] անցնողներու տեղաւորմ[illegible] արտասահմանէ եկող նպա[illegible] րու բարւոք մատակար[illegible] թեան հսկելու համար:

Խնամատարութիւնս, [illegible] կազմութեան թուականէ[illegible] դեկտ. 1929 ի վեր, ջա[illegible] խնայած իրեն վստահուա[illegible] փափուկ եւ պատասխան[illegible] գործերը լաւագոյնս արժե[illegible] համար, պարտականութի[illegible] նկատէ նախ՝ իբրեւ հա[illegible] տու իր ցարդ կատարած [illegible] տանքներուն մանրամա[illegible] թիւնները ընդհանուրին [illegible] կանութիւն դարձնել՝ [illegible] անխտիր վայելած է [illegible] լայն համարումը [illegible]

[illegible]

երկու գիւղակներ չինել որոշեց ծաղճաղ գետի եզերքին մօտ։

Հոս տեղաւորուելիք կարօտ ընտանիքներ այժմէն իսկ տեղւոյն վրայ փոխադրուած են եւ վրաններու տակ կը բնակին։ Իրենց տրուած են հարկաւոր չիթեր՝ լծկան եզներ, արօր, խոփ (կցուած հաշուեցուցակին համեմատ)։ Սկսուած են արդէն հողամշակութեան եւ տուներու շինութեան։ Մեր ստացած վերջին տեղեկութեան համեմատ, այս ծօթնեակին մէջ 60 ընտանիքներու պատերը բարձրացուած են եւ ընտանիքները ծածկելու համար ալ պէտք եղած գերաններն ու տախտակները ղրկուած։

Ե.— Նոյնպէս առնուած տեղեկութեանց համաձայն՝ պարբերաբար նոր գաղթականներ կը հասնին Թուրքիայէն, ինչ որ մեզի ենթադրել կու տայ թէ պարտաւոր պիտի ըլլանք 400 ընտանիքի տեղաւորման եւ անոնց տարուան մը ապրուստին ապահովութեան հոգը ստանձնել։ Դժուար չէ ենթադրել թէ որքա՛ն մեծ գումարի մը պէտքը զգալի է այս նպատակին համար։

Զ.— Հալէպի մէջ գտնուող 200 ընտանիքներէն 80ը բոլորովին կարօտ վիճակի մէջ են, որոնց 1929 դեկտ.էն մինչեւ 1930 մայիս մէկ հաց եւ ապուր բաշխուած է եւ այժմ ալ թրշուառներուն նպաստներ կը տրուին կարելիութեան սահմանին մէջ։

Է.— Յարդ արտասահմանէն եւ Սուրիոյ եւ զանազան կողմերէն ստացած ենք բաւականաչափ գործածուած հագուստեղէններ, որոնց համար մեր շնորհակալութիւնները յայտնելով, բաւ կը համարենք այդ ուղղութեամբ տրուած նպաստները, նկատի ունենալով գաղթականներուն օժանդակելու գործին մէջ դրամական օգնութեան կարեւորութիւնը։

Ինչպէս վերը յիշուած էր, հողը տրամադրուած է բարեհաճ կառավարութեանց կողմէ. մեր ազգայինակիցներուն կը մնայ բոլորին առանց կարեւորութիւն տալու անպաշտօն մարմիններու տեղեկատուութիւններուն, նոր տեղաւորութեամբ մը օժանդակել հաւաքին մեր վտարանդի բեկորներուն։

Մեր անկեղծ շնորհակալութիւնները կը յայտնենք սրտցաւ ազգայիններուն՝ պատրիարքարաններուն, առաջնորդարաններու Հ. Բ. Ը. Միութեան, Լոնտոնի, Փարիզի, Ամերիկայի զանազան քաղաքներու, Մանչեսթրի, Վիեննայի, Պուքրէշի, Դամասկոսի, Աղեքսանդրիոյ, Պուէնոս Այրէսի, Երուսաղէմի, Սուրիոյ եւ այլ կեդրոններու բարեսիրական եւ նպաստահաւաք մարմիններուն, տիկնանց յանձնախումբերուն, օժանդակող բոլոր կուսակցութեանց, բարեսէր ազգայիններուն եւ հայ մամուլին որոնք պարտաճանաչ ոգեւորութեամբ օժանդակեցին խնամատարական գերազանցօրէն ազգային մարդասիրական գործին։

Վերջացնելէ առաջ անհրաժեշտ կը նկատենք յիշել տեղաւորման գործերու ցարդ յապաղման երկու կարեւոր պատճառները։

1. Խնամատարութիւնս նախապէս սպասողական դիրքի մը մէջ նը գտնուէր։ Կը յուսար որ Նորեկ գաղթականներու տեղաւորման գործին ձեռնարկէր Ազգ. Դաշնակցութիւնը. սակայն երկար սպասելէ վերջ իր յոյսը դերեւ ելաւ։

2. Տեղի ընտրութեան համար կատարուած ուսումնասիրութիւնները, աշխատանքները եւ կառավարութեանց հետ կատարուած բանակցութիւնները։

Գաղթ. կեդր. խնամատարութիւն

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ՃԱՌԸ

Կեսարիա-Սվազ երկաթուղիին բացման հանդէսին առթիւ, վարչապետ Ըսմէթ փաշա մեծ ճառ մը խօսեցաւ խուռն բազմութեան մը առջեւ։ Ստորեւ կու տանք ճառին գլխաւոր գիծերը։

Երկաթուղին մեր գոյութեան սիւնն է։ Միլլի պայքարին, Գոնիա-Աֆիօն-Էսկիշէհիր-Էնկիւրի 5-600 քիլոմեդրնոց երկաթուղին էր որ միջոց տուաւ մեզի յաղթելու սուլթանական ուժերուն։ Եւ եթէ Էնկիւրի-Էրզրում գիծը շինուած ըլլար, Թշնամին մինչեւ Սաքարիա չէր կրնար գալ։ Որպէս զի Իզմիրը ապահով ըլլայ ու եւ է յարձակումի դէմ, պէտք է որ Սվազցին կարենայ 24 ժամէն հոն հասնիլ։

Երկաթուղին ազգի մը գոյութեան խնդիրն է եւ չի կրնար ուեէ պատճառով յետաձգուիլ։ Եօթը տարիէն Սվազ հասանք եւ եօթը տարի ալ պէտք է, որպէս զի երկաթուղին մինչեւ սահմանը հասցնենք։ Երբ այսքան աճապարելով հանդերձ՝ երկաթուղին հազիւ 15 տարիէն սահմանը կը հասնի, ո՞վ կրնայ պնդել, եւ ի՞նչ յանդգնութեամբ, թէ ի վիճակի ենք աւելի եւս յետաձգելու այդ ծրագրին գործադրութիւնը։

Օսմ. կայսրութեան օրով, 60 տարուան մէջ տարեկան հազիւ 66 քիլոմեդր երկաթուղի շինուած է։ Իսկ 1920էն ասդին 1800 քիլ. երկաթուղի շինեցինք մենք, այսինքն տարին 180 քիլոմեդր։

ՕՏԱՐ ԴՐԱՄՈՎ

ԿԱՐԵԼԻ ՉԷՐ ՇԻՆԵԼ

Սվազի այս գիծը օտար դրամով շինելու համար, առիթ տուի բուն իսկ յարգելի Ֆէթհի պէյի, որ այժմ չի հաւնիր իմ քաղաքականութեան։ Վարչապետ եղած ատեն, Ֆէթհի պէյ երկարօրէն բանակցեցաւ ֆրանսական «Ժէնէրալ» ընկերութեան հետ, բայց յետոյ, երբ ես իրեն յաջորդեցի, ինծի հաղորդեց թէ ընկերութեան պայմանները անընդունելի էին։

Միւս կողմէ, օտար ընկերութիւնները որոշեալ ժամանակին չեն աւարտեր ծրագիրը։ Հայտար փաշայի գիծը 1861ին սկսաւ եւ միայն 1892ին Էնկիւրի հասաւ, այսինքն ճիշդ 31 տարիէն։ Այտընի գիծը 50 տարիէն աւարտեցաւ։

Երբ մէջտեղն է այս եւ ուրիշ օրինակները, ինծի պէս մէկը որ դէպքերը կը դիտէ բացաչքով, իմ բռնած ճամբէն տարբեր ճամբու մը չէր կրնար հետեւիլ։

ՃԱՏՐԱԿԻ ԽԱՂ ՉԷ

ՈՐ ՓՈՐՁԵՆՔ

Բոլոր նեղութեանց դէմ դրինք, արտաքին խնդիրները լուծեցինք, երկրին պաշտպանութիւնը ապահովեցինք։ Բոլոր ասոնք գէշ բաներ են, այնպէ՞ս է։ Կամ մէկ մէթր երկաթուղի չպիտի շինուէր, վերաշինութիւն չպիտի ըլլար, եւ կամ օտար դրամը պիտի առնէինք, բայց վրայ պիտի տայինք մեր բոլոր յաջողութիւնները։ Այս վիճա՞կը ճիշդ պիտի համարուէր։ Եթէ մեր գործը ճատրակի խաղ ըլլար, հակառակորդներս անգամ մը կը խաղցնէի եւ արդիւնքը իրենց կը ցուցնէի։ Կը ցաւիմ որ քաղաքականութեան մէջ տեղ չկայ այս խաղին։

ՄԻՒԼԼԷՐԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Միւլլէրի տեղեկագիրը իբր փաստաթուղթ կը ներկայացնեն իմ քաղաքականութեան դէմ։ Տարօրինակ բան։ Միւլլէր երկու կէտի մէջ խտացուցած է իր քննադատութիւնը.— ազգային պաշտպանութեան եւ երկաթուղիի ծախքեր։ Ուրիշ ասոնցմէ դուրս իմ ըրածներուս մէջ հիմնական սխալ մը չկայ։ Իսկ երկաթուղիի ծախքերը ազգային խնդիր մըն են, եւ Միւլլէրի կարծիքի սահմանէն դուրս։ Գալով պատերազմական ծախքերուն, չեմ կարծեր որ հակառակորդներս բացէ ի բաց լեզու երկարեն անոնց։ Ինքնապաշտպանութեան համար, մեր զինեալ ուժերէն դուրս միջոց մը չեմ տեսներ։

Իսկ եթէ հակառակորդներս գտած են հմայեկ մը (Թըլըսըմ) որով կարելի է առանց ծախքի ապահովել մեր բոյներուն պաշտպանութիւնը, շատ զուարճալի պիտի ըլլայ լսել այս հէքեաթը..։

Սիրելի հայրենակիցնե՛ր, կը տեսնէք որ երկաթուղիի քաղաքականութեան դէմ ըսուածները տկար ու դժբախտ կարծիքներ են։ Կը կարծեն որ ազգը պիտի հմայեն, յայտարարելով թէ երկաթուղիներէն հրաժարելով պիտի թեթեւցնեն տուրքերը։ Կը կարեկցիմ այս յոյսը սնուցանողներուն։

Կարելի է անմիջապէս դրամ գտնել, բայց ի՞նչ գինով։ Օրինակ, մեր երկաթուղիները 30 միլիոն սթերլին կ՚արժեն։ Ասոր փոխարէն, զանազան ծախքեր եւ պայմաններ առաջ քշելէ յետոյ, հազիւ 2-3 միլիոն սթերլին կու տան օտարները։ Դարձեալ կարելի է մեր ծախսոտը տրամադրելով 4·5 միլիոն սթերլին առնել։ Բայց այս գումարն ալ մաս մաս պիտի տան, եւ նորէն պայման պիտի դնեն որ մէկ մասին փոխարէն ապրանք առնենք իրենցմէ։ Իսկ ասոր համար երբեք չենք հանդուրժեր օտար մենաշնորհին։

Նկատի առնելու է որ ասկէ առաջ տարեկան 5 միլիոն թրքական ոսկի կ՚առնէինք րէժիէն, իսկ հիմա՝ 25 միլիոն։ Ահա պետական մենաշնորհին առաւելութիւնը։

Մեր նպատակն է տեղական արտադրութիւնը աւելցնել։ Ցաջողեցանք մեր հացը երկրին մէջ ապահովել, եւ կ՚աշխատինք մեր շաքարն ալ հոս շինել։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս գրեցինք, կոմունիստ կուսակցութեան վերջին համագումարը պարտադիր կը դարձնէր նախակրթութիւնը խորհրդային բոլոր երկիրներուն մէջ։ Ահա այդ որոշումը.—

1.— Յառաջիկայ 1929—1931 դպրոցական տարուան ընթացքին պարտաւոր են նախակրթարան յաճախել 8, 9, 10 տարեկան բոլոր մանուկները։

2.— Յաջորդ 1931—32 դպրոցական տարուան ընթացքին նախակրթարան պիտի յաճախեն նաեւ 11 տարեկանները։

3.— Այն երեխաները, որոնք կ՚ապրին 1—10 տուն ունեցող գիւղակներու մէջ, ուր կարելիութիւն չկայ դպրոց բանալու, 8—11 տարեկան մանուկները ազատ են։

4.— Այն պատանիները, որոնք այժմ 11—15 տարեկան են, բայց նախակրթարան չեն յաճախած, պարտաւոր են 8—11 տարեկաններու հետ նախակրթարան յաճախել, գէթ 2 տարի։

5.— Արդիւնաբերական կեդրոններու եւ քաղաքներու մէջ, բանուորներու զաւակները պարտաւոր են յաճախել եօթնամեայ վարժարաններ։

6.— Գիւղատնտեսութեան նուիրուած շրջաններու երիտասարդներն ալ պարտաւոր են յաճախել եօթնամեայ վարժարան։

Այս որոշումը ծանօթութեան մը մէջ կ՚աւելցնէ թէ խորհրդային կրթական օրէնքներու նպատակն է 16-50 տարեկան ամէն քաղաքացիի տալ անհրաժեշտ կրթութիւնը հնչակաւոր հնգամեակին ընթացքին։

Այս որոշումները, միշտ թուղթի վրայ, արդէն վառած են հայ բոլշեւիկներու պիտական կարողութիւնը։ Եւ ծրագրած են ոչ միայն յեղաշրջել դպրոցական շինարարութիւնը, այլ նաեւ թիւերով ու տարիներու հաշիւով ցոյց տալ թէ քանի մը տարի յետոյ այլուբենը չճանչցող երախայ չպիտի մնայ մեր հայրենիքին մէջ 1929 1930ի տարուան ընթացքին Հայաստանի նախակրթարաններուն աշակերտութեան թիւն էր 78,958։ Կը կարծուի թէ յառաջիկայ տարի աշակերտներու թիւը պիտի հասնի 100,083ի, եւ առանց դպրոցի պիտի մնան միայն 1,600 երախաներ, բոլորն ալ 8-11 տարեկան, որոնք մէկէն տասը տուն ունեցող գիւղերու մէջ բնակելով չպիտի կրնան օգտուիլ պարտաւորիչ կրթութենէն։

1929-1930 տարուան ընթացքին Հայաստանի նախակրթարաններուն թիւն էր 826։ Կը յուսացուի, որ յառաջիկայ տարի այդ թիւը բարձրանայ մինչեւ 891։

Այս ծրագրով, պարտաւորիչ կը դառնայ միայն քառամեայ նախակրթութիւնը, 8-11։

Հայաստանի կրթական աշխատանքներուն համար անցեալ տարի ծախսուած է 2,183,000 րուբլի։ Այս ծախքերը պիտի եռապատկուին նոր նախակրթարաններու շինութեան, անհրաժեշտ կահաւորման եւ ուսուցիչներու յաւելման պատճառաւ։

Դպրոցներու շինարարութեան ընթացքին որեւէ յապաղումէ զգուշանալու համար, որոշուած է.

1 — Նախկին դպրոցները, որոնք յատկացուած են զանազան մարմիններու բնակութեան, պիտի վերադարձուին եւ դարձեալ պիտի վերածուին դպրոցի։

2 Նախկին կալուածատիրական շէնքերը յանձնել դպրոցներու վարչութեան, վերածելու համար զանոնք դպրոցի։

3 — Ունեւոր (կուլակ) գիւղացիներէն գրաւուած շէնքերը վերածել դպրոցի։

4.— Լքուած շէնքերը եւս վերածել դպրոցի։

Այս որոշումները անշուշտ պիտի ստեղծէին ուսուցչական տագնապ մըն ալ։ 1929-1930 տարուան ընթացքին Հայաստանի ուսուցիչներուն թիւն էր 2400, եւ յառաջիկայ տարի այդ թիւը պիտի բարձրացուի մինչեւ 3050։ Մանկավարժական դպրոցը աւարտած 500 երիտասարդները պիտի վարեն նախակրթարանները։

400 երիտասարդներու եւս բարձրագոյն կրթութիւն կը տրուի, ծառայեցնելու համար զանոնք պարտադիր կրթութեան աշխատանքներուն։

Ցագնապ մը եւս, Թուրք եւ քիւրտ դպրոցներու ուսուցչութեան հարցը։

Գէշ է վիճակը ուսուցիչներու բնակարաններուն, սնունդին եւ վարձատրութեան։ Մանաւանդ գիւղի ուսուցիչները շատ կը տառապին բնակարանի եւ վառելիքի պակասէ։ Նոյն ատեն յաճախ կուսակցամոլ հալածանքներու կ՚ենթարկուին գիւղի ուսուցիչները եւ ուսուցչուհիները։

ՀՆԴԵՒԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽԶՈՒԽԵՑԱՆ

Հնդկաստանէն հասած հեռագիրները կը տեղեկացնեն թէ խզուեցան բանակցութիւնները, զորս Անգլիոյ ներկայացուցիչները կը կատարէին բանտին մէջ Կանտիի եւ ազգայնական հոսանքին վարիչներուն հետ։

Երբ բանակցութեանց խզման լուրը Պոմպէյ հասաւ, հնդիկ ազգայնականները որոշեցին կազմակերպել «Կանտիի շաբաթ» մը։ Տեղատարափ անձրեւները, որոնք արգելք մըն էին իրենց գործունէութեան, այժմ դադրած ըլլալով՝ որոշեցին բացօթեայ ցոյցեր կատարել։

Նոյնպէս հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Սաթարայի շրջանին մէջ Պիլաշիի գիւղացիները արգիլեցին գիւղ մտնելը հարկահաւաքներուն եւ ոստիկաններուն, եւ այս վերջինները կրակ բացին ժողովուրդին վրայ։ Երկու գիւղացիներ սպաննուեցան, եւ բազմաթիւ ուրիշներ վիրաւորուեցան։ Քանի մը ոստիկաններ եւս վիրաւորուեցան քարի եւ մանգաղի հարուածներով։ Ոստիկանները յաջողեցան գրաւել հնդիկ ազգային դրօշը, զոր պարզած էին գիւղին մեհեանին վրայ։ Մեհեանին շուրջ մօտ երկու հարիւր կին պահակութիւն կը կատարէին։ Այս շրջանը ոստիկանական նոր ուժեր ղրկուեցան։

Իմացուածըլլալովորպատաւոր ուժեր կը համախմբուին Մշմանդի շրջանին մէջ, անգլիական օդանաւերը ռումբով եւ գնդացիրով ցրուեցին զանոնք։ Կը կարծուի, որ Փէշավարի կողմը եւս սկսին թշնամութիւնները։

“ՅԱՌԱՋ„.Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ 5

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

— Դաշտերը լաւագոյն ձեւով պարարտացնելու մասին։ Քիչ յետոյ պիտի երգեն, հիմա կը սեն։

Երկուքն ալ պառկած էին քովի։

— Մեր տղոց մէջ շատեր «ծուխ» կը քաշեն, ես ոչ։

— Ի՞նչ է ծուխը։

— Քօքային, ի՞նչ, չե՞ս գիտեր։

— Լաւ, ինչո՞ւ քօքային կը ծխեն։ Անուշահոտութի՞ւն է օ-տըլօնի պէս։

— Ո՛չ, ճերմակ է։ Կը ծխեն մոռնալու համար։

Բան մը չէր հասկնար Ֆիլկա։ Կը խորհէր, որ սուտ կը խօսէր տղիկը։

— Մերոնք ինչ որ գողնան, կը փոխանակեն ծուխին հետ, աւելցուց Վոշկին գնահատողի մը շեշտով։

Ծածկելու համար իր ձայնին մանկունակութիւնը, կը խօսէր խուպոտ շեշտով մը, եւ արհամարհոտ, բարձրէն դիտող ձեւով մը կը նայէր Ֆիլկայի։ Ամբողջ հոգն այն էր, որ Ֆիլկա զինք լակոտ մը կը կարծէ։

Ու նորէն սկսաւ.

— Ծակ շապիկ մը 4 ծուխ կ՚արժէ մերոնց համար, սռնակօշիկ մը՝ 10 ծուխ։ Հոս դրամի տեղ է ծուխը։ Շատեր մէկ ծուխի համար կը կործանին կ՚երթան։

Քիչ յետոյ շարունակեց.

— Ամէն բան կը փոխանակեն ծուխին հետ եւ յետոյ մերկ կը պտըտին։ Իրենց քիթը հետզհետէ կ՚ուտի, մարմինը կը սարսռայ։ Ես չեմ ծխեր, ստացած կրթութիւնս չի ներեր։ Գիտեմ որ վնասակար է։

Ֆիլկա ժպտեցաւ։ Ճարտարագէտ Վոշկին չնշմարեց։ Կռնակի վրայ պառկած, կը դիտէր երկինքը։ Այդ պահուն, երկինքին երեսին սփռուած էին աստղերը։

— Շատ կը փափաքէի գիտնալ թէ ի՞նչ բաներ են սա աստղերը, ըսաւ Ճարտարագէտ Վոշկին, միշտ մտածկոտ։

Ցետոյ գողունի շարժումով մը Ֆիլկայի քովիկը բան մը դրաւ։

— Աստղերը կրակ են, պատասխանեց Ֆիլկա։

— Բնականաբար, հաւ են չեմ ըսեր։ Ես պիտի շինեմ դիտակ մը, որ մօտեցնէ աստղերը։ Աստղաբաշխութի՛ւն։ Ես պիտի տեսնեմ ինչ որ կայ վերը, երկինքի մէջ։

Ցանկարծ Ֆիլկա լեղապատառ ճիչ մը արձակեց եւ հեռուն նետեց սեւ անասնիկ մը, որ կը մագլցէր կուրծքին վրայ։ Ճարտարագէտ Վոշկին խնդալէն կը ճաթէր։

— Գո՛րտ է, գո՛րտ, ե՛ս շինեցի։ Մի վախնար, սուտ գորտ է։

Եւ բռնեց ու ցոյց տուաւ զայն։

— Ի՞նչ կ՚ըսես, դուն նշանաւոր մարդ ես ուրեմն։

Ճարտարագէտ Վոշկին սկսաւ խաղալ իր պատուանշանին հետ, շտկեց իր գլխարկին զարդանիշերը եւ պատասխանեց ծանրութեամբ։

— Ես դեռ ուրիշ բան մըն ալ պիտի հնարեմ, սակայն չըսես Ամէլկային։ Աղուոր օծանելիք (մէհլէմ) մը պիտի շինեմ եւ պիտի հմայեմ Մայիս Ծաղիկը, որպէսզի ամուսնանայ հետս։

Ֆիլկա գլուխը դարձուց անոր եւ սկսաւ խնդալ։

— Ի՞նչ, բայց դուն լակոտ մըն ես դեռ։

— Լակո՞տ, ես լակո՞տ եմ դեռ։ Լաւ, հապա ի՞նչ են ասոնք, պոռաց փոքրիկն Վոշկին, կատղի ձայնով մը եւ ցոյց տալով պեխերն ու մօրուքը։

— Ես ամէն կողմ մազ ունիմ, գոց տեղերուս վրայ մազ բուսած է արդէն, կը պոռար Վոշկին եւ վարտիքը քակելու ձեւով վեր առաւ ալիւրին տոպրակը, ցոյց տուաւ ապացոյցը։

Ֆիլկա դիտեց լաճին փորը, ներկով հաճի եղած, եւ սկսաւ խնդալ խենթի պէս

— Կը խնդա՞ս դեռ, կորսուէ ուրեմն այստեղէն, պոռաց նորէն Վոշկին եւ ապտակ մը զարկաւ Ֆիլկայի ծօծրակին։ Այլապէս վրադ կը նետեմ պօս օձ մը, զոր ես շինած եմ։ Պօս օձ մը, 22 մեթր երկայն։

ԴԻՊԻ ԳՈՐԾ

Առտուն խումբ խումբ «գործի» գացին տղաքը։

Մօտ 15 հոգի, հիւանդ դիմագիծով եւ չափազանց նիհար, նախապատրաստութիւն կը տեսնէին։ Մէկը կեղծ սապատ մը կը դնէր կռնակը շապիկին տակէն, ուրիշ մը սրունքները ծռելու եւ ցուպով քալելու փորձեր կը կատարէր, ճշմարիտ հաշմանդամի մը պէս։ Երրորդ մը ծունկին կը կապէր փայտէ սրունք մը, յարմար ձեւ մը կ՚առնէր, գլուխը մէկ ուսին վրայ կը կախէր, ձեռքը կ՚երկարէր եւ կ՚ըսէր.

— Գթացէք ողորմեցէք, հաշմանդամ եմ, հօրմէ մօրմէ որբ մնացած եմ։

Իվան, մականուանեալ «եկքանիկ», երկարահասակ եւ անհնարին աստիճանի նիհար, կը նորոգէր լայն վէրք մը իր թեւին վրայ։ Վէրքը մօտ էր չորնալու, բայց Իվան թուքովը կը թրջէր եւ վրան աղ ու պղպեղ ցանելով ուժգին կը շփէր։ Ցաւը անհանդուրժելի էր, բայց Իվան կեցած տեղը վեր վեր կը ցատկէր, կը դառնար ոտքերուն վրայ եւ ակռաները կը սեղմէր ու կը սպասէր։

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

Իրաքի վարչապետը եւ Թուրքիա

Միջագետքի վարչապետ Նուրի փաշա, որ շաբաթէ մը ի վեր Էնկիւրի կը գտնուէր, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ իր երկիրը մեկնելէ առաջ.

«Տեսնուեցայ Վարչապետ փաշային եւ արտաքին գործավարին հետ ու աշխատեցանք աւելի ամրապնդել երկու երկիրներուն արդէն բարեկամական յարաբերութիւնները։ Երկու երկիրները շահագրգռող խնդիրները բարեացակամութեամբ եւ բարեկամօրէն կարգադրուած են,

«Անցեալները Միջագետքէն Թուրքիա կատարուած յարձակման դէպքին վրայ, Միջագետքի կառավարութիւնը պէտք եղած բոլոր միջոցները ձեռք առաւ եւ այսպէս, գործնական կերպով ցոյց տուաւ իր բարեացակամութիւնը։

«Միջագետքի հողին վրայ, Թուրքիոյ դէմ ասկէ վերջ ամենափոքր դէպքի մը անգամ տեղի չպիտի տրուի։ Այցելութիւն պիտի տամ Կազի փաշային, զոր շատ կը գնահատեմ եւ յետոյ պիտի մեկնիմ»։

Թուրք հակապետական գրգռութիւններ

Թուրք ներքին նախարարը շրջաբերականով մը հրահանգեց տեղական բոլոր իշխանութիւններուն, որ արգիլեն վերջերս կատարուած գրգռութիւնները՝ ընդդէմ զինուորական ծառայութեան եւ ինպատ արաբական տառերու գործածութեան եւ տուրքերու վերացման։ Գրգռիչները կը հրաւիրեն ժողովուրդը դէմ շարժիլ օրէնքներուն։

Թուրք համայնավարները

Թուրք 30ի չափ համայնավարներու ձերբակալումէն յետոյ, Պոլսոյ ոստիկանութիւնը կը շարունակէ անոնց տուներուն մէջ կատարել խուզարկութիւններ, որոնց ընթացքին, երեւան հանեց գաղտնի տպարան մը։ Բնիկ Խրիմցի երկու համայնավարներ եւս ձերբակալուեցան։

Քիւրտերը եւ Հայերը

Ուրֆայի «Միլլի Կազէթա» թերթին համաձայն, ֆրանսական իշխանութիւնը ձերբակալած է Շահին Պէյզատէ Շիւքրին, Շիհանլը աշիրէթէն Ապտօն եւ չորս արբանեակները, եւ բոլորը Հալէպ աքսորած։ 150նոց Թուրքերուն ալ ազդարարած է Թուրքիոյ դէմ ոեւէ շարժում չփորձել, եթէ չեն ուզեր վտարուիլ երկրէն։

Մարտինէն ալ կը հաղորդեն «Ճումհուրիէթ»ի թէ ձերբակալուելով Տէր-Զօր աքսորուած է «հայկ. քօմիթէ»ի՞ անդամներէն տոքթ. Թորոս Պասմաճեան, որ Մարտինի սահմանին վրայ ժողովուրդը կը գրգռէր։

Իրան կը զօրացնէ օդանաւատորմիղը

ԼՈՆՏՈՆ։ 8 սեպտ.— Թէհրանէն «Թայմզ»ի թղթակիցը կը տեղեկացնէ.—

Պարսիկ կառավարութիւնը հրաւէր ուղղեց բազմաթիւ պետութիւններու, որ դէպի հոկտեմբերի սկիզբները օդանաւեր ղրկեն Պարսկաստան, թոյլ տալու համար, որ օդանաւերու կարեւոր ապսպրանքի մը առթիւ, կարենայ ընտրութիւն կատարել։ Պարսկաստան կ'ուզէ իր զինուորական օդանաւային տորմիղը զօրացնել։

Իրաքի անգլիական զօրաբաժինը պիտի ղրկէ 4 օդանաւեր։ Կը կարծուի թէ ֆրանսական եւ իտալական օդանաւային գործարաններ եւս պիտի ղրկեն օդանաւեր։

Մոսկուա ռազմափորձի տակ

Բոլշեւիկեան թերթ մը նկարագրութիւնը կուտայ թունաւոր կազով յարձակման մը ռազմափորձին, որուն ենթարկուեցաւ Մոսկուա։

Զօրս հազար հոգի մասնակցեցան ռազմափորձին։ Քաղքին գործարաններուն սուլիչները ժողովուրդին յայտնեցին թէ թունաւոր կազի ռումբերով բեռնաւոր վեց սաւառնակներ կը մօտենան։ Անմիջապէս պաշտպանութեան թնդանօթները բացին սաստիկ կրակ մը։ Հակառակ ասոր սակայն, սաւառնակները յաջողեցան ռումբեր նետել նշանակուած գետնին վրայ։

Քաղաքացիներուն տրուած էր յատուկ դիմակներ եւ բոլորն ալ քաշուեցան օդային յարձակման դէմ պատրաստուած մասնաւոր ապաստաններ։ Ամբողջ գետինը որ նշանակուած էր իբրեւ յարձակման վայր, ծածկուած էր թանձր մառախուղով մը։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը

Երէկ կէս օրէն առաջ, Ժընեւի մէջ բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Նստաշրջանը, իսկ կէս օրէն յետոյ, Եւրոպայի Միացեալ-Նահանգներու խորհրդակցական ժողովը, որ լսեց Ֆրանսայի արտաքին Նախարար՝ Պրիանի զեկոյցը կատարուած աշխատանքներու եւ իր յիշատակագրին տրուած պատասխաններուն մասին։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԿՌԻՒ ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ.— Համպուրկի մէջ առջի գիշեր արիւնահեղ բախումներ տեղի ունեցան համայնավարներու եւ ազգայնականներու միջեւ։ Երկու կողմերը քաղքին փողոցներուն մէջ, զիրար հալածեցին դանակներով ու կոփամարտի գործիքներով։ Ազգայնական մը սպաննուեցաւ։ Ուրիշ տասը հոգիներ եւս ծանրօրէն վիրաւորուեցան։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԵԱՆ ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐ.— 1915ին եւ 1916ին, ընդհ. պատերազմի ընթացքին, Ռուսերու կողմէ գերի բռնուած գերման զինուորներէն 620 հոգի, նոր վերադարձան իրենց հայրենիքը, առջի օր, մասնաւոր կառախումբով։ Այս պատերազմական գերիները, որոնք Սիպերիա եւ Թուրքիստան կը բնակէին, ստիպուեցան Գերմանիա վերադառնալ, Ռուսիոյ մէջ տիրող նիւթական վատ պայմաններուն բերումով։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ.— Արժանթին եւս, յեղափոխական շրջան մը կը բոլորէ այս միջոցիս։ Քաղաքներու մէջ տեղի ունեցած կռիւներու ընթացքին, մօտ 1000 անձեր սպաննուած կամ վիրաւորուած են։ Արժանթինի նախագահը Իրիկոյէն, գիշերանց փախաւ Լա Փլաթա, ուր ապաստանեցաւ զօրանոց մը եւ անկէ ղրկեց իր հրաժարականը։ Աժամեայ կառավարութիւն մը հաստատուեցաւ զօրավարի մը գլխաւորութեամբ, որ լուծեց Խորհրդարանը։

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ի Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանին մէջ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները վաղը իրիկուն ժամը 8ին Միութեան համաքատեղին, 181 Cours Lafayette։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարպուշեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillauts, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռուի Ֆնտրճաքցի Օր. Կիւրճի Իսրայէլեան, մօր անուն՝ Դամամ, հօր անուն Փանոս քոյրերը Ովսաննա, Հռիփսիմէ, Մարթա, եղբայրները Դանիէլ, Յովհաննէս։ 12 տարի առաջ անյայտացած է Համայի (Սուրիա) կողմերը։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Պոլիս։ Ճշգրիտ լուր տուողին 200 ֆր. նուէր։ Իմացնել՝ Toros Israélianի, Traverse Chevalier No. 20, St. Loup, Grand Pins. Marseille.

— Ամերիկայէն Ճիվան Էրքէլէթեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պետրոս Էրքէլէթեան որ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջակաները։ Իմացնել Յառաջի վարչութեան։

— Կը փնտռուի Արաբկիրցի Եղիա Գազանճեան իր եղբօր Նազարէթ Գազանճեանի եւ իր քեռորդիները Հայկ եւ Արամ Տէմիրճեանի կողմէ։ 1924ին Եղիա կը գտնուէր Պուքրէշ (Ռումանիա)։ Կը խնդրուի իմացնել՝ A. Demirdjianի 120 bld Jean Jaurès, Boulogne s)Seinc France, կամ H. Demirdjianի 2 Georges Dupré St-Etienne (Loire) France. Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէ արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

“HARATCH”

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

Métro: Louis-Blanc ou Jaurès
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930
10 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1361 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐԱՆԸ ԵՒ ԱՐԻԱԿԱՆ ՑԵՂԵՐԸ

Բ.

Հայաստանի եւ Քիւրտիստանի անկախութեան հարցերը, որոնք Մերձաւոր Արեւելքի այժմու հրատապ խնդիրներն են, կոչուած են ազգերու հաւասարակշռութիւն մը ստեղծելու Մօտաւոր Ասիոյ մէջ եւ դառնալ խաղաղութեան ազդակ մը։

Ազգերու այս հաւասարակշռութեան խնդիրը մեծապէս կը շահագրգռէ Պարսկաստանի ազգային եւ պետական շահերը։ Ու այս քաղաքական դասաւորութիւններուն մէջ, Պարսկաստանը իր պետական շահերը եւ քաղաքական վերածնունդի ճանապարհները ստիպուած է դասաւորել իր ամէնէն մօտիկ դրացիներու շահերուն զուգահեռ։

Եթէ խնդրին մօտենանք միայն դրացիական տեսակէտներէն, դարձեալ շահագրգռութեան ծանրութիւնը պիտի հակի Հայաստանի եւ Քիւրտիստանի կողմը։ Որովհետեւ, այս երկու փոքրիկ ազգերը կը ձգտին իրենց ազատագրութեան, բաժնուելով Թուրքիայէն եւ Ռուսաստանէն, որոնց մօտիկ դրացիութենէն, Պարսկաստանը միայն վնասներ կրած է։ Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի սահմաններուն վրայ հետզհետէ կազմակերպուող Հայ եւ Քիւրտ հայրենիքները կը դառնան խաղաղութեան պատուարներ։ Բացի այդ, որպէս նոր բաժնուած փոքրիկ պետութիւններ, Հայաստանն ու Քիւրտիստանը ամրանալու եւ զարգանալու համար պիտի մղուին բարեկամական կապերով կապուիլ Պարսկաստանի հետ, երէկուան թշնամի թրքական ուժին հաւասարակշռող ուժ մը դառնալու համար, առանց վտանգելու իրենց ազգային ազատութիւնը։

Մերձաւոր Արեւելքի ներկայ քաղաքական դասաւորութիւնները կը հարկադրեն Պարսկաստանն այս ուղղութեամբ մտածելու և գործօն քաղաքականութիւն մը վարելու։ Պարսկաստանը որ մեծ ճիգեր կը թափէ իր ազգային վերածնունդը կերտելու և ազգային կատարեալ անկախութիւնը վերականգնելու, չի կրնար շարունակել այն տարտամ քաղաքականութիւնը, որ ունէր համաշխարհային պատերազմէն առաջ։ Ազգերը տենդագին հրապարակ նետուած են իրենց գոյութիւնն արդարացնելու և նորէն վերադառնալու պատմութեան բեմը։ Այս տենտագին արշաւին մէջ, ազգերը կը փնտռեն իրենց բարեկամները և կը ճանանչեն իրենց թշնամիները։ Մէկ խօսքով, իրենց դիրքերը կը ճշդեն։ Այս ուղղութեամբ որ եւ է յապաղում կործանարար կրնայ ըլլալ կողմերուն համար։ Բարեկամական այս շղթային կազմակերպման նախաձեռնութիւնը Պարսկաստանին կը պատկանի։ Պարսկաստանի քաղաքական մտքի վարիչները իրական հայրենասիրական պարտք մը կատարած պիտի ըլլան հանդէպ իրենց հայրենիքին, եթէ փոխանցման այս շրջանին, կարողանան հանրային միտքը պատրաստել այդ ուղղութեամբ։

Պարսկաստանի, Հայաստանի և Քիւրտիստանի բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը քաղաքական անհրաժեշտութիւն մըն է, որուն կատարեալ գիտակցութիւնը պէտք է ունենան յիշեալ երեք ազգերու ղեկավարները, տարբեր հակումի և մոլորումներու չենթարկուելու համար։

Անցածները մենք անդրադարձանք արաբական «Էլ Ահրամ» թերթի գեղեցիկ թելադրանքին «եղբայրութիւն» մը կազմելու հայ-արաբ-քիւրտ միութեամբ մը, Թուրքիոյ ոտնձգութիւններուն դէմ։ Թուրքիոյ արեւելքը ուրիշ «եղբայրութիւն» մը գոյութիւն ունի դարերէ ի վեր, որ կեանքի պէտք է կոչել. այդ եղբայրութիւնը պարսիկ, հայ և քիւրտ միութիւնն է, որ դրացիական կապակցութիւններէն շատ աւելի ամուր կապով մը շաղկապուած է։ Այդ միութիւնը հիմնուած է արիական ցեղային ամուր հիմերուն վրայ, եթէ անշուշտ այս երեք ցեղերը յստակամտութիւնն ունենան պահ մը ետ երթալու դէպի արիական լոյսը և ձերբազատուին թուրք-թաթարական դարաւոր փոշիներէն և կեղծ իսլամութեան ստեղծած խորխորատներէն։

Անցեալի թիւրիմացութիւններն անարժէք նկատելու չափ քաջութիւն պէտք է ունենան յիշեալ ազգերը եւ խորապէս պիտի ըմբռնեն թէ Պարսկաստանի, Հայաստանի եւ Քիւրտիստանի վերածնունդը արիական միութեան գեղեցիկ ճանապարհով կարող է տիրական դառնալ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։

Եթէ մէկ կողմ թողունք մշակութային հոգեկան եւ ցեղային կապակցութեան այնքան հրամայական թելադրանքներն ու միայն քաղաքական վտանգի կողմ դարձնենք մեր ուշադրութիւնը, պիտի տեսնենք համաթրքական վտանգաւոր ծրագիրները, որոնք միշտ ալիք կուտան դէպի արեւելք եւ կ'ուզեն ոտքի տակ առնել արիական ցեղերը, թրքութեան լայն ճանապարհներ բանալու համար։

Իրանն ու Թուրանը դարաւոր պայքար մը բոլորած են։ Թրքութիւնը եթէ կարողացած է ընկճել արիական փոքր ազգերը, եւ եթէ խիստ հեռաւոր անցեալի մէջ, կրցած է կրնկակոխ ընել նաեւ Պարսկաստանը, այսուհանդերձ դարձեալ Իրանն է. որ պատուար հանդիսացած է համաթրքական ձգտումներուն, Արարատէն մինչեւ Հէքեարի, պահպանելով արգելարիթ սահմանագիծ մը։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

«ՊԱՆԾԱԼԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ»

«Հայրենիք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստ. 24).

Յուլիս 28ին լրացեր է Նախիջեւանի շրջանի «խորհրդայնացումը», եւ այդ առթիւ Հայաստանի խորհրդային մարմիններն ու թերթերը «եղբայրական ողջոյններ» են ղրկեր հարեւան «հանրապետութեան»։

«Նախիջեւանն իր շրջանով— կ'ըսէ Հայաստանի պաշտօնաթերթը այդ «պանծալի տասնամեակին» նուիրուած խմբագրականի մը մէջ — խորհրդային Անդրկովկասի այն մասնիկներիցն է, ուր ամենից ցայտուն եւ ակնառու կերպով երեւան են գալիս ազգերի ինտերնացիոնալ համերաշխութեան արդիւնաւէտ հետեւանքները»։

Թերթը սակայն չի բացատրեր, թէ ինչո՞ւ է այս տասնամեակը պանծալի, կամ թէ ի՞նչ բանի մէջ են երեւացեր «ինտերնացիոնալ» (միջազգային) համերաշխութեան արդիւնաւէտ հետեւանքները։

Արդեօ՞ք այն բանի մէջ, որ խորհրդային իշխանութիւնը իր տասը տարուան տիրապետութեամբ յաջողած է այնքան ատելութիւն կուտակել իրեն դէմ, որ Նախիջեւանի շրջանի թուրքերն ու Հայերը միացեալ ճակատ մըն են կազմեր այդ իշխանութեան դէմ եւ այս տարուան առաջին ամիսներուն հայ տէրտէրն ու Թուրք մոլլան միասին, գիւղացիներու գլուխն անցած, ապստամբութեան դրօշ են պարզած այդ իշխանութեան դէմ։

Արդեօ՞ք խորհրդային պաշտօնաթերթը «ինտերնացիոնալ համերաշխութիւն» ըսելով կը հասկնայ զինու զօրութեամբ հաստատուած խաղաղութիւնը Նախիջեւանի մէջ։ Բայց չէ՞ որ ցարական կառավարութիւնն անգամ այդքան մը ու թերեւս ատկէ ալ աւելի խաղաղութիւն ու համերաշխութիւն կը պարտադրէր իր զէնքի ուժով, բացի 1905 6 - Թ. Թ., երբ ինքն իսկ պէտք զգաց առաջ բերելու հայ-թաթարական կռիւներ։

Խորհրդային պաշտօնաթերթը այս «պանծալի տասնամեակ»ի առթիւ չի բացատրեր նաեւ, թէ լենինեան ի՞նչ սկզբունքով կրնայ արդարացուիլ եւ յարատեւ դարձուիլ Նախիջեւանի շրջանի արուեստական բաժանումը Հայաստանէն, որուն հետ թէ՛ աշխարհագրական եւ թէ տնտեսական այնքան սերտ ու անբաժանելի կապ ունի, ինչպէս նաեւ հաղորդակցութեան ամէն յարմարութիւն, եւ ենթարկումը հեռաւոր Ատրպէճանին, որուն հետ ոչ ընդհանուր հողային սահման ունի, ոչ տնտեսական ընդհանուր շահեր եւ ոչ ալ հաղորդակցութեան ոեւէ դիւրութիւն։

Եթէ բոլշեւիկները առարկայական, անաչառ ու անկեղծ ըլլային, ապահովաբար պիտի խոստովանէին, թէ Նախիջեւանի արուեստական առանձնացումը Հայաստանէն ամենէն ցայտուն եւ աչքառու փաստերէն մէկն է, որ երեւան կը բերէ խորհրդային կառավարութեան քաղաքական հետեւողականութիւնը, ազգային խտրականութիւնը եւ ալիկաբութիւնը միջազգային համերաշխութեան հաստատուն հիմեր ստեղծելու գործին մէջ։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐԱՐԱՏԻ ՎՐԱՅ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԿՑԻ՞ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Էնկիւրիէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Արարատի դէմ զսպումի գործողութիւնները սկսան։ Քասպաք Թէփէէն մեկնող թրքական ուժերը նահանջի մատնեցին Քիւրտերը, որոնք փորձեցին դիմադրել։ Հիւսիսէն յառաջացող թրքական ուժերը կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացումը, առանց ընդդիմութեան հանդիպելու։ Արարատի հարաւէն, դէպի Պարսկաստան Քիւրտերուն նահանջի գիծը կտրուած է։

Ահա նաեւ Պոլսէն տրուած հեռագիր մը.

ՊՈԼԻՍ, 8 սեպտ.) («Թայմզ»ի).— Պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ Արարատի քիւրտ ըմբոստներուն դէմ թրքական յարձակողականը վերսկսած է։

Կառավարական ուժերը մեկնած են Քասպաք Թէփէէն՝ հիւսիսի ուղղութեամբ։ Սկիզբները, բաւական բուռն դիմադրութեան մը հանդիպեցան. բայց Քիւրտերը շատ չանցած սկսան նահանջել դէպի Պարսկաստան։

Հաւաստի աղբիւրէ առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Պարսկաստան վճռապէս հակառակ է որ Արարատը Թուրքիոյ միայ Հարաւէն հողամասի մը փոխարէն։ Սակայն կը շարունակէ գործակցիլ Թուրքերուն, զսպելու համար Քիւրտերու ըմբոստութիւնը։

Ընդհարում Քիւրտերու հետ

Վանէն տրուած լուրի մը համաձայն, քիւրտ խմբապետ Տարաշին հետապնդելու գացող Թուրք ձիաւոր ջոկատին եւ աւազակներուն միջեւ ընդհարումներ տեղի ունեցած են։ Այս կռուին ժամանակ Լըճէի Տիլէք գիւղացի Մէհմէտ Էմին օղլու Շէրիֆ բռնուած է։

Պաշգալէի շրջակայքը, Թուրք ջոկատին վրայ յարձակող Օսմանի խումբէն Ազիզ անունով քիւրտ մըն ալ նոյնպէս ձեռք անցուած եւ երկու հոգի ալ սպաննուած են։

Հետեւակազօրաց բանակատեղիին վրայ յարձակող բոլոր քիւրտերը ետ մղուած են։

Ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալի Տիարպէքիր անցած ատեն, Սղերդի ժողովուրդին ճառ մը խօսելով, յանձնարարած է համերաշխ ապրիլ, եւ աւելցուցած թէ, օրէնքին հակառակ չշարժողները ոչ մէկ վնասի պիտի ենթարկուին։

Ֆեթհիի ճառը Իզմիրի մէջ

Իզմիրի մէջ, Ֆէթհի ճառեց 5000 հոգինոց բազմութեան մը առջեւ, իր կուսակցութեան ծրագիրը պարզելու եւ հերքելու Ըսմէթի յայտարարութիւնները՝ կառավարութեան քաղաքականութեան մասին։ Ֆէթհի գայրոյթով անդրադարձաւ կառավարութեան կողմնակիցներու բռնած ընթացքին, որով կը ջանան վարկաբեկել նոր կուսակցութիւնը անոր վերագրելով հակայեղափոխական ձգտումներ, ինչպէս վերադարձ դէպի ֆէսի եւ արաբական տառերու գործածութիւնը։ Յայտարարեց թէ նոր կուսակցութեան գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ ամրացնել Քէմալի հանրապետական գործը։ Ակնարկելով Ըսմէթ փաշայի երկաթուղային քաղաքականութեան, Ֆէթհի ընդունեց երկաթուղի շինելու անհրաժեշտութիւնը, բայց դատապարտեց օտար ընկերութեանց հետ կնքուած մեծածախս պայմանագրութիւնները։ Պնդեց մասնաւորաբար թէ կառավարութիւնը պարտաւոր է ամէն բանէ առաջ օժանդակել որ ժողովուրդին տնտեսական կարողութիւնը զարգանայ, ազգային հարստութիւնները շատնան կամ գոնէ պահպանուին եւ որ և է հարուածի դէմ, երկրին տնտեսական կացութիւնը պաշտպանուի։

Նոյն օրը, երեկոյեան, հարիւրի չափ գործաւորներ ցոյցեր կատարեցին ի նպաստ Ֆէթհիի։ Տասն և երեք անձեր ձերբակալուեցան, կառավարութեան դէմ անարգանքի մեղադրանքով։ Ժողովուրդին մեծ մասը անտարբեր է։

Իզմիրի խռովութիւնները

Անցեալ օր գրեր էինք թէ Ֆէթհիի Իզմիր այցելութեան առթիւ, մեծ խռովութիւններ ծագած են եւ բազմաթիւ ձերբակալումներ կատարուած։ Պոլսէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է քաղաքին մէջ, բայց հսկիչ ոստիկաններ կը շրջին թաղէ թաղ, միջադէպերու առաջքն առնելու կանխահոգութեամբ։ Զօրախումբեր գրաւած են կարգ մը կէտեր։ Հաւաքոյթներն արգիլուած են։

Քննութիւն բացուած է երեւան հանելու համար թէ խռովութեանց ատեն սպաննուած անձը, ոստիկանի կրակո՞վ է է զարնուած։ Ֆէթհի պէյ այցելած է սպանեալին հօրը եւ անոր յանձնած է հինգ հարիւր թրքական ոսկի։ Յուղարկաւորութիւնը պիտի ստանար բուռն բողոքի ցոյցի մը բնոյթը, բայց իշխանութիւնները արգիլեցին երեք հազարի չափ բանուորներու՝ յուղարկաւորութեան մասնակցութիւնը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 40

Օննիկ Պազերեան	150
Վարդան Ղազերեան	150
Գեղամ Ղազերեան	150
Մարգար Ադամեան	150
Նազարէթ Շմաւոնեան	120
Աւետիս Թութճեան	100
Վարդեվառ Կէօվշէնեան	100
Արշամ Սմսարեան	50
ՊԵՐԼԻՆԷՆ	
Երուանդ Տէր Մինասեան	100
Դաւիթ Դաւիթխանեան	100
Արտաշէս Աբեղեան	50
ՍՈՒՔ ԱՀՐԱՐ (ԱԼՃԵՐԻԱ)	
Յարութիւն Խաչատուրեան	50
Գումար	1270
Նախորդ գումար	47,167
Ընդհ. գումար	48,437

„ՖԷԹՀԻ ՊԷՅ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ ԵԹԷ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ ՄԵԾ ՄԵԾ ՁԱՐԴԷ...”

«Ագշամ» կը գրէ.—

Նոր կուսակցութիւնը մեծ մեծ կը ջարդէ, այն ալ առատօրէն, այն ալ վերերէն։ Սոխա՛կ կ'ըսես. սոխա՛կ. մաշալլահ։ Անոնց համաձայն՝ իշխանութիւնը պուտ մը ջուր է, երկրին տնտեսութեան բարձրացումը կախուած է Ֆեթհի պէյի մէկ հազալէն, Թուրք կիներու բարձրացումը կապուած է Աղա Օղլու Ահմէտ պէյի մէկ կողմնակի նայուածքէն, իսկ քաղաքներու վերաշինութիւնը կը սպասէ որ Հայտար պէյ քիչ մը աւելի «զիֆթլէնմիշ» ընէ փողոցի սալայատակները։ Այս ինչքան մեծ մեծ ջարդել, Աստուած իմ։

Բարեկամ մը, որուն կը յայտնէի այս գանգատս, ըսաւ.— Շատ պարզ է մեծ մեծ ջարդելուն պատճառը, որովհետեւ նոր կուսակցութեան մէջ շատ մը կիներ կան...

Օր մը, առիւծը կը ժողվէ բոլոր կենդանիները, որպէս զի դաս մը տայ անոնց։ Բոլորը կուգան, բացի ճնճղուկէն։ — Շուտ մը կանչեցէք սա վտիտ թռչունը, կը հրամայէ։ Նապաստակը կ'երթայ եւ ճռնունայն կը վերադառնայ։ Պատճառն ալ այսպէս կը բացատրէ.

— Ձեր հրամանը կատարեցի։ Ճնճղուկը սաստիկ զայրացաւ եւ ըսաւ.— Եթէ գամ, ոտքիս տակ կ'առնեմ այդ առիւծ ըսուածը, բաշէն կը բռնեմ, օդը կը հանեմ եւ գետին զարնելով կտոր կտոր կ'ընեմ։

= Ասոնք բոլո՞րը ճնճղո՞ւկը ըսաւ։ Այո՛, ըսաւ նապաստակը։
= Ո՞վ կար քովը։— կինը, պատասխանեց։ Առիւծը խնդալով իրաւունք տուաւ ճնճղուկին։

Երբ ճնճղուկը, քովը էգը ունենալուն համար այսքան մեծ մեծ կը ջարդէ, այսքան շատ կին անդամ ունեցող կուսակութիւնը անշուշտ ետ չպիտի մնար ճնճղուկէն։

Այնպէս որ Ֆէթհի պէյ իրաւունք ունի, եթէ Իզմիրի մէջ մեծ մեծ ջարդէ...

«Ագշամ»ի այս հեգնական ու կծու ակնարկներէն զատ, քիչ չէ թիւը թրքական թերթերուն, որոնք բուռն յարձակումներով կը դիմաւորեն նոր կուսակցութիւնը։

ՏԷՐՍԻՄԻ ԴԻՐՔԸ ԵՒ ԴԵՐԸ
ՔԻՒՐՏ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տէրսիմէն դուրս Եփրատի ձախ ափը գտնուող բայց Տէրսիմցիներու աղանդին, աշիրէթապետական խմբաւորումին և նոյնիսկ նոյն աշիրէթներու պատկանող առանձին բաժանումներով, լայն տարածութեան մը վրայ կը բնակին Պալապանցիներու եօթը աշիրէթները, որոնք միասնաբար 25,000 զինուոր կը հանեն կռուի ժամանակ, եւ ի պահանջել հարկին կրնան կտրել Երզնկայէն Կարին անցնող զինուորական գիծը — սպառնալով մինչեւ Տրապիզոն — Կարին գծին — անցնելով Կիւմիւշխանէի բարձունքը եւ տիրապետելով Թէքէի լեռներուն, մինչեւ Ճիպիճէէն — Սըբընքոր, եւ Չիմէն Տաղի բարձունքներուն,

Գլխաւոր աշիրէթը Պալապան — իրեն զինակից եւ գործակից ունի Եփրատի երկու ափերուն վրայ, լեռնային շրջաններուն մէջ ամրացած Հիւսէյինանցիք, որոնց պետը կ'իշխէ նաեւ Ալեանցիներու աշիրէթին, եւ որ կը բնակի Եառպաշի: Ալմալըցի Չիմէր աղան եւ Կիւլապի ղատէ փաշան կը տիրապետեն Շէյթէրիէն սկսեալ մինչեւ Սեւ Քարու Պաշ Գեղ:

Այս շրջանը կը կոչուի Պալապանի ձոր, որ կը սկսի Երզնկայէն 20 քիլոմեդր հեռու Գալարիճ, Զորբերան եւ 45 քիլոմեդր դէպի Կարին Ճիպիճէի լեռներէն կ'երկարի դէպի Մլբէթ, Կարմիր լեռ, Հայտարի, Սեւ քար, Այղըր կէօլ, Կարանգօլի, Կաղնութի լեռներէն կը հասնի վերի Թերջանի արեւելեան մասը:

Պալապանի ձորը, որ անունը առած է Պալապանցիներու աշիրէթէն, թէեւ ապստամբ չէ, բայց Թուրք կառավարութիւնը չէ կրցած զինուորական պահականոցներ հիմնել կամ հսկողութեան տակ առնել նոյնիսկ մօտակայ գիւղերը, բացի Խնձորեկի հայկական գիւղին մօտ Սելէքուա կոչուած փոքրիկ գիւղէն, ուր կը գտնուի քիւրտ միւտիր մը եւ տասնեակ մը քիւրտ ժանտարմաներ,

Խնձորեկնշանաւոր հայկական գիւղմընէ,կեդրոնատեղին քրտական շրջանակներու, ուր ներկայիս կը բնակի Պալապանցիներու աշիրէթապետը Կիւլապի ղատէ փաշան. եւ եղբայրը Մէհմէտ աղան ու եղբօրորդին Կիւլապի ղատէ Չիմէր աղա (Գամէր Լութֆի), որ Նահիա միւտիր է Սելէգուռի մէջ եւ կ'իշխէ 400 քրտական գիւղերու:

Խնձորեկի մէջ է որ առաջին անգամ հիմնուեցաւ Միացեալ Ընկերութեան վարժարանը եւ այդ գիւղը շնորհիւ Միացեալի ջանքերուն տուած է շարք մը աչքառու յեղափոխականներ, որոնք 400 քրտական գիւղերու մէջ կրցած են պաշտպանել Խնձորեկի փոքրաթիւ հայութեան գոյութիւնը, մինչեւ 915ի տարագրութիւնը:

Այսպէս լեռնային թէ դաշտային Տէրսիմի մէջ կը բնակին 1) Քէչէլանցիք, 2) Շէյխ Հասանցիք, 3) Պալիանցիք, 4) Աշուրանցիք, 5) Լօլանցիք, 6) Բարսանցիք, 7) Ապասանցիք, 8) Գուրէշանցիք, 9) Պալապանցիք, 10) Չարըգանցիք, 11) Մէնըգացինք, 12) Տէմէնցիք, 13) Խըտըգանցիք, 14) Տէվրէշ Ճէմալանցիք,15) Պամասուրանցիք, 16) Խորմէքանցիք, 17) Քրտասինէր (Քրտասինները ալէվի չեն. բայց բնակելով Պալապանի ձորը, ենթարկուած են Ալէվիներու իշխանութեան):

17 աշիրէթներէն դուրս կան 100էն 500 չախմախլի ունեցող պզտիկ աշիրէթներ, որոնք եւս լաւ կռուողներ են, բայց մեծ ուժ չեն ներկայացներ, որով աւելորդ նկատեցինք անունները յիշատակել, եւ ենթակայ են սահմանակից աշիրէթներու վարած քաղաքականութեան: Օրինակ, Ֆէրաթանցիք, Ղըղանցիք, Պալուշաղիներ եւայլն:

Ալէվիներու «քըզըլ պաշ կամ ղազա» հաւատքը, որուն կեդրոնն է Տէրսիմը, եւ որ նոյն աղանդին պատկանող ազգակից-կրօնակիցներ ունի Պարսկաստանէն մինչեւ Սուրիա, (նոյն իսկ Խարբերդ, Մալաթիա — Սեբաստիա եւ Տիգրանակերտ) ունի առանձին լեզու, տըմըլըքի կամ զազայերէն, ու կրօնական բաժանումներ, այնպէս որ Տէրսիմէն ներս թէ դուրս Ալէվիներու մեծ ընտանիքը կը կառավարուի ընդհանուր կրօնապետի մը կողմէ, որ կը բնակի Գոնեա եւ կը կոչուի Հիւնքեար օղլու վէլի Պապա:

Հիւնքեար օղլուն է որ կը հրամայէ 12 օճախներու, այսինքն 12 առաքեալներու հետեւորդներուն, որոնց չորսը չորս աւետարանիչներ են բաժնուած չորս օճախներու, այսպէս, Պալապանցիներու մեծ աշիրէթը կրօնապէս ենթակայ է Գուրէշանցիներուն, երկրորդ օճախը (առաքեալ կամ աւետարանիչ) Աղուչան, երրորդը Պամասուրան, իսկ չորրորդը Տէվրէշ Ճամալան: Մնացեալները ենթակայ են չորս գլխաւորներուն որոնց ամէն մէկը ունի իր թալըպները (ծուխ) եւ կրօնապետները Սէիտ, Ռէյպէր, Տէտէ,Փիր եւ Փիրէ Փիրան (ընդհանուր կաթողիկոս), Տէվրէշ Ճէմալի կրօնապետը որ Զուրան կը նստի. (Սուրբ Թորոսի վանքին մօտ քրտական գիւղ մը Պալապանի մէջ) կը հրամայեն Տէրսիմէն — Սեբաստիա երկարող տարածութեան վրայ բնակող Ալէվիներու մեծամասնութեան, իսկ Տէրսիմցի Սէիտ Իպրահիմը Տէրսիմի բնակչութեան մէկ մասին:

Ներկայիս որպէս կրօնապետ աչքառու տեղ կը գրաւեն 1.— Զուրունցի Շէխօն, 2.— Տէրսիմցի Սէիտ Իպրահիմի տղան Սէիտ Ալին, 3.— Սէիտ Ճաֆէրը, 4.— Տէվրէշ Խաղիի տղան Սէիտ Ալին, 5.— Տէրսիմցի Սէիտ Րըզան, 6.— Աղուչաններու կրօնապետ Սէիտ Պարթալ, 7.— Սէիտ Տէմէնը եւ ուրիշներ: Այս կրօնապետները եթէ հաւաքաբար կրօնական ժողով մը գումարեն, կրնան հաշտեցնել թշնամի աշիրէթները եւ մանաւանդ միանալ Շահֆէիներու եւ Հանէֆիներու ընտանիքին:

Այս քանի մը մանրամասնութիւնները տուինք, որոշ գաղափար մը կազմելու համար Տէրսիմի դիրքին եւ այն դերի մասին որ ան պիտի կրնայ կատարել քրտական ազատագրութեան վերջին ճակատամարտի ժամանակ:

Այժմ քննենք կարգ մը թերթերու մէջ լոյս տեսած անհատական նամակներու բնոյթը եւ ճշդենք այդ հրատարակութեանց սխալ կէտերը, որովհետեւ Ամերիկայի «Հայրենիք»էն արտատպուած «Տէրսիմէն ստացուած նամակներ»ը չեն համապատասխաներ իրականութեան, որովհետեւ գրողներէն աւելի հրատարակողները անծանօթ ըլլալու են Տէրսիմի աշիրէթներու քաղաքական ձգտումներուն եւ անոնց վէճերու ներքին բնոյթին:

Այս առթիւ անհրաժեշտ է սրբագրել թիւրիմացութեան արդիւնք եղող «Տէրսիմը պառակտած, Տէրսիմի աշիրէթները երկու մասերու բաժնուած կը կռուին իրարու դէմ» եւ այլնի սխալ հրատարակութիւնները:

Ճիշդ չէ որ Ալէվիները երկու մասի բաժնուած կը կռուին իրարու դէմ, եւ սխալ է այդ կռիւները վերագրել Տէրսիմցի աշիրէթներուն: Տէրսիմը հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր անհաշտ թշնամի է Թուրք կառավարութեան, եւ այդ ատելութիւնը կրօնականէ աւելի քաղաքական գոյն ունի: Թէեւ Տէրսիմցիները բուռն կռիւներ ունեցած են իրարու հետ, բայց անոնք հաւաքաբար ճակատած են արտաքին վտանգին դէմ, ու միացած են ամէն անգամ, որ Թուրք զինուորները փորձած են մտնել Տէրսիմի սահմաններուն:

Բուն երկրէն առնուած ամենավերջին եւ հաւաստի տեղեկութեանց համաձայն, Տէրսիմը մէկ ճակատ կազմած, զէնքը ձեռքին կըսպասէ դիմագրաւել թրքական սուինը:

Իսկ այն լուրը թէ կարգ մը աշիրէթներ իբր թէ միացած են թրքական ուժերուն եւ կը կռուին Տէրսիմցիներուն դէմ, չի համապատասխաներ իրականութեան, որովհետեւ սխսանցիները կը գտնուին այնպիսի դիրքի մը մէջ, որ հնարաւորութիւն չունին միանալու Թուրքերուն, եթէ նոյնիսկ ուզեն միանալ: Իսկ ապասանցիներու մէկ մասին մասնակցութիւնը կռիւներուն, հարկադրական է:

Հետեւաբար Թուրք զինուորներուն միացողները ոչ թէ Տէրսիմցի աշիրէթներն են, այլ վերը ճշդուած Պալապանի աշիրէթին այն մասն է, որ կը բնակի Երզնկայի շրջակայ գիւղերը, եւ հնարաւորութիւն չունի ինքզինքը պաշտպանելու Թուրք ուժերուն դէմ: Դաշտային բնակիչներու այն մասը, որ կապուած է հողին եւ դուրս կը մնայ Տէրսիմի լեռնային սահմաններէն հարկադրուած է ակամայ ենթարկուիլ Թուրք կառավարութեան պարտադրանքներուն, որպէսզի չջարդուի 1926—27ի կոտորածներուն նման: — Թէրջանէն մինչեւ Խարբերդ:

Ահա այս անզէն Քիւրտերու պարտադիր հպատակութիւնն է որ տուն տուած է նամակագիրներու երեւակայութեան, աղմկելու հրապարակը թէ՝ «Տէրսիմը պառակտած է». ընդհակառակը Տէրսիմցին ամէն ժամանակէ աւելի այսօր է, որ միացեալ ճակատ կազմած, շըփումներ կ'ունենայ Թուրք սահմանապահներու հետ, եւ մեծ վնասներ կը պատճառէ Չարտախլիէն Օվաճըգ, մինչեւ Չըմըշկածակ ու Բալուի շրջանի Թուրք թէ Քիւրտ բնակչութեան պատժելով այն բոլոր Քիւրտերը, որ ակամայ միացած են թրքական ուժերուն:

Գաղափար մը կազմելու համար երկու կողմերու ուժերու մասին, ստիպուած ենք արձանագրել հոս թէ, ո՞ր աշիրէթները միացած են կառավարութեան, եւ ո՞ր ուժերը կը կռուին Թուրք բնակչութեան թէ զինուորներուն դէմ:

Այսպէս.—

	Հրացանակիր	Բարեկամ	Թշնամի
Լօլանցիք ունին	1,000		1,000
Ճէյխհասանանցիք	4,000		4,000
Աշիրանցիք	2,000	500	1,500
Ապասանցիք	6,000	1,000	5,000
Հայտարանցիք	3,000		3,000
Գուրէշանցիք	7,000		7,000
Չարըքանցիք	20,000	6,000	14,000
Պալապանցիք	25,000	10,000	15,000
	68,000	17,500	50,500

Տէրսիմը իր սահմաններով կռուի ճակատ կրնայ ղրկել 68,000 զինուոր, որուն 50,500ը առանց բացառութեան թշնամի է Թուրք կառավարութեան, եւ որքան ալ անհաշտ ըլլան իրարու հետ, անմիջապէս կը միանան կռուելու համար իրենց գոյութեան սպառնացող վտանգին — Թուրք քաղաքականութեան դէմ — իսկ բարեկամ կարծուած դաշտային շրջանի անզէն ժողովուրդը, որ մտաւորապէս 17,000 զինուոր կըրնայ տրամադրել, հարկադրուած է ենթարկուիլ Թուրք կառավարութեան եւ երեւոյթները փըրկելու համար, երբեմն 100էն 500 հրացանակիրներով մասնակցիլ Տէրսիմցիներու դէմ մղուած կռիւներուն, այլապէս կոտորածը անխուսափելի է, եթէ դաշտային Քիւրտերու ղեկավարները հեռատես չըլլան, ձեւականօրէն խաբելու Թուրք կառավարութիւնը:

Ճշդելէ վերջ «Տէրսիմէն գրուած» նամակներու սխալ հասկցուած կէտերը, պէտք կը տեսնենք աւելցնել թէ ներկայիս Տէրսիմը պաշարող Թուրք բանակը հնարաւորութիւն չունի նուաճել Տէրսիմի լեռնային շրջանը, որովհետեւ գրաւելու համար Տէրսիմի անառիկ ամրոցը — Գութու Տէրէսին — պարտաւոր է անցնիլ Խօզաթի լեռնային շրջանէն, որը ամրացուած է բնական ապառաժներով եւ պաշտպանուած երկու գլխաւոր աշիրէթներու կողմէ, եւ կամ ստիպուած պիտի ըլլայ յարձակիլ Բոլումորիի — (Երզնկայէն դէպի Կարին 50 քիլոմէթր) — վրայէն, գրաւելով Բանճըրասը, Ասկրէկը, Հարսին ու Տանձիկը, որոնք նախադուռներն են Գութու Տէրէսիին եւ պաշտպանուած երեք մեծ աշիրէթներու աւելի քան 12,000 հրացանակիրներու կողմէ:

Հետեւաբար անիմաստ է կարծել, թէ Տէրսիմը պառակտած է ներսէն եւ Թուրք կառավարութիւնը կրնայ գրաւել զայն թշնամի աշիրէթներու աջակցութեամբ:

Տէրսիմի պաշարման շղթան որքան խիտ ու զօրաւոր է,նոյնքան եւ ալ աւելի ուժեղ է պաշտպանողական գիծը.այնպէս որ դաշտային շրջանի քանի մը աշիրէթներու ձեւական թշնամութիւնը կը ծառայէ երեւոյթները փրկելու, եւ անզէն ժողովուրդի մեկ մասը կոտորածէ ազատելու համար:

Այս քանի մը մանրամասնութիւնները տալէ վերջ, անցնինք քրտական կռիւներու ընդհանուր բնոյթին, եւ թիւերով խօսինք քրտական միւս հատուածներու գործունէութեան մասին. եզրակացնելու համար մեր տեսութիւնը:

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պարսկահայ ծանօթ ընտանիք մը, այր ու կին երեք զաւակներով, շաբաթ մը առաջ վարշաւիա հասած են Բագու-Մոսկուա ճամբով: փարիզ գտնուած ազգականի մը ուղղուած նամակէն կը քաղենք հետեւեալ տողերը, առանց որ եւ փոփոխութեան:

«Բագու հասնելուց արդէն հասկացանք մեր կատարած սըխալը, բայց ուշ էր: Զանց եմ առնում բոլոր նեղութիւնները որ մեզ տուեցին շոգենաւից դուրս գալուց մինչեւ երկաթուղու կայարանը: Ուտելիք շատ բան չէինք վերցրած: կարծում էի մի քանի տարով առաջ իմ տեսած Ռուսաստանն է եւ կը ճարենք մեր ուզածը վոքզալներում (կայարան): Գնացքի մէջ մեզ հետ էին երկու օրիորդներ եւ Թէհրանցի մի պարսիկ Նրանք զարմանում էին որ հետներս ոչինչ չէինք բերել ուտելու, հակառակ որ վակոն-ճաշարան ունէր մեր թրէնը: Տալիս էին սիլօթկա (աղի ձուկ), շատ քիչ հաց, քիչ մը ջուր: Սիլօթկան կարելի չէր ուտել, երկուքուկէս օր, մինչեւ Մոսկուա կերակրուել ենք մի քիչ հացով եւ ջրով: Մեզ հետ ունէինք երկու տուփ բիսկուի, որ գաղտնի տալիս էինք երեխաներին: Լուացուելու ջուր չկայ, խմելու բնաւ: կայարաններում հորի ջուր էին ծախում մի վէտրօնը 1 րուբլի: Մի տեղից մի ձմերուկ ճարեցի, չհասած, ճամբորդ ընկերների հետ մաքրեցինք, տուել էի երեք րուբլի: Մէկ րուբլին գալիս է 6 ղրան (12 ֆրանք):

Հասանք Մոսկուա: Ինչ ասեմ որ հասկանաք:

Անօթութիւն, բոլորը գրեթէ մերկ, առանց գուլպայի եւ կօշիկի: Դրամը ձեռքներումս ոչինչ կարող էինք գնել: Րուբլին եղել է չիբիլ: Մի կայարանից միւսը մի կառքի տուել ենք 7 րուբլի, որ լինի 42 ղրան 84 (ֆրանք), բեռնակիրին մի ջամատանի համար 3 րուբլի (36 ֆրանք): Իւրաքանչիւր պլասքարթի համար Նասէլչէքը նուէր էր պահանջում 10 րուբլի, թէ ոչ պէտք էր օչէրէթի կանգնիլ: կանգնողներ կային երկու, երեք օրով: Մարդիկ նայում են մեր կօշիկներին, հագուստներին, գօլկրավաթին, մի հատ չեն տեսնում այսպէս հագնուած: Նայում են սոված աչքերով, կարծես ուզում են յարձակուիլ:

Գնացինք ... ի մօտ: Ուզեցել էին մեզ համար ճաշ պատրաստել: կերակրուեցանք մի տեսակ բօռժով եւ շատ սեւ հացով որը ամէն տեղ թթու համ ունէր: Առաւօտ եւ երեկոյ ասացին թէ թէյի տեղ տաք ջուր են խմում կօնֆէթով, որովհետեւ շաքար չի ճարւում: Սապոն բնաւ չկայ: Զարմանում էինք մեր տեսածներից եւ լսածներից, որովհետեւ ամբողջ Պարսկաստանը խեղդւում է ռուսական սապոնից, ալիւրից եւ շաքարից: Թեհրանում կամ միւս քաղաքներում դրանք թափուած են էժան-էժան: Ծախում են իշաբեռներով, ո՞վ է նայում վրան: Իսկ այստեղ, թրէնները, վակզալները, մարդիկ տուները, ի՜նչ կեղտոտութիւն, ի՜նչ ալիւր, ի՜նչ բան: Միսի երես չենք տեսել:

Մեր բեռների ստացագիրն առնելու համար 13 րուբլի առին ինձանից անիրաւները:

Բոլոր ժողովուրդը կարծում են որ ձմեռը սով է լինելու, աներեւակայելի բան է մեր տեսածը: Հրացանի ուժով աշխատցնում են բոլորին: Հակառակորդներին գիշերանց հրացանազարկ են անում, ասում են Սիբիր իսկ քշում: Փողոցների մէջ ժողովուրդը քայլում է տխուր, գրեթէ մերկ, բոլորը թոքախտաւորի երեւոյթով, դեղնած, նիհար:

Մանր դրամ բնաւ չկայ:Գիւղացիները արծաթ մանր դրամները հաւաքում են ինչ արժէքի լինի: Օրինակ մէկ ֆունտ խաղողը Բագւում գնեցի 2 րուբլի թղթադրամ, իսկ արծաթով 20 կոպէկ կամ եթէ ունենայի 10 կոպէկանոցներ 50 կոպէկով կարող էի գնել: Վերջերս կառավարութիւնը մի քանի հարիւր մարդ է գնդակահարել, մինչեւ իսկ 9 րուբլի արծաթ ունեցողի մը, որ գրպանից են գտել:

Վերջապէս հասանք սահմանի մօտ: Կոկին մանրակրկիտ քննութիւն, յետոյ ինձ տարեցին Չէկայի մօտ, հարց ու փորձ արեցին: Հարցրին թէ ի՞նչ տեսար Ռուսաստանում, ումին տեսար, եւլն: Ասացի թէ ոչ ոքի չեմ տեսել բացի մեր կոնսուլն եւ «Թուրիսթ»ի մարդիկը: Ազատուեցինք այդ դժոխքից, հազար վա՜յ, ինչ յիմարութիւն որ այդ գծով եկանք:

Լեհական հողը որ հասանք, մենք ու երախաները ու մեր ճամբի ընկերները սոված գայլերի նման ընկանք խանութները հաց ճարելու»:

ՓՐՕՖ. ԲԻՔՔԱ
ՕԴԱՊԱՐԻԿ

Պրիւքսէլի համալս
բնագիտական աշխատանոց
Նորէն՝ փրօֆ. Բիքքար չի
խոշոր օդապարիկ մը, որու
ջոցաւ մօտերս վերելք մը
կատարէ, հասնելու համ
հազար մեթր բարձրութեա
Մինչեւ այսօր օդանաւորդ
հասած առաւելագոյն բա
թիւնը եղած է 13 հազար

Օդապարիկի նաւակին
գտնուած խցիկը գնդաձեւ
րամագիծը 2,10 մեթր
շինուած է զուտ ալիւմի
այնպիսի ձեւով մը որ կա
դիմադրել օդի ճնշումներ

Այդ հսկայ գունդը
որեւէ մասնաւոր առանձ
կութիւն մը չի ներկայացնէ
նոր կէսը ճերմակ եւ միւ
եւս ներկուած է: Գոյներու
տարբերութիւնը թէեւ առ
բան որոշ կարեւորութիւն
յեր, սակայն կոչուած է
կարեւոր դեր մը կատարել
քին օդին պաղելու եւ
լուն մէջ: Արդարեւ, սեւ
արեգակնային ջերմութիւն
քաշելու յատկութեամբ,
կը տաքցնէ, իսկ ճերմակ
այդ միեւնոյն ջերմութի
նելով եւ կրելով շրջապա
ցրտութիւնը, կը զովացնէ
պարիկը: Գունտի
կախուած է պարուրաձեւ
տակ մը, որ խցիկէն մօտ
պէս 15 մեթր հեռաւո
մը մէջ կը գտնուի, եւ
շարժման մէջ դրուելով
արտադրէ այն օգտակար
քը՝ որ պիտի դարձնէ օդա
ինքն իր վրայ եւ պիտի գ
այնպիսի ուղղութեան մը
որ անհրաժեշտ պիտի
արեգակնային ճառագա
րուն համեմատութեամբ:
կէն 100 մեթր հեռուն
է 1 մեթր շառաւիղ ունե
զորէ շրջանակ մը, որ սա
ուած է որոշելու հորի
ուղղութեամբ կտրուած
տարածութիւնը: Այդ
տեսանելի պիտի ըլլայ
րիկին ստորին մասին վրայ
պատուհանի պզտիկ ծակէ մ
ռանկիւնաչափական պար
մը պիտի թոյլատրէ օդան
ներուն ճշդելու իրենց
խութեան աստիճանը:
արտաքին երեսին վրայ
ուած շարժական մաս մը
կանոնաւորէ օդապարիկի
րին բացումն ու փակումը

Խցիկը ներքնապէս
կայացնէ իսկական
լուծարանի մը երեւոյթը:
ղէ պատին վրայ հաստ
պզտիկ դարակներու վրայ
ուած են փորձերու համար
կացուած բազմաթիւ գործի
մէկը միւսէն անելի նուր
բաղադրեալ: Խուցը ամբո
ճերմակ ներկուած է բր
խորշանիւթային (nitroce
sique) կոչուած մասնաւոր
րակով մը, որպէսզի երբ
չափը արկածով մը կոտրի,
թափած սնդիկը չկարողանա
չեցնել կամ ծակել ալիւմ
շրջապատը:

Թթուածինի հագ
(տամէճանա) զատ, օդան
ները իրենց հետ պիտի առն
զուկացեալ օդ, որ ի հարկին
պարիկին մէջ թափելով
պիտի դարձնէ ներքին օդը

Վերջապէս ամէն ինչ
տեսուած է եւ հրաշալի եղ
մը յարդարուած:

Փրոֆ. Բիքքար ամեն
համոյակատարութեամբ եւ

տունի մը խորունկ հմտութեամբ մի առ մի ցոյց տուաւ եւ բացատրեց մամուլի ներկայացուցիչներուն՝ օդապարիկին բոլոր մասերը, գործիքները եւ անոնց կատարելիք դերը:

Վերելքին նպատակն է չափել օդի բարձր խաւերուն մէջ լոյսի ճառագայթումը: Մտադիր է իր փորձը կատարել սեպտ. ամսուն վերջերը Պավիէրիոյ Աւկուսպուրկ քաղաքին մէջ, իրենուղեկից ունենալով զուիցերիացի բնագէտ Քիփֆըր: Կը յուսայ նպաստաւոր օդով հասնիլ մինչեւ 16,000 մեթր բարձրութեան մը, ուր մթնոլորտին ճնշումը 1)10 ըլլալով, աւելի դիւրութեամբ պիտի կրնայ չափել լոյսին ճառագայթումը:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐ ԵՆ

Երէկ, «Օրը օրին»ի բաժնին մէջ տուեր էինք կարգ մը տեղեկութիւններ Հալէպի բոլշեւիկեան կազմակերպութեան մասին:

Այս առթիւ «Ազդակ»կը գրէ.—

Հալէպի մէջ երեւան հանուած է բոլշեւիկեան գաղտնի կազմակերպութիւն մը, որուն բոլոր անդամներն ալ, ըստ «Էլ Ահվալ»ի թղթակցին տուած տեղեկութեանց Հայեր են:

Այսպէս, «Էլ Ահվալ»ի Հալէպի թղթակիցը, իր թերթին հեռաձայնով կը տեղեկացնէր

«Գաղտնի ոստիկաններ երեւան հանեցին բոլշեւիկեան գաղտնի կազմակերպութիւն մը, իրենց ամբողջ թուղթերով, նշաններով, կնիքներով, թղթակցութիւններով, ծրագիրներով, մասնաճիւղերու եւ ֆէտայիներու անուններով. անոնց բոլորն Հայեր են: Հասկցուեցաւ որ անոնք այսօր Պէյրութի մէջ ընդհանուր ժողով մը պիտի գումարեն»:

«Ահվալ»ի թղթակիցը այս մասին մանրամասն թղթակցութիւն մը ղրկած էր այսօր, որմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները:

Գաղտնի ոստիկան Հասան էֆ. Օրֆալը, որ երկար ատենէ ի վեր կը հետապնդէր բոլշեւիկեան շարժումները եւ տեղեկութիւններ կը հաւաքէր անոնց մասին, այլեւս համոզուած ըլլալով իր քննութիւններն ու աշխատանքները գործի կ'սկսի: Կը ձերբակալէ անոնց մէկը, երբ ան տունէն դուրս կ'ելլէր. կը խուզարկէ անոր վրան ու կը գտնէ րէվօլվէր մը. երբ ան կը փորձէր պատռել իր գրպանը գտնուող թուղթերը, ոստիկաններ կը գրաւեն եւ ձեռնակապեր կ'անցնեն: Վերջը կ'երթան եւ խուզարկեն անոր բնակարանը, ուրկէ ձեռք կ'անցնեն կազմակերպութեան բոլոր թուղթերն ու գաղտնիքները:

Անկէ վերջ կ'երթան Սոլիպէ թաղը եւ հոն ուրիշ բոլշեւիկ լիտրի մը տունը կը խուզարկեն, որ կը գտնուի Հայ Պատրիարքարանի շատ մօտ եւ գրավաճառ մըն է: Այս լիտրը կրցաւ փախչիլ: Իր աղջիկը, երբ տեսաւ ոստիկանները, ուզեց կարգ մը տետրակներ եւ թուղթեր պահել, բայց չյաջողեցաւ: Ոստիկանները հոն տեսան մեռած բոլշեւիկ լիտրի մը պատկերը, սեւերու մէջ առնուած: Գտան նաեւ բոլշեւիկեան նշանը, դրօշակ մը, բրիչ մը եւ զանգակ մը: Այս նշանը բոլոր բոլշեւիկները կը կրեն իրենց կուրծքերուն վրայ եւ կը կրեն կարմիր փողկապներ:

Բոլշեւիկները երեք դասակարգէ կը բաղկանան. լիտրներ, ֆէտայիներ եւ աշխատողներ: Լիտրը միշտ գաղտնի կը մնայ եւ ոչ ոք չի գիտեր: Ան կը հրամայէ եւ ֆէտայիները կը գործադրեն: Անոնք շատ մեծ քանակութեամբ դրամ կը ստանան: Անոնք ունին նաեւ մասնաւոր ոստիկաններ:

Տօքթ. Պօղոսեան քննութեան տակ առնուեցաւ, իբրեւ բոլշեւիկ: Ոմանք կ'ըսեն թէ՝ ան կապ չունի բոլշեւիկներու հետ եւ երկու անգամ ծեծած են զինք անոնք: Բայց ան գիտէ կազմակերպութեան բոլոր գաղտնիքները եւ արդէն ըսած է թէ՝ բոլշեւիկներու ամենամեծ պաշտպաններն ու մարդիկը կառավարութեան մէջ կը գտնուին եւ ուրիշ մըն ալ մեծ պաշտօն ունի:

Հայ գրավաճառի տունէն գրաւուած է նաեւ երկու կնիք, որոնց վրայ գտնուած նշանները ճիշդ գրուած թռուցիկներու վրայ գտնուած նշաններն են, որով թռուցիկներու հեղինակները անոնք են:

Բռնուած թուղթերէն հասկցուեցաւ որ անոնք մասնաճիւղեր ունին Իրաք, Պաղեստին, Եգիպտոս, Թուրքիա, Պրազիլ, Ամերիկա, Ֆրանսա, Անգլիա եւ Պ. Այրէս:

ՊԱՊԸ ՀԻՒԱՆԴ.— Մէկ քանի օրէ ի վեր զրոյց կը շրջէր թէ Պապը կը տառապի սրտի հիւանդութեան տագնապէ մը: Վատիկան կը հերքէ այս զրոյցները, եւ կը յայտնէ թէ կաթոլիկներու պետը ամէն իրիկուն, իր սովորական պտոյտը կը կատարէ Վատիկանի պարտէզներուն մէջ եւ առջի օր, բազմաթիւ այցելուներ ընդունած է ունկնդրութեան,

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ակադեմիկոս Ն. Մառ Երեւան կը գտնուի այս օրերուս: Երեւան հասած է նաեւ գիտնական Կուրը: Երկուքն ալ ներկայ գտնուեցան Հայաստանի Հնութիւններու Պահպանութեան կոմիտէին մէկ նիստին, որուն կը նախագահէր լուսաւորութեան գործավարը, Ա. Եղիազարեան:

Կոմիտէին նախագահը, Ա. Թամանեան, ողջունելէ յետոյ Մառը, զեկոյց մը տուաւ իրենց գործունէութեան մասին: Աշխ. Քալանթարեան եւս մանրամասնութիւններ տուաւ: Յետոյ խօսեցաւ Ն. Մառ, որ ըսաւ թէ գտնուած թանկարժէք առարկաները մեծ կարեւորութիւն ունին ոչ միայն հայ արուեստին պատմութեան, այլ նաեւ մարդկային ընդհանուր պատմութեան համար: կարելի չէ բաժնել Հայաստանի ուսումնասիրութիւնը, այլ պէտք է այդ ուսումնասիրութիւնը կատարել իբրեւ մէկ մասը ընդհանուրին:

Աւելցուց որ Երեւանի կոմիտէն լաւ աշխատեր է հին մշակոյթի մնացորդներուն պահպանման տեսակէտէն, բայց քիչ բան կատարած է ուսումնասիրական հետազօտութիւններու տեսակէտէն: Մինչդեռ անհրաժեշտ է գիտական ուսումնասիրութիւնը, որոշելու համար թէ հին մշակոյթի այդ մնացորդներէն ո՞րն է արժէքաւորը, ո՞րն է արժանի պահպանուելու:

Ն. Մառ խոստանալով իր աջակցութիւնը Հայաստանի Հնութիւններու Պահպանման կոմիտէին, թելադրեց գիտական-ուսումնասիրական աշխատանքներ կատարել, նոյն ատեն հասկցնել ժողովուրդին թէ որքան կարեւոր է հնութեանց մնացորդներուն պահպանումը:

Ա. Թամանեան պատասխանելով ըսաւ թէ կառավարութիւնը նիւթական նպաստ յատկացուցած է կոմիտէին, աւելի ուժ տալու համար իրենց աշխատանքներուն: Եւ կոմիտէն մտադիր է սկսիլ զանազան գիտական պեղումներ: Առաջին առթիւ պեղումներ պիտի կատարուին հին Վաղարշապատի շրջանին մէջ, յետոյ Արմաւիրի, Դուինի եւ Բաշգեառնիի մէջ: Այս առթիւ կոմիտէն խնդրեց, որ Ն. Մառ ստանձնէ պեղումներուն ղեկավարութիւնը: Ն. Մառ, սկզբունքով համաձայն ըլլալով հանդերձ, յայտնեց թէ այդ մասին պիտի բանակցի Մոսկուայի, Լենինգրադի մէջ համապատասխան մարմիններու հետ: Նոյն ատեն յարմար նկատեց պեղումները տանիլ զուգընթաց շինարարութեան ծրագիրներուն, եւ կարեւոր գտաւ Բաշգեառնիի հին ջրաբաշխական դրութեան վերականգնումը:

ՊՈԼՇԵՒԻԿ... ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐ

«Ցառաջ» խմբագրականով մը անդրադարձաւ բոլշեւիկ Պ. Թորոսեանի մէկ յօդուածին, որ լոյս տեսաւ «Խորհրդ. Հայաստան»ի մէջ: Թորոսեան, խօսելով Դաշնակցութեան քաղաքականութեան մասին, մեղմ կը թուէր իր քննադատութեան մէջ: Մանդալեան, յանդիմանելով հանդերձ «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագրութիւնը, զոր կը վարէ Եղիա Չուբար, կրակ անցաց Թորոսեանի վրայ: Միջադէպը չփակուեցաւ սակայն: Երեւանի հրատարակչութեան կից կոմունիստական մէկ ժողովին մէջ քննութեան առնուեցաւ «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագրութեան այդ սխալը, զոր խմբագրութիւնը հրապարակաւ խոստովանեցաւ (ստիպման տակ):

Այս ժողովին մէջ, բոլոր կոմունիստները քննադատելով հանդերձ Թորոսեանի յօդուածը, յարձակեցան նորէն խմբագրութեան «քաղաքական կոպիտ սխալ»ին վրայ: Չուբար, որ ներկայ էր, «վախկոտ օպպորտունիստի յատուկ մօտեցումով», պաշտպանեց Թորոսեանի յօդուածը, աւելցնելով թէ «հիմնական թերութիւնը յօդուածին ոչ լաւ մշակման մէջ է»: Եկաւեան խիստ պատասխանով մը քննադատեց Չուբարը, կայն անուանելով «երկերեսանի, նացիոնալ-ուկլոնիզմի վախկոտ պաշտպան»: Ի վերջոյ ընդունուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը.

— «Պետիկ Թորոսեանի յօդուածը (Անգլօ-ֆրանսական իմպերիալիզմը, Դաշնակցութիւնը եւ քրտական շարժումները) բոլորովին սխալ, հակակուսակցական, ըստ էութեան աջ օպպորտունիստական, նացիոնալ ուկլոնիստական մեկնաբանում է տալիս Դաշնակցութեան ներկայ քաղաքականութեանը, անտեսելով ու քօղարկելով նրա վտանգը, նրա հակախորհրդային հիմնական ընթացքը: Ժողովը ընդգծում է արծարծուած տեսակէտների դէմ բոլշեւիկեան վճռական պայքարի ուժեղացման կարեւորութիւնը:

Ժողովը միաժամանակ դատապարտում է Ե. Չուբարի բացայայտ օպորտունիստական ելոյթը, որ փոխանակ բոլշեւիկեան վճռականութեամբ ընդունելու եւ դատապարտելու իր սխալը, պաշտպանութեան տակ առաւ Թորոսեանի օպպորտունիստական յօդուածը, անտեսելով ու տեխնիքական սխալների վերագրելով յօդուածի հակակուսակցական ուղղութիւնը:

Ժողովը գտնում է անթոյլատրելի, բոլշեւիկեան մամուլի աւանդութիւնների հետ անպատշաճելի, քաղաքական կոպիտ սխալ՝ յօդուածի տպագրումը թերթում անփոփոխ: Միանգամայն ճիշդ համարում է կեդր. կոմիտէի որոշումը այդ մասին, բոլոր միջոցները ձեռք առնել թերթի ղեկավարութիւնն ուժեղացնելու: Ընդգծելով մամուլի օրգաններում թոյլ տրուած մի շարք քաղաքական սխալները (Նոր Ուղի, Գրական դիրքերում եւայլն), ժողովը անհրաժեշտ համարում է խմբագրութիւնների ամրացումը կոփուած, պատրաստուած կուսակցական ընկերներով»:

Այս որոշումով կը խախտի Ե. Չուբարի դիրքը անգամ մըն ալ: Արդարեւ «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագրութենէն անգամ մը հրաժարցուելէ յետոյ, երկրորդ անգամ կանչուեցաւ վարելու թերթին խմբագրութիւնը: Այս անգամ եւս կը հրաւիրեն հրաժարեցնել խմբագրութենէն ոչ միայն Չուբարը, այլ նաեւ Նոր ուղիի եւ Գրական դիրքերումի խմբագրութիւնները, որոնք վերջերս աջ հակումներ ցոյց տուին գրական մարզին մէջ, ինչպէս տուինք այդ առթիւ կատարուած քննադատութիւնները:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ԱԶԳ. ԿԵՐԴ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլի ազգային նախակրթարանի եւ մանկապարտէզի բացումը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ 1 Հոկտեմբեր 1930ին:

Հակառակ եղած բոլոր ջանքերուն, ցարդ գտնուած չըլլալով դպրոցի յարմար շէնք մը, վարձու կամ ծախու, հայաշատ կեդրոնի մէջ — Dominicainsի շուրջերը— Վարչութիւնս առժամեայ կերպով, ստիպուած է թէ նախակրթարանը եւ թէ մանկապարտէզը բանալ 90 rue Stanislas Torrentsը, այժմու առաջնորդարան —եկեղեցւոյ շէնքին մէջ, մինչեւ որ յաջողի մօտոյ կեդրոն վայրի մէջ գտնել յարմար շէնք մը եւ փոխադրել մեր զոյգ դպրոցները՝ մանկապարտէզ եւ նախակրթարան:

Այդ դպրոցական յառաջիկայ շրջանին, ուսուցչական լաւագոյն կազմի ընտրութիւն մը կարենալ ընելու համար, վարչութիւնս կը հրաւիրէ բոլոր վկայուած եւ ի պաշտօնէ ուսուցչութեամբ զբաղողները որ նթէ տրամադիր են, մինչեւ 20 Սեպտ. 1930ին իրենց թեկնածութիւնները դնեն մեզ, մեր կեդր. նախակրթարանի թէ շըրջաններու մանկապարտէզներուն ուսուցչական պաշտօնին համար:

Այս առթիւ կը յայտարարենք որ Սեպտեմբեր 10ին պիտի սկսի աշակերտաց արձանագրութիւնները, որով կը խնդրուի յարգելի ծնողներէն, որ իրենց զաւակները —մանկապարտէզի թէ նախակրթարանի համար, փութան արձանագրել տալու, 90 Rue Stanislas Torrents, առաջնորդարանի մէջ:

Դիւան Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Գ. Շահլամեան, ատենադպիր Վ. Ղազարեան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. «ԻԹԱԼԻ»

Օգոստոս 31ի կիրակի օրը, Սէն Գլուի անտառին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Իթալի»ի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը:

Գեղեցիկ օդով մը բաւական հոծ բազմութիւն մը ներկայ էր այս հանդէսին որ փայլուն յաջողութիւն մը ունեցաւ մասնաճիւղին համար թէ նիւթական եւ թէ բարոյական տեսակէտներով:

Կէսօրէն վերջ սկսան պարերը ճազպանտի մը ընկերակցութեամբ որ ընտիր եղանակներ նուագեց ու զոյգերը անդադար պարեցին մարգագետնին վրայ: Իշխան Առաքելեան իր կովկասեան պարերով մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց ներկաներուն մէջ:

Ժամը 4ին ատենները, մօտակայ ուրիշ դաշտի մը մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Իթալի»ի ֆութպոլի խումբը մրցում մը կատարեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Սարսէլ»ի խումբին դէմ որմէ առաջինը յաղթական դուրս եկաւ 0ի դէմ 1 նշանակէտով: Հոս ցաւալի է ըսել որ մեր խումբերը յաճախ ֆութպոլի օրէնքներէ դուրս կը խաղան ու տեղի կուտան միջադէպերու որոնք պատիւ չեն բերեր ափօրի հետեւող երիտասարդներու մաքուր համբաւին: Մրցումէն յետոյ պարերը շարունակուեցան մինչեւ ժամը 7ը: Ճոխ պիւֆէ մը դրուած էր ներկաներու տրամադրութեան տակ եւ իրիկուան դէմ հանդէսը փակուեցաւ ձմերուկի աճուրդով մը որ գոյացուց 165 Ֆր.:

Դիտող

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԷ ԵՒ ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐԷ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ:

“ՅԱՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ 6

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Վէրքը հետզհետէ կը բորբոքէր: Ժամ մը յետոյ, երբ Իվան ...ուրալու մեկնի, վէրքը կազմուած ...եւ թարախով լեցուած պիտի ըլլայ: Անդրէեւ, մականուանեալն «...գռաւ», (հրէ՞շ մը, որ կարծես ...ալ չունի, որովհետեւ ...խախուռ գլուխը ուսերուն մէջ ...խրձուած է), գոցեց աջ աչքը, ...ան փակցուց խիւս մը, որուն ...էջ տեղաւորեց ապակեայ աչք ...: Կղմինտրի գոյն մազերուն ...էջ, որոնք աբեղայի մը մազե...ն չափ երկայն էին, ուղտա...չեր դրաւ: Յետոյ դէմն անցաւ ...յլիին, եւ ցեխով ծեփեց երե...: Այնպէս մը ըրաւ, որ այլեւս ...րելի չէր նկատել աչքին փակ...ցած խիւսը: Բոլոր այս արդու...րդէն յետոյ, դիմագիծը հրէ...յին երեւոյթ մը առաւ: Ձախ աչքը, որ բնական էր, կիսախուփ կը մնար, իսկ աջ աչքը, կեղծը, եզի մը աչքին կը նմանէր, շարունակ վեր յառած: Անդրէեւ, գոհունակ, ժպտեցաւ հայելիին մէջ եւ քարայրի ձայնով մը ըսաւ.

— Գթասիրտ քաղաքացիներ, ձեր անսպառ բարութեան կը դիմեմ, շնորհ ըրէք ձեր աստուածային ուշադրութիւնը հրէշի մը վրայ, որ ի ծնէ կոյր է: Գիշեր ցերեկ կը քաշեմ դժբախտ ծնողքիս մեղքերը: Ու չեմ կրնար մխիթարուիլ: Եղիա մարգարէին տօնին 31 տարեկան եղայ, թէեւ միշտ հաշմանդամ լակոտի մը երեւոյթն ունիմ:

Անզգամը յետոյ ծամածռութիւն մը ըրաւ, գլուխը թօթուեց եւ ռռնաց, կարծես թէ կուլար:

Ճարտարագէտ Վոշկին, դիտելով այս տեսարանը, խնդալով ըսաւ կամաց մը.

— Իսկակա՛ն հրէշ է, իսկական:

Յետոյ ամբողջ խումբը ցուպով եւ փայտէ ոտքերով— բոլորն ալ իրենք շինած էին— զուարթութեամբ իջաւ քաղաք, ուր հաշմանդամ պիտի խաղային:

«ՄԷՐՍԻ, ՏԻԿԻՆ»

Շուկան:

Բազմութի՜ւն, բազմութի՜ւն: Գիւղացիներու սայլակներ, շարա՜ն շարան: Քթեղինները վեր ցցուած: Կաղամբի, սունկի, խընձորի, ձիու շէռի հոտը օդին մէջ:

Ֆիլկա կը զատուի «տղոց» խումբէն: Ուշադիր կը հետեւի ծուռ ոտքով դատարկապորտին շարժումներուն: Անոր գլուխը ծածկուած կը թուի վէրքերով, մէկ աչքին շուրջը կապուտցած է, միւս աչքին թարթիչը շրջուած, վեր դարձուած: Հազիւ 20 տարեկան կայ այս թշուառականը: Լքեալ երախաներու կատարեալ տիպար մը,— աղտոտ, վրան գլուխը պատառ պատառ, պատրաստ ամէն բան գործելու: Ահա թէ ի՛նչ «կը նիւթէ» (truc): Թեւերուն մէջ առած է փոքրիկ երախայ մը, շորեր հագցուցած, որ կուլայ, կը ճուայ անդադար: Թշուառականը կ'օրօրէ զայն, իբր թէ աշխատելով խաղաղեցնել:

Կին մը, որ գլխարկ դրած է, գիւղացիէ մը վառեակ մը կը գնէր: Անոր ձեռքին մէջ կը տեսնուէր պայուսակ մը եւ քանի մը «բուբլիկի» (մահիկաձեւ կարկանդակ):

Կինը, դառնալով թշուառականին, որ կ'օրօրէր երախան, հարցուց.

— Վա՜յ, աղտո՛տ, ուրկէ՞ գըտար այս երախան: Ինչո՞ւ կուլայ:

— Անօթի է, տիկին, պատասխանեց տղան խռպոտ ձայնով մը:

Յետոյ երախային գլխուն վրայի շորերը վերցնելով, ըսաւ.

— Կարկանդակ մը ուզէ տիկինէն:

Երախան ճչաց.

— Տիկին, կայկանդակ մը տուր...

Ու խնդացին միւսները: Տիկինը, զարմանահար, նոյն ատեն վճարելով վառեակին փոխարժէքը, արագ շարժումով մը «բուբլիկի» մը նետեց երախային: Երիտասարդը բռնեց ու գրպանեց. յետոյ ըսաւ երախային.

— Ի՞նչ պէտք է ըսել տիկինին:

— Տիկին, մէրսի, մէրսի, ըսաւ երախան սուր ու ճեղքուած ձայնով մը:

Ֆիլկա բերանաբաց կը դիտէր այս ամէնը: Չէր հաւատար աչքերուն: Հետաքրքիրները կը հաւաքուէին երախային շուրջ: Հովկուլներն ալ սկսան զարմանքի արտայայտութիւններ ընել: Երախան սկսաւ նորէն լալ ու հեծկլտալ, ինչպէս նապաստակը շունին թաթերուն մէջ:

— Խփէ սա բերանդ, ապա թէ ոչ կը սատկեցնեմ հիմա քեզ:

Եւ թշուառականը սկսաւ ուժգին հարուածներ իջեցնել մանկիկին գլխուն: Մանկիկը ուժովցուց լացը: Ամբոխը հաւաքուեցաւ եւ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր անցուդարձին: Յետոյ, ջղային, սկսաւ մռմռալ.

— Ի՞նչ կը զարնես, շո՛ւն:

Տիկնոջ գութն ալ շարժեցաւ, եւ կաթնապուրի չափ անուշ գութով մը ըսաւ.

— Ի՞նչ իրաւունքով կը ծեծես երախան:

— Է՜հ, լա՛ւ, ինչո՞ւ կուլայ:

Եւ սկսաւ նորէն ծեծել:

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Պաղեստին

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, Ժընեւի մէջ, բացումը կատարեց իր 60րդ նիստին:

Օրակարգի առաջին նիւթն էր հոգատարութեանց յանձնախումբին տեղեկագիրը՝ Պաղեստինի մէջ 1929ին պատահած դէպքերուն մասին: Տեղեկաբերը ջանաց փարատել այն տպաւորութիւնը որ յառաջ եկած էր՝ հոգատարութեանց յանձնախումբին եւ Անգլիոյ միջեւ, տեղեկագրի հրատարակութեան առթիւ:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը գոհունակութեամբ նկատեց այն պարագան որ Ազգերու Խորհուրդը ինչպէս նաեւ յանձնախումբը կ'ընդունին պաղեստինեան հոգատարութեան դժուարութիւնները, վստահեցուց թէ Անգլիա երբեւիցէ մտադրութիւն չունի արգիլելու հրէական ներգաղթը դէպի Պաղեստին եւ իր կառավարութեան կողմէ ընդունեց տեղեկագրին եզրակացութիւնը, որ արժանացաւ Խորհուրդի միաձայն հաւանութեան:

Այդ եզրակացութեան հիման վրայ, Անգլիա կը հրաւիրուի ձեռք առնել այն միջոցները զորս յարմար կը տեսնէ իրագործելու համար տեղեկագրին թելադրութիւնները:

Եւրոպայի միացեալ նահանգները

Ազգերու Դաշնակցութեան նստաշրջանին բացումով, Եւրոպայի միացեալ նահանգներու ծրագիրը կը մտնէ գործնականացման համար, հաւաքական ջանքերու ճամբուն վրայ:

Ժընեւի մէջ, 27 պետութեանց ներկայացուցիչներուն առջեւ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Պրիան, տուաւ իր աշխատանքներուն մասին երկար զեկոյց մը, մի առ մի պարզելով իր կազմած ծրագրին դէմ եղած առարկութիւններն ու քննադատութիւնները:

Լսելէ յետոյ Պրիանի զեկոյցը, 27 պետութեանց ներկայացուցիչներ միաձայնութեամբ իրենց դիրքը ճշդեցին եւրոպական Դաշնակցութեան կազմակերպութեան հանդէպ եւ միաձայնութեամբ քուէարկուած բանաձեւով մը, հաւանութիւն յայտնեցին եւրոպական պետութեանց համագործակցութեան սկզբունքին, միջազգային գործունէութեան բոլոր մարզերուն մէջ:Պաշտօն յանձնուեցաւ Պ. Պրիանի որ ԱզգերուԴաշնակցութեան խորհուրդին ներկայացնէ իր ծրագիրը:

Խորհրդային դրախտին մէջ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆ ՍՈՎԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 8 Սեպտ.— Խորհրդային թերթերը բուռն դըժգոհութիւններ կը յայտնեն ընդդէմ պարենաւորման կազմակերպութիւններուն, որոնք իրենց անփութութեամբ թոյլ կուտան որ փտին ու նեխին ուտեստի զանազան մթերքներ, մինչ ժողովուրդը ծայր աստիճան թշուառութեան օրեր կ'անցնէ և անօթութենէ կը նեղուի: «Պրաւդա» կը գրէ որ Ստորին Վոլկայի շրջանին մէջ, ձգած են որ փտին հազարաւոր թօնօ բանջարեղէն:Կապարովսկիի մէջ,մէկ անգամէն վեց հազար թօնօ նեխած ձուկ թափել ստիպուեցան եւ Օսուրիսկի կայարանին մէջ չորս վակոն ձուկ նոյն վիճակին ենթարկուեցան:

ՕՏԱՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

Արուեստագէտներու Միջազգային Ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ թէ իր անդամներէն բազմաթիւ օտար արուեստագէտներ, որոնք զանազան խոստումներէ շլացած՝ մեկներ էին Ռուսիա, որ եւ է վճարում չեն ստացած: Ընկերութիւնը կը յայտարարէ իր անդամներուն որ առանց ամուր երաշխիքի չմեկնին խորհրդային երկիրները:

ՍՏԱԼԻՆ Կ'ԱՔՍՈՐԷ ԻՐ ԶԱՒԱԿԸ

Լեհական թերթերը կը գրեն թէ Ստալին Մոսկուայէն Կովկաս աքսորած է իր զաւակը՝ 20 տարու երիտասարդ մը:Պատճառն այն է որ Ստալինի զաւակը որեւէ նախասիրութիւն չունենալով գիտական ասպարէզներու հանդէպ, մերժած է հետեւիլ ճարտարագիտութեան, որուն նախասահմանած էր իր հայրը: Ասկից զատ, նաեւ առանց հաւանութիւնն առնելու իր հօր, ամուսնացած է կարուհիի մը հետ:

ՉԵԿԱՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 8 Սեպտ.— Երեք վաճառականներ եւ երեք պաշտօնեաներ կիրակի առտու դատի ենթարկուեցան՝ սուղ գիներով ապրանք ծախած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Մահուան դատապարտուեցան եւ անմիջապէս հրացանազարկ եղան:

Բուն պատճառն այս կարճ ու կտրուկ եւ մահացու դատապարտութեան այն է, որ այս անձերուն վրայ կասկած կար թէ կը մասնակցէին հակաբոլշեւիկ կազմակերպութեանց:

Բոլշեւիկեան կեդր. կոմիտէի ժողովը

Խորհրդային Միութեան կ. Գործադիր կ.ը երրորդ նիստի հրաւիրուած է հոկտ. 28ին: Պիտի քննէ ազգ. տնտեսութեան զարգացման յատակագիծը, պիտի մշակէ խորհուրդներու ընտրական նոր կազմակերպութեան ծրագիրը՝ համաձայն վարչական նոր բարեփոխումներու եւ պիտի լսէ որակեալ բանուորներու պատրաստութեան մասին՝ աշխատանքի գործավարին տեղեկագիրը: Կ. կ. ը պիտի լսէ նաեւ Թիւրքմէն կառավարութեան մէկ տեղեկագիրը՝ Թիւրքմէնիստանի զարգացման մասին:

Նոր միջադէպեր Հնդկաստանի մէջ

Պոմպէյի մէջ, նոր կռիւներ տեղի ունեցան հնդիկներու եւ մարմետականներու միջեւ: Երեք հարիւր հոգինոց հնդկական թափոր մը. որ ծովեզրը կատարուած կրօնական արարողութենէ մը կը վերադառնար, մզկիթի մը առջեւ յարձակում կրեց մահմետականներու կողմէ: Կռուարարները ցրուելու համար, ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ տարճանակ գործածել: Երեսունէ աւելի վիրաւորներ կան:

Կացութիւնը ծանր է եւ կրքերը գրգռուած են դարձեալ: Նոր խռովութիւններէ կը վախցուի Սատարայի մէջ:

«Թայմզ» կը գրէ թէ հնդիկ ազգային խորհուրդէն երեք անձեր, քաղաքացիական անհնազանդութեան մեղադրանքով, դատապարտութիւններ կրեցին:

Իսկ Ռանկունի միսիոնարներու վարժարանին աշակերտները, դժգոհ իրենց տրուած սնունդէն և դաստիարակութենէն, ըմբոստացան եւ քարերով յարձակեցան տնօրէնին վրայ: Աշակերտները այն ատեն միայն հանդարտեցան, երբ տնօրէնին ձեռքը տեսան տարճանակ մը, զոր կը սպառնար գործածել:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ներկայացուցիչները ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի վերնայարկը:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶԱՏՕՆ

28 Սեպտեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սթատ Էլիզապէթի մէջ, մէթրօ փօրթ տ'Օրլէանի քովը: կ'ըլլան մասնակցիլ բոլոր հայ մարզիկները: Մանրամասնութիւնը մօտ օրէն:

Հ. Մ. Մ. Մ.ի մասնաճիւղերը, ինչպէս նաեւ մարզական բոլոր միութիւնները եւ անհատ մարզիկները փարիզէն թէ գաւառէն արձանագրուելու համար պէտք է դիմել նամակով U. G. Arménienne, 1 Rue Saulnier, Paris 9e. հասցէով ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16:

ՄԱՄԼՈՅ ՏԱԿ Է

"ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՈՒՂԵՑՈՅՑ,,Ը

(ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ)

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՏՊ. "ԵՓՐԱՏ,,Ի

ԼԻՈՆ

Սեփական գործ ունեցողներու եւ խանութպաններու համար կը տրամադրենք էջեր, իրենց յայտարարութեանց համար: Շահագրգռուողներէ կը խնդրուի դիմել մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

«Սահակ - Մեսրոպ» Գրադարանին կողմէ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Բանախօսութիւն; գեղարուեստական բաժին եւ անակնկալներ

կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը

Ճոխ պիւֆէ — Մուտքը ազատ է

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Պոլսոյ եւ Շրջ. Հայրենակցական միութեան կողմէ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ԿՐԱՆ ԹԷԱԹՐԻ մէջ

կը ներկայացուի՝ ԲԱՂՋԱՆՔ ԵՒ ՓՈՐՁԱՆՔ

եւ ԱՆՁՐԵՒՈՏ ԳԻՇԵՐ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ (զաւեշտ)

Տոմսեր՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանին մէջ:

ԼԻՈՆԻ Վրէժ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը:

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան վիճաբանական ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին: Նիւթ՝ «Գաւառ - Քաղաքայի կեանքն ու գործունէութիւնը»: Կը հրաւիրուին համակիրներ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վիճաբանական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ: Շարունակութիւն նախորդ վիճաբանութեան (Թուրքերը, Քիւրտերը եւ Հայերը): Կը խօսի՝ Ռէն: Մէկ ժամ սինէմա:

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս իրիկուն ժամը 8ին Միութեան հաւաքատեղին, 181 Cours Lafayette: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կիւրինի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի Գրադարանի սրահը, 18 Rue François Garcin, Lyon: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Արձանագրուիլ փափաքողները կը խնդրուի ներկայանալ նոյն օրը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տիկուան, Ս. Ա.— 20 ֆրանք:
Ալժէր, Խրիմ.— 35:
Մուլէն Օրուզ, Պ. Տ.— 35:
Լառնաքա, Գ. Թ.— 90:

Կարգադրեցինք:

Տէսին, Ս. Տ.— 150:
Մարսէյլ, Ա. Մ.— 35:
Ֆլավիակ, Գ. Դ.— 65:
Մարսէյլ, Գ. Ս.— 140:
Պարժըմօն, Սօլ.— 35:
Սէն Շամօն, Գործ.— 207:
Նէօյիի, Ա. Ֆ.— 70:
Մարսէյլ, Մ. Տ.— 35:
Լասէյն, Յ. Գ.— 142:
Ռոան, Գործ.— 176:
Մարսէյլ, Մ. Յ.— 35:
Մազական, Յ. Ղ.— 280:
Լը Ման, Ս. Մ.— 35:
Փարիզ, Տ. Բ.— 100:
Շատօ, Պ. Ս.— 35:
Վալանս, Գործ.— 527:
Մարսէյլ, Գործ.— 980:
Ռոման, Գործ.— 118.40:
Ռոման, Յ. Վ.— 70.

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ
Նոր գիրքը
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԽՕՍ
Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ (իր գրական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանի առթիւ):
դիմել՝ M. Loussiguian*ի*, 50 Rue des Cascades, Paris (20).
փոստի ծախք չկայ

ՅՐՕՆՔՅԻ ՄՈՒՐԱՏ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
ՏԱՐՕՆ - ՍԱՍՈՒՆ
էջեր Հայոց
նորագոյն պատմութենէն
Հրատ. «Տարօն-Սասուն Մուրատ փօնտի յանձ.ի» Հալէպ:
380 էջով այս գեղեցիկ հատորը զարդարուած է մեր յեղափոխական դէմքերու եւ պատմական վայրերու նկարներով:
դիմել՝ Լ. Գեւոնեանի՝ 235 Fbg. St. Martin. Paris. գին՝ 12 ֆրանք
փոստի ծախք 1 ֆրանք

"ԿԱՎՌՕՇ,,
երգիծական շաբաթերթ
ԳԻՆ 1 ՖՐԱՆՔ 50
ՏԱՐԵԿԱՆԸ 100 ՖՐ.
Հասցէ՝ «Gavroche» 208bis Rue Lafayette, Paris (10)
ԿԱՎՌՕՇԻ 1931ի տարեգիրքը
Մամուլի տակ է

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարպուշեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillauts, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Ամերիկայէն Ճիվան Էրքէլէթեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պետրոս Էրքէլէթեան որ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջակաները: Իմացնել Յառաջի վարչութեան:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
11
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

11 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1362

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐԱՆԸ ԵՒ ԱՐԻԱԿԱՆ ՑԵՂԵՐԸ

Գ.

Իրանը եղած է այն հզօր պատուարը որ կրցած է իր տիրապետութեան տակ առնել ոչ միայն պարսկական Ատրպատականը, այլ իր թեւարկութիւնը տարածած է մինչեւ հիւսիսային Կովկաս, Ատրբէյջան, եւ Կովկասեան Հայաստան, Օսմանեան ընդարձակ կայսրութեան առջեւ փակելով Թաթարական եւ Թրքական Ասիան:

19րդ դարու սկիզբէն պատմութեան անիւն իր ընթացքը փոխեց: Ռուսական կայսրութիւնը հետզհետէ վար իջաւ, գրաւեց պարսկական տիրապետութեան ենթակայ հողամասերը եւ կանգ առաւ Արարատի առջեւ եւ Արաքսի եզերքը: Այդ թուականներէն յետոյ Պարսկաստանի ազդեցութիւնը ինկաւ: Իսկ Ռուսաստանը փոխարինեց անոր ընդդէմ Թրքական կայսրութեան եւ դարձաւ աւելի զօրաւոր պատուար մը համաթրքական ձգտումներուն առջեւ: 19րդ դարու ընթացքին Թուրքերը մտահոգուած էին պահպանելու Անատոլուն, Արաբիան, Պոլիսը եւ Պալքանեան երկիրները. ու քիչ յոյս ունէին տարածուելու դէպի Ասիա: Սակայն 20րդ դարը եւ մանաւանդ համաշխարհային պատերազմը նոր հնարաւորութիւններ ստեղծեցին թուրք ազգայնական շարժման համար: Նախ, Թուրքիա կորսնցուց Պալքանեան ընդարձակ երկիրները եւ քաշուեցաւ Անատոլու: Երկրորդ, պատերազմի ընթացքին իր մեծագոյն ուշադրութիւնը դարձուց դէպի Կովկաս, որու դռները լայն բացուեցան անոր առջեւ Ռուս բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն յետոյ: 1918էն սկսեալ, բոլշեւիկեան Ռուսաստանը, որքան ալ վերակազմուեցաւ եւ իր սահմանները մօտեցուց Արաքսին եւ Ախուրեանին, այսուհանդերձ դադրեցաւ ռուսական կայսրութեան հզօր ուժի ներկայացուցիչն ըլլալէ: Մանաւանդ որ Թաթարական եւ Թրքական շարք մը հանրապետութիւններ կազմուեցան խորհրդ. Միութեան սահմաններուն մէջ, ազգային վերածնունդ մը բոլորելով:

Պատմական այս իրադարձութիւնները կը զարգանային եւ կը զարգանան համաթրքական ծրագրին ինպաստ: Թրքական հանրապետութիւններու այդ շղթան Մակուի եւ Նախիջեւանի վրայով կը միանայ քէմալական Թուրքիոյ: Դէպի Ասիա աչք տնկող Թուրքերը, ատոնք անտարակոյս, բայց համառօտ քայլելով կ՚ընթանան պատմութեան այս դասաւորութիւններու աջակիցներէն: Անոնք կը գիտակցին թէ ներկայ բոլշեւիկեան Ռուսաստանը, որ ներկայ Թուրքիոյ բարեկամն է միեւնոյն ժամանակ, հակառակ իր կեդրոնացման քաղաքականութեան, այլեւս անընդունակ է վերջնականօրէն ձուլելու իր իսկ ձեռքով ստեղծած թուրք-թաթար հանրապետութիւնները, որոնք պատմութիւններու հնոցներ են եւ վաղը կարող են լայն ճանապարհ մը բանալ Թուրքիոյ համար:

Պատմութեան այս դարձուածքով, թրքական ասիական քաղաքականութիւնը իր դէմ գտաւ Հայերը, Քիւրտերը եւ վերածնունդ Պարսկաստանը: Թուրքիա, նկատի առնելով որ ռուսական վտանգը նուազած է եւ հետզհետէ աւելի կը նուազի, իր ուշադրութիւնը կեդրոնացած արիական ցեղերու վրայ եւ հիմա կը ջանայ վերջնականօրէն մաքրել իր ճանապարհը եւ տկարացնել նաեւ Պարսկաստանը Ատրպատականի մէջ:

Այսպիսով Թուրանի վտանգն է որ նորէն կը ցցուի Իրանի դէմ: Անցեալի պայմաններն ու մեծ պետութիւններու հաւասարակշռութիւնը խախտած է: Իրանը այս խնդրին մէջ, օտար հզօր պետութիւններէ աւելի, իր յոյսը պիտի կապէ իր դրացիներուն եւ մանաւանդ արիական ցեղերուն հետ:

Քրտական ապստամբութիւնը եւ ազատագրութիւնը արիական ցեղերու ազատութեան եւ վերածնունդի առաջին հանգրուաններէն մէկն է:

Պարսկաստանը, դիւանագիտական միջոցներէ աւելի, մէկ հիմնական ճանապարհ ունի թրքական վտանգը դիմագրաւելու համար: ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԻՆ՝ ՊԻՏԻ ԴԻՄԱՒՈՐԷ ՀԱՄԱՐԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏՈՎ: Արիական այս միութիւնը հասունցած պահանջ մըն է, որ Հայաստանի ու Քիւրտիստանի ազատագրական շարժումներով՝ իրողութիւն դառնալու բոլոր կարելիութիւններն ունի:

Պարսիկ մամուլը եւ քաղաքական գործիչները ոչ թէ այս շարժման յետնապահները պիտի ըլլան, այլ Իրանի վերածնութեան այս օրերուն, արիական միութեան առաջապահը պիտի հանդիսանան:

Մենք կ՚ուզէինք որ «Շաֆախ Սօրխ»ը եւ քրտական ապստամբութիւնը քննած ժամանակ, նկատի առնէր նաեւ այս կարեւոր իրողութիւնը:

Կ. Ս.

Մ. ՔԷՄԱԼ ԳՈՀ ՉԷ ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ԴԱՀԼԻՃԷՆ

Իտալական «Թրիպունա»ի Պոլսոյ թղթակիցը մեկնելով թրքական նոր կուսակցութեան կազմութիւնը, կ՚ըսէ թէ սինկա առաջ եկած է Քէմալի յայտնած փափաքին վրայ, որպէսզի խորհրդարանական վարչութեան մէջ գոյութիւն ունենայ երկրորդ կուսակցութիւն մը, որ ամէն պարագայի տակ փաստ մըն է թէ՝ դիկտատորը գոհ չէ ներկայ կառավարութեան քաղաքականութենէն, բայց չուզեր ալ տապալել զայն առանց խորհրդարանին հաւանութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԷՆԿԻՒՐԻ-ԼՈՆՏՈՆ

«Նոր Օր» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (սեպտ. 5).

կիրակիի եւ երեքշաբթիի մեր խմբագրականները ամբողջացուց՝ քիւրտ «Հոյպուն» կուսակցութեան կեդր. վարչութիւնը իր երկար յայտարարութիւնով, որը նոյնութեամբ հրատարակեցինք այս սիւնակներուն մէջ:

Քաղաքական լուրջ կազմակերպութեան վայել ծանրախոհութեամբ, Հոյպուն բացատրած էր ապստամբութեան էութիւնը, թուրքերու բարբարոսական արարքները եւ թուրքիոյ դրացի պետութիւններուն ոչ-բարեկամական վերաբերմունքը քիւրտ յեղափոխութեան հանդէպ, մասնաւորապէս ընդգծելով այն կէտը թէ հակաքէմալական 150նոցներու ցանկէն ոչ մէկ թուրք կը մասնակցի ազատագրական շարժման եւ թէ ոչ մէկ օտար մատ գտնուած է պայքարի կազմակերպման եւ կռիւներու մէջ:

«Հոյպուն» գիտէր շատ բաներ՝ մասնաւորապէս թուրքիոյ սահմանակից պետութիւններու դաւերու եւ գործունէութեան մասին իրեն դէմ, բայց կացութեան փափկութիւնը նկատի ունենալով անշուշտ, իր յայտարարութեան մէջ ակնարկութիւն անգամ ըրած չէր:

Կարմիր Մոսկուան՝ աշխարհի միակ ընկերվարական երկիրը (բոլշեւիկներու խօսքով) որ անազատ ժողովուրդներու տէր ու պաշտպանի դիմակ կը կրէ 1918 թուականէն ի վեր, քիւրտ յեղափոխութիւնը իր նպատակէն վրիպեցնելու եւ ուրիշներու դէմ՝ զայն իր ձեռքին գործիք դարձնելու փորձերուն մէջ ձախողելէ յետոյ, սրուած ատամները երկարեց մինչեւ Էնկիւրի, բոլշեւիկ դեսպան Սուրիցի բերնով ըսելու թեվֆիք Րիւշտի պէյի թէ կովկասեան կարմիր բանակը պատրաստ է գործնականապէս օժանդակելու քիւրտերու դէմ ըլլալիք զինուորական գործողութիւններուն:

Անդին՝ ուրիշ ընկերվարական կառավարութիւն մը՝ որուն անդամները (Մաքտոնալտ, Հէնտըրսըն) տարիներով ընկերվարական Միջազգայինի գործադիր կոմիտէի մէջ նստած եւ յանուն ճնշուած ու իրաւազրկուած ժողովուրդներու բողոքի բանաձեւեր քուէարկած եւ որոշումներ անցուցած են, իրենց դիւանագիտական մարդամեքենան (Թուրքիոյ անգլիական դեսպան՝ Սըր Քլարք) կը փութացնեն ըսելով՝ Մուսթաֆա Քէմալին ըսելու թէ անգլիական կառավարութիւնը իրաւացի կը գտնէ պարսկական սահմանագլուխը բռնաբարելու եւ Արարատը պաշարելու Թրքական պահանջը:

Թող իմանան բոլորը՝ որ միջազգային ամէն հարցի մէջ տարակարծիք եւ գործունէութեան բոլոր դաշտերուն վրայ իրարու դէմ ծուղակ լարելով զբաղած անկլօ-ռուս իմպերիալիզմը, մէկ ճակատով դուրս եկած է, արիւնով խեղդելու համար արի ժողովուրդի մը ազատագրական կռիւը, ոտնակոխելով ընկերվարութեան բոլոր նուիրական սկզբունքները:

Կ՚ապրի քիւրտ ժողովուրդը՝ հաւատարիմ իր դատին, բայց թող կարմրին կեղծ կարմիր Մոսկուան եւ Լոնտոնը, քիւրտ ժողովուրդը բնաջնջելու գազանային ծրագրին՝ թէ խօսքով եւ թէ գործով մասնակցելնուն համար:»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ
ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԻՆ ԴԷՄ

ՊՈԼԻՍ («Վիմա» թերթէն).— Ստացուած վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Արարատի քիւրտերը անակնկալ յարձակում գործած են թուրք հետեւակազօրքին դէմ: Յարձակումը ետ մղուած է:

ՊՈԼԻՍ 5.— Ամսոյս 3ին, առտուան ժամը 4ին, Քիւրտերը ուժգին յարձակում գործած են թրքական ճակտին վրայ: Կռիւը զիրկընդխառն եղած է: Անատոլու գործակալութիւնը այս կռուի մասին զեկոյց չտուաւ:

Թուրքերու յարձակողականը

Էնկիւրիէն, 9 սեպտ. հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Արարատի դէմ թրքական յարձակողականը կը շարունակուի յաջողութեամբ: Թուրք զօրախումբերը գրաւած են ամէնէն բարձր դիրքերը, որոնք բացարիկ կերպով նպաստաւոր կը նկատուէին ըմբոստներու պաշտպանութեան համար: Քիւրտերը քաշուեցան հարաւ-արեւելեան ուղղութեամբ, ուր կը գտնուին արդէն թուրք զօրախումբերը, որոնք կը քալեն Սէրտարպուլաքի ուղղութեամբ: Ըմբոստները կը փախին դէպի հարաւ:

Իրաքի սահմանագլուխին վրայի խռովութիւնները զսպելու նպատակով՝ զօրախումբերու կեդրոնացումը կը շարունակուի: Մօտ ատենէն, այս շրջանին մէջ եւս պիտի սկսի զսպումի վճռական շարժում մը:

Ամերիկեան մաքսատուրքերուն շուրջ

Ամերիկացի ծերակուտական մր. Պէրքլէյ որ յուլիսին, Լոնտոնի մէջ գումարուած միջխորհրդարանական ժողովին կը մասնակցէր, Նիւ-Եորք վերադարձաւ եւ յայտնեց թէ ամերիկեան մաքսային նոր օրէնքը որ յունիսին գործադրութեան դրուեցաւ, ծանրօրէն հարուածած է եւրոպական պետութիւնները եւ թէ Ամերիկա կրնայ սպասել որ պատերազմական պարտքերը ջնջելու կամ զանոնք նուազեցնելու ձգտող պայքարները վերսկսին:

Ծերակուտականը ակնարկ մը նետեց Եւրոպայի զանազան պետութեանց կացութեան վրայ, — Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Զուիցերիա եւլն. եւ եզրակացուց որ այդ պետութիւններն ընդունելով մէկտեղ որ Ամերիկա իրաւունք ունի բարձրացնելու իր մաքսատուրքերը, շուարած են թէ ինչպէս պիտի կրնան վճարել իրենց տուրքերը, երբ մէկ կողմէ, գնելով մէկտեղ ամերիկեան արտադրութիւններ, միւս կողմէ շնորհիւ մաքսային բարձր սակերու, չպիտի կրնան իրենց ապրանքներն սպառել ամերիկեան շուկային վրայ:

Ամերիկեան Ռամկավարներու կոմիտէն, արդէն սկսած է օգտագործել ծերակուտականին այս յայտարարութիւնները, ընտրական նկատումներով:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը կ՚աշխատի

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը իր երէկուան երկրորդ նիստին մէջ, լսեց հոգատարութեանց յանձնախումբին տեղեկագիրը, որ գովեստով կը խօսէր Սուրիոյ ֆրանսական մարզպանին Պ. Փոնսոյի եւ հոգատար պետութեան վրայ, եւ օրակարգի քանի մը մանր հարցեր լուծելէ յետոյ անցաւ Սարրի հարցին քննութեան:

Այս հարցին տեղեկաբերը՝ Իտալիոյ ներկայացուցիչը հարցին պատմականն ըրաւ, առանց լուծում առաջարկելու:

Գերմանիոյ ներկայացուցիչը Պ. Քուրթիուս յայտնեց թէ Սարրի մէջ, գրաւման զօրախումբեր պահելու պէտք չի մնար այլեւս, քանի որ Ռենոսեան հողամասերն ալ պարպուած են: Գերման կառավարութիւնը, ըսաւ, միշտ բողոքած է Սարրի մէջ օտար զօրախումբերու ներկայութեան դէմ, եւ առաջարկեց որ ժողովը կարգադրէ երկաթուղիներու պաշտպանութեան համար դրուած զօրախումբերու մեկնումը երկրէն:

Խնդրին քննութիւնը յետաձգուեցաւ ուրիշ ժողովի մը, թոյլ տալու համար որ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները կարենան նախապէս տեսակցիլ այդ խնդրին շուրջ եւ եզրակացութեան գալ:

Հնդկական խռովութիւնները

Հնդկաստանէն տրուած հեռագրեր կը հաղորդեն թէ Փէշավէրի մէջ շրջող կարգ մը զրոյցներուն համաձայն, Աֆրիտները կը պատրաստուին նոր յարձակում մը գործել քաղաքին վրայ: Աֆրիտները դաշնակցած են Մրիման ցեղախումբերուն, ապահովելու համար անոնց օժանդակութիւնը, անգլիական ուժերու վրայ իրենց յարձակման ընթացքին:

Միւս կողմէ, Փէշավէրի արեւմուտքը, Թիրանէն եկած հրոսախումբեր, անընդհատ կը սպառնան քաղաքին շրջակայքը:

Հնդիկ կառավարութիւնը տեղացիներէ կազմակերպած է ժողովրդային վարձկան բանակ մը, պայքարելու համար յարձակող ուժերուն դէմ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԴՐԱՄ ԿԸ ՀԱՒԱՔԵՆ ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐԷՆ

«Էլ Ահրամ» թերթը Պէյրութէն կը տեղեկանայ թէ քիւրտ հարուստներէն Բէշիտ աղայի բնակարանին վրայ յայտարարութիւն մը փակցուած է «Քիւրտիստանի Պաշտպանութեան Ընկերութիւն» ստորագրութեամբ: Յայտարարութիւնը կ՚ըսէ թէ բոլոր քիւրտ հարուստները պէտք է ցեղին անկախութեան մեռնող Քիւրտերուն նիւթապէս օժանդակեն, որպէսզի կարելի ըլլայ գործ տեսնել եւ Թուրքիոյ դէմ բողոք ներկայացնել Ազգերու Ընկերութեան:

Նոյն թերթին համաձայն, Քիւրտերու ղեկավարներն են Քեամբան Պէտրխան, Ճէլատէթ Պէտրխան եւ Սելիմ պէյ:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՈՇԵՐ Է ՍՈՒՐԻՈՅ ԲՈԼՈՐ ԹԵՐԹԵՐԸ ԳՆԵԼ

Հալէպէն կը հաղորդուի.— Արժանահաւատ տեղեկութեանց համաձայ «Հոյպուն» միութիւնը օգոստոս 24ին ժողով մը գումարելով զբաղած է արեւելեան դէպքերով եւ որոշած է ի մէջ այլոց իր գործադիր կոմիտէն Հալէպէն Հասիչէ փոխադրել: Որոշուած է նաեւ պրոպագանդի համար Սուրիոյ բոլոր թերթերը ծախու առնել:

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Իզմիրի Ոստիկանութիւնը եւ դատական իշխանութիւնը հետապնդում կը կատարեն այն անձերուն դէմ, որոնք դրօշ պարզած են Ֆէթհի պէյի ժամանման առթիւ: Այս առթիւ հետապնդուելիք անձերը հազարաւոր են:

Իզմիրի փաստաբանները պատրաստուած են ձրիօրէն ստանձնելու այդ անձերուն պաշտպանութիւնը: Արդէն, 30 օգոստոս—9 սեպտեմբեր Իզմիրի ազատագրութեան տօնը ըլլալով, օրինաւորապէս անկարելի է հետապնդել դրօշ պարզողները: Իբր ծայրայեղութիւն գործող ձերբակալուած են միայ 9 հոգի:

ՓՈՐԹՕ-ՌԻՇԻ ԹԱՂՈՒՄԸ.— Ֆրանսացի համբաւաւոր թատերագիր Փորթօ-Ռիշի թաղումը կատարուեցաւ չափազանց պարզութեամբ, առանց արարողութեան եւ յուղարկաւորներու մասնակցութեան, ինչպէս փափաքեր էր: Առտուն կանուխ, հանգուցեալին մարմինը տունէն փոխադրուեցաւ Փէր-Լաշէզի գերեզմանատունը: Դագաղին կը հետեւէին իր կինը եւ միայն մէկ քանի մտերիմներ:

ԻԶՄԻՐԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ.— Իզմիրի նաւահանգստի աշխատաւորները որոնք գործադուլ յայտարարած էին, վերսկսան աշխատիլ, բայց այս անգամ ալ Թուզի գործարաններու աշխատաւորներն են որ գործադուլ յայտարարեցին օրավարձքի յաւելման պահանջով: Ոստիկանութիւնը բռնութեամբ ցրուեց այն գործաւորները, որոնք գործարաններու առջեւ հաւաքուած, կը ջանային արգիլել աշխատանքի գացողները: 17ի չափ գրգռիչներ ձերբակալուեցան:

ՑԷՓԼԻՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱ Կ՚ԵՐԹԱՅ.— *Ցէփլին*ը 16 ճամբորդներով մեկնեցաւ Մոսկուա, ուր պիտի մնայ 24 ժամ, թոյլ տալու համար որ ժողովուրդը այցելէ եւ յագեցնէ իր հետաքրքրութիւնը:

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ
ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

... 21 Օգոստոս

Ռուսաստանից նոր Պարսկաստան անցած եւ խորհրդային կարգերին լաւ տեղեակ մէկ անկուսակցական պարոնի հետ բախտ ունեցայ այսօր տեսնուելու։ Իմ մի շարք հարցումներին Պ. Գ.ն հետեւեալ պատասխանը տուաւ։

— Այժմւանից առանց տատանւելու կարելի է ասել, որ Ռուսաստանի ժողովուրդը այս ձմեռ շատ ծանր օրեր պիտի ապրի։

Տարւայ այս ժամանակին, երբ շրջաններում գիւղացիները իրենց հացի բերքը հաւաքել են, նորէն հացի պակաս է ըզգացւում. իսկ քաղաքներում ճիշդ նոյն վիճակն է ինչ որ երեք ամիս առաջ։ Գլխաւոր քաղաքների կոոպերատիւներում ապրանք չիճարւում, ձեւականութեան համար մի քանի արկղ լուցկի ու ցածր տեսակի օճառ կարող էք տեսնել. իսկ շատ քաղաքներում դրանք էլ չկան եւ կոոպերատիւները փակւած են։

Որոշ շրջաններում գիւղացիները կոլտնտեսութիւնների մէջ չեն մտել եւ Չեկայի սարսափից քիչ են ցանել. իսկ կոլտնտեսութիւնների մէջ եղածների ստացած բերքը, կառավարութիւնն է ամբարել եւ ամսէ ամիս։ Տալիս է իւրաքանչիւր անդամին իր հասանելիք պարէնը։

Անցեալներում գիւղացին իր ունեցածից բաժին էր հանում նաեւ քաղաքին, բայց այժմ այդ հնարաւորութիւնից էլ է զրկւել. այդպիսով էլ քաղաքների դրութիւնը այժմւանից ծանրացած է։

Հարուստ շրջանների համայնքին պատկանող պահեստներից, կառավարութիւնը այժմւանից գիւղացուց ծածուկ ցորեն, ալիւր եւ այլ կենսամթերքներ է տեղափոխում այս կամ այն քաղաքի կոոպերատիւը, սակայն այդ էլ իր նպատակին չի ծառայում։ Կոոպերատիւների ծառայողները ըստ իրենց մշտական սովորութիւնների, ստացած ցորենի, ալիւրի կէսը հազիւ են պահեստ դնում. նրանք իրենց հեռաւոր բարեկամների միջոցով գաղտնագողի կրկնակի, եռակի արժէքներով շուկայում աւելի են ապրանք ծախում, քան թէ իրենց խնամքին յանձնւած հիմնարկութիւններում։ Եւ այդ արւում է շատ բնական ձեւով. կազմակերպւած կոոպերատիւ պաշտօնեաները վերից վար իրար հետ կապւած են. գողացւած ապրանքը ծախելուց ամէն մէկը իր հալալ բաժինն է վերցնում։

Մոսկւայում եթէ օրերով մնալու լինիք, մի ֆունտ հաց, շաքար, կամ չէք կարող ճարել. ազգաբնակչութիւնը, թաղային փռներից հազիւ հազ կարողանում է կէս ֆունտ չնչին հաց ստանալ. այն էլ ամբողջովին խմոր. իսկ դրա փոխարէն կուսակցականներն ու որոշ հիմնարկութիւնների պաշտօնեաները ապրում են ճիշդ ցարական օրերին, Մոսկւայում ապրող բուրժուաների պէս։ Նրանց նիստն ու կացը, շռայլութիւնները տեսնելուց, մարդ ուղղակի ապշում է։

Այդ պարոնները այնքան տեղական ապրանքներ չեն գործ ածում, որքան արտասահմանեան։ Երբ մի օր գնացի մէկ պատասխանատու Հրեայ կոմունիստի մօտ հիւր, նրա սեղանին վրայ դրւած բոլոր խմիչքներն ու ուտելիքները արտասահմանեան էին. իմ հարցումին թէ ինչո՞ւ ձեր երկրի պահածոյ միսը, ձուկը, գոնեակը չէք գործածում, պատասխանեց.

— Չէ՞ որ արտասահմանից եկած ապրանքները լաւ են. եթէ մենք չուտենք, էլ ո՞վ պիտի ուտի։

Շատ լաւ ասացի. բայց չէ՞ որ ձեր ընկեր բանւորները ձեզ պէս չեն ապրում. նրանք ութ ժամ տանջւելուց յետոյ, հազիւ հազ կարողանում են մի կտոր չոր հաց ճարել — ինչո՞ւ նրանց էլ բաժին չէք անում։

Բարեկամս մի քիչ կարմրած հ՛ըմ ասելով պատասխանեց. ինչպէս կարող ենք բաժին հանել. հէնց դրա համար էլ չենք ուզում հրապարակ հանել, որովհետեւ դրանով մենք մեզ հակասած կը լինենք։ Մենք միշտ եւ ամենուրեք պայքարել եւ պայքարում ենք այն ամէնի դէմ, ինչ որ բուրժուական է համարւում. բացի դրանից եթէ արտասահմանեան ապրանքները տանք բանւորներին, նրանք երես կ՚առնեն եւ մեր դէմ դուրս կը գան։ Այս ոչ թէ իմ կարծիքն է, այլ Ստալինի։

Այժմ մեր բանւորների վրայ էլ այնքան յոյս չպիտի դնել. օրինակ երկու շաբաթ առաջ Նովորոսիսկում, Էլեվատորը երբ ցորեն էր բարձում նաւերը արտասահմանի համար, մեր բանւորները ցոյց կազմակերպեցին եւ թոյլ չտուին որ ցորենը բարձեն. ի հարկէ կառավարութիւնը խիստ միջոցների դիմեց, պարագլուխներին ձերբակալեց եւ աքսորեց։ Բայց փաստը այն է, որ մեր վստահելի բանւորներն էին ցոյց կազմակերպողները։ Այլեւս ես իմ խօսակցութիւնը չշարունակեցի եւ լաւ հիւրասիրւելուց յետոյ բաժանւեցի բարեկամիցս։

Համառուսական 16րդ համագումարում, մի շարք որոշումներ է կայացւել, հնգամեայ պլանը ու կոլտնտեսութիւնները հարւածային կարգով իրագործելու։ Չեկան ու կենտկոմները եռանդուն աշխատանքների մէջ են մտել։

Նախ քան համագումարը, Ստալինը շատ ճարպիկօրէն, իր մէկ դեկրետով կոլտնտեսութիւնների աշխատանքները դադրեցնել տուաւ ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ։ Ժողովրդի աչքին փոշի ցանելու համար, որոշ շրջանների հրահանգիչներին ու կոլտնտեսութեան գործերով զբաղւող մի շարք կուսակցականներին ձերբակալեցին, ոմանց աքսորեցին, իսկ իրենց հաշւով գործ չանողներին էլ հրապարակով գնդակահարեցին, պատճառաբանելով, որ Ստալինը այլ ձեւով է հրահանգել կոլտնտեսութիւնների աշխատանքները առաջ տանել, իսկ հրահանգիչները ի չարն են գործ դրել։ Չի անցնում 3 ամիս, երբ 16րդ համագումարը առանց աղմուկի գումարւում է եւ պատգամաւորների խոշոր մասը Ստալինի կողմնակիցներն են գալիս, նորից որոշում են կայացնում առանց վարանելու եւ ոչ մի միջոցի առաջ կանգ չառնելով շարունակել կոլտնտեսութիւնների աշխատանքները։

Ստալինը, որ 3 ամիս առաջ գտնում էր կոլտնտեսութիւններ առաջ բերելը վաղաժամ, համագումարի պատգամաւորներին սիրաշահելու համար, առաջին հարց բարձրացնողը եւ ժամերով խօսողը ինքն էր լինում այդ ուղղութեամբ։

— Հակախորհրդային որեւէ ուժեղ հոսանք Ռուսաստանում աչքի չի զարնւում. մինակ այսպէս կոչւած, հայրենասէր Ռուսների խմբակցութիւնն է, սակայն դրանք էլ ակտիւ որեւէ գործ չեն անում։

Տրոցկիստների վրայ յոյս չպիտի դնել, նրանք պարզապէս լարախաղի դերում կը գտնւեն։

Ռուսաստանում այն կարծիքը կայ, որ նոյնիսկ Տրոցկի Մոսկւայի գիտութեամբ է Պոլիս գնացել, որպէսզի Բեռլին կամ Լոնտոն անցնի գաղտնի աշխատանքներ կատարելու համար։

Այն ամէնը ինչ որ նրա մասին խորհր. թերթերում գըրւում է եւ ինքն էլ այս կամ այն մամուլում հրապարակ է գալիս, բոլորը շինծու ու խաբէութիւն են համարւում։

Մոսկւայում եղած ժամանակ (3 ամիս առաջ) շատ վստահելի մարդիկ, նոյնիսկ իմ կոմունիստ բարեկամները յամառ կերպով խօսում էին, որ գեներալ Կուտեպովին Փարիզից մինչեւ սահմանագլուխ կենդանի են բերել, բայց թմրեցուցիչի շատ տալու պատճառաւ մահացել է. դիակն են բերել Մոսկւայ։

Ստալինի կարգադրութեամբ գնդակահարւել է նաեւ Կուտեպովին փախցնող չէկիստը. նախ նրա համար որ թմրեցուցիչ շատ է տւել եւ երկրորդ վախեցել են որ կաշառւի օտար պետութիւններից եւ արտասահման փախչի ու ամբողջ գործի գաղտնիքը հրապարակ բերի։

Մոսկւայից մինչեւ Թիֆլիս ամբողջ երկաթուղային կայարաններում նոյն ամայութիւնն է տիրում. մինակ Թիֆլիսում կարելի է քիչ մթերք ճարել։

Կովկասի մասին ոչինչ չեմ կարող ասել, որովհետեւ, շատ երկար չեմ մնացել. միայն այսքանը կարող եմ ասել, որ լեռնային մասերում ապստամբներ շատ կան եւ յաճախ ընդհարումներ են տեղի ունենում կառա- կառավարական զօրքերի հետ։

ԽԱՄԵԼ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Դ.

Պայազիտցի Նուման Էֆէնտիին
ԱՂՐԻ, 21 փետր. 1928

Պէտք է աւելցնեմ նաեւ թէ նախարարաց խորհուրդին որոշմամբ, Ն. Վ. կուսակալը հեռագրով անսահման լիազօրութիւններ ստացած է ներում շնորհելու որեւէ անձի, որ ինք անհրաժեշտ կը դատէ, հակառակ այն բոլոր ոճիրներուն զորս ան գործած կրնայ ըլլալ, թէեւ ասիկա մասնաւորուած չէ այն օրէնքին մէջ որ յայտարարուած է եւ ասիկա անոր համար որ այս միջոցը յարմար չէ նկատուած թերթերուն մէջ հրատարակել, որպէսզի օտարները չտեղեկանան։ Կարեւորութիւն մի տաք թէ ինչ կը գրեն թերթերը, վախնալիք այլեւս ոչինչ կայ։ Ամէն պարագայի կը խնդրեմ ձեզմէ Գալա գալ, այս երկու օրուան մէջ, կուսակալ պէյին մեկնումէն առաջ, ձեզի հետ առնելով նաեւ ձեր խորհուրդները լսող ձեր մարդիկը եւ տեսնուիլ կուսակալ պէյին հետ։ Դուք խորհուրդի պէտք ունեցող մարդ չէք, հետեւաբար այլեւս ոչ մէկ բան կ՚աւելցնեմ։

Կը բարեւեմ ձեզի եւ ձեզի կը սպասեմ մեծ անհամբերութեամբ։

ԼՈՐՏ ՔԱՏԷ ԻՊՐԱՀԻՄ ՀԱՑՖԸ (Պայազիտ)

Յ. Գ. — Սիրելի եղբայր Նուման պէյ

Ինքզինքիս թոյլ պիտի տամ խնդրել ձեզմէ անմիջապէս գալ, ի յարգանս այն սիրալիր եղբայրութեան որ մեզ իրարու կը կապէ։ Ներումի օրէնքը եղած է քեզի եւ Իպրահիմ աղայի համար։ Ճանչնալով ձեր կարողութիւնը եւ իմացականութիւնը, անօգուտ կը դատեմ որեւէ բան աւելցնել։ Բարեւներ եւ յարգանք, բոլորս կը սպասենք ձեր ժամանումին։

փօսթ. հեռագրի տնօրէն
ԽԱԼԻԼ

Լորտ Իպրահիմէֆէնտիի
ի Պայազիտ,
22 փետր 1928

Պարոն,

Այսօր ստացայ ձեր փետր. 21 թուակիր նամակը զոր ինծի ուղղած էիք «Կէօյէր» գիւղի Մէմիւրին ձեռքով։ Մէհմէտ պէյի ղրկեցի նամակը եւ հեռագրի պատճէնը, որոնք իրեն ուղղուած էին։ Երկու օրէն հոս պիտի ըլլայ եւ եթէ պատասխանէ ձեզի իր պատասխանը կը հաղորդեմ։

Մեզի կը հաղորդէք թէ չափազանց նեղութիւն տուած էք դուք ձեզի իմ անձնատուութիւնս ընդունել տալու եւ ներումս ձեռք բերելու համար։ Թերեւս, ձեր խիղճն է որ ձեզ մղած է այս դիմումները ընելու։ Բայց, չեմ յիշեր թէ ոչ ձեզի եւ ոչ ալ որ եւ է մէկու դիմած ըլլամ ներում խնդրելու եւ անձնատուութիւն յայտնելու համար։ Որովհետեւ մի միայն ոճրագործներն են որ անձնատուր կ՚ըլլան, ինքզինքնին ձեռք կու տան եւ շնորհ կը խնդրեն։ Անմեղները ոչ մէկ շնորհի պէտք ունին եւ ոչ մէկ անձնատուութեան։

Դուք իրազեկ էք իմ կեանքիս բոլոր փուլերուն եւ դուք կրնաք վկայել որ երիտասարդութենէս ի վեր ես ոչ մէկ չարիք գործած եմ որեւէ մէկուն եւ հաւատարմօրէն ծառայած եմ կառավարութեան։ Կը սիրեմ հայրենիքս եւ այս միակ ոճիրին համար, առանց իմ կողմէս որեւէ ձեռնարկի, կառավարութիւնը առանց որեւէ քննութիւն կատարելու, հակառակ իմ անմեղութեանս եւ առանց որեւէ դատարանի ներկայանալու, ինչպէս ուրիշ հազարաւոր անմեղներ, մեզ կը նկատէ մեղսակիցներ եւ հասարակ աւազակներ մեզ պաշարել կու տայ սուիններով. գիս կը խլէ իմ օճախէս տարագրելու համար դէպի արեւմուտք։ Իմ մեկնումէս ետք, տարագրած են իմ ընտանիքս ալ, արեւմուտքի մէկ ուրիշ քաղաքը, առանց գթալու մանուկներուն, եւ թալլած են իմ տունս, իմ հօտերս ու հողերս։ Ես եւ իմ ընտանիքս զուրկ մնացինք ապրուստի յատուկ միջոցներէ։ Այն տառապանքները, կեղեքումները եւ զրկանքները, զորս հարկադրօրէն կրեցինք մեր աքսորավայրին մէջ, այն վերաբերումը որուն կ՚ենթարկէին մեզ ոստիկանութիւնը եւ ոստիկան-զինուորները ինչպէս նաեւ գաղթային դիւանները, այն աստիճանին հասած են որ անկարելի է բառերով եւ խօսքերով նկարագրել. անոնց մասին մտածելս իսկ սարսուռ կ՚ազդէ ամբողջ մարմինիս։ Աւելցուցէք ասոր վրայ մեզի համար կազմուած նոր օրէնքը, որ մարտահրաւէր մը կը կազմէ բոլոր երկիրներուն, բոլոր տարրերու եւ նոյն իսկ մարդակերներու արդարադական ոգիին։

Որպէս թէ բաւական չըլլար այս ամէնը, մենք դեռ ենթարկուեցանք թուրք թերթերու անարգական յօդուածներուն, որոնց ընթերցումը կը պարտադրէին մեզի եւ որոնց մէջ մեր բոլոր նուիրական զգացումները, մեր ցեղը, մեր պատիւը, մեր անցեալը ամէն օր կ՚անարգուէին եւ վայրագօրէն կը կոխկըռտուէին։

Այլեւս չմտածելով ասոնց վրայ, ամէն բանի համակերպելով՝ բացի այս բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս անհանդուրժելի վիճակէն, որուն մէջ ապրելու կը բռնադատէին զիս, յաջողեցայ խոյս տալ իմ աքսորավայրէս և անցնելէ ետք Քիւրտիստանի լեռներէն եւ 47 օր քալելէ ետք շնորհիւ Աստծոյ յաջողեցայ Էղրի հասնիլ։ Հարկ է աւելցնել թէ, երբ մեզ կը տարագրէին, մենք, խեղճ աքսորեալներս է որ կը բռնադատուէինք վճարելու ծախքերը այն ոստիկան զինուորներուն, որոնք մեզի կ՚ընկերանային. կը վճարէինք երթուդարձը կառքով, ինքնաշարժով եւ երկաթուղիով։

Սիրտս կ՚արիւնի, կարենալ նկարագրելու համար եղերական վիճակը հազարաւոր կիներու, դեռահաս աղջիկներու եւ մանուկներու, որոնք, իրենց զօրավիգներէն բաժնուած, հարիւրներով մեռան ամէն օր սովի, զրկանքներու, հիւանդութիւններու եւ խոշտանգումներու հետեւանքով։ Այնքան վայրագօրէն վարուեցան անոնց հետ, որ մահը, սովորաբար այնքան քստմնելի, այս դժբախտներուն համար փրկութիւն մը եղաւ։

ՍԻՒՐԷՅՑԱ ՊԷՏՐԽԱՆ

(Շար.)

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐՈՒ ՄԵԿՆՈՒՄԻ ԽՆԴԻՐԸ

Արտասահմանի մէջ շատ տեղեր ընտրուած են Էջմիածին մեկնելիք պատգամաւորները, բայց նեղ դրութեան մատնուած են, վիզէի խնդրին պատճառով։ Օրինակ, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ պատգամաւորները չեն գիտեր ո՞ւրկէ վիզէ առնեն, քանի որ այդ երկիրներուն մէջ սովետական դեսպանատուն չկայ։ Յունաստան երթալն ալ բաւական ծախքի խնդիր է, մանաւանդ որ յայանի չէ թէ հրահանգ եկա՞ծ է այդտեղի դեսպանին անմիջապէս վիզէ տալու։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԽԱՌՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Պոլսոյ Խառն Ժողովը զբաղեցաւ հետեւեալ խնդիրներով —

1. Ժողովը կարդաց Մայր Աթոռի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի մէկ նոր շրջաբերական գիրը, որով վերստին կը խնդրուէր փութացնել պատգամաւորներու ընտրութիւնը ու անոնց անունները հեռագրով հաղորդել։ Ժողովը իր կողմէ նշանակուելիք պատգամաւորին ընտրութիւնը վերապահեց առաջիկայ նիստին, իսկ Ազգ. Ժողովի գումարման արտօնութիւնը որ առաջ ձեռք բերելու հոգը յանձնեց Քաղ. Ժողովին, որպէս զի փութացուի նաեւ չորս աշխարհական պատգամաւորներու ընտրութիւնը։

2. Երեք դիւաններու կողմէ Երուսաղէմի խնդրի մասին բանաձեւուած բաղձանքները արտայայտող գրութիւնը կարդացուելով, ընդունուեցաւ եւ որոշուեցաւ անմիջապէս յղել Մայր Աթոռի Գեր. Հոգ. Խորհուրդին։ Ինչպէս յայտնի է, այդ բաղձանքներն են.— Ազգին հաւաքականութիւնը ձայն ունենայ Պատրիարքական ընտրութեան մէջ եւ միանգամայն իրաւունք՝ հակակշռելու վանքին տնտեսական եւ ելմտական գործառնութիւնները։

ՎԻԶԷ ՉԷ ՀԱՍԱԾ ԴԵՌ

Պատրիարքարանի գործակատարը երկու անգամ դիմած է Պոլսոյ Խորհրդ. Հիւպատոսարանը, հասկնալու համար թէ վիզէն եկա՞ծ է Էջմիածին երթալիք պատուիրակներուն։ Հիւպատոսարանէն պատասխանած են թէ իրենք ոչ մէկ հրահանգ ստացած են այդ մասին։

ԱՄԵՐԻԿԱ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՊՕՍԹՈՆ ԳՈՄՄԸՆԻ ՄԷՋ

«Հայրենիք» կը գրէ թէ Օգոստոս 20ին Պոստոն Գոմմընի մէջ տեղի ունեցաւ հայկական մեծ երեկոյ Մասաչուսէց նահանգի կազմութեան երեքհարիւրամեակին առթիւ։ Ներկայ եղան աւելի քան 20,000 հոգի։

Հանդէսը մաս կը կազմէր Պոստոն քաղաքին կողմէ սարքուած հանդիսութեանց, որոնք ամէն օր եւ ամէն իրիկուն կարգով տեղի կ՚ունենան նոյն բացօթեայ վայրին մէջ եւ կամ այլուր։

Հանդէսին երեք գլխաւոր մասերն էին՝ երգ, գեղահանդէս եւ խմբերգ։

Երգի բաժինը յաջողութեամբ կատարեց Տիկին Ռօզ Զուլալեան։ Մասաչուսէցի երեք հարիւրամեակին նուիրուած (երգահան Տիկ. Կիւլէզեանէ) երգը, «Հայաստանը», Գալֆաեանի «Օրօր»ը, երգահան Սրուանձտեանցի «Պըճինկօ»ն եւ «Սթար Սփէնկլըտ Պէննըր»ը երգուեցան նշանակելի յաջողութեամբ Տիկին Զուլալեանէ։

Գեղահանդէսը, որուն հոգը այս անգամ ալ ստանձնած էր Պ. Հ. Հայկէշեան, ցոյց տուաւ հայ պատմութեան մէջ կարեւոր դէմ-քեր Արամէն սկսեալ մինչեւ Անդրանիկ։ Այս ալ շատ […] եւ Տոքթ. Ց. Տովիկեան […] առթիւ կուտար պաշտօ[…] մական բացատրութիւններ […] լիերէն։

Տոքթ. Տովիկեան իր […] նախօսութեամբ անդրադա[…] Երեքհարիւրամեակի հան[…] թեանց, «ուխտաւոր հայ[…] շարժումին եւ Ամերիկացի […] մաքան ֆիսքէն մէջբերու[…] նելով յայտարարեց թէ […] դարու բարենորոգչական շա[…] ծագում առած էր Հայա[…] մէջ 9րդ դարուն՝ Պաւլիկեան[…] րու եւ Թոնդրակեցիներու […] հետ։

Երաժշտագէտ Պ. Վ. Սր[…] տեանց նոյնպէս շատ լաւ […] իր երկսեռ խումբը, երգել […] Կոմիտասէն եւ ուրիշներէն […]

ՄԻՋԱԳԵՏՔ

ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆ[…] ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ

«Հայրենիք» կը գրէ.— Կաթողիկոսական պա[…] Ռուբէն եպիսկոպոսի Պ[…] հասնելէն յետոյ, կը թուի[…] տեղւոյն հայ գաղութին «[…] ցի»ի եւ «Եկուոր»ի վէճը […] պիտի գտնէ։ Սակայն նոր […] տեղեկութիւնները ցոյց կ[…] որ այդ վէճը աւելի խորա[…]

Կաթողիկոսական պա[…] կը ձեռնարկած է համայ[…] ընտրութեան, բայց տեղւ[…] դատական նախարարութեա[…] ջոցով արգիլուած են։

Կաթող. պատուիրակը […] տօնագրով մը դիմած է […] վարութեան, խնդրելով […] նութիւն, ինչպէս նաեւ […] ւութիւն՝ կատարելու այ[…] տականութիւնները, որ […] իր իրաւունքի սահմաններ[…] կ՚իյնան։ Բայց տակաւին պա[…] խան ստացած չէ կառավար[…] նէն։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ՀԱՆԴԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆ[…]

Քօսթանցայի նոր թա[…] նութիւնը, որ կազմուած է […] ու վստահելի տարրերէ, […] նակութեան ձեռնարկած է […] նախորդին թողած աճոզի […] գոցելու համար։ Մինչեւ […] եօթանասուն հազար լէյ հա[…] նակուած է։

Ժողովուրդը յայնօրէն […] ջակցի, տեսնելով որ ազգ. […] յանձնուած է արժանաւոր ձեռու։

*** Բարեգործականի […] ճիւղին եւ թաղականութեան գադրութեամբ, սգահանդէ[…] ղի ունեցած է Քօսթանցայի Պօղոս Նուպարի համար։

Այս առթիւ եղած են […] արտասանութիւններ եւ […] Նուպարեան գաղթակա[…] հիմնադրամին համար ալ 1[…] գար 150 լէյ հանգանակու[…]

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՈՂԻՄՊԻԱԿ[…]

Օգոստոս 31ին, Աթէնքի […] տեղի ունեցած են Հ. Մ. Ը[…] ողիմպիական մարզախաղ[…]

Անցեալ տարուան մրցա[…] րէն կոտրուեցան երեք հա[…] արձանագրուեցաւ նոր մ[…] ձողով բարձր ցատկելու […] Մ. Ը. Մ.ի կեդր. Վարչ[…] մէկ ամսուան մէջ կազմ[…] պեց այս ողիմպիականը. […] մարզիկներու գործակցութե[…] կարգադիր մասնախումբի […] խոնջ եւ յարատեւ աշխ[…] թեան։

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ[…] պիականի յաղթականներէն […] Մեհրապեան Վահան Պօղ[…] եւ Հաճիպապ Սօլաքեան […] մասնակցին սեպտեմբեր 6[…] 7ին սարքուելիք Հին Յ[…] Նոր Ողիմպիական խաղերու[…]

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԵՒՐՈՊԱՅԻ ՇՈՒՐՋ

Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պ. Պրիան, այսօր, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կը ներկայացնէ Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու ծրագիրը, նախապէս զայն ենթարկելէ յետոյ 27 պետութեանց խորհրդակցական ժողովին, որ ծրագրին իր հաւանութիւնը յայտնեց *սկզբունքով...*, ինչ որ կը նշանակէ, ո՛չ մէկ փոփոխութիւն կացութեան մէջ։

Այս առթիւ, շահեկան կը նըկատենք ներկայացնել ֆր. մամուլին թեր ու դէմ կարծիքները։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

«Քոթիտիէն» կը գրէ.— Մաքսային զինադադարի ձախորդ փորձը երեւան հանեց թէ տնտեսական գործակցութիւնը, չի կրնար իրականանալ, առանց քաղաքական յստակ ու որոշ խարիսխներու։

Ստիպողական է ուրեմն որ երկու հարցերու ուսումնասիրութեան վերսկսուի. Թող Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր ընդհանրական հանգամանքով առանց յապաղման, լուծէ խաղաղութեան պահպանման քաղաքական հարցը իրաւարարութեամբ, ապահովութեան երաշխաւորումով եւ զինաթափութեամբ. Թող իրաւարարութեան ընդհ. դաշինքը օժտէ գործադրութեան յստակ տրամադրութիւններով, որոնցմէ զուրկ է եւ փութացնէ զինաթափութեան հարցէն ծագած վէճերու լուծումը։

Եւ թող եւրոպական շրջանակի մէջ, այս միութեան միջնորդութեամբ, պատրաստէ տնտեսական համաձայնութիւնը, որ պէտք է զուգընթաց քալէ քաղաքական համաձայնութեան։

ՄԷԿ ՔԱՅԼ ԱՌԱՋ

Եւրոպական միութիւնը աշխարհի պիտի ներկայացուի ամէնէն նպաստաւոր հովանաւորութեամբ, քանի որ ներկայացումը պիտի կատարուի ամենէն աւելի անոր կապուած անձնաւորութեան մը՝ Պրիանի միջոցով, կը գրէ «Ռէփիւպլիք»։

— Բայց, յետո՞յ։ Ընդհ. վիճաբանութիւններ, յղում իրաւասոր յանձնախումբերու, տնտեսական եւ քաղաքական յանձնախումբեր, քուէարկութիւն փակման բանաձեւի մը, որ անշուշտ, ուսումնասիրական յանձնախումբի մը յղելու ձեւին տակ, սպասրան որոշում մը պիտի ըլլայ։

Այսպէս, ուրեմն, ամէնէն առաջ, ձեւական հարցով զբաղած պիտի ըլլան։

Գալով խորքին, պատուիրակներու մեծամասնութիւնը, արդէն միութեան հաստատման կը նայի տնտեսական տեսակէտով։

Բայց պիտի հասնի՞ն հոն։

Այսօր, դէպի առաջ, քայլ մը նետուած է։

Պէտք է որ Ազգ. ժողովը շարունակէ սկսուած ձիգը, առանց յանձնուելու ծուլութեան թելադրանքներուն։

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔ

Այսօր, փոթորկաբեր ամպը փարատած է շնորհիւ ֆրանսական խօսքի մոգութեան, կը գընահատէ «Ժուռնալ»ի աշխատակիցը։

Եթէ մեր բանաձեւը վերջնապէս չի լուծեր որեւէ անհամաձայնութիւն, թոյլ կու տայ սակայն որ շարունակուի յառաջխաղացումը։ Եւ այդ արդէն, անկարեւոր իրողութիւն մը չէ, երբ յիշենք այն խոր տարակարծութիւնները, որոնք երեւան եկան, Պ. Պրիանի նախապատրաստական խորհրդակցութեանց օրերուն։

ՎԻԺԱԾ ԾՐԱԳԻՐ

Երբեք այսքան թեթեւութեամբ չէին երիվարած դէպի գնորք։ Ծրագրին հեղինակները այնպէս տրամաբանած էին, իբր թէ մարդիկ միայն մարդ եղած ըլլային, իբր թէ գերմանները գոհացած ըլլային ճակատագրով որ իրենց պարտութիւն մը արժեց, իբր թէ Իտալիա ինքզինքը կատարելապէս գոհ նկատէր յաղթութեան պտուղներէն, իբր թէ Անգլիա փափաքն ունեցած ըլլար օր մը նորէն կղզի մը խառնուելու։

Արդէն Պրիանի յիշատակագրին տրուած պատասխանները ցոյց կու տային հաշտգրգռուած պետութիւններու ծայրայեղ վերապահումը, չըսելու համար աւելին։

Իրականին մէջ, շատ քիչ յոյս կը մնար ծնունդը տեսնելու Եւրոպայի դաշնակցութեան, այնպէս, ինչպէս յղացեր էր անոր հեղինակը, Պրիան։ Ինչպէ՞ս չզարմանալ։

Երազի վրայ շէնք չեն շիներ։

ԱՌԱՆՑ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԵԱՆ

Պ. Պրիան իր տեղեկագրին տուաւ եզրակացութիւն մը, որ չեզրակացներ կը գրէ *Օրտրը*։

Պարտք սեպեց յայտնել թէ տեղեկաբեր կառավարութիւնը, այսինքն Ֆրանսա, հիմնական եզրակացութիւններ չի բերեր։ Այդ կը նշանակէր խոստովանիլ թէ, երբ խօսքն ըրաւ Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներուն, մէջտեղ նետեց բառ մը, որ իր մէջ չէր համապատասխաներ որեւէ գաղափարի որ եւ է իրողութեան եւ թէ անկից ազդին, իր ըմբռնումները չեն ճշդորոշուած։ Միայն, պէտք էր սակայն, որ իր տեղեկագրին վերջը բաներ մը ըսէր։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

«Պէրլինէր Թակէպլաթ» եւ «Ցէօյչէ Ալկէմայնէ Զայթունկ» թերթերը կը հրատարակեն պերլինի թուրք դեսպան Քէմալէտտին Սամի փաշայի յայտարարութիւնը գերման մամուլի ներկայացուցիչներուն՝ քրտական ապըստամբութեան մասին։

Թուրք դեսպանը կը գանգատի, որ քիւրտերուն ապստամբութեան մասին շարունակ լուրեր հաղորդելով, գերման մամուլը չափազանց կը տկարացնէ Թուրքիոյ հեղինակութիւնը։ Քիւրտերուն ապստամբութեան պատճառն այն է, որ, ըստ, քիւրտ ցեղապետները կը փափաքին փրկել իրենց տկարացած ազդեցութիւնը։ Եւ սակայն Թուրքիա որոշած է վճռական միջոցներով արմատապէս քանդել ապստամբութեան այդ օջախը։ Եւ Թուրք զինուորական իշխանութիւնը կազմած է ծրագիր մը, զոր իրագործելու համար Թուրք զինուորները պիտի անցնին սահմանը եւ պաշարման օղակի մէջ պիտի առնեն Արարատը։ Որքան ալ ցաւալի ըլլայ, աւելցուց, որ այսպէս կը բռնաբարուի պարսկական սահմանը, անհրաժեշտ նկատուած է այդ գործողութիւնը, որովհետեւ հակառակ պարագային Թուրքիա պիտի ստիպուի ընդհանուր զօրաշարժի ենթարկել իր բոլոր ուժերը, քանի որ Թուրքիոյ յիշեալ շրջաններու կացութիւնը չափազանց վտանգուած է։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԶԳԵՐՈՒ ՁՈՒԼՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս վէճերը պակաս չեն Հայաստանի մէջ։ Ամէն օր նոր ընդդիմադիրներ, որոնք կը դատապարտուին ու կը մեկուսացուին իբրեւ ազգայնականներ։ Բայց այդ ընդդիմադիրները յուսախաբներն են, եւ կոմունիստ ճամբուն վրայ պահ մը կանգ կ՚առնեն եւ այդ պատճառաւ ալ կ՚ամբաստանուին։

Այս անգամ վիճողներն են Հէնրի մը («Խորհ. Հայաստան», 24 օգոստոս) եւ Ա. Մելիքեան («Նոր Ուղի»)։

«Նոր Ուղիի» մէջ Ա. Մ. կը յարձակի «երիտասարդ հեղինակ» Հէնրիի մէկ գրքոյկին վրայ.

«Որ ծգտելէ ապացուցել երկու ճշմարտութիւն. 1.— Որ ազգերը որպէս սոցեալ-պատմական կատեգորիաներ՝ պէտք է բնական ասսիմիլացիայի (ձուլում) ճանապարհով կոմունիստական հասարակութեան ժամանակ անէանան, 2.— Հետեւաբար այսօրւայ ազգային մշակոյթների փոխարէն ապագայում ունենալ մի միասնական համամարդկային մշակոյթ»։

Իսկ «Խորհրդ. Հայաստան»ի մէջ Հէնրի կը յարձակի Ա. Մելիքեանի վրայ, զոր կ՚անուանէ «ուկլոնիստ, տեղացի շովինիստ» եւ քննադատութիւնը՝ «գրական ցած էթիկայի եւ յետին նպատակների ապացոյց, անատամ յարձակում», նոյն ատեն զարմանալով որ «Նոր Ուղի»ի խմբագրութիւնը անփոփոխ տպեր է Մելիքեանի քննադատականը։

«Հարցը ինչո՞ւմն է»։

Հէնրի կ՚ըսէ թէ «պրոլետարական դիկտատուրայի շրջանում ազգային մշակոյթի եւ լեզուի ծաղկումը, նրանց մի ընդհանուր ընկերվարական մշակոյթի եւ լեզուի մէջ ձուլումը» Հայաստանի կոմունիստներուն «մարտական խնդիրներից» մէկն է։ Եւ ցոյց կու տայ Լէնինի տեսակէտը ազգերու ձուլման հարցին մասին։ Կը յիշատակէ Ստալինը, որ կ՚ըսէ թէ «երբ սոցիալիզմը կ՚ամրանայ եւ կենցաղ կը դառնայ, ազգային լեզուները անխուսափելիօրէն պէտք է մի ընդհանուր լեզուի մէջ ձուլուեն»։ Լէնինը, կ՚ըսէ, պարզեց «ազգերի անխուսափելի ձուլման» հարցը, իսկ Ստալին ցոյց տուաւ այն նպաստաւոր պայմանները, որոնք աւելի եւս կ՚արագացնեն «ազգերի ասսիմիլացիայի բնական պրոցեսը»։

Ա. Մելիքեան կը կարծէ թէ այս քաղաքականութիւնը տկար ազգերը կը ձուլէ զօրաւոր ազգերու մէջ։ Պարզ խօսքով, հայ ժողովուրդը, իր մշակոյթը եւ լեզուն, պիտի ձուլուին ռուս զօրաւոր ժողովուրդին, մշակոյթին ու լեզուին մէջ։

Հէնրի կ՚ըսէ թէ այս տեսակէտը կը պատկանի Կաուցկիի, որ կը քաջալերէր չեխ ու միւս փոքր ազգերուն ձուլումը գերման զօրաւոր ազգին մէջ։ Եւ կ՚աւելցնէ թէ Դաշնակցականները, մասնաւորապէս Շանթ, այս ահազանգը կը հնչեցնեն յաճախ, միշտ յայտարարելով թէ չեն ուզեր թոյլ տալ, որ հայ ժողովուրդը ձուլուի ուրիշ մեծ ժողովուրդի մը մէջ։ Հէնրի կը պնդէ թէ իրենք երբեք չեն ուզեր որ ազգ մը ապրի եւ ուրիշ ազգ մը ոչնչացուի։ Սակայն, երբ նկատի ունենանք Ա. Մելիքեանի քննադատութիւնը, կը մըղուինք հարցնելու թէ բոլշեւիկները մեզ ինչով կ՚ապահովեն որ վտանգ չկայ հայ ժողովուրդին ձուլման ռուս ժողովուրդին մէջ, հայ մշակոյթին եւ հայ լեզուին ոչնչացման վասն ռուս ընդհանրական լեզուին եւ մշակոյթին։

Այս վտանգը հետզհետէ կ՚աճի, կը մեծնայ այն աստիճան, որ հայ բոլշեւիկներուն մէջէն մարդիկ կը ցցուին, աքսորը յանձն կ՚առնեն եւ կը բողոքեն։

Իսկ այստեղ արտասահմանի մէջ, ազատ երկիրներու մէջ, պոշ խափա ռամկավարները ե՞րբ պիտի ըմբռնեն արդեօք այս վտանգը եւ պիտի դադրին խորհրդային քաղաքականութեան խլրդային ձուլում-շինարարութիւնը փառաբանելէ։

ՁՈՒԲԱՐ ՀՐԱԺԱՐԵՑՈՒԱԾ

Պետիկ Թորոսեանի ծանօթ յօդուածը հրատարակած ըլլալու մեղադրանքով, կեդր. կոմ իտէն հրաժարեցուց Եղիա Զուբարը «Խ. Հայաստան»ի խմբագրութենէն։

Ինչպէս երէկ կը գրէինք, կը կարծուի թէ շուտով կը հրաժարեցուին «Նոր Ուղի», «Գրական Դիրքերում» պարբերականներու խմբագիրներն ալ, ամբաստանուած իբրեւ «աջ» տեսակէտներու կողմնակից։

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐԸ

Դեղնա՜ծ են Սեւանի դաշտերը։ Ցորենին ոսկի հասկերը գլխահակ կը սպասեն հնձուորներուն։ Սարերուն գագաթը կանանչ արտերն ալ շուտով կը դեղնին։

Եւ սակայն կ՚ուշանան հնձուորները, գիւղատնտեսական իշխանութիւնը զբաղած է քաղաքականութեամբ եւ ոչ թէ դաշտերու պահանջով։

Միայն Նոր Բայազիտի շրջանին համար, կ՚ըսէ «Խորհ. Հայաստան», անհրաժեշտ է 2000 գերանդի, մինչդեռ շրջանին մէջ կայ միայն 150 գերանդի։ Եւ այդ գերանդիներուն մէկ մասը հին է, այնպէս որ անկարելի է այդ գերանդիներով աշխատիլ։

Բասարգեչարի շրջանին համար կը պահանջուի 1.000 գերանդի, շրջանին մէջ կայ հազիւ... քանի մը հատ։ Մեծ պահանջ կայ նաեւ յեսանի։

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէկ աշխատակիցը կը զարմանայ, որ շրջաբերական ղրկուած է գիւղերը թէյարան իջեւաններ կազմակերպելու համար եւ այդ գիւղերուն մէջ ոչ ոք լուր ունի շրջաբերականին մասին, ոչ ալ երբեք թէյարան-իջեւան գոյութիւն ունի.

— Հայկական է եղեր, սկի չի մտածում, իրագործելի՞ է թէ ոչ, հենց գրում է։

Արդարեւ իրականութիւնը միշտ տարբեր է բոլշեւիկեան պոռոտախօս շինարարութեան պատկերէն։ Կարդացէք հետեւեալ նկարագրականը, զոր կը ստորագրէ Գ. Ջանեան (Խորհ. Հայաստան, 24 օգոստ.).

— «Բայազիտից Նորադուզ գնում էք ֆուրգոնի նման բանով։ Երբ ճանապարհը գնում է սարն ի վեր, ստիպուած էք լինում իջնել եւ քայլել ոտքով։ Նորադուզ ժամի 10ից 12ը կարողէք նստել բարկասներից մէկը եւ Սեւանի ալիքների վրայ օրօրւելով անցնել Մարտունի եւ կարմիր։ Երեկոյեան բարկասը ձեզ կը հասցնի Ղազաւուլի նաւահանգիստը։ Այստեղ դուք անպայման կը հանդիպէք Բասարգեչարի թղթատար յայտնի Հայկ-Արամին, կը նստէք նրա բրիչկան, որը ձեզ մէկ ժամից յետոյ կը բերէ Բասարգեչար։

Ցաջորդ օրը դուք ձեր քայլերը կ՚ուղղէք դէպի Բասարգեչարի շրջմիութիւնը, այստեղ նախագահից առաջին հերթին կը հարցնէք.

— Որքան հացահատիկ է ցանուած ձեր շրջանում։

Նա կը չփոթի եւ կ՚ասի, որ ծրագիրն իր մօտ չէ, աշխատակիցներից մէկին կը գրէ թուղթի վրայ.

— «Ընկե՛ր, խնդրում եմ շտապ տուէք ինձ տեղեկութիւն, թէ ո՞րքան է ցանուած մեր շրջանում եւ մի շարք այլ կարեւոր փաստեր ընկերոջը հաղորդելու համար»։

Աղբրտի՛ք, այսպէս է կեանքը Հայաստանի մէջ։

ԵՈԶԿԱՏՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարսէյլի մէջ 1928էն ի վեր կազմուած Եոզ. կատի բարենպ. հայր. Միութեան գործունէութիւնը շատերուն ծանօթ էր արդէն։ Քանի մը ամսուան ընթացքին վարչութեան ընտրութեան յետաձգման եւ քանի մը պարագաներու բերմամբ ոչ թէ իր գործունէութիւնը յետաձգած էր, այլ կ՚աշխատէր իր թերութիւնները լրացնել։

Ներկայիս կը յայտնենք թէ վարչութիւնը ընտրուած է եւ կը հետապնդէ գծուած գործունէութիւնը, եւ կոչ կ՚ուղղենք բոլոր Եոզկատցիներուն պարտք համարեն կապ հաստատել միութեանս հետ, եւ կազմակերպուելով Ֆրանսայի շրջաններուն մէջ. մասնաճիւղեր կազմեն։

Միութեանս հասցէն՝ H. Babayéguidian (coiffeur), 28 Rue desDominicaines, Marseille.

(կնիք)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 7

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

— Ոստիկա՛ն, ոստիկան, պոռաց տիկինը թոքերուն բոլոր ուժովը։

Թշուառական երիտասարդը այնպէս ձեւացուց թէ կը փախչի, սակայն կանգ առաւ, բռնեց ժանիքին ոտքերէն, զարկաւ գլուխը քարերուն, յետոյ նետեց տիկնոջ երեսին։

— Ա՛ռ, եթէ գութդ շարժեց։

Երախային մարմինը աղեղ մը գծեց օդին մէջ եւ ինկաւ գետին։ Սարսափեցա՜ն կինն ու ամբոխը, եւ յետոյ մոլեգնութիւն մը զգացին։ Այդ պահուն, երախան, որ տիկնոջ ոտքերուն տակ էր ինկած, սկսաւ հայհոյել կառապանի մը պէս.

— Աւանա՛կ, ինչո՞ւ կը նետես զիս այդպէս, պուպրի՞կ գտար զիս։

Գիւղացիներուն գլխուն վրայ, մազերը տնկուեցան։ Վայրկեան մըն ալ, եւ կատղած ամբոխը թերեւս քարերուն վրայ ջախջախէր երիտասարդը։ Եւ սակայն փախած էր ան, հետը տանելով տիկնոջ պայուսակը, քանի մը ուրիշ դրամապանակներ, գնուած իրերու ծրարներ, թաշկինակներ, օձիքներ, զորս թռցուցած էր պարզամիտ գիւղացիներէն։

Տիկնոջ ոտքերուն տակ ինկած էր պուպրիկը, որ շինուած էր քուրջերով։ Տղոց բանակը անհետացաւ մուկերու պէս, որոնք կը կորսուին կատուին առջեւէն։ Ոստիկանները եւ ամբոխը կը պոռային.

— Բռնեցէ՛ք գողը, բռնեցէ՛ք...։

Ճարտարագէտ Վոշկին մօտեցաւ Ֆիլկայի։ Վոշկին ձեռքին մէջ ունէր հաց մը, որ իր կէսին չափ մեծ էր։ Ըսաւ.

— Գիտե՞ս ինչ էր, պուպրիկով որովայնախօս մը։ Մեր լեզուով՝ գրպան խուզարկելու լաւ միջոց մը։ Իսկ այս ալ հաց է։ Քիչ մը կը թխե՞ս։

Ֆիլկա, առանց պատասխանելու, — վախնալով որ հացը խաղ մըն է, կը շարունակէր քալել։ Վոշկին կ՚երթար ետեւէն։

— Հիմա մերոնք պիտի ծեծկուին։ Ճակատամարտ պիտի ըլլայ։ Աւիկա մեր շուկան է։ Այստեղ է, որ «կը գործեն» մերոնք։ Քիչ մը կը թխե՞ս։

Ֆիլկա, առանց պատասխանելու, հեռացաւ գնաց։ Ցետոյ ճամբուն վրայ ներս նետուեցաւ տունէ մը, որուն գետնայարկին վրայ բացուած լուսանցքէ մը սկսաւ դիտել փողոցին անցուդարձը։

Երկու ոստիկաններ բռնած կը տանէին երկու լաճեր, որոնք ցնցոտիներ հագած էին։ Լաճերը տաք արցունք կը թափէին։ Ոստիկաններէն մէկը կ՚աշխատէր մխիթարել ու խաղաղեցնել։

— Ի՞նչ կայ, Նիկոլա։ Քեզ դուքսի պէս Մոսկուա պիտի տանին, որբանոց պիտի դնեն, ինչո՞ւ կուլաս...։

— Ինչ ալ ըլլայ՝ պիտի փախչիմ, կը մռլտար լաճը։ Արցունքները դէմքի աղտին խառնուելով, երեսին կու տային շոքոլայի գոյն մը։ Ես չեմ ուզեր նստիլ «ազուորներուն» հետ, (լքուած երախաները «ազուոր» կ՚անուանեն որբանոցի երախաները). պիտի փախչիմ, ապա թէ ոչ ջուրը կը նետեմ ինքզինքս։

— Խե՛նթ, օգուտ ունի՞ ջուրը նետուիլ ու խեղդուիլը։

ԿՌԻՒ

Լքուած երախաները, իրենց սովորութեան համաձայն, անհանդուրժելի աղմուկ մը կը բարձրացնէին, թղթախաղ, երգ, պար, գզուըտուք...։ Ցանկարծ Ամէլկա, լքուած երախաներու պետը, հազիւ 16 տարեկան, ոտքի ելաւ նշանները դրաւ եւ պոռաց.

— Հէ՜յ, եղբայրնե՛ր, ժողով կայ, ժողով...

Իրեն կ՚օգնէր միականի կարասը, որ հագած էր կնոջական երկար շապիկ մը, մէջքին՝ չուան մը, ուրկէ կը կախուէր փայտէ սուր մը։ Գլխուն վրայ՝ խազախի գլխարկ մը։

— Եղբայրներ, ըսաւ Ամէլկա, վաղն արշալոյսին պիտի մաքրենք հաշիւը գետին միւս եզերքիններուն հետ։ Պատերա՜զմ, գիտէք թէ ինչո՞ւ համար։ Արգիլուած է դանակ գործածել։ Բռնեցէք, որքան կրնաք։ Եւ սակայն, երբ գործը գէշ երթայ, զմելիս պիտի խօթեմ մեր թշնամիներէն մէկուն փորը։

Լաճերը մեծամասնութեամբ համամտութիւն յայտնեցին եւ ժողովը փակուեցաւ։

Ֆիլկա բան մը չէր հասկնար այս բոլորէն։ Ան տեղեկութիւն չունէր այն պայմանագրութենէն, որ գոյութիւն ունէր լքուած երախաներու զանազան կազմակերպութիւններուն միջեւ, որոշելու համար իրենց գողութեան իրաւունքները եւ սահմանները։

Երբ միւսները թէյ կը խմէին, Ամէլկա այսպէս բացատրեց հարցը Ֆիլկայի.

— Մենք կը բնակինք այս հին նաւուն տակ։ Ուրիշ խումբեր ալ կան, որ կը բնակին զանազան վայրերու մէջ։ Խումբ մը՝ անգործածելի վակոններու մէջ, խումբ մը՝ հին բերդի մը մէջ, ուրիշ խումբ մըն ալ՝ գետին միւս կողմը։ Ասոնց պետին անունն է Միտկա։

Իւրաքանչիւր խումբի տրուած է քաղաքին մէկ մասը։ Մեր տրամադրութեան տակ կը գտնուի կեդրոնական թաղը։ Հասկցա՞ր։

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

Կոխումներ Կալկաթայի մէջ

Կալկաթայի մէջ 30 կիներ ձերբակալուեցան կարգապահական օրէնքներու դէմ գործած ըլլալու մեղադրանքով։

Կանտիի աշակերտներէն կնոջ մը՝ Սլատի ազատ արձակման առթիւ, Մատրասի մէջ ցոյց մը կատարուեցաւ։ Ոստիկանութիւնը հրամայեց ցրուիլ ցուցարարներուն, որոնք քարերով յարձակեցան, եւ վիրաւորեցին ոստիկանապետ մը եւ երկու Եւրոպացիներ։ Այս խռովութեանց հետեւանքով ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարեց Կալկաթայի համալսարանին մէջ եւ այս առթիւ պատահած կռուի ընթացքին, 10 ուսանողներ եւ 10 ուրիշ անձեր վիրաւորուեցան։

Անգլեւհնդիկ խորհրդաժողովը

Կը կարծուի թէ անգլեւհնդիկ խորհրդաժողովին մասնակցելու հրաւէր ստացող 70ի մօտ անձերուն մէջ պիտի գտնուին նաեւ քանի մը կիներ։

Կանտիի հետ բանակցութեանց խզումին հետեւանքով, որոշում տրուած է այս խորհրդաժողովին չհրաւիրել հնդիկ ազգային խորհուրդի անդամները։

Հրդեհ Պիրէոնի նաւահանգստին մէջ

Մեծ հրդեհ մը ծագեցաւ առջի օր Պիրէոնի նաւահանգստին մէջ։ Պէնզինի մթերանոց մը կրակ առաւ. կրակը բռնեց նաեւ պէնզին բեռցած 18 նաւեր։ Նաւերուն պէնզինը տարածուեցաւ ծովուն մակերեսը ու բոցերը այնքան արագութեամբ ծաւալեցան, որ մէկ քանի վայրկեանի մէջ, նաւահանգիստը հրոյ ճարակ եղաւ։ Տակաւին կարելի չէ եղած զոհերու ցանկը պատրաստել, բայց արդէն կարելի է ըսել թէ մեծ թիւով մեռելներ կան։

Ի՞նչ կը սարքեն Պերլին եւ Մոսկուա

ՊԵՐԼԻՆ, 9 սեպտ.— Սոց. - Դեմոգրաղները կը յայտնեն թէ Ֆէսսինկէնի մէջ գերման բանակին նախորդ ընդհ. հրամանատարը զօր. Ֆոն Սէքթ տեսակցութիւն մը ունեցած է Մոսկուայի մէկ ներկայացուցչին հետ։

Այս տեսակցութեան իբր հետեւանք, գերման համայնավարներու ընտրական յայտարարութիւնը խմբագրուած է այն տեսակ ոճով մը, որ որեւէ ազգայնական պիտի կրնար ստորագրել։

Կը յայտնեն նաեւ թէ, Պերլինի մէջ, պատերազմական նախարարութեան պաշտօնատար սպաներու եւ բոլշեւիկ դեսպանատան զինուորական կցորդին միջեւ եւս հանդիպումներ տեղի ունեցած են, համայնավարներու ընտրական յայտարարութիւնը պատրաստելու նպատակով։

Գերման պատերազմական նախարարը, ժամուլին հաղորդեց երկար զեկոյց մը այս մեղադրանքներուն դէմ։ Նախարարը կը հրաւիրէ ամբաստանողները որ յստակօրէն ճշդեն իրենց մեղադրանքները եւ անունները տան այն գերման սպաներուն որոնք կը գտնուին կարմիր բանակի ծառայութեան մէջ, եւ կամ մասնաւոր պաշտօններով պատերազմական նախարարութեան կողմէ ղրկուած են հոն։

Գերման եւ ռուս յարաբերութեանց մասին այս մեղադրանքները հրապարակուած են ընկերվարական երեսփոխան Քունստլէրի կողմէ։ Նախարարը կը յայտնէ թէ եթէ յիշեալը չճշդէ իր ամբաստանութիւնները, անոր դէմ պիտի դիմէ վարկաբեկման դատի։

Մարզանքով՝ կարմիր պրոպագանդ

Աթէնքի ոստիկանութիւնը, ձերբակալեց երկու յոյն համայնավար մարզիկներ եւ կատարած խուզարկութեանց ընթացքին, գրաւեց համայնավար Մարզական միութեան դիւանաթուղթերը։ Այս թուղթերու քննութիւնը երեւան հանեց թէ վերջերս յունական կարգ մը քաղաքներու մէջ պատահած խռովութիւնները մարզական հանդիպումներու ընթացքին, գործն է համայնավարներուն։

Գրաւուած թուղթերը կը վերաբերին 1928 - 1929 - 1930 տարիներու եւ կը հաստատեն թէ համայնավարները, Յունաստանի կարգ մը քաղաքներուն մէջ հիմնած են Մարզական միութիւններ, նպատակ ունենալով մարզանքի սիրահար երիտասարդութիւնը քաշել համայնավար կազմակերպութեանց մէջ։ Գրաւուեցան նաեւ կարգ մը շրջաբերականներ եւ հրահանգներ, ղրկուած՝ «Կարմիր Մարզանք» կազմակերպութեան կողմէ, որուն կեդրոնը կը գտնուի Մոսկուա։

Բոլշեւիկեան տուն

Խորհրդային իշխանութիւնը մեծ շէնք մը գնեց Պուլոնյի մէջ (Փարիզ) Փորթ տը Սէն Քլուի մօտ։ Խորհրդային բոլոր պաշտօնեաները պարտադրաբար հոն պիտի բնակին, որպէսզի անոնց միջեւ աւելի սերտ կապ պահպանուի։ Այս շէնքը պիտի կոչուի «Խորհուրդներու առաջին տուն՝ Ֆրանսայի մէջ»։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐՆ ՕԴԱՆԱՒՈՎ.— Բոլշեւիկեան օդանաւային տորմիղը որ դէպի Մերձաւոր Արեւելք պտոյտի ելած էր, մեկնեցաւ Էնկիւրիէն եւ իջաւ Թիֆլիս։ Տորմիղը Թիֆլիսէն պիտի մեկնի Թէհրան։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ.— Աշխատանքի նախարարութեան վերջին վիճակագրութենէն կը յայտնուի թէ սեպտ. 1ին, կառավարական նպաստ ստացող անգործներու թիւին վրայ աւելցած են 20,742 հոգի։ Անգործներու ամբողջական թիւը ներկայիս կը հասնի 2 միլիոն 60,444ի, ուրեմն 908 184 հոգի աւելի բաղդատմամբ անցեալ տարուան նոյն թուականին։

ՋԵԿԱՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ.— Ռուս ծանօթ տնտեսագէտը Սոքոլովսկի որ հնգամեայ ծրագրի գլխաւոր հեղինակներէն մէկն է, ձերբակալուեցաւ։ Պատճառը դեռ յայտնի չէ։

Համայնավար կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն կուսակցութենէն վտարեց Օլկա Կամենեւը, որ կինն է համբաւաւոր բոլշեւիկին։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ներկայացուցիչները ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի վերնայարկը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

«Սահակ - Մեսրոպ» Գրադարանին կողմէ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին եւ անակնկալներ

կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը

Ճոխ պիւֆէ — Մուտքը ազատ է

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Պօլսի եւ Շրջ. Հայրենակցական միութեան կողմէ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ԿՐԱՆ ԹԷԱԹՐԻ մէջ

կը ներկայացուի՝ ԲԱՂՁԱՆՔ ԵՒ ՓՈՐՁԱՆՔ

եւ ԱՆՁՐԵՒՈՏ ԳԻՇԵՐ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ (զաւեշտ)

Տոմսեր՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 2.30ին ընկ. Լ. Զօրմիսեանի բնակարանը։

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕԻ ՄՋՕԻ խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Լօրիս Պօլօեանի բնակարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Վրէժ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան վիճաբանական ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին։ Նիւթ՝ «Գամառ - Քաթիպայի կեանքն ու գործունէութիւնը»։ Կը հրաւիրուին համակիրներ։

ԼԻՈՆԻ Պատանեկան միութեան եւ ժողովրդային Գրադարանի բոլոր անդամներն ու անդամուհիները ստիպողաբար Գրադարան կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին։ 262 Rue Duguesclin, Lyon.

Ս. ՇԱՄՈՆԻ ենթակոմիտէն ստիպողական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Կիրակի ժամը 1ին Վարուժան ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ոչ բանաւոր բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Թագւոր Քիւրէքճեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ աղջկան ղառնաղէտ մահուան առթիւ: Ալֆորվիլ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վիճաբանական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Շարունակութիւն նախորդ վիճաբանութեան (Թուրքերը, Քիւրտերը եւ Հայերը)։ Կը խօսի՝ Ռուէն։ Մէկ ժամ սինէմա։

ԼԻՈՆԻ Կիւրինի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի Գրադարանի սրահը, 18 Rue François Garcin, Lyon: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Արձանագրուիլ փափաքողները կը խնդրուի ներկայանալ նոյն օրը։

Զ. Ե. Ո. Միութեան Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Rue Emile Zolaի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ շրջանի Ռազմիկ Հայր. Միութեան տարեկան Բ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի ժամը 2.30ին 40 Rue de Bellevilleի սրահը։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն ու զանազան կարեւոր խնդիրներ։ Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է սոյն կարեւոր ժողովին։

ԼԻՈՆԻ Մարաշի Հայր. միութիւնը կը ծանուցանէ թէ չորս շաբաթէ ի վեր վարչութեան օրատետրը կորսուած է։ Այս մասին լուր ունեցողներէ կը խնդրուի իմացնել A. Kelechianի, 62 Rue Rabelais, Lyon, Լուր տուողին նուէր։

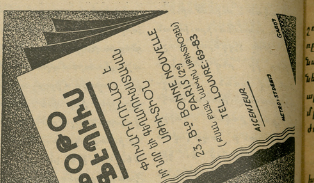
ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարապուշեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillauts, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Ամերիկայէն Ճիվան Էրքէլէթեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պետրոս Էրքէլէթեան որ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջականները։ Իմացնել Յառաջի վարչութեան։

— Կը փնտռուի Զանկըրցի Յարութիւն Եսաեէլեան 22 - 25 տարեկան, մօր անուն՝ Նոյեմզար, հօր անուն՝ Եսաեէլ։ Տասը տարի առաջ Պաղտատ էր։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Օր. Հայկանուշ Եսաեէլեանի, La Poterie, Décines, (Isère).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"
Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
12
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930
12 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1363
ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅՈՑ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒՂԵԳԻԾԸ

Մերձաւոր Արեւելքի մէջ տեղի ունեցող փոփոխիկը հրապարակ դրած է շարք մը ծանրակշիռ քաղաքական խնդիրներ, որոնց պատասխան տալ կը փորձէ հայ մամուլը։ Այդ կարեւոր խնդիրներէն մէկն է, գիտնալ թէ հայերը ի՞նչ քաղաքական ուղղութեան կը հետեւին հանդէպ մեծ պետութիւններուն։

Խնդիրը անշուշտ կը դառնայ հայկական հարցի լուծման շուրջ։ Ու նկատի առնելով հայ ժողովուրդի քաղաքական կշիռը, ինչպէս նաեւ փոքրիկ ուժը, միամտութիւնը չպիտի ունենանք կարծելու թէ Հայոց օրիանթասիոնը մեծ պետութիւններու քաղաքական դասաւորութեան մէջ կրնայ շօշափելի արժէք մը ներկայացնել։ Բայց որպէս կրաւորական երեւոյթ մը, ինքնին նշանակութիւն ունի եւ կրնայ անդրադառնալ հայ ժողովուրդի ներքին կեանքի կազմաւորման վրայ։

Մօտենանք խնդրին այս սահմանափակ չափով։

Դաշնակցական մամուլը վերջին տասնամեակի ընթացքին խոր վերագնահատութեան ենթարկեց հայ ժողովուրդի արտաքին քաղաքականութիւնը եւ յանգեցաւ այն եզրակացութեան, թէ՝ մեծ պետութիւններու միջամտութիւններուն եւ օժանդակութիւններուն յոյս կապելու չէ. թէ՝ մեծ պետութիւնները քաղաքական բոլոր խնդիրներու մէջ կը հետապնդեն, ամէնէն առաջ, իրենց ազգային եւ պետական շահերը, որոնց շատ յաճախ զոհ գացած է հայ ժողովուրդը, թէ՝ հայ ժողովուրդի ներքին կազմակերպութիւնը եւ ուժերու համախմբումը մեր ազգային ազատագրութեան ամէնէն առաջին գրաւականն է։

Այս յստակ եւ որոշակի վերաբերմունքը որ ունի Դաշնակցութիւնը մեծ պետութիւններու քաղաքականութեան հանդէպ, կը համապատասխանէ հայ ժողովուրդի այժմու մտայնութեան, որ լիովին հիասթափուած է օտար օժանդակութիւններէն։

Քաղաքական այս վերագնահատութիւնը անհրաժեշտ էր, որպէսզի հայ քաղաքական միտքը և ղեկավարութիւնը կարողանար ամփոփուիլ, իր ուժերը կազդուրել և աւելի իրապաշտ ուղղութեան մը հետեւիլ։

Մինչդեռ, այսքան դասերէն և վերիվայրումներէն յետոյ, հայ ռամկավարներն ու բոլշեւիկները սրտի թեթեւութեամբ հրապարակ կուգան նոր մոլութեան մատնելու հայ ժողովուրդը։ Բոլշեւիկներն ու Ռամկավարները նոյն քննադատութիւնը կ'ընեն ընդդէմ օտար պետութիւններուն և կը յանգին նոյն եզրակացութեան, ինչ որ ըրած է Դաշնակցութիւնը։ Սակայն, անոնք Ռուսաստանի սահմանին հասնելէն յետոյ, կը բաժնուին Դաշնակցութեան տեսակէտէն, և առանց ետ նայելու՝ կը նետուին ռուսական քաղաքական ջրապտոյտին մէջ։

Հայ բոլշեւիկները մասամբ իրաւունք ունին հնազանդութեան և սարկութեան այդ ճամբայէն ընթանալու, որովհետեւ հայ կոմունիստական կուսակցութիւնը մէկ փոքրիկ մասնիկն է ռուս կոմունիզմին։ Անոնց ծնունդն ու զարգացումն իսկ հակասական է և բնաւ չի համապատասխաներ այն քննադատութիւններուն, որ անոնք կ'յայտ բերին նախկին Ռուսաստանի և եւրոպական իմպերիալիզմին դէմ։ Անոնք փաստօրէն ռուսական օրիանթասիոնին հետեւեցան և կը հետեւին, ճիշդ այն ճանապարհներով, ուրկէ անցան Իսրայէլ Օրին և յետագայ քաղաքական հոսանքները ռուսասիրական դրօշով։

Իսկ հայ ժողովուրդը, պատմական անցքերու արդիւնքով, հիասթափուած է բոլոր մեծ պետութիւններէն և հետեւաբար կը խուսափի իր նաւակը կապելու այդ մեծ նաւերու ռազմափորձերուն։ Երբ պատմութիւնը քրքրենք, Ռուսաստանը առաջին գծին վրայ կուգայ, որ հիասթափութենէ հիասթափութիւն առաջնորդած է հայ ժողովուրդը։

Հայ բոլշեւիկը կրնայ այս արկածախնդրութեան մէջ նետուիլ։ Բայց մեզի անհասկնալի կը մնայ, երբ ռամկավար մամուլը, այս օրերուն, հրապարակը կ'աղմկէ, Ռուսաստանը մատնանշելով որպէս փրկութեան միակ գօտին։

Ամերիկայի «Պայքար» թերթը, ռամկավարներու քաղաքականութիւնը բնորոշելու համար, կը յայտնէ թէ եւրոպական պետութիւններէն «յուսախաբ մնացինք»։ Ու կ'եզրակացնէ թէ Խորհրդային Միութիւնն է միայն որ «փրկած է փոքրիկ Հայաստան»ը, և «ռամկավար կուսակցութիւնը յստակատեսութիւնն ունեցած է առաջին օրէն ըմբռնելու այս իրողութիւնը և տոր պաշտպանելու իր քաղաքական ուղեգիծն ու գործունէութիւնը»։ Ռամկավար թերթերը քանիցս կրկնեցին թէ հայութեան պահպանման գործը կը վստահին Խորհրդային Ռուսաստանին։ «Հայաստանի կոչնակ» թերթի խմբագրականը, ստորագրուած ռամկավարի մը կողմէ, կը յայտնէր թէ «Մոսկուան համաձայն չէ քրտական շարժման, հետեւաբար մենք ալ համաձայն չպիտի ըլլանք»։

Ռամկավար մամուլը քաղաքական տհասութեամբ մը, առանց անցեալ պատմութիւնը նկատի առնելու, այսօր, հայկական քաղաքականութիւնը կը կապէ բոլշեւիկեան Ռուսաստանի խիստ կասկածելի քաղաքականութեան հետ։

Մեր անմիջական դրացիներու մասին կ'անդրադառնանք յաջորդով։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՅՐԱՆՈՒՇՆԵՐԸ...

«Յուսաբեր» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստ. 30).

— «Զուր է կարծել, թէ Ապրիլեան եղեռնը աւարտած արհաւիրք մըն է մեզ համար։ Ճիշդ է, մեռնողները մեռան ու գացին, գերեզման մը փորեցին իրենց հոգիին մէջ եւ անձեռքելի խաւար մը տեսան իրենց աչքերուն առջեւ։

Անհնար է պատմել այն, ինչ որ մենք տեսանք։ Մարդկային լեզուն մեր ողբը երգելու ճոխութիւնը, նրբութիւնն ու ուժգնութիւնը չունի։ Մարդկային հանճարն իսկ անզօր է հասնելու մեծութեանը այն զարհուրանքին, որ Թուրքը գործադրեց մեր ժողովուրդին նկատմամբ։ Սերունդները, որ 1915ին եկաւ ու անցաւ մեր հայրենիքի վրայէն։

Սակայն որքա՜ն խոր է կսկիծը տակաւին ողջ մնացածներուն մէջ։

Ամէն տարի, աշխարհի տարբեր ծայրերէն, մէկիկ-մէկիկ սգակիր ուխտաւորներ կուգան կ'երթան դէպի Տէր-Զօր, դէպի Հիճազ ու Անդրյորդանան՝ անապատաբնակ ցեղերուն մէջ իրենց հարազատները որոնելու համար։ Ով սեփական աչքերով տեսած չէ մահը իր սիրելիին, անոր ականջին թեւաւոր լուրերը աւետիս առած կուգան ու կը շշընջան, թէ տակաւին ողջ է իր հարազատը, թէ դեռ կ'ապրի ան ու կը շնչէ եւ իր փրկութիւնը կ'երազէ օր ու գիշեր անընդհատ։

Կարինէն յուզիչ ճիչ մը, որուն արձագանգը եղանք մեր անցեալ շաբաթ օրուան թիւով։

Մայրանուշը, 1915ին, տարագրութեան ճամբայէն առեւանգուած, բերուած է Էրզրում, իր դահիճին իսկ տունը, ուր կը մնայ մինչեւ այսօր, պահելով... իր մայրենի լեզուն եւ իր կոյս անցեալին կապուած բոլոր կոյս ու լուսաւոր յիշատակները։

Արհաւիրքի տարիները անցան շատերուն այն համոզումը ներշնչելով, թէ տեղ մը թերեւս իր շունչը փչեց հայ կոյսերէն նաեւ այս դժբախտը, Մայրանուշը, բայց ահա տարիներ վերջ, իր ծննդավայր քաղաքէն կը լսուի իր ձայնը, այնքա՜ն քաղցրահնչիւն բառերով։

Ու որքան ցնցող իր պարզ, խորքին մէջ սակայն այնքա՜ն յուզիչ երգը, ուղղուած իր տարագիր ընկերուհիին.

«Հէլէբէթ դուն շատ իմ մասիս կը յուզուիս, կը յիշես, ամա նորէն ինծի չափ չէ, որովհետեւ ես պանդխտութեան մէջ ըլլալով, իմ աչքիս առջեւ ո՛չ մայր, ո՛չ քոյր եւ ոչ ալ ընկերներ ու ազգականներ չըլլալուն՝ միշտ իմ խելքս միտքս ձեր քովն է եւ ձեր վրան կը մտածեմ»։

«Ա՜խ, արդեօք Աստուած այն օրը պիտի ընէ, որ մէկզմէկու տեսնելու բախտը ունենանք, արդեօք այն օրուան անունը ի՞նչ է, որ երկու կարօտ մէկզմէկու գիրկը կը նետուին, անպատճառ արեւ ալ պիտի կենայ, աշխարհը ամբողջ պիտի կենայ մեր վրան եւ մեր ուրախութեանը պիտի նայի...»։

Եւ այդ օրն ալ — մենք կը հաւատանք ատոր — հայրենի երկրի բոլոր անկիւններէն հազարներով Մայրանուշները խելագար կարօտով պիտի գան ու նետուին իրենց բազմաչարչար ու նահատակ ցեղին գուրգուրոտ գիրկը՝ հոն իրենց մխիթարանքը — արեւուն չափ ջերմ եւ անոր չափ մեծ — գտնելու համար»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԷՄ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ

Էնկիւրիէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, Արարատի վրայ զսպումի շարժումը կը շարունակէ զարգանալ։ Թրքական ուժերը որոնք կը յառաջանան Մեծ-Մասիսի ամէնէն սեպ ու ժայռոտ շրջանին վրայ, ստիպած են Քիւրտերը որ նահանջեն։ Զանոնք հետապնդելով, Թուրք ուժերը կտրեցին Մեծ-Մասիսի ձիւնապատ շրջանը։ Փոքր-Մասիսի հարաւէն անցնող նահանջի ճամբաներն արդէն կտրուած են, նոյնպէս լեռան հիւսիս-արեւելեան ճամբաները։ Օդանաւերու եւ թնդանօթներու կրակէն սարսափած՝ ըմբոստները մեծ վնասներ կրեցին։ Մեռեալներուն մէջ կը գտնուին բազմաթիւ պետեր։ Թուրքերէն միայն հինգ հոգի վիրաւորուեցան։

Ներելի է անշուշտ, Թուրքերու կողմէ այս վերջին երկու օրերու ընթացքին տրուած յաղթանակի լուրերն ընդունիլ կասկածով ու վերապահութեամբ։ Սեպտ. 1ի համար ընդհ. յարձակում պատրաստելէ եւ յայտարարելէ յետոյ, մինչեւ ամսուն 5ը, լռութիւն պահեցին. իսկ 6ին, Պոլսէն տրուած հեռագիր մը կը յայտնէր թէ յարձակման լուրերը որեւէ կերպով չեն հաստատուիր պաշտօնական շրջանակներէ. 8ին միայն, Թուրքերը կը սկսին յաղթանակի եւ յառաջխաղացման լուրեր տեղացնել, այն ալ եւրոպական կարգ մը թերթերու միջոցով... իսկ այսօրուան լուրին մէջ, յարձակող... Թուրքերու կողմէ միայն 5 հոգիի վիրաւորման կէտը շատ կը յիշեցնէ ընդհ. պատերազմի ընթացքին, Թրքական մէկ զեկոյցը, ցարտանելի բուռն յարձակումներէն յետոյ, «մեր կողմէ միայն մէկ էշ նահատակուեցաւ...» մինչ շոգենաւերը Պոլիս կը փոխադրէին բիւրաւոր վիրաւորներ...

Իրաքի դեսպանին յայտարարութիւնները

Իրաքի Էնկիւրիի նորընտիր դեսպան Շէվքէթ Նաճի պէյ Պոլսոյ լրագրողներուն հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Էնկիւրիի համաձայնագրին տրամադրութեանց համաձայն սահմանին վրայ անդորրութիւնը ապահովուած է։ Միջոցներ ձեռք առնուած են որ Թուրքեւիրաք սահմանին վրայ պատահած վերջին դէպքերը այլեւս չկրկնուին։ Սահմանային յանձնաժողովը, որուն մէջ 2 Իրաքցի եւ 2 Թուրք անդամներ կան, ամէն վեց ամիսը անգամ մը նիստ կը գումարէ եւ այս կարգի դէպքերը քննելով արգելիչ միջոցներու մասին կը խորհրդակցի։ Այս ժողովը կանոնաւորաբար պիտի գումարուի որոշ շրջաններուն մէջ։

Ըմբոստները անձնատուր կ'ըլլան?

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն.— Արեւելեան շրջանին եւ Արարատի վրայ հանդարտութիւն կը տիրէ։ Զիլանի կոխւի միջոցին Արարատ ապաստանած ըմբոստները սկսած են անձնատուր ըլլալ, խոստովանելով թէ զոհ գացած են թշնամիներու գրգռութեանց։ Անձնատուր եղողները կը յայտնեն թէ Արարատի ըմբոստները անօթի մնացած եւ բարոյալքուած են։

ՊԻԹԼԻՍ 2 սեպտ.—Հարաւային սահմանին վրայ իրենց զէնքերով միասին ձերբակալուեցան և դատական իշխանութեան յանձնուեցան խումբ մը Քիւրտեր, որոնք գործնականապէս մասնակցած էին ըմբոստութեան։

Վէհիպ փաշա եւ քրտական շարժումը

Հալէպի «Տօղրու Եօլ» թերթը, որ կը հրատարակուի 150նոցներու կողմէ, կը հաղորդէ թէ Վէհիպ փաշա եւս Իսկէնտէրուն մեկնած է, քրտական ըմբոստութեան մասնակցելու համար։ Վերջին դէպքերէն յետոյ, Սուրիոյ բոլոր ընդդիմադիրները շուարման մատնուած են եւ այլեւս ոչ մէկ ընդունելութիւն կը գտնեն ժողովուրդին կողմէ։

Մ. Քեմալի խաղաղական դիրքը

Քեմալի ուղղուած բաց նամակ մը կ'առաջարկէր որ Թուրքիոյ դիկտատորը լուսաբանէ հանրային կարծիքը՝ կուսակցութեանց հանդէպ իր դիրքին մասին։

«Միլլիյէթ»ի մէջ հրատարակուած իր պատասխանով, Մ. Քէմալ կը յայտնէ թէ կը մնայ պետն ու ղեկավարը Խալք կուսակցութեան, որ առաջին օրէն իսկ հաւատարմութեամբ գործակցած է իրեն, թէ այդ պատմական կուսակցութեան կապուած է եւ որ եւ է պատճառ չկայ որ անկից հեռանայ։

Հակառակ ատոր սակայն, կը յայտնէ Քէմալ, չպիտի շեղի անկողմնակալութենէ, որ իրեն կը պարտադրուի իր պաշտօնական ներկայ դիրքին հետեւանքով և որ, ժամանակաւոր է ու կ'աւարտի տարուան վերջը։

Քէմալ կը յայտնէ նաեւ թէ շատ ցաւ զգացած է Իզմիրի մէջ Խալքի տան վրայ եւ տեղական իշխանութեանց հեղինակութեան դէմ կատարուած յարձակումներուն հետեւանքով։ Այդ ցաւը աւելի սաստկացած է թափուած արիւնին պատճառով եւ գրգռիչները որոնք յառաջ կը բերեն նման յարձակումներ, չպիտի խուսափին օրինական հետապնդումներէ։

Ֆեթհի պէյ Մաղնիսայի մէջ

Իզմիրի մէջ, Խալքի եւ Սերպեսթիի անդամները միասին նիստ գումարեցին, Ֆէթհիի, Իզմիրի կառավարիչին եւ դա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԻԶՄԻՐԻ ԴԷՊՔԵՐԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՆ

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԷԿ ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ 8 ՎԻՐԱՒՈՐ, ՈՐՈՆՑ ՄԷՋ ՆԱԵՒ ԽԱԼՔԻ ՄԷԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

Իզմիրի խալքը ժողով մը գումարեր եւ որոշեր էր Պաշիր Պապա փարքին մէջ միթինկ մը կազմակերպել, իբր հակացոյց Ֆէթհի պէյի ժամանման առթիւ կատարուած ցոյցերուն։ Ասոր վրայ մանիսայէն եւ շրջականերէն խալքի ներկայացուցիչները քանի մը հարիւր հոգիի հետ Իզմիր եկան ընքնաշարժներովեւ կէս օրէ յետոյ ժամը 5ին, փարք հաւաքուեցան.

Ճամբան, կ'ըսէ «Սոն փօսթա»յի թղթակիցը, հանդիպեցայ լրագրող ընկերոջ մը, որ ըսաւ.— «Խալքի հրաւէրին պատասխանող չկայ ժողովուրդը հաւաքելու համար լուր տարածած են թէ Ֆէթհի պէյ պիտի գայ եւ իր ճառը փարքին մէջ պիտի խօսի»։

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԽԱԼՔԻ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՎՐԱՅ

Փարքէն վերադարձող ժողովուրդը որ 10,000ի բարձրացած էր, Քէմէր Ալթըի խալք կուսակցութեան ակումբին առջեւ հասած ատեն՝ սկսաւ պոռալ.

— Խա՛լք կուսակցութիւնը չենք ճանչնար, կեցցէ՛ Ֆէթհի պէյ։

Ասոր վրայ խալքի վարիչները պատշգամ ելան եւ «կեցցէ՛ խալքը» պոռացին։ Ժողովուրդը կրկին պոռաց. «կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կեցցէ՛ Ֆեթհի պէյ, կեցցէ՛ Սերպեսթ կուսակցութիւնը»։

Այս աղաղակը անպատասխանի չմնաց եւ խալքի վարիչներէն մէկը պատշգամէն պոռաց.— Անպատուհնե՛ր։

Գրգռուած այս խօսքերէն, ամբոխը սկսաւ քարկոծել շէնքը. կոտրեց ապակիները, փրցուց կուսակցութեան նշանատախտակը եւ ներս խուժելով, ծեծեց վարիչները ու վիրաւորեց խալքի Ֆօչայի ներկայացուցիչը։

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ «ԱՆԱՏՕԼՈՒ» ԹԵՐԹԻՆ ՎՐԱՅ

Թղթակից մը, որ ականատես եղած է բոլոր դէպքերուն, այսպէս կը պատմէ խալքի կուսակից «Անատօլու» թերթին խմբագրատան վրայ կատարուած յարձակումը։

Խմբագրատան շէնքին առջեւ չորս զինեալ ոստիկաններ պահակ կը սպասէին։

10 վայրկեան առաջ, 20—30 հոգինոց պատուիրակութիւն մը խմբագրատուն եկեր եւ յանձնարարեր էր աւելի մեղմ հրատարակութիւններընելՍէրպէսթի կուսակցութեան հանդէպ։

Հինգ վայրկեան չանցած, խմբագրատան քարտուղարը պատուհանէն վար կախուեցաւ եւ պոռաց.— կուգա՛ն...

Ոստիկանապետ մը որ հոն էր անմիջապէս հեռաձայնի գլուխն անցաւ եւ օգնութիւն խնդրեց պահականոցէն։

Անկիւնը 40 50 հոգի հաւաքուած էին. փոխ-ոստիկանապետը հրահանգեց ոստիկան զինուորներուն մարդ ներս չձգել։

Ոստիկան-զինուորները անմիջապէս լեցուցին հրացանները։

Տեսայ ոստիկան զինուոր մը որ կը պատրաստուէր կրակելու։ Հրազէնը պայթեցաւ եւ ասոր յաջորդեց միւս ոստիկան-զինուորներուն եւ ոստիկաններուն հրացանաձգութիւնը։

Արձակուած գնդակներէն սպաննուեցաւ 12 տարեկան դպրոցական մը եւ ծանրապէս վիրաւորուեցան տղայ մը եւ 7-8 անձեր։

ՉԵԿԱՅԻ ՍԽՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ

(ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՊԱՏՄԱԾՔՆԵՐԻՑ)

... 25 Օգոստոս

Չեկայի վայրագութիւններն ու ստոր դաւադրութիւնները այն քան բազմաթիւ են, որ եթէ ամիսներով էլ պատմելու լինեմ դժուար թէ վերջանայ։

Երկու դէպք պատմեմ միայն, դրանով էլ պատկերացրէք «կարմիր յեղափոխական» անուան տակ աշխատող չեկիստ դահիճներին։

— Մինչեւ այսօր գուցէ շատերի համար պարզ չէ թէ բոլշեւիկները վերջնապէս ինչպէս զինաթափ արին Դաղստանը։

Մոսկուայի կառավարութիւնը երբ չի կարողանում զէնքի ուժով զինաթափ անել ըմբոստ լեռնցի Լէզգիին. դիմում է ստոր միջոցների։ Դաղստանի գլխաւոր գիւղաքաղաքներում եւ գիւղերում՝ (Գունիբ, Բոտլիխ, Հոխ, Ղազիղումուխ, Խունձախ, Ղաղանիշ, Օնսոկուլ եւայլն) դպրոցներ է հիմնում եւ Չեկայի ագենտներին ուսուցիչներ է նշանակում։ Մի քանի ամիս կեանքը խաղաղ է անցնում, որից յետոյ չեկիստ ուսուցիչները գործի են անցնում եւ կենտրոնից ստացած անկետային թերթիկներն են ցրւում աշակերտներին, որպէսզի վերջիններս մանրամասնօրէն գրեն իրենց տներում եղածը։

Միամիտ աշակերտներից շատերը գրում են իրենց ունեցուածքը անգամ յիշատակելով տանը եղած հրացանն ու փամփուշտները։

Երբ թերթիկները վերադարձնում են, չեկիստները մէկ մէկ կարդում են, այն թերթիկը որի մէջ հրացան կամ փամփուշտ չի լինում յիշուած, վերադարձնում են տիրոջը առարկելով, որ հէշտ չեն կազմել անկէտան. «չէ որ Լեզգին առանց զէնքի չի կարող ապրել», իսկ այն աշակերտներին, որոնք իրենց թերթիկների մէջ հրացան, ատրճանակ (համարներով) ու փամփուշտ են լինում գրած, առատ վարձատրութիւն են տալիս։ Զէնք չարձանագրած աշակերտները թերթիկները յետ են ստանում եւ իրենց ծնողներից ծածուկ գրի են առնում տան եղած փամփուշտները, հրացանը, ատրճանակը իրենց համարներով եւ ապա վերադարձնում ուսուցիչներին։ Սրանք էլ իրենց հերթին վարձատրւում են։

Ամէն ինչ պատրաստ էր, մնում էր գործի անցնել։ Եւ ահա մի գեղեցիկ օր ամբողջ Դաղստանի գիւղերը շրջապատւում են ռուս զինուորներով իրենց թնդանօթներով ու գնդացիրներով, միւս կողմից էլ օդանաւերն են աշխատում։ Ստիպում են գիւղերին յանձնել իրենց զէնքերը։

Շատ քիչ տոկոսով ընդառաջ են գնում պահանջին եւ անպէտք զէնքեր են յանձնում, իսկ մեծամասնութիւնը «ոչինչ չունիմ» է պատասխանում։ Այստեղ էլ բացւում է գաղտնիքների ծայրը։

Չեկիստ ուսուցիչները զէնքը յանձնելուց հրաժարւող գիւղացու ձեռքն են տալիս իր իսկ հարազատ ձեռքով գրածը՝ որ այսքան փամփուշտ, այս ինչ տեսակի ու այս ինչ համարի հրացան ու ատրճանակ ունես։

Խեղճ գիւղացին մնում է շւարուած, թուղթը վերցնելով վերադառնում է տուն եւ երբ ստուգման է ենթարկում իր ունեցուածքը տեսնում է որ ճիշդ է, այլեւս թագցնելու հնարաւորութիւնը չունենալով տանում եւ յանձնում է իր ունեցած զէնքը։ Եւ այս միջոցով ամբողջ Դաղստանը զինաթափում են, իսկ ըմբոստացողներին ձերբակալում ու հեռաւոր Սիբիր են աքսորում։

Դաղստանը սակաւահող եւ լեռնոտ լինելու ու արդիւնաբերական խոշոր միջոցներ չունենալու պատճառով, տնտեսական շատ ծանր պայմանների մէջ կ'ապրի։ Ժողովուրդը գլխատուած իր ղեկավարներից, լուռ ու մունջ կ'ենթարկուի Չեկայի ամէն մի վայրագութիւններին ու ստոր դաւերին։ Մէկ-մէկ լեռներում ապաստանած ապստամբները երկաթուղու գիծն են քանդում, կամ թէ չէ շրջաններում կոմունիստ պաշտօնեաներին են խփում։

* * *

16րդ համագումարից յետոյ, Չեկան աւելի գօտեպնդուած նոր կեղտոտ միջոցներով իր նպատակներն է հետապնդում։ Երբ Ռուսաստանի քաղաքներում կեանքը անտանելի է դառնում շատերը իրենց գլուխը ազատելու համար թողնում են իրենց ունեցուածքը եւ հեռանում Կովկաս, կամ թէ չէ անցնում Պարսկաստան։

Ռոստովում մէկ Սալմաստեցի պարոն քանիցս անգամ դիմումներ է կատարում Չեկային եւ ուր որ հարկն է, որպէսզի իրեն թոյլ տան Պարսկաստան անցնելու սակայն միշտ էլ մերժում է ստանում, վերջը իր ունեցուածքը կէս արժէքներով ծախծխում է եւ ճանապարհւում Բագու, նպատակ ունենալով գաղտնի Պարսկաստան անցնել։ Հէնց որ այդ պարոնի հարեւան (նոյն շրջանից) երիտասարդը իմանում է նրա Բագու գնալու մասին, անմիջապէս տեղեկացնում է Չեկային, վերջինս էլ իր վարձկան ու փորձուած շներից մէկին անմիջապյս ուղարկում է Դ.ի հետեւից, որը եւ Բագւում հանդիպում է նրան։

Հարց ու փորձից յետոյ, լրտեսը յայտնում է Դ.ին, որ իրեն հետեւել են չեկիստները Ռոստովում ուստի թողել փախել է։

Դ.ն բաւական միամիտ լինելով եւ երբեք չը կասկածելով իր հայրենակցի վրայ, սկսում է անկեղծօրէն սիրտը բանալ եւ պատմել, որ ինքը մտադիր է Պարսկաստան անցնել, լրտեսը խորհուրդ է տալիս եւ յայտնում է, որ ինքն էլ կ'ընկերանայ։

Երկու հոգով աշխատում են Բագւում մէկ վստահելի վալադ ճարել։ Լրտեսը անմիջապէս լուր է տալիս Բագւի չեկային, վերջինս էլ իր թուրք ագենտներից մէկը, որպէս վալադ հրապարակ է բերում։

Ռոստովից գնացած լրտեսը վերցնում է թուրք լրտեսին ու տանում Դ.ի մօտ, յայտնելով, որ արդէն մէկ վստահելի վալադ է ճարել, նրա հետ կարող են գնալ։

Միամիտ Դ.ն աւելի է մտերմանում իր հայրենակցի հետ եւ խոստանում է՝ եթէ անփորձ անցնեն Պարսկաստան, վալադին վճարել 500 ռուբլի։

Չեկայի հրահանգները ստացած երկու լրտեսները Դ.ի եւ Բագւից միացած մէկ նոր զոհի հետ ճանապարհւում են գնացքով դէպի Խ. Հայաստանը եւ ապա իջնում Արաքսի ափը։

Նախ քան ջուրն անցնելը, վալադը առաջարկում է մի երկտող գրեն իրենց բարեկամներին ու մօտիկ ընկերներին, որ անփորձ տեղ հասան։ Միամիտ զոհերը երբ առանց արգելքների ու վտանգի հասնում են Արաքսի ափը, որոշում են իրենց ընկերներին էլ նոյն ճանապարհով եւ նոյն վալադի միջոցով բերել տալուստի. Դ.ն իր 3 ընկերներին էլ Ռոստով նամակ գրում է, իսկ Բագւից միացած զոհն էլ իր 2 ընկերներին։ Երկուսն էլ շեշտում են, որ իրենք ապահով հասան Պարսկաստան, գրաբերը իրենց վալադն է, կարող են վստահել եւ նրա հետ գալ։

Նամակները վալադին տալէ յետոյ, երբ ցանկանում են շորերը հանել ու ջուրը մտնել, Բագուի չեկիստը (վալադը) հանում է ատրճանակը եւ բղաւում «Դուք բանտարկուած էք»։ Անմիջապէս նրանց թեւերն ու ոտքերը կապկպում են եւ վերադարձնելով Խ. կայարանը երկաթուղով տանում են Բագու։

Սրանով չի վերջանում պատմութիւնը։

Ռոստովում եւ Բագւում ձերբակալում ու Ռուսաստանի խորքերն են աքսորում այն մարդկանց որոնց հասցէին նամակներ էին հասնում։ Եւ այսպիսով 7 անմեղ մարդիկ զոհ են գնում Չեկայի նորաձեւ կեղտոտ դաւադրութիւններին։

ԽԱՄԵԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

(Մարսէյլի Ազգ. կեդրոնական վարչութեան ուշադրութեան)

Մարսէյլը, իր արուարձաններով, կազմակերպչական տեսակէտէ, իր արժանի տեղը ունի Ֆրանսահայ գաղութի եւ առհասարակ ցրուած ու տարագիր հայութեան մէջ։ Նա արդէն կայունացրեց իր երբեմն վիճակը, որոշ չափով բարւոքեց իր տնտեսականը, կազմակերպուեց ներքնապէս, ձեռնամուխ եղաւ հասարակական շինարար աշխատանքի եւնուիրուեց կրթական գործին։ Այս վերջինի վրայ է, որ կ'ուզեմ հրաւիրել Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան ուշադրութիւնը, զայն աւելի կանոնաւոր հիմքերի վրայ դնելու, հարկ եղած ցուցումները անելով։

Ուրախութեամբ պէտք է արձանագրել, որ բացի Մարսէյլէն դպրոցներ կան նաեւ Սէն Լու, Սէն Մարգարիտ, Սէն Ժիւլիէն, Պուլվար Օտտօ, Սէնթ Անթուան, Կարտան եւ Լա Սիօթա։ Բոլոր այս դպրոցների մէջ ամփոփւում են մօտաւորապէս հազար փոքրիկներ, որոնց ազգայնօրէն դաստիարակելու պարտականութիւնը կը ծանրանայ գլխաւորապէս ազգային իշխանութեան վրայ, որպէս գաղութիս հաւաքական կեանքի ղեկավարի։ Մինչեւ այսօր ամէն մի շրջան, այս ասպարէզում, գնացել է իր գիտցած ճանապարհով, վարել է այս ընդհանուր գործը իր ուզած եղանակով։ Կեդրոնական Վարչութիւնը շրջանների կրթական գործին միջամուխ չէ եղած երբեք։ Ընդհանուր կապ ու միութիւն չէ եղել այս բոլորի մէջ։ Այս իսկ պատճառներով էլ, կրթական բոյների մէջ անպատեհութիւնները բազմաթիւ էին։

Որպէս Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի տնօրէն, մի քանի անգամ այցելել եմ Սէն Լուի դպրոցը՝ անցած երկու տարուան ընթացքին։ Անցեալ տարի քննութեան ենթարկեցի նրա աշակերտութիւնը։ Ներկայ եղայ նրանց դպրոցական հանդէսներին։ Շատ լաւ ծանօթ եմ Լա Սիօթայի դպրոցին, նրա վարժուհու, ծնողների եւ հոգաբարձութեան փոխ-յարաբերութեանց։

Մասնաւոր հետաքրքրութեամբ ներկայ եմ եղել Սէնթ Անթուանի ամանորի հանդէսին։ Յուլիսի վերջերին, պատեհ առիթով մը այցելել եմ նաեւ Նիսի դպրոցը, լսել եմ վարժուհուն, հոգաբարձութեան անդամներից մէկին, տեղւոյն քահանային եւ նիսաբնակ մի քանի բանիմաց անձնաւորութիւններին՝ դպրոցի վերաբերեալ։ Վերջերս առիթը ունեցայ ծանօթանալու Սէն Ժիւլիէնի վարժուհու հետ եւ լսել նրան իր դպրոցի մասին։ Մնացածների վերաբերեալ, զանազան առիթներով, կրթական գործին մօտ կանգնած անձնաւորութիւններէ հաւաքել եմ հարկ եղած տեղեկութիւնները։

Իմ ունեցած այս բոլոր ծանօթութիւններով եւ տպաւորութիւններով եկել եմ այն համոզման, որ այդ հիմնարկութիւնները, ներկայ դրութեամբ, ո՛չ միայն չպիտի արդարացնեն մեր յոյսերը, այլ եւ իրենց հակամանկավարժական ընթացքով պիտի վնասեն փոքրիկների առողջութեան, նրանց բնական զարգացման։

Մի տեղ գործը յանձնուած է անկարող ձեռքերի, որը ո՛չ միայն մանկավարժական պատրաստութիւն չունի, այլ եւ զուրկ է հասարակ զարգացումէ։ Մի այլ տեղ հոգաբարձութիւնը իր «մեթոտը» կը պարտադրէ վարժուհուն, ստիպելով, որ երեխաներին այբ, բէն, գիմ սովրեցնէ եւ ո՛չ թէ ա. բը. գը։ Մի ուրիշ տեղ ղժգոհ են մանկական խաղերէն, երգերէն եւ կը պահանջեն վարժուհիէն, որ 4 տարեկան փոքրիկներին էլ հայերէն, ֆրանսերէն գրել-կարդալ, հաշիւ, պատմութիւն եւ «պաշկա Թիւրլիւ չէյլեր» սորվեցնէ։ Հանդէսների մէջ մարդ յաճախ խղճալով մտիկ կ'ընէ այնպիսի արտասանութիւններ, որոնց ոչ միայն հոգին, էութիւնը չի հասկնար արտասանող աշակերտը, այլ եւ խորապէս գիտես, որ խորթ են նրա համար այդ հատուածի բազմաթիւ բառերը, անըմբռնելի՝ նախադասութիւնները։ Տանջանքով զոց է արել խեղճը եւ կ'արտասանէ ճիշդ թութակի մը պէս։ Կայ դպրոց, ուր 70–80 փոքրիկներ յանձնուած են մի վարժուհու խնամքին։ Այդ մէկ հոգին պիտի ղեկավարէ մանկապարտէզը, դասեր պիտի աւանդէ նախակրթարանի մէկէ աւելի կարգերին եւ պիտի տանի ընդհանուր հսկողութիւնն ու դաստիարակութիւնը դպրոցի։ Կանգ առնե՞նք արդեօք որոշ դպրոցների հակառողջապահական կողմերի վրայ։ Գուցէ երկար փաստերի պէտքը չզգացուի, եթէ ընդհանուր կերպով պիտի ասենք, որ եւ ո՛չ մի դպրոց այս տեսակէտով կարող է գոհացուցիչ համարուել։ Մէկը խաղալու յարմարութիւն չունի, մէկը զուրկ է պահանջուած լոյսից ու օդից,, իսկ մէկ սրահի մէջ բոլոր կարգի աշակերտների խռնուելը, դրութիւն մը, որը ընդհանուր է բոլոր դպրոցների համար, արդէն լրիւ պատկերն է եւ գլուխ գործոցը մեր դպրոցների ունեցած բացերի կամ թերութիւնների։

Ի՞նչ պէտք է, կամ աւելի շուտ, ի՞նչ կարելի է անել՝ կրթական գործը այս դրութենէն փրկելու համար։ Իմ կարծիքով շատ բան կարելի է եւ հնարաւոր՝ եթէ ազգային իշխանութիւնը որոշէ եւ պատրաստակամութիւն ունենայ, գէթ այս հողի վրայ, այլ ուղղութեամբ գործելու, իր իրաւունքները արժեցնելու։

Սա հարկադրանք մըն է, ուրովհետեւ Մարսէյլի շրջանի համար հասարակական գործունէութեան մի նոր ասպարէզ է բացւում, որը երբեք նման չէ անցած շրջանին։ Անցեալը մի տեսակ անկայուն, անորոշ շրջան էր, այս պայմանների մէջ կատարուածը տեսակ մը նախապատրաստական աշխատանք կարելի է համարել։ Ներկան բոլորովին տարբեր բնոյթ ունի եւ ուրոյն պահանջներ։ Մենք պէտք է ընդառաջենք դրանց եւ քալենք ժամանակի հետ՝ եթէ չենք ուզեր խստօրէն պատժուել անկէ։

Ազգային Վարչութեան առաջին եւ ամենակարեւոր անելիքը՝ իրան ենթարկելն է բոլոր դպրոցները։ Խիստ ընտրութեամբ, ինք պիտի հրաւիրէ բոլոր ուսուցիչ-ուսուցչուհիները։ Պիտի պարտադրէ նուազագոյն ծրագիր մը բոլոր նախակրթարաններին։ Պիտի ունենայ ընդհանուր կրթական գործի ղեկավար շրջուն տեսուչ մը՝ լայն լիազօրութիւններով, որը պիտի հանդիսանայ միակ հաշուատու եւ հսկող անձը այս մարզին մէջ։

Սրանք աղաղակող, անմիջականօրէն իրագործուելիք պահանջներ են եւ կը մտնեն Ազգային Կեդրոնական իշխանութեան իրաւասութեանց սահմանների մէջ։ Միայն ու միայն այս գործելակերպով է, որ նա կարող է ազատել դպրոցը պատահականութիւններէ, անկարող ձեռքերէ, հոգաբարձութիւնների եւ ծնողների աննպատակ... մար միջամտութիւններէ.

Պարզ է սակայն, որ այ... լորի համար դրամական... լայն միջոցներ են հարկ... Անշուշտ լուրջ դժուարութ... այս, բայց երբեք անյաղթ... Մեր գաղութը արդէն ի վի... է, փոքր ինչ զոհողութեան... իր նոր սերունդի ուսման... քը հոգալու։ Միայն թէ պ... պէտք է հասցնել այնպիսի... տիճանի, որ նա լիուլի գոհ... հայ ծնողին եւ իբրեւ հայ... իբրեւ տեղական պայման... մէջ ապրող, տեղական մ... Մինչեւ դպրոցների բա... շատ բան կարելի է անել... ուղղութեամբ եթէ առա... կուած սկզբունքները որ... ուին եւ զանոնք կիրառել... մար գործի ձեռնարկուի... ջապէս։

ԱՐՈՅԵ...

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Դ.

Այսքան չարչարանք քաշելէ եւ այսքան բան տեսնելէ ետք, եւ այս ամէնը՝ առանց որեւէ ոճիր գործած ըլլալու, առանց որեւէ դատավճիռի, կառավարութեան քմահաճոյքին համար միայն, այո՛, այս բոլորէն ետք գալ եւ անձնատուր ըլլալ կամ հաւանիլ որ ներում շնորհուի ինծի, ասիկա անմիտ եւ անորակելի արարք մը պիտի ըլլար։

Եթէ կառավարութիւնը ճշմարտապէս զգացած է իր արարքներուն սոսկալիութիւնը եւ զղջացած է անոնց համար, ան պէտք է իրենց օճախները վերադարձնէ բոլոր անոնք, որոնք աքսորավայրերու եւ բանտերու մէջ դեռ չեն մահացած, հատուցում ընել եղած զողութիւններուն եւ թալաններուն, պատժել այս զանգուածային մահապատիժներու, այս դժբախտութեանց պատասխանատուները եւ ասո՝ առանց սպասելու հպատակութեան որեւէ քայլի կամ ներումի կամաղերսանքի իր զոհերուն կողմէ։ Իմ հայրենիքիս աւերումէն ետք, որ աւարառութեան եւ կողոպուտի ենթարկուած է, հոս կամ որեւէ այլվայր ապրիլը՝ ինծի համար ոչ մէկ տարբերութիւն ունի։

3) Դուք ինծի կը խոստանաք թէ իմ ունեցած պաշտօնիս հաւասար պաշտօնի մը պիտի նշանակուիմ իմ փափաքած քաղաքիս մէջ, բայց դուք կը մոռնաք այն օրէնքը, որ կը հրամայէ ճամբու դնել իրենց պաշտօններէն բոլոր քիւրտ պաշտօնեաները եւ աքսորել զանոնք։ Հետեւաբար, այս անուանումը ժամանակաւոր միայն կրնայ ըլլալ եւ իր հետեւանքը՝ նոր տարագրում մը։

4) Համոզուած չըլլալով կառավարութեան բարեացակամութեան եւ անկեղծութեան մասին, չեմ կրնար որեւէ մէկուն խորհուրդ տալ երթալ կառավարութեան անձնատուր ըլլալ։ Կէրարի Լէզգի Աղա, Խալիլ պէյի եղբօր տղան եւ իր ծառաները, ինչպէս նաեւ ուրիշ քանի չափ անձեր վստահութիւն ունեցած եւ կուսակալութեան վերադարձած էին եւ ներման արժանացած։ Ո՞ւր են այժմ։ Անոնք բոլորն ալ վայրենիօրէն ջարդուած չե՞ն։ Աչքի առջեւ ունենալով այս օրինակը, ինչպէս կրնամ որեւէ մէկուն խորհուրդ տալ երթալ յանձնուիլ եւ ինչպէս կրնամ ես ինքս գալ։

Ոչ ոք կրնայ մեզ փրկել. եթէ անգամ մը կառավարութեան ձեռքն իյնանք, ան կը հրամայէ մեր խողխողումը։ Կուսակալ պէյը կրնայ ամէնէն պատուաւոր... ըլլալ, աշխարհի ամէնէն ... միտ մարդը, բայց ան ոչ... նայ ընել իր պետերուն հր... ներուն առջեւ։

Այդ հրամանները գ... դրելով, ան պիտի արդա... իր անզօրութիւնը մէջտեղ... լով եւ այն ատեն խաղը խ... ուած պիտի ըլլայ։

Ես պայազիտ չեմ վեր... նար մինչեւ որ այն լա... քիւրտերը, որոնք աքսո... են եւ որոնք ինչպէս ... աչքերովս տեսայ, 20ր... քաղաքակրթութեան ամ... րող վերաբերումի մը առ... եղան։

Չեմ կարծեր թէ խղճ... նութենէ մը ետք, ոչ մէկ ... ուաւոր եւ օրինասէր մարդ ... մեղադրել զիս.իմ բռնած ըն... քիս համար։

5) Շնորհակալութի... յայտնեցէք Խալիլ պէյի, եւ հեռագրի տնօրէնին, եւ... նեցէք իմ յարգանքներս

ՏՈՒՆՏԱՐ ՁԱ...

ՆՈՒՄԱՆ ԽՈՒԼՈ...

Պայազիտի կուսակալի... ձերուն ձախողութենէն քա... շաբաթ ետք, ընդհանուր ... Իպրահիմ Թալի պէյ նոր ... մը ըրաւ ուղղակի Իհսան ... փաշայի մօտ, իր կողմէ եւ ... նի կուսակալին կողմէ ստո... ուած նամակ մը ուղղելով...

Կը ցաւիմ որ ձեռքի... նիմ այս նամակին եւ ... Նուրի փաշայի պատա... բնագիրները։ Այս նամակ... Իպրահիմ Թալի պէյ ... Նուրի փաշայի կ'առաջարկէ... րաբաժինի ընդհ. հրամա... աստիճան, խոշոր գումար... իր անուանումը իբրեւ զին... կան կցորդ Եւրոպայի մէկ... քական դեսպանատուններ... կուն մէջ, իր ընտրութեան... Իհսան Նուրի փաշա ան... պատասխանէր թէ՝ ինք ... մէջ Հօյպունի զինուորակա... ծավարն էր եւ քիւրտ զին... կան ուժերու ընդհանուր հր... նատարը. թէ՝ ինք հոն կը գ... Հօյպունի հրամանով, որու ... կանելու պաշտօն ունէր ինք... պաշտօն ունէր կռիւը մղել... չեւ որ Թուրքիա ճանչնայ ... տիստանի անկախութիւն... պարպէ զայն. թէ՝ իր գ... այն ատեն միայն պիտի թ... երբ Հօյպունը հրամայէ... եթէ քաղաքական առաջ... ունի ընելիք Հօյպունին, ... նոր կը ներկայացնէ զանոնք...

...նօգուտ էր դիմումները ընել ...րամական եւ պաշտօնի խոստում...րով զանազան անձերու, որով ...եւ կարգադրելի խնդիրը անձ...ական հարցի մը շուրջ չէր դառ...ր, այլ ազգային հարցի մը, որ ...նար կարգադրուիլ միայն այս ...գին անկախութեան իրաւունք...րուն ճանաչումովը։

Թուրքերը յուսալքուած այս ...ատասխաններէն, դադրեցուցին ...րենց դիմումները։

Զմեռը հանդարտութիւն բե...ած էր կռուող կողմերուն միջեւ։ 1929ի ամառը Թուրքերուն ա...ւեր տուաւ երկին փորձելու ...ախը, իսկ Քիւրտերուն՝ դժն...ակ հարուածներ տալու իրենց ...շնամիներուն։ Այս ամրան հաշ...ուեկշիռը՝ խոշոր կորուստներ են ...ուրքերուն համար։ Հոյպունը կը ...ազմակերպէր իր ուժերը եւ ...ենդագին կերպով կ՚աշխատէր ...ասնելու համար այն օրուան...ր ամէն բան պատրաստ ըլլալով ...դհանուր յեղափոխութեան հը...ման պիտի տար բոլոր Քիւրտե...րուն։

ՍԻԽՐԼԷՅԵԱ ՊԷՏՐԽԱՆ

(Շար.)

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՈՒՐ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Հաւրանի երեւելիներէն եւ ...Հէյխերէն բաղկացած պատուի...րակութիւն մը ներկայանալով ...մեծ Սէրայի մէջ բարձրքոմիսէրու...թեան պատուիրակ Պ. Րըքլիւի, ներկայացուցած են կարգ մը ...պահանջներ, որոնք կ՚ամփոփուին հետեւեալ կերպով.

1.— Հաւրանի կատարեալ ...ինքնավարութիւն փրանսացի կա...ռավարիչով մը, նախընտրութեամբ ...զինուորականի մը։ Քօլօնէլ Պուա...յի անունը յիշուած է։

2. Թուրքերու նուազում եւ ...մասնաւորաբար 1930 տարուան ...ուրքերու ջնջում, տրուած ըլ...լալով երկրագործներու մեծ ...ասը ողբալի դրութեան մը մէջ ...գտնուիլ։

Պատուիրակները, ինքնավա...րութեան հարցին անդրադառնա...լով շեշտած են որ որեւէ գնով չեն ...ուզեր կապուիլ Ճէպէլ Տրուզի հետ։ ...Անոնք պահանջած են նաեւ Հաւ...րանի ներկայ միւթեսարըֆի հե...ռացումը, որովհետեւ ան կ՚ամ...բաստանուի կարգ մը կառավա...րական զեղծումներ կատարած ըլ...լալու յանցանքով։

...Այն պարագային, երբ բարձր ...Քոմիսէրութիւնը յարմար չտես...նէ ինքնավարութիւն տալ իրենց, ...անոնք կը պահանջեն որ Հաւրան...իները ընդունուին Դամասկոսի ...կեդրոնական վարչութեան մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶՈՐԱԿՈՉ

Սեպտեմբեր 15ին զօրակոչ պիտի յայտարարուի ամբողջ Անդրկովկասի մէջ։

Զօրակոչը կատարեալ ձեւով ընթանալու համար, Հայաստանի մէջ կազմուած են 8 յանձնաժողովներ, որոնք պիտի գործեն Երեւանի, Լենինականի, Վաղարշապատի, Նոր-Բայազիտի, Դիլիջանի, Ղարաքիլիսայի, Գորիսի, Մեղրիի եւ Դարալագեազի մէջ։

Նկատի ունենալով որ գաւառներու ջնջումը կը զուգադիպի զօրակոչին, գաւառային զինուորական գործավարները պիտի մնան իրենց տեղերուն մէջ։

Որպէսզի երբեք դասալքութիւն չպատահի, եւ բոլորն ալ ներկայանան իրենց զինուորական ծառայութեան մարմիններուն, ձեռք առնուած են անհրաժեշտ միջոցներ։ Զօրակոչի ենթարկուածները 1908ի ծնունդներն են։

ՈՒԿՐԱՅՆԱԿԱՆ ՑՈՐԵՆ

1929ին փորձի համար Հայաստանի մէջ ցանուեցաւ 6500 հեկտար ուկրայնական ցորեն։ Ցանուած շրջաններն էին Դիլիջան, Մոլլա-Գէօկչայ, Համամլու, Ապարան, Հաջի Խալիլ, Բասարգեչար, Ն. Բայազիտ եւ Մարտունի։ Թէեւ ցանքը յաջողեցաւ, եւ բերքը գոհացուցիչ է, սակայն կարգ մը աննպաստ պայմաններու պատճառաւ վնասուեցաւ 20-25 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Ձմեռը ձիւնը քիչ եկաւ, Ռուսիայէն սերմնցու ուշ ղրկուեցաւ, եւլն.։

Ուկրայնական ցորենը մեծ արժէք ունի, այդ պատճառաւ այս տարի պիտի ցանուի 18,000 հեկտար։ Եւ իբր սերմնցու պիտի գործածուի այս տարուան բերքը։

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԱՀԻՆ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Սթրազպուրկցի Տոքթ. Յ. Ա. Շաէֆէրի հովանաւորութեամբ ֆրանսական հնագիտական ընկերութեան արշաւախումբը, Հարաւ. Սուրիոյ մէջ երեւան հանած է աշխարհի ամենահին բառարանը։

Անկէ տարի մը առաջ, Տոքթէօրը հաղորդած էր թէ Սուրիոյ հարաւակողմը, Լաթաքիոյ մօտ, երեւան հանած է քաղաք մը, ուր բարձր քաղաքակրթութիւն մը ծաղկած է Քրիստոսէ 2000-3000 տարի առաջ։ Վաճառականական քաղաք մը, ըստ երեւոյթին շատ յառաջադէմ, որուն անունն է եղած Զաբունա։

Այս տարուան պեղումները արդէն երեւան հանած են կղմինտրէ տախտակներ, որոնց վրայ կը տեսնուին անծանօթ լեզուով ձեռագիրներ։

Հետախուզութիւններէն կը յայտնուի թէ, այդ շրջանին (Ն. Ք. 14 դար) գոյութիւն ունէր ձեռագրի դպրոց մը, որ կը գտնուէր իշխանի պալատին մէջ։

Անոնց գործը դիւրին չէր, որովհետեւ Զաբունայի մէջ անհրաժեշտ էր թարգմանել եւ գրել վեց տարբեր լեզուներ։

Դիւանագիտական յարաբերութեանց համար, կ՚ըսէ Տոքթ. Շաէֆէր, Բաբելացիները կը գործածէին Զաբունայի լեզուն եւ շրջապատի երկիրներուն մէջ սեմական լեզուն, որոնք այնքան հիանալիօրէն ձեռագրուած են գտնուած տախտակներուն վրայ։ Միւս կողմէն ուսանողները եւ քահանաները կը նախընտրէին խօսիլ սումերական լեզուն։ Չորրորդ լեզուն, որ կը գործածուէր Զաբունայի մէջ՝ եգիպտականն էր եւ կը գործածուէր պաշտօնեաներու կողմէ։ Հինգերորդ լեզուն միտանի լեզուն էր, հիւսիսային Սուրիոյ բնիկներու լեզուն, եւ վեցերորդը՝ հիթիթականը, որ բերուած էր Զաբունա՝ վաճառականներու միջոցաւ, որոնք կուգային Փոքր Ասիայէն։ Քաղաքը կործանուեցաւ Փոքր Ասիայէն արշաւող բանակներու կողմէ, մօտաւորապէս Քրիստոսէ 12 դար առաջ եւ այլեւս չկրցաւ վերաշինուիլ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

Եգիպտական թերթերը կը գրեն թէ Եգիպտոսի վարչապետ Սըտքը փաշայի դէմ կատարուած մահափորձին շուրջ քննութիւնները առաջ կը տարուին գաղտնօրէն։ Ցարդ կատարուած քննութիւնները կը հաստատեն թէ գոյութիւն ունի դաւադրական գաղտնի կազմակերպութիւն մը, որուն նպատակն է մահափորձեր կատարել եւ որուն կ՚անդամակցէր նաեւ Սըտքը փաշայի վրայ մահափորձին հեղինակը Հիւսէյին Մուհամմէտ Թահա։

*** Եգիպտոսի անգլիական մարզպանը Լոնտոնի մէջ տեսակցութիւններ ունեցած է վարչապետին Մաքտօնալտի եւ արտաքին նախարարին Հէնտըրսընի հետ, եգիպտական վերջին խնդիրներուն շուրջ, մասնաւորաբար ներկայ դաշլիճին ծրագիրներուն, ընտրական օրէնքին մէջ կարգ մը կէտերու փոփոխութեանց եւ անգլօ-եգիպտական դաշնագրին մասին։ Տեսակցութեանց արդիւնքը դեռ յայտնի չէ։

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 8 Սեպտ.— Այսօր լման տարի մը եղաւ, որ գերասան ընկեր Մարութեանը, գործի բերումով Տէսինէն Մարսէյլ մեկնած էր եւ իր հրաժեշտի խօսքին մէջ ըսաւ որ «մենք կրկին կը տեսնուինք իրար հետ, հոս այս բեմի վրայ»։ Եւ ահա ուրախ ենք յայտնելու որ իր խոստումը կատարեց եւ Տէսինահայութիւնը անգամ մը եւս ապրեցուց հայրենի քաղցր յիշատակներով եւ հայ ազատագրութեան համար մղուած յեղափոխական սրբազան կռիւներու գեղեցիկ դրուագներով։ Անցեալ կիրակի իրիկուն, Սինէմա Նօվէլթիի մէջ, Մարութեան ներկայացուց «Սերոբ փաշա» կամ «Տարօնի արիւծ»ը թատերախաղը, մասնակցութեամբ տեղւոյս խումբ մը սիրողներու։

Ճիշդ ժամանակին — ժամը 8ին — տեղւոյս թատերասէր եւ մեր յեղափոխական անցեալով հետաքրքրուող բազմութիւն մը — մօտիկ 400 անձ — լեցուած սրահը։

Առաջին արարը կը ներկայացնէր Սերոբի հայրենի գիւղը, ուր ինքն Սերոբը 18 տարեկանին ցոյց կուտայ իր յեղափոխականի խմորը։ Սերոբի մեծ եղբայրը, կը խրատէ զինք որ խելօք կենայ այլեւս, որովհետեւ Առաքել հօրեղբայրը Պոլիսէն կուգայ։ Սերոբը կ՚ուրախանայ եւ կ՚ակընկալէ որ Առաքել հօրեղբայրը իրեն հրացան մը պիտի բերէ։ Կը կանչէ իր ընկերները Անդրանիկ, Գէորգ ու Աւագը եւ կը պատմէ իրենց հօրեղբօրը գալը։ Կուգայ Առաքել հօրեղբայրը, կը հարցնէ գիւղացիներու վիճակը եւ կը թելադրէ անոնց որ հարուածողին հարուած տան։ Սերոբը որ պահուըտած էր տան մէկ անկիւնը եւ մտիկ կ՚ընէր, առաջ կը վազէ եւ անոնց ներկայութեան կ՚ուխտէ որ ինքը պիտի կատարէ Առաքել հօրեղբօրը ըսածները։

Երկրորդ արարը կը ներկայացնէ Նեմրութի լեռները։ Ա. եւ Բ. արարի մէջ 18 տարի կ՚անցնի, Թրքական զօրքերը եւ ոստիկանները, որոնք շարունակ կը հետապնդէին Սերոբը բռնելու եւ սպաննելու համար, սակայն չեն յաջողիր։ Այդ միջոցին կուգան Անդրանիկ, Գէորգ եւ Աւագ ու կուտան Գուրգէնի մահուան լուրը։ Հոն բաց երկնքի տակ կ՚երդնուն որ Գուրգէնի վրէժը լուծեն։ Սերոբ կը հրամայէ անոնց անմիջապէս մեկնիլ դէպի իրենց պարտականութիւնը եւ Նեմրութայ ձախ փէշերուն տակ իրար միանալու։ Սերոբ եւ Սօսէ կը մնան հոն, եւ Սօսէն լերան մէջ կը ծնի մանչ զաւակ մը։ Ճգնաւորի մը օգնութեամբ Թուրքերը նորէն կը հանդիպին Սերոբին, կռուի կը բռնուին եւ վերջի վերջոյ սարսափահար կը փախչին։

Երրորդ արարը կը ներկայացնէ մատնիչ Աւոյի տունը, ուր ինքը Խալիլ փաշայի հետ նստած կը խորհին Սերոբը թունաւորելու մասին։ Աւոն կը կանչէ Սերոբը ճաշի եւ կը թունաւորէ։ Խալիլ, որ իր զօրքերով դարանակալ կը սպասէ գիւղի բոլորտիքը, Աւոյի կողմէ թունաւորման լուրը առնելուն պէս, կըսկսի մօտենալ տանը այն ատեն, երբ Սերոբը մեռած էր արդէն թոյնի ազդեցութենէն։ Խալիլ կը կտրէ Սերոբի գլուխը եւ Սօսէն բռնելով կը հեռանայ գիւղէն։ Անդրանիկ Գէորգի հետ դաշունահար կ՚ընեն մատնիչ Աւոն եւ կը բարձրանան լեռները, լուծելու համար Սերոբի վրէժը։

Խաղը ընդհանուր առմամբ յաջող անցաւ, հակառակ անոր որ սիրողներէն շատերը առաջին անգամն էր որ բեմ կ՚ելլէին։ Ամէնէն յուզիչ եւ սահմռկեցուցիչ էր մատնիչ Աւոյի կողմէ Սերոբի թունաւորման եւ Խալիլ փաշայի կողմէ Սերոբի գլխատման տեսարանը, երբ արդէն Սերոբը մեռած էր թոյնէն։

Վերջի արարին, Մարութեան յայտարարեց որ մօտերս ներկայացում մը պիտի տայ եւ որուն ամբողջ հասոյթը պիտի յատկացնէ տեղւոյս Հ. Յ. Դ. Տան շինութեան։

Վ. Հիւսեան

ՊԱՐԺԸՄՈՆԻ ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐԸ

ՊԱՐԺԸՄՈՆ, 8 սեպտ.— Տրակինեանի եւ Պարժըմոնի գրեթէ բոլոր Հայերը կօշկակարութեամբ կզբաղին։

Պարժըմոնի մէջ 1924ին Պէռան Ալֆրէտ անուն գործաւոր մը անձնական գործ հաստատեց եւ գործաւորներուն վիճակէն հասկցող մը ըլլալուն, միւս գործարանատէրներէն 2,50 ֆրանք աւելի վճարեց զոյգի վրայ։ Եւ բոլոր Հայ գործաւորները անոր քով հանգիստ աշխատեցան մինչեւ 1928ը, երբ նոյն տարուան ընթացքին յիշեալը սնանկացաւ իր գործը յանձնելով ուրիշի մը։ Այս վերջինը, գործերուն արժէքը իջեցնելու համար 30 Հայ կօշկակարներ դուրս ձգեց, որոնք երկու ամիս պարապ պտտեցան ու ստիպուած նորէն մտան գեղչուած գինով աշխատելու, որովհետեւ միւս գործարանատէրերու հետ համաձայնութեան գալով գործատիրական սէնտիքա մը կազմած էին, այնպէս որ մէկ գործարանէ ելլող բանուոր մը ուրիշ տեղ գործ չէր գտներ։ Գործողէքն ալ ամէնքը նոյն զեղչուած գինը վճարեցին։ Ու խեղճ բանուորները ամբողջ 8 ամիս 10 զոյգ շաբաթը որոշուած գործը շինեցին ստիպողաբար, աւելի չտալու պայմանաւ, ինչ որ 130 ֆրանք կ՚ընէ շաբաթը, հազիւ չոր ապրուստ մը։ Հիմա որ գործերը քիչ մը բացուեցան, բոլոր գործաւորները գրեթէ հեռացած եւ հեռանալու վրայ են։

Բանուոր մը

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՄԸ

ԼԻՈՆ, 8 Սեպտ.— Անցեալ շաբաթ իրիկուն, Կիւրինի Հայրենակցական Միութեան տարելիցին առթիւ վարչութիւնը կազմակերպած էր թէյասեղան մը ի պատիւ անդամներուն։ Որոշեալ ժամուն արդէն բոլորն ալ ներկայ էին։ Պ. Արմենակ Անթիգաձեան երկու խօսքով բացուած յայտարարեց երեկոյթը, որմէ յետոյ «Մեր Հայրենիք»ը յոտնկայս երգուեցաւ։ Զանազան անակնկալներէ յետոյ խնամքով պատրաստուած կարկանդակ մը Կ. Հ. Մ. վերտառութեամբ աճուրդի դրուեցաւ եւ շահեցաւ Պ. Թոմպալեան։

Շահունի

ԿՈՉ ԲԱԶՄԱՇԷՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ուրախութեամբ կու գանք յայտարարել թէ Բազմ. Վերաշինական Միութիւնը նոր վերակազմուած է Վիէնի մէջ 23 անդամներով։ Այս առթիւ Նորընտիր Վարչութիւնը, առաջին պատեհութեամբ կոչ կ՚ուղղէ Ֆրանսաբնակ համայն Բազմաշէնցիներու անխտիր բարոյապէս կապուելու Միութեանս։ Նորընտիր Վարչութիւնը պիտի նկրտի զերծ պահել Բազմ. Վերաշինականը սնամէջ վէճերէ, որ միայն կ՚աղարտէ մեր ծննդավայրի յուշարձանն եղող Միութեան բարենպատակ ուղին. եւ կը դանդաղեցնէ անոր ընթացքը։ Այն հայրենակիցը որ կ՚ուզէ դրական պատասխան տալ սոյն կոչին, թող գրէ մեր հասցէին։ Մինչեւ հիմա Բազմ. Վերաշինական Միութիւնը անկար հայրենակիցներուն 1700 ֆրանք նպաստ ըրած է, որուն 1000ը Հալէպ գտնուող Թուրքիայէն եկած Բազմաշէնցիներու։

Բազմ. Վերաշին. Միութիւն

Յ. Գ.— Նամակ եւն. ղրկել հետեւեալ հասցէին.

A. D. Mouradian, Maison Chevron, à Pont Evèque, Vienne (Isére),

---

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 8

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Ոչ մէկ խումբ իրաւունք ունի «գործելու» իրեն տրուած ...աղէն դուրս։ Հակառակ պա...րագային, կռիւ կը ծագի։ Կը ...պատահի, որ սահմանները բռնա...բարողը մահուան դատապար...տուի, յետ դատավարութեան։ ...աակցա՞ր։

Աշնան առտու մըն էր։ Արեւը ...չ կը ծագէր։ Խումբ մը, որ կը ...բաղկանար 20 հոժկու լաճերէ, ...Ամէլկայի հրամանատարութեան ...ակ առտուն կանուխ մեկնե...ցաւ գետին միւս եզերքը։ Նախ ...անցան քաղաքին մէջէն, յետոյ ...քաղաքը կտրելով միացան ի...րարու, անցան գետը, մօտեցան ...ին ապանդանոցին, ուր կը բնա...կէին հակառակորդները։ Արեւը ...ագիւ սկսած էր բոցավառիլ, ...սակայն ոտքի կը սպասէին ա...նոնք։

— Ընդունեցէ՛ք հիւրերը, պո...ռաց Ամէլկա զրգռիչ շեշտով մը։ ...Միտկա՛, դուրս ելիր ծակէդ։

Ամէլկա իր խումբին հետ նստաւ մարգագետնին վրայ, որ թրջուած էր առատ ցօղով։ Բոլորն ալ վառեցին իրենց սիկարները։ Ամէլկա անյագութեամբ քոքային կը ծխէր։ Աչքերը բոցավառեցան, ձայնը պայծառացաւ, շարժումները դարձան աւելի համարձակ եւ աւելի վճռական,

Դուրս ելաւ Միտկա, իր խումբովը պաշարուած։ Նման էր գնչուի մը. գլուխը մեծ էր Ամէլկայէն, սակայն իր սրունքները չափազանց բարակ էին եւ զապուն։ Սեւ էին մազերը եւ խոպոպաւոր, աչքերը զուարթ, եւ թեթեւ մը դուրս ինկած։ Գեղեցիկ էր պիտի ըսէի, եթէ թուշին վրայ, քիթին քովիկը չունենար խոշոր վէրք մը, թարախով լեցուն, աղտեղի ու դեղին։ Միտկա իր երկար վիզին շուրջ փաթթած էր կանանչ վզնոց մը, որուն ծայրերը ետեւ նետած էր։ Հագած էր ափաշի շապիկ մը, մերկ էր կուրծքը, ամբողջովին ճաճի։ Թեւերը սօթտած էր։ Ամէլկա, որ լաւ գիտել գիտէր, նայուածք մը նետելով Միտայի մերկ ու ասեղով ծակծկուած թեւին վրայ, հասկցաւ որ իր հակառակորդը մօրֆինի մոլի մըն էր։ Զինուորի տաբատ մը կը ծածկէր Միտկայի սրունքները։ Դեղին եւ խոշոր կօշիկներ ունէր։ Յոխորտ եւ քաջ, մօտեցաւ Ամէլկայի։

Ինչո՞ւ համար կուգաս խանգարել հանգիստս, պոռաց Թէնոր ձայնով մը, թօթուելով իր խոպոպները եւ թքնելով գետինը։

— Նստէ՛, ըսաւ Ամէլկա խըստութեամբ եւ ինք ալ թքաւ գետինը։ Այնքա՛ն երկար ես, որ չեմ կրնար տեսնել սա օրհնած երեսդ։

— Աչքերդ չորս բաց, որ տեսնես, կայլ չե՞ս ա, պատասխանեց Միտկա ամբարտաւան շեշտով մը։

Այսուհանդերձ նստաւ եւ ըսաւ.

— Ի՞նչ կայ նայինք։

— Բուկիններդ «գործեր են» մեր շուկային մէջ։ Ասիկա կը նշանակէ գողութիւն ընել։

— Ստախօ՛ս։

— Սատա՛կ։

Միտկա կճրտեց ակռաները եւ ապտակ մը զարկաւ Ամէլկայի երեսին։

Եւ կռիւը սկսա՛ւ։ Կռիւ մը կատաղի, անգութ, բայց լուռ։ Ով որ պոռար ու ձայն հանէր, կ՚արհամարհուէր ու կը վտարուէր խումբէն։ Ամէլկա երկու անգամ տակն ինկաւ։ Եւ իր կարգին երկու անգամ տակն առաւ Միտկան։ Աշխարհ կը դառնար իր աչքերուն առջեւ։ Չէր իսկ նշմարեր թէ կոտրած էին երկու ակռաները, եւ քիթէն արիւն կը հոսէր առատութեամբ։ Իվան, մականուանեալն «շուն», Ամէլկայի խումբէն, ցաւէն կը մռնչէր, որովհետեւ կոտրած էր սրունքը։ Գործը գէշ կ՚երթար, եւ....։ Յանկարծ ցցուեցաւ ամենի «Դասալիքը», կարծես հողէն դուրս ցատկած ըլլար։

— Ո՞վ է ան, որ կը ծեծէ մերոնք։

Եւ մտաւ կռիւին մէջ։ Այդ վայրկեանէն յետոյ Ամէլկա բան չէր յիշեր։ Ցաղթող, յաղթուող արեան մէջ կը լողային, կոտրած էին շատերուն ակռաները, խփուած էին աչքերը բռունցքի հարուածներէն, եւ սակայն ոչ ոք կը խորհէր կծիկը դնել։

Փոխադարձ կը խնամէին իրար։ Միտկա երեսի վրայ փռուած երկնցեր էր գետինը եւ կը մռնչէր։ Ծոծրակին վրայ սառնորակ ջուր կը լեցնէին։ Պաւլ, մականուանեալն «ուղտ», թշնամի խումբէն, կաթոգին կը լուար անոր դէմքը, ուռած եւ արիւնով ծածկուած։ Միտկա կը շօշափէր մատները, կոտրած չկար, ամէն բան տեղն էր։

— Մորֆի՛ն, քիչ մը մորֆին բերէք։ Գնա՛, հնոցին տակ պահած եմ, առ եւ բեր, ըսաւ իր խումբէն մէկուն։

Ամէլկա եւս խնամք կը ստանար իրեններէն եւ հակառակորդներէն։ Պառկեցուցած էին Միտկայի կողքին։ Ան ալ սիկար մը կ՚ուզէր։ Թշնամի բանակէն մէկը սիկար մը երկնցուց քաղցրութեամբ.

— Առ ծխէ։

Իսկ «Դասալիքը», օրուան յաղթականը, շալկեց Իվանը, պտըտցուց ամբողջ քաղաքին մէջ, վերջապէս հիւանդանոց մը մտցուց եւ յանձնեց բժիշկին.

— Ածուխի նաւ մը կը պարպէինք։ Սխալ քայլ մը առաւ, ինկաւ եւ ոտքը կոտրեցաւ։

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐԸ

Թաւուտի մը խորը, փոքրիկ Ջրակոյտի մը եզերքը, Ֆիլկա հանդիպեցաւ աղջնակի մը (որ մազի կարճ խոպոպներ ունէր) եւ երկու մանչուկներու, բոլորն ալ զբաղած էին իրենց խաղովը։

Շէկ տղեկը, որ վարտիք չունէր, Ջրակոյտին եզերքը կը տնկէր եղեւնի փոքրիկ ճիւղեր, զանազան ծաղիկներ։ Քարի մը սուր ծայրը կը պատռէր ջուրը եւ դուրս կը ցայտէր։ Քարին վրայ հաստատուած էր իզբուշկա մը (գիւղացիի խըրճիթ), լուցկիի տուփով շինուած։

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

տական գործավար Մահմուտ Նսատի ներկայութեամբ։ Խորհրդակցութեանց արդիւնքը յայտնի չէ։

Իզմիրէն մեկնելով, Ֆէթհի անցաւ Մաղնիսա ուր խանդավառ ընդունելութիւն գտաւ։ Հոդ եւս, ժողովուրդին բացատրեց իր կուսակցութեան քաղաքական ուղեգիծը եւ ծրագիրը։

Ֆէթհիի ճամբորդութեննէն և գտած ընդունելութեննէն կը հասկցուի թէ երկրագործներն, առեւտրականներն ու բանուորները կը կազմեն Ֆէթհիի կուսակցութեան համար նպաստաւոր տարրեր, որոնք Սէրպէսթիի շողշողուն բառերէն ու խօսքերէն կը սպասեն Թուրքիոյ տնտեսական վատթար վիճակին բարւոքումը։

Հիճազի մէջ օդանաւային կայան

Ամմանէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, անգլիացի օդանաւորդներու կողմէ, չորս օդանաւեր Ամմանէն մեկնեցան դէպի Քօվէյթ, անցնելով Պաղտատէն։ Այս օդանաւերը յատկացուած են Հիճազի մէջ հիմնելու օդանաւային կայան մը, որ թոյլ տայ Իպն Սուուտի՝ հսկողութեան տակ առնելու սահմանագլուխի ըմբոստ ցեղախումբերը։

Ցէփլինը կ'ամրացնէ գերմանեւռուս կապը

Ցէփլինը որ Մոսկուա հասած էր չորեքշաբթի առտու, իրիկուան դէմ մեկնեցաւ։

Կիէնսկէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, ռուս սահմանապահ զօրքերը կրակ բացին Ցէփլինի վրայ, երբ գիշերը կ'անցնէր սահմանագլուխէն։

Սահմանապահ զօրքերու պետը, որ խիստ յանդիմանութեան ենթարկուեցաւ, յայտնեց թէ իր զօրքերը իրենց պարտականութիւնը կատարած էին, ենթարկուելով Մոսկուայի հրահանգներուն, որոնց համաձայն, պէտք է կրակ բանան ամէն օտար օդանաւու վրայ, որ ռուսական սահմանը կ'անցնի։

Բոլշեւիկեան օդանաւային ուժերու պետը զօր. Պարանօֆ, ջերմօրէն շնորհաւորեց Ցէփլինի հրամանատար տքթ. Էքքընէրը եւ հաւաստեց թէ գերման օդանաւուն գալուստը նոր գրաւական մըն է ոչ միայն երկու երկիրներու բարեկամական յարաբերութեանց, այլեւ օդանաւային ուժերու սերտ կապակցութեան անգամ մը եւս զարգացման եւ ուժեղացման...։

Կուտէպոֆի ճամբով...

«Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ Անգլիոյ մէջ, Ալեքսանդր Սէմուշքին անունով ռուս մը անյայտացած է շատ խորհրդաւոր պայմաններու մէջ։ Իր բարեկամները կը վախնան որ առեւանգուած ըլլայ։ Այս անձը որ Ռուսիոյ դէմ կռուած էր հակաբոլշեւիկ բանակի շարքերուն մէջ, կը գտնուէր Չեկայի կողմէ պատրաստուած սեւ ցանկին վրայ։

ԱՌԱՆՑ ԴԱՏԱՍՏԱՆԻ

Ռիկայի նաֆթի սէնդիկային նախորդ վարիչը Կուրէվիչ, որ վերջերս Մոսկուա կանչուած էր, հրացանազարկ եղաւ առանց դատաստանի։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ներկայացուցիչները ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի վերնայարկը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

«Սահակ - Մեսրոպ» Դպրոցին կողմէ
Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն
կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին եւ անակնկալներ
կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը
Ճոխ պիւֆէ — Մուտքը ազատ է

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— փորթ տը Քլիշիէն հանրակառք թիւ 40, փորթ Շամփէրէէն՝ թիւ 64, շոգեկառք՝ Սէն Լազարի կայարանէն, իջնել կառ. Արժանթէօյ ուր առաջնորդներ կը սպասեն։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Պօլսոյ եւ Շրջ. Հայրենակցական միութեան կողմէ
Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ԿՐԱՆ ԹԷԱԹՐԻ մէջ
կը ներկայացուի՝ ԲԱՂՁԱՆՔ ԵՒ ՓՈՐՁԱՆՔ
եւ ԱՆՁՐԵՒՈՏ ԳԻՇԵՐ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ (զաւեշտ)
Տոմսեր՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶԱՏՕՆ

28 Սեպտեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սթատ Էլիզապէթի մէջ, մէթրօ փորթ տ'Օրլէանի քովը։ կրնան մասնակցիլ բոլոր հայ մարզիկները։ Մանրամասնութիւնը մօտ օրէն։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերը, ինչպէս նաեւ մարզական բոլոր միութիւնները եւ անհատ մարզիկները փարիզէն թէ գաւառէն արձանագրուելու համար պէտք է դիմել նամակով U. G. Arménienne, 1 Rue Saulnier, Paris 9e. հասցէով ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 2.30ին ընկ. Լ. Զորմիսեանի բնակարանը։

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕԻ ՄՋՕԻ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Լօրիս Պօլօեանի բնակարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան ենթակոմիտէն կը հրաւիրէ Վռամեան, Մուրատ եւ Մջօ խումբերու բոլոր ընկերները անխտիր այս կիրակի ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին, կը խօսի ընկ. Ռէն Ը. Շրջ. ժողովի աշխատանքներուն մասին։ Ժողովէն վերջ բոլոր ներկայ ընկերները խմբովին պիտի լուսանկարուին։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Վրէժ խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։

ԼԻՈՆԻ Պատանեկան միութեան եւ ժողովրդային Գրադարանի բոլոր անդամներն ու համակիրները ստիպողաբար Գրադարան կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին։ 262 Rue Duguesclin, Lyon.

Ս. ՇԱՄՈՆԻ ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս կիրակի ժամը 1ին Վարուժան ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ոչ բանաւոր բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին։

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն կը հրաւիրէ հետեւեալ ընկերները 19 սեպտ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։ Ալեքսան Սատոյեան, Գուրգէն Յովհաննէսեան, Ջաւէն Վահրամեան, Գէորգ Գալֆայեան, Վահրամ Սէֆէրեան, Յարութիւն Նիկողոսեան, Յովհ. Տէր-Պետրոսեան, Հրաչ Վարդանեան, Նիկողոս Թանտրեան, Տօնիկ Յովհաննէսեան, Մովսէս Սէտէֆեան, Մելիք Գէորգեան, Մարի Աճէմեան։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ԱԶԳ. ԿԵՐԴ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլի ազգային նախակրթարանի եւ մանկապարտէզի բացումը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ 1 Հոկտեմբեր 1930ին։

Հակառակ եղած բոլոր ջանքերուն, ցարդ գտնուած չըլլալով դպրոցի յարմար շէնք մը, վարձու կամ ծախու, հայաշատ կեդրոնի մէջ — Dominicainsի շուրջերը— Վարչութիւնս առժամեայ կերպով, ստիպուած է թէ նախակրթարանը եւ թէ մանկապարտէզը բանալ 90 rue Stanislas Torrentsը, այժմու առաջնորդարան —եկեղեցւոյ շէնքին մէջ, մինչեւ որ յաջողի մօտոյ կեդրոն վայրի մէջ գտնել յարմար շէնք մը եւ փոխադրել մեր զոյգ դպրոցները՝ մանկապարտէզ եւ նախակրթարան։

Այդ դպրոցական յառաջիկայ շրջանին, ուսուցչական լաւագոյն կազմի ընտրութիւն մը կարենալ ընելու համար, վարչութիւնս կը հրաւիրէ բոլոր վկայուած եւ ի պաշտօնէ ուսուցչութեամբ զբաղողները որ եթէ տրամադիր են, մինչեւ 20 Սեպտ. 1930ին իրենց թեկնածութիւնները դնեն մեզ, մեր կեդր. նախակրթարանի թէ շրջաններու մանկապարտէզներուն ուսուցչական պաշտօնին համար։

Այս առթիւ կը յայտարարենք որ Սեպտեմբեր 10ին պիտի սկսի աշակերտաց արձանագրութիւնները, որով կը խնդրուի յարգելի ծնողներէն, որ իրենց զաւակները —մանկապարտէզի թէ նախակրթարանի համար, փութան արձանագրել տալու, 90 Rue Stanislas Torrents, առաջնորդարանի մէջ։

Դիւան Ազգ. Կեդր. Վարչութեանատենապետ Գ. Շահլամեան, ատենադպիր Վ. Ղազարեան։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Կիւրինի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի Գրադարանի սրահը, 18 Rue François Garcin, Lyon: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Արձանագրուիլ փափաքողները կը խնդրուի ներկայանալ նոյն օրը։

Զ. Ե. Ո. Միութեան Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Rue Emile Zolaի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ շրջանի Ռազմիկ Հայր. Միութեան տարեկան Բ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի ժամը 2.30ին 40 Rue de Bellevilleի սրահը։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն ու զանազան կարեւոր խնդիրներ։ Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է սոյն կարեւոր ժողովին։

Զ. Ե. Ո. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 2.30ին 23 Պուլվառ տէ Կոմիէի սրահը։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի շրջանի բոլոր սկաուտներու մեծ բանակումը տեղի կ... այս Շաբաթ գիշեր Արժանթ... մէջ։ Կը հրաւիրուին ... թէօյի, Պուա-Քոլոմպի ... լոմպի հայ հասարակ... Արժանթէօյի կայարան... նորդներ կը սպասեն մի... մը 9—15։

ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Այս կիրակի կէսօրէ ժամը 3ին, Bourg la ... Salle des Banquetsի ... մէջ, Փարիզի Հայրաւ... Յառաջդիմասիրաց Մի... տարեկան ընդհանուր ... առթիւ, սարքուած հաւաք... մէջ, իր դպրոցին աշակե... պիտի արտասանեն ... կտորներ եւ պիտի երգ... յերէն երգեր։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

Առնել Փորթ տ'Օրլէա... թիւ թրամուէյ եւ իջնել Condorcet.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարպուշեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillauts, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Ամերիկայէն Ծիվան Էրքէլէթեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պետրոս Էրքէլէթեան որ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջականները։ Իմացնել Յառաջի վարչութեան։

— Եոզկատցի այրի Տիկ. Նարին Թաշճեան (ծնեալ Էպէմէկրեան) կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին դերձակ Արտաշէս Էպէմէկրեան որ այժմ Փարիզ գտնուիլը իմացուած է։ Իմացնել Narine Tachdjianի, 16 Rue du Présinent Wilson, St. Chamond, (Loire).

Լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր։

— Կը փնտռուի Զանկըրցի Յարութիւն Եսաեէլեան 22-25 տարեկան, մօր անունը՝ Նոյեմզար, հօր անունը՝ Եսաեէլ։ Տասը տարի առաջ Պաղտատ էր։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Օր. Հայկանուշ Եսաեէլեանի, La Poterie, Décines, (Isère).

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
13
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930
13 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1364 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ "ՓՈՔՐ" ԴՐԱՑԻՆԵՐԸ

Հայոց քաղաքական ուղեգիծը քննած ատեն, տեսանք թէ հայ ռամկավար մամուլը հին մոլորութեան ճամբան բռնած է, բոլշեւիկեան Ռուսաստանի կարծեցեալ հզօրութեան ապաւինելով։ Մինչդեռ հայ ժողովուրդը հազիւ մոլորումներէ բուժուած է, հազիւ գիտակցութեան եկած է իր սեփական ուժի մասին, հազիւ իր «հեռատես», բայց կարճատես աչքը դարձուցած է մեր մօտիկ ու փոքրիկ դրացիներուն վրայ, որոնք ճակատագրական դեր մը կը խաղան հայ կեանքին մէջ։

Մեծ պետութիւններու մրցակցութեան մէջ, հայութեան քաղաքական հակումը նշանակութենէ զուրկ է։ Որովհետեւ անոնք պիտի շարժին համաձայն իրենց շահերուն եւ յարմար պատեհութիւններուն։ Եթէ այդ շահը եւ պատեհութիւնները զուգադիպին Հայերու շահերուն, առանց Հայերու ջանքերուն իսկ դէպքերը նպաստաւոր պիտի ընթանան, ու հայ ժողովուրդը չէ որ անոնց դէմ պիտի ծառանայ։

Մինչդեռ մեր մօտիկ դրացիներու հետ ունեցած յարաբերութիւններուն մէջ, հայ ժողովուրդը գործօն դեր մը ունի, իսկ շօշափելի ակնկալիքներն աւելի շատ են այս պարագային։

Նախ սրբագրենք սա «փոքրիկ» տիտղոսը որ յաճախ կուտանք մեր դրացիներուն։ Անոնք թիւով, ուժով և կազմակերպութիւններով աւելի մեծ են և աւելի զօրաւոր, քան հայ ժողովուրդը։ Այսօր, երբ մեր աչքը մեր շուրջը կը դարձնենք, ինքզինքնիս շրջապատուած կը գտնենք Պարսկաստանով, Վրաստանով, Քիւրտիստանով, Թուրքիայով և Ազրբէյջանով։ Բայց, որովհետեւ հայ քաղաքական մտքի ներկայացուցիչները ցրուած են, Հայերուն պէս ամէն տեղ, աւելի ուշադրութիւն դարձուցած են մեծ պետութիւններու փոխ-յարաբերութիւններու վրայ, քան այն սերտ առնչութեան, որ գոյութիւն ունի Հայերու և անոնց անմիջական դրացիներու միջեւ։ Պոսթոն, Լոնտոն, Փարիզ և Գահիրէ նստած հայ ռամկավարը, տակաւին այսօր, իր հեռադիտակով միայն Ռուսաստանի և Անգլիոյ մրցակցութիւնը կը տեսնէ։ Հայոց քաղաքական ուղեգիծը ճշդած ժամանակ, անոր դիտողութեան հորիզոնները աշխարհի ճզօրներուն լայն ծրագիրներով կ՚եզերուին։ Այս ճամ՛բուն վրայ այնքան մելան վատնած, սիրտ պղտորած և հակասութենէ հակասութիւն ինկող ռամկավար միտքը պահ մը կանգ առած է «փոքրիկ» դրացիներն ալ նկատի առնելու։ Ու եթէ պարագաները ներկայացած են, անոնք այդ առիթը օգտագործած են Դաշնակցութեան դէմ գրելու, քան կնճռոտ իրողութիւնները վերլուծելու։

Համաշխարհային պատերազմէն մինչեւ այսօր պատմութեան դառն փորձերը ցոյց տուին որ հայութիւնը շատ բան ունէր ընելիք այս ներքին ճակատին վրայ, և սակայն կեղրոնախոյս քաղաքականութեամբ մը իր ջերմութիւնը շատ հեռաւոր վառարաններէն սպասեց։ Այդքան դասերէն և փորձառութիւններէն յետոյ, յուսահատական պիտի ըլլար նոյն բթամտութեամբ հեռուները դեգերիլ։

Հայ ժողովուրդի քաղաքականութեան կեդրոնական առանցքը Թուրքիան է։ Այս դրացիին հետ դատ եւ արիւնալի կռիւ ունինք։ Ան անզիջող է և վայրագ. մենք՝ ազատատենչ ու յամառ։ Այս անհաշտ կռուին շուրջ ստիպուած ենք մեր դիրքերն ամրացնել։ Հարիւր տարիէ աւելի է որ հայ միտքը իր ազատութեան հնարաւորութիւնը փնտռած է մեծ պետութիւններու միջամտութեան մէջ։ Մինչդեռ միշտ ալ արիւնաքամ եղած է թուրքին ձեռքով և մեր շրջապատի ու բարեացակամութեան նորհիւ։

Այս դատողութեամբ, Թուրքիոյ դէմ ճակատ յարդարող հայութիւնը ամէն գնով պիտի փնտռէ Վրաստանի, Պարսկաստանի եւ Քիւրտիստանի բարեկամութիւնը եւ գործակցութիւնը։ Քաղաքական այս դասաւորութիւնը կը բխի յիշեալ ժողովուրդներու ազգային կենսական շահերէն, եւ ունի ցեղային, մշակութային եւ պատմական ամուր հիմնաւորում։

Երբ հայ ժողովուրդի ղեկավարները համոզուին թէ Տէրսիմի բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը միայն աւելի շօշափելի շահ կ՚ապահովէ հայ ժողովուրդի ազատագրական գործին, քան Ամերիկայի քրիստոնէական բարեկամութիւնը, իրենց երեւակայութիւններէն պիտի հրաժարին եւ գլխաւոր ուշադրութիւնը պիտի դարձնեն այս կողմը, քիչ մը զբաղելու «փոքր» գործերով, որոնք սակայն կոչուած են հայ ժողովուրդի պայքարին թեւ տալու ընդդէմ զօրաւոր թշնամիի մը, որ մեզ միշտ մինակ գտած է խողխողելու համար։

Չի բաւեր միայն ուշադրութիւնը այս կողմի վրայ դարձնել, այլ ամէն զոհողութիւն աչք պիտի առնենք սերտ գործակցութեան մը համար։ Որովհետեւ, ինչ որ պիտի կրնանք ընել ձեռք ձեռքի տուած մեր բարեկամ դրացիներուն հետ, երբե՛ք չպիտի կրնանք ստանալ հզօրներէն եւ անոնց դիւանագիտական խաղերէն։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ազգային արտաքին քաղաքականութիւնը կ՚ընթանայ այս ճանապարհով։ Հայ ժողովուրդի դատը ջերմ փափաք ունի եւ անհրաժեշտ կը գտնէ համերաշխիլ ու գործակցիլ այն դրացիներուն, որոնք իրենց ազատութեան եւ անկախութեան համար կը պայքարին եւ կ՚ուզեն ազատագրուիլ թրքական վտանգէն։

Ծախսել այս յատակատեսութիւնը, կը նշանակէ նոր խաբէութիւններու մատնել հայ ժողովուրդը, որ դժբախտաբար ազգային հակումներ շատ ունի։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԵՓԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐՈՎ

Ռամկավարներու Փարիզի ծանօթ հողմաղացը քրտական ապստամբութեան մասին նորէն խմբագրական մը նուիրած է վերի խորագրով (սեպտ. 10) ուր այս անգամ առանց մշուշի՛ կարծէք ճիշդ ճամբան գտած է։ Պիտի թելադրէինք ռամկավար միւս թերթերուն, որոնք նոյնպէս պաշտօնական բնոյթ կը կրեն, որ ուշադրութեամբ կարդային այս խմբագրականը, որպէս զի, եթէ Դաշնակցութեան մտքերէն կը խորշին, իրենց կեդրոնական բերանին գոնէ մտիկ ընեն։

Չորրորդ ամիսն է որ քիւրտերը կը կռուին Թուրքերու դէմ։ Արտաքին աշխարհը, գլխաւորաբար Թրքական աղբիւրներէ բխած տեղեկութիւններն եւ ընդհանրապէս հեռագրալուրերը կարդալով կը գոհացնէ իր յոգնած հետաքրքրութիւնը Արեւելքի մէջ շարունակուող կռիւներու կարգին նաեւ քրտական այս խլրտումներու մասին։ Մասնաւորապէս Անգլիոյ քաղաքական շրջանակները եւ մամուլը առանձին շահագրգռութիւն մը ցոյց կուտան դէպի քրտական ռազմաբեմը, ուր գիրար կը բզքտեն քիւրտն ու Թուրքը, ուր այս վերջինը՝ եթէ պարտուի մէն մինակ իր լեռներուն վրայ պետութեան մը դէմ մղած իր պայքարին մէջ՝ պատուոյ անուն մը պիտի թողու յետագայ քիւրտ սերունդներուն համար։

Եւրոպայի հանրային կարծիքը կը հետաքրքրուի քրտական այս կռիւներով այնչափ, որչափ առհասարակ ան այսօր տրամադիր է հետաքրքրուելու հեռաւոր անցուդարձերով։

Բնական կը դառնայ այս անտարբերութիւնը դէպի քրտական հարցը, եթէ աւելցնենք նաեւ թէ Քիւրտիստան կոչուած հողամասն ալ «անծանօթ երկիր» մըն է դրամատիրական աշխարհին, հոն չկան հրապուրիչ խայծեր, որոնք օտար ճար տարարուեստական շրջանակներու ուշադրութիւնը հրաւիրած ըլլային եթէ ոչ այս ժողովուրդին, գոնէ անոր բնակած հողին վրայ։

Քիւրտ շարժման ներկայ ղեկավարներուն մէջ կան որքան վարժ եւ հմուտ զինուորականներ, նոյնքան նաեւ քաղաքագէտներ, որոնք գիտեն թէ ո՞ւր պէտք է փնտռեն իրենց ակնկալութեանց պսակումը։ Եւ ոչ միայն քիւրտ ղեկավարները, այլ նոյնինքն քիւրտ ժողովուրդը իր բնազդով, փորձառութեամբ կրնայ ըմբռնել թէ իր պայքարին այս կամ այն ելքը կախուած է միայն դիմադրական ուժին տարողութենէն։ Մինչեւ այժմ քիւրտերը հերոսական մաքառումներով կռուեցան Թուրքերու դէմ եւ տակաւին պիտի կրնան շարունակել իրենց դիմադրութիւնը եթէ վերահաս ձմեռը եւ պաշարի պակասը չթուլցնեն անոնց ֆիզիքական ուժը։ Նիւթապէս ալ գուցէ քիւրտերը չունենան այն անձկութիւնը, որուն ենթակայ է Թուրքիա, շարժման մէջ դրած իր բանակը պարենաւորելու համար։ Եթէ քիւրտ ցեղապետները սրտովին փարած են զիրենք ապստամբութեան մղող իրենց դրօշին՝ պիտի կրնան նիւթական շատ կարեւոր օժանդակութիւններ բերել իրենց մարտիկներուն»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք բանակին գործողութիւնները

ԷՆԿԻՒՐԻ, 7 (Անատոլու Գործակալութիւն).— Այսօր արշալոյսին զտման գործողութիւններն սկսան Աղրիի ըմբոստներուն դէմ։

Բապաք Թէփէէն առաջացող թուրք ջոկատները շրջանիկ շարժման շրջանակին և յաջորդ գիծերուն մէջ, Քիւրտերը թէեւ փորձեցին կեցնել առաջխաղացումը, բայց թուրք ուժերու հարուածներուն վրայ՝ դէպի հարաւ կը փախչին։

Աղրիի հիւսիսէն առաջացող մեր ուժերը առանց դիմադրութեան կը շարունակեն իրենց առաջացումը։

Աղրիի հարաւէն դէպի Իրան երկարող նահանջի ճամբան կտրուած է։

Քայքայումը թուրք բանակին մէջ

«Ցուսաբեր» կը գրէ.—

Լաւատեղեակ ու հեղինակաւոր աղբիւրէ մեզ կը հաղորդեն, թէ դասալքութիւնը մեծ չափերու հասած է թուրք բանակին մէջ։

Պոլսէն եւ Իզմիրէն դէպի Արարատ եւ Պոզան ճամբուած զինուորներէն շատերը կէս ճամբան փախեր են։

Ընդհանրապէս, — կը գրէ մեր տեղեկատուն — թուրք բանակը հաճութեամբ չէ որ կը կռուի Քիւրտերուն դէմ։

Մուշի ապստամբները զսպելու համար

Մուշի Պուլանըք գաւառին մէջ գտնուող հրոսակները զսպելու համար, բանակի ընդհ. հրամանատարութիւնը անհրաժեշտ միջոցներու դիմած է։

«Մօտ օրէն հրոսակները անպայման պիտի զսպուին» կը կարծէ թուրք գործակալութիւնը։

Իրաքի քիւրտերը կ՚ըմբոստանան

ՊԱՂՏԱՏ, 11 սեպտ.— Խումբ մը զինուած Քիւրտեր, Սիւլէյմանիէյի մէջ կառավարութեան շէնքին առջեւ ցոյցեր կատարեցին, բողոքելու համար անգլեւիրաքեան վերջին դաշնագրին դէմ։ Ոստիկանական եւ զինուորական ուժեր կռուի բռնուեցան ցուցարարներուն հետ։ 13 սպաննեալներ կան, որոնցմէ մէկը զինուոր, ինչպէս նաեւ 35 վիրաւորներ, որոնց 4ը զինուոր եւ 9ը ոստիկան։

Հնդկաստանի դէպքերը

Պաշտօնապէս հրատարակութեան տրուեցաւ ցանկը անոնց որոնք հրաւիրուած են մասնակցելու անգլեւհնդկական խորհրդաժողովին, որ պիտի գումարուի հոկտեմբեր 20ին, Լոնտոնի մէջ։

Հնդիկ կառավարութեանց ներկայացուցիչներու թիւն է 16։ Բրիտանական Հնդկաստանի ներկայացուցիչներուն մէջ, որոնք պիտի ըլլան մօտ 50 հոգի, կը գտնուի Աղա Խան, իբր իսլամ համայնքի մը կրօնապետը, ինչպէս նաեւ Հայաքար եւ Պահատուր Սափրու, որոնք ազգայնականներուն հետ վարեցին վերջին բանակցութիւնները։

Պէնկալի մէջ, ահաբեկիչները կը շարունակեն գործել։ Ոստիկանութիւնը տան մը մէջ կատարուած խուզարկութեան մը ընթացքին, երեւան հանեց պայթուցիկի փոքրիկ արհեստանոց մը։ Հինգ հոգի ձերբակալուեցան եւ պայթուցիկներն ու գործիքները գրաւուեցան։

Փունայի եւ Սաքարայի օրէնսդիր ժողովներու ընտրութիւնները կատարուեցան առանց միջադէպի։ Պոմպէյ չկրցաւ կատարել ընտրութիւնները, տեղացող յորդառատ անձրեւներուն հետեւանքով։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Համեւրոպա

Առաջին անգամ ըլլալով Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու հարցը պաշտօնապէս դրուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ։ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Պ. Պրիան հարցը ներկայացուց իր ամբողջ էութեամբ։ Պ. Պրիանի ճառը ընդունուեցաւ համակրութեամբ։

Իսկ Անգլիոյ ներկայացուցիչը Հէնտըրսըն որ կը վախցուէր թէ որոշ վերապահումներով դէմ պիտի արտայայտուէր Համեւրոպայի ծրագրին, գոհացաւ կանգ առնելով զինաթափութեան հարցին վրայ։

Պ. Պրիանի ճառին բովանդակութիւնը տեսնել վաղուան թիւով։

Իտալեւսերպ ձգտումը

Զօրս Սլովէններու գնդակահարումէն յետոյ, իտալական կառավարութիւնը կը պատրաստուի 69ի չափ Սլովէններ և Խրուաթներ եւս իբր անջատողական դատի քաշել Հռոմի մէջ, զանոնք յանձնելով մասնաւոր դատարանի մը։

Գալով սերպեւիտալական յարաբերութեանց, սերպ կառավարութիւնը յայտարարեց թէ ստիպուած է փակել իտալական սահմանգլուխի անցքերը, արգիլելու համար որ սլովէն զինեալ գիւղացիներ չանցնին իտալական հողը եւ միջադէպերու տեղի չտան։

Բոլշեւիկներու դէմ ոճրափորձ մը

Վարշաւիայէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ նոյն քաղքի ռուսական դեսպանատան դէմ ոճրափորձ մը երեւան հանուեցաւ։ Ռումբ մը դրուած էր դեսպանատան դրան առջեւ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հանգանակութիւն Եւրոպայի կեդր. կոմիտէի)

ՑԱՆԿ 41

կարօ կէնճեան	100
Յովհաննէս Տ. Ներսէսեան	100
կարապետ Փէփէեան	100
Յովսէփ Նահապետեան	100
Սիմոն Թորոսեան	100
ընկերուհի Մարի Աճէմեան	100
Գումար	600
Նախորդ գումար	48,437
Ընդհ. գումար	49,037

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

ՆՈՐ ՅԱՅՏԵՐ ՋՈՊՈՒԵՑԱՆ

Քաղաքին անդորրութիւնը վերահաստատուած է։ Բայց եւ այնպէս ամէն հաւանականութիւն նկատի առնելով, ոստիկան զինուորները գիշերը մինչեւ լոյս ինքնաշարժերով պահակ կը պտտէին։ Ցերեկին ալ ոստիկան զինուորներու ջոկատ մը փողոցները կը շրջէր երկու ոստիկաններու առաջնորդութեամբ։

«Անատօլու» թերթին տպարանին առջեւ գնդակով սպաննուած տղուն, Նէճաթիի յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ սեպտ. 6ին։ Հասկցուած է որ տղեկը սպաննուած է քոմիսէրի օգնական Շէմսի էֆէնտիի ատրճանակին գնդակով, Շէմսի էֆ. ձերբակալուած է։ Սպաննեալ տղուն հայրը լալով Ֆէթհի պէյին ներկայացած է որ զայն մխիթարած եւ յուղարկաւորութեան համար 100 ոսկի տուած է։ «Հայրենիքիս, կազիի եւ քու սիրոյդ տասը զաւակներս ալ թող զոհ ըլլային» ըսած է սգաւոր հայրը եւ տրուած դրամը մերժած։

Ժողովուրդը ուզած է որ յուղարկաւորութիւնը մեծ հանդիսութեամբ ըլլայ, բայց կուսակալութիւնը չէ արտօնած։ Ասկէ ազդուած, նաւահանգիստի 3000 բանուորները գործադուլ ըրին պոռալով. «կ՚ուզենք մեր ձեռքով հողը դնել մեր տուած նահատակին մարմինը»։ Ասոր հետեւանքով, նաւահանգիստի գործունէութիւնը հինգ ժամ կանգ առած է, ի վերջոյ, թաղումը կատարուեցաւ գումարտակ մը զինուորներու եւ ոստիկան զօրքերու կողմէ։

ՔԻՒՐՏ ՄՈՒՍԹԱՖԱՅԻ 500 ՀՈԳԻՆՈՑ ՅՈՅՑԸ

ԻԶՄԻՐ, 7.— Քիւրտ Մուսթաֆա անուն մարդ մը, Էրզրումցի Զօլաք Հիւսէյին անուն ընկերոջ մը հետ, 500 հոգի հաւաքած է Պասմահանէի կողմերը եւ դրօշակներ բռնած սկսեր է դէպի ծովափ իջնել։ Ամբոխը շարունակ «կեցցէ Ֆէթհի պէյը, մեզի հաց պիտի տայ, տուրքերը պիտի վերցնէ» կը պոռար։

Ոստիկան զինուորներու ջոկատ մը իսկոյն փութալով, ցուցարարներուն ճամբան կտրած եւ գլուխը գտնուող անձերն ու 13 հոգի ձերբակալած է։

*** Պահապան Մուսթաֆա անուն մարդ մը, որ վերջին դէպքերուն պատճառով գործէն հանուած է, տասը տասնըհինգ հոգիով Ջանաքքափուի պահականոցը գացած եւ «ինչո՞ւ զիս գործէ հանեցիք» պոռացած եւ ոստիկանները ծեծած է, բայց դիմացէն ոստիկան զինուորներ տեսնելով իսկոյն հեռացած է։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՕԳՏԱԿԱՐ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հացի տագնապը, այս տարի առանձին ուժգնութեամբ ազդած է բովանդակ Խորհրդային երկիրներու տնտեսական կեանքին վրայ: Մօտալուտ սովը, որու մասին կը խօսին իրենք, խորհրդային վարիչները, կը սպառնայ երբեմնի հացի շտեմարանը եղող այս բազմամիլիոն երկրի ժողովուրդներուն, աւելի վտանգաւոր քան այս վերջին տասնամեակի ընթացքին պատահած բազմատեսակ աղէտները: Մտահոգութիւնը այս կացութեան հանդէպ լուրջ է եւ ծանր: Այս է պատճառը, որ ամէն տեղ առանձին կարեւորութեամբ կը քննուի «հացի պրոբլէմը», գտնելու համար միջոցներ երկիրը ազատելու սովի վճռական հարուածներէն:

Այս խորհրդակցութիւնները կը տարուին առանձնապէս երկու գլխաւոր ուղղութիւններով. Ա) իրագործել հացամթերման ծրագիրը, Բ) ուժ տալ աշնանացանքին: Խ. Հայաստանի Կոմունիստական Կուսակցութեան Շրջանային Կոմիտէներու քարտուղարներու խորհրդակցութեան ընթացքին, վերջին կէտի շուրջ շահեկան զեկուցումով մը հանդէս է եկած Պ. Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը, մեր երկրի արդի վարչապետը:

Այս զեկոյցէն կըպարզուի որ ներկայ Հայաստանը եթէ ուզէ կարող է երկիրը ինքնաբաւ դարձնել հացի կողմէն:

Ժամանակ մը, այս կարգի մտքեր կը յայտնէին նաեւ մեր երկրի պայմաններուն մօտէն ծանօթ մեր ընկերներէն շատերը: Բայց նոյն այդ Տէր Գաբրիէլեանները ինչպէս նաեւ անոնց արտասահմանեան թութակները տրամադիր էին միայն «վատ» եւ «թշնամական» հաշիւներով մեկնել ամենալուրջ առաջարկութիւնները:

Կը թուի թէ ժամանակն ու իր պահանջները իրենց դերն են կատարած, այն տարբերութեամբ միայն որ այս անգամ խօսողը Հայաստանի վարչապետն է, եւ ո՛չ արտասահման ապաստանած այս կամ այն հակայեղափոխականը:

Լսենք սակայն իր կարծիքները, հրատարակուած «Խ. Հ.»ի օգոստոս 17ի թիւով:

«ընկերներ, ես կարծում եմ, որ մենք ունինք շատ հողամասեր, որոնք ամենապարզ ձեռնարկումների միջոցով, Թեկուզ քարերըհաւաքելով, մոլախոտերը ոչնչացնելով կարելի է պիտանի դարձնել ցանքի համար:»

Այսպէս ուրեմն, անկարելի չէ Հայաստանի բազմաթիւ խոպան տարածութիւնները մշակելի դարձնել առանց մեծամեծ ձեռնարկներու եւ մեծխօսիկ ծրագիրներու, որովհետեւ «թեկուզ քարերը հաւաքելով» վայրենի բոյսերն ու մացառները ոչնչացնելով կարելի է աւելցնել Հայաստանի հողային ֆոնտը: Ցաւալին այն է սակայն, որ այսքան կենսական հարցի վրայ «ոչ ոք ուշադրութիւն չի դարձնում:»

Այս ալ արդէն մեր երկրի արտի տէրերու հիմնական հիւանդութիւնն է դժբախտաբար:

Մարդիկ կը խօսին ու կը ճառեն շարունակ երկրի ճարտարարուեստի զարգացման մէջ ձեռք բերուած աներեւակայելի յաջողութիւններու մասին, կը սպառնան հինգ տարիէն ետք գերազանցել արեւմտեան ճարտարարուեստական երկիրները, սակայն աստ մէկտեղ չեն կրնար, գուցէ եւ չեն ուզեր երկիրը ազատել հացի մշտական սպառնալիքէն:

Աւելորդ է ըսել, որ Հայաստանի համար հացի պաշարը երկրին հայթայթելու ստիպողականութիւնը կը պահէ իր սուր հանգամանքը, որքան ժամանակ որ երկիրը աղքատ է արտածման հարուստ միջոցներէն: Եւ ճիշդ այս իրողութենէն մեկնելով, մեր երկրի վարիչները աւելի քան առաջ այս բացն էր որ պիտի գործեն,«բոլշեւիկեան մարտական կարգով»:

Համաձայն Պ. Տէր Գաբրիէլեանի տուեալներուն, վերջին երկու տարուան ընթացքին երկիրը ունեցած է 88 հազար հեկտար տարածութիւն հացաբոյսերու մշակութեան համար:

«Ես յիշում եմ, որ 1928ի յունիսին ընկերները ասում էին թէ հող չունինք. բայց այդ դէպքում ինչպէս ստացանք մենք այդ 88 հազար հեկտարը՝ երկու տարւայ ընթացքում:

Եթէ իրողութիւն է տրուած փաստը, ապա ուրեմն, իրաւացի է մեր Պ. վարչապետի պնդումը թէ «մենք ունինք շատ հողամասեր» որոնց վրայ թեթեւ աշխատանքներ կատարելով կարելի է մշակելի դարձնել:

Եւ արդէն մեծ տարածութեան պէտք չկայ, գոնէ այսօրուան պայմաններուն մէջ «մեզ մնում է խտացնել 60 հազար հեկտար հող» լրացնելու համար Հայաստանի հողային ֆոնտը:

Որպէսզի օդին մէջ նետուած խօսքեր չնկատուին, Պ. Տէր Գաբրիէլեանը գործնական միջոցներ ալ կ'առաջարկէ պահանջուած 60 հազար հեկտար հողը մշակելի դարձնելու մասին:

«Ես կ'առաջարկէի կոմերիտմիութեան եւ պիոնէր կազմակերպութեանը՝ կուսակցութեան ղեկավարութեամբ, պարտականութիւն ստանձնել մաքրել այդ հողերը քարերից եւ մոլախոտերից»:

«Ես նոյնիսկ առաջարկում եմ, որ յիշեալ հողամասերը մաքրուին ոչ թէ ձրի, այլ որոշ վարձատրութեամբ, որը կարելի է յատկացնել կոմերիտականների եւ պիոներների հանրային կարիքներին»:

Իր այս ըստ ամենայնի օգտակար առաջարկութիւններուն մէջ, Պ. Տէր-Գաբրիէլեանը չափազանց վստահ է եւ համոզուած: Ան կրկին կը պնդէ թէ՝ «շրջաններով եւ գիւղերով անցնող ամէն մէկը կարող է համոզուել, թէ կան հողեր, որոնց կարելի է օգտագործել չնչին աշխատանքներով»:

Դժուարը այս բոլորի մէջ, այս չնչին աշխատանքներու գործնականացումն է. որովհետեւ մեր երկրի հերոսները կ'ողեւորուին եւ կը շարժին մեծ ծրագիրներու եւ ձեռնարկներու ժամանակ, այն ալ ի նպաստ համաշխարհային յեղափոխութեան: Իսկ չէ՞ որ այս ողորմելի ծրագիրը շատ համեստ է եւ այն ալ ի նպաստ Հայաստանին:

Մեզի համար կարեւոր է սակայն համոզուել, որ եթէ լուրջ ցանկութիւն ըլլայ մեր երկրին մէջ, հնարաւոր է հացի տագնապը մեղմել — եթէ այս տագնապը հետեւանք է միայն հողի պակասին եւ ոչ թէ ուրիշ կարեւոր պատճառներու:

Հայաստանը ներկայիս ունի 388 հազար հեկտար մշակելի հող (հացաբոյսերու համար անհրաժեշտ է այս թիւը բարձրացնել 60 հազար հեկտարով, որով «հացահատիկի պրոբլէմը լուծուած կը լինի» մեր երկրին մէջ:

Սովը որ կը սպառնայ գալիք ամիսներուն, արդեօ՞ք բաւական չէ մղելու մեր կարմիր հերոսները, քիչ մըն ալ իրենց աչքը կեդրոնացնել իրենց ղեկավարի համեստ առաջարկութիւններու վրայ, որմէ յամենայն դէպս պէտք է օգտուի Հայաստանի աշխատաւորութիւնը:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

կարդացէք և Տարածեցէք

ՅԱՌԱՋԸ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Ե.

Զօր. Հիւսէյին փաշա եւ իր վեց զաւակները, ինչպէս նաեւ Հաճի Մուրատ պէյ յաջողեցան խոյս տալ իրենց աքսորավայրէն, կեսարիայէն, եւ հասնիլ Հալէպ, ուր Հոյպունի միացան:

Հիւսէյին փաշա եւ իր վեց զաւակները Հայտարանի ճամբան բռնեցին խարիսխ մը ստեղծելու համար հոն, Աղրի տաղի նման:

Երկար եւ արիւնալից կռիւներէ ետք զօրս հարկադրուեցան մղել անոնք թուրքերուն դէմ եւ կռուի դաշտին վրայ իրենց հայրն ու չորս եղբայրները ձգելէ ետք, որոնք սպաննուեցան, Մօհամէտ եւ Նատիր պէյերը հասան իրենց նպատակադրած վայրը եւ Թէնտրիւքի մէջ կազմակերպեցին երկրորդ խարիսխ մը:

Սասունի լեռներուն վրայ, Ալի Ճատու յաջողած էր դիմանալ երեք տարիէ ի վեր: Այս տարուան ընթացքին, իր տեղն ալ ամրացուեցաւ եւ փոխարկուեցաւ զինուորական խարիսխի:

Մազի տաղի վրայ՝ Սաատի Քասօ կազմակերպեց զինուորական 4րդ խարիսխ մը:

Քիւրտիստանի բոլոր քաղաքներուն եւ աւաններուն մէջ հաւատարիմ Քիւրտեր կը յարէին քրտական Ազգ. Լիկայի՝ Հոյպունի:

Աղրին գերագոյն հեղինակութիւնը դարձած էր, որուն կը դիմէր ամէն քիւրտ՝ որ թուրքերուն կողմէ խոշտանգուած էր: Բազմաթիւ անգամներ քիւրտ ջոկատներ Աղրիէն մեկնեցան, ըլլալ պատժելու համար այն թուրք սպաներն ու պաշտօնեաները, որոնք կիներ ու աղջիկներ բռնաբարած էին, ըլլալ պաշտպանելու համար այն ընտանիքները, որոնք Աղրի կ'ուզէին ապաստանիլ քրտական դրօշին պաշտպանութեան յանձնուելու համար:

Թուրքերը, արդարօրէն խուճապահար, Հոյպունի միշտ յարաճուն ազդեցութենէն եւ Քիւրտիստանի Աղրիի զինուորական խարիսխէն, օգտուեցան Ցունաստանի հետ իրենց վէճերուն կարգադրութենէն եւ այն մէկ քանի միլիոն տոլարէն, զորս գանձած էին Լուցկիի Մենաշնորհին վաճառումով, որոշեցին զինուորական արշաւախումբ մը ղրկել, հզօրապէս սպառազինուած, Աղրի տաղի զինուորական խարիսխը ոչնչացնելու համար: Անոնք կը կարծէին դիւրութեամբ եւ կարճ ժամանակի մը մէջ յաջողիլ:

1930 Մայիս ամսուան սկիզբէն իսկ թուրք զօրքերը ուղղուեցան Աղրի տաղի շրջանը եւ Պայազիտ, Գարաքիլիսէեւ կարս քաղաքները եղան այն զինուորական խարիսխները, ուր հաւաքուեցան պարէններն ու ռազմամթերքները:

Երկու զօրագունդեր, 7րդ եւ 8րդ, այս գործողութեան սահմանուած էին եւ ընդհ. հրամանատարութիւնը յանձնուեցաւ Սալիհ փաշայի:

Քիւրտերը, թէեւ դեռ պատրաստ չէին յարձակողական սկսելու, բայց եւ այնպէս բոլորովին յանկարծակիի չէին եկած:

Իհսան Նուրի փաշա, անմիջապէս որ տեղեկացաւ թուրքերու պատրաստութիւններուն, հաւաքեց իր սպայակոյտը եւ պաշտպանողական պատերազմի մը ծրագիրը կազմեց եւ զայն ենթարկեց Հոյպունի կեդր. կոմիտէի հաւանութեան: Այս ծրագրին գործադրութիւնն է որ Նուրի փաշան հետապնդեց, իր ուժերը շարժման մէջ դնելով:

Յունիս 11ին առաւօտը, թուրքերը յարձակեցան Աղրի տաղի սահմանային կայանները եւ առաջին կռիւները մղուեցան Յունիս 12ին, թուրք եւ քիւրտ զօրքերուն միջեւ:

Հիւսէյին փաշայի զաւակները՝ Մէհմէտ եւ Նատիր պէյերը՝ այդ ժամանակամիջոցին յաջողած էին ի նպաստ քրտական դատին շահիլ մէկ քանի խիստ ցեղախումբեր, որոնք կը բնակէին Մաքանի մէջ եւ իր շրջակայքը:

Յունիս 14ին այս ցեղախումբերէն 3000 ձիաւորներ յաջողեցան թուրք սահմանը անցնիլ, հակառակ թուրքերու եւ Պարսիկներու արթուն հսկողութեան:

Յունիս 15ին, Հոյպունի ուժերը յարձակողականի կ'անցնէին Թէնտրիւքի, Իգդիրի, Արճէշի, Սիփանի, կաղզուանի մէջ եւ շրջակայքը:

Թուրքերը, այս քիւրտ ջոկատներուն միջեւ բռնուելով հարկադրուեցան կախակայել իրենց գործողութիւնները Աղրիի դէմ եւ յարձակիլ այն Քիւրտերուն վրայ որոնք ռուս եւ պարսիկ սահմաններէն մինչեւ Պիթլիս ու Վան կը գրաւէին բոլոր ռազմագիտական կէտերը:

Յունիս 17էն մինչեւ յուլիս 12 կռիւներ մղուեցան թուրք զօրքերու եւ քիւրտ յեղափոխական ուժերու միջեւ: Թուրքերու կորուստը կը հասնէր 12 վար ձգուած օդանաւերու, 1700 գերիներու, 800 սպանեալներու, մօտ 4000 վիրաւորներու, 60 գնդացիրի, 60,000 փամփուշտի, 24 թնդանօթի եւ 180 թանքի: Դասալիքներու թիւը կը հասնէր 5000ի, ըստ քիւրտ վերին հրամանատարութեան հասած լուրերուն:

Քիւրտերու կորուստն եղած էր 900 սպանեալ եւ 2400 վիրաւոր:

Պայազիտ, Քարաքիլիսէ, Իգդիր, Արճէշ, Վան եւ Պիթլիս քաղաքները գրաւուեցան Քիւրտերուն կողմէ:

Քաղաքներու գրաւումը քիւրտ սպայակոյտի նախատեսութիւններուն մէջ չէր մտներ, այդ պատճառով այս քաղաքները պարպուեցան քանի մը օր ետք:

Քիւրտերու նպատակը իրականացած ըլլալով եւ Աղրիի դէմ ուղղուած թուրք ուժերը չեզոքացած ըլլալով իրենց նպատակէն ու քանի մը շաբթուան համար յարձակողականի անցնելու անկարող դարձած, քիւրտ ուժերը ետ քաշուեցան զօրութեամբ եւ կորովով լի դուրս գալով բոլոր կռիւներէն:

ՍԻՒՐԷՅԵԱ ՊԷՏՐԽԱՆ

(Շար.)

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լեհաստանի նախագահին հրովարտակով, խորհրդարանը լուծուած յայտարարուելէ յետոյ, լեհ գաղտնի ոստիկանութիւնը ձեռնարկեց շարք մը ձերբակալումներու մայրաքաղաքին եւ գաւառներու մէջ: Ձերբակալուեցան լուծուած խորհրդարանի անդամներ, մասնաւորաբար անոնք որ յունիսի վերջերը, Քրաքովիայի մէջ, համագումարի մը ընթացքին, բուռն յարձակումներ գործեր էին հանրապետութեան նախագահին դէմ եւ ցոյցեր էին կազմակերպած:

Այս կերպով, Փիլսուցքի կը մաքրէ իր ճամբան:

ՎԻԹԽԱՐԻ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ

Ներկայիս կարգ մը գիտականներ մշակելու վրայ են հսկայական ծրագիր մը, որ մարդկային ամէն երեւակայութիւն կը գլէ, կ'անցնի:

Այդ ծրագիրը կը կայանայ պարզապէս մեր մոլորակին կլիմայական պայմանները փոխելուն եւ հիւսիսային բեւեռի մշտնջենական ձիւները հալեցնելուն մէջ:

Պ. Ռիքէր իր «կօլֆ Սթրիմի զօրութիւնն ու ուժը» խորագրով երկասիրութեան մէջ կը խօսի այս յանդուգն ծրագրի մասին, որ չի հակասեր գիտական տուեալներուն, եւ կոչուած է անբաղդատելի առաւելութիւններ ընծայելու հիւսիսային երկիրներու բնակչութեան՝ օդի բարեխառնութեան չափաւորութեան եւ կլիմաներու կանոնաւոր բաշխման առնակէտով:

Նախ տեսնենք թէ ի՞նչ է կօլֆ Սթրիմը:

Ովկիանոսներուն մէջ գոյութիւն ունին պաղ եւ տաք ջուրի հոսանքներ, որոնք այս կամ այն ուղղութեամբ կը հոսին, եւ իրենց բարեխառնութեան աստիճանին համաձայն կ'ազդեն կլիմաներուն վրայ: Այդ կարգի հոսանքներուն մէջ ամէնէն կարեւորն է կօլֆ Սթրիմը, որ գաղջ ջուրի հոսանք մըն է, որ Մեքսիկայի ծոցէն կ'ելնէ, կ'անցնի Ֆլորիտայի ջրանցքէն, հիւսիսային Ատլանտեան ովկիանոսէն, հարաւ-արեւմուտքէն հիւսիսային արեւելքի ուղղութեամբ, կը բարձրանայ դէպի Փորթուգալ, բրիտանական կղզիները, Նորվեկիա, եւ կ'երթայ կորսուիլ: Հիւսիսային Սառուցեալ ովկիանոսին մէջ կօլֆ Սթրիմը դէպի հիւսիս կը փոխադրէ գաղջ ջուրի հսկայական ալիքներ:

Հիւսիսէն հարաւ ալ կը հոսին պաղ ջուրի հոսանքներ, որոնց ամէնէն կարեւորն է Լապրատորի հոսանքը, որ կը մեկնի Պաֆէնի ծոցէն, եւ կ'երկարի դէպի հարաւ, հիւսիսային Ամերիկայի եզերքին ուղղութեամբ եւ կօլֆ Սթրիմի միջեւ, անցնելով Հուտսոնի գետաբերանին առջեւէն:

Մէջտեղէն վերցնելու համար հիւսիսային բեւեռի շարժուն սառոյցները, որոնք ա՛յնքան մեծ վտանգ կը սպառնան նաւագնացութեան, կը ծրագրուի ամբարտակ մը շինել Թէռ-Նէօվի սառոյցի զանգուածներէն սկսելով 200 մղոն երկայնութեամբ, որ երկարի մինչեւ արեւելեան երկրամասերը: Քովէ քով դրուած ընդջրեայ ժայռերով կարելի պիտի ըլլայ գլուխ հանել այդ հսկայ ձեռնարկը, որ միլիոններ պիտի արժէ: Այդ թումբը պիտի բաւէ կասեցնելու եւ խոտորելու Լապրատորի պաղ հոսանքին ուղղութիւնը, որուն ջրտաբեր ուժը կարող է իւրաքանչիւր վայրկեանի մէջ երկու միլիոն տակառաչափ ջուր սառոյցի վերածել:

Այս եղանակով այդ պաղ հոսանքը պիտի չկրնայ ուղղակի խառնուիլ կօլֆ Սթրիմի հետ, որ ասով ամբողջապէս պիտի պահէ իր ջերմութիւնը:

Լապրատորի եւ կօլֆ-Սթրիմի հոսանքները իրարու կը հանդիպին ընդարձակ ծովամասի մը վրայ, որուն միջին խորութիւնը 85 մեդր է: Այդ կէտին վրայ կօլֆ Սթրիմը մաս մաս կը բաժնուի եւ մեծապէս կը պաղի, ու տարածուելով հաւասարաչափ քառակուսի մղոն տարածութեան վրայ, կ'ընթանայ Եւրոպայի հիւսիսային...եան ուղղութեամբ: Թումբը պիտի ըլլայ դէպի... քշել Լապրատորի հոսանք... որովհետեւ այդ տեղին... վին խորութիւնը շատ աւել... է, երկու հոսանքներուն հ... պումը տեղի պիտի ու... առանց ջերմութեան կոր... վասն զի անոնք իրարու հե... ղակի շփման մէջ պիտի չգա... եւ Լապրատորի հոսանքը, ի... ռուցային բարեխառնութ... պատճառաւ, ընդծովեայ ի... թեանց մէջ շրջան պիտի ըն... կօլֆ-Սթրիմը ընդհակառակ... րի մակերեսին վրայ պիտի...

Ասով, երկու հոսանքն... վիճակի պիտի ըլլան պահել... ինքնայատուկ բարեխառն...

Կօլֆ Սթրիմը պահելով իր ջերմութիւնը երբ անց... րիտայի եզերքներէն, հիւսի... Եւրոպայի եզերքներուն... տայ տեւական ջերմութի... որով Անգլիոյ, Սկանտի... եւ Սիպերիոյ խիստ կլի... չափաւորելով, բարեխառն... թիւն մը պիտի ստանան:

Նոյնպէս, կօլֆ Սթրիմ... րորդ հոսանքը, որ եզերել... ցնի Լապրատորէն, Կրէնլան... պիտի ուղղուի Պաֆէնի ծո... չէն դէպի հիւսիսային... պիտի ստեղծէ շատով... ջերմութիւն մը եւ պիտի հ... սառոյցները:

Զուգահեռաբար, Լապր... հոսանքը, որ սառոյցներ... կու մղիչ ուժը եւ մշ... ստեղծիչն է, իսկապէս... ազդակ մը պիտի դառնա... եալ նահանգներուն, եւ... թենէն ոչինչ կորսնցուցած... պիտի երթայ այրեցեալ... րու մէջ, հաստատելու հ... մայի գերազանց հաւասա... ռութիւն մը, որ պիտի բա... այդ երկիրներուն սաստ... մութիւնը:

Այս հսկայ ծրագի... մեր հողագունդին կլիմա... վիճակը հիմնովին բարե... բնոյթն ունի, լիովին իրա... է շնորհիւ գիտական նոր... գործիքներուն եւ արուեստ... մեթոտներուն կատարելագ... թեան:

Հ. ՏԷՐ...

ՌՈՒՍԻԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԿԸ ՊԱՏՐ...

Հէլսինկֆորսէն «Թ... տրուած հեռագրի մը համ... Ռուսիայէն փախած գաղ... ներ կը հաւաստեն թէ, ... կան կառավարութիւնը ... ձեռնարկեց Ֆինլանտակա... մանագլուխի մօտ, Լէնի... շրջանին մէջ հաստատել... մագիտական նպատակներ... կաթուղի մը: Կը կարծուի... ծը պիտի մեկնի Լէնի... դէպի Միքքուլէ գետին ... սահմանագլուխին մօտ, ... սուն քիլոմէթր Լէնինգրա... սիս-արեւելքէն:

Երկու զօրագունդեր ... կացուած են գծին շին... Կ'ըսուի նաեւ թէ բոլ... ռավարութիւնը ծրագրած... ուրիշ գիծ մը Լէնինգրա... պի Վոլքէզաարի, Լէնի... հիւսիս արեւմուտքը, Ֆի... կան սահմանին վրայ:

Կը հաւաստուի նոյն... ռազմագիտական կէտեր... րացումն ու սպառազինու... տած են:

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակ... եւ յօդուածագիրներէ ... գրութիւնները գրել ... մէկ երեսին վրայ եւ մե...

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌԱՔԵԼ, ԱՌ ՈՒ ԿԵՐ

Ահա տիպար մը կոլխոզի,առնակը Անաստուած, որուն գեղջուկներն ալ իրապէս անաստուած ձեւով մը կը կատարուին, ինչպէս կը գրէ «Խորհ. Հայաստան» (27 օգոստ.).—

Երբ սեփականատէր գիւղացիները աքսորուեցան, անոնց մնացուածքներուն պահպանութիւնը յանձնեցին կոմունիստ բջիջին քարտուղար Առաքել Յարութիւնեանին։ Ժամանակ մը յետոյ բոլորն ալ իւրացուցեր էր մեր Առաքելը, կարծելով որ բոլորն առ ու կեր։ Գողութիւնը մէջտեղ ելաւ, բայց Առաքել կը պատանայ.

— Եթէ ինձ վրայ հաստատեն, շատերին եմ զցելու, ես մենակ չեմ։

Մանկապարտէզը շարունակ մրգեղէն կ'ուզէ ու կը մերժեն։ Սակայն Առաքելին տունէն 5 փութ չիր կը հանեն։ Այս բոլոր գողութիւններուն պատմութիւնը կ'ուզեն ծածկել, «ուզում են գործը տակով անել»։ Մինչ Առաքելը կը շարունակէ առնել և ուտել ինչ որ պէտք է տայ հնձուորներուն, պանիր, իւղ, ձէթ, բրինձ, հաւկիթ։

Օրհնածը ի՛նչ ազուոր բաներ ալ կը գտնէ, մինչ անդին մանկապարտէզին սնունդը գէշ է։ Հացը թեփով, յարդով, աւազով խառնուած, շատ անգամ խմոր եւ հում հաց։ Կաթը քիչ կուտայ մեր Առաքելը, շատ տայ՝ իրեն չի մնար։

Էհ, լաւ, կոլխո՞զ է թէ գող ու խոզ։

ԱԼԱԳԵԱԶԻ ԽԱՅՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խորհ. Հայաստան» (27 օգոստոս) կը գրէ այս խորագիրին տակ.—

Ալագեազի կայարանին մէջ 3-4 տարիէ ի վեր հիմնուած է կոլխոզ մը, որուն ունեցածները փոխանակ աւելնալու, կը պակսին։ Կը մտնես ներս, եւ կես հաւատար աչքերուդ։ Հազարաւոր րուբլի արժէքով աարկաներ թափուած կը մնան, մեքերուն մէջ սատկած գառնուկներ ամիսներէ ի վեր։ Մթերանոցին մէջ հազարաւոր քիլօ բուրդ կը փճանայ։ Շէնքին չորս կողմը փռած են անասուններուն կերը։

Ինչ այս ոչինչ։

Անփութութեան պատճառաւ, մայիս ամսուան ընթացքին 12 օրուան մէջ սատկեցաւ 300 ոչխար, որովհետեւ ոչխարները չղացնելէ անմիջապէս յետոյ արածելու տարին։ Հաշուապահները հեռաւոր քաղաքներէն կը կանչեն իրենց ազգականները եւ անոնց պաշտօն կը ճարեն։ Գլխաւոր հաշուապահը ուզածին չափ պարէն կը ստանայ, կոլխոզին հաշւոյն իրենց տունը պասուհի կը պահէ։ Կամ բանուոր մը կոլխոզին ձիով գիւղերը կը ղրկէ հաւ ու հաւկիթ ճարելու հաշուապահին։ Եւ բանւորին խնամքին յանձնուած ազուոր եզը նեխած ջուր խմելով կը սատկի։

Երբ քննութիւն կատարելու կուզան, գլխաւոր հաշուապահը կը պատասխանէ.

— Ես համամիութենական բանուորագիւղացիական տեսչութենէն, ընկ. Օրջոնիկիձէից գրութիւն ունեմ, ոչ ոք իրաւունք ունի մեր կոլխոզի վրայ գրոհելու եւ աշխատանքներն ստուգելու։

Այս ալ յանուն Օրջոնիկիձէի,

ԱՆԱՆՈՎ, ԲԱԳՒԻ ԲԱՆՒՈՐ ԵՒ...

Իսկ այս մէկ պատմութիւնն ալ... յանուն Անանովի։

«Անաստուած» կոլխոզին նախագահն է Անանով, որուն մասին բողոքները հասած են մինչեւ ստամանային։

Գիւղացի մը կը դիմէ Անանովին, ալիւր կ'ուզէ։

— Գնա՛, գլխիցս ռաղ եղիր, դու իրաւունք չունես ալիւր ըստանալու։

Ուրիշ գիւղացի մը շապիկցու կ'ուզէ.

— Սա՛ստ, ձէնդ կտրիր, դուք մավզէրիստ էք։

Այս նոյն Անանեանը օր մըն ալ մանկապարտէզ կը մտնէ, ցոյց տալու համար իր «մեծութիւնը»։

— Դուք ձրի հաց ուտողներ էք, մի կոպեկ չարժէք, կ'ըսէ ուսուցիչներուն։

Չի թողուր, որ իր կինը եւ զաւակը աշխատին գիւղացիներուն հետ արտերուն մէջ, խօ՛, ինք նախագահ է եւ իր կինն ալ նախագահի կին։ Իրեն Անանո՛վ կ'ըսեն, կոլխոզի նախագահ։ Կը սիրէ խմելը, եւ փողոցը նստած՝ կը հրամայէ անցորդներուն.

— Գնա խանութից մի ձեռբուկ առ եւ տար մեր տունը։ Կ'ասես Անանովի համար է, թող լաւը ջոկի, շո՛ւտ։

Երբ կը զանգատին, կ'ըսէ.

— Ես, Բագւի բանւոր, 25 հազարային....։

Պզտիկ բռնապետնե՛ր, որքան ուզէք Հայաստանի մէջ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ ՕՏԱՐ ԴՐԱՄԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ելմտագէտներու եւ դրամատուններու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ կարեւոր ժողով մը տեղի ունեցաւ Էնկիւրիի մէջ։ Ժողովին խորհրդակցութեան նիւթ եղաւ օտար դրամի հրապարակին ներկայ վիճակը, որուն մասին մինչեւ հիմա ձեռք առնուած միջոցները յարմար նկատուեցան։ Ժողովը իր կարգին միջոցներ առաջարկեց եւ տեղեկագրի ձեւով պիտի հաղորդէ կառավարութեան։

Արտածող վաճառականներուն շահերը նկատի առնելով, որոշուած է անգլիականը հաստատուն պահել 1030-1935ի վրայ։ Միջոցներ ձեռք առնուած են որ մէկ տարուան պէտք եղած չափովանգլ. ոսկի պատրաստ գտնուի, մինչեւ հիմա անգլիական ոսկիով պարտք ունեցողներուն թրքական դրամով վճարելու հարկադրանքը վերցուի եւ ստեռլինի պէտք ունեցող ընկերութիւնները աւելի լայն չափով կարենան հայթայթել։

Այս միջոցները, ի հարկին, չորրորդ որոշմնագրով մը պիտի բանաձեւուին ու գործադրուին։

ՌՈՒՍԻԱ ՂՐԿՈՒԱԾ ԿԱՇԻՆԵՐԸ

Ռուսիա ղրկուած կաշիները այս տարի ալ չեն ընդունուած եւ ետ պիտի ղրկուին, ինչպէս կը գրէ «Սօն փօսթա»։ Անցեալ տարի ալ Ռուսերը ետ ղրկած էին կաշիները եւ արտածող վաճառականները մեծ վնասներու ենթարկուած էին։ Գարախանի Էնկիւրի այցելութեան միջոցին այս խնդիրը կարգադրուեցաւ,այնպէս որ արտածուելիք կաշիները ռուս առեւտր. ներկայացուցչութեան կողմէ կնքուին։

Այս տարի ղրկուած 15,000 քիլօ կաշին այս պայմաններուն համաձայն ղրկուած են, բայց, տրուած տեղեկութեանց համաձայն, կաշիները երբ Օտեսա գամաք կը հանուին, Ռուսերը նոյն իսկ պէտք չեն տեսներ քննութիւն կատարելու եւ կը յայտարարեն թէ մինչեւ սեպտ. 23 պէտք է ետ տարուին, որովհետեւ թրքական արտադրութիւն չեն, հակառակ պարագային պիտի գրաւուին։

ԿՐԱՂԻՒՍԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ

Պոլսոյ կրաղիւսի (չիմէնթօ) մեծ գործարանները միանալու ձեռնարկներ կ'ընեն, «Թրըսթ» մը կազմելու համար։ Թրըսթին մէջ պիտի մտնեն Անատոլու, Ջէյթինպուրնու, Արսլան եւ Էսկի Հիսար գործարանները, իսկ դուրսը պիտի մնան քանի մը փոքր գործարաններ։ Թրըսթին նպատակն է այս կերպով յաղթել եւրոպական կրաղիւսներու մրցակցութեան եւ գիները բարձրացնել։

Այս ձեռնարկին հետեւանքով, Արսլան, Էսկիհիսար եւ Ջէյթին Պուրնու գործարաններուն բաժնեթուղթերը բարձրանալ սկսած են։ Այս առթիւ դիտել կը տրուի որ Թրըսթի կազմութիւնը արգիլուած է եւ կառավարութիւնը պէտք է պաշտպանէ փոքր արհեստաւորները։

«ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅԵՐՆ ԵՆ ՈՐ ԱՐԳԻԼԵՑԻՆ ՉԷՍԹԸՐԻ ԾՐԱԳԻՐԸ»

Նախկին հանրօգուտ գործավար եւ Ցիարպէքիրի երեսփոխան Ֆէյզիի պէյ հետեւեալ նամակը ուղղած է «Վագըթ»ի, Չէսթըրի ծրագրին շուրջծագած վէճիմըմասին.

«Չէսթըրի ծրագիրը մինչեւ հիմա կնքուած պայմանագրութեանց ամէնէն նպաստաւորն է։ Այս տեսակ պայմանագրութիւն մը այսօր ալ վաղն ալ որեւէ կառավարութեան եւ ժողովի եթէ յանձնուի, գոհունակութեամբ կ'ընդունուի։ Եթէ այդ ծրագիրը չգործադրուեցաւ պատճառը Ամերիկահայերու կատարած քարոզութիւնն էր։

Արտաքին գործավար Ըսմէթ փաշան էր որ Լօզանէն հեռագրով պահանջեց ծրագիրը Ազգ. Ժողովին ներկայացնել եւ վաւերացնել։ Վստահ եմ որ Ըսմէթ փաշան ալ կը յիշէ այս պարագան։

Ֆրանսական ըէժի ձէնէրալ ընկերութեան խնդիրը Լօզանի մէջ չլուծուած խնդիր մըն է։ Պալքանեան պատերազմէն յետոյ, երբ Ֆրանսացիներէն փոխառութիւն կնքուեցաւ, դրամին մէկ մասը տրուեցաւ,որպէս զի Սամսոն-Սվազ գիծը շինուի։ Շինութեան ձեռնարկուեցաւ, բայց ընդհ. պատերազմին վրայ ետ մնաց գործը։

Ի վերջոյ այս ընկերութիւնը կրկին հրաւիրուեցաւ մեր երկիրը եւ բանակցութեան ձեռնարկուեցաւ։ Խմբակը պնդեց հին պայմաններուն վրայ,մենք ալ չընդունեցինք, ծանր գտնելով զանոնք։ Ա՛յս է իրողութիւնը»։

ԳՐԳՌԻՉ ԶՐՈՅՑՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա պէյ կարեւոր շրջաբերական մը ղրկած է կուսակալութիւններուն, այն զրոյցներու մասին թէ «տուրքերը պիտի ջնջուին, գին. ծառայութեան վերջ պիտի տրուի, ժողովուրդը ֆէս պիտի դնէ դարձեալ եւ հին տառերը նորէն պիտի գործածուին»։ Գործավարութիւնը կը յայտնէ թէ այս տեսակ գէշ քարոզութիւններ ընողները նպատակ ունին գրգռել ժողովուրդը, որպէսզի ան իր օրինական պարտականութիւնը չկատարէ։

Շրջաբերականը կը յանձնարարէ իշխանութեանց որ օրինական միջոցները ի գործ դնեն եւ աչալուրջ գտնուին պետութեան հեղինակութիւնը պահելու եւ գրգռիչները հետապնդելու համար։

*** Գործավարը հերքած է նաեւ «Սօն փօսթա»-յի մէկ հրատարակութիւնը որ կ'ըսէր թէ ոստիկան զինուորները «երկրին թշնամիներէն աւելի բարբարոս» են։ «Ամէն անոնք որ լեզու կ'երկարեն մեր կարգապահական ուժերուն, իրաւունքին ու պատուին դէմ, անպայմա՛ն հաշիւ պիտի տան երկրին օրէնքներուն», ըսած է գործավարը։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպահայ թեմի կաթ. պատուիրակ Տ. Թորգոմ Արքեպ. Լիոն այցելութեան առթիւ, պսակադրութեան եւ մկրտութեան, զանազան աշխարհիկ վայրերու եւ օթեւաններու մէջ կատարուիլը տեղեկանալով, յանձնարարած էր, միանգամ ընդմիշտ վերջ տալ սոյն դրութեան։

Եւրոպահայ թեմի կաթ. պատուիրակութեան 30 յուլիս 1930 թուակիր եւ 847 թուահամար պաշտօնագրով ստացուած հրահանգի համաձայն, կը յայտարարուի Լիոնի եւ շրջակայ թեմերու քահանաներուն թէամուսնացեալ զոյգերու արենակցական եւ կրկնամուսնութեան տեսակէտով արգիլիչ պատճառները քննելէ եւ օրինականութիւնը ստուգելէ յետոյ, պաշտօնապէս տեղեկութիւն հաղորդեն ազգ. վարչութեան, որ իր կարգին, ենթակայ զոյգերուն քաղ. ամուսնութիւնը կատարուած ըլլալը հաստատելէ եւ տամարներու մէջ արձանագրութիւնը կատարելէ վերջ, եկեղեցւոյ մատակարարութեան յատկացուած պսակի դրամը գանձելով, ամուսնութեան հրամանին կը յանձնէ քահանայից, որպէսզի եկեղեցւոյ մէջ կատարուի պսակադրութեան, ինչպէս նաեւ մկրտութեան խորհուրդները։

Այս առթիւ պարտք կը նկատենք, յայտարարել նաեւ թէ Ամենայն Հայոց Հայրապետի յառաջիկայ ընտրութեան առթիւ, Լիոնի եւ շրջակայից գաղութահայութեան եւս հրահանգուած է պատգամաւորի մը ընտրութիւնը կատարել։ Ուստի պաշտօնապէս կը յանձնարարենք կեդրոնիսթեմերու վարչութեանց, որպէսզի այս առթիւ ի մօտոյ տեղւոյս մէջ գումարելի ընտրական ժողովին մասնակցելու համար, իւրաքանչիւր թեմ, իր ղրկելիք ներկայացուցիչը այժմէն ընտրելով տեղեկագրեն անոր անունն ու հասցէն, կեդրոնիս վարչութեան, ի հարկին հրաւիրուելու համար Լիոն։

Լիոնի Ազգ. կեդր. վարչութիւն

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ՍԵՐՊԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

«Ցէյլի Էքսփրէս»ի թղթակիցը Լայպաշէն կը հեռագրէ թէ ծանր միջադէպ մը պատահած է սերպեւիտալական սահմանին մէջ։

Իտալացի զինուորները փախելով բանակէն կ'անցնին սահմանը եւ կը մտնեն Սլովենիոյ մայրաքաղաքը, Լայպաշ ուր անմիջապէս զինաթափ կ'ըլլան։ Դասալիքները այս փախուստին իբրեւ պատճառ ցոյց կուտան այն ծանր կացութիւնը, որ հետզհետէ սուր հանգամանք մը կը ստանայ Եուկոսլավիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ։ Եթէ Պելկրատի կառավարութիւնը ուժեղ միջոցներ ձեռք չառնէր, թերեւս տեղի ունենային խիստ ցոյցեր Իտալիոյ դէմ, այնպիսի ցոյցեր, որոնք կրնային վտանգել Եւրոպայի խաղաղութիւնը։

Ցարաբերութեանց պրկումը կը վերագրուի Թրիէսթէի մէջ չորս սլովենցի երիտասարդներու գնդակահարութեան դէպքին։ Գնդակահարութենէն զատ ուրիշ շատ մը Սլովենցիներ ալ կրած են զանազան դատապարտութիւններ։

Լայպաշի իտալական հիւպատոսը կ'ապրի ոստիկաններու հսկողութեան տակ, ոչ ոք արտօնուած է մօտենալ։ Չորս ջոկատ զինուոր ղրկուեցաւ Լայպաշ, կարգը պահպանելու համար։ Ամբոխը ծաղիկներ նետեց զինուորներուն վրայ։ Եւ երբ զինուորները կ'անցնէին իտալական հիւպատոսարանին առջեւէն, խլացուցիչ ծափահարութիւն մը կատարեց եւ զանազան բացագանչութիւններ՝ Իտալիոյ դէմ։

Սահմանագլուխը փակուեցաւ։

Ցէյլի Թելէկրաֆի թղթակիցն ալ Վիէննայէն կը հեռագրէ թէ Պելկրատի մէջ ծանրակշիռ ցոյցեր կատարուեցան Իտալիոյ դէմ, մասնաւորապէս ուսանողներու կողմէ, որոնք կը բողոքէին Թրիէսթէի գնդակահարութիւններուն առթիւ։

Ցոյցը շուտով վտանգաւոր համեմատութիւն մը ստացաւ։ Ամէն դասակարգի քաղաքացիներ մասնակցեցան ցոյցին։ Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ արգիլել ցոյցը, որ պիտի շարունակուէր Իտալիոյ հիւպատոսարանին առջեւ։

Ցուցարարները յետոյ ֆրանսական ազգային քայլերգն երգելով անցան Ֆրանսայի դեսպանատան առջեւէն։ Յետոյ անցան Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ դեսպանատուններուն առջեւէն, ողջունելով եւ պոռալով. — Կեցցեն Թիրոլի նահատակները, անկցի՛ Իտալիա, անկցի՛ Մուսոլինի, անկցի՛ն մարդասպանները։

Օտար թղթակիցները կացութիւնը ծանր կը նկատեն։

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

— Ասիկա ծովն է, եւ ասիկա՝ եզերքը, ըսաւ տղեկը Ֆիլկային։ Իսկ սա ալ Դիվայի ժայռն է։ Այստեղ ալ շինուած է իմ տնակս, ես հոս կը բնակիմ։

Յետոյ լաճը կասկածոտ եւ խուզարկու ակնարկ մը նետեց Ֆիլկայի վրայ, կարծելով թէ չի հաւատար եւ կը ծաղրէ զինք։ Դէմքը խոժոռեց եւ սկսաւ ուլել։

— Խրիմ եղա՞ծ ես, հարցուց Ֆիլկա։

— Այո՛, կեանքիս մէջ քանի անգամ Խրիմ եմ գացած։

Ֆիլկա, հմտապարծելու համար տղեկը, արագաբար ետին դարձաւ եւ, ափովը բերանը գոցելով, փոքրիկ խնդուք մը արձակեց։

— Եւ սա ալ գիւղակ մըն է, ըսաւ կարճ խոպաններով աղնակը, որ կարծես կ'ուզէր Ֆիլկայի ուշադրութիւնը հրաւիրել իրեն շուրջ։

5—6 տարեկան հազիւ կար աղջնակը։ Ֆիլկա մօտեցաւ եւ վար ծռեցաւ, որպէսզի լաւ տեսնէ շինածը։

— Ո՞ր գիւղն է այս։

— Պետրուշովօ գիւղը։ Ես այս գիւղը ծնած եմ։ Հայրիկը մեռաւ, մայրիկը մեռաւ, հօրաքոյրիկը մեռաւ, մեծ-հայրիկը մեռաւ, մեծ-մայրիկն ալ մեռաւ, բոլորն ալ մեռան, միայն ես չմեռայ։ Ա՛, ես տակաւին մեռնիլ չեմ գիտեր, որովհետեւ շատ պզտիկ եմ։ Պետրուշովօ գիւղին մէջ սով եղաւ։ Շատերը անօթի մեռան, ուրիշ շատեր ալ հիւանդութենէ մեռան։ Ես ողջ մնացի, որովհետեւ պզտիկ եմ դեռ։

— Լաւ, ի՞նչպէս ինկար այս կողմերը.

— Ե՞ս։ Նաւով եկայ։ Նախ շոգեկառք նստայ, յետոյ նաւ մտայ։ Եւ հոս վար իջայ, որպէսզի պտըտիմ աւազներուն մէջ։ Եւ նաւը մեկնեցաւ։ Երբ ես նաւէն իջայ, զիս մարդ չտեսաւ, որովհետեւ պզտիկ եմ։ Ես ալ քաղաք գացի, եկեղեցի մտայ, պտըտեցայ։ Այս կողմերէն անցած ատենս, ուրիշ նաւ մը տեսայ։ Այնտեղ երախաներ կային, զիս հիւրասիրեցին։ Իսկ դուն ո՞վ ես։

Ֆիլկա տուաւ իր անունը։ Աղջնակը, պահ մը զայն դիտելէ յետոյ, ըսաւ.

— Ես վանք պիտի երթամ այն մանչուկին հետ։ Կը տեսնե՞ս, այնտեղ գերեզման կը շինէ։ Մարդու հետ չի խօսիր, հետդ ալ չպիտի խօսի։ Մենք վանք պիտի երթանք։ Ան աբեղայ պիտի ըլլայ, ես ալ մայրապետ։ Անունը Պետկա է։ Շատ բարի է, իմ փոքրիկ եղբայրս է։

Աղջնակը, Լիզկա, արագ կը խօսէր, քիչ մը շնչատեւ ձեռքին կոնակովը սրբելով բերնին լորձունքը, որ դուրս կը հոսէր խօսած ատեն։ Դէմքը քաղցր եւ հաճելի արտայայտութիւն մը ունէր, մանուկի քնքո՛ւշ դիմագիծ մը, եւ սակայն կապոյտ աչքերը կը ցոլացնէին մարդկային խորո՛ւնկ տխրութիւն մը։ Ֆիլկա նշմարեց այդ տխրութիւնը եւ ըսաւ.

— Ինչո՞ւ տխուր ես, հոգ մի ըներ, բանի վրայ մի մտածեր, ապրէ՛ հանգիստ։

— Չէ՛, բանի վրայ չեմ մտածեր։ Վաղը մեզ որբանոց պիտի տանին, կ'ըսեն։ Գիտե՛ս, այստեղ խոշոր տղայ մը կայ, որուն «դասալիք» կ'ըսեն։ Այս տղան ալ կը բնակի նաւին տակ։ Ինծի երբեմն շաքար կուտայ։ Շատ խելացի է ան։ Ինծի հանդէպ շատ բարի է։ Ինծի հէքեաթ կը պատմէ։

Ֆիլկա յանկարծ զգաց, որ աղջնակին սիրտէն, կարծես կախարդական կծիկ մ'ըլլար, կը քակուէր մանկութեան յիշատակներուն թելը, եւ այդ թելը աննշմարելի ձեւով մը կ'երկարէր մինչեւ իր սիրտը։ Պզտիկը հառաչեց։ Ֆիլկա մէկ ձառը դրած էր բերնին եւ տխրութեամբ կը դիտէր հեռուները։

Եւ հեռաւոր, մշուշոտ անցեալին մէջէն դուրս կը ցայտէին յիշատակներ, սիրելի բայց պղտոր տեսիլներ, գիւղին անտա՛ռը, դաշտե՛րը, որոնք կը լեցուէին թռչունի ձայներով։

Աղջնակը ժպտեցաւ վայրկեան մը եւ, Ֆիլկայի ցոյց տալով ճիւղերը որ տնկուած էին աւազին մէջ, ըսաւ.

— Այս մեր անտառն է։ Մեր Պետրուշովօ գիւղին անտառը։ Սա ալ փայտփոր մըն է, որ թառած է ծառին վրայ։ Փայտփորը շինեցի փաթթելով կտաւի մը կտորը։ Ողջ է։ Ես կը պտըտիմ անտառին ու դաշտերուն մէջ եւ կը խօսիմ փայտփորին հետ։ Իրաւ կ'ըսեմ, ողջ է։ Քանի կը խօսիմ հետը, երջանիկ կը զգամ ինքզինքս։ Տխրութիւնս կ'անհետանայ, եւ այլեւս չեմ լար։ Անցեալ գիշեր շա՛տ լացի։ Կը ձանձրանամ, հոգիս կը նեղուի...։

Ֆիլկա քալեց եւ գնաց աղջնակին եղբօր մօտ։

— Բարի լո՛յս, Պետկա, ըսաւ։ Ի՞նչ կ'ընես այստեղ։

Մանչուկը, որ վարդագոյն աղտոտ շապիկ մը հագած էր, գլուխն ալ վեր չառաւ։ Ծունկի նստած, ցանկապատ մը կը շինէր ճիւղերով։ Ցանկապատին մէջ՝ փոքրիկ հողաթումբեր, որոնց վրայ կը բարձրանային փոքրիկ խաչեր, տաշեղներով շինուած։ Կեդրոնը կ'երեւէր աւելի մեծ հողաթումբ մը։ Ծածկուած էր կանանչ խոտերով եւ թարշամած ծաղիկներով։ Վրայի խաչն ալ մեծ էր։

Ֆիլկա ձեռքովը շոյեց ու գգուեց փոքրիկին գլուխը, եւ քաղցրութեամբ կրկնեց իր հարցումը.

— Պետկա՛, ի՞նչ կը շինես այսպէս։

Լաճը շունչ մը առաւ եւ թաւ, խռպոտ ու փոքրիկ ձայնով մը պատասխանեց, հատիկ հատիկ բաժնելով վանկերը.

— Գե-րեզ-մա՛ն...։

— Իսկ սա հողաթումբերն ի՞նչ են։

— Շի-րիմ-նե՛ր...։

Ֆիլկա կ'աշխատէր, որ երկար խօսակցի, սակայն ի զուր.

Վ. ՇԻՇԿՈՖ

(Շար.)

այն ձեւով որ դուրը բացուելուն, ուսմբը պիտի պայթէր: Սակայն, ուսմբը նշմարուած ըլլալով, արգելքն առաջքն առնուեցաւ:

Քննութիւն բացուած է: Առաջին անգամ չէ որ Վարշաւիոյ բոլշեւիկեան դեսպանատան դէմ նման ձեռնարկներ կը կատարուին:

Կոմունիստներ բոլշեւիզմի դէմ

Կաթոլիկներու միջազգային համաժողով մը տեղի ունեցաւ Սուրիոյ Ֆէյոբերգ քաղաքին մէջ, նիւթ ունենալով բոլշեւիզմի պայքարը կրօնքին դէմ:

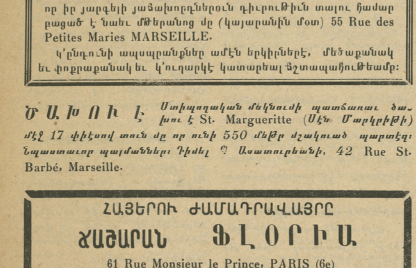
Պատգամաւորներէն մէկը փաստերով հաստատեց թէ բոլշեւիզմը քանդեց ընտանիքի գաղափարը եւ մանաւանդ ամուսնութիւնը:

Իրմէ վերջ, կաթոլիկ երկու վարդապետներ, մէկը գերման, միւսը աւստրիացի, անդրադարձան ռուսիոյ անկրօնութեան և երիտասարդութեան մէջ բոլշեւիզմի դրածած աւերին, երկարօրէն կանգ առնելով բոլշեւիկներու հակակրօնական պայքարին:

Վենիզելոս Լենինի կ'երթայ

Յունաստանի վարչապետ Պ. Վէնիզէլոս որ կը մասնակցի Ժընեւի ժողովներուն, որոշած է պիտի յայտարարէ Պ. Պոլրոֆի թէ՝ որքան ատեն որ հեղինակաւոր խնդիրները կը մնան անլոյծ, կամ թէ անհուսդ, Պուլկարիա չընդունիր իրաւաբարութեան սկզբունքը, Յունաստան չպիտի կրնայ բանակցիլ Պուլկարիոյ հետ, առեւտրական նոր համաձայնութեան մը մասին:

Պ. Վէնիզէլոս յայտարարած է թէ, Էնկիւրի պիտի երթայ հոկտեմբեր 20ին: Կը յուսայ որ կարելի պիտի ըլլայ գտնել գոհացուցիչ բանաձեւ մը, որ ապահովէ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ նաւային հաւասարութեան սկզբունքը:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ներկայացուցիչները ժողովի կը հրաւիրէ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Chope Parisienneի վերնայարկը:

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻ ՄԷՋ

«Սանակ - Միսրոպ» Դրադարանին կողմէ

Վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

կը նախագահէ Պ. ԳԱՐՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին եւ անակնկալներ

կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը

Ճոխ պիւֆէ — Մուտքը ազատ է

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— փոքր ալ Բլբէլեն ճամբաւ կառք Թիւ 40, փոքր ճամբէլէն Թիւ 64, շոգեկառք Սէն Լազարի կայարանէն, իջնել կառ. Արժանթէօյ ուր առաջնորդներ կը սպասեն:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ-ՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Պօլսէի եւ Շրջ. Հայրենակցական միութեան կողմէ

Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ԿՐԱՆ ԹԷԱԹՐԻ մէջ

կը ներկայացուի ԲԱՂՁԱՆՔ ԵՒ ՓՈՐՁԱՆՔ

եւ ԱՆՑՐԵՒՈՑ ԳԻՇԵՐ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ (զաւեշտ)

Տոմսեր՝ 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

ՆՈՐ ԱՌԻԹ ՄԸ ԵՒՍ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԳՈՐԾԸ

"ԻՄ ԳԻՐՔԸ", Բ. ՀԱՏՈՐ (ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆ)

Տպագրութիւնը աւարտած չըլլալով, մինչեւ գրքին լոյս տեսնելը երաշխաւորուած է երկու հատորներուն համար նշանակուած բացառիկ գինը 30 ՖՐԱՆՔ:

Գիրքը Հրապարակ ելլելէն վերջ Ա. եւ Բ. հատորները առանձին պիտի ծախուին 20ական ֆրանքի:

Ուսանողներու եւ ուսուցիչներու այս նոր առիթէն. Կանխիկ 30 ֆր. վճարողները պիտի ստանան երկու հատորը միասին. Գաւառէն եւ արտասահմանէն փոստի համար զրկել 2 ֆր. աւելի:

Դիմել հրատարակիչին, Librairie H. SAMUEL, 51 Rue Monsieur le.Prince, Paris (VIe), Հեռաձայն Danton 88-65. Մեթրօ Օտէօն: Դրատան մէջ պիտի գտնուին ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳԻՐՔԵՐ, ԿՐԹԱՐԱՆԻ վերջին կատարելագործութեամբ շարադրական ամէն կարգի գործեր:

"ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ,,

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳՈՐԾԻ ՏԷՐԵՐՈՒՆ

Յառաջիկայ նոր Տարիին լոյս պիտի ընծայենք Հասցէագիրք մը, «Ամէնուն Հասցէն» անունով, Հայկական մամուլին «Զոհը» մը, ուր պիտի տանք Ֆրանսայի բոլոր Հայերու հասցէները, ինչպէս նաեւ Հայերուն համար օգտակար ուրիշ հասցէներ. Կը խնդրենք բոլոր Հայերէն, ամէն Հայ մեզի հաղորդել, համակով մը, իրենց հասցէն, մասնագիտութիւնը, գործը եւ եթէ գործատէր են կամ առեւտրական, իրենց գործատունը, հասցէն ու մանրամասնութիւնները (փողոցին թիւը եւ անունը, քաղաքը եւ նահանգը, ինչպէս նաեւ հեռաձայնի թիւը եթէ ունին), բոլորը գրուած որքան կարելի է յստակ: Այս անուններն ու հասցէները պիտի հրատարակուին ձրիաբար:

Ասկէ զատ, այս գիրքին մէջ հրատարակուած ազդարարութիւններն ալ բոլոր Հայերուն կը հասնին, որով գրքերս լաւագոյն միջոցն է ձեր գործին ազդարարութեան: Պէտք է հասցէները եւ ծանուցումները մեզի հասնին մինչեւ Դեկտեմբերի վերջը:

Դիմել հետեւեալ հասցէին.— Librairie «Arpi», L. Mozian, 5 Rue Champlain, Paris (20)e

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱՆՏՈՆՊԵԼԻ Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2.30ին Ընկ. Լ. Զարմիսեանի բնակարանը:

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ ՄՀԶՕ խումբը ժողովի այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Լօրէօ Փօլօնեանի բնակարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան ենթակոմիտէն կը հրաւիրէ Վասմեան, Մուրատ եւ Մշօ խումբերու բոլոր ընկերները անխտիր վաղը կիրակի ժամը 2ին, առաջարկուած համագումարին, կը խօսի ընկ. Ն. Ռ. Երէ. ժողովը աշխատանքներ մասին: ժողովին վերջ բոլոր ներկայ ընկերները խմբովին պիտի լուսանկարուին:

ԳԱՐԱՃ

Ս. ՇԱՀՈՒՄԻ ենթակոմիտէն ամբողջական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը կիրակի ժամը 1ին Վարժոցան ակումբին մէջ. Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ոչ բանաւոր բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին:

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն կը հրաւիրէ հետեւեալ ընկերները 19 սեպտ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դրադարանի սրահը: Ալիքեան Ստասեան, Գոլրիկեան Յովհաննէսեան, Հաւէն Վարդանեան, Դէկիր Գամբաօեան, Վարդան Մէյքիեան, Յաւրաբիեան Նիկողոսեան, Յովհ. Տէր-Պետրոսեան, Հրաչ Վարդանեան, Նիկողոս Թանտրեան, Տօնիկ Յովհաննէսեան, Մովսէս Սէյէջեան, Մելիք Դէոզալեան, Մարիո Աճէմեան:

ԼԻՈՆԻ Շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Դրադարանին սրահը, 262 rue Duguesclin, Lyon.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սէն Լուի, Պալիօնս Օտտոյի, Սէն Ժիւլիէնի, Սէն Թ'Անթուանի եւ քաղաքի բոլոր ընկերները այս իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական ժամադրավայրը: Պարտաւոր ներկայութիւն: Օրակարգ՝ զեկոյց Երդ. ժողովի եւ կարեւոր հարցեր:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Կիլիկեան Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Պ. Քաղաքականութեան Դրադարանի սրահը, 18 Rue François Garcin, Lyon. Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Արձանագրութիւն փափաքողները կը խնդրուին ներկայանալ նախ օրը:

Տ. ԳԱՐԱՃԻՄԱՐԻ եւ Շրջանի Ռաֆֆի Հայր. Միութիւնը տարեկան Բ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի ժամը 2.30ին 40 Rue de Bellevilleի սրահը: Օրակարգ՝ հաշուետեսութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ զանազան խնդիրներ: Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

2. Ե. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2.30. ին 23 Պուլվառ տէ Կուրբէի սրահը: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Հ. Մ. Ը. Մ-ի մարզական յանձնախումբը կը հրաւիրէ բոլոր այն մարզիկները՝ որոնք կը փափաքին մասնակցիլ սեպտ. 28ի Ողիմպիականին, ճաշին ներկայ գտնուիլ այս կիրակի Stade Athlétique de Montrouge դաշտը կատարուելիք վերջին ընդհ. փորձերուն եւ արձանագրուելու:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄՍԱՑԱՆՔ

Փելլիե, Ի. Ի.— 200,
Լալալաշեր, Ս. Ս.— 35,
Գալբէկ, Գործ.— 225,
Ալֆորվիլ, Ա. Ա.— 140,
Շավիլ, Վ. Ց.— 70:
Շալանժ, Գ. Ա.— 35,
Մարսէյլ, Գործ.— 1025,
Լիոն, Գ. Գ.— 35:

Պ. Պ. Գէորգ եւ Վահրամ Մասլաքեան եղբայրները կը խնդրուի իրենց ներկայ հասցէն իմացնել Պ. Վ. Ժամկոչեանի, 211 Rue Créqui, Lyon.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարապետեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillauts, Marseille. Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Ամերիկայէն Ճիկան Էրզիւմեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պետրոս Էրզինեան որ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջակաները: Իմացնել Յառաջի վարչութեան:

— Եոզկատցի այրի Տիկ. Նուրին Թաշճեան (Յենօս Լալէյի) կը փնտռէ իր եղբօրորդին զերազ Արսաքիա Էվլիսեան որ այժմ Փարիզ գտնուելուն իմացուած է: Իմացնել Narine Tachdjian, 16 Rue du Présinent Wilson, St. Chamond, (Loire).

Լուր տուողին մէջ տարեկան «Յառաջ» նուէր:

— Կը փնտռուի Զանկեզցի Յարութիւն Եսաեկեան 22-25 տարեկան, մօր անունն Նախշազար, հօր անունն Եսաեկ. Տասը տարի առաջ Պոլսոյ էր: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Օր. Հալէյանուշ Եսաեկեան, La Poterie, Décines, (Isère).

"ԿԱՎՌՕՇ,,

երգիծական շաբաթաթերթ

ԳԻՆ 1 ՖՐԱՆՔ 50

ՏԱՐԵԿԱՆԸ 100 ՖՐ.

Հասցէ՝ «Gavroche» 208bis Rue Lafayette, Paris (10)

ԿԱՎՌՕՇԻ 1931ի տարեգիրքը Մամուլի տակ է

IMPRIMERIE — MASSIS-ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930

14 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1365

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԵՒ "ՔԻՒՐՏԻՆ ՄՈՐԹԸ,,

Քիւրտին մորթը վաճառքի հանած են աշխարհի այն հզօրները, որոնք Թուրքիոյ հետ հաշիւներ ունին կարգադրելիք։

Այն ժամանակ երբ բոլշեւիկներն ամէն ջանք կը թափեն անգլիական մատը գտնելու քրտական ապստամբութեան մէջ, Անգլիացիները Սիւլէյմանիէի Քիւրտերու ցոյցը կը ցրուեն գնդացիրներու զօրութեամբ, տասնեակներ քիւրտ քաղաքացիներու դիակը փռելով սալայատակներուն վրայ։ Միւս կողմէ Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները, ով գիտէ ի՛նչ անիմանալի հաշիւներով, կասկածներ ունեցան թէ բոլշեւիկներն են, որ կը քաջալերեն Քիւրտերը, ու այն ժամանակ, երբ ռուսական վեց հազար ձիաւորներ, միացած Սալիհ փաշայի զօրքերուն կրակ բացին Արարատի յեղափոխականներուն դէմ։

Իրականութիւնն այնէ որ Քիւրտերը մինակ կը կռուին Թուրքիոյ դէմ յանուն իրենց ազատութեան, ու դաժան Թուրքէն զատ, իրենց դէմ ունին Ռուսը, Անգլիացին և Ֆրանսացին։ Այս կէտին վրայ իմպէրիալիզմն ու բոլշեւիկեան ինտէրնացիոնալը ձեռք-ձեռքի տուած են անանուն խայտառակութեամբ մը։

Այս հզօրները լաւատեղեակ են Քիւրտերու մինակութեան մասին։ Սակայն Մերձաւոր Արեւելքի այս կնճռոտութիւնը կ'ուզեն օգտագործել իրենց հաշիւները կարգադրելու համար։ Այդ ուղիով Ռուսաստանը և Անգլիան լռելեայն կը սակարկեն Թուրքիոյ և Պարսկաստանի հետ։ Իսկ սուրիական կառավարութիւնը և իր հոգատար պետութիւնը, ըստ երեւոյթին, ուշացած են արժեցնելու քրտական խռովութիւնները, Թուրքիոյ հետ իրենց առկախ խնդիրները կարգադրելու։

Ու ահա, Սուրիոյ հաշուեցոյցի խնդիրը հրապարակ կուգայ, որ կարող է Քիւրտին մորթին փոխարէն ներկայացուիլ Թուրքիոյ։

Պէյրութ հրատարակուող «Լ'Օրիան» թերթը քննելով քրտական ապստամբութիւնը եւ ներկայացնելով այն դժուարութիւնները, որոնց մատնուած է Թուրքիա, կը գտնէ որ Քիւրտերը զօրաւոր են եւ կարող են թերեւս տիրանալ իրենց անկախութեան։ Թերթը կը կարծէ գիտնալ որ քրտական ապստամբութեան ետեւ կանգնած են Անգլիա եւ Ռուսաստան։

Ու ուշացածի պէս կը հարցնէ.— «Իսկ մե՞նք...»։ Եւ կը գծէ Սուրիոյ եւ հովանաւոր պետութեան ճամբան։

«Մինչ Քիւրտերը, Պարսկաստան, Անգլիա եւ Ռուսաստան Արեւելքի վրայ ամպրոպ կը կուտակեն, Թուրքիա շատ դժնդակ կացութեան մը մէջ կը գտնուի՝ հոգատարութեան ներքեւ եղող հողամասերուն կողմը միայն քանի մը յոյսի նշոյլներ կան։ Մերձաւոր դրացիներէն ոչ մէկը մեզի չափ հետաքրքրուած չէ այս պայմանով...։ Մեզի համար հնչած է ժամը։ Հաշուեցոյցը Թուրքիոյ ներկայացնելու րոպէն հասած է մեզի համար...։ Էնկիւրին պիտի վճարէ առանց աչքը քթթելու, եթէ գիտնայ, որ այս վճարումը իրեն պիտի ապահովէ չէզոքութիւն մը մեր կողմէ, որուն այնքան պէտք ունի»։

Ահա այն մտայնութիւնը որ ունին իմպերիալիստական պետութիւնները, որոնցմէ բնաւ պակաս չի մնար համաշխարհային «յեղափոխութեան» հերոսը։ Քիւրտին մորթն է որ սակարկութեան դրուած է, ինչպէս անցեալի մէջ սակարկութեան ենթարկուեցաւ ամբողջ հայ ժողովուրդի մորթը։ Բարեբախտաբար Քիւրտերը զինուած են, իրենց յոյսը իրենց սեփական ուժին վրայ դրած են եւ երբեք շլացած չեն այսօրուան իրենց մեծ դրացիներէն։

Այդ դրացիներու հաշիւները պարզ են, այնպէս ինչպէս կը ձեւակերպէ «Լ'Օրիան» թերթը.— «Ինչ որ մենք կ'ուզենք, առաջ եւ առաջ, սա է թէ պէտք է որ առնելիքնիս գանձենք։ Այս կէտին միակ կեցուածք մը ունենալ պարտաւոր ենք,— դրացիներուն առջեւ երթալ։» Խօսքը Թուրքիոյ դատարկ դրամարկղի մասին է։

Ճնշուած ազգերու ազատագրութիւնը, որ ներկայ դարու մեծագոյն շարժումն է, 19րդ դարու փորձութեան բովէն անցնելէ յետոյ մտած է նոր եւ իրապաշտ ճանապարհի մը մէջ, որ կը թելադրէ սեփական ուժերով կերտել իր ազգին ճակատագիրը։ Այս համոզումն է որ հետզհետէ սեփականութիւնը կը դառնայ բոլոր այդ ճնշուած ազգերուն, որոնք ազատագրութեան հրդեհէն բռնուած են։ Ու այս պատճառով, անոնց յեղափոխութիւնը հետզհետէ կը դառնայ յամառ եւ դաժան։

Քիւրտերը մեր անցեալ դժբախտութիւններէն եւ հիասթափութիւններէն բաւական դասեր առած էին, մեր ճանապարհէն չընթանալու համար։

Իսկ մենք, Հայերս ցրուած աշխարհի չորս կողմը, երբ հնարաւորութիւն ունինք տեսնելու և կշռելու քաղաքական ներկայ դէպքերը, արդեօ՞ք պիտի կրնանք այս կրկնակի դասերէն յետոյ, վերադառնալ վերջնականօրէն այն ճշմարտութեան թէ՝ մենք պիտի ապաւինինք մեր սեփական ուժին և ազգովին տանինք այն կազմակերպութեան, որ կը ձգտի հայկական ազատագրութեան։

Թուրքիոյ զգաստութեան մասին խօսք չենք ըներ։ Թուրքիոյ պատմութիւնը ցոյց կուտայ որ ան պատմութեան դասերէն բան չէ սորված, փոքր ազգերու հանդէպ խելացի քաղաքականութիւն մը վարելու։

Կ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Արարատի քարանձաւներուն վրայ

Կ. ՊՈԼԻՍ, 12 Սեպտ.— Թրքական զօրախումբերը նոր եւ արիւնահեղ պարտութեան մը ենթարկեցին քիւրտ ըմբոստները, որոնք ամրացան Արարատ լերան կողերուն վրայ։

Թուրք զինուորները մօտ 4000 մեդր բարձրութեան վրայ, բազմաթիւ գնդացիրներ տեղաւորելէ յետոյ, միաժամանակ կրակ բացին ըմբոստներու զանազան բանակետղերուն վրայ, նշանակելի կորուստներու ենթարկելով զանոնք։

Քիւրտերու մնացեալ ուժերը քաշուեցան եւ դիրք բռնեցին Արարատի հիւսիս-արեւելեան կողմի ձիւնապատ բարձունքներուն վրայ եւ յուսահատօրէն կը պաշտպանուին Թուրք զինուորներու ուժեղ յարձակումներուն դէմ։

Պարզ դիտողութիւն մը։ Դեռ անցեալ շաբթու, տեղացող յորդառատ ձիւնին հետեւանքով, Թուրքերը իրենց զեկոյցներով վար, Արարատի ստորոտը կ'իջեցնէին Քիւրտերը։

Իսկ այսօր, անարգելով բնութեան բոլոր խոչընդոտներն ու դժուարութիւնները, իրենք են որ կը բարձրանան մինչեւ 4000 մեդր։ Քայլ մը եւս, ու նոյի տապանէն պիտի թռցնեն խաղաղութեան աղաւնին... Թուրքերը միայն ընդունակ են նման գերմարդկային արարքներու եւ հրաշքներու։

Մուսթաֆա Քեմալ եւ Սերպեսթի

«Անատոլու» գործակալութեան կողմէ հաղորդուած պաշտօնական զեկոյց մը կը յայտնէ թէ՝ «Հանրապետութեան նախագահ Կազի Մուսթաֆա Քեմալ փաշայի նոր Սերպեսթ Ճիւմհուրիէթ կուսակցութեան հանդէպ իբր տէրութեան պետը ունեցած դիրքը՝ որոշակի պարզուած է իր հրապարակային նամակին մէջ։ Հակառակ ասոր, հոս հոն որոշակի եւ ակնարկութեան ձեւով կ'ըսուի եւ կը տարածայնուի թէ հանրապետութեան նախագահը նոր կուսակցութեան հետն է։ Այս տեսակ խօսքերը եւ տարածայնութիւնները ամբողջովին հակառակ են իրականութեան»։

Ֆեթհիի գործակցութիւնը

ԷՆԿԻՒՐԻ, 12 սեպտ.— Ֆէթհի պէյ կը շարունակէ իր քարոզչական գործունէութիւնը Իզմիրի շրջաններուն մէջ։

Բայց Մուսթաֆա Քեմալի նամակը, որով կը յայտնէր թէ ո՛չ մէկ կապ ունի նոր կուսակցութեան հետ, մեծ հարուած տուած է Ֆէթհիի գործունէութեան, նոյն շրջաններուն մէջ։

Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, Նոր կուսակցութեան պետ Ֆէթհի պէյի հրաւէր եկած է Գոնիայէն, հոն այցելելու համար։ Ֆէթհի պէյ Պոլիս վերադարձին, կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի Աֆիոն Գարահիսարի մէջ, տնտեսական տագնապի մասին։

«Ճիւմհուրիէթ» կը տեղեկանայ թէ Եուսուֆ Ագչուրա Նոր կուսակցութեան յարած է։

Ըսմէթի մէկ հրամանագիրը

ՊՈԼԻՍ, 8 (Ա. Գ.).— Վարչապետ Ըսմէթ փաշա հետեւեալ հրամանագիրը ղրկած է ներքին եւ արտաքին գործավարութեանց.

«Օրէնքին հրամայած հետապնդումը անվարան գործադրելու է անոնց, որոնք անդորրութիւնը խանգարող եւ զանազան նպատակներով օրէնքի դէմ հրատարակութիւններ, գրգռութիւններ եւ շարժումներ կ'ընեն։ Գաղափարական վիճաբանութեան ազատութիւնը կարելի է միայն այն ատեն, երբ ոստիկանութիւնը եւ դատական իշխանութիւնը կը պահպանեն երկրին կարգն ու անդորրութիւնը»։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Համեւրոպա

Համեւրոպայի մասին Պրիանի զեկոյցէն յետոյ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը լսեց մէկ քանի կարեւոր ճառեր, նոյն հարցին մասին։ Յաջորդաբար, իրենց տեսակէտները պարզեցին եւ համապատասխան թելադրութիւններ ըրին Սպանիոյ, Աւստրիոյ, Պելճիքայի, Դանիոյ եւ Հոլանտայի ներկայացուցիչներն։

Սպանիոյ ներկակայացուցիչը ծանրացաւ մասնաւորաբար նաւային զինաթափութեան հարցին վրայ։ «Ամերիկա, Անգլիա եւ Ճափոն, համաձայնութեան եկան Լոնտոնի մէջ։ Իտալիա եւ Ֆրանսա կը բանակցին։ Պէտք է այս կէտին շուրջ բոլոր տարբերութիւններն ու հակամարտութիւնները վերցնել, ընդհ. համաձայնութեան մը գալու համար, ինչ որ կը յաջողի միայն բոլոր պետութեանց գործակցութեամբը»։ Բոլոր խօսողներն՝ իրենց ներկայացուցած կառավարութեանց համակրութիւնը յայտնեցին հանդէպ Համեւրոպայի կազմութեան սկզբունքին. խօսողները առհասարակ երկու մասի կը բաժնեն Համեւրոպայի կազմութեան աշխատանքները։

1.— Իրաւական կազմակերպութիւն մը, որ պիտի կրնայ իրականանալ տարիներու ընթացքին, 2.— Եւրոպայի տնտեսական փրկութեան գործը, որ աւելի ստիպողական է։

Յարհուրդին Բ. Յանձնախումբին առջեւ դրուած հարցերը հաւանաբար պիտի ծառայեն լուսաբանելու Համեւրոպայի կազմութեան կապուած կարգ մը խնդիրներ, որոնք Ազգերու Դաշնակցութեան պիտի ներկայանան երեք գլխաւոր մտահոգութիւններով.— Ա.— Համաշխարհային, մասնաւորաբար եւրոպական տնտեսական տագնապը, Բ.— Համեւրոպա եւ այդ առթիւ կիրարկելի օրէնսգիտական եւ իրաւաբանական եղանակը, Գ.— Զինաթափումը, որուն մասին Անգլիոյ ներկայացուցիչը Հէնտըրսըն աւելի ազատ կարծիքներ յայտնեց, քան ինչ որ կը սպասուէր։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՎԱՅՐԵՐԸ

Քրտական ապստամբութեան շրջանները կը բաժնուին քանի մը գօտիներու, համաձայն տեղի ունեցած շարժման ծաւալին։

1.— Գլխաւոր կեդրոնը եւ բերդը կը հանդիսանայ Արարատ լեռը եւ անմիջական շրջակայքը, որ կը տարածուի դէպի Իգտիր, Կողբ, Կաղզուան, Պայազիտ եւ փոքր Մասիսը։

2.— Ալատաղ (Ծաղկանց լերինք), Զիլանի Ձորը, Արճէշ, Սիփան, Մալազկերտի եւ Աբաղայի շրջանը։

3.— Վան եւ անոր շրջակայ գաւառները։

4.— Պուլանըգի ապստամբութիւնը, որ նոր ծաւալ ստացած է եւ վտանգի մատնած է Պիթլիսը եւ Մուշը, միւս թեւը տարածելով դէպի Խնուս։

Տաճկահայաստանի այս բռնկումներէն զատ խիստ մեծ նշանակութիւն ունին հարաւային Քիւրտիստանի շարժումները, որոնցմէ ամէնէն կարեւորը, առայժմ Հէքքարիի կռիւներն են։

1.— Հէքքարի Ջուլամերիկի ապստամբութիւնը, որ կը տարածուի մինչեւ Բոհթան, Սղերդ եւ կը բարձրանայ մինչեւ Վանի Շատախը։ Ասոնք որոշ օժանդակութիւն կը ստանան Մուսուլի շրջանի Քիւրտերէն։

2.— Սասունի մասնակի կռիւները։ Մոտկանի եւ Խոյթի աշիրէթները կը սպառնան Պիթլիսի։ Իսկ Հազոյի եւ հարաւային փէշերու աշիրէթները կ'ուզեն ոտքի հանել Տիարպէքիրի դաշտի քրտութիւնը։

3.— Քանի մը փոքր շարժումներ տեղի ունեցան Ուրֆայի, Մէրտինի եւ Ճէզիրէի շրջաններուն մէջ, որոնք սակայն ընդհանուր բռնկումի մը բնոյթը չստացան։

Տէրսիմը տակաւին չէ շարժած։

Գերմանիոյ ընտրութիւնները

Այսօր, Գերմանիոյ մէջ ընտրութիւններուն պիտի մասնակցին մօտ 43 միլիոն ընտրողներ։ Առաջին անգամ ըլլալով, քուէ տալու պիտի երթան 3 միլիոն անձեր, որոնք կը լրացնեն օրէնքով նշանակուած չափահասութեան տարիքը։ Կը կարծուի թէ երիտասարդ քուէարկուներու թիւը պիտի ըլլայ 15 միլիոն եւ թէ քուէարկութեան արդիւնքը աւելի, երեւան պիտի բերէ գերման երիտասարդութեան կարծիքը։

Ընտրութիւններու ելքին նկատմամբ, զանազան ենթադրութիւններ կը շրջին։ Գերման վարչապետը կը թուի թէ չի յուսար 180-190էն աւելի երեսփոխան ապահովել ի նպաստ իրեն, մինչ աջ ու ձախ ընդդիմադիրները միացած՝ պիտի կրնան հաւաքել 300 քուէ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԹՐՈՆՊՈԼԻ ԲՈՐԲՈՔԱԾ.— Սթրոնպոլի յանկարծ բորբոքեցաւ եւ լաւայի յորդառատ ալիքներ խուժեցին շրջակայ գիւղերը։ Բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան։

Բազմաթիւ նաւեր Մեսինա ղրկուեցան ուտեստով բեռնաւոր։ Ծագած հրդեհները մարելու եւ բժշկական օգնութիւն հասցնելու համար, ղրկուեցան նաեւ բժիշկներ եւ հրշէջներ։ Բորբոքման պատճառով ցնցումներ զգալի եղան։

ԼՈՒՆԱՉԱՐՍԿԻ Ի ՓԱՐԻԶ.— Խորհրդ. Միութեան լուսաւորութեան գործավարը Լունաչարսկի Փարիզ հասաւ եւ իջաւ ազնուապետական, պերճաշուք պանդոկ մը։ «Պրոլետար»ներու լուսաւորիչը կը ծաղրէ արձակուրդով, իր հաճոյքին համար։

16.000 ՄԵՏՐ ԲԱՐՁՐՈՒԹԵԱՄԲ.— Եթէ անակնկալ արգելքներ չպատահին, Փրոֆ. Փիքքար մտադրած է այսօր բարձրանալ 16.000 մեդր օդին մէջ, իր օդապարիկով։ Փիքքար եւ իր օգնականը, անցեալ կիրակի Պրիւքսէլէն մեկնած էին Պերլին, ուր պիտի կատարեն իրենց փորձը։

ՄՏԱԻՈՐԱԿԱՆԻ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅՆ ՈՒ ՀՐԵԱՆ

I

Զարմանալի ճակատագիր… առանց հրեայ ուղեկցի չեմ ճամբորդել՝ կամ ճանապարհի սկզբին եւ կամ նրա ընթացքին՝ պատահել են ինձ Իսրայէլի զաւակները ամէն դասից ու դասակարգից։ Եւ միշտ, առաջին մօտեցողն ու ծանօթացողը եղել է հրեան, խիզախ ու համարձակ։

Բաժանուելիս, խորազոյն վշտով, համեմատել եմ այս երկու ժողովուրդները, աշխատելով գտնել այդ տառապած ազգերի համանման գծերն ու հակումները, բայց ապարդիւն։

Իմ եզրակացութիւնները յանգել են տարբեր կէտերի։

Միայն մէկ բանով նրանք նման են ու բախտակից,— Թափառական Հրեայ, Թափառական Հայ։

Բայց մի՞թէ տարբեր պատճառներից միեւնոյն արդիւնքն է ստացւում։

Ահա՛ այս է, որ զարմանալի է ու հակաբնական։

Եզր չկայ, համեմատութեան չափ ու կշիռ չկայ այս հնամենի ժողովուրդների, որոնք, նետուած աշխարհի չորս կողմը, ստանում են հարուած հարուածի ետեւից, առանց սակայն տեղի տալու եւ յուսահատուելու։

Տարբերութիւնը Հայի ու Հրեայի մեծ է ու նրանց հետապնդած նպատակները՝ այլ։

Մենք, Հայերս, մեռնում ենք մի կտոր հողի համար, իսկ Հրեան արհամարհում է հողը։ Նրա համար աշխարհը մի մեծ հայրենիք է, իսկ մեզ համար մի մեծ բանտ, առանց Հայաստանի։

Մենք պարծենում ենք մեր ծագումով եւ ազգութեամբ, այն ինչ Հրեան խնամքով թագցնում է իր ծագումը եւ ուրանում իր ազգութիւնը, նայած տեղին ու պայմաններին։

Հիմնովին սխալ է մեր մասին տարածուած ու քաղաքացիութիւն ստացած այն կարծիքը, թէ մենք խորամանկ ենք։ Հայը միամիտ է, դիւրահաւատ ու շատ ոգեւորուող, Հրեան՝ ընդհակառակն բարդամիտ է, դժուարահաւատ ու դանդաղայոյզ։

Մենք Հայով ու Հայաստանով ենք չափում ամէն բան, ու մեր նեղ երդիքից դիտում տիեզերքը, այն ինչ Հրեան աշխարհով է չափում ամէն ինչ եւ տիեզերքով է տեսնում Պաղեստինը։

Գուցէ այս է պատճառը, որ մենք յաճախ սխալւում ենք, քիչ անգամ յաջողում ու շատ անգամ հիասթափւում։

Մենք արհամարհում ենք փոքր գործերը, իսկ Հրեան մանր-մունր գործերից է սկսում, մեծերին ձեռնամուխ լինելու անմեռ հաւատքով։ Մենք անհամբերութիւնն ունենք ամէն բան անել մէկ անգամից, իսկ Հրեան տքնութիւն է յանձն առնում միայն մէկ բան անել, բայց հիմնովին, առանց սահմանափակումի։ Դրա համար էլ նա յաջողում է շատ բաներում, այն ինչ, մենք անյաջողութեան ենք մատնւում քիչ բաներում եւ յուսահատւում առաջին իսկ արգելքից։

Հրեան տիրում է աշխարհը, առանց հրէութիւնը շփոթելու, իսկ Հայը նուաճուած է աշխարհից, բայց հայութիւնը համառում է անպարտելի։

Մենք բոլորին հաւատում ենք, բացի մեզանից, այն ինչ Հրեան, իրենից զատ, չի հաւատում ոչ ոքի։

Մեր ուժն ու հաւատքը գաղափարի մէջ է, իսկ Հրեան հաւատում է միմիայն գործի հզօրութեանը, որով նա դառնում է իրապաշտ, դրական, իսկ մենք՝ գաղափարապաշտ, երազատես։ Մենք ծրագրից ենք բխեցնում գործը, Հրեան՝ գործից է կազմում ծրագիրը։ Նրանք փորձապաշտ են, մենք՝ տեսապաշտ, անփառունակ ազնւեցութիւն, սլաւ մտքի մնացորդների։

Մենք աննկուն ենք ու վրէժխնդիր, երբ տկար ենք, Հրեան՝ յիշաչար է ու վրէժխնդիր, երբ զօրեղ է։

Բիրտ ուժը մեզ համար դառել է իտէալ, Հրեայի համար դա վաղուց ժանգոտած մի զէնք է։

Ֆիզիքական պաշտպանութեան մէջ՝ մենք գտնում ենք հայութեան պահպանումը, հետեւաբար, մարդ լինելուց առաջ գերադասում ենք լինել Հայ։ Հրեան իր ֆիզիքական պաշտպանութիւնը տեսնում է ուծացման մէջ, որովհետեւ, Հրեայ լինելուց առաջ, նա իրեն համարում է մարդ։

Ազգային տիրապետութիւնը Հրեայի համար նեղ լուսամուտ է, որի պատճառով նա վաղուց հրաժարուել է ազգային իտէալից։ Մեզ համար ազգութիւնը ամէն ինչ է, դրա համար էլ ստեղծել ենք ազգային իտէալ։

Մենք քչով բաւականանում ենք. իսկ Հրեան շատով անգոհ է, դրա համար էլ նա հաճոյքով տարածւում է աշխարհի մէջ, բայց տհաճութեամբ ու զօրով է վերադառնում Պաղեստին։

Ցուցամոլութիւնը Հրեայի համար հնացած զարդ է, իսկ մեզ համար նորաձեւութիւն եւ ոգեւորութեան աղբիւր։ Այս գիծը մեր մէջ զարգացել է ո՛չ թէ սնափառութիւնից, այլ մեզ շեշտելու ճիգից։ Հրեան զերծ է այդ ձգտումներից, որովհետեւ նա աւելի քան շեշտուած է եւ հալածուած այդ իսկ պատճառով,

Հրեայի համար մի գործ կատարեալ է, երբ ինքն է հաւանում. մեզ համար կատարեալ է, երբ ուրիշներն են հաւանում։ Այս առաջ է գալիս մեր ինքնավստահութեան տխուր բացակայութիւնից եւ ո՛չ բնաւ փառասիրութիւնից։

Հրեայի անսահման նիւթապաշտութիւնը բխում է նրա գոյութեան պաշտպանութեան գիտակցութիւնից. մեր նիւթապաշտութիւնը շռայլութեան ստոր ունի, այս է պատճառը, որ մենք առատաձեռն ենք ու հիւրասէր, իսկ Հրեան ժլատ է եւ անհիւրընկալ։

Համեմատելով այս երկու ժողովուրդները, կշռելով նրանց դրական եւ բացասական գծերը թէ՛ անհատապէս եւ թէ՛ հաւաքականօրէն, յաճախ հարց է ծագել իմ հոգու մէջ — ո՞րն է այս ժողովուրդներից գերադասը։

Դժուարացել եմ պատասխանել։ Միայն այսքանը պարզ է, որ այս երկու ժողովուրդները — հին ու նոր Իսրայէլը — բոլորովին հակառակ ծայրայեղութիւններով, հազարամեակների ընթացքում, գնացել են եւ գընում են ինքնապաշտպանութեան հզօր բնազդով, զարդադրելով իրենց լաւ ու յոռի բոլոր ընդունակութիւնները։

Այս ժողովուրդները մարդկութեան պարտք չեն, բայց մարդկութիւնը սրանց պարտ է անպատկառ պարտատէրի պէս։

ՌԷՆ

ՊԱՂՏԱՏԷՆ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

Գործնական յառաջդիմութիւններ կը կատարուին Պաղտատը Միջերկրականին միացնելու ծրագրուած երկաթուղիի շինութեան վերաբերմամբ։ Մինչեւ Հայֆա երկարող այս գիծը պիտի ունենայ 600 մղոն երկարութիւն, եւ օժանդակ գիծ մը պիտի ըլլայ Եւրոպայի համար ոչ միայն Իրաք, այլ եւ Ծայրագոյն Արեւելք ղրկուած ապրանքներու համար։

Իրաքի երկաթուղիներուն անգլիացի երկրաչափները, որոնք որոշ ծանօթութիւն ունին անապատէն անցնող երկաթուղիներու մասին, պիտի տրամադրուին անգլիական տան, որ անմիջապէս պիտի սկսի երկաթուղիի նախագծի պատրաստութեան։ Կը նախատեսուի թէ հինգ տարիէն պիտի աւարտի այս գիծը եւ պիտի շինուի դէպի Միջերկրական երկարող նաւթային խողովակներու զուգահեռ աշխատութեամբ։

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՋԳԱՅԱՐԱՆՔՈՎ

Ը.

ԹԶԵՆԻԻՆ ՏԱԿ

Մարսիլիոյ կոնակը, գիւղ մը։ Պօմոն Սէն Միլիէն։

Պարտէզնե՛ր, պարտէզնե՛ր…։

Մէջը քանի մը տուներ։

Ծառերն իրենց ճիւղերով կը շոյեն արեւին թեւը, որ կը հեւայ կարմիր տանիքներուն վրայ։ Արեւը փոր փոր կը թափէր վար։ Պարտէզին դռնակին վրայ անշարժ, կատու մը իր դունչին գեղեցիկ ըմպանակով արեւ կը խմէր։

Հով կար, պարտէզէ պարտէզ կը վազէր, ծառերուն վրայ կախօրրան կը նետէր կ'օրօրուէր, գետնի տաք արեւը կը լիզէր, մօտակայ տունի մը պատուհանէն, թաղարներու ծաղիկներէն բոյր կը քաղէր ու գիւղին վրայ կը թօթուէր։ Կարծես ծաղիկներու երամն էր, որ կը թռչէր գլուխիս վրայէն։

— Ո՞ւր բարով կ'երթաք այսպէս, ծաղիկնե՛ր։

Ինծի կը թուէր թէ գիւղը կը հանգչէր հովիտի մը մէջ։ Լոյսը այնքան ջրային ու թափանցիկ էր, որ կը տեսնէի հեռուները, փոսի մը տպաւորութիւնը տալով գիւղին։ Թերեւս ատոր համար ուռիներու սա շարքը դիմացս, երբ աչք մը կը նետեմ պարտէզին դուրս։

Իսկ պարտէզին մէջ ես եւ ուսուցիչս։ Ու Թզենին։

Բայց Թզենին չէր խօսեր։ Մտիկ կ'ընէր հաւատարիմ խափշիկ սպասուհիի մը պէս, հսկելով մեր վրայ, հովահար շարժելով մեր գլխուն վերեւ, պտուկները կախ, մերկ եւ աղուոր։

Մենք նախ աշխարհ մը շինեցինք։ Աւերակ յուշերով, վերստին կանգնեցինք հին օրերու պալատը։ Կարօտը անզուգական ճարտարապետն էր այդ հին պալատին, ուր իմ պատանեկութիւնս թագաւորի կեանք մը անցուց։ Մաս առ մաս շինեցինք պալատը, հեւալով, հրճուելով…։ Մեր աչքերը պղտորեցան թերեւս, բայց մենք լա՛ւ կը տեսնէինք, խափշիկ Թզենին չկար այլեւս, միայն հին օրերու տունն էր մեր առջեւ։ Նորէ՛ն պատանի դարձեր էի, եւ ուսուցիչս իր սեւ մազերն էր գտեր։ Ի՛նչ լաւ էր։

Ո՛վ իմ պատանեկութիւնս, ես քեզ երկար չվայելեցի՛։ Շատ դպրոց գացի, ես յիմարս։

Յանկարծ սարսափելի հարցում մը ըրաւ ուսուցիչս։

— Աստուծոյ դէմ շա՛տ կը գրես, չե՞ս հաւատար, ըսա՛։

Ա՛խ։

Ես տխո՛ւր, չափազանց տխուր տղայ մըն եմ։ Եթէ մէկը ինծի բան չհարցնէ, ամենեւին չեմ խօսիր։ Կը լռեմ ու կը խոկամ։ Շատեր զիս հեռուէն զուարթ կը կարծէին, եւ զարմացան՝ երբ տեսան, որ տխուր տղայ մըն եմ։ Բանաստեղծ մը իմ խոկուն ու լուռ դէմքս կը նմանցնէր զինուորի մը, որ խրամատի մը մէջ անզուսպ յարձակումի մը կը պատրաստուի։ Եւ հակասութիւն մը տեսան իմ տխրութեանս եւ իմ գրական էջերուս զուարթութեան միջեւ։ Ափսո՛ս, իմ զուարթութիւնս հեգնանքի խաղ մըն է միայն։ Կը հեգնե՛մ, կը հեգնե՛մ ոճրագործի մը անգթութեամբ։ Ինչո՞ւ։

— Աստուծոյ չե՞ս հաւատար։

Կ'ուզէի հաւատալ, չեմ կրնար։ Գիտեմ թէ սուտն աւելի անուշ է քան ճշմարիտը, տգէտն աւելի երջանիկ է քան իմաստունը։ Գիտե՛մ, գիտե՛մ, բայց հիմա չե՛մ կրնար սուտը պաշտել, երբ ճշմարիտը տեսայ, եւ չե՛մ կրնար մոռնալ բոլոր գիտցածներս։ Գիտե՛մ, գիտե՛մ, հիմա գիտեմ թէ ճշմարտութիւնը աւելի կը տրտմեցնէ։ Դուք կը հարցնէք ինծի թէ ինչո՞ւ չեմ հաւատար Աստուծոյ։ Բայց ես որքա՛ն երջանիկ պիտի ըլլայի, եթէ չհաւատայի միայն ու միայն Աստուծոյ։ Տակաւին ինչե՛ր, ի՛նչ բաներ կան, որոնց չեմ հաւատար։ Կը սարսափիք, եթէ խոստովանիմ։

Ահա թէ ինչո՛ւ տխուր եմ։

Իմ ամենամեծ դժբախտութիւնս այն է, որ ուղեղիս մէկ կիսագունդը պատերազմէն առաջ զարգացաւ, միւս կիսագունդը՝ պատերազմէն յետոյ։ Եթէ կարենայի կտրել ու նետել իմ էութենէս ինչ որ կուգայ նախապատերազմեան շրջանէն, թերեւս երջանիկ ըլլայի։ Ափսո՛ս, ի՞նչպէս տխուր չըլլամ։ Ես չեմ հաւատար պատճառապաշտութեան (déterminisme), ի՞նչպէս կրնամ բարեփոխել իմ գործարանական վիճակս, որպէսզի «հոգիս» երբեք չազդուի, ինքնիշխան տիրէ եւ ինձմէ երկաթ շինէ։ Եւ ինչպէ՞ս կարելի է «երկաթէ սերունդ» պատրաստել, երբ շատերուն մէջ անցեալը (կրթութիւն, ընտանիք, միջավայր) փխրուն է դարձուցեր հողը։

Մենք նոր Ֆաուստներ ենք։ Բայց Մեֆիսթոֆէլէսը չէ, որ կը չարչարէ մեզ, այլ մե՛ր պատմութիւնը։

Կը տառապիմ։

Վասնզի չեմ կրնար կործանել ներսս հին շինութիւնները, — ո՛ւշ է արդէն։ Բայց վերջապէս չե՛մ ալ կրնար տանիլ այն բոլորը, որոնց մասին պուտ մը հաւատք ու սէր չունիմ։ Ուրեմն աւարտա՞ծ է մարդը, որ ես եմ։ Ուրեմն մարդկային կարելիութիւններու սահմանն այսքա՞ն է։ Ուրեմն ես դատապարտուած եմ անցեալի կեղեւիս մէջ բանտարկուա՞ծ մնալ, առանց օձին պէս մորթափոխութեան մը կարելիութիւնն ունենալու,

Այո՛, մտածումն էր, որ զիս բերաւ մինչեւ այստեղ։ Եւ մտածումը, դէպի գիտակցութեան իմ վազքս, գիտե՛մ, պիտի քանդէ հաւատքի ամէն պալատ-հանգրուան։ Տէքարթ մտածման ու գիտակցութեան շնորհիւ կը հասնի հաւատքի մը հանգրուանին։ Ես այդ ճամբով կը կորսնցնեմ ամէն հանգրուան։

Օ՛, եթէ չզբաղեցնէին զիս թանկագին զգայարանքներս, եթէ չգիտնայի ծխել իմ զգայութիւններուս քօքային, ապահովաբար կորսուած էի։ Ռուսօն չէ, որ կը հրապուրէ զիս, թէեւ կը սիրեմ այդ խենթը։ Արդարեւ Վոլթէր դիւային հեգնանքով մը կ'ըսէր թէ Ռուսոյի վարդապետութիւնը կ'արթնցնէ «ցանկութիւնը չորս թաթի վրայ քալելու»։ Իսկ Քոնտիյեաք շատ կը սիրէ տարբաղադրել, այնպէս որ իր զգայապաշտութիւնը կը հասնի պարզակեաց եւ primitif վիճակին։ Կը նախընտրեմ Ռուսօն ու Քոնտիյեաքը կամուրջ առնել ու հասնիլ Եպիկուրի։ Այս վարդապետութեան մէջ հելլենականութիւնը հասուն պտուղի մը պէս իր հիւթն է կաթեցուցեր։

Եւ սակայն, խափշի՛կ Թզենի, որ լուռ մտիկ կ'ընես եւ հովին դէմ այծի ծիծերդ կը շարժես, գիտցիր թէ մեր զգայութիւնները թոյներ են, որ մեզ կը խաբեն։ Ուրիշ ոչինչ։ Եւ ամէնէն երջանիկը դուն ես, Թզենի՛։

ՄՆԱՍ ԲԱՐՈՎ

Մարսէ՛յլ, կը մեկնիմ։

Կայարանին մէջ երկու ընկերներ եւ ընկերուհի մը։

Այս անուշիկ աղջիկը գիտէ թէ ի՛նչ կը սիրեմ։ Եւ տեսակ տեսակ պտուղներով լեցուն խոշոր ծրար մըն է շիներ՝ ինծի կ'երկարէ շոգեկառքին պատուհանէն։

— Ի՞նչ է։

— Պտու՛ղ։

— Կ'ուտեմ ու կը գինովնամ ճամբան։ Մենակ եմ, քովս մարդ չկայ, գինովնամ՝ խնամող չունիմ։

— Կե՛ր ու գինովցի՛ր։

Երբ շոգեկառքը աղեղի պէս դարձաւ Մարսիլիոյ վերեւ, շուրջպար մը ըրաւ կապոյտ Միջերկրականին եզերքը, փապուղին մտաւ, նորէն լոյս-աշխարհ ելաւ, Պէրրի լիճը հողին մէջ մխրճուած կապոյտ ու տափակ ժայռի մը պէս ցոյց տուաւ, յետոյ դաշտերուն մէջ՝ ձիթենիները եւ այգիները կոխոտեց փախաւ դէպի հիւսիս, ես դեռ հոգիովս կը սպասէի Մարսիլիոյ քարափին վրայ, ինքզինքս կը տեսնէի ծովուն մէջ, Շաթօ տ'Իֆի վրայ, Աստուածածնայ ոտքերուն տակ, ընկերոջ մը տունը սեխի տաշեղները թշելով զբաղած։

— Սե՞խ, ըսի ես ինծի, եւ միտքս ինկաւ պտուղին ծրարը։

Եւ ծրարը բացի կ'ըսեմ քեզի, ծունկերուս վրայ փռեցի, — քովս մա՛րդ չկար, — նախ ո՞րն ուտեմ ըսի, շուարեցայ մնացի, երեսս խաչ մը հանեցի, թերեւս չհանեցի, մանուկի մը պէս պտուղներուն հետ խօսք խօրաթա ըրի, — բերանս անհամբերութենէն սկսաւ պրկուիլ, — այն ատեն «կե՛ր տը կե՛ր» ըսի, մէկիկ մէկիկ ծամեցի։

Հայրենակի՛ց, ամօթ չէ, կերայ կերայ գինովցայ։

Հիմա պատմեմ տը մտիկ ըրէ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԺՈՐԺ ՏԸ ՓՈՐԹՕ ՌԻՇ

Ֆրանսական արդի թատրոնին ամենամեծ վարպետներէն մին է, որ մեռաւ։ Կարելի է ըսել, որ Հանրի Պէքէն վերջ ան էր, որ կը մնար իբրեւ տիրական հանճարը ֆրանսական բեմին։ Փորթօ Ռիշ եղաւ գերազանցապէս «սիրոյ թատերագիրը» եւ դարաշրջանի մը յատկանշական ներկայացուցիչը, ինքնատիպ եւ արժէքաւոր։

Ծնած է Պորտոյի մէջ 1849ին։ Ծագումով իտալացի է։ Թէեւ քաղաքական ոչ մէկ գործունէութիւն ունեցած է, սակայն Փօռէսի եւ Լէոն Պլումի մտերիմ բարեկամն է։ (Ֆրանսայի ընկերվարականներու լիտրը՝ Պլում, երկար ատեն եղած է թատերական քննադատ եւ այժմ ան է Փորթօ Ռիշի ընդհանուր կտակակատարը)։

Պէքին պէս Փորթօ Ռիշն ալ երկար տատանումներէ վերջ միայն պարտադրած է իր արուեստը։ Իր ստեղծագործ հանճարը ծնունդն է երկունքի մը։ Իր անհատականութիւնը կազմաւորուած է որոշ շրջանի մը մէջ։ Իր գործերը յատկանշական են թէ կառուցուածքի եւ թէ զգայական ապրումներու կրկնակ տիրականութեամբ եւ խանդոտ ոգիովը։

Հազիւ քսան տարեկան, Փորթօ Ռիշ Օտէոնի մէջ ներկայացուց (1878) իր առաջին գործը, Un drame sous Philippe II, թէ՛ կազմուածքով եւ թէ՛ հնչիւնով կատարելապէս վիպային գրուածք մը, սակայն արդէն բաւական է եղած շինելու համբաւ մը։ Բայց հակառակ իր աննախընթաց յաջողութեան՝ ամբողջ տասնհինգ տարի հեռու մնաց բեմէն եւ արտադրեց միայն ոտանաւորներ, յիշենք՝ Tout n'est pas roseը եւ Vaninaն։

Փորթօ Ռիշ 1890ին միայն կը զգայ որոշ տիրապետութիւն արուեստի եւ արտայայտուելու բացառիկ ուժ, եւ կուտայ* Անթուանի Ազատ Թատրոնի մէջ La Chance de Françoiseը, նախերգանքը իր ուժեղ գործերուն, յետոյ L'Infidèleը, Bonheur manquéն, կարճ բանաստեղծական կտոր մը, սրտակեղեք անկեղծութեամբ եւ վերլուծելու զարմանալի ձիրքերով, եւ վերջապէս Amoureuseը, որ իր գլուխ-գործոցներուն մէջ հիանալին է։ Ցուցումով միայն կարելի է խօսիլ այս թատերգութեան մասին, զոր շարունակ կը խաղան Քոմէտի Ֆրանսէզի մէջ, ինչպէս իր միւս գլուխ գործոցները, Le Passéն եւ Le vieil hommeը։

Փորթօ Ռիշի գործերը անմահ կը մնան, որովհետեւ մարդկ[…] շունչ մը ունին։ Միշտ մեծ զուսպով եւ կախարդական […]րութեամբ մեկնած եմ իր […] կայացումներէն՝ հիանալով […] չքնաղ վարպետին զարմ[անալի] տաղանդին վրայ։

Փորթօ Ռիշ այս կերպ կը [բնորոշէ]տէ իր թատրոնը. «Չէ կարելի […] բանալ որ զգայական տառապ[ան]քին վերլուծումը գերակ[…] Ֆրանսայի մէջ բանաստեղ[ծու]թեան, թատրոնին եւ վէպին, որովհետեւ մարդը եղած է […]ւիտեան կնահաճոյ եւ կին[…] բարպէս զգայուն»։

Փորթօ Ռիշ եղաւ մի[…] գերազանցապէս բանաստ[…] յուզելու զարմանալի ձիրքով [օժ]տուած, իր վերլուծումները կ[…]նէր շատ խորը, անգութ կեր[պով] իրապաշտի դառնութեամբ [եւ] ճշտութեամբ։ Միշտ արու[եստի] ոգին կը տիրապետէր սակայն […] տիպարները աւելի կենդանի […] թէ երազին մէջ կ'ապրէին, […] չէին Մարիվոյի կամ Պոր[…] թատրոնին մէջ։ Թէզ մը չ[…] կը պաշտպանէր, եւ ոչ ալ իր […]թը կը պարտադրէր շատ մ[…] հողութիւններով, պարզ գէ[…] կ'առնէր, կ'իւրացնէր, հոգեբա[…]նական վերլուծումներու […] հմայքէր ունէնար, եւ […] տի ճկունութեամբ կ'օգտագ[ործէր] զգայական յոյզերու բոլոր […] բիւրները, եւ ի՞նչ մեծ կա[…]լութեամբ եւ ինչ մեծ […] գով։

Փորթօ Ռիշ գեղեցիկ […] մարդ էր, յաւիտենապէս […] սարդ եւ կը վայելէր […] կիններու մտերմութիւնը […] դեն թէ իր թատրոնը չափ[…] ազդուած է անկէ։

Ականդեմական ընտրու[թեան] Լավիսի տեղ, սակայն բնաւ […] ճախեց անմահներու պալատ[ը]։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵ[ԱՆ]

ՊՐԻԱՆԻ ՃԱՌ[Ը]

Ֆրանսայի արտաքին Ն[ախա]րար Պ. Պրիան, Ազգերու [Դաշ]նակցութեան ներկայացուց[չաց] բոլոր Միացեալ Նահանգ[ներու] ծրագիրը։ Ստորեւ կուտանք [այդ] առթիւ խօսած իր ճառին [գլ]խաւոր կէտերը։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՏԱՍԽԱՆ[ՆԵՐԸ]

Եւրոպայի Միացեալ Նահ[անգ]ներու ծրագրին եւ իր կ[ատար]ած աշխատանքներուն […] ընդհանուր ակնարկ մը […] յետոյ, Պ. Պրիան կ'անդրա[դառ]նայ այդ առթիւ իր կողմէ [կառա]վարութեանց ուղղուած [հար]ցարանին տրուած պատաս[խան]ներուն.

— Այս բոլոր պատասխ[աններ]ն, յամենայն դէպս […] կուգան նպաստաւոր տրամա[դրու]թիւններ։ Շատ գրութեա[ն] պական պետութեանց վեր[…] ւաքոյթին մասին։ Ինչ որ […] դարձաւ, շատ պարզ է, ցեր[…] գրին ընթերցումէն յետոյ […] րելի եղաւ հաստատել թէ […] միաձայնութեամբ հաւան[…] կը յայտնեն ծրագրին։ Եւ […] կան բոլոր պետութիւնները […] սական կը նկատեն որ իւ[…] թիւնն ապահովուի իրենց […] ծակցութիւնով։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵ[ԱՆ] ԵՒ ՀԱՄԵ[…]

Ցաճախ փաստը […] այն համոզմանս թէ Ա[զգերու] Դաշնակցութիւնը մեծ դեր[…] կատարելիք խաղաղութեա[ն] ւականացման գործին մէջ […] խօսքը չընեն երկուութեա[ն] սահմանափակ ընկերութեա[ն] եւ Ազգերու Դաշնակցութեա[ն] չեւ։ Այս կարգի ընկեր[…]

ՍԹԱՓՈՒՄԻ ԵՐԳԵՐ

Օրերս դառել են ժպտունակ հիմա
Քո արեւ հայեացքի ճաճանչով,
Թւում է ամէնքն էլ խօսում են հիմա
Քաղցրալուր ու Թովիչ քո կանչով...։

Ցաւերս հովերին եմ տուել, Թո՛ղ տանեն,
Ի՞նչ Թեթեւ եմ այսպէս, ի՛նչ անհոգ,
Մոռացել եմ կեանքիս դառնութիւնը ամէն,
Բարեկամ է ինձ ամէն ոք...։

Ես չունեմ ոչ տրտունջ, ոչ ցասում,
Ամէն ինչ ծախել եմ օրերին,
Ու միշտ քո արեւով եմ խօսում,
Սիրտս բաց մեկնել եմ բոլորին...։

Օրերս դառել են ժպտունակ հիմա
Քո արեւ հայեացքի ճաճանչով,
Թւում է ամէնքն էլ խօսում են հիմա
Քաղցրալուր ու Թովիչ քո կանչով...։

ԱՐԱՄ-ԳԱՌՕՆԷ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՎԱԼԷՐԻԻ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐԸ

Փօլ Վալէրի կը գրէ Les Annalesի մէջ։

— «Կը յիշեմ, 1891ին էր, նոր ճանչցած էի Ժիտը, որուն հետ պտոյտի մը ընթացքին հետեւեալ խօսակցութիւնն ունեցանք։— Եթէ գիս արգիլէին գրելէ, կը կարծեմ որ կը սպաննէի ինքզինքս։— Իսկ եթէ գիս ստիպէին գրել, կը կարծեմ թէ կը սպաննէի ինքզինքս։

Գրագէտը որո՞ւ համար կը գրէ, — իրե՞ն համար թէ ժողովուրդին համար։ Չեմ հաւատար, թէ գրագէտը կը գրէ միայն իրեն համար։ Եւ սակայն խնդիրը այդքան ալ պարզ չէ։ Որովհետեւ գրագէտներ կան, որ կը սիրեն յստակութիւն մը տալ իրենց գաղափարներուն՝ գրելով զանոնք եւ յանձնելով թուղթին։ Շատ մը գաղափարներ կը ծփան մշուշի մէջ, եւ գրագէտը կը գրէ զանոնք թանձրացնելու համար, ինչպէս մաթեմաթիկոսը թիւերուն կը յանձնէ խնդիրները լուծելու համար։ Խոստովանինք, որ շատ մասնաւոր է այս պարագան։ Ճշմարտութիւնն այն է, թէ ամէն գործ կը գրուի ժողովուրդին համար, անշուշտ մտաւորական ժողովուրդին։

Կանուխ, շատ կանուխ, երբ դեռ բան մը հրատարակելու մասին չէի մտածեր, ես կը գրէի միայն մէկ ընթերցողի համար, — Փիէր Լուիսի համար։ Քիչ չեն մէկ ընթերցողի համար գրուած գործերը, այդպէս են բոլոր թղթակցութիւնները։ Ենթադրեցէք թէ արտօնութիւն ստացանք բանալու Փարիզի սուրհանդակին բոլոր նամակները եւ կարդալու միայն սիրայինները։ Այդ նամակներուն գլխաւոր արժէքը կը կայանայ ոճին մէջ։ Այդ նամակները գրուած են որոշ նիւթի մը վրայ, որոշ ուղղութեամբ մը եւ գոհացուցիչ ազդեցութիւն մը գործելու ուժգնութեամբ։ Մի՞թէ բոլոր գրագէտներն ալ չունին նոյն հոգն ու ցանկութիւնը։ Եւ սակայն գրագէտներուն գործերը այն տարբերութիւնն ունին, որ քիչ մը լեցուած են գրականութեամբ։ Ընդհակառակն միակ ընթերցողի մը համար գրուած գործերը գրականութենէ զերծ, մաքուր եւ անկեղծ են։ Եթէ վիպագիրն ալ ճանչնար իր բոլոր ընթերցողները, ինչպէս նամակագիրը կը ճանչնայ իր ընկերը որուն կը գրէ, հարկ չըլլա՛ր թերեւս նախապատրաստութեան, աւելորդ ճիգերու, եւ նիւթին անցնէր առանց կամուրջ գործածելու։

Օրագրողները քիչ մը ծանօթ են այդ ձեւի աշխատանքին։ Արդարեւ յաճախ զարմանք կը պատճառեն օրագրողներու գործերը, որոնք կը գրուին սրճարաններու անկիւնը, երկու ժամուան մէջ։ Մինչդեռ նման գործերու համար ինծի անհրաժեշտ է մէկ շաբաթ։ Եւ ես որ օր մը օրագրող եղայ, բայց գշուտով լքեցի...»։

ՈՐՋԵՒԷԳԵՐԸ

Գիտունները կ'ուսումնասիրեն այն երեւոյթները, որոնք բնական են եւ տրամաբանական, կանոնաւոր ու մաթեմաթիքական զարգացում մը ունին։ Ընդհակառակն դիպուածագէտները (casuiste) կ'ուսումնասիրեն անբնական, դիպուածական երեւոյթները, անշուշտ գոհացնելու համար հետաքրքրութիւնը, ուրիշ ոչինչ։

Այսպէս հին ատեն ճիզուիթները երկարատեւ վիճաբանութիւններ կատարեցին, հասկնալու համար թէ հրեշտակները մա՞նչ էին թէ աղջիկ։ Այս վիճաբանութիւններուն մասնակցեցան նկարիչներն ալ, որովհետեւ կ'ուզէին հասկնալ թէ պէ՞տք է ծիծ շինել՝ հրեշտակ մը նկարելու ատեն։ Ժամանակ մը մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած էր այն հարցը թէ Ադամ պորտ ունէ՞ր։ Արդարեւ եթէ Աստուած ինք ստեղծեց Ադամը, եթէ արգանդի մը պտուղը չէր ան, այն ատեն պորտ չպիտի ունենար մարդկութեան հայրը։

Եւ վերջապէս երկար ատենէ ի վեր կը վիճին նաեւ թէ իրապէս կարելի՞ է որձեւէգ ծնիլ։ Վերջերս Թուրքիայէն յաճախ լուրեր կը հասնէին թէ հանըմ մը յանկարծ ինքզինք տղամարդ զգացեր, եւ փոքրիկ գործողութիւն մը կրելէ յետոյ երէկուան կինը այսօր այր մարդու գործ կը կատարէ։

Տիկին Լիւսի Տըլարիւ-Մարտրիւս կ'ընդունի, առանց որեւէ կասկածի, թէ գոյութիւն ունի որձեւէգը եւ վէպով մը կ'աշխատի տալ որձեւէգերու հոգեբանութիւնը։

Այս վէպին հերոսը երկուութեան մը ողբերգական զգայութիւնն ունի, բայց յայտնի հակումով մը դէպի առնականութիւն, դէպի առնական խաղերը, ձիարշաւները, որոնց համար կը խենթենայ ինքն ալ, մանչուկ տիկին հեղինակը։

ՄԻՍԹՐԱԼԻ ՏՕՆԵՐԸ

Ֆրանսա կը տօնէ Միսթրալի ծննդեան հարիւրամեակը։

Եւ հիմա ֆրանսական բոլոր թերթերն ու պարբերականները լեցուն են փառաբանութեամբն այս գաւառապաշտ բանաստեղծին, որուն անունը գետի մը պէս կ'երկարի, ոռոգելով երկրին բոլոր շրջանները։ Ոչ մէկ գրագէտ այսքան փառք վայելած է։

Ֆրէտէրիք Միսթրալ ծնաւ 1830ին Մայեանի մէջ (Մարսիլիոյ մօտ) եւ մեռաւ 1914ին։

Գեղեցիկ երիտասարդ մըն էր եւ գեղեցիկ մնաց մինչեւ իր ծերութիւնը։ «Այծեամի վիզ ունէր, եւ առնական անդիմադրելի հրապոյր մը, որ, նոյնիսկ երբ ծեր էր, խռովք կու տար Արլի աղջիկներուն»։

Մոնփէլիէի մէջ հիմնական ուսում մը ստացաւ, սորվեցաւ յունարէն եւ լատիներէն, բնագրին մէջ կարդալու համար Հոմերոսն ու Վիրգիլիոսը։

Հայրը հողատէր էր, ունէր ձիթենիներու եւ այգիներու ընդարձակ արտեր։ Եւ Միսթրալ, թաղուած այդ գեղեցիկ բնութեան մէջ, մնաց միշտ գիւղացի եւ բընութեան երգիչ։ Ան չբաժնուեցաւ Րոն նահանգի զուարթ, կրակոտ եւ սիրավառ կիներէն, որոնց հետ պարեց եւ որոնցմով ներշընչուեցաւ։

Լամարթինն էր, որ պատմական մէկ յօդուածով համբաւ շինեց այս գաւառացի երգիչին։

Վերջերս Փիէր տը Նոլհաքն էր գլխաւոր հիացողը, որ խորունկ ուսումնասիրութիւններ կատարեց Միսթրալի վրայ եւ ջերմութեան նոյն երակը գտաւ Հոմերոսի եւ Միսթրալի մէջ։

Միսթրալ ողջուցն ալ ճանչցաւ փառքը, ոչ միայն Նոպէլի մրցանակն ստացաւ, այլ մինչեւ իսկ գրագէտները ուխտի կ'երթային իրեն գրեթէ ամէն տարի։

Գաւառական լեզուին, մասնաւորաբար հարաւային մեծ գաւառաբարբառին սէրովը լեցուած, — այդ լեզուով գրեց իր գործերը, — ուզեց Ֆրանսերէնը կենդանացնել գաւառական բառերով եւ հիմնեց բացօթեայ կաճառ մը Օք գաւառաբարբառին ուսումնասիրութեան համար։ Այսպէս ստեղծուեցաւ (1854) «Ֆէլիպրիժ» գրական դպրոցը, գաւառաբարբառներու սէրը, որուն դէմ եւ բոլոր գաւառաբարբառներուն դէմ ետքէն կրակ պիտի տեղար Փարիզի կառավարութիւնը։

Ինչո՞ւ, ուրեմն, այսքան սէր Միսթրալի հանդէպ, որ գաւառապաշտութիւն կը քարոզէ։ Ատիկա քաղաքական խորունկ հարց մըն է, եւ ուսումնասիրութեան առանձին նիւթ։

Յառաջի ընթերցողները այս էջերուն մէջ կարդացած են թարգմանութիւններ Միսթրալէն։ Յիշենք իր գործերը, Միրէյլ, Քալէնտալ, Րոն։ Որոշ չափով կը յիշեցնէ մեր Թլկատինցին, այն դիրքովը, որ ան ունի մեր գրականութեան մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

1930-1931

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԵՂԱՆԱԿԸ

Երեւանի Լուսաւորութեան գործավարութեան շէնքին մէջ հաւաքոյթ մը սարքուած էր օգոստոսի ընթացքին։ Այդ հաւաքոյթին մէջ Հայաստանի բոլոր թատրոններուն ներկայացուցիչները տուին իրենց զեկոյցները 1930-1931 թատերական պատրաստութեանց մասին։

Երեւանի պետական թատրոնը ծրագրած է իր ներկայացումները դարձնել ժողովրդական, երեւալ բանուորական եւ գիւղացիական շրջաններու մէջ։ Խումբը դեռ չէ յաջողած լրացնել իր դերասանական կազմը։ Կը պակսին փորձ դերասաններ, մասնաւորապէս կիներ։ Մնայուն բեմավարն է Գուլլակեան, որուն կ'օժանդակեն Վաղարշեան եւ Ղամիրխանեան։ Բեմավար Խաչատրեան եւս պիտի պատրաստէ ներկայացում մը։

Լուսաւորութեան գործավար Եղիազարեան պայմանաւորուած է յայտնի ռուս բեմավար Ստանիսլավսկիի հետ, որ ներկայացում մը պիտի տայ Երեւանի մէջ։ Խաղացանկին մէջ նախընտրութիւն պիտի տրուի հայագիր գործերու։ Տիգրան Հախումեան կը պատրաստէ թատերախաղ մը գիւղատնտեսական շարժման կեանքէն։ Թոթովենց կը պատրաստէ ճարտարապետական ոճին մասին հինի ու նորի պայքարին շուրջ թատերերգութիւն մը։ Թատրոնին վարչութիւնը ունի նաեւ պատրաստ երկու խաղեր, զորս վերամշակութեան պիտի ենթարկէ։ Յառաջիկայ տարի պիտի կրկնուին նաեւ «Ցասումը», «Հրէ կամուրջը», «Երբ աքաղաղները կանչում են», «Պեպօ» եւ «Խաթաբալա»։

Որոշուած է որ պետական թատրոնը այս աշնան սկսի «անընդհատ խաղարկութեան», այնպէս որ փոխանակ 148ի, այս տարի պիտի տրուի 250—300 ներկայացում։ Պիտի տրուին նաեւ ցերեկոյթներ։

Լենինականի պետական թատրոնը լրացուցած է իր դերասանական խումբին կազմը։ Բագուէն հրաւիրեց դերասանուհի Ճամէնը եւ Երեւանէն դերասան Ջանանը։ Մնայուն բեմավարն է Աճէմեան։ Խաչատրեան եւս պիտի տայ մէկ կամ երկու ներկայացում։ Անցեալ տարուան խաղերէն պիտի կրկնուին «Մարոքս»ը, «Ցասում»ը «Լեռ»ը, նաեւ հայագիր եւ հայացուած խաղեր։ Թատերախաղ մըն ալ պիտի գրուի Լենինականի հիւսուածեղէնի գործարանին բանուորներուն կողմէ հաւաքաբար։

Թուրք շրջիկ թատրոնը վերածուեցաւ պետական թատրոնի։ Պէտք կայ դերասաններու։

Պատանիներու թատրոնին համար բեմավար նշանակուած են Գուլլակեան, Ղամիրխանեան, Քալանթար, Վաղարշ։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ

Թէ Փարիզ որքա՛ն առողջ է, ցոյց կու տայ հետեւեալ վիճակագրութիւնը.— Մահերու թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ։ Մէկ շաբթուան մէջ միջին հաշիւով կը մեռնին 885 հոգի, մինչդեռ վերջին շաբթուան ընթացքին մեռան 1041 հոգի։

Մեռան նաեւ 236 հոգի, որոնք Փարիզ կը բնակէին թէեւ գաւառէն եկած էին։

Մայրաքաղաքին 1041 մեռելներէն 52ը ոճիր, 13ը անձնասպանութիւն, 12 ժանտատենդ, 19ը կարմրախտ, 19ը հարսանիթ, 36ը կեղծմաշկ։ Ծնունդներու թիւը 1730։

Կը խնդրուի թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 10

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Աղջնակը պոռաց հեռուէն.

— Ալ ուրիշ բան չի գիտեր։ [...]գածը այդ է, գերեզման։ [...] գիւղին գերեզ[...]ն է, որ կը շինէ։ Հիմա պետ[...] 4 տարեկան է, առաջ 3 տա[րե]կան էր։

Ֆիլկա կանանչ խոտ ժողվեց, [...] մը շինեց եւ դրաւ ամէնէն [...] հողակոյտին վրայ։ Յանկարծ [...] պետական խիստ դէմ[...] խորունկ խորունկ շունչ առաւ, [...]նգիստ շարժումներ կատա[րեց], կ'ուզէր խօսակցիլ։ Ի վերջոյ [...]

— Որովհետեւ հայրիկս մեռ[աւ], որովհետեւ մայրիկս մեռ[աւ]. Անոնք այստեղ թաղուած [են] երկուքն ալ։ Մի՛ դպիր, հա՛, դպիր հողակոյտին, ապա թէ կը խածնեմ քեզ։

— Չէ՛, չեմ դպիր, ինչո՞ւ համար դպէի։ Իմ ալ հայրիկս ու մայրիկս մեռած են։

— Ինչո՞ւ պէտք քու հայրիկդ մայրիկդ, իմ հայրիկս ու մայրիկս ամէնէն բարի հայրիկն ու մայրիկն էին։ Ես միշտ հոս կու գամ եւ կ'աղօթեմ անոնց վրայ։

— Ի՞նչպէս կ'աղօթես։

— Ոչ մէկ կերպով։

ՍԻՐՈՅ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

— Իսկ ասոնք ալ սիրային նամակներս են, ըսաւ փոքրիկ ճարտարագէտը, Վոշկին։

Եւ սնտուկին տակէն քաշեց հանեց տրցակ մը թերթ, կարմիր ժապաւէնով մը փաթթած։

— Ասոնք իմ թղթակցութիւններս են, զորս կատարած եմ Մայիս-Ծաղիկին հետ։ Կ'ուզե՞ս որ կարդամ մէկ երկու նամակ։

Ճարտարագէտ Վոշկին, — կը յիշեցնեմ տարիքը 9 նոր լրացուց — արծարծեց պլպլուն ճրագին լոյսը, քիթին դրաւ ակնոց մը, որ ապակի չունէր, ոլորեց իր գծանկար պեխերը եւ կարդաց.

«Հրեշտակս,

Մայիս-Ծաղիկ, Մարուսիա, դուք երեւցաք այս կողմերը եւ այս պատճառաւ իմ սիրտս խոցոտեցաւ սէրով։ Ա՜խ, ձեր աչքերը աւելի մութ են քան գիշերը, ձեր բերանը փոքրիկ ու սիրուն է։ Ես գիտեմ, որ դուք սիրահարած էք ինծի։ Շատ լաւ է որ այդպէս է։ Իմ քառանիւ ինքնաշարժս, ֆորտս կանգ պիտի առնէ ձեր մօտը։ Մենք պիտի նստինք եւ կառքը պիտի սուրայ դէպի հոն ուր պէտք է, ամէն կողմ, թերեւս մինչեւ Փարիզ։ Յետոյ պիտի թռչինք հովին քմայքով ցեփիւռին մը նստած, այսինքն ամպերուն մէջ։

Մնամ ձեր յաւիտենական սիրահարը, հուչակաւոր հնարիչ, ճարտարագէտ Վոշկին, 19 տարեկան եւ երեք ամսու(*), Բուն անունս է Մակլիգին, իսկ Վոշկինը պատեբազմի անունս է։ Բարեւներս նաեւ ձեր սիրեցեալ զաւկին։

Սպասելով ձեր նամակին, անգամ մը եւս կը սպասեմ ձեր արագպատասխանին»։

Լաճը իր նամակը կը կարդար խռպոտ ձայնով մը, երբեմն կը թքնէր եւ կ'ոլորէր սովորութեան մը պէս իր պեխերը, զորս ածուխով էր շինած։

— Հիմակ ալ մտիկ ըրէ Մայիս-Ծաղիկին թիւ 17 պատասխանը։ Յուզիչ նամակ մըն է, շա՜տ յուզիչ, հաւատա՛։

«Իմ սիրեցեալ, իմ հրապուրիչ Պավլիկս...»։

— Ինծի Պավլիկ ալ կ'ըսեն, բացատրեց ճարտարագէտ Վոշկին, ընդհատելով ընթերցումը։

«Իմ սիրեցեալ, իմ հրապուրիչ Պավլիկս,

«Ես չեմ կրնար որեւէտեղ երթալ, ոչ առաջ, ոչ ետ, որովհետեւ ես շատ դժբախտ որբուհի մըն եմ, հայր չունիմ, մայր չունիմ։ Ա՜խ, ո՜րքան կը տառապիմ մինակ ըլլալուս աշխարհի վրայ, եւ ընտանեկան յարկ մը չունենալուս ցուրտին ու սառեցնող անձրեւին դէմ։ Ա՜խ, ի՜նչ դառն թշուառութիւն է այս»։

Ճարտարագէտ Վոշկին այս տողերը կարդալով այնպիսի արտայայտութիւն մը կ'առնէր, այնպիսի մեղմ ձայն մը կ'արտաբերէր, որ յուզում կը պատճառէր։

Յետոյ յանկարծ ընդհատեց ընթերցումը, հանեց ակնոցը, սկսաւ արտօրանքով խուզարկել թուղթերը, կռնակը դարձնելով Ֆիլկայի։ Յուզումէն թեթեւ մը կը դողար Ֆիլկայի կզակը։

— Ի՛նչքան տխուր կը գրէ այս անբախտ աղջիկը, ըսաւ Ֆիլկա։

Յետոյ հարցուց։

— Այդքա՞ն է միայն, ալ ուրիշ բան չէ՞ գրած։

— Ո՛չ. չվերջացաւ։ Մտիկ ըրէ վերջը, պատասխանեց ճարտարագէտ Վոշկին յուզուած եւ հագիւ արցունքները զսպած։

Եւ դարձեալ ծռեցաւ ճրագին, շարունակելու համար ընթերցումը։

— Մտիկ ըրէ.

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

(*) Վոշկին, միշտ ինքզինք մածցնելու մարմաջով, տարիքն ալ կը մեծցնէ։ Թարգմ.

ՖՈՐՏԸ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀ Կ'ՈՒԶԷ

Ֆորտ ինքնաշարժի հաստատութիւնը Պոլսոյ քաղաքապետութեան առաջարկած է որ վարձու ինքնաշարժներու սպասարկութեան մենաշնորհը իրեն տրուի։ Եթէ առաջարկը ընդունուի, Ֆորտի Պոլսոյ գործարանը պիտի ընդարձակուի։ Այս առաջարկը նախապէս ցած ինքնաշարժի հաստատութիւնը ըրած բայց մերժուած էր։ Ֆորտի առաջարկին շուրջ խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

«Սահակ - Մեսրոպ» Գրադարանին կողմէ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— փորթ տը քլիշիէն հանրակառք թիւ 40, փորթ Շամփէրէէն՝ թիւ 64, շոգեկառք՝ Սէն Լազարի կայարանէն, իջնել կառ Արժանթէօյ ուր առաջնորդներ կը սպասեն:

Կ'ուզուին *ժեռօէ եւ բուրղէ ոռպ կարող լաւ գործաւորուհիներ: Լաւ վճարում: Դիմել՝ Օր. Զապէլ,* 40 Rue de la Mare, *մէթրօ* Couronnes.

Սպասուհի կ'ուզուի

Դիմել մինչեւ կէսօր Տէր-Օհանեանց բնակարանը 128 Ave. du Roule, Neuilly,

EMPIRE Միւզիք-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարիսի: Մասն. լապօռաթուառ: Խղճամիտ եւ արագ խորհրդացկութ. ամէն օր* 9—12, 2—8 *Կիրակի* 9—12,

ՆՊԱՐԵՂԷՆԻ ընկերութիւն մը կ'ուզէ հայ յաճախորդներու համար կին մը կամ ընտանիք մը որ պիտի վարէ գինիի, նպարեղէնի լաւ մթերանոց մը: Լաւ բնակարան: Գործը ցոյց պիտի տրուի: Դիմել Etabl. Tourret 13 Bld. Beaumarchais, *Փարիզ, մէթրօ* Bastille,

ԱԿՌԱՆԵՐՈՒ դարմանում Բ. ճառագայթներու քննութեամբ: Առանց քիմքի եւ ճանկի ատամնաշարներ: Ոսկի եւ ճերմակ ակռաներ: Չափաւոր գին, խորհրդակց. վիրաբոյժ-ատամնաբուժի ժ. 2—8, *Կիրակի* 9—12, *Դիմել՝* 52 Rue de Bondy, Mêtro République, Lancry, St. Denis.

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ — ԲԺԻՇԿ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Առանց ցաւի կը քաշէ եւ կը դարմանէ ակռաները: Ոսկիէ ատամնաշար, ոսկորէ ակռաներ: Չափաւոր գին: Խորհրդակցութիւն ամէն օր ժամը 9էն 8: 3 Bld. Bélville, Métro Mélnimontant.

ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐԸ ԱՄՍԱՎՃԱՐՆԵՐՈՎ:

Շոգեկառքով կամ հանրակառքով 15 — 30 վայրկեան, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Ամսավճար՝ սկսեալ 200 ֆրանք, տուներու կառուցում, վճարման մեծ դիւրութիւններ. 15–20 տարուան մէջ: 15 տարի տուները ազատ են տուրքէ, պարտէզ, բաստի villaներ, նոր բնակարաններ գնելու կամ վարձելու համար, ամէն տեսակ գործողութիւններ, կալուածներու առ ու ծախ, գրաւ դնելու, ապահովագրութեան եւայլն:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ: Սկսուած է նոր հողաբաժիններու վաճառումը, Versaillesի մօտ Bois d'Arsyի մէջ շրջապատուած գեղեցիկ անտառով: Հաղորդակցութիւնը փարիզէն Gare Mont Parnasseէն ուղղակի, իսկ Gard Invalideէն եւ St. Lazareէն Versaillesի գիծով: Տեսնել կարելի է ամէն օր ինքնաշարժով՝ ձրի: Մանրամասնութիւններու համար դիմել

ՏԱՐԱՍՈՎ ՏԷՐ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

գրասենեակը, 18 Rue Chaussé d'Antin, Métro Opéra և Chaussé d'Aantin, ամէն օր ժամը 10—12 առաւօտները եւ 4—7 կէսօրէ վերջ, կիրակի եւ տօն օրեր ժամը 10—1: Հեռախօս Provence 87—32 եւ 82—48:

Տուներու շինութեան համար ձրի խորհրդակցութիւն մասնաւոր ճարտարագէտի մը կողմէ Գշ. եւ Եբ. օրերը ժամը 4-

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

7րդ տարի — ղեկավար՝ Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ — *116*րդ ներկայացում

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇԻ ՆՇԱՆԵԱՆ
Մօննա-Վաննայի դերին մէջ

ԹԱՏՐՈՆ ALBERT Ier 64 RUE DU ROCHER

Բացում 7րդ Թատերաշրջանի

5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ — ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի պատիւ դերասանուհի

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇԻ ՆՇԱՆԵԱՆԻ

Ա. անգամ ըլլալով պիտի ներկայացուի Մ. ՄԷԹԷՐԼԻՆԿԻ

ՄՕՆՆԱ-ՎԱՆՆԱ

Պատմական հռչակաւոր թատերախաղը *(3 արար)*

Բեմադրութիւն եւ թարգմանութիւն Տ. ՆՇԱՆԵԱՆԻ

Կը մասնակցին՝ Փարիզահայ բեմի լաւագոյն ուժերէն՝ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇԻ ՆՇԱՆԵԱՆ (Մօննա-Վաննա), Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (Կիտօ), ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ (Մառքօ), Շ. ՍԱՐԵԱՆ (Բրէնզիվալ), եւն.:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 15ԻՆ — ԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ

(երեկոյթը կ'աւարտի ճիշդ ժամը 23.30ին)

ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — 30 ՀՈԳԻ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ — ՃՈԽ ՏԷՔՈՐ ԵՒ ՀԱԳՈՒՍՏ

(Գիները սովորական) — *Անպայման փնտռեցէք ճոխ յայտագիրը*

Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ-Սամուէլ գրատունը 51 Rue Mr. le Prince. *Ճաշարան Լիլա,* 23 Rue St. Lazare *եւ ճաշարան Պլորիա* 61 Rue Mr. le Prince. *իսկ Կիրակի տոմսերը ներկայացման գիշերը սրահին:*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
16
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

16 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1366

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՓՐՈՎՈՔԱՍԻՈՆ

Մեր ընթերցողները մեծ վրդովումով պիտի կարդան Հայաստանէն նոր ազատուած իրազեկ անհատի մը տեղեկութիւնները այսօրուան թիւին մէջ։

Անկէ շաբաթներ առաջ նման տեղեկութիւններ հասած էին մեզ, սակայն մենք կ'ենթադրէինք որ կոմունիստ. կուսակցութեան կամ Չեկայի հերթական լրտեսական ձեռնարկ մըն է, Դաշնակցական անհատները ձերբակալելու, կամ գաղտնի մարմիններ գտնելու։ Բայց այս օրերուն, քանի մը տեղերէ հասած լուրերը կը պարզեն այն մեծ փրովոքասիոնը, որուն զոհ կ'երթայ Հայաստանի աշխատաւոր ժողովուրդը։

Ահա պատկերը։

Կոլխոզային աղիտալի փորձերու ընթացքին, հայ գիւղացիները ռուս գիւղացիներուն պէս, բնազդօրէն դիմադրեցին, կրելով բոլշեւիկեան անխնայ հարուածները եւ ուժասպառեցան։ Սակայն այդ կրաւորական դիմադրութիւնը պարտութեան մատնեց Ստալինը իր բոլոր հետեւորդներով։ Այդ թուականներուն վախ մը մտաւ բոլշեւիկ տիրողներու սրտին մէջ, որոնք իրենք զիրենք գտան ըմբոստ ժողովուրդի մը դէմ։ Ու հիմա ձեռնարկած են փորձելու ժողովուրդի ըմբոստական ընդունակութիւնը, որպէսզի նման ուժերն արմատախիլ ընեն, եւ ապահով շարունակեն իրենց տիրապետութիւնը։

Հայաստանի մէջ այս օրակարգը գործադրութեան կը դրուի հրէշային եղանակով մը։ Երեւանի եւ Հայաստանի գլխաւոր շրջաններու մէջ Չեկայի գաղտնի գործակալները կազմակերպած են Դաշնակցութեան կեղծ. կոմիտէ մը եւ զանազան մասնաճիւղեր։ Շինած են Դաշնակցութեան կեղծ կնիքը և գաղտնի շրջաբերականներ կը ղրկեն շրջանները այն անձերուն, որոնք կասկածելի կը թուին իրենց աչքին, և յանուն Դաշնակցութեան՝ կը հրաւիրեն զանոնք որ գաղտնի մարմիններ կազմակերպեն։ Որպէս զի դժգոհ տարրերը վստահին այդ կեղծ Դաշնակցական Կ. Կոմիտէին, անոնք՝ գաղտնի սուրհանդակներու միջոցաւ, դաշնակցական գրականութիւն կը ղրկեն՝ տարածելու համար։ Շրջաններու տրամադրութիւնը փորձելու համար, ապստամբութեան հրահանգ կուտան շրջաններուն։ Պատանիներն ու երիտասարդները լաւ տրամադրուած չեն բոլշեւիկեան իշխանութեան դէմ։ Կոմունիստական կուսակցութիւնը կրցած է բաւական թիւով երիտասարդ կորած հոգիներ գտնել, ու կազմակերպել Երիտասարդ Դաշնակցականներու կոմիտէ մը։ Ու այսպիսով, բոլոր կորիզները լրտեսներով լրացնելէ յետոյ, իրենց ցանցին մէջ առած են բազմաթիւ դժգոհ գիւղացիներ եւ պատանիներ։

Իսկական Դաշնակցականներու զգուշացումները բնական է անզօր եղած են, նկատի առնելով յարաբերութիւններու դժուարութիւնները, լրտեսական հսկողութիւնները եւ կառավարական ամբողջ ցանցը։ Ամէն վայրկեան, մատնուելու սարսափը կախուած է ամենուն գլխին։

Ու ահա Չեկան, այս նախապատրաստական աշխատանքներէն յետոյ՝ գործի կը ձեռնարկէ։ Մէկ ձեռքով ապստամբութիւններ կը սարքէ այս և այն շրջաններու մէջ, միւս ձեռքով պետութեան դէմ սկսուած ապստամբութիւնները ճնշելու կ'ելնէ իր յատուկ զօրամասերով։ Տեղ մը, համաձայն կազմուած ցուցակներու, կեղծ ցանցերուն մէջ բռնուած անձերը կը ձերբակալուին զանգուածօրէն, ուրիշ տեղ մը, զօրքը ամբողջ շրջանը կ'ասպատակէ գնդակահարելու եւ աքսորելու հազարաւոր գիւղացիներ, որոնք պատրաստուած էին ապստամբութեան դրօշը բարձրացնելու։

Հետեւա՞նքը։

Ապրիլէն ասդին՝ Հայաստանը անվերջանալի կռիւներու եւ խռովութիւններու թատերաբեմ մը դարձած է։ Երկու հազարէ աւելի մարդիկ բանտարկուած ու աքսորուած են։ Հազարէ աւելի գիւղացիներ, գնդակահարութիւններէն խուսափելու համար՝ Հայաստանի լեռներն ապաւինած են։ Մինչ Չեկայի շանթաժը կը շարունակուի, նոր կռիւներ հրահրելու եւ անբաղձալի զանգուածները ֆիզիքապէս ոչնչացնելու համար։

Ամբողջ հայութիւնը պէտք է գիտնայ։ Մենք այդ կը յայտարարենք բարձրաձայն։ Դաշնակցութիւնը տասը տարիներէ ի վեր Հայաստանի մէջ Դաշնակցութեան կնիքը չէ ունեցած և չէ գործածած։ Հայ բոլշեւիկներու ամէնէն զզուելի եւ ամէնէն վտանգաւոր փրովաքասիոնն է, որ յանուն Դաշնակցութեան, աղիտալի խռովութեան մը մատնած է մեր հայրենիքը։

Դաւադրօրէն սարքուած այս քաղաքացիական կռիւները անմեղ ռազմափորձեր չեն, այլ արիւն կը քամեն մեր ժողովուրդէն, եւ կոչուած են աւերակներու կոյտ մը դարձնել հայ գիւղաշխարհը։

Անոնք որ անընդհատ կրակ կը տեղային Դաշնակցութեան գլխին՝ հայ ժողովուրդի բարօրութեան եւ հանգստութեան անունով, անոնք, որ տասը տարիներէ ի վեր չդադրեցան գրելէ հայ ժողովուրդի իսկական եւ սրբազան պոռթկումին, փետրուար 18ի դէմ, առենն է, վերջապէս, որ իրենց բերանը բանան՝ յանուն այդ արիւնաքամ ժողովուրդի խաղաղութեան։

Երբ աղէտը իր ճակատագրական վախճանին հասնի, խեւացի խիկարութիւնն անարժէք կեղծաւորութիւն մը պիտի ըլլայ։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԱԶԱՏԱՄԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայրենիք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստ. 28).

Պոլսոյ թերթերը մեզի կը բերեն Ֆէթհի պէյի՝ Մուսթաֆա Քէմալին գրած մէկ խիստ հետաքրքրական նամակը ամբողջութեամբ։

Իր այս նամակին մէջ է որ Փարիզի նախկին Թուրք դեսպանը բացատրած է, թէ ինչո՞ւ անհրաժեշտ է կազմել երկրորդ կուսակցութիւն մը Թուրքիոյ մէջ։

Ֆէթհի պէյ նախ եւ առաջ կը խօսի իր երկրի տնտեսական եւ ելմտական ծանր տագնապի մասին, որ «առաջին ակնարկով իսկ աչքի կը զարնէ» եւ որ «միւս երկիրներէն աւելի զգալի է»: Ապա Ֆէթհի պէյ կը յայտնէ, թէ ընդհանուր պատճառներէ զատ Թուրքիոյ տարապայման տագնապը հետեւանք է «կառավարութեան հետապնդած քաղաքականութեան»:

Թէ ի՞նչ բանի մէջ Փարիզի Թուրք դեսպանը կը տեսնէ Քէմալ-Իսմէթի կառավարութեան գլխաւոր թերութիւնները, այս մասին կը գտնենք հետեւեալ բնորոշ բացատրութիւնները.

«Կառավարութիւնը մտած է ծախքերու տակ, որոնք անհամեմատ են մեր ուժերուն եւ անարդիւնաբեր են ներկայ սերունդին համար։ Այդ ծախքերը ապահովելու համար՝ ժողովուրդին ուժէն վեր տուրքեր դրուած են, եւ տեղական արհեստները եւ բերքերը պէտք եղածին պէս չեն պաշտպանուած ու քաջալերած։ Այս պատճառով մեր արտածումը տարուէ տարի նուազած է»։

Աւելորդ է ըսել, թէ կառավարութեան ըրած ծախքերու մեծագոյն մասը զինուորական պէտքերու վրայ է։

Խօսելէ ետքը թրքական թղթադրամի գահավէժ անկումի մասին եւ շեշտելէ ետքը թրքական «արդարադատութեան» պակասներն եւ արտաքին ու ներքին քաղաքականութեան թերութիւնները, Ֆէթհի պէյ կ'եզրակացնէ.

«Լօզանէն ի վեր ձեռք բերուած արդիւնքը շատ հեռու է գոհացուցիչ ըլլալէ»...

Թուրքիոյ անյաջողութեանց գլխաւոր աղբիւրը Լօզանի քոնֆերանսէն յետոյ, Ֆէթհի պէյի կարծիքով, կառավարական սխալներն ու թերութիւնները քննադատելու ազատութեան չգոյութիւնն է Թուրքիոյ մէջ։ Բան մը, զոր կարելի պիտի ըլլայ դարմանել ընդդիմադիր կուսակցութեան մը ստեղծումով։

Շատ բնորոշ է, որ քաղաքական ամէն ազատութիւնները ոտքի տակ տուող եւ ներկայ բռնապետական ռէժիմը հաստատող Մուսթաֆա Քէմալ փաշան եւս յանկարծ ըմբռներ է ազատ քննադատութեան եւ վիճաբանութեան բարիքները։ Ֆէթհի պէյին գրած իր պատասխանին մէջ ան կ'ըսէ.

«Երիտասարդութենէս ի վեր իմ պաշտպանած եւ սիրահարած մէկ դրութիւնը այն եղած է, որ ազգին գործերը ազատօրէն վիճաբանուին Ազգային Մեծ Ժողովին մէջ եւ ազգին առջեւ»։

«Ճիւմհուրիէթ», օրինակ, կը խորհի թէ «Նոր կուսակցութիւնը պիտի ծառայէ իրական ժողովրդապետութեան հաստատման եւ զարգացման»։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏՐՈՒԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՃՆՇԵԼՈՒ

Հայաստանի Չեկան սուտ ապստամբութիւններ կը սարքէ

Հայաստանէ նոր ազատուած իրազեկ անձ մը ընդարձակ տեղեկագիր մը ղրկած է մեզ, որմէ կը քաղենք հետեւեալ լուրերը։ Կը զգուշանանք մանրամասնութիւնները, անունները եւ տեղերը հրատարակութեան տալէ։

Հայաստանի Չեկան եւ կոմունիստական կուսակցութիւնը կեղծ ապստամբութիւններ սարքեցին այս տարուան Ապրիլէն մինչեւ Յունիս ամիսը։ Անոնք Երեւանի մէջ, իրենց լրտեսներէն կը կազմակերպէին Դաշնակցական կոմիտէներ, որոնք Դաշնակցական գրականութիւնը կը ցրուէին զանազան խաւերուն մէջ եւ կը հրաւիրէին անդամակցիլ գաղտնի կոմիտէին։ Չեկան շինել տուած է Դաշնակցութեան անունով կնիք մը, և այդ կնիքով, գաղտնի շրջաբերականներ կը ղրկէ զանազան շրջաններ, հրաւիրելով որ ապստամբին։ Միւս կողմէ զօրքերը եւ կոմունիստ զօրամասերը պատրաստ վիճակի մէջ կը դրուին խլրտող շրջանները ճնշելու։

Այս կոմիտէներէն մէկը Կոտայքի ժողովուրդի ըմբոստ տարրերը ժողովի հրաւիրած էր եւ ծրագրած Քանաքեռը գրաւելու։ Շատերը խաբուած այդ գրգռութենէն կը հաւաքուին ըմբոստութեան դրօշը պարզելու, երբ լուր կ'առնեն վստահելի աղբիւրէ թէ եղածը դաւադրութիւն է եւ թէ շրջապատուած են զօրքերով։ Ըմբոստները կ'ազատեն լեռը փախչելով, իսկ դաւադիրները կը մնան եւ կը միանան զօրքին։

Երեւանի մէջ կազմակերպած են երիտասարդ Դաշնակցականներու միութիւն մը, որ կուսակցութեան կնիքը օգտագործելով, պատանիներու եւ երիտասարդներու գաղտնի կազմակերպութեան անդամ կ'արձանագրեն, եւ քանի մը օր անցնելէ յետոյ, այդ բոլոր խաբուած խումբերը կը ձերբակալուին, կը գնդակահարուին կամ կ'աքսորուին։

Քիւրտ ճամբորդ մը Աշտարակի շրջանէն անցած ժամանակ հողաթումբի մը կը հանդիպի եւ մարդկային մարմնի մասեր կը տեսնէ հողէն դուրս։ Տեղացիներն իմանալով, կը ստուգեն որ 40 հոգի գնդակահարուած եւ այդ հորի մէջ լեցուած են։ Երբ ազգականները կ'ուզէին իրենց մեռեալներուն տէր դառնալ, Չեկայի զինուած գործակալները արգելք հանդիսացան։

Կեղծ դաշնակցական մարմիններ կազմակերպելու եւ շինծու ապստամբութիւններ կազմակերպելու գործը տենդագին կը շարունակուի, որու շնորհիւ ահռելի հալածանքներու ենթարկուած է ժողովուրդը։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Արարատի Քիւրտերը կը պարտուին ?

Նոյնութեամբ կուտանք Թուրք հետեւեալ զեկոյցը.

ԷՆԿԻՒՐԻ, 11 սեպտ.— Երէկ հետեւեալ ձեւով շարունակուեցան Աղրի լերան զսպումի գործողութիւնները։

Մեր ուժերը որոնք կ'առաջանային Մեծ Աղրիի (Մեծ Մասիս) հարաւային փէշերուն ամէնէն դժուար մէկ շրջանակէն, աւազակները ստիպեցին ցանուցրիւ փախչիլ եւ տիրապետեցին երկու Աղրիներու մէջտեղի կէտին։

Մեր լեռնային ուժերը, աւազակներուն առաջքը կտրելու համար, Մեծ Աղրիի ձիւնոտ մասերը մագլցեցան։ Լեռնային թնդանօթները շալկած, մեր զինուորները ամենէն ցից տեղերը բարձրացան։ Փոքր Աղրիի հարաւէն անցնող Նահանջի ճամբան առաջուընէ փակուած էր։ Այս օր առաւօտէն սկսեալ, այս լերան հիւսիսէն արեւելք երկարող ճամբաներն ալ բռնուեցան։ Աւազակները, որոնք այս ձեւով չկրցան արեւելք փախչիլ մեր սաւառնակներու եւ թնդանօթներու կրակին տակ, շուարած են եւ ցանուցրիւ վիճակի մը մատնուեցան։

Այսօրուան կռիւներուն մէջ, հրոսակները մեծ կորուստներ տուին։ Սպաննուածներուն մէջ կան նաեւ պետերու դիակներ։ Մեր կորուստը 4 վիրաւորէ կը բաղկանայ։ Գնդացիր եւ բազմաթիւ հրացան գրաւեցինք աւազակներէն։

Հարիւր Քիւրտ մեռեալներ

(Թրքական աղբիւրէ)

ԷՆԿԻՒՐԻ, 10 (Ա.Գ.).— Մեծ Մասիսի կողերուն վրայ գտնուած մեր զօրքերը կը սեղմեն պաշարման օղակը։ Աւազակներուն դիմադրութիւնը կը խորտակուի։ Աւազակները հարիւրաւոր մեռեալներ թողած են ռազմադաշտին վրայ։

Քրտ. յայտարարութիւններ Դամասկոսի մէջ

Դամասկոսէն կը հաղորդեն թէ տեղւոյն քրտական թաղերուն մէջ, պատերուն փակցուած են յայտարարութիւններ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ԶՕՐՔԵՐԸ ԴԱՍԱԼԻՔ

ՀԱԶԱՐ ԳԵՐԻ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԷՋ

Սուրիայէն ստացուած ամե[նա]վերջին տեղեկութեանց հա[մա]ձայն, քրտական ապստամբու[թ]իւնը, ըստ առաջնոյն, կը շա[րու]նակուի Արեւելեան նահանգ[նե]րու մէջ։ Սասունի շրջանի[ն] մէջ քիւրտերը կացութեան տէ[ր] են։ Արարատը ամբողջութեամ[բ] քիւրտերու ազդեցութեան տա[կ] է։ Մակուի մէջ քիւրտ աշիրէթ[ներ]ը հաւատարիմ կը մնան յե[ղ]աշրջումի... փոփոխութեան եւ պատրաստ են ի հարկին յարձակելու Թուր[]քիոյ վրայ։ Վերջերս մեծ եռու[]զեռ կը նշմարուի Քէրքուքի եւ Մուսուլի շրջանին մէջ, ուր բազմաթիւ քիւրտ աշիրէթներ կ[ը] սպասեն յարձակման հրամանի[ն]։

Վերջին կռիւներուն մէջ քիւրտերու կորուստը շատ աննշա[ն] եղած է, Ջինեալ ուժերը առան[ց] մեծ վնասներ տալու քաշուած են Արարատ, ուրկէ Թուրքերէն գրաւուած թնդանօթներով, ռմբ[]ակոծութիւնը մեծ վնասներ պատճառած է։

Թուրքերը օդանաւ չեն ղրկեր Արարատ, տեսնելով որ օգուտէ աւելի կը վնասուին։ Մինչեւ հիմակ վար առնուած են աւելի քան 15 օդանաւ։ Կ'ենթադրուի թէ աշնան կռիւները ճակատագրական պիտի ըլլան, նկատի ունենալով որ Թուրք զօրամասերը ամբողջացան եւ ստացան մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք, պարէն, ձմրան հագուստ եւ կօշիկ։

Միւս կողմէ, քիւրտերն ալ լրացուցած են իրենց պակասները։ Ուշադրութեան արժանի է Թուրք զօրքերու դասալքութիւնը, հարիւրներով կը փախչին ամէն օր, կը հաստատուի թէ քիւրտերու բռնած գերիները կը խնամուին Արարատի մէջ, որոնց թիւը հազարէ աւելի է։

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԵՒ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ՄԱՆԻՍԱՅԻ ՄԷՋ

Իզմիրէն կը տեղեկացնեն թէ նոր կուսակցութեան պետ Ալի Ֆէթհի պէյ մեծ ցոյցերով եւ խանդավառութեամբ ընդունուած է Մանիսայի մէջ, ժողովուրդը այն առթիւն ոգեւորութեան մէջ էր որ հակակառավարական ցոյցի վերածուեցաւ եւ ոստիկանութիւնը զինուորութեամբ փորձեց ցրուել ամբոխը, ընդհարումը արիւնալի եղաւ։ Ժողովուրդ եւ ոստիկանութիւն գիրկընդխառն կռուեցան։ Մեռեալներու եւ վիրաւորներու թիւը դեռ յայտնի չէ։

Ֆէթհի պէյ Մանիսացիներուն խօսեցաւ մենաշնորհներու եւ Թուրքիոյ տնտեսական կացութեան մասին։

Ժողովուրդը ուսերուն վրայ բարձրացուցած է Ֆէթհի պէյը եւ պահանջած որ կառավարութիւնը անմիջապէս հրաժարի։

Նախարարապետ Իսմէթ փաշա Էնկիւրի վերադարձաւ, Քէմալ-Իսմէթ փաշա տեսակցութենէն յետոյ, հերքուեցաւ այն լուրը թէ հանր. նախագահը կը քաջալերէ «Ազատ Հանրապետութիւն» կուսակցութիւնը։ Ֆէթհի պէյ միշտ հեռագրական յարաբերութեան մէջ է Մուսթաֆա Քէմալի հետ։ Իսմէթ փաշա հրահանգած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել ժողովուրդը կարգի հրաւիրելու համար։

Մուսթաֆա Քէմալ պահանջած է որ Ազգ. Ժողովի նախագահին մասնակցութեամբ քննիչ յանձնախումբ կազմուի, Իզմիրի եւ Մանիսայի դէպքերը քննելու համար։

Վերջնապէս յայտնի եղաւ որ Իզմիրի ամբողջ նահանգը Նոր կուսակցութեան հետ է։ Նոր ընտրութիւններու պարագային, Խալքը ոչ մէկ թեկնածու չպիտի կրնայ յաջողցնել։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Տարիէ մը հետէ աշխարհի բոլոր մեծ թերթերու ելմտական բաժինները կը լեցուին գրեթէ բացառաբար միջազգային տագնապին նուիրուած յօդուածներով:

Արդարեւ պատմութեան մէջ քիչ անգամներ տնտեսական տագնապ մը այսչափ միջազգային բնոյթ ստացած եւ այսչափ երկարատեւ եղած է եւ ինչ որ աւելի սուր կերպարանք մը կուտայ խնդրին, ելմտական եւ քաղաքական տագնապներու զուգահեռ ընթացքն է շատ մը երկիրներու մէջ, ուր դժուար է յաճախ որոշապէս հաստատել թէ ելմտական կացութի՞ւնն է քաղաքականի հետեւանքը թէ քաղաքականն է ելմտականի պատճառը:

Նախորդ յօդուածով մը պարզեցինք Նոխանիւթերու գիներուն աննախընթաց անկումը իբր հետեւանք արհեստագործեալ ապրանքներու գերարտադրութեան եւ ստոր սպառման. կ'արժէ անդրադառնալ նաեւ տնտեսական տագնապի մէկ ուրիշ պատճառին, այսինքն միջազգային քաղաքական անստոյգ եւ փոթորկալից կացութեան վրայ:

Եւրոպայի մէջ՝ Գերմանիա կը գտնուի ճակատագրական բնոյթ ունեցող ընտրութեանց նախօրեակին. խորապէս կրնայ ազդուիլ անոր տնտեսական վիճակը, նայելով թէ ինչ պիտի ըլլայ ընտրութեանց արդիւնքը: Եթէ ազգայնականներն յաջողին, Եընգի ծրագրի կիրառման դէմ կրնան շատ մը դժուարութիւններ յարուցանել եւ կնճռոտել դաշնակիցներու փոխյարաբերութիւնները. ընդհակառակն եթէ արմատական տարրերն յաջողին, ստիպուած պիտի ըլլան նոր տուրքեր նշանակել պետական հաշուեցոյցը հաւասարակշռելու համար, ինչ որ պիտի դժգոհացնէ երկրին միջակարգին ու աղքատ դասակարգը. յամենայն դէպս համայնավարները դարանակալ կը սպասեն պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալու համար:

Լեհաստան եւ Ռումանիա չկրցան տակաւին հաստատուն վարչաձեւ մը գտնել, որ գոհացնէ այդ ժողովուրդներու ստուար մեծամասնութիւնը: Ռումանիա իր կարողութեներն աւելի ընդարձակուեցաւ եւ դժուարութեանց կը բախի արեւելեան հին եւ արեւմտեան նոր Ռումէններու համակեցութիւնը: Այս վերջինները վարժուած էին աւստրօհունգարական պետական կազմակերպութեան եւ կը դժուարանան այժմ Պուքրէշի կիսարեւելեան վարչաձեւին տոկալու:

Իսկ Լեհաստան տակաւին ինքզինք չգտաւ եւ տասը տարին բաւական չեղաւ կարծես ժողովուրդը ազատութեան եւ ինքնակառավարման ձեւերուն հետ հաշտեցնելու համար: Երկար ժամանակ խաւարի մէջ մնացած աչքերը դժուարութիւն կը քաշեն լոյսին վարժուելու համար...:

Սպանիա եւ Իտալիա բաւական ժամանակէ հետէ կորսնցուցած են իրենց խորհրդարանական ազատութիւնն, ինչ որ երաշխիք մը չէ թէ տիրող վարչաձեւերը հաստատուն են եւ տեւական:

Չենք խօսիր Պուլկարիոյ եւ Ռուսիոյ վրայ, որոնց ժողովուրդները ազատութեան ճիրաններուն մէջ կը տուայտին առանց որեւէ սփոփման յոյսի կամ ակնկալութեան:

Անգլիոյ մէջ ալ բանուորական դահլիճը կը տարուբերի իր քայլերուն մէջ, երբեմն ազատականներուն, երբեմն պահպանողականներուն յարելով եւ ակներեւ է թէ իր գոյութիւնը կը պարտի միայն այդ երկու կուսակցութեանց հակամարտութեան: Դահլիճ մը որ իր ետեւ չունի խորհրդարանական մեծամասն զանգուած մը, խաղալիկ է այս կամ այն խմբակցութեան ձեռքը եւ չիկրնար ըսուիլ թէ հաստատուն է եւ տեւական:

Ասիոյ մէջ Հնդկաստան, Չինաստան եւ Հնդկաչին հրաբխային վիճակի մէջ են երկար ժամանակներէ ի վեր: Չինաստանի մէջ քաղաքային պատերազմը ամէն օր նոր ձեւ եւ սաստկութիւն կը ստանայ եւ եթէ համայնավարներն յաղթական հանդիսանան վերջ ի վերջոյ, կարելի է այժմէն կռահել թէ ինչ պիտի ըլլայ հետեւանքը:

Հնդկաստանի մէջ կացութիւնն օրէ օր կը բարդանայ. պահպանողականները կը մեղադրեն աշխատաւորականներն իրենց թոյլատու վերաբերման համար, բայց ապահովապէս կարելի չէ հաւաստել թէ զսպողական խիստ միջոցներն աւելի նպաստաւոր արդիւնքներու պիտի յանգէին:

Հնդկաչինի մէջ համայնավար տօնկինցիները բաւական կը զբաղեցնեն Ֆրանսական վարչութիւնը եւ երկրի ներքին մասերը գրեթէ առանձնացած են եւ կտրուած ծովեզերքներէն:

Ցամենայն դէպս, այդ երեք երկիրներու մօտ մէկ միլիառ բնակչութիւնը, այսինքն երկրի բնակչութեան կէսը գադրած է բնականոն կեանք մը վայելելէ եւ հետեւաբար բնականոն կերպով սպառելէ, եթէ ընդունինք թէ այդ բազմութեան իւրաքանչիւր անհատը տարին 100 Ֆր. ապրանք կը գնէր Եւրոպայէն, կամ կը ծախէր անոր աւելի հարիւր միլիառի գումար մը, որմէ զրկուած է եւրոպական ճարտարարուեստը:

Հարաւային Ամերիկան ալ կը մնայ ընդհանուր հօսանքին եւ Արժանթինի մէջ ծագած յեղափոխութիւնը կը վերջանայ Ուրիբուրի զօրավարի յաղթանակով: Աւելի բախտաւոր պիտի ըլլա՞յ այս դիկտատորը քան նախկին փորձառու արմատական Իրիկուայի նախագահը: Մաղթենք որ յաջողի, մանաւանդ որ շատ մը հայրենակիցներ ունինք որոնք կ'ապրին Պուէնոս Այրէսի մէջ եւ շրջակաները. բայց կացութիւնը շատ բարդ է եւ ցորենն ու բուրդը որ այդ երկրի գլխաւոր բերքերն են, շատ աժանցած են եւ միայն Արժանթինի պետական անձերու կամքէն կախուած չէ անոնց սպառման քանակութիւնն աւելցնել կամ գիները բարձրացնել:

Այս ամէն քաղաքական շփոթութիւններն անշուշտ միջազգային տնտեսական տագնապը թեթեւցնելու բնոյթ չունին. ընդհակառակը մին միւսն աւելի կը սաստկացնէ: Անգործութիւնն ամենուրեք վտանգաւոր համեմատութիւն կը ստանայ եւ հետեւանքները կրնան կարծուածէն աւելի աղէտաբեր ըլլալ:

Եւրոպայի պետական անձերը լաւ տեղեակ են այս կացութեան հաւանական հետեւանքներուն եւ Ժընեւ հաւաքուած 27 եւրոպական պետութեանց ներկայացուցիչ՝ 22 արտաքին գործոց նախարարները սրտի մեծ սփոփումով է որ քուէարկեցին եւրոպական դաշնակցային միութեան մը գաղափարին սկզբունքով իրենց համաձայն ըլլալնին:

Ազգաժողովի խորհուրդն օրակարգ մը քուէարկեց որով կ'ըսէ. «պետութեանց ներկայացուցիչները համոզուած են թէ եւրոպական պետութեանց սերտ համագործակցութիւն մը միջազգային ամէն մարզերու մէջ՝ կենսական կարեւորութիւն ունի աշխարհի խաղաղութեան համար»:

Մաղթենք որ այս սկզբունքային համաձայնութիւնը փոխուի գործնական իրականութեան, որովհետեւ առանց այդ համագործակցութեան, անկարելի է իրական խաղաղութիւն եւ առանց իրական խաղաղութեան, ալ անկարելի է կեանքի բարելաւում:

Մ. Ց.

ՈՒԹ ԵՐԿԻՐ ՈՒԹՕՐԷՆ

Բ.

Մինակ էի կառաքաժնիս մէջ մինչեւ Միլան: Միլանի մէջ մարդ մը իր կնոջ հետ եւ երկու չափահաս տղաքներով ինծի դրացի եկան ու խօսք բացուեցաւ:

Խօսակիցս իտալացի գնդապետ մըն է: Նախկին զինուորական կցորդ Տրապիզոնի եւ ուրիշ իտալական հիւպատոսարաններու, անուշ եւ հետաքրքիր դէմքով մարդ մը: Ինք եւ իր կինը՝ բարձրահասակ եւ գեղեցիկ. լաւ Ֆրանսերէն կը խօսին: Կը խօսին նաեւ անգլերէն. բայց երկուստեք նախընտրեցինք Ֆրանսերէն խօսիլ:

Ամէն մարդ կրնայ գուշակել արդէն որ գնդապետին հետ օդի տաքութեան կամ Իտալիոյ գեղեցկութեան մասին չէր որ խօսեցանք, այլ միայն Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին մասին:

— Կը ճանչնամ Շապին Գարահիսարը— ըսաւ գնդապետը, կը ճանչնամ մանաւանդ Տրապիզոնը եւ հոն աչքի ինկող առեւտրականներն ու մտաւորականները: Եղած եմ Զառա, ուր եթէ Հայեր չըլլային, քանըչորս ժամ անհնար կ'ըլլար մնալ տեղացի Թուրքերու եւ Քիւրտերու մէջ:

Առանձնապէս եւ շատ լաւ կը յիշեմ Շապին Գարահիսարը, զոր պիտի ուզէի որ իտալական քաղաք մը ըլլար կամ գոնէ իտալացիք նման քաղաք մը ունենային: Եւ ի հարկէ ծանօթ եմ Հայոց պատմութեան որ աչա հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր ջարդերու շղթայ մըն է: Երբ անցեալ ձմեռ իմ գիւղակիս մէջ, նախկին զինուորական ընկերներ իրենց ընտանիքով խնջոյք կ'ընէինք, սալոնի խաղերուն մէջ օգտակար մրցումներ սարքեցինք: Հարցումներէն մէկը հետեւեալն էր, թէ ո՞ր ժողովուրդն է ամէնէն յամառը եւ անբաժան կապուած իր հայրենիքին: Տասներկու մասնակցողներէն հինգը գրած էին հայ անունը, իսկ միւսները զանազան անուններ: Եւ կը հաւատացնեմ ձեզ որ Եւրոպայի մէջ, ձեր ժողովուրդը ամէնէն աւելի Իտալիոյ ծանօթ է, որուն համար միակ արգելքը ընդհ. քաղաքականութիւնն է Հայերու օգտակար հանդիսանալու համար:

Կը խօսինք երկար, կը պատմենք դրուագներ: Բայց երբ հայ ժողովրդի մասին կը խօսիս, ժամանակը շուտ կ'անցնի: Այդպէս է եղեր միշտ, դաշնագրերու, ժողոներու, խորհրդաժողովներու մէջ ալ: Երբ կարգը եկած է Հայերուն, արդէն ամէն մարդ աճապարանքի մէջ եղած է մեկնելու, վերջացնելու:

Դեռ շատ կրնայինք խօսիլ իտալացի զինուորականին հետ, բայց ահա Վենետիկի ջուրէ փողոցները:

Վենետիկ, աշխարհի ամէնէն աւելի մարդ քաշող քաղաքն է: Հոն մնալ, հոն ապրիլ քանի մը օր բոլոր մարդոց համար կարծես հրամայական պահանջ է: Անկէ դուրս եղել եւ «չսիրեցի» ըսել չէ լսուած եւ երբեք չի լսուիր:

Վենետիկի փողոցները ջուր է, հանրակառքերը փոքր շոգենաւեր, ինքշարժերը նաւակներ (կոնտոլ):

Հինգերրորդ դարէն է այս անգին հնութիւնը: Կ'ըսեն եւ պատմութիւնն ալ կը հաստատէ որ փոքր Ասիայէն գաղթողներ հիմնեցին Վենետիկը: Հարիւր հինգ կղզեակներէ բաղկացած այս աննման քաղաքը, որ միակն է իր տեսակին մէջ, կը պոռայ երեսիդ համեստօրէն, որ ինք Վենետիկն է, տիեզերքի այնքան ծանօթ Վենետիկը, որ կը լողայ արուեստի ու պատմութեան մէջ: Պալատներէն, թանգարաններէն եւ եկեղեցիներէն մինչեւ աւանդական կոնտոլները քեզի կը խօսին արուեստի եւ փառքի մասին: Մեծ քաղաքներու ժխորէն յոգնած ուղեղներն ու խլացած ականջները կը թեթեւնան, կը դարմանուին, կը կազդուրուին մէկ խօսքով, արուեստի այս հսկայ աւազանին մէջ: Ցուզում եւ ուրախութիւն իրար կը խառնուին: Երբ կը մտածես քու ամէնէն սիրածիդ մասին որ չպիտի տեսնէ Վենետիկը, կ'ընդվզիս եւ կը բարկանաս: Բայց ինչ որ ալ ընես, Վենետիկը կ'ընէ իր վենետիկութիւնը, կը մխիթարէ, կը կազդուրէ, սիրտ կու տայ քեզի:

Պատմութեան ամէնէն թանկագին էջերը հոն ժամադրուած են: Ի՞նչ կարելի է ընել երկու օրուան մէջ, ո՞ր մէկը տեսնել: Ամէնը իրարմէ գեղեցիկ, իրարմէ հոյակապ: Կը շուարիս բայց այդ շուարումիդ մէջ անպայման չես մոռնար այցելելու Վենետիկի Հայոց վանքը, Սուրբ Մարկոսի եկեղեցին եւ Հրապարակը, արուեստի կաճառը եւ Լիտօն:

Կայարանէն մեկնող փոքրիկ շոգենաւը մեզ կը տանի նախ Ս. Մարկոս եկեղեցին: Հոն շոգենաւը պէտք է փոխել Ս. Ղազար երթալու համար: Ս. Ղազարը քիչ մը զատուած է Վենետիկի կղզեխումբէն, իր ամիջական դրացին ուրիշ կղզի մըն է, որուն մէջ խոշոր յիմարանոց մը կայ: Զարմանալի հակասութիւն: Այդ երկուքը իրարու քով. քիչ մը տարօրինակ է: Ս. Ղազարու կղզիէն փոքրիկ ու տախտակէ կամրջակ մը կ'երկարի ծովուն մէջ: Ամայի է կղզին, ձայն ձուն չկայ: Ցառաջացայ պարտէզին մէջէն դէպի դուռը: Երիտասարդ վարդապետ մը զիս դիմաւորեց, խնդումերես, հաճոյակատար: Հարցուցի թէ Փարիզի վարդապետներէն կա՞ն: Այո, մէկ հատ կայ եղեր, միւսները եւ բոլոր միաբանութիւնը մեկներ են ամարանոց աշակերտներուն հետ: Վանքը մնացած միաբաններէն մէկը ինծի կը պտըտցնէ վանքին բոլոր կողմերը: Թիւերով թուականներով եւ անուններով կը բացատրէ ամէն ինչ: Կ'ելլենք թանգարանը ուր հասարակ առարկայ չկայ, ամէն ինչ թանկագին եւ հին, ինչպէս եւ գեղեցիկ ու պատմական:

Բայց վանքին իսկական հարստութիւնը կը կազմեն եօթներորդ դարէն սկսեալ ձեռագիր աւետարաններն ու աստուածաշունչերը:

Նափոլէոն երրորդ իր իւղաներկ նկարը նուիրած է վանքի թանգարանին: Իտալիոյ թագաւորը իր տասնեւմէկհատոր դրամներու հաւաքածոն նուիրած է վանքին եւ այսպէս բազմաթիւ նուէրներ թանկագին եւ մեծարժէք: Երբ մանաւանդ կը թղթատես այցելուներու տոմարը, մասնաւորաբար թագաւորներու տոմարը, կը տեսնես անուններ հինէն եւ նորէն, կայսրեր, թագաւորներ, թագուհիներ, վարչապետներ եւ վերջապէս պետական դէմքեր, որոնք իրենց հիացումն ու զարմանքը կը յայտնեն Վենետիկի Հայոց վանքի մասին:

Երկու դարու կեանք ունի Վենետիկի Ս. Ղազարը: Դեռ առողջ ու դիմացկուն կ'երեւին անոր կուրծքի վանդակները: Լաւ է, շատ լաւ: Մաղթենք որ դեռ դարեր կանգուն մնայ այս կոթողը հին Հայոց, հին Հռովմայեցւոց երկրին խաղաղ ջուրին մէջ

Ս. Ղազարէն մեկնեցայ անգամ մըն ալ այցելելու մտադրութեամբ: Բայց ափսո՜ս չկրցայ:

Յ. ՊՈՒՌՈՒՆՃԵԱՆ

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ ՍՐԲԱԶԱՆԸ

... Օգոստոս 16ին

Արտասահմանի մեր մամուլը քանիցս զբաղուեց հարաւային Պարսկաստանի առաջնորդ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսի խնդրով եւ բազմաթիւ փաստերով շեշտեց նրա վնասակար գործունէութիւնը այդ շրջանում, բայց մեր հակառակորդները՝ ըստ իրենց կեղտոտ սովորութեանց միշտ էլ տարբեր ձեւով բացատրեցին այդ ամէնը: Իսկ «Հայաստանի Կոչնակ»ի Պ. խմբագիրը առանց գործին ծանօթ լինելու Ամերիկայից սաւառնելով Պարսկաստան, այդ բոլորի մեղքը Ներսէս արքեպիսկոպոս Մելիքթանգեանի մէջ գտաւ:

Բոլորովին ցանկութիւն չունէինք մէկ վարկաբեկուած հոգեւորականի մասին նորից թերթի էջերը զբաղեցնել, բայց նոր Սպահանից ստացուած մէկ նամակ կարդալէ յետոյ, չենք կարող լռութեամբ անցնել եւ յարգելի ընթերցողի ուշադրութեանը չը յանձնել:

Ահա այդ նամակից կը քաղեմ հետեւեալ մանրամասնութիւնները, եզրակացութիւնը թողնելով ընթերցողին հանելու:

— Յարգելի . . .

«Հայրենիք» օրաթերթին մէջ գրուած էր Մեսրոպ Մագիստրոսի մասին, «Կարմիր առաքեալը սեւ վեղարի տակ» ամենահեշտ որակումն է, որ տրուած է նրա մասին եւ առանց վերապահութեան կարելի է ասել, որ բացարձակապէս բոլշեւիկեան ագենտ է:

Էջմիածնից ուղարկուած այդ գերագոյն չարիքը լուրջ վտանգի առաջ է կանգնեցրել Պարսկահայութեան, կասկածելի դարձնելով կառավարութեան աչքին:

Հասարակական կրթական բոլոր հիմնարկութիւններն ու մարմինները բացարձակ քայքայումի ենթարկեց:

Մի ամբողջ տարի դպրոցն առանց հոգաբարձութեան կառավարեց, վերջապէս լուսաւորութեան նախարարի պահանջով ընտրութիւն նշանակեց, մի շարք զեղծումներից ապօրինութիւններից յետոյ, պարտութեան մատնեց, վերջն էլ հիւանդութեան պատրւակով ուզեց խանգարել ընտրութիւնը, բայց վախենալով խռնուած ժողովրդի ցասումից գլուխն ազատելու համար, իր ստորագրութեամբ վաւերացրեց այդ արձանագրութիւնը, որով լիազօրում է[...] հանգապետին վճիռ տալ[...] արբիտր: Այդ ստորագրութ[...] էլ չյարգեց եւ ստիպուած[...] թէհրան գաղթել: Նրա գնա[...] յետոյ, նահանգապետը յայ[...] բարեց հասարակական ժո[...] ընտրութեան արդիւնքը[...] տութիւն ժողովրդին: Կառա[...] րութեան համար պարզ[...] այդ բոլորն Մեսրոպ արքե[...] կոպոսը անում է դրսի[...] դրանքով:

Հոգաբարձութիւնը[...] անցնելուց յետոյ էլ փոր[...] խանգարել, բայց այդ էլ[...] ջողուեց. փորձում է Ա. Շ[...] զարեանին տեսուչ պահե[...] բայց երբ կառավարութ[...] խուզարկում է, գտնում է[...] ւիկեան հարուստ գրակ[...] թիւն «Լէնինիզմ», «Տրոց[...] եւ այլն: Միաժամանակ[...] րից հաւաքում է Ասլան[...] նազարեանի գրած բոլշեւի[...] բրոշիւրները, բոլորն էլ[...] պագանդային եւ անառ[...] թեան նուիրուած: Գրաւ[...] նոյնպէս գիւղական դպրոց[...] ուղարկած Մագիստրոսի[...] նական ձեռագիր նամակ[...] ղարկուած 17 կտոր բրոշիւ[...]

Ահա այդ բոլորից յետ[...] որ Մարիֆը պարզօրէն յա[...] րարում է, որ Ա. Շահնազ[...] նը դատի տակ է եւ չի[...] տեսուչ լինել:

Ու այսպիսի «արժանիքն[...] օժտուած առաջնորդի եւ[...] «անկուսակցական» յայտ[...] րող տեսչի պատճառով,[...] հանի շրջանի հայութիւնը[...] կածելի է դառնում կառավ[...] թեան աչքին: Պաշտօնե[...] առանց քաշուելու իրենց[...] ցութեան մէջ ասում են[...] ձեր սրբազանը բոլշեւիկ[...] դուք ինչ կը լինէք»:

Թէհրանում էլ հանգ[...] մնում եւ այս ու այն[...] րութիւնների դռներն է[...] բայց ուշադրութիւն դ[...] չկայ. այժմ էլ տենդոտ[...] աշխատում է կաթողիկոսի[...] ընտրութեան համար:

Հնդկաստանից խոշոր[...] մարներ է բերել Էջմիածնի[...] նունով, բայց փշրանքներ[...] հասցնում:

Մի նմուշ տամ, որ[...] պարզ լինի:

Կալկաթայի Հ. Ե. Կ.[...] հութիւնը երեք տարի[...] հատ ամսական 500[...] ուղարկել իր անունով, որ[...] ռ. իրեն, իսկ 350 գիր[...] դպրոցների համար, պ[...] է, որ դպրոցների վրայ[...] չի ծախսել:

Կ. Վարչութիւնը հա[...] պահանջում, պատասխան[...] որ քարտուղար չունի.[...] չի կարող հաշիւ ուղարկել[...] տուղար ունենալն էլ հա[...] կան վարչութեան հետ[...] պում. իսկ այդ վարչ[...] երկու տարուց աւելի[...] լուծել է եւ ընտրութիւն[...] նում, չի էլ կատարելու[...] պիսով յաւիտեան էլ հա[...] տալու. թէեւ վանքում[...] աւելի գրողներ ունի, ի[...] անգրագէտ չէ. Նման շատ[...] ների պատմութիւն կայ:

Տեղիս ժողովուրդը[...] հինգ մատի պէս է ճան[...] Մեսրոպ արքեպիսկոպ[...] իր ընտրութեամբ եկաւ[...] որ անարժան հովիւը չի[...] ապրել իր փառքի մէջ»:

ԽԱՐ[...]

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Սթօքհոլմի սովետակ[...] պանուհիին ամուսինը,[...] Նաւաշ Դիբէնկօ, որ մեծ գ[...] խաղաց ընդհ. պատերազմ[...] թացքին, եւ վեց ամիսէ ի[...] ամուսինն էր տիկին Ք[...] դեսպանուհիին, անձնա[...] դաւ:

*** Մոսկուայի մօտ,[...] վա կայարանէն քիչ մը[...] շոգեկառքի ծանր արկած[...] ընթացքին սպաննուեցա[...] հոգի ըստ բոլշեւիկեան[...] ներու, 100 հոգի ըստ[...] թղթակիցներու:

ՔԻՐՏԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Չ

Յուլիս 13ին, Թուրքերը կը ծանուցանէին թէ յեղափոխութիւնը իրականապէս խեղդուած էր բացի Էկրիէն, որուն վրայ պիտի յարձակէին Յուլիս 18ին։ Օգոստ. 18ը անցաւ եւ այս յարձակումը դեռ չկրցաւ տեղի ունենալ,

Թուրքերը անկարող են յարձակողականի սկսիլ իրենց զօրքերու ներկայ վիճակով։ Չէնքի տակ կանչած են 901, 902, 903, 904 եւ 905 դասերը, նոյնիսկ այս դասերէն անոնք՝ որոնք արտասահման կը գտնուէին։ Այս օգնական ուժերուն ժամանումէն եւ նոր ռազմամթերքի ըստացուելէն ետքն է որ անոնք կրնան յարձակողականի անցնիլ։

Թուրք հրամանատարութիւնք զեկոյցով մը հաղորդեց թէ Զիլանի հովիտը ծածկուած էր 3000 քիւրտ դիակներով, ըսպաննուած՝ Թուրքերու կողմէ։

Այս զեկոյցէն ընթերցողները կարծած կրնան ըլլալ թէ քիւրտ պատերազմիկներ է որ սպաննուած են Թուրքերու կողմէ։ Արդ, Թող չխաբուին։ Թուրքերը պարպեցին 220 գիւղերու անպաշտպան բնակիչները, զանոնք ամբաստանելով որ ուտեստ եւ տեղեկութիւններ հայթայթած են Քիւրտերուն եւ ոչնչացուցին անմիջապէս այս գիւղերը։

Այս գիւղերուն 10,000 բնակիչները, տարագրութեան պատրուակով, Զիլանի հովիտը քշուեցան, ուր 3000 կիներ, մանուկներ եւ անզէն ու անպաշտպան ծերունիներ հնձուեցան Թրքական գնդացիրներով։

Հոյպուն, որ այս ժամանակաշրջանին, նոր ուժեր կը կազմակերպէր, յարձակում գործել տալու ծուլամերկի վրայ օգոստոս 1ին, 700 քիւրտ ձիաւորներով, որոնք Միջագետքի սահմանն անցան, հակառակ Անգլիացիներու հսկողութեան։

Օգոստ. 3ին, մայրամուտէն վերջ, նոր ուժեր կ'անցնէին Թրքական սահմանը, Սուրիոյ կողմէն, վեց տեղերէ։ Այս ուժերը բաժնուած էին վեց խումբերու եւ անոնց հրամանատարութիւնը վստահուած էր Հոյպունի պատերազմիկ անդամներուն,

Ֆրանսական կառավարութիւնը մրցակցութեան ելած էր անգլիական կառավարութեան հետ, Սուրիոյ իր ձեռք առած միջոցներովը, քիւրտ հայրենասէրները արգիլելու համար օգնութեան հասնելէ իրենց եղբայրներուն։ Բայց այս պարագաներուն եւ իրենց զինուորներուն վճռականութիւնն ու կամքի ուժը աւելի զօրաւոր հանդիսացան եւ հակառակ ամէն հսկողութեան եւ Հոգատար Պետութեան կամայական միջոցներուն, մօտ 2000 Քիւրտեր կըրցան անցնիլ Թրքական սահմանը, առանց միջադէպի։

Եթէ Թուրքերը կը վճռեն վերջապէս Էկրիի վրայ յարձակիլ, պիտի տեսնուի որ Քիւրտերը կրկին յարձակողականի պիտի անցնին, բոլոր կողմերէն։ Եթէ մինչեւ 1931ի գարունը անոնք պաշտպանողականի վրայ մնան, Քիւրտերը անոնց վրայ չեն յարձակիր։

Պէտք չէ անտես առնել որ միայն Էկրիի մէջ չէ որ քիւրտ յեղափոխականները գործունէութեան մէջ են, այլ անոնք զէնք վերցուցած են ռուսական սահմանէն մինչեւ Պարսկաստանի, Միջագետքի եւ Սուրիոյ սահմանները։ Պէտք է նաեւ նկատի առնել որ այս երկիրներուն մէջ կը բնակին աւելի քան հինգ միլիոն Քիւրտեր եւ այս վերջին օրերու դէպքերը ապացուցին թէ հակառակ այս 4 կառավարութեանց բոլոր սեղմումներուն եւ նոյնիսկ ճնշումներուն, Քիւրտերու կամքնուտողունութիւնը միջոցը գտած են անցնելու բոլոր այս խոչընդոտները եւ հասնելու կռուի դաշտը։

Այս ռազմադաշտերուն վրայ, անոնք չեն երթար միայն օգնութեան հասնելու իրենց եղբայրներուն, որոնք կը կռուին ազատութեան եւ անկախութեան համար. այլ նաեւ փառաւոր եւ նուիրական գործ մը կատարելու, զոր ճակատագիրը իրենց վերապահած է, — վրէժը լուծել քիւրտերուն հետ նաեւ բոլոր նահատակներուն այն քոյր ու բարեկամ զանազան ազգերուն, որոնք դարերէ ի վեր տառապած եւ հեծեծած են Թրքական վայրագութեան եւ կացինին տակ։

ՍԻՒՐԷՅԵԱ ՊԷՏՐ ԽԱՆ

(ՎԵՐՋ)

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Թղթակիցը Գահիրէէն կը գրէ թէ եգիպտական ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 4 բոլշեւիկներ, որոնք ըստ իրենց խոստովանութեան, գործակալներն են սովետական միջազգայնականին։ Մէկը գերմանացի, միւսը ռուս Հրեայ եւ երկուքը ռուսաղջիկներ։ Անոնցպայուսակներուն մէջ գտնուեցան բազմաթիւ վաւերաթուղթեր, որոնք մասնաւորապէս կը քննադատեն Անգլիան։

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՁԱՐՍԱՆՃԱԳՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Զարսանճագցիներու պատգմ. ժողովի զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները։

1930 յուլիս 13ին տեղի ունեցաւ Զ Հայր. Միութիւններու Բ. Պատգմ. ժողովը Լիոն Էմիլ Զօլայի սրահին մէջ, ինկերկայութեան հետեւեալ շրջաններու պատգամաւորներուն.

Մարսէյլ, Լիոն, Վալանս, Փոնթը Շէրիւ, Սէն Շամոն։

Զանազան խնդիրներու կարգին, Անատոլուի բեկորներուն ցաւալի կացութիւնը նկատի առնելով ժողովը որոշեց օժանդակել անոնց նիւթապէս եւ բարոյապէս։ Այս փափուկ հարցը եւս իւրացուց ժողովը, նկատելով որ ուսանող պահելն ալ ազգօգուտ ձեռնարկ մըն է։ Հարցին ապարէզ ստեղծելու խնդիրը յանձնուեցաւ նորընտիր կեդր վարչութեան, որ պիտի աշխատի այդ ուղղութեամբ։ Ժողովը որոշեց նաեւ, Միութեան անունով պահել ուսանողներ եւ վարչութեան յանձնեց Զարսանճագի պատմութիւնը պատրաստելու հոգը։

Միութեան անունով. Վարչութիւնը ըրած է հետեւեալ նիւթական օժանդակութիւնները զանազան առիթներով։

Ֆիլիպէի աղետեալներուն 1376 ֆրանք («Ցառաջ»ի միջոցաւ), կարմիր խաչի 50, կեսարիոյ որբերուն 100 (Ազգ. Միութեան միջոցաւ), Գիշերային Դպրոցի 300, Ահարոնեանի Ցոբել. Թէյասեղանի առթիւ 100, հայ բնակիչի մը 500, տիկնոջ մը 202, ուրիշ հայրենակիցի մը 200, Զարսանճագցի աղետեալներու 2005 (Հալէպի Առաջնորդարանի միջոցաւ։

ԽՆԱՄՍՈՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 9 Սեպտ.— Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէ կազմակերպած դաշտահանդէսը, Խանասորի տարեդարձին առթիւ, տեղի ունեցաւ, 7 սեպտ. կիրակի օր առաւօտեան ժամը 9էն երեկոյեան ժամը 7ը։ Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը. դաշտին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։

Հանդէսը բացուեցաւ «Կարկուտ տեղաց» խմբերգով որ երգուեցաւ երգչախումբի կողմէ։ Բացման խօսքը ըրաւ օրուան նախագահ ընկ. Մ. Ժամագործեան, որմէ վերջ, տեղի ունեցան յաջորդաբար խմբերգ, նուագ, հայկական շուրջպար, եւրոպական պարեր եւ անակնկալներ։ Հանդէսին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին տեղւոյս հայ սկաուտներու խումբը։ Յաջորդաբար խօսք առին ընկերներ Գ. Սարոյեան եւ Շ. Թէքթէքեան։ Վերջաւորութեան աճուրդ մը կատարուեցաւ։ Աճուրդը կը վարէր ընկ. Ժամագործեան, կարճ ժամանակուան մէջ գոյացաւ 584 ֆրանք։ Իր ջութակով, մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց Պ. Պօղոս Նալպանտեան։

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 7ին «Մեր Հայրենիք» երգով։ Ներկաները լաւ տպաւորութեան տակ բաժնուեցան դաշտէն։

Լեռնասար

ՍԱՏԱՆԱՅԱՊԱՇՏՆԵՐԸ

Այս միջոցիս Եւրոպայի մէջ գաղտնի ձեւով քարոզութիւններ կը կատարուին կրօնական զանազան աղանդներու մասին։ Այսպէս մասնաւոր մարմին մը կ'աշխատի բուհճհիութիւն տարածել Ֆրանսայի հայ գաղութին մէջ։

Լեհ ոստիկանութիւնը իր կարգին ուրիշ նոր աղանդ մը երեւան հանեց Վարշաւիայի մէջ։ Այս աղանդը կը կոչուի սատանայապաշտութիւն, որուն քարոզիչն է Ձեւլավ Շանսկի, 85 տարեկան ծերունի մը։ Խուզարկութիւն կատարուեցաւ տանը մէջ եւ գրաւուեցան զանազան առարկաներ եւ վաւերաթուղթեր։

Սատանայապաշտութիւնը կը կատարուի գաղտնի։ Իր հաւատոյ հանգանակը հիմնուած է քրիստոնէութեան ուրացումին եւ սատանային պաշտումին մէջ։ Իրենց ծէսերուն ընթացքին, կը գործածէին սրբազան իրեղէններ, զորս կը գողնային քրիստոնէական եկեղեցիներէն, որպէսզի այդ իրեղէններով ծաղրեն եւ դատապարտեն քրիստոնէութիւնը։

Աղանդաւորները այնքան տարուած էին սատանայապաշտութեամբ, որ երբ իրենց հաւատքին մասին կասկած ծագէր իրենց հոգիին մէջ, անձնասպան կ'ըլլային։

Աղանդին քարոզիչները իրենք զիրենք աշակերտ կը համարէին Սիմոնի, որ կը յիշատակուի Աւետարանին մէջ։ Մասնաւոր նշանակութիւն մը կը վերագրէին բոլոր այն ծընունդներուն, որոնք տեղի կ'ունենային 19 փետրուարին, 14 ապրիլին եւ 2 մայիսին։

Կատարուած քննութիւնը ցոյց կուտայ որ Վարշաւիոյ ռուս գաղութին մէջ եւս տարածուած էր այս աղանդը։ Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ քննութիւնները ամենայն խստութեամբ։

Անշուշտ այս սատանայապաշտութիւնը այն աղանդն է, որ սարդանաբաղեան տօներ կը սարքէր շաբաթ օրերը Պաղեստինի մէջ։ Եւ աղանդը յաճախ կը կոչուէր «շաբաթականութիւն»։ Ժամանակ մը այս աղանդը երեւցաւ Ֆրանսայի մէջ ալ։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Համաձայն Լիբանանի կառավարութեան 31 դեկտեմբեր 1929ին կատարած մարդահամարին, Սուրիոյ մէջ կը բնակին 862.618 հոգի, բնիկ կամ օտարական։

Մարդահամարի գրասենեակը պատրաստած է նաեւ բաղդատական ցուցակ մը 1922ին եւ 1929ին կատարուած մարդահամարներէն.

1922ին Մարոնիներուն թիւն էր 175,702' իսկ 1929ին՝ 214,313, ուրեմն 38.611 հոգի աւելցած։ Գաղթականները 1922ին՝ 20,448, եւ 1929ին՝ 23,480, ուրեմն 3,038 հոգի աւելցած։

Սիւննիներուն թիւն էր 1922ին 121,962 հոգի, իսկ 1929ին 136.404, ուրեմն 14,442 հոգի աւելցած։ Գաղթականները 1922ին՝ 2,824 հոգի, 1929ին՝ 1,508 հոգի։ Ուրեմն 1,316 հոգի պակսած։

Շիիներուն թիւն էր 1922ին 103.068, իսկ1929ին՝ 113,536, աւելցած՝ 10,468 հոգի։ Գաղթականները 1922ին 1,879 հոգի, 1929ին՝ 1,839 հոգի։ Ուրեմն պակսած են 40 հոգի։

Օրթոտոքս Յոյներուն թիւն էր 1922ին 68.416, իսկ 1929ին 77,149, աւելցած՝ 8,733 հոգի։

Գաղթականները 1922ին՝ 12,993 հոգի, 1929ին՝ 9,915 հոգի, ուրեմն պակսած են 3,079 հոգի։

Կաթոլիկ Յոյներու թիւն էր 1922ին 38,559, իսկ 1929ին 45,505, աւելցած են 6,946 հոգի։ Գաղթականները 1922ին 3,903 հոգի, 1929ին 4,177 հոգի, աւելցած 274 հոգի։

Տիւրզիներուն թիւն էր 1922ին 39,841, իսկ 1929ին՝ 42,307, աւելցած 2,464 հոգի։ Գաղթականները 1922ին 3,792 հոգի, 1929ին 2,626 հոգի, ուրեմն պակսած են 1,166 հոգի։ Բողոքականներուն թիւն էր 1922ին 3,730, իսկ 1929ին՝ 5,421, ուրեմն աւելցած են 1,691 հոգի։ Գաղթականները 1922ին 495 հոգի, 1929ին 739 հոգի, ուրեմն պակսած են 56 հոգի։

Փոքրամասնութեանց թիւը 1922ին 8,251, իսկ 1929ին՝ 10,974, ուրեմն աւելցած են 2,696 հոգի։ Գաղթականները 1922ին 189, իսկ 1929ին 185 հոգի։ Ուրեմն պակսած են 4 հոգի։

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՏԵՍԱԿԷՏԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԱՍԻՆ

«Թան»ի Թղթակիցը կը գրէ Հռոմէն.—

Այն պահուն, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը քննէ Պաղեստինի կացութիւնը, նուազ հետաքրքիր չէ Իտալիոյ կաթոլիկ մամուլին մէկ յայտարարութիւնը Երուսաղէմի փափուկ հարցին մասին։

Այդ յայտարարութիւնը նախ կը յիշեցնէ թէ, համաձայն 1915ի միջազգային համաձայնագրերու, Պաղեստին պէտք էր ենթարկուէր միջազգային վարչաձեւի մը։ Եւ 1917ին դաշնակից բանակը գրաւելով զայն, հաշտութեան համաժողովին որոշումով, յանձնուեցաւ անգլիական հոգատարութեան։

Ֆրանչիսկեանները յիշատակագրով մը խնդրեցին, որ քննութեան առնուին այն բոլոր հարցերը, որոնք դարերէ ի վեր կը բաժնէին քրիստոնեայ համայնքները սրբազան արարողութիւններու կատարման առթիւ։ Եւ յիշեցնելով կաթոլիկ պետութեանց կողմէ Թուրքիոյ ուղղուած պահանջները, Ֆրանչիսկեանները կը խնդրէին որ գործադրուէր 15րդ դարու այսինքն Երուսաղէմի թագաւորութեան անկումէն յետոյ եղած գոյավիճակը։

Իտալիա եւս հաշտութեան բանակցութիւններուն ընթացքին, խնդրեց իրեն յանձնել սրբատունը, զոր Նափոլիի թագաւորը 1333ին գնած էր Եգիպտոսի սուլթանէն։ Անգլիա չընդունեց Սեվրի դաշնագրին կնքման ատեն։

Սան Ռէմոյի բանակցութիւններուն ընթացքին որոշուեցաւ յանձնել քննութիւնը մասնաւոր մարմինի մը։ Սակայն Անգլիա միշտ խաղցուց։

Եւ այժմ Վատիկան կը թուի թէ կ'ուզէ արծարծել այս հարցը Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ։

ՀԻՍՍԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Բանուորական եւ գործատիրական երկար ու քանիցս խզուած բանակցութիւններէ յետոյ, շնորհիւ աշխատանքի նախարարին միջնորդութեան, կարելի եղաւ երկուստեք համաձայնութիւն մը կնքել ու վերջ տալ գործադուլին, որ միայն Ռուպէ-Թուրքուանի շրջանին, մօտ 100,000 բանուորներ ստիպեր էր դադրեցնել ամէն աշխատանք։

Ուրբաթ օր արդէն հազարաւոր բանուորներ ներկայացան գործարան աշխատելու, որոնց միայն 3000ին կարելի եղաւ անմիջապէս գործ տալ։ Որովհետեւ, երկար գործադուլի ընթացքին, երեսի վրայ ձգուած մեքենաներն ու աշխատանքի զանազան անհրաժեշտ գործիքները պէտք ունին մաքրուելու եւ նորոգուելու։ Մէկ քանի օրէն միայն, կարելի պիտի ըլլայ գործ տալ բոլոր բանթող աշխատաւորներուն։

Կարդացէք և Տարածեցէք

ՅԱՌԱՋԸ

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 11

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

"Պավլի՛կ, Պավլի՛կ, տա՛ր ...իս, իմ սիրելի Պավլիկս, փա...իզ տար զիս, կամ որեւէ ուրիշ ...եղ, հեռո՛ւ, ուրիշ երկիր, ու...իշ պետութեան մը մէջ: Քու ...երմակ ձեռքովդ բռնէ իմ փոք...իկ հոգիս, որպէսզի տեսնեմ ... քեզի հետ տեսնեմ ինչ որ կը ...եսնուի աչքերով: Որպէսզի ...րենամ նոր աշխարհ տեսնել, ...րպէսզի կարենամ իմ մեռած ...այրիկս տեսնել։ Մնաս բարով, ...իրելի Պավլիկս, այս նամակս ... գրեմ այրող արցունքներով։ ...մ ուզեր գէշ յիշատակ մը ...ել քեզի, միշտ գրէ ինծի, ես ...զի միշտ հաւատարիմ պիտի ...ամ։ Մանկամարդ օրիորդ Մա...ասիա, որ ի զուր տեղը զա...կ մը բերաւ աշխարհ»։

Ճարտարագէտ Վոշկին նայե... Ֆիլկային, որ կուլար։ Ու... ...եց նամակը։ Շրթունքները ...թփոթեցան, լալկան երախայի մը պէս արտասուելու պատրաստուեցաւ։ Պեխն ու մօրուքը, որոնք ածուխով գծուած էին, թրջուեցան, ներկը հոսեցաւ վար եւ դիմագիծն առաւ արտառոց եւ ողբալի երեւոյթ մը։

Երկու լաճերը, մէկը 14 տարեկան, միւսը 9 տարեկան, իրարու կը նայէին, արցունքով եւ տխրութեամբ լեցուն աչքերով։ Եւ չէին գիտեր թէ ի՞նչպէս վերջացնեն այս տեսարանը։

— Մայրիկս միտքս ինկաւ, մայրիկս որ մեռաւ, ըսաւ մըրմունջի մը պէս Ֆիլկա։

— Ե՛ս ալ. ես ալ մայրիկս յիշեցի, ըսաւ Վոշկին տխրութեամբ։

— Շատ տխո՛ւր կը գրէ նամակները, Մայիս-Ծաղիկը։

— Մայիս Ծաղիկը չէ՛։

— Հապա ո՞վ է։

— Ե՛ս, պոռաց Վոշկին, նորէն արցունքէն փղձկելով։

Այս անգամ իր ամբողջ քաջութիւնը եւ յոխորտանքը կորսնցուցած էր, եւ լացա՛ւ, պոռթկալով լացաւ։ Ի վերջոյ ըսաւ.

— Ես ինծի կը գրեմ, ես գրած եմ այս նամակները։ Գիտե՞ս, շա՛տ կը ձանձրանամ, հոգիս կը նեղուի՛..

Ֆիլկա կախեց գլուխը, երկու ուսերը ջղաձգութենէն կը շարժէին։ Լռութեամբ հողը կը փորէր։

Ցանկարծ ճարտարագէտ Վոշկին ոտքի ցատկեց, ակնոցը նետեց եւ բերանը գալարուած ձեւով մը բացած՝ պոռաց.

— Կորսուէ՛ սրկէ, շո՛ւտ։

Ֆիլկա զարմանքէն բացաւ բերանը։ Ճարտարագէտ Վոշկին անկիւնէ մը վերցուց երկաթի ձող մը, եւ նետեց Ֆիլկայի ետեւէն։

Ֆիլկա փախաւ լեղապատառ։

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ

Ամէն առտու Ֆիլկա գետեզերք կ'իջնէր լուացուելու համար,— միշտ օճառ կը գործածէր,— եւ առտու մը նշմարեց որ խումբ մը լքուած երախաներ կը վազէին ու կը պահուըտէին մացառներուն մէջ. յետոյ կը հաւաքուէին եւ դարձեալ արագաքար կը ցրուէին ասդին անդին։

— Ի՞նչ կայ այսպէս, հարցուց։

— Համալսարանի տղաքն են, պատասխանեց լաճ մը։

Ֆիլկա բան մը չհասկցաւ, եւ անշարժ տնկուած մնաց կեցած տեղը։ Յետոյ հասկցաւ, որ այնտեղ մասնաւոր դասեր կը տրուին գողութիւն սորվեցնելու համար լքեալ երախաներուն։

Պատանի մը, զոր չէր ճանչնար Ֆիլկա, քննութիւն կ'անցնէր։ Պատանին կը կոչուէր կոստիա Շարիկ, մեծղի մարմին մը ունէր, հազիւ 13 տարեկան։ Գեղեցիկ դէմք մը ունէր, փայփայռ աչքեր, թանձրշլթներ, նաւազիշապիկ եւ սեւ տաբատ մը հագած էր, բոլորովին պատառած։ Բոպիկ էր։ Հրաշալի ճարպիկութեամբ մը կրնար պարպել ընկերներուն գրպանը, գողցածը յանձնել իր քովինին, եւ այսպէս գողօնը գողէ գող ճամբորդելով կ'անհետանար վայրկենական։ «Ոստիկանները» կը ձերբակալէին զայն, բայց ոչ մէկ ապացոյց կը գտնէին եւ ան գործին մէջէն կ'ելլէր մաս-մաքուր։

Ուսուցիչ մօտեցաւ Ֆիլկայի եւ, մասնագէտի մը պէս, մանրամասն բացատրութիւններ տուաւ.

— Լաւ նայէ՛ վրան։ Հանրակառքերու մէջ այսպէս կը խուզարկէ գրպանները։ Տեսա՞ր, ի՜նչպէս թռցուց տիկնոջ ծրարները, պարոնին ժամացոյցը։ Տե՛ս, տե՛ս, գողօնները ընկերոջ կուտայ։ Տեսա՞ր երկուքը, որ ցատկեցին հանրակառքին ետեւի կողմէն։

— Ներս չմտնե՞ս, յիմար, ծառի պէս ի՞նչ տնկուեր կեցեր ես, սորվէ՛ սորվէ՛։

ԱՀՌԵԼԻ Է

Ֆիլկա ետ դարձաւ։

Խրած նաւին քովէն ելկայնքն ի վար կը վազէին, մէկը միւսին ետեւէն, խումբ մը տղաք, ճչալով, կանչուռտելով ու հայհոյելով։

Նաւուն յառաջամասին կողմը, կրակարանին ետեւ կը տեսնուէր երախայ մը ութ տարեկան, առանց վարտիքի, փորը դուրս ցցուած։

Վ. ՇԻՇԿՈՖ

(Շար.)

ՓԻՒՆԻԿԵԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐ

Սուրիոյ մէկ դաշտին մէջ գտնուեցանոսկիդրամներհինֆրանսական հարիւրնոցներու մեծութեամբ։ Այս ոսկիներուն վրայ կը տեսնուի փիւնիկեան թագաւոր մը, Ցիրայիլ անունով։

որոնք կը կրեն «Քիւրտիստանի ինքնապաշտպանութեան ընկերութիւն» ստորագրութիւնը։

Յայտարարութիւնը, կ'ըսէ «Սօն Փօսթա», կարգ մը բարբանջանքներ ընելէ յետոյ, կը յայտնէ, «մենք չենք ըսեր ճակատ գացէք եւ կռուեցէք, այլ միայն դրամ տուէք մեզի»։

Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է յայտարարութիւնը փակցնողները։

Պուլանըգի կռիւները

«Էլ Աճվալ»ի Պոլսոյ սեփական թղթակցին տուած տեղեկութեանց համաձայն, Օգոստոս 24ին, Արարատի արեւմտեան մասին մէջ, Զէնկէլ գիւղին մէջ գտնուող Թրքական 3րդ զօրագունդին վրայ 200 քիւրտ ապստամբներ յարձակում գործած եւ մեծ կորուստ մը պատճառած են Թիւրք զինուորներուն։ Կռիւը երկարատեւ եղած է, մինչեւ որ նոր Թրքական ուժեր եկած եւ կրցած են փախցնել Քիւրտերը, որոնք մտած են պարսկական սահմանէն ներս։

Միեւնոյն օրը, գիշեր ատեն, ապստամբները նորէն յարձակած են Զէնկէլ գիւղին վրայ եւ բուռն կռիւ մը ունեցած Թիւրք ուժերու հետ։ Երկուստեք մեծ կորուստներ տրուած են։

Պուլանըգի մէջ ստեղծուած ճակատը միշտ շարժումներ կը յառաջացնէ։ Օգոստոս 25ին գիշերը, 150 հոգինոց քիւրտ ապստամբներ յարձակում գործեցին Պուլանըգի պահականոցին վրայ եւ հոն գտնուող գումարտակ մը Թիւրք ձիաւորները ամբողջութեամբ մեռցուցին եւ փախան։

Թրքական գիւղ մը գրաւուած

«Էլ Պայրագ»ի մէջ կը կարդանք.

Հակառակ Թրք. պաշտօնական յայտարարութեան, որով կը տեղեկացուէր որ այլեւս սուրիական սահմանէն ոեւէ յարձակում չկայ դէպի Թուրքիա եւ թէ միայն մէկ անգամ նման դէպք մը պատահած է, կը շարունակուին յարձակումները։ Անցած ամսու 10ին, 15ին եւ 20ին յարձակումներ եղած էին։

Այժմ կը տեղեկանանք որ օգոստոս 22ին, Նըսէպինի կողմէն խումբ մը արշաւած է Փայամը գիւղին վրայ եւ զայն գրաւած։ Սակայն Քիւրտերու այս յաղթանակը երկարատեւ չէ եղած. նոր Թրքական ուժեր հասած են եւ վերագրաւած գիւղը։ Երկուստեք ծանր կորուստներ եղած են։
Միեւնոյն իրիկունը, հիւսիսային Սուրիոյ սահմաններէն ուրիշ խումբ մը Սըրուճէն դէպի ներսերը յառաջացած եւ զօրաւոր բաղխումներ ունեցած է Թիւրք ուժերուն հետ։

Քիւրտերը Իրաքի մէջ

«Թայմզ»ի Պաղտատի թղթակիցը կը հեռագրէ սեպտ.11ին։

Սիւլէյմանիէյի քրտական ցոյցին մասնակցած են 2000 Քիւրտեր, զինուած ատրճանակներով եւ դաշոյններով, որոնք հաւաքուած են կառավարութեան շէնքին առջեւ, կոչելով, «անկցին ընտրութիւնները»։ Քիւրտերը յայտարարած են ազատ ընտրութիւններն անկարելի են Իրաքի քրտական նահանգներուն մէջ։ Ոստիկանական ուժը պակաս նկատուելով, կառավարութիւնը ստիպուած է զօրքի օգնութեան դիմել, որ կրակ բացած է ցուցարարներուն վրայ։ Իր քիւրտ ազգայնականներ ձերբակալուելով ղրկուած են Պէրքիւք։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Համեւրոպա

Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, Համեւրոպայի մասին ընդհ. վիճաբանութիւնները որոշուած է փակել այսօր։ Բանաձեւերը պիտի ներկայացուին ընդհ. վիճաբանութեանց փակումէն առաջ, եւ փոխանակ հարցին մանրամասն ուսումնասիրութիւնը ղրկելու քաղաքական յանձնախումբին, ձգտում կայ գտնելու անգլեւֆրանսական միացեալ բանաձեւ մը, որ ժողովէն պահանջէ անմիջապէս նշանակելու ուսումնասիրական յատուկ յանձնախումբ մը։

Գերմանիոյ ընտրութիւնները

Ամբողջ աշխարհ մանաւոր ուշադրութեամբ հետեւեցաւ Գերմանիոյ խորհրդարանական ընտրութիւններուն, որոնց արդիւնքէն շատ բան կախուած է Գերմանիոյ քաղաքական բախտին եւ թէ ընդհ. խաղաղութեան ամրացման տեսակէտէն։

Ամբողջ Գերմանիա, կիրակի օրն ի բուն ոտքի էր եւ բացառիկ ոգեւորութիւն կը տիրէր մանաւորաբար բանուորական թաղերու քուէարկութեան դիւաններուն մէջ։

Ընտրութիւնները մանաւանդ աննպաստ են վարչապետին՝ Պրիւնինկի, որ եթէ վերջին պահու ճարպիկութեամբ մը եւ քաղաքական դէպքերու օժանդակութեամբ չյաջողի իր դիրքը ամրացնել, կատարեալ պարտութեան պիտի մատնուի։

Կեդրոնի կաթոլիկ կուսակցութիւնը կը պահէ իր դիրքը, բայց քաղքենի միացեալ կազմակերպութիւնները բաւական աթոռ կորսնցուցած են։

Ժողովրդականները զգալի չափով նուազած են։

Հիւկէնպէրկի խումբը պարտուած է ինչպէս կը յուսար վարչապետը, բայց անոր պարտութիւնը որ եւ է օգուտ չի բերեր քաղքենի կազմակերպութեանց։ Հիթլէրի ցեղապաշտներն են որ ի վնաս Հիւկէնպէրկի եւ կեդրոնի մեծ առաւելութիւններ ձեռք ձգած են։

Համայնավարները պահելով մէկտեղ իրենց դիրքերը, չյաջողեցան նուազեցնել ընկերվարականները, որոնք կը պահեն իրենց նախկին ուժը, աւելի ամրացած։

Քուէարկութեան մասնակցելու իրաւունք ունէին 43 միլիոն հոգի։ Ցարդ, ստուգուած քուէներու թիւն է 35 միլիոն 790,340, որոնք կը բաժնուին հետեւեալ կերպով.— Ընկերվարականներ 8 միլիոն, 536929,— Ազգայնականներ՝ 2 միլիոն, 459996,— կեդրոն՝ 4 միլիոն 549795,— Համայնավարներ՝ 4 միլիոն, 599375,— Ժողովրդավարներ՝ 1 միլիոն 966015,— կառավարականներ՝ 1 միլ. 186717,— Տնտեսավարներ՝ 1 միլ. 352341.— Պավարիոյ ժողովրդավարներ՝ 1 միլ. 118,556,— Ազգ. ընկերվարականներ՝ 6 միլ. 375,259,— Երկրագործականներ՝ 1 միլ. 103,889,— զանազան մանր խմբակցութիւններ՝ 2 միլ. 511,468։ Համաձայն քուէներու ցուցմունքին, խորհրդարանը պիտի ունենայ մօտաւորապէս հետեւեալ կազմը.— Ընկերվարականներ՝ 143,— Ազգ. ընկերվարականներ (Հիթլէր) 107, կեդրոն՝ 69,— Համայնավար՝ 76,— Ազգայնական՝ 41,— Ժողովրդ. 26,— Տնտեսավարներ՝ 23,— կառավարական՝ 23,— Պավարեցիներ՝ 18,— Երկրագործական՝ 16,— Զանազանք՝ 41։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ
ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն կը հրաւիրէ հետեւեալ ընկերները 19 սեպտ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։ Ալիքսան Սատոյեան, Գուրգէն Յովհաննէսեան, Զաւէն Վահրամեան, Գէորգ Գալֆայեան, Վահրամ Սէֆէրեան, Յարութիւն Նիկողոսեան, Յովհ. Տէր-Պետրոսեան, Հրաչ Վարդանեան, Նիկողոս Թանտըեան, Տօնիկ Յովհաննէսեան, Մովսէս Սէտէֆեան, Մելիք Գէորգեան, Մարի Աճէմեան։

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin, Lyon.

Պ. Պ. Գէորգ եւ Վահրամ Մասլաքեան եղբայրներէ կը խնդրուի իրենց ներկայ հասցէն իմացնել Պ. Վ. Ժամկոչեանի, 211 Rue Créqui, Lyon.

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատ. Միութեան Ժողովրդային Գրադարանը բաց է, Բշ. Դշ. Եշ. եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 7—8.30։

EMPIRE Միւզիք-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

MPRIMERIE - MASSIS -ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
17
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930
17 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1367 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գերմանիոյ Ռայխսթակի ընտրութիւնները, որ միջազգային մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած էին, վերջացան անցեալ կիրակի:

Ընտրութիւններու արդիւնքէն դատելով, երկու տեսակէտով կարող ենք արժէքաւորել այս քուէարկութիւնը:

Եթէ մօտենանք արտաքին տպաւորութեամբ, պիտի ըսենք թէ ազգայնականները յաղթական ելան, նկատի առնելով որ Հիդլէրի կուսակցութիւնը 12ի փոխարէն՝ կ'ունենայ 107 երեսփոխաններ: Բաւական խոշոր յաջողութիւն մը ունեցան կոմունիստները, 54 աթոռը բարձրացնելով 76ի: Այս երկու թեւերու յաջողութիւնը երեւութական է, եւ կոչուած չէ հիմնական փոփոխութիւն մը մտցնելու Գերմանիոյ ոչ ներքին եւ ոչ ալ արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Իրապէս, Գերմանիոյ ներկայ ընտրութիւնները հիմնական փոփոխութիւն մը չարձանագրեցին: Այս պնդումը ապացուցանելու համար արտաքին տպաւորութիւններէն աւելի, ներքին ուժերու փոխ-յարաբերութիւնները կշիռի մէջ պէտք է դնենք, յստակ գաղափար մը կազմելու Գերմանիոյ պետական կեանքի զարգացման վրայ:

Այդ տեսակէտով երբ կը մօտենանք խնդրին, մեր ուշադրութիւնը կը կեդրոնանայ, ամէնէն առաջ, ընկերվարական կուսակցութեան վրայ: Անցած տասնամեակի ընթացքին, ընկերվարական կուսակցութիւնն է հանդիսացած այն կեդրոնաձիգը, որուն վրայ կանգուն մնացած է Գերմանիոյ հանրապետութեան շէնքը: Արդ, միշտ առաջին տեղը գրաւող ընկերվարական կուսակցութիւնը դարձեալ իր առաջնութիւնը կը պահէ 143 պատգամաւորներով, միայն 10 կորուստի դիմաց: Եթէ կոմունիստները չպառակտէին գերմանական աշխատաւորական զանգուածը ու կենային միասին ընկերվարական մէկ ճակատի վրայ, այսօր պիտի ունենային 143—76=219 պատգամաւորներ: Սակայն, որքան ալ ասոնք անհաշտ թեւերու ամփոփուած ըլլան, էապէս կը ներկայացնեն Գերմանիոյ աշխատաւորութիւնը եւ 35 միլիոն քուէներէն 13 միլիոն աշխատաւորական քուէ կը հաւաքեն իրենց շուրջը:

Այս բոլորէն կ'երեւի որ Գերմանիոյ կազմակերպուած ընկերվարական բանակը կը շարունակէ մնալ այն կեդրոնական ոյժը, որու շուրջ պիտի դառնան ազգայնական եւ հանրապետական ծայրայեղները, առանց տիրական մեծամասնութիւն մը ունենալու:

Ազգայնականներու յաղթանակն ալ, բացարձակ յաղթանակ մը կարելի չէ նկատել. որովհետեւ Հիդլէրի կուսակցութեան շահած 107 աթոռները կուգան այդ մէկ անունին տակ, միայն իրենց երէկուան ազգայնական տեղը փոխելով: Փաստօրէն պահպանողականներէն 19, ժողովրդական կուսակցութենէն 13, պետական և գիւղացիական կուսակցութենէն 5 աթոռներ տեղափոխուած են անգոյն ազգայնականութենէ, գունաւոր ազգայնականութեան մէջ: Իսկ մնացած շահը ազգայնականները ապահովեցին նոր արձանագրուած քուէարկուներով:

Ազգային-Ընկերվարականները եթէ իրենց 107 պատգամաւորներուն միացնեն Ազգայնական կուսակցութեան 41 ձայները, ազգայնական միացեալ թիւը կ'ունենայ միայն 158 պատգամաւոր, որ ինքնին մեծ արժէք մը չի ներկայացներ Ռայխսթակի 575ի հասնող ամբողջական կազմին մէջ: Նոյն իսկ, եթէ համայնավարները, որպէս ընդդիմադիր (առ հասարակ որ է կառավարութեան) իրենց 76 ձայները միացնեն Հիդլէրին, կ'ունենան միայն 224 ձայն, ընդդէմ միացեալ կառավարութեան մը, որ կարող է կազմուիլ Ընկերվարականներու և Հանրապետականներու միացեալ ուժերով, որոնք անցեալի մէջ ալ շատ անգամ գործակցած են: Այդ պարագային, հանրապետական մեծ քօալիսիոն մը պիտի կրնայ համախմբել 321 ձայն, որ սակայն 2/3ի մեծամասնութենէ զուրկ է և չպիտի կրնայ սահմանադրական փոփոխութիւններ մտցնել Գերմանիոյ մէջ:

Նոյն անպատեհութիւնները կը ներկայանան այն հաւանականութեան պարագային, եթէ ազգայնականները քօալիսիոն մը կազմեն հանրապետական միւս ուժերուն հետ: Ընկերվարականներն ու Համայնավարները մինակ առած (պահ մը ենթադրելով որ ուրիշ ընդդիմադիր չպիտի ունենայ ազգայնական կառավարութիւնը) դարձեալ 219 ձայներու դիմաց, անհրաժեշտ երկու-երրորդի մեծամասնութիւնը պիտի պակսի ազգայնականներուն:

Այս տուեալներէն դատելով, Գերմանիա մեծ փոփոխութիւններու ճամբու վրայ չենք գտներ: Ընդհակառակն, կը կարծենք որ ան պիտի քալէ իր ընդգրկած աստիճանական զարգացման հունէն, կամ, մէկ երկու տարուան փորձէ յետոյ պիտի հրաժարի ներկայ Ռայխսթակէն, նորէն երկրի կարծիքին դիմելով:

Կ. Ս.

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՀԱՄԵՒՐՈՊԱ

Ազգերու Դաշնակցութեան գերմանիոյ ներկայացուցիչը Գ. Կուրթիուս խօսեցաւ եւրոպական դաշնակցութեան մասին: Գերմանիոյ ընտրութիւններէն անմիջապէս վերջ, գերման պետական մարդոց ճառերը ունկնդրուեցան մասնաւոր ուշադրութեամբ եւ կասկածոտութեամբ: Մանաւանդ որ, մինչեւ վերջ, հեռաձայնական հաղորդակցութիւն պահած էր Պերլինի հետ: Իր ճառին մանրամասնութիւնները վաղուան թիւով:

МАМՈՒԼ

ՄԻԱԿ ԵԼՔԸ

«Նոր Օր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (օգոստ. 28).

— «Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան գոյութեան միակ վտանգը, ըստ համայնավարներու, դաշնակցութիւնն է: Այս վախն է որ ստիպեց 7րդ համագումարը հետեւեալ բանաձեւը անցնելու.

«Անհաշտ պայքար ընդդէմ դասակարգային թշնամու, հակայեղափոխական բոլոր խմբաւորումների ու յատկապէս դաշնակցիզմի, իմպերիալիստական բուրժուազիայի այդ հաւատարիմ լակէյի, որը պատերազմի սրւող վտանգի պայմաններում, երկրից դուրս եւ կուլակութեան կատաղի դիմադրութեան վրայ յենուած երկրի ներսում, նորից փորձում է գլուխ բարձրացնել»:

Այն օրէն ի վեր, որ խորհրդային կարգերը պարտադրուեցան ժողովուրդին, վերջինս՝ մտայնութեամբ եւ հոգեբանութեամբ դաշնակցական դարձաւ: 920 Թուականէն առաջ, եթէ Հայաստանի բնակչութեան յիսուն տոկոսը դաշնակցական էր, հիմակ համեմատութիւնը բարձրացած է 90 տոկոսի:

Առաջ, Դաշնակցութիւնը ստիպուած էր կազմակերպութիւն ունենալ Հայաստանի մայրաքաղաքէն սկսեալ մինչեւ ամենայետին գիւղը. հիմակ մնացած չէ կազմակերպութիւն, որովհետեւ ամբողջ ժողովուրդը Դաշնակցութեան հետ է եւ կ'ապրի անոր ներշնչած գաղափարներով:

Այնքան ատեն որ խորհրդային կարգերը պիտի տեւեն Հայաստանի մէջ եւ դաշնակցութեան գաղափարախօսութիւնը պիտի խաչը հանուի ամէն օր, Դաշնակցութիւնը պիտի մնայ իրական տէրը Հայաստանի, իր հետ ունենալով ժողովուրդի բոլոր խաւերը անխտիր:

Ինչո՞ւ այսքան արմատ ձգած է մեր ժողովուրդին մէջ Դաշնակցութիւնը: Ի՞նչ է պատճառը որ հայրենիքի եւ գաղթահայութեան մէջ անոր դէմ կազմակերպուած հալածանքները ոչ մէկ հետեւանք չեն ունենար եւ ան կը շարունակէ իր ճամբան առանց խարխափելու:

Ի՛նչ ուժ եւ հիմայք ունի Քրիստափորներու կուսակցութիւնը, որ խորհրդային ռէժիմին տակ անգամ կը պահէ իր գոյութիւնը, մխիթարական խօսքը ըսելով ժողովուրդին:

Անօգուտ են բոլոր պայքարները եւ աննպատակ բոլոր հետապնդումները: Խորհրդային իշխանութիւնը՝ դաշնակցութիւնը գերեզմանելու համար, նախ եւ առաջ պէտք է գերեզմանէ ժողովուրդը եւ համայնավար կուսակցութիւնը, որուն անդամներուն ութսուն տոկոսը կը մտածեն մեզի պէս, առանց մատնելու ինքզինքնին:

Եւ կամ, եթէ իրապէս կը փափաքին որ Դաշնակցութիւնը անցնի պատմութեան, պէտք է որ իրենք իւրացնեն անոր քաղաքականութիւնն ու գործելակերպը, գրաւելով անոր դիրքը հայ կեանքի մէջ: Միակ ելքը այս է:»

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Օգոստոս 31ին, Իտալիոյ մէջ անգործներու թիւը բարձրացեր էր 375,000ի, 32,000 աւելի քան մէկ ամիս առաջ: Ամէնէն աւելի Լոնպարտիոյ մէջ է որ անգործութիւն կը տիրէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրք Ազգային Ժողովը

Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովը բացառիկ նիստի հրաւիրուած է սեպտ. 22ին, զբաղելու համար Թրքական դրամի կայունացման խնդրով, ինչպէս նաեւ Թուրք հրապարակը ողողող օտար դրամներուն դէմ, բաւարար քանակութեամբ Թրքական դրամ հայթայթելու հարցով: Պիտի ուսումնասիրէ նաեւ օրինագիծ մը, որ թոյլ տայ ապահովելու երկրին դրամական պահանջները:

«Ճիւմհուրիյէթ» մեկնաբանելով Թուրք խորհրդարանի բացառիկ նիստի պարագան, ակնարկութիւն կ'ընէ թղթադրամի նոր շրջաբերութեան մը:

Կը կարծուի առհասարակ թէ Թուրքիոյ ներքին քաղաքական կացութիւնը եւ կուսակցութեանց յարաճուն պայքարը բուռն վէճերու տեղի պիտի տան Ազգ. Ժողովին մէջ:

⁂ Սէրպէսթիի ղեկավարը Ֆէթհի կը պատրաստուի մեկնիլ Էնկիւրի ուր պիտի մնայ խորհրդարանի ամբողջ նիստերու ընթացքին, որմէ յետոյ, մտադրութիւն ունի եղեր գալու Փարիզ եւ հրաժեշտ առնելու ֆրանսական կառավարութենէն:

⁂ Իզմիրի դէպքերուն հետեւանքով կառավարութեան դէմ անարգանքի մեղադրանքով ձերբակալուած երկու Թուրք թերթերու արտօնատէրներ, ինչպէս նաեւ 14ի չափ ուրիշներ, պիտի յանձնուին դատարան:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն Գերմանիոյ ընտրութիւնները կը ներկայացնեն հետեւեալ պատկերը.—

	1928	1930	1928	1930
ընկերվարականներ	9,150,553	8,572,060	153	143
ցեղապաշտներ (Հիդլէր)	809,939	6,401,210	12	107
Համայնավարներ	3,263,354	4,587,708	54	76
կեդրոն	3,601,980	4,128,929	61	68
Ազգայնականներ (Հիւկէնպէրկ)	4,380,196	2,458,497	73	41
ժողովրդավարներ	2,678,207	1,576,149	45	29
Տնտեսավարներ	1,395,684	1,360,585	23	23
կառավարական	1,504,148	1,322,608	25	20
Պաւարիոյ կաթոլիկներ	945,304	1,058,556	16	19
երկրագործականներ	581,519	2,562,843	9	18
ընկերվ. քրիստոնեաներ		867,877	0	14
գերման երկրագործներ	480,987	339,072	8	6
ժող. Պահպանող.ներ (Թրեվիրանիւս)		313,974	4	5
ժող. իրաւունքի կուսակցութիւն	508,949	271,932	6	3
Հողագործական Լիկա	199,513	193,899	3	3

	1928	1930
Քուէարկուներ	29,500,000	36,000,000
ընտրուածներ	492	575

Ահա թէ թիւերը ինչ ցոյց կուտան:

Յստակ եւ ամուր մեծամասնութիւն չկայ, որուն կարենայ կռթնիլ որեւէ կառավարութիւն: Ընտրութիւններու այս անակնկալ ելքը բուռն վիճաբանութիւններու դուռ բացած է գերման քաղաքական շրջանակներու մէջ, որոնք արդէն կը մտահոգուին ապագայ դահլիճին կազմութեան հարցով:

Տեսականօրէն, համաձայն ստացուած քուէներու գումարին, պէտք է որ Հիդլէրեանները հրաւիրուին մասնակցելու կառավարութեան, բայց քաղաք. շրջանակները կը կարծեն թէ այս փորձը կրնայ չափազանց սուղի նստիլ Գերմանիոյ, ներկայ քաղաք. պայմաններու բերումով:

Գերման դահլիճի կազմի մասին, զանազան ենթադրութիւններ կը կատարուին, կ'ըսուի թէ հաւանական է որ նոր կառավարութեան գլուխն անցնի Փրուսիոյ դահլիճին նախագահը Պրաուն:

Կարգ մը շրջանակներ, խուսափելու համար բախումներէ կը թելադրեն՝ գերման եւ փրուսիական դահլիճներու միացմամբ կազմուած կառավարութիւն մը, վարչապետութեամբ Պրիւնինկի եւ փոխ-վարչապետութեամբ Պրաունի:

Իսկ տնտեսավարները, յայտարարութեամբ մը պատրաստակամութիւն կը յայտնեն գործակցելու ազգ. ընկերվարականներուն:

⁂ Հաւաստի շրջանակներ կը վստահեցնեն թէ Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը փոփոխութիւն չպիտի կրէ, որովհետեւ Պրիւնինկի քաղաքականութեան դէմ շարժող քուէները պիտի մնան փոքրամասնութիւն, ընդամէնը 224.— 76 համայնավար, 107 ազգ. ընկերվարական, 41 ազգայնական:

⁂ Հիդլէրեաններու կուսակցական մէկ հաւաքոյթին, երեսփոխաններէն մէկը պարզեց այն պայմանները, որոնց լրացումով միայն, անոնք պիտի մասնակցին դահլիճին կազմութեան: Հիդլէրեանները կ'ուզեն իրենց ձեռքին մէջ ունենալ ներքին նախարարութիւնը եւ Պերլինի ոստիկանապետութիւնը: Պայման կը դնեն որ նաեւ որ Փրուսիոյ մէջ կատարուին նոր ընտրութիւններ:

Եթէ այս պայմանները գոհացում չստանան, կը գրէանոնց թերթը, Պրիւնինկի կը մնայ իր հրաժարականը տալ:

Նոր Խորհրդարանը հաւանաբար պիտի գումարուի հոկ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՌԱԶՄԱՆԻՒԹ ԿԸ ՍՏԱՆԱՆ

Պայազիտէն Էնկիւրի ղրկուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ՝ Արարատի մէջ կռուող ապստամբներուն, վերջերս Պէկխան լեռներու վրայօք Պարսկաստանի եւ Իրաքի քիւրտերէն մեծ թիւով օգնական ուժեր միացած են: Այս նոր ուժերը, լաւ զինուած են եւ մէկ մասն ալ ձիաւորներ են: Միեւնոյն ժամանակ, կ'իմացնէ հեռագիրը, բազմաթիւ սնտուկներով ռազմամթերք կը ղրկուի ապստամբներուն Իրաքի սահմանէն, եւ նկատելով որ սնտուկները շատ կանոնաւոր են եւ նոր, անոնք գործարանէ մը առնուած են:

Թուրքերը շատ մտահոգ են եւ կասկածներ կան որ զօրաշարժ յայտարարուի: Պէյրութի Էլ-Ահրարի թղթակցին տուած տեղեկութեան համաձայն, զօրաշարժի պատրաստութիւններ կը տեսնուին եւ բոլոր փաշաներն ու զինուորականները իրենց բանակներուն պիտի ընկերանան Արեւելեան նահանգներ մեկնելու համար:

Թուրք զինուորներու կորուստները կարծուածէն անհամեմատ աւելի շատ են: Առաջին անգամ ղրկուած երեսուն հազար զինուորներու մեծ մասը ջարդուած է:

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Լիւսիլ Սըրնտըրս, Կ. Պոլսոյ Ամերիկացի յայտնի ուսուցչուհիներէն մին, Օգոստոս 9 թուակիր ընդարձակ թղթակցութեամբ մը, Նիւ Եորք Թայմզի օգոստ. 31ի կիրակնօրեայ թիւին մէջ կ'անդրադառնայ քիւրտ ապստամբութեան, այս առթիւ զետեղելով նաեւ քարտէս մը, ուր նետերով ցոյց կը տրուին քիւրտ արշաւանքներու գլխաւոր կէտերը, Արարատէն մինչեւ Սուրիա:

Սըրնտըրսի գրութիւնը մասնաւոր նորութիւններ չի պարունակեր եւ առհասարակ Թուրք թերթերու տեղեկութեանց ամփոփումն է: Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ «Էնկիւրիի հեռագիրները շատ յաճախ կը գրեն բնաջնջում, տարագրութիւն եւ պատիժ բառերը», որոնք բնականաբար ուղղուած են ընդդէմ Քիւրտերու:

Սըրնտըրս, նաեւ կը գրէ. «Թուրք հանրային կարծիքը, որ կը կաղապարուի մոլորական եւ խեղճ կերպով իրազեկ մամուլէ մը, կը պնդէ թէ սուրիական, պարսիկ եւ իրաքեան կառավարութիւնները թուլութիւն ցոյց տուած են հանդէպ Քիւրտերուն, գործելու մեծ ազատութիւն տալով անոնց»:

ԼՐՏԵՍԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Պերլինի մէջ մեռաւ Ուաշինկթընի գերման դեսպանատան նախկին նաւային կցորդ հարիւրապետ Քարլ Պոէտ: Այս անձն էր որ Մեծ պատերազմի ընթացքին Ամերիկայէն վտարուեցաւ, երբ երկրին չէզոքութեան օրէնքներուն դէմ գործեց: Այս խնդիրը ժամանակին մեծ յուզում պատճառեր էր Միացեալ Նահանգներու մէջ: Հարիւրապետը իր ազդեցութիւնը ի գործ դրեր էր Գերմանիա մտցնելու համար մեծ քանակութեամբ պատերազմական նիւթեղէն եւ Անգլիա անցընելու գերման լրտեսներ:

ԺԱՄԱՆԱԿԸ ԱՆԴԱԴԱՐ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Մէկ քանի ամիսներէ ի վեր Փոքր Ասիոյ արեւելեան նահանգներուն մէջ վառօդն ու սուրը դարձեալ կը գործեն։

Որո՞նք են արդեօք թատերաբեմը դրաւողները։

Տեսարանը փոխուած չէ. միայն թէ Հայը երկար տարիներու ընթացքին, իր կեանքի ողբերգական դրուագները ներկայացնելէ վերջ, այսօր իր դերը յանձնած է....։

— Որո՞ւ.

— Քիւրտերո՛ւն։

Անհաւատալի իրականութիւն. դեռ մինչեւ երէկ երրորդի մը ձեռքին մէջ իբր կոյր գործիք, մեր գիւղերն ու այգիները աւերակ դարձնողները, հարիւր հազարաւոր անմեղներու խաղաղ կեանքը վրդովելով, անոնց առատ արցունք բաշխողները այսօր իրենք եւս իրենց կարգին դատապարտուած են համակերպելու իրենց վիճակուած դժնդակ բախտին։

Այդ աղէտի, անէծքի, ու արհաւիրքի տեղերուն վրայ պատահած դէպքերը, որքան սովորական, նոյնքան ալ հետաքրքրական են, պարզ անոր համար որ այս անգամ, իրարու դէմ դիմաց գտնուողները այլեւս Հայն ու Թուրքը չեն. այլ մինչեւ վերջերս երրորդի մը ճանդէպ իրարու հետ այնչափ համաձայն գացող երկու տարրեր՝ թուրքն ու քիւրտը։

Հակառակ մեր փափաքին՝ Արարատի դէպքերուն մասին ճշգրիտ լուրերը կը պակսին, ինչ որ զարմանք պատճառելու չէ, քանի որ ըստ սովորութեան, այդ նահանգներու մէջ ցարդ գործադրուած որեւէ արարք միշտ խորհրդաւոր քօղով մը կը շրջապատուի։

Սկիզբները Թուրք թերթերը ուզեցին քրտական այս շարժումը ներկայացնել հանրութեան, իբրեւ աւազակային, կամ այդ կողմերու բնակչութեան խաղաղ կեանքը վրդովող քանի մը հրոսակներու գործը։

Բայց այս բացատրութիւնը արդէն բաւական էր գոնէ մեզ Հայերուս, որպէսզի կռահէինք դէպքերու ծանր վիճակը։

Մի՞թէ 1895ի յունուարին Կ. Պոլսէն դէպի Մուշ մեկնող Թուրք յանձնախումբին ալ պաշտօն տրուած չէր քանի մը ճայ խռովարար աւազակներու արարքները քննելու. բայց բովանդակ Եւրոպան լաւ գիտէր որ երբեմնի չէն գիւղերն ու բերրի դաշտերը ողողող արիւնը ոչ թէ աւազակային դէպքերու, այլ ամբողջ ժողովուրդի մը ազատութեան բարձր գաղափարականի հետեւանքներն էին։

Այսօր Քիւրտերու պարագան ալ չի տարբերիր։ Այլեւս տագնապի մատնուած Թուրք պաշտօնաթերթերը ստիպուած են խոստովանիլ թէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը ոչ թէ աւազակային, այլ բուն կազմակերպուած քրտական ապստամբութեան մը առջեւ կը գտնուի,

Բնականաբար մեր օրինակէն խրատուելով, մեր դրացի Քիւրտերը այն համոզումը գոյացուցած են, թէ փոխանակ մելանի ու գրչի, սուրի լեզուն շատ աւելի ազդու եւ արդիւնաւոր է ու ճիշդ ասոր համար լաւ մը սպառազինուելէ յետոյ, Աղրի Տաղի ընդհարումով պատերազմի հրաւէրի ձեռնոցն ալ նետեցին Թուրք կառավարութեան երեսին, որ ոչ թէ 60,000, այլ եթէ նոյնիսկ կրկնապատիկ զինուոր ալ ղրկելու ըլլայ դէպի այդ վայրերը, դժուար թէ յաղթի կացութեան առաջքն առնել, քանի որ Կարմիր Սուլթանի ձեռքով կազմուած «Համիտիէ» բանակի քիւրտ մարտիկները աւելի այդ վայրերու տէրերը կրնան սեպուիլ։

Բայց աւելի Թուրք կառավարութեան մտահոգութիւնը կրկնապատկողը՝ ըստ Թրքական թերթերու արտայայտման, այս խնդրին մէջ ապստամբներու նկատմամբ Իրանի կառավարութեան բռնած քաջալերիչ դիրքն է։

Արդարեւ կ'ըսուի թէ Թեհրան մեղսակից է, անոր համար որ իբր թէ Աղրի Տաղի բախման նախընթաց օրը, շուրջ հարիւր պարսկական կառքեր, ապստամբներու ընտանիքները սահմանագլխէն փոխադրած ըլլան Պարսկաստանի ներսերը. իսկ քանի մը ցեղապետներ ալ Պարսկաստանէն իբր թէ ապստամբներուն պաշար ու ռազմամթերք հայթայթած ըլլան։

Արդ, եթէ այս եւ ուրիշ շատ մը ըսի ըսուեները իրականութեան կը համապատասխանեն, այն ատեն կասկած չկայ թէ ըմբոստները անուղղակի կերպով Պարսկաստանի կողմէ օժանդակութիւն կը գտնեն. իսկ եթէ երբեք, պարզ դէպքերը աւելի գունաւորելու դիտումով զրպարտութիւններ են, այդ պարագային, Թեհրանի կառավարութիւնը մի առ մի պարտի հերքել զանոնք եւ համագործակցութեամբ մը Թուրք պարսկական սահմաններու անդորրութիւնը պաշտպանել։

Սակայն ինչպէս բոլոր տէրութիւններու համար՝ այսպէս Իրանի ու Թուրքիոյ մասին խօսուած պահուն, երբ սահմանագլուխ բառը կ'արտասանենք, իսկոյն կ'անդրադառնանք որ խնդիրը կը բարդանայ։

Իսկապէս նկատելի է այն կէտը թէ այս երկու տէրութիւններու յարաբերութիւնները ցարդ մասնակի համաձայնութեան մը վրայ կը յենուին եւ հաւանաբար այդպէս ալ շարունակուի, մինչեւ որ առժամանակեայ կերպով, մոռացութեան տրուած Թուրք-պարսկական սահմանագլխի մը հարցը իր գոհացուցիչ լուծումը չգտնէ։

Այս խոչընդոտը հարթելու նպատակաւ, մէկէ աւելի խառն յանձնախումբեր կազմուած են, որոնց աշխատանքը սակայն ապարդիւն մնացած է, իրարու անհաշտ տեսակէտներու պատճառաւ։

Այսպէս, Պարսկաստան Թուրքիայէն կը պահանջէ այն բարձունքները, որոնք իրեն համար, ռազմագիտական որոշ արժէք ունին եւ որ ներկայիս Էնկիւրիի կառավարութեան ձեռքը կը գտնուին. այս վերջինս սակայն փոխանակ զիջանելու, իր կարգին կը պահանջէ տակաւին այն լեռնաշղթան որ Արարատի արեւելեան կողմէն դէպի Պարսկաստան կ'երկարի։

Խնդիրը իր այս անլուծելի կէտին հասնելով, դիւանագիտական սեղաններէն հեռանալու վրայ էր, երբ քրտական ապստամբութիւնը վերստին արծարծեց զայն. այժմ կը մնայ մեզ դիտել՝ թէ Թեհրանի Թուրքիոյ նոր դեսպանի բանակցութիւնները ի՞նչ եզրակացութեան պիտի յանգին։

Սակայն պարագաները ենթադրել կուտան թէ անհերքելի ձեռքէ մը պաշտպանուած քաղաքական այս փուշը՝ մի գուցէ շարունակէ իր գոյութիւնը պահել, փոխադարձաբար մէկ մը Թեհրանի, մէկ մը Էնկիւրիի կառավարութեան կողերը խայթելու համար։

Փոքր Ասիոյ մէջ՝ ուշադրութեան եւ ուսումնասիրութեան արժանի, քրտական ապստամբութենէն զատ կայ նաեւ անկէ ոչ նուազ կարեւոր հարց մը. աւելի հին քան առաջինը և գուցէ արդէն ողբալի, անծանօթներով լի Թուրքիոյ տնտեսական վիճակը, որ գերմանացի երկու տնտեսագէտներու յայտարարութիւններէն վերջ, իր ճգնաժամին հասնելով, կարծես այսօր ուղղակի իր ազդեցութեան ենթարկած ըլլայ նաեւ երկրին քաղաքական կացութիւնը։

Յիշենք թէ Փարիզի նախկին դեսպան Ֆէթհի պէյի երեւումը Իսմէթ փաշայի աթոռը այժմ մթագնելու վրայ է։

Կազին այս երկու եւ ուրիշ անձնաւորութեանց հետ տեսակցութիւններ ունեցեր է, իր երկրին ներքին քաղաքականութեան եւ տնտեսական կացութեան վերաբերեալ գաղափարներու նախնական փոխանակութեան մը համար,

Վստահ կերպով կրնանք ըսել սակայն թէ անոնց տեսակէտները բոլորովին իրարու համաձայն չեն, ինչպէս որ զանազան պաշտօնական յայտարարութիւններու արձագանգ տուող թերթերն ալ նոյնը կը հաստատեն. բայց եւ այնպէս Ֆէթհի պէյի ղեկավարութեամբ կազմուելիք նոր կուսակցութեան մը հարցը արդէն բոլորովին վերջացած պէտք է նկատել։

— Ի՞նչ ուղղութիւն պիտի առնէ այս նոր կուսակցութեան գործունէութիւնը...

— Ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ ան իր երկրի փոքրամասնութեանց հանդէպ...

Եւ վերջապէս իր երկրի պատմութեան առջեւ՝ ան ըսելիք նոր խօսք մը ունի՞...

Ահա երեք հարցումներ, որոնց պատասխանը լաւագոյն է վաղուց քաղաքական հորիզոնին վրայ բարձրացող արեւու լոյսովը կարդալ։

ՆԱՀԻՐ

ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԳՈՑՆՈՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ ՉՊԻ՞ՏԻ ԸՆԷԻՆՔ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՎՐԱՅ ԱՐՁԱԿԵԼՈՎ ՀԱՅԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ՀԱԿԱՌԱԿ ՊԱՐՊՈՒՄԻՆ, ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ՄՆԱՑԱԾ ԵՆ ՄԵԶ, ԱՅՆՊԷՍ ՈՐ ՔԷՄԱԼՆ ԱՌՆԷԻՆՔ ԵՐԿՈՒ ԿՐԱԿԻ ՄԻՋԵՒ։»

L'Eclaireur de Dieppe թերթին մէջ, նախկին երեսփոխան Պ. André Lebey, վերլուծելով Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը մերձաւոր Արեւելքի, մէջ կը գրէ.

Վերջին յօդուածովս, անհրաժեշտութիւնը կը մատնանշէի համաձայնութեան մը գալու Անգլիոյ հետ, քանի դեռ ժամանակը չէր անցած։ Բնականաբար, նման բան մը չկատարուեցաւ։ Եւ, որովհետեւ կորսուած ժամանակը չի վերագտնուիր — թէեւ մեր յաջորդական ղեկավարներուն քաղաքական արուեստը կը ջանայ մեզ հակառակը ապացուցանել խօսքով, — Բրիտանական կայսրութեան քաղաքական ուղղութիւնը անզգալաբար, բայց յստակօրէն կը փոխուի։

Անգլիացիները, որո՛նք արդարացի կերպով կը վրդովին իտալական քաղաքականութեան հետեւանք առած դարձուածքներէն, բայց, միեւնոյն ատեն, իտալական թերակղզիին մէջ կը տեսնեն լատինական իմացականութեան մը կոթնած ուժեղ կամք մը, ի վնաս Ֆրանսայի, Ֆաշիստական կառավարութեան ի նպաստ քայլեր կ'առնեն եւ որովհետեւ միայն շահն է որ ամէն բանի մէջ կը ղեկավարէ, եթէ սկիզբէն իսկ չկասեցնենք եւ անոր գոյց չտանք մեր բարիկամեցողութիւնը, ալ չեմ տեսներ թէ, հետագային, ի՞նչ ձեւով պիտի կրնանք առաջքն առնել։ Նոյնիսկ ածուխի հարցին մէջ Անգլիան կ'ամփոփուի, կը ցցուի եւ իր դիտաւորութիւնը առանց խօսքի մէջ կը զգացնէ։

Լոնտոնի դրամատէրները միւս կողմէ, պատրաստ են ամէն բանի, այսինքն, պատերազմի, դրամ շահելու համար։ Այս արդէն բաւական չէ՞ մեզ ազդարարելու համար թէ Սուրիոյ մասին ներկայ պայքարը պէտք է ուրիշ բան թելադրէր մեզ, քան թէ ժպիտ եւ պոռոտախօսութիւն։

Չի բաւեր մէկ կողմէ յիշել Իրաքի նոր դաշնագիրը եւ միւս կողմէ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը՝ պատասխանելու համար ասոր։ Աւելի ճարտարութիւն եւ աւելի դրականութիւն ցոյց տուած պիտի ըլլայինք, ըմբռնելով Անգլիոյ շահերը՝ տուած ըլլալու համար յարմարագոյն պատասխանը՝ մեր շահերն իսկ պաշտպանելու եղանակով։ Եթէ ո՛չ, մեր կղզեցի դրացիները պիտի գրգռեն Իտալիան, անոր հետ լաւ նստելու համար Սուրիոյ վրայ։ Ցետոյ պիտի գայ Ափրիկէի մէջ մենաշնորհներու հարցը, մանաւանդ թրքական միջերկրականի եզերքներու հարցը, ինչ որ միջոց պիտի ծառայէ Իտալիան բաժնելու Գերմանիայէն եւ Ռուսիան՝ այս վերջինէն։ Այդ օր, Անգլիա զոհած պիտի ըլլայ Ֆրանսան, անոր դէմ պիտի խաղայ հիմնապէս եւ Իտալիան է որ անոր քով մեր տեղը պիտի բռնէ կռուին մէջ, որ կը նախագծուի։

Ի՞նչ կ'ընենք այս իրողութիւններուն հանդէպ։ Լաւ է երկրորդ յիշատակագիր մը եւս պատրաստել, քանի որ առաջինը անբաւարար նկատուեցաւ, բայց եթէ ատով գոհանանք, թերեւս, այս անգամ ալ յուսախաբ պիտի ըլլանք։ Առաջինին վրայ բարդուող Բ. յիշատակագիրը չէ, որ առաջքը պիտի առնէ Գերմանիոյ բացայայտ պատրաստութիւններուն։

Եթէ կամաւոր կոյր չենք ձեւանար, պիտի տեսնենք որ եթէ Աման-ուլլահ կը վերադառնայ Աֆղանիստան, պատճառն այն է որ Գերմանիա կ'օգնէ անոր՝ ընդդէմ Անգլիոյ, եւ թէ Անգլիա կը քաջալերէ քրտական ըմբոստութիւնը ընդդէմ Գերմանիոյ։

Գալով մեզի, անտարբեր այս շօշափելի իրողութեանց հանդէպ, կը խաչաձեւենք մեր բազուկները եւ կը գոհանանք իբր լուսնային իրաւարարներ՝ բանաձեւելով առաջարկներ՝ զորս ո՛չ ոք հաշուի կ'առնէ։

Աւելի լաւ չպիտի՞ ընէինք կիլիկիոյ վրայ արձակելով Հայերը որոնք հակառակ պարպումին, հաւատարիմ մնացած են մեզ, այնպէս որ քէմալն առնէինք երկու կրակի միջեւ։

Անշուշտ, այո՛։ Երկու յաջող հարուած տուած պիտի ըլլայինք, նախ քայքայելով Գերմանիոյ երրորդ եւ գլխաւոր դաշնակիցը, երկրորդ՝ Անգլիոյ ներշնչելով օգտակար գործակցութեան մը տպաւորութիւնը, որ զայն դարձնել դէպի մեզ պիտի բերէր։

Եթէ ո՛չ, Անգլիա պիտի քալէ մեզ դէմ եւ Սուրիոյ հանդէպ իր յաւակնութիւններուն մէջ քաջալեր պիտի հանդիսանայ Իտալիոյ, որպէսզի կարենայ աւելի լաւ հիմէն հարուածել Քէմալը։

Այս բոլորը պարզ են։ Բայց կ'երեւի թէ չենք նշմարեր որ Ռուսիոյ օժանդակութեամբ, Գերմանիա իր խաղը կը փորձէ Եգիպտոսի եւ Հնդկաստանի մէջ՝ ընդդէմ Ֆրանսայի։ Չենք տեսներ նաեւ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա, վաղը հակառակ իրենց կամքին, պիտի ստիպուին համբերաշխել, այս մեքենայութեանց արդիւնքէն սթափած։ Ինչո՞ւ առաջքը չառնել անոնց, այսօրուընէ իսկ համաձայնելով։

Պ. Անտրէ Լըպէյի կարեւոր մէկ յօդուածը թուրքիոյ արտաքին փոխառութեան դէմ, կուտանք յաջորդաբար։

ԳԱՇԱՆԻ
«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ»

Առանձնայատուկ է այս դպրոցը, դրա համար էլ առնում եմ չակերտների մէջ։

Փարիզի ծայրամասերում ու խուլ անկիւններում, հայկական անընկճելի ոգին, մեծ գործեր է կատարում։

Ընկերս, տաճկական բանակի երբեմնի թնդանօթաձիգ սպայ, իր յուշերն ու յիշատակները պատմելուց ու ցուցնելուց յետոյ, յանկարծ ասաց.—

— Կ'ուզե՞ս քեզի մեր դպրոցը տանեմ։

— Ի՞նչ դպրոց, զարմացայ։

— Օ՛, բացագանչեց նա, մենք դպրոց ունենք, մի քանի ամսուան, բայց ոչ ոք չգիտէ այդ մասին եւ անհրաժեշտ չէ, որ գիտնան։

Ու մենք, կտրելով Ղարսի կռիւների պատմութեան թելը, ոտքի կանգնեցինք եւ ուղեւորուեցինք դէպի «հայկական դպրոցը»։

Գաշան Փարիզից դուրս է, Օրլէանի դրունքից երեք քիլոմեդր հեռու, ընդարձակ դաշտի վրայ, ուր արդէն նորաշէն տնակների խմբաւորութիւններ են կատարուած։

Կիսման հայկական է, բնութիւնը մեր երկիրն է յիշեցնում, փողոցները կեղտոտ են ու փոշոտ, սակայն ֆրանսիական հանրակառքը, մեծումենակ, վայրենի հոնդիւնով, պատռում է արուարձանի լռութիւնը եւ, կարծես վախենալով, անցնում է ցանցառ ծառերի սուերի միջով։

Երբեմն, մոլորուած վայրաշարժները. լեղապատառ ճչում են փողոցում, Փարիզի աղմուկը յիշեցնելու, բայց զո՛ւր, Գաշանն ու շրջակայքը խաղաղ են, ինչպէս Նայիրի երկիրը եւ, նոյնիսկ, տխուր։

Այստեղ, մարդիկ չեն աճապարում, հեւք չկայ, բնութիւնը պայքարում է քաղաքակրթութեան դէմ, բայց անյոյս է դիմադրութիւնը, գործարանների մինարէներից պլալն - պլալն ծուխ է բարձրանում, ու մարդիկ ունկնդրում են հսկայ մեքենաների շռինդը, որ խուլ դղրդիւնով լսւում է գետնի տակից։

Երեւում են հայկական փողոցները, նոր սկսած, կիսաշէն կամ աւարտած տներով, որոնց պատուհաններից երեւում են կանացի գլուխները, աշխատասէր ու մտազբաղ...

Հայ կանայք են ու կար են անում եւ տուն են մաքրում։

Ոտաբոպիկ, սեւ, խոշոր աչքերով եւ կայտառ շարժումներով մանուկները վազում են անաղմուկ փողոցով։

Առաջին անգամ լսում է մայրենի լեզուի քաղցրալուր հնչիւնը։

Մեզ տեսնելիս, կանգ են առնում, նոր մարդիկ, օտարներ, անծանօթներ. բայց վախ չկայ նրանց դէմքի վրայ։

Կանգնած ենք «հայկական դպրոցի» առաջ։ Ընկերս խօսում է իր ծանօթի հետ, ես դիտում եմ տունը, կենդանութեան ո՛չ մի նշան, մեռեալ տուն։ Մի քանի կողմէ աստիճաններով իջնում ենք վարը։ Նախասենեակը դեռ աւարտած չէ, հողեր, փայտեր, տախտակներ։

Ընկերս ծեծում է դիմացի գոց դուռը։ Մի վայրկեան յետոյ բացւում է եւ ներս ենք մտնում «դպրոցը»։

Անպաճոյճ, փոքրիկ, լուսաւոր սենեակ, գետնից մի քանի մեթր բարձր։ Մեր առաջ պարզւում է սիրուն տեսարան, պարտէզներ, մեկուսի տներ, կանաչութեան մէջ։

Ուսուցչուհին մեզ ընդունում է ժպիտով, իսկ աշակերտ-աշակերտուհիները դեռ ոտքի վրայ են։ Նրանց ողջունելով՝ արտօնում ենք նստել։

Քանի չափ խառն երեխաներ, նստած կողք կողքի, նստարանների վրայ։

Երկար գրասեղաններն ու նստարանները ներկուած չեն. դարակներ չկան ամէն աշակերտի առաջ, պարզ տախտակներ, որոնց վրայ դեռ որոշապէս տեսնւում են վարպետ
հիւսնի սեւ մատիտի խ
ճերմակ պատերը զարդ
են մի քանի պարզ նկ
որոնց մէջ աչքի է ըն
«Մայր Հայաստանը»,
հայկական աւերակների
Դիմացի պատը, ուր ա
պիտի միան աշակերտներ
եացքը, կրում է Մեծ
խոշոր տառերը, տպւած
Թուղթի վրայ Ա․ից մինչ
Սրա ճիշտ կողքին կախ
փոքրիկ գրատախտակ, որ
բայ դեռ կարդացւում է
ւէր» ոտանաւորի հետ
տունը. -
Մոռցանք ճայրենիք, մ
Հայա
կորուսինք մեր փառքն
մենք
Մաս մը Ռուսաստան, մ
Պարսկա
Մնացինք Թշուառ, անտէ
պաշտ
Այս տողերի դաս
կախուած է ամէն մի եր
աչքերից։
Նրանք մռայլ են, հա
անժպիտ ու լուրջ։ Այս մ
ները կարծես աւելին են
կացել, քան ոտանաւորն է
մում, բայց որտեղի՞ց, ի՞ն
նրանից մեծը հազիւ 12
կան։ Իսկական աշակեր
5 տարեկանից վեր եղող
սրանք արդէն կարդում
գրում, նոյնիսկ վերլուծում
սարակ բառերը։
Այս բոլորը եւ՛ ուրախ
եւ՛ տխուր։ Այս երախ
աշակերտներն են ֆրանս
դպրոցի, բայց մայրենի
սովրելու համար, օգա
հինգշաբթիայ ազատութի
եկել են Հայոց լեզու եւ ա
մութիւն սովրելու, շաբաթ
միայն մէկ անգամ եւ
ժամ։
Հալածուած քրիստոն
նախակարապետներն
որոնք, տարբեր ժամ
թաղամասերից, եկել,
խմբւելենգրել կարդալ
սովորելու այն ուսմունք
մեզ տանում է ազատ եւ
կախ հայրենիք ունենալու
կանութեան, որի ճամբին
քա՛ն զոհեր ենք տուել եւ
քա՛ն զոհեր դեռ պիտի
Այս դպրոցը սակայն
բանով է աչքի ընկնում
կանոնադրութեան, իսկ ա
շակերտ են միայն 5 տ
նից վեր եղողները,
դպրոցի դռները բաց են
«հիւրերի» «ազատ ունկն
ների» առաջ, որոնք
էին զատ նստարանի վր
շակերտների հակառակ
Այս «ազատ ունկնդիր
Զուկէսէն 5 տարեկան
ներ էին, որոնց լռջու
կարգապահութիւնը բ
զում էր։
Նրանք նստած էին
շարքով եւ միայն մէկ ն
նի վրայ, ոտքերը յ
կտրած։ Լո՛ւռ լսում էի
ուսուցչուհուն, երբ նա
էր բացատրում, եւ
ունկնդրում կամ նայում
աշակերտները կարդում էի
գրում։
Ա՛խ, ինչպէս կ'ուզէ
րենք եւս, մեծերի պէս
կերազարդ քերական
Ու յանկարծ, տասն
«ազատ ունկնդիրներից»
նիսը ձանձրացան,
փորի վրայ, նստարանից
լու համար, ապա կանգ
ու նրանցից մէկը, կամաց
նով ասաց ուսուցչուհուն
— Կ'երթանք։
— Ազատ էք,— ասաց
ժուհին։
Ու ես բախտ ունեցայ
բաց անելու, որպէսզի
ունկնդիրները», առանց
թեան, դուրս երթան։
Նրանք գնացին, ու իմ
իրենց հետ տարան։
Ահա՛ այսպէս են
Գաշանի «Հայկական
«ազատ ունկնդիրները»
սովորելու տարիքի
բայց, ինքնակամ կերպ
նում են լսելու, թէ ինչ
սովրում հայկական այբ
Քանի մեր երախաները
պէս են, մենք դեռ պիտի
րենք։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԱՆՁՈՒՏ

Ղարաքիլիսա Դիլիջան խճուղիին վրայ, Վարդանլու գիւղին մօտ, հրաշալի բնանկարներու մէջ կը գտնուի Տանձուտը, որ ծծմբական թթուի հարուստ հանքեր ունի: Տանձուտի մօտակայ կանանչ մարգագետիններուն վրայ եղջերուներ կ'արածին, որովհետեւ շրջանը ամայի է: Եւ սակայն շուտով կը կարծուի թէ հանքերու շահագործումը մարդաբնակ պիտի դարձնէ այս գեղեցիկ շրջանը:

Արդէն սկսած են աշխատանքները շահագործման մասին: Պատերազմէն առաջ նշանաւոր դրամատէր Նոբէլն էր, որ կը շահագործէր այս հանքերը: Ծծմբական թթուին արժէքը կը կրկնապատկուի անով, որ կը ծառայէ նաւթ զտելու:

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԻՏԱԿԱՆ

Օգոստոսի վերջը Երեւանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի շէնքին մէջ «գրական խորհրդակցութիւն» մը կատարուեցաւ «Պրոլետ Գրողներու Միութեան գրական տարաձայնութիւններու մասին», եւ վիճաբանութիւններուն մասնակցեցան գրողներուն հետ նաեւ կուսակցական ղեկավարներ, Ա. Խանջեան, Թ. Մանդալեան, եւ ուրիշներ:

*** Ակադեմական Ն. Մառ մշակոյթի տան մէջ դասախօսութիւն մը տուաւ (ռուսերէն լեզուով) յաբեթաբանութեան մասին:

*** Լէնինականի թատրոնը այսուհետեւ պիտի կոչուի «Պետական 2րդ Թատրոն»: Պիւտճէն 136,000 րուբլի: Ունի 31 դերասանուհի: Այս տարի պիտի խաղայ 10 թատերգութիւններ, որոնց 7ը նոր գործեր, 3ը հայկական ստեղծագործութիւն: Առաջին ներկայացումը հոկտեմբեր 1ին, ռուսերէնէ թարգմանուած «Դիկտատուրա» թատերախաղով:

ՄԱՐՄԱՐԻ ՀԱՆՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ղամարլուի շրջանին մէջ Խորվիրապի մարմարի հանքերը կը շահագործուին անցեալ գարունէն ի վեր: Այս հանքերը մեծ ապագայ կը խոստանան: Եւ սակայն ոչ ոք ուշադրութիւն կը դարձնէ անոնց (Խորհ. Հայաստան, 15 օգոստոս): Ոչ մուրճ կայ, ոչ սեպ: Ոչ վերամբարձ մեքենայ կայ, որ մարմարը հորէն դուրս հանէ, ոչ փայտ, որ մարմարը պաշտպանէ: Լերան գլխէն վար կը գլորեն մարմարը, որ կործուի փշուր կ'ըլլայ: Բանուորներուն կեանքը ապահովուած չէ: Բանուորները կը շատնան: Սնունդի մատակարարութիւնը գէշ է, ճաշարան չկայ, մօտիկ գիւղ ալ չկայ: Վարիչին կը բողոքեն, վարիչը չի գիտեր թէ որո՛ւ բողոքէ: «Չկայ, չկայ, էլի, Երեւանէ ճաշարանը հօ չպէտք է բերեմ ձեզ համար»: Գէշ է նաեւ բանուորներուն առողջական վիճակը:

Ի՞ՆՉ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻՆ

Հայաստանի մէջ կը հրատարակուին հետեւեալ թերթերն ու պարբերականները.—

Խորհ. Հայաստան, Ավանգարդ, Մաճկալ, Ղզըլ-Շաֆակ, Պիոնէր կանչ, Սոցիալ-արշաւ, Լէնինեան ուղի, Նոր Ուղի, Գրական դիրքերում, Հայաստանի աշխատաւոր, կոլխոզնիկ, ժող. լուսաւորութիւն, Հոկտեմբերիկ, Պիոնէր Ղեկ, Երիտասարդ բայլշեւիկ:

ԿԱՊՈՅՏ, ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ԵՒ...

Խրիմեան հիմնադրամով Երեւանի մէջ սկսան կառուցանել դիտարան մը, ուսումնասիրելու համար երկինքն ու աստղերու շարժումը: Շէնքին առաջին յարկը պատրաստ է արդէն շինուած ամբողջովին կապոյտ քարերով: Երկրորդ յարկը պիտի շինուի վարդագոյն (Արթիկ) քարերով: Երրորդ յարկը, բուն դիտարանը, պիտի ըլլայ սեւնազարդ եւ շարժուն երկաթեայ տանիքով:

Դիտարանին վարիչը հայախօս Ասորի մըն է, Սիմէոնով:

Դիտարանը գործիքներով եւ գիտական բոլոր պահանջներով կահաւորելու եւ օժտելու համար պէտք կայ 10,000 ոսկիի:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ "ՃԻՒՄՀՈՒՐԻԷԹ,,Ի ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԻՆ

Սէրպէսթի կուսակցութեան հանդէպ իր դիրքը ճշդելու համար, «Ճիւմհուրիյէթ»ի բաց նամակին պատասխանելով՝ Մ. Քէմալ հրատարակած է հետեւեալ նամակը, որմէ հատուածներ տուեր էինք արդէն «Օրը օրին»ի բաժնին մէջ:

Կարդացի «Ճիւմհուրիէթ» թերթին մէջ ինծի ուղղուած բաց նամակը, որով վերջին օրերս Իզմիրի մէջ պատահած դէպքերու վրայ խօսուելով, կ'ըսուէր թէ տեսնուած է որ Խալք կուսակցութենէն ուրիշ կուսակցութիւններ կ'աշխատին զիս իրենց սեփականացնել: Եւ կը պահանջուէր ինձմէ ճշմարտութիւնը պարզել, որպէսզի կացութիւնը պարզուի:

Այս մասին կարգ մը ուրիշ թերթերու գրածներն ալ կարդացի: Կը լսեմ նաեւ թէ ամէն տեղ ժողովուրդին մէջ ալ այս մասին զրոյցներ եւ վարանումներ կան:

Կը կարծեմ թէ ճշմարտութիւնը որոշապէս պարզած եմ այն նամակով, զոր ուղղած էի Ֆէթհի պէյի: Կասկած չունիմ թէ ինքը կատարելապէս գիտէ իրական կացութիւնը: Բայց կը հասկցուի որ ընդհանրապէս թիւրիմացութիւններ կան: Ուստի անգամ մըն ալ յայտնեմ եւ պարզեմ իրականութիւնը:

Ես Ճիւմհուրիէթ Խալք կուսակցութեան ընդհ. նախագահն եմ: Ճիւմհուրիէթ Խալք կուսակցութիւնը ծնունդն է Անատոլուի եւ Ռումէլիի Իրաւունքներու պաշտպան Միութեան, որ Անատոլու ոտք դրած վայրկեանէս սկսեալ կազմուեցաւ եւ ինծի հետ աշխատեցաւ:

Պատմականօրէն կապուած եմ այս կազմակերպութեան: Այս կապը խզելու համար ոչ մէկ պատճառ եւ հարկադրութիւն կայ, ոչ ալ կրնայ ըլլալ:

Երբ պաշտօնական պարտականութիւնս վերջ գտնէ, գործնապէս պիտի աշխատիմ Ճիւմհուրիէթ Խալք կուսակցութեան գլուխը: Այս մասին ոչ մէկ կասկած: Իմ այս հիմնական կացութիւնս չի կրնար խանգարել սակայն իմ չէզոքութիւնս, զոր կը պարտադրէ ինծի իմ առժամեայ պաշտօնս որ կ'աւարտի այս տարուան վերջը:

Գալով ակնարկուած միջադէպերուն, դժուար չէ գուշակել թէ շատ ազդուած եմ Իզմիրի մէջ թերթի մը խմբագրատան եւ Ճիւմհուրիէթ Խալք կուսակցութեան կեդրոնին վրայ կատարուած յարձակումներէն,— ինչ ալ ըլլայ անոնց պատճառը,— ինչպէս նաեւ այն յարձակումներէն զոր կարգ մը անգիտակիցներ ըրած են կառավարութեան պետերուն եւ հեղինակութեան դէմ: Թափուած արիւնները եւ կորսուած կեանքերը սաստկացուցած են այս ցաւս: Այս տեսակ յարձակողները եւ դրդիչները բնականաբար չեն կրնար ազատիլ հանրապետական օրէնքներու հետապնդումներէն:

Իմ այս խօսքերս հաղորդուած են երբ պատասխան «Ճիւմհուրիէթ» թերթին եւ երբ լուսաւորութիւն հանրային կարծիքին:

Կազի Մ. Քէմալ

Պոլիս, 9 սեպտ. 1930

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Քալիֆորնիոյ Հայոց Առաջն. Գարեգին եպիսկոպոս Խաչատուրեան կաթողիկոսական ընտրութեան պատուիրակ նշանակուած ըլլալով, Ֆրէզնոյէն ճամբայ ելած է Փարիզի ճամբով Էջմիածին երթալու համար:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ, 13 Սեպտեմբեր.— Ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս Հ. Յ. Դ. Միութեան տեղւոյս մասնաճիւղը ստեղծեց հայկական մթնոլորտ մը, կազմակերպելով թատերական ներկայացում մը առնուած աքսորական կեանքէ, 3 արար «Մալաթիացի Մահմուտ աղայի վայրագութիւնները» կամ «Վրիժառու հայուհին»: Տեղի ունեցաւ 31 Օգոստ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժան ժօրէսի սրահին մէջ: Ժամանակէն առաջ հարիւրէ աւելի թուղթիկներով լուր տրուած էր ժողովուրդին: Հակառակ տեղւոյս կարմրափետուր բարեկենդանեան հերոսներու ստոր խաղերուն, հոծ բազմութիւն մը փութացած էր ներկայ գտնուիլ, յիշելու համար 1916ի այն արհաւիրքները, զորս քաշեց հայ ժողովուրդը 15 տարի առաջ:

Նախագահի բացման խօսքերէն յետոյ, խմբովին երգուեցաւ «Յառաջ Նահատակ»ը, որմէ յետոյ վարագոյրը բացուելուն՝ հոն երեւցաւ ոճրագործ Մահմուտը իր վայրագութիւններէն նոր վերադարձած:

Յաջողութեամբ վերջացաւ ներկայացումը: Կը մասնակցէին տեղւոյս սիրող լաւագոյն ուժերը, Տիկին Հ. Թաշճեան (Մահմուտի կնկան ֆաթիմէի դերին մէջ) Յ. Սինանեան (Մահմուտի ծառայ), Արմենակ Օհանեան (Թուրք հոճա), Հայուհիի դերը կը կատարէր Օր. Մանիշակ Օպօզեան, հայ վրէժի ժառանգորդը, Երուանդ Լուսեղինեան (Մարտիկ):

Յետոյ բեմադրուեցաւ զաւեշտ մը, «Վճռական ճակատամարտը»: Գնահատելի էին Տիկին Ն. Շէհիրլեանի եւ Օր. Սիրանուշ Մոմճեանի եւ կարպիս Շէհիրլեանի խաղարկութիւնը:

Հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն. ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ եւ իրենց մէջ կրելով վրէժխնդրութեան զգացումը հանդէպ մերդաւոր թշնամիին:

Փափաք յայտնուեցաւ որ Հ. Ս. Միութիւնը յաճախ սարքէ այսպիսի ներկայացումներ:

Յաջորդ կիրակի տեղւոյս Հայ Կարմիր Խաչի բացմանհանդէսին, ներկաներու փափաքին համաձայն, կրկին անգամ ներկայացուեցաւ «Մալաթիացի Մահմուտ աղայի վայրագութիւնները»:

*** Հ. Յ. Դ. Միութեան տեղւոյս մասնաճիւղին մանկապարտէզը կը շարունակէ իր ընթացքը: Մանուկները յօժարութեամբ կը հետեւին այբուբենի դասերուն: Դաս տուողները Մասնաճիւղին վարչութեան անդամներն են:

Դիտող

ՀԱՅՐԸ ՏՂՈՒՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Վիվիէէն կը գրեն.—

Վիվիէի մէջ կը գտնուին 20 25 մանուկներ, բոլորն ալ հովիւ չունեցող ոչխարի նման փողոցէ փողոց ինկած են առանց այբուբենը ճանչնալու: Այս մանուկներուն այսպէս մնալը, հայ ծնողքներուն հոգիին վրայ քարի պէս ծանր կը կշռէ: Ես ունիմ 2 տղայ մեծը 6 տարեկան, պզտիկը 4: Մեծին բաւական կարդալ սորվեցուցած եմ տնակիս մէջ. մանկապարտէզի առաջին ծրածանը աւարտած՝ երկրորդը սկսած է: Ի՞նչ ընենք: Հիմակուան հայ գաղթական հայրերը թէ բանուոր են, թէ .. ուսուցիչ:

Ա. Աւագեան

ԹՈՒՐՔ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԷՆ ՆԵՐՍ

Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ, Թրքական Ճիս աշիրէթէն երեսուն ձիաւորներ սուրիական հող մտած եւ յարձակած են Սապա աշիրէթին վրայ եւ քշած անոնց բազմաթիւ ոչխարները: Իսկ վերջը աւազակները կը յարձակին վրաններու վրայ եւ երկարատեւ ընդհարում մը կ'ունենան վրանաբնակներու հետ, որու ընթացքին վերջիններէն չորս հոգի կը մեռնին եւ քանի մը հոգի ալ կը վիրաւորուին:

Տէր-Զօրի Հաֆսա նահիէի միւտիրը լուր առնելուն պէս, 40 զինուած գիւղացիներ հետը առնելով կը հետապնդէ աւազակները եւ կրնայ վերագրաւել անոնց առած ոչխարներուն եւ ուղտերուն մէկ մասը, ինչպէս նաեւ վեց հովիւներ, որոնք աւազակներու հետ տարուած էին: Բուռն կռիւներ եղած են աւազակներու եւ միւտիրի մարդոց միջեւ, մինչեւ որ առաջինները Թրքական սահմաններէն ներս մտած են:

ԿՈՉ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ

Ճակատագրի անողոք հարուածով մը հա՛յ տնաշէն ժողովուրդը դուրս նետուեցաւ իր դարաւոր պատմական հայրենի օճախէն, ու զանգուածային գաղթով մը, պանդխտի ցուպը ձեռին, սփռուեցաւ աշխարհի չորս ծագերուն իբրեւ աշնան տերեւներ. անգութ թշնամին յաջողած էր վերջապէս գործադրել իր հայաջինջ քաղաքական ծրագիրը հայ ժողովուրդի գոնէ կիսուն վրայ. մեզ վերապրողներս ալ մատնելով ճերմակ ջարդի վտանգին:

Հայրենակիցներ, այս ահաւոր կացութեան առջեւ հայ գիտակից ժողովուրդը մէկ միջոց միայն ունի ինքնապաշտպանութեան, կառչիլ իր ընտանեկան բարքերուն ու վարքերուն, իր ազգային սրբութիւններուն ու մանաւանդ իր մայրենի լեզուին ու գրին, որ իբրեւ սրբութիւն սրբոց պարտաւոր ենք անաղարտ պահել. Նոր սերունդը հայ գրով միայն կարող է գիտակցիլ իր ցեղին գլխուն խաղցուած զազրելի դաւերուն, ու ճշդելու իր դիրքը վաղուան անխուսափելի ազատագրական պայքարի սրբազան գործին հանդէպ:

Ահա այս զուտ ազգային գիտակցութեամբ է որ կազմուած է Սահակ-Մեսրոպ Գրադարանը, որ մօտ չորս տարիէ կը գործէ շրջանիս մէջ՝ այս անգամ զանազան նոր հրատարակութիւններով ճոխացուցած իր գրադարանը, կոչ կ'ընէ շրջանիս գիտակից հայրենակիցներուն՝ հետաքրքրուիլ իր գրադարանով, մանաւանդ հայ մայրերուն, որոնց աւագ պարտականութիւնն է իրենց նախնեաց լեզուն ապրեցնել վտարանդի օճախներուն մէջ, ու խթանել իրենց զաւակները սիրելու մայրենի լեզուն ու մեր անցեալ ու ներկայ պատմութիւնն ու գրականութիւնը:

Հայ մայրերու կամքէն կախում ունի այս օտար հորիզոններու տակ հայ ապրելու հարցը: Օ՜ն ուրեմն, դէպի գործ, հայ ծնողներ:

Գրադարանը բաց է անխտիր բոլոր հայրենակիցներուն առաջ, առանց կուսակցական խտրութեան, ամէն Բշ. եւ Եշ. օրերը երեկոյեան ժամը 8էն 10ը:

Գրադարանի նոր հասցէն է.— O. Ghazérian, 71, Rue Charles Chefson, Bois-Colombes (Seine):

Յ. Գ.— Նիւթական կամ գրական նուէրներ հաճոյքով կ'ընդունինք:

(Կնիք)

ՕՐ. ՎԵՐԳԻՆԷ ՍԷՐՃԱՆԵԱՆ ԵՒ ՄԱՍԻՍ ԳԸԼԸՃԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ

2 սեպտ. 1930 Փարիզ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ երկուքը բարձրաստիճան բոլշեւիկներ, Եակուտիոյ (Սիպերիա) սովետական հանրապետութեան գործավարներու խորհուրդին նախագահը, Դոնսկոյ, եւ Եակուտիոյ առեւտրական գործավարը, Պապունհիլսկի, մահուան դատապարտուեցան իբրեւ հակայեղափոխական դաւադիրներ:

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 12

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Անոր աչքերը չափազանց բացուած էին եւ կարծես դուրս կ'ելնային սարսափէն(*): Ու կը պոռչտար լեզապատառ:

Իր ետեւը կանգնած էր ափաշ մը, դիւային դէմքով եւ սահմռկեցուցիչ ծամածռութեամբ: Ձեռքին մէջ կը փայլէր սրածայր ու պսպղուն դործիք մը:

քիթը, որուն ռունգերը քօքային գործածելով լայնցած էին, սմբուկի պէս մանիշակագոյն դարձած եւ ուռած էր: Իր ետեւը կը գտնուէին երեք լաճեր, որոնք գինով էին ճիշտ ինչպէս ափաշը, եւ վայրենի արտայայտութիւն մը կար իրենց դէմքին վրայ: Անոնց մէջ էր նաեւ շուն Շարիկը, ուրախ երջանիկ:

— Ածելի կայ ձեռքը, պոռաց Ֆիլկա: Ձեռքինը ածելի՛ է, հիմա պիտի մորթէ երախան:

— Հա՛հ, հա՛հ, հա՛հ, կը խընդար ափաշը վայրենի քրքիջով մը:

Եւ կրակարանին քով գիտին պառկեցուց երախան, ածելիով ճեղքեց անոր զիստին կակուղ միսերը, եւ երբ արիւնը սկսաւ հոսիլ աղբիւրի պէս, բերանը դրաւ վրան եւ խմեց արիւնը իր թանձր եւ կարմիր շրթներով:

Բոլորը յարձակեցան վրան, միաբերան գոչելով.

— Ջարկէք բերնին, սպաննեցէք:

Եւ սկսան զարնել ափաշին գլխուն, նոյն ատեն աշխատելով զոհը ազատել ձեռքէն: Խեղճ երախան իրար կը զարնէր ծունկերը, գլուխը կը ցնցէր, կովի պէս կը բառաչէր, եւ կը խփալտկէր գետինը ճիշտ ինչպէս անասուն մը, որ կը մորթեն: Եւ դեռ մէկը կը պոռար.

— Ձգեցէ՛ք, թող ծծէ, մի՛ մի՛ զարնէք:

Ուրիշ մը կը սպառնար.

— Ձայնդ քաշէ՛, ապա թէ ոչ քու աղիքներդ ալ դուրս կը թափենք:

Ֆիլկա եւս, մարդկային բարկութենէ մը մղուած, բռունցքով կը զարնէր ափաշին: Սակայն ափաշը չէր պաշտպաներ ինքզինք, իր վէրքերու եւ երախային ճեղքուած սրունքին արիւնով թաթախուն, բզիկ բզիկ եղած շապիկը կռնակին, կ'աշխատէր փախչիլ ցատկելով հոսած արեան ճապաղիքներուն մէջէն եւ կարկուտի պէս տեղացող կատաղի բռունցքներու տակէն, եւ յանկարծ թաւալգլոր ինկաւ, գլուխը վար, ոտքերը վեր, ճերմկած աչքերովը ահռելի ժպիտ մը ձեւացնելով, մինչ արիւնաներկ կզակը տակաւին կը ծամծմէր ճապաղիքը եւ կը մրմռար:

— Մի՛ս տուէք քիչ մը, ոսկո՛ր տուէք, շնորհքներ, մի՛ս տուէք...:

Թերեւս կտոր կտոր ընէին զինք, եթէ յանկարծակի չհասնէր Ամէլկա, բոլորովին շունչը կտրած:

— Կեցէ՛ք, կեցէ՛ք հրամայեց, չէ՞ք տեսներ, տխմարնե՛ր, որ քօքային շատ խմած է:

Եւ ափաշին տուաւ հում միսի կտոր մը: Ափաշը առաւ միսը եւ մարդկային դէմքի ամէն նմանութիւն կորսնցուցած, սկսաւ յօշոտել ու պատռել միսը գայլի պէս ակռայ զարնելով եւ շունի պէս նոյն ատեն ռռնալով:

— Միշա՛, Միշա՛, հանդարտէ՛, ես եմ, ըսաւ Ամէլկա, շոյելով անոր գիսախռիւ գլուխը:

Ֆիլկա, վիրաւորուած եւ գայթակղած, բաժնուեցաւ խումբէն եւ բարձրաձայն խօսեցաւ.

— Պէտք է կանչել ոստիկանները, պէտք է դատարան երթալ: Ասիկա մարդասպանութի՛ւն է, դե՛ւ...:

Եւ սակայն իր բռունցքներն ալ թաթխուած էին արեան մէջ:

ՄԱՑԻՍ ԾԱՂԻԿԸ ԱՒ ՁՊԻՏԼ ԾԱՂԿԻ

Ֆիլկա ընդոստ արթնցաւ, կանչեր ու պոռչտուքներ կը լսէին դուրսէն, կարծես փոթորիկ մը պայթած ըլլար անտառին մէջ: Ոտքի ցատկեց: Նախ կարծեց թէ կ'երազէ, այնքա՛ն տարօրինակ էր տեսարանը:

Վ. ՇԻՇԿՈՖ

(Շար.)

(*) Մեր ընթերցողները թերեւս [...] զարմանան երկու բանի [վր]այ,— կանխահաս իմացականութիւնը այս փոքրիկ լաճերուն, եւ կատարեալ թշուառութիւնը անոնց կեանքին. բայց այդ երկու կէտերը կապուած են իրարու. իսկապէս, չափազանց խելացի են անոնք, թերեւս թշուառութիւնը կամ կեանքի պայքարն է, որ այդքան խելացի ըրած է զանոնք: Եւ թշուառութիւնը, զոր կը ներկայացնէ պատմութեան այս շարքը, յաճախ կը հասնի աներեւակայելի եւ անհաւատալի աստիճանի մը: Արդարեւ հեղինակը, Շիշկոֆ, խորհելով որ ընթերցողը չպիտի հաւատայ մասնաւորապէս հետեւեալ ահռելի տեսարանին իրականութեան, կանգ կ'առնէ պահ մը եւ կ'աւելցնէ թէ ինչ որ հիմա պիտի պատմէ, բացարձակապէս իրականութենէն քաղած է: Իրական դրուագ մը, նկարագրուած այնպէս ինչպէս տեսած է իր աչքերով: Եւ իրաւամբ այս դրուագը այնքան քստմնելի է, որ կարելի չէ հաւատալ: Բայց Շիշկոֆ հաստատելու համար վաւերականութիւնը, կը յանձնարարէ կարդալ Շախուժեանցի եւ Խրոթովի մէկ գործը.— Աշխատանքի Կոմունան, հրատ. Նովայա Մոսկուա, 1926, էջ 14:

Թարգմ.

տեմբեր 13ին, երբ լրացած ըլլան խորհրդարանի շէնքին կարգ մը անհրաժեշտ նորոգութիւնները, տեղ պատրաստելու համար 80 նոր երեսփոխաններու։

Հնդկաստանի դէպքերը

Հնդկաստանի ազգայնական խռովութիւններն ատինձանաբար մեղմանալու վրայ են։ Սակայն Պոմպէյէն տրուած լուրերու համաձայն, նոր խռովութիւններ են պատահած Հակփուրի շրջանին մէջ։ Ոստիկանութիւնը որ ալքօլի մթերանոցի մը վրայ կը հսկէր, յարձակում կրեց երեք հազար հոգիներու կողմէ։ Կառավարիչը խռովութեան վայրը հասաւ օգնական ուժերով, բայց ամբոխը զայն դիմաւորեց քարերով։ Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ յարձակում գործել իր կարգին ու վիրաւորեց 7 անձեր։

Միւս կողմէ, Փէնճապի մէջ երեւան հանուեցաւ ահաբեկիչներու դաւադրութիւն մը։ Տեղացիներու կողմէ պատրաստուած ձեռնառումբեր գտնուեցան գետակի մը խորը։ Քննութեան հետեւանքով, քանի մը անձեր ձերբակալուեցան։

Վարշաւիա կ'արիւնոտի

Հինգ կուսակցութիւններու նախաձեռնութեամբ հրապարակային հաւաքոյթ մը կազմուեցաւ Վարշաւիոյ մէջ։ Ցաջորդաբար խօսք առին ընդդիմադիր պետերը։ Հաւաքոյթը անցաւ խաղաղ ու վերջացաւ կառավարութեան դէմ՝ բողոքի բանաձեւի մը քուէարկութեամբ։

Ներկաներէն մաս մը թափօր կազմած քաղաքին գլխաւոր պողոտաներուն վրայ ցոյցեր կատարելու ելաւ. բայց ոստիկանութիւնը փորձեց ցրուել ցուցարարները։ Այդ միջոցին անծանօթներ ձեռնառումբ մը նետեցին եւ ատրճանակ պարպեցին։ Մէկ մեռեալ եւ 15 վիրաւորներ կան, 5ը ոստիկան։ 100ի չափ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

⁂ Քանի չափ ընդդիմադիր երեսփոխաններու ձերբակալման մասին, մարաջախտ Փիլսուտսքի թերթերուն տուած է յայտարարութիւն մը, որով կը յայտնէ թէ հազիւ քառորդը իրականացած է նախատեսուած ձերբակալումներուն, այն պատճառաւ որ ոստիկանութիւնը չափազանց զբաղած էր յառաջիկայ ընտրութեանց պատրաստութիւններով։

Պուէնոս-Այրէսի մէջ ռուս բոլշեւիկներ

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 38 Ռուսեր որոնք կը պատկանէին բոլշեւիկեան կազմակերպութեան մը։

Այս ձերբակալութիւնները կատարուած են համայնավարներու կողմէ հրատարակած բազմաթիւ հեգնական թռուցիկներու պատճառով, որոնք վիրաւորական ակնարկութիւններ կը պարունակէին Արժանթինի նոր կառավարութեան պետին զօր. Ուրիփուրիի դէմ։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Համեւրոպա

Համեւրոպայի կազմութեան շուրջ, Ժընեւի պատուիրակութիւնները կը շարունակեն իրենց խորհրդակցութիւնները, գտնելու համար եղանակ մը, որով կարելի ըլլայ ծրագրին իրականացումը ապահովել։ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները համաձայնեցան բանաձեւի մը շուրջ, որ պիտի ներկայացուի Ազգերու Խորհուրդին։ Այս բանաձեւին համաձայն, Համեւրոպայի ծրագրին քննութիւնը պիտի յանձնուի ո՛չ թէ յատուկ ուսումնասիրական յանձնախումբի մը, այլ եւրոպական խորհրդաժողովին, որ բաղկացած է եւրոպական 27 պետութեանց ներկայացուցիչներէն։ Այս խորհրդաժողովը իրաւունք պիտի ունենայ ինքն իսկ նշանակելու անհրաժեշտ յանձնախումբերը։

Այս իմաստով ալ, երէկ խօսեցաւ Եուկօսլաւիոյ արտաքին նախարարը, Մարինքովիչ, որ ըսաւ.— Եթէ այս գաղափարը չպիտի իրականայ, եթէ այս կազմակերպութիւնը գլուխ չպիտի ելլէ, պէտք չէ որ յանցանքը իյնայ Ամերիկացիներուն կամ Ասիացիներուն վրայ։ Պէտք է ամէն մարդ գիտնայ որ մենք, Եւրոպացիներս ենք որ չուզեցինք եւ կամ չկրցանք իրականացնել»։

Պ. Մարինքովիչէն յետոյ, խօսք առաւ Յունաստանի ներկայացուցիչը Պ. Փոլիթիս, որ ըսաւ.— Եւրոպայի դաշնակցութիւնը իր սկիզբները պէտք է ըլլայ չափաւոր եւ խոհուն։ Դաշնակցային կազմակերպութիւն մը մէկէն ի մէկ չիրականանար։

«Այսվէճերէն յետոյ պէտք է ստեղծուի ուսումնասիրական յանձնախումբ մը, որ նկատի պէտք է ունենայ հարցին բոլոր տարրերը, որպէսզի եւրոպական բոլոր պետութիւնները կարենան իրենց մասնակցութիւնը բերել։ Շարք մը հարցեր կան, իրաւական, տնտեսական, որոնց շուրջ տեղական, սահմանափակ համաձայնութիւնները կարելի է վերցնել, տեղ տալու համար միակ պայմանադրութեան մը։

Այս կերպով կարելի պիտի ըլլար ստեղծել եւրոպական մտայնութիւն մը, որ երբ սկզբնաւորութիւն արդէն, երեւան կուգայ Աթէնքի մէջ բացուելիք Պալքանեան պետութեանց յառաջիկայ խորհրդաժողովով։ Եւրոպա կը գտնուի քառուղիի մը բերանը։ Պէտք է որ ընտրէ։ Կացութեան վրայ խորհելու եւ ըստ այնմ գործելու ժամը հնչած է»։

Ուրիշ բազմաթիւ ճառախօսներ եւս արձանագրուած են։

ՕՐ. ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ԱՐՄԷՆԵԱՆ
ԵՒ
ԱԼԵՔՍԱՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Ամուսնացած
Բլամօռ 13 Սեպտ. 1930

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 33 Rue Emile Zola սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի ժամը 4ին, Մոնփարնասի կայարանին դէմի սրճարանը։ Ձեկոյց շրջ. ժողովի մասին։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 սեպտ. շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin, Lyon.

Պ. Պ. Գէորգ եւ Վահրամ Մասլաքեան եղբայրներէ կը խնդրուի իրենց ներկայ հասցէն իմացնել Պ. Վ. Ժամկոչեանի, 211 Rue Créqui, Lyon.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայրենակցական միութեան ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Լա Փըթիթ Սուրսի մէջ։ Մէթրօ՝ Օտէօն։

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին դաստիարակչական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Օհան Կարօ կը խօսի՝ ճշմարիտ Հայերու անելիքը։ Մէկ ժամ սինէմա։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Օսմանլեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ԹՈՐՈՍ ՕՍՄԱՆԼԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

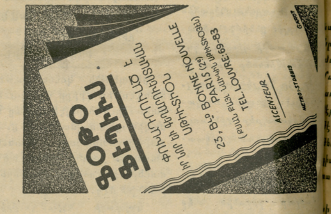
ՍՏԱՑԱՆՔ

Լա Սէյն Սիւրմէր, Կ. Ա.— 36։
Նիկոսիա, Ն. Ա.— 1 անգլ.։
Վիվիէ, Ա. Ա.— 35։
Ռէշտ, Զ. Վ.— 120 ֆր.։ Կարգադրեցինք։
Լիոն, Գործ.— 1094.60։
Պուքրէշ, Գործ.— 1050։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարպուշեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillants, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Պօլսեցի Երուանդ Փափազեան կը փնտռէ իր կինը Սիրանուշ Սանճագճեան եւ աղջիկը Շաքէ (երեքուկէս տարեկան)։ 40 օր առաջ Սիրանուշ հեռացած է տունէն։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր ամուսնոյն Ե. Փափազեանի 119 Rue Duguescltn, Lyon Rhône. Լուր տուողին նուէր։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
18
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

18 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1368

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՊԱՏԻՒ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴԸ

Եթէ չըսենք ամէն շաբթու, անվարան կրնանք պնդել որ ամէն ամիս անգամ մը ռամկավար մամուլը իր պատկանած «կուսակցութեան» անունը կը կապէ անպատիւ ու խայտառակ արտայայտութեան մը հետ։

Այս մարդիկը, ըստ երեւոյթին, ձեռք քաշած են պատուի ու յարգանքի ըմբռնումներէն։ Այլապէս, զարմանալի յարատեւութեամբ և անարժան աճպարարութիւններով չպիտի շարունակէին իրենց լրագրական խայտառակութիւնները, որոնցմէ ժողովուրդը զզուած է։ Մանաւանդ որ այդ արտայայտութիւններէն, ամէնէն առաջ, վարկաբեկուողը իրենք են։

Թերեւս վարկի ու վարկաբեկումի մասին խօսելով, այս պարագային, չարաչար կը սխալինք։ Այս մարդիկը բան մը չունին կորսնցնելիք, ու ատկէ կուգայ անոնց անպատասխանատու և գռեհիկ համարձակութիւնը։

Գռեհիկ, փողոցային ըլլալու աստիճան գռեհիկ (աւելի, լրբենական բարք ու վարքի յատուկ լրբութեամբ) փորձ մըն է որ կատարած է ռամկավարներու Փարիզի թերթուկը, Սեպտ. 13ի իր խմբագրականով, ցոյց տալու համար, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մատնութիւններով կը զբաղի եւ կապակցութիւն ունի Ֆրանսայի, Եգիպտոսի, Յունաստանի, Սուրիոյ ոստիկանութեան հետ։

Եւ ի՞նչ մեծ գործի համար, գիտէ՞ք։

Ո՛չ աւելի, ո՛չ պակաս, — Ռամկավարները մատնելու...

Եւ ինչո՞ւ համար այս անպատկառ զրպարտութիւնը։ Նոյնիսկ, մինչեւ այն աստիճան, որ ռամկավար վաշխառու եւ յետադիմական հոգին յանդգնի ըսելու թէ Դաշնակցութիւնը «սեւ հարիւրակային» ճամբուն վրայ կը գտնուի։

Ո՞ր ազգային աղէտի առթիւ է այս բոլորը։

Պարզենք «ծնաւ մուկն չնչին»ը։

Սուրիոյ ոստիկանութիւնը ձերբակալած է հայ համայնավարները։ Ձերբակալուած է նաեւ «Եփրատ»ի խմբագիրը եւ երկու օրէն ազատ է արձակուած։ Այդ ձերբակալութիւններու մանրամասն պատմութիւնը արձանագրուած է Սուրիոյ հայ մամուլի էջերուն մէջ. աւելորդ է կրկնել որ տեղական գաղտնի ոստիկանութեան գործն է։ «Ազդակ»ը, որ կը հրատարակուի Պէյրութ, այդ առթիւ, նոյն օրը, արտայայտուած եւ գրած է թէ «Եփրատ»ի խմբագիրը, ըստ երեւոյթին թիւրիմացութեամբ բռնուած է եւ աւելցուցած թէ՝ յիշեալը, որքան իրենք գիտեն, համայնավար չէ, այլ կը պատկանի ռամկավար խմբակին։

Այս յստակ վերաբերմունքէն յետոյ, Փարիզ նստած քանի մը շիլ մարդիկ, «կը լսենք» կամ «կ՚ենթադրենք»ներու վրայ հիմնուած, առանց փաստի, մանաւանդ առանց տատանուելու Դաշնակցութեան անունը կը խառնեն գործի մը, որ կրնայ պատիւ բերել իրենց, բայց ԵՐԲԵՔ ՉԷ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԱԾ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՆՈՒԱՆ ԴԻՄԱՑ։

Այս մարդիկ նոյնիսկ չեն զգուշանար ծիծաղելի դառնալէ։ Եթէ անդրադառնային որ իրենք որ եւ է քաղաքական գործունէութիւն չունին, չնչին ուժ մը կը հանդիսանան հայ իրականութեան մէջ, առանց որ եւ է լուրջ ձեռնարկի, անշուշտ իրենց մտածումը չպիտի ունենային կարծելու որ Դաշնակցութիւնը իրենց դէմ պայքարելու համար պէտք կը զգայ, մի՛ արժանաք, Ֆրանսայի, Յունաստանի, Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ ոստիկանական ուժին դիմել։

Այս, ծիծաղելի ունայնամտութիւն մը չէ միայն, այլ գռեհիկ դիտաւորութիւն մը «սեւ հարիւրակային» և «բոլշեւիկ» բառերով թրծուած աղտոտութիւն և անբարոյականութիւն ցանելու ամէն կողմ, որքան կարելի է՝ աւելի ապականելու հայկական մթնոլորտը։

Ու այս անբարոյական ճանապարհով, ռամկավար մամուլը կը կարծէ պատասխանել Դաշնակցական մամուլի այն մեղադրանքներուն, որ ըրաւ ասկէ երկու երեք ամիս առաջ, երբ ռամկավար մամուլը շարք մը ցուցմունքներով՝ հայ ժողովուրդի շահերը կը վտանգէր, վտանգ մը, որ կը սպառնար Թուրքիայէն։

Հանրային կարծիքի առջեւ խայտառակուեցան իրենց այդ անշահ ու անբարոյական արարքներուն համար։ Բայց ճարպիկ մարդիկ չպակսեցան անոնց շարքերէն, որպէս զի մտածէին շարքէին Փարիզի մէջ խմբագրականներ, ցոյց տալու որ թէ Դաշնակցականները իրենց արարքները կը նկատեն հայ ժողովուրդի գաղտնիքներու մատնումը Թուրքիոյ, իրենք ալ Դաշնակցութեան կրնային վերագրել, որ գիրենք կը մատնէ ֆրանսական, յունական և սուրիական կառավարութիւններուն։

Բացայայտ սուտի մասին չխօսինք։ Հետաքրքիր է գիտնալ. Ռամկավարներուն ո՞ր գործը կարելի է մատնել, պահ մը ենթադրելով որ գտնուի դատարկամիտ հաստատութիւն մը և ուզէ Ռամկավարներով, անոնց յեղափոխական ձեռնարկները, ազգային գաղտնի ծրագիրնե՞րը, հերոսնե՞րը։ Այսպիսի գործերէն մաս-մաքուր է ռամկավար խմբակը։ Կը մնայ մէկ գործ, Ռամկավարները հակադաշնակցական հրատարակութիւններով կը զբաղին։ Բայց այս գործին համար, որ եւ է երկրի ոստիկանութիւն, բացի թրքական ոստիկանութենէն, չի հետաքրքրուիր ռամկավար մամուլով։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԸՆԿՃԵԼԻՆ

«Յուսաբեր» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (սեպտ. 6).

— «Ընդամէնը քանի մը շաբթուան մէջ հինգ խորապէս յուզիչ դէպքեր։

27ամեայ Միս Էմի ճոնսըն, միս-մինակ, ապաւինած իր կամքին ու հաւատքին, սաւառնակով կտրեց Լոնտոնէն Աւստրալիա եւ Աւստրալիայէն Լոնտոն անընդգրկելի տարածութիւնները։

Անդին, ամբողջ հինգ տարի տեւող մաքառումներէ եւ ողբերգական ձախողանքներէ վերջ, ֆրանսացի երկու յանդուգն սաւառնորդներ—Քոստ եւ Պելոնթ—սեպտ. 2ին կը կտրեն Ատլանտեանը Փարիզէն Նիւ Եորք, եւ 37 ժամուան անընդհատ թռիչքով կ՚արձանագրեն մարդկային ոգիի գեղեցկագոյն յաղթանակներէն մէկը։

Ճիշդ նոյն օրերուն ռուս «Սեդով» սառուցաբեկը, յանձնուէր մարտիկներու այլ խումբ մը առած, կ՚ուղեւորուի դէպի հիւսիսային բեւեռ՝ բնութեան ահեղ ու անծայրածիր տարածութիւններու խորախորհուրդ գաղտնիքներուն թափանցելու համար։

Ու յուզիչ զուգադիպութեամբ մը ճիշդ հոն, բեւեռային գօտիի սահմաններէն ներս, ուր տարիներ առաջ գերման գիտուն Վիգէ (տակաւին ողջ) նախատեսած էր գոյութիւնը ցամաքի, ճիշդ մատնանշած տեղը կը գտնէ այդ ցամաքը, եւ անոր «Վիգէի երկիր» անունը կուտայ։

Գրեթէ միաժամանակ, ուրիշ խիզախ մը, Նորվեկիացի բեւեռախոյզ կիններ կորն, ուրիշ արշաւախմբի մը գլուխն անցած, կը մեկնի դարձեալ դէպի հիւսիսային բեւեռ։

Արդարութեան արժանի տուրքը տուած ըլլալու համար ըսենք, որ հանգիստ նստած չէ նաեւ մարդկային հզօր ու անհանգիստ ոգիի տիպար արքան, այն կախարդիչ դիւցազնը, Լինտպէրկ, որ առաջինն ըլլալով խիզախեցաւ բնութեան տարերքներու դէմ եւ մէկ թռիչքով, միս-մինակ, կտրեց ու անցաւ աշխարհի երկու ցամաքները իրարմէ բաժնող հսկավիթխարի տարածութիւնները։ Ան այսօր, ճիշդ այս օրերուն, ոչ պակաս վտանգաւոր թռիչքներ կը կատարէ ամբողջ Միջին Ամերիկայի կոյս ու անծայրածիր տարածութիւններու վրայ, նոր ու շատ աւելի ցնցող անակնկալներու առջեւ մարդկութիւնը դնելու համար։

Բայց ինչո՞ւ մարդկային ոգին ընկճուիլ պիտի ճանչնայ սառուցապատ բեւեռներուն տիրանալու համար, բայց պիտի ընկճուի, երբ խօսքը քաղաքական «բեւեռ»ի մասին է, ժողովուրդի մը արդար ու անիրաւուած դատին վերջնական յաղթանակը։

Ինչո՛ւ ան իր մէջ ուժ, կորով ու հաւատք պիտի զգայ անծայրածիր տարածութիւնները յաղթականօրէն կտրելու, բայց հաւատքէ ու կորովէ զուրկ պիտի դառնայ հալածական ազգի մը դէպի իր ցեղային իտէալը տանող թերի մնացած ճամբան կտրելու։

Մի՞ թէ հէքեաթ կը պատմենք երբ կ՚ըսենք, թէ վաղո՛ւց տիրացած կ՚ըլլայինք մեր երազական «բեւեռ»ին, եթէ երբեք մեր մէջ խլրտար ոգին հայ Լինտպերկներու,— դիւցազնատիպ Անդրանիկներու, Քեռիներու, Գէորգ Չաւուշներու, Դումաններու եւ Սերոբ փաշաներու...

Եղերականօրէն ճիշդ հակառակը եղաւ։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ՃՍՊԵՑԻ՞Ն

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը գրէ.— Թուրք կառավարութիւնը 15 սեպտ. թուակիր լակոնական յայտարարութեամբ մը հաղորդեց որ Արարատի զինուորական գործողութիւնները վերջացած են։ Սակայն, նորագոյն տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ բաւական ուժեր կան Արարատի վրայ, եւ մաս մը ուժեր ալ անցած են Պարսկաստան։

Այդ կարճ հեռագրէն կարելի է հետեւցնել, որ Ըսմէթ փաշա, Արարատի գործողութիւնները Ազգ. Ժողովի նիստերէն առաջ վերջացած համարելով, ուզեց քաղաքական խաղ մը կատարել։ Միւս կողմէ պէտք է ըսել, որ արդէն սեպտեմբերի 15էն յետոյ անկարելի էր շարունակել որ եւ է զինուորական գործողութիւն։ Ուրեմն բնական էր որ այդպիսի յայտարարութեամբ մը պիտի փակէին քրտական ապստամբութիւնը զբաղելու հարցը։ Այլապէս արար աշխարհ իրար պիտի անցընէին իրենց հեռագիրներով, աւետելով յաղթանակն ու քրտական պարտութեան մանրամասնութիւնները։

Նոր կռիւի արձագանգներ շուտով կուգան պարզել թէ ապստամբութիւնը ճսպուա՞ծ է թէ ոչ։

Թուրք Ազգ. Ժողովը եւ թրքական տագնապը

Ընկիւրի պատրաստութիւններ կը տեսնէ, բանալու համար իր Ազգ. Ժողովը։ Խալք կուսակցութիւնը իր կարգին կը պատրաստէ ծրագիր մը, որ պիտի գծէ իր ինքնապաշտպանութեան դիրքը յառաջիկայ վիճաբանութիւններու ընթացքին։

Զրոյց կը շրջի թէ պիտի լուծուի ներկայ Ազգ. Ժողովը։

Կրթական գործավար Ճէմալ Հիւսնի պէյ Պէրնի դեսպան նշանակուած ըլլալով, կը կարծուի թէ Ֆէթհի պիտի ուզէ գրաւել անոր աթոռը, ինչ որ իրեն առիթ մը պիտի դառնայ մասնակցելու յառաջիկայ վիճաբանութիւններուն։

Գալով Ազգ. Ժողովին օրակարգին, թրքական հեռագիրները բաւական ճարպիկ խմբագրուած են՝ զարմացնելու համար եւրոպական մամուլը։ Արդարեւ այդ հեռագիրները կ՚ըսեն թէ Ազգ. Ժողովի յառաջիկայ նիստերուն ընթացքին պիտի մշակուի օրինագիծ մը, որ, ջնջելով երեսփոխանական ընտրութեանց հին եղանակը (երկաստիճան ընտրութիւն), պիտի ընդունի ընդհանուր պարզ քուէարկութեան (ուղղակի ընտրութիւն) ձեւը։ Երեւի Թուրքիոյ ժողովուրդը տասը տարին չլրացած այնքան յառաջդիմեց, լատինական այբուբենը այնքան շուտ սորվեցաւ, որ Անատոլուի խուլ անկիւնի գիւղացին իսկ պիտի կարենայ գրել իր անունը, տալ քուէ մը։ Ընտրութեանց եղանակի մասին մշակուած օրինագիծը խիստ պատիժներ պիտի սահմանէ, կ՚աւելցնէ հեռագիրը, որպէս զի ընտրութիւնները կատարուին առանց խարդախութեան։

Ուրիշ օրինագիծ մը եւս թոյլ կուտայ ստեղծել ամէն կարգի քաղաքական կուսակցութիւններ, միշտ հանրապետական եւ ժողովրդավար սկզբունքներու վրայ, բայց նոյն ատեն կ՚արգիլէ յետադիմական եւ ծայրայեղ խմբակցութիւններու գոյութիւնը։

Օրինամշակման նիստերը պիտի տեւեն 15 օր, որովհետեւ չափազանց կարեւորութիւն կը տրուի վիճաբանութիւններուն։ Առաջարկուած այս օրինագիծերը գոհունակութիւն պատճառած են, ըստ հանրային կարծիքին (կա՞յ արդեօք Թուրքիոյ մէջ), ազատական խմբակցութեան, որուն յարողները հետզհետէ կը շատնան։

Հնդկական հրաբուխը մարեցա՞ւ

Լոնտոնէն կը հաղորդեն.—

Վեց ամիսէ ի վեր, այսինքն հնդկական խռովութիւններու ծագման օրէն ի վեր, ահա առաջին անգամն է, որ խաղաղութիւն կը տիրէ Հնդկաստանի հիւսիսային արեւմտեան ամբողջ ճակատին վրայ։

Ըմբոստ Աֆրիտիներու (աֆղան ցեղախումբ) վերջին բանակը, 4000 հոգի, որ կը գրաւէր Փայվար—Քոթալի շրջանը (Քարաշինարի կողմերը), նահանջեց ու հեռացաւ աֆղանական սահմանէն ներս։

Ոստիկանութիւնը հիմա ալ աւելի խիստ եւ կասկածոտ հսկողութիւն մը կը կատարէ այն ազգայնականներուն վրայ, որոնցմէ կարելի է յուսալ նման ծանօթ խռովութիւններու ծագումը երկրին մէջ։

Միւս կողմէ ոստիկանութիւնը երեւան հանեց Եօրահականի մէկ տան մէջ (Կալկաթայի շրջանը) 4 ումբանակներ։ Ձերբակալուեցան 6 հոգի, այն պահուն, երբ ներս կը մտնէին այդ տունէն։ Յիշել, որ անցեալ շաբթու եւս ումբանակներ գտնուեցան նոյն վայրէն։

Լոնտոնի մէջ այժմ նախապատրաստական աշխատանքներ կը կատարուին հնդկական համաժողովին առթիւ, որ հաւանաբար գումարուի 10 Նոյեմբերին։ Երէկ լաւատեղեակ շրջանակներու կողմէ այն կարծիքը կը հաղորդուէր թէ, երբ Մակտոնալտ, իր բազմազբաղ վիճակին պատճառաւ, չկարենայ նախագահել համաժողովին, թերեւս այդ պաշտօնը տրուի լորտ Սընքայի։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԻՒՐՏ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հրատարակութեան կուտանք փաստաթուղթ մը, որ լոյս տեսած է Արարատի շրջանին մէջ և կը կրէ 19 Յունիս թուականը եւ «Հոյպուն»ի կնիքը։ Ահաւասիկ այդ փաստաթուղթը ամբողջութեամբ։

«Ով հերոսական քիւրտ ժողովուրդ,

«Դուք, որ ուժեղ ազգերու կը ծառայէք, մինչդեռ իրարու հանդէպ ադայութիւն ընել կ՚ուզէք եւ բարեկամութիւնը թշնամութեամբ կը փոխարինէք, ձեր միամտութենէն կ՚օգտուին ձեր դաւաճան թշնամիները. անոնք իրենց թունաւոր սուրերովը կը ներկեն իր կուրծքին վրայ յաղթականօրէն ծածանող դրօշակը կրող դժբախտ հողը։

«Ձեր վեհ իշխաններու մեծութեան եւ կարողութեան առջեւ իր գլուխը խոնարհող թուրանական ցեղը այսօր ձեր անմիաբանութեան երեսէն ձեզ նոյնիսկ իբրեւ ծառայ չընդունիր։

«Եթէ անգամ մը ուշադիր ըլլաք եւ ուշով լսէք, դուք պիտի լսէք պատուոյ վայրագ բռնկումի ձայնը, սուինահարուող եւ գլխատուող երախաներու ճիչը։

«Իսլամութեան եւ քիւրտ ժողովուրդի ազատագրութեան ճամբուն վրայ իրենց կեանքը զոհաբերող ձեր նահատակները մոռցաք. ձեր ձեռքը բռնած զէնքերէն եւ ձեր կուրծքին վրայ շարուած կապարներէն ամչցէք։ Մի թողուք որ ստրկութեան ստորնութիւնը պատմութեան մէջ աւելի երկարի. մահուան անունէն սարսափող երեսներն իսկ ինքնիշխանութիւնն իրենց ձեռքն առին։ Իսկ դուք գոլալ ընող մէկ պետութեան ձեռքը գերի ու ստրուկ եղած էք. ձեր վաստակն այդ պետութեան կուտաք եւ պետութիւնն ալ ձեր դրամովը ձեզ փճացնելու եւ մեռցնելու համար թնդանօթ, զէնք, սաւառնակ կ՚առնէ եւ զինուոր կը կերակրէ։

«Բաւական է, վախը ոչ մէկ օգուտ ունի։ Փոխանակ դահիճին ներկայանալու ձեռքերը կապուած վիճակով, առնականօրէն ճակատելով յառաջացէք, իսլամութեան եւ քրտութեան ազատագրութեան պատմութեան մէջ մնալու եւ այս պատուին արժանալու համար։ Յանուն կրօնի եւ ազգութեան հերոսաբար մեռնիլը եւ պարզերես Ալլահին ներկայանալը անշուշտ լաւագոյնն է։

«Այսօր «Հոյպուն»ի կազմակերպութիւնը ժողովուրդին տէրն է։ Ձեր միջեւ եղած ոխակալութիւնը վերցուցէք, իրարու փարեցէք, մէկ ձեռքով Ղուրանը առէք, միւսով ձեր զէնքը եւ հաւատքի, պատուոյ, ինչքի ու կեանքի ձեր թշնամի Թուրքիոյ հանրապետութեան կուրծքը մխեցէք ամէնուրեք։

«Ինշա՛լլահ, ազատութիւնն ու յաղթանակը ձեր, այսինքն մեր ձեռքը կ՚անցնի»։

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ ծանր խռովութիւններ պատահեցան Սիւլէյմանիէի մէջ։ Սպաննուեցան 19 հոգի։

Ամբոխը այնքան զայրոյթի մէջ էր, որ անգլիացի պաշտօնեաները վախնալով փախան եւ զինուորական զօրանոցները մտան։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՋՆՋՈՒՄ ԵՒ ՇՐՋԱՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Բ.— ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏ

Նախորդ յօդուածով բացատրեցինք թէ ի՞նչ է շրջանավարութիւնը։ Եւ այդ առթիւ տուինք միայն ֆրանսական տեսակէտը։ Եզրակացութիւնն այն էր, որ շրջանավարութիւնը, առանց անջատողական, առանց նոյնիսկ ապակեդրոնացման հանգամանք ունենալու, կը ծառայէ շրջաններու բարգաւաճումին, տեղական կարելիութիւններու զարգացումին, հողային պայմաններու լաւագոյն ճանաչման եւ օգտագործման։

Ռուսական տեսակէտը բոլորովին տարբեր նպատակ ունի։

Արդէն բառերու գործածութիւնն իսկ կը մատնէ տարբերութիւնը։ Ֆրանսացիները région կ'ըսեն, իսկ Ռուսերը rayon(*)։ Այսինքն մէկը շրջանը կ'առնէ իբրեւ բնական (աշխարհագրական, ցեղային ու տնտեսական) բաժանում, միւսը՝ իբրեւ արուեստական։ Եւ ճիշդ այդ արուեստական ձեւով էր, որ Ռուսերը շրջաններու բաժնած էին Հիւսիսային Կովկասը։ Եւ սակայն «հանրապետութիւններուն» մէջ առաջին առթիւ չյաջողեցան իրագործել այդ ձեւի շրջանացումը, որովհետեւ ընդդիմադիրները գայթակղեցան։ Ա. Գուլոյեան կը խոստովանի (Խորհրդ. Հայաստան, 19 Յուլիս) թէ «դեռ 16րդ համագումարից առաջ, Համ. Կովկասի Կեդր. Կոմիտէն որոշեց վերացնել գաւառները» հանրապետութեանց մէջ, առանց սակայն համարձակելու գործադրել։

Վերջին դէպքերը ցոյց տուին, որ վարանումը եւ գործադրութեան յապաղումը կրնան վտանգել կոմունիստ կուսակցութեան դիրքը Ուկրայնայէն մինչեւ Եակուտիա, Տաղստանէն մինչեւ Հայաստան։ Մասնաւորապէս Ազրբէջան փայլուն օրինակ մը տուաւ գաւառապետական վարչաձեւին վտանգին մասին։

Ստալին անհրաժեշտ նկատեց համագումարի հրաւիրել եւ առաջին առթիւ «ամբողջովին եւ լիովին հաւանութիւն տալ Կեդր. Կոմիտէին որոշմանը՝ գաւառների վերացման եւ շրջանների ամրացման մասին»։ Այսպէս է կոմունիստ կուսակցութեան 16 րդ համագումարին բանաձեւը։

Այս հրամանին վրայ, «հանրապետութիւնները» կը ջնջեն գաւառի կամ գաւառակի ամէն բաժանում, եւ իրենց երկիրը կը բաժնեն գիւղերու, շրջաններու եւ կեդրոնի մը։ Ուրեմն կառավարական հրամանը պիտի ճամբորդէ միայն երկու խողովակի մէջէ, գիւղ-շրջան եւ շրջան-կեդրոն։ Չափազանց անմեղ բաժանում։

Սակայն բոլշեւիկ Կեդր. Կոմիտէին բանաձեւը կը խօսի նաեւ մարզային կամ երկրային բաժանումներու մասին։ Այսինքն հանրապետութիւնները ուղղակի Մոսկուայի կապելու ձեւին մասին։ Այստեղ արդէն հանրապետութիւնը կը դառնայ գիւղ, երկրայինը՝ (օրինակ Անդրկովկաս) շրջան, ուղղակի Մոսկուայի կապուած։

Այսպէս ուրեմն ծառին բունն է Մոսկուա, որ կու տայ քանի մը գլխաւոր ճիւղեր, որոնց ծայրը ճիւղիկներ։ Այս ճիւղիկներն ալ կը կատարեն նման բաժանում մը, եւ կը վերջանայ։ Պատկերը պարզացնելու համար՝ ըսենք, որ Մոսկուա կառավարչական երկաստիճան բաժանումներու ձեւով՝ կը կապուի Հայաստանի, Վրաստանի, Ազրբէջանի, Ուկրայնայի, վերջապէս բոլոր «հանրապետութիւններուն» գիւղերուն։ Արդէն բանաձեւը կը խոստովանի իր նպատակը, — «մօտենալ գիւղերուն» եւ «կապ հաստատել մասսաներուն հետ»։ Միայն թէ նպատակին նպատակն է, որ չէ խոստովանուած։ Այս յօդուածը գրուած է պարզապէս խոստովանցնելու համար այդ մայր-նպատակը։

* * *

Արդէն կը տեսնուի, որ այս երկաստիճան բաժանումը փորձ մըն է ապահովելու կեդրոնացումը, գերագոյն նպատակը Մոսկուայի իշխանութեան։ Եւ պէտք է ըսել թէ Մոսկուայի գլխաւոր հոգն է լուծել Անդրկովկասի սա հարցը, որ իր աբեւլեան քաղաքականութեան խոչընդոտ կը հանդիսանայ հինէն ի վեր։ Մոսկուա երբեք հանգիստ սիրտով չյօժարեցաւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան, թէեւ այդ Դաշնակցութեան գլուխը միշտ իր մարդն է որ կը նստեցնէր։ Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի պայքարը նոր բան չէ, եւ բոլշեւիկեան աշխարհահայեացքը չէր կրնար մոռցնել զայն։ Այդ պայքարը շարունակուեցաւ նոյնիսկ կոմունիստ կուսակցութեան մէջ։ Կախիանին էր, որ Վրաստանի կոմունիստ կուսակցութեան 4րդ համագումարին ընթացքին կ'ըսէր.

— «Անհրաժեշտ է ստեղծել Անդրկովկասեան ժողովրդային տնտեսութեան խորհուրդ, նախ եւ առաջ՝ որպէսզի տնտեսական բազա ստեղծուի Անդրկովկասեան դաշնակցութեան համար, եւ երկրորդ՝ որովհետեւ Վրաստանի, Ադրբեջանի եւ Հայաստանի աճող տնտեսական կեանքը կապակցութիւն եւ համաձայնութիւն է պահանջում ինչպէս հանրապետութիւնների միջեւ, այնպէս էլ Մոսկուայի միջեւ արդիւնաբերութեան շահերը պաշտպանելու ապարէզում։»

Վերջին նախադասութիւնը, զոր ես ընդգծեցի, կը հասկցնէ ամէն բան։

Արդարեւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան ստեղծումը եղաւ պատճառ, որ հաւաքական գիւղատնտեսութեան հրամանին առթիւ բացուած ապստամբութիւնը ոչ միայն չխեղդուի դեռ նոյնիսկ չծագած, այլ զարգանա՛յ, աճի եւ սպառնայ մինչեւ Մոսկուայի, «իր շահերը պաշտպանելու համար»։

Այժմ ըսենք, որ Անդրկովկասեան ապստամբութիւնն է պատճառը գաւառներու ջնջման հրամանին։ Մոսկուա յարմար նկատեց մէկ հարուածով լուծել Անդրկովկասի հարցը, ջնջել Անդրկովկասի Դաշնակցութիւնը եւ «հանրապետութեանց» գաւառները։

Երբ Ազրբէջանի ապստամբութեան հարցը կը ծեծուէր Անդրկովկասեան համագումարին մէջ, Իլիավա կը պոռար.

— Երբ Ադրբեջանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն սնանկացաւ, մեզի յայտնի եղաւ թէ բոլոր յանցանքներուն պատճառը Անդրկովկասեան դաշնակցութիւնն է, երբ մենք կը փորձէինք սրբագրել Ադրբեջանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին սխալները, Ադրբեջանի կոմունիստները կ'աղմկէին ու կը բողոքէին։ Ճիշդ չէ՞ նոյնիսկ Ադրբեջանի կոմունիստները դէմ ելան Անդրկովկասի երկրային կոմիտէին եւ ըսին.— Մի խառնուիք մեր ներքին գործերուն (Բագինսկի Րաբոչի, Թիւ 144)։

Հասկնալի է անշուշտ բուն նպատակը,— ապահովել կեդրոնացումը, ջնջելով տեղական, երկրորդական կեդրոններու իրաւասութիւնները։ Կարային այդ միտքն է, որ կ'արտայայտէ.

— Բոլոր այս յանցանքներուն պատասխանատուները կեդրոններն են, մասնաւորաբար Անդրկովկասեան երկրային կոմիտէն. (Զարիա Վաստոկա, Թիւ 167)։

Ճիշդ է թէ Մոսկուա մօտէն կը հսկէր այս կեդրոններուն վրայ, եւ, երբ իր հրամանները չգործադրուէին, կը հրաժարեցնէր հեռագիրով։ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին ընդհ. քարտուղար նշանակուեցաւ Ա. Խանջեան, համագումարէն քանի մը շաբաթ առաջ, առանց սպասելու համագումարին ընտրութիւններուն։ Ազրբէջանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին անդամները, Ալի Հայտար, Եուսուֆ Կասիմոֆ եւ Լեւոն Միրզոյեան, իրենց ընտրութենէն 3 ամիս յետոյ հրաժարեցուեցան հեռագիրով, այն ամբաստանութեամբ թէ «աջ» հակում ցոյց կու տան եւ դէմ կը շարժին Մոսկուայի։ Եւ այսպէս քանի՛ օրինակներ։ Մոսկուա միշտ կը պահէր իր կեդրոնի բռնակալութիւնը։ Եւ սակայն անխոհեմութիւն էր պահել փոքրիկ կեդրոնները եւ ստիպուիլ միշտ հսկելու անոնց վրայ։ Լաւագոյնը քանդումն էր այդ կեդրոններուն, տեղական ձեւական ազատութիւններուն։

Մոսկուա հասկցաւ, որ ականջը շատ հեռուն էր գիւղերէն։ Եւ գաւառները պատուարներ էին, որոնք անլսելի կը դարձնէին գիւղացիներու խորհրդակցութիւնները, ըմբոստութեան եւ տրտունջի ձայները։ Արդարեւ վերջին ապստամբութիւններուն ընթացքին գաւառային իշխանութիւններն էին, այդ փոքրիկ մարզպանութիւնները, որոնք աչք գոցեցին կամ միացան ըմբոստներուն (Ազրբէջան)։

Ի հարկէ Մոսկուա պիտի խորհէր լուծել ոչ միայն երկրորդական կեդրոններու հարցը, այլ նաեւ գիւղերու հեռանիստ անկախութիւնը։

Ա. Գուլոյեան աւոր կ'ակնարկէ անշուշտ, երբ կը գրէ.

— վերջին երկու տարում գիւղում տեղի ունեցած կարեւոր պրոցեսները կուսակցական օրգաններին առաջադրեցին մի շարք խոշոր խնդիրներ, որոնք պահանջում են արագ եւ ժամանակին լուծում, — մօտեցնել իշխանութեան օրգանները եւ այլ կազմակերպութիւնները մասսաներին («Խորհր. Հայաստան», 19 Յուլիս)։

Կամ աւելի պարզ խոստովանութիւն մը.

— Պլանային եւ օպերատիվ ֆունկցիաների կեդրոնացումը գաւառում ստեղծեց այնպիսի դրութիւն, երբ շրջանային օրգանները կարող են գործել եւ անմիջականօրէն միայն իրենց շրջանին վերաբերող հարցերը լուծել գաւառական օրգանների ցուցումներով եւ հրահանգներով։

Այսինքն, գաւառները քիչ մը անկախ կը կառավարէին գիւղերը, առանց ամէն բան իմացնելու եւ պատմելու Մոսկուայի, ինչ որ փուշ կը խոթէր կեդրոնին աչքը։ Կեդրոնը կ'ուզէր, որ ամէն բան իմանայ, ընդհակառակն՝

— Գաւառները գոյութիւն ունենալու պատճառով, մարզային կամ հանրապետական կեդրոնները շատ ուշ են տեղեկանում թէ ի՞նչ է կատարւում գիւղում եւ այդ պատճառով չեն կարողանում ժամանակին համապատասխան դիրեկտիվներ տալ տեղերին։

Ի՞նչ պէտք էր ընել, ուրեմն։ Ջնջել գաւառները, խոչընդոտները, որովհետեւ այդ ձեւով.

— Շրջանացման հետ միասին ուժեղանում են կապը, ինֆորմացիան եւ հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները շրջանների եւ կենտրոնի միջեւ։

Անշուշտ, Մոսկուայի համար կարեւոր է, չափազա՛նց կարեւոր է ինֆորմացիան, կ'ուզէ իմանալ, լսել թէ «ի՛նչ է կատարւում գիւղում»։

Սիրտը դո՛ղ կայ։ Աւաղա՛կ Մոսկուա։

Եւ սակայն տակաւին չըսինք մայր-նպատակը այս շրջանավարութեան։

ԱՐՄԱՇԱԿԱՆ

(*) Թիֆլիսի Պրոլետարը, հրատարակելու ատեն (17 Յուլիս) գաւառներու ջնջման որոշումը, շատ սխալ ու գէշ թարգմանած էր ռուսերէն բնագիրը։ Այսպէս խոշոր գիրերով կը ծանուցանէր «շրջանների (.՞) վերացումը»։ Երեւանի թերթերը ճիշդ թարգմանած էին, գրելով ռուսերէն բնագիրին օկրուգ բառին դէմ գաւառ եւ ռայոն բառին դէմ՝ շրջան։ («Խորհրդ. Հայաստան»ի միայն 17 Օգոստոս թիւն էր, որ բառերը շփոթած էր)։

Եւ դեռ բազմաթիւ գէշ կամ սխալ թարգմանուած նախադասութիւններ, որոնք իմաստ չունէին, կամ կը հակասէին որոշման։ Եւ այս՝ «գրականագէտ» Աղասի Վարդանեանի խմբագրապետութեա՛ն տակ։

Ա.

ԳԱՐՇԵԼԻ ՓՐՈՎՈՔԱՍԻՈՆ ՄԸ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Պէյրութ հրատարակուող «Լիսան իւլ Հալ» օրաթերթը Օգոստոս 23ի եւ 29ի թիւերուն մէջ հրատարակած է երկու յօդուածներ, «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴՐԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ», «ՀԱՅ ԼԻՏՐՆԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐՈՒ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՇՈՒՐՋ», «ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ» խոշոր վերնագիրներով։ Նոյն խնդրի մասին եգիպտոսի «Մօքաթթամ» թերթի թղթակիցն ալ գրած է, նոյն վերնագիրներով։ Այս տեղեկութիւնները արաբական թերթերը առած են հնչակեան Միհրան Աղազարեանէն։ Հայութիւնը զրպարտող այս յօդուածները կու տանք նոյնութեամբ, որոնց մասին պիտի անդրադառնանք առանձին խմբագրականով մը։ Յ.

Մեր մէջ գտնուող այնքան բազմաթիւ Հայերու մասին չմտածել եւ այս գաղթական եւ իր տունն ու տեղը լքող ժողովուրդին հանդէպ անտարբեր մնալ, անփութութիւն է։

Այո, մենք անփոյթ ենք։ Մեր մէջ կը գտնուին 30,000 Հայեր. եւ այդ բազմութեան հանդէպ մեր ունեցած անտարբերութիւնը, բարձր քոմիսէրութենէն աւելի տեղական կառավարութեան կը պատկանի, որովհետեւ բոլոր գաղտնիքներն ու նուրբ գործերը գիտէ։

Արդեօք կը կարծե՞նք որ Հայեր այս երկրին մէջ չեն մտածեր իրենց ապրելակերպի պայմաններու մասին եւ արդեօք անոնք չե՞ն մտածեր թէ ի՞նչ տեսակ յարաբերութիւններ պիտի մշակեն տեղական ժողովուրդին եւ տեղական ու հովանաւոր տէրութեանց հետ։

Այո՛, Հայերը բարձր քոմիսէրութեան ծանօթ ընկերութիւններ ունին, բայց մենք Լիբանան բան չենք գիտեր անոնց մասին, եւ Հայերը ունին գաղտնի փափաքներ եւ երազներ, որոնք մեզի անծանօթ, բայց ֆրանսացիներուն ծանօթ են։

. . . .

Մեր ընթերցողները կը յիշեն դեռ, Զօգագ Պլատի մէջ, երկու տարի առաջ յառաջ եկող վէճը եւ ատկէ վերջ հնչակ լիտր Յխրունիի սպանութիւնը եւ քանի մը լիտրներու բանտարկութիւնը։

Թերթերը այդ ժամանակ երկար բաներ գրեցին, որոնց եզրակացութիւնը այն էր որ Հայերը երկու կուսակցութիւններ ունին՝ Դաշնակ, որոնք Հայերու ազգութեան եւ սովորութիւններուն պահպանումը կ'ուզեն, իսկ երկրորդը Հնչակ, որոնք Հայերուն Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու հետ լուծումն ու անոնց լեզուն սորվելով միեւնոյն գրականութեամբ սնանիլը կ'ուզեն։

Այս վերջին կուսակցութեան լիտրներէն, բանտ նետուած, եւ լիտրութիւնը Յխրունիէն ժառանգած մարդը Միհրան Աղազարեանն է։

Այս լիտրը, նոհր Սաֆայի մէջ, իր ընտանիքին հետ գտայ եւ տեսակցեցայ։

40 տարեկան նիհարակազմ, կապոյտ աչքերով, գեղին մազերով խելացի մարդ մըն է։ Արաբերէն դժուարաւ կը խօսի. ֆրանսերէն շատ լաւ գիտէ։ Օսմանեան պաքալորեա ստացած եւ Ռուսուցչանոցէն շրջանաւարտ է։ Ես անոր հետ տեսակցելու ատեն, լիտրի մը հետ տեսակցիլս հասկցայ. լիտրութեան բոլոր առաւելութիւնները ունի, միայն թէ շատ ջղային է. այդ ջղայնութիւնն է որ զինք բանտ առաջնորդեց եւ 4 տարի Թրիպօլիի եւ Պէյթ Էտտինի մէջ բերդարգելութեան մէջ պահեց։ Հիմա լրացուցած ըլլալով իր շրջանը, ազատութիւն կ'ընէ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Այս երիտասարդին հետ տեսակցութիւնս ի հարկէ հայկական խնդրին շուրջ անցաւ։ Միհրան, սկսաւ խօսիլ. «Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ Հայերու թիւը 150,000 էր, հիմա հազիւ 100,000 մնաց 50,000ը Ամերիկա գնաց, միայն Լիբանանի մէջ 30,000 Հայեր կան, որոնց բոլորը քաղաքացիութիւն ընդունած են։ Ի հարկէ այսքան խոշոր թիւ մը երբ քով քովի գան, ուտելիքէն եւ գործէն տարբեր բաներու մասին ալ կը մտածեն։

«Ոմանք եթէ Հայաստան երթալ կ'ուզեն, ուրիշ մաս մը չուզեր եւ հոս մնալ եւ ժամանակի պահանջքին համեմատ շարժիլ կ'ուզեն։

«Հոս գտնուող Հայերը երկու մասի կը բաժնուին՝ Հնչակ եւ Դաշնակ։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱԶԳ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎ

«Հոս Հայերը 20 անդամներէ բաղկացած Ազգ. Երեսփ. ժողով մը ունին։ Չորս տարի առաջ ընտրութիւնները եղան եւ Դաշնակները 13 հոգի շահեցան, Հնչակները 3 եւ մնացածները չէզոք։

ԵՐԿՈՒ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Այս երկու կուսակցութեանց միջեւ սկզբունքային տարբերութիւններ կան։ Հնչակները կ'ուզեն որ բարին առաւելագոյն առումով Լիբանանցիներ ըլլան։ Այսինքն արաբերէն պէտք է սորվիլ եւ ձուլուիլ Լիբանանցիներու մէջ ճշմարտապէս, եւ Լիբանանցիներու սովորութիւններն ու բարքերը որդեգրել։ Ես այս կուսակցութենէն եմ եւ այս քաղաքականութեան յաջողութեան կ'աշխատիմ։

«Այս գաղափարին հետեւողները խիղճով եւ հոգիով կը հաւատան անոր օգտակարութեան, որովհետեւ այլեւս յուսահատ մնացին եւ Հայկական Օճախի ստեղծումէն եւ հրաժարեցան տէրութեանց փայլուն խոստումներէն։

«Ասոր համար Հայերը ժամանակին համեմատ պէտք է շարժին, եւ պէտք է Լիբանանցիներու պէս ըլլան, որովհետեւ ամէն պարագայի հոս պիտի ըլլայ իրենց բնակութիւնը։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Ինծի պէս մտածող Հայեր արդար կը գտնեն Հայերու Լիբանանցի ըլլալը եւ ձուլուիլը, որովհետեւ Լիբանանցիներ եւ Հայերը պատմութեան մէջ բարեկամ էին. իմ ըսած պա... թիւնս շատ հին է, այն ... փիւնիկեցիներ Հայերուն ... կապուած էին առեւտուրով, ... հետեւ հիւսիսային Սուրի... կ'անցնէր Հայերու առեւտ... ճանապարհը. ասոր ամէ... փաստը այն է որ մեր ... փիւնիկեան լեզուին կը նմ...

«Հիմա ես Հայերէն ... կը պատրաստեմ գիրք ... մօտ ատենէն լոյս պիտի ... որուն մէջ փիւնիկեան եւ ... կական յարաբերութեանց ... պատմական փաստ մը կայ ... գիրքին անունն է՝ «Սուրիա... բանան եւ Հայաստան»։

Դաշնակ կուսակցութի... կայն ամբողջութեամբ հակ... է այս տեսակէտին եւ կ'ու... Հայերը պահպանեն իրենց ... գային գոյութիւնը եւ ... ուրին ուրիշ ազգերու հետ ... կ'ուզեն որ Հայերէն լեզու... յերուն համար պաշտօնակա... զու մը մնայ։ Դաշնակները ... տէրութեանց հետ բանակցու... ներ կ'ընեն հայկական օճ... կազմելու համար»։

(Շա...

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

ԳԵՐՄԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆ...

Ամբողջ աշխարհ ուշ... հետեւեցաւ Գերմանիոյ ... կան պայքարներուն, ը... թիւններուն եւ մասնաւ... րեւորութեամբ այժմ կը ... բանէ անոնց ելքը։ Իբր ... աւելի հետաքրքրուող կող... հեկան է ներկայացնել ֆր... կան մամուլին կարծիքը ... ընդհ. գիծը բացայայտ ... հութիւն մը եւ կասկած ... թերթերէն մեծ մէկ ... հաստատէ թէ գերմա... դիմէ դէպի ուժի կառ... թիւն մը, եւ ատով կը ... գուի՝ Պ. Պրիանի եւ Հա... պայի ծրագրին հակառա... ները կը պահանջեն վե... խաղաղութեան քաղաքա... թեան։ Ուրիշներ կ'ու... ֆրանսա սպառազինուի ... որ կը յորդորեն հանդարտ ... չառնուիլ այս «գերմա... տենդի տագնապ»էն։

ԱՒԱ՜Ղ

Վստահութիւն չունինք ... մանիոյ վրայ։ Գիտենք ... գիւ դաշնագրերն ստորագ... վրէժի ոգին պիտի արթնն... վրայ յարձակելով յաղթ... րուն մէջ եւ այլեւս չպ... րէր։

Բայց պարտաւոր էին ... կեշտ փորձ մը ընել պեր... տենալու, պար՚եշտ փորձ... րոյական զինաթափութեան ... ձը չյաջողեցաւ։ Մայեան... պումը, որ խաղաղութեան ... ի նպաստ, մեր կողմէ կա... ամէնէն ազնիւ գէջումն ... Նախորդ թշնամիներուն ... ծառայեց միմիայն գր... փոխ վրէժի զգացումներ։

(Էնթրանսիժ...

ԲՌՆԻ ՈՒԺԻՆ ՀԱՄԱՐ

Այս ընտրութիւններուն ... նէն որոշ արդիւնքը, մի... սակցութեանց բանիմաց ... բաղդատաբար բանիմաց ... ցութեանց տկարութիւն ... հանջն է։ Ժողովրդականնե... շարքերէն դուրս էր ելեր ... ման, վերածուեցան իրենց ... արտայայտութեան։ Կա... կան Նոր կուսակցութիւնը ... աթոռ իսկ չունի։ Միայն ... կը պահէ իր դիրքերը։ Բա... նշանակութիւն ունին ա... կենցաղները, որոնք եր... րապետական, երբեմն ... մական, մէկ մը Վիլհե... տան, մէկ մըն ալ Պրիա...

(Լիպ...

ՀՍՆԴԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Որեւէ կերպով, ... դաշնիճը չկրնար յառաջ...

ունենալ կառավարելու, կոթնելով միայն այն կուսակցութեանց, որոնք զարգ նեցուկ կը հանդիսանային իրեն: Համաձայն ստացուած արդիւնքին, կը հաստատուի որ միայն 172 ձայն պիտի ունենայ: Ապահով չէ նոյնիսկ թէ մեծ համերաշխութեամբ մը (ընկերվարականներ, կառավարականներ, կեդրոն, ժողովրդավարներ) ան մեծամասնութիւն կարենայ գոյացնել: Որպէսզի ապահովէ իր գոյութիւնը պէտք է որ այս վերջիններուն միանան նաեւ տնտեսավարները երկրագործականներն ու քանի մը ազգայնականներ: Խորհրդարանական կացութիւնն ուրեմն, աւելի վատ պիտի ըլլայ քան լուծուած խորհրդարանին մէջ: Զգենք որ, ներկայիս, որեւէ նախատեսութիւն անկարելի է, որովհետեւ որեւէ գուշակութիւն՝ հասարակ քմայք մը եղած պիտի ըլլար, քանի չենք գիտեր դիտաւորութիւնները Հինտէնպուրկի, որուն դերը աւելի քան մեծ ըլլալ կը թուի այսօր:

(Տէպա)

ԽՈՐՀՐԴԱՊԱՇՏ

Դժգոհութեան, կատաղութեան եւ տեսլապաշտութեան այս անհուն թափը որ միանգամայն բռնեց գերմանները, բազմաթիւ պատճառներ ունի.— կրնանք զանոնք վերլուծել, ո՛չ միայն այս երկրին մէջ կատարուած ուսումնասիրական քննութիւններով, այլ նաեւ յիշելով որ 1924ին, գեղապաշտներն եւ Հիտլէր արդէն յաջողութիւն մը ունեցեր էին, մինչ Գերմանիա կը տառապէր ծանր տագնապէ մը:

(Մաթէն)

ՀՐԵՇՏԱԿ ԵՒ ՍԱՏԱՆԱՅ

Խօսելու համար քիչ մը խորհրդապաշտ լեզուով մը, որ անհաճոյ չպիտի թուէր մեր անդրհռենոսեան դրացիներուն, ըսենք թէ այս պահուս, դաժան պայքար մը կը մղուի իրենց երկրին մէջ, կարգապահութեան հրեշտակին եւ անկարգութեան սատանային միջեւ:

Այս պայքարին — որուն մէջ, հակառակորդներէն ո՛չ ոք դեռ չէ ըսած իր վերջին խօսքը, միայն Ֆրանսա չէ, այլ ամբողջ Եւրոպան է որ կը հետեւի, իբրեւ վկայ, որ աւա՜ղ, չի կրնար միալ անտարբեր հանդիսատես:

(Էօվրը)

ԿՈՐԾԱՆԱՐ

Գերման խորհրդարանական աւերը, վախճանն է երազին, զոր հինգ տարիէ ի վեր կը հետապնդէր Պ. Պրիան, վախճանը այն նոր գերմանիոյ որ հին գերմանիոյ հետ ամէն կապ պիտի խզէր, պիտի տիրապետէր անոր, պիտի սորվէր Եւրոպացիի լեզուով խօսիլ եւ ամրանալ խաղաղութեան մէջ: Այս խաբեպատիր Գերմանիան, այսօր կը տեսնուի թէ իր գոյութիւնն ու արտաքին երեւոյթը կապած էր Հռենոսի գրաւման:

(Էքօ տը Փարի)

ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Գերման ընտրութիւնները, ուզուած կարելի յստակութեամբ սնանկութիւնը կը փաստեն Պրիանի քաղաքականութեան, պէտք է անոնք թողլ տան ֆրանսական մոլորած ժողովուրդին, որ վերագտնէ ինքզինքը, բայց անոր այս հիասթափումը այնքան անողոք պիտի ըլլայ, որ դեռ անշուշտ, երկար ատեն պիտի թափառի, եթէ իր առաջնորդները, իր ղեկավարները մերժեն զայն քիչ մը կոպտօրէն դնել շիտակ ճամբուն մէջ:

(Օռտըը)

ԱՆՕԳՈՒՏ

Գերմաններուն առջեւ պարպելէ վերջ Հռենոսը, Սարը, պիտի պարպենք նաեւ Ալզասը, յետոյ Լօրէնը, յետոյ, Շանփանեան, Ֆլանտրը, Պուրկոնյը: Կարելի՞ է ասկից աւելի սուղ գնել հանդարտութիւնը: Եւ եթէ հետզհետէ, Ֆրանսա ինքզինքը տեսնէր գերմանացած, ո՞ւր պիտի ըլլար դժբախտութիւնը: Մեր դիւանագէտները այնքան հիացում ունին, այնքան նախընտրութիւն գերմանիոյ հանդէպ, որ անշուշտ բարիք պիտի նկատեն «այս քիչ մը կոպիտ ոստիկանական գործողութիւնը», զոր գերման հետեւանքները պիտի կատարէին առանց ընդդիմութեան հանդիպելու...

(Ֆիկարօ)

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ

Մինչեւ մէկ ամիս, պարպուած Հռենոսի մէջ հարիւր հազար «Պողպատեայ Սաղաւարտ»ներու հաւաքոյթով, կրնանք մենք մեզ գտնել գերման վերջնագրի մը առջեւ, որ պահանջէ վերսայլի դաշնագրին վերաքննութիւնը:

(Աքսիոն Ֆրանսէզ)

ՀԱԿԱԴՐԱՄԱՏԻՐԱԿԱՆ

Հակադրամատիրական քուէարկութիւն մըն է որ կատարուեցաւ կը գնահատէ Փօփիւլէռ.

Եթէ ուրեմն, յարաճուն փաշիզմի վախէն, գերման քաղքենիութիւնը որոշէ ուրանալ վերջին ամիսներու իր քաղաքականութիւնը եւ հրաժարի մօտենալէ աշխատաւորութեան, պիտի ստիպուի սակայն ընդունիլ որ եւ է համերաշխութեան մէջ ընկերվարական ուղղութիւնը եւ աշխատաւոր դասակարգին զիջանիլ կարգ մը գնահատելի առաւելութիւններ:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԳԱՇԱՆԻ ՄԷՋ ՀԱՆԴԷՍ

ԳԱՇԱՆ, 15 Սեպտեմբեր.— Սեպտեմ. 14 կիրակի օր Bourg la Reineի Salle des Banquesի մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզի Հարաւային Շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը՝ միացած դպրոցական հանդէսի մը:

Ժողովը բացուեցաւ Պ. Թ. Մեծատուրեանի նախագահութեամբ. փոխն ի փոխ խօսք առին Վարչութեան ատենապետը եւ գանձապահը եւ կարդացին տարեկան տեղեկագիրը՝ որմէ կը քաղենք կարեւոր եւ հետաքրքրական մասեր: Միութիւնը իր 105ի հասնող անդամներու ամսավճարներով եւ միանգամայն բացառիկ նուիրատուութիւններով կրցած է ունենալ իր դպրոց-հաւաքատեղին երկու հազար ֆրանք տարեկանով եւ վճարած է վարժուհիին երեք ամսականը, ունի 31 երկսեռ աշակերտներ: Միեւնոյն ատեն գրադարանը ճոխացուցած է հարիւրէ աւելի գրքերով, տուած է երկու հանդէսներ՝ որուն մասնակցած են շրջանի գեղարուեստասէր ուժերը: Այդ հանդէսներէն զատ Վարչութիւնը Սուրիոյ աղէտեալներուն համար հաւաքած է 1400 ֆր., նուիրատուներու ցանկը հրատարակուած է «Յառաջ»ի մէջ: Ա. Ահարոնեանի Գրական Յոբելեանը տօնած է արժանավայել կերպով եւ Գրական Հիմնադրամին համար ունեցած է հասոյթ 900 ֆրանք:

Կահաւորուած է դպրոցը սեղաններով, աթոռներով եւ քարտէսներով, հոն այցելող մը պիտի ունենայ վարժարանի մը տպաւորութիւնը. գանձին մէջ կը գտնուի 650 ֆրանք: Եթէ հաշուուին բոլոր կահ կարասիները Միութիւնը ունեցած կ'ըլլայ մէկ տարուան ընթացքին 1935 ֆր. արժողութեամբ դրամագլուխ: Բոլոր ներկայ անդամները գոհ այս արդիւնքէն, գնահատական բանաձեւով մը իրենց քուէներով վերահաստատեցին նախկին վարչութիւնը իր պաշտօնին վրայ:

Հաւաքոյթին երկրորդ մասը յուզիչ էր. 4 տարեկանէն մինչեւ 15 տարեկան 30ի չափ պզտիկներ կանոնաւոր շարքով սկսան երգել «Ով մեծասքանչ դու լեզու»ն եւ առաջնորդութեամբ ուսուցչուհի Օր. Սիրվարդ Սրապեանի, կարծես տարիներէ ի վեր մարզուած երգչախումբ մըն էին. անոնք, խանդավառ, սրահը կը թնդացնէին մեր ամէնուս սրտէն խօսող այս երգով շատերուն աչքերուն մէջ արցունքներ կ'երեւային: Օրիորդներ Սրապեան, Աբրահամեան, Թեւանեան, Պօզօսեան, հետզհետէ բեմ կուգային իրենց հայերէն արտասանութիւններով մեր հոգիները թրթռացնելու: Խումբը դարձեալ կ'երգէ «Գարուն եկած է նորէն» եւ Սիրուն աղջիկ» երգերը, որոտընդոստ ծափերու մէջ կը վերջանայ հանդէսը: Ի վերջոյ կը հրաւիրուի շրջանիս հայ ժողովուրդը՝ որ գնահատէ Միութեան այս գործը, զօրավիգ հանդիսանալ վարչութեան եւ փութան ներկայ ըլլալ այն հանդէսներուն՝ որոնք պիտի սարքուին ի մօտոյ, դպրոցի աշակերտութեան մասնակցութեամբ:

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԱԿԱՒԻ՜Ն, ՏԱԿԱՒԻ՜Ն

«Սխալները» (գիւղացիներու վրայ կատարուած բռնութիւններու մասին է խօսքը) տակաւին չեն սրբագրուած, հակառակ բոլոր բոլշեւիկեան շանթերուն: Չէ՞ որ բռնութեանց հեղինակները, քեալլագէօզները իրենք ալ բոլշեւիկ են: Եւ «Խ Հայաստան» ձանձրացաւ պոռալէն թէ կը շարունակուին այդ բռնութիւնները: Ահա նոր օրինակ մը, նոյն թերթէն (8 օգոստ.).—

«Վեդիբասարի շրջանին մէջ Ռեհանլու գիւղին Արարատ կոլխոզին անդամ Համբարձում Ցարութիւնեան քանի մը տարի առաջ շարք մը գեղծումներ կատարած էր, սեփականատէր գիւղացիներէն կաշառք առած ու քուէի իրաւունք տուած էր: Յետոյ անցաւ Ռեհանլու, ուր «Թայֆաբազ»ութիւն խաղաց, կոմունիստ պատանիները «կուլակի զաւակ» յայտարարելով անոնց դէմ թշնամութիւն ստեղծեց: Հաւաքական գիւղատնտեսութեան հրամանը տրուած ժամանակ քանի մը գիւղացիներու ստացուածքները գրաւելով հանդերձ, «մենք սխալներ չենք ունեցել, ճիշդ ենք արել» կը պատասխանէր հարցնող-քննողին:

Կոլխոզի անդամներէն շատերուն կ'ըսէ. «Ես քո տիպի հետ եօլա չեմ կարող գնալ, քո պապերը կուլակներ են եղել» եւ այսպէս «սիրտը հանգստացնելու» համար կը վտարէ գիւղացիները: Յաճախ կը ծեծէ աս ու ան, կոլխոզին ձին կը նստէ ման կուգայ գիւղերը, եւ ձին այնպէս կը չարչարէ, որ խեղճ կենդանին սատկեցաւ»:

«Խորհ. Հայաստան»ի ներկայացուցած այս տէրեպէյիները մէկ չեն, երկուք չեն: Ահա ուրիշ օրինակ մը, նոյն թիւէն.—

«Ն. Ախտայի կոլխոզին ղեկավարները Մկրտիչ Դանիէլեան, Մկրտիչ Օհանեան եւ Համայեակ Ստեփանեան կը շարունակեն իրենց քեալլագէօզութիւնները: Այս երեք կոմունիստները «շայկա» մը կազմելով, դարձան դիկտատոր: Փոխանակ գիւղատնտեսութեան նայելու, կը նստին օրն ի բուն կը գինովնան: Մէկը իբրեւ հակայեղափոխական, միւսը սեփականատէր գիւղացիներու բարեկամ ամբաստանելով, կը վտարեն գինով գլխով:

Օր մըն ալ բոլորովին գինով փողոց կ'ելլեն եւ զանազան սրիկայութիւններ կը կատարեն:

Կը մտնեն գիւղացիի մը տունը, կը փորձեն աղջիկը բռնաբարել, երբ փորձը կը ձախողի, կը թողուն իրենց գլխարկները եւ կը փախչին:

Կոլխոզը ունի 4 ջրանցք 8 աչքով: Ցորեն աղալու հրաման կուտան երբ իրենց քմահաճոյքը ուզէ: Երբեմն, ձկնորսութիւն ընելու համար, կը կտրեն ջրանցքին ջուրը: Եւ ի՜նչ. միայն մէկ ձուկ կը բռնեն, մինչ գիւղացիները կը սպասեն որ ջուրը գայ եւ իրենց ցորենը աղայ»:

ԱՐԹԻԿԻ ՀԱՆՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Արթիկի հանքերուն վայրը անցեալ տարի կառուցուած էին միայարկ տուն մը, ուրիշ տուն մըն ալ վերջանալու մօտ: Այժմ արդէն կանգնած են 10 տուներ եւ ամառնային երկու խոշոր տաղաւարներ, ուր կը բնակին բանուորները: Մինչեւ հոկտեմբերի կէսը, պատրաստ կ'ըլլան 6 միայարկ տուներ, 1 երկյարկ եւ 4 պանդոկներ: Արդիւնաբերական շէնքերէն պատրաստ է քարտաշներու գործարանը, երկյարկ խոշոր շէնք մը: Երկու մասնաւոր գործիքներ, որոնց մէկը քարը հանքէն կը փոխադրէ քարտաշներուն գործարանը եւ միւսը մշակուած քարը կ'առնէ ու դուրս կը հանէ, տեղաւորուած են մեծ շէնքի մը մէջ 26 մեթր բարձր եւ 350 մեթր երկար:

Շինարարութեան սուր եղանակն է, եւ ահագին պահանջ կայ փայտի եւ երկաթի: Հանքերուն մէջ քար կտրելու համար մինչեւ հիմա կը գործածուէր լարաւոր սղոց, սակայն այժմ կը փորձուի գերմանական ուրիշ գործիք մը: Շղթայ մըն է, որ արագօրէն կ'անցնի քարին վրայէն եւ իր ատամներով կը կրծէ ու կը կտրէ: Այս տեսակ 7 մեքենայ կայ: Բերած են նաեւ քարամշակման նոր գործիքներ: Բոլորն ալ փորձի համար:

Դժբախտաբար բանուորներուն սնունդին հոգ տանող չկայ: Ոչ բանջարեղէն, ոչ ալ ուրիշ պարէն, բայց միայն հաց, որ վերջերս միայն ուտելի վիճակ մը ունի:

Գէշ է նաեւ ջուրին հարցը: Կը պատահի, որ ամբողջ օրը խմելու ջուր ալ չըլլայ: Կամ պղտոր ջուր մը, որ կուգայ բաց առուէն: Այժմ կ'աշխատին «Քոռ-աղբիւր» կոչուած ակէն խողովակով ջուր բերել:

Բանուորներն ալ շատ խղճամիտ չեն: Մինչեւ հիմա կ'աշխատէին 1600 հոգի, բայց շատերը մեկնեցան եւ մնացին 518 հոգի: Այս պատճառով մեքենաները չեն աշխատիր:

Նպարեղէնի խանութներուն վիճակն ալ անմխիթար է: Գէշ տեսակի տանձ մը զատ ուրիշ ոչ պտուղ կայ, ոչ ալ բանջարեղէն: Փուռին վիճակն ալ գէշ է: Հացավաճառները կը գիշերեն փուռին մէջ, որպէսզի կարենան ստանալ հացը: Եւ ի՞նչ հաց: Ալիւրը չեն մաղեր, յարդը լեցուն է մէջը, ճանճ եւ որդ կը գտնես՝ պատառ մը որ փրցնես: Կը գտնես նոյնիսկ ...անասունի աղբ:

ՔԻՄՇԻՆ-ԱԶՈՏՇԻՆ ՎԷՃԸ

Ղարաքիլիսայի մէջ կը բանի գործարան մը, որ ժամանակին «ազոտշին» կը կոչուէր եւ այժմ՝ «քիմշէն»: «Մօտ մի ամիս է, կը գրէ «Խորհ. Հայաստան» (10 օգոստ.), ինչ քիմշինի ամբողջ վարչութիւնը եւ գործաւորները բաժանուել են ոխերիմ թշնամիների երկու բանակի: Ամէն օր իւրաքանչիւր քայլափոխում թշնամիներն ունենում են ահաւոր ընդհարումներ, որոնք յաճախ փոխւում են այլանդակ տեսարանների: Արեան վրէժ չէ սա, ոչ էլ դարերի թշնամութիւն, այլ լոկ քիմշինցիների եւ ազոտշինցիների յամառ պայքար:

Ի վերջոյ ազոտշինը դարձնելով քիմշին, փոխելով հին վարիչին եւ նշանակելով նոր մարդկանց, խորհում էին թաղել պայքարը: Հները հեռացան կամ իջան մէկ աստիճանի: Այստեղից էլ սկսուեց «հների եւ նորերի» սոսկալի պայքարը:

Մէկն ուշացնում է միւսին գրութիւնը, վերջինս խանգարում է սրա հաշիւները:

Եւ այսպէս ոչ թէ գործ կը բանին, այլ գործ կ'աւրեն:

ՓԻՔՔԱՐ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ.— Փրոֆ. Փիքքար կիրակի օր Աւկսպուրկէն փորձեց իր օդապարիկով բարձրանալ 16000 մեթր օդին մէջ, գիտական կարգ մը փորձերու համար: Սակայն աննպաստ օդը ձախողեցուց իր փորձը: Նաւակը գետնէն չշարժեցաւ: Փրոֆ. Փիքքար իր երկրորդ փորձը յետաձգեց մթնոլորտային աւելի նպաստաւոր պայմաններու:

"ՅԱՌԱՋ",ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 13

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Մութն ու լոյս էր դեռ, եւ տղաքը դիւահարի պէս կը փախչէին, այծի պէս նաւուն տակերը կը վազէին: Ճիչեր, սուլումներ, շուներու հաչոցներ: Երախաները կը փորձէին փախցնել իրենց ունեցած-չունեցածը: Ոստիկանները կը ձերբակալէին ով որ կը բռնէին: Փոքրերը խոյս կուտային վազելով, եւ իրենց խուճապին ընթացքին ասդին անդին կը ձգէին զգեստներ եւ զանազան առարկաներ:

— Թող տուէք մեզ, կը պոռային աղջնակները, որոնք յանկարծակիի եկած էին եւ ձերբակալուած:

Ճարտարագէտ Վոշկին փախաւ եւ մտաւ յարդերու մէջ: Յանկարծ յիշեց, որ խոշորացոյցը մոռցած էր Մայիս-Ծաղիկին վրանին տակ, ուր գացած էր խոշորացոյցով դիտել տալու համար փոքրիկ բզէզներ, սարդ մը, գորտ մը: Ճարպիկութեամբ, եւ սողունի մը նման սպրդեցաւ վրանէն ներս, զոր լաւ կը ճանչնար: Մոռցած էին մարելու պատրոյգը, որ կը լողար իւղին մէջ եւ կը ծխար: Լոյսը մարելու վրայ էր: Ճարտարագէտ Վոշկին ակնարկ մը նետեց վրանին տակ եւ սարսռազդեցիկ աղաղակ մը արձակելով դուրս ցատկեց ճիշդ ինչպէս ռումբ մը: Երկու ոստիկաններ վազեցին ետեւէն, երկու ուրիշ ոստիկաններ ալ ճամբան փակեցին: Եւ սակայն ճարտարագէտ Վոշկին ճարտար շարժումով մը խոյս տուաւ, մտաւ թուփերուն մէջ, գունդի նման ինքզինք գլորեց դէպի գետեզերք, ցատկեց նաւակի մը մէջ, եւ կատաղի յուսահատութեամբ մը սկսաւ թիավարել: Այնքան սարսափած էր, որ աջ աչքին թարթիչը անդամալուծուեցաւ եւ ա՛լ չկրցաւ խփել աչքը: Թիերուն յօժարէր վրայ տալու իր երկու աչքերն ալ, իր ամբո՛ղջ յիշողութիւնը, բաւ էր որ չտեսնէր կամ մոռնար ինչ որ տեսաւ Մայիս-Ծաղիկին վրանին տակ: Մնա՛ս բարով, Մայիս-Ծաղիկ...:

Ոստիկանական գրոհը լաւ կազմակերպուած էր, սակայն աւարը զաղուն եղաւ: Ամէնը հինգ աղջնակներ, փոքրիկ ապուշ երախայ մը, չորս տղեկներ, Նէֆէդ, սեւ պատանի մը և Ֆիլկա:

Մայիս - Ծաղիկին վրանէն դուրս ելաւ մարդ մը, որ մոմլաթ հագած էր, եւ ըսաւ.

— Մե՛ղք: Ընկեր Պարրոֆ, շո՛ւնը, շո՛ւտ, շո՛ւնը...:

Եւ սակայն շունը ի՛նչ կրնար ընել: Վրանէն դուրս կ'ելլէին եւ ամէն ուղղութեամբ կը մեկնէին հարիւրաւոր քայլի հետքեր, բոլորն ալ դեռ թարմ: Շունը պահ մը հեռացաւ ոճիրին վայրէն, շրջանն ըրաւ նաւին, անհանգստութեամբ հոտոտեց օդը, հողը, յառաջ վազեց, ետ դարձաւ եւ նորէն սկսաւ դառնալ նաւին շուրջ: Սուր ականջները անընդհատ կը շարժէր, եւ հետզհետէ վարանում ցոյց կուտար: Այս անգամ աւելի յաճախակի կը մօտենար իր տիրոջ, հարցապնդող աչքերով կը նայէր տիրոջը երեսը, կարծես, յուսահատ, ըսել ուզէր. «Չեմ գիտեր թէ ի՛նչպէս ընեմ, ոտքի հետք շատ կայ, որո՞ւն հետեւիմ, չեմ կրնար որոշել»: Եւ շան տէրը հասկցաւ, որ փնտռտուքները այլեւս աւելորդ էին: Վզկապ մը անցուց շունին եւ մրմռաց.

— Ի զուր է:

Այն ատեն վրանին տակ տարին երկու աղջնակներ, երկու տղեկներ, վրան-գլուխը պատռտած, եւ Ֆիլկան, որ ամէնէն մեծն էր տարիքով:

— Կը տեսնէ՞ք, շան լակոտներ, ահա թէ ի՛նչ ըրին ձերինները այս աղջիկը, ըսաւ ոստիկանը, որ ակնոց կը կրէր:

Մայիս-Ծաղիկը սպաննուած էր իր անկողինին մէջ: Աչքերը փոսն ինկած էին: Այտերը ծակծակ եղած էին սրածայր առարկայով մը, գանկին մէկ կողմը ջախջախուած էր: Դիակին մօտիկը, արիւնաշաղախ աւազին վրայ, սպաննուած էր նաեւ երախան: Ինկած էր յետոյքին վրայ եւ գլուխը կախուած էր առաջ: Յետոյքի միսերը փոթփոթ եղեր էին, ինչպէս կոնակը եւ ծոծրակը: Երեսը մխրճուած էր աւազին մէջ, կիսովին թաղուած, կարծես փախել ուզած ըլլար դահիճներէն: Ծոծրակին վրայ հարուածի նշաններ կային: Ոտքին մատները ջղաձիգ ձեւով մը լարուած էին:

Եթէ հարիւր տարի ալ ապրէր, Ֆիլկա չպիտի կարենար մոռնալ, ինչ որ տեսաւ այդ պահուն: Ակռաները ուժգին կը կափկափէին սարսափէն: Կ'ուզէր պոռալ, ճչալ, սակայն կզակները քար կտրած էին: Գիտակցութիւնը կորսնցնելու աստիճանի մը հասած էր:

Ակնոցաւոր մարդը գետնէն բան մը առաւ. քննեց Մայիս-Ծաղիկին պատռած ականջները եւ ըսաւ.

— Որո՞ւնն է այս օղը:

Կաղ աղջնակ մը մօտեցաւ տարօրինակ աճապարանքով մը: Վեր առաւ, վզնոցին պոչը, զոր գլխուն փաթթած էր, դիտեց առարկան եւ զուարթ ձայնով մը ըսաւ.

— Գիտեմ, գիտեմ, Դունիա Տարականի օղն է:

Մայիս-Ծաղիկ սպաննուած էր այդ աղջնակին կողմէ, որ Դունիա Տարական կը կոչուէր, 13 տարեկան: Այդ աղջնակը չափազանց կը նախանձէր Մայիս-Ծաղիկին եւ կ'ուզէր որ ինք ըլլայ լքեալ երախաներու համայնքին թագուհին: Կը փափաքէր նաեւ զաւակ մը ունենալ, որովհետեւ այսպէս միայն կը յուսար գրաւել Մայիս-Ծաղիկին տեղը: Ասկից զատ կը մտածէր արտաքոյ կարգի գործ մը տեսնել, զարմացնելու համար երախաներու այդ բանակը:

Անցան քանի մը շաբաթ:

— Գիտե՞ս, ըսաւ Դիզինկէր Ֆիլկայի, Դունիան գտան:

— Իրա՞ւ, հարցուց Ֆիլկա: Անշուշտ բանտ նետած են:

— Ո՛չ: Մեռած գտան: Ինքզինք ջուրը նետեր խեղդեր էր: Մարմինը նաւահանգիստին մօտ ցամաք նետուած էր:

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

Կարմիր մանգաղը կը հնձէ...

Երբեմն բոլշեւիկեան մանգաղը ուրիշ բանի չի ծառայեր, այլ միայն հնձելու մարդկային գլուխները։ Նորէն ու նորէն,— այս քանի՛ հազարերորդ անգամն է,— «Թաս» բոլշեւիկեան հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ 3 հոգի գնդակահարուեցան և 5 հոգի զանազան ծանր պատիժներու դատապարտուեցան այն ամբաստանութեամբ թէ պետական ճարտարարուեստի եւ փոխադրութեանց կարեւոր կազմակերպութիւններու մէջ հակայեղափոխականի վրէժխնդրութեամբ մը հրդեհ կը ձգէին եւ հրդեհները մարելու արգելք կ'ըլլային։ Մահապարտները բոլորն ալ հրշէջներ են։ Մէկը կը կոչուի Զիքարէֆ, Պորովոյի վագոններու նորոգութեան գործարանին պետը, Զվէթոֆ, 4 կարեւոր շինարարական հաստատութիւններու հրշէջներու պետը եւ կալուածատէր, Տուժիկին, պետական ճարտարարուեստի շինարարութեան գրասենեակին հրշէջներու պետը։

Ճափոն կը մտմտայ Նաւ. Դաշնագրին վրայ

Անգլիական թերթերը, որոնք հետաքրքրութեամբ կը հետեւին ճափոնական նաւային մասնաւոր յանձնախումբի նիստերուն, դժգոհութիւն կը յայտնեն, որովհետեւ ճափոնական յանձնախումբը շատ կը տնտնայ կամ կը ձգձգէ։ Արդարեւ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Թոքիոյէն թէ նաւային յանձնախումբը նորէն նիստ գումարեց, բայց առանց որոշում տալու ցրուեցաւ։ Ասիկա զարմանք կը պատճառէ բոլորին եւ քիչ մը սրտնեղութիւն, որովհետեւ կը սպասեն որ յանձնախումբը վերջապէս ըսէ իր կարծիքը, նպաստաւոր կամ աննպաստ ի մասին նաւային ծանօթ դաշնագրին։

Կ'ըսուի թէ ճափոն դահլիճին անդամներուն թոյլ չպիտի տրուի ներկայ գտնուիլ այդ մասնաւոր յանձնախումբին մէկ նոր նիստին, որ պիտի գումարուէր երէկ։ Եթէ այս նիստին եւս որեւէ որոշում չտրուի, կը կարծուի թէ կառավարութիւնը պիտի հրաւիրէ թագաւորը, որպէսզի վաւերացնէ դաշնագիրը։

Միւս կողմէ ճափոնական թերթերը կը հաւաստեն թէ յանձնախումբը դէմ է վաւերացումին, ինչ որ կրնայ պատճառ դառնալ դահլիճին անկման։

Ազդեցիկ շրջանակներ կ'աշխատին հարթել լուռ ընդդիմութեան այս փորձը եւ վաւերացնել տալ դաշնագիրը, հոկտեմբերէն առաջ։

Չինական ներքին տագնապը

Նանքինի կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը հաղորդէ թէ ազգայնական բանակը, գիշերային կռիւէ մը յետոյ, պարտութեան եւ նահանջի մատնեց Քուօ Մին Շունի բանակը, որուն կը հրամայէր զօրավար Ֆէնկ Եու Հսիանկ։ Ազգայնականները գրաւեցին բազմաթիւ հրասայլեր (թանք) եւ թնդանօթներ։

Ազգայնական բանակը կիրակի օր արդէն մօտեցած էր Քայ Ֆէնկի եւ անդադար կը ռմբակոծէր հակառակ բանակին կողերը։

Ուրիշ հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Նանքինի մէջ հետզհետէ այն համոզումը կը գոյանայ, որ պէտք է ետ կանչել Մոսկուա ղրկուած չինական պատուիրակութիւնը։ Կեդր. Խորհուրդին դիւանագիտական հատուածը կը պնդէ թէ Ռուսիա երբեք անկեղծ չէ բանակցութիւններուն մէջ, որոնք կը կատարուին համաձայնութիւն մը կնքելու համար Չինաստանի հետ Արեւելեան Չինաստանի հարցին մասին։

Չինական պատուիրակութիւնը, որ Մոսկուա կը գտնուի երեք ամիսէ ի վեր, արդէն ծախսած է 100,000 տոլար, եւ տակաւին ոչ մէկ յոյս խորհրդաժողով մը գումարելու, հեռաւոր համաձայնութեան մը գալու մասին։ Չինական պատուիրակութեան նախագահն է Մօ Թէհ Հուէյ։

*** Փէքինի մէկ թերթը կը գրէ թէ «լիքին»ը (ներքին տուրք), որ պիտի ջնջուէր չինական անկախութեան տարեդարձին օրը (10 հոկտեմբեր), հաւանաբար գանձուի տակաւին, որովհետեւ երկիրը քաղաքացիական պատերազմներու պատճառաւ, մեծ գումարներու կարօտ է։

Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւններ

Այստեղ պահ մը գրոյց կը շրջէր թէ Պրիան կը բանակցի Իտալիոյ ներկայացուցիչին հետ։ Սակայն որոշ է որ երկու կողմէն փորձագէտները գետին կը պատրաստեն ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեան մը համար, Ֆրանսայի կողմէ Մասիկլի, որ նշանաւոր հանդիսացաւ Լոնտոնի համաժողովին մէջ, եւ Իտալիոյ կողմէ Ռոսսօ, ճարպիկ քաղաքագէտ մը։ Փորձագէտները կը գտնուին մեծ դժուարութիւններու առջեւ։

Ամենամեծ դժուարութիւնը կը կայանայ նաւային սպառազինութեանց հարցին մէջ։ Կարեւոր կը նկատուի պատրաստել շինութեանց ծրագիր մը, որ համապատասխանէ երկու երկիրներու շահերուն, առանց տեղի տալու տեսական վիճաբանութեանց։ Եւ սակայն քաղաքական թիւրիմացութիւններ կան, որ չեն պարզուած տակաւին, եւ կը դժուարացնեն այս բանակցութիւնները։

Գերմանական ռազմափորձերը

Երեքշաբթի օր սկսան Գերմանիոյ աշնանային մեծ ռազմափորձերը, որոնց կը մասնակցին քանի մը հետեւակ եւ հեծեալ զօրամասեր։ Ռազմափորձերը կը կատարուին Ֆրանքոնիոյ մէջ, Պէմպէրկի-Քոպուրկի, Մայնինկէնի, Քիսինկէնի շուրջ։ Ռազմափորձերը կը վարէ զօրավար Հայէ։

Հրամանատարը կը փափաքի, որ ռազմափորձերը կարելի եղածին չափ իրականութեան պատրանքը տան։ Ռազմափորձերը պիտի տեւեն մինչեւ 18 սեպտեմբեր առանց ընդհարումի եւ առանց միջամտութեան երկու «հակառակորդ» բանակներու ընթացքին վրայ։ Հակառակորդ բանակներուն հրամանատարներն են զօրավար Հասսէ եւ Ֆոն Քայզեր։

Պատերազմական նախարարը, զօրավար Կրօէնէր, հետեւելու համար ռազմափորձերուն, պիտի մասնակցի Պատ-Նէուհէյսի մէջ։ Իրեն հիւր են բազմաթիւ բարձրաստիճան զինուորականներ։

Ռազմափորձերուն կրնան հետեւիլ օտարներն ալ, բացի ֆրանսական, պելժիական եւ լեհական զինուորական ներկայացուցիչներէն, զորս յարմար չէ նկատուած հրաւիրել։

Նախագահ Հինտէնպուրկ ռազմափորձերուն վերջին օրը աչքէ պիտի անցընէ բանակը։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Փօթօրիկ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 33 Rue Emile Zola սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի ժամը 4ին, Մոնփարնասի կայարանին դէմի սրճարանը։ Զեկոյց շրջ. ժողովի մասին։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin, Lyon.

ԼԻՈՆԻ «Համազասպ» խումբի ժողովը վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՍԱՅԵԱՆ վարժարանի նախկին երկսեռ սաները ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ֆլորիա ճաշարանը, 61 Mr. le Prince. Կարեւոր օրակարգ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիլէրի հայր. միութեան բացման հանդէսը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 6 Bld. Carnot, Փիլիպոսի սրճարանին մէջ։ Բանախօսութիւն, երգ եւ անակնկալներ։

Զ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր ամբողջ անդամները այս Կիրակի առաւօտ ճիշդ ժամը 10ին միութեան ծանօթ հաւաքատեղին։

ՈՒԻՖԱՅԻ Հայրենակցական միութեան ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Լա Փըթիթ Սուրսի մէջ։ Մէթրօ՝ Օտէօն։

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ։ Օհան Կարօ կը խօսի՝ ճշմարիտ Հայերու անելիքը։ Մէկ ժամ սինէմա։

ԸՆԿԵՐԱԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

Կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինօ-Պիյեանքուրի Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ, ընկեր Սուրէնեանի մեկման առթիւ։ Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5ին 28 Rue Nationale, Նաւավարեանի ճաշարանը։ Մուտք 10 ֆր.։ Հաղորդակց.— Փօրթ տը Վէրսայլէն եւ Օփէրայէն առնել թիւ 32 թրամուէյ եւ իջնել Փլաս Նասիոնալ։

MPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
19
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

19 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1369 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՒԵՐ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Երէկուան եւ այսօրուան թիւերով տուինք Հայութեան դէմ գրուած այն յօդուածաշարքը, որ հրատարակուած էր Պէյրութի «Լիբանիւլ Հալ»ի եւ Եգիպտոսի «Մօքաթթամ» թերթերուն մէջ, թունաւորելով արաբական հանրային կարծիքը։

Այս չարագործութեան հեղինակն է յայտնի ոճրագործ (Վ. Վարդապետեան սպաննողը) Միհրան Աղազարեանը, որ Հնչակեան կուսակցութեան ղեկավարի հանգամանք մը տուած է իրեն եւ որպէս այդպիսին, յայտարարութիւններ ըրած է արաբական մամուլին։

Հնչակեան կուսակցութիւն մը, եթէ գոյութիւն ունի, անոր կ'իյնայ պարտականութիւնը հերքելու իր անուան հետ կապուած այս գարշելի փրովոքասիոնը, որ սուտի ու զրպարտութեան յերիւրուած ցանցին հետ, ստորին մատնութիւններու շարան մըն է։

Այդ յայտարարութիւնները գործն են վաճառուած հոգիի մը, որ սնունդ կ'առնէ թրքական եւ բոլշեւիկեան լրտեսական թունաւոր կեդրոններէն. Հայութիւնը մատնելու նոր հալածանքներու, գրգռելով Սուրիոյ ազգայնականները։ Ազգամիջեան այդ թոյնը, որ այնքան ճարպիկութեամբ կը սրսկուի արաբական հանրային կարծիքին մէջ, ուրիշ աղբիւր ու ակունք չունի, բացի թրքական եւ բոլշեւիկեան ակերէ։ Ու Հայութիւնն է որ կը տուժէ եւ պիտի տուժէ այդ գինուած սուտերէն եւ զրպարտութիւններէն։

Հայ մամուլի կարողութեան սահմաններէն վեր է հերքել այս բոլոր զրպարտութիւնները եւ արաբական հանրային կարծիքը լուսաբանել։ Բայց Հայութիւնը, եթէ գիտակցի հայկական ընդհանուր շահերը, եւ միակամ դուրս գայ այս անլուր դաւադրութիւններուն դէմ, կարող է խեղդել գարշելի բերաններէն ժայթքող ձայնը։

Որպէս զի մեր ընթերցողները ըմբռնեն այս յայտարարութեանց ծանրութիւնը եւ կատարելապէս համոզուին թրքական եւ բոլշեւիկեան դաւադրութեան, մեր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնենք միայն մէկ կէտի վրայ։

Թղթակցի այն հարցումին, թէ «Բայց երկրի ո՞ր մասին մէջ կ'ուզէ հայրենիք ունենալ այս կուսակցութիւնը (Դաշնակցութիւնը), Միհրան Աղազարեանը կը պատասխանէ.— «Այդ կուսակցութիւնը կը փափաքի, որ հայ հայրենիքը գտնուի հիւսիսային Սուրիոյ մէջ ու հեռու Նիսիպին քաղաքէն»։

Այս փրովոքասիոնի ծանրութիւնը ամէն հայ կ'ըմբռնէ, մանաւանդ Սուրիոյ մէջ տեղաւորուած հայութիւնը, որ կը ձգտի վրանաքաղաքներէն ազատիլ և կապուիլ հողին։ Ու ահա, հայ անուն կրող տականքը, վաճառուած քանի մը արծաթի, արաբ շրջանակները կը լարէ այդ հալածական բազմութեան դէմ, որոնք իբր թէ Նիսիպինի շրջանին մէջ «Անկախ Հայաստան» մը պիտի հիմնեն։

Հայ մատնիչի և զրպարտողի խօսքի այս թելը բռնեցէք, ուղիղ ճանապարհով պիտի հասնիք կծիկին, որ Թուրքին և բոլշեւիկին քով կը պահուի։ Երկու տարիէ ի վեր բազմաթիւ անգամներ թրքական կառավարութիւնը թէ գաղտնի և թէ յայտնի միջոցներով Սուրիոյ կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած է հայութեան վրայ, զայն նկատելով սպառնալիք մը Թուրքիոյ դէմ։ Աւելի հեռուն ճամբորդեցէք, ու հասէք մեր բուն հայրենիքի մայրաքաղաքը, Երեւան, ու աչքէ անցուցէք երկու տարուան «Խորհրդ. Հայաստան» թերթը, հոն պիտի գտնէք բազմաթիւ յօդուածներ գրուած Սուրիոյ և Իրաքի հայկական անկախ օջախներու մասին։ Խօսեցէք Հայաստանէն դուրս ելած որ եւ է մտաւորականի հետ, ու ան ձեզ պիտի ըսէ թէ Դաշնակցութիւնը, համաձայն Երեւանի տեղեկութիւններուն, արդէն Սուրիոյ մէջ Անկախ Հայաստան մը ձեռք ձգած է և կը պատրաստուի իմպէրիալիստներուն հետ կողք կողքի կռուիլ Խորհրդ. Միութեան դէմ։

Այս միացեալ դաւադրութեան վարձկան ուժերն են, որ հրապարակ ելած են յանուն «Հնչակ»ի եւ յանուն բոլշեւիզմի։ Երէկ Հմայեակ Արամեանցն ու Արշաւիր Եասեանը կը խօսէին յանուն Հնչակեան կուսակցութեան, եւ ո՛վ սրբապղծութիւն, յանուն հայ յեղափոխութեան, սակայն կապուած էին Թուրք գաղտնի ոստիկանութեան՝ ցեղ մը գլխատելու համար։

Զարմանալի չէ որ Միհրան Աղազարեաններ, Արամեանցի եւ Արշաւիր Եասեանի պէս իրենց հոգիները կը վաճառեն, պահուելով «Հնչակ»ի փէշերուն տակ։ Զարմանալին այն է որ Ռամկավարներն ու Հնչակեանները, անցեալի այս դառն փորձութիւններէն յետոյ, կը լռեն։ Հայութեան դէմ նիւթուած այս ծանր դաւադրութիւններու քովէն կ'անցնին անտարբերութեամբ, կարծես «ազգօգուտ գործ»ի մը դիմաց գտնուէին։

Չնչին խնդիրները մատի փաթթոց դարձնելով, գիշեր ու ցերեկ Դաշնակցութեան դէմ գրող հակադաշնակցական խմբագիրները չենք գիտեր թէ ի՞նչ կը մտածեն այս յարաճուն դաւադրութիւններուն մասին, որոնք ամբողջ ազգին կը սպառնան։

Թէ ոչ, պէտք է համոզուինք որ Հայաստանի հազարաւոր գնդակահարութիւններն ու աքսորները, պատամրութիւնները, որոնց զոհ կ'երթայ հայ գիւղացիութիւնը, թրքական դաւերը եւ Սուրիոյ Հայութեան դէմ նիւթուած հալածանքները «չնչին» խնդիրներ են, որոնց ուշադրութիւն չեն կարող դարձնել մեր անպատիւ հակառակորդները, աչք չբանալով իրենց հակադաշնակցական արշաւանքներէն։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ Հ. Յ. Դ.Ի ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

«Նոր Արաքս» (Սոֆիա) այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (սեպտ. 3).

— «Գաֆիրէէն յետոյ աՀա Մարսէյլը, ուր կրկին ընտրական ջախջախիչ յաղթանակ կը շահի դաշնակցութիւնը, որուն յարած են ստուարաթիւ եւ իրապէս չէզոք տարրեր։

Աւելի քան յատկանշական է Մարսէյլի Հայոց Ազգային Գաւառական Ժողովի այս ընտրութիւնը, որ ամբողջ տարիներու պատմութիւն ունի։

Հին գաղութ է եւ մասամբ հայկական մշակութային փոքրիկ ու համեստ անկիւն մը եղած է Մարսէյլը որ սակայն, վերջին մեծ դէպքերէն ի վեր, մեր ամէնէն մեծ գաղութը դարձած է։ Կը բաւէ ըսել թէ միայն Մարսէյլի եւ իր արուարձաններուն մէջ այսօր կ'ապրի աւելի քան 15,000 հայութիւն, եռուն ազգային կեանքով ու, նաեւ մեծ ու պզտիկ վէճ ու պայքարներով։

Ինչպէս ամէն տեղ, Մարսէյլի մէջ ալ, դժբախտաբար, բոյն դրած է անհամերաշխութեան եւ պառակտումի չարաղէտ ոգին, որմէ ամէնէն առաջ կը տուժեն հայ գաղութի խաղաղութիւնը եւ ազգային-մշակութային մարմիններու բնականոն կեանքն ու աշխատանքները։ Եւ, ինչպէս ամէն տեղ, Մարսէյլի մէջ ալ, պառակտումի եւ անհամերաշխութեան խռպոտ համերգին մէջ, կարծես բնականօրէն, առաջին ջութակի դերը ստանձնած են Ռամկավարները, գլխաւորելով խայտաբղէտ ու պղտոր «հօսանք մը», որ «պէտքին համեմատ» «ժողովրդական պլոք» կը կոչուի, (կարդացէ՛ք Հնչակ-Ռամկավար-Հօկ) բայց, իրականին մէջ, հակադաշնակցական տարրերու ուխտեալ զինակցութիւն մըն է՝ «Թող ըլլայ սատանայի հետ, բայց միշտ դաշնակցութեան դէմ» նշաբանին տակ համախմբուած։

Սակայն, աւա՜ղ, հակադաշնակցական պլոքը գէշ հաշուած էր իր քուէները, շա՜տ միամիտ կարծած Մարսէյլի չէզոք տարրերը եւ մանաւանդ չափազանց ստորագնահատած դաշնակցութեան իրական ուժը Մարսէյլի մէջ։

Եւ ահա, օգոստոս 24ին, ընտրութեան օրը, դաշնակցութիւնը տեսնելով որ իր համերաշխ գործակցութեան բոլոր յորդորները կը մնան «ձայն բարբառոյ», հարկադրուեցաւ մասնակցիլ ընտրութիւններուն, չէզոքներու հետ առանձին ցանկով մը եւ ջախջախիչ պարտութեան մատնել իսկական մենատիրութեան ախտէն բռնուած եւ պառակտումի ու համերաշխութեան չարաշուք հերոսները—Ռամկավար, Հնչակ, Հօկ խայտաբղէտ պլոքը....

Այսպէս, Մարսէյլի Հայոց Ազգ. Գաւառական Ժողովի ընտրութիւններուն արձանագրուած 1038 հոգիէն, քուէարկութեան մասնակցած են 832 հոգի (երեք տարի առաջ միայն 475 հոգի)։ Պայքարող կողմերէն դաշնակցութեան եւ չէզոքներու ցանկի առաւելագոյն քուէն եղած է 795, իսկ նուազագոյնը՝ 484, մինչ հակադաշնակցական պլոքի ցանկի առաւելագոյն քուէն եղած է 362, իսկ նուազագոյնը 235...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հոյպունի անդամները Անթաքիոյ մէջ

Կեդրոնը Հալէպի մէջ գտնուող Հոյպուն Քրտական Միութեան անդամները կը շարունակեն իրենց գործունէութիւնը, հակառակ վերջերս կրած իրենց ձախողութեանց։ Միութեան քարտուղարը Մէմտուհ Սէլիմ, Հալէպ երթալով տեսակցած է Մէվլանզատէի հետ եւ կարգ մը յայտարարութիւններ տպել տալով, թրքական սահմանին մօտեցած եւ փորձած է գիւղացիներուն բաժնել զանոնք։ Սակայն ֆրանսացի հրամանատարը խնդրին տեղեկացած ըլլալով, արգելք հանդիսացած է անոնց եւ Հալէպ վերադարձնել տուած է երկուքն ալ։ Ասոր վրայ Մէվլանզատէ Րիֆաթ, Հալէպ, իսկ Մէմտուհ Սէլիմ Անթաքիա աքսորուած են։ Երկուքն ալ 24 ժամը անգամ մը ֆրանսացի հրամանատարին երթալով, իրենց ներկայութիւնը պարտաւոր են ապացուցանել։

Անթաքիոյ մէջ Հոյպուն Միութեան մաս կը կազմեն Ալի Հիլմի եւ Մէմտուհ անուն երիտասարդ չէրքէզ մը։ Ֆրանսական իշխանութիւնը թէեւ արգիլած է ասոնց գործունէութիւնը Թուրքիոյ դէմ, սակայն եւ այնպէս անոնք տակաւին կը պահեն իրենց պաշտօնը Անթաքիոյ ֆրանսական լիսէին մէջ։

Մէմտուհ բարձր թոշակով մը փիլիսոփայութեան, Ալի Հիլմի գրականութեան և Մահմուտ ալ պատմութեան ուսուցիչի պաշտօնը կը վարեն։

Թուրքիոյ նիւթական վիճակը

Կը կարծուի թէ Ազգ. Մեծ Ժողովը նիստի հրաւիրուած է ներկայ տնտեսական քայքայման մասին խորհելու։ Յաջորդ երեք ամիսներու ընթացքին կը յուսացուէր որ Թուրքիա պիտի կրնայ արտահանել 7 միլիոն ոսկերլին արժողութեամբ ապրանքներ, իսկ այդ ժամանակաշրջանին ներածումը պիտի հասնի 3 միլիոն ոսկերլինի։ Թուրք կառավարութիւնը կ'ուզէ ստանալ Ազգ. Ժողովի հաւանութիւնը 3 միլիոն ոսկերլինի արժողութեամբ թրքական դրամաթուղթ հրապարակ հանելու։ Թուրք կառավարութիւնը պիտի փորձէ թրքական դրամը կայունացնել եւ կը կարծուի թէ Պանք Օթօմանի հետ համաձայնութեամբ պիտի շարժի։

Թուրքիոյ քաղաքական կացութիւնը

ՊՈԼԻՍ, 17 սեպտ.— Էնկիւրիէն տրուած լուրի մը համաձայն, վարչապետ Ըսմէթ փաշա, փափաքելով ճզմել երկու կուսակցութեանց դիրքերն ու փոխադարձ յարաբերութիւնները, վստահութեան հարց պիտի յարուցանէ՝ Ազգ. Ժողովի նիստերուն՝ Ֆէթհիի մասնակցութեան առթիւ։ Անկից յետոյ միայն պիտի սկսի վիճաբանութիւնը ներքին քաղաքականութեան մասին։ Կ'ենթադրուի որ հարցը դուռ պիտի բանայ բուռն վէճերու։

Դահլիճին մէջ հաւանական փոփոխութիւններու զրոյցները կը հաստատուին. ամէնէն աւելի դատական Նախարար Մահմուտ Էսատի պաշտօնին շուրջ է որ զանազան ենթադրութիւններ կը կատարուին։

Կարմիր դրախտէն ներս եւ դուրս

ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐԸ

ՀԷԼՍԻՆԿՖՈՐՍ, 17 սեպտ.— Ֆինլանտական կառավարութիւնը պատասխանեց խորհրդային ծանուցագրին, որով Ռուսիա կը բողոքէր թէ թոյլ կը տրուի որ իր երկրէն փախստականներ անցնին ֆինլանտական հողը։

Ֆինլանտա կը յայտնէ թէ սահմանապահները հրաման ստացած են արգիլել նման դէպքերը, սահմանագլուխի անցքերը փակելով փախստականներու առջեւ. դիտել կուտայ միեւնոյն ատեն թէ խորհրդային իշխանութիւններն ալ իրենց կարգին չեն կրցած արգիլել որ Սոլովեցքի գաղթականներն ու Կարելիոյ անտառներուն աշխատաւորները չանցնին ֆինլանտական սահմանը։

Այս միջադէպերը պատահած են Ֆինլանտիոյ մէջ վերջերս երեւան եկած ազգայնական շարժման հետեւանքով, որուն նպատակն էր զսպել բոլշեւիկեան գրգռութիւնները։

ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ԴԱՒԵՐ

ԼՈՆՏՈՆ, 17 Սեպտեմբեր,— Մոնկոլ հանրապետութեան մայրաքաղաքին՝ Ուրգայի մէջ, նէփէուն երեւան հանեց խորհրդային իշխանութեան դէմ սարքուած դաւադրութիւն մը։

Մոսկուայէն տրուած պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, իշխանութիւններն անմիջապէս, առանց դատաստանի հրացանազարկ ըրին դաւադիրներու պետը՝ Մունիչէֆ, յայտնի տնտեսագէտ, որ ժամանակին մասնակցած էր զօր. Սէրէնօֆի սպայակոյտին եւ անկից ի վեր կը գրաղէր համագործակցական միութեանց կազմակերպութեամբ։

«Տէյլի Քրոնիքլ» կը տեղեկանայ թէ համագործակցական 85 պաշտօնեաներ ձերբակալուած են հակայեղափոխական գործունէութեան ամբաստանութեամբ։

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԸ ՓԱԽԻՆ

Կարմիր դրախտէն փախելու մտասեւեռումը, հերոսական քայլեր առնել կուտայ շատերուն։ Ամէն օր կը լսենք Ռուսիա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՖԷԹՀԻ ԱՔՀԻՍԱՐԻ ԵՒ ՊԱԼԸՔԷՍԻՐԻ ՄԷՋ

Ֆէթհի պէյ Իզմիրէն Պալըքէսիր մեկնեցաւ։

Ճամբան, Ֆէթհի պէյ համակրական մեծ ցոյցերու առարկայ եղաւ։ Ամէն կողմ ժողովուրդը լեցուած էր կայարանները։ Աքհիսարի մէջ շատ աւելի մեծ եղան ցոյցերը։ Հոն Ֆէթհի ճառ մը խօսեցաւ։

Ճառը աւարտելէն յետոյ, Ֆէթհի պէյ խմեց իրենց հրամցուած լիմոնատը եւ շոգեկառքին մէջ ընդունեց պատուիրակութիւն մը, որ եկած էր՝ անդամագրուիլ ուզողներու կողմէ։

ՊԱԼԸՔԷՍԻՐԻ ՄԷՋ

Հակառակ Պալըքէսիրի կուսակալին փակցուցած յայտարարութեան, չափազանց շատ էր Ֆէթհի պէյը դիմաւորողներուն թիւը։ Շոգեկառքը երբ ժամը 5ին կայարան հասաւ, կը տեսնուէր որ կարգ կանոնի պահպանման համար լուրջ միջոցներ ձեռք առնուած էին։

Հակառակ այս միջոցներուն, ժողովուրդը այնքան շատ էր, որ 15 վայրկեանէն հազիւ կարելի եղաւ նոր կուսակցութեան կեդրոնը երթալ, երբ այդ ճամբան 5 վայրկեանի հեռաւորութիւն միայն ունի։ Կուսակցութեան կեդրոնին առջեւ, Ֆէթհի պէյ կարճ ճառ մը խօսելով գրաւեց սիրտերը։ Յետոյ յայտնեց թէ մտերմական զրոյց մը պիտի ունենայ ժողովուրդին հետ։

— Հիմա ցրուեցէք ուրեմն, ըսաւ, եւ տեղերնիդ գացէք։

Ժողովուրդը անմիջապէս հնազանդեցաւ, «կեցցէ՛ Ֆէթհի պէյ, ապրիս» պոռալով։ Յետոյ Ֆէթհի պէյ այցելութիւններ փոխանակեց կուսակալին, զինուորական հրամանատարին եւ քաղաքապետին հետ։

ԻԶՄԻՐԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՊԱՏՃԱՌԸ

Նոր կուսակցութեան անդամներէն, Արտահանի երեսփոխան Թահսին պէյ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ.

Իզմիրի մէջ Խալքը այդ հակացոյցը կատարեց, իր ըրած մէկ սխալը դարմանելու համար։ Երբ յայտնի եղաւ որ Ֆէթհի պէյ Իզմիր պիտի երթայ. Խալքը ամէն կողմ քարոզութեան սկսաւ, յայտնելով թէ անիկա ոչ միայն լաւ ընդունելութիւն չպիտի գտնէ, այլեւ անարգանքի պիտի ենթարկուի։

Սակայն երբ իրողութիւնը բոլորովին հակառակն եղաւ, պէտք տեսան այդ հակացոյցը կատարելու։ Ամբողջ դէպքը այս սխալ շարժումէն առաջ եկաւ,

Մինչդեռ Մանիսայի ցոյցերը աւելի ոգեւոր եւ անկեղծ եղած են, ոստիկանական ամենափոքր դէպք մը իսկ տեղի չէ ունեցած։ Պատճառն ալ ան է որ հակացոյց տեղի չէ ունեցած։

Գաղափարային է մեր պայքարը եւ պէտք է չափազիտական վճռականութեամբ ընդունիլ թէ մեր հաւատքն ու համոզումը չպիտի խախտին երեւութական ցնցումներու առջեւ։ Ամէն պարագայի տակ մտաւորական դասերուն մէջ տեղ չպիտի ունենան անոնք, որ իրենց համոզումները կը զոհեն անհատական շահերուն եւ հացի նկատումներուն։

Ես հովին համաձայն չեմ շարժիր եւ եթէ առանձինն ալ մնամ, նորէն չպիտի հրաժարիմ նոր կուսակցութենէն։

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԸ

II

Հայ ժողովուրդը լաւ շաղախ է խաղաղ, մշակութային աշխատանքի, բայց վատ խմոր՝ ընկերային քաղաքական կեանքի։

Այս աւերիչ ժխտականը հետեւանքն է ընդգծուած բնազդաւառների աւանդութեան չգոյութեան։

Հայը անհատապէս ուժեղ է եւ կարող, իսկ հաւաքականօրէն՝ թոյլ եւ անճրկող։

Բայց չէ՞ որ սա աղաղակող հակասութիւն է։

Եթէ անհատը ուժեղ է, ապա ուրեմն, նրանից կազմուած հաւաքականութիւնն ու զանգուածը, բնականօրէն, պէտք է որ ուժեղ լինի։

Մեզ մօտ այս հակասութիւնը դառնում է բնական ու հասկանալի, նրբ ի նկատի ունենանք այն, որ մեր անհատական հզօրութիւնը, գիտակցական չլինելով, նախնական է, վայրենի, հետեւաբար, ժխտող ամէն կարգ ու կանոն։

Իսկ հաւաքականութեան ուժը կայանում է գիտակցութեան եւ կարգապահութեան մէջ։

Բնաւորութեամբ, Հայը դիւրաբորբոք է եւ սիրահար ամէն ծայրայեղութիւնների։ Սակայն այս գիծը անիշխանական միտումից զուրկ է, նա հետեւանք է հայի նորութասէր հակումին։

Հայը սիզիփեան աշխատանքով կառուցանող է, համբերող, երբ հարկադրանքի տակ է, բայց մի պզտիկ շարժառիթով, աւերիչ ու քանդող է, երբ ինքնակամ է ու ազատ — սորկութեան տխուր մնացորդ, որ նորութասիրութեան կերպարանք է ստացել։ Պատմութիւնը մեզ վարժեցրել է այս անպատիւ ժառանգութեան.— յարափոփոխ արշաւանքներ նոր ու տարբեր ժողովուրդների, նրանց բերած ու պարտադրած վարչաձեւերի եւ օրէնքների, որոնք, հետզհետէ, ժամանակի ընթացքում, մեր մէջ խախտել են մնայունի եւ կայունի գաղափարը։

Այս է պատճառը, որ մենք առաջապահն ենք Արեւելքում, ամէն տեսակ նորութիւն շուտ ընդունելու, իւրացնելու եւ տարածելու։ Լաւ հաղորդիչ ենք ու փոխանցող, բայց վատ հնարիչ ենք եւ պակաս ինքնատիպ։

Հայի անհանդուրժելիութիւնը նշանաւոր է, բայց այդ առաջ է գալիս ո՛չ թէ նրա փոքրոգիութիւնից ու ճղճիմութիւնից, այլ մրցակցութեան թուլութիւնից։

Պէտք է խոստովանենք, որ մենք, ընդհանրապէս լայնախոհ չենք, որովհետեւ մեր իմացապաշտութիւնը յաճախ տեղի է տալիս ուժեղ զգայնապաշտութեան։

Լինելով խորհրդապաշտ, վիպապաշտ եւ անզուգական ճակատագրապաշտ, հայի փորձնական եւ վերլուծող մտքի ուժը, տակաւ առ տակաւ, նուազել է։ Մեր գրականութիւնն ու արուեստը պերճախօս ապացոյց են մեր զգայնապաշտութեան գերակշռութեան։

Մեր ՝ընտանիքի, վարքերի, բարքերի եւ ազգային արժէքների պահպանողականութիւնը գիտակցական չէ, այլ բնազդական, իսկ մեր բնազդը սուր է եղել այնտեղ, ուր մեզ նախորոշուած է եղել ֆիզիքական ոչնչացում, սակայն տկարացել է, նոյնիսկ բթացել է հոն, ուր մեզ սպառնացել է միայն ու միայն վտանգը։ Այս փորձութեան մենք յաճախ ենք ենթարկուել ու տեղի տուել՝ շնորհիւ անբռնադատ, աստիճանական-բարեշրջական պրոցէսի։

Այս՝ պարզօրէն նշանակում է, որ մեր ազգային ինքնապահպանման մէջ՝ գլխաւոր դերակատարը ոչ թէ եղել ենք մենք, այլ արտաքին գործօնները։ Մի բան, որ ապացուցանում է մեր գիտակցութեան տկարութիւնը, այսպիսով, մեր ինքնապահպանումը դառնում է պատահական երեւոյթ, եւ ոչ երբեք բնական ու տրամաբանական հետեւանք։

Ցայտնի է, որ Հայը օտարամոլ է եւ մերձաւորամերժ։ Այս բացասական յատկութիւնըստրկութեան դրոշմ ունի, աւելի շուտ՝ նա բխում է Հայի շահադիտական ստոր բնազդներից։

Ինքնաքննադատութիւնն ու ինքնամփոփումը խորթ է Հայի բնաւորութեան։ Դրա համար է, որ ինքնաճանաչման ու ինքնակատարելագործութեան ճիգը նկատելի չէ նոյնիսկ, մեր վերածնիչների ու բարձր մտաւորականների մօտ։

Հայը իրեն համարում է անսխալական,—վատթարագոյն տեսակի ինքնավստահութիւն, որ Հային մղում է մէկ սխալից միւսը, մինչեւ ողբերգութիւն եւ աղէտ։

Այս բացասական ինքնավստահութեան շնորհիւ, Հայը իր դժբախտութիւնների եւ անյաջողութիւնների դրդիչները տեսնում է միմիայն իրենից դուրս, ուրիշի մօտ, եւ ո՛չ բնաւ իր իսկ մէջ. որովհետեւ, ինչպէս ասացինք, ինքնանդրադարձման հակումը, համարեայ, բացակայում է նրա մէջ։

Մենք վերին աստիճանի խըստապահանջ ենք ուրիշների նկատմամբ, բայց ծայրաստիճան թոյլատու եւ լայնախոհ՝ մեզ հանդէպ։

Հայը, իւրայինների նկատմամբ, անզիջող է ու հատուցանող, իսկ օտարների վերաբերմամբ ներող, հանդուրժող։

Այս տխուր յատկանիշը, դարձեալ ժառանգութիւն է դարաւոր ստրկութեան, բայց, առաւելապէս, թւում է թէ արդիւնք է մեր ազգակցական, արիւնակցական մոլի հաւատամքի։ Այսինքն՝ օտարների արած վատութիւնը մեզ համար օրինականացած է, դարձած բնական երեւոյթ, իսկ մօտիկի կամ մերձաւորի կատարած չարիքը մենք համարում ենք անբնական, անօրէն, հետեւաբար ըմբոստեցուցիչ։

Շատ է խօսւում Հայի հայրենասիրութեան մասին։ Իմ ապրածները եւ փորձառութիւնը ինձ բերել են այն տխուր եզրակացութեան, որ հայրենիքը մեզ համար ոչթէիրական,ընկերային եւ անխուսափելի գործօն է, առանց որի մենք ներշնչւում ենք, այլ մի տեսակ հոգեւոր, գեղագիտական ըմբռնում։ Դրա համար է, որ Հայը, իր հայրենիքում, իր հողի վրայ, իր տանը աշխարհաքաղաքացի է կամ հակւում է այդ գաղափարին, իսկ իր հայրենիքից դուրս, աշխարհի որեւէ ծայրում, նա կատաղի ազգայնամոլ է, թթու հայրենասէր ու սիրազեղ հայրենաբաղձ։

Եսասիրութիւնը, փառամոլութիւնը եւ գոռոզութիւնը հայկական ցցուն ախտերից են։ Առաջին ախտով վարակւած՝ Հայը ձգտում է ամէն գործ սկսել ու կատարել միայն մէկ պայմանով, որ նրա արդիւնքը անպայման ինքը վայելէ։ Երբ տեսնի, որ իր սկսած գործի արդիւնքը դուրս է իր կեանքի տեւողութեան սահմանից եւ ժառանգութիւն է մնում հետագնաց սերունդների, նրա եռանդը մարում է։ Գործունակութիւնը տեղի է տալիս լքումի եւ ունայնութեան։ Այս գիծը ընդհանրապէս մարդկային է, բայց մեզ մօտ այլանդակ ձեւ է առել։

Ջոհաբերող է Հայը եւ առատաձեռն, երբ փառքը անհատական է, իսկ անտարբեր է ու կծծի, երբ փառքը սեփականութիւն է հանրութեան եւ հաւաքականութեան։ Այս է այն պատճառներից մէկը, գուցէ գլխաւորը, որ հաւաքականութեան մեծութեան մասին մեր ըմբռնումը ստորադաս է անհատական մեծութեան ըմբռնումին։

Քրիստոնէութիւնն ու մահմետականութիւնը, հաւասարապէս, աղարտել են մեր ազգային անհատականութեան դիմագծութիւնը։ Առաջինը մեզ անձնատուութեան հրաւէր է բերել, իսկ երկրորդը՝ մեզ ստրկացրել է։

Ու այս երկու հզօր ուժերի մաքառման ճամբին, մենք տուրք ենք տուել ե՛ւ մէկին ե՛ւ միւսին։

Այսօր ձգտում ենք նոր հաւատանքի, նո՛ր կրօնի եւ այդ՝ ներկայ դարում, ո՛չ այլ ինչ է, եթէ ոչ Ազատ ու Անկախ Հայրենիքի պաշտամունքը։

Միայն եւ միայն հայրենիք ստեղծելու գաղափարի իրականացման մէջ է, որ Հայը իր ուրոյն, ազգային դէմքը պիտի կերտի, ազատելով Թուրքից, Պարսկից եւ Ռուսից փոխ առած յոռի գծերից, որոնցից դեռ ժանտահոտ է փչում։

ՌՈՒԷՆ

ԳԱՐՇԵԼԻ ՓՐՈՎՈՔԱՍԻՈՆ ՄԸ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մեր նախորդ թիւով Միհրան Աղազարեան, յայտնի հայ լիտըրը, հնչակ կուսակցութեան մասին գովեստով արտայայտուեցաւ եւ Դաշնակներու մասին ալ խիստ աննպաստ յարձակումներ ըրաւ։

Աղազարեան շարունակելով ըսաւ.

«Լիբանանի ազգային երեսփոխանական ժողովը ընտրուած միջոցին, Գարանթինայի կողմը գտնուող Հայերը շատ մեծ համակրանք եւ վստահութիւն ցոյց տուին ինձ հանդէպ եւ փափաքեցան իրենց ընտրելին ընել զիս, որովհետեւ հոն մեծամասնութիւնը հնչակներ են, որոնք ուրիշ բան չեն մտածեր բացի Լիբանանցիներու հետ սիրով եւ եղբայրօրէն ապրելու օգուտէն. անոնք Լիբանանցիներու հետ ձուլուելով միեւնոյն հայրենիքի վրայ ապրելէն տարբեր հոգ չունին։ Դաշնակ թեկնածուները սակայն այդ հիւղակներուն մէջ չարաչար պարտուեցան եւ հոն գտնուող 2,000 ձայնէն միայն 500 ձայն կրցան ստանալ»։

— Շիտակ է, լաւ է, բայց այս անցած խնդիրներէն հիմա վազ անցնինք եւ նոր հարցի մասին խօսինք. հիմա ի՞նչ կը մտածեն Հայերը։

Դարձեալ կը շարունակէ Միհրան.

ՊՀԱՄՏՈՒՆԻ ՔՈՆՖԷՐԱՆՍԸ

«Հայ քաղաքականութեան այսօր ամենակարեւոր խնդիրը, Հայերու քիւրտ ապստամբութեան հանդէպ ունեցած դիրքն է։ Ինչպէս ծանօթ է, Քիւրտերը կ'ուզեն Վան, Պիթլիս, Մուշ, Տիարպէքիր կուսակալութիւնները՝ կազմելու համար անկախ Քիւրտիստանը։ Այս տարածութիւնները հիւսիսային Սուրիայէն շատ հեռու չեն, ուր Հայերուն օճախ շինելու ծրագիրներ կը մշակուին։ Այս պատճառաւ Հայեր եւ մասնաւորաբար Դաշնակներ, շատ կարեւորութիւն կուտան քրտական ապստամբութեան։ Դաշնակները, այդ նպատակով, Պհամտունի մէջ քոնֆէրանս մը ընելու համար հրաւէրներ ղրկած են իրենց Եգիպտոսի, Ֆրանսայի, Պաղեստինի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Սուրիոյ եւայլն պատուիրակներուն։ Այդ քոնֆէրանսի մէջ օրակարգի եւ խորհրդակցութեանց նիւթ պիտի կազմեն երեք գլխաւոր կէտեր, որոնք հետեւեալներն են.—

1.— Ի՞նչ դիրք պիտի բռնեն Հայերը քրտական ապստամբութեան հանդէպ եւ այդ շարժումը հայկական օճախին համար օգտակա՞ր է թէ վնասակար.

2.— Մինչեւ որ ստեղծուի հայկական օճախը, Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ գտնուող Հայերը ի՞նչ քաղաքականութիւն պիտի ունենան.

3.— Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ գտնուող Հայերը իրաւունքներուն եւ գործերուն պաշտպանութիւնը տեղակա՞ն թէ՝ հովանաւոր տէրութեան պիտի յանձնեն։

«Այս երեք կէտերը քննուեցան Հայ Քոնֆէրանսին մէջ, Պհամտուն, կամ դեռ կը քննեն, որովհետեւ այդ գումարումը սկսած է 10 օր առաջ, գուցէ ցարդ վերջացած ըլլայ։ Ծանօթ է որ Հայերը Սուրիոյ մէջ անկախ հայրենիք ստեղծելու փափաք ունին. Հայերը կը տեսնեն որ իրաւունք ունին իրենք ալ այս երկրին մէջ հայրենիք մը ունենալու, որովհետեւ 100 հազար հոգի են։ Իրաւունք ունին կ'ըսենք, որովհետեւ Տիւրզիներէն շատ են, քանի որ անոնք անկախութիւն ունին, Հայերն ալ պէտք է ունենան, քանի որ Ալաուիթները իրենց կառավարութիւնը ունին, Հայերն ալ իրենցինը պէտք է ունենան»։

Շատ լաւ, կը հարցնէ խմբագիրը, ի՞նչ է ձեր կուսակցութեան դիրքը այս խնդիրներու հանդէպ։

«Մենք առանց բացառութեան, հակառակ ենք այդ տեսակէտներուն, որովհետեւ քրտական ապստամբութիւնը օտարներու կողմէ հրդեհուած է, որոնց հեղինակները Քիւրտերու կամ ուրիշներու օգտին համար չէ որ կ'ընեն, այլ իրենց մասնաւոր շահերու սիրոյն։

«Ժամանակը մեզ փորձառու ըրաւ։ Մենք 600 տարիներէ ի վեր կ'աշխատինք անկախութիւն ձեռք ձգել. շատ դիմումներ ըրինք մեծ տէրութեանց մօտ եւ շատ աշխատեցանք, բայց անօգուտ։

«Ռուս կառավարութիւնը որ սերպ, ռումէն եւ գարատաղցի ժողովուրդները ազատագրեց, Հայերուն երբեք չնայեցաւ, որովհետեւ Ռուսիոյ շահը այդպէս կը պահանջէր։ Ամէն անգամ որ Թուրքիայէն ինքը օգտուիլ կ'ուզէր, Հայերը կը գրգռէր եւ շարժում մը ստեղծել կուտար եւ երբ լրացնէր իր գործը այլեւս երեսը կը դարձնէր։ Հայ ժողովուրդի պատմութենէն կրնան շատ օգտակար դասեր առնել այն բոլոր պզտիկ ժողովուրդները, որոնք ազատագրութեան պայքար կը մղեն. Լիբանան, Սուրիա, Եգիպտոս, Հնդկաստան եւ Պաղեստին կրնան դաս առնել հայ պատմութենէն։ Եթէ այս ժողովուրդները լաւ մը հասկնան հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, այն ատեն գիտեն թէ՝ ինչպէ՞ս պիտի շարժին իրենք։

ՁԵՆՔ ՀԱՒԱՍԱՐ ԱՅԼԵՒՍ

«Շատ խոստումներ լսելէ եւ խաբուելէ վերջ, մենք այլեւս հակառակ ենք. մեր Քոնֆերանսներուն։ Հայերը շատ լաւ ըրած են Լիբանանի հպատակութիւնը ընդունած ըլլալուն համար. մենք հիմա Լիբանան կը գտնուինք եւ եթէ հանգիստ կ'ուզենք, պէտք է Լիբանանի ժողովուրդին բարեկամ եւ հաւատարիմ ըլլանք։

ՄԵՆՔ 30,000 ԵՆՔ

«Լիբանանի մէջ մենք 30 հազար ենք, կը զարմանանք ինչո՞ւ կարեւորութիւն չէք տար մեզի. ձեր մէջ գտնուող այսքան մեծ թիւով ժողովուրդի մը կեանքով ինչո՞ւ չէք հետաքրքրուիր եւ ձեր կառավարութիւնը այսքան անփոյթ կը գտնուի։ Միեւնոյնը կ'ըսենք նաեւ հովանաւոր տէրութեան։ Հայերն ալ Տիւրզիներու Ալէվիներու եւ այլ ցեղերու պէս պէտք է տեսնել։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԸ

«Զարմանք պատճառող դէպքերէն մէկն ալ Կաթողիկոսարանի խնդիրն է։ Հովանաւոր պետութիւնը մեզի ըսած է որ Լիբանանցի ըլլանք, անկէ վերջ երբեք արժէք չի տար մեզի եւ Լիբանանցիի պէս չի նայիր։ Օրինակները շատ են։ Կիլիկիոյ կաթողիկոսը ուղղակի Փարիզէն արտօնութիւն ուզեց կաթողիկոսութեան կեդրոնը Լիբանան հաստատելու համար, փոխանակ Լիբանանի կառավարութենէն ուզելու։ Փարիզ շուտով արտօնեց, առանց հարցնելու Լիբանանի կառավարութեան։ Զարմանալի չէ՞ այս։ Բանտարկեալ մը եթէ հանրապետութեան նախագահէն ներում խնդրէ, ան իր աղերսագիրը ընդհ. դատախազին չի՞ ղրկեր անոր կարծիքը հարցնելու համար։ Այս պատճառաւ կ'ըսենք որ այդ պահանջը պէտք էր Լիբանանի կառավարութեան յղուէր։ Բարձր Քոմիսէրութեան կողմէ Լիբանանի իրաւունքներուն այնքան անկարեւորութեան տրուիլը կրնայ զզուանք պատճառել։ Լիբանան եթէ մինչեւ հիմա չարթնցաւ, ժամանակ մը վերջ պիտի արթննայ և այդ շատ սարսռազդեցիկ պիտի ըլլայ։ Այս կերպ սխալ գործեր Հայերու սպանդանոցներուն պատճառ եղած են եւ մեր եւ Թուրքերու միջև կռիւներ ստեղծած եւ մեր պատմութիւնը արիւնաներկ ըրած են։

«Մենք Լիբանանի քաղաքացիները չե՞նք։ Լիբանանցի ըլլալով հանդերձ ինչո՞ւ հովանաւոր տէրութիւնը Լիբանանի կառավարութեան չի դիմեր մեր խնդիրներուն համար. ինչո՞ւ բարձր Քոմիսէրութիւնը ինքնագլուխ կ'ընէ այդ գործերը։ Իսկապէս զարմանահրաշ դէպքեր են ասոնք։

«Ուրիշ եւ աւելի զարմանք տուող բան մըն ալ կայ։ Կառավարութիւնը կ'արգիլէ հաւաքոյթներու գումարումը, մինչև որ իրմէ արտօնութիւն չառնուի. բայց ինչո՞ւ այնքան շատ կուսակցութիւններ կան որոնք ժողով կը գումարեն առանց արտօնութիւն ստանալու։

«Լիբանանի կառավարութիւնը շատ անփութութիւն կ'ընէ. այս անփութութեանց երեսէն իրեն ապագային դժուարութիւններ պիտի ըլլան։

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի վերջին թիւը եւ «Օտլու Եուրտ»ի սեպտեմբերի թիւը երկուքն ալ կը գրեն թէ ապստամբութիւնը կը շարունակուի Անդրկովկասի մէջ։ Ամենէն աւելի ուժգին պայքար մը կը մղէ Ադրբէջան։ Հայաստանի մէջ Դիլիջանի եւ Զանգեզուրի շրջանները խռովութեան մատնուած են։

«Օտլու Եուրտ» կը հրատարակէ Ադրբէջանի հանրապետական պատուիրակութեան մէկ խնդրագիրը, ուղղուած Ազգերու Դաշնակցութեան, ուշադրութիւն հրաւիրելու համար Անդրկովկասի եւ մասնաւորապէս Ադրբէջանի ապստամբութեան վրայ։

ԳԱՂՈՒԹՆԵ[...]

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆ[...] ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴ[...]

Յայտնի չէ թէ Պոլսոյ խառն[...] վը երբ պիտի ընտրէ կ[...] կոսական իր պատուիրակ[...] րովհետեւ, այս ընտրու[...] կապուած է միւս չորս պա[...] րակներուն հետ, որոնք ե[...] րէնքի պէտք է ընտրուին [...] ժողովէն։ Իսկ ժողովի ե[...] ոիկ գումարման արտօն[...] նը դեռ չէ եկած, եւ յայտ[...] թէ ե՞րբ պիտի գայ։

Այս պայմաններուն յայտնի չէ թէ Պոլիսը ի[...] ւով պիտի մասնակցի կա[...] կոսի ընտրութեան։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԳԹՈՒԹԵԱՆ[...] ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ Ե[...] ԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ

Ամերիկահայ Կարմիր [...] նորընտիր վարչութիւնը [...] րացուցած է Պուլկարահայ[...] թեան Խաչի անդրանիկ [...] ժողովէն ընտրուած կեդր[...] կան Վարչութիւնը։

Միւս կողմէ, Կարմիր [...] Պատգ. ժողովը գնահատ[...] Պուլկարահայ Գթութեան [...] մրաջան գործունէութիւնը[...]

Պուլկարահայ Գթու[...] Խաչի կողմէ Ամերիկայի [...] գումարուած Կարմի Խաչի [...] գամաւորական ժողովին [...] ներկայացուցիչ մասնակցա[...] Տօքթ. Արմ. Բաբսեղեան։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՇՈՒՐ[...]

Թեմական Խորհուրդի [...] ւէրով Օգոստ. 24ին Սօֆ[...] մէջ գումարուած խորհրդ[...] կան ժողովը, Կաթողիկ[...] ընտրութեանց շուրջ [...] նաեւ հետեւեալ որոշումն[...]

Եկեղեցւոյ Սահման[...] թիւնը պատշաճեցնել արդ[...] ղաքակրթութեան պահանջ[...] ներուն, հայեցի դրոշմը [...] պահելով.

Ազգային եկեղեցական [...] րեփոխութեան անհրաժեշ[...] թիւնը ընդունելով, պաշտ[...] հետեւեալ տեսակէտները[...]

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ[...]

Հելլէնեթուրք համաձայնա-
գրին ստորագրութենէն յետոյ, այս հարցը սեղանի վրայ դըրուած է:

1922էն ի վեր, հպատակութեան խնդիրը բոլորին շահագրգռութեան առարկան եղած է առանց վերջնական լուծում մը ստանալու,

Քաղաքացիութեան գիծում կատարողները մինչեւ այսօր սպասած են երեք տարիներ սպասել, համաձայն 1926ի օրէնքին, հպատակութեան վերջնական թուղթերը ստանալու համար:

Զինուորական տարիքի մէջ գտնուողները հարկադրուած են երեք ամիս զինուորական ծառայութիւն կատարել. սակայն, երբեմն կարելի է ազատ մընալ գումարի մը վճարման փոխարէն:

Հելլէն քաղաքացիութիւնը ընդունելով, Յունահայերը վերջնապէս ճշդած պիտի ըլլան իրենց դիրքը, վայելելով հպատակի մը բոլոր առաւելութիւնները: Յունահայ երիտասարդներն ալ առիթը պիտի ունենան զինուորական կրթութիւն ու մարզանք ստանալու եւ զարգացնելու իրենց ֆիզիքականը:

Նորընտիր Պառլամ. Ժողովին առջեւ կարեւոր աշխատութիւններէն մին պիտի ըլլայ վերջնական որոշում մը տալ հպատակութեան հարցին շուրջ, որ ամէնուն փափաքն է:

ԵԳԻՊՏՈՍ

ՆՈՐ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆՆԵՐ

Աղեքսանդրիոյ պլօքճի թեմականի պառակտումէն, Գաղաքականի քայքայումէն, Աղքատախնամի հաւաքական հրաժարականէն ետքը այժմ ալ հաւաքաբար հրաժարած է Եկեղեցիի եւ Գերեզմանատան Հոգաբարձութիւնը, որ ամբողջութեամբ բաղկացած էր պլօքճիներէ:

Հրաժարականին առիթ տըուած է վէճ մը, ստեղծուած հին … ծանօթ դպրապետ Գրիգոր Տէրճէրեանի շուրջ, զոր չորս պլօքճինները կ'ուզեն հրաժարեցնել, անոր տեղը հրաւիրելու համար եկեղեցիի պլօքճի հոգաբարձու Տիրան Փափազեանի որդին, 20—22 տարու Շաւարշ Փափազեանը:

ՍՈՒՐԻԱ

ՀԱՅԿ. ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՊԱՊԻ ՄԷՋ?

Պալքէն հետեւեալը կը գրեն Սուրիական «Լիպերթա»ի թերթին.

Կառավարութեան շէնքին առեւմտեան բազմաթիւ նոր շէնքեր կը շինուին … մը ի վեր: Մարդ ինքնիրեն կը հարցնէ թէ՝ ինչո՞ւ կը շինուին եւ որո՞ւ համար այս շէնքերը:

Ամէն մարդ գիտէ որ Հայերու համար կը կառուցուին անոնք: Երկու ամիս յետոյ Հայեր պիտի բնակեցուին անոնց մէջ:

Այս հայկական նոր հայրենիքը, նոր քաղաքը շինուած է … հին գերեզմանատան վըրայ, մեր պապերու աճիւններուն վրայ: Անկէ աւելի այս … մեր մէջ հաստատ… մեզ կը վախցնէ որ անոնք … տեղացի ըլլան եւ մենք … դառնանք: Անոնք արդէն այժմէն կ'ուզեն մեզի պէս … իրաւունք վայելել եւ կառավարութեան մէջ աթոռ ունենալ, օրինակ, կ'աշխատին քաղաքապետութեան ժամանակցել … աթոռ մը ապահովել:

Կառավարութիւնը շատ անտարբեր կը մնայ: Հեռու չէ այն օրը երբ այս քաղաքը հայերու հայրենիքը պիտի ըլլայ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆ

ԴՈՒՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ

Դուրեան Հիմնադրամի հաշ… կատարուած հանգանակութեան գումարը եղած է 3554 անգլիական ոսկի եւ մէկ շիլին, … պահ պիտի դրուի Երուսաղէմի Պարքլէյզ դրամատունը … Յանձնաժողովի մը … պիտի գործածուի կալ… մը շինութեան, «Դուրեանաշէն»ի:

Եւ կալուածին շինութենէն եւ անոր բերելիք զուտ հասոյթին ճշդումէն ետքն է որ պիտի ձեռնարկուի Դուրեան Մատենադարանի հատորներուն հրատարակութեան: Դուրեան Հիմնադրամի պահպանութեան, շահագործութեան եւ ատոր զուտ հասոյթին գործածութեան վերաբերեալ կանոնագիրն ալ խմբագրուած է Բաբգէն եպ.ի կողմէն եւ ենթարկուած՝ կեդր. Յանձնաժողովի անդամներուն քննութեան: Ըլլալիք դիտողութիւնները նկատի առնելէ ետքը, կանոնագիրը պիտի ստանայ իր վերջին ձեւը եւ պիտի դրուի գործադրութեան:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ԹԱՒՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ

Թաւրիզի մէջ գեղեցիկ գործունէութիւն մը ունի հայ սկաուտական կազմակերպութիւնը որ տեղւոյն պատանեկութեան ֆիզիքական ու բարոյական դաստիարակութեան համար կը հանդիսանայ կարեւոր հիմնարկութիւն մը:

Սկաուտական աշխատանքները կը տարուին Լիլաւայի դպրոցի մարզադաշտին մէջ, որ տրամադրուած է Հոգաբարձութեան կողմէ: Ներկայ ամառնային եղանակին, սկաուտները ունեցած են արդէն 4 զբօսանք-արշաւներ, որոնց երկուքը քաղաքի շրջականներուն մէջ, երրորդը վերելք մը՝ «Պապա Տաղը» բարձունքը, որ շատ դժուարութեամբ մագլցելիք գագաթ մըն է, եւ չորրորդը՝ քաղաքէն 43 քիլոմեդր հեռու դէպի Մուժամբար հայկական գիւղը: Ծրագրուած են նաեւ ուրիշ արշաւներ ու բանակումներ:

Քանի մը շաբաթ առաջ կատարուած է 158 սկաուտներու բժշկական քննութիւնը, Այս քննութիւնը երեւան բերած է որ, քանի մը տարիներէ ի վեր սկաուտ արձանագրուածները ֆիզիքական ոչ մէկ պակասութիւն ունին:

Այս տարի լրացած է սկաուտական կազմակերպութեան հնգամեակը:

Հանրութիւնը լաւ տրամադրուած է Թաւրիզի հայ սկաուտներու այս կազմակերպութեան հանդէպ: Դժբախտաբար կազմակերպութիւնը կը գտնուի նիւթական աննախանձելի վիճակի մէջ.

ԸՆԿԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՔՍԱՆԹԻԻ ՄԷՋ

Ամսոյս 2ին, Քսանթիի Ընթակոմիտէէն օգտուելով ընկեր Շաւարշ Միսաքեանի ներկայութենէն կազմակերպած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը «Թէաթրը փանթէոն»ի սրահին մէջ:

Ընկեր Շ. Միսաքեան հոծ բազմութեան մը ներկայութեան խօսեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքականութեան մասին, պարզեց կուսակցութեան դիրքը Խորհրդ. Հայաստանի հանդէպ, յայտարարելով թէ պայքարը վերջ չպիտի գտնէ, մինչեւ որ Հայաստանի դռները չբացուին գաղթականութեան առջեւ:

Ընկերը յետոյ անդրադառնալով մեր հակառակորդներուն ըսի-ըսաներուն, ի միջի այլոց ըսաւ «Թող գան մեր դէմ ճակատ ճակատի եւ վիճինք: Մենք տարիներով պայքարեցանք եւ դեռ մեր պայքարը չէ աւարտած, մենք հասած ենք գետին մէջտեղը, մեր հակառակորդները եզերք չկարենալ հասնելու վախէն բռնուած ետ վերադարձան ու քաջութիւնը չեն ունեցած առաջ նետուելու: Մենք պիտի մաքառինքու վստահ ենք մեր յաջողութեան. այս է մեր ընդգրկած տեսակէտը: Ով որ կ'ուզէ, կը հետեւի մեզի, իսկ եթէ կան աւելի խելացիներ, թող ընտրեն ուրիշ ճամբայ մը»:

Ընկերը բուռն ծափերու մէջ աւարտեց իր ճառը:

Սեպտ. 3ի գիշերը ժամը 8ին բանախօսեց տեղւոյս չափահաս որբերու Նորակազմ Մասնաճիւղին: Խօսեցաւ որբերու կազմակերպութեան մասին, Թուեց անոր առաւելութիւնները, այլասերումի, ինքնապաշտպանումի տեսակէտէն եւ թելադրեց որբերուն հետաքրքրուիլ իրարմով եւ պաշտել համրանքը:

Յունաստանի որբերու վիճակը պատկերացուց եւ ըսաւ թէ աւելի բաղդաւոր են Յունաստանի որբերը որոնք հեռու են այլասերումէ եւ առիթներ ունին թերթ կամ ուրիշ գիրքեր կարդալու:

Այն բանախօսութենէն վերջ ընկեր Շաւարշ հրապարակային բանախօսութիւն մըն ալ ըրաւ քաղաքիս մէջ, զոր կազմակերպած էր տեղւոյս Հ. Ե. Ե. Միութիւնը: Խօսեցաւ հայ գաղութներու մասին եւ ամփոփ տեղեկութիւն տուաւ մշակութային միութեանց եւ ազգային իշխանութեանց մասին: Մ. Փ.

ՆԱՀՐ-ՕՄԱՐԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆԻ ՓԱԿՈՒՄԸ

ՄՈՒՍՈՒԼ, 1 սեպտ.— Նահր Օմարի գաղթակայանը որ կազմուեցաւ 1920ի վերջերը, իր հոգեւարքը կ'ապրի: Ճիշդ տասը տարի այդ անապատին մէջ տառապեցաւ մեր ժողովուրդը, յուսալով որ օրին մէկը պիտի յաջողէր երթալ Հայաստան, եւ միանալ իր սիրելիներուն: Շատերը հասան իրենց նպատակին, միայն այս բեկորն էր որ օր ու գիշեր երազեց Հայաստան երթալ, բայց ափսոս որ ատիկա մնաց լոկ երազ:

Նահր. Օմարի հայ գաղթականներու Մուսուլի շրջանը փոխադրուելու կարգադրութիւնէն ի վեր, զանազան պատճառներով մինչեւ օրս ալ տակաւին Նահր-Օմարի մէջ կը մնան 50—60 ընտանիքներ: Կ'իմանանք որ այս մնացածները եւս գաղթ. կոմիտէի ատենապետ Պ. Լեւոն Շաղոեանին խոստացած են, ամսոյս 10ին մեկնիլ Հավրէզք երթալու համար:

Իրաքի պետութեան կարգադրութեամբ, արտօնուած է միայն ու միայն Նահր-Օմարի մէջ գտնուածները փոխադրել Հավրեզք, եւ հիմայ որ յիշեալ 50—60 ընտանիքներն եւս պիտի մեկնին, ուրեմն Նահր-Օմարի գաղթակայանը վերջնականապէս փակուած պէտք է համարել:

Ուշագրաւ պարագայ մը կայ որ փոխադրուող ժողովուրդի երիտասարդութեան մեծագոյն մասը, որոնք գէշ աղէկ գործ մը ճարած են Պասրայի շրջանին մէջ, ընտանիքնին ղրկելէ յետոյ իրենք տեղերնին կը մնան:

Դժբախտաբար, պայմանները այնպէս մը դասաւորուեցան որ մեր երիտասարդ ու մատղաշ երախաները, փոխանակ կրթութեան եւ դպրոցի հետեւելու, ստիպուած եղան իրենց ընտանեկան հոգերու տակ: Պասրայի շրջանին մէջ մնացածները բոլորն ալ այդ բախտին արժանացած են: Այո՛, իրենք դեռ շատ փոքր նոյնիսկ 12—14 տարեկան հասակին մէջ մտան ծառայութեան ասոր անոր քով եւ կեանքի մէջ նետուած մարդու մը պէս գէշ աղէկ ապրեցուցին իրենց պարագաները:

Այս բոլորի կողքին եթէ կայ մխիթարական պարագայ մը, այդ այն է որ մեր երիտասարդները ոչ միայն պատուաւոր կերպով իրենց որդիական պարտականութիւնը կատարեցին, այլ եւ իբրեւ ճշմարիտ Հայեր մեծցան եւ միջոցներ ստեղծեցին ինքնօգնութեամբ յառաջդիմելու: Պասրայի երիտասարդութիւնը հաւաքաբար իր նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը չխնայեց Նահր-Օմարի դպրոցի եւ զանազան նպատակներուն համար: Ինքնօգնութեան գաղափարը որ իրենց յատկութիւններէն մէկն է, մեզի յոյս կը ներշնչէ թէ՝ այսօր երբ Նահր-Օմարի քէմփը պարպուած է եւ ժողովուրդը հաւաքուած է Հավրէզքի մէջ, իրենք պիտի ջանան շարունակել իրենց հնարաւոր աջակցութիւնները նոր գաղթակայանի յառաջդիմութեան համար: Դեռ չենք խօսիր Պաղտատի, Մուսուլի եւ զանազան շրջաններու երիտասարդութեան մասին, որոնք յաճախ ցոյց տուած են իրենց զոհաբերող ոգին:

Մենք ծանրացանք երիտասարդներու վրայ նախ անոր համար որ, իրենց ընտանեկան պարագաները ապրեցնելու մտահոգութեամբ ստիպուած են յաճախ հեռու ապրիլ, իսկ միւս կողմէ ընդհանուր առումով երիտասարդ դասակարգը գէշ աղէկ գործի տէր ըլլալով, ի վիճակի պիտի ըլլայ երբեմն նիւթական օժանդակութիւններ ընել փոխադրուող ժողովուրդի գէթ կրթական գործին:

Սեպտեմբեր 10էն յետոյ, Նահր Օմարի գաղթակայանը եւս պիտի անցնի պատմութեան գիրկը: Գաղթակայան մըն էր որ առաջին պատեհութեամբ ոտք դրին 15000 հայորդիներ, որոնք կլիմայի անյարմարութեան պատճառաւ, մարդկային մեծ կորուստներու մատնուեցան, մինչեւ որ ցրուելով եւ մաս մըն ալ Հայաստան երթալով, իսկ մնացածներն ալ Հավրէզք փոխադրուելով հալեցան ու մաշեցան: Նահր-Օմարի մէջ ապրեցաւ, տառապեցաւ մեր ժողովուրդը, եւ այսօր հսկայ գերեզմանոց մը թողլով, կը հեռանայ ընդմիշտ:

Սիսօ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՅՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 13 սեպտ.— Օգոստոս 30ի շաբաթ երեկոյեան, երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հիւսէյնիկի Վերաշինական Միութեան Ֆրանսայի կեդր. վարչութեան բազման հանդէսը: Ճիշդ ժամանակին կոկիկ բազմութիւն մը լեցուած էր սըրահը: Ժամը 8,30ին հանդէսը բացուած յայտարարուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր ժողովուրդը երգեց յոտնկայս: Օրուան նախագահին բացման խօսքէն յետոյ, եղան հայրենաշունչ արտասանութիւններ եւ երգեր: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս Պ. Կիւրեղ Խրայեան, որ մանրամասնօրէն պատմականն ըրաւ Հիւսէյնիկ գիւղին՝ կազմութենէն մինչեւ այսօր. նկարագրեց Հիւսէյնիկի անցեալ շէն վիճակը եւ քաջալերանքի խօսքեր ուղղեց Հիւսէյնիկի վերապրող երիտասարդութեան:

Բանախօսութենէն վերջ ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուեցաւ նկար մը, որ Միութեանս անդամներէն Պ. Հացագործեան նուիրած էր վարչութեանս: Կարճ ժամանակի մը մէջ կոկիկ գումար մը հաւաքուեցաւ եւ նկարը շահեցաւ Նալլուեանի Հայրենակցական Միութիւնը, որուն ներկայացուցիչը ըսաւ. «Նկարը կըրկին ձեզի կը նուիրենք, եթէ եռագոյնը մէջը եղած չըլլար, քանի որ եռագոյնը կայ, մենք զայն կը պահենք իբրեւ յիշատակ»:

Յասը վայրկեան դադարէ վերջ սկսաւ հանդէսին երկրորդ մասը: Միութեանս անդամներուն կողմէ յաջողութեամբ բեմադրուեցաւ «Պատուոյ Գողը»:

Ժամը 12ին հանդէսը փակուեցաւ «փամ փորտան»ով:

Հիւսէյնիկցի

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այն նիստին, երբ խօսեցան մասնաւորապէս Իտալիոյ ներկայացուցիչը, Շիալոժա, եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչը, Քուրթիուս, մեծ բազմութիւն հաւաքուած էր: Հետաքրքրութիւնը այնքան մեծ էր, որ ամէն մարդ կախուած էր այս երկու հռետորներուն շրթներէն:

Քուրթիուս կարծես երբեք ազդուած չէր գերման վերջին ընտրութիւններէն, որոնք տեսակ մը աղէտ դարձած էին իր կուսակցութեան համար: Ակնարկելով այդ ընտրութիւններուն, Քուրթիուս ըսաւ թէ ներքին փոփոխութիւնները ոչ մէկ կերպով կրնան ազդել արտաքին քաղաքականութեան վրայ, մասնաւորապէս Ազգերու Դաշնակցութեան մասին Գերմանիոյ դիրքին ու հաւատքին վրայ:

— Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ըսաւ, կը մնայ էական եւ անհրաժեշտ տարրերէն մէկը մեր քաղաքականութեան, եւ մենք ամէն ճիգ պիտի թափենք զօրացնելու համար զայն:

Ճիշդ է սակայն, թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը տակաւին կը գտնուի իր զարգացման առաջին շրջանին մէջ: Ազգերու Դաշնակցութիւնը պէտք չէ որ կանգ առնէ իր գործունէութեան նոյն գիծին վրայ, այլ յառաջանայ եւ կատարէ կարգ մը խոստումներ եւ պարտաւորութիւններ: Արդարեւ միջազգային բոլոր ճիգերու կատարման համար նախապայման է Ազգերու Դաշնակցութեան գործունէութիւնը:

Յաճախ կ'ակնարկեն թէ ներկայ կացութիւնը կարելիութիւն ցոյց կուտայ պատերազմի ծագման: Կը կարծեմ թէ պէտք է բացարձակապէս փարատել այդպիսի կարելիութեան մը նոյն իսկ պարզ գաղափարը: Անկասկած բոլորս ալ համաձայն ենք այս մասին: Մենք բոլորս ալ պատասխանատու ենք մեր ժողովուրդին առջեւ: Կատարելապէս համաձայն եմ Պրիանի հետ, թէ ոչ միայն պէտք է պայքարիլ պատերազմի դէմ, այլ նաեւ անհրաժեշտ է ջնջել ամենադոյզն վախն ու վտանգը այդ մասին: Գերման կառավարութիւնը, անցեալ տարի, ջանաց նպաստել Ազգերու Դաշնակցութեան ճիգերուն իրագործման: Մենք կը կարծենք թէ խաղաղութեան պահպանման համար պէտք է աշխատիլ պատերազմը արգիլել աւելի շատ նախազգուշական քան թէ զսպողական միջոցներով:

Չի բաւեր միայն ու միայն կռուիլ պատերազմի դէմ, այլ նաեւ պէտք է ջնջել վէճերն ու պատճառները: Այս գաղափարները կը կապուին զինաթափման հարցին: Գերմանիա յուսախաբութեամբ դիտեց, որ տարիները կ'անցնին եւ զինաթափման մասին ամէն յանձնառութիւն կ'ուշանայ իրագործուելէ: Անհանդուրժելի է այս կացութիւնը, պէտք է որ զինաթափման համաժողովը գումարուի յառաջիկայ տարի:

Փոքրամասնութեանց հարցին մասին իմ կառավարութիւնս կը պահէ նոյն տեսակէտը: Պէտք չէ սպասել դէպքերուն զարգացման, ըստ այնմ որոշում տալու համար, այլ պէտք է զբաղիլ հիմնականէն: Այս պատճառաւ, ես առաջարկեցի փոքրամասնութեանց հարցը տանիլ վեցերորդ յանձնաժողովին: Այս ձեւով միայն առիթ պիտի ունենանք պաշտպանելու փոքրամասնութեանց իրաւունքները:

Համեւրոպեան գործակցութեան հարցը, Ազգերու Դաշնակցութեան սեղանին վրայ դըրուելով կը մտնէ նոր շրջանի մը մէջ: Չկայ երկիր մը, որ Գերմանիայէն աւելի լաւ զգայ Եւրոպայի ներկայ կացութեան վտանգներն ու դժուարութիւնները: Եւ Գերմանիայէն զատ, չկայ երկիր մը, որ այնքան շահագրգռուած ըլլայ այս խռովարար վիճակին փարատումով»:

Քուրթիուսի ճառը, ինչպէս իր երեւումը բեմին վրայ, ողջունուեցան ծափերով: Իրմէ առաջ խօսած էր Շիալոժա, որ պահ մը կենալէ յետոյ զինաթափման հարցին վրայ, առաջարկեց Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան մէջ փոփոխութիւն մը:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Իտալական թերթ մը, «Մէսաճէրօ», կը հրատարակէ իր մէկ թղթակցին տեսակցութիւնը Հիտլէրի փոխանորդին հետ: (Հիտլէրի կուսակցութիւնը 107 երեսփոխան ունի Ռայխսթակի մէջ, համաձայն վերջին ընտրութեանց):

Ազգային ընկերվարական կուսակցութեան փոխ-նախագահը այսպէս կը յայտարարէ.

— «Կը կարծենք թէ պիտի փոխուի Եւրոպայի դիմագիծը, շնորհիւ Ֆրանսայի հակառակորդներուն հետ մեր գործակցական քաղաքականութեան: Մասնաւորապէս Իտալիոյ մասին խօսելով, մեր ճակատագիրը կը միացնէ Իտալիան եւ Գերմանիան այնքան աւելի, որքան Ֆրանսա կ'աշխատի դժուարացնել մեր գոյութիւնը, սեղմելով մեզ նեղ սահմաններու մէջ:

Մեր նպատակն է ջնջել տալ Երնկի ծրագիրը եւ Վերսայլի դաշնագիրը, փարատել այն Թիւրիմացութիւնը, որ Գերմանիոյ կը վերագրէ պատերազմին պատասխանատուութիւնը»:

Գերման դահլիճը երեքշաբթի առտու հաւաքուելով, խորհրդակցեցաւ ընտրութեանց արդիւնքին մասին: Կը հաւաստեն թէ կառավարութիւնը երբեք մտադիր չէ հրաժարելու, ոչ ալ որեւէ փոփոխութիւն կատարելու դահլիճին մէջ: Որոշուեցաւ շարունակել տնտեսական եւ ելմտական նոյն քաղաքականութիւնը:

Կուսակցութեանց պետերուն հետ խորհրդակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ երբ նախագահ Հինտէնպուրկ վերադառնայ Պերլին, ռազմափորձերէն յետոյ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՆ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Անգլիոյ Միջերկրականեան նաւատորմը երեքշաբթի այցելեց Սէպէնիքօ, Եուկոսլավիոյ մէկ նաւահանգիստը, ուր խարսխնեց մէկ քանի օրուան համար: Յետոյ պիտի այցելէ Ադրիական ծովուն հիւսիսային նաւահանգիստները: Մեկնումէն յետոյ, անգլիական ուրիշ նաւաբաժին մը պիտի գայ այցելութեան այս նոյն ջուրերուն մէջ.

Արդէն Սփլիթ նաւահանգիստը հասած են անգլիական քանի մը նաւահալածներ (destroyer), որոնք այնտեղ պիտի մնան մինչեւ հոկտեմբերի սկիզբը:

Ծովակալ Ալեքսանտր, Մալթայի անգլիական նաւատորմը քննութենէ մը անցնելէ յետոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ նաւային համաժողովին նախկին ներկայացուցիչներուն հետ տեսակցութիւններ կատարելէ վերջ, Լոնտոն դարձաւ եւ գոհունակութիւն յայտնեց իր պտոյտին արդիւնքներուն մասին:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

յէն փախուստի պատմութիւններ։ Ահա եւ վերջինը։ Կիրակի օր Ռուսիայէն Թալէ կը հասնէր փայտաբարձ նաւ մը։ Նաւապետը լուր տուաւ տեղին ոստիկանութեան թէ նաւուն մէջ ունէր երկու ռուս պատանիներ, երկուքն ալ 19 տարու, որոնք գաղտնօրէն ներս սպրդեր եւ պահուըտեր էին նաւուն փորին մէջ եւ այն ատեն միայն երեւան ելեր էին, երբ հաստատեր էին թէ նաւը դուրս ելած է ռուսական ջուրերէն։ Օրերով, ոչ կերեր, ո՛չ ալ խմեր էին։ Փախստականները յայտնեցին ոստիկանութեան թէ անկասկած հրացանազարկ պիտի ըլլային, եթէ Ռուսիա վերադարձուէին եւ պատրաստակամութիւն յայտնեցին, Ֆրանս. օտար լեգէոնին մէջ արձանագրուելու. բայց բժշկական քննութիւնը զիրենք անկարող գտաւ զինուորական ծառայութեան։ Ռուսիոյ մէջ իրենց աշխատանքը չէր կրցեր զիրենք կշտացնել եւ երկարատեւ զրկանքով՝ մաշեր էին։

ՏՈՄՍԿԻ ՇՆՈՐՀԱԶՈՒՐԿ

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ սովետական կառավարութիւնը հրաժարեցուց Տոմսկին, որ վարիչն էր Ռուսիոյ քիմիական ճարտարարուեստին։ Պաշտօնական հաղորդագրութիւնը կը պատրուակէ թէ Տոմսկի հիւանդ է։ Ստալին հետզհետէ կը զտէ իր մարդիկը։ Այսպէս Ռուսիոյ մէջ ոչ ոք կրնայ վստահ ըլլալ իր աթոռին ամրութեան։

Գերման ընտրութիւններէն վերջ

Այսօր և վաղը, Գերմանիոյ վարչապետը տեսակցութիւններ պիտի ունենայ գլխաւոր կուսակցութեանց պետերուն հետ։ Արդէն տեսակցութիւն մը ունեցաւ ժողովրդականներու պետին Տոքթ. Շոլցի հետ։ Յաջորդաբար ընդունելու համար, հրաւէրներ ուղղած է ընկերվարական, ազգ. ընկերվարական եւ ազգայնական կուսակցութեանց պետերուն։

Այս տեսակցութեանց նպատակը չէ համերաշխական դահլիճ մը կազմել։ Կ՚ըսուի թէ վարչապետը կուսակցական պետերուն պիտի բացատրէ կարգ մը բարեփոխութեանց ծրագիրը, որ պիտի ներկայացնէ նոր խորհրդարանին։

Կացութիւնը կը մնայ անփոփոխ։ Ներկայ դահլիճը որոշած է ամէն գինով եւ ի հեճուկս բոլորին, կառչած մնալ կառավարական աթոռին։

ՀԻԴԼԷՐ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Ընտրութիւններէն յետոյ, առաջին անգամ ըլլալով, ցեղապաշտներու պետն ու տեսաբանը Հիդլէր, առջի օր հրապարակաւ խօսեցաւ Միւնիխի մէջ։

Հիդլէր շեշտեց թէ խորհրդարանի մէջ ձեռք ձգուած աթոռները զէնք պիտի ծառայեն նուաճելու գերմանական հոգին։ Յայտնեց թէ մտադրութիւն չունի կազմակերպելու պետական հարուած մը, բայց իր 107 քուէները չեն կրնար նըկատի չառնուիլ միւս քաղաքական կազմակերպութեանց պատասխանատու անձերուն կողմէ, որոնք չեն կրնար անգիտանալ ազգայնական ընկերվարականներու կամքն ու գոհացում չտալ անոնց պահանջներուն։ «Այս մարզին վրայ, ըսաւ Հիդլէր, մենք բոլոր միջոցները, որքան ալ յանդուգն ըլլան, պիտի գործածենք, իրագործելու համար նպատակը, զոր կը հետապնդենք. իսկ նպատակը՝ պետական հարուած մը ստեղծել չէ, այլ նուաճել գերմանական հոգին։

⁂ Պերլինի քաղաքական կարգ մը շրջանակները կը հաւաստեն թէ բանակցութիւններ կը կատարուին Ազգայնականներու և Հիդլէրեաններու միջեւ, ձուլելու համար երկու կուսակցութիւնները։

Եթէ այս բանակցութիւնները յաջող ելքի մը յանգին, խորհրդարանի մէջ ամէնէն զօրաւոր թիւը պիտի կազմէ աջը՝ 148 անդամներով (41 ազգայնական, 107 Հիդլէրեան), ընդդէմ ընկերվարականներուն (143)։ Այդ պարագային, համաձայն գերման սահմանադրութեան, խորհրդարանի եւ գլխաւոր յանձնախումբերու նախագահութիւնը պիտի իյնայ աջերուն ձեռքը։

Քայլ մը դէպի Համեւրոպա

Ազգերու Դաշնակցութիւնը քուէարկեց Եւրոպայի Դաշնակցութեան միութեան ծրագրի բանաձեւը, որով Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ եւրոպական 27 պետութիւնները կը հրաւիրուին իբր յատուկ յանձնախումբ՝ բաղկացած իրենց ներկայացուցիչներէն, հետապնդել ծրագրին ուսումնասիրութիւնը։ Այդ ծրագրին ուսումնասիրութեան նախնական տարրերը կը նկատուին 1930, Մայիս 17ի ֆրանսական յիշատակագիրը եւ պետութեանց կողմէ անոր տրուած պատասխանները։

Յանձնախումբը պիտի կրնայ ըստ իր գնահատութեան, ծրագրին ուսումնասիրութեան համար, գործակցութեան հրաւիրել նաեւ ոչ-եւրոպական անդամ-պետութիւններն ու եւրոպական ոչ-անդամ պետութիւնները։ Ուսումնասիրութեան արդիւնքը պէտք է ներկայացուի յառաջիկայ տարի, Ազգերու Դաշնակցութեան։

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ ընտրուեցան նաեւ Իրլանտա, Կուաթէմալա եւ Նորվեկիա։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ կը հրաւիրէ Ռոստոմ, Քրիստափոր, Հրազդան, Աղբիւր Սերոբ եւ Արծիւ խումբերու բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ օ Բլէօ տը Լիւնի վերնայարկը, մէթրօ՝ Իթալի։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ջեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր ընկերները այս կիրակի։ Տեղը եւ ժամը կ՚որոշուին տեղւոյն վրայ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս իրիկուն ժամը 8.30ին

Էմիլ Զոլայի թատերասրահին մէջ։ Կը ներկայացուի՝

ՏԱՐՕՆԻ ԱՌԻՒԾԸ կամ ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ

Գիները ժողովրդական

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, այս կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին Սալօն Էսքանեոլի մէջ։

Կը խօսին ՊՐ. ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ եւ ՏՕՔԹ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Մուտքը ազատ է

ԼԻՈՆԻ Զարասնճագի Հայր. Միութեան մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին Էմիլ Զոլայի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Արձանագրուիլ փափաքողներէ կը խնդրուի ներկայանալ նոյն օրը։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Փոթորիկ խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 33 Rue Emile Zola սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի ժամը 4ին, Մոնփառնասի կայարանին դէմի սրճարանը։ Զեկոյց շրջ. ժողովի մասին։

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին ընկ. Ալատինեանի բնակարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւոր է։ Զեկոյց Շրջ. ժողովի մասին։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ՚ունենայ 27 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin, Lyon.

ԼԻՈՆԻ «Համազասպ» խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերու ընկերները այս կիրակի ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԸՆԿԵՐԱԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Կազմակերպուած Իսի-լէ Մուլինօ Պիյանքուրի Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ, ընկեր Սուրէնեանի մեկման առթիւ Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 5ին 28 Rue Nationale, Նաւավարեանի ճաշարանը։ Մուտք 10 ֆր.։ Հաղորդակց.— Փորթ տը Վէրսայլէն եւ Օփերայէն առնել թիւ 32 թրամուէյ եւ իջնել Փլաս Նասիոնալ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարապուշեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillants, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրորդիս Յարութիւն Մուխպիրեան (Եոզկատցի) որ 1921ին կը գտնուէր Հալէպ։ Անկէ ի վեր լուր չունիմ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Հմայեակ Մուխպիրեանի, Villa Anlis Varduron Bas, St. Antoine Marseille։ Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ՑՈՒՑԱՏԵՍՏ

ԵՄԱԵԱՆ վարժարանի նախկին երկսեռ սաները ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ֆլորիա ճաշարանը, 61 Mr. le Prince. Կարեւոր օրակարգ։

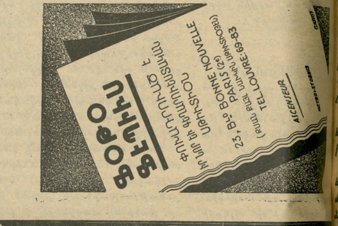
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Չէնկիլէրի հայր. միութեան բացման հանդէսը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 6 Bld. Carnot, Փիլիպոսի սրճարանին մէջ։ Բանախօսութիւն, երգ եւ անակնկալներ։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր ամբողջ անդամները այս Կիրակի առաւօտ ճիշդ ժամը 10ին միութեան ծանօթ հաւաքատեղին։

ՌԻՒՖԱՅԻ Հայրենակցական միութեան ժողովը այսօր Ուր. իրիկուն ժամը 9ին, Լա Փըթիթ Սուրսի մէջ։ Մէթրօ՝ Օտէօն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բաբերդի Հայր. միութեան հանգանակութիւնը ի նպաստ Բլուր գիւղացի Արշակ Ենովքեանի որ այժմ կը գտնուի Սելանիկ։

Վ. Քիւրքճեան, Յ. Ասլանեան, Յ. Տէքոյեան, Ս. Ռաֆայելեան, Յ. Տէր Մինասեան, Ե. Տէր Օհաննէսեան 50ական, Հ. Սարգիսեան, Ռ. Անտոնեան, Վ. Սաղըեան, Մ. Պապիկեան, Մ. Յարութիւնեան, Օ. Խօքսիւզեան, Գ. Ասլանեան, Ս. Մելտոնեան, Ա. Տօնականեան 25ական, Ա. Ոսկանեան 30, Գ. Գաբրիէլեան, Հ. Սարգիսեան, Գ. Գազանճեան, Թ. Աւագեան 20ական, Պ. Պարոնեան, Տ. Ստեփանեան, Ղ. Քէշիշեան, Տօքթ. Շահպալեան 10ական, Ա. Տիւլտիւլեան, Տիկին Է. Գէորգեան, 5ական, Վ. Շահիրեան 35, Հ. Պարսամեան 35, Ա. Իբգըրանեան, Մ. Անաստասեան, Վ. Եսայեան, Տ. Թեւանեան, Ե. Թեւանեան, Գ. Թեւանեան, Հ. Բաշալեան 25ական։ Բ. Համամճեան 40, Գ. Արզումանեան 40, Մ. Համամճեան 20, Ռ. Պալեան, Մ. Քինոսեան, Մ. Ժամկոչեան, Գ. Պապիկեան, Գ. Առաքելեան, Տ. Արապեան, Դ. Սարօեան, Ս. Սիրականեան, Ա. Մակարեան, Թ. Տէր Սարգիսեան, Մ. Առաքելեան, Մ. Գայտանճեան, Պ. Աւագեան, Ա. Կիւրեղեան, Մ. Մնայեան, Փ. Առաքելեան, Տ. Մակարեան, Մ. Մատինիեան, Մ. Ասլանեան, Ա. Ասլանեան 10ական։ Ընդհ. գումար՝ 1235 ֆրանք։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 20 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930
20 Septembre 1930

Ձ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1370 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԱՐԱՏԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

(ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ)

Ղազի փաշայի կառավարութիւնը քաղաքական ճարպիկութեամբ մը երկու արագ քայլեր առաւ։

Նախ, դիմեց Մ. Քէմալին եւ պահանջեց որ Թուրք Ազգ. Ժողովը գումարուի սեպտեմբեր 22ին։ Ակնյայտնի է, որ Ըսմէթ փաշայի կառավարութիւնը տնտեսական եւ քաղաքական տագնապի բերումով, հետզհետէ հողը կը կորսնցնէ իր ոտքերուն տակէն։ Ազգային Ժողովի այս անակնկալ գումարումը ձեռնարկ մըն է դիրքերն ամրացնելու, երբ Ֆէթհի պէյի հոսանքը տակաւին զօրացած չէ։

Երկրորդ քայլը առաջին ձեռնարկի անհրաժեշտ արգասիքն է։ Ըսմէթ փաշան, Ազգային Ժողովի գումարումէն առաջ, սեպտ. 15ին, կարճ յայտարարութիւն մը ըրաւ ի լուր աշխարհի, թէ Արարատը պարտուած եւ քրտական ապստամբութեան դէմ սկսուած զինուորական գործողութիւնները վերջացած են։

Թուրքիոյ ներքին այս գալարումներու մասին մենք առիթը կ'ունենանք անդրադառնալու, երբ Թուրք վարչապետը Ազգային Ժողովին ներկայանայ։ Այժմ քննենք Թուրք կառավարութեան այն յայտարարութիւնը, որ կը վերաբերի Արարատի պարտութեան և ամփոփենք իրողութիւնները, տեսնելու թէ ի՞նչ ընթացքի մէջ է քրտական ապստամբութիւնը։

Մեր կարծիքով, Արարատի պարտութեան լուրը շինծու է եւ չի համապատասխաներ իրականութեան։ Բացատրենք թէ ինչո՞ւ։

Թրքական զօրաբանակները բազմաթիւ պարտութիւններէ եւ պատրաստութիւններէ յետոյ, ձեռնարկեցին սեպտեմբեր 1ի մեծ յարձակողականին եւ ըստ իրենց հաւաստումներուն, բարձրացան Արարատի բարձունքները։ Ամառուան երեք ամիսներուն, անոնք չէին կրցած այդ գործողութիւնները գլուխ բերել ու կը սպասէին, որ Քիւրտերը ձիւնէն ու ցուրտէն քշուած՝ վար իջնէին եւ իյնային իրենց գիրկը։ Ու ահա, երբ ձիւնն ու սառնամանիքը տիրական են փոթորկալի Արարատին վրայ, Թրքական զօրագունդերը, թնդանօթները շալկած՝ արդէն բարձրացած են անմատչելի սառնակոյտերուն վրայ...։

Ուշադրութեան առնենք այս ծանր գործողութիւններու մասին եղած զեկուցումները։ Թրքական կառավարութիւնը ընդամէնը չորս զեկուցում տուած է այդ առթիւ։ Առաջին.— «Յարձակողականը սկսանք»։ Երկրորդ, սեպտ. 8ին.— «Մեր զօրքերը խորտակելով թշնամիին դիմադրութիւնը, հասան մինչեւ ձիւնապատ շրջանը. վիրաւորուած են միայն չորս զինուորներ»։ Երրորդ, սեպտ. 13ին.— «Մեր գունդերը գրաւեցին սառուցեալ գագաթները։ Աւազակներու մնացորդները յուսահատօրէն կ'ամրանան ձիւնապատ ծերպերուն մէջ. ունեցանք միայն վեց վիրաւոր»։ Չորրորդ, սեպտ. 15.— «Արարատի զբօսման գործը վերջացաւ»։

Ահա՛ ամբողջը։

Ուրեմն Թրքական գունդերը, այսինքն տասնեակ մը հազար մարդիկ, մագլցեցան Արարատի սառնապատ կողերն ի վեր, հասան չորս հազար մեթր բարձրութեան, շալակով բարձրացուցին թնդանօթներն ու գնդացիրները, և միայն տասը վիրաւոր տուին։ Թրքական խնկական զեկուցում։ Ըստ երեւոյթին, Քիւրտերը այդ ամբողջ կռիւներուն ժամանակ՝ իրենց գնդակները ուղղած էին Արարատի ժայռերուն...։

Այս պարագաներէն զատ, ուշագրաւ է այն, որ Թրքական հրամանատարութիւնը ոչ մէկ խօսք կ'ընէ իր գրաւած կարեւոր վայրերու մասին, և ոչ ալ այն տասը հազար Քիւրտերու մասին, որոնք Արարատի վրայ ամրացած էին։ Մենք գիտենք Թրքական հեռագիրներէն որ բոլոր ճանապարհները փակուած էին։ Ո՞ւր գացին այս ուժերը, ուրո՞ւ ձեռք կը գտնուի Քիւրդաւան գիւղը, որ Արարատի ապստամբութեան կեդրոնն էր։ Արճէշի վերագրաւման առթիւ Թրքական հրամանատարութիւնը այնքան շռնդալից յայտարարութիւններ ըրաւ Յուլիս 13ին։ Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ Արարատի պէս կարեւոր բերդի մը դէմ շահած «յաղթանակ»ը այսքան լռութեամբ կը փակուի։

Երբ Թրքական զեկուցումները այս բոլորի մասին կը լռեն, մէնք իրաւունք ունինք կարծելու որ Արարատը հակառակ իր տուած ծանր հարուածներուն՝ վերջնականապէս ընկճուած չէ։

Իսկ քրտական ապստամբութիւնը, իր ամբողջութեան մէջ առնելով, չի սահմանափակուիր Արարատով։ Դեռ մէկ շաբաթ առաջ, ըստ Թրքական տեղեկութիւններուն, Պուլանըքի շրջանի մէջ ապստամբութիւնը նոր ծաւալ ստացած էր։ Սասունը, Հէքքեարին եւ Շատախը Քիւրտերուն տիրապետութեան տակ կը գտնուէին։ Վանի, Ջիլանի եւ Վարդոյի մասնակի կռիւները կը շարունակուին։

Այս բոլորէն յետոյ, իրողութիւնը կը մնայ այն, որ Ըսմէթ փաշան ճարպիկ խաղով մը, եռ կը քաշուի Արեւելեան Նահանգներէն, ձմեռուան ձախողանքներէն սարսափելով։ Ու կը մերադառնայ Էնկիւրի, իրականին մէջ պարտուած, բայց հեռագրական հաղորդագրութեամբ՝ «յաղթական»։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՆԱԼԻՑ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Միհրան Աղազարեանի մատնութիւններու շարքը, որ լոյս տեսաւ արաբական մամուլի մէջ բացի «Յուսաբեր»ի խիստ դատապարտականէն, արժանացաւ (բարեբախտաբար) նաեւ ռամկավար «Արեւ»ի դատապարտութեան։ «Արեւ» այդ առթիւ կը գրէ (սեպտ. 5 եւ 6).

Մեր արաբ պաշտօնակիցը «Մօքաթթամ» իր օգոստոս 31ի թիւով ընդարձակ թղթակցութիւն մը հրատարակած է Լիբանանի եւ Սուրիոյ հայութեան մասին։

Ամէն պարագայի տակ, այժմ մեզի հետաքրքրողը այդ «պետ»ին անձը չէ, այլ անոր յայտնած միտքերը, որոնց տակ — ինչպէս իր ըրած յայտարարութիւնները տեղ տեղ ցոյց կուտան — կուսակցական հակառակութենէ սնած ու պարարտացած անհաշտ թշնամութիւն մը, եղբայրադաւ ոգի մը եւ ազգավնաս գրգռութիւն մը կը տեսնենք եւ անոր դէմ կը յայտնենք մեր ամբողջ զզուանքն ու զայրոյթը։

Մեր վրդովումը աւելի մեծ է երբ մի ոմն Պագրըեան (Աղազարեան «Յ») աններելի գրգռութիւն մը կ'ընէ եւ ազգավնաս յայտարարութիւններ կը փռէ օտար թերթի մը մէջ, եւ յստակօրէն կը տեսնուի թէ իր այդ արարքը թելադրուած է պարզապէս կուսակցական հաշիւներէ։

Այս տեսակ անարգ ընթացք մը — ո՛վ որ ալ եղած ըլլայ անոր հեղինակը, — արժանի է դատապարտութեան եւ հանրային պախարակութեան։

Անխղճութենէ աւելի բան մըն է, ուրեմն, աններելի արարք մը, ոեւէ հայու համար ոեւէ պատճառով վնասել Սուրիահայ գաղութին խաղաղութեան եւ հանրային շահերուն։

«Մօքաթթամ»ի յիշած Միհրան Պագրըեանը (Աղազարեան «Յ») ինքզինքին թոյլ տուած է ո՛չ միայն հրապարակել այնպիսի խնդիրներ, զորս պէտք էր մեր մէջ պարտկէինք, այլ եւ խօսած է անճիշդ եւ յերիւրածոյ բաներու մասին, քաղաքական նշանակութիւն ունեցող խնդիրներ՝ որոնք բնոյթը ունին կասկածելի դարձնելու ամբողջ հայ հոսանք մը եւ ատիկա վնասակար է ո՛չ թէ մատնանշուած հոսանքին միայն — ինչպէս կը փափաքի հեղինակը — այլ եւ ամբողջ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութեան ու հայ անուան։

Օտարի միջոցաւ եւ հրապարակաւ մատնանշուած այդ հոսանքը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է, որ մե՛ր ալ հակառակորդն է. բայց ատիկա պատճառ մը չէ որ ծառանանք Պագրըեանի եւ Պագրըեաններուն դէմ, որոնք հակառակորդի մը անձին մէջ էն, ամէնէն նողկալի հարուածը կուտան Սուրիահայ գաղութին եւ հայ ցեղին։»

«Արեւ» անդրադառնալով Մ. Աղազարեանի ցուցմունքներուն Դաշնակցութեան քաղաքականութեան մասին, կը գրէ.—

«Ասիկա պարզ մատնութիւն չէ՞, եթէ իրական իսկ ըլլային այդ ըսածները՝ անհրաժեշտութիւն մը կա՞ր եւ ներելի՞ էր այդ բաները պարզել օտար թերթի մը էջերուն մէջ։»

Կը սպասենք «Ապագայ»ի եւ իր միւս պաշտօնակիցներու եւս արտայայտումին այդ մասին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Խռովայոյզ վիճակ Թուրքիոյ մէջ

Յուսաբեր կը հրատարակէ հետեւեալ նամակը որուն հեղինակն է Թրքական վարիչ շրջանակներուն մօտ լաւատեղեակ անձ մը։ Նամակը գրուած է Թրքական կեդրոնական քաղաքներէն մէկէն եւ կը կրէ Սեպտեմբեր 1 թուականը։

Ֆէթհիի եւ Ըսմէթի կուսակցութիւնները թերթերու մէջ ամենախիստ եւ գէշ կերպով կը պայքարին իրարու դէմ։ Բոլոր նախարարները եւ երեսփոխանները Եալովա կը գտնուին, ուր կը գտնուի այժմ նաեւ պայքարող կողմերու սպայակոյտը։ Ընդդիմադիր թերթերը «Խալք»ի պակասութիւնները երեսին կը զարնեն։

Պրուսայի մէջ, «Եէնի կիւն» անունով թերթի մը մէջ Թաղապետական պաշտօնեաներէն Համտի պէյ անուամբ «հերոս» մը Մուսթաֆա Քէմալին դէմ շատ խիստ յօդուած մը հրատարակած է. ոստիկանութիւնը փորձած է թերթին ցրուումը արգիլել, սակայն ժողովուրդը ոստիկանները տեղն ու տեղը բզկտած է։

Սամսոնի մէջ ալ ծանր դէպք մը պատահած է, բանակը միջամտած եւ զօրախումբի հրամանատարը՝ հազարապետ Իսմայիլ պէյ՝ սպաննուած է. սպաննուած են նաեւ ուրիշ ինը հոգիներ եւ 28 հոգի ալ վիրաւորուած։ Ժողովուրդէն 500 է աւելի մարդիկ զինեալ լեռները քաշուած են իբր ապստամբներ։

Սամսոնի նաւահանգիստին մէջ խարսխած «Իզմիր» թորփիլահալածը ամբողջ ժամ մը լեռները ռմբակոծած է։

Արեւելեան Նահանգներու մէջ քրտական ապստամբութիւնը Քիւրտերուն նպաստաւոր ձեւով կ'ընթանայ։

Քէմալականները խիստ մտահոգ են։

Պոլսոյ «Վագըթ» թերթը ցաւով կը յայտնէ, թէ քրտական շարժումը մօտաւոր ապագայի մէջ ճնշել հնարաւոր պիտի չըլլայ»։

Թուրք եւ լիթուանեան դաշինք

Բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Թուրքիոյ եւ Լիթուանիոյ միջեւ բարեկամական դաշինք մը կնքուած է Մոսկուայի մէջ։

Պաղեստինի խռովարարներուն դէմ

Պաղեստինցի արաբ յեղափոխական մը՝ Սուպհի Քատրա, Երուսաղէմի մէջ դատապարտութեան ենթարկուեցաւ, հակակառավարական գործունէութեան մեղադրանքով։ Բրիտանական կառավարութեան դէմ թռուցիկներ հրատարակած եւ անցեալ ամառ մէջ, առաջարկած էր, անցեալ տարուան հրէական ջարդերուն տարեդարձը տօնել։ Այս անձին վրայ մեծ կասկածներ կը ծանրանան թէ գործօն դեր կատարած է ջարդերուն մէջ։

«Թայմզ» կը շեշտէ թէ այս դատապարտութիւնը՝ Պաղեստինի կառավարութեան ներքին քաղաքականութեան մէջ երեւան կը բերէ նշանակելի փոփոխութիւն մը, քանի որ ան, ցարդ հանդուրժած էր ամէն գրգռութիւններու։

Գերման ընտրութիւններէն վերջ

Մինչդեռ կառավարական շրջանակները վերապահութիւն ցոյց կու տան ապագայ դահլիճի կազմին մասին, ազգայնական մամուլը հարցին կը մօտենայ աջակողմեաններու կեդրոնացման թելադրութիւններով ու ենթադրութիւններով։ Համագերմանական դատին ջերմ պաշտպան «Տէօյչէ Ցայթունկ» կը քարոզէ ազգայնականներու եւ Հիթլէրեաններու ձուլումը, որով պիտի կազմէին ամէնէն ուժեղ կուսակցութիւնը եւ պիտի կրնային պահանջել խորհրդարանի նախագահութիւնը։

Բայց Հիթլէրի թերթը Միւնիխի մէջ, բացէ ի բաց կ'ըսէ թէ նման ձուլում մը չի կրնար իրականանալ, քանի որ ազգ. ընկերվարականները յեղափոխական կուսակցութիւն մըն են, իսկ ազգայնականները յետադիմական։

Համպուրկի մէջ, Հիթլէրեան ղեկավարներէն մէկը ճառով մը կը յայտարարէ. «Կը հարցնեն թէ ի՞նչ կ'ուզենք։ Կը պատասխանենք,— Ծիծղհակառակը այսօրուան կացութեան։ Այսօր, սփափաք կայ սիրուելու Ֆրանսայէն։ Մենք կ'ուզենք նախ սիրուիլ Գերմանիայէն՝ եւ հոգ չէ թէ Ֆրանսան ատէ մեզ։ Մենք դիկտատորութեան մը պէտք ունինք, փոխանցման շրջանի մը համար միայն։ Պետութիւնը պէտք է նպատակ մը տայ ազգին։ Մենք երկրին մէջ կը մտցնենք պարտադիր աշխատանքի եղանակը։ Մէկ ու կէս միլիոն երիտասարդ գերմաններ պէտք է որ տարի մը Գերմանիոյ ծառայեն, ինչպէս մենք չորս տարի մնացինք ճակատները։ Ներքին եւ արտաքին քարոզչական մեծ շարժում մը երեւան պիտի բերենք։ Վէրսայլի դաշնագիրը եւ Եընգի ծրագիրը պէտք է մէջտեղէն վերնան»։

⁂ Պերլինի քաղաքական շրջանակները խորապէս յուզուած են, պերլինեան թերթի մը հրատարակութենէն։

Թերթը կը յայտնէ թէ Հիթլէր եւ իր կուսակիցները կը պատրաստուին շատ մօտ ատենէն ձեռք ձգել կառավարութեան ղեկը, եւ այս նպատակին հասնելու համար,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՔՐՏԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ
(ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐ)

Հետեւեալ փաստաթուղթը հրապարակուած է Արարատի մէջ յուլիս 9ին, եւ ուղղուած քրտական կազմակերպութեան «մասնաճիւղերու պետին»։

«Գնահատելի են ձեր գործունէութիւնը, զոհաբերութիւնը եւ մեծ յաջողութիւնը։ Այս ծանր ճակատամարտի ընթացքին հերոսաբար կռուողներու անունը ազգին ծանօթացնելու համար հարկ էր, որ յայտնէիք թէ՝ ո՞ր թուականին, ո՞ր կռուին վիրաւորուեր կամ մեռեր են։ Ո՛չ այս եւ ոչ ալ ձեր գործունէութեանց մանրամասնութիւնը ցարդ չեմ ստացած։ Ճակատներու շարժումներու մասին չափազանց կարեւոր է ձեր տեղեկագրերու շտապ առաքումը։ Պայազիտի ճակատի յարձակումներու եւ յաջողութեանց մասին շրջաբերականներ կան ներփակ։ Ժողովուրդը շնորհաւորէք։

«Արալըխի եւ Պաշքենտի գըրաւման մասին Ղըզըլպաշ զատէներուն գրուած եւ դրական պատասխան ստացուած է. այդ եւս ձեզ աւետելու բախտն ունիմ։ Հինգ տարուան պայքարի ընթացքին իրենց մեծ հերոսութիւնները ուրիշներուն հաշուոյն արձանագրած հերոսական ծիպըրան ցեղը այս անգամ Ջիլան, Արճէշ, Ապաղայի յարձակումներով քիւրտ ժողովուրդի եւ անոր ներկայացուցչին՝ «Հօյպուն»ի գնահատանքին ու շնորհաւորութիւններուն կ'արժանանայ։

«Կռուի ընթացքին դժբախտաբար, նահատակուած են Ատավի Ամքիէն(?), եւ Լօզօն, իսկ Ֆէյիզէնդէ պէյ թեթեւ վիրաւորուած է։ Առանձին նահատակ մըն ալ ունինք՝ Շէյխ Ապտէլ Օէզադդէյի հօրեղբօր որդիներէն։

«Քանի մը օրէ ի վեր Տեատին-Ալադաղ ուղղութեամբ թնդանօթի ձայներ կը հասնին։ Ի՞նչ է այդ։

«Ընդհանուր ճակատներուն յարաբերութիւնը լաւագոյն կերպով ապահովեցէք եւ օրը օրին տեղեկագիրներ կազմեցէք։

«Էմին փաշա զատէներուն, Նատիր, Սէյֆէտտին պէյերուն, Ֆարս աղային եւ միւս զինակիր եղբայրներուն բոլորին բարեւներս եւ յարգանքներս։ Այս օրերուն դարձեալ պիտի շարունակենք մեր յարձակումը Պայազիտ Իգտիր ուղղութեամբ։ «Աստուած ոյժ եւ կարողութիւն տայ կռուողներուն։

«Թուրքերէն գրաւուած թնդանօթները իրենց բոլոր մասերով անթերի են։ Գրաւումէն անմիջապէս յետոյ Պայազիտի կայարանին Թրքական զօրամասին վրայ, քանի մը ռումբ արձակուած է։ Շատ կարող չաւուշ մը կայ թնդանօթաձիգ, երզրումցի է. մինչեւ մեր կռուին վերջը մեզմէ չբաժնուելու եւ ծառայելու խոստում տուած է։ Առնուած գերիները Էյրիի մէջ կը պահուին։ Ձեր ղրկելիք տեղեկագրին մէջ առանձին-առանձին յիշատակեցէք. ո՞վ, ո՞ւր եւ ինչքա՞ն գերի առնուած է— սպայ, պաշտօնեայ—անունները։ Գրաւուած զէնքն ու ռազմամթերքը, տեսակը եւ քանակը, քանի՞ հեռախօս, գերիներու հանդէպ ձեր ցոյց տուած վերաբերումը։ Ձեզի պատկանող շրջանակը հեռագրով ու հեռախօսով իրարու միացուցէք։ Տեղեկագիրները ճշտ ժամանակին հասնելու մասին ջանք ըրէք։ Ի՞նչ անց ու դարձ կայ Վանի եւ Ջուլամերկի շրջանը»։ (Ստորագրուած)

«Հօյպուն»ի զինուորական արտակարգ լիազօր».

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՆԵՐՔԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ

Համայնավար կուսակցութեան 16րդ համագումարը, երկրի տնտեսական զարգացման արագ յաջողութիւնը ապահովելու համար, կը թելադրէ առանձին թափով իրագործել «Հնգամեակը Չորս Տարում» ներքին ընդհանուր փոխառութիւնը։ Առանց այս ձեռնարկի յաջողութեան, կը ծանրանար ո՛չ միայն երկրի արդէն իսկ քայքայուած տնտեսութիւնը, այլեւ հնգամեայ տնտեսական ծրագիրը կը դատապարտուէր անյաջողութեան։ Որովհետեւ համաձայն իրենց նախահաշուին, արդիւնաբերական որոշ ձեռնարկներ պիտի կատարուէին բացառաբար փոխառութենէն ստացուած գումարներով, տրուած ըլլալով որ տարբեր ուղղութեամբ անհնար է գումարներ ճարել։

Համաձայն «Խ. Հ.»ին այս փոխառութիւնը «վիթխարի հնգամեակի կատարման հիմնական օղակներից մէկն է։»

«Հարիւր միլիոնաւոր րուբլիներ պէտք է տայ այդ փոխառութիւնը հնգամեակի երրորդ տարում երկրում նոր գործարաններ, հիդրոկայաններ եւ երկաթուղիներ կառուցելու համար: Նախատեսուած իւրաքանչիւր երեք գործարաններից մէկը պէտք է կառուցուի այդ փոխառութեան հաշուին։» (Օգ. 29)։

Ժամանակին խօսելով այս կարեւոր ձեռնարկի մասին, խորհրդային աղբիւրներէն առնելով կ'ըսէինք թէ կառավարութիւնն ու կուսակցութիւնը «բանւորութեան եւ գիւղացիութեան ինքնաբուխ եւ միահամուռ» պահանջն էր որ կ'իրականացնէին յանուն երկրի «սոցիալիստական շինարարութեան»։

Աւա՜ղ մէկտեղ միշտ նոյն աղբիւրներէն օգտուելով կասկածելի կը գտնենք ներքնաբուխ այդ տրամադրութիւնները, նըկատի ունենալով մասնաւորաբար տնտեսական անմխիթար պայմանները։

Ամիսներ ետք, այսօր երբ արդէն ձեռնարկը գործադրութեան է դրուած եւ պէտք էր որ միահամուռ ցանկութիւնները կեանքի մէջ արդիւնաւորուէին, ճիշդ հակառակ իրողութիւններ են որ երեւան կուգան։

Նախ, ինչպէս առաջ, այսօր ալ կը կրկնեն թէ փոխառութիւնը «բաց է թողուել Մոսկուայի, Լենինգրադի եւ պրոլետարական միւս կեդրոնների բանւորութեան պահանջով»։ Ասիկա սակայն պատճառ մը չէ յայտարարելու նոյնպէս, որ «փոխառութեան իւրացումը թոյլ է ընթանում»։

Ըստ երեւոյթին, հակառակ բոլոր խորութիւններուն այս փոխառութիւնը մասնաւորաբար Անդրկովկասի մէջ չի խանգավառեր եւ չիշահագրգռեր ժողովրդական լայն խաւերը։ Խորհրդային հեռագրական գործակալութիւնը Թիֆլիսէն կը հաղորդէ.

«Անդրկով. ֆինժողկոմատի տւեալների համաձայն, «Հնգամեակը չորս տարում» փոխառութեան բաժնեգրումը Ա. Ս. Խ. Ֆ. Հ. գիւղերի մեծ մասում դեռ եւս չի սկսել, կամ ընթանում է շատ թոյլ եւ նիւթական ոչ մի արդիւնք չի տալիս: Մի շարք գաւառներից հաղորդում են, որ մինչեւ օգոստոսի 2րդ կիսամսեակը փոխառութեան իւրացման աշխատանքը գիւղում չի ծաւալւել, իսկ մի քանի գաւառներում (Գանձակ, Ղուբայ, Սալեան, Երեւան, Ախալքալաք եւ այլն) մինչեւ իսկ դիրեկտիվ կազմակերպութիւններն էլ չեն պատրաստւել կամպանիայի համար։»

Նոյն իրողութիւնը կը մատնանշէ «Խ. Հ.» հետեւեալ ձեւով.

«Հայաստանում՝ Ալլահվերդիի ջրահիդրոկայանի ու նման մի քանի վայրերում վերահսկիչ թւերի իւրացմանը բանւորները բուռն ակտիվութեամբ են վերաբերւել: Սակայն բոլոր վայրերում այդպէս չէ։ Նոյնիսկ բանւորական շրջաններում փոխառութեան իրացմանը գործի գըլուխ անցած բիւրոկրատները կարեւորութիւն չեն տալիս՝ փոխառութեան Հայաստանի կոնտրոլ թիւերը ենթակայ են լուրջ վտանգի: Իրացման գործում մասնաւորապէս չափազանց յետ է մնում գիւղը» (Օգոստ. 29)։

Այս պաշտօնական խոստովանութիւնները աւելորդ անգամ մըն ալ կը հերքեն ժողովրդի կամաւոր պահանջը փոխառութեան մասին, եւ ընդհակառակն կ'ընդունին բացասական եւ չկամ տրամադրութեան փաստերու գոյութիւնը, մասնաւորաբար գիւղացիութեան մէջ։

Բանուորական շրջաններուն մէջ, որոշ չափով առաջացած են փոխառութեան արձանագրութեան աշխատանքները։ Այս իրողութիւնը սակայն պէտք չէ բացատրել բանուորութեան դրական վերաբերմունքով։ Որովհետեւ բոլոր գործարանները եւ արհեստանոցները ընդհանրապէս պետութեան սեփականութիւնն ըլլալով, ենթակայ են վերջինի անմիջական իշխանութեան։ Այս հարստութիւններուն մէջ, բանուորն ու պաշտօնեան ուղեն թէ չէ, ստիպուած են ոչ միայն արձանագրուիլ իրենց կարողութենէն վեր չափերով, այլ վճարել առաջին իսկ առթիւ, իրենց ստանալիք աշխատավարձքի փոխարէն։

Գիւղացիութիւնը, որ աւելի ազատ է այս կարգի կաշկանդումներէն, կը դժուարանայ արձանագրուիլ եւ վճարել։

Համայնավար իշխանաւորները գիւղացիութեան այս վերաբերմունքը կը վերագրեն «դասակարգային թշնամի»ներու աշխատանքներուն։

«Կուլակները, իտիոլոգ դաշնակ կաշից դուրս են գալիս բայլշեւիկեան փոխառութեան իրացումը ձախողելու նպատակով: Նրանք փորձում են իրենց ազդեցութեան տակ առնել աշխատաւորութեան յետամնաց տարրերին, վիժեցնել մեր վերհսկիչ թւերի կենսագործումը դրանով իսկ ամրացնելու իրենց ձեռքերը եւ թուլացնելու սոցիալիստական արշաւը։»

Դիտումնաւոր այս ամբոխավարութիւնը հեռու է անշուշտ իրականութենէն։ Նպատակը այս արդէն սովորական մեղադրանքին, անհաւանական քաղաքականութիւնն է, որ պիտի գործադրուի անխուսափելիօրէն փոխառութիւնը իրականացնելու համար։ Այլ կերպ ալ դժուար է բացատրել արդէն, քանի որ ճիշդ այս նոյն խմբագրականին մէջ «Խ. Հ.»ը կը թուէ աւելի լուրջ եւ իրական բազմաթիւ պատճառներ։

«Նախ այն, որ վերեւից մինչեւ ցած իրացման գործով զբաղւող եւ նրան օժանդակող մարմինները ժամանակին նախապատրաստական աշխատանքներ չեն կատարել: Նրանք փոխառութեան իրացումը դիմաւորել են սառը օպորտունիստին յատուկ անտարբերութեամբ, ինքնահոսի կարգով։

«Կուսակցական եւ տեղական մարմինների ղեկավարութիւնը փոխառութեան իրացման գործում շատ տեղերում մրանգամայն բացակայում է:»

Եթէ լուրջ պատճառներ են ասոնք, պէտք է ընդունիլ ուրեմն, որ Հայաստանի բոլոր կազմակերպութիւնները, մէջն ըլլալով «կուսակցական եւ տեղական մարմինները» դէմ են փոխառութեան յաջողութեան։ Իսկ նման եզրակացութիւն մը դէմ է ոչ միայն ժողովրդական տրամադրութիւնները դրական իմաստով բացատրելու բոլոր ճիգերուն, այլ եւ իրենց իսկ խոստովանութեամբ բոլորը մէկ ենթակայ են Դաշնակցութեան ազդեցութեան, քանի որ այս կուսակցութեան կը վերագրուի փոխառութեան հակառակ բոլոր շարժումները։

Այս բոլորէն անկախ սակայն, ձեռնարկի ձախողութիւնը եթէ հարկ է բացատրել, գլխաւոր տեղը պէտք է տալ երկու հիմնական պատճառներու, ա.) տընտեսական աննախընթաց տագնապը, որ անասելի թշուառութեան է մատնած մեր ժողովուրդը, եւ հետեւաբար պետութեան օգնելու հնարաւորութենէ զրկած, բ.) բնական անվստահութիւնը, որ կը խորանայ երկրի տիրող իշխանութեան հանդէպ, մանաւանդ իր վերջին տնտեսական ձախաւեր ձեռնարկներով։

Բնական այս պատճառներէն զատ աւելորդ պրպտումները ո՛չ միայն չբարելաւեր կացութիւնը այլ եւ կը ծանրացնէ անընդհատ։

Բարիք սպասել այս կացութենէն միամտութիւն է, որովհետեւ եթէ համայնավար իշխանութիւնը սովորութիւն չունի առհասարակ իր ձեռնարկները համապատասխանցնել երկրի իրական կարողութեանն ու տարողութեանը, ան «բարեմասնութիւն»ը ունի սակայն իր ուզածը ամէն գնով գործադրելու։

«Հնգամեակը չորս տարում»ի գտած թոյլ ընդունելութիւնը որքան ալ ապացոյց ըլլայ մեր ժողովրդի հակախորհրդային տրամադրութիւններու խտացման, այսուամենայնիւ անզօր միջոց է չէզոքացնելու ասկէ յառաջացած բոլոր չարիքները։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՑԵՂԻՆ ՁԱՅՆԸ

(500 երիտասարդներ եւ պատանիներ կը պատրաստուին Հ. Յ. Դ. շարքերը մտնել Հալէպի մէջ։)

Անխառն ուրախութեամբ կ'արժէ ընդհանրացնել շատ առողջ եւ մխիթարական երեւոյթ մը, որ բացառիկ ձեւով եւ արժէքով երեւան կուգայ Հալէպի մէջ.

Այդ շարժումը հաւատացեալ եւ խոստմնալի պատանիներէն եւ երիտասարդներէն ծնունդ կ'առնէ, դառնալու համար մեր ներկայ անմխիթար օրերու մէջ յոյսի, լոյսի եւ ուժի ճշմարիտ աղբիւր մը։

Հակառակ մութ ու դաւադիր տարրերու թափած ջանքերուն, հակառակ յետադէմ ու անզգայացած կղերականութեան մղած մթին պայքարին ու հակառակ Սիսի կաթողիկոսին կողմէ հաստատուած կիրակնօրեայ ծիծաղելի դպրոցներուն եւ կոնգրեգացիոններուն, պատանեկութիւնն ու երիտասարդութիւնը, հաւատարիմ իրենց աւանդական եւ բնական կոչումին, տասնեակներով, հարիւրներով կը համախմբուին հայ ազատագրական շարժումը ղեկավարող Դաշնակցութեան նուիրական դրօշին տակ, առանց տատանումի եւ սակարկութեան։ Մանաւանդ առանց ակնկալութեան։ Այսօր հոս, Հալէպի մէջ, Հ. Յ. Դ. ենթակայ Միութիւններու մէջ կը հաշուուին 350 երիտասարդներ եւ պատանիներ, որոնք կազմակերպուելէ եւ իրենց կանոնագրական մարմինները ստեղծելէ վերջ, ամբողջութեամբ, սիրով ու հաւատքով, մտած են ազդեցութեանը տակ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ անկէ առած իրենց մտաւոր, հոգեկան եւ բարոյական սնունդը։ Այս Միութիւնները կը ղեկավարուին տեղւոյս Կոմիտէի կողմէն նշանակուած պատասխանատու ընկերներու կողմէ։

Երիտասարդներն ու պատանիները բաժնուած են զանազան Միութիւններու մէջ, որոնք իրբեւ կեդրոնատեղի ունին դաշնակցական ակումբներն ու հաստատութիւնները։ Միութիւններուն տրամադրուած են մեծ քանակութեամբ գիրքեր եւ պարբերականներ, հաստատուած են առանձին գրադարաններ, ուրկէ գիրքերը կը տարածուին շրջաններուն մէջ։ Այս ձեռքիս տակն են ասոնցմէ մի քանիներու տարեկան տեղեկագրերը որոնք լի են ապագայ յոյսերով եւ խոստումներով։ Համաձայն այս տեղեկագրերուն, Միութիւններուն անդամակցողներու ընդհանուր թիւն է 344 այս թիւէն դուրս կը մնան զուտ Մարմնակրթական Միութիւններու մէջ խմբուած մեր ընկերներն եւ համկիրները որոնց թիւը 150է աւելի է։ Անշուշտ, մեզի կը պակսին անհրաժեշտ ուժերն ու միջոցները անթերի կերպով այս ընտիր բազմութեան դաստիարակչական մեծ ու դժուարին գործը յաջողապէս առաջ տանելու համար։ Բայց եւ այնպէս, մեր սուղ միջոցներով իսկ, կրկին կարելի կը դառնայ օգտակար ըլլալ ապագայ հայութիւնը կազմող այս խոստմնալից երիտասարդութեան եւ պատանեկութեան։

Այս շրջանին աւագ ընկերները սոյն Միութիւններուն կարգացած են 23 դասախօսութիւններ. իրենց հերթին, Միութիւնները կազմակերպած են գրական ասուլիսներ, հանդէսներ, թէյասեղաններ, երեկոյթներ, ներկայացումներ եւայլն։

Այս Միութիւններէն ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» Պատանեկան Միութիւնը, որ ունի 75 անդամ, մեծ ու հարուստ գրադարան եւ բեղուն գործունէութիւն։ Իր գրադարանէն ամէն շաբթու Միութիւնը բաց կը թողու միջին հաշուով 70 կտոր գիրք։ Վարչութեան մէջ կը գտնուին գործունեայ եւ նուիրուած երիտասարդներ։

«Համազասպ» Միութիւնը կը գտնուի Քէմփի մէջ, ունի 64 անդամ. իր գրադարանը թէեւ համեստ է, սակայն մեծ ճիգ կայ զայն աւելի ճոխ դարձնելու։ Այս Միութիւնը անցնող ձմրան ունեցաւ կանոնաւոր դասախօսութիւններ։ Փետր. 18ին, նահատակաց տօնին կազմակերպեց հանդէսներ, 15 օր առաջ Նոր Գիւղի, 2 Ռ. Միութեան ակումբին մէջ ներկայացուց «Խոնաւորի Արշաւանքը», հոծ բազմութեան մը ներկայութեան,

Զափահաս Երկ. Որբերու Միութիւն.— Հաստատուած Նոր Գիւղի մէջ ունի իր ակումբը. անդամներու ընդհանուր թիւն է 130։ Նորակազմ այս Միութիւնը ներկայ շրջանին, տուաւ երկու ներկայացում եւ քանի մը հանդէսներ. ունի իր ֆութպոլի խումբը։ Վերջերս, ուրախալի է շեշտել որ Մերձաւոր Արեւելքի Որբերու Միութենէն խումբ առ խումբ երիտասարդներ կը հեռանան եւ կուգան ու կը մտնեն այս Միութեան մէջ։

Ժամանակին երկար գրած ենք Մերձաւոր Արեւելքի Որբերու Միութեան մասին, իբրեւ վտանգաւոր եւ թունաւոր մէկ հաստատութիւն, ուր ամէնկերպով հայ որբին մէջ հայ հոգին կը կը սպաննեն։ Առանձին հրճուանքով կը յայտնեմ այսօր, որ գրեթէ բոլոր երիտասարդ եւ պատանի որբերը կը հեռանան այդ Միութենէն եւ հոն կը մնան աղջիկները միայն։

Երկու ուրիշ պատանեկան Միութիւններ, որոնց անունները առայժմ պէտք չեմ տեսներ հրապարակել, իրենց մէջ կը հաշուեն 85 անդամներ, ունին իրենց գրադարանները եւ կանոնաւոր գործունէութիւնը, — ասուլիսներ, դասախօսութիւններ եւ հանդէսներ։

Անշուշտ հոս կան տակաւին ուրիշ բազմաթիւ չէզոք եւ տարբեր գոյն ունեցող այլ Միութիւններ, որոնց մասին ուրիշ առթիւ։ Մեր յիշատակածները կը գտնուին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նախապատրաստական Միութիւններու մէջ։ Այս երիտասարդներուն եւ պատանիներուն համար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իտէալ մըն է, երազ մը, որուն անհ[…] զան թրծիով ու […] թեամբ կը մտնենան։

500 երիտասարդներ [ու պա]տանիներ, առանց […] մեր անպարկեշտ […] կորդներու անպարիշտ […] դասութեանց», թրծիւ[…] կուգան ու խուռներ[…] րուին լոյսի, […] գաղափարի այն […] որ Դաշնակցութիւն կը […]

Համաձայն իրենց […] կան «սեղաժի» եւ […] պական կանոնագրի […] թեանց, այս Միութ[…] խմբուած պատանիներ[…] տասարդները աստիճան[…] գան եւ վերջնապէս կը […] Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամներու մեծ […]

Հալէպ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Ժուռնալ տիւ Քէռ» հրատարակած է Հոյպունի կեդրոնական կոմիտէի հետեւեալ պատասխանը, Թերթին կողմէ քըրտական հարցին շուրջ, Էնկիւրիէն ղրկուած նամակի մը ի պատասխան։

Ահա Հոյպունի պատասխանը.—

Պարոն տնօրէն
«Ժուռնալ տիւ Քէռ»ի

Պիտի հաճէի՞ք ազնուութիւնը ունենալ ձեր յարգելի թերթին սիւնակները բանալու այն մէկ քանի ճշտումներուն, զորս հարկ կը տեսնենք ընել Էնկիւրիէն ձեր թղթակցութեան, որ XXX ստորագրուած էր եւ լոյս տեսաւ ձեր թերթի 1930 օգոստ. 29ի թիւին մէջ։

1.— Քրտական զինեալ ընդդիմութիւնը թրքական տիրապետութեան՝ կը սկսի այն թուականէն իսկ երբ այս տիրապետութիւնը ուզեց Քիւրտիստանի գործերուն խառնուիլ, բռնաբարելով այն դաշնագիրը ու կնքուած էր Քիւրտ Էմիրներուն եւ Թուրք Սուլթան Ա.ի միջեւ, 1514ին։

Եւրոպական բոլոր հեղինակները որոնք ուսումնասիրած են Քիւրտերը եւ անոնցմով զբաղած, համաձայն են, 1) Որ Թուրքերը բռնաբարած են իրենց յանձնառութիւնները Քիւրտերու հանդէպ, 2) Որ Քիւրտերը զէնքով ընդդիմացած են Թուրքերու այս ձեռնմխութեան իրենց գործերուն մէջ. 3) Որ Քիւրտերը կ'ատեն Թուրքերը, 4) Համաձայնութիւն եւ սիրալիր յարաբերութիւններ երբեք չեն հաստատուած արիական Քիւրտին եւ Թաթար Թուրքին միջեւ։

Կրնանք պատահաբար յիշել այս հեղինակներէն մէկ քանին, ինչպէս՝ Տ. Պուիթզքա, Էրնեսթ Շանթրը, փրոֆ. Շարմի, Տրիվըր Էնինազարօֆ, Ճայմիլ, Մարթէն Հարթման, Ալեքս. Ժապա Քավալէվսքի, Օսքար Ման, Մինորսքի, Մարգախտ Հ. Մոլթքէ, Պ. Վիքիթին, Շըլաֆշի, Ջաւնէ, Ջորպաքի եւն։

2.— Քիւրտ-Թուրք յարաբերութիւնները այսպէս ըլլալով իրենց առաջին շփումէն ի վեր իսկ, ճշմարտութիւնը խեղաթիւրել է ենթադրել թէ Քիւրտերը չեն սիրեր այսօրուան Թուրքերը, որովհետեւ Մուսթաֆա Քէմալ բարենորոգումներ մտցուց երկիրը եւրոպականացնելու համար։

Նախ ճի՞շդ է թէ Մուսթաֆա Քէմալ բարենորոգումներ մտցուց կամ ուզեց մտցնել Քիւրտիստանի մէջ։

Բարենորոգում՝ըսելով մենք կը հասկնանք եւ կը կարծենք թէ ամէն ուղղամիտ մարդ կը հասկնայ դպրոցներ, հաղորդակցութեան ճամբաներ, […]ղիններ, հիւանդանոցներ, […]արուեստներ, […] երկրագործական դպրոցներ, […]տական կազմակերպութեան ձեռնարկներ, ինչպէս […] հարստութեանց շահագ[ործում …] արդէն գոյութիւն ունեցող […] տարարուեստներուն բարե[լաւ]ւել.։

Արդ, մենք այ[…] կարդանք որեւէ մէկու […]րենայ ապացուցանել թէ […]ջոցներէն որեւէ մէկը չէ […] գործադրուած այլ ձեռն[…] ըլլայ։

Ընդհակառակն, […] մանուկներ ու կիներ […] են, գեղաշէն […] բարուած են, կախաղան[…] նուած են, […] բեր կազմուած, բանտ[…] են, գիւղերը փռուած […] տիստան կանաչուէ[…]

Այս Էնկիւրիի […] տութեան քաղաքականութ[…] ջոցներու զուգակշիռը։

Թուրքը որ արդէն […] Մաչմուտի հրաման[…] փաթթոցը ֆէսով փոխարի[նեց] եւ այսօր ալ այս վերջին[…] կով կը փոխարինէ, […] է ինքզինքը յարգող […] րութեան մը եւ ժողով[…] պարտականութեանց […] մին մէջ։

3.— Քիւրտերը կը […] Թուրքերուն դէմ ոչ […] համար որ չեն ուզեր […] կրթուիլ, այլ ընդհակ[առակն …] րովհետեւ կ'ուզեն […] այն լուծէն որ անբրավ[…] ցած է իրենց հայրենիքը[…] եղած է ու կը շարունակէ […] միակ ու յաւիտենական […] գոտը իրենց միջեւ կրթ[…] յառաջդիմութեան, […] ուստի, արդարութեան […] քաղաքակրթութեան […]

4.— Սուլթանութիւն[ը …] լիֆայութիւնը, Սուլ[…] կան կայսրութիւնը, […] տութիւնը, բոլոր վար[…] Թրքական տիրապետութեան […]լոր փուլերը Քիւրտերուն […] եղած են այնքան անհ[…] լի որքան աղէտալի […] նպատակ ունեցած են […] կացնելու, ոչնչացնելու […] յութիւնը իբրեւ ազգ, […] դելու անոր հայրենիքը[…] քիւրտին համար, բոլոր […] նունի եւ դրութեան […] թիւնները հիմէն չեն […] րերը։

Քիւրտ յեղափոխութեան[…] տական Ազգ. Լիկը՝ Հոյ[պուն …] պէս նաեւ քիւրտ այ[…] նասէրները որ կը կազմ[…]

ոչ մէկ կապ, ոչ մէկ յարաբերութիւն ունին ոչ խալիֆային հետ, եւ ոչ խալիֆային կուսակիցներուն, ոչ հակաքէմալականներուն, ոչ ալ անոնց հետ 150նոցներու ցանկին մէջ կը գտնուին, այս բոլորը ինչպէս նաեւ բոլոր այն Թուրք փաշաները որոնց անունները յիշուած են, հռչակաւոր փիլիսոփայ Ռիզա թեվֆիքը, անգլիացի գնդապետ Լօրէնսը անոնց այնքան օտար են որքան Մուսթաֆա քէմալն ու ըմէթը:

5.— Ճիշդ է թէ քիւրտ Ազգ. Լիկը՝ Հոյպուն, ամէն կողմ ճիւղեր ունի, մինչեւ իսկ Ամերիկայի մէջ: Բայց իր գլխաւոր գործունէութեան դաշտը Թուրքերու հակակշռին տակ գտնուած հողամասն է:

6.— Երեք ամիսէ ի վեր Քիւրտիստանի մէջ մղուող կռիւները արդիւնք չեն քրտական նոր ըմբոստութեան մը: Ցեղափոխութիւնը երբեք չէ դադրած շարունակուելէ 1922էն ի վեր: 1927էն ի վեր Հոյպունը Իհսան Նուրի փաշայի վստահած էր զինուորական խարիսխի մը կազմակերպումը Էկրի տաղի Արարատ լերան վրայ:

Իհսան Նուրի փաշայի հայրենասիրական եւ իմաստուն ղեկավարութեան տակ Էկրի տաղը դարձաւ գերագոյն հեղինակութիւնը որուն կը դիմէր ամէն քիւրտ որ խոշտանգուած էր Թուրքերէն:

Բազմաթիւ անգամներ քիւրտ ջոկատներ Էկրիէն մեկնեցան՝ ըլլալ պատժելու համար Թուրք այն սպաներն ու պաշտօնեաները, որոնք կիներ ու աղջիկներ բռնաբարած էին, ըլլայ պաշտպանելու համար այն ընտանիքները, որոնք կ'ուզէին Էկրի ապաստանիլ քիւրտ դրօշին պաշտպանութեան տակ մնալու համար:

Թուրքերը, խուճապի մատնուած Էկրիի միշտ յարաճուն ուժին եւ ազգեցութեան պատճառով, զինուորական պատրաստութիւններ սկսան 1930 մայիսամսուն, Թուրք 7րդ եւ 8րդ զօրաբանակները համախմբուեցան Էկրիի շրջակայքը, զօր. Սալիհ փաշայի հրամանատարութեան տակ:

Թուրքական առաջին յարձակումները սկսան 1930 յունիս 11ի առաւօտը: Քիւրտերու յաղթական հակայարձակումներուն հետեւանքով, յունիս 25ին, կռիւները կը մղուէին Իգտիրի Թէնտրիւքի, Քաղզըմանի, Պայազիտի, Արճէշի, Ալա տաղի, Սիփան տաղի, Վանի եւ Պիթլիսի մէջ:

Քարտէսին վրայ փոքրիկ ուսումնասիրութիւն մը բաւական է, համոզուելու համար թէ կռիւներու նախաձեռնութիւնը Թուրքերու ձեռքէն անցած է քիւրտերու ձեռքը:

Յուլիս 18ին քրտական ուժերը հասած ըլլալով իրենց նպատակին՝ որ էր Թուրք բանակին քայքայումը, իրենց կայանը քաշուեցան, միասին տանելով 1700 գերի, 60 գնդացիր. 60 հազար փամփուշտ, 24 Թնդանօթ, 180 վրան եւ 12 օդանաւեր գետին ձգելով:

Թուրք ուժերը տասանորդուեցան, այն աստիճան որ Թուրքիա զէնքի տակ կանչեց 901, 902, 903, 904 եւ 905 դասերը: Եղան նոյն իսկ այս դասերու պատկանող արտասահմանէն մեկնող Թուրքեր:

Չեր Էնկիւրիի Թղթակիցը կը Թուի անգիտանալ Թուրքիոյ ժամանակակից պատմութիւնը, ցնորք նկատելու համար քրտական անկախութիւնը: Հազիւ պէտք կայ դիտել տալու Թէ Սերպիոյ, Յունաստանի, Պուլկարիոյ անկախութիւններն ալ ցնորք նկատուած են, երբ այս երկիրներուն զաւակները, ինչպէս այսօր քիւրտերը կ'ընեն հազարներով կը մեռնէին այս նուիրական իտէալին համար: Սակայն, այս ցնորքները այսօր իրականութիւններ են:

Թէեւ նոյն օժանդակութիւններուն յոյսը չունին, բայց այսօր, քրտական անկախութեան համար մեռնող հայրենասէրներուն համոզումը այնքան հաստատուն եւ զօրաւոր է որքան անոնցը, որոնք մեռան Սերպիոյ, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ համար: Քիւրտերուն համար ալ այսօրուան ցնորքը վաղուան իրականութիւնը պիտի ըլլայ: Պայքարը պիտի վերջանայ միայն կամ քիւրտերու յաղթանակովը եւ կամ վերջին փամփուշտին ու քիւրտ վերջին կռուողին հետ:

VII.— Քիւրտ Ազգային Լիկը՝ Հոյպուն, կ'ամբաստանէ Էնկիւրիի Թուրք «Հանրապետութիւնը»... 1) Որ՝ մօտ մէկ միլիոն քիւրտ տեղահանած է. 2) Քարգած է գրեթէ կէսը այս աքսորեալներուն, 3) Բռնաբարած է կիներ ու աղջիկներ. նոյնիսկ մինչեւ 7 — 8 տարեկանները. 4) Հազարաւոր գիւղեր հրկիզած է. 5) Արգիլած է քրտերէն լեզուի գործածութիւնը, նոյնիսկ տուներուն մէջ. 6) Քիւրտիստանի մէջ ոչ մէկ բարեկարգութիւն ըրած է, երկրին յառաջդիմութիւնը, կրթութիւնը ապահովելու համար:

Հոյպուն 1928ին պաշտնած եւ պնդած է որ տեղին վրայ եւ Թրքական այն նահանգները ուր քիւրտեր աքսորուած են քննիչ յանձնաժողով մը ղրկուի, չէզոք երկիրներու պատուիրակներէն բաղկացած. ըստ Լոզանի դաշնագրին 37, 38, 39, 44 յօդուածներուն:

Եթէ Էնկիւրիի հանրապետութիւնը հանգիստ խիղճ ունի եւ մաքուր ձեռքեր, ինչո՞ւ համար մերժեց եւ կը շարունակէ մերժել նման քննիչ յանձնաժողովի մը առաքումը:

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

(Հոյպուն)

ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ քաղաքներէն մեզի հասած տեղեկութեանց համաձայն, Յառաջի խմբագիր ընկեր Շաւարշ Միսաքեանի այցելութիւնը դէպի հարեւան քաղաքները, մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է մեր կուսակցական շրջանակներուն մէջ:

Ընկեր Շ. Միսաքեանի ներկայութեամբ գումարուած են դաշնակցական ժողովներ, որոնց ընթացքին, ընկերը զբաղած է տեղական - կուսակցական բնոյթ ունեցող խնդիրներով եւ ըրած է շահեկան զեկուցումներ, կուսակցական ընդհանուր կեանքի մասին: Գումարուած են նաեւ կուսակցական ընկերներու յատուկ դասախօսական ժողովներ, որոնց մէջ ընկերը խօսած է զանազան կարեւոր հարցերու շուրջ:

Քավալայի Կոմիտէն սարքած է հրապարակային ժողով մը, որ անցած է մեծ յաջողութեամբ: Նման ժողովներ տեղի պիտի ունենան նաեւ Տրամայի մէջ, ինչպէս նաեւ Սէրէզի Նուսքա գիւղին մէջ:

ՆՈՐԱԳԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

Ընկ. Շաւարշի այցելութեան առթիւ, կուսակցական շարքերու մէջ արձանագրուած են նաեւ նոր ընկերներ:

Այսպէս, Կիւմիւլճինայի մէջ իրենց երդումը կատարելով Դաշնակցական մկրտուած են հինգ նորահաս երիտասարդներ:

Նոյնպէս, չորս նորագիրներու արարողութիւնը կատարուած է կիրակի օր, ամսոյն 7ին, Նիքիշան գիւղաքաղաքին մէջ (Քավալայի շրջան):

Հին ընկերներու հետ միասին, Նիքիշանի մէջ կազմուած է այժմ Դաշնակցական խումբ մը, ենթակայ Քավալայի Կոմիտէին:

Ի մօտոյ, Սելանիկի կազմն ալ պիտի զօրանայ 18-20 նորագիր դաշնակցականներով, որոնք իրենց երդումը պիտի կատարեն յատուկ հաւաքոյթի մը մէջ:

Թէ՛ ընկ. Շաւարշ Միսաքեան եւ Թէ՛ Հորիզոնի խմբագիրը, Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ մէջ իրենց կատարած պտոյտներու ընթացքին հաստատած են որ, մեծապէս խանդավառ գործունէութեան շրջան մը կը բոլորեն շրջանի կուսակցական կազմերը, Դաշնակցութեան պանծալի դրօշին տակ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ, 16 սեպտ.— Կիրակի օրը Ռոմանի հայութեան համար, 14 սեպտ.ը խրախճանքի օր մը եղաւ: Առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ ընկերներ, համակիրներ, խումբ խումբ կը հասնէին ընկերվարականներու ժողովասրահը՝ Դաշնակցութեան խօսքը լսելու: Զուտ ընկերական հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ ժամը 10-12, որու ընթացքին ընկեր Աբոեան կուսակցական ներքին կազմակերպութեան մասին խօսեցաւ:

Ժամը 2,30ին սրահը փոքր էր ընդունելու համար հասարակութիւնը: Օրուան նախագահ ընկեր Արշակի մէկ քանի խօսքերէն եւ «Մեր Հայրենիք»էն վերջ, մեներգեց ընկ. Պարամեան, արտասանեց ընկ. Միքայէլ Թաշճեան: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ բանախօսը ընկեր Աբոեան:

Ընկերը, ժողովուրդին հասկնալի լեզուով, անդրադարձաւ մեր ժողովուրդի Թերութիններուն, ու պատմական փաստերով ներկայացուց մեր երկրի աշխարհագրական դիրքին, աննպաստ պայմաններուն եւ կարգ մը այլ ազգակներէ առաջ եկած եսասիրութեան ոգիին որ հայ անհատը կը դարձնէ անտարբեր դէպի ուրիշները, իր ազգը, իր շրջապատն ուցայտուն օրինակներով եզրակացուցէ «Ժամանակին երբ դեռ Դաշնակցութիւնը չէր ծնած, ամէն գիւղ, քաղաք, համայնք ինքն իր մէջ ամփոփուած, կ'ապրէր կղզիացած կեանք մը: Թշնամին երբ գետին մէկ եզերքի հայ գիւղը կը ջարդէր, կ'աւերէր, կը հրդեհէր, հայ կոյսերու պատիւը կ'աղարտէր, միւս եզերքի հայը անտարբեր կը մնար: 1890ին հայ ժողովուրդի ծոցէն ծնելով, մէջտեղ նետուեցաւ, արմատ ձգեց երիտասարդութեան սրտերուն մէջ եւ քիչ ժամանակուան մէջ այդ նորածինը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հայ ճակատին գրուած նախատինքները իր արիւնով լուաց, հայուն Թելադրելով մտածումի եւ զգացումի միութիւն:

Ընկերը յետոյ, Դաշնակցութեան անցեալ գործունէութեան վրայ ակնարկ մը նետելէ վերջ, վերլուծեց քաղաքական ներկայ պայմանները, պարզեց Դաշնակցութեան դիրքը արտաքին եւ ներքին ճակատներու վրայ եւ հայուն անկալուն վիճակը. եւ իր վերջաբանին մէջ Թելադրեց որ քաղաքական աննպաստ պայմաններուն առջեւ իրարու հետ հաշտ ապրինք, Թշնամիին ներկայանալու համար մէկ սիրտով մէկ ճակատով:

Ժամը 5ին բանախօսութիւնը վերջ գտաւ: 5-6 տեղի ունեցաւ ընկերա-համակրական ժողով մը, որու ընթացքին, քրտական հարցը, գաղութներու կազմակերպութիւնը եւ հայ ժողովուրդը հետաքրքրող բոլոր հրատապ խնդիրներու մասին բացատրութիւններ տուաւ ընկեր Աբոեան: Մթնոլորտը շատ տաք էր: Համակիրները ժամը 6ին մեզ Թողուցին տխրութեան նշոյլ մը իրենց դէմքերուն վրայ, որովհետեւ Դաշնակցութենէ բաժնուիլ կարելի չէ:

Հայմաթլոս

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 15 սեպտ.— Լիոնի կեդրոնի Նուլլուխանի հայրենակցական միութեան վարչութեան ատենապետ Պ. Բարունակ Պօղոսեան, 13 սեպտ. 930 շաբաթ օր, տեղւոյս մէջ գտնուած Նուլլուխանցի հայրենակիցները այցելելու համար Վալանս հասած է, նկատի առնելով Վալանսի հայրենակիցներուն բազմութիւնը, որ 20 ընտանիքէ աւելի են:

Յաջորդ օրը, կիրակի, Պար. Պօղոսեան ընդհանուր ժողով մը գումարեց, ուր ընտրութիւն կատարուելով կազմուեցաւ հայրենակցական միութեան մասնաճիւղը: Վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ հինգ հոգիներէն. Ատենապետ՝ Պ. Յակոբ Պըլըգլեան, ատենադպիր՝ Պ. Պարոյր Պայեան, գանձապահ՝ Պ. Մելքոն Ղազարոսեան, հաւաքիչ՝ Պ. Սարգիս Պըլըգլեան, խորհրդական՝ Տիկին Լուսաբեր Ստեփանեան:

Պըլըգլեան

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Անցեալները «Բազմավէպ»ի յուլիս օգոստոս միացեալ Թիւին մէջ կարդալով «Մխիթարեան վարժարաններու ամավերջի հանդիսաւորութիւններու նկարագրութիւնը», զարմանքով կը տեղեկանայի Թէ Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւնը իր 22 համալսարանական boursierներուն վրայ երեք նորեր եւս աւելցուցեր է Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի նորագոյն ընթացաւարտներէն:

Այսպէս ուրեմն, Միաբանութիւնը լուռ եւ մունջ, առանց փող եւ Թմբուկ զարնելու, իրեն վստահուած համեստ կտակներու յաջող մատակարարութեամբը ո՛չ միայն կը հոգայ 25 համալսարանականներու նիւթական բոլոր ծախսերը, այլ նաեւ յանձն առած է անոնց բարոյական պատասխանատուութիւնը ըլլա՛յ Միլանի Մխիթարեան ուսումնարանին մէջ, ըլլա՛յ Բատովա, Հռոմ կամ այլուր:

Թոյլ տրուի ինձ փոքրիկ խորհրդածութիւն մը ընել այս առթիւ: Ի՞նչ կ'ընեն ազգային մեր նմանօրինակ հաստատութիւնները: Նուպարեան Սաներու Ընկերակցութիւնը, հակառակ իր պատկառելի դրամագլուխին, հազիւ 9-10 boursierներկը համրէ: Եւ կարծեմ Թէ մատի վրայ համրուող այդ քանի մը բախտաւորները իրենց մենաշնորհ ըրած են ազգային այդ կտակը: Չէ՞ որ ամէն տարի յունիսին, ընկերակցութեան կանաչ «ռէքլամ»ներէն հմայուած ուսանողները գրեթէ մի առ մի կը մերժուին: «Պիւտճէի անբաւականութիւն» տպածոյ պատասխանով:

Նոյնքան անփառունակ ըլլալ կը Թուին ուրիշ ընկերակցութիւններ, որոնց անունը անգամ կարծես սեփականութիւնը դարձած է ընտրեալներու դասակարգի մը:

Բայց ժամանակն է որ վե՛րջ մը դրուի կատակերգութեան, որովհետեւ վերջապէս մինչեւ ե՞րբ ազգային կտակներու այս անհաշիւ եւ անպատասխանատու մատակարարութիւնը:

Յ. Տօպաճեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Մ.

Հ. Մ. Մ.ի ֆութպոլի խումբերը, որ եղանակին բացուելէն ի վեր ամէն կիրակի մրցում կը կատարեն զանազան վայրերու մէջ, յառաջիկայ կիրակի, 21 սեպտ. երկու կարեւոր մրցումներ պիտի ընեն:

Հ. Մ. Մ.ի պահեստի խումբը որ օժտուած է երիտասարդ եւ կարող ուժերէ, կիրակի օր կը մեկնի զաւառ, Կառ Սէն Լազարէն, մրցելու համար C. A. Mantais խումբին դէմ:

Իսկ Հ. Մ. Մ.ի Ա. խումբը իր կարգին կը մեկնի Կառ տիւ Նօռէն Villers-Cotterets, մրցելու համար տեղական Ա. խումբին դէմ: Հ. Մ. Մ.ի խումբը այնքան սիրուած ու գնահատուած է տեղացիներէն, որ տեղական միութիւնը պարտականութիւն սեպած է զայն հրաւիրելու, ամէն տարի գոնէ մէկ անգամ:

Նկատողութեան առնելով Հ. Մ. Մ.ի խումբերու արդի կազմը, որ օրըստօրէ կը զօրանայ նոր ուժերով, հաւանական է որ լաւ ու պատուաբեր արդիւնք մը ձեռք բերեն: Բոլոր անոնք որ կը փափաքին մասնակցելու Հ. Մ. Մ.ի, հոն պիտի գըտնեն ընկերական ջերմ մթնոլորտ մը, եւ լաւագոյնները միշտ արժանի պիտի ըլլան, իրենց խաղին համեմատ վարձատրուելու, դասաւորելով A. կամ A. B. խումբերու մէջ: Հ. Մ. Մ. մասնաւորապէս կը հետաքրքրուի ֆութպոլով, եւ այս ճիւղին ուժ տալու համար եւ ո՛չ մէկ ձեռնարկէ ետ պիտի մնայ:

Վ. Հ.

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ 13

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

ՏԻԿԻՆ ՄԸ

Տիկին մը առատուանց կանուխ ելեր կը պտըտէր կաթուղիկէ եկեղեցիին պարապ հրապարակին վրայ, (հիմա կը կոչուի Խանդավառներու Հրապարակ): Տեսաւ որ ճիշդ կեդրոնը, ջահի մը ձողին տակ, շնական դիրքի մը մէջ պառկեր կը մնար տղեկ մը, որ միայն ցնցոտիներ էր հագած: Տիկինը աջի աչքերուն տարաւ արեւարգելի ձեռով (կարճատես էր) եւ սկսաւ դիտել տղեկը: Խորշոմներ կազմուեցան իր Թանձր երեսին վրայ, խիտ ու գորշ մազերը քստմնեալ ցցուեցան գլխուն վրայ:

— Հը՛հը՛, մրմնջեց տիկինը:

Եւ վերին շրթունքը, որ բարակ պեխով մը սեւցած էր, Թեթեւ մը քրտնեցաւ: Մօտեցաւ ձողին, որուն տակ պառկեր էր տղեկը. Միզի ծանօթ Ճարտարագէտ Վոշկինը:

Խեղճ տղեկը սարսափելի խիթեր ունէր փորին մէջ: Երրորդ անգամն էր, որ կը ստիպուէր փորը պարպել: Ուզեց կնոջ գալը, բայց տեղէն իսկ չերերաց, միայն ինքնիրեն ըսաւ.

— Ուշադրութի՛ւն:

— Ի՞նչպէս կը համարձակիս, անպիտա՛ն, աղտոտել քաղաքին կեդրոնը, Խանդավառներու Հրապարակը:

Եւ գիրուկ մատներովը, մատնիով մը զարդարուն, քաշեց Վոշկինի մազերէն:

— Առողջապահական օրէնքներու հակառակ է ըրածդ, շարունակեց տիկինը: Կառավարութիւնը կ'աշխատի ձեզ որբանոց դնել. իսկ դուք, ընդհակառակն...

Շարունակեց ու շարունակեց, շատ բաներ ըսաւ այս եղանակով, միշտ քաշելով մազերէն. Վոշկին տեղէն չէր շարժիր եւ լուռ կը մնար: Ցաւէն արիւնը երեսին կը ժայթքէր:

— Քեզ ոստիկանատուն պիտի տանիմ...

— Ո՛չ, այդ բանը չընե՛ս, ոստիկանատուն չտանիս զիս, այլ միայն տունդ տար, ըսաւ Վոշկին Թաւ ձայնով մը:

— Ի՞նչպէս Թէ տունս...

Ճարտարագէտ Վոշկին իր տակը նայեցաւ, կրունկներուն ետեւոքը եւ պատասխանեց.

— Եթէ զիս լքես եւ հեռանաս, կռնակիդ կը նետեմ... առսիկա: Մետաքս շրջազգեստիդ մէջ: Ես հնարիչ եմ:

Տիկինը անմիջապէս զգաց, որ սխալ ճամբայ մտած էր:

— Հը՛հը՛, մրմնջեց նշանակալից ձեւով մը:

Իր բարակ ձեռքերը ջղային պրկումներ ունեցան, շրթները գարշանքի արտայայտութիւն մը առին, պեխերը շարժեցան եւ կարծես երկնցան: Հրապարակը միշտ պարապ կը մնար: Ներքնապէս ժպտելով հանդերձ այս անակնկալ դէպքին վրայ, մատներով հետզհետէ կը սեղմէր տղեկին մազերը: Եւ կ'աշխատէր շունչ առնել միայն բերնով: Ան պատրաստ էր փրցնել ականջները, սակայն յարմար սեպեց ուրիշ կերպ շարժիլ, եւ սկսաւ գորովագին շոյել տղեկին գլուխը, քնքուշ եղանակ մը դնելով իր ձայնին մէջ.

— Դուն փոքրիկ խելացի տղեկ մըն ես, սիրուն տղեկ մը: Հա՛ հա՛, զարմանալի կերպով խելացի տղեկ մը: Քեզի տասը հինգ կոպեկ պիտի տամ, ա՛ռ, քսան կոպեկ: Ի՛նչ խելօք տղայ ես դուն...

Ճարտարագէտ Վոշկին յանկարծ ոտքի կանգնեցաւ եւ կարկինները բացաւ ու փախաւ: Տեսած էր, որ ոստիկան մը, հեռուն, երկու որբ ձերբակալած՝ կը տանէր: Եւ որբերը արցունք Թափելով կը քալէին ոստիկանին առջեւէն:

ԱՄՕԹԱԼԻ ՏԵՍԱՐԱՆ

Երկու դիակները,— մէկը Մայիս-Ծաղիկին եւ միւսը իր երախային,—Նախփոխադրուեցան բժշկական համալսարանին մարդակազմութեան տաղաւարը: Բժշկական եւ դատական քննութենէն յետոյ, ուրիշ դիակներու հետ, ղրկուեցան ուսանողներու աշխատանոցը:

Բժշկական ուսանողները, ղեկավարութեանը տակ այն տիկնոջ, որ երեք օր առաջ Ճարտարագէտ Վոշկինի մազերը կը քաշէր, հետեւեցան իրենց սովորական դասին, մարդկային մարմին կազմախօսութեան: Ծաղիկներ դրուած էին Մայիս-Ծաղիկին ոտքերուն տակ: Ո՞վ գիտէ, Թերեւս այդ ուսանողներէն մէկուն քոյրն էր ան, որ հիմա կը ծառայէր... գիտութեան:

— Այո՛, այո՛, կը խօսէր տիկինը ջղային շեշտով մը, կարծես փնտռելով սեւ պեխերը եւ սեղանէ սեղան երթալով ու գալով: Երբ դուք մտնէք կեանքի մէջ, դուք ռուս երիտասարդներ, ձեզի պիտի ներկայանայ ահաւոր պատկեր մը, ամօթալի՛, սարսափելի՛, պատկեր մը, զոր կը կազմեն լքեալ երախաները: Պէտք է գիտնալ Թէ, (այդ պահուն Թեթեւ մը քթթեց աչքերը նայելով Թաթար ուսանողուհիի մը վրայ, որ իր ունելիովը կը քաշէր դիակի մը կապոյտ երակը.) այս ազէտը տարածուած է ամէն կողմ, մինչեւ Ամերիկա, նոյնպէս արեւմտեան Եւրոպայի բոլոր երկիրներուն մէջ:

Վ. ՇԻՇԿՈՎ

(Շար.)

ամէն տեսակ միջոցներու մասին մտածած են: Այս նպատակով, Հիդլէրեաններ որոնց կեդրոնը Միւնիխ կը գտնուի, պիտի փոխադրուի Պերլին: Կուսակցութեան յարձակողական ուժերը եռանդով կը զօրացուին: Գերման բանակի կարգ մը սպաներ, իբր թէ այս նպատակով, խնդրած են հանգստեան կոչուիլ, գործելու համար Հիդլէրի հրամանին տակ:

Միւնիխի առեն, Հիդլէրեանները պնդելով որ Խորհրդարանի մէջ կը կազմեն ամէնէն ուժեղ կուսակցութիւններէն մէկը, պիտի փորձեն ձեռք անցընել ոստիկանութիւնը, պատերազմական նախարարութիւնը եւ գլխաւոր վարչութիւնները: Եւ երբ վայրկեանը հասած նկատուի, տնտեսական տագնապն ու անգործներու թշուառութիւնը պատրուակելով, Հիդլէր պիտի փորձէ — հաւանաբար այս ձմրան — պետական հարուած մը երեւան բերել եւ գրաւել կառավարութիւնը:

Նոր կռիւներ Պոմպէյի մէջ

Պոմպէյի Օրէնսդիր Ժողովին ընտրութիւններուն առթիւ, հնդիկ ազգայնականները փորձեցին խափանել քուէարկութիւնները: Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ միջամտել եւ յարձակում գործել ամբոխին վրայ: Յարձակումներու ընթացքին վիրաւորուած են մօտ 250 անձեր: Ձերբակալուած են նաեւ 328 հոգի, որոնց 315ը կիներ են:

Կալկաթայի դատարանը ցկեանս աքսորի դատապարտեց Պէնկալի ոստիկանապետին վրայ մահափորձ կատարող հնդիկը: Նոյն պատժին ենթարկուեցաւ նաեւ 18 տարու հնդիկ մը, որ անգլիացի մը սպաննած էր:

Ամերիկա կը պահանջէ Գերմանիայէն

Երէկ առաջին անգամ ըլլալով, Լահէյի Խաղաղութեան Պալատին մէջ նիստ գումարեց գերմանեւամերիկեան յանձնախումբը, որ պիտի քննէ Գերմանիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ ծագած վէճ մը: Վէճին տուն տուող պատճառն է 1916ին եւ 1917ին Ամերիկայի մէջ տեղի ունեցած ռազմանիւթերու պայթումը, զոր Ամերիկա կը վերագրէ գերման լրտեսներու եւ Գերմաններէն կը պահանջէ 40 միլիոն տոլար:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ Ռոստոմ, Քրիստափոր, Հրազդան, Աղբիւր Սերոբ եւ Արծիւ խումբերու բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ օ Քլէռ տը Լիւնի վերնայարկը, մէթրօ՝ Իթալի: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ջեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր ընկերները վաղը կիրակի: Տեղը եւ ժամը կ'որոշուին տեղւոյն վրայ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Չ. Ե. Ռ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին Սալօն Էսբանեոլի մէջ:

Կը խօսին ՊՐ. ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ եւ ՏՕՔԹ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՄԱՏԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՇԱՎԻԼԻ Արզրումեան ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 4ին, Մոնփարնասի կայարանին դէմ սրճարանը: Զեկոյց շրջ. ժողովի մասին:

ՍԱՐՍԷԼԻ Հրայր խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին ընկ. Ալատինեանի բնակարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է: Զեկոյց Շրջ. ժողովի մասին:

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 սեպտ. շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin, Lyon.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր խումբերու ընկերները վաղը Կիրակի ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ Երկսեռ Երիտասարդաց Միութեան ընդհ. ժողովը այս իրիկուն ծանօթ հաւաքատեղին:

ԵՍԱԵԱՆ վարժարանի նախկին երկսեռ սաները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ֆլորիա ճաշարանը, 61 Mr. le Prince. Կարեւոր օրակարգ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Չէնկիլէրի հայր. միութեան բացման հանդէսը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 6 Bld. Carnot, Փիլիպոսի սրճարանին մէջ: Բանախօսութիւն, երգ եւ անակնկալներ:

Չ. Ե. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր ամբողջ անդամները վաղը Կիրակի առաւօտ ճիշդ ժամը 10ին միութեան ծանօթ հաւաքատեղին:

ԼԻՈՆԻ Զարսանճագի Հայր. Միութեան մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2ին Էմիլ Զոլայի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Արձանագրուիլ փափաքողներէ կը խնդրուի ներկայանալ նոյն օրը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Արաբկիրի Հայր. Միութեան շահած պարգեւները. 269, 519, 497, 207, 342, 192, 388 եւ 3:

ԸՆԿԵՐԱԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Կազմակերպուած Իսի-լէ Մուլինօ Պոյեանքուրի Ջաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ, ընկեր Սուրէնեանի մեկման առթիւ: Վաղը Կիրակի իրիկունժամը 5ին 28 Rue Nationale, Նաւավարեանի ճաշարանը: Մուտք 10 ֆր.: Հաղորդակց.— Փորթ տը Վէրսայլէն եւ Օփէրայէն առնել թիւ 32 թրամուէյ եւ իջնել Փլաս Նասիոնալ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարպուշեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillants, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրորդիս Յարութիւն Մուխպիրեան (Եոզկատցի) որ 1921ին կը գտնուէր Հալէպ: Անկէ ի վեր լուր չունիմ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Հմայեակ Մուխպիրեանի, Villa Anlis Varduron Bas, St. Antoine Marseille: Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

Գործ կը փնտռէ հայ սպասուհի մը տնական եւ խոհանոցի աշխատանքներու համար: Դիմել Արուսեակ Թոփալեանի, 194 Fbg. St. Martin Փարիզ (10).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
21
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

21 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1371 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱԿԻՆ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆԸ

Մանիչ ու միեւնոյն ատեն ոճրագործ Միրհան Աղազարեանի արաքական մամուլին ըրած յայտարարութիւնները ծանօթացուցինք հանրութեան: Գտնուեցաւ Ռամկավար թերթ մըն ալ, Եգիպտոսի «Արեւ»ը, որ յիշեալ արարքը գոհհիկ մատնութիւն մը նկատեց: Այս է ամբողջ պատմութիւնը:

Քիչ մը յուզում, քանի մը սրտցաւ յօդուած, ու ստորին անունի մը արձանագրութիւնը հայ մամուլի էջերուն մէջ՝ կը բաւարարէ բոլորին: Խղճի հանդարտութեամբ, լռութիւն մը կը յաջորդէ այս բոլորին, ու նորէն պղտոր ջուրերը եփ կ՚ելլեն, սպասման պատրաստելով այսպիսի գարշելի արարածներուն համար:

Մինչդեռ անհրաժեշտ է որ առակէն բարոյական մը հանենք, բարոյական մը, որ ընդհանուր ազգին սեփականութիւնը դառնայ, ըլլայ անգիր օրէնք մը, ժողովրդական սպառնալիք մը, կախուած բոլոր տեսակի Աղազարեաններու գլխին, ամէն պարագայի ու ամէն տեղ:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՅԱՄԱՌ ՀԱԼԱԾԱՆՔ, ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ:

Դառն է խոստովանիլ, սակայն, որ այս տիպարները լայն հովանաւորութիւնը վայելած են, ու կը վայելեն հակադաշնակցական հոսանքներուն: Ու երբ գոհհիկ փաստն անպարտելի կը դառնայ եւ երբ հարուածը հայ ժողովուրդին կը հասնի, իր անխուսափելի հետեւանքներով, միայն այն ատեն, մեր ընդդիմադիրները երբեմն, քանի մը խօսք կ՚ընեն, ինքնարդարացումի ակնյայտնի աճապարանքով:

Դեռ անցած շաբթու, Փարիզահայ թերթ մը կը խոստովանէր, որ Դաշնակցութիւնը տաշտակներով մելան կը վատնէ Թուրք-Թաթարական բարքերու դէմ մաքառելու համար: (Ու այս տողերը գրած էր այդ թերթը քանի մը հայհոյանքներ աւելի ընելու Դաշնակցութեան դէմ): Ճիշդ է որ Դաշնակցութիւնը տաշտակներով մելան վատնած է կռուելու հայ ժողովուրդի սարկամտութեան, մատնիչ տարրերու եւ ցեղին հոգին ու դիմագիծն աղարտողներուն դէմ: Բայց նոյնքան ճիշդ է նաեւ այն, որ մեր իրականութեան մէջ չեն պակսիր անհատներ ու խմբակներ, նոյնքան տաշտակներով մելան սպառելու, որոնք ծառայած են միայն հայ ժողովուրդի հոգին աղարտելու:

Այլապէս, Աղազարեանները, որ մեծ վոհմակ մը կը կազմեն այսօր մեր մէջ, գոյութիւն չպիտի ունենային: Կամ, առնուազն, պիտի հալածուէին ամէնուն կողմէ, եւ երբէք քաջալերութիւն չպիտի գտնէին իրենց չարագործութիւնները սփռելու համար:

Աղազարեանի գարշելի տիպը եզակի չէ: Եթէ պահ մը հայ քաղաքական հոսանքները այսպիսի խնդրի մը առթիւ զինադադար հռչակէին, (թէեւ հրաշքներու դարը շատոնց անցած է), ու հաւաքական քննութեան մը ենթարկէին հայ ներքին կեանքը, Ամերիկայէն մինչեւ Պարսկաստան, Սուրիայէն մինչեւ Ֆրանսա, ցուցակ բարուց մը կազմելու այն անձերուն, որոնք ստորին մատնիչներեն, եւ անբերեւակայելի խարդախութիւներ կ՚ընեն հայ ժողովուրդը կողոպտելու եւ մոլորեցնելու: Ասոնց վրայ աւելցնէինք ցանկը նաեւ այն մարդոց, որոնք այս կամ այն գաղութին մէջ, տեղացի ժողովուրդի եւ հայութեան միջեւ ինքնակոչ միջնորդի դերը ստանձնած են, միշտ միջավայրը պղտորելու, որպէս զի իրենց ճղճիմ ու ստորին շահերն ապահովեն, ահաւոր պատկերի մը առջեւ պիտի գտնուէինք:

Գոնէ այս ահաւոր չարիքներուն դէմ կարելի է մէկ ճակատով դուրս գալ եւ թոյլ չտալ որ կուսակցական պայքարներէն եւ հակամարտութիւններէն օգտուին այդ անբարոյականները: Որովհետեւ, խղճամիտ քննութիւն մը ցոյց պիտի տայ որ, մանաւանդ մատնիչներն ու քաղաքական պղտոր հաշիւ ունեցողները, պնդերես համարձակութեամբ մը հակադաշնակցական դրօշին տակ կը մտնեն: Եթէ չյաջողին այդ կազմակերպութիւններուն մէջ մտնել, անոնց համակիր կը հանդիսանան եւ ... ի բոլին կուսակցական պայքարին կը խառնուին, իրենց գարշելի հանգամանքը վկայականի մը տակը ծածկելու: Ու քանի որ Դաշնակցութեան դէմ պայքարիլը սրբազան ու օրինական բան մըն է մեր հակառակորդներուն համար, ոչ ոք ուշադրութիւն չի դարձներ այն դաւադիր ոճրագործին վրայ, որ ... դանակին սուր ծայրը կ՚ուղղէ հայ ժողովուրդի կուրծքին:

Մենք, այս պարագային, չենք պահանջեր մեր հակառակորդներէն, որ Դաշնակցութեան դէմ գաղափարական պայքար ... ն: Մենք չենք պահանջեր, որ վաղուընէ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարին միանան եւ պայքարին մեզ ... միասին: Մենք չենք պահանջեր, որ հայկական եռագոյնը ... իրենց անցած ճանապարհներուն վրայէն:

Չենք պահանջեր, որովհետեւ, մեր հակառակորդները, եթէ ... նոյնիսկ այս գաղափարները չմերժեն, պիտի ըսեն թէ այդպիսի քայլ մը «վիրաւորական է բոլշեւիկեան Ներկայ հայ իշխանութեան»:

Բայց կը պահանջենք որ մեր բոլոր հակառակորդներն ու ... հոգքները, մեզ հետ միասին, մէկ ճակատ կազմեն հայ ժողովուրդի այս կարգի թշնամիներուն դէմ: Հայ ժողովուրդի այս միացեալ բարոյականն է որ կարող է ամէն տեղ սարսափեցնել այն տականքները, որ պղտոր ջուրերով կը սնանին:

Կ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Արիւնալի ընդհարում Արարատի շրջանին մէջ

ՊՈԼԻՍ, 15.— Այսօր ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Արարատի մէջ արիւնալի ընդհարում տեղի ունեցած է Թուրք զօրքերու եւ Քիւրտերու միջեւ: Կռիւը տեւած է վեց ժամ: Արդիւնքի մասին զեկոյց չի հրատարակուեցաւ:

Թուրքերը 50 հազար զօրք կեդրոնացուցած են Արեւելեան նահանգներու մէջ, Տիարպէքիրը, Վանը եւ Էրզրումը գործողութեանց կեդրոն դարձնելով: Իրաքի ճակատին վրայ կեդրոնացած զօրամասերը մաքրագործման աշխատանքի պիտի ձեռնարկեն քանի մը օրէն:

Ազգ. փոքրամասնութիւնները

Ազգերու Դաշնակցութեան 6րդ յանձնախումբը զբաղեցաւ ազգերու փոքրամասնութեանց հարցով:

Գերմանիոյ պատուիրակութիւնը ներկայացուց իր կառավարութեան տեսակէտը, բողոքելով որ չեն կիրարկուիր անցեալ տարի Մատրիտի մէջ տրուած որոշումները եւ առաջարկեց որ ամէն տարի, կանոնաւորաբար փոքրամասնութեանց հարցը արծարծուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Գերման պատուիրակը քննադատեց այն եղանակը որկը կիրարկուի ազգային փոքրամասնութեանց խնդրագրերու ընդունելութեան մէջ եւ պահանջ դրաւ որ ամէն դիւրութիւն տրուի անոնց: Վերջաբանին մէջ յայտնեց թէ ազգերու փոքրամասնութեանց հարցը եւրոպական բնոյթ կը կրէ եւ բաւական չէ անոնց տալ իրաւական երաշխիքներ, այլ պէտք է զանոնք պաշտպանել իսկապէս, անոնց շահերը հաշտեցնելով այն ժողովուրդներու շահերուն, որոնց կապուած են: «Միայն մաքսային սահմաններու վերացումով չէ որ խաղաղութիւնը պիտի ապահովուի, այլ նաեւ ազգ. փոքրամասնութեանց տրուած գոհացումով:»

Գերման պատուիրակութեան դէմ խօսեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Պ. Պրիան, եւ մերժեց փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան յատուկ մնայուն յանձնախումբի մը կազմութեան առաջարկը:

Համեւրոպայի ուսումնասիրութիւնը

Պրիանի, Հէնտըրսընի, Քուրթիուսի միջեւ կատարուած խորհրդակցութեանց հետեւանքով, որոշուեցաւ որ Համեւրոպայի ուսումնասիրական յանձնախումբը իր առաջին նիստը գումարէ երեքշաբթի օր:

Այս նիստին մէջ, յանձնախումբը պիտի գծէ իր ներքին կանոնագրութիւնը, պիտի որոշէ նիստերու վայրն ու թուականը, պիտի նշանակէ իր նախագահը, պիտի կազմակերպէ քարտուղարութիւնը: Նիստերուն պիտի հրաւիրուին Թուրքիա եւ Ռուսիա իբր անդամներ, իսկ Ամերիկա, Պրազիլիա, Մեքսիքա, Փէրու իբր դիտողներ: Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներէն Ճափոն եւ ոչ-եւրոպական պետութիւնները պիտի կրնան նիստերուն մասնակցիլ, երբ ուզեն եւ պէտքն զգան:

Պուլկարիոյ լրտեսական գործը

ՊԵԼԿՐԱՏ, 19 սեպտ.— Պելկրատի «Փոլիթիքա» թերթը տեղեկութիւններ կը հրատարակէ Սոֆիայի լրտեսական գործին վերաբերեալ, որուն մէջ կը մեղադրուէր նաեւ եուկօսլաւ կառավարութիւնը: Թերթին մասնաւոր թղթակցին քաղած տեղեկութեանց համաձայն լրտեսութեան երեւան ելլելը եւ գնդապետ Մարինոփոլսկիի անձնասպան ըլլալը պատճառ դարձան որ բազմաթիւ սպաներ եւ քաղաքային պաշտօնատարներ ձերբակալուին: Գայթակղութիւնը աւելի կարեւորութիւն ստացաւ անոր համար մանաւանդ, որ անձնասպան գնդապետը մօտիկ ազգական էր պուլկար պատերազմական նախարարին եւ պաշտպանեալը Հոռմի պուլկար դեսպանին:

Սկիզբները կը կարծուէր թէ լրտեսութիւնը կազմակերպուած է ի հաշիւ Ռումանիոյ, յետոյ պահ մը մը ենթադրուեցաւ թէ գործին մէջ Յունաստանի մատը կայ: Ի վերջոյ, մատնանշուեցաւ Եուկօսլաւիա:

Իրականութիւնն այն է որ, դաւադրութիւն մըն էր սարքուած Պուլկարիոյ արդի դահլիճին դէմ:

Գերմանեւամերիկեան դատը Լահէյի մէջ

Գրեր էինք թէ պատերազմէն մնացած դատ մը կը տեսնուի այս միջոցիս Լահէյի Ատեանին առջեւ եւ Ամերիկա Գերմանիայէն կը պահանջէ 40 միլիոն տոլար:

Ամերիկայի փաստաբանը երէկ, Խաղաղութեան Պալատին մէջ, իր պահանջները ներկայացուց յանձնախումբին, եւ ջանաց փաստել թէ Ամերիկայի պատերազմի մասնակցութենէն առաջ, դաշնակիցներու յատկացուած ռազմանիւթերու պայթումը գործն էր գերման լրտեսներու:

Ամերիկայի փաստաբանը ջանաց նաեւ ապացուցանել թէ դեռ Ամերիկա պատերազմ չյայտարարած, երբ չէզոք դիրք կը բռնէր, Գերմանիա արդէն, անոր դէմ ձեռնարկած էր գաղտնի պատերազմի մը, որ երեւան կուգար ի միջի այլոց, ռազմանիւթի մթերանոցներու պայթումով: Այս գաղտնի պատերազմը նիւթուած էր Պերլինի մէջ, արտաքին նախարարութեան ամերիկեան դիւանին կողմէ: Տասնեակներ գլխաւոր լրտեսներ Ամերիկայի մէջ կ՚աշխատէին ի հաշիւ Գերմանիոյ: Ասկից զատ երկու Ամերիկացիներ կաշառուած եւ Պերլինէն Ամերիկա ղրկուած էին, ռազմանիւթի մթերանոցները պայթեցնելու հրամանով:

Ամերիկայի փաստաբանը երեք օրուան մէջ պիտի վերջացնէ իր պաշտպանողականը, երեւան հանելով բազմաթիւ փաստեր գերման լրտեսական կազմակերպութեան վերաբերեալ:

Չեկան կը գործէ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 20 Սեպտեմբեր.— Չեկան դրամի շահադէտներու գործի մը քննութեան հետեւանքով, մահուան դատապարտեց ութ անձեր, որոնք նաեւ կը մեղադրուէին հակայեղափոխական գործունէութեամբ:

Ուրիշ 438 (չորս հարիւր երեսունեւութ, սխալ չկայ: «Յ.») ամբաստանեալներ դատապարտուեցան աքսորի:

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ, 19 Սեպտեմբեր.— Չեկայի հրամանով, ռուսական քարիւղի գործերու մեծ մասնագէտ Կուրէվիչ, որ 25 տարի շարունակ, տնօրէնութիւնը վարած էր «Մազուտ» ընկերութեան, գնդակահարուեցաւ, ինչպէս նաեւ անոր փեսան, որ նախապէս, արտաքին գործավարութեան մէջ, կարեւոր պաշտօն մը կը վարէր:

Յունաստանի օտար վարժարանները

Յոյն կրթական նախարարը խորհրդակցութիւններ կը կատարէ այն միջոցներուն վրայ, որոնց պէտք է փութով դիմել, ապահովելու համար օտար վարժարաններ յաճախելէ արգիլուած յոյն տղոց դաստիարակութիւնը՝ պետական կրթարաններու մէջ: Անհրաժեշտ նկատուեցաւ բանալ բազմաթիւ վարժարաններ. մասնաւորաբար Սելանիկի մէջ, ուր ֆրանսական, և այլ վարժարաններ յաճախող տղոց թիւը ամէն տեղէ աւելի շատ է: Նոյն նպատակով պիտի բացուին նաեւ որբանոցներ եւ գիշերօթիկ վարժարաններ:

Հիդլէրի նպատակները

Պերլինեան թերթ մը կը շարունակէ կարգ մը յայտնութիւններ ընել ցեղապաշտներու պետին՝ Հիդլէրի մտադրութեանց եւ ինչպէս նաեւ նախապատրաստութեանց մասին, որոնցմով ազգ. ընկերվարականները պիտի փորձեն ձեռք առնել կառավարութեան ղեկը: Թերթը կը յայտնէ թէ դաւադրութիւնը կը սարքուի Պերլինի գերման համայնավարներու կեդրոնատեղիին Լիպկնեխդի տան մէջ, ուր Միւնիխէն հասած բազմաթիւ Հիդլէրեան ղեկավարներ, իբր համայնավար, հաստատած են իրենց ընդհ. բանակատեղին:

Իրաւասու գերման շրջանակներու կարծիքն այն է թէ այս լուրերը չափազանցուած են եւ թէ գերման կառավարութիւնը պիտի կրնայ ի հարկին, ամէն հաւանականութեան դիմագրաւել:

Եոնգի ծրագրին շուրջ

Գերմանիոյ դահլիճին մասին կարգ մը թերթեր ակնարկեր էին թէ մտադրութիւն ունի Եոնգի ծրագրին վերաքննութիւնը պահանջելու: Պերլինի քաղաքական իրաւասու շրջանակները կը յայտնեն թէ դահլիճը նման որեւէ ձգտում չի հետապնդեր: Այդ մասին բոլոր ակնարկութիւններն ու ենթադրութիւնները այն ատեն արժէք պիտի ստանան, երբ համաշխարհային կարծիքը նպաստաւոր ըլլայ ծրագրին վերաքննութեան եւ թէ Գերմանիա յոյսն ունենայ իր նպատակին հասնելու:

Ֆէթհի պէյի բողոքագիրը

Սէրպէսթ կուսակցութեան պետ Ալի Ֆէթհի պէյ հետեւեալ բողոքագիրը յանձնած է Թուրք մամուլին.—

Իզմիրի եւ Պոլսոյ մէջ կարգ մը լրագրող ընկերներու ձերբակալութիւնը ցոյց կուտայ թէ կառավարութիւնը դեռ չի կրնար հանդուժել մամուլի ազատութեան:

Կուսակցութեան մը ներկայացուցիչներուն եւ կառավարութեան կարգ մը գործերու մասին եղած քննադատութիւնները իբր Ազգ. Մեծ Ժողովին բարոյական անձնաւորութեան դէմ յարձակում ցուցնելը՝ չի կրնար եղածը արդարացնել:

Մէջտեղն է Իզմիրի «Անատօլու» թերթին հրատարակութիւնը: Այս թերթը, մաքուր եւ առաքինի ժողովրդական զանգուած մը անարգեց, զայն անուանելով գինով եւ դրամի փոխարէն ծախուած:

Այդ թերթը անհիմն հրատարակութիւններ ըրաւ, ըսելով թէ իմ Իզմիր ժամանումը շրջականերու մէջ գէշ ազդեցութիւն գործած է եւ թէ այս մասին հազարաւոր հեռագիր ստացած է: Այս հրատարակութիւնը կ՚իյնայ տրամադրութեանը տակ օրէնքի այն յօդուածին որ կը վերաբերի ժողովուրդը գրգռող լուրերու: Եւ երբ այս հրատարակութեանց եւ յերիւրանքներուն խմբագիրը ազատ կը պտտի, երբ այսօր կառավարական լրագիրներն ալ կը խոստովանին թէ այս հրատարակութիւններն են պատճառը Իզմիրի ցաւալի դէպքերուն, ասդին կը ձերբակալուին մարդիկ որոնք իրենց իրաւասութիւնը գործած են՝ կոչնուած բնական ու նուիրական իրաւունքի մը, զոր հիմնական օրէնքը նուիրած է ազգին:

Ասիկա դէպք մըն է որուն դէմ պէտք է բողոքել յանուն Թուրք Հանրապետութեան եւ անոր պարգեւած մամուլի ազատութեան:

Կ՚ամբաստանեմ «Անատօլու» թերթը: Մեր իրաւունքն է Հանրապետութեան դատաւորներէն սպասել որ արդարութիւնը անկողմնակալօրէն ի յայտ բերեն:

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

Երկուքն ալ արեւուն լոյսը ողջունեցին հայրենի բնութեան գիրկին մէջ, եւ անոր օրհնութիւնը զգացին իրենց ճակտին վրայ։

Իբրեւ վհուկ, բնութիւնը կախարդեց զիրենք ու պահեց իր տիրապետութեանը տակ, արուեստի կատարելութեան տանելու համար անոնց բնածին շնորհները։

Առաջինը վարպետ արձակագիր և հովուերգակ բանաստեղծ, հայրենի հեքեաթներուն կենդանութիւն տուաւ եւ արեւելքի իմաստութեան գեղեցկութիւնն ու ճշմարտութիւնը սփրցուց։ Զգացումներ, պատկերներ ու գաղափարներ ապրեցնելու մտահոգութիւնը, եւ արուեստագէտի տառապանքն ունեցաւ, — մեծ արուեստագէտներուն միակ յատկանիշն ու նկարագիրը, որ սովորական մարդը կը դարձնէ արուեստին ու գեղեցկութեան քուրմ։

Մեծարենց քալեց Զարդարեանի եւ իրեն պէս ներշնչուածներուն հետքերէն, Խարբերդի բարձունքներուն մէջ հնչուող Երգն իր արձագանգը գտաւ տարիներ վերջ, Բինկեանի սարերուն եւ դաշտերուն վրայ թափառող տղուն ենթագիտակցութեան մէջ։ Մէկն էր անիկա, որուն հոգիին մէջ բանտուած կրակը դէպի դուրս բոցավառիլ կ՚ուզէր, եւ ... ինքզինքը կ՚այրէր, մոխիրի կը վերածէր։

Ա՛ն ալ բնութեան գիրկին մէջ, արեւուն ճառագայթներով կը թրծուէր, ձեւ ու բովանդակութիւն կ՚առնէր, մարելէ առաջ հետք մը կը ձգէր մեր յիշատակներուն մէջ։ Որովհետեւ կը նախընտրէր Կեանքը, բաբախուն ու եռուզեռ Բնութիւնը խորհրդանշանական զուսպ զրոյցներէն, ինչպէս կը սիրէր գծել ի՛ր իսկ հոգիին պատկերը, 1908ին, Բիւզանդիոնի մէջ։ Բայց արեւահար եղան տաղանդաւոր երիտասարդ բանաստեղծը, ամրան տօթակէզ օր մը, առանց վայելելու իրենէն ու շրջապատող բնութենէն մեզի հասնող գեղեցկութիւններուն քաղցրութիւնը։

Երկու արուեստագէտ գրողներուն (արդէն ճշդորոշուած ուած) դերին մասին չէր, որ կ՚ուզէի քանի մը տպաւորութիւն արձանագրել կիրակնօրեայ այս յուշատետրին մէջ, եւ ոչ ալ անոնց զուգակշիռն ընել, երեւան հանելու համար մեր գրականութեան հիմնական գիծերէն մէկ քանին։ Շատերը մեր մօտիկ անցեալի մտքի աշխատաւորներէն այդ աշխատանքին կը սպասեն. մանաւանդ բոլոր անոնք, որոնք մեր հոգիին գեղեցկութիւնները երգեցին անհաւասար տողերու մէջ, եւ որոնց ընթերցումն ու յիշատակութիւնը այժմէական կը դառնայ ամէն անգամ, (կրկնենք ու երեքնենք, արհամարհելով այլասերածներուն տգիտութիւնն ու թեթեւամտութիւնը), երբ օտար հորիզոններու մէջ, մերինէն շա՛տ բարձր գրականութիւններու տաղանդաւոր ներկայացուցիչները, ամողջ ու կենսունակ պատուաստներով վերակենդանացնել ու թարմացնել կը փորձեն արուեստ եւ գրականութիւն. երբ նորութեան սիրահար պատանիներու համար «անարժէք» կարծուած, բայց գրական բոլո՛ր ստեղծագործութիւններու անհատականութիւն ու դրոշմ տուող, իր դիրքն ու տեղը սահմանող, ազգային գիծն ու շունչն ալ կը փնտռուին գրական գործերուն մէջ, գոյն ու գիծ, շունչ ու հոգի, որոնք չեն ժխտեր արուեստի գործը. (ամէնը թարմ օրինակը մեր իսկ կեանքէն, Կ. Զարեանի ցատրագոմի ճաբսը քերթուածը). երբ դէպի գիւղ, դէպի բնագաւառ կը դիմեն, երբ դէպի բնութիւնը վերադարձ մը կը փորձեն ու գրական նոյն գպրոցի մը բանաձեւը կը ներբողեն յոգնած մարդկութեան համար։

**

Ռուբէն Զարդարեանի եւ Միսաք Մեծարենցի գրական յատկանիշերուն հանդիպութիւնը ներքին չէ միայն։ Քնարերգութիւնը յատուկ չէ Մեծարենցի քնարին, եւ ոչ ալ հովուերգութիւնը՝ Զարդարեանի։ Երկուքն ալ տեղին համաձայն, կամ հովուերգակ են եւ կամ քնարերգու. երկուքին արուեստն ալ կը թափառի բնագաւառի բնութեան գրկին՝ կամ հոգիի ներքին բաւիղներուն մէջ։ Հանդիպութիւնը նաեւ արտաքին է։ Այս պարագան ինծի համար աւելի շօշափելի դարձաւ, երբ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ հրատարակչականին առաջին հատորին (Ռուբէն Զարդարեան, արձակ էջեր եւ հեքեաթներ), որ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ, տպագրական փորձերը աչքէ անցուցի։ Հոն գտայ Անյօդ գեղգեղանքներ արձակ քերթուածը, որուն ընթերցումը ինծի յիշեցուց Միսաք Մեծարենցի Ըլլայի՛, Ըլլայիներու շարքը (Ծիածան, Նոր տաղեր եւ քերթուածներ, 1924 Կ. Պոլիս)։

Որքա՛ն նմանութիւն յղացման, զգացումներու, գաղափարներու եւ պատկերներու։ Նո՛յն կարօտաբաղձ հոգին, բնութեան հետ մերիմ դառնալու անկարելիութեան առջեւ զգացուած անհաւասար վիշտին նո՛յն դառնութիւնը, նո՛յն համակրութիւնը, յղացուած տարբեր տարիքներու եւ տարբեր ժամանակներու մէջ։

Միասին կարդանք Ռուբէն Զարդարեանի Անյօդ գեղգեղանքներէն քանի մը տող.

— կ՚ուզէի այգեկութի օրերուն ճերմակ վրանն ըլլալ ու նստիլ այգիին մէջ...

— կ՚ուզէի վրանն ըլլալ, նստած ճերմակ ու կարմիր խաղողներուն մէջ...

— կ՚ուզէի փեսան ըլլալ դաշտային յետին գեղեցիկներուն եւ խորհրդանշա՛նը, իմ կարգէս, տեւական ու հաստատամիտ սիրոյին...

— կ՚ուզէի նախախնամութիւնն ըլլալ բոլոր սիրողներուն...

— կ՚ուզէի որ իմ երգս յաւիտենական անմահիցեղօնը ըլլար, հիւսուա՛ծ շուշանի ծղօտներով, թրջած վարդի իւղով...

— կ՚ուզէի երկինքէն անցնող թափառական կռունկին բարձրաթռիչ երգն ըլլալ...

— կ՚ուզէի գեղին մշտահոս աղբիւրն ըլլալ՝ ուրկէ գային բոլոր սափորները լեցնելու, մանուկներուն սափորները, կոյսերուն սափորները, երիտասարդներուն սափորները....

— գեղին աղջիկներուն հայելին ըլլայի, սիրականին շրթունքները դպած քարին քովէն իր նշանածի՛ն լուր տայի...

— Մայրական անսպառ ըստինքն ըլլայի՝ գառին ու գառնուկին, ո՛չ սպառէի ո՛չ հատնէի, մնալով մշտնջենապէս երիտասարդ՝ խանդավառ, անվիշտ ու զուարթ..

— Գեղին նահապետական դարաւոր բնութիւնը ըլլայի...

Հիմա հետեւինք Միսաք Մեծարենցի Ըլլայի՛ներու շարքին, միշտ կրճատումներով, ինչպէս վերը.

— Սա իրիկունն ըլլայի ես, եւ հպէի ճակտին ամէն անցորդի...

— Սա իրիկունն ըլլայի ես, լի երգովը թռչուններուն, մարդերուն ու տարրերուն աղաղակովը տրոփուն...

— Սա իրիկունն ըլլայի ես, լի զանգակին ղօղանջներովն երկնաճեմ, խնկապատար, օծուն, վառուած ժամի պէս...

— Սա իրիկունն ըլլայի ես, իմ անդորրիս մէջ ոգեւոր աղջկան մարող ճրագին բոցերը տալու իմ ցոլքէս...

— Սա իրիկունն ըլլայի ես, լի գոռ ծափովն ովկիանի ջուրերուն, սիւքին ծաղիկ մեղեդիքովն ակաղձուն...

. . . .

համայնական, չքնաղ, քաղցրիկ, լուսագէս եւ ամէնուն տայի հիւրքէս, ուկիէս։

— Ալիքներուն վրայ ոստոստող հովն ըլլայի,

— Հովն ըլլայի կատարներուն վրայ պարանցիկ,

— Հովն ըլլայի՝ հողվըրտիքին մէջ երգեցիկ, ու ծըծէի տակաւ գաղտնիքն ես Անդիի,

— Ջրմուղներուն ես ամպավար հովն ըլլայի, եւ անճըրագ խուղերու ճիչն յորձքիս ծուլած անցորդներու հոգւոյն վրայ փշրուէի իբրեւ ալիք,

— Բարձունքներու յայնշի ճամբան ըլլայի,...

— Համայնական ջայնն ըլլայի, ջա՛յնն անհուն,...

— Անտառներու մենութեան մէջ սխրալի, ամբարձուղէշ ծառերու մորճ թեւերուն վրայ թառող լըռութիւնն ես ըլլայի...

— կամ ըլլայի արահետը խնկագոյն...

— կամ ըլլայի կոհակուռոյց ալեւուն...

— երգն ըլլայի թռչուններուն ծնծղածայն, ու դառնայի ուրախութեան ճիչ մը յայն...

— Դաշտի ճամբու մը վըրան, կամ ըստորոտը լերան, Ուղեւորին ժամանման ըսպասող հի՛ւղն ըլլայի։

— Եւ ըլլայի Լոյս, Ջեւ, Երանգ, Թրթըռում, կեանքի փաղփուն պատմուճանը ծիրանի, կենսաբաղձիկ հոգւոյն երազն անպատում ...։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՋԳԱՅԱՐԱՆՔՈՎ

Թ.

ՊՏՈՒՂԻ ԳԻՆՈՎՈՒԹԻՒՆ

Պտո՜ւղ կ՚ուտեմ։

Ելակ ու դեղձ, խաղող ու թուզ։ Առաջին իսկ առթիւ, երբ բացի ծրարները, ելակին ու դեղձին բոյրը տաքութիւն մը տուաւ ինծի։ Ու երբ քիմքս թրջուեցաւ ելակին անուշահոտ ջուրով, ես կոնսնցուցի կգայութիւնը տեղին ու ժամին։ Պահեր կան, երբ հոգին պատրաստ է գինովութեան։ Շոգեկառքը կը ցնցէր իմ մարմինս, աչքերս կը պտըտէին աղուոր բնանկարներու վրայ, ելակին անուշ բոյրը տաքութիւն կուտար ինծի, եւ յիշատակներուս դուռը կռնակին վրայ յանկարծական բացուեցաւ։ Այն ատեն հին օրերս, զգեստաւորուած ու կենդանացեալ, դուրս եկան երգելով, կայթելով ու քրքջալով։

Այլեւս երա՛զ է ամէն բան։

Արեւուն լոյսը ելակի ջուր է, եւ ինծի հետ ելակ կը ծծեն դաշտերն ու բլուրները։ Գլխուս վերեւ ծառերը ճիւղեր կը կախեն ու ցօղ կը նետեն երեսիս, շրթներուս։ Ցօղը ելակի կը փոխուի։ Այս մանտրտիկ պտուղին բոյրն այնքան քաղցր է եւ առատ, որ յանկարծ կը կարծեմ թէ կը ճամբորդեմ անուշահոտութեան խորունկ ամպի մը մէջ։

Ձեռքիս մէջ դեղձ մը կայ։ Առեր կը նայիմ, մանուկի պէս կը ժպտիմ։ Եւ կորսնցուցեր եմ հիմա սովորութիւնը ուտելու եւ կը մտածեմ թէ դեղձը ի՞նչ ընեմ։

Աղուո՛ր, աղուո՛ր դեղձ մըն է։ Աստղ մըն է ան ափիս մէջ։ Տաքուկ թռչնիկ մը, որ կը հեւայ։ Ու կը խօսիմ հետը, սիրահարութիւն մը ընելու ձեւով։

— Մետաքս մորթով, նարկիզի գոյնով, տաք ու անուշահո՜տ պտուղիկս, ես ինչո՜վ, ինչո՜վ յայտնեմ քեզի բարեկամութիւնս։ Ուտե՞մ, համբուրե՞մ, հոտուըտա՞մ, ի՞նչ ընեմ, ըսէ՛, շփոթեր եմ։ Կ՚ուզե՞ս որ քեզի նուիրեմ Հայոց թաւշեայ լեզուն։ Անիկա բոլոր լեզուներուն մէջ ամէնէն թանկագին եւ ամէնէն ազնիւ կերպասն է։ Եւ միակ հարստութիւնն է, որ ես ունիմ։ Անով մոգական խաղեր կը կատարեմ։ Տե՛ս, ի՞նչպէս բռներ եմ Հայոց բառարանը։ Բառերը կը նետեմ հրթիռներու պէս երկինքի երեսին, եւ յանկարծ երկնակամարը կը փոխակերպուի հասուն ելակներով լի դաշտի մը։ Բառերը կը նետեմ միջոցին մէջ եւ տիեզերքը կը յագենայ անուշահոտութեամբ մը։ Բառերը կը նետեմ գետնին վրայ, եւ երկրէն կը ժայթքեն քաղցր նեկտարի ակունքներ։ Երբ ուզեմ, իմ շրթներէս հայկազնեան բառերը կը թռչին՝ կազմելով գոյնզգոյն եւ բազմախաղ շատրուաններ, որոնց սուլումը սիրոյ երաժշտութիւն մըն է։ Ես երբեմն բառերը այնպէս մը կը շարայարեմ, որ արմաւենիի ճիւղեր կը դառնան, եւ բառերու ուրիշ խումբ մը՝ ծաղկազարդ ճամբայ, ուրկէ կը քալեմ կանչելով իմ լեզուիս ամէնէն քաղցրալուր երգերը։ Ես կախարդ մըն եմ եւ Հայոց բառարանը իմ գործիքս է, հրաշքներուս բանալին։ Ձայն կը գործածեմ՝ ինչպէս ուզեմ, կը բաւէ որ քիչ մը գինովնամ։ Ու դե՛ղձ, գինովցո՛ւր զիս, աշխարհք հոգս չէ թէ ի՛նչ կը մտածէ։ Ես, երիտասարդ մը, ես ինծի կը բաւեմ։ Իմ ուժերուս լիութեանը մէջ, կեանքը կը վայլեմ հասկցած ձեւովս։

Լեցո՛ւր ոսկեղէն գինիդ, արեւաբորբ դեղձդ իմ, լեցո՛ւր շրթներուս մէջ, եւ թող խայտայ հոգիս, սարսռայ մարմինս, եւ այսպէս գետինը երկնցած՝ թող դիտեմ շրթներէս փախած բառերուն թիթեռնիկի պարը։ Լեցո՛ւր զիս արեւով, քաղցրահամ դեղձդ իմ, եւ թող հայկազնեան բառերը այնպէ՛ս մը դառնան, որ ծաղիկներու փոթորիկ մը կազմեն, ի՛նչ փոյթ թէ մարդիկ հասկցեր են կամ չեն հասկցեր։

ԴԷՊԻ ՓՈՆ Տ՚ՕՊՆԱ

Մոնթելիմա՜ր..։

Շոգեկառքը կանգ առած է եւ պաշտօնեայ մը կը կանչէ։

Արթնցած, վար կը ցատկեմ գինովի պէս։ Կայարանին եռեւը շարուած են խոշոր ինքնաշարժեր, գոմէշի իրենց գաւակը ճամբորդներուն դարձուցած։

Քանի մը վայրկեան յետոյ, մեր ինքնաշարժը կը սուրայ դէպի Ռոն գետը։ Այս հսկայ գետը երկիրը կը բաժնէ այնտեղ, ուր մէկ կողմը դաշտային է, միւս կողմը՝ լեռնային։ Մենք կ՚երթանք դէպի լեռնային եզերքը։ Հեռուն լեռնե՜ր, իրենց գորշ գագաթները մթութեամբ մը պարուրած։

Ճամբան ամայի է եւ լայն։

Ահա կամուրջին վրայ։ Կը սուրայ ինքնաշարժը, արագ կըշռոյթով մը կը թռչի արշաւասոյր։ Արագութիւնը իմ զգայութիւններուս կու տայ կշռոյթ մը, որ ի վերջոյ կը փոխուի երգի։ Ծառերը կը տապալին, տուները կը պայթին, անցորդները կ՚ոստոստեն եւ յանկարծ կ՚անդամալուծուին, ճամբուն կամքը կը թափի դաշտերուն մէջ։ Ու ես կ՚երգեմ նոյն կշռոյթով.

Շաղքը՛ր-շուղքո՛ւր քեամարըս,
Պոյով պոսով իմ եարըս։

Բլուրները կը վազեն իրարու ետեւէ, տեղ մը շուրջպար կը դառնան։ Լեռները կ՚երերան իրենց մէջքին վրայ։

Արի՛, աղբէ՛ր, խաղ անենք,
Ջար թշնամուն դաղ անենք։

Արագութեան գինովութի՛ւնն է այս։ Բռունցքներս կը սեղմեմ, մարմինս կը պրկուի, կ՚ուզեմ պոռալ.

— Աւելի՛ արագ, աւելի՛ արագ, քիչ մը աւելի արագ չըքշե՞ս, յիմա՛ր, դժոխայի՛ն արագութեամբ։

Հեռզհեռէ պահանջկոտ ու ջղային կը դառնամ։ Կը բարկանամ, բայց կ՚երգեմ...

Պոյով պոսով իմ եարըս...։

Յանկարծ եռին կը դառնայ մեքենավարը.

— Լուցկի մը...։

— Շաղքը՛ր - շուղքուր... չեմ ծխեր։

Բարձրերն ենք հիմա։ Վարը դաշտն է երկու լեռներու միջեւ սեղմուած։ Մէկ անկիւնը ջուրի մը սնդուսը։

Հեռուն գիւղակ մը, որուն տուները կը վազեն, ա՛յ...

... իմ եարըս։

Գիւղն հեռզհեռէ կ՚ուռի, տուները կը բազմանան, եւ եկեղեցին կ՚երկարէ իր զանգակատունը։ Այժմ կարծես թէ գիւղակը ծունկ դրած է դաշտին մէջ եւ նետ կը նետէ երկինքին դէմ։

Կը կենանք գիւղի մը մէջ, որուն հրապարակին վրայ հաւաքուեր են գիւղացիները,

...Պոյով պոսով իմ եարըս...։

Ահա մէկը, որուն աչքերը փռապանի մը աչքերուն պէս բորբոքած, կիսովին խփուած են, թերեւս բարկ արեւին նայելէն՝ երբ

... Շաղքը՛ր - շուղքո՛ւր...

կը հնձէր դաշտին հասուն ցորենը։

Ահա նորէ՛ն կ՚արշաւենք։ Եւ ...Պոյով պոսով...

լեռները առջեւս տողանցք մը կ՚ընեն։ Ինքնաշարժը կը սուրայ, հողը կը թնդայ, քարի կտորներ մողէսի նման կը փախչին վերաւոր, ձորերը գօտիի պէս կը քակուին, հովը կը խածնէ երեսս։ Հաճո՛յք կը զգամ այդ վայրենի համբոյրէն եւ կը կրկնեմ յանկերգս.

Շաղքը՛ր-շուղքո՛ւր քեամարըս,
Պոյով պոսով իմ եարըս։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿՈՒՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Հիմնուեցաւ ընկերութիւն մը, կուրութեան դէմ պաշտպանութեան միջազգային ընկերակցութիւն, որուն կեդրոնն է Փարիզ։

Մինչեւ այժմ Կարմիր Խաչերու ընկերութիւնն էր, որ կը զբաղէր կուրութեան դէմ պայքարով։ Վերջերս ան հրատարակեց տեղեկագիր մը, որ կու տայ ընդհ. պատկերը կատարուած ազգային եւ միջազգային բոլոր ձեռնարկներուն, ի շահ կոյրերուն։

Այդ տեղեկագիրն է, որ կու տայ նաեւ հետեւեալ թիւերը.—

Հնդկաստանի մէջ կ՚ապրին 1,500,000 կոյր. Միացեալ Նահանգներուն մէջ 76,000, Անգլիոյ մէջ 53,000, Գերմանիոյ մէջ 36,000, Չինաստանի մէջ 500,000։

Եգիպտոսի բնակչութեան հարիւրին 95ը վարակուած է թրախոմայով, իսկ Ջուիցերիոյ դպրոցներուն մէջ 90 առ հարիւր համեմատութեամբ։

Ամերիկեան ընկերակցութիւնը կուրութեան դէմ պայքարի իր միջոցներով կը հաստատէ որ կարելի է որոշ չափով արգիլել կուրնալը։

Միջազգային ընկերակցութիւնը պիտի աշխատի պարզել բոլոր այն ազդակները, որոնք կուրութիւն կը պատճառեն, որպէսզի կարենայ ցոյց տալ նաեւ միջոցներ կուրութեան չենթարկուելու համար։

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

«ՀԱՅՐԵՆԻ ԾԽԱ[illegible]»

Գրեց՝ Վ. Ա[illegible]
(Արձակներ, հեքեաթն[illegible] պատմուածքներ)։

Վահէ Հայկ երիտասարդ[illegible] մը, համակրելի եւ անկեղծ, [illegible] առջին երկով, «Հայրենի ծխա[illegible]» կը վերապրեցնէ հայ ընթ[illegible] իր ջարդուփշուր յուշերուն [illegible] կորսուած երազներուն [illegible] երկինքին տակ, հին հին [illegible] օրեր, զորոնք սերունդը չի [illegible] թափառական երիտասարդու[illegible] ը չէ վայելած, այնքա[illegible] անըջային մշուշներ կը [illegible] մեղմէ այդ երանելի, [illegible] յին, չքնաղ օրերը։

«Հայրենի ծխանը» [illegible] ղատանքով կը կարդանք, [illegible] տեւ ամէն մէկ էջ զգայուն [illegible] գիի մը յոյզերը կը թ[illegible] պարզ մտածումներու հայ[illegible] բաղձ կարօտը կը զգաս, [illegible] գրաւ պատմութիւնն է [illegible] յածի, կը թրթռայ հո[illegible] գրուածքն ալ էյօղողի [illegible] կան դառնալ, ընթերցողը [illegible] մը կ՚ընէ, երեւակայու[illegible] թափ կու տայ եւ ահա հոգի[illegible] խայտայ անպատում սարսու[illegible] րու երանութիւնով։

Մեծ արուեստ չկայ, [illegible] կեղծ ըլլանք, ինքնատիպ [illegible] թիւն ալ չկայ, արդէն [illegible] անուան պիտի դաւաճանէր, [illegible] Հայկի ոճն ալ հարուստ չէ, [illegible] եւ ոչ ալ նկարչագեղ, [illegible] հաղորդականութիւն [illegible] զգացումները։ Հայրենի յի[illegible] ներու սրտաբուխ յան[illegible] թափ տուած է երիտասա[illegible] մը երեւակայութեան [illegible] պատմած է հանդարտ ոճով, [illegible] սեթեւեթ բայց սիրուն [illegible] մուածքներ եւ հեքեաթն[illegible] րոնք մեծ խորք մը չունին, [illegible] ուժեղ յուզումներ կը պատճ[illegible] սակայն մեղեդիի մը պէս [illegible] կ՚օրօրեն։ Եւ արդէն Վահէ [illegible] մեծ յաւակնոտութիւն չուն[illegible] հա՛, պատճառ մը որ զինք [illegible] կը դարձնէ մեզ, կը նմա[illegible] րական երգի մը որ միշտ [illegible] եւ երգել կ՚ուզենք եւ [illegible] Հայկ կուգայ ջերմեռանդ[illegible] երկիւղած զգայնութեամբ [illegible] կենդանացնել, թարմ[illegible] անցեալը որ բնաւ չի վեր[illegible] նար, ոչ ալ անոր պէս կեանք [illegible] իրազէ աւելի երազային օր[illegible] րոնք մեզ կը հրճուեցնեն [illegible] րենակ յուզումներով, [illegible] չենք խանդավառուիր, [illegible] գիտենք որ այլեւս մերը [illegible] լար. «Հայրենի ծխանը» ծխայ ուրիշ կերպ պէտք [illegible] ծխայ՝ աւելի ուժեղ եւ [illegible] աւելի արդիական, եւ [illegible] արժէքաւոր հնութիւններ[illegible] կը գուրգուրանք անոնց վր[illegible]

Նորագոյն հայ գր[illegible] թիւնը տակաւին որոշ դի[illegible] չունի, եւ մենք բացար[illegible] ժէքներ չենք կարող փ[illegible] կայ երիտասարդ գրողներ[illegible] որոնց աչքառուներն իսկ [illegible] դիրք չեն բռնած եւ [illegible] քիչ մըն ալ հայ անկայ[illegible] փառական վիճակն է։ [illegible] հերոսութիւն է այս անո[illegible] այլամերժ կեանքին մէ[illegible] գրողէն սպասել կատար[illegible] բիւրեղացած գործեր, որոնք [illegible] ցումն ըլլային որոշ եւ [illegible] տուն ապրումներու կամ [illegible] խոր յոյզերու արտացոլ[illegible] դարաշրջանին եւ տիպ[illegible]

Մանաւանդ նորերը [illegible] րանք մը ունին արտայ[illegible] լու, տալու նոյնիսկ ինչ որ [illegible] հիները չեն յարգուիր, [illegible] ուածները կը տապալ[illegible]

...ն, նոր տաղանդներ դիրք կը ...ներն այնքան դառն հեգնան... ...որոնց արուեստը տակաւին ...է։ Եւ այս փոխանցման ա... ...ող շրջանին համեստ երիտա... ...մը «Հայրենի ծխան»ը կը ...ամբանէ։ Անշուշտ լաւագոյն ...որ աւելի խնամք դնէր, աւելի ...արտայայտուէր եւ այդ ձիւ... ...մէջ հիներէն աւելի նոր ո... ...նոր երանգով եւ նոր յոյզե... ...երգեր։

Վերջացնելէ առաջ, չեմ կըր... ...լռել Ֆիալ ներքնագուսը գար... ...մեր այնքան տաղանդա... ...եւ համակրելի արուեստա... ...մասին, որուն խորհրդա... ...գիծերու եւ երանգնե... ...չքնաղ բանաստեղծութիւնը ...բնորոշէ։ Մելքոն Քէպապճեան ...ժամանակուան մէջ շինեց իր ...արժէքին հաւա... ...համբաւ մը եւ որուն ներ... ...նկարները վերջերս ...մը յայտնութիւններ ե... ...շատերու համար։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՀԻԾՈՒՄ

Ես քսան գարնան հասակ եմ նետած,
քսան ժամերու հեշտանք չեմ ապրած։

...անդուխտ ու հայրենազուրկ ...հոգիս է, որ կը մաշի, հոս՝ ...օտար քաղքի դալուկ ու խորթ ա...երուն վրայ եւ օրն ի բուն կը ...ալիմ ու կը դեգնիմ։

Մի՛ խնդաք երբ կ'ըսեմ՝ հայ ...հոգիս է, որ կը մաշի։ Այո՛, իր ...ամ տենչն է որ կը ծիւրի, օրուան ...մէն ժամերուն հայրենիքի կա...ը սրտիս, կարօտի երգ մը ...թներուս։

Ու դուն քաղցրիկ ու անուշիկ ...հայրենիք, հերիք չէ՞ միթէ որ ...ու խորախորհուրդ հայեացքդ ...պի քու թափառական զաւակ...րուդ ուղղես..։

...դուն, հա՜յ հայրենիք, մի ...այդքան անողոք ու հալա...եան, որովհետեւ քու նորա...ծիլերդ ըսելիքներ ունին ...քու ծոցիդ մէջ։

Ահա՛ ես քսան գարնան հեշ...անքը չապրած քու մէկ զա...ւակդ, նման բիւրաւոր հազարնե...ու, ուխտ եմ եկած իմ այս ...երքիր արիւնի ծովէն սորված ...կ բառերովս, որպէսզի բա՛ց ...ես դուռդ, լայն ընես հողդ, ...ու եւ համբուրելու համար ...րդ։

...էն Շամոն   երիտասարդ

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞ՆՉ Է ՆԵՐՇՆՉՈՒՄԸ

Անրի Պրէմոն, Փարիզի գրական մէկ պարբերականին մէջ պատմութիւնը կ'ընէ այն կարծիքներուն, որոնք յայտնուած են ներշնչման էութեան մասին։

Ուրանալ ներշնչումը, կը նշանակէ սխալ դիրք մը բռնել հանդէպ բանաստեղծութեան պատմութեան։

Ներշնչման բացատրութեան մասին առաջին վարդապետութիւնը կու գայ Սոկրատէն, յետոյ Պղատոնն է որ մշակեց զայն։ Ցետոյ ամբողջ դարեր անցան եւ բանաստեղծները, մինչեւ Պուալօ այդ նոյն բացատրութիւնը կու տային ներշնչման։ ԺԸ. դարու բանապաշտութիւնը քանդեց այդ վարդապետութիւնը, որ սակայն յարութիւն առաւ, նոյնիսկ հրաշալի ծաղկում մը ունեցաւ շնորհիւ ռոմանթիզմին (Շաթօպրիան, Կէօթէ. Քից, Շիլլէր)։ ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին՝ դարձեալ յարգէ ինկաւ այդ տեսութիւնը։ Մինչեւ որ եկան ճշմարիտ ներշընչեալները (Էտկար Փօ, Պօտըլէր, Մալարմէ)։ Արդէն այստեղ այս բանաստեղծներուն հոգեբանխօսական վերլուծական քննութիւնը կ'արգարացնէ տեսութիւնը, որ կ'ըսէ թէ ներշնչումը ներքին թ ւնա... ւորումի արտայայտութիւն մըն է։

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Le Revue de France թերթին մէջ, Ժ. Շամփօ կը պատասխանէ Ցիւհամէլի, որ խիստ քննադատական մը գրած էր շարժանկարին մասին։ Շամփօ բաղդատութիւն մը կ'ընէ երաժշտութեան եւ համր արուեստին միջեւ, եւ կ'ըսէ թէ էովին նոյն բաներն են երաժշտութիւնը եւ շարժանկարը։

Շարժանկարին կշռոյթը մեզ մէ կը խլէ պատկերները, որոնց վրայ կ'ուզէինք յամենալ, կ'ըսէ Ցիւհամէլ։ Եւ սակայն նոյն բանն է նաեւ, որ տեղի կ'ունենայ նուագի ատեն, երբ հեղեղի պէս կ'անցնին ու կը թաւալին ձայները։ Երաժշտութիւնը եւ շարժանկարը իրենց զարգացման կը հասնին միջոցին մէջ։ Այլեւս չեն վերադառնար ձայները եւ գոյները։ Այս պատճառաւ ուղեղային պրկում մը կը զգանք, ջղային կծկում մը, զգայութեանց սրութիւն մը, եւ միտքը բան մը կը կորսնցնէ իր ճկունութենէն։

Շարժանկարը եւ երաժշտութիւնը սա հասարակաց յատկանիշն ունին, որ երկուքն ալ իրենց կշռոյթը կու տան մեզիեւկը պարտադրեն մեր վրայ։ Այդպէս է նաեւ թատրոնը, սակայն բոլորովին տարբեր է թատերական կշռոյթը։ Արդէն գործն իսկ կը թելադրէ այդ կշռոյթը։ Թատրոնին մէջ կշռոյթը այնքան մշակուած է, որ կարելի է ճշդել ողբերգութեան, կատակերգութեան եւ խաղերգութեան կշռոյթները, որոնք կը տարբերին իրարմէ։ Երբ խանգարուած է այդ կշռոյթը, կը նշանակէ թէ հեղինակը տէրը չէ իր արհեստին։ Գործիքը շրջած է ձեռքին մէջ։ Երբ երաժիշտը, ինչպէս նաեւ շարժանկարի բեմադիրը մեզ կը տարուբերեն անընդհատ մէկ կշռոյթէն միւսը, շուտով կը սպառեն մեր կրած հպատակութիւնը դէպի հանգոյցին լուծումը քալելու համար, եւ մեզ կ'ենթարկեն զգայարանական անդամալուծութեան։

ՖՐՈՅՏ ԵՒ ԱՆԹԵԼ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Փօլ Տըարմ լոյս ընծայեց գիրք մը, «Անթել հեռանուագի արուեստի մը համար», ուր նախ կը յարձակի այն ժամանակաւորներուն վրայ, որոնք տարիներէ ի վեր արհամարհանք ցոյց կու տան անթել նուագին մասին, նախընտրելով միշտ ներհայեցական թատրոնը (théâtre d'introspection)։

Տըարմ կը հաւատայ թէ ներհայեցութեան, կամ Ֆրոյտի բառով՝ հոգեվերլուծման լաւագոյն գործիքը կրնայ դառնալ անթել նուագի նոր արուեստը, որ հետզհետէ կը տարածուի։

Ֆրոյտի հոգեվերլուծման վարդապետութիւնն է (ի՜նչ փոյթ թէ անոր գիրքերը գաղտնի կամ դժուար հրատարակուեցան ֆրանսայի մէջ, այնքան շա՜տ էին հակառակորդները), որ կը խոստանայ տալ վերափոխել քաղաքակրթութիւն մը, նոր բժշկութիւն, նոր քաղաքականութիւն, նոր բարոյագիտութիւն, բուժումը բոլոր անձկութիւններուն հոգեկան, սեռային, ընտանեկան, հայրենասիրական, փարատումը մահուան վախին, դարմանումը յիմար ժպիտներուն, փճացումը հին գրականութիւններուն, որոնք կը ծաղկինայդ ցաւերուն վրայ վերջապէս տարօրինակ ու նոր երջանկութիւն մը։ Այսքան մոլեռանդ է Տըարմ, որ ոչ միայն ամէն հաւատք եւ յոյս կը կապէ Ֆրոյտի, այլ նաեւ կը բաղձայ, որ արուեստները քալեն դէպի Ֆրոյտիզմ։ Եւ կ'առաջարկէ, որ ստեղծագործութիւնը կամ արուեստը մարդիկ դնէ երազի վիճակին մէջ կամ ցոյց տայ երազին բոլոր շրջափոխութիւնները։

Վերջապէս ստեղծագործութիւնը դառնայ ալթուն երազի մը արտայայտութիւնը։ Անթել նուագով տալ այնպիսի շարժանկարային եւ երաժշտական արուեստ մը, որուն ստեղծագործական կանոնները կէս քունի առաջնորդեն ունկնդիրը։

Ֆալքոնէթթի Փարիզի մէջ խաղաց թատերգութիւն մը, որ կը ներկայացնէր երազի վիճակը, բայց իր ունկնդիրները արթուն էին։ Ինչ որ կը թելադրէ Տըարմ, բոլորովին հակառակն է, ունկնդիրներն են որ պիտի ապրին երազը...։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻ

Անգլիոյ դահլիճը երէկ եւ այսօր, յաջորդական նիստեր ունեցաւ։ Կը կարծուի թէ դահլիճին խորհրդակցութիւնները այս օրեւս, յաճախ պիտի շարունակուին, որովհետեւ, ստիպուած է կարգադրել կարգ մը կարեւոր հարցեր կայսերական խորհրդաժողովին, Հնդկաստանի անգործութեան եւ խորհրդարանի նստաշրջանի վերաբերեալ։ Խորհրդարանը կը բացուի հոկտ. 28ին։

Իր առաջին նիստերուն մէջ, դահլիճը մասնաւորաբար զբաղեցաւ կայսերական խորհրդաժողովով։ Բացի հնդկական շատ կարեւոր հարցերէ, որոնք իր օրակարգին վրայ կը գտնուին, դահլիճը ստիպուած է քննել եւ կարգադրել սահմանադրական եւ իրաւաբանական հարցեր։

Քաղաքական ներկայ կացութիւնն ու անգործութեան հարցը, նոյնպէս, մասնաւոր կարեւորութեամբ կը ներկայանան դահլիճին։ Անգործներու թիւը երթալով կը շատնայ եւ գժգոհութիւնը սաստկանա՞յ առհասարակ բոլոր դասակարգերուն մէջ։

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հոկտ. 6ին պիտի գումարուի աշխատաւորականներու համագումարը։ Օրակարգը, բանաձեւերն ու փոփոխութեանց առաջարկները արդէն բաշխուած են աշխատաւորական կազմակերպութեանց։ Ցայտնի է թէ սէնդիկաները մասնաւոր կարեւորութեամբ կ'ուզեն զբաղիլ ճարտարարուեստի վերաբերեալ հարցերով։ Միայն անգործութեան հարցին շուրջ, 45 բանաձեւեր ներկայացուած են, կան նաեւ նոյնքան փոփոխութեանց առաջարկներ։

Եթէ կառավարութիւնը չհաւաստէ եւ գործով չապացուցանէ թէ լուրջ ձեռնարկներ պիտի ըլլան անգործութիւնը մեղմելու, հաւանական է որ սէնդիկաները մղուին կորովի եւ յամառ ճնշում բանեցնելու կառավարութեան վրայ։

Երկրագործական աշխատաւորները իրենց կարգին կըպահանջեն, որ անգործութեան ապահովագրութիւնը կիրարկուի նաեւ իրենց հանդէպ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ

Պարչելոնայի մէջ յայտարարուած գործադուլները կը շարունակուին յամառութեամբ, մեծ համեմատութիւններ ստանալով։ Քաղաքին մաքրութեան յատկացուած գործաւորներն եւս միացան բանթողները, Պարչելոնայի փողոցները լքուած վայրերու երեւոյթն են ստացած։

Քաղաքին կառավարիչը լիակատար իրաւասութիւններ ստացաւ կառավարութեան կողմէ։ Բազմաթիւ ոստիկանական ուժեր ղրկուեցան Պարչելոնա հաւանական խռովութեանց առաջքն առնելու համար։

Ուսանողներն եւս միացան բանուորներուն, իսկ բանուորական թերթի մը տնօրէնն ու 18 խմբագիրները ձերբակալուեցան եւ բանտ առաջնորդուեցան Հրաման տրուեցաւ նաեւ ձերբակալելու վարիչ կոմիտէի անդամներն ու պատուիրակները։

Սպանիոյ նախարարներէն մէկը յայտնեց թէ Պարչելոնայի գործադուլը քաղաքական բնոյթ կը կրէ, եւ թէ կառավարութիւնը թոյլ չպիտի տայ որ խռովութիւններ ծագին եւ ամէն կերպով պիտի զսպէ համալսարական ուսանողներու կողմէ որեւէ գրգռութիւն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻՆ

ՎԱԼԱՆՍ, 15 Սեպտ.— Նախաձեռնութեամբ Շապին - Գարաhիսարի Արեւոտ Դաշտի «Արծիւ» միութեան եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ տեղւոյս կազմակերպութիւններէն Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Հայ Ազգ. Միութեան, Ջ. Ե. Ռ. Միութեան Մասնաճիւղին, Հայ Կարմիր Խաչի Տիկնանց Միութեան, Խարբերդի, Սէօլէօզի, եւ Զարսանճագի հայրենակցական Միութեանց, զօրավար Անդրանիկի մահուան երրորդ տարեդարձի առթիւ սգահանդէս մը տեղի ունեցաւ 13 սեպտ. Շաբաթ իրիկուն, տեղւոյս պետական թատրոնի վերնայարկի ընդարձակ սրահին մէջ. Սգահանդէսը բացաւ Պ. Խաչատուր Մուրատեան եւ յատկայս երգուած «Մեր Հայրենիք»էն յետոյ եղան զանազան արտասանութիւններ, մեներգներ եւ խմբերգներ։ Ի վերջոյ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. կոմիտէի կողմէ պատրաստուած գեղեցիկ ուղերձ մը կարդաց Պ. Մանուէլ Ժամագործեան ի յարգանս մեծ հերոսին։

Նիսէն հրաւիրուած Պ. Ա. Աբոյեան ընդարձակօրէն խօսեցաւ Զօրավարին անցեալին մասին, եւ իր յարգանքի խօսքերը ըսելով վերջացուց իր բանախօսութիւնը։

Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեան տակ, իր հետ տանելով անմահն հերոսին յիշատակը։ Վ.

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Գերմանական ռազմափորձերուն ներկայ գտնուելու համար հրաւէր ստացած են Թուրքիոյ, Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ, Ռուսիոյ, Անգլիոյ, Իտալիոյ, Ճափոնի, Ամերիկայի, Չեխօսլովաքիոյ զինուորական կցորդները։

*** Լեհ ընկերվարական կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն որոշեց ընդհ. գործադուլ յայտարարել իբրեւ բողոք ընդդիմադիր կուսակցութեան երեսփոխաններուն ձերբակալման պատճառաւ։

Այս երեսփոխանները ձերբակալուեցան ցոյցի մը համար, որուն ընթացքին սպաննուեցան 2 հոգի եւ վիրաւորուեցան 18 հոգի եւ 4 ոստիկան։

*** Նորվեկեան թերթ մը կը կարծէ թէ 1929—1930 տարուան Նոպէլեան մրցանակը ստանալու ամէնէն աւելի հաւանականութիւն կը ներկայացնեն Քէլլոկը, Շուէտիացի Լինտհակէն, Տիկին Ճէյն Ատամս («Ազատութեան եւ խաղաղութեան միջազգային ընկերակցութեան» նախագահը)։

*** Պաշտօնական խողովակով մը կը հաղորդուի թէ ժանտախտ ծագած է Հայաստանի (Հնդկաստան) մէջ։ Մինչեւ հիմա վարակուած են 11 հոգի։

*** Անգլիական վիճակագրութեան մը համաձայն, 1930 տարուան ընթացքին օդանաւային արկածի հետեւանքով մեռած են 46 հոգի։

*** Քոլոմպիոյ ադամանդաքի պաղահանք բանուորները, որ այս միջոցիս անգործ են, խռովութիւններու պատճառ դառնալով, ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ։ Մէկ հոգի սպաննուեցաւ, ուրիշ մը վիրաւորուեցաւ։

*** Վէրոնօ քաղաքին մէջ (Տիժոնի մօտ), որ առենօք կը կոչուէր Վէրթիլիոմ, երեւան հանուեցան հռովմէական հին շէնքեր։ Գտնուեցան նոյնպէս կաւէ ամաններ եւ պղնձեայ դրամներ՝ Ներոնի պատկերով դրոշմուած։

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Այս օրերուս ձեռքս անցաւ ...քոյկ մը։ Չեքայի մէջ ...917-1919, երկու տարուան ընթացքին, պատահած են 10,000 ...ի դէպքեր, զորս գործած են ...ափահաս տղաքը։ 1917ին ...անայի մէջ 21,000։ ...ն տարին Գերմանիոյ մէջ ...000։

...ներէն քթթեց աչքերը, եւ ...աց.

— Մտիկ ըրէ, Հաբիբուլինա, ...դի՛ր, հիմա պիտի պատմեմ ...կը, այդ ծերուկին պնդերա...թիւն ունէր։

Ցետոյ նոյն տխուր եւ ջղա...ն չեշտով շարունակեց.

— Այո՛, այո՛։ Եւ ո՞վ են ա...ք, այս լքեալ երախաները։ Ա...ց բանակին մէկ քառորդ մա...կը կազմեն բանուորներու եւ գիւղացիներու զաւակները, որբ հօրմէ եւ մօրմէ։ Բնականաբար, դուք անմիջապէս պիտի մղուիք խորհելու թէ այս տղոց հետ պէտք է վարուիլ գթութեամբ, սէրով։ Ես քիչ մը գրաղած եմ անոնցմով, եւ բաւական կը ճանչնամ անոնց հոգեբանութիւնը։ Ըստ երեւոյթին, այս տղաքը վայրենի փոքրիկ գայլեր են։ Կ'առնան, աղտոտ գործեր կը կատարեն, հայհոյութիւններ կ'ընեն, եւ ամէն տեսակ ոճիրներ կը գործեն։ Ոչ քաղցրութենէ կը հասկնան, ոչ սէրէ, ոչ ալ քաղաքավարութենէ։ Միւս կողմէ չափազանց ճարպիկ են, խորամանկ, հնարագէտ, կասկածոտ, գաղտնապահ։ Այս ամէնը բնածին չէ։ Բոլոր այս թերութիւնները ստացած են փողոցէն, կարճ ժամանակի մը ընթացքին։ Կարելի է ըսել թէ այդ թերութիւնները կը ծփան իրենց գիտակցութեան մակերեսին վրայ։ Ընդհակառակն, իրենց հոգիին մէջ, խորերը, ամէն տղու պէս ծարաւն ունին սիրոյ, գգուանքի, իղձի մը ապաւէն գտնելու կեանքի մէջ, կռթնելու աւելի ամուր յենարանի մը, բարեսիրտ պաշտպանի մը, որուն կարենային վստահիլ իրենց վիշտերն ու հաճոյքը։ Ուստի զանոնք կրթելու, թերութիւնները սրբագրելու համար, պարզ է ձեր ընելիքը։ Նախ սրբագրելու կամք ընել։ Անշուշտ քաջութիւն եւ համբերութիւն պէտք է, անձնուիրութի՜ւն, ամէն բանէ առաջ սէր ընդհանուր մարդկութեան հանդէպ։ Կ'արժէ յոգնիլ անոր համար։ Ուղղել, զգաստութեան բերել այս ափաշները, եւ քաղաքացիներ պատրաստել՝ գեղեցիկ գործ է։ Կառավարութիւնը այդ ճամբով կը ծախսէ տարեկան 45 միլիոն ռուբլի։ Խնդութի՜ւն է։ Ճիշդ է թէ այս տղոց մէջ կը գտնուին ժառանգական ոճրագործներ։ Այստեղ ալ դէն կը միջամտեն ժառանգականութեան օրէնքները, կենսաբանութիւնը,— այդ մասին ոչինչ կարելի է ընել։ Ահա այս աղջնակը, արդեօք ո՞ր աւազակը յօշոտեց այսպէս։ Օ բանկ-օթանկ մը ապահովաբար։ Խղճալի՜ է, ահռելի՜ է...։

Տիկինը բողոքական պատուելիի մը պէս շտկեց ճերմակ օձիքը եւ հառաչելով շարունակեց.

— Այս աղջնակը թերեւս գոհ գնաց վրէժխնդութեան մը։ Սակայն իր երախա՞ն..., ինչո՞ւ, ինչո՞ւ սպաննուած է իր երախան։

Եւ հոտաւէտ թաշկինակովը արցունք մը սրբեց երեսին վրայ։

ԽԵՂԴԵ՜Ն, ԲՈԼՈ՜ՐՆ ԱԼ

Օթեւան մը։

— Ես պիտի բաժնուիմ, պիտի հեռանամ իրենցմէ, որոշած եմ, ըսաւ Ֆիլկա, որ մէկ ականջովն ալ մտիկ կ'ընէր թէ ի՞նչ կ'ըսէր մուշտակ հագած քաղաքացի մը, քովի սեղանին վրայ,

— Ես պիտի խեղդեմ բոլորն ալ, այս շան ձգածները։ Դի՛ր պարկի մը մէջ, եւ հո՛փ, ջուրը։ Այո՛, պարկի մը մէջ, եւ ջուրը, կ'ըսէր իր խօսակիցին մարդը, որ մրոտ դէմք մը ունէր, եւ կը դիտէր Ֆիլկան, որ ցնցոտիներ հագած էր։ Ի՜նչ բեռ պետութեան վրայ, սարսափելի է։ Այս մակաբոյծնե՜րը, 200,000էն աւելի համրանք մը կը ներկայացնեն։ Ամէն քաղաքի մէջ այնքան լաճ կայ, որքան մլուկ պանդոկի մը մէջ։ Կը ձերբակալեն զանոնք, որբանոց կը դնեն, սակայն կը փախչին, այս շանլակոտները։ Կ'ուզեն ափաշ ըլլալ. անցորդները կողոպտել։ Որբանոցներուն մէջ իրենց հաց կը տրուի,— ապուր, խաւիծ, — բայց քիթերնուն չեն տանիր, շփացած են ազատ կեանքի մէջ, վարժուած են «ժամպօն», «սարտէլա» թխելու։ Կը կողոպտեն բարեմիտ տիկինները։ Կը թօցնեն շոքոլաները...։ Ո՛չ. պէտք է խեղդե՜լ, այս շան ձգածները, վերջացա՜ւ։ Մենք պէտք չունինք ափաշներու։ Ճշմարիտն ըսելով, ամէն նմոյշ կրնաս գտնել այս միջավայրի տղոց մէջ։ Այսպէս, ես զարմիկ մը ունիմ, մօրքրոջս տղան։ Ցարին օրերուն գէշ տեղեր կ'երթար։ Ի վերջոյ պաթումի մէջ անգլիական ածխաբարձ շոգենաւ մը ցատկեց։ Այդ շրջանին մեքենավար էի պաթումի նաւահանգիստին մէջ։ Լա՛ւ, յանկարծ 3 4 տարի յետոյ Լոնտոնէն կը ստանամ նամակ մը։ Մօրքրոջս տղան էր, որ կը գրէր Լուսանկարն ալ ղրկած էր։ Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ.—

Վ. ՇԻՇԿՈՖ

(Շար.)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ
կը հրաւիրէ Ռոստոմ, Քրիստափոր, Հրազդան, Աղբիւր Սերոբ եւ Արծիւ խումբերու բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ օ Բլէօ տը Լիւնի վերնայարկը, մէթրօ՝ Իթալի։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ջեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶԱՏՕՆ

28 Սեպտեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սթատ Էլիզապէթի մէջ, մէթրօ փորթ տ'Օրլէանի քովը։ կրնան մասնակցիլ բոլոր հայ մարզիկները։ Մանրամասնութիւնը մօտ օրէն։

Հ. Մ. Մ. Մ.ի մասնաճիւղերը, ինչպէս նաեւ մարզական բոլոր միութիւնները եւ անհատ մարզիկները փարիզէն թէ գաւառէն արձանագրուելու համար պէտք է դիմել նամակով U. G. Arménienne, 1 Rue Saulnier, Paris 9e. հասցէով ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16։

ՄԱՄԼՈՅ ՏԱԿ Է

"ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՈՒՂԵՑՈՅՑ,,Ը

(ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ)

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՏՊ. "ԵՓՐԱՏ,,Ի

ԼԻՈՆ

Սեփական գործ ունեցողներու եւ խանութպաններու համար կը տրամադրենք էջեր, իրենց յայտարարութեանց համար։ Շահագրգռուողներէ կը խնդրուի դիմել մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը։

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇԻ ՆՇԱՆԵԱՆ
Մօննա-վաննայի դերին մէջ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

7րդ տարի — ղեկավար՝ Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ — 116րդ ներկայացում

ԹԱՏՐՈՆ ALBERT Ier 64 RUE DU ROCHER

Բացում 7րդ Թատերաշրջանի

5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ — ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ԵՐԵԿՈՅԹ

ի պատիւ դերասանուհի

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇԻ ՆՇԱՆԵԱՆԻ

Ա. անգամ ըլլալով պիտի ներկայացուի Մ. ՄԷԹԷՐԼԻՆԿԻ

ՄՕՆՆԱ-ՎԱՆՆԱ

Պատմական հռչակաւոր Թատերախաղը (3 արար)

Բեմադրութիւն եւ Թարգմանութիւն Տ. ՆՇԱՆԵԱՆԻ

Կը մասնակցին՝ Փարիզահայ բեմի լաւագոյն ուժերէն՝ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇԻ ՆՇԱՆԵԱՆ (Մօննա-Վաննա), Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (Կիտօ), ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ (Մառքօ), Շ. ՍԱՐԵԱՆ (Բրէնզիվալ), Ս. ՄԱԳՍՈՒՏԵԱՆ (Թօռսօ), Վ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ (Թոէվիւլզիօ), եւն.։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 15ԻՆ — ԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ

(երեկոյթը կ'աւարտի ճիշդ ժամը 23.30ին)

ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — 30 ՀՈԳԻ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ — ՃՈԽ ՏԷՔՈՐ ԵՒ ՀԱԳՈՒՍՏ

(Գիները սովորական) — Անպայման փնտռեցէք ճոխ յայտագիրը

Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ-Սամուէլ գրատունը 51 Rue Mr. le Prince. Ճաշարան Լիլա, 23 Rue St. Lazare եւ ճաշարան Ֆլորիա 61 Rue Mr. le Prince. իսկ Կիրակի տուաւոտները եկեղեցւոյն դիմացի սրճարանը։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարխի։ Մասն. լապօռաթուառ։ Խղճամիտ եւ արագ խորհրդացկութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կէրակէ 9—12։

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ՊԱՆԴՈԿՆԵՐԷՆ ԱԶԱՏԻԼ

Goussainville, Gare du Nordէն երկաթուղիով 20 վայրկեան։ Հող գնելէ առաջ անգամ մը այցելեցէք վերոյիշեալ գիւղը, կայարանէն երեք վայրկեան, մաքուր օդ, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, ճամբաները հոկտեմբերի վերջը կ'աւարտին, բնակարանի եւ խանութի յարմար հողեր։ 560 կտոր հողամասերէն քիչ ժամանակուան մէջ 350ը ծախուած, յարմար հողաբաժիններ կը գտնուին, շտապեցէք։ Կանխիկ վճարում չկայ, 200 ֆրանքէն սկսեալ ամսավճարով։

Դիմել Կիրակի օրերը մինչեւ ժամը 6 ուղղակի Կուսէնվիլի կայարանին մօտ «Կրան Փրէ»ի գրասենեակը. ուր կը գտնէք հայ թարգման մը, որ ձեզի սիրով պէտք եղած տեղեկութիւնները կուտայ.

ՅԱՐԳԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

եթէ կ'ուզէք բերնի համով մաքուր եւ անարատ սուրճ խմել, դիմեցէք հռչակաւոր

CAFÉ SULTANի

Ս. Թ Ո Ր Ո Ս (Բէմախցի)

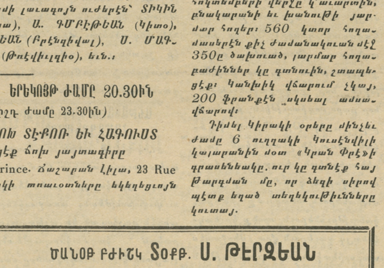
92 Rue d'Angoulème   Métro: Couronne, Tél. Ménil. 56—06

Ամենավերջին դրութեամբ մեքենաներով օժտուած մեր վաճառատան մէջ պատրաստուած սուրճը կը գոհացնէ ամէնէն նրբաճաշակները։

Ճոխ տեսակներ, գիները անմրցելի, փորձեցէք անգամ մը եւ պիտի տեսնէք տարբերութիւնը ձեր գործածած եւ մեր պատրաստած սուրճին։ կ'ընդունինք ապսպրանքներ արտասահմանէն եւ գաւառներէն։ փափաքողներու կը ղրկենք գիներու ցանկը՝ փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում։

ԾԱՆՕԹ ԲԺԻՇԿ ՏՕՔԹ. Ս. ԹԷՐԶԵԱՆ

որ ժամանակէ մը ի վեր Պոլիս կը գտնուէր՝ Փարիզ վերադարձած է եւ հաստատուած 54 Route de Saint - Leu et Deuil, La Barre, (S. et O.).

Docteur ès sciences occultes

գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (Կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3—7, բացի Եշ.է։ 62 RUE DE LA ROCHEFOUCAULD բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ. MÉTRO PIGALLE.

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ — ԲԺԻՇԿ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Առանց ցաւի կը քաշէ եւ կը դարմանէ ակռաները։ Ոսկիէ ատամնաշար, ոսկորէ ակռաներ։ Զափաւոր գին։ Խորհրդակցութիւն ամէն օր ժամը 9էն 8։ 3 Bld. Bélville, Métro Mélnimontant.

ԲԺՇԿ. ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ
ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

10 Rue Beaugrenelle, Paris (15)

մէթրօ՝ Beaugrenelle

միզանցքի, փրոսթաթի, մորթի, արիւնի, կանանց հիւանդութիւններ եւ ֆրանկախտ։ Ամէն օր ժ. 10—12 եւ 3 9։ կիր. եւ տօն օրեր 10-12։

Կ'ուզուի տաղձագործի աշակերտ մը 13—16 տարեկան։ 56 Rue Alexandre Dumas, Sociétés des Meubles, Style.

ԱԿՌԱՆԵՐՈՒ դարմանում Ք. ճառագայթներու քննութեամբ։ Առանց քիմքի եւ ճոնկի ատամնաշարներ։ Ոսկի եւ ճերմակ ակռաներ։ Զափաւոր գին, խորհրդակց. վիրաբոյժ-ատամնաբուժի ժ. 2—8, Կիրակի 9—12, Դիմել՝ 52 Rue de Bondy, Mêtro République, Lancry, St. Denis.

BRASSERIE HAROLA

3 Rue la Vieuville

Place des Abbesses

Métro: Abbesses, Tél. Marc. 39-88

ՎԱՐՁՈՒ ՍՐԱՀՆԵՐ

պարահանդէսի, հացկերոյթի, երեկոյթներու եւայլնի համար, մասնաւոր գին Հայերու

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ՏՕՔԹ. Ա Ս Լ Ա Ն

38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB.

Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութիւններ ցատուկ յարկաբաժին Վեներական եւ Մորթի հիւանդութեանց ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ Ոսկորի, ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ ցօղացաւ։

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Littré 38—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ԾԱՆՕԹ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ե. ՀՕՃԵԱՆԻ

12, Rue Richomme, PARIS (18e)

(Bld. Barbèsի վրայ) (Մէթրօ Barbès)

խղճամիտ դարմանում, դիւրամատչելի գիներ

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 7, կիրակի առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱԿԱՆԵ[ՐԸ]

ԱՄՍԱՎՃԱՐՆԵՐՈՎ։ Շոգեկառքով կամ հանրակա[ռ]քով 15 — 30 վայրկեան, ջ[ուր], կազ, ելեկտրականութիւն։ Ամսավճար՝ սկսեալ 200 ֆրան[քէն] Տուներու կառուցում, վճարման մեծ դիւրութիւններ. 15—[...] տարուան մէջ։ 15 տարի տուները ազատ են տուրքէ, Պա[րտէզ]աստի villaներ, Նոր բնակարաններ գնելու կամ վարձե[լու] համար, ամէն տեսակ գործողութիւններ, կալուածներու ա[ռ] ու ծախ, գրաւ դնելու, ապահովագրութեան եւայլն։

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ։ Սկսուած է նոր հողաբաժի[ն]ներու վաճառումը, Versaillesի մօտ Bois d'Arsyի մէջ շրջ[ա]պատուած գեղեցիկ անտառով։ Հաղորդակցութիւնը փարի[զ]էն Gare Mont Parnasseէն ուղղակի, իսկ Gard Invalidesէն St. Lazareէն Versaillesի գիծով։ Տեսնել կարելի է ամէն [օր] ինքնաշարժով՝ ձրի։ Մանրամասնութիւններու համար դիմել

ՏԱՐԱՍՈՎ ՏԷՐ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

գրասենեակը, 18 Rue Chaussé d'Antin, Métro Opéra Chaussé d'Aantin, ամէն օր ժամը 10—12 առաւօտները [եւ] 4—7 կէսօրէ վերջ, կիրակի եւ տօն օրեր ժամը 10—1։ Հեռ[աձայն] Provence 87—32 եւ 82—48։

Տուներու շինութեան համար ձրի խորհրդակցութիւն մ[ասնագէտ] սաւոր ճարտարագէտի մը կողմէ Գշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 4-[...]

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)

Հեռաձայն, PROVENCE: 20–37

կը խնամէ ներքին եւ կիներու հիւանդութիւններ

կ'ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 եւ ժամադր[ու]թեամբ։ կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10—12։

Ուշադրութիւն

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԴ պահպանէ լաւ ուտելով։ Անարատ սնունդ առնելու, ճաշելու վայելքն ստանալու եւ չհիւանդնալու համար կերակուրներու այլանդակութիւններէն պէտք է [խու]սափել միայն ճաշարան

COSMOPOL

20 Rue Rodier   PARIS (9)

Որ մաքուր պատրաստութեամբ եւ անթերի սպաս[ար]կութեամբ գոհ կը ձգէ բոլոր այցելողները։

COSMOPOL միակն է որ կը գործածէ զուտ կարագ [եւ] թարմ ոչխարի միս իր արեւելեան համեղ կերակուրներ[ուն]

Արեւելեան նուագ քանոնի Նասիպի խումբին կող[մէ]

ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

39 Rue de Trévise, Paris (9), մէթրօ՝ Cadet, Tél. Prov. 05-[...]

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէն[ներու] փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում։

Անարատ եւ Թարմ Ս Ո Ւ Ր Ճ

Ապրանքներուն ամէնէնլաւը՝ անմրցելի գիներով

Գ. ՃԷՔԷՐԵԱՆ

փաստաբան Պոլսոյ Պառոյէն, վաւերացեալ հաշուակալ, անդամ Société des Comptablesի (E. C. I.),

150 Rue du Fbg. St. Denis, Paris. Téléphone: Trudaine 7[...]

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՄ այցելու տոմարակալութիւն փոքր ամսավճա[րով]

ԿԸ ԿԱՏԱՐԵՄ Régistre du Commerce, Patente, Chi[ffre] d'affairesի, Bénéfices Commerciauxի և Impôts sur le reve[nu] գործողութիւններ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԿԱԶՄԵՄ ԵՒ ԿԸ ԼՈՒ[ԾԵՄ]

Կրնամ ձեզ զերծ պահել Chiffred'Affairesի եւ BénéficesCommercia[ux] տուրքերէն եթէ արհեստաւոր էք, զոր օրինակ Lapidaire, Ser[tis]seur, monteur de bijoux, lingère, շապկագործ, ժամագործ, դեր[ձակ], կօշկակար, տաղձագործ, եւայլն, պայմանաւ որ ձեզմէ եւ ձեր [ըն]տանիքի անդամներէն զատ միայն մէկ գործաւոր եւ մէկ apprenti ունենաք։

ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

Ստիպողական մեկնումի պատճառաւ ծախու է դերձակ[ա]նոց մը որ ունի բնակութեան յարմար սենեակ մը եւ բակ[...] տունելու իրաւունք։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Պայ[...] վարձք՝ տարեկան 3000 ֆրանք։ իրաւունք կայ ուրիշ գործ[ածե]լու (բացի նպարավաճառութենէ)։

Մանրամասնութիւններու համար դիմել Կ. Մուրատեան [...] Rue Pelleport, մէթրօ Pelleport.

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96 - 61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6։ Քթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։

PLOMBERIE-COUVERTURE

ՋՈՒՐ — ԿԱԶ

ԼՈԳԱՐԱՆԻ, ԵՒՆ.Ի ՋԵՏԵՂՈՒՄ

Կը ստանձնեմ կապարի եւ ցինկի ամէն տեսակ գործեր, մասնաւորաբար ջուրի խողովակներու զետեղում եւ նորոգութիւն։ Դիմել նամակով՝

A. TATOULIANի

4 Ave. de la Porte d'Italie

RESTAURANT & CASINO PRINKIPO

VERTANÈS MAHDJOUBIAN

24 Rue des Carmes, Paris (5) մէթրօ՝ Place Maubert

Խնամքով պատրաստուած արեւելեան և եւրոպական ա[մէն] տեսակ կերակուրներ ամէն ժամ։ Իրիկունները Արեւել[եան] նուագ։

Այցելեցէք, համոզուելու համար։ Հարսնիքի, ժողով[նե]րու, հաւաքոյթներու եւայլնի համար տրամադրելի սրա[հ]

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂ Կար տը Լիոնի կայարանէն 25 [...] քիլոմ.. քառ. մէթրը՝ [...] Լաւ պատեհութիւն։ Օրական բազմաթիւ շոգեկառքեր[...] մել ամէն օր ժամը 12–2, շաբաթ օրերը 12—4։ C. Rote[n]teinի, 27 Rue Emile Desvaux, Փարիզ (20), Մէթրօ Pl[ace] des Fêtes.   ՎՃԱՐՄԱՆ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆ[ՆԵՐ]

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930
23 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1372

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՆՔ ԵՒ ՄԵՐ ԴՐԱՑԻՆԵՐԸ

Հայոց ազգային քաղաքական ուղեգիծը բնորոշած ժամանակ, այս սիւնակներուն մէջ կը պնդէինք թէ յետպատերազմեան քաղաքական դասաւորութիւնները մեզ կը հարկադրեն մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացնել մօտիկ դրացիներուն վրայ։

Ռամկավարներու Փարիզեան օրգանը կը փորձէ պատասխանել արծարծուած խնդիրներուն։ Եւ որովհետեւ բամբասանքի եւ հայհոյանքի հեշտ գետին մը չէ այս թեւակոխած ասպարէզը, խմբագիրը հոն կը բաւականանայ թեթեւ ցատկռտուքներով, ճիշդ փշնոցներէն անցնող բոկոտի մը պէս։

Սակայն խնդիրները աւելի քան որոշակի դրուած են եւ կը պահանջեն նոյնքան որոշ պատասխան մը։

Մեծ պետութիւններէն դժգոհ ենք։ Մեծ պետութիւնները մեզ խաբեցին։ Լաւ։ Ռուսաստանն ալ մեզ խաբող եւ լքող պետութիւններէն մէկն է։ Եւ թերեւս ամէնէն մեծը։ Ռամկավարները, այսօր կը յայտարարեն թէ ռուսական «օրիանթասիոն» ունին։ Ի՞նչ երաշխաւորութիւն ունին որ այսօրուան Ռուսաստանը նորէն չպիտի խաբէ եւ լքէ հայ ժողովուրդը։ Պատմութեան դասերը հայ ժողովուրդի հաւատը վերջնականօրէն խախտած են այս ուղղութեամբ, հայ ժողովուրդի մէջ ըլլալով նաեւ ռամկավար խմբակը, որ կը յայտարարէ թէ աշխարհի մեծերուն չի հաւատար։ Հետաքրքիր է գիտնալ, ի՞նչ շահ ապահովելու համար է, որ բոլոր մեծերէն հիասթափուած Ռամկավարը կը կառչի միայն մեծի մը, բոլշեւիկեան Ռուսաստանին, որ բնաւ պէտք չէ զգացած մանաւանդ Ռամկավարներու այս խեղճուկ «օրիանթասիոն»ին։

Ռամկավարները պիտի ըմբռնէին որ հայ բոլշեւիկները աւելի քան կը բաւեն ռուսական «օրիանթասիոն»ին համար, և իրենք աւելորդ, անկոչ, բայց «հարկադրուած» հետեւորդն են այս թափօրին։

Խնդիրը երբ կուգայ մեր անմիջական դրացիներուն, ռամկավարները քաղաքական տհասութեամբ կը փայլին։ Մարդիկ վարժուած են մեծերու փէշերէն կախուած մնալ, եւ Հայաստանի վերածնունդը սպասել ի վերուստ տրուած հրաշքներէն։ Ռամկավար թերթը ներկայ պայմաններուն մէջ անկարելի կը գտնէ «Թուրքիայէն խլել մեր հողերը եւ կազմել Միացեալ Անկախ Հայաստան»։ Ու կ'ըսէ չքնաղ եզրակացութիւն մը։— «եթէ յառաջիկային այդ նպատակին համար կը ստեղծուին նպաստաւոր պայմաններ, պէտք եղած գնահատութիւնը կը կատարուի այդ ատեն։»

Այսինքն, ռամկավարը կը սպասէ որ հրաշք կատարուի, մեր դրացիները գան եւ Հայաստան մը ստեղծեն, ոգի ի բոյս Մերձաւոր Արեւելքը իրար անցընեն Հայերու սեւ աչքերուն համար, որպէսզի Փարիզ նստող ռամկավարը «պէտք եղած գնահատութիւնը» արտայայտէ։

Սակայն, հարցի ծանրութեան կեդրոնը հոն է, որ հայկական ազատագրութեան լծուող հոսանքները Հայաստանի վերականգնման եւ ամբողջացման հնարաւորութիւններն այժմէն նկատի առնեն եւ մեր թշնամիներն ու բարեկամներն այժմէն գտնեն։ Անոնք, Հայոց ազատագրութեան մեծ գործը գլուխ բերելու համար, ոչ միայն հայ ժողովուրդի սեփական ուժերը պէտք է մէկտեղեն եւ պատրաստ պահեն, այլ ամէն միջոցով եւ ամէն գնով, համաձայնութեան եւ համագործակցութեան մը պէտք է գան մեր այն դրացիներուն հետ, որոնք շահագրգռուած են անկախ Հայաստանի մը գոյութեամբ։

Արդ, պատմութեան ներկայ դասաւորութիւնը մեզի կը թելադրէ բարեկամութեամբ կապուիլ Վրաստանի, Պարսկաստանի եւ Քիւրտիստանի հետ։ Այս երեք ազգերը, անկախ կամ ճնշուած վիճակ կրնան ունենալ, բայց պատմութեան ներկայ թելադրանքը զանոնք համոզած է (եւ եթէ տատանում կայ, անխուսափելիօրէն պիտի համոզուին), որ Հայաստանի մը գոյութիւնը ուղիղ կը համեմատի իրենց ազգային շահերուն։ Մենք այս ուղղութեամբ ընելիքներ շատ ունինք, ու այսպիսի «օրիանթասիոն»է մը շատ բան կարող ենք սպասել։

Մինչդեռ ռամկավար միտքը, որ այս կարեւոր խնդիրներով երբեք յոգնած չէ, դիւրութեամբ հարցերը կը լուծէ։ Վրաստանը Հայաստանի թշնամի է։ Քիւրտիստան անունով պետութիւն մը գոյութիւն չունի։ Եթէ անկախութիւն ալ ունենան, կարող են մեզ խաբել։ Պարսկաստան նորազարթ ազգայնական պետութիւն մըն է, կրնայ այսօր բարեկամ ըլլալ մեզ, երբ մենք բան մը չենք, բայց վաղը թշնամի։

Վերջացաւ։ Կը մնայ բոլշեւիկեան Ռուսաստանի փէշը։ Որովհետեւ, Ռամկավար միտքը, հեռուէ հեռու, միշտ խօսքերով սնած է, եւ այն ալ անհասանելի դիւանատուններու խօսքերով։

Իսկ իրականութեան թելադրա՞նքը։ Այդ թելադրանքը ցոյց կուտայ որ հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութիւնը, ինչպէս նաեւ անոր ազատագրութեան յաջողութիւնները գերազանցապէս կապուած են մեր այս դրացիներուն հետ։

Մենք ոչ թէ պիտի բաւականանանք հանդիսատեսի դերով եւ սպասենք մինչեւ... նպաստաւոր պայմաններ ստեղծուին, (այդպիսի անմտութեան պարագային է, ահա, որ անոնք իրաւունք պիտի ունենան երես դարձնել մեզմէ), այլ անոնց կողքին քայլ առ քայլ պիտի քալենք, անոնք ճիգերուն՝ մեր ճիգերը պիտի միացնենք եւ ՄԻԱՍԻՆ պիտի կերտենք շահակից այս ազգերու եղբայրական ու բարեկամական միութիւնը։

Այս է էականը, որու մասին հայ ժողովուրդը պարտաւոր է մտածել։

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՄԻՏ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Ասպարէզ» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (սեպտ. 5).

— «Դատելով «Խորհրդային Հայաստան» պաշտօնաթերթի արտայայտութիւններէն՝ գէթ Սովետական մամուլը այն հաստատ համոզումը ունի թէ քրտական ապստամբութիւնը դրդուած է Անգլիոյ էմպերիալիստական կառավարութեան կողմէ եւ ձեռքի տակէ կը վայելէ անոր աջակցութիւնը։ Բոլշեւիկեան այս օրգանը աւելի առաջ երթալով կ'ամբաստանէ Դաշնակցութիւնը իբրեւ կոյր գործիք Անգլիոյ ձեռքին մէջ, որուն վերջնական նպատակն է տապալել խորհրդային կարգերը։

«Դաշնակցութիւնը — կ'ըսէ «Խորհ. Հայաստան» իր օգոստոս 1ի խմբագրականին մէջ—կողմնակից է ամէն մի ելոյթի, որն ուղղուած է լինելու խորհրդային միութեան դէմ... Դաշնակցութիւնը, մի շարք դառն փորձերից դաս առնելով, հասկացել է որ միայն ներքին ապստամբութեամբ, միայն ներքին հակայեղափոխական շարժումներով անհնար է ո՛չ միայն վերացնել այլեւ զգալիօրէն տապալել խորհրդային իշխանութեան հիմքերը... Դաշնակցութիւնը էն գլխից իր բաղդը կապել է հակախորհրդային պատերազմի եւ նրա յաջողութեան հետ»։

Այս տողերուն մէջ այնքան չարամտութիւն կայ որքան ստութիւն։ Իրենց ստուերէն վախցող, ամէն տեղ դաւ, եւ դաւադրութիւն երեւակայող մեր բոլշեւիկ աղբարիկներուն շատ լաւ ծանօթ է թէ մեր բոլոր ընդհ. ժողովներու որոշումները, մեր բոլոր յուշագրերը, մատուցուած ընկերվարական եւ այլ համաժողովներու, յստակ եւ վճռական կերպով հակառակ արտայայտուած են որեւէ ապստամբութեան, որեւէ զինեալ միջամտութեան, որեւէ պատերազմի՝ ընդդէմ խորհրդային իշխանութեան։ Մեր բոլշեւիկ աղբարիկներուն ծանօթ են նաեւ այն նկատումներն ու շարժառիթները, որոնք մեզ բերած են այս եզրակացութեան։

Այս բոլորին քաջածանօթ ըլլալով հանդերձ՝ մեր բոլշեւիկ երախայ իշխանաւորները օրն ի բուն կը յեղյեղեն վերոյիշեալ զրպարտութիւնները, որպէս զի արգիլեն Դաշնակցութեան հմայքին օրըստօրէական աճումը հայ ժողովուրդին մէջ եւ արդարացնեն իրենց հալածանքները Դաշնակցականներու դէմ։

Նոյնքան անհիմն է բոլշեւիկեան ղեկավարներու այն պնդումը՝ թէ քրտական շարժման ետեւ կանգնած է Անգլիա։ Դժբախտաբար իրողութեան երբեք չի համապատասխաներ այդ ենթադրութիւնը։ Անգլիոյ ներկայ ընկերվարական կառավարութիւնը մանաւանդ, կլանուած հնդկական, եգիպտական, պաղեստինեան բաղդորոշ հարցերով եւ առտնին խնդիրներով ոչ հակամիտութիւն եւ ո՛չ ալ կարողութիւն ունի էմպերիալիստական նորանոր նուաճումներու ետեւէ իյնալու։

Եւ բոլշեւիկ «յեղափոխականները» չեն վարանիր պարելու Թրքական անճոռնի եղանակով։ Անոնք չեն ամչնար գէթ իրենց որդեգրած նշանաբաններէն եւ իր ազատագրութեան համար կռուող փոքրիկ արի ժողովուրդի մը բնաջնջման համար ամէն աջակցութիւն ցոյց կու տան Թրքական բորենիներուն։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

3000 մեռեալ եւ վիրաւոր Թուրքերէն

Եգիպտոսի «Էլ Մոգաթթամ» թերթը կը հրատարակէ հետեւեալ ուշագրաւ տեղեկութիւնները, գրուած իր Պարսկաստանի թղթակցին կողմէ.—

Թուրքերը երբ շատ նեղեցին քիւրտ ապստամբները, անոնք ամրացան աւելի բարձր դիրքերու մէջ եւ գրաւեցին Մակուի եւ Պայազիտի միջեւ, Խորհրդային Հայաստանի հիւսիսը երկու լեռնաշղթաներ, որոնցմէ մէկը 5,200 մեթր, իսկ միւսը 3,960 մեթր բարձրութիւն ունի եւ որոնց գագաթները ձիւնապատ են։

Քանի մը հազար կը հաշուուին ապստամբները, որոնք զէնքեր եւ ռումբեր ունին. իսկ թուրք զինուորները չորս ֆրրգա են՝ այսինքն 30,000, ունին 100 լեռնային թնդանօթ եւ գնդացիրներ եւ 25 օդանաւ։ Հակառակ այս բոլորին սակայն, Թուրքերը չեն յաջողիր, որովհետեւ ապստամբները շատ քաջ եւ լաւ կռուող են։

Ապստամբութեան սկիզբէն ի վեր Քիւրտերը 10,000 մեռել, վիրաւոր եւ գերի տուած են. Թուրք բանակը 1500 մեռել եւ անկէ աւելի ալ վիրաւորներ ունեցած է։ Բացի այդ, Թուրքերը քանի մը հատ ալ օդանաւ կորսնցուցին։

Իսկ «Էլ Պալրագ» կը գրէ որ այժմ Արարատի շրջաններուն մէջ հանդարտութիւն կը տիրէ, որովհետեւ Թուրքերը օգնական ուժերու կըսպասեն եւ ներկայ ուժերով զսպումը անկարելի կը նկատեն։

Ի՞նչպէս պարտուեցան Քիւրտերը

Ստորեւ կուտանք Թրքական աղբիւրէ առնուած տեղեկութիւններ Արարատի դէպքերուն մասին, թուրք պաշտօնական զեկոյցներու խմբագրութեան ձեւը հինուց ծանօթ է մեզի, աւելորդ է անդրադառնալ, դիտել տանք միայն որ յաղթանակ կը փողահարեն առանց կռուի մանրամասնութեան մէջ մտնելու, ինչ որ իրաւունք կուտայ զանազան ենթադրութիւններ ընելու։ Իրականութիւնն այն է որ, նոյնիսկ եթէ Արարատը գրաւուած ըլլայ թուրքերու կողմէ, այդ դեռ չի նշանակեր թէ քրտական ապստամբութիւնը պարտուած ու քայքայուած է։ Կը հասկցուի թէ քիւրտերը տեղի տալով մէկտեղ գերազանց ուժերու ճնշման, յաջողած են կտրել պաշարման շղթան եւ քաշուիլ աւելի խորերը, ամփոփուելու եւ նոր ուժեր հաւաքելու համար։

Ըսել է, նոր չէ որ պիտի սկսի քրտական ապստամբութիւնը։

Իններորդ զօրաբանակի հրամանատար Սալիհ Փաշա, որ վարեց Արարատի զսպումի գործողութիւնները, զեկոյցով մը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ քրտական պարտութեան մասին.—

Գործողութիւնները սկսան Սեպտ. 7ին եւ աւարտեցան 12ին։ Երբ թուրք զինուորները սուիններով սկսան յարձակիլ, Քիւրտերը փախան Փոքր Մասիսի եւ Քարնեարըգի մէջտեղէն բայց Քօզլու ձորին մէջ հանդիպեցան մեր ձիաւորներուն, մեծ կորուստ կրեցին եւ ետ դարձան։ Աւազակները յետոյ փորձեցին Փոքր Մասիսի հիւսիսէն դառնալ եւ Սէրտար Պուլաքի վրայով փախչիլ։ Բայց մեր հետեւակները հասան եւ Արալըքի ուղղութեամբ կտրեցին անոնց ճամբան։

Մեր զինուորները աւազակներուն գտնուած տեղերէն աւելի բարձր տեղեր բարձրացան։ Այս կացութեան առջեւ, աւազակները լքեցին իրենց բոլոր հրացանները, գնդացիրներն եւ կենդանիները։

Հայ մը բռնուած Արարատի մէջ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն «Միլլիէթ»ի.— Արարատի մէջ ձեռք անցուած Հայու մը վրայէն գտնուեցան բազմաթիւ վաւերաթուղթեր, հայկական հրոսախումբերու մասին։

Կատարուած խուզարկութեան հետեւանքով ձեռք անցուած են փաստաթուղթեր, որոնք կը լուսաբանեն կացութիւնը։

Թրքական նոր գրգռութիւն մը Հայերու դէմ։ Լուրը կուտանք կատարեալ վերապահութեամբ եւ կասկածով։

Անգլիացին օժանդակա՞ծ են Քիւրտերուն

ԷՆԿԻՒՐԻ, 16.— Արարատի դէպքերուն գրգռիչներուն մէջ, կ'ըսուի թէ կը գտնուի նաեւ Անկլօ-Փերսան անուն անգլիական քարիւղի ընկերութիւնը։ Զրոյցներուն համաձայն, յիշեալ ընկերութիւնը լայն օժանդակութիւն ըրած է Քիւրտիստանի կազմութեան համար, պայմանաւ որ արեւելեան նահանգներուն մէջ գտնուած կարգ մը քարիւղի հանքերը իրեն տրուին։ Կը կարծուի թէ մասնաւորապէս այս պատճառով է որ ըմբոստները առատ զէնք ու ռազմամթերք ունեցած են։

Անօթութենէ մեռնողներու դիակներ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 17 (Ա.).— Արարատի ծերպերուն մէջ պահուըտածներուն մաքրագործումի գործողութիւնը աւարտելու վրայ է։ Աւազակներէն շատերը քարայրներուն մէջ մեռած գտնուած են։ Յայտնի եղած է որ ասոնք բաւական առաջ մեռած են անօթութեան հետեւանքով։ Կարգ մը պետեր, որոնք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ ՉԻ ԼՈՒԾՈՒԻՐ

Էնկիւրիէն տրուած լուրերու համաձայն միշտ կը կրկնուին այն զրոյցները թէ Ազգ. Մեծ ժողովը պիտի լուծուի եւ նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին։ Սէրպէսթ Ճիւմհուրիէթ կուսակցութիւնը դեռ ամէն կողմ կազմակերպութիւն չէ ըրած, եւ Ազգ. ժողովն ալ մէկ տարի պայմանաժամ միայն ունի։ Ուստի, այս օրերուն չորս տարուան ժողովի մը ընտրութիւնը նպաստաւոր պիտի ըլլայ Խալք կուսակցութեան համար։

Արժանահաւատ աղբիւրէ առնուած տեղեկութիւններու համաձայն, այս հաւանականութիւնը նախապէս խորհուած է թէեւ, բայց յետոյ հրաժարած են այս ծրագրէն։ Ժողովը լուծելու հաւանականութիւն չկայ այլեւս։ Միայն թէ, կարելի կը նկատուի որ Ճէմալ Հիւսնիւ պէյի բաժնուելուն վրայ, քանի մը գործավարներ ալ քաշուին։

ՉԱԽԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՏԵՂ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆ

Սեպտեմբեր 22ի արտակարգ նիստին առթիւ, Ազգ. Մեծ ժողովի սրահը կը յարդարուի։ Նոր կուսակցութեան երեսփոխաններուն համար մասնաւոր տեղ կը պատրաստուի։ Գործավարներու խորհուրդը յաճախակի նիստեր կը գումարէ, Ազգ. ժողովին ներկայացուելիք օրինագծերը պատրաստելով։

Վարչապետ Իսմէթ փաշա, այս առթիւ, կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի ժողովին մէջ։ Ազգ. ժողովէն առաջ, Խալք ժողով մը պիտի գումարէ եւ վարչապետը այնտեղ ալ ընդարձակ ճառ մը պիտի խօսի մասնաւորաբար նոր կուսակցութեան կազմութեամբ առաջ եկած կացութեան մասին։

ՍԷՐՊԷՍԹ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Գոնիայի մէջ պաշտօնապէս կազմուած է Ֆէթհիի կուսակցութեան մասնաճիւղը. կուսակալութիւնը արձանագրած ըլլալով տրուած յայտագիրը (պէյաննամէ)։

Որոշուած է մասնակցիլ Գոնիայի Թաղապետական ընտրութեանց, եւ ձեռնարկուած է թեկնածուներու ցանկին պատրաստութեան։ Որոշուած է նոյնպէս «Տույկու» անուն թերթ մը հրատարակել, իբր մասնաճիւղին օրկան։ Արտօնութիւնը առնուած է արդէն։

** Զօնկուլտաքի մէջ ընդհանուր համակրանք կայ նոր կուսակցութեան հանդէպ, բայց ժողովուրդը կարծես սպասումի շրջան մը կ'անցնէ։ Բայց եւ այնպէս, քանի մը ծանօթ անձեր դիմած են Ֆէթհի պէյի եւ խնդրած որ օր առաջ մասնաճիւղ մը բացուի։ Դիմողներուն մէջ կայ անձ մը, որ ժամանակին զէնքի ընկեր եղած է Ֆէթհի պէյի, Աֆրիկեան Տրիպոլիսոյ կռիւներու ընթացքին։

Նկատելով որ Սէրպէսթ կուսակցութիւնը դեռ կազմուած չէ, Խալքը մինակը պիտի մնայ Թաղապետական ընտրութեանց մէջ, եւ անկասկած պիտի յաջողի։

ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ ՅՈՒՍԱԼԻՑ ԵՆ

ԻԶՄԻՐ, 17.— Սէրպէսթ կուսակցութեան այստեղի Օճախը տենդագին կ'աշխատի։ Միւս կողմէ Թաղային կազմակերպութիւններ կ'ըլլան։ Մեծ յոյս կայ թէ շրջաններու Թաղապետական ընտրութեանց մէջ պիտի շահին նոր կուսակցութեան թեկնածուները։

** Ագհիսարի Օճախը կազմուած եւ գործի ձեռնարկած է, Օճախին մաս կը կազմեն մտաւորական եւ հանրապետական երիտասարդներ։ Գաւառակներու եւ գիւղերու մէջ ալ կազմակերպութեան սկսուած է։

ՔԵՄԱԼԻԶՄԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐԿՃՂՈՒՄԸ

Իզվեստիա բոլշեւիկեան պաշտօնաթերթը այս խորագիրով գրած է (20 օգոստ.) հետեւեալ առաջնորդող յօդուածը, զոր կու տանք ամբողջովին:

Թուրքիոյ նոր կուսակցութիւնը կը կոչուի «ազատ հանրապետութեան կուսակցութիւն» որուն գլուխը կը գտնուի Ալի Ֆէթհի պէյ, Փարիզի նախկին Թուրք դեսպանը:

Այդ կուսակցութեան շարքերը մտան Թուրք Ազգ. Ժողովին մօտ 65 երեսփոխաններ: Ուշագրաւ է այն լուրը թէ Մուստաֆա Քէմալի քոյրն ալ մտած է նոր կուսակցութեան մէջ: Ինքը հանրապետութեան նախագահը անհրաժեշտ համարեց հաւաստել թէ անաչառ պիտի գտնուի երկու կողմերուն հանդէպ, պայմանով որ նոր կուսակցութիւնը հետեւի «աշխարհիկ հանրապետութեան» սկզբունքներուն: Եւ հաստատելու համար՝ ատիկա, հեռացաւ Խալք կուսակցութեան կազմէն:

Նոր կուսակցութեան ծրագիրին մէջ կան բնորոշ կէտեր, մենաշնորհներու ջնջումը, օտար դրամագլուխին հանդէպ բարեացակամութիւն, դրացի երկիրներու հետ բարեկամութիւն, եւ յիշուած է թէ ցանկալի է «աւելի սերտ համագործակցութիւն Ազգերու Դաշնակցութեան հետ»: Դրամատիրական սակարանը նոր կուսակցութեան լուրին պատասխանեց թրքական արժեթուղթերու բարձրացումով: Օտար մամուլը գրեց թէ հաւանական է որ Իսմէթ փաշան հրաժարի եւ իշխանութեան գլուխ անցնի Ֆէթհի պէյը:

Ահա համառօտ կերպով այս է Թուրքիոյ վերջին օրերու կացութիւնը: Թերի ըլլալով հանդերձ քաղուած տեղեկութիւնները, մեզի բաւական նիւթ կը հայթայթեն թրքական անցուդարձին նշանակութեան մասին, այնպէս որ կարելի է պարզել պատճառները եւ հանել եզրակացութիւն մը:

Այն փաստը, որ կազմուած է նոր կուսակցութիւն եւ Թուրքիա կ'անցնի երկու-կուսակցութեան սիստէմին, մասնաւոր զարմանք չի պատճառեր: «Խալք» կուսակցութեան «միահեծանութիւնը» զգալի չափով արհեստական էր եւ կը պահպանուէր միայն Մ. Քէմալի անձնական հեղինակութեան ուժով: Խալք կուսակցութիւնը կազմալուծուեցաւ եւ ըստ էութեան բաժնուեցաւ երկու թեւի, ընդդիմադիր փոքրամասնութեան ղեկավարը դառնալով Ֆէթհի:

Այս երկուութիւնը իր արմատներն ունէր Թուրքիոյ ընկերային կազմին մէջ, այնքան ատեն որ թուրք քաղքենիութիւնը (գլխաւորապէս ծովեզերեայ շրջաններուն մէջ), տնտեսապէս կապուած ըլլալով արտաքին շուկային եւ օտար դրամագլխին հետ, տենչանօք կը նայէր Էնկիւրիի ազգայնական քաղաքականութեան վրայ, եւ չէր ծածկեր իր ցանկութիւնը աւելի զիջող քաղաքականութիւն մը վարելու համար Արեւմուտքի հանդէպ: Խալք կուսակցութեան հիմնական կորիզը, որ կը կռթնի ներքին շուկային կապուած քաղքենի, փոքր քաղքենի տարրերուն եւ գիւղացիութեան վերին խաւերուն, ղեկավար դեր մը կատարեց թրքական վերջին յեղափոխութեան ընթացքին, նոյնպէս տնտեսական շինարարութեան վերջին տարիներուն:

Ընդդիմադիր տրամադրութիւնները,— որոնք նախապէս արտայայտուեցան արտակուսակցական զանազան խմբակցութիւններու կազմակերպումով,— այս վերջինները ջախջախուելէ յետոյ, ծածկուեցան ղեկավար կուսակցութեան դժգոհ խաւերուն մէջ, եւ ի վերջոյ կեդրոնացան Ֆէթհիի վրայ: Ֆէթհի նկատուեցաւ ընդդիմադիր տրամադրութիւններու համար ընդունելի անձնաւորութիւն, որովհետեւ, ազգային շարժման գլխաւոր ղեկավարներէն մէկն ըլլալով հանդերձ եւ նոյն ատեն անձնական բարեկամը Մուստաֆա Քէմալի, անտեղեակ չէր Էնկիւրիի քաղաքականութեան մէջ նկատուած թերութիւններէն: Ծանօթ է Ֆէթհիի հաշտուող գիծը Անատոլուի երկաթուղիի հարցին մէջ, տարբեր դիրքը հանրապետական սահմանադրութիւնը ընդունելու, խալիֆայութիւնը ջնջելու խնդիրներուն մէջ, վերջապէս Ֆէթհի չէր ուզեր, որ 1925ին քրտական շարժումը ճնշելու համար խիստ միջոցներու դիմուած ըլլայ: Այս վերջին հարցին մէջ իր երերուն դիրքը յանգեցաւ վարչապետութենէ հրաժարման եւ ընդհանրապէս ներքին քաղաքականութեան ասպարէզէն հեռացման:

Ֆէթհի, իբրեւ Փարիզի դեսպան, քանի՛ անգամ թուրք կառավարութեան թելադրեր է, ինչպէս կը հաւաստէ օրագրողներու հետ իր մէկ տեսակցութենէն, փոխել իր քաղաքական գիծը եւ աւելի զիջում ցոյց տալ Արեւմուտքի հանդէպ: Նոյն ատեն Պրիւքսէլի եւ Ժընեւի մէջ բանակցութիւններ է վարեր Մուսուլի մասին:

Եւ այսպէս Ֆէթհին հանդիսացաւ ամենայարմար անձը, որպէսզի իրմով ձեւակերպուի քէմալիզմի երկճղումը, երկու հիմնական խմբակներու բաժանման զարգացումը: Այսպէս երկու խմբակները կը մտնեն պայքարի մէջ:

Ելմտական վիճակը տագնապ մը ստեղծած էր: Զանազան համաձայնագիրերով, Թուրքիա, սուլթանական կառավարութեան հին պարտքերուն հաշւոյն եւ Անատոլու-Պաղտատ երկաթուղիի գիծին համար պէտք է վճարէր տարեկան 2 միլիոն ստերլին: Դեռ ուրիշ պարտքեր ալ կային, այնպէս որ արտասահմանին պէտք էր վճարել 8 միլիոն ստերլին: Այս պարտքերը եղան պատճառ, որ թրքական լիրան իյնայ:

Ելմտական այս տագնապը ա՛լ աւելի սաստկացաւ՝ երբ վրայ հասաւ համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամային տագնապը, որուն պատճառաւ Անատոլու չկրցաւ ապրանք արտածել եւ այդ ապրանքներուն գիներն ալ ինկան: Այս ամէնուն աւելցուցէք վերջին տարիներու անբերրի վիճակը, որ խախտեց զէշ կերպով Թուրքիոյ առեւտրական հաւասարակշռութիւնը: Այս դժուարութիւններէն դուրս ելլելու համար, կառավարութիւնը մշակեց տնտեսական ծրագիր մը, որ 100,000,000 լիրա կը յատկացնէր գիւղացիներուն (անշուշտ գիւղացիներու վերին խաւերուն), իբրեւ վարկ, ինչպէս նաեւ անասնաբուծութեան, անտառային արդիւնաբերութեան եւ հիւսուածեղէնի պատրաստութեան զարգացման համար:

Կառավարութիւնը չքալեց հողագործական արմատական բարեփոխութիւններու ճամբան, ինչ որ թերեւս բարձրացնէր գիւղի լայն խաւերու բարեկեցութիւնը եւ գիւղատնտեսութեան նուիրուած տարրերուն գնումի պահանջները, այսպէսով ապահովելով աճող արդիւնաբերութեան համար վաճառման լայն շուկայ: Չհամարձակելով արմատական փոփոխութիւններ կատարել ներքին քաղաքականութեան մէջ, քէմալականները սկսան ելք փնտռել,— Օտար դրամատէրերու հետ բանակցութիւն վարել՝ 30—40 միլիոն լիրայի փոխառութիւն մը կնքելու համար, այն յոյսով թէ պիտի կարենան իրագործել տնտեսական ծրագիրը այդ դրամով:

Պարզուեցաւ, սակայն, որ այդ ճամբան որքան պարզ նոյնքան ալ վտանգաւոր է, եթէ ոչ կործանարար՝ Թուրքիոյ համար:

Փոխառութեան մասին խօսել է առ այժմ, օտար մասնագէտները արտօնութիւն ստացան Թուրքիա դրկել փորձագէտներ, հետազօտելու եւ քննելու համար երկրին տնտեսական վիճակը, եւ «առողջացնելու» կարելիութիւնները:

Մերձաւոր Արեւելքի նոր Տօքսի դերին մէջ, Էնկիւրի գնաց օսմանեան հանրային Պարտուց վարչութեան փոխտնօրէն Ռիստ: Յունիսի վերջերը Էնկիւրիէն հեռացաւ, շարք մը խորհրդակցութիւններ կատարելէ յետոյ կառավարական մարդիններու հետ: Անոր կարծիքները լոյս չտեսան, սակայն որոշ կը թուի որ համաշխարհային դրամատէրերը փոխառութիւնը կնքելու համար պայման կը դնեն «առողջացնել» Թուրքիոյ տնտեսական կացութիւնը օտար փորձագէտներու հսկողութեան տակ: Նոյն ատեն Թուրքիայէն կը պահանջեն «երաշխաւորութիւն»:

ՏՆՏԵՍ. ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԱՐԺԱՆԹԻՆ

Փաստ է, որ տնտեսական տագնապը բռնած է ոչ միայն Եւրոպան, այլ նաեւ ամբողջ Ամերիկան՝ հիւսիսէն մինչեւ հարաւ, այդպէսով ստանալով համաշխարհային տնտեսական տագնապի ընդհանուր բնոյթը:

Այս ինքնակոչ ու անախորժ հիւրը Եւրոպայէն իր թեւերը այս կողմ պարզեց անցեալ տարի աշնան վերջերը, առաջին առթիւ տագնապի մատնելով Հիւս. Ամերիկայի Նահանգները: Սկզբնական շրջաններուն այնքան ալ զգալի չեղաւ. բայց երբ այդ շրջանէն անմիջապէս վերջ, արագօրէն տարածուելով բռնեց ոչ միայն միջին Ամերիկան, այլ նաեւ, այս տարուան սկիզբէն ի վեր ամբողջ Հարաւային Ամերիկան իր զանազան հանրապետութիւններով, այն ժամանակ միայն պատկերը կատարեալ եղաւ:

Ներկայ տնտեսական տագնապի առաջին ու գլխաւոր ազդանշաններէն մէկը պէտք է համարել գիներու ընդհանուր անկումը: Վերջին տարիներս, շուկաներ շատ անգամ անկումներու կ'ենթարկուին, ստեղծելով քաոսային կացութիւն մը: Բաւական է մատնանշել, որ 1929 թուի աշունէն սկսեալ մինչեւ այս տարուան մայիսը հացահատիկի արժէքը ինկած է հարիւրին 30ով, շաքարը հարիւրին 38. մետաղը հարիւրին 46, բրդեղէնը հարիւրին 40, բամբակը հարիւրին 26 եւլն.: Իսկ շատ մը երկիրներ, ինչպէս օրինակ Պրազիլիան, որու սուրճի արտահանութեան տոկոսը, ինչպէս ծանօթ է, կը հաւասարի համաշխարհային ընդհանուր սուրճի արտահանութեան 3/4ին, եւ որ կ'ապրի միայն սուրճի եկամուտով, ստիպուած է հրակայական քանակութեամբ սուրճ փճացնել, ուղղակի ծով պարպել, որպէսզի կարելի ըլլայ գոնէ այդ ձեւով գինը պահել: Ի հարկէ, Պրազիլիան բացառութիւն մը չէ:

Գիներու անկումէն վերջ, կործանիչ տեղ մը կը բռնէ նաեւ օրն օրին նուազող ընդհանուր արտահանութիւնը: Կարգ մը երկիրներ այս ուղղութեամբ միանգամային տխուր պատկեր կը ներկայացնեն: Այսպէս օրինակ, Գերմանիոյ տարեկան արտահանութիւնը, որ նախորդ տարին 1,231 մարքի կը հաւասարէր, այս տարի իջած է 977 միլիոն մարքի, այսինքն հարիւրին 29ով: Մեծն Բրիտանիա, որու արտահանութիւնը առաջնակարգ տեղերէն մէկը հաշուէր, այս տարի 71 միլիոն ֆունտ ստեռլինէն, իջած է 55 միլիոն ֆունտ ստեռլինի, թիւ մը, որ իր նախընթացը չէր ունեցած 1913էն ի վեր:

Բացառութիւն չէ կազմած նաեւ տոլարճիներու հայրենիքը որու արտահանութիւնը 426 միլիոն տոլարէն պակսած է մինչեւ 334 միլիոն տոլարի, կամ 21ու կէս առ հարիւրի. երեւոյթ մը Եանկիներու աշխարհակուլ ախորժակին համար, վերջին հնգամեակին մէջ ամենանուազագոյն չափանիշն է:

Գիներու անկումէն, արտահանութեան նուազումէն վերջ, իբրեւ ամէջական շարունակութիւն կուգայ անգործութիւնը: Այս վերջինը տնտեսական ներկայ տագնապին մէջ կոչուած է ամէնէն գործնական ու կործանիչ դերը կատարելու: Ներկայիս, չկայ երկիր մը, որ առաւել կամ նուազ չափով, ծանր կերպով չտքայ անգործութեան բեռին տակ:

Գերմանիոյ անգործներու թիւը այսօր կը հասնի մօտ 2 միլիոն 700,000ի, որ եթէ ընտանիքներով միասին հաշուելու ըլլանք պիտի հաւասարի մօտաւորապէս 13 15,000,000 կիսաքաղց մարդկային բանակի մը:

Անգլիոյ անգործութիւնը որ դեռ եւս Մայիս 20ին կը հաւասարէր 1,720,000ի, այսօր ին արդէն 2,060,444ի բարձրացած է, այսինքն երկու ամիսէն դեռ քիչ մը պակաս ժամանակամիջոցին, անգործութիւնը աւելցած է:

Գործազրկութեան առաւել կամ նուազ թիւեր կը ներկայացնեն նաեւ եւրոպական այլեւայլ պետութիւնները, բայց այս երկու թիւերն ալ բաւական են ցոյց տալու տխրող կացութիւնը, մանաւանդ, որ այս նոյն էջերուն մէջ ընթերցողը օրն օրին պէտք եղած թիւերուն կը հանդիպի:

Մեր նպատակն էր այս քանի մը թեթեւ ակնարկէն վերջ ցոյց տալ անոր անմիջական անդրադարձումը Արժանթինի վրայ, այսինքն այն հեռաւոր անկիւնը ուր, ինչպէս սկիզբէն ըսինք, տասնեակ հազարէ մը աւելի մեր հայրենակիցները օրն օրին կեանք քարշ կուտան ենթակայ ըլլալով ի հարկէ օրուան տիրող կացութեան:

Ըսինք, որ տնտեսական ծանր տագնապը Հարաւ. Ամերիկա մուտք գործեց այս տարուան սկիզբները, ու աստիճան առ աստիճան տարածուեցաւ բոլոր հանրապետութիւններու վրայ: Բնական է, որ առաջին ու գլխաւոր հարուածը Արժանթին պիտի կրէր իբրեւ հանրապետութիւն մը որ Հարաւ. Ամերիկայի մէջ եղած հանրապետութիւններէն ամէնէն աւելի շատ պէտք ունի արտաքին աշխարհի օժանդակութեան, որով եւ անմիջապէս կապուած է դուրսի աշխարհի հետ: Ի միջի այլոց, եղած հանրապետութիւններէն ամէնէն աւելի հայաշատն է: Հարաւային Ամերիկայի հայկական կեանքը կեդրոնացած է Արժանթինի մէջ գլխաւոր կեդրոնն ունենալով, մայրաքաղաք Պուէնոս-Այրէսը:

Ներկայիս, այստեղ գոյութիւն ունեցող տնտեսական կացութիւնը, աւելի ճիշդ տագնապը, իր տեսակին մէջ, մինչեւ հիմա եղածներէն ամէնէն վատթարագոյնն է:

Տարուան առաջին իսկ հնգամսեակին Արժանթինի արտահանութիւնը պակսած է մօտաւորապէս հարիւրին 40: Այս անկումը շարունակութիւնն է անցեալ տարուան, երբ հանրապետութեան արտաքին առեւտուրի մէջ որոշ նուազումներ նկատուեցան,

Մինչեւ 1928 թուին, Արժանթինի արտահանութիւնը կը հաւասարէր 500 միլիոն ոսկեդրամ փէզոյի: 1929ին սոյն գումարը հարիւրին 26ով նուազած է: Իսկ այս տարուան առաջին հնգամսեակին արտահանութիւնը իջած է 155 միլիոն ոսկեդրամ փէզոյի: Ըստ տնտեսագէտներուն, եթէ այս թաւալագլոր անկումն ու նուազումը շարունակուին տարուան վերջը, Արժանթինի պետական պիւտճէին մէջ խոշոր բաց մը պիտի գոյանայ:

Բացի արտահանութեան նուազումէն, երկրի տնտեսութեան վրայ զուգընթացաբար կ'ազդէ նաեւ տեղական դրամի անկումը: Այս երեւոյթը արդէն ամիսներէ ի վեր շարունակաբար կը տեւէ, ու հակառակ նորանոր փոխառութիւններուն որ վերջին ժամանակներս կնքուեցան Միացեալ Նահանգներու հետ, տեղական դրամը այժմ կորսնցուցած է իր արժէքի 20 առ 100էն աւելի:

Այս օրերս ամերիկեան շուկաներու հացահատիկի ծանօթ կեղծ աղմուկին վրայ, տեղական շուկան ալ քիչ մը իբար անցաւ ու արագօրէն սկսաւ տեղական ոսկիի բարձրացումը, բայց անմիջապէս վերջ, երբ ստուգուեցաւ թէ Հիւսիս. Ամերիկեան ցանքի ոչ մի նուազում ունի, այլ միայն եգիպտացորենն է, որ 15 միլ. թօնոյով պակաս պիտի ըլլայ անցեալ տարուան վրայ, նորէն սակարանը շարունակեց նուազ գին տալ տեղական արժեթուղթին:

Նմանօրինակ անկումը խոշոր վնասներ կը պատճառէ Արժանթինի ազգային տնտեսութեան, որու գումարը արդէն միլիոններու կը հասնի: Վերջին պարագան անմիջականօրէն կ'անդրադառնայ առանց այն ալ խախուտ ու թոյլ ժողովրդական տնտեսական կացութեան վրայ:

Բացի համաշխարհային տնտեսական տագնապի ընդհանուր կացութենէն, տեղական արժեթուղթի օրն օրին պակսող գինը, Արժանթինի ընդհանուր եկամուտի վրայ զգալի կերպով կ'ազդէ նաեւ մաքսային նոր օրէնքներորոնցմէհսկայական եկամուտներ ունէր պետութիւնը:

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԱԼԱԳԵԱԶԻ ՔՐԴԵՐԸ

Երեկոյեան արեւը իր վերջին բոցերն էր սփռում: Նրա ճառագայթները, բաժանուելով երկրից, անյայտանում էին Ալագեազ եւ Արարատ լեռների հեռու ձիւնապատ բարձունքների ետեւը, ոսկեզօծելով նրանց գագաթները:

Մենք կամաց բարձրանում էինք սարն ի վեր: Մեր վերելքը տեւեց մօտ 3.4 ժամ: Յանկարծ ես նկատեցի «կոնը»: Կոնը — սա այծի մազերից գործուած վրան է: Երբեմն այդ վրանները ջոկ-ջոկ են լինում արօտատեղերում, երբեմն էլ խմբւում են գիւղի խրճիթների նման: Վրանների այդ խմբակը Քրդերի մէջ կոչւում է «օբա»:

«Օբա»ն ներկայացնում է մի փոքրիկ համայնք, բաղկացած մի քանի տնտեսութիւններից: Այդ համայնքի գլուխ կանգնած էին բէկերը կամ հարուստ մարդիկ: Օբայի առաջնորդը կամ «օբաբաշին», ինչպէս նրանց կոչում են Քրդերը, վարձում էին նախրի համար հովիւներ եւ բաժանում էին արօտատեղերը: Օբաբաշին օբայի տէրն է: Ով ուզում է մնալ համայնքի մէջ, իր ոչխարներն ու այծերը միացնում է օբաբաշիի հօտին եւ տալիս է նրան հարիւր ոչխարից 5 — 6ը, այսինքն քսան ոչխար արածացնելու համար մէկ գառը: Սա այդ ռայոնի բոլոր քոչւոր Քրդերի մէջ ընդունուած գինն է:

Խորհրդայնացումից յետոյ օբաբաշիները, մեծ մասամբ, ընտրւում են քոչւորների ընդհանուր ժողովներում: Օբան կազմւում է քոչից առաջ միմիայն ամառուայ համար եւ շարունակում է իր գոյութիւնը մինչեւ ուշ աշուն, երբ Քրդերը վերադառնում են ձմեռանոցները: Այն ժամանակ կազմւում են արդէն քոչւորների ձմեռային համայնքները:

Պէտք է նկատել, որ օբաբաշիների ընտրելուց յետոյ, աղքատ քոչւորների վերաբերմամբ չկայ այլ եւս այն ճնշումն ու շահագործումը, ինչպէս այդ առաջ էր: Այժմ օբան ներկայացնում է դեմոկրատական նահապետական համայնք, որտեղ բոլոր անդամները օգտւում են միատեսակ իրաւունքներով, բայց նախագահի հեղինակութիւնը կախուած է նրա անձնական յատկութիւններից...

Որովհետեւ օբաները ցրւած են լեռան կիրճերում եւ ընդհանրապէս ծածկւած են [illegible] կանաչով, այդ պատճառով հեռուից չափազանց բանաստեղծական տպաւորութիւն են թողնում: Մինչեւ բաւական է մօտենալ, որպէսզի հիասթափւիս նրանցից եւ նրանց սարք [illegible] կարգից: Վրանները կեղտոտ են: Մուտքի մօտ, աջ անկիւնում դրուած է կրակը («քուչիկ»), որի ծուխը տարածւում է ամբողջ վրանի մէջ, եւ այդ պատճառով տնային իրերը մրոտւած են եւ սեւացած: Միեւնոյն վրանի մէջ ե՛ւ քնում են, ե՛ւ ուտում, ե՛ւ ամենահասարակ ձեւով պատրաստում կաթնամթերքներ — պանիրը, իւղը, եւ այլն: Կահ կարասիք չէք տեսնի: Վրանի մէջ դրուած են մեծ ու փոքր ղազաններ, որոնց մէջ եփում են կաթը եւ կերակուրը:

Մենք մօտեցանք օբային [illegible] մտանք գիւղխորհրդի կին [illegible] խագահի վրանը: Նախագահը դուրս վազեց մեր առաջ, բռնեց իմ ձիու սանձը, առաջարկելով անպայման իջնել եւ ճաշել կամ մի բան ուտել (Քրդերի մէջ հիւրասիրութիւնը պատիւ ունի, եւ նրանք ընդհանրապէս հիւրասէր են):

Մենք իջանք ձիերից եւ մտանք վրանը: Մեր ձիերը իրարից հեռու արածւում էին: Գիւղխորհրդի նախագահուհի [illegible] մատը մօտեցաւ մեզ եւ սկսեց պարծենալ իր նւաճումներով.

«Այս տարի մենք ունենք մանկական հրապարակ,— ասում է նա: Սկզբում հրապարակը բացելու ժամանակ բէկերը [illegible] լակները եւ քրդական շէյ[illegible] ու փիրերը սուտ լուրեր տարածում մեր հրապարակի մասին, որ իբր թէ երեխաներին խլելու են եւայլն: Նա [illegible] չանցաւ եւ ժողովուրդը համոզւեց, որ դա պրովակացիա է, [illegible] սկսեցին իրենք էլ բերել իրենց երեխաներին: Եւ այժմ բերում են նոյնիսկ հարեւան քոչւորները [illegible]

Մանկական հրապարակի վարժուհին Քրդուհի էր, որ [illegible] աւարտել էր Երեւանում կուրսեր եւ այժմ եկել էր լեռներն [illegible] խառնելու ժողովրդի մէջ: [illegible] Քրդուհին կարճ մազերով, [illegible] դիմագծերով, խոշոր արտայայտիչ ու սեւ աչքերով [illegible] ցնում էր մեզ իր առանձնա[illegible]տուկ գեղեցկութեամբ: Նա [illegible] տեցաւ բոլորիս, ձեռք տալով [illegible] նստեց մեր կողքին: Նա հիացմունքով էր պատմում իր [illegible] խատանքի մասին, իսկ յետոյ [illegible] աւելացրեց. «Բայց ինձ հա[illegible] ծում են հակախորհրդային տարրերը՝ կուլակները, բէկերը եւ շէյխերը: Նրանց դուր չի գալիս իմ եւրոպական զգեստ[illegible] կտրած մազերս: Բայց ես [illegible] վախենում, կանայք իմ կողմն են, եւ ես ազատ ժամանակ պարապում եմ նրանց հետ [illegible]

Քրդերն ունեն ժողովրդական հարուստ բանաստեղծութիւն [illegible] վերջինս ծանօթ է բոլոր օտարներին, որոնք եղել են Քրդերի մէջ: Այդ բանաստեղծութիւնը բաղկացած է ժողովրդական երգերից, որոնք թարգմանւած են գերմաներէն, [illegible] լիերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով:

Քրդուհիները հաւաքւեցին [illegible] ուզում էին լսել մեզ: Բա[illegible] դուրս եկաւ, որ դրանք վերջերս կազմակերպւած պատուիրա[illegible] հիններն են, որոնց ղեկավարն է ուսուցչուհի Ջավահիրը:

Մենք զրոյց ունեցանք [illegible] բանց հետ կենցաղի բար[illegible] ման մասին: Մի երիտասարդ պատուիրակուհի բարձրացաւ [illegible] դից, սկսեց ձեռքերով շարժ[illegible] ներ կատարել եւ բացագ[illegible] կարագ պատրաստելու [illegible] հասարակ ձեւը՝ «Մեզ [illegible] ւոր են սերզատներ [illegible] գործիքներ», ասաց նա: [illegible]

Այստեղ կարագը [illegible]

…ն են հետեւեալ ձեւով. կ…թը …ւմ են, իսկ յետոյ նրանից …ատուում են մածուն, որից …մածունն ածում են տի… մէջ: Տիկը կախուած է ե…ռաքերից, գետնից մօտա…պէս երկու արշին բարձր, …ն սկսում են հրել այս …յն կողմից: Այդ մինչող …ժողը օրում հարում են …ւ հազ մի կիլօ կարագ: …նք տեսանք, թէ ինչպէս …ցին հնձայական աշխա…նք է թափում այդ գործի …այ:

…Մեր զրոյցը վերջացաւ: Ես …րցնում եմ. «Իսկ ո՞ւր են ձեր …մարդիկ, ո՞ւր են գնացել»: — Նրանք գնացին խոտ քա…լու, — պատասխանում են …ն բրդուհիները:

…Մենք բարձրացանք Ղըզըլ…արէթ, իսկ ներքեւում յայտ…Ամբերդ կիրճում երեւում …ն խոտ հարողները: Այստեղ …ական լեռներում խոտհարքն …ւում է յուլիսի վերջից, իսկ …քանի տեղերում նոյնիսկ …ստոս ամսից:

…Մենք գտնւում էինք ծովի …կերեւոյթից չորս եւ կէս հա…ր ոտնաչափ բարձր: Դա Ա…ցեաց սարն էր: Ալագեազն …կ մատչելի է, քան թէ Ա…րատը, որը գրաւում է մար…ւ ուշադրութիւնը գրեթէ …միայն իր քարերով:

…Ալագեազի շրջանի Բրդերը …առավարւել են իրենց ցեղա…խներով:

…չեն վարչական բաժանումն …ու ցեղերի անհետացաւ վերջ…պէս: Այժմ ստւեր անգամ չի …նացել բէկերի նախկին տիրա…ւթիւնից:

…ին ցեղային կազմութեան …երակաների վրայ հանդէս ե…ն գիւղական խորհուրդները:

…Ալագեազ Բրդերի նահապե…ական եւ ֆէոդալական ցեղա…ն ազէժից ոչինչ չմնաց: Եթէ …նոց կենցաղի փշրանքները …ղ տեղ դեռ կլի մնում են, դա …ացատրւում է մի կողմից, …անց քոչւորական կեանքի …յմաններով, որոնք հնարա…ութիւն չեն տալիս Բրդերին …որդակից լինելու կուլտու…յին:

…Այժմ քրդական գիւղերում …000 բնակչութեան համար …ցել են 18 դպրոց (ցարիզմի …անակ 125.000 քիւրդ բը…կչութիւնն ունէր մէկ դպրոց), …ուցել են կաթնային գոր…րան եւ շոգաղացներ: Երեւա…ւմ բացւել են ուսուցչական …սներ Բրդերի համար: Բաւն …րդ երիտասարդներ ուղարկ…ն Լէնինգրադ Արեւելեան …ստիտուտը: Հեռու չէ այն օրը …ր քիւրտ աշխատաւորները …ննեան գիտական ուժեր ի…ց մէջ:

ԱՐԱԲ ՇԱՄԻԼՈՎ.
(Պրոլետար)

…արդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ԱՂՄՈՒԿԸ

Առնէք մը վեր ամերիկեան եւ եւրոպական թերթերը շատ կը գրաղին աղմուկի հարցով, որ մեծ քաղաքներու բնակիչներուն հանգիստը խռովելու բնոյթն ունի, եւ սկսած է օրէ օր վրդովիչ հանգամանք մը առնել մասնաւորապէս բազմամարդ վայրերու մէջ, ուր օրն ի բուն կը լսուին վայրաշարժներու սուլիչին ձայները, ինքնաշարժ կառքերու փողերուն հնչիւնը, ինքնաշարժ հեծանիւներու անտանելի ժխորը, եկեղեցիներու զանգակներուն ձայնը, բարձրախօսներու կամ T. S. F.ի նուագները, ձայնագիր գործիքներուն աղմկալից երգերը, փողոցներուն անվերջանալի աղմուկը եւն.։

Տոքթ. Փորթիէ՝ Փարիզի բժշկական ակադեմիային ժեկոյց մը տուած է, որով իրաւամբ դիտել կուտայ թէ՝ րդի քաղաքակրթութեան աչքի զարնող յատկանիշը աղմկայարոյց ըլլալն է. բոլոր բազմամարդ քաղաքներու մէջ աղմուկը իրական պատուհաս մը եղած է մարդոց համար, որ ո՛չ թէ միայն մեր առօրեայ կեանքին մէջ մեզի տաղտուկ ու անհանգստութիւն կը պատճառէ, այլ նաեւ կուգայ խռովելու նոյնիսկ մեր գիշերուան հանգիստը: Շատեր սկսած են այս մասին գանգատ յայտնել եւ յանուն իրաւունքի եւ ընդհանուր առողջապահութեան՝ պահանջել որ չափ մը դրուի աղմուկին եւ ի հարկին վերցնել աւելորդ աղմուկները: Այդ բողոքները արձագանգ գտած են նաեւ մամուլին մէջ, ուր կը խօսուի աղմուկներու պատճառած վնասներուն մասին, ըլլա՛յ հիւանդներուն, ըլլա՛յ քաջառողջ մարդոց համար:

Արդարեւ, սիրտը եւ ջղային դրութիւնը խորապէս կ'ազդուին յաջորդական կամ յարատեւ աղմուկներէն, շնչերակային ձնշումը կ'աւելնայ, ջղային զգացողութիւնը կը խանգարուի եւ գրգռականութիւնը կ'աճի, ու աւելի կը կենճռոտին ջղային դրութեան անհրաժեշտ ու բնականոն գործառնութիւնները, որոնք կեանքի ներկայ դժուարին պայմաններուն մէջ ա՛լ աւելի ենթակայ են վնասուելու կամ խաթարուելու։

Փորձերը հաստատած են թէ աղմուկներէն խռովուած քուն մը, նոյն իսկ երբ աղմուկը սովորական ըլլայ, նուազ վերանորոգիչ է. ասկէ զատ, աղմուկը ընդհանուր առմամբ ուղեղին յոգնութիւն կը պատճառէ, մարդուն բնախօսական հանգիստը կը խռովէ եւ կը խանգարէ ներքին գործարաններուն ներդաշնակ ու կանոնաւոր գործունէութիւնը: Աստմոքսը մասնաւորապէս կը կրէ աղմուկին ազդեցութիւնը. անախորժ եւ ուժգին երաժշտութիւն մը, թնդանօթի որոտումը ընդոստ կը պրկեն ստամոքսին մկանները եւ կը խանգարեն անոնց կծկումներուն կանոնաւորութիւնը: Ժխորի կամ խլացուցիչ աղմուկին ազդեցութեան տակ մարսողութեան կշռոյթը 25 առ հարիւր համեմատութեամբ կը դանդաղի:

Տոքթ. Գրի եւ փրոֆ. Մորկան ամերիկեցի բժիշկները լուրջ ուսումնասիրութիւններըրած են աղմուկի մասին, մատնանշելով անոր վնասները մարդուն առողջութեան եւ վերլուծելով անոր՝ ազդեցութիւնը աշխատանքի արտադրութեան վրայ:

1906ին արդէն Նիւ Եօրքի մէջ Ամերիկացիք հիմնած էին ընկերակցութիւն մը, որուն նպատակն էր տեղական իշխանութեանց ուշադրութիւնը հրաւիրել փողոցի այն աղմուկներուն վրայ, որոնք աւելորդ են եւ որոնցմէ կարելի է խուսափիլ: Նոյն տարին Լոնտոնի եւ երկու տարի վերջ ալ Պերլինի մէջ նմանօրինակ ընկերակցութիւններ կազմուեցան:

Ֆրանսայի մէջ Touring-Clubը առաջին անգամ ըլլալով նախաձեռնութիւնն ունեցաւ պայքարելու աղմուկին դէմ, եւ Փարիզի Բժշկական Ակադեմիան, յանձնաժողով մը կազմեց քննելու խնդիրը: Ֆրանսական կառավարութիւնը իր կողմէն մասնաւոր միջոցներ ձեռք առաւ չափ մը դնելու համար ինքնաշարժ կառքերու ազդարարներուն խլացուցիչ աղմուկին:

Սակայն պէտք է ընդունիլ թէ ասոնք կիսամիջոցներ են եւ անբաւական առաջքն առնելու այն վտանգին, որ օրըստօրէ ծաւալուն հանգամանք մը կ'առնէ եւ կը վնասէ ընդհանուր առողջապահութեան:

Վերջերս պելժ մամուլն ալ սկսաւ լրջօրէն զբաղիլ աղմուկի հարցով, եւ այդ առթիւ կազմուեցաւ ընկերակցութիւն մը, որուն նպատակն է բոլոր օրինական միջոցներով պայքար մղել աղմուկներուն դէմ:

Հ. ՏԵՐՈՍԿԻ

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ մէջ որոշուած է լաւաշ եփել, լաւաշին քիլօն պիտի ծախուի 40 կոպեկ: Անշուշտ մեղմելու համար հացի տագնապը:

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 20 սեպտ.— Ազգային կեանքի ընդհատում մը, ըսենք երկար դադար մը կը նըշմարուի հոս Մայիսէն ասդին: Մօտ չորս ամիս է, որ երկու անգամ պատարագի արարողութիւնով գոհացած ըլլալ կը թուի գաղութը: Ու թէեւ ճիշդ է, որ անցնող տարիներու ընդհանուր ոգեւորութիւնը քիչ մը ամէն գաղութի մէջ դադար առած է, բայց Պերլինի եւ փոքր գաղութներուն համար կարծես աւելի զգալի կ'ըլլայ ազգային կեանքի պակասը: Բազմանդամ գաղութները բարեկամական եւ ընտանեկան կապերով, աւելի դիւրին կրնան պահել իրենց ներքին կեանքը, սովորոյթներն ու ազգային նկարագիրը, բայց ի՞նչ կարելի է յուսալ այդ տեսակէտէն, Պերլինի այս կամ այն հեռաւոր թաղը անջատ ապրող առանձին երիտասարդներէ եւ նոյնիսկ առանձին ընտանիքներէ, եթէ անոնք զգան յաճախակի իրարու մօտ կամ ապրին առանց ազգային շունչի: Փափաքելի է որ աշնան սկիզբը, այս օրերուն, գէթ գաղթային եւ երիտասարդական միութիւնները միասնաբար գարձնել կազմակերպեն հայկական հանդիպումներ:

Ամրան շրջանին միակ շարժումը ցոյց տուաւ Մարմնակրթականը, ղեկավարութեամբ Պ. Արամ Ցարգեանի եւ Պ. Արշակ Նշզարեանի: Անոնք, խումբ մը հայ տղաք, քանի մը օժանդակ օտար ընկերներով, գրեթէ ամէն կիրակի ունեցան ֆութպոլի կանոնաւոր խաղեր տեղական խումբերու հետ, ցոյց տալով մանաւանդ իրենց աղքատութեան եւ վարժութեան լաւ արդիւնքը: Կ'արժէր որ եղանակը փակուելէն առաջ, մրցատօն մը կամ խաղարկութիւն մը կատարէին ամբողջ գաղութին ներկայութեան, որովհետեւ կը յուսացուի որ այս առթիւ հայ տղոց թիւը աւելնայ եւ գաղութը ուղղակի կապուի մարմնակրթական շարժման հետ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐԵՒԱՆ քաղաքը ջուրի տագնապ մը ունի: Կը պատրաստուի նոր ջրմուղի գիծ մը: Բանուորները շատ քիչ են, հազիւ 150-160 հոգի, այս պատճառաւ աշխատանքները յամր կ'ընթանան: Կը յուսացուի, որ շուտով բանուորներուն թիւը կը հասցուի 400ի, որպէս զի կարելի ըլլայ ջրմուղի հին գիծին միացնել նոր գիծը, այս ձեւով առատ ջուր մատակարարելու համար քաղաքին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՖԵԹՀԻ ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ

Իզմիրի «Անատոլու» Թերթը կը գրէ.—

Բաւական շատ ծափ խլեցիք եւ ճառեր մեկ ըրիք: Աստք թերեւս շահ մըն էին ձեզի համար: Անտարակոյս հաճոյք զգացիք, երբ ճառախօս մը մանիսայի մէջ պոռաց. «Անկեղծ կառավարութիւնը, անկեղծ երեսփոխանները»: Որովհետեւ թէ՛ ծափահարեցիք այդ խօսքերը, եւ թէ՛ այդ ճառախօսը ձեզի հետ մինչեւ Այտըն եւ Պալըքէսիր տարիք: Անկասկած գոհ մնացիք այս բոլորէն,

Բայց մենք ալ գոհ մնացի՞նք, Ֆէ՛թհի պէյ: Եթէ դուք եկած ըլլայիք, ի՞նչպէս պիտի հասկնայիք թէ անկիւնները քանի՞ խառնակիչ պսպղուտած են: Ի՞նչպէս պիտի սորվէինք թէ յետադիմականները ինչ օրերու կը սպասեն, ի՞նչպէս պիտի զսպէինք դժգոհները, Իթթիլաֆականները ի՞նչպէս գլուխ պիտի բարձրացնէին, թշնամիներուն ներքողներ գրողները ի՞նչպէս պիտի խլրտէին, տզրուկի նման ազգը ծծողները ի՞նչպէս հրապարակ պիտի գային:

«ՖԵԹՀԻ ՊԷՅ ԵԿԱՒ»

«Հիւր կազէթէ» (Մէհմէտ Շէրէֆ պէյ) — Ֆէթհի պէյ եկաւ: Երբեք նահանգներու մէջ կատարած սա փոքրիկ այցելութիւնը բացաւ կափարիչին բերանը: Միայն թէ ամէն մարդ զարմացաւ անոնց, որոնք այդքան պոռացին, իրականութիւնը աղմուկի մէջ ծածկելու համար:

Նախ Իզմիրի մէջ գէշ դիտուող աղմկող ժողովուրդ չկար, ինչպէս յերիւրեցին կառավարական թերթերը: Այդ աղմուկ ըսուածը առաջ եկաւ այն յանդուգն յարձակումէն, զոր կատարեց առանց աշխատելու հարստացած թերթ մը, որուն սակայն այլեւս ժէթալիք չկայ տար:

Ֆէթհի պէյի ուղեւորութիւնը մէկ բան սորվեցուց.— Ժողովուրդը կը տառապի, եւ ամէն կողմ խոր դժգոհութիւն կայ: Գործը հո՛ս է, եւ ասկէ անդին ի՞նչ հարկ ըսել ըսաւ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄԸ

Խօսելով Ազգ. Ժողովի արտակարգ նիստի մասին, «Եարըն» (Արիֆ Օրուճ պէյ) գրել կուտայ.—

Հայրենակիցները կ'ուզեն գիտնալ թէ ինչո՞ւ արտակարգ նիստի կը հրաւիրուի Ազգ. Ժողովը: Արդեօք վերջին օրերս հանրային կարծիքին մօտ տեսնուած ժխտական արտայայտութեա՞նց համար: Թէ՞ ոչ անգլիական ոսկիին անկման պատճառով, ինչպէս է զրոյցը: Եթէ երկրորդ հաւանականութիւնը ճիշդ է, կը նշանակէ թէ, Սէրպէսթ կուսակցութեան լուրջ հակակշռին առջեւ, կառավարութիւնը պէտք է պատասխանատուութեան զգացումով շարժի:

Կայ նաեւ ուրիշ հաւանականութիւն մը: Ըսմէթ փաշայի դաշկլիճին դիրքը դժբախտաբար ցնցուած է: Իսկ Ֆէթհի պէյի Իզմիր ուղեւորութիւնը բոլորովին խախտեց այս դիրքը:

Ֆէթհի պէյի վերադարձէն յետոյ, յորդելի Ըսմէթ փաշային կը մնար կամ սպասել Ազգային Ժողովի վերաբացումին, եւ կամ անմիջապէս նիստի հրաւիրել Ժողովը ու վստահութեան քուէ ուզել: Արդէն, Սահմանադրութեան համաձայն, բացառիկ նիստի միջոցին, առաւելն մէկ շաբաթէն կառավարութիւնը պարտաւոր է իր գործունէութեան մասին հաշիւ տալ եւ վստահութեան քուէ ուզել:

ՖԵԹՀԻ ՊԷՅԻ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Ճումհուրիէթ» (Եունուս Նատի պէյ).— Ֆէթհի պէյի ուղեւորութիւնը շատ մը օգտակար կողմեր ունեցաւ. բայց տեսնուած կացութիւնն ալ անբացատրելի բան մը չէ:

Իզմիրը մէկ շաբաթ երկրորդ Յուլիս 10 մը ապրեցաւ: Ամէն մարդ հազար տեսակ ցաւ ունի կարծուեցաւ եւ կարծել տրուեցաւ թէ ամէն ցաւին դարման պիտի գտնուի: Եւ ասոր պատճառ եղան կառավարութեան անհեռատեսութիւնը — ինչո՞ւ չխոստովանիլ — եւ Խալքի Իզմիրի կազմակերպութեան անկարողութիւնը: Այս պայմաններուն տակ, Ֆէթհի պէյ ժողովուրդին անկեղծ ցոյցերուն մէջ պտըտեցաւ, խօսեցաւ, ունկնդրեց եւ վերջապէս Պոլիս վերադարձաւ:

Ընդունինք թէ Ֆէթհի պէյի ուղեւորութիւնը օգտակար եղաւ մէկ կողմ թողլով ժողովրդական արտայայտութեանց մէջ տեսնուող եւեւակայական պահանջները, կը տեսնենք որ լուրջ գանգատներ ալ կան անոնց մէջ: Խալքի կառավարութիւնը պէտք է ժամ առաջ բարենորոգման ձեռնարկէ:

ՕԳՈՍՏՈՍԻ վերջերը Շարա Ցալեան երեկոյթ մը տուաւ Երեւանի մէջ, ներկայացնելով Հայ աշուղներու (Սայաթ Նովա եւ ուրիշներ) գործը:

"ՅՌԱՋ„Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 16

…ՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

…«Սիրելի մօրեղբայրս. ահա …մեքենավար եմ եղած, եւ …ու տարի յետոյ պիտի անցը…մ մեքենագէտի քննութիւնս»: …նայիմ լուսանկարին վրայ: …շան ձգած, աղուոր պարոն …դարձեր էր, վայելուչ զգեստ …եւ մարդու կերպարանք: Այո՛, …ալ, որ այդ միջավայրէն …ին եւ այսպէս կ'ըլլան: …ն թէ քիչ կը պատահի…:

ԿՈՄՍՈՄՈԼ ՄԸ

— Դուք տգէտ էք, պզտի՛կ: …մը չէք գիտեր: Որբանոց …էք. այնտեղ ձեզի թող քիչ …բան սորվեցնեն: Ձեզի այնտեղ …ալ կուտան, ճերմակեղէն …զգեստ ալ:

— Ես երբեք ճերմակեղէն …ած չունիմ, ըսաւ ճարտարա…Վոշկին: Այսուհանդերձ կ'երթամ: Ի՞նչ կը սորվեցնեն այնտեղ:

— Կարդալ-գրել, արհեստ մըն ալ՝ եթէ ուզես:

— Ես կ'ուզէի ֆրանսերէն սորվիլ:

Ամէլկա եւ միւս տղաքը դուրս ելան իրենց ծակերէն:

— Հէ՜յ, բոլորդ ալ պատրա՞ստ էք, հարցուց կոմսոմոլը: Ձեզի պիտի խօսիմ իբրեւ տարեց ընկեր մը: Ես անդամ եմ կոմունիստ երիտասարդներու տեղական բջիջին: Ինծի պաշտօն տրուած է պրոպագանդա կատարել ձեր մէջ: Ուրեմն գանք մեր հարցին, (եւ փարատեցաւ ժպիտը, որ կ'երեւէր իր արծուաքիթ դէմքին վրայ): Դուք բոլորդ, այսինքն ձեր անհամար եղբայրակցութիւնը, անդարմանելի վէրք մը կը ձեւացնէք պետութեան մարմինին վրայ: Լաւ կրնա՞մ հասկցնել ինքզինքս: Ղեկավար շրջանակները որոշած են մաքրել այդ վէրքը, այսինքն հարիւր առ հարիւր համեմատութեամբ լուծել այս հարցը: Անշուշտ շատ լաւ կը հասկնաք թէ իւրաքանչիւր պարկեշտ քաղաքացի պարտաւոր է ոչ միայն յարգել պետութեան օրէնքները, այլ նաեւ աշխատելով ծառայել իր ծնած երկրին: Հիմա, ընկերնե՛ր, գիտցէք ձեր վիճակը: Պետութիւնը ի՞նչ օգուտ տեսած է ձեզմէ: Վերջերս նաւու մը տակ սպաննեցին աղջնակ մը իր երախային հետ: Դուք էիք, որ այդ երախան շինեցիք. եւ դո՛ւք սպաննեցիք զայն: Ոճրագործը ձեզմէ մէկն է, ձեր միջավայրէն: Սրիկաներն են միայն, որ այդպէս կ'ընեն: Ասկէ աւելի վատ բան չկայ: Հասկցա՞ք:

Տղաքը, յանցաւորի պէս, կախած էին իրենց գլուխները: «Ոճրագործ» եւ «լիրբ» բառերը դպած էր իրենց:

— Հիմա շարունակենք նորէն: Դուք կը գողնաք, կը կողոպտէք, կը սպաննէք. ի՞նչ օգուտ ունիք դուք, ի՞նչ կրնանք ընել ձեզ: Կառավարութիւնը հսկայական գումարներ կը ծախսէ, պայքարելու համար այս աղէտին դէմ, ձեզի ինպաստ դրոշմաթուղթեր ալ տպուեցան, գրեթէ ամէն քաղաքի մէջ որբանոց մը կայ ձեզի համար, բայց դուք կը փախչիք որբանոցէն: Ահա մեր այս որբանոցը,— ջուր կայ, ելեկտրականութիւն կայ, հրաշալի ճաշասեղան մը, երեք ուսուցիչ, կօշկակարի, ատաղձագործի եւ դերձակի արհեստանոցներ: Այս ամէնը արեւմտեան Եւրոպայի նմոյշով շինուած: Փառաւոր կեանք մը կրնաք անցընել այստեղ, բայց յիմարաբար կը փախչիք: Մնաց որ…

— Կեցի՛ր, պոռաց Ամէլկա, անոր խօսքն ընդհատելով: Ճիշդ է թէ մեզի շատ բան կուտաք այս որբանոցներուն մէջ, չափազանց շատ բան կուտաք, բայց ամէն բան կը խլէք մեզմէ:

— Ի՞նչ կը խլենք ձեզմէ:

— Ազատութիւնը:

Այս «ազատութիւն» բառը տաք գնդակի մը նման սուլեց անցաւ: Բոլորը ժպտեցան երջանկութեամբ մը, նոյնիսկ Ֆիլկան:

Միականի կլոպը յանկարծ վեր ցատկեց, սկսաւ շարժել բազուկները, չափ տալով երգին, զոր կ'երգէր.

Մարդ մի անգամ կ'ապրի կեանքն այս,
երբ գրպանըդ ծակ ունենաս...:

Եւ բոլորը միաբերան սկսան երգել լքեալ երախաներու այս պաշտօնական երգին յորդորակը (նաքարաթ):

Հէ՜յ, ճէ՜յ, ճէ՜յ, ճէ՜յ, զուարթ ըլլանք,
Ուտենք, ծխենք, ձնկենք փոտ-կան,
Դուք մեզի դէմ,
Մենք ձեզի դէմ,
Ջնք տար մերին ազատութիւն,
Երբե՜ք, երբե՜ք, ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ ո՛չ:

— Գետնին տակն տնցնիք բոլորդ, պոռաց երիտասարդ կոմունիստը, բոլորովին կատղած: Ես իրական բաներու մասին կը խօսիմ, իսկ դո՛ւք — ազատութի՜ւն: Միայն օգտապաշտ ազատութիւնն է, որ բան մը կ'արժէ: Հարցը այս է, շատ որոշ եւ յստակ,— ի՞նչ կրնայ ընել կառավարութիւնը ձեզ, մակաբոյծնե՛ր: Ատենօք երկիր մը կար, որ կը կոչուէր Սպարտա: կարծեմ... Հռոմի մէջ (՚.) կը գտնուէր: Այնտեղ ձեզիպէսները կը սպաննէին, կը մեռցնէին: Ալ ոտքէն կը բռնէին, կը կախէին, կ'օրօրէին, ջա՛թ. գլուխը կը զարնէին ժայռին. գանկը կտոր կտոր կ'ընէին:

Վ. ՇԻՇԿՈՖ

(Շար.)

աւելի կանուխ յաջողած էին փախչիլ, իրենց կիներն ու զաւակները այնտեղ թողած են։

Այսպէս, Արարատի մէջ տարիներէ ի վեր գործող աւազակներու որջերը բոլորովին մաքրուած են։

Թուրքեւհելլէն առեւտրական դաշնագիրը

Թուրքեւհելլէն առեւտրական պայմանագրութեան մը կրնքումին համար առենէ մը ի վեր բանակցութիւններ տեղի կ՚ունենան։

Հելլէն պատուիրակութիւնը մաքսային դիւրութիւններ ուզած է հելլէն գինիներու եւ քօնեաքներու համար։ Կը յուսացուի որ համաձայնութիւն պիտի գոյանայ։ Այս պայմանագրութիւնը որ նաւարկութեան վերաբերեալ տրամադրութիւններ ալ պիտի պարունակէ, պիտի կարգադրէ նաեւ երկու երկիրներու ճամբորդներուն երթեւեկի խնդիրը։

Թուրք դահլիճին վերակազմութիւնը

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն «Փօլիթիքա»յի.— Անհիմն է այն զրոյցը թէ դատական գործավար Մահմուտ Էսատ պէյ Վարշաւիոյ դեսպան պիտի կարգուի։ Բայց զրոյց կայ հոս որ գործավարը պիտի հրաժարի դահլիճէն։

Միւս կողմէ, Ազգ. Ժողովը բացուելուն պէս, կրթական գործավար Ճէմալ Հիւսնի պէյ պիտի հրաժարի։ Իբրեւ անոր յաջորդ, ամէնէն աւելի կը խօսուի նախկին կրթական գործավար եւ Մոսկուայի դեսպան Վասըֆ պէյի մասին։

Ամէն պարագայի տակ, Խալք կուսակցութեան շրջանակներուն մէջ յամառ զրոյց կայ թէ կարգ մը փոփոխութիւններ պիտի ըլլան Ըսմէթ փաշայի դահլիճին մէջ։

Փոխուելիք գործավարներուն մէջ չի գտնուիր ելմտական գործավար Սարաճ օղլու Շիւքրի պէյ, որ ելմտական խիստ կարեւոր խնդիրներու վրայ կ՚աշխատի եւ վստահ է որ պիտի կարենայ գլուխ հանել զանոնք։

Թէ վարչապետը եւ թէ ելմտական գործավարը զօրաւոր փաստեր ունին իրենց տրամադրութեան տակ, դահլիճին ելմտական քաղաքականութիւնը պաշտպանելու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, առաջիկայ նստաշրջանը գործունէութեան ամէնէն ուժեղ շրջանը պիտի ըլլայ թէ՛ Ազգ. Ժողովին եւ թէ Ըսմէթ փաշայի կառավարութեան համար։

Ըսմէթի նոր դահլիճը

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն Էնկիւրիի քաղաքական շրջանակները կը հաւաստեն թէ Ըսմէթ փաշա, այսօր իսկ պիտի ներկայացնէ դահլիճին հրաժարականը, բայց Մուսթաֆա Քէմալ, դարձեալ Ըսմէթի պիտի յանձնէ նոր դահլիճին կազմութիւնը։ Ըսմէթ նոր կազմով պիտի ներկայանայ այս հինգշաբթի օր, Ազգ. Ժողովին։ Արտաքին, Ներքին, ելմտական, ազգ. պաշտպանութեան եւ առողջապահական նախարարները կը պահեն իրենց պաշտօնները։

Իսկ Մահմուտ Էսատի տեղ՝ դատ. նախարարը, որ խիստ քննադատութեանց ենթարկուեցաւ, պաշտօնի կ՚անցնի Եուսուֆ Քէմալ։ Հանր. Շինութեանց նախարարը Րէճէպ պիտի ստանձնէ Խալքի ընդհ. քարտուղարութիւնը։ Ազգ. տնտեսութեան գլուխը կ՚անցնի Մուսթաֆա Շէրիֆ։

Պրիւնինկ վախ չունի Հիթլէրէն

Հազիւ մէկուկէս շաբաթ է անցած Գերմանիոյ ընտրութիւններէն, որոնց վրայ աշխարհ կը նայէր սարսափահար աչքերով, բայց արդէն, քաղաքական շրջանակները աւելի պաղարիւն կը դիտեն կացութիւնը։ Ազգ. ընկերվարականներու յաջողութիւնը գրգռեր էր երեւակայութիւնները. ծանր խռովութիւններ, քաղաքական կռիւներ կը գուշակուէին։ Իսկ այսօր, աւելի մտահոգուած են գերման պետութիւնը սահմանադրական եղանակով զօրացնելու եւ օրինաւոր ճամբաներով ամրացնելու խախտած ելեւմուտքը։

Վարչապետ Պրիւնինկ, կրկին անգամ ըլլալով յայտնեց լրագրողներուն թէ կառավարութիւնը միշտ ի վիճակի պիտի ըլլայ սաղմին մէջ իսկ փճացնելու որ եւ է խռովութիւն։ Յառաջիկայ Եշ., գերման դահլիճը նիստ պիտի գումարէ, ճշդելու համար վարչական եւ ելմտական բարեփոխութեանց ծրագրին ընդհանուր գիծերը, զորս պիտի ներկայացնէ Խորհրդարանին։

Նոյն նիստին, դահլիճը պիտի խորհրդակցի քաղաքական ուղղութիւններու մասին, որոնց հիման վրայ, զանազան կուսակցութեանց հետ պիտի վարէ բանակցութիւններ, համերաշխական խառն դահլիճի մը կազմութեան նպատակով։

Իտալիա Ալպանիոյ մէջ

ԹԻՐԱՆԱ, 21 Սեպտ.— Հակառակ հաղորդակցութեանց միջոցներու պակասին, հիւսիսային սահմանէն եկած լուրեր կը հաստատեն թէ զօրախումբերու կարեւոր շարժումներ տեղի ունեցած են այս օրերս, Շքոտրայի շրջանին մէջ, Քանի չափ իտալացի մարզիկներ եւս նոր հասած են այս քաղաքին զինուորական մարզանքի կեդրոնը։

Գրգռութիւն կը տիրէ քաղքին մէջ, ուր արտաքին նախարարը յաճախակի տեսակցութիւններ կ՚ունենայ իտալական կառավարութեան ներկայացուցչին հետ։ Զօկու թագաւորին հիւանդութեան լուրերը կը հերքուին։ Սակայն ստոյգ է թէ քանի մը օրէ ի վեր ան փակուած կը մնայ իր պալատին մէջ եւ դուրս չելներ։

Քաղաքական ներքին կացութիւնը բաւական ծանր է. դահլիճին եւ թագաւորին եւ նոյնիսկ դահլիճին անդամներու միջեւ, անհամաձայնութիւն ծագած է կարգ մը խնդիրներու շուրջ։

Փարիզի ռուս դեսպանին բողոքը

ՄՈՍԿՈՒԱ, 21 սեպտ.— Ֆրանսայի Խորհրդ. դեսպանը Տովկալեւսկի ֆրանսական կառավարութեան յանձնեց բողոք մը, ընդդէմ գաղթական Ռուսերու կողմէ կատարուած զօրանցքին, Անծանօթ Զինուորի Դամբանին առջեւ, (կատարուած Փարիզի մէջ սեպտ. 6ին)։ Այս զօրանցքին մասնակցողները համազգեստ, զէնքեր եւ դրօշներ կը կրէին։

Այս բողոքին ի պատասխան, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը յայտնեց ռուս դեսպանին թէ ամէն միջոցի պիտի դիմէ լուսաբանելու համար թէ ի՞նչ կերպով տեղի ունեցաւ Փարիզի ռուս գաղթականներու զօրանցքը եւ վստահեցուց թէ անհրաժեշտ հրահանգներ պիտի տրուին, որպէս զի ասկից յետոյ, նման դէպքեր չկրկնուին։

ԵԻՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ կը հրաւիրէ Ռոստոմ, Քրիստափոր, Հրազդան, Աղբիւր Սերոբ եւ Արծիւ խումբերու բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ օ Բլէօ տը Լիւնի վերնայարկը, մէթրօ՝ Իթալի։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Զեկոյց Կ. Կ.ի կողմէ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր-Սերոբ խումբի ժողովը, այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ծանօթ ժաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ՚ունենայ 27 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin.

ԼԻՈՆԻ Քեռի խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 3,30ին, Ճանկէօզեանի ճաշարանը. ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարպուշեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillants, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռեմ հօրեղբօրորդիս Յարութիւն Մուխալիբեան (Եոզկատցի) որ 1921ին կը գտնուէր Հալէպ։ Անկէ ի վեր լուր չունիմ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Հմայեակ Մուխալիբեանի, Villa Anlis Varduron Bas, St. Antoine Marseille։ Ամերիկահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

EMPIRE միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
24
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

24 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1373

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԳՈՒԹ ՈՒ ԴԱՒԱԴԻՐ

Հայաստանի Չեկայի արիւնոտ գործունէութիւնը կը շարունակուի: Այդ գործունէութեան գործնական արդիւնքը չոր թիւերով կը ներկայանայ մեզ: Հարիւրաւոր գնդակահարութիւններ, հազարաւոր երիտասարդներու աքսոր, հազարէ աւելի փախստական հայկական լեռներուն վրայ. ու այս բոլորէն զատ, մասսայական հալածանք, շրջաններու կազմալուծում եւ բազմաթիւ օջախներու քայքայում մէկը միւսին կը յաջորդէ:

Անհելի չափերու հասած այս աղէտները դասակարգային պայքարի եւ կուլակի անուան կապելը շատ դժուար է: Հայ բոլշեւիկ մտաւորականութիւնը, կառավարական բեմերէն եւ մամուլի միջոցաւ պարբերաբար հրապարակ կուգայ տեսականապէս բացատրելու եւ արդարացնելու այն, ինչ որ արիւնոտ ձեռքերով կը կատարէ Չեկան:

Հայ բոլշեւիկեան կեդրոնը եւ մամուլը թելադրական ուժը կը հանդիսանան Չեկային: Անոնք հրապարակ դրած են կարգախօս մը, — անխնայ պայքար Դաշնակցութեան դէմ: Ու այդ անխնայ պայքարը արդարացնելու համար հայ բոլշեւիկ մտաւորականութիւնը կը հնարէ պատերազմի վտանգ մը, ու Դաշնակցութեան բանակները դաշնակից կը նկատէ համաշխարհային իմպէրիալիզմին: Կեղծ ապստամբութիւններ կը սարքէ եւ կեղծ կնիքներով եւ շրջաբերականներով հանրութեան կը ներկայացնէ իբրեւ դաշնակցական դաւադրութիւն մը: Կոմունիստական շարքերը, պաշտօնեաներն ու Չեկան սարսափի կը մատնէ Դաշնակցութեան անունով, ու այդ վտանգէն ազատելու համար՝ կը հրահրէ իր շարքերը անխնայ կռիւ մղելու Դաշնակցութեան դէմ, զայն գլխատելու համար:

Իսկ Չեկան որ անգութ, գռեհիկ եւ դաւադիր հաստատութիւն մըն է, առանց այս հրահանգներուն սպասելու միշտ գործած է, դաւադրութիւններ սարքած եւ մթնոլորտ ստեղծած է աւելի լայն ու սանձարձակ գործունէութեան համար: Երբ Չեկայի լարուած ցանցին մէջ կը բռնուին կոմունիստ բոլոր ղեկավարներն ու մամուլը, այդ պարագային մոնղոլական արարքները կը դառնան արդէն օրինական, ու ժողովուրդի կոտորածը կը նկատուի կռիւ համաշխարհային իմպերիալիզմին դէմ:

Այս անորակելի ողբերգութիւնները օրը օրին կ'արձանագրուին արտասահմանի մամուլին մէջ, ու փոխանակ պոռթկալու այս անանուն դահիճներուն դէմ, որպէսզի դադրեցնեն տեւական կոտորածը, որ հետզհետէ արնաքամ կ'ընէ մեր ժողովուրդը, կը գտնուին մարդիկ որ մեղադրանքի խօսք կ'ուղղեն Դաշնակցութեան հասցէին, միայն անոր համար որ գաղափարական պայքար կը մղէ բոլշեւիկներուն դէմ:

Աւելի ողբերգականը կայ տակաւին: Դաշնակցական մամուլի մէկ մասը հարիւրերորդ անգամն ըլլալով հրապարակ կուգայ բացատրելու եւ փաստերով ապացուցանելու թէ Դաշնակցութիւնը զինական ապստամբութեան կողմնակից չէ, թէ դաշնակցական պատասխանատու ժողովներու որոշումները շատ յստակ են այդ մասին, թէ տասը տարուան ընթացքին Դաշնակցութիւնը զէնքի ուժին չէ դիմած եւայլն.: Եթէ դաշնակցական մամուլը կը կարծէ թէ այս բոլոր բացատրութիւնները՝ պատեհը մը պիտի ըլլան Հայաստանի մէջ տիրող ահաւոր աղէտին, չարաչար կը սխալի:

Որովհետեւ, արտասահմանի հակադաշնակցական բոլոր հոսանքները շատ լաւ գիտեն թէ Դաշնակցութիւնը գաղափարական պայքարի սահմաններէն անդին անցած չէ: Տասը տարուան Հայաստանի կեանքը փաստացի ապացոյցն է այս իրողութեան: Իսկ Հայաստանի բոլշեւիկ ղեկավարներն ու Չեկան, արտասահմանի մեր բոլոր հակառակորդներէն շատ աւելի յըստակ ու որոշ գիտեն Դաշնակցութեան ե՛ւ որոշումներու եւ կուսակցական հրահանգներու մասին:

Եւ որովհետեւ գիտեն թէ Դաշնակցութիւնը ապստամբութեան չի դիմեր, նոյն իսկ անձնապաշտպանութեան համար զէնքի չի կոչեր, այդ պատճառաւ անոնք դարձած են աւելի անգութ, աւելի գռեհիկ ու անսահման համարձակ:

Դաշնակցութիւնը իր խիստ կարգապահութեամբ եւ քաղաքական ուղեգիծով կրցած է սահմանափակել ժողովուրդի ինքնաբուխ պոռթկումները եւ ստիպած ժողովուրդը որ կրաւորական կերպով հանդուրժէ բոլոր հալածանքներուն: Եթէ այս ընթացքը հայութեան ընդհանուր շահերուն համապատասխանած է մասամբ, միւս կողմէ ֆիզիքական եւ բարոյական չարիքի մը մատնած է այսօրուան Հայաստանի ժողովուրդը, ամէն նախաձեռնութիւն կորսնցուցած է շնորհիւ այդ կարգապահութեան:

Բոլշեւիկ ղեկավարներն ու Չեկան եթէ գիտնային որ Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովուրդի բազուկը պիտի գործէ իրենց դէմ՝ այնպէս, ինչպէս գործեց Ցարական եւ Համիտեան պաշտօնեաներուն դէմ, բնա՛ւ այդքան անգութ եւ այդքան սանձարձակ չպիտի ըլլային:

Երբ հազարաւոր օջախներ կը մարին, երբ հազարաւոր անհատներ, ձեռք քաշած տունէ եւ տեղէ, լեռ կը բարձրանան, Չեկան հանդարտութեամբ կը շարունակէ իր ամենօրեայ գնդակահարութիւնները, կ'աքսորէ նոր հարիւրեակները, միշտ համոզուած՝ որ անպատիժ պիտի մնայ:

Բաւ չէ արեան այս ողբերգութիւնը, մենք ձեռնարկած ենք կատակերգութեան մը համոզելու այս դահիճները, թէ Դաշնակցութիւնն անմեղ է:

Ընդհակառակը, Դաշնակցութիւնը շատ մեղաւոր է, որ իր խիստ կարգապահութեամբ ջլատած է ժողովուրդի մը բազուկները, որպէսզի ան անմռունչ իր վիզը երկարէ Չեկայի կացինին տակ:

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱԼԱՐԸ

«Յուսաբեր» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ Աղեքսանդրիոյ տխուր դէպքերու առթիւ հետեւեալը կը գրէ (սեպտ. 13).

— «Երէկ հրատարակութեան տուինք Աղեքսանդրիոյ մեր Թղթակցին շտապ գրի առնուած քանի մը տողը Աղեքսանդրիոյ անցքերու մասին:

Չենք ուզեր այդ Թղթակցութեան բովանդակութիւնը վերարծարծել հոս, — ոստիկանական ջոկատ, գերագրգիռ ամբոխ, խաժամուժը ներքնաբար պառակտուած ու բաժնուած Թշնամի բանակներու, անլուր հայհոյանքներ, տիպար սոփայամարտ, ջարդուած պատուհաններ, արիւնլուայ վիրաւորներ, Secours d'urgenchի օթօներ, ռազմադաշտէն եղկելիօրէն փախչող հրամանատար-«երեսփոխան»ներ լքուած Առաջնորդարան, ձերբակալութիւններ, վարկաբեկուած գաղութ եւ...

Չէ՛, ճիշդ չէ մեր Թղթակիցը, երբ կը գրէ... նաեւ «յուզուած համայնք»:

Եթէ համայնքը յուզուիլ գիտնար, այս անլուր ամօթանքը իր երեսին երբեք պիտի չնետուէր:

Այս դժբախտ, այս ամօթալի համայնատեսարանին առջեւ գոհունակութեան, յաղթանակին վայել մեղմ այլ հպարտ շունչով խօսք մը կը լսուէր միայն ասկէ քանի մը օր առաջ, նոյն թեմականի ամպիոնէն:

«Քանի մը օրուան միջոցին քաղած տեղեկութիւններուս եւ ստացած տպաւորութիւններուս վրայ հիմնուելով, կրնամ գոհունակութեամբ յայտնել թէ պատ. Թեմականդ եւ իրմէ բխած վարչական ժողովներն ու մարմինները վերջացած այս տարեշրջանի ընթացքին ունեցած են գնահատելի ծառայութիւն մը»:

Հատուած մըն է այս գոհունակութեամբ շաղախուն եւ փառաբանութեամբ յեցուն այն յաղթական ճառէն, որով Եւրոպայի կաթողիկոսական պատուիրակ Թորգոմ եպիսկոպոսը բացաւ Աղեքսանդրիոյ թեմական Օգոստոս 28ի նիստը:

Հաճութեամբ չէ որ մենք կը խօսինք այս կղերականի մասին: Խորապէս դառնացած ու վերջնապէս յուսախաբ, մենք որոշեցինք փակել մեր հաշիւները այս մարդուն հետ ու թոյլ տալ, որ ինք ազատ ու անկաշկանդ հնձէ առատօրէն իր ցանած «բարիք»ները այս գաղութին մէջ:

Այս «բարիք»ներէն մեծագոյնը—քոյր համայնքի թեմականն է:

Քանի որ այս ամօթալի արարքները, նոյնքան բացայայտ ու ամօթալի խարդախութեանց շնորհիւ, չվերջացան այնպիսի «աքթ»ով մը, որ տեղի ունեցաւ հոս, Գահիրէի մէջ, Յունիս 22ին, — այսինքն Օրէնքին եւ ժողովուրդին յաղթանակովը քմահաճոյքին եւ օրինազանցութեանց ընտելացած փոքրամասնութեան վրայ:

Քանի որ մեծ ու փոքր խաչիկները, հովանաւորութեամբը տիտղոսաւոր եւ անտիտղոս ուժերու, եկան եւ Օրէնքը ոտնակոխելով տիրացան Օրէնքի հաստատութեան, — ապա պիտի ըլլար այն, ինչ որ եղաւ վերջապէս:

Հանրային հիւանդ հաստատութեան միակ բժիշկը — ինքը հանրութիւնն է:

Յուզուա՞ծ է Աղեքսանդրիոյ հայ համայնքը, աղարտուա՞ծ կը զգայ ան իր պատիւը եւ վտանգուած իր խաղաղութիւնը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրք Ազգ. Ժողովը՝ հինգշաբթի

Պոլսէն Լոնտոն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ երկուշաբթի օր Մուսթաֆա Քէմալ կատարեց Թուրք Ազգ. Ժողովին բացառիկ նստաշրջանին բացումը:

Վարչապետ Ըսմէթի ճառէն յետոյ, որով բացատրեց քննելի ելմտական առաջարկներու ստիպողական բնոյթը, նիստին շարունակութիւնը յետաձգուեցաւ հինգշաբթի օրուան:

Ռիսթի ելմտական տեղեկագիրը

Ֆրանսացի համբաւաւոր ելմտագէտ Շարլ Ռիսթ իր տեղեկագիրը յանձնեց Թուրք կառավարութեան, Թուրքիոյ ելմըտական եւ տնտեսական կացութեան մասին: Ռիսթի տեղեկագիրը թոյլ չի տար եզրակացնելու որ ներկայ պայմանները նպաստաւոր ըլլան կայունացնելու թրքական դրամը:

Նաեւ, Ռիսթ կը կարծէ թէ Թուրքիա պէտք չէ որ նոր կարգադրութիւններ ընէ իր պարտապահանջներուն հետ: Աւելի, կը թելադրէ, որ որոշ ժամանակի մը ընթացքին, Թուրքիա ջանայ վճարօրի յետաձգումներ ստանալ իր պարտքերուն համար: Ըստ Ռիսթի կարծիքին, Թուրքիա պէտք է թէ ինքն իրեն եւ թէ օտար դրամատէրներուն տայ պայմանաժամ մը, պարզապէս քննելու եւ տեսնելու համար թէ ի՛նչ երեւոյթ պիտի առնէ տնտեսական կացութիւնը: Այն ատեն միայն կարելի պիտի ըլլայ մեծ բարեփոխումներու ձեռնարկել:

Հակաբոլշեւիկները Ժընեւի մէջ

Միջազգային հակաբոլշեւիկեան պայքարի կոմիտէն որուն կը նախագահէ իշխան Կալլիցին, Ժընեւ հաւաքուած բոլոր պատուիրակութեանց ուղղեց կոչ մը, զանոնք հրաւիրելով իրականացնելու հետեւեալ հինգ կէտերը:

1) Ազատութիւն Ռուսիոյ, Ուկրայինայի, Կովկասի ժողովուրդներուն եւ միւս բոլոր հանրապետութիւններուն, զորս Խորհ. Ռուսիա հաստատած կամ ճանչցած է. պէտք է որ անոնք ազատօրէն կարենան իրենց ճակատագիրը կապել եւրոպական համադաշնակցութեան մը, ուրիշ երկիրներու հետ նոյն հաւասարութեամբ:

2) Ներում բոլոր անոնց որոնք կամովին թէ բռնութեամբ, հեռուէն թէ մօտէն, նպաստեցին խորհրդային վարչաձեւի հաստատման եւ ամրացման, բայց յետագային ճանչցան իրենց սխալը:

3) Վերահաստատում անհատական սեփականութեան սկըզբունքին:

4) Բացարձակ ազատութիւն պաշտամունքի:

5) Անմիջական վերսկսում քաղաքակիրթ աշխարհի եւ Եւրոպայի հետ քաղաքական եւ տնտեսական կանոնաւոր յարաբերութեանց: Թոյլ տալ որ Խորհ. Միութիւնը կազմող երկիրները մտնեն Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, յարմարելով Դաշինքին:

Ռուսական արտածումներու դէմ

Մեր ընթերցողները կը յիշեն ռուսական փայտի եւ փայտախիւսի արտածման դէմ Ամերիկայի խիստ միջոցները, այն արդար առարկութեամբ թէ անոնք «բռնի աշխատանք»ի արտադրութիւն են:

Դրամ հաւաքելու եւ իր բրոբականտին գործածելու համար, նոր չէ որ Ռուսիա իր արտադրութիւնները կ'արտածէ եւ օտար շուկաներու վրայ զանոնք կը ծախէ արտադրութեան արժէքէն պակաս գինով եւ այս կերպով, օտար հրապարակներու վրայ կը ստեղծէ ապօրէն մրցում մը, որմէ նախ կը վնասուի տեղացին:

Բոլշեւիկեան այս սադրանքին առաջին հարուածը կուտայ դարձեալ Ամերիկա, իրեն դաշնակից ունենալով Անգլիան: Մինչդեռ Ռուսիա կը գալարուի սովի սպառնալիքին տակ եւ մէկ կողմէ միջոցներ ձեռք կ'առնէ անոր դէմ մաքառելու, գործին գլուխը տեղաւորելով ամերիկացի մը, միւս կողմէ բռնութեամբ, ճնշումով, աքսորով եւ մահու սպառնալիքով մթերած իր ցորենը կ'արտածէ Ամերիկա եւ Անգլիա, ուր կը փորձէ ծախել արժէքէն շատ պակաս գինով, ինչ որ առաջ կը բերէ տեղական ապրանքներու գինի մեծ անկում:

Բոլշեւիկեան այս մրցակցութեան դէմ Շիքակօ արդէն տուած է ազդանշանը, որուն կը հետեւի Լիվըրփուլ:

Ռուսական մատուցումներու հետեւանքով, գիները մեծ անկում կրեցին Լիվըրփուլի հատիկներու սակարանին մէջ: Մասնագէտներ կը յայտնեն թէ, այս ընթացքով տեղական գիները հետզհետէ շատ աւելի պիտի իյնան: Արդէն մեծ վնասներու ենթարկուած են գանատացի եւ անգլիացի ագարակապաններ:

Առեւտրական շրջանակներ կը պահանջեն որ կառավարութիւնները խիստ միջոցներու դիմեն արգիլելու համար բոլշեւիկեան այս մրցակցութիւնը:

Չեկան նոր դաւ մըն ալ հնարեց

Մոսկուայի բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Չեկան երեւան հանած է «հակայեղափոխական»

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՊԻՏԻ ՅԱՐՁԱԿԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՎՐԱՅ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՍԿՍԱԾ ԵՆ ԱՅՐԵԼ ԻՐԵՆՑ ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ

Էլ Նիտա *խալամ ազգայնականներու օրկանը, քրտական շարժման մասին կը գրէ.—*

«Քիւրտ ապստամբութիւնը մինչեւ հիմա կը շարունակուի, սակայն լուրերը կը նուազին, ատկէ կը հասկցուի որ զօրաւոր բախումներ չեն ըլլար: Քիւրտերը Եգիպտոսի մէջ տեղեկատուութեան կեդրոն մը հաստատեցին, սակայն դեռ լրատուութեան չսկսան»:

Էրզրումէն եկող անձէ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք.—

«Բոլոր Թրքական զինուորական կայաններու մէջ մեծ շարժում եւ եռուզեռ կը տիրէ եւ շատ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի քրտական ապստամբութեան: Շարունակ զօրահաւաք կը կատարուի ամբողջ Անատոլուի մէջ եւ ուժ կը տրուի միլիսներու (կամաւոր) կազմակերպութեան. ամենաշատ զօրահաւաքը կ'ըլլայ Կարսէն եւ Էրզրումէն: Զինուորները նախ կը հաւաքուին Հասան Գալէ եւ անկէ կը ղրկուին Մալազկերտի եւ Մուրատիէի միջեւ գտնուող դիրքերը եւ հոն ռազմափորձեր կը կատարեն: Թուրքերը իրենց ամենակարեւոր հրամանատարներէն մէկը նշանակած են այդ շրջաններու ընդհանուր հրամանատարութեան համար: Սղերդի քով գտնուող Պօթան գետի երկարութեամբ մեծ թիւով զօրքեր տեղաւորուած են:

Թուրքերը Արալըգ-Նահիէի մէջ մէկ կողմէ զինուոր եւ միւս կողմէ մեծաքանակ ուտելիք կը կեդրոնացնեն: Վանի, Մաքուի եւ Նուքօր աշիրէթները կը պատրաստուին յարձակման»:

* * *

Իսլամ ազգայնական կարեւոր թերթ մը՝ Ահտ իւլ ճէտիտ *եւս կը գրէ քրտական շարժման մասին.—*

«Թուրք թերթեր այս օրերս լռած են. հեռագրալուրերն իսկ շատ քիչ բան կը գրեն քրտական շարժման մասին: Մարդ կը կարծէ որ այլ եւս կռիւները դադրած են, ճշմարտութիւնը այդպէս չէ սակայն: Ապստամբ Քիւրտերը պարսիկ սահմանէն հեռացուելէն վերջ, Արարատի մէջ չեն սեղմիր, որովհետեւ Թուրքերը չեն կրնար յարձակիլ անոնց վրայ եւ ստիպուած կը պահեն շղթան, յուսալով թէ անոնք անօթի եւ ծարաւ կը մնան եւ կը ստիպուին յանձնուիլ:

Քիւրտ լիտր Խալիլ աղա եւ Ղազէլեանի տղաքը՞ որոշած են յարձակիլ Պարսկաստանի վրայ եւ բաւականաչափ ուտելիք ապահովել: Ասկէ կը հասկցուի որ շարժումը շատ կարեւոր փուլերու մէջ պիտի մտնէ եւ Պարսկաստանի դէմ նոր ճակատ մը պիտի ստեղծուի: Քիւրտերը այլ եւս որոշած են դրսէն օգնութիւն չսպասել եւ Անգլիացիներն ալ դադրեցուցած են «Հօյպուն»ի իրենց օժանդակութիւնը:

Էնկիւրիէն եկող ճամբորդ մը կը տեղեկացնէ թէ Թուրքիոյ մէջ սկսած են մեռեյները այրել. արդէն երկու շաբաթէ ի վեր մեռնողները այրած են: կառավարութեան հրամանով գրաւուած են արաբերէն ղուրանները»:

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՕՐԷՆՔԸ ԵՒ ԱՐԺԱՆԹԻՆ

Երէկ Թռուցիկ կերպով անդրադարձանք տիրող ընդհանուր տնտեսական կացութեան, եւ ցոյց տուինք անոր ազդեցութիւնը Արժանթինի վրայ։

Բնական է, որ ներկայիս տիրող տնտեսական տագնապը ամէն երկրի վրայ կ'ազդէ ըստ տիրող պայմաններուն։ Բնական է, որ արդիւնաբերական երկիրները շատ ու շատ աւելի նեղութեան մէջ են տիրող տագնապէն քան թէ գիւղատնտեսական շրջանները։

Այն երկիրները, որոնց տնտեսութեան գլխաւոր առանցքը կը կազմէ հողագործութիւնը, բնական է, այս համեմատական հաշիւով աւելի նպաստաւոր պայմաններու մէջ կը գտնուին, եւ սակայն ոչ ոք անօթի կը մնայ։ Բայց նոյն երկիրներուն բերքերը այնքան նուազ արժէք կը ներկայացնեն, որ ձեռք բերուած արդիւնքով կարելի չըլլար պէտք եղած գիւղատնտեսական եւ ուրիշ մեքենաներ ձեռք բերել։ Հաստատուած է որ գիւղատնտեսութեան վերաբերեալ բերքերը, նախապատերազմեան գիներու հետ համեմատած, հիմա շատ աւելի պակաս արժէք կը ներկայացնեն, քան նոյն ճիւղին վերաբերեալ մեքենաները։ Այս վերջինը, նախապատերազմեան գիներու հետ համեմատել անգամ կարելի չէ։

Այնուամենայնիւ տիրող տնտեսական տագնապը կը ստիպէ, որ ամէն երկիր լիրայատուկ միջոցներու դիմէ տիրող կացութեան առաջքն առնելու համար։

Նման միջոցներէն մէկը պէտք է համարել վերջերս Միացեալ Նահանգներու կողմէ նոր սահմանուած մաքսային օրէնքը։ Ընդհանուր մաքսային տուրքերու բարձրացում գլխաւորապէս ներածուած գիւղատնտեսական ապրանքներու վրայ։

Մաքսային այս նոր արգելքը զգալի նշանակութիւն մը ունեցաւ, ու տակաւին պիտի ունենայ այս երկրին համար, որովհետեւ իր գիւղատնտեսական ապրանքներու արտածութեան խնդրին մէջ, հարաւային Ամերիկայի հանրապետութիւններէն ամէնէն աւելի Արժանթինն է, որ կապուած է Միացեալ Նահանգներուն հետ։

Մաքսային նոր օրէնքին առթիւ շարք մը երկիրներ բողոքի ձայներ բարձրացուցին, բայց Ուաշինկթընի կառավարութիւնն ու խորհրդարանը լսել անգամ չուզեցին, որովհետեւ շատ լաւ համոզուած են, որ ատոնք պարզ խօսքեր են միայն, ու ոչ ոք կրնայ լրջօրէն տնտեսական պայքար մղել Միացեալ Նահանգներուն դէմ։

Եանքիները աւելի քան վստահ են իրենց տնտեսական կացութեան վրայ։

Սակայն, Ուաշինկթընի ծրագիրները այնքան ալ կատարեալ կերպով չիրականացան։

Կարճ տատանումէ մը վերջ, մաքսային այս նոր օրէնքին ու արգելիչ տուրքերու պատճառաւ, եւրոպական երկիրներն ալ լուրջ միջոցներու սկսան դիմել։

Ինչպէս երեւոյթը ցոյց կուտայ, առաջին առթիւ պիտի վնասէ Միացեալ Նահանգներու ինքնաշարժի արդիւնաբերութիւնը։ Քանի մը երկիրներ արդէն մաքսային յաւելում ըրին Միացեալ Նահանգներէն ներածուած ինքնաշարժներու տուրքին վրայ։ Իսկ, ամէնէն աւելի կարեւորը, ինքնաշարժի եւրոպական ամենամեծ ընկերութիւնները կը պատրաստուին միացեալ ճակատ կազմելու, Միացեալ Նահանգներու ինքնաշարժի արդիւնաբերութեան մըրցումին դէմ։

Արժանթին պաշտօնապէս, ոչ մէկ փոխադարձ միջոցի դիմեց յիշեալ նոր օրէնքին առթիւ, բայց եւ այնպէս ընկերային եւ տնտեսական մարմինները բոլորովին անտարբեր չեն։

Տեղական ազդեցիկ տնտեսական կազմակերպութիւններէն մէկը, «Սօսիէթատ Ռուրալ»ը (Գիւղատնտեսական ընկերութիւն) ուժեղ ու գործօն պրոպագանդայի է սկսած Միացեալ Նահանգներէն ներածուած ապրանքներուն դէմ։

Այս ընկերութեան օրուան կարգախօսն է. «Գնեցէք անոր մէ, որ մեզմէ կը գնէ», ու այս կարգախօսը ամբողջ երկրին մէկ ծայրէն միւսը շրջան ընելով մեծ արձագանգ գտած է առեւտրական արդիւնաբերական խաւերուն կողմէ։

Բացի այս, իբրեւ գործնական պատասխան Միացեալ Նահանգներուն, այժմ որոշ ձգտում կայ ուժեղցնելու Անգլիոյ ու Արժանթինի մէջ եղած առեւտրական կապը։

Իսկ Անգլիա, ի հարկէ, եռանդուն կերպով կ'աշխատի ամրացնել ոտքի տակի հողը։

Եւ հիմակուընէ արդէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին, քանի մը ամիսներ վերջ ըլլալիք ցուցահանդէսին, ուր Անգլիա մտադիր է ցուցադրել իր երկրին մեքենայական նորագոյն ստեղծագործութիւնները։ Իսկ որպէսզի ցուցահանդէսը աւելի փայլուն ու յաջող վախճան մը ունենայ, բացման հանդէսին ներկայ պիտի ըլլայ Ուէլսի դուքսը։

Այսպէս, Միացեալ Նահանգներու կողմէ ստեղծուած կացութենէն Անգլիա ամէն ջանք կը թափէ օգտուելու համար, տնտեսական հաստատուն դիրք մը բռնելու Արժանթինի առեւտրական եւ արդիւնաբերական ասպարէզին մէջ։

Առանց ատոր ալ, Ամերիկայի եւ Արժանթինի փոխ-յարաբերութիւնները այնքան ալ բարենըպաստ վիճակի մը մէջ չէին, եւ Ուաշինկթընի Արժանթինեան դեսպանին աթոռը մինչեւ հիմա ալ պարապ կը մնայ, այսօր մաքսային օրէնքները եկան սրելու տագնապը։

Մինչ Միացեալ Նահանգներն ու Անգլիա բացայայտ պայքար կը մղեն նոր ու աւելի ձեռնտու պայմաններով շուկայ մը ձեռք բերելու համար, աղքին Արժանթին օրը օրին տնտեսական օրհասի մը կը մօտենայ։

Օրուան կացութեան պատճառով արտածումն ու ներածումը այնքան է կրճատուած, նուազած, որ պետական եկամուտը խոշոր բացերու է ենթարկուած։

Տնտեսական տագնապը, որ այլեւս իրեն տեղ շինեց, եւ շարք մը ուրիշ ներքին պատճառներ, ստիպեցին Արժանթինի հանրապետութիւնը՝ անվերջ ու նորանոր փոխառութիւններու դիմել, այս պատճառաւ այսօր այս երկիրը, իր վիճակէն շատ աւելի (4,160,018,132 փէսօ) հսկայական պարտքի մը տակ ինկած է։

Պետական տարեկան եկամուտին գրեթէ կէսը կ'երթայ պարտքերու վճարման ու տոկոսներու։

Իսկ անդին օրը օրին նուազող գործերու պատճառաւ, կազմուեցաւ գործազուրկներու հըսկայական բանակ մը, երեւոյթ մը, որ այս երկրին համար աւելի քան սպառնական է։ «Լիքիտասիօն» բառը ամէն տեղ աչք ու ականջ կը ծակէ։ Չկայ որեւէ խոշոր գործարան մը, որ կանոնաւոր կերպով աշխատի։ Ու այսպէս փոխնիփոխ, միշտ տեղի տալով ներքին խռովութիւններու, շատ անգամ արտակարգ երեւոյթներով...։

Աւելի տխուր պատկեր մը կը ներկայացնեն ներքին գաւառները, ուր ժողովրդական խաւերը վերին աստիճանի լարուած են։

Արժանթին հանրապետութիւն մըն է, որ կը ներկայացնէ բոլոր ազգերու խառնարան մը, այստեղ խռնուած են պատեհականութեան ետեւէն վազողները, բախտախնդիրները, ընդհանրապէս բնաւորութեամբ անհանգիստ զանգուածները։ Այս է պատճառը, որ տնտեսական արդի կացութիւնը, եթէ ոչ տխուր, գոնէ անորոշ ու խառն ապագայ մը կը ցուցնէ։

Պոլիվիայէն ու Չիլլիէն վերջ անբնական չէ, որ Արժանթինն ալ վարակուէր։

Ձեռք առնուած խստութիւնները, բռնութիւնն ու արտակարգ ձեւերը տեղի կուտան լայն զանգուածներու տրամադրութիւններու բորբոքման ու աւելի խորացման։

Այս է պատճառը, որ շփոթած հայ գաղութին որոշ մասը նորէն կը մտածէ դէպի Եւրոպա վերադառնալ, հեռուէն հեռու Ֆրանսան կարմիր խնձորի մը պէս կ'երեւի, մանաւանդ մեր երիտասարդութեան աչքերուն։

Երէկուան դեռճամբու պայուսակը չբացած այսօր նորէն ճամբորդութեան մասին կը մտածեն։

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՈՒԹ ԵՐԿԻՐ ՈՒԹ ՕՐԷՆ

Ահա հռչակաւոր սուրբ Մարկոսի հրապարակը։ Վենետիկի այցելուները տողանցք կ'ընեն հոն։ Ժողովրդին խճողիչ բազմութեան չափ ալ աղաւնիներ, աւանդական աղաւնիները St. Marc հրապարակին, սերունդ սերունդ բոյն դրած հոն։ Եթէ ձեռքդ քիչ մը եգիպտացորեն ունենաս, դիմացէն քեզ դիտող մը այլեւս չիկրնար քեզ տեսնել աղաւնիներու բանակին խուժումէն։

Ս. Մարկոսի հրապարակը հոգի, ոգի եւ քաղցրութիւն կուտայ նոյնիսկ այն մարդոց, որոնք Մոնթէ Քարլոյի մէջ իրենց հարստութիւնը կը կորսնցնեն ու յուսահատութենէ ինքնասպանութիւն կը փորձեն։ Ս. Մարկոսը եւ առհասարակ վենետիկեան հրաշալիքները կրնան փրկել այդ յուսահատները։

Վենետիկի գիշե՞րը. ո՜հ աւանձին հրաշալիք մը անջատ ցեղեկուան Վենետիկէն։

Ս. Մարկոսի հրապարակի աղաւնիները ապաստանած են եկեղեցիին մանրիկ արձաններուն շուրջ. իսկ մարդիկը հոն են թափուած հազարաւոր փեթակներէ փախած մեղուներու նման։ Բազմանդամ նուագախումբ մը, արագ-արագ կը նուագեն միշտ ընտրեալ կտորներ, մասնաւորապէս Փուչչինիի եւ Վէրտիի։

Վենետիկի գիշերները Ֆրանսայի 14 Յուլիսի գիշերներուն պէս կ'անցնին։ Լոյսի վրայ աւելցուցէք Վենետիկի ջուրերը, կոնտոլները եւ Իտալացի ժողովուրդի զուարթութիւնը։ Երջանիկ Վենետիկցիներուն համար ամէն օր տօն է, ամէն օր Զատիկ է։

Գիշերները Վենետիկը կը լողայ ելեկտրական հըրդեհներու մէջ, կոնտոլները կը զարդարուին գոյնզգոյն լապտերներով։ Մակուկավարը մինակ չէ ցերեկուան պէս. այլ վարձու նըւագածու եւ երգիչ ունի։ Կ'երգեն ու կը նուագեն միայն մեղամաղձոտ եղանակներ արեւելեան դրոշմով։

Ահա եւ Լիտօն։ Վենետիկի ազնուական մասը շատ մօտ է Ս. Ղազարի։ Ժողովրդական լողարան, առաջին կարգի սրճարաններ, ճաշարաններ ու պանդոկներ երկսեռ պատանիներու եւ չափահասներու, հսկայ ջրաբելեկտրաքուժական հիւանդանոց մը, մոնենքներ։ Հազարաւոր տաղաւարներ եւ աղջիկներ թափած են աւազին վրայ։ Աղջկանց եւ մանչերու բաժինները զատուած են թելէ արգելարաններով։ Երկու սեռը տասներկու տարեկան տղաքներ, երկուքին ալ սրունքները գաճի մէջ, նստած դէմ-դիմաց թուղթ կը խաղային։ Չափահաս մանչ մը չափահաս աղջիկէ մը ժպիտի մաքսանենգութիւն կը փորձէր։ Բոլորն ալ լաւ եփած հացի կեղեւի գոյնն ունին, ինչ անուշիկ գոյն, չափազանց թեթեւ հագուած են, այնքան թեթեւ որ հագուած եւ չհագուած մէկ է։

Այս մասին մէջ չարաճճի «հիւանդները» շատ լաւ ժամանակ կ'անցնեն։ Իրենց պատէ պատ ըրած սիրաբանութիւնները թեթեւս չէ նշմարուած „անարատ յղութեան քոյրերուն" կողմէ, բայց իմ աչքէս չի փախիր։

Քիչ մը անդին հարիւրաւոր բացօթեայ անկողիններ կան. բոլոր հիւանդներն ալ ոսկրային հիւանդութիւններով պառկած են։ Ոմանք գամուած են մահճակալին եւ չեն կրնար շարժիլ. ուրիշներու գլուխները կամ սրունքները կապուած են, եւ աւազի խոշոր տոպրակ մը ճախարակի մը վրայէն կախուած է, երախային արգիլելով սրունքը ծռել։ Շատ համբաւաւոր է այս բուժարանը։ Եւ այս հազարաւոր երախաները Վենետիկցիներ չեն միայն, այլ Իտալիոյ ամէն կողմերէն, նոյնիսկ արտասահմանէն։

Դարձեալ կը մթնէ, դարձեալ կը վառին կանթեղներն ու ելեկտրական գոյնզգոյն լապտերները։ Դարձեալ կը սկսի կիթառն ու երգը. ու Վենետիկը միշտ կը լողայ արուեստի եւ գեղեցկութեան մէջ։

*
**

Երկու խօսք ալ քաղաքական Իտալիոյ մասին։

Իտալիա ճեղքեցի հիւսիսէն հարաւ, Թրիէսթէէն Պարի, ու մէկ հաստատ համոզում գոյացուցի քաղաքական Իտալիոյ մասին, թէ Իտալիան միատարր է ու ֆաշիզմը իր կայսերական դրոշմը դըրած է Իտալացիին վրայ։ Իտալացին, երբեւ հաւմէկացի չէ պարծենար այնքան իր հին Յուլիոս Կեսարով, Օգոստիանոս կայսրով, որքան իր Մուսոլինիով։ Մուսոլինին ապրող կուռք մըն է, պաշտամունքի առարկայ բոլոր Իտալացիներուն։

Երկիրը ամբողջ ֆաշիստ է։ Ցասնեւութէն մինչեւ եօթանասուն ութսուն տարու մարդոց լամբակներուն վրայ կը տեսնես ֆաշիստ կուսակցութեան նշանակը, ֆաշիստները գլխարկով չեն բարեւեր, այլ աջ ձեռքը կը վերցնեն ուսին դպչելու չափ, ինչպէս մենք կ'ընենք երբ մէկու մը «կեցիր» ըսել ուզենք։

Երկրին մէջ ամէնէն շատ սպառած բանը Մուսոլինիի պատկերն է։ Ամէն տուն, ամէն խանութ, սրճարան, ճաշարան, դուքէնին պատկերը կա՛յ։ Վերջապէս, կարելի է ըսել որ Իտալիոյ մէջ դուռ մը չկայ, ուրկէ Մուսոլինիի մեծ լուսանկարը մտած չըլլայ։

*
**

Թրիէսթէէն Պարի նախընտրեցի նաւով երթալ։

Քիչ են ճամբորդները. մանաւանդ օտար ճամբորդ գրեթէ չկայ։ Ոչ ոք լեզուս կը հասկնայ։ Նաւուն մէջ միակ բարեկամս նաւապետն էր որ լաւ ֆրանսերէն կը խօսէր։ Շատ հետաքրքիր մարդ է երկրորդ գնդապետ Մ...մը, որուն հանդիպած էի Միլան։ Այնքան ծանօթ Հայոց ժողովուրդին ու անոր պատմութեան։

Ամէն նաւահանգիստ դուրս ելլելուս նաւապետը իր օգնականին կը ձգէր նաւը ու կը վազէր ինծ մօտ. կը ստիպէր որ, պատմեմ դրուագներ հայկական կեանքէ։

Չեմ կշտանար երբ իրեն ժամերով կը խօսէի Հայկական Հարցի եւ անոր հանդէպ եղած անիրաւութեանց մասին։ Կ'ուրախանար եւ ուսերուս կը զարնէր իր երկու ձեռքերը, երբ կը հայհոյէի քաղաքակրթութեան դէմ, որ վայրենութենէն տարբերութիւն չունի։ Քաղաքակրթութիւն եւ վայրենութիւն երկու հեռաւոր ծայրեր են, բայց եւ իրարու շատ մօտ են։ Ասիան Արեւելք է, իսկ Ամերիկան Արեւմուտք, բայց պէնկալի նեղ նեղուցն է միայն որ կը բաժնէ Ասիան Ամերիկայէն։

Ց. ՊՈՒՐՈՒՆՍԶԵԱՆ

ԵՐԲ ՈՒՂԵՂՆԵՐԸ ԿԸ ՋՐՈՏԻՆ

Ե.

ԱՍՈՒՆ ԵՒ ԱՆԱՍՈՒՆ

Կուշտ ու կուռ խնդալու համար պէտք չէ անպատճառ Պարոնեան կարդալ։ Անցէք Լոնտոն ու ծանօթացէք մեր գաղութին «երեւելիներուն». ապրեցէք Հայերու շուկան եօթն օր ու մտերմացէք այդ միջավայրին։ Խօսեցէք ձեր հայրենակիցներուն հետ՝ ազգային, քաղաքական, անձնական եւ նոյն իսկ առեւտրական հարցերու մասին եւ ձեր քաղաքը մեկնելէ առաջ անխուսափելիօրէն պիտի ըսէք «խե՜ղճ Պարոնեան, խե՜ղճ Օտեան, երանի ողջ ըլլայիք», Այո՜ երանի ողջ ըլլային ու տեսնէին թէ ինչ սքանչելի գլուխներ ունի այս ժողովուրդը։

*
**

Ցերեկ։ Սեղանակից ենք, բարեկամս ու ես, երկու երիտասարդ Հայերու, սովորական թէյարանի մը մէջ։ Լուռ ենք ու կը դիտենք մեր հայրենակիցները։ Կը յափեն ու կը խօսին բարձրաձայն. հետաքրքիր չէ խօսակցութեան նիւթը, որ առնուազն ճաշակի պակաս կ'ենթադրէ. սաբէն ձորէն նախադասութիւններ եւ արտասանութեան ձեւ մը, որ սեփական է Սելամսըզի կամ Թաթաւլայի սրճարաններուն։ Անհաւասիկ կը հիանան դիմացը նստող հրեայ աղջկան տգեղ սրունքներուն վրայ. Էրիկ մարդու յատուկ զգուելի ակնարկութիւններ, որոնք սրամիտ չեն։ Հայը երբեք չպիտի յաջողի երգիծանքի նիւթ ընել կինը առանց գռեհկանալու. կարդացէք մեր «երգիծաթերթերը»։ Ամբարտաւան եւ տգէտ հով մը ունի երիտասարդներէն մէկը, որ ահաւասիկ սկսաւ խօսիլ իր «ինքնութեան» մասին.

— Ուսուցիչ մը ունէինք դըպրոցը. շատ անառակ էի ու կը բարկացնէի զինք։ Օրին մէկը այնքան առաջ գացի որ ուսուցիչս յանկարծ երեսիս պոռաց. «Դո՛, դուն մարդ չպիտի ըլլաս»։ Ջիղերուս դպաւ այս յանդիմանութիւնը եւ այդ վայրկեանէն միտքս դրի մարդ ըլլալ։ Տասնըհինգ տարի անցեր է այդ թուականէն։ Իմացայ որ այդ ուսուցիչ ըսուածը հիմա ճաշարան մը բացեր է Փ.....ի մէջ։ Դուք կեցէ՛ք.եւ մէյ մը հոն երթամ, սա՛նկ փառաւոր ճաշ մը ընեմ քառասուն ֆրանքի եւ հասկցնեմ իրեն որ մարդ եղա՞ր եմ թէ ոչ...»։

*
**

Այսպէս կը բաբբառի նախկին աշակերտը պոլսահայ երկրորդական վարժարանին, որ յաջող հունձք տուաւ մինչեւ 1907։

Քառասուն ֆրանքի ճաշ եւ արդէն մարդ էք։ Այս հաշիւով եթէ ձեր ճաշին վճարէք հարիւր ֆրանք կը դառնաք գլխագիր մարդ, իսկ հարիւր յիսունով ա՛լ գերմարդ էք.... Ծափահարեցէ՛ք։

*
**

Դժուար է պատանեկութեան օրերուն ըմբռնել այն առաքինութիւնները, որոնք կը յատկանշեն իսկական մարդը։ Սակայն Լոնտոն ու Փարիզ ապրիլ տարիներով ու դեռ հորդ ասուն եւ անասուն երկու... բեր երեւոյթներ են, կը ն... կէ չկարենալ զանազանել ... խաւարէն։

Քառասուն ֆրանքնոց դե՛ր. սղերլիններու կամ... ներու կասկածելի համբա... ձեր ափին մէջ, ո՛չ մէկ... եւ ո՛չ մէկ հորիզոնի տակ... չէ որ դուք մարդ էք. մարդ առանց ամբակուռ... րագրի եւ առանց բարոյ... անխորտակելի սկզբունքն... վիճելի է «մարդ»կութիւն... նոնց որ հակառակը կը ...

Այծերուն ու կապիկն... հետ ապրեցէք, որովհետեւ... էք, անզգայ եւ անսրբազ...

*
**

Ինչո՛ւ դառնանալ այս... ուկրակ երիտասարդին... միայն, երբ անդին հայ... վուրդը ունի «քառասուն... րանքնոց» կուսակցութի... ու հայրենասէրներ, «քառ... ֆրանքնոց» բանաստեղծ... գէտներ, խմբագիրներ, թե... դիւանագէտներ, ինչե՛ր, չե՛ր...։

*
**

Այո՛, այո՛ կը Հրոտին յուսահատօրէն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԱՐԻ ԳՈՐԾԱ...

«Խորհ. Հայաստան»... գրէ.—

Երեւանի կարի գործ... մէջ կ'իշխէ կամայական... քննադատութեանց դէմ... ծանք եւ խայտառակութի...

Գործարանին վարիչը... մօտիկ չըներ։ «Լեզուները... դրէք գրպաններդ» կը... բանուորներուն, որոնք կը... Եւ երբ շատ բողոքեն բ... րը, կը հրամայէ իր օգն...

— Հեռացրէք ես...
րին։

Եւ նոյն օգտականը ի...
գին.

— Քիչ խօսեցէք, թէ կը...
կրակեմ հա՛...։

Ի՞նչ կրակ, չենք գիտ...

*
**

Երեւան մատն... նաեւ միսի տագնապի... դան գաւառներէ մսացու... կ'ապսպրեն։ Իջեւանէն 20... սուն կը հայթայթեն, ... նին որ պահեն, պահելով... սունները կը նիհարնան, ... խնդրեն Երեւանէն, որ... գան ստանան անասուննե... որի՞։ Խորհ. Հայաստան... օգոստ.) կը հրատարակէ... այն հեռագիրները, որ ի... ղրկուած են Երեւան, 20 ... ընդհատ խնդրելով որ անա... րը ստանան։ 20 օր հեռա... տեղան, բայց մարդիկ կը...
նան։

ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵ...

Հնդիկ գուշակուհի մը... Թէրֆրէն Սալլա, որ ... քաղաքագէտի մը ... Պերլին հասած է վերջերս... տեսեալ մարգարէութիւ...
ըրաւ.—

Կալլէսի իշխանը գա... պիտի ամուսնանայ սպա... իշխանուհիի մը հետ։ Հնդ... պիտի կառավարուի ան... լորտի մը կողմէ, որ թագա... թեան պիտի արժանանա...
տոլ։

Ռայխսթակի առաջին... տէն յետոյ պիտի մեռն... դեցիկ երեսփոխան մը։ ... յաջորդն է որ երկու ... դիկտատորը պիտի ըլլա...
մանիոյ։

Աչնան Գերմանիոյ տն... կան տագնապը պիտի մեղ... եւ բարւոքի։

Ֆաշիստներուն մէջ յեղ... խուժին մը վերջ պիտի... ֆաշիստ կուսակցութեան... նութեան։

15 ամիս չանցած, յեղ... խուժին մը պիտի պայթի... շեւիկ Ռուսիոյ մէջ։

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ԱԶԳ. ՃԱԽՃԱԽՈՒՏԸ

ԳԱՐՇԵԼԻ ԽԱՅՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ ԾԱՆՐՕՐԷՆ ՎԻՐԱՒՈՐ

Թէ մինչեւ ո՞ւր կրնայ հասնիլ «պլոքճի» կոչուած ամիրայական դասուն եւ իր անոպայ ստրուկներուն յանդգնութիւնը, երբ կը գործեն ինքնագլուխ, մղուած միմիայն անհատական շահերու եւ ադայական սնափառութեանց հետապնդումէն, առանց մտահոգուելու ժողովուրդին ցաւերով,— հասկնալու համար կարդացէք «Յուսաբեր»ի չէզոք մէկ թղթակցին հետեւեալ տողերը: Դէպքը պատահած է Աղեքսանդրիոյ թեմականի գումարման առթիւ:

Սեպտեմբեր 11ին, «պըլոքճի» ռամկավարները քաղաքին մէջ լուր տարածեցին, թէ Գրիգոր Սէրթլեանի մարդիկը թեմական նիստը պիտի խանգարեն: Նիստը պիտի բացուէր գիշերուան ժամը 9 9ուկէսին: Պլոքճի երեսփոխան Գրիգոր Սէրթլեան իր մարդոցմով մինչեւ եկեղեցի պարտէզին մեծ դուռը կուգայ եւ կը խնդրէ իր մարդոցմէն ետ դառնալ եւ սրճարանը սպասել: Առաջնորդարան գալու համար նիստը սկսելէն ետքը, որպէսզի եղած տարաձայնութիւնները աւելի եւս սուր կերպարանք չառնեն: Իր մարդոցմէն բաժնուելէ ետքը պլոքճի երեսփոխանը առանձին կ'ուղղուի դէպի նիստի վայրը, Մելքոնեան մանկապարտէզի սրահը, ուր տեղի պիտի ունենար թեմական ժողովը: Հազիւ դրան սեմէն ներս կը մտնէ, գաւիթէն կարգ մը իրեն անծանօթ մարդիկ կը պոռան.—«Սէրթլեան, ամօթ է, կախակայուած ես, նիստի մի երթար եւ հրաժարականդ տուր, ինչպէս որ ըրաւ Խաչիկը», (ինչպէս կը հաղորդեն, այս անարժանը իսկապէս գրաւոր իր հրաժարականը ներկայացուցած է թէ թեմականին եւ թէ դպրոցի հոգաբարձութեան). ուրիշ մը՝ «Սրիկայ, ինչո՞ւ հոգ կ'երթաս, ինչո՞ւ հրաժարականդ չես տար»: Գրիգոր Սէրթլեան ետ կը դառնայ ու կ'ըսէ.

«Իմ հրաժարականս ձեր գիտնալիք բանը չէ, միա՛յն ժողովն է որ «որոշում տալու իրաւունք ունի»:

Հազիւ աւարտած այս խօսքը, քանի մը հոգի վեր կ'ելլեն, կը բռնեն պլոքճի երեսփոխանին օձիքէն եւ վայրկեանի մը մէջ կը քաշեն պարտէզը եւ կը պառկեցնեն գետինը: Այս գործողութիւնը յաջողապէս կատարելէ ետքը, կը սկսի անխնայ ծեծը: Քանի մը տասնեակ հոգի վայրագօրէն կը ծեծեն իրենց զոհը, կը կոտրեն քիթը, կը փշրեն ակռաները, կը պատռեն շրթունքները, անվերջ աքացիներ կուտան փորին, կը ճմլեն կզակին եւ անխնայօրէն կը հարուածեն ամբողջ մարմինը: Ձուտով պլոքճի երեսփոխանը իր գիտակցութիւնը կը կորսնցնէ եւ անպաշտպան կը փռուի զինք տրորող պլոքճիներու առջեւ:

Հայոց «ափարթըման»ի պարտէզի շուրջը գտնուող եւրոպական տնեցիները իրենց տան պատշգամներէն հանդիսատես կ'ըլլան այս վայրագ ծեծին: Խումբ մը Սէրթլեանի մարդոցմէն կը միջամտէ, այս գարշելի տեսարանը աւելի վայրագ կերպարանք կ'առնէ, սակայն Սէրթլեանի պլոքճիները թիւով աւելի քիչ ըլլալով, անկարող կ'ըլլան միւս պլոքճիներու ձեռքէն իրենց պետը փրկել: Անզօր կ'ըլլան նաեւ ոստիկանները: Միայն երբ օգնական ուժեր կը հասնին մօտակայ ոստիկանութենէն, սրճարանէն կուգան նաեւ Սէրթլեանի մարդիկը: Հնարաւոր կը դառնայ ծեծող խումբը փախուստի մատնել: Եթէ ոստիկանական օգնական ուժերը ժամանակին հասած չըլլային, անկասկած արիւնահեղ ռազմաբեմի կերպարանք պիտի առնէր Առաջնորդարանը: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս ձերբակալութեանց կ'անցնի եւ ձերբակալուած պլոքճիները կը ճամբէ ոստիկանատուն:

Զմոռնանք աւելցնել, որ կառուի ատեն երբեմն երբեմն դաշոյններ կը շողշողային, որ, բարեբախտաբար, գործադրութեան չդրուեցան: Այս ամէնը պատահեցաւ գիշերուան 8ուկէսի ատենները: Դաշնակցական երեսփոխաններէն ոչ ոք ներկայ էր, իսկ պլոքճի երեսփոխաններէն ներկայ էին՝ տոքթ. Թաշճեան, Աղասի Իփէկեան, Շաւարշ Էմիրզեան եւ Վաղարշակ Աբրահամեան:

Մինչ այս, մինչ այն Առաջնորդարան խմբուած էր շուրջ 200 հոգի: Պլոքճի երեսփոխանները, առիթէն օգտուելով, թողուցին ռազմաբեմը եւ օթոներ առած Առաջնորդարանէն փախան քաղաք: Կարմիր Խաչի օթոյով մահամերձ ծեծուած Սէրթլեանը փոխադրեցին Ֆրանսական հիւանդանոց: Կ'ըսեն թէ իր վիճակը շատ ծանր է, դրեթէ անճանաչելի դարձած է:

Ազգային իշխանութեանց երաշխաւորութեամբ՝ ձերբակալուածները հարցաքննուելէ եւ արձանագրութիւնները կազմուելէ ետք, ազատ արձակուած են:

Առաջնորդարան խմբուած ժողովուրդը, թիւով 200 հոգի, յուզուած ու միաբերան, բոլոր պլոքճիներու հաւաքական հրաժարականը կը պահանջէր:

Այս խայտառակութեանց հետեւանքով, բաւական տուժած է նաեւ Մանկապարտէզի շէնքը:

Պլոքճիները (հակասերթլեանական) ուշ գիշեր կը հաւաքուին Պապ Սիտրայի «Կիլիկիա» գարեջրատունը եւ գինարբուքով կը զբաղին:

Քաղաքին մէջ յամառօրէն կը յիշատակուին անունները Կեսարեանի, Խաչիկի, Դանիէլեանի, Թաշճեանի, Քաղաքականի ատենապետին՝ իբրեւ դրդողներու եւ հեռուէն կազմակերպողներու այս խայտառակութեան:

Ս. Ս.

«Յուսաբեր»ի թղթակիցը կը գրէ.—

Պլոքճի իշխանութեանց երաշխաւորութեամբ եւ Առաջնորդարանի ցաւագին միջնորդութեամբ բանտէն ազատ արձակուած են երէկուան սրիկաներն ու ոճրագործները:

Գր. Սէրթլեանի վիճակը մտահոգիչ կերպով ծանր է.— քիթը ջարդուած է, ակռաները փշրուած, շրթունքները պատռուած եւ ամբողջ հիւանդանոցին մէջ մինչեւ իսկ մտերիմներու այցելութիւնը արգիլուած է:

Քաղաքին մէջ յամառօրէն կը խօսուի այն մասին, թէ այս անորակելի խայտառակութեան մասնակից է Ազգ. Իշխանութիւն ըսուածը. բերնէ բերան կը պտըտին անունները մինչեւ իսկ ղեկավար անդամներու.— Կեսարեան (քաղաքականի անդամ), Տոքթ. Թաշճեան (թեմականի ատենապետ), Խաչիկ (թեմականի ատենադպիր) Դանիէլեան եւ Հրանդ Իշլէմէճեան (թեմականի անդամներ), Լեւոն Սէֆէրեան եւ ուրիշներ:

Ժողովուրդին մէջ կը խօսին, թէ ըլլալիքի մասին լուր ունէր Քաղաքական ժողովի ատենապետը:

Կարգ մը պլոքճի երեսփոխաններ, ըստ մեզի հասած ստոյգ տեղեկութեանց, վերջնապէս զզուած այս ցաւալի ու խորապէս վարկաբեկ արարքներէն, որոշած են ընդմիշտ հրաժարիլ «Պլոք»էն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԹԱԿԱՐ ՄՈՍԿՈՒԱ ՀԱՍԱԾ

Հնդիկ բանաստեղծը Րապինտրանաթ Թակոր, ընկերակցութեամբ քարտուղարներու եւ իր բժիշկին, Մոսկուա հասաւ անցեալ շաբաթ:

Եւ յայտարարեց թէ իր ճամբորդութեան նպատակն է ուսումնասիրել սովետական հրթական ծրագիրը պարզապէս հետաքրքրութեան համար:

Ամիս մը Մոսկուա մնալէ յետոյ, պիտի անցնի Լէնինգրադ: Մեկնելէ առաջ Մոսկուայի մէջ պիտի տայ ցուցահանդէսը իր նկարներուն, որոնք այս միջոցիս կը գտնուին Պերլին, ուր իր ցուցահանդէսը մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է:

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԵՒ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ Դոնէցի հանքային շրջաններուն մէջ բանթող բանուորներու թիւը հետզհետէ կ'աճի, զանգըւածային հանգամանք կը ստանայ, այնպէս որ կառավարութիւնը որոշեց Ռուրի գերման հանքային շրջաններէն գերմանացի բանուորներ բերել, աշխատցնելու համար Դոնէցի հանքերը: Գերմանացի բանուորները ստանձնած են աշխատանքը, միասին տանելով իրենց ընտանիքը: Եւ սակայն գերմանացի բազմաթիւ բանուոր ընտանիքներ մերժեցին Ռուսիա մեկնիլ, խուսափելով սովէն:

ԻՏԱԼԻԱ, ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ԵՒ ԵՈՒԿՕՍԼԱՒԻԱ

Հունգարիոյ մէջ վերջերս զինուորական եռուզեռ մը կայ: Պելկրատի քաղած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Հունգարիա 200,000 երիտասարդներ զինուորական քննութենէ անցուցած է, եւ հրաւիրած իր բոլոր սպաները, նոյնիսկ անոնք որ կը գտնուին արտասահման կամ կը պատկանին նախկին աւստրեւհունգարական բանակին: Նոյնպէս Իտալիոյ սահմանագլուխին վրայ կը տեսնուի զինուորական համախմբում մը, մասնաւորապէս Փոթթումիայի շրջանը: Թրիեսթէի եւ Կորիցայի պաշարման վիճակը կը շարունակուի տակաւին:

Բոլոր այս լուրերը անձկութիւն մը ստեղծած են Պելկրատի մէջ: Գործերու վիճակն իսկազդուած է այս լուրերէն:

ԿԱՊԻԿՆԵՐԸ

Ալճերիայէն կը հաղորդեն թէ ինքնաշարժ մը սուրալով կ'անցնէր Պուիրայի շրջանէն, երբ կիրճի մը մէջ տեսաւ խումբ մը կապիկներ, որոնք կռիւ կ'ընէին իրարու հետ քարեր նետելով: Մեքենավարը կանգ առաւ դիտելու համար պահ մը:

Կապիկները սկսան քարկոծել մեքենավարը, որ տեղնուտեղը սպաննուեցաւ:

Այս շրջանին մէջ կապիկները կ'ապրին խումբով, եւ իւրաքանչիւր խումբ ունի իր պետը:

Երբ երկու խումբեր իրարու հանդիպին, կռիւ մը կը պատահի միշտ: Կը կարծուի թէ կապիկներու այս երկու հակառակորդ խումբերուն կռիւի պահուն էր որ ինքնաշարժը անցաւ այդ շրջանէն եւ երկու հակառակորդ խումբերը միացան իրարու, քարկոծելով հասարակաց թշնամին:

Օրինակ առէք:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ ՍՏԱԼԻՆԻ

Revue de France կը հրատարակէ Բորիս Բաժանովի մէկ յօդուածը, «Ստալինի հետ Կրեմլինի մէջ» խորագիրով: Բաժանով նախկին քարտուղարն է Ստալինի, զոր կը ճանչնայ իր ձեռքին մատներուն պէս: Ըստ իր յայտարարութեան, «բոլշեւիկ բերդէն ներս մտած է ճիշդ ինչպէս Տրովադական ձին»: Ձիուն փորին մէջ մտնելով, ուզած է հասկնալ բոլշեւիկ Տրովադային տկարութիւնները, եւ առաջին առթիւ Ստալինը:

Ահա թէ ի՛նչպէս կը լուսանկարէ զայն.

— «Ընդհանրապէս քի՛չ կը խօսի Ստալին: Ոչ ոքի կը յայտնէ կամ կը վստահի իր ծրագրեալ մտածումները: Ամենամօտիկ անձերուն ու շրջապատին իսկ շատ քիչ անգամ կարծիք կամ տպաւորութիւն կը յայտնէ: Լռելու կարողութիւնը այնպիսի աստիճանի մը հասցուցած է, որ կարելի չէ գերազանցել: Եւ այս՝ ինքնատըպութիւն մըն է երկրի մը մէջ, ուր մարդիկ քիչ մը շատ կը խօսին: Երբ կը խօսի, երբեք չըսեր ինչ որ կը մտածէ: Արդէն առած մը կայ, որ կ'ըսէ թէ «լեզուն մարդուն տրուած է ոչ թէ իր միտքը յայտնելու, այլ ծածկելու համար»: Ստալինի պարագան բոլորովին տարբեր է. լեզուն Ստալինի տրուած է, որպէսզի մարդ չհասկնայ թէ ան որ եւ է մտածում ունի՞ թէ ոչ:

«Այսպէս Ստալին, լռութեան եւ խորհրդաւորութեան մէջ փաթթուած, յաջողեցաւ այն կարծիքը կազմել տալ ուրիշին թէ ինք արտակարգ կարողութիւն մը ունի վճռականութեան եւ անսպառ ուժ մը կամքի: Այս տպաւորութիւնը, զոր ճարպիկութեամբ մը տարածեց, զոր միամիտները եւ իր արբանեակները փչեցին ամէն կողմ, արդէն կը կատարէ աշխարհի շրջանը: Այս տպաւորութիւնը կը ճամբորդէ երկիրէ երկիր չափազանց դիւրութեամբ, որովհետեւ ոչ ոք տեսած է Ստալինը, ոչ ոք կրնայ տեսնել Ստալինը, մասնաւորաբար օտարականները: Արդ. Ստալինի վճռականութեան եւ զօրաւոր կամքի պատմութիւնը որեւէ հիմ չունի: Շատ քիչ տեսած եմ մարդիկ, որ այսքան վարանին, շրջահայեաց ձեւով մը երկար բարակ մտածեն որոշում մը տալէ առաջ: Ստալին, ամէն անգամ որ եւ է որոշում տալէ առաջ կը ստիպուի խորհիլ ու մտածել, միշտ վարանումի մէջ: Յաճախ կը գոհանայ միանալով ընդհանուրին կարծիքին, որ կազմուած է առանց իրեն, մասնաւորաբար Քաղաքական Բիւրոյին կամ Կեդր. Կոմիտէին մէջ:

«Քաղաքական բիւրոյին մէջ, ես միշտ այն տպաւորութիւնը ունեցած եմ, որ Ստալին կը հետեւէր դէպքերուն եւ ոչ թէ կը վարէր զանոնք: Վիճաբանութեանց ընթացքին, Ստալին լուռ կը մնայ, մտիկ կ'ընէ ուշադրութեամբ, եւ խօսք կ'առնէ այն ատեն՝ երբ վիճաբանութիւնները վերջացած են, կարծիքները կազմուած ու հասունցած են, եւ քանի մը բառով, կ'առաջարկէ, կարծես ինք խորհած ըլլար այն բանաձեւը, որուն յանգած էին, ինչպէս հասկցաւ քիչ մը կանուխ, ժողովին ներկաները: Եւ երբ մեծամասնութեան կարծիքն է, որոշ է որ «կ'անցնի»:

Միշտ այս ձեւով գործելով, հարիւր անգամ, հազար անգամ, Ստալին յաջողեցաւ քաղ. Բիւրոյին անդամներուն կարծեցնել թէ միշտ իր տեսակէտն է որ «կ'անցնի» ու կը տիրապետէ: Եւ այսպէս, իր ընկերները, ասեղին քաշած դերձանին պէս, հետեւեցան իրեն, մտիկ ըրին իր ճառերուն եւ առաջարկներուն, ի վերջոյ Ստալինի վերագրելով բարձրագոյն կարողութիւն մը եւ անսխալական իմաստութիւն մը: Նոյնիսկ հաւատացին գտնել անոր խօսքերուն մէջ խորախորհուրդ իմաստ մը...»:

ՄՕՐՈՒՔԸ ՆՈՐՈՅԹ

Ռուսիոյ մէջ դարձեալ նորոյթ դարձեր է մօրուքը: Ռուսերը շատ կը սիրեն մօրուքը, եւ խազախները երգ մը ունին որ քընքուշ բառերով կը խօսի ջրշունի մուշտակին պէս փափուկ, ձիւնի պէս սպիտակ մօրուքին հետ: Բայց մեր քաղած տեղեկութիւնները չեն ըսեր թէ բոլշեւիկները մօրուքին ի՞նչ գոյն պիտի տան, Մովսէսի թոռներուն սանտրած մօրուքին գո՞յնը ճերմակ, թէ պիտի ներկեն կարմիր:

«Տէյլի Մէյլ» կը գրէ.— «Մօրուք եւ պեխ բուսցնելու սովորութիւնը, զոր Մեծն Պետրոս ջնջեց՝ ռուս ազնուականութեան պարտադրելով ածիլուիլ, հիմա նորէն ընդհանրացած է Ռուսիոյ մէջ:

«Այս դէպքը ուշադրութիւն գրաւած էր նախ բոլշեւիկ երգիծաթերթերուն, որոնք կ'աւելցնէին թէլաւ էմօրուքը երկնցնել, որովհետեւ կը ծածկէ մերկ վիզը, պէտք չի թողուր օձիք գնելու, ինչ որ պերճանք մըն է: Նոյն թերթերը կ'ըսէին թէ շապիկին աղտն ալ կը ծածկէ երկար մօրուքը եւ կուրծքը կը պաշտպանէ ցուրտին դէմ: Վերջապէս ածիլուած, «փէրտահ» մը դարնուած երեսները քաղքենիական բան մը ունին:

«Բայց Ռուսիոյ մէջ հին սովորութիւններու սէրը այնքան խոր է, որ չիկահերները տակաւին կը հրաժարին մօրուք ու պեխ բուսցնելէ, որովհետեւ, ինչպէս Մեծն Պետրոսի օրերուն, այն նախապաշարումը կը տիրէր թէ չիկահերները ճշմարտախօս չեն ըլլար, եւ այս պատճառով անոնց արգիլուած էր փաստաբան ըլլալ:

«Պէտք է խոստովանիլ որ մօրուք ու պեխ բուսցնելու պատճառը այն է թէ Ռուսիոյ մէջ դժուար է օճառ եւ ածելի գտնել: Սովետական մաքսատուները 900 Ֆր. կը գանձեն երկվեցեակ մը ածելիէն: Մէկ քիլօ օճառին վրայ՝ 3500 Ֆր. տուրք: Վարսավիրներու մկրատներն ալ այսքան ծանր տուրքերու ենթակայ են, գանգուր շինող ունելիներուն վրայ 1250 Ֆր. տուրք դրուած է:»

ՄՈՍԿՈՒԱ ԴԱՏԸ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Մոսկուա կորսնցուց իր մէկ դատը: Անգլիական ընկերութեան մը յանձնած էր Ռուսիոյ մէկ շրջանին հանքերու շահագործութիւնը, բայց յետոյ լրտեսներու մուտքը արգիլելու պատրուակով արգիլեց: Գերման դատարանը իրաւունք տուաւ անգլիական ընկերութեան:

"ՅՈՒԱՌ",Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ 17

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

— Ընկեր, պոռաց յանկարծ ճարտարագէտ Վոշկին, այսուհետեւ փոխենք կատակային անունը եւ կոչենք «Սպարտայի ուժանակ», որովհետեւ հիանալի... ոչիլ կարելի գիտէ, Սպարտացիներուն պէս, երկու եղունգներուն միջեւ, նո՛թ...

— Ճիշդ է, բոլորդ ալ ոչիլ էք, մակաբոյծնե՛ր, շարունակեց կոմունիստ երիտասարդը:

— Ես երկու կին ունիմ այս քաղաքին մէջ, ընդհատեց նորէն ճարտարագէտ Վոշկին: Կիներէս մէկը որբեւայրի է:

— Ի՞նչ, ի՞նչ կէս կ'ըլլայ...

— Այո՛, որբեւայրի է, որովհետեւ զինք լքելէս յետոյ դեռ ապրի, ըսաւ Վոշկին, ոլորելով պեխերը, զորս ածուխով ներկելու սովորութիւնը չէր մոռցած դեռ:

Բոլորը խնդալէն կը ճաթէին այս պատմութեան վրայ: Երիտասարդ կոմունիստը, որ լքեալ երախաները դաստիարակելու պաշտօնն ունէր, կորսնցուց պաղարիւնը եւ զայրոյթէ զայրոյթ գլորեցաւ:

— Ապագայի մասին ամենեւին չէք մտածեր դուք վերջացուց տխրութեամբ:

— Ո՞ր ապագային մասին, հարցուց Ամէլկա հեգնական ձեւով մը: Ծխափող մը, որ կը ծխար, կը դողդղար ձեռքին մէջ:

— Ձե՛ր ապագային մասին: Ի՞նչ պիտի ընէք հինգ տարի յետոյ: Այլեւս չափահաս պիտի ըլլաք, պեխ ու մօրուք պիտի ունենաք, պիտի ուզէք աշխատիլ, բայց բան մըն ալ չպիտի կրնաք ընել վայրի կենդանիներն անգամ քիչ մը կը մտածեն իրենց ձագուկներուն մասին: Կը հասկնա՞ք ըսածս:

— Օ՜, ապագա՜յ, ապագա՜յ, երկար ըրիր, ի՞նչ ապագայ, ըսէ՛ տեսնեմ, դուն ապագայ մը ունի՞ս, հարցուց Ամէլկա:

Ամէլկա երբեք չէր սիրեր այս կոմունիստը, որ խելացի եւ պարկեշտ երիտասարդ մըն էր:

— Բնականաբար, պատասխանեց կոմունիստ երիտասարդը, աչքերը յառած Ամէլկայի:

— Սուտ կը խօսիս դուն, ապուշ ապուշ բաներ կ'ըսես դուն: Եւ Ամէլկա բռունցքովը շառաչուն հարուած մը իջեցուց իր մերկ ծունկին: Ապագայ չկայ: Ոչ մէկ մարդ ունի իր ապագան: Իսկ դուն ապագայի մասին կը խօսիս, կեանքի գուշակութիւններ կ'ընես, տասը տարի յետոյ գալիքը կը մարգարէանաս, բայց ապահո՞վ ես որ վաղը ողջ պիտի մնաս:

— Այսինքն...

— Ենթադրենք թէ վաղը քաղաք պիտի երթաս, գացիր եւ գլխուդ վրայ տան մը վեցերորդ յարկէն կղմինտր մը ինկաւ, կամ ենթադրենք թէ բոլորս վրադ յարձակեցանք խեղդելու համար քեզ, ըսէ՛ նայինք սա ապագադ ո՞ւր կը մնայ, հէ՞:

Իր երակները ուռեցան պայթելու աստիճան, փրփուր երեւցաւ շրթներուն անկիւնէն: Բոլոր պատանիները հիացումով կը նայէին իրենց իմաստուն պետին՝ Ամէլկայի: Բոլորը համաձայն էին, թէ ապագայ չկայ, կայ միայն այսօրը եւ վաղը:

— Չեմ գիտեր, մրմնջեց կոմունիստ երիտասարդը բոլորովին շփոթած, եւ երկչոտ նայուածք մը պտըտցնելով տղոց վրայ, ցնցոտիներով ծածկուած: Եւ ամէն հաւանականութեան դէմ, զգուշութեան համար, գրպանէն հանեց ատրճանակ մը, յամրաբար դարձուց ձեռքին մէջ, թողլով որ փայլի տղոց աչքին դէմ, յետոյ տեղաւորեց վերարկուին գրպանը:

Վ. ՇԻՇԿՈՖ
Թարգմ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՎԵՐՋ

դաւադրութիւն մը, որ կը ձգտէր վիժեցնել ժողովուրդին պարենաւորումը:

Իբր թէ այդ կազմակերպութիւնը կը ջանար սովի մատնել երկիրը, որպէս զի ընդհանուր դժգոհութիւն գրգռելով ու զարգացնելով, ժողովուրդը մղէր ըմբոստութեան՝ ընդդէմ բոլշեւիկեան վարչաձեւին, տապալելու համար զայն: Կազմակերպութեան ղեկավարն է եղեր Փրոֆ. Ռիազանցէֆ, որուն շուրջ հաւաքուած են նախկին ազնուականներ եւ սպաներ, ցարական կառավարութեան հայթայթիչներ, հին առեւտրականներ եւ գործարանատէրներ, ինչպէս նաեւ մենշեւիկ կուսակցութեան անդամներ:

Այս կազմակերպութիւնը յարաբերութեան մէջ էր գաղթական Ռուսերու եւ օտար դրամատէրներու հետ, որոնցմէ կը ստանար դրամ եւ հրահանգ...

Ըստ «Թաս»ի տեղեկութիւններուն, իբր թէ գլխաւոր վարիչներէն Ռիազանցէֆ եւ Քարատիկին, խոստովանութիւններ ըրած են, որոնցմէ կը հասկցուի թէ անգլիական մեծ տուն մըն ալ մատ ունի գործին մէջ:

Անշուշտ, «Թաս» գործակալութիւնը բարի կ'ըլլայ քանի մը օրէն մեզ հաղորդելու գնդակահարման նոր շարք մը եւս:

Գերմանիոյ քաղաքական տագնապը

Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ, երէկ առտու տեսակցութիւն մը ունեցաւ Նախագահ Հինտէնպուրկի հետ, իսկ կէս օրէն յետոյ դահլիճը նիստ գումարեց, խորհրդակցելու համար վարչական եւ ելմտական բարեփոխումներու ծրագրին շուրջ, որ պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին: Բարեփոխումներու ծրագիրը պիտի մշակուի ընդարձակ հիմերու վրայ, նկատի ունենալով ընկերային, տնտեսական ու ելմտական կացութիւնը եւ նպատակ ունենալով դարման գտնել պետական գանձին նեղ վիճակին, ելեւմուտքի յարաճուն բացին, գործատութեան ծաւալուն ընթացքին: Այս ծրագիրը կարգ մը կէտերու մէջ պիտի տարբերի Հինտէնպուրկի հրամանագրերէն եւ աւելի արմատական միջոցներ պիտի առաջարկէ:

Այս մասին, որեւէ զեկոյց չպիտի տրուի մամուլին եւ ծրագրին հիմնական կէտերը նախ պիտի ներկայացուին զանազան կուսակցութեանց պետերուն որոնց հետ, բանակցութիւններն արդէն, Պրիւնինկ պիտի սկսի այսօր, բացի Հիդլերեաններէն, որոնց հետ առ այժմ շփում ունենալ չուզեր:

Ներկայիս արդէն, դահլիճի հրաժարման խօսք չկայ: Աւելի կը մտածուի կարգ մը փոփոխութիւններ մտցնել դահլիճի կազմին մէջ:

Աջակողմեան թերթերը կը շարունակեն թելադրութիւններ ընել ի նպաստ դէպի աջ հակումի, մինչեւ իսկ ազգ. ընկերվարականներու հետ միացումով:

Սակայն, կեդրոնի կաթոլիկ կուսակցութեան թերթը պատասխանելով ընկերվարական պաշտօնաթերթինմէկ գրութեան, կ'ընդունի թէ առենը եկած է կիրարկելու բանաւոր քաղաքականութիւն մը եւ հարցերը քննելու մոռնալով կուսակցական տարակարծութիւնները: Այս յօդուածը կը մեկնաբանուի իբր փաստ մը կաթոլիկներու կողմէ՝ ընկերվարական կուսակցութեան հետ գործակցութեան փափաքին, եւ իբր հրաւէր մը այս վերջինին՝ չչափազանցելու իր պահանջները՝ ուժ տալու համար կառավարութեան:

Կը կարծուի նաեւ թէ Պրիւնինկ՝ Խորհրդարանին պիտի ներկայանայ իր արդի կազմով, եթէ դէպքերը չպարտադրեն տարբեր կարգադրութիւններ: Այդ պարագային՝ ան պիտի կռթնի ընկերվարականներու, առանց սակայն այս վերջիններու պաշտօնական գործակցութեան:

Ֆրանսա-Պարսկաստան օդանաւով

Փարիզէն Թէհրան իրենց թռիչքի ընթացքին, ֆրանսացի օդանաւորդները Կուլէթ եւ Լալուէթ որոնք կանգ առեր էին Հալէպ, եւ անկից շաբաթ օր մեկներ էին ժամը 9,15ին, նոյն օրը ժամը 17,25ին ցամաք իջան Թէհրանէն 100 քիլոմեդր հեռու, չուզելով գիշեր ատեն վտանգի ենթարկուիլ՝ լեռնային շրջանի մը մէջ վայրէջքի պահուն:

Յաջորդ առտու, օդանաւորդները Թէհրան հասան ժամը 5.45ին: Պարսկաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ, օդային կապակցութիւնը հաստատուեցաւ այս կերպով 35 ժամ 55 վայրկեանէն, որուն 29 ժամ 45 վայրկեանը թռիչք՝ 5200 քիլոմէդրի վրայ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր-Սերոբ խումբի ժողովը, այս շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղի՝: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ ԲՈԼՈՆՊԻ Եռագոյն, Վիշապ եւ Փոթորիկ խումբերը ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ռիւ Շանպառի հաւաքատեղին: Կը զեկուցանէ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը:

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Սեպտ. շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin.

ԼԻՈՆԻ Քեռի խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 3,30ին, Ճանկէօզեանի ճաշարանը. ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր նեթակոմիտէի բոլոր խումբերու ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վիճաբանական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլօրիայի մէջ: Նիւթ՝ Գործնապաշտութի՞ւն թէ գաղափարապաշտութիւն: Կը ներկայացուի նաեւ Միշէլ Սթրոկոֆի ֆիլմը:

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը

Զ. Ե. Ո. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր միութիւնները եւ կազմակերպութիւնները խորհրդակցական ժողովի վաղը Եշ. իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլօրիայի մէջ, որոշելու համար հանդէսին մանրամասնութիւնները:

Հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Հոկտ. 11ին Շաբաթ գիշեր Սալ տը Ժէոկրաֆիի մէջ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարօ Կարպուշեան որ կը բնակէր 20 rue des Feuillants, Marseille. Իմացնել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
25
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

25 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1374

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ա.

Այսօր Ըսմէթ փաշայի վերակազմուած կամ կարկտուած կառավարութիւնը կը ներկայանայ Թուրք Ազգ. Ժողովին: Տակաւին յայտնի չէ թէ Ազգ. Ժողովին մէջ ինչ ընդունելութիւն պիտի գտնէ նոր վարչութիւնը: Խալքի պատգամաւորները, համաձայն փչող հովերուն, կարող է պատահիլ որ միաձոյլ անգամածով՝ Ըսմէթը դիմաւորեն «ճաշասըն»ով մը: Կարող է պատահիլ եւ հակառակը, «ճաշասըն Հիւրրիէթ» բացականչեն. անշուշտ եթէ Մուսթաֆա Քէմալի ակնարկն այդ թելադրանքն է: Թրքական ջուրերուն մէջ ամէն բան կարելի է: Անցած ամսուան դէպքերն այդ կարելիութեան ապացոյցը տուին:

Ապագայ կարելիութիւնները, այսօր յստակ եզրակացութեան մը չեն գար: Բայց ինչ որ կարեւորն է եւ քննութեան արժան, այն բարդ տագնապն է, որմէ բռնուած է ներկայ Թուրքիան:

Բանանք այս տագնապին ծալքերը, առանց սահմանափակուելու Թուրքիոյ տնտեսական տագնապով, որու վարագոյրին ետին թաքնուած կը մնան բազմաթիւ կնճռոտ իրողութիւններ:

Անցած չորս ամսուան կեանքն ու արտայայտութիւնները միայն եթէ նկատի առնենք, պիտի տեսնենք, որ ներկայ տագնապը քանի մը խորունկ վէրքերէ առաջացած է, եւ սովորական սպեղանիներով չի դարմանուիր:

Ի՞նչ վէրքերէ կը տառապի Թուրքիա:

Թուրքիա, հակառակ միապաղաղ ազգային պետութիւն մը կազմելու իր տենդագին ձգտումներուն, այսօր, անցեալի պէս կը գալարուի ազգային քաղաքական ցնցումներով: Հին ցաւ, խիստ հին եւ քրոնիկ, որ միայն անդամահատութիւններով վերջացած է, եւ մինչեւ որ արմատական գործողութեան չենթարկուի Թուրքիա եւ ազատուի Հայաստանէն եւ Քիւրտիստանէն, չպիտի ազատի ազգային ցնցող բռնկումներէ, որոնք ազգային պետութեան մը համար մահացու են: Այս վերջին լեց տարիներու ընթացքին քրտական հզօր ազգային շարժումները շատ մեծ ծանրութիւն մը կը կշռեն թրքական տկարութեան նժարին մէջ:

Այս երեւոյթը Թուրքիոյ տնտեսական կեանքի քայքայման տկարութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկն է:

Ազգային հարցի ուրիշ պատկեր մը կը պարզէ փոքրամասնութեանց խնդիրը, որ անջատողական եւ քաղաքական ոյժ չի կրեր, բայց վիրաւոր հարց մը կը մնայ ներկայ Թուրքիոյ համար: Փոքրամասնութիւններն իրաւազուրկ բազմութիւններն են, որոնք դիւրին չեն հալիր, ու Թուրքիան այն երկիրը չէ որ ձուլէ ու մարսէ զանոնք: Այս պայմաններուն մէջ, սակայն, Թուրք կառավարութիւնը Թրքացնելու իր վազքին մէջ, յամառօրէն կը տրորէ այս հրաբուխը, որ ներքին վարչական, դատաստանական եւ գերազանցապէս տնտեսական նշանակութիւն ունի: Լուռ, հնազանդ եւ իրաւազուրկ այդ բազմութիւնը իր անշարժ վիճակով իսկ՝ Թուրքիոյ բորբոքած վէրքերէն մէկն է: Թուրքերը կ'անդրադառնա՞ն այդ իրողութեան: Անպայման: Բայց կը շարունակեն գինովի իրենց քաղաքականութիւնը:

Այս մասին կարեւոր փաստերը տակաւին թարմ են: Արդարադատութեան նախարար (փնտռեցէք արդարադատութիւն, որ գտնէք...) Մահմուտ Էսատ պէյ փոքրամասնութեանց մասին խօսելով, յայտարարեց թէ Թուրքիոյ ոչ-Թուրք բնակիչները միայն մէկ իրաւունք ունին, — ըլլալու ծառաներ եւ ստրուկներ: Այս յայտարարութեան հետեւանքով Մահմուտ Էսատ պէյը Ըսմէթ փաշայի կարկտնած նախարարութեան մէջ տեղ չունեցաւ: Պարզօրէն արտաքին աշխարհի վրայ տպաւորութիւն մը ձգելու համար առնուած քայլ մըն էր: Որովհետեւ ներկայ նախարարութիւնն իր ամբողջ կազմով, անշեղ կերպով Մահմուտ Էսատի ճանապարհով քալած է եւ ասկէ յետոյ ալ պիտի քալէ:

Ֆէթհի պէյը եւ իր կողմնակիցները քիչ մը լայն բացին իրենց թեւերը եւ «ազատութեան» շունչ մը բերին իրենց հետ: Սակայն փոքրամասնութեանց մասին իրենց արտայայտութիւնները կծկեցին, երբ Խալքի յարձակողականը այս թոյլ նակատի վրայ զօրացաւ:

Իսկ փոքրամասնութեանց խնդիրը, նոյնիսկ, որպէս ներքին վարչական եւ տնտեսական խնդիր մը, սահմանադրական ու իրաւական արմատական փոփոխութիւններու հետ կապուած է: Ներկայ Թուրքիոյ մտայնութեան զարգացումը երբէք այդ ուղղութեամբ չի հակիր: Ընդհակառակը, այս ներքին դժուարութիւններու գլխու վրայէն, ան իր հայեացքը դարձուցած է դէպի արտասահման՝ խոշոր փոխառութեան մը յոյսով: Ու այդ դրամով, Թուրքիա կը կարծէ ոչ միայն ամրացնել իր քաղաքական դիրքը եւ ճզմել ազգային շարժումները, այլ նաեւ տնտեսական այնպիսի տանելի դրութիւն ստեղծել, որ քիչ զգացուի տառապած ժողովուրդի բացը եւ մնացող փոքրամասնութեանց տնտեսական ջլատումը քիչ անդրադառնայ երկրի ելմտական վիճակին վրայ:

Ինչպէս կը տեսնուի՝ Թուրքիոյ տնտեսական տագնապը քաղաքական աղբիւրներէ կը բխի, եւ հետեւաբար դիւրին դարմանելի խնդիր չէ: Այդ մասին հանգամանօրէն կ'անդրադառնանք յաջորդով:

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՓՐԿԵՆՔ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ

«Հայրենիք» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (սեպտեմբեր 5).

— «Ինչպէս յայտնի է, մեր վերջին երեսուն տարուան յաջորդական աղէտներուն հետեւանքով հայ ժողովուրդի դարաւոր հաստատութիւնները քանդուեցան եւ անոնց պարունակած հայ արուեստի բազմաթիւ գանձերը փճացան, կորսուեցան եւ կամ ինկան ասոր անոր ձեռքը:

Ժողովուրդին այն տարրերը, որոնք աղէտէն մազապուր փրկուելով յաջողեցան իրենց հետ միասին փրկել նաեւ հայ մշակոյթի բեկորներ,— գրչագիր, եկեղեցական անօթ, զարդեղէն, եկեղեցական բանուածեղէններ, հին նկարներ, դրամներ, հինաւուրց ընտանեկան առարկաներ, արծանիկները, պղնձեղէններ, յախճապակեայ անօթներ, հագուստեղէններ, գործուածեղէններ, գորգեր եւայլն, եւայլն— ի վերջոյ ցրուեցան աշխարհի զանազան մասերուն մէջ, երազ պահելով Հայաստանի մէջ ամփոփուելու ազգային գաղափարը:

Մեր մշակոյթին վերաբերեալ այս կարգի առարկաներէն շատերը ծախուեցան եւրոպական եւ ամերիկեան թանգարաններուն կամ մասնաւոր հաւաքողներու: Մշակոյթի բեկորներէն ուրիշներ տակաւին կը պահուին հայ մասնաւորներու կողմէ եւ մենք պարբերաբար կ'իմանանք անոնց գոյութիւնը: Սակայն, առհասարակ, այդ բեկորներուն կը սպառնայ մշտական վտանգ մը կորուստի եւ փճացումի:

Մասաչուսէց նահանգի երեք հարիւրամեակին առթիւ կազմակերպուած փոքրիկ ցուցահանդէսը եկաւ անգամ մը եւս երեւան բերելու թէ նոյնիսկ Ամերիկահայ գաղութին մօտ ի՛նչ արժէքաւոր եւ հետաքրքրական առարկաներ կան մեր մշակոյթին վերաբերեալ: Տեսնուեցաւ թէ Ամերիկա հաստատուած հայ գաղթականներն իրենց հետ բերած են հին կամ նոր ընտիր ձեռագործներ, գորգեր, կարպետներ, Նրբահիւս հագուստներ, գրչագիրներ, աւետարաններ, դրամներ, խաչեր, եկեղեցական անօթներ, ոսկերչական ազնիւ գործեր, արծաթեայ բանուածքներ եւ պէսպէս առարկաներ, որոնք հայկական դրոշմ կը կրեն որոշակի, ապացուցանելով մեր մշակոյթին առանձնայատկութիւնները:

Բոլոր այս առարկաները կը մնան իրենց այժմու սեփականատէրերուն մօտ, որոնք կը պահեն զանոնք իբրեւ մասունք եւ կը գուրգուրան անոնց վրայ:

Սակայն կարեւոր է անոնց հաւաքումը բոլոր հայ գաղութներուն մէջ: Իրաւունք չունինք մեղադրելու Վենետիկի Մխիթարեան վանքը, Վիէննայի հայերը, Երուսաղէմը կամ այլ հաստատութիւն մը, երբ հայ գաղութներն առանձին ճիգ մը չեն թափեր իրենց կողմէ մշակոյթի բեկորներու հաւաքման: Վենետիկը, Վիէննան եւ Երուսաղէմն ըրած են եւ կ'ընեն ինչ որ կրնան: Այժմու քիչ շատ զարգացած եւ բարեկեցիկ հայ գաղութներն ալ արդեօք պարտք մը չունի՞ն մշակոյթի բեկորներու փրկութեան այս ընդհանուր աշխատանքին մէջ:»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք զօրամասերը ինչպէ՞ս

ԲԱՐՁՐԱՑԱՆ ԱՐԱՐԱՏ

Վերապահութեամբ կը հրատարակենք Թրքական հետեւեալ զեկոյցը.—

ԷՆԿԻՒՐԻ (Միլլիէթ).— Աղրը Տաղի խնդիր չէ մնացած այլեւս, որովհետեւ մեր հանրապետական բանակը իր շատ յաջող պատերազմներով պատմութեան փոխանցած է այս հարցը որ կը սպառնար մեր արեւելեան սահմաններուն վրայ քրոնիկ հանգամանք մը ստանալ: Աղրը Տաղի գրաւումը ո՛չ միայն ազգային միութեան յաղթանակը եղած է՝ այլ միեւնոյն ժամանակ լեռնային պատերազմներու մէջ հանրապետական բանակին բարձր ընդունակութիւնները յայտնաբերող դէպք մը:

Աղրըի նուաճողական գործողութիւնները սեպտ. 7ին սկսած էին: Այս ահագին գործը ամսոյս 12ին գլուխ ելած է: Այս հինգօրեայ գործողութեանց իւրաքանչիւր քայլը անցուցած է խիստ դժուարին պատերազմներ, որոնց ամէն մէկը արժանի է երկար ուսումնասիրութեանց: Ասկէ առաջ ցարական Ռուսիան չէր յաջողած գլուխ հանել Աղրը Տաղի վայրենի ցեղերուն դէմ քանիցս իր կատարած գործողութիւնները, որով այն կարծիքը գոյացած էր թէ, այս լեռը աւազակութեան անմաքրելի որջ մըն է:

Սակայն Թուրք հանրապետական բանակը 5 օրուան մէջ գլուխ հանեց այս գործը եւ իրարու ետեւէ տապալեց Աղրըի մէջ յելուզակներուն զանազան պաշտպանողական գիծերը: Շատ դժուար էր զանոնք իրենց մխրճուած ժայռերուն մէջէն դուրս հանել:

Մեր զինուորները, որ Արարատի դաշտէն սկսեալ մինչեւ 5 հազար մեդր բարձրութեան վրայ յարձակումի ձեռնարկած էին, յաջողեցան ամէն կողմէ պաշարել յելուզակները եւ զինդացիրներ զետեղելով այն ձիւնոտ գագաթներուն վրայ, ուր անոնք չէին կրնար ելնել, ոմբակոծեցին զանոնք:

Եւրոպայի շատ մը լեռներէն աւելի տարբեր եւ անկարգ ու անկանոն եղող եւ անոնցմէ 400 մեդր աւելի բարձր եղող հայրենիքի այս մասին վրայ՝ որուն գագաթը միայն ձիւնով ծածկուած՝ ու սառնապատ է եւ ուր հասարակ առեններ իսկ քանի մը հարիւր մեդրէ աւելի կարելի չէ բարձրանալ՝ մեր սպաներուն եւ զինուորներուն ցոյց տուած յաջողութիւնը մեր զինուորական պատմութեան կորովամտութեան էջերէն մին կը կազմէ:

Վերջապէս, հասած էր ժամանակը, որ Թուրք բանակը գործողութեան ձեռնարկէ՝ զսպելու համար այն յելուզակները, զորս մեր թշնամիները տարիներէ ի վեր տղայական պատճառներով զօրացուցած եւ մէջտեղ հանած էին: Մեր օդային ուժերու ցոյց տուած քաջութիւնը մանաւանդ, վեր է ամէն տեսակ յաջողութենէ: Պարտականութիւն կը համարենք ազգին երախտագիտութիւնը յայտնել հայրենիքի սիրոյն հոգի տուող եւ գիշերը ցերեկին խառնող մեր հերոս հրամանատարներուն, սպաներուն եւ զինուորներուն:

Եւ սակայն Ֆէվզի փաշա Արարատ կը մնայ

ԷՆԿԻՒՐԻ.— Աղրը Տաղի մէջ աստին անդին ապաստանած յելուզակներուն հաւաքումը կը շարունակուի: Սպանեալներուն մէջ գտնուող յելուզակապետներէ մէկ մասը կարելի չըլլալով ճանչնալ, անոնց ինքնութիւնը ճշդելու կ'աշխատուի: Ասոնց մէջ զինուորական համազգեստ հագածներ ալ կան:

Ֆէվզի փաշա պատերազմական ընդհանուր սպայակոյտի պետը Սվազ մեկնեցաւ եւ հոնկէ պիտի մեկնի արեւելք, զօրքերը աչքէ անցնելու:

⁂ Հաւանաբար մինչեւ Արարատ երթայ Ֆէվզի փաշա: Այս քննական ուղեւորութեան միջոցին նկատի պիտի առնուի նաեւ վաչկատուն կարգ մը ցեղերու բնակեցման խնդիրը:

⁂ Ֆէվզի փաշայի կ'ընկերանան Նուֆուսի ընդհանուր տնօրէն Արիֆ եւ քաղ. քնիչ Սայիպ պէյերը: Կառավարութիւնը լուրջ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ որպէսզի Արեւելքի դէպքերը չի կրկնուին:

Թուրք Ազգ. Ժողովին բացումը

Էնկիւրիէն 23 սեպտեմբեր թիւով հեռագիր մը կը յայտնէ թէ Թուրք Ազգ. Ժողովին բացառիկ նիստին բացումը կատարուեցաւ ինեկայութեան Մ. Քէմալի:

Ըսմէթ փաշա, որ բացի մէկ քանի ընդդիմադիրներէ, ընդունուեցաւ ծափահարութեամբ, յայտնեց թէ շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներու, ութ ամիսէ ի վեր, Թրքական դրամի անկումը կանգ առած է: Խորհրդարանը նիստի հրաւիրուած է հրահանգելու համար այն միջոցները, որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ նպաստել դրամի արժէքի բարձրացման: Օրինագծի վիճաբանութեան ընթացքին, կառավարութիւնը այդ մասին պի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՐՍԻՑ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՊԱՀԱՆՋԸ

Ստոյգ աղբիւրէ կը տեղեկանանք, որ Պարսից կառավարութեան Ատրպատականի լուսաւորութեան վարիչը պահանջած է հայ ուսուցիչներէն պարտադրօրէն գիտնալ պարսկերէնը՝ հայ դպրոցներու մէջ կարենալ պաշտօնավարելու համար: Միաժամանակ յայտարարած է, որ կրօնէն եւ մայրենի լեզուէն զատ միւս բոլոր առարկաները մինչեւ 4րդ բաժանմունքը պիտի դասաւանդուին պարսկերէն լեզուով:

Հարաւային Պարսկաստանի մէջ արդէն ընդունած են շաբաթական 26 պահ պարսկերէն աւանդել:

Ատրպատականի Պատգամաւորական ժողովը որոշած է բողոքել:

Ժողովուրդը յուզման մէջ է:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Աղեքսանդրիոյ Հայութիւնը մեծ յուզումով կը սպասէ գիտնալու համար՝ թէ ինչ ընթացք պիտի առնեն սեպտ. 11ի արիւնոտ դէպքերը եւ ինչ պատիժ պիտի ստանան անոնց ոճրագործ հեղինակները, տխտղոսաւոր թէ անտխտղոս:

Աւելորդ է ըսել, թէ յուզումն ու զայրոյթը իր բարձագոյն չափերուն հասած է մահացուօրէն ծեծուած պլոքճի երեսփոխան Գր. Սէրթլեանի բանակին մէջ:

Ծեծին վայրագութիւնը կուգայ վկայելու, որ ծեծողները թաքուն հրահանգ ունեցած են ոչ թէ ծեծելու, այլ ծեծով սպաննելու պլոքճի երեսփոխանը: Եւ իսկապէս. եթէ օգնութիւնը քիչ մը ուշ հասնէր, անշուշտ տեղն ու տեղը իր շունչը փչած պիտի ըլլար ռամկավար «պլոք»ին ընտրեալը:

Գ. Սէրթլեանի վիճակը կը շարունակէ ծանր ու մտահոգիչ ըլլալ:

Կիրակի, սեպտ. 14ին, իր հայ եւ արաբ ծանօթներէն շուրջ 100 հոգի այցելած են հիւանդանոց: Հիւանդին վիճակը նկատի առնելով, այցելուներէն ոչ ոք ներս առուած է:

Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին Աղեքսանդրիա հասաւ Գահիրէի թեմականի պատուիրակ Պ. Կ. Սէֆէրեանը եւ կայարանին մէջ դիմաւորուեցաւ միմիայն Առաջնորդարանի դաւազին կողմէ: Կիրակի յիշեալը եկաւ Առաջնորդարան եւ տեսակցութիւն ունեցաւ դիւանապետ Պ. Ամատունիի հետ:

Կէսօրուան մօտ, սեպտ. 24ին, Պ. Կ. Սէֆէրեան հիւանդանոց կ'երթայ այցելելու համար Գ. Սէրթլեանի, ընկերակցութեամբ Պ. Բարսեղ Օհանեանի: Այցելուի հանգամանքը նկատի առնելով հիւանդանոցի տնօրէնութիւնը զայն ներս կ'առնէ: Պատուիրակը խոշտանգուածին կը յանձնէ պլոքճիներու հոգեւոր պետին, Թորգոմ եպս.ի ցաւակցական նամակը, վկայ ըլլալով խոշտանգուածի մտահոգիչ վիճակին, պատուիրակը կը մեկնի, տեսակցութիւն նշանակելով Գ. Սէրթլեանի եղբօրը՝ Պ. Խոսրով Սէրթլեանի հետ:

Կը տեղեկանանք, որ ծեծուած երեսփոխանին դատը ստանձնած են քաղաքի երկու լաւագոյն փաստաբանները:

Պլոքճիները— մէկ թէ միւս կողմէ— գաղտնի ժողովներու մէջ են շարունակ:

Թայֆաները լրջօրէն կը պատրաստուին գալիքը «արժանաւորապէս» դիմաւորելու համար:

«Յուսաբեր»

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՆ ԵՒ ՖԷԹՀԻ ՊԷՅԸ

Ընդդիմադիր ուժերը շատ են Թուրքիոյ մէջ։ Պայքարը կը դառնայ կառավարական աթոռին շուրջ։ Ու պէտք է ըսել որ իշխելու տենչը, ամէնէն շատ Թուրքիոյ մէջ երեւան եկած է։ Որովհետեւ Թուրք ազգը, հինգ դարերէ ի վեր կրցած է արտադրել պաշտօնեաներ միայն, որոնք զինուորական եւ վարչական ղեկավարները հանդիսացած են։ Թուրք ամէնէն զարգացած եւ ամէնէն հայրենասէր գործիչը այդ աթոռին մէջ ամփոփած է իր գաղափարականութիւնը եւ երկրին հասցնելիք ծառայութիւնը։

Թրքական ներկայ կեանքին մէջ ընդդիմադիր հոսանք մը հրապարակ եկաւ։ Շատերը կարծեցին եւ տակաւին կը կարծեն թէ չինծու կուսակցութիւն մըն է որ հրապարակ կուգայ։ Մինչդեռ, իրականին մէջ, հին ընդդիմադիր հոսանք մըն է, որ Մ. Քէմալի բարեհաճութեամբ ազատ խօսելու եւ գործելու կը ձեռնարկէ։ Դարձեալ աթոռի կռիւ։

Ու այս երեւոյթը նորութիւն չէ Թուրքիոյ համար։ Աթոռի կռիւը, ներքին դաւադրութիւնները եւ պետական հարուածները իրարու շաղկապուած են։ Երբեմն այդ կռիւը տեղի կ'ունենայ մութին մէջ։ Շատերը կը գլխատուին, պաշտօնազուրկ կ'ըլլան ու կը չէզոքանան։ Ուրիշները սահելով ու սողոսկելով վեր կը բարձրանան, միշտ իրենց պատուանդանին տակ արիւն հոսեցնելով։ Այսպէս կ'ընթանայ Թուրք պետութեան կեանքը, երբ միայն մէկ կուսակցութիւն ունի եւ կուսակցական ազատութիւնը խեղդուած է։ Բայց, երբ Թուրքիա երբեմն հանդուրժած է մէկէ աւելի կուսակցութիւններու գոյութեան, ընդդիմադրութիւնն անմիջապէս ծաւալ գտած է, սեղմուած ուժերը դուրս հոսած են անօրինակ թափով, ու բնականոն ընդդիմադրութեան սահմաններէն անցնելով, մտած են արիւնահեղ ընդհարումներու բեմը։

Նոր ընդդիմադիր կուսակցութեան երեւումը եւ անոր յաջորդող դէպքերը ցոյց կուտան, որ քաղաքական դաստիարակութիւնը իր նախնական շրջանը բոլորած չէ։ Փողոցներուն մէջ արիւնն արդէն հոսած է, ու ժողովուրդը կը վազէ այնպիսի թափով մը Ֆէթհի պէյին ետեւէն, որ կարծես թէ նոր յեղափոխութեան նախօրեակին կը գտնուի Թուրքիա։

Բայց թրքական բարքերուն լաւատեղեակները շատ լաւ գիտեն թէ եղածը աթոռի կռիւ մըն է։ Ու եթէ Ֆէթհի պէյը կառավարութեան գլուխը գայ, ոչինչ պիտի կրնայ փոխել Թուրքիոյ ներքին կացութենէն։ Իսկ ներկայի յուզուած ամբոխը գլխիկոր պիտի քաշուի իր պատեանին մէջ եւ քանի մը տարիով, լռելեան պիտի տանի Ֆէթհի պէյի կառավարութեան լուծը, ինչպէս տարած էր Ըսմէթ փաշայի բռնակալութիւնը։

Այս բոլոր բնորոշումները, սակայն, չեն պակսեցներ այն քաղաքական մեծ հետաքրքրութիւնը, որ ստեղծուած է այսօր Ըսմէթ փաշայի եւ Ֆէթհի պէյի հակամարտութեան հետեւանքով։ Թուրքիոյ քաղաքական կեանքի գունաւոր մէկ շրջանն է՝ որ կը բոլորենք։ Նշաններէն կ'երեւի որ հետզհետէ դասաւորուող ճակատները իրարու պիտի բախին։ Ու, եթէ Մ. Քէմալի ճարպիկ միջամտութիւնը չյաջողի ուժերու նոր դասաւորութիւն մը ստեղծել, եւ լռելեան իրականացնել չէզոքացումներու անխուսափելի գործը, արիւնոտ ընդհարումներ, դաւադրութիւններ ու դատավարութիւններ անխուսափելի պիտի դառնան, իշխելու տենչը գոհացնելու համար։

Լծակի առանցքը Մ. Քէմալն է։ Իսկ լծակի երկու ծայրերը բռնած են Ըսմէթը եւ Ֆէթհին։ Ասոնց իւրաքանչիւրին ետեւ մեծ տենչանքներ ունեցողներ շատ կան, որոնք կը գործեն մութին մէջ։ Բաւականանանք այս երկու ընդդիմադիրներու դիմագիծը տալ, ան ալ խտացնելով մեր ըսելիքները միայն մէկ ուղղութեան մասին։

Ի՞նչ դիրք բռնած են այս երկու անձնաւորութիւնները քրտական շարժման հանդէպ։ Ի՞նչ նպատակ հետապնդած են, թէ ի՛նչ չափով քրտական շարժումը պատճառ դարձած է Ֆէթհիի վերերեւումին։

Վեց տարի առաջ Մ. Քէմալը Ֆէթհիի եւ Ըսմէթի միջեւ բաժնած էր իշխանութիւնը, իր բացարձակ տիրակալութեամբ։ Կարելի է ըսել, որ Ֆէթհի պէյը գերակշիռ դեր մը ունէր քան Ըսմէթը։ Պայքարը հետզհետէ սուր բնոյթ ստացաւ դարձեալ շնորհիւ Մ. Քէմալին, որ սկսած էր ծուռ աչքով նայիլ Ֆէթհիի եւ անոր շրջապատի կեդրոնացած ուժին։ Մ. Քէմալին դէմ դժգոհութիւնները կը շատնային ու ան պէտք ունէր Ըսմէթին, քանի մը զօրաւոր հակառակորդները չէզոքացնելու համար առանց իր անձը խնդրոյ առարկայ դարձնելու։

Դէպքերն եկան եւ նսեմացուցին Ֆէթհիի ազդեցութիւնը։ Այդ դէպքերէն գլխաւորը Շէյխ Սաիտի քրտական մեծ ապստամբութիւնն էր։ Ծանօթ է արդէն, որ Թուրքերը 25,000 մարդ կորսնցուցին եւ 100 միլիոն թրքական ոսկի ծախսեցին քրտական շարժումը զսպելու համար։

Քրտական հարցի լուծումը 1925ին ընդհարման սուր տեսարան մը ստեղծեց Ըսմէթ փաշայի եւ Ֆէթհի պէյի միջեւ որ այն ժամանակ Թուրքիոյ վարչապետն էր։ Ֆէթհի պէյը կը կարծէր թէ Թուրքիա պիտի զգուշանայ ներքին պատերազմէ մը եւ չտեսնելու պիտի գայ քրտական շարժումները։ Խաբէբայութեամբ եւ անջատ անջատ պիտի ճնշէ զանոնք, մէկ ձեռքով, սակայն, ամէն ջանք պիտի թափէ ձուլել քրտական զանգուածները։ Այս աշխատանքը կարող է երկար տեւել։ Բայց Թուրքիոյ կրնայ ապահովել, 1) Ներքին խաղաղութիւն մը, արտաքին աշխարհին ցոյց տալու որ ազգային խնդիրներ այլեւս գոյութիւն չունին Թուրքիոյ մէջ։ 2) Մոլորեցնել քիւրտ ժողովուրդը եւ ձուլել զայն թրքական հոծ զանգուածներուն մէջ։ 3) Ֆէթհի պէյ դժուարին եւ վտանգաւոր գործ մը կը նկատէր սուրի եւ հուրի միջոցաւ ճնշել քիւրտ ժողովուրդը եւ կը կարծէր թէ մեծ դժուարութեան հետ կապուած է։

Ըսմէթ փաշան կանգնած էր հակառակ տեսակէտի վրայ, զէնքի ուժով ճնշել քրտական շարժումները եւ անխնայ հարուածներով հալեցնել քիւրտ ժողովուրդը, մաքրել այս խոչնդոտը եւս, որպէսզի Թուրքիոյ ձեռքերն ամբողջովին ազատուէին ազգային հարցէն։

Ֆէթհի պէյը չափեց իր շրջապատը, տեսաւ որ համրուած են իր օրերը, եւ Ըսմէթ փաշային պատասխանեց թէ ինքը չի կրնար իր ձեռքը թաթխել անմեղ արիւնի մէջ... Ֆէթհի պէյը իսկական Թուրք էր եւ խոհեմ։ Ետ քաշուեցաւ։ Մ. Քէմալն արդէն սկսած էր յենուիլ լծակի միւս կողմին վրայ, ուր Ըսմէթն էր գլխաւոր ծանրութիւնը։

Ըսմէթ փաշան, Մալաթիացի Քիւրտ մըն է, հեռացած քիւրտ ազգէն եւ բարձրացած թրքական կառավարութեան սանդուխներուն գլուխը։ Այս ազգուրացը, երբ իր գրաւած բարձրութենէն վար կը նայէր, դատարկութիւն մը, անդունդ մը կը տեսնէր։ Ըսմէթ փաշան ազգային թիկունք չունէր. Թուրք չէր, ու խորունկ զգացումներով կապուած չէր անոր։ Անիկա կառավարելու կոչուած ճամբորդ մըն էր, որ դէպքերու եւ պարագաներու բերումով՝ բեմին տէրը կը դառնար։ Ու այդ անթիկունք թշուառականը իր եւ Թուրք ազգի միջեւ գոյութիւն ունեցող անդունդը կը լեցնէր մոլեռանդութեամբ մը, որ սովորական է պատահական դերակատարներուն համար։ Վստահութիւն շահելու եւ Թուրք ազգայնութեան իր վերադարձը ամրապնդելու համար, ստանձնեց դահիճի պաշտօնը՝ իր սեփական ազգի վերաբերմամբ։ Ան դարձաւ վարչապետ, գլխատելու քիւրտ ժողովուրդը, որպէսզի այդ մատաղի գնով դառնայ Թուրք ժողովուրդի վստահելի առաջնորդը։

Շէյխ Սաիտի ապստամբութեան ճնշումը, քիւրտ ժողովուրդի տեղահանութիւններն ու կոտորածները յայտնի են։ Սեփական ազգին դէմ դաւաճան Ըսմէթ փաշան ամէն քայլ առաւ քիւրտ ազգը բնաջնջելու։ Զօրացուց իր դիրքերը եւ Ֆէթհի պէյէն յետոյ, հինգ տարի կառավարեց Թուրքիան, մասամբ բոլշեւիկեան մեթոտներ որդեգրելով։ Ապազգայնացած Ըսմէթ փաշան, չունենալով ազգային պատմութեան խարիսխ մը իրեն համար, ատակ էր եւ ատակ է տակաւին աշակերտ հանդիսանալու Մոսկուայի Չեկային։

Զօրացած եւ ամրացած Ըսմէթ փաշան կրցած էր իր թեւին տակ առնել նաեւ Խալք կուսակցութիւնը։ Մ. Քէմալ կը զգար թէ կը դժուարանայ հաւասարակշռութիւնը պահել։ Յարմար վայրկեան մը կը փնտռէր, հաւասարակշռելու Ըսմէթին ուժը։

Այդ յարմար առիթը դարձաւ քրտական ապստամբութիւնն եղաւ։ Ըսմէթ փաշան իր զօրութեան գագաթնակէտը հասնելով դիմեց վճռական յարձակման մը, որպէսզի սրբէ քրտութիւնը եւ վերադառնայ Էնկիւրի յաղթական փառքով մը, ու Սվազէն երկաթուղի նստած։ Այս բոլորէն յետոյ, հարուածը պիտի ուղղէր Մ. Քէմալի դէմ, ու պիտի տապալէր տասնամեայ կուռքը, որպէսզի բոլոր հորիզոնները բաց ըլլային իր առջեւ։

Սակայն քրտական դիմադրութիւնը զօրեղ եղաւ։ Տնտեսական տագնապը երկիրը ցնցեց։ Կառավարութեան եւ զինուորականութեան դիրքը խախտեցաւ։

Եալովա նստած՝ Մ. Քէմալը վայրկեանը շատ նպաստաւոր գտաւ ուժ տալու Ֆէթհի պէյին, որ հրապարակ եկաւ ընդդիմադիր հոսանքով մը։ Հաւասարակշռութիւնը տակաւին տեղը գտած չէ։ Զինուորական ճակատամարտ մը Արարատի տակ Թուրքին եւ Քիւրտին, բախտը կ'որոշէ։ Ուրիշ ճակատամարտ մըն ալ տեղի պիտի ունենայ Էնկիւրիի մէջ, քիւրտ Ըսմէթ փաշայի եւ Ֆէթհի պէյի (որ հինգ տարի առաջ կը յայտարարէր թէ անմեղ արեան մէջ իր ձեռքերը չի թաթխեր) միջեւ։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս պայքարին արդիւնքը։

Պարզ է, Ըսմէթ փաշան պիտի հեռանայ։ Եթէ ոչ այս անգամ, բայց մօտաւոր ապագային ան պիտի հեռանայ ճղակոտոր։ Եթէ ան ասպարէզէն չանհետանայ Թուրքի մը գնդակով, պիտի հեռանայ նոյն Թուրքին հայհոյանքներով։ Ան Թուրքերու կողմէ պիտի կոչուի «աղտոտ Քիւրտ» մը, «ազգէ ու կրօնքէ դուրս» մարդ մը։ Եւ բնաւ զարմանալի թող չթուի, եթէ Թուրք երիտասարդութիւնը զայն կոչէ «դաւաճան»։

Իսկ քիւրտ ազգը նողկանքով պիտի յիշէ իր մէկ զաւակին անունը, որ անէծք մը պիտի հիւսէ Ըսմէթի անուան շուրջ, որ շատ աւելի մեծ չարիք հասցուց իր ժողովուրդին, քան Թալէաթ եւ Էնվէր փաշաները։

Սակայն Ֆէթհի եթէ գործի գլուխ գայ, կասկածէ դուրս է, որ իր խիղճը պիտի ներկէ Քիւրտ ժողովուրդի արիւնով, այս անգամ, թրքական դաւադրութեամբ եւ անսահման սադրանքներով, միշտ Պիղատոսի պէս ներկայանալով մարդկութեան, ձեռքերը տարածած, — տեսէ՛ք, անմեղ արիւնի մէջ թաթխուած չեն։

Ուր որ կայ այսքան արիւն եւ դաւադրութիւն, հոն, արեան ծարաւի դահիճներն ալ, վերջ ի վերջոյ արեան մէջ կը խեղդուին։

Թատրոնը բացուած է Էնկիւրիի եւ Եալովայի մէջ։ Հետեւինք դերակատարներուն, որոնք արեւելեան տաղ մը մեզի ներկայացնելու խոստումը կուտան։

ՐԻՎԱՐԷՑ

ՈՒԹ ԵՐԿԻՐ ՈՒԹ ՕՐԷՆ

Սփարլաթօ՝ երկրորդ նաւամատոյցը Սերպիոյ։ Հոս պիտի մնանք մինչեւ գիշերուան ժամը տասնըմէկ։ Վեց ժամ ունինք։ Պէտք է ճարը գտնել դուրս ելլելու։

Նաւապետին հրաշխաւորութեամբ դուրս ելայ։ Յուսահատութիւնը պատեց զիս։ Հոս ամէն բան նախնական է։ Գիւղացիները եօթանասուն կտորով հագուստներ կը հագնին, տրեխներն անգամ ամէնէն հասարակներն են։ Խանութէ մը ներս մտայ ու քանի մը բաներ գնեցի, վճարեցի դրամը, խանութպանը փոխանակ դրամիս մէկ մասը ետ տալու, 7—8 հատ սիկառէթ տուաւ։ Զարմանալի բան, եթէ ծխող չըլլայի, պարտաւո՞ր էի ընդունիլ զանոնք։

Արեւելեան սակարկութիւնը կարօտցած էի։ Սփարլաթոյի մէջ կարօտս առի։ Բոլորին հետ կրնաս սակարկել առանց քաշուելու։ Ցասներկու տինարոց ծխամորճը չորս տինարի կրցայ գնել։ Ցամաօրէն սակարկեցի պարզապէս գաղափար մը կազմելու համար Սերպիոյ «վաճառականներուն» վրայ։

Վերադարձայ նաւ։ Գիշերը անգամ մը եւս դուրս ելայ։ Ապշեցայ։ Ամէն բան փոխուած էր։ Տրեխներն ու շալվարները քաշուեր են լեռ, փողկապներն ու քրէփ-տը-շին շրջազգեստները կը յածին հիմա։ Ո՞ւր էին ասոնք ցերեկին։ Բերանս բաց մնաց։ Ցերեկին ամենանախնական արեւելեան գիւղ մը, իսկ իրիկուան եւրոպական գերարդիական քաղաք մը։ Ցերեկուան այցելութեանս նաւապետին ըսած էի, որ եթէ Թիրանան Սփարլաթոյի պէս է, անմիջապէս կը վերադառնամ։ Իսկ իրիկուան այցելութենէս յետոյ նաւապետին ըսի, որ եթէ Թիրանան Սփարլաթոյի պէս է, կը մնամ։

— Ձեզ չեմ ուզեր յուսահատեցնել, ըսաւ նաւապետը, բայց Թիրանան տակաւին հեռու է Սփարլաթօ ըլլալէ։ Մանաւանդ որ ճահճատենդ (մալարիա) ալ կայ հոն։

Փարիզեան լրագիրները հնգապատիկ սուղ են այս կողմերը, բայց ինչպէ՞ս չհամակերպիլ, լրագիրները հացի չափ անհրաժեշտ են ճամբորդին համար։ Մտքէս չանցաւ լրագիրներու գինը սակարկել։

* * *

Շատ մօտ ենք ալպանական եզերքին, բայց ուղիղ չպիտի երթանք, շոգենաւը պիտի կտրէ Ադրիականը արեւելքէն արեւմուտք։ Դարձեալ Իտալիա պէտք է երթանք, կրունկին մօտ, Պարի քաղաքը, որուն մօտ կայ հայկական Նոր Արաքս աւանը։

Նաւապետը, փոխանորդը, մեքենագործները, նաւաստիները, բոլորը, բոլորը սկսան ուրախանալ։ Բոլորը Պարիցի են։ Անոնք կ'ուրախանան, որովհետեւ վաղը առաւօտ իրենց տան մէջ պիտի ըլլան։ Բայց երբեք չեն մտածեր իմ մասիս, որ կը հեռանամ։

Պարի-Ցիւրաջջօ

Նաւուն մարդիկը ըսին ինծի որ Պարի հայ մը կայ, որ բոլոր իտալացիներուն ծանօթ է փրոֆէսէօր անունով։ Ամէն մարդ կը սիրէ ու յարգէ զինքը։ Հասկցայ անմիջապէս որ Հ. Ն.-է։ Իսկ նաւապետը անոր ուղիղ հասցէն տուաւ ինծի։

Ժամը հինգին միայն կրցայ ծանօթանալ Հ. Ն.ի հետ։ Բայց հազիւ քառորդ ժամ միայն։ Պաշտօնեայ է, պէտք է գործի երթայ։ Ինծի մինակ չձգեց սակայն, ներկայացուց իր շատ սիրած մէկ բարեկամին, պարսկական հիւպատոսին, որ ֆրանսերէն բաւական լաւ կը խօսի։ Այս պարոնը շատ հաճոյակատար է, կառքի մը մէջ հրաւիրեց զիս ու պտտցուց ամբողջ Պարի քաղաքը եւ ցուցահանդէսին վայրը, զոր պիտի բացուի մէկ շաբաթ յետոյ Թագուհիին ներկայութեան։

Կը սկսինք նախ հին Պարիէն, յետոյ կ'անցնինք նոր Պարի եւ վերջը նորագոյն Պարի, ուր ամէն ինչ գեղեցիկ է ու ներդաշնակ։

Հին Պարիի փողոցները արեւելեան գիւղի մը նմանութիւնը ունին։ Զարմանալիօրէն կը նմանին Թոտոսթոյի փողոցներուն։

Իրիկուն է։ Բոլորը մէկ մէկ աթոռ առած, դռներուն առջեւ նստած են։ Այրերը կը ծխեն, իսկ կիները բուրդ կը մանեն։ Ցղաքները։ Մի հարցնէք, այնքան շատ են որ չես գիտեր ինչ կ'ընեն։ Մրջիւնի պէս կը վխտան։

Հիւպատոսը, որ հարուստ իտալացի մըն է, հպարտութեամբ ինծի ցոյց կուտայ երկրին զինուորցուները։

— Քանի կայ այս արտադրութիւնը, Իտալիա չի վախնար ոչ մէկ արտաքին վտանգէ։

— Եթէ այդպէս է, մենք Հայերս ալ չենք վախնար ուրիշէ, որովհետեւ շատ ետ չենք մնար Իտալիայէն, մենք ալ բեղուն ենք։

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Հայերու մասին։

— Մեր երկրին մէջ Հայերը չսիրող չեմ կարծեր որ գտնուի։ Չեմ կարծեր որ Իտալիա անմիջական բան մը կրնայ ընել հայկական անկախութեան համար, բայց այդ եթէ ըլլայ օր մը, Իտալիա ջերմ աջակիցը պիտի ըլլայ անոր։ Հոս ֆրանսերէն լեզուով լրագիր մը կայ, որ հիմնուած է իտալական միութենէն առաջ եւ կը շարունակուի ֆրանսերէն հրատարակուիլ որպէս աւանդութիւն։ Այդ թերթին մէջ ես շատ գրած եմ եւ միայն հայկ. հարցի մասին եւ ի միջի այլոց մատնանշած եմ որ հայ ժողովուրդը դեռ ամբողջութեամբ չէ կառչած իր անկախութեան, կուսակցական եւ նոյնիսկ անձնական հակամարտութիւններ կան որ գործը կը վտանգեն։ Մէկուն ըրածը միւսը կ'աշխատի քանդել, որովհետեւ հեղինակը ինք չէ այլ իր հակառակորդը։ Յետոյ հայ հարուստները, հայ հարուստները Աստուած իմ, հոգիէն աւելի կապուած են իրենց դրամին, իսկ անկախութի՞ւնը, բէօ՜հ, չորրորդական նշանակութիւն ունի անոնց համար։

Երկու ժամ դարձաւ կառքը եւ մենք երկու ժամ խօսեցանք առանց դադարի։

Հ. Ն.ին հարցուցի Նոր
...սի մասին։ Անմխիթար ե
նպալի շրջան մը կ'անց
Նոր Արաքսը, գորգի գո
գրեթէ փակուած է, քանի
գի միայն կ'աշխատի։
ծուի որ բոլորովին փակու
դրութիւնը Նոր Արաքսի
նակիչներուն։ Մեծ մասն
են եւ անընդունակ ուրիշ
ընելու։

* * *

Լոյսը բացուեցաւ,
ծիլուեցայ, հագուեցայ,
տուի արեւին ու բարեւ
Ցիւրաջջոյի մզկիթին
Հը՜հ, շատ կարօտցած էի
տեսնանք հետզհետէ ու
ցօն աւելի որոշ կ'երեւայ
լիկ շէնքերով փոքրիկ գի
ղաք մը եօթը ութ հա
նակիչով։ Գլխաւոր նաւահ
է Ալպանիոյ։ Աջ կողմը
հարիւր մեթր քաղաքէն
կան յոգարանները։ Ցիւրաջ
րափ չունի տակաւին,
բաւական հեռուն խարսխ

Նաւակները խուժեցին
սունէ աւելի ճամբորդներ
խադրեցին եզերք։ Անդ
մաքսատան պաշտօնեաներ
ազնիւ վերաբերում ցոյց
ճամբորդին։ Անցագրի
նագրութեան գրասենեակ
տակէ փոքրիկ խրճիթ
Դուրսը կրակէ անձրեւ կը
կարծես, եւ խե՜ղճ պաշ
կը լողայ քրտինքի մէջ։

Մաքսատան պաշտօնեա
յուսակիս քսեց կաւիճը
պիտի փակենք առ այժմ
լեզուներու տետրակը
տաճկերէնին։

— Հոս երկու հայ
կաններ կան եղեր, կը ճա
հարցնեմ մաքսատան պ
եային։

— Օ՛, պօտիկեանի,
եանի, աւէթ, աւէթ,
մը առանց ինծի հարցնելու
պայուսակս ու վազեց։

* * *

Ցիւրաջջօ մտնելու
զարնէ հայճեպ մը երկի
զարդելու համար։ Ցաճ
տանէն մնացած հին,
անհրապոյր շէնքերու
մերը դրուած են նոր շէ
Արդիականանալու ճամբ
որ մէկ ծայրայեղութենէ
սը կը վազէ։

Սեւ չարշաֆին մէջ
գլուխ փակուած կնոջ կ
տեսնես օրիորդ մը կար
րով, բաց թեւերով, ճերմ
վարով ու ֆէսի պէս
գտակով տրեխազարդ
կամ նոյնիսկ տեղացիի
տեսնես ճերմակ թէնիսի
տով, լաւ արդուկուած,
շապիկով եւ փողկապով,
բաց երիտասարդներ։ Վ
նի վրայ եզան եւ գոմէշ
քերը կը ձգձգան, իսկ վ
նաւերը կը հոնդան։
գոմէշի կառքէն օդանաւ
է։ Երկրին մէջ դեռ եր
չկայ, բայց օդանաւով
ճամբորդել։

Ձիս շրջապատող հ
կիցները բացատրութիւ
տան երկրի մասին։

Եթէ Ալպանիա
թափով որ թափով քալ
ջին 3—4 տարին, երկ
տարի յետոյ կրնայ հաւ
դրացիներուն։

Տասը հայ հազիւ կա
րացցոյի մէջ, երկուքը
կաններ են եւ Ցիւրաջջ
նէն փառաւոր վաճառա
նին։ Ջերմ գուրգուրան
կուտան երբ հայրենակ
ինայ հոն։ Արդէն

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ՏԱՅ ԹՈՒՐՔ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՆԻՍՏԸ

Այս վերնագրին տակ Journal կը գրէ.—

Թուրք մեծ ժողովը պէտք է գումարուի այսօր: Կ'ըսենք պէտք է: Որովհետեւ մինչեւ վերջին պահը, կրնանք հարց տալ թէ այս նիստը չպիտի՞ արգիլուի արդեօք լուծումով մը: Իրօք սովորական դէպք մը չէ խորհրդարանական նստաշրջան մը, որ արդէն կը բացուի, թաղուիլ կը հոտի: Ընդհանրապէս, երեսփոխաններու կարծիքը չեն հարցներ այն եղանակին մասին, որով վերջ պիտի գտնէ իրենց քաղաքական ասպարէզը. բայց Թուրքիոյ մէջ ամէն բան պէտք չունենար այնպէս՝ ինչպէս ըլլար:

Ուրիշ ո՞ր երկրի մէջ կարելի է տեսնել պաշտօնի վրայ եղող դեսպան մը, որ բացէ ի բաց դիրք բռնէ իր կառավարութեան պետին դէմ: Այդ է սակայն որ ըրաւ Ֆէթհի պէյ, ինչպէս կը յիշուի: Ուրիշ ո՞ր երկրի մէջ տեսնուած է որ պետութեան գլխաւորը իր հեղինակութեամբ հովանաւորէ շարժում մը, որ նոր հաստուած մը կը հանէ այն հաստուածին դէմ որուն ղեկավարն իսկ է: Պէտք չէ մոռնալ թէ կազի Մուսթաֆա Քէմալ հիմնադիրն ու ղեկավարն է Խալք կուսակցութեան, որուն ձեռքը կը մնայ իշխանութիւնը՝ Յոյներու դէմ պատերազմէն ի վեր: Ուրիշ ո՞ր երկրի մէջ պիտի տեսնուէր որ առանց խլրտելու վարչապետ մը ընդունէր այս կրկնակ թշնամանքը:

Եւ ահա մեծ ժողովը կը պարտաւորի ժամանակէն առաջ ընդհատել իր ամրան արձակուրդը, ելմտական տագնապ մը լուծելու պատրուակով նիստի կը հրաւիրուի: Գիտենք որ չի տեսնուիր թէ երեսփոխաններու հաւաքոյթ մը ինչո՞վ պիտի կրնայ լուծել խոր տագնապ մը, որ կը բխի տնտեսական ու ելմտական ամէն տեսակ նկատումներէ: Բացայայտ չէ՞ թէ իրականութեան մէջ, քաղաքական տագնապ մըն է որ պիտի պայթի: Եւ ի՞նչ պայմաններու տակ:

Աշխարհի քթին խնդալ է ելեւմուտքի յեղաշրջումը ներկայացնել իբր հետեւանքը բնական շարժման մը, որ միակ կուսակցութեան մը վարչաձեւին տեղ պիտի դնէ շրջդարձիկ վարչաձեւը՝ խորհրդարանական եղանակով: Ճշմարտութիւնը շատ աւելի պարզ է: Այն որ, Ըմէթ փաշա որ տարիներէ ի վեր կը կառավարէ, չյաջողեցաւ կազմակերպել վարչութիւնը, ոչ ալ պէտք եղած կերպով վարել ելեւմուտքը: Անոր յաջորդը կը փնտռեն եւ կը պատրաստեն նոր մարդու մը գահակալումը:

Կը մնայ գիտնալ թէ ինչ չափով այս նոր մարդը կարող պիտի ըլլայ աւելի լաւ ընել քան ինքը: Ստիպուած ենք հաստատել թէ Ֆէթհի պէյ վերապրող մըն է համբաւաւոր «Իթթիհատ»ին, որ շատ լաւ յիշատակ չէ ձգած: Ֆէթհի պէյ Փարիզի դեսպան չէ՞ր այն շրջանին իսկ, երբ բազմապատկուեցան Թուրքիոյ ելմտական դժուարութիւնները:

...յան է անոնց հաստատութիւնը: ...պանացիք կը սիրեն զիրենք եւ կը յարգեն:

Միւսները զանազան գործերով կը զբաղուին եւ լաւ են:

* * *

Տիրացզոյէն Թիրանայ մէկ ժամ է ճամբորդութիւնը, ճամբան բաւական լաւ շինուած է եւ տակաւին կը շինուի: Կը տեսնուի որ կառավարութիւնը մեծ ուժ կու տայ եւ դրամ կը յատկացնէ ճամբաներու շինութեան:

Լեռնային է երկիրը: Կոյս է Ալպանիա, բայց հիանալի երկիր մըն է, որ կրնայ հրաշալիքներ [illegible]:

Յ. ՊՈՒՌՆԱԶԵԱՆ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԳՈՐԾԱՏՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Անգլիոյ խորհրդարանական յանձնախումբը որ կազմուած էր քննելու համար անգործներու նպաստի բաշխման գործը, կը պատրաստուի հրատարակութեան տալ իր տեղեկագիրը, որ կը կարծուի թէ դժուարութիւններ պիտի ստեղծէ դահլիճին:

Արդէն յայտնի է թէ յանձնախումբը միաձայնութեամբ այն եզրակացութեան եկած է որ նպաստընկալներէն շատերը, ոչ իսկ իրաւունք ունէին արձանագրուելու իբր անգործ եւ կ'առաջարկէ անմիջապէս ջնջել անոնց անունները նպաստընկալներու ցանկէն:

Յանձնախումբը բազմաթիւ զեղծումներ հաստատած է նպաստի բաշխման գործին մէջ եւ գիտած է որ շատ գործաւորներ, որոնք շաբաթական երկու երեք օր աշխատելով կրնան արդէն բաւարար վարձք ստանալ, կը շարունակեն օգտուիլ կառավարական նպաստէն եւլն., այն օրերուն համար երբ չեն աշխատիր:

Հարց կը ծագի թէ ինչպէ՞ս առաջքը պիտի առնուի այս կացութեան, քանի որ կառավարութիւնը ծանօթ ըլլալով մէկտեղ զեղծումներուն եւ անկանոնութիւններուն, ցարդ չէր համարձակած որ եւ է քայլ առնել, որովհետեւ, կ'ըսուի թէ աշխատաւորական կարգ մը երեսփոխաններ վստահեցուցեր էին զիրենք ընտրողները թէ կացութեան մէջ, ո՛չ մէկ փոփոխութիւն պիտի մտնէ:

ՍՏԱԼԻՆ ԽԵՆԹԵՑԱԾ

ԼՈՆՏՈՆ, 23 սեպտ.— «Մորնինկ փոսթ» կը գրէ թէ Լոնտոն ստացուած լուրերու համաձայն, վերջերս, Ստալին՝ մտային խանգարման նշաններ ցոյց է տուած եւ մասնագէտներու յանձնախումբ մը որ յատկապէս նշանակուած էր զայն քննելու համար, իր տեղեկագրով կը հաստատէ իրողութիւնը: Կատարեալ հանգիստ հրահանգուած է Ստալինի:

Ներկայիս, խորհրդային քաղաքանութեան ղեկավարութիւնը կը գտնուի Մոլոտոֆի եւ Կագանովիչի ձեռքը՝ Քաղաք. Դիւանի երկրորդ եւ երրորդ քարտուղարները:

ՉԱՐՍԱՆՃԱԳՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

«Յառաջ»ի սեպտ. 16 թուին մէջ երեւցաւ Չարսանճագցիներու երկրորդ պատգամաւորական ժողովի զեկոյցը: Մեր հայրենակիցներու աշխատանքը գնահատելի է, բայց այսքանը չի բաւեր Չարսանճագցիներու համար: Ֆրանսայի մէջ մօտաւորապէս մեր հայրենակիցներու թիւը կը հասնի 1500ի, թերեւս աւելի: Այս թուի համաձայն մեր հայրենակիցներու աշխատանքը մեծ բան չի ներկայացներ: Ճիշդ է որ որոշ աշխատանք տարած են, բայց կարող են աւելին ընել: Չարսանճագցիներու մէջ կուսակցական պայքար չկայ, բոլորն ալ միացեալ ճակատ կը կազմեն միեւնոյն գաղափարներով տոգորուած. Սուրիան ալ մէջն ըլլալով մօտաւորապէս տասը մասնաճիւղեր ունին:

Կեդր. Վարչութենէն կը տեղեկանանք, որ երկրորդ պատգամաւորական ժողովի որոշումներէն մէկն է ստեղծել Չարսանճագցիներու կեդրոնական մարմին մը՝ Ֆրանսայի մէջ կամ Ամերիկա: Այս ուղղութեամբ Կեդր. Վարչութիւնը բանակցութեան մտած է Ամերիկայի զանազան հայրենակցական միութիւններու հետ, մեր հայրենակիցները պէտք է աշխատին քաղաքակցական բնոյթ չտալ:

Միութիւնը պէտք է կրէ համազգային բնոյթ եւ փոխանակ գոհանալու մի միայն իր քաղաքակից կարօտեալներու օգնութեամբ, մտահոգուի նաեւ ազգային ընդհ. ցաւերով.

Յաճախ կը կարդանք այլասերման եւ ձուլման վտանգներու մասին: Հայրենակցական Միութեան կարեւոր գործերէն մէկը պիտի ըլլայ պայքարիլ անոնց դէմ: Ամէն գնով պէտք է աշխատինք պահել մեր ազգային դիմագիծը այս օտար ափերուն վրայ. դաստիարակել մեր նորահաս սերունդը, ղրկել զանոնք հայկական դպրոցներ, պահել հայ սերունդը հայ՝ մինչեւ որ օր մը ծագի Հայուն արշալոյսը, որովհետեւ Չարսանճագցի ըլլալէ առաջ հայ ազգին կը պատկանինք:

Սարգիս Քիւրքճեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ՌՕԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՕԱՆ, 21 Սեպտ.— 1927-ին էր որ աւարտեցաւ Gilletի մետաքսի գործարանը, ուրկէ յետոյ սկսան գալ մեր հայրենակիցները. առաջին տարին միայն չորս հայ ընտանիք կար: Մնացեալ բոլորը իտալացիներ էին, բայց հետզհետէ մերինները շատցան եւ իտալացիները քաշուեցան, այնպէս որ ներկայիս գրեթէ ամբողջովին հայ բանուորներով լեցուած է գործարանը:

Գաղութին այսպէս շարունակաբար զարգանալը, ստիպեց մեզ որ ունենանք Ազգային մարմին մը եկող-գացող հայրենակիցներուն աջակցելու համար, (մանաւանդ որ հոս եկող Հայերը ընդհանրապէս շատ նեղ վիճակի մէջ կը գտնուին) եւ 1929 սեպտ. 15ին համագաղթային ժողով մը տեղի ունեցաւ, ուրկէ բխեցաւ Ազգային Միութիւն մը: Այն օրէն սկսեալ գործի սկսանք, կապ հաստատեցինք գործարանի վարչութեան հետ շարունակ պաշտպանելու համար մեր հայրենակիցներուն իրաւունքները: Եկող-գացողներուն մեր ուժին ներած չափով օգնեցինք, թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս: Մեր հայրենակիցներուն գործերը կը տեսնուին, առանց որեւէ դրամական պարտադրութեան:

Մասնաւորապէս յարգանքի արժանի են Ազգ. Մ.ի անդամներէն Պ. Մինաս եւ Ասատուր Ցէրէճեան որոնք իրենց հանգիստի ժամերը զոհած են, կամ թաղպետարան երթալով, կամ գործարան, կարգադրելու համար նորեկներու գործերը...:

Բայց Ազգ. Միութեան, գործը հոս պէտք չէ կանգ առնէ, քանի որ մենք աչքի առջեւ ունինք, նոր սերունդ մը, որ «Սիթէ»ի փողոցները չափչփելէ զատ ուրիշ բան չըներ... Մանաւանդ, որ Ֆրանսական դպրոց ալ գոյութիւն չունի այս գիւղը: Ամէնէն մօտիկը երկու քիլոմեդր է, եւ այս պատճառով ալ մանուկները կը թափառին փողոցէ փողոց օրն ի բուն:

Ուստի, այս ամէնուն վերջ տալու եւ կորուստէ փրկելու համար այս փոքրերը, Ազգ. Միութիւնը հրապարակ եկաւ. մանկապարտէզի մը կառուցումը մէջտեղ դրաւ, եւ այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ ջանք խնայուեցաւ: Ամբողջ գաղութը ժողովի հրաւիրեցինք իրենց տրամադրութիւնը շօշափելու համար, եւ բոլորն ալ գիտակից սպառնացող վտանգին, իրենց աջակցութիւնը խոստացան: Գոյացաւ մօտաւորապէս 6000 ֆրանք, որուն 1290 ֆրանքը հոգին տուինք առժամապէս, մնացեալ գումարն ալ յատկացուցինք շինութեան: Աւելորդ չըլլայ հոս յիշել գաղութին համերաշխութիւնը: Գաղութը ոչ միայն իր բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը լայնօրէն տրամադրած է գործին, այլ եւ իւրաքանչիւրը իր հանգիստի ժամերը կը յատկացնէ շինութեան աշխատանքներու, այս կերպով գոյացնելով կարեւոր խնայողութիւն մը:

Բայց այս գործը, ամէնէն քիչը 12-15,000 ֆրանքի կը կարօտի, մէկ կողմէն գործարանին ալ դիմեցինք եւ յոյս ունինք որ ան ալ պիտի օգնէ, բայց նորէն պիտի պակսի, կրկին պիտի դիմենք գաղութին աջակցութեան, բայց .. դժբախտաբար մեր հայրենակիցները, մանաւանդ նորեկները որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն գրեթէ օրուան հացի կարօտ են:

Ուստի Ազգ. Միութիւնը կը խնդրէ բոլոր անոնցմէ որոնք ի վիճակի են եւ կը փափաքին, միաժամանակ ազգային վերին մարմիններէն, Փարիզի Հոգաբարձութենէն, Բարեգործականէն, Հայ Կարմիր Խաչէն, որ նկատի առնեն մեր այս կոչը, եւ նպաստեն լրացնելու ձեռնարկ մը, որ կոչուած է փրկելու նորահաստատ գաղութի մը բազմաթիւ մանուկները:

Ռօանի Հայ Ազգ. Միութեան ատենապետ՝ Մեսրոպ Թորոսեան:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ Կաթող. ընտրութեան առթիւ՝ Լիոնի թեմէն ղրկուելիք հոգեւորական եւ աշխարհական պատգամաւորներու ընտրութեան կատարումը փութացնելու համար, Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ Թորգոմ արքեպսկ. սեպտեմբեր 11 թուակիր հաղորդագրութեամբ կրկին հրահանգած ըլլալով Ազգ. Գաւառ. Խորհուրդիս, կը փութանք յայտարարել Լիոնի եւ շրջակայ թեմերու մէջ գտնուող քահանայ հայրը, կեդրոնիս եւ շրջականերու Գաւառ. Խորհրդոյ եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան անդամոց, եւ թեմերու Ազգ. կազմակերպութիւններէն ղրկուելիք մէկ մի ներկայացուցիչներուն, վաղը ուրբաթ, սեպտեմբեր 26, երեկոյեան ժամը 8ին, Լիոն, 75, Ավընիւ Պէրթլօ, հայ եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, առ ի ընտրութիւն պատգամաւորներու, մասնաւոր ժողով մը պիտի գումարուի, ուստի կը հրաւիրենք անպայման ներկայ գտնուիլ եւ մասնակցիլ ընտրութեան գործին:

Լիոնի Ազգ. Գաւառ. Խորհրդոյ Դիւան

ՍՏԱՑԱՆՔ

"ԴՐՕՇԱԿ"ի

Թիւ 303 (սեպտեմբեր)ը՝ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Բանդիտիզմ՝ խմբագրական, Ա. Ը. Ինտերնասիոնալի բանաձեւը քրտական հարցի մասին, Երկրի իրադարձութիւնները, Քրտական ռազմաբեմից, Քրտական ապստամբութիւնը՝ Կ. Սասունի, Քրտական հարցն Աշխ. Ընկ. Ինտերնասիոնալի առաջ, Տրոցկիզմը արտասահմանում՝ Վ. Վրիժակ, Թղթակցութիւններ: Գին 2.50 ֆրանք:

* * *

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ամսագրի Ը. տարի Թիւ 11 (95) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մաննիկ Պէրպէրեան՝ էջեր մենակեացի մը օրագրէն, Էլիզ Մէհտէրեան՝ Տիկին Թաթուկի մտմուքը, Կոստան Զարեան՝ մի քանի ծայներ կիթառի վրայ, Վ. Վալադեան՝ երկու կրակի միջեւ. Արտաշէս Տ. Յ. Տօնճեան՝ Հայրենի կարօտ, Հ. Տէվլէթեան՝ Իրեն, Վահրամ Սօֆեան՝ Այգանկար, Ա. Ահարոնեան՝ կոստան Զարեան (Տատրագոմի Հարսը), Արմէն Սեւան՝ Տիգրան, Չէօկիւրեան, Մ. Երեւանցեան՝ Հայերի թիւը եւ տարածումը, Արմէն Անոյշ՝ Անտառը մենակ, Գ. Ճիզմէճեան՝ Աստուան դէմ, Դարեհ Ազատեան՝ Գրական ուղիներու վրայ, Պրոֆ. Ն. Ադոնց՝ Վարդ Մամիկոնեան, Մ. Տէրպէտէրեան՝ Գնչուներ, Իրազեկ՝ Առաջ եւ այժմ, Մալխաս՝ Ապրումներ, Անդրանիկի Յուշերը, Վազգէն՝ Ատրպատականի գոյամարտը, Մ. Վերածին՝ Փրոֆ. Վարազդատ Յ. Գազանճեան, Ա. Ալթան՝ Հայ կեանքը (ամսական տեսութիւն):

Հասցէ՝ «Hairenik». 13—15 Shawmut St. Boston Mass.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԳՕԳՕՆ ԵՒ ԱՄՕՆ

(ՀԱՅ-ՔՐՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Թուղթն ու գրիչը դեռ չհըր-[illegible]ցան տալ պատմութիւնը բոլոր անոնց, զորս այսօր բարի պառաւը, հին օրերու սաղմոսի մը պէս մաշած իր շրթներուն վրայ, դողդղացնելով, աղբըրակի մը նման կաթիլ-կաթիլ դուրս կու տայ վէպերու եւ աւանդութիւններու տողին:

«Գօգօն եւ Ամօն», «Փերուզքար», Զարդարենց Սուսան» «Կարմիր ձին», «Ո՞վ Աստուածամայր», Օձի շապիկ»ը, «Կովրածունծ»...

Եւ դեռ քանի՛ քանի անուններ հէքեաթներու, վիպակներու եւ ապրուած օրերու պատմութեանց.

* * *

Ու մամիկ կ'ըսէ թէ՝ իր պատմութիւններուն ամէնէն գեղեցիկները կը ծնին կէս գիշերէն ետք, երբ մեղածին ադամորդիները երազներու վայելչութեամբ կը սրբուին եւ լուսաստղը իր մաս-մաքուր երեսով խաւարին վրայ կը խնդայ:

Եւ այս պատմութիւնները կը հոսին հազար սարով եւ հազար ձորերով հեռուն մնացած, ամայի վանքի մը խարխլած պատերէն, որոնց կայծակնահար ուսերը, հիմա ալ կը վախնան հազարամեայ ընկուզենիին ճիւղերէն վեր՝ արեւուն նայելէ:

Խանձուած խոտերու տափաստան մը, ծնկաչոք պարիսպներով եզերուած, թառած բարձր բլուրի մը կատարին, իր լեզուն օձապտոյտ եւ երկար ճամբայով մը կ'երկարի Պէնտի-Մահու գետին մէջքը լիզելու:

Ծերացած կոյր արծուի մը պէս թառած է սեւ ժայռը տափաստանի չոր կռնակին լայնքէն վերքի մը նման պատռուածք մը կուրծքին վրայ, ուրկէ կը կաթկթի արնագոյն ջուրը Սուսան աղբիւրի:

Հոն գա՛նձ կայ, լա՛լ, գոհա՛ր...:

Հին ժամանակներու մագաղաթեայ գիրք մը կը հաստատէ մամիկին պատմածը այդ վանքի, գիւղի, դաշտավայրի ու ժայռի մասին, որուն ոտքերուն տակ, մատաղի պէս ողջակիզուելու պատրաստ, երկնցած են մամռապատ ու թուչնագիրերով զարդանկար խաչքարերը մեծ սուրբերու եւ անուանի քաջերու:

Աղաւնիներու անհամար բազմութիւններ, դարերով կուլան հոն, կը կլտկլտան սգաւոր...

Ու քանի քանի հազար այդ տեսակ վանքեր ու չէներ ունէինք:

Դաշտեր, որոնց սիրտերը ձանկռտելով, մինչեւ Նաիրի ծովակը կը սողայ Պէնտի-Մահուն, ա՛լ կանաչ չեն բուսցներ, հողեր որոնց վրայ եղբայրական քրտինքն ու արիւնը դարեր շարունակ ոսկէ դէզեր կ'ամբարէին տանտէրն ու մշակը, քաղքցին ու շինականը կշտացնելու, ալ մարդ-մարդահոտ չեն առներ:

Դրախտէն փրցուած այդ աստուածակերտ դաշտավայրին ու լեռնալանջերուն վրայ տեղ մը միայն կարմիր քարակոյտի մը կռնակին, չոր ու փուտ ցօղունի վրայ դեռ կ'երերայ Անթառամ ծաղիկի հատիկ մը, կէսը դեղին ու կէսը արնավառ պսակով, համբուրատենչ հարսնուկի մը պէս, շրթները բացած աղբըրակին:

Նոր օրերու արհաւիրքները չգտան զայն. արիւնարբու ցեղեր չկրցան կոխոտել, որովհետեւ սիրակարօտ արցունքներով ողողուեցան իր սերմերը, գիշեր մը՝ լուսնեակին եւ աստղերուն առջեւ:

Հիմա բացեղներու բազմութիւն մը դեղին, գգգուած, անգերեզման մեռելներու ոսկորներուն պէս ցան ուցիր կը դողդողայ հոն, ուր՝ սուրբերուն եւ վանքին խորհուրդները, աղաւնիներու ծիրտերով ծեփուած պատերուն հետ կը սըլըքտան:

Ադամէն մինչեւ մեծ եղեռն ծխացած խունկերէն լայնարձակ ոլորտները, ամէն գիշեր դարձ կուգան, կը նստին ընկուզենիի ճաղատ գլխուն, թափ կուտան անոր մէջքն ու կողերը: Քամիները կատաղօրէն կը զարնեն սրտին ու պաղ սարսուռներ կը տարածեն պարպուած ողնաշարէն մինչեւ փտած գանկախոռոչը:

«Մեհեաններ կան, որոնք խաչ ու բուրվառի պաշտօնեաներ չունին եւ դարերու հաստափոր գիրքեր չե՛ն խօսիր անոնց փառքը»:

«Սրբուհիներ կան, որոնք առանց Ցիսուսներ ծնելու, նոր կրօնքներ կը դարբնեն»,

«Սիրտեր կան, որոնք երբեք չե՛ն խնդացեր, ու սակայն հոգիներ ունին իրենց մէջ, սրբուհիներէն ալ արդար, Աստուածներէն ալ փառապանծ եւ անպարտելի»:

Չ[illegible] ինչ, թէ ինչ ըսել կ'ուզէ մամիկը:

Ու պառաւի փոս, անփայլ ակնաղբիւրներուն մէջ, Պէնտի-Մահուի ջուրերուն նման պղտոր կաթիլները կը լճանան:

Անգամ մ'ալ մեր թոնրատան մէջ պատմեցի այս պատմութիւնը, հէ՛յ կիտի օրեր: Ու երբ մամիկը կը շարունակէ, մենք պարզ եւ մանրամասն կը տեսնենք, խանձուած խոտերու տափաստանը, կոյր արծուի նմանող սեւ ժայռը, Սուսան աղբիւր, անթառամ ծաղիկը եւ հազար ու մի գիւղեր դաշտավայրի պորտին ու կողերուն վրայ:

Մենք հոն ենք, հազար սարով, հազար ձորով հեռուն մնացած Պէնտի Մահուին եզերքը:

ԱԶԳԻՆ

(1)

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋԸ

տի տայ անհրաժեշտ բացատրութիւններն ու լուսաբանութիւնները։

Ըսմէթ փաշա պատմականն ըրաւ նաեւ Զիլանի եւ Արարատի դէպքերուն եւ բացատրեց անոնց պատճառները։ Յայտնեց թէ շնորհիւ ոստիկանութեան(.°) որ եւ է միջադէպի առաջքն առնուած է։ Ժողովուրդը ինքն իսկ, քանիցս պաշտպանեց Հանրապետութիւնը։

Ըսմէթ փաշա աւելցուց նաեւ թէ զսպումի գործողութիւններու ընթացքին, դրացի պետութիւնները հաւատարմօրէն յարգած են դաշնագրերը, «ինչ որ պատասխան մը կը նկատուի բարի դրացնութեան եւ բարեկամական յարաբերութիւններու մէջ՝ Թուրքիոյ ուղիղ ընթացքին»։

Ազգ. Ժողովը կը վերաբացուի այսօր։

Թուրք դահլիճին փոփոխութիւնները

«Թայմզ»ի Պոլսոյ Թղթակիցը կը գրէ.—

Ըսմէթ փաշա որոշած է քաշուիլ, որպէսզի պատրուակ ունենայ վերակազմելու դահլիճը։ Կը կարծուի թէ Եուսուֆ Քէմալ որ1922ին, Րէուֆ պէյի եւ Ֆէվզի փաշայի դահլիճներուն մասնակցած է, պիտի ստանձնէ դատական նախարարութիւնը՝ Մահմուտ Էսատի տեղ որ մեծ դժգոհութիւններու տեղի տուած է, մանաւանդ իր վերջին ճառէն ի վեր, որով կը յայտնէր թէ Թուրքիոյ ոչ-թուրք բնակիչները միայն մէկ իրաւունք ունին, — այն է ըլլալ ծառաներ եւ ստրուկներ։

Վասըֆ պէյ որ 1924ին, Ըսմէթի երկրորդ դահլիճին կ'անդամակցէր իբր կրթական գործավար, պիտի անցնի Ճէմիլ Հիւսնի պէյի տեղ, որ Պեռնի դեսպանութեան կոչուած է։ Մուսթաֆա Շէրիֆ պիտի ստանձնէ ազգ. տնտեսութեան գործավարութիւնը։ Դեռ յայտնի չէ թէ ով պիտի ստանձնէ հանր. շինութեանց գործավարութիւնը Րէճէպի տեղ, որ կ'անցնի Խալքի ընդհ. քարտուղարութեան, Սավֆէթի տեղ։

Սխալ է կարծել թէ այս դէպքերը առաջ պիտի բերեն Ըսմէթի անկումը եւ հետեւաբար Ֆէթհիի իշխանութեան բարձրացումը։ Նման փոփոխութիւն մը հաւանական չի նկատուիր մինչեւ որ Ըսմէթ վստահութեան քուէ չկարենայ ստանալ Ազգ. Ժողովէն։

Գերման խաղախական տագնապը

Գերման նախարարաց բացառիկ խորհուրդը տեղի ունեցաւ առջի օր, կէսօրէն վերջ։ Նախարարները գծեցին կառավարական ծրագիր մը, որով հրովարտակներուն կուտան օրինական ուժ եւ այս կերպով կ'ապահովեն անոնց գործադրութիւնն, առանց ենթարկելու խորհրդարանի հաւանութեան։ Բայց դեռ մեծ փոփոխութիւններ պիտի կրեն կարգ մը ծրագիրներ, որովհետեւ տնտեսական եւ ելմտական կացութիւնն այսօր այն չէ, ինչ որ էր մէկ քանի ամիսներ առաջ։

Այն կարծիքը կը տիրէ թէ մէկ քանի շաբաթ առաջ ելմտական նախարարին լաւատես յայտարարութիւնները հիմնաւոր չէին, որովհետեւ, երբ ելմտական պաշտօնատուները կը մշակէին բարեփոխութեանց հիմնական գիծերը, ի նկատի ունէին ընդամէնը 1,600,000 անգործ, մինչ այսօր, այդ թիւը բարձրացած է 2,5միլիոնի։

Պրիւնինկ կը շարունակէ բանակցութիւնները զանազան կուսակցութեանց պետերուն, ապահովելու համար համար անոնց օժանդակութիւնը կամ չէզոքութիւնը։

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՀՈԿՏ. 4ԻՆ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն։ Կը մասնակցի Տէսինի կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. Մելքոնեանի։ Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Եօզ. եւ Շրջ. Հայր. Միութեան Անիէռի մասնաճիւղին։ 4 Սեպտ. Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս։ Մանրամասնութիւնը մօտ օրէն։

ԴԵՐԱՍԱՆ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սալօն Շաբի մէջ, (84 Րիւ Շաբ)։ Կը ներկայացուի՝

ԲՈՌԸ կամ ՍԷՐ ԵՒ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

կը մասնակցի Մարսիլահայ Տրամաթիք Ստուտիայի կազմը
Տոմսերու գիները ժողովրդական

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր-Սերոբ խումբի ժողովը, այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՄՊԻ Եռագոյն, Վիշապ եւ Փոթորիկ խումբերը ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ իրիկուն ժամ 8.30ին Րիւ Շանպարի հաւաքատեղին։ Կը զեկուցանէ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

ՊԱՆՆԷՕ-Քաշան Արծիւ խումբի ընկերական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Մինաս Ալթունեանի բնակարանը, 17 rue Ampère Cachan.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Սեպտ. շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin,

ԼԻՈՆԻ Քեռի խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 3,30ին, Ճանկէօզեանի ճաշարանը. ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի բոլոր խումբերու ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԼԻՈՆԻ Պատանեկան միութեան վիճաբանական ժողովը այսօր Հինգշաբթի ժամը 8ին գրադարանի սրահին մէջ։ Նիւթ «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ բոլշեւիզմը»։

ԵՕԶԿԱՏԻ եւ շրջ. հայրենակցական փարիզի վարչական ժողովը այս կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին խիստ կարեւոր օրակարգ: 131 Fbg. du Temple, Métro Bélleville.

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը

Զ. Ե. Ո. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր միութիւնները եւ կազմակերպութիւնները խորհրդակցական ժողովի այսօր Եշ. իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլորիայի մէջ, որոշելու համար հանդէսին մանրամասնութիւնները։

Հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Հոկտ. 11ին Շաբաթ գիշեր Սալ տը Ժէօկրաֆիի մէջ։

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ

Կատարեալ վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ բժիշկներուն, 123 Պուլվ. Սէպասթոփոլ, մէթ. Սէն Տընի, Ռէօմիւր։ Վեներական ախտեր, ջերմամիզութիւն սուր եւ հինցած, անկարողութիւն, ֆրանկախտ, արեան, մորթի հիւանդութիւններ, արեան և մէզի քննութիւն, քիթի, կոկորդի եւ ականջի ցաւեր։ Դարմ. ելեկտրականութեամբ, ռէօնթկենեան եւ անդրամանիշակագոյն ճառագայթներով։ Խորհրդակց. ամէն օր 9-12 եւ 2-8։ Կիր. 9 12։ Ռուսերէն կը խօսուի։

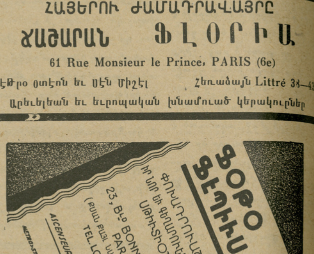
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարխի։ Մասն. Լապօռաթուառ։ Խղճամիտ եւ արագ խորհրդացկութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12,

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վիճաբանական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլորիայի մէջ։ Նիւթ՝ գործնապաշտութի՞ւն թէ գաղափարապաշտութիւն։ Կը ներկայացուի նաեւ Միշէլ Սթրոկոֆի ֆիլմը։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
26
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

26 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ Թիւ 1375 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Բ.

Թուրքիոյ ներկայ տնտեսական տագնապը, ինչպէս ըսինք, քաղաքական բարդ տագնապին որպէս աստառ մը կը ծառայէ: Այս, սակայն, չի նշանակեր թէ Թուրքիա տնտեսական տագնապ չունի: Ամէնէն ճնշիչ երեւոյթը Թուրքիոյ տընտեսական սնանկութիւնն է, եւ այդ է որ ամէնէն շատ կը ծանրանայ բազմութիւններու ուսին վրայ: Այսուհանդերձ Թուրքիոյ ներկայ վարիչներուն համար, այս կարեւոր խնդիրը երկրորդական նշանակութիւն ունի: Եւ եթէ ամէնէն շատ այդ խնդրի մասին կը խօսին, միայն անոր համար է, որ նման հարցի մը արծարծումը քաղաքական վտանգներէն հեռու է, և կրնայ ծառայել քաղաքական հաշիւներու կարգաւորման:

Բայց մենք մօտենանք Թուրքիոյ ճգնաժամին, այնպէս, ինչպէս այդ հարցը կը ներկայանայ Ազգային ժողովին և Թուրք մամուլին մէջ:

Որ Թուրքիա փող չունի, յայտնի է բոլորին: Որ, այդ երկրի ճարտարարուեստը եւ գիւղատնտեսական կեանքը ողբերգական է, պարզ կ'երեւի թրքական մամուլի ամենօրեայ արտայայտութիւններէն: Որ, Թուրք պաշտօնեաները եւ նոյն իսկ զինուորականները կանոնաւոր թոշակ չեն ստանար, ինքնին առածի կարգ անցած է: Իսկ եթէ այս բոլորի վրայ աւելցնենք առեւտրական կեանքի ջլատումը եւ դրամի անհամեմատ անկումը, կարող ենք եզրակացնել, — տնտեսական սնանկութիւն:

Ըսմէթ փաշան քաղաքական վտանգները կանխելու համար, Թուրք Ազգ. Ժողովը բացառիկ նիստի կանչած է, ելմտական ստիպողական առաջարկները քուէարկելու: Անշուշտ Թուրք վարչապետը (իր ցեղին դահիճը) գլխարկի գործածութեան պէս դիւրին գործ մը կը նկատէ Թուրք թղթադրամի արժէքին բարձրացումը, երբ անդին ելմտագէտ Ռիւշտ կը յայտարարէ թէ ներկայ պայմանները նպաստաւոր չեն այդպիսի գործողութեան մը համար: Մինչ Ֆէթհի պէյը, երկիրը տնտեսապէս զարգացնելու եւ մեծ փոխառութիւն մը յաջողցնելու խոստումներով՝ Ըսմէթ փաշայի կառավարութեան կողերէն կը հարուածէ:

Իշխանատենչ այս խմբակները ճարպիկ լարախաղացներ են, որոնք տնտեսական տագնապը կ'ուզեն օգտագործել:

Թուրքիոյ ներկայ տնտեսական վիճակին երկու կերպ կարելի է մօտենալ:

Առաջին, եթէ Թուրքիա կ'ուզէ պահպանել ներկայ բռնապետութիւնը եւ ազգայնական բացարձակ անկախութիւնը, ան ստիպուած պիտի ըլլայ շարունակել անցած տասը տարուան քաղաքականութիւնը, — որ է, հեռու մնալ եւրոպական ազդեցութիւններէն, չմտնել Ազգերու Ժողովին մէջ, չքաջալերել օտար տարրերու տնտեսական ձեռնարկները, հակած մնալ բոլշեւիկեան Ռուսաստանի կողմը, ու բաւականանալ երկրի ընձեռած միջոցներով: Այսինքն՝ տապկուիլ իր սեփական իւղով: Այս պարագային, Թուրքիա տնտեսական տագնապ չունի եւ չի կրնար ունենալ: Որովհետեւ երկիրը տնտեսական քաղաքականութիւն մը չունի, բարգաւաճելու եւ հարստանալու ծրագիրներ չունի եւ չի հետապնդեր Թուրքիոյ տնտեսական եւ քաղաքակրթական վերածնունդը: Այլ, կը բաւականանայ իր անկախութեամբ եւ կը գոհանայ իր իշխանական տենչանքներուն իրացումով: Անատոլուն լայն երկիր է, հաց մը հացահատիկ եւ միս կը ճարուի: Իսկ ժողովուրդը ճակատագրապաշտօրէն վարժուած է աղքատութեան մէջ տառապելու: Այսպիսի Թուրքիոյ մը համար՝ տնտեսական տագնապի մասին խօսիլն աւելորդ է: Ան կարող է հարիւր տարի եւս այսպէս ապրիլ, առանց մեռնելու բայց առանց մէկ քայլ առաջ նետելու:

Երկրորդ, Թուրքիա (հանրապետական և արդիական) կ'ուզէ վերածնիլ, տնտեսապէս ու քաղաքականապէս զօրանալ, քալել ոչ նուազ Յունաստանի, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ ետեւէն, ոչ թէ հեռաւորութեամբ: Ազգերու վերածնունդի ճամբուն վրայ, իր քաղաքական վազքը շատ անբաւական կը նկատէ՝ վերելքը ապահովելու համար: Այս պարագային, Թուրքիա ինքզինքը կը գտնէ տնտեսական շատ մեծ ճգնաժամի մը առջեւ: Դրամագլուխի եւ վարկի պէտք ունի: Ազատ առեւտուրը ծաւալ պէտք է ստանայ, ու այս գործին մէջ օտարներն ու փոքրամասնութիւնները ճակատագրական դեր մը կրնան կատարել: Տեւական եւ հիմնական տնտեսական ձեռնարկներու համար, խաղաղութիւն եւ իրաւական դրութիւն պիտի ունենայ պետութիւն մը, որմէ զուրկ է ներկայ Թուրքիան: Դրամատիրութեան վստահութիւն ներշնչելու համար Թուրքիա պարտաւորուած է ոչ միայն մօտենալ Ազգերու Դաշնակցութեան, այլ եւ ստիպուած է իր սափական սուրը պատեանին մէջ դնել: Մէկ խօսքով կորսնցնել շատ բան այն բացարձակ ու սանձարձակ անկախութենէն, որ կը վայելէ այսօրուան Թուրքիան:

Այս, արդէն ազգային ծաղկեալ պետութիւն մը դառնալու ճամբան է, ուր, իրօք, ամէնէն կարեւոր խնդիրը կը հանդիսանայ տնտեսական հարցը:

Կ'անդրադառնանք յաջորդով:

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՈՍՏՄՆԱԼԻՑ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ

«Հորիզոն» այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (սեպտ. 13).

— «Ինը հարիւրի հասնող չափահաս որբերու զանգուած մը ունինք, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ յիսունէ աւելի գիւղերուն մէջ: Զանգուած մը, որ իբր ամբողջութիւն, կարեւոր արժէք մըն է մեր ժողովուրդին համար եւ որ սակայն, իր այժմու տարտղնուած, բաժան-բաժան, ընդհանրապէս անտէր եւ գիւղական որոշ շրջաններու մէջ՝ ազգային կեանքին ու հայ իրականութեան անհաղորդ վիճակին հետեւանքով, դատապարտուած է շատ բան կորսնցնելու իր ներկայացուցած արժէքէն:

Ամերիկեան Նպաստամատոյցը կատարեց մարդասիրական պարտականութիւն մը, ամբողջ տասնամեակ մը իր խնամակալութեան ներքեւ հոգալով այս ծնողազուրկ խլեակները: Խնամեց զանոնք որբանոցներու մէջ, հեռացուց զանոնք Թրքական վտանգաւոր գօտիներէ եւ հուսկ յետոյ, աշխատանք տրամադրեց անոնց, չափահասութեան տարիքը թեւակոխելու նախօրեակին ցրուելով զանոնք գիւղերու եւ ագարակներու մէջ: Ասկէ վերջն ալ, մինչեւ այս տարուան սկիզբները, բարոյական հսկիչի դեր կատարեց անոնց վրայ, լսեց անոնց ցաւերն ու գանգատները եւ իր հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ, ջանաց օգտակար հանդիսանալ իր սաներուն: Այս բոլորը, ինչպէս ըսինք, կատարեց ան իբրեւ մարդասիրական գործ, աշխատելով ամէն բանէ առաջ մարդը պատրաստել հայ որբին մէջ: Զուտ հայակերտումի աշխատանքը չէինք կրնար սպասել Նպաստամատոյցէն, որ օտար կազմակերպութիւն մըն էր: Թէեւ, խոստովանինք դարձեալ, որ այդ ուղղութեամբ ալ երեւան բերաւ ան մասնակի ճիգեր, որոնք նպաստեցին հայ որբին մէջ Հայու բնազդին զօրացման:

Կայ սակայն տարուելիք աշխատանք մը, որ արժանի է լուրջ ուշադրութեան: Մեր որբերը, որքան որ ալ, իբրեւ չափահաս երիտասարդներ ի վիճակի են այսօր պահելու իրենց գլուխները, առանց երկրորդի մը վրայ բեռ ըլլալու. այսուհանդերձ, անոնք պէտք ունին տակաւին վարիչ ձեռքերու եւ խորհրդատու առաջնորդներու, որպէսզի, օտար միջավայրերու մէջ, հաւաքական ու ընտանեկան կեանքէ զրկուած, խոստմնալից սեբունդի մը այս բեկորները — որոնցմէ այնքա՜ն շատ բան կը սպասէ հայ ժողովուրդը — չլքուին ու չմոռցուին անտիրութեան մէջ:

Դժբախտաբար, այս տեսակէտով, չափազանց անմխիթարական է պարզուող պատկերը մեր շրջանին մէջ: Մեր չափահաս որբերը — եւ մասնաւորապէս անոնք, որ հատ-հատ կամ հինգով վեցով ցրուած են հեռաւոր գիւղերու մէջ — տէր ու տիրական չունին այսօր: Կտրուած են արտաքին աշխարհէն ու հայ իրականութենէն: Մոռցուած են ազգ. իշխանութիւններէն, ազգային գործիչներէն: Դաշնակցութիւնն է միայն, որ ցարդ, իր կարելիութեան սահմաններուն մէջ հետաքրքրուած է անոնց վիճակով, ներշնչած է անոնց ազգային ոգի եւ հրահրած է անոնց մէջ հայրենիքի ու հայութեան սէրը:»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ըսմէթ-Ֆէթհի քեմալդութիւնը

Ղեկավարութեամբ Մուսթաֆա Քէմալի, Ֆէթհի-Ըսմէթ քեմալդրութիւնը կը շարունակուի առանց միջադէպի, գոնէ ցարդ, եւ որովհետեւ հետագայ բոլոր դրուագները առաջուց արդէն, կէտ առ կէտ ճշդուած են, յուսալի է որ զաւեշտը պիտի վերջանայ՝ իրարու գլխու պնակ ու գաւաթ չկոտրած: Դատեցէք: Խորհրդարանին մէջ՝ աթոռ մը ապահովելու համար Ֆէթհիի, կը հրաժարեցնեն Հիւսնին՝ կրթական գործավարը, որ միեւնոյն ատեն կիւմիւշխանէի երեսփոխան է ու զայն կը նշանակեն Պեռնի դեսպան: Իսկ Ըսմէթ վեհանձնաբար, կը հեռագրէ կիւմիւշխանէի Բ. կարգի քէմալական ընտրողներուն, որ երեսփոխան ընտրեն Ֆէթհին, որպէսզի իբր պետ ընդդիմադիր կուսակցութեան, պատեհութիւնն ունենայ իր գաղափարները պարզելու խորհրդարանին:

Ֆէթհի ուրեմն պիտի կրնայ ընտրուիլ եւ պիտի ջանայ յաջողութեամբ կատարել իր հակառակորդի դերը:

Ահա եւ խաղին մնացեալ կէտերը: Ըսմէթի ճառը խորհրդարանի առաջին նիստին, կ'ընդունուի խանդավառ ծափերով, ու կ'որոշուի տպագրութեան յանձնել եւ հրատարակութեան տալ զայն: Խորհրդարանը այս առաջին աշխատանքի յոգնութենէն յետոյ, երկու օր հանգիստ կ'առնէ, վերսկսելու համար հինգշաբթի. եւ այդ երկու օրուան ընթացքին, Խալքը, այսինքն արդի Թուրք խորհրդարանը՝ կը խորհրդակցի կուսակցութեան ներկայ վիճակին եւ անոր զօրեղացման մասին:

Յառաջիկայ հինգշաբթի, Ըսմէթի դահլիճը կը ներկայացնէ իր հրաժարականը եւ որովհետեւ, առաջուց որոշուած է որ նոր դահլիճի կազմութիւնը դարձեալ պիտի յանձնուի Ըսմէթի, այս վերջինը իր նոր խումբով Ազգ. Ժողովին կը ներկայանայ շաբաթ օր: Այն ատեն է որ մենամարտը պիտի սկսի երկու հակառակորդ կուսակցութեանց միջեւ:

Ըսմէթ փաշա պիտի կարդայ նախարարական յայտարարութիւնը, որմէ յետոյ, Ֆէթհի խօսք պիտի առնէ դատապարտելու համար կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Ու վարագոյրը պիտի իջնայ ներկայ Թուրքիոյ վրայ, որ պիտի շարունակուի ճիշդ անցեալին նման:

.·. Էնկիւրիէն տրուած վերջին լուրի մը համաձայն, Ֆէթհի արդէն ընտրուած է կիւմիւշխանէի երեսփոխան, ըստ Ըսմէթի կողմէ տրուած հրամանին:

Կայծակի արագութեամբ

Դեռ երկու օր առաջ, լուրը կուտայինք Մոսկուայի մէջ նիւթուած դաւադրութեան մը, որ իբր թէ նպատակ ունէր սովի մատնել Ռուսիան եւ ընդհ. դժգոհութիւն գրգռելով՝ տապալել բոլշեւիկեան վարչաձեւը:

Արդ, Մոսկուայի «Թաս» հեռագրական գործակալութիւնը կը յայտնէ թէ գործավարներու խորհուրդը պաշտօն յանձնած էր Չեկային քննել այդ խնդիրը: Չեկան որ քննութիւնները կը կատարէ իր գիտցած ձեւով, մահուան դատապարտած է կազմակերպութեան երկու պետերը՝ Ռիազանցէֆ եւ Քարադիկին, ինչպէս նաեւ 46 ուրիշ անդամներ:

«Թաս»ի հեռագիրը կը վերջանայ չոր ու դիւային վերջաբանով մը, — վճիռը գործադրուեցաւ....:

Գերման դահլիճը կ'աշխատի

Գերման դահլիճը կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները ելմտական, տնտեսական եւ ընկերային ծրագրին մասին, զոր պիտի ներկայացնէ զանազան կուսակցութեանց պետերուն: Ժողովուրդին ուշադրութիւնը այժմ կեդրոնացած է կուսակցութեանց ժողովներուն վրայ: Ընկերվարականները իրենց առաջին նիստը գումարեցին առջի օր, քննելու համար կացութիւնը: Զանազան ձգտումներ երեւան եկան, այժմէն անոնց տրամադրութիւններուն մասին կարելի չէ յստակ բան մը ըսել:

Առանց լուր տալու իրենց պետին՝ Շոլցի, ժողովրդավարները գաղտնի նիստ մը գումարած են, որու ընթացքին՝ քըննած են իրենց պարտութեան պատճառները եւ խորհրդակցած են կուսակցական նոր պետի ընտրութեան եւ նոր ուղղութեան մը ընդգրկումին մասին:

Ժողովրդավարներուն մէջ ձգտում կայ ստեղծել յանձնախումբ մը, որ բանակցի տնտեսավարներու, պահպանողական-ժողովրդականներու եւ կաթոլիկներու հետ, միութիւն մը առաջ բերելու նպատակով:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԱՐԿԱԾ.— Ռիկայէն տրուած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ, Մոսկուայի մէջ շոգեկառքի արկածի մը զոհ գացած են 600 անձեր՝ սեպտեմբերի սկիզբը:

Արկածը կը վերագրուի երկաթուղային պաշտօնեաներու արհեստագիտական տգիտութեան:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ.— Մոսկուայէն, «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ, Սթալինապատի մօտերը, Տաճկաստանի մէջ՝ երկրաշարժի զօրեղ ցնցում մը քարուքանդ ըրաւ 7 գիւղեր: 175 անձեր մեռան եւ 300է աւելի անձեր վիրաւորուեցան: 1200 ընտանիքներ անապաստան մնացած են:

ԹԷՎՖԻՔ ՌԻՒՇՏԻ ՄՈՍԿՈՒԱ ՀԱՍԱՒ

Թուրք արտաքին գործավարը որ Էնկիւրիի ռուսական դեսպանին ընկերակցութեամբ մեկներ էր Ռուսիա, Մոսկուա հասաւ առջի իրիկուն, ուր գտաւ շողշողուն ընդունելութիւն մը:

Թէվֆիք Ռիւշտիի այս ճամբորդութիւնը կը նկատուի պաշտօնական պատասխան մը այն այցելութեան, զոր անցեալ տարի Գարախան կատարեց Էնկիւրի երթալով:

Քաղաքական կարգ մը շրջանակներ այս ճամբորդութիւնը կը նկատեն նաեւ իբր բողոքի ցոյց մը հանդէպ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Համեւրոպայի ծրագրին:

Ըստ «Պերլինէր Թակէպլաթ»ի, Ռիւշտի՝ Մոսկուայի մէջ պիտի կնքէ թուրքբոլշեւիկեան առեւտրական դաշնագրութիւն մը:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Էլ Ահրամ»ի տեղեկութեանց համաձայն, եգիպտոսի դահլիճը կը շարունակէ մշակել ընտրական օրէնքի փոփոխութիւնները: Դահլիճը իբր թէ որոշած է չպատասխանել վաֆտի կողմէ ֆուատ Թագաւորին ուղղուած խնդրագրին, որով կ'առաջարկուէր որ խորհրդարանը հրաւիրուի բացառիկ նիստի մը:

170 ՆԱՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՑՈՐԵՆ ԴԷՊԻ ԱՆԳԼԻԱ

Տեյլի Մէյլ նոր յայտնութիւններ կ'ընէ միջազգային հրապարակի վրայ, Ռուսիոյ խաղերուն մասին.—

Մինչդեռ խորհուրդներու կառավարութիւնը կը գնդակահարէ անոնք որ որ եւ է միջոցով կը փորձեն քիչ մը աւելի ալիւր ստանալ, քան «վէսիքայ»ով իրենց յատկացուած ճղճիմ բաժինը, արտասահման կը ղրկէ այնքան ցորեն, որ գիները կ'իջեցնէ եւ հատիկներու գինը այսօր, ամէնէն ցած մահիրդակի վրայ կը գտնուի: 170ի չափ նաւեր — մեծ մասով անգլ. — բռնուած են մոսկուայի կառավարութեան կողմէ, ընդեղէն փոխադրելու համար, ինչպէս նաեւ մեծ քանակութեամբ տախտակ: Այս նաւերէն մեծ մասը հասած է արդէն եւ այս առաքումները դեռ պիտի շարունակուին առաջիկայ երկու ամիսներու ընթացքին:

Ամերիկեան կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, լուսաբանելու համար խորհրդային իշխանութեան խաղը, որ կը ձգտի սաստկացնելու ամերիկացի ագարակապաններու մտահոգութիւնը՝ շնորհիւ մեծ քանակութեամբ ցորենի վաճառման, որ ըստ երեւոյթին, չպիտի կըրնայ յանձնել Ամերիկա:

Ռուսական ցորենի վաճառման հետեւանքով, Անգլիոյ մէջ, ցորենի գինն արդէն հարիւրին 25 անկում մը կրած է:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին վիճակագրութեան համաձայն, անգործներու թիւը զգալապէս աւելցած է գերմանիոյ մէջ:

Սեպտմ. 15ին, անգործներու թիւն էր 2 միլիոն 983,000, ինչ որ կը նշանակէ հարիւր հազարի յաւելում 15 օրուան մէջ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Սեպտմ. 15ին, Անգլիոյ անգործներու ընդհ. թիւն էր 2 միլիոն 103,422, որոնց 1 միլիոն 386,241ը բոլորովին անգործ:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այնչափ սերտօրէն կապուած են իրարու երկրի մը քաղաքական եւ ելմտական կացութիւնները, որ յաճախ ներելի է վարանիլ յօդուածի մը քաղաքական թէ ելմտական վերնագիրը տալու ժամանակ։

Նախորդ թեսութեամբ մատնանշած էինք աշխարհի այլեւայլ երկիրներու անկայուն վարչաձեւերն եւ խլրտումները. այսօր ալ անհրաժեշտ կը համարեմ անդրադառնալ գերմանական ընտրութեանց վրայ, որովհետեւ անոնց արդիւնքը մեծապէս կը հետաքրքրէ ոչ միայն Գերմանիոյ, այլեւ ամբողջ աշխարհի տնտեսութիւնը։ Եւրոպական հաւասարակշռութեան եւ միջազգային խաղաղութեան գլխաւոր առանցքներէն մէկը Գերմանիան է իր եօթանասուն միլիոն գիտակից ժողովուրդով եւ որեւէ փոփոխութիւն Գերմանիոյ քաղաքական կամ ելմտական մարզին մէջ, նոյնհետայն կ'անդրադառնայ միջազգային հրապարակին վրայ։

«Յառաջ» օրն օրին հաղորդեց իր ընթերցողներուն գերմանական ընտրութեանց արդիւնքը եւ ի մասնաւորի Հիդլէրի ազգայնական-ընկերվարական կուսակցութեան ջախջախիչ յաղթանակը չափաւոր տարրերու վրայ։

Միակ ածականով մը կարելի է որոշել այդ կուսակցութեան ի նպաստ քուէարկողները — դժգոհները։ Տասներեք միլիոնի հասնող այդ դժգոհները որեւէ նախապատրաստուած եւ հասուն ծրագիր չունին յառաջիկայ գործունէութեան, այլ հակառակ են ներկայ վիճակին եւ կը փափաքին կործանել ինչ որ գոյութիւն ունի եւ ոչ թէ խարխլած շէնքի որմերուն նեցուկներ դնել վերականգնանցնելու համար զայն։

Հակառակ են քաղքենիներուն, հակառակ են դրամատուններուն, հրեայ սեղանաւորներուն, ընկերվարականներուն եւն. եւն. կ'ուզեն ջնջել կնքուած դաշնագիրները, որոնց մէջ մանաւանդ Վերսայլինն ու Եընգի ծրագիրը. միեւնոյն ժամանակ վերահաս ըլլալով թէ պայմանագրութիւն մը երկու կողմեր ունի, որոնց միայն մէկին կամքովը կարելի չէ խզել զայն... ուզած ժամանակը։

Շատ հեշտ է Գերմանիոյ այս հոգեկան վիճակն ըմբռնել եւ բացատրել. ամէն մեծ պարտութեան կը յաջորդէ ազգայնական զգացմանց բորբոքում մը մանաւանդ երիտասարդ եւ անփորձ տարրերուն մէջ եւ ցեղին մեծ մարդոց պարտականութիւնն է ճիշդ այդ ճակատագրական վայրկեաններուն սանձել ու առաջնորդել այդ տարերային շարժումները։

Ինչ որ մեզ կը հետաքրքրէ մասնաւորապէս, այն պարագան է թէ դժգոհութիւնն արտադրող գլխաւոր պատճառը տնտեսական է եւ ոչ թէ քաղաքական. խելահաս Գերմանացիի մը համար անկարելի է ընդունիլ թէ իրենք յաղթուած են զինուորական դաշտին վրայ, բնաւ փոխուած չէ իրենց անպարտելիութեան վրայ ունեցած հաւատքը եւ թերեւս իրաւունք ալ ունին։ Ինչ որ չեն կրնար ուրանալ սակայն, այն է թէ իրենց մարքի ուժն ալ համազօր չգտնուեցաւ զինուորի տոկունութեան... Դրամը ո՛չ հայրենիք ունի, ո՛չ հայրենասիրութիւն։ Նափոլէոն իրաւունք ունէր ըսելու թէ յաղթելու համար դրամ, դրամ եւ միայն դրամ պէտք է։

Աչքի առջեւ պէտք է ունենալ այն խոր շփոթութիւնն որուն մատնուեցաւ գերման ժողովուրդը տնտեսական վերիվայրումով. նկատի պէտք է ունենալ մանաւանդ մտաւորական պրոլէտարիատի խոր տառապանքները տիրող յուսախաբութեանց եւ ապարդիւն հսկայական ճիգերուն հանդէպ։

Շտրէզէման բաւական զօրաւոր անհատականութիւն մըն էր՝ մարելու համար այս ու այն կողմ անթեղուած կայծերը եւ զսպելու համար անխառն, բայց անպատասխանատու եւ յախուռն հայրենասէրներու անզգոյշ ելոյթները. պիտի գտնուի՞ նոր Շտրէզէման մը որ խելքի բերէ Հիդլէրն ու իր տաքգլուխ արբանեակները։

Ընտրութիւններէն առաջ կը խօսուէր ելմտական դիկտատորութեան վրայ. ինձ այնպէս կը թուի թէ լաւագոյնն է Գերմանիոյ համար անջատել ելմտական նախարարութիւնը կառավարութեան կողմէն եւ վերածել զայն սեղանաւորական հաստատութեան մը, որ գործէ իբր պարզ առեւտրական՝ աշխատելով հաւասարակշռել իր եկամուտներն ու ծախքերը՝ առանց որ եւ է քաղաքական հայեցակէտի կամ նկատումներու։

Եընգի ծրագրին պարտադրութիւնները շատ ծանր են արդարեւ. յաճախ այդ մասին առիթ ունեցած ենք արտայայտուելու այս էջերուն մէջ, բայց անոր բռնի ջնջումը կրնայ շատ աւելի մեծ աղէտներու դուռ բանալ նոյն ինքն գերման աշխատաւորին գլխուն։

Կարծեմ շատ հեռու չէ այն օրն երբ Ամերիկան վերահաս պիտի ըլլայ թէ պարտքերու հաշուեյարդարի օրը հասած է և սպունգի մէկ հարուածով սրբէ Եընգի ծրագրին մէջ ունեցած իր առիւծի բաժինը, ազատելով Եւրոպան սոսկալի մղձաւանջէ մը։ Բայց մինչ այդ, որ եւ է անխոհեմ քայլ կրնայ մեծ խառնաշփոթութեանց պատճառ ըլլալ, որոնցմէ Գերմանիա ամէնէն աւելի պիտի վնասուի ապահովաբար։ Եթէ Հիդլէր ոչ թէ վարչապետ, այլ նոյնիսկ Գերմանական հանրապետութեան նախագահ ալ ընտրուի, չեմ կարծեր թէ կրնայ այդչափ պատասխանատու քայլի մը նախաձեռնութիւնն ստանձնել։

Մեծ դիւանագէտ ըլլալու պէտք չկայ ըմբռնելու համար այս տարրական ճշմարտութիւններն եւ աւելորդ է, ըստ իս, չափէն աւելի յուզուիլ եւ յոռետես ըլլալ։ Կը տեսնենք թէ շատ շատեր մօտալուտ պատերազմի մը վրայ կը խօսին եւ լրջօրէն կը զբաղին անով։ Սակարանն այդչափ մեծ կարեւորութիւն չտուաւ սակայն Հիդլէրին։

Կարելի չէ ուրանալ թէ ամէն ազգերու մէջ ալ — նոյն իսկ յաղթականներու մէջ — մեծ թիւով դժգոհներ կան, բայց յառաջիկայ պատերազմներն այնչափ սոսկալի պիտի ըլլան, որ անոնց վրայ խորհիլն անգամ սարսուռ կ'ազդէ պարզ անհատներուն եւ առաւել եւս ժողովուրդներու ճակատագիրն իրենց ձեռքին մէջ ունեցող դիւանագէտներուն։

Պատերազմի աւերները դեռ շատ թարմ են. անոր պատճառած վէրքերէն տակաւին արիւն կը հոսի եւ այսօրուան ապրող սերունդին մէջ պատերազմի արհաւիրքներուն ուղղակի թէ անուղղակի կերպով ականատես եղողներն աւելի շատ են քան չեղողները, որպէսզի թեթեւութեամբ սուրը պատեանէն կարելի ըլլայ քաշել։

«Պողպատեայ սաղաւարտներ» կուսակցութեան նախագահ Դուստըրբէրգ կը յայտարարէ թէ «Ֆրանսացիները մեր ժառանգական թշնամիներն են եւ երբեք կարելի չէ անոնցհետ համաձայնութեան եզրեր գտնել»։ Բարեբախտաբար Հռենոսի երկու կողմերն ալ կան խելահաս հայրենասէրներ, որ կը խորհին թէ Եւրոպան հիւանդ է և միշտ պիտի կաղայ, եթէ գերման եւ ֆրանսացի երկու մեծ ժողովուրդներու մէջ արծարծուած հակառակութիւնը չվերջանայ եւ անոնց մէջ տեւական խաղաղութիւն ու բարեկամութիւն չհիմնուի արդար եւ անաչառ հիմերու վրայ հաստատուած։

Բարեբախտաբար Համեւրոպայի գաղափարը մարմին կը ստանայ հետզհետէ եւ ապահովաբար կարելի է ըսել թէ քսաներորդ դարու մեծագոյն փառքը պիտի ըլլայ այդ դաշնակցութեան վերջնական կազմութիւնն ու բարգաւաճումը։

Մ. Տ.

Հ. Մ. Ը. Մ.

Ա.— ՆՊԱՏԱԿԸ

Հայ գիտակից պատմաբաններ ամէնուրեք յայտարարած են, օտար ականաւոր անձնաւորութիւններ միշտ հաստատած են, իսկ մենք բոլորս խոր համոզում գոյացուցած ենք որ հայ ազգը դարերու ալեկոծութեանց մէջէն իր մինչեւ այսօր ազգային ոգիին պահպանութիւնը կը պարտի իր կրօնքին եւ մշակոյթին։

Իրաւ ալ, առածի կարգ անցած է սա եղելութիւնը թէ ուր որ երկու հայ կայ հոն անպայման եկեղեցի մը կամ դպրոց մը գոյութիւն ունի։

Սակայն ներկայ դարուս, ուր ամէն ինչ արդիացած է, մի՞թէ այս միջոցները բաւարար են մեր գոյութիւնը պահպանելու, մի՞թէ ուրիշ աւելի զօրաւոր ազդակ մը անհրաժեշտ չէ, պայքարելու համար հայ ազգին կորուստին սպառնացող եւ ամենուրեք զինքը շրջապատող բնական թէ արուեստական վտանգներու դէմ։

Եթէ ակնարկ մը նետենք մեր շուրջը, եւ հետեւինք քաղաքակիրթ ազգերու շարժումին, անմիջապէս պատասխանը պիտի ստանանք վերի հարցումին։ Որովհետեւ ներկայիս բոլոր ժողովուրդներու պաշտած կուռքը միեւնոյնն է, մարմնակրթանքը, եւ ամէն ազգ այդ մարզին մէջ կը ջանայ գերազանցել իր հակառորդ ազգը։

Ու թերեւս հեռու չէ այն օրը, երբ ալեհեր ու կորաքամակ ծեր դիւանագէտներ պիտի խոնարհին, ցցուած կուրծքով, շիտակ կեցուածքով, կայտառ մարզիկներու առջեւ, անոնց կամքը կատարելու համար։

Արդ, մենք Հայերս որ յաւակնութիւնն ունինք բոլոր քաղաքակիրթ ազգերու շարժումները անմիջապէս ընդօրինակելու, ինչո՞ւ նկատի չառնենք սոյն իրականութիւնը, եւ չպատրաստենք մեր նոր սերունդը այս ոգիով։

Պատրաստենք զօրաւոր դնդերներով, առողջ մտքով, (որ ըստ առածին, առողջ մարմնոյ մէջ կարելի է գտնել), ճարպիկ սերունդ մը, որ կարողանայ ցոյց տալ աշխարհի թէ Հայն ալ գիտէ հետեւիլ արդիացած միջոցներու, իր գոյութիւնը պաշտպանելու, եւ երկրի վրայ իր ապրելու իրաւունքը շահելու համար։

Ահա այս ծրագիրն է որ ի գործ կը դնէ Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութիւնը 12 տարիէ ի վեր։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրները համոզուած որ, աշխոյժ սկաուտներ, կարող մարզիկներ եւ զօրաւոր ֆութպոլիստներ կարող են խիստ լաւ ճանչցնել իրենց պատկանած ազգը հանուր աշխարհի, իրենց խելացի խաղերով եւ յաղթանակներով, հիմը դրած են այս ազգօգուտ Միութեան, որ ունի իր երեք որոշ եւ իրարմէ անջատ գործող մասերը, սկաուտներ, մարզիկներ եւ ֆութպոլիստներ։

Հոս պզտիկ բացատրութիւն մը հարկ պիտի ըլլայ, ցոյց տալու համար թէ ինչո՞ւ Հ. Մ. Ը. Մ. որդեգրած է սոյն երեք ճիւղերը միանգամայն, եւ մինչեւ այսօր ալ կը ձգտի հովանաւորել զանոնք, թոյլ չտալով որ անոնք վերածուին բոլորովին անկախ միութիւններու, եւ գիրար խաչաձեւեն իրենց գործունէութեան ընթացքին։

Հ. Մ. Ը. Մ. չէ այն ինչ որ մարդիկ կը հասկնան պարզ մարմնակրթական միութիւն ըսելով։ Ան չի զբաղիր միայն անհատներու ֆիզիքական կրթութիւնովը։ Դպրոց մըն է ան որ կ'ուզէ կրթել նաեւ տղոց բարոյական զգացումներն ու ազգային ոգին։ Դպրոց մըն է ան որ կ'ուզէ իր ազդեցութիւնը սկսիլ մանուկներու վրայ սկաուտական վրաններու տակ, շարունակել պատանիներու վրայ մարզիկներու շարքերուն մէջ, և վերջացնել երիտասարդներու վրայ ֆութպոլի խումբերու մէջ, այս կերպով ջանալով պատրաստել, իրենց կեանքի կազմութեան զանազան շրջաններուն միեւնոյն ոգիով սնած ազգայիններ, պատրաստ դիմագրաւելու կեանքի փոթորիկներուն։

Ուրիշ ազգեր, որոնց հպատակները պատկառելիթիւ մը կը ներկայացնեն, և ընդհանրապէս համախմբուած իրարու մօտ, թերեւս իրաւունք ունենան պահանջելու որ սոյն երեք ճիւղերը բոլորովին իրարմէ անկախ ըլլան։ Սակայն մենք որ ափ մը ժողովուրդ ենք, ու մեծ մասով ցրուած աշխարհի չորս հովերուն, ինչո՞ւ չունենանք միութիւն մը, որ իբր տեսակ մը համադրութիւն, սովրեցնէ անխտիր մարմնակրթութեան բոլոր ճիւղերը, եւ որ Պարսկաստանի մէջ թէ Ամերիկա, մեզ համար ամենաանհրաժեշտ համերաշխութեան ոգիով կրթէ մեր մատաղ սերունդը։ Ըստ իս, ասիկա ոչ թէ անպատեհութիւն մը, այլ առաւելութիւն մըն է, և 12 տարուան փորձառութիւնը մեզ համոզած է ատոր։

Պոլիս Հ. Մ. Ը. Մ.ի կորիզը կազմող երիտասարդներ, ըլլան անոնք սկաուտ, մարզիկ թէ ֆութպոլիստ, առաջնորդուած միշտ նոյն վսեմ գաղափարէն, որ է, մանուկներու բազմակողմանի կրթութիւնը, պատանիներու կեանքի պայքարի պատրաստութիւնը, եւ երիտասարդներու զեղխ եւ վատառողջ կեանքէ հեռացումէ, երբ ստիպման տակ ցրուած են զանազան երկիրներ, անմիջապէս հիմը դրած ու ծաղկեցուցած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղեր, միեւնոյն ոգիով։ Որովհետեւ բոլոր Հ. Մ. Ը. Մ.ականները անխտիր համոզուած են որ իրենց միութիւնը ամբողջական դպրոց մըն է, եւ միակը որ կարող է սորվեցնել անհատի մը անհրաժեշտ ամէն գիտելիք, խաղի միջոցով, զուարճալի կերպով, ու բնական եւ մարդկային սրտի ու պահանջներու ամենամօտիկ ազդակներով, եւ մանաւանդ ազգային ոգիով։

Բ.— ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԱՆՑԵԱԼԸ

1914ի պատերազմէն առաջ, ողբացեալ Շաւարշ Քրիսեան իր անհատական ջանքերով կազմակերպած էր զանազան մարզական միութիւններ, հիմնած էր «Մարմնամարզ» թերթը, այսպէսով արթնցնելով հայ երիտասարդութեան մէջ մարմնակրթանքի սէրը։

Եւ սակայն զգալով որ սոյն անջատ միութիւնները չէին գոհացներ հայ ազգին պէտքերը, ամէնուրեք կը կրկնէր իր իտէալը, որ էր ունենալ Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութիւն մը։

Դժբախտաբար ահաւոր պատերազմը շատերու կարգին հընձեց նաեւ մեր սիրելի Շաւարշը, թոյլ չտալով որ ականատես ըլլայ իր այնքան փայփայած յոյսերուն իրականացման։ Իրօք ալ պատերազմէն վերջ, 1918ին էր միայն որ քանի մը հայ երիտասարդներ, առաջնորդուած Քրիսեանի գաղափարներէն, հիմը դրին Հայ Մարմնակրթական Ընդհ. Միութեան, իր երեք անջատ ճիւղերով, սկաուտներ, մարզիկներ եւ ֆութպոլիստներ։ Նոր կազմուած միութիւններ ընդհանրապէս սկիզբը կը կաղան ու հետզհետէ կը յառաջդիմեն։ Հ. Մ. Ը. Մ. որ ժողովուրդին մէջ առաջին անգամ երեւցաւ 1918, յուլիս 14ին, ֆրանսական Ազգային Տօնի առթիւ իր կատարած փառաւոր տողանցքով, առաջին օրէն իսկ գտաւ մեծ ժողովրդականութիւն, եւ ապրեցաւ իր ոսկեդարը, իր կազմութեան առաջին տարիներուն իսկ։

Իրօք ալ 1918—22, Հ. Մ. Ը. Մ. ցոյց տուաւ տենդագին գործունէութիւն։ Կազմակերպեց փառաւոր տողանցքներ, և գործնականապէս մասնակցեցաւ բոլոր ազգօգուտ ձեռնարկներուն, ամէնալայն չափով։ Կատարեց բազմաթիւ արշաւներ իր անդամներուն եւ անոնց ծնողքներուն ընկերակցութեամբ։

Այդ շրջանին էր որ աննախընթաց յաջողութիւն գտաւ սկաուտներու կողմէ որբերու օրուան համար Պոլսոյ եւ արուարձաններու մէջ կատարուած հանգանակութիւնը։

Բոլոր անոնք որ այդ տարիներուն Պոլիս գտնուած են, անպայման ականատես եղած են սոյն Միութեան օգտակար մէկ գործին։ Հ. Մ. Ը. Մ. իր անձնական ոյժերով կարմիր խաչեր կազմակերպած է, որբանոցներու մէջ ձրի դասախօսութիւններ սարքած է, զանազան կայաններու մէջ գաղթականներ զետեղած է, անոնց անհրաժեշտ օգնութիւնը ջամբելով։ Դպրոցներէ ներս, իր կարող անդամներուն առաջնորդութեամբ, մարզանքի դասեր հաստատած է, գործնական եւ արդիւնաբեր մասնակցութիւն բերած է որբահաւաքման գործին։ Մարզիչներ եւ գոյքեր ղրկած է Հայաստան, Թրակիա, Իզմիր եւն. սարքած է խիստ յաջող մարզահանդէսներ, իսկ օտարներու կազմակերպած մրցումներուն մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները միշտ դափնիներ խլած են։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բազմաթիւ ֆութպոլի խումբերը պանծացուցած են ամենուրեք իրենց սիրելի Միութեան անունը, իրենց փառաւոր յաղթանակներով։ Մէկ խօսքով քիչ ժամանակուան մէջ Հ. Մ. Ը. Մ. դարձած է հայ ժողովուրդի ամենաօգտակար եւ ամենալաւ կազմակերպութիւն ունեցող Միութիւններէն մին։ Եւ ասիկա իր մէկ երկու տասնեակ մասնաճիւղերով, որոնց գործունէութեան շրջանակը Պոլիս եւ արուարձանները չէր սահմանակուէր։

Իսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական շարժման գլուխ գործոցը կարելի է նկատել անոր Պալթա Լիմանիի մէջ սարքած փառաւոր ցուցահանդէսը, որուն ամէն սկաուտ բերած էր իր մասնակցութիւնը, իր ձեռակերտ առարկաներով։ Եւ հրաշալիքներ կը վխտային անոնց մէջ։ Այդ ցուցահանդէսը այցելող օտար անձնաւորութիւններ զմայլած են այդքան ուժեղ կազմակերպութեան մը վրայ եւ դժուարաւ կրցած են հաւատալ որ, ատիկա միայն մէկ քանի տարուան կեանք ունեցող միութեան մը գործը ըլլայ։

Ու գնահատական նամակները սկսած են տեղալ, Պոլսոյ մէջ օտար բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու կողմէ, եւ նոյնիսկ անգլիացի ազդեցիկ անձնաւորութիւն մը յայտարարած է. «Մենք սկաուտիզմը ստեղծեցինք, իսկ Հայերը զայն կատարելագործեցին»։

Իսկ սոյն օգտակար շարժումին հիմնադիր Լորտ Պէտըն-Փաուըլ, իր անձնապէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի ղրկած գնահատական նամակներէն եւ շքանշաններէն զատ, Անգլիոյ սկաուտական պաշտօնաթերթին մէջ յօդուածով մը պանծացուցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի նշանաբանը՝ «Բարձրացի՛ր, բարձրացո՛ւր»ը, ըսելով. «Ահա նշանաբան մը որ բոլոր աշխարհի սկաուտներու պիտի պատշաճէր»։

Գիտեմ թէ շատ մը ազգայիններուն ծանօթ չէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սոյն փառաւորանցեալը։

Ասոր պատճառը այ[ն] Հ. Մ. Ը. Մ. չէ եղած այ[ն] ...մաթիւ միութիւններէն, ... իրենց կատարած մէկ ... երեք անգամ բարձրաձայ[ն] յայտարարեն,— գործելէ ... գործելու ատեն եւ գործելէ ...

Դժբախտաբար այդ ... ծաղկած շրջանին էր որ, ... Ը. Մ.ի նուիրուած երիտա[սարդ]ները որոնք Պոլիս ... կեդրոնի միջոցաւ կը ... րէին մասնաճիւղերը, ... գաներու հարկին տակ ... ուեցան ձեռք առնել ... կանի ցուպը, եւ ցրուիլ ... հի չորս անկիւնները, ... պով ցաւ ի սիրտ վերջ ... դնելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի ... փայլուն գործունէութեան ... նոր յաջողութեանց ... վկայ փաստաթուղթերը ... ցնելէ վերջ։

Թէ ինչ կ'ընեն անոնք ... կայիս, այդ մասին ... քանի մը տեղեկութիւն ... տանք։

Բ. ԺՊՏ...

ԳԱՂՈՒԹՆԵ...

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ԱՄԷՆ ՏԵՂ ՈՏՆԱԿՈ...

Ասկէ չորս ամիս առա[ջ] Նիգէլօսի Տրամա այցել[ութեան] առթիւ, տեղւոյն Թաղ. խոր[հուր]դը վարչապետին միջնոր[դութիւն] մը կը յանձնէ, խնդրել[ով] լուծել Հայերու հպատակութ[եան] հարցը, հպատակ ճանչնալ[ով] անոնք, որ տարիներ առա[ջ] ...մումներ կատարած են, եւ ... րութիւններ ընծայել անոն[ց] ... Նոր դիմումներ կ'ընեն։ Բ. ... Մաս մը տրամադրել եկեղեց[ւոյ] ... դպրոցի շէնքին համա[ր] ... Տրամադրել գետին մը որ ... րելի ըլլայ հիմնել Հայկ. Թ... մաս մը։

Տրամայի նահանգա[պետը] Սեպտ. 6ին կը կանչէ Թաղ. ... հուրդը, եւ խօսելով միջնա... գրի մասին, կ'ըսէ.— «Ինչ[ո՞ւ] ունիք առանձին դպրոցի ... պետական դպրոցներու դռ[ները] բաց են նաեւ Հայ տղոց հա[մար]...

Թաղականութեան ներկ[այա]ցուցիչները կուտան պատշ[աճ] պատասխանը, որմէ վերջ նահան[գա]պետը կը հարցնէ իր քար[տու]ղարին թէ ինչո՞ւ ընթացք չէ ... Հայերու հպատակութեան ... մումներուն։

Քարտուղարը կը պատա[սխանէ]

— «Մենք, օրինական գործ[ողու]թիւնները կատարելով ... ծրարը ղրկած ենք Աթէնք, ... սակայն պատասխան չէ ... տակաւին»։

Նահանգապետը ... հարցնէ քարտուղարին ... րելի չէ՞ դիմել գաղթակ[անաց] զետեղման յանձնախումբ[ին] ... յերուն հողամաս մը յատ[կացնե]լու համար»։

— Այս ուղղութեամբ ... պատասխանէ քարտուղարը, ... րը դիմում չեն կատարած ... մանաւանդ անոնք իբրեւ ... կան համայնք (քինօթի...) ճանչցուած, հետեւաբար ... ունք չունին պետական ... թիւններէ օգտուելու։ Ա... կարելի է այն ատեն, երբ ... րու իրաւական կացութի[ւնը] ճշդուի։

Թաղականութիւնը ... նոր դիմումներ կատարել, ... գի կարելի ըլլայ ճանչցնել ... մայի Հայ համայնքը ... տուիլ իշխանութեանց ... կամ տրամադրութիւններ...

ՀԱՅԵՐԸ՝ ՅՈՅՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ...

Տրամացի 45 հայ ... ներու կարծեցեալ դասալք[ութեան] թիւրիմացութիւնը փարա[տե]լով, անոնց 9 ամսուան ...

...ածական պատիժը չենթարկել նը... ... ւած է։

Ցոյն սպաները հիացումով ... խանդավառութեամբ կը խօ... ... մեր զինուորներուն մասին, ... մայլած են անոնց ուշիմութեան ... ճարպիկութեան եւ սիրալիր ու ... ... վերաբերումէ ցոյց ... ... անոնց հանդէպ։ Խօսելով ... ... զինուորներու յառաջդիմու... ... թեան վրայ, ծանօթ սպայ մը, ... համարանքով արթնամիտ կ՚որա... ... գանոնք եւ կ՚ըսէ թէ, ա... ... ձին հրճուանք կը զգայ իր ... րամանին տակ ունենալով հայ ... ... նման արիասիրտ զինուոր... ներ։

Միայն II հոգի, ընտանե... ... ան շարժառիթներէ մղուած, ... 1000ական տրախմի վճարելով, ... զինուորական ծառայութենէ զերծ ... մնացած են։

Ամսոյս սկիզբները, զինուոր... ... նոր Հայեր ալ եկած եւ Ցոյ... ... ներու հետ միասին դիմած են զին... ... ... նութեանց զինուորագրուե... ... ... համար։

Գիւղերէն եկածները ընդուն... ... ուեցան, մինչ Տրամացիներու ... րձանագրութիւնը յետաձգուե... ... յառաջիկայ Մարտին։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ

Ռումանիոյ արտակարգ Պատ... գամաւորական ժողովը միաձայ... նութեամբ ընտրեց Պ. Չէրքէզ ... թէոսը, բայց ան վերջին պա... հուն հրաժարեցաւ։ Ասոր վրայ ընտրուեցաւ Պ. Երուանդ Շահա... զիզ իբր պատգամաւոր։

Ծախքերու համար քուէար... կուեցաւ եւ շրջաններու վրայ բաժնուեցաւ 150,000 լէյ, որուն 53,000ը Պուքրէշ պիտի վճարէ։

Ներկայ 19 պատգամաւոր... ները խնդրոյ նիւթ ըրին նաեւ Եկեղեցական բարենորոգման հար... ցը։ Առաջնորդը ըսաւ թէ բարե... նորոգումները պէտք է ըլլան շատ ... զգուշութեամբ եւ մեղմօրէն, որպէս զի Հայ Եկեղեցին չցնցեն։ ... Թ. Գիւլխանդանեան ձայնակ... ցեցաւ, իսկ Պ. Ս. Սրենց յանձնա... րարեց որ ռումանահայ պատգա... մաւորները վերապահ մնան այդ հարցին քննութեան ժամա... նակ։ Պ. Ա. Զթիկեան թելադրեց ... քարոզչութեանց կրճատումը, ... քարոզներու աշխարհաբարացումը եւ հոգեւոր ճեմարանի մը բա... ցումը։

Ի վերջոյ որոշուեցաւ եղած թելադրութիւնները ամփոփել ... րութեան մը մէջ եւ յանձնել ... պատգամաւորներուն։

ԱՄԵՐԻԿԱ

Ամերիկայի Ազգ. Երեսփ. Ժողովը Նիստի հրաւիրուած է Նիւ Եորքի մէջ, հետեւեալ օրակարգով.—

1.) Ամերիկայի Առաջնորդական վիճակին սահմանուած չորս պատգամաւորներու ընտրութիւն։

2.) Երեսփոխանական Ժողովի տեսակէտներն ու հրահանգները իր պատգամաւորներուն՝ ի մասին Ս. Էջմիածնի Ազգային Եկեղեցական Ժողովի օրակարգին.—

Ա.— Ազգային Եկեղեցական ընդհանուր Սահմանադրութիւն։

Բ.— Եկեղեցական բարենորոգչական հարցեր։

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ ՄԸ

«Հայրենիք»ի Թղթակիցը կը գրէ.

Փրովիտենսի Գրական Ակումբը իր տարեվերջի առիթով համակրական հաւաքոյթ մը կազմակերպեց։

Քառասունի չափ երկսեռ անձեր կրցան գիտակցօրէն ապրիլ այդ օրուան ընծայած հաճոյքները։

Մաքուր առոգանութեամբ եւ յստակ շեշտերով պրն. Ա. Հացիկեան կարդաց Զարդարեանի «Մենաւոր Ծառը»։ Դուրեանի «Տրտունջ»ը արտասանեց Օրդ. Լ. Ահարոնեան՝ զգայուն թօնով մը։ Փոքրիկ Հ. Գապարեան արտասանեց Թլկատինցիէն գողտրիկ երկու արտասանութիւններ, ներկաներու ծափերու մէջ։

Այս տարուան համար նոր վարչութիւնը պատրաստած է գործունէութեան լաւ ծրագիր մը։ Առաջին ձեռնարկը տեղի պիտի ունենայ սեպտ. 25ին, նուիրուած գաւառի գրականութեան եւ պիտի ներկայացուին անոր կարկառուն դէմքերը, Թլկատինցին, Ա. Ցարութիւնեան եւ Ռ. Զարդարեան։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ՔԻՐՄԱՆՇԱՀԻ ԳԱՂՈՒԹԸ

«Վերածնունդ» կը գրէ.—

Քիրմանշահի հայ գաղութը կազմուած է պատերազմէն յետոյ եւ ներկայիս այդ քաղաքին մէջ կ՚ապրին քանի մը տասնեակ հայ ընտանիքներ։ Ինչպէս գրեթէ բոլոր նման վայրերուն, նոյնպէս եւ Քիրմանշահի հայութեան թիւը տարին քանի մը անգամ կ՚ենթարկուի փոփոխութեան եւ շատ քիչերն են որ քիչ թէ շատ հաստատուն կեանք ունին։ Բայց չնայած այդ հանգամանքին, եօթը տարի է որ տեղւս հայ գաղութը գովելի եռանդով եւ օրինակելի համերաշխութեամբ, յաղթահարելով ամէն տեսակի դժուարութիւններ եւ խոչընդոտներ, կը պահէ ազգային դպրոց, ուր կը կրթուին ու կը դաստիարակուին, իրենց ծնողներու անմիջական հսկողութեան տակ, 35—40 մանկահասակ երախաներ։ Այդ եօթը տարուան ընթացքին, նայած աշակերտներու թուին եւ նիւթական միջոցներուն, դպրոցը ունեցած է մանկապարտէզ եւ Ա.էն մինչեւ Զ. բաժանում, 900էն մինչեւ 1400 թուման պիւտճէով։

Չնայած իր փոքր ծաւալին, դպրոցը միշտ եղած է իր կոչման բարձրութեան վրայ, շնորհիւ պատրաստուած եւ կարող ուսուցիչներու, այնպէս որ, տեղէս հեռացած աշակերտները, առանց դժուարութեան, հնարաւորութիւն ունեցած են ուրիշ հայաբնակ քաղաքներու եւ նոյնիսկ մայրաքաղաքի դըպրոցներու համապատասխան դասարաններու մէջ շարունակելու իրենց ընդհատուած կըրթութիւնը։ Այդ պատճառով ալ, տեղիս Հայկազեան դպրոցը ամէնուն գուրգուրանքին եւ փայփայանքին առարկան է դարձած եւ միշտ ալ գոհ թողած է տեղս այցելող եւ կրթական գործով հետաքրքրուող անհատները։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Անցեալ շաբթու գրեր էինք թէ Եգիպտոսի մէջ ձերբակալուած են մէկ քանի օտար համայնավարներ։ Ատոնց մասին կը տրուին հետեւեալ մանրամասնութիւնները.

Գահիրէի քաղաք. դիւանը գաղտնի աղբիւրէ իմացած էր թէ Պ. Փոլ Տիթրիխ, որ գերման խորհրդարանական խմբակի մը կը պատկանի եղեր, մտադիր էր Եգիպտոս գալ 1929 յունիսին։ Եւ իսկապէս, Պ. Տիթրիխ եկաւ նոյն թուականին, բայց առաջին օրէն իսկ ոստիկանութիւնը հըսկողութեան տակ առաւ զայն։ Շատ չանցած, ոստիկանութիւնը հաստատեց թէ Տիթրիխ յարաբերութեան մէջ է ռուս համայնավարներու մէջ։

Իր աջ բազուկը սակայն ռուս օրիորդ մըն էր՝ Օր. Էրլիխ, որ մէկ ամիս առաջ Գահիրէ եկած էր։ Օր. Էրլիխ ուշադրութիւն չգրաւելու համար, հիւանդապահութեան պաշտօն կ՚առնէ հրէական հիւանդանոցին մէջ։ Բայց օրիորդը որ շատ ծանօթ էր Պաղեստինի մէջ, յատկապէս Եգիպտոս ղրկուած էր, Պաղեստինի համայնավար ճիւղին կողմէ։

Ուրիշ օրիորդ մը՝ Օր. Հէլլա, դարձեալ ռուս, հաստատուած էր Ռիւ Նուպար, ելեքտրական հաստատութեան մը մէջ։

Սեպտ.ի սկիզբը Գահիրէ կու գայ Պաղեստինի Կոմինտէրնի պատուիրակը, Տիթրիխի հետ յարաբերութեան մտնելու համար։ Ոստիկանութիւնը աչք գոցած է որ այս պատուիրակը ազատօրէն Եգիպտոս մտնէ, բայց երբ գաղտնօրէն փախուստ կուտար, ոստիկանութիւնը ձերբակալած է։

Ուրիշ մը, Պլօ, կապ ունենալով համայնավար բրոքականտին հետ, պիտի վտարուի երկրէն։

Կարգ մը խուզարկութիւններ եղած են եւ թուղթեր ձեռք անցուած։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Ս. Զօրեան կը պատրաստէ վէպ մը Հայաստանի լքեալ երախաներու (որբերու) կեանքէն։ Մեր նախորդ թերթօնը, «Ռուս Յեղափոխութեան ծաղիկները», յաջող եւ իրապաշտ նկարագրութիւնն էր ռուս լքեալ երախաներուն, որոնք հարիւր հազարներու կը հասնին։ Անոնք կը բնակին աւերակ տուներու, փուռերու, կաթսաներու մէջ, ձմեռը խումբ առ խումբ հարաւ կ՚իջնեն, մինչեւ Խրիմ, եւ ամառը կը բարձրանան մինչեւ Լէնինգրադ։ Երբեք ոստիկանութիւնը չի կրնար արգիլել անոնց գողթն ու ոճրագործութիւնները։

Լքեալ երախաներու նման խումբերու կազմակերպութիւններ կան նաեւ Հայաստանի մէջ։ Ժամանակ մը Սեւանայ կղզին տեղաւորուեցան անոնք։ Եւ սակայն, ինչպէս Հայաստանի թերթերն ալ կը խոստովանին, երբեք այս տըղաքը չպակսեցան Երեւանի փողոցներուն մէջ։

Ս. Զօրեան այդ կեանքն է, որ պիտի տայ նոր վէպով մը։

— Նորայր Դաբաղեան Հայաստանի պրոլետ-գրողներու միութեան մէկ հաւաքոյթին մէջ, Երեւան, դասախօսութիւն մը տուաւ «պրոլետգրականութեան ներկայ էտապ»ին մասին։

ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Քիւրտ ժողովուրդը կանոնաւոր աշխատանքի լծուած է Հայաստանի մէջ։ Ձեռնարկներ կը կատարուին վերակենդանացնելու եւ մշակելու քիւրտ ժողովրդական բանահիւսութիւնը։ Պրոլետգրողներու միութեան քրդական հատուածը կ՚աշխատի յղկել, զարգացնել զանազան գաւառաբարբառներ, կազմելու համար գրական ընտիր լեզու մը, որ հասկնալի ըլլայ ամբողջ քրտութեան։ Այս հատուածը արդէն հաւաքած է բազմաթիւ նիւթեր (պատմուածք, բանաստեղծութիւն), կազմելու համար ժողովածու մը։ Կը պատրաստէ նաեւ դասագիրքեր։ Արդէն լոյս տեսած են 3 օրինակ, ինչպէս նաեւ քաղաքական 3 գրքոյկներ։ Պիտի հրատարակուի նաեւ քրդական թերթ մը, «Նոր Ուղի», ամիսը մէկ անգամ։ Գալ տարի շաբաթաթերթ։

Շուտով լոյս կը տեսնէ նաեւ քիւրտ պրոլետ գրողներու գործերուն մէկ ժողովածուն։ Ինչպէս կը յիշէք, Քիւրտերը հիմա Երեւանի մէջ կը գործածեն լատինական այբուբենը։ «Յառաջ»ի մէջ երբեմն լոյս տեսած են պզտիկ կտորներ քրտական բանահիւսութենէն։ Արդարեւ, այս լեռնաբնակ եւ առողջ ժողովուրդը այնպիսի տաք բանաստեղծութիւն մը ունի, որ զարմանք եւ հիացում կը պատճառէ։ Երեւանի «Գրական Դիրքերում»ին վերջին թիւը (7) մեծ մասով նուիրուած է քրտական գրականութեան։ Ատկէ արտատպելով, կիրակի օր պիտի տանք քանի մը սիւնակ քրտական բանաստեղծութիւն եւ պատմուածք մը։

Հայաստանի մէջ կը բնակին ուրիշ փոքրամասնութիւններ ալ, Թուրքեր (Ազրբայ) եւ Եզիտներ (Հաջիխալիլ). Լենինականի շրջանին մէջ։ Եւ սակայն անոնք ստեղծագործական որեւէ աշխատանք չունին։

ՔԵՐԹՈՂ, ԵՐԳԷ՛ ՅԱՆՔԵՐԸ

Ժամանակին Հօլլէնները սովորութիւն ունէին ռազմաճակատ ղրկել իրենց բանաստեղծները, որպէս զի ոգեւորէին եւ խանդավառէին զինուորները։ Այնպէս ալ հիմա Հայաստանի կառավարութիւնը պարտք դրած է պրոլետ գրողներուն վրայ պատրաստել «գեղարուեստական գրականութիւն» աշնանացանին վրայ, «ագիտ-կինոներ» եւ ներկայացումներ տալ մշակներուն։ «Խորհ. Հայաստան» ցաւ կը յայտնէ (6 սեպտ), որ Պրոլետ Գրողներու Միութիւնը մինչեւ հիմա ոչ մէկ աշխատանք կատարած է այդ ուղղութեամբ։ Պատրաստած է միայն «Բոլշեւիկեան Սերմնացաններ» խորագիրով ձեռագիր մը, որ միշտ կը մնայ ձեռագիր, որովհետեւ տպարանը թուղթ չունի որ տպէ։

Նոյնպէս Նայիրի Զարեանը ղրկեր են Սարդարաբատ, որպէս զի պատմուածք գրէ։ Ծրագրեր են հնձուորներուն ուղղեալ քառեակներու (չաստուշկա) ժողովածու մըն ալ հրատարակել։

ՈՉ ԳԻՆԻ, ՈՉ ԳԱՐԵՋՈՒՐ

Կորիւ կ միջոցներ ի գործ կը դնէ հիմա Հայաստանի առեւտրական գործավարը, բարելաւելու համար բանուորներուն սնունդի մատակարարութիւնը։ Ահա այդ միջոցները.

1.— Արգիլել բանուորներուն յատկացուած շաքարը ուրիշին կողմէ օգտագործելու (գողութեան գրաբար ձեւով բացատրութիւնն է այս)։ Քրէական պատասխանատուութեան կանչել բոլոր անոնք որ անհատապէս յանցաւոր են յունիս ամսուան շաքարը յուլիս ամսուն ուրիշ նպատակներու յատկացնելուն մէջ, ինչպէս պատահած է Երեւանի, Ղարաքիլիսայի, Լէնինականի, Դիլիջանի մէջ։ (Զեղծումին բոլշեւիկեան բացատրութիւնն է այս)։

2.— Սեւանայ լճին «իշխան» ձուկին բաշխման ատեն, նախապատուութիւն տալ բանուորներուն։

3.— Երկու օրուան մէջ գրաւել ճաշարաններուն ոգելից ըմպելիները, նոյնպէս գարեջուրը, վաճառման արտօնութիւն տալով միայն հանքային ջուրերուն։

Եւ դեռ ուրիշ որոշումներ։

ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԷՆ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ

Պուքաւէշտէն «Ցէյլի Էքսփրէս»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Ռումանիոյ պետական եւ զինուորական շրջանակները մատնուած են մեծ յուզման, շատ կարեւոր զինուորական փաստաթուղթի մը գողութեան հետեւանքով։ Գողցուածը՝ Ռումանիոյ պաշտպանողական յատակագիծն է, Հունգարիոյ եւ Ռուսիոյ հետ պատերազմի մը ընթացքին։

Կարոլ Թագաւորը հրամայած է քննութիւն բանալ։ Քննութիւնը երեւան բերած է թէ յատակագիծը գողցուած է բոլշեւիկ գործակալի մը կողմէ 1927ին, երբ պատերազմական նախարար էր Զօր. Լուտովիկ Միրչէսքօ, Ավէրէսքոյի դահլիճին մէջ։ Կ՚ըսուի թէ զօրավարը տեղեակ էր գողութեան, բայց ոչ ոքի յայտնած էր։

Կարոլ պահանջած է անմիջական հրաժարումը զօրավարին, որ սրտի տագնապ մը ունեցած է։ Իր բժիշկները կը յայտնեն թէ վիճակը ծանր է եւ հազիւ 15 օր կրնայ ապրիլ։ Կ՚ըսուի նաեւ թէ զօրավարը փորձած է անձնասպան ըլլալ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«Երկունք», օրգան Զ. Ե. Ռ. Միութեան, 17րդ թիւը, պատկերազարդ եւ ճոխ բովանդակութեամբ.—

Մեր Շարժումը (Խմբ.), Որբ մըն ալ ես էի (Կ. Յ. Բասմաջեան), Ամուսնութեան թեր ու դէմ (Ե. Յովհաննիսեան), Որբի մը (Նուարդ Տէր Միքայէլեան), Մեր ընկերասիրութիւնը (Ա. Որբուկ), Նաւասարդ (Արծիւ), Հայուն սիրտը՝ երաժշտութիւն (Ժ. Մալայեան), Բաւ է (Պ. Կարապետեան), Ընկերոջս (Խ. Տէր Յարութիւնեան), Մեր Միութեան կեանքէն (Լրատու) եւ Թղթակցութիւններ, խմբանկարներ։

Տարեկան բաժնեգին Ֆրանսա՝ 25ֆր., արտասահման՝ 1,50 տոլար։ Դիմել M. Kurkdjian, 247 Bld. Voltaire, Paris։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԳՕԳՕՆ ԵՒ ԱՄՕՆ

(ՀԱՅ-ՔՐՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Լռութի՜ւն...

Ծերերը՝ հայեացքները տրխուր ծայրերուն են գամեր. երիտասարդները կը հեւան սըրտոտ։

Եղնիկ-աղջիկներ, սեւին առէնէն կրակոտ եւ անուշ աչքեր, կախուած են պառաւին բեռանէն։

«Առանց Ցիսուսներ ծնելու», Ապօնքին դարբնած են», «Սիրտեր, որոնք երբեք չեն խնդար». բառեր, նախադասութիւններ այդ պահուն սուր գամերու պէս խրուած են տան մեծին ու ...քին ուղեղներուն մէջ։

Ա՜ ա՜, ա՜... Թոնիրի շրթնե... ...ն՝ մարգարիտի շարոցներու գեղեցկութեամբ մանուկներ, եւ ... տիկ մը անոնցմէ որ կուլայ։

Եօթը գեղանի հարսները մէ... կանց կը վազեն հոն, ուր մեծ կապերտը մայիսեան դաշտերու գոյներով բացուած է մանուկներու վրայ։

Բոլոր հայեացքները կը թըռչին իւղոտ ու մրոտ սիւներու ուսերէն, կը պլպլչին թոնրաշուրթը, ուր բոլոր սիրտերէն կտորիկ մը կայ ծրարուած։

Ո՜ւ, ո՜ւ, ո՜ւ, քամիներու ամբոխները, ջրհեղեղի ժամանակներէն թեւաւորուած, Մասիսէն կուգան, Պայազիտ ու Աբաղան կը կոխոտեն, կը զարնեն հազար ու մէկ գեղերու ճըռճըռան դուռներուն ու խելագար պիտի վազեն մինչեւ Սիփանը, Անտոքն ու Ծովասարը։

Ո՞վ չիգիտեր պատմութիւնը քամիներու նոյեան գինիներէն արբեցած, որոնք Աւարայրի արիւններուն կարմիրցած են ներկած իրենց բազուկները շղթայագերծ։

«Խայ»եր կան որ այդ ահաւոր գիշերներուն Աստուածներէն ալ փառապանծ ու անպարտելի, պատանքը ծոց, կը ճամբորդեն, սրտերը վառուած ու յոյսը աչքերուն։

Հօ՛, հօ՛, հօ՛, հօ՛, օ՛, օ՛ օ՛...

Նօպատար (գիշերապահ) Հասօն, գոյգ մը տրեխի ձեռք մը կտաւէ հագուստի եւ փոր մը հացի համար, տարին տասներկու ամիս գիշերներ կը լուսցնէ, իր արթնութիւնն ու սպառնալիքը տարածելով գիւղին շրջակայ կամ հեռաւոր քարայրներուն մէջ դարան մտած գողերուն եւ հարամիներուն։

99 զատիկ, 99 ջրօրհնէք, 99 խաչողօրհնէք եւ 45 Պայրամ տեսած պապիկը, ծալապատիկ նստած է գորգին վրայ ու համբիչը կը շրջեկայ անոր ոսկրուտ մատներուն մէջ։

Նոյի տապանն է այս յարկը ու եթէ Աստուած անգամ մըն ալ փորձէ չարանալ, Ռէս Ցակօի տունը կը բաւէ նոր մարդկութեան մը կորիզը ունենալու համար։

Հարսնուկ մը, կը չըրըխկացնէ «չախմախ»ի քարը, կաւը կը ծխայ ու մշահոտը կը տարածուի թոնրատան մէջ։

«Սուրբ Յակոբ թափ կուտայ իր մօրուքը»։

Արար-աշխարհ կը դողայ, բո՜ւք, բորա՜ն։

Ծովերուն վրայ ամէնէն մեծ առագաստները պիտի պատռուին, նաւերը անառագաստ եւ անղեկ, պիտի խորտակուին։ Ազթամարի գմբէթը մէջէն պիտի ճեղքուի։ Խաչ-պատուհանի մնջ, Նազովրեցիի խաչին փայտէն կտոր մը, լոյսերու մէջ թաթխուած, աստղի պէս պիտի գլայ մինչեւ Արալէզի մատուռը, Մհերի դուռը պիտի պագնէ ու Շամիրամի բերդին վրայով պիտի երթայ լուսավառելու Հայոց գեղեցիկ եւ աշխարհի մեղածին ու ցանկացող կիներուն պաշտած Արա գեղեցիկին սպաննուած վայրը. հոն՝ մեղաւոր եւ արդար մարդիկ Ս. Նշանի վանքը պիտի կառուցանեն, անօրէնները պիտի քանդեն, հաւատացեալները պիտի վերաշինեն, անօրէնները դարձեալ պիտի քանդեն, հաւատացեալները նորէն պիտի շինեն, պիտի քանդե՛ն, պիտի շինե՛ն, մինչեւ որ օր մը...։

Պտղի հաւաքող վանահայրը պիտի խեղդուի ճանիկի աղաղբիւրի մօտ։ Եզիտները պիտի շրջափակուին Հայուն քաշած շրջագիծին մէջ, շէյթանը պիտի աւրէ կաթն ու պանիրը, մաքիները պիտի սատկած գառնուկներ ծնին եւ...

. . . .

Տանը երեք երդիքներէն միաժամանակ ձիւնի փաթիլները օդին մէջ գնդակահար աղաւնիներու փետուրներու նման պար գալով, երար վրայ կը նստին, Ստամպօլի մզկիթներու բակերուն մէջ նամազի նստած մոլլաներու փաթթոցաւոր գլխարկներ գոյացնելով։

Մամիկս կարդացեր է սար ու քարի, թռչունի եւ սողունի, արտերու եւ այգիներու լեզուն, ու գիտէ պտուկներուն ողբը, տիկերուն տրտունջը, եւ խնոցքին երգը։

Ցուն-տնովի կը լսեն, կը լսենք նաեւ մենք, թէեւ գիշերը կը յամառի նստիլ Ռէս Ցակօի տան ունքն ու քունքը։

Մարդահասակ, հողէ տասը պտուկները, մինչեւ կոկորդը թանով լի, գնդասեղի գլուխներու չափ պղպջակներ կը ծնին։

Կաւէ խոշոր սնտուկ մը, արեւմտեան քաղաքներու սենեակի մը մեծութեամբ, նստած է թոնրատան մէկ անկիւնը. «Ցամիտեան Ցս. Քս. Ռ. Ի Ա» փայտէ փորիչով մը, դար մը առաջ գերդաստանի աւագանին է քանդակեր անոր պարանոցին շուրջը։

(2)

ԱԶԳԻՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆԸ, դպրոցական վերամուտի առթիւ, նպաստաւոր պայմաններով ֆրանսերէն ամէն տեսակ դասագիրքեր կը հայթայթէ հայ աշակերտներուն։

Գրատան մէջ կան Larousse*ի*, Hachette*ի*, A. Colin*ի*, A. Michel*ի եւ ֆրանսական բոլոր մեծ տուներու հրատարակութեանց ճոխ մթերք մը։*

Լոյս տեսաւ Larousse*ի 1931ի բառարանը, գին 34 ֆրանք։ Մասնավճարներով կը հայթայթենք Լարուսի բոլոր հրատարակութիւնները (*Larousse du XXe siècle, Larousse Médical, Commercial, Universel *եւայլն։*

Պահանջուած ամէն գիրք կը հայթայթենք անմիջապէս։

Գաւառի եւ արտասահմանի դպրոցներն ալ կրնան դիմել մեզ Librairie H. Samuel, 51 Rue Monsieur le-Prince, Paris (5). Tél. Danton 88-65, Métro Odéon.

ՁՐԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍ. ԼԵԶՈՒԻ
ՕՏԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսա եկող օտարականներ, չգիտնալով այս երկրին լեզուն, յաճախ կ'արգիլուին գործ գտնելէ, բաց աստի, չկարենալով ինքզինքնին արտայայտել, բոլորովին օտարացած կը զգան իրենք զիրենք։ Առաւելագոյն չափով կը զրկուին ֆրանսացիներու հետ յարաբերութիւն մշակելէ, եւ թատրոններէն, գրադարաններէն, հրապարակախօսութիւններէն թանգարաններէն, եւայլն։

Այդ օտարականներուն օգնելու համար է որ «Le Foyer Français»ն ստեղծած է շարք մը ձրի դասընթացքներ, որոնք կ'աւանդուին անձնուէր ուսուցիչներու կողմէ։ կանոնաւոր կերպով յաճախողներ, կրնան ֆրանսերէն լեզուն սորվիլ։

Երեկոյեան ժամը 8.30ին, հետեւեալ թաղային վարժարաններուն մէջ 12, Rue Titon (11e) Métro: Reuilly — երկուշաբթի եւ չորեքշաբթի. 43, Rue des Poissonnieres (18e), — երկուշաբթի եւ չորեքշաբթի 51, Rue Ramponneau, (20e).

Բարձրագոյն դասընթացք. — երկուշաբթի եւ չորեքշաբթի միջին եւ նախապատրաստական դասընթացք. — բշ. եւ եշ. 3, Rue Ferdinand Berthoud. — երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի. Rue des Hospitalières. — երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի. Boulogne. — երեքշաբթի եւ Ուրբաթ. Pasteur - Moutreuil. — Երկուշաբթի եւ Չորեքշաբթի. Rue Cujas.

Դասընթացքները պիտի սկսին Հոկտեմբեր 1ին։ Ուրիշ տեղեկութեանց համար դիմել բոլոր ուսուցիչներուն դասընթացքի պահերուն, կեդրոնատեղի 18, Rue du Banquier, Paris (13e).

ԹՕՓԱԼԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ Հալէպի իրենց «ԱՐԱՔՍ» տպարանը փոխադրած են ՓԱՐԻԶ. 221 ԼԱՖԱՅԷԹ ՓՈՂՈՑ եւ կը կատարեն տպագրական ամէն տեսակ աշխատանք, արուեստին պահանջած գեղարուեստական նրբութեամբ եւ արդիական անթերի ճաշակով։

Ա Զ Դ

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի երկրորդ տարեշրջանի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոկտ. 1ին։

Կանոնաւոր դասախօսութիւնները կը սկսին Հոկտ. 6ին, իսկ Հոկտ. 1—6 տեղի պիտի ունենան վերաքննութիւնները։

Նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները կը փակուին Հոկտեմբեր 15ին։

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՀՈԿՏ. 4ԻՆ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն։ Կը մասնակցի Տէսինի կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. Մելքոնեանի։ Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՄԱՐԶԱՏՕՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ **ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆ ՔԷԼԷԿԵԱՆԻ**

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,

ՍԹԱՏ ԷԼԻԶԱՊԷԹի մէջ (մէթրօ Փորթ տ'Օրլէան)

Տողանցքին կը մասնակցին 400 հոգիէ աւելի սկաուտներ, սկաուտուհիներ, մարզիկներ եւ ֆութպոլիստներ իրենց պաշտօնական տարազով։ Սկզբնաւորութեան տեղի կ'ունենայ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկու զօրաւոր խումբերու ֆութպոլի բաժակի ֆինալ մրցում մը։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ 5, 10 եւ 20 ՖՐԱՆՔ

Նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը, 1 Rue Saulnier

ՄԱՄԼՈՅ ՏԱԿ Է

"ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՈՒՂԵՑՈՅՑ,,Ը
(ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ)

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՏՊ. "ԵՓՐԱՏ,,Ի

ԼԻՈՆ

Սեփական գործ ունեցողներու եւ խանութպաններու համար կը տրամադրենք էջեր, իրենց յայտարարութեանց համար։ Շահագրգռուողներէ կը խնդրուի դիմել մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ ԵՒ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

(Ա. հրատարակութիւն «ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»ՈՒ)

Հեղինակին նկարով, գեղատիպ կողքով՝ Մ. Քէպապճեանէ, կենսագրական ամփոփ յառաջաբանով եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ։

Գինն է Ֆրանսայի, Ֆրանս. գաղութներու եւ Պալքաններու համար 20 ֆր. միւս երկիրները 25 ֆր. կամ 1 տոլար։

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան՝ Լ. Գեւոնեանի 235 Fbg. St, Martin, Paris 10e.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Եօզ. եւ Շրջ. Հայր. Միութեան Անիէռի մասնաճիւղին։ 4 Հոկտ. Շաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս։

Մանրամասնութիւնը մօտ օրէն։

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր-Սերոբ խումբի ժողովը, այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ.ՔՈԼՈՆՊԻ Եռագոյն, Վիշապ եւ Փոթորիկ խումբերը ժողովի կը հրաւիրուին այս Շաբաթ իրիկուն ժամ 8.30ին Ուիւ Շանպառի հաւաքատեղին։ Կը ներկայանայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

ՊԱՆԵԷՕ-Քաշան Արծիւ խումբի ընկերական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Մինաս Ալթունեանի բնակարանը, 17 rue Ampère Cachan.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Շրջ. Ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin,

ՎԻԷՆԻ Ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատ. Միութեան ժողովրդային Գրադարանը բաց է, Բշ. Դշ. Եշ. եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 7—8.30։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԽՕՋԿԱՏԻ եւ Շրջ. հայրենակցական փարիզի վարչական ժողովը այս կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին խիստ կարեւոր օրակարգ։ 131 Fbg. du Temple, Métro Bélleville.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
27
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

27 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1376

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Գ.

Թուրքիոյ տնտեսական տագնապը բնականոն կեանքի մը պրգիւնքներէն չէ, այլ առաջ եկած է Թուրք վարիչներու պարտադրած զէնքի քաղաքականութեան շնորհիւ:

Երբ ներկայ Թուրքիան կը տուայտի. տնտեսական անելի մը մէջ, հարց կը ծագի, թէ ի՞նչ հիմնական տեսակէտ ունին Թուրքիոյ ներկայ վարիչներն ու անոնց ընդդիմադիրները Թուրքիոյ տնտեսական վերածնունդի մասին: Տնտեսական տագնապի հանգոյցը հող է որ կը բարդանայ: Որովհետեւ, տնտեսական ազդակը որքան ալ գերակշռող դեր մը ունի եւ կրնայ շատ յաճախ հարկադրող լծակ մը հանդիսանալ կառավարութեան ուղղութեան մէջ, այսուհանդերձ, անուրանալի է այն իրողութիւնը. որ երկրի մը վարիչ խաւերն իրենց ընդգրկած քաղաքականութեամբ կարող են շատ երկար ժամանակով յետաձգել տուեալ երկրի տնտեսական զարգացումը: Թուրքիոյ վարիչ խաւը. այս պարագային կոչուած է աւելի բացարձակ դեր մը կատարելու:

Արդ, տասը տարուան տուեալները ցոյց կու տան որ Քէմալական Թուրքիոյ ներկայ վարիչներն աժուր կառչած կը մնան ազգայնական ու անսանձ Թուրքիոյ մը, քան կը մտածեն անոր խաղաղութեան եւ տնտեսական բարգաւաճման մասին: Ըսմէթ փաշան այս ուղղութեան գլխաւոր դէմքն է եւ տակաւին տիրական:

Ֆէթհի պէյը, որ հիմա հրաշքով մը առաջ քաշուած է, ըստ երեւութապէս տնտեսական լայն քաղաքականութիւն մը կ'ուզէ վարել եւ աւելի համբերող վերաբերմունք ունի դէպի ոչ-Թուրք տարրերը: Բայց իրականին մէջ, ան կապուած կը մնայ ազգայնական Թուրքիոյ քաղաքական նեղ ներշնչումներով: Միջին ճանապարհ մըն է որ կ'որդեգրէ Ֆէթհի պէյը, առանց իր կապը կտրելու Մ. Քէմալէն: Ներշնչումը Մ. Քէմալէն կու գայ Ֆէթհի պէյին, որ կ'ուզէ աստիճանաբար վստահութիւն ներշնչել Եւրոպայի, որպէս զի, մէկ կողմէ կարողանայ պահպանել ազգայնական Թուրքիոյ նուաճումները, եւ միւս կողմէ՝ կարողանայ դրամ ներմուծել Թուրքիա, վարչական եւ զինուորական անհաշիւ ծախքերուն ընդառաջելու համար: Այս միջին ճանապարհը դժուար թէ յաջողութիւն գտնէ: Զինուորական ու անհանդուրժող Թուրքիան տնտեսական խաղաղ բարգաւաճումի ճանապարհը չի կրնար բռնել: Իսկ դրամատիրութիւնը երբեք պիտի չի զիջի պատահական հովերու ցրուել իր միլիոնները:

Ուրեմն տնտեսական լայն ծրագիրներն ու շողշողուն կարելիութիւններն աւելորդ են գիտական քննութեան մը համար: Կարեւոր է գիտնալ թէ ներկայ Թուրքիոյ վարիչները, կամ առհասարակ Թրքական քաղաքական հոսանքներ գոյութիւն ունի՞ն, որ կրնան երկիրը դնել բնականոն ճանապարհի մը վրայ: Անկէ յետոյ է, որ կրնայ խօսք ըլլալ տնտեսական հիմնական քաղաքականութեան մը մասին:

Թրքական տագնապի ծանրութեան կեդրոնը քաղաքական շարժումն է: Եթէ քրտական հարցը, փոքրամասնութեանց խնդիրը եւ տնտեսական տագնապը առանձնացնենք, որպէս խոշոր վէրքեր, ու միայն Թուրք ազգային կեանքի զարգացումը նկատի առնենք, պիտի տեսնենք որ ներքին ճգնաժամ մը կ'ապրի տիրական քէմալիզմը:

Քէմալիզմը տասը տարուան կեանք ունի, ճիշդ այնչափ որչափ Իթթիհատը տիրապետեց Թուրքիոյ: Այս փոթորկալի տասնամեակի ընթացքին չորս տեսակ ուժեր համախմբուեցան եւ իրար կ'արմկահարեն, միշտ իշխանական տենչով: Այդ ուժերն են. 1) Քէմալականները, Խալք կուսակցութեան մէջ կեդրոնացած: 2) Խալքի լուռ ընդդիմադիրները, (այստեղ կ'երեւի չախչախուած Իթթիհատի գլուխը), որոնք կը քալեն միասին Ըսմէթին եւ Քէմալին հետ, որպէսզի յարմար վայրկեանին իշխանութիւնը գրաւեն, առանց կամ պակաս փոփոխութեամբ՝ շարունակեն ազգայնական նուաճումներու ճամբան: Ֆէթհի պէյը, կամ անոր տեղ ուրիշ մը, վաղը կարող է հրապարակ գալ. դեռ առ այժմ Մ. Քէմալի հաւանութեամբ, միշտ Քէմալիզմի ճամբով: 3) Իթիլաֆականները, այսպէս ըսենք 150 վտարուածներն ու իրենց համախոհները, որոնք վարկաբեկուած են անցեալի մէջ, անուժ են ներկայիս եւ ապագայ չունին Թուրքիոյ մէջ: Սակայն դժգոհութեան մթնոլորտ մը կայ, որ այս վերջիններուն կը միանայ: 4) Ազատութեան, յանգիստի եւ բարգաւաճումի տենչացող հասարակութիւն մը, որ մեծամասնութիւնն է, բայց անկազմակերպ: Այսօր իր յոյսը կը կապէ Քէմալին եւ Ըսմէթին, վաղը անոնցմէ յուսահատ, կը դիմաւորէ Ֆէթհի պէյը եւ Իզմիրի մէջ կը յայտարարէ որ Յուլիս 10ի (1908ի ազատութիւնը) օր մը ապրած են: Ի զուր սպասումներ...

Առաջին երեք ուժերէն փրկութիւն եւ խաղաղութիւն չի կրնար գալ Թուրքիոյ: Անոնք իրարու պիտի դաւադրեն եւ իրար պիտի գլխատեն: Եթէ այս ընդհարումներէն եւ ցնցումներէն վերոյիշեալները տապալին եւ չորրորդ խոշոր զանգուածէն կազմուի նոր հոսանք մը, այդ պարագային միայն թերեւս Թուրքիա մտնէ լայնախոհութեան եւ քաղաքակրթութեան նոր շրջանի մը մէջ, հանդուրժէ ուրիշներու ազատութեան եւ գտնէ իր խաղաղութիւնը:

Առ այժմ Թուրքիա ցնցումներու բոյն մըն է եւ անոր տագնապը տեւական:

Կ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՄԸ 15ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

«Հայրենիք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (սեպտ. 14).

— «Երէկ էր կարծես, բայց տասնըհինգ տարի անցած է այն հերոսամարտէն, որ ա՛յնքան սիրելի դարձուց Սուէտիան եւ սուէտացի ժողովուրդը՝ մեզի, ինչպէս եւ մեր բարեկամներուն՝ յարգանքի հրաւիրելով նոյնիսկ մեր արիւնաքամ թշնամիները,

Հազիւ հինգ հազար հոգի էին անոնք, բաղկացած այրերէ, կիներէ եւ երեխաներէ, որոնք յանձն չառին ուխարային համակերպութիւնը եւ ապաւինեցան երեք բանի.— իրենց զէնքին, իրենց Աստուծոյն եւ իրենց բախտին: Սակայն զէնքն էր իրենց անմիջական պաշտպանը, եւ անմիջական դաշնակիցը՝ այն վեհանձն ոգին, որ սուէտահայունը եղած է անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր:

Աստուած եւ բախտը պիտի փութային օգնութեան, եթէ 130 հատ կռա հրացաններն ու միւս փոքր զէնքերը գործէին առաջին հրաշքը:

Եւ այս գիտակցութեամբ լեռ բարձրացան անոնք, դէպի Մուսայի գագաթը, ուրկէ հորիզոնին վրայ, Միջերկրականի զմայլելի կապոյտէն անդին կ'ուրուագծուէին Ցաւրոսի պատերն ու Ամանոսի կողերը: Այս բարձունքին վրայ էր որ այդ հերոս ժողովուրդը ճակատեցաւ իր երդուեալ թշնամիներուն,- երեւան բերաւ ջիղ, տոկունութիւն, ինքնագիտակցութիւն, քաջութիւն եւ արհամարհանք հանդէպ մահուան, կերտելով իրեն համար յաւէտ պանծալի յիշատակ մը:

Անհաւասար կռիւը տեւեց յիսուն օր: Թշնամին իր կանոնաւոր ու անկանոն զօրքերով, տրամադրելի բոլոր զէնքերով ջանաց խորտակել այդ դիմադրութիւնը, բայց ամէն անգամ զգալի կորուստներով մղուեցաւ ետ:

Անձնատուութիւն չկար սուէտահայուն համար: Այդ լեռնական գիւղացիները շատ աւելի խոր թափանցած էին թշնամիի հոգեբանութեան եւ դիւային ծրագիրներուն, քան անոնք որ «իմաստութիւնն ու խոհեմութիւնը» դարման կը նկատէին անխուսափելի չարիքի մը:

Եւ այս գիտակցութենէն աւելի խորացաւ Սուէտիոյ հայ գիւղացիներուն դիմադրական ուժը՝ պայքարելու մինչեւ վերջին մարդը, վերջին փամփուշտը եւ սնունդի վերջին պարէնը Մուսա լերան ժողովուրդը իբրեւ ժայռ - մարդ կանգնեցաւ բարբարոսներու դէմ կա՛մ ապրելու պատուաւորապէս եւ կամ մեռնելու պատուաւորապէս:

Փրկուեցաւ հայ ժողովուրդի այդ թանկագին բեկորը:

Այսպիսի փառահեղ եւ յիշատակելի հերոսամարտի մը տասնըհինգերորդ տարեդարձն է այսօր, Սեպտեմբեր 14:

Քաջութեան, ասպետականութեան եւ առնականութեան պաշտամունքի օր մըն է այս սուէտահայուն համար:

«Հայկական Ջուիցերիոյ» բոլոր գիւղերու ժողովուրդը այսօր հոն բարձրացած է, դէպի սարահարթը եւ խիտ անտառները Մուսայի, որուն ամէն մէկ տեղը կապուած է իր հերոսամարտի յիշատակներուն հետ:»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Քիւրտ-թրքական ծանր ընդհարումներ

ԱԲԱՂԱՆ ԵՒ ՊՈՒԼԱՆԸՔԸ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 13 եւ 15ին նոր եւ ծանր ընդհարումներ տեղի ունեցան Քիւրտերու եւ Թրքական զօրքերու միջեւ Աբաղայի լեռնամասերու եւ Սարայի կողմերը: Քրտական արշաւախումբ մը Սիփանի ստորոտներէն կուռով կ'առաջանայ դէպի Պուլանըք Լիզի շրջանը միանալու այս շրջանի ապստամբներուն:

Այս երկու գծերու վրայ տեղի ունեցող կռիւները կը կարծուի թէ Արարատի քրտական զօրամասերու մէկ զօրաւոր ձեռնարկն է Թրքական ուժերը բաժնելու համար: Արարատի կռուողներէն մաս մը ճեղքելով Թրքական պաշարող շղթան, անցած է հարաւային լեռնամասերը:

Թրքական զօրքերու տեղափոխութիւնը

Պայազիտէն եւ Ալաշկերտի Ղարաքիլիսէէն Թրքական զօրքերը փութկոտ տեղափոխութեան մէջ են: Հիմա Թրքական ուժերը կը կեդրոնանան Մալազկերտ, Արճէշ եւ Վան: Շատախ, Պաշ-Գալէ, Սարայ եւ Պուլանըքի ամբողջ շրջանը քրտական տիրապետութեան տակ են:

Սիրալիր ողջագուրանք

ՄՈՍԿՈՒԱ, 25 սեպտ.— «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը Թէվֆիք Րիւշտի երէկ ճաշեց բոլշեւիկ արտաքին գործավարին Լիտվինոֆի հետ: Յետոյ ընդունուեցաւ գործավարներու խորհուրդի նախագահին՝ Ռիկոֆի կողմէ:

Իրիկունը դարձեալ ճաշեց Լիտվինոֆի հետ եւ յետոյ ներկայ եղաւ Ռիկոֆի տան մէջ՝ ընդունելութեան մը, որուն կը մասնակցէին գործավարները, դեսպանները, տնտեսական կազմակերպութեանց ղեկավարները, արտաքին գործավարութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարներն եւ խորհրդային ու օտար մամուլի ներկայացուցիչները:

Լիտվինոֆ բարի գալուստ մաղթելով Րիւշտիի, ըսաւ.— Ձեր անունը սերտօրէն կապուած ըլլալով Թուրքեւռուս բարեկամութեան զարգացման, ուրախ եմ ձեզ ողջունելու: Բոլորս շատ լաւ կը յիշենք թէ ինչպէս Թուրք եւ խորհրդային հանրապետութիւնները ետմղեցին համաշխարհային կայսերապաշտ բանակներու յարձակումները, որոնք գործուեցան մեր ժողովուրդներուն վրայ, անոր համար որ անոնք ազատօրէն կազմակերպած էին իրենց կեանքը, առանց արտաքին միջամտութեան:

«Այն ատեն էր որ ծնաւ մեր բարեկամութիւնը, որ հետագային սերտ գործակցութեան մը կերպարանքն ստացաւ եւ որ ներկայիս, համաշխարհային շատ կարեւոր ազդակ մըն է դարձած: Խաղաղ շինարարութեան եւ անկախ գոյութեան համար մեր երկու երկիրներու պայքարը մեր երկիրներէն կը պահանջէ ամէնէն մեծ արթնութիւնն եւ մասնաւոր ուշադրութիւն մը միջազգային կեանքի դէպքերուն մասին, որոնք կը ձգտին վտանգել Թուրքեւխորհրդային հանրապետութեանց շահերը»:

Բոլշեւիկեան շրջանակները մեծ կարեւորութիւն կու տան երկու արտաքին գործավարներու տեսակցութեանց:

Ենթադրողներ կան թէ իրենց առաջին տեսակցութեան ընթացքին, Լիտվինոֆ Րիւշտիի յայտնած է խորհրդային իշխանութեան մտադրութիւնը՝ «արհամարհելու» Ազգերու Դաշնակցութիւնը, նոյնպէս անոր պարզած է Ռուսիոյ ծրագիրը՝ Սեւ ծովու խորհրդային նաւատորմը ուժեղցնելու մասին՝ իբր թէ ապահովելու համար խորհրդային առեւտրական ճամբաներու պաշտպանութիւնը:

Բոլշեւիկեան մամուլը մեծ գովեստներ կը հիւսէ Րիւշտիի եւ կը շեշտէ երկու երկիրներու միջեւ շահերու նոյնութիւնը եւ Թուրքիոյ տնտեսական վերակազմութեան մէջ... Ռուսիոյ մեծ օժանդակութիւնը:

«Իզվեստիա» բոլշեւիկ պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ, Թուրքիա Մոսկուա ղրկելով իր դեսպանը, ապացոյցը տուաւ որ գիտէ թէ ո՞ւր կը գտնուին Թուրքիոյ վերածննդեան եւ անկախութեան ճշմարիտ բարեկամները:

Պուլկարիոյ լրտեսական գործը

Պուլկար հեռագրական գործակալութիւնը բացարձակապէս կը հերքէ արտասահմանի մէջ տարածուած այն զրոյցները, որոնց համաձայն կառավարութեան դէմ ուղղուած դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է: Գործակալութիւնը կը հաւաստէ թէ որեւէ դաւադրութիւն չէ սարքուած Պուլկարիոյ մէջ, ընդդէմ կառավարութեան:

Միւս կողմէ, պուլկար Մամուլի Վարչութիւնը հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը կը հրատարակէ.— Լրտեսական գործի մասին տարածուած քմածին լուրերուն մէջ, կայ լուր մը զոր պէտք է վերջնապէս ժխտել,— այն որ ֆրանսացի զինուորական մըն ալ մասնակցած է այդ գործին:

ԹՈՒՐՔ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 25.— Ըսմէթ փաշա ներկայացուց դահլիճին հաւաքական հրաժարականը որ ընդունուեցաւ:

Հանրապետութեան նախագահը սկսաւ խորհրդակցութեանց եւ ունկնդրութեան ընդունեց Ազգ. Ժողովի նախագահը եւ կուսակցութեանց պետերը: («Յ.»).— Ինչ որ կը նշանակէ պարզապէս՝ տեսակցեցաւ ինքն իրեն հետ...):

ԵՐՐՈՐԴ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովին մէջ երրորդ կուսակցութեան մը կազմութեան մասին կը խօսուի: Եթէ այս հաւանականութիւնը իրականանայ, կուսակցութիւնը կազմողներուն մէջ ծանօթ լրագրող երեսփոխան մըն ալ պիտի գտնուի: Այս խնդրոյ առարկայ կուսակցութիւնը կապ չունի Րէշիտ Կալիպ պէյի ծրագրած կուսակցութեան հետ: Յիշեալը իրեն եղած հարցումի մը պատասխանելով ըսած է թէ անձնապէս անկախ է եւ անկախ պիտի մնայ:

ՖԷԹՀԻԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Սէրպէսթ կուսակցութիւնը մասնաճիւղ բացած է նաեւ Միխալըճըքի եւ Սիվրի Հիսարի մէջ: Էսքիշէհիրի մասնաճիւղին նախագահ կարգուած է վաճառական Մէհմէտ Ալի պէյ. ընդհ. քարտուղար տօքթ. Րաթըպ, իսկ հաշուակալ՝ Թէվֆիք պէյ:

Էսկիշէհիրէն կը հաղորդեն թէ ժողովուրդը անձամբ կը դիմէ կուսակցութեան եւ թեկնածուներու ցանկերը առնելով կը բաժնէ: Նախապէս որոշուած էր սեպտ. 26ին ընտրութիւն կատարել, բայց կուսակալը փակեց սրահը եւ 19ի վերածեց թուականը:

*** Միւս կողմէ, Եարըն կը գրէ թէ կուսակալին հրամանով Էսկիշէհիրի ոչ մէկ տպարան յանձն առած է տպել Սէրպէսթի թեկնածուներուն ցանկը: Ասոր վրայ բողոք կ'ըլլայ Էնկիւրի եւ ներքին գործավարութիւնը կը հրամայէ տպել:

Պուրսայի մէջ, միայն երկու օրուան ընթացքին, 6000 հոգի անդամագրուած է նոր կուսակցութեան: Պուրսայի դատական գործավարին ծննդավայրն է. ասկէ կը հետեւի թէ Մահմուտ Էսատ պէյ որ ատենին հեղինակութիւն ունի իր ծննդավայրին մէջ:

500 ՄԻԼԻՈՆԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 21 (Ս. Ք.).— Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, ամերիկեան խմբակ մը 500 միլիոն ոսկիի մեծ փոխառութիւն մը առաջարկած է Թուրք կառավարութեան: Այս գումարին 300 միլիոնը կանխիկ դրամ պիտի տրուի, 200 միլիոնն ալ ընկերութեան կողմէ ըլլալիք հանրօգուտ շինութեանց փոխարժէքը պիտի ըլլայ:

Այս առաջարկի մասին խորհրդակցելու համար, խմբակին ներկայացուցիչները հրաւիրուած են:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ.— Լուկօ քաղաքին մէջ յայտարարուած ընդհ. գործադուլը կը շարունակուի, հետզհետէ ծաւալելով: Ոստիկանութիւնը խումբ խումբ կը պտտի փողոցներուն մէջ: Հակառակ ասոր, պահծոյ ձուկ փոխադրող բեռնատար ինքնաշարժ մը յարձակման ենթարկուեցաւ կիներու կողմէ: Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ յարձակում գործել կիներուն վրայ՝ զանոնք ցրուելու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԷՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԵՒ ՀԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Անմիաբան, կռուազան եւ իրարու հանդէպ անհանդուրժողի համբաւ ենք շահած, դարերու ընթացքին։

Մեր մատենագիրներէն եւ հայ կեանքը ուսումնասիրող օտարներէն շատերը, հայութեան անցեալ դժբախտութիւններու մէջ յաճախ կարեւոր տեղ են տուած մեր անմիաբանութեան եւ կռուազանութեան։

Որպիսի՜ քննութիւններու արդիւնք ալ ըլլայ, այս իրապէս ծանր մեղադրանքը, այնուամենայնիւ փաստը գոնէ իր ընդհանուր գիծերուն մէջ, տեւականօրէն կը մնայ անհերքելի։ Այդ մեղադրանքը մեր ներքին կեանքի հայելին է եղած դժբախտաբար, ինչպէս երէկ, նոյնպէս եւ այսօր։ Եւ գուցէ այսօր աւելի կենդանի եւ ցցուն գիծերով, քան երէկ։

Թէ ի՛նչ հիմնական պատճառներէ ծնած է այս անողորմ եւ սպանիչ փաստը, մեր անցեալ պատմական շրջաններուն եւ ի՛նչ հակառակորդ ուժերու մէջ է որ խորացած եւ զարգացած են մեր անմիաբանութիւնն ու կռուազանութիւնը։ խնդիրներ են մասնագէտներուն մատչելի։ Ներկայ կեանքը սակայն այս տեսակէտէն դժուար չէ դիտել, մանաւանդ որ վերջին տասնեակին հայութիւնը այս ներքին իրարանցումներէն զատ, կարծես թէ ոչինչ ունի ներկայանալի իբրեւ ընդհանուր երեւոյթ։

Ցաւ մըն է ասիկա, համատարած ու խորացած. հիւանդութիւն մը։ Իր աւերներն ու վնասները մեծ են եւ սպառնական։

Բոլորս ալ կը տեսնենք, կը ճանչնանք այս չարիքը, կը վայելենք անոր հետեւանքները...

Բոլորս ալ տեղի եւ անտեղի ախտաճանաչութիւններ կ'ընենք, մանրամասնութիւններ երբեւան կը բերենք, յաճախ նոյնիսկ իրականութեան սահմանները կ'անցնինք, չարիքը աւելի վատ եւ մռայլ գոյներով ներկայացնելու միտումով։

Կ'ընենք դեռ աւելին։

Անգործնական մարդու համբաւ չթողելու համար, կը դիմենք ըստ երեւոյթին տրամաբանութեան յաջորդողքայլերուն։ Եւ որպէս միակ ազգու դարման կ'առաջարկենք «Միաբանութիւն, համերաշխութիւն»։

Մեր մամուլը մասնաւորաբար, ո՛չ մէկ առիթ կը փախցնէ համերաշխութեան իր թեւադրանքի մէջ։ Եւ ինչ որ տարօրինակ է բոլորը մէկ կը կրկնեն այս կարգախօսքը, կուսակցական ըլլան թէ անկուսակցական։

Կուսակցական պաշտօնական եւ անպաշտօն օրկանները, ամէն մէկը իր կողմէն միւսը մեղադրելով, վճռապէս իր կամքը կը յայտնէ յանուն համերաշխութեան։

Անկուսակցական եւ անհատական օրկանները, կուսակցական հոսանքները դատապարտելով կը թելադրեն կողմերուն նոյն դեղատոմսը։

Բայց այս բոլորին, կողմնակի դիտող մը ո՛չ միայն ոչինչ կրնայ հասկնալ այլ եւ լուրջ շփոթութիւններու մէջ կ'իյնայ յաճախ։ Որովհետեւ բոլորն ալ կը դատապարտեն, յաճախ նոյն լեզուով եւ արտայայտութեան նոյն ձեւերով մեր անմիաբանութիւնը, եւ բոլոր վնասակար եւ դատապարտելի կողմերը։ Եւ նոյն ձեւով նաեւ այդ չարիքը մեղմելու եւ ընդմիշտ մեր իրականութենէն հեռացնելու մասին։

Եթէ այս բոլորը լաւ են առհասարակ, եւ ընդունելի կողմնակի դիտողներու համար, լաւ չէ սակայն այն որ ի վերջոյ ո՞վ է բուն պատասխանատուն մեր բոլոր ներքին ալեկոծումներուն։ Որո՞նք են, որ կը խորացնեն ներքին երկպառակութիւնները, միշտ աւելի քան աւելի վնասակար դարձնելով զանոնք։ Եւ վերջապէս ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ, երբ մէկ կողմէն բոլորս մէկ կը դատապարտենք չարիքը, եւ ցանկութիւն կը յայտնենք ընդմիշտ ազատուելու անոր աղէտաւոր վնասներէն, իրականութեան մէջ ոչինչ կը փոխուի։

Այս չի՞ նշանակեր թէ իրողութիւնները չեն համապատասխաներ մեր բսածներուն եւ գրածներուն։ Կամ աւելի ճիշդը պէտք է ընդունինք երկու տեսակէտ, իբրեւ բնական եզրակացութիւն մեր այս ներքին պառակտումներուն եւ անոնց դարմանումի մասին մեր յայտնաբերած տրամադրութիւններու մասին։

Առաջին. անմիաբանութիւնն ու կռուազանութիւնը իբրեւ պատմական չարիք ընդունելով հանդերձ, կը հանդուրժենք անոր գոյութեանն ու զարգացմանը, եւ եթէ յաճախ ասոր հակառակ տրամադրութիւններ ալ երբեւան կը բերենք, ատոնք խօսքեր են լոկ, անբովանդակ եւ միայն երեւոյթներ փրկելու համար մէջտեղ նետուած։

Երկրորդ. ընդունելով չարիքի մեծութիւնը, անկեղծօրէն կը փորձենք անջատուիլ, բայց անզօր ենք յաղթահարելու բոլոր խոչընդոտներն ու դժուարութիւնները։

Որքան ալ մարդկայնօրէն տրամադիր ըլլանք, վերջին տեսակէտին մօտենալու, այնուամենայնիւ, անհնար է չընդունիլ նաեւ առաջին տեսակէտի գոյութիւնը մեր իրականութեան մէջ։

Այլապէս ինչ ալ ըսելու ըլլանք, անհնար է ընդունիլ մեր անճարակութեան փաստը, մեզի սպառնացող չարիքէն ինքզինքնիս պաշտպանելու պայքարին մէջ։

Հակառակը պնդել եւ պատճառաբանել մէկ է.չի կրնար նոր եզրակացութիւններու բերել մեզի։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՁԵՆ ՈՒԶԵՐ ՌՈՒՍԻԱ ՄՆԱԼ

«Դէրլինէր Թակեպլաթ» կը գրէ թէ գերման կառավարութիւնը խնդրագիր մը ստացաւ Ռուսիա գտնուող գերման ճարտարագէտներէն եւ բանուորներէն, օրոնք յայտնելով որ խաբուած են բոլշեւիկներու խոստումներէն, կ'ուզեն վերադառնալ երկիր եւ կը խնդրեն գերման կառավարութեան միջամտութիւնը։

Միայն Հայաստանի շրջանէն աւելի քան հազար բանուոր գացած են Ռուսիա, բայց ոչ մէկուն պայմանագրութիւնը յարգուած է։ Եւ խորհիլ, որ շատեր ընտանիքով գացած են։

Գերման թերթը կը թելադրէ կառավարութեան, որպէս զի միջամտէ, նոյն ատեն փափաքելով որ Մոսկուայի որոշապէս հասկցուի թէ նման դէպքեր կրնան խանգարել ռուսեւգերման յարաբերութիւնները։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՓՈՐՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վարդի ջուր ցանեմ ձեր վրայ։ Եւ խօսինք... փորհարութեան մասին ալ։ Ի՞նչ հարկ «քաշուելու»։ Խօսինք չխօսինք՝ եղանակն է հիմա, եւ շատեր, գիտեմ, կը տառապին փորհարութենէ։ Եւ յետոյ, ամէն հիւանդ,

— Տոքթէօ՛ր, վրադ վարդի ջուր...

Եւ կ'ըսէ՛, այո՛, ըսուելիքն ալ կ'ըսէ, չըսուելիքն ալ։ Դարմա՛ն կ'ուզէ, «չի՛ քաշուիր», որովհետեւ քաշելիք բան չէ։

Արդարեւ փորհարութիւնը ամէնէն ընթացիկ հիւանդութիւնն է ամռան եւ աշնան։ Բժիշկները լա՛ւ կը ճանչնան այս հիւանդները, որոնք քալելու մասնաւոր ձեւ մը ունին փողոցին մէջ, եւ նոյնքան մասնաւոր ձեւ մը նստելու աթոռին վրայ։ Չափազանց գունատ են, աչքերը ներս ինկած, քիթը սեպի պէս տնկուած, մարմինը յաճախ պաղ քրտինքի մը մէջ պաղած, լեզուն չոր, ձեռքերը ցուրտ, սիրտնեղ։ Արտաքնոցէն ասդին չեն գար ատոնք։

* * *

Փորհարութիւնը հիւանդութիւն մը չէ։ Պարզապէս նշան մըն է թէ մարմինը ինքզինք կը պաշտպանէ։ Երբ տկարացաւ այդ պաշտպանութիւնը, այն ատեն միայն կը սկսի հիւանդութիւնը։

Ի՞նչ են այդ պատճառները, որ մարմինը կը մղեն ինքնապաշտպանութեան։

Բազմաթիւ են ատոնք։

Կարելի չէ թուել բոլորը։ Եւ սակայն պիտի յիշատակեմ մէկ քանին, կանգ առնելու համար փորհարութեան այն տեսակին վրայ, որ ամէնէն կարեւորն է։

1.— Աղիքներու ճճիները փորհարութիւն կը պատճառեն յաճախ։

2.— Աւրուած կերակուրները նոյնպէս, երբ խիթն ալ (սանճը) կ'ընկերանայ փորհարութեան։

3.— Զառիկի (արսէնիք) եւ սնդիկի (ցիվա) բաղադրութեամբ դեղերը եւս փորհարութիւն կը պատճառեն։ Մխախոտին չափազանց գործածութիւնն ալ։

4.— Կարգ մը հիւանդութիւններ (աղիքներու հիւծախտ, սիֆիլիս, խլիրդ)։

5.— Ցուցումը կամ վախը։ (Ոմանք վախու փորհարութիւնը կը վերագրէին աղիքներու յետսամասին ղնդերային կծկումներուն թուլութեան, եւ սակայն աւելի ճիշդ է ըսել թէ վախու ազդեցութեան տակ լեղիին առատ հոսումն է, որ կը լուայ աղիքները ուժգին թափով մը։ Արդարեւ հայ ժողովուրդն ալ «վախցաւ» ըսելու տեղ՝ «լեղին պատռեցաւ» կ'ըսէ)։ Ռազմաճակատ գացող նորակոչ զինուորներու փորհարութիւնն է այս։

6.— Կարգ մը պտուղներ, երբ մանաւանդ թթու են։

7.— Մարսողական գեղձերու (լեարդ, պանկրէաս, եւայլն) գործունէութիւնը։

8.— Կարգ մը սնունդներու հանդէպ անհատներու ինքնայատուկ գերզգայնութեան (anaphylaxie) վիճակը։ Այսպէս շատեր հաւկիթ կ'ուտեն եւ փորհարութեան կ'ենթարկուին։ (Տես մեր «Բժշկական Նամականին»)։

9.— Ցրտառութիւն։ Ձմեռը կամ ամառը, երբ մարմինը չի կարենար հաւասարակշռել իր ջերմութիւնը։

10.— Ներծոր գեղձերու գործունէութեան խանգարումը (maladie de Basedowe)։

Եւ ուրիշ բազմազան պատճառներ։

* * *

Կանգ առնենք «Ջղային փորհարութեան», «մանուկներու աղիքի խանգարման» եւ «ամառնային փորհարութեան» վրայ։

Ա.— Այս վերջին տեսակը սովորական բան մըն է, նոյնիսկ օգտակար։ Բնութիւնը ինք կարծես կը ստանձնէ այն պարտականութիւնը, զոր մենք կը մոռնանք կատարել։ Արդարեւ օգտակար է ամառը մէկ անգամ լուալ աղիքները կատարելապէս։ Լուծողական մը առնել եւ մաքրել այդ երկար խողովակները, որոնք մանրէներու բոյն մը կը կազմեն։ Այս պարտականութիւնը ոչ ոք կը կատարէ։ Այն ատեն բնութիւնը կը հրամայէ աղիքներուն, որոնք առատութեամբ կը հոսեցնեն իրենց գեղձերուն հիւթը եւ յանկարծ, ամառը, փորհարութիւնը կը սկսի առանց պատճառի։ Անշուշտ առիթը կար, վահանագեղձն էր որ չկրցաւ, ամռան տաքերուն, հաւասարակշռել ներքին ջերմութեան աստիճանը արտաքին միջավայրին ջերմութեան աստիճանին հետ։ Գեղձերու բնահիւթերը խուժում մը կը կատարեն, արիւնը կը խոնուի ընդերքին մէջ, աղիքները ջուր կը հոսեցնեն։ Եւ փորհարութիւնը կատարեալ է։ Զգեցէք որ օր մը ամբողջ փորհարութիւնը շարունակուի։ Լաւ է այդ։ Երկրորդ օրը աղի լուծողական մը կը խմէք, մինչ այդ՝ միայն բուսաջուր. յետոյ թէյ կը գործածէք և փորհարութիւնը կը դադրի, կը վերջանայ։ Երբ ծոմ բռնէք, ինքնաբերաբար կ'անցնի այս անմեղ փորհարութիւնը։

Բ.— Մանուկներու փորհարութիւնը չափազանց կարեւոր է։ Պէտք է գիտնալ, որ մահը մանուկներուն մէջ կը պատահի մեծ մասամբ ստամոքսի եւ աղիքներու հիւանդութեամբ։ Կարճ խօսքով, եթէ երախաները կը մեռնին, պատճառը մարսողական գործարաններու խանգարումն է։ Որովհետեւ երախան փոր մըն է պարզապէս, ոչ աւելի։ Եւ անհրաժեշտ է խնամք տանիլ այդ պզտիկ փորին, որուն կը տրուի երախայ անունը։

Եթէ երախան մօրը կաթը կը ծծէ եւ փորհարութիւն ունի, նախ կը նշանակէ թէ մայրը ժամով չի տար կաթը, այլ կու տայ որքան երախան լայ։ Մայրե՛ր, լաւ հասկցէք այս խօսքը։ պարզ խօսք մը, որ ոսկի կ'արժէ.— Ժամով տուէք կաթը եւ ժամէ դուրս կաթ կամ բան մի տաք, որովհետեւ ժամը կ'ազդէ երախային նկարագրին եւ առողջութեան վրայ։ Կ'ըսէք թէ կ'ըսէ թէ մարդու մը ճակատագիրը գրողն է ի՛ր նկարագիրը։ Եւ վերջապէս առողջութեան հիմնական կանոնն է ժամը։ Յետոյ մի տաք այնքան, որքան կ'ուզէ։ Երախային ստամոքսը ջրամբար չէ, յետոյ կամ վերէն կամ վարէն կը պարպէ կաթը։ Երախաներ կան, որ չեն սիրեր ծծել իրենց մօրը կաթը, որովհետեւ ծծելով, «կաթը քաշելով» կը յոգնին իրենց շրթները, մինչդեռ ծծօնէն աւելի դիւրին է կաթ քաշել։ Ամէն մարդ պէտք է գիտնայ թէ չկայ աւելի թանկագին սնունդ իր զաւկին համար, քան մօրենական կաթը։

Այսուհանդերձ, երբ ծծկեր երախան, այսպէս կամ այնպէս փորհարութիւն ունի եւ կը փսխէ,— ժամերը քիչցնել, այսինքն փոխանակ 3 ժամէն կաթ տալու, տալ 4 ժամը մէկ անգամ։ Եւ ամէն անգամ քիչ կաթ տալ, 5-6 վայրկեան միայն։ Ժամերէն դուրս, 2 սուրճի դգալ եռացեալ ջուր։ Երբ կը տեսնէք թէ փորհարութիւնը չի դադրիր, մէկ ժամ կաթին տեղ միայն եռացեալ ջուր տալ։ Կարելի է այդ եռացեալ ջուրին մէջ հալեցնել մէկ նշխար (comprimé) Լաքթէօլ (ամէն դեղարան կը գտնուի)։

Երբ չէք կրնար դադրեցնել փորհարութիւնը 2 3 օրէն, դիմեցէք բժիշկի։ Աւելի մանրամասնութիւն կարելի չէ տալ այստեղ։

Գ.— Ջղային փորհարութիւնը չափազանց կարեւոր է։ Աւելի ճիշդ է ըսել սակայն աղիքներու հիւանդութիւն, որ հին է կամ կը հիննայ, որովհետեւ դարմանումը դժուար է։ Չափազանց երկար վիճաբանութիւններ կատարուած են այս հիւանդութեան ծագման եւ դարմանումին մասին, եւ այսօր կը կարծուի թէ աղիքներու այս հիւանդութիւնը կապուած է ներծոր գեղձերու բնախօսութեան հետ։ Այս հիւանդները ընդհանրապէս կիներ են, որոնք աղիքներու խանգարում կ'ունենան դաշտանի շրջանին։ Կամ մելամաղձոտ այրեր են, որ կը մսին օդը տաք ըլլայ կամ պաղ։ Յանկարծ փորհարութիւն կ'ունենան սաստիկ խիթեր, աղիքները կ'ոլորին կարծես, կը փրցնեն կ'ըսեն։ Ուրիշ առթիւ մը կը գանգատին, որ պնդութիւն ունին։ Անոնց երակներուն մէջ արեան ճնշումը նուազած է, սիրտի բաբախումներ կ'ունենան, շնչահեղձութիւն կը զգան, տխուր են, շա՛տ տխուր։ Ծոմապահութիւն, սնունդէ զրկանք օգուտ չըներ, բժիշկ կը փոխեն, տէրտէրին կ'երթան, փարա չըներ։

Եւ սակայն բազմագեղձային հիւթերով պատրաստուած դեղեր տուէք, բարելաւումը կը տեսնէք 2-3 օրէն։ Եւ խորհիլ, որ տարիներով տառապած են անոնք, ամէն դեղ փորձած, ամէն աղօթք կատարած...։

ԲԺ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԲԺՇԿ. ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Օր. Ն. Ց. (Մարսէյլ).— Թէ «ինչո՞ւ չէք սիրեր բժիշկները», ճետաքրքիր ճարցում է։ Այդ չէ, որ կը ճարցնէք, գիտեմ, բայց կը խոստանամ տակաւին «դուք ձեր սիրտը չբացած», մասնաւոր յօդուածով մը բացատրել այդ ճոգեբանական երեւոյթը, որպէս զի «սկսիք սիրել բժիշկները»։ Ջարաճճի սրամտութեամբ մը կը ճարցնէք թէ «փռնգտալը միշտ ճարբուխի նշա՞նէ»։ եւ կ'աւելցընէք թէ շատեր, առանց ճարբուխ ունենալու՝ կը փռնգտան ու կ'ըսեն. «մէկը զիս յիշեց»։

Փռնգտալը ամէն ատեն նշան մը չէ ճարբուխի։ Անդրադարձիկ (réflexe) ցնցում մըն է, որ կը պատաճի՝ երբ ռունգերուն ներքին զգայուն թաղանթին վրայ փոշի կը նստի եւ կը խտղտացնէ։ Ոտքերու պաղին ճետեւանքով, քիթին մէջ արեան խուժումն ալ ջղային կծկում կը պատճառէ եւ կը մրմռացնէ, փռնգտացնելով անմիջապէս։ Ուրեմն օգտակար բան մըն է, որ յաճախ կը մաքրէ շնչառական խողովակներուն փոշին։ Բայց երբ շատ կը կրկնուի, նեղացուցիչ կը դառնայ, որովճետեւ այդ ցնցումները կը ցաւցնեն դնդերները, երբեմն ակամայ... միզեցնելով։

Հետեւաբար նախապաշարում մըն է կարծել թէ պիտի փռնգտամ՝ երբ մէկը զիս յիշէ։ Միայն փռնգտացած ատե՞նս է, որ զիս կը յիշեն, ալ ուրիշ ատեն զիս յիշող չկա՞յ։ Այն ատեն... վախ եմ ըսեր ես ինծի։

Եւ յետոյ, ո՞վ կը յիշէ, կամ իրա՞ր կը յիշեն կենդանիները, որոնք կը փռնչտան, (անոնց փռնգտալուն փռնչտալ կ'ըսեն)։

Գ. Վ. (Լիոն).— Հարբուխին մէկ տեսակը բացատրած էի anaphylaxieով, ընդունուած կարծիք է այդ, ճիմա։ Եւ գերզգայնութիւն թարգմանած էի այդ երեւոյթին անունը, որնոյնքան «անորոշ բացատրութիւն մըն է», որքան ֆրանսերէն anaphylaxie բառը։ Հիները սովորութիւն ունէին յունարէն բառերով անուանել գիտական երեւոյթները, Շարլ Ռիշէ ալ այդպէս ըրած է, երբ առաջին անգամ ինք դիտեց ու բացատրեց այդ երեւոյթը։ Երբ մէկուն մորթին տակ կը ներարկէք բոլորովին տարբեր նիւթ մը, եւ ժամանակ մը յետոյ կը կրկնէք ներարկումը, ճոգ չէ թէ աւելի նուազ քանակութեամբ մը, որ երբեք վտանգ չէր պատճառեր, յանկարծ կը թունաւորէ ենթական։ Որովճետեւ ներարկումները գերզգայնութիւն տուած էին մարմնին։ Այս է անաֆիլաքսին։

Ա. Փ. (Լիոն).— Դեղարանէ մը պաճանջեցէք Agomensine Ciba, (13 ֆր.)։ Օրական գործածեցէք 3 նշխար (comprimé)։ Արդիւնքը գրեցէք ամիս մը յետոյ։

Շ. Ա.

ԻՏԱԼԻՈՅ ՖԱՇԻՍՏՆԵՐԸ.— Իտալիոյ ֆաշիստ կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Օկիստ Թուրաթի որ հինգ տարիէ ի վեր կը վարէր նոյն պաշտօնը, իր հրաժարականը ներկայացուց Մուսոլինիի, որ ընդունեց։ Իտալական մամուլը, ոչինչ կ'ըսէ Թուրաթի հրաժարման պատճառներուն մասին։

Հ. Մ. Ը. Մ.

Ներկան

...րծէ, բայց այդ բոլորը իրա... կապող կեդրոնի մը անհրա... ժեշտութիւնն օրէ օր զգալի ... ըլլայ: Ասկէ առաջ, քանիցս ... րձեր եղած են ընդհանուր ... ատգամաւորական ժողով գու... մարելու, սակայն շրջաններու ... րժէ հեռաւորութիւնը ար... գելք եղած է ատոր: Սակայն ... հիմա բնական կերպով գրեթէ ... մասնաճիւղերու նայ... ուածքը ուղղուած է դէպի Փա... րիզի Շրջանային Վարչութիւ... նը, զայն համարելով առժա... մեայ կեդրոն, եւ աշխարհի չորս ... կողմերէն դիմելով անոր, տե... ղեկութիւն եւ հրահանգներ ըս... տանալու համար: Դեռ վերջերս ... Պուէնոս Այրէսէն ինչպէս նաեւ ... Պարսկաստանէն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի ... նորակազմ մասնաճիւղերը իրենց ... անհրաժան տեղեկագիրը ղըր... կեցին Փարիզի Շրջանային ... Վարչութեան: Դարձեալ վեր... ջերս Արժանթինի քաղաքնե... րէն մէկէն Հ. Մ. Ը. Մ.ի նախ... կին սկաուտ մը կը գրէր Փարիզ, ... եւ կ՚ըսէր. «Հոս հաստատուելէ ... վերջ, գործ մը փնտռելու զբա... ղած ըլլալով, չկրցայ զբաղիլ ... սիրելի Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործով:

Բայց հիմա որ անձնական ... գործս կարգի դրած եմ, շուրջս ... հաւաքած տասնեակ մը երիտա... սարդներ, հիմնած եմ Հ. Մ. Ը. ... Միութեան մասնաճիւղ մը, եւ ... կը սպասեմ ձեր վաւերացման ... ու հրահանգներուն, յաջողու... թեամբ առաջ տանելու համար ... գործը: Ու վերջապէս Փարիզի ... մասնաճիւղն է որ նախաձեռ... նարկ եղաւ, Պոլսոյ մէջ դադրիլ ... ստիպուած միութեան պաշտօ... նաթերթ «Հայ Սկաուտ»ի վե... րահրատարակութեանը, եւ այ... սօր տարի մըն է որ կը շարու... նակէ զայն, շնորհիւ անկեղ... ծօրէն գործին լծուած անդամնե... րու անխոնջ ջանքերուն, հակա... ռակ այն ճգնաժամային վայր... կեաններուն, զորս միութիւնը ... անցուցած է, իր բազմակողմա... նի պէտքերուն անհրաժեշտ նիւ... թական գումարները հայթայ... թելու կամ ոչինչէն ստեղծելու ... համար:

Որովհետեւ չմոռնանք ըսե... լու թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի ... Շրջանի ներկայ վարչութիւնը ... կազմուած է լաւագոյններէն մին, եւ ... բնական գործ տեսած է հագուե... ցնելով եւ մարզելով 200է աւե... լի սկաուտներ, 50ի մօտ գայ... լիկներ, եւ նոյնքան ալ աղջիկ ... սկաուտներ, պատրաստած է 40է ... աւելի մարզիկներ, եւ այսօր կը ... շարունակէ 8 կանոնաւոր ֆութպոլի ... խումբեր, 100ի մօտ անդամնե... րով եւ ասիկա միայն Փարիզի ... շրջակայքը, առանց հաշուելու ... Ֆրանսայի միւս հայաշատ քա... ղաքներու մասնաճիւղերու գոր... ծունէութիւնը:

Յաջորդով Հ. Մ. Ը. Մ.ի ա... պագայ դերի մասին մէկ քանի ... խօսք:

Բ. ԺՊՏՈՒՆԻ

ՉԵԿԱՅԻ ՍԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վերջին ժամանակներս Չեկան սովորութիւն է դարձրել «վստահելի դաշնակցականների» միջոցով ծախել դաշնակցական գրքեր ու թերթեր, որոնցից բաւականաչափ ունի իր պահեստներում: Թէեւ այս անլեգալ գրականութեան համար խիստ սուղ գին են պահանջում, այնուամենայնիւ նա դիւրութեամբ սպառւում է:

Սրանով Չեկան երեք նպատակ է հետապնդում.— առաջին՝ նիւթական շահ ապահովել իր համար, երկրորդ՝ շահագործել մեր ընկերներին եւ համակիրներին եւ երրորդ՝ սրանց հետքը գտնել:

— 1928ի սկիզբներին Չեկան երկու գործակալների միջոցով.. (անուններ) կազմակերպում է «դաշնակցական» երիտասարդների մի խումբ: Խումբի ղեկավարները այսինքն յիշեալ գործակալները, շատ են աշխատում, որ իրենց կազմակերպութիւնը կապուի Երեւանի հետ բայց չի յաջողւում:

Այնուամենայնիւ, այս «դաշնակցական» կազմակերպութեան մէջ բաւական թիւով միամիտներ են արձանագրւում: 1928ի սեպտեմբերի սկիզբներին, Չեկան այս միամիտներից 150 հոգի աքսորում է Ռուսաստան եւ Սիբիր: Աքսորից բնականաբար զերծ են մնում կազմակերպութեան ղեկավարները...

— Չեկան Երեւանում առաջ է բերել «դաշնակցական» մի կազմակերպութիւն, որ յայտնի է «ինվալիդների կազմակերպութիւն» անունով: Ինվալիդներին տուել են գրամեքենայ, կուսակցական բլանկներ եւ կնիք, որպէսզի նրանք պաշտօնական վկայագրեր տան իրենց գործակալներին, որոնց ուղարկում են գաւառները «դաշնակցական» խումբեր առաջ բերելու համար:

Այս գործակալներից մէկը սոյն տարուան յունիս 23ին անցնում է կոտայք եւ միանում Աղմաղանի ապստամբներին: Նա, Բաշգիւղից, Արեւելք, Հաղէս լեռան լանջին գտնուող Պօղոս-Պետրոս մատուռում ժողով է գումարում կոտայքի գիւղերի ներկայացուցիչներից եւ որոշում անցկացնում, որ յուլիս 25ին գրաւեն քանաքեռի զինապահեստները եւ անմիջապէս յարձակուեն Երեւանի վրայ: Այդտեղից նա գրութիւններ է ուղարկում Բաշգեառնիի եւ Ղամարլուի շրջանները, որպէսզի միանան «ընդհանուր ապստամբութեանը»:

Հ. Յ. Դ. Երեւանի կենտրոնական կոմիտէն տեղեկանալով այս պրովակացիային՝ վիժեցնում է Չեկայի գարշելի ձեռնարկը: Եւ երբ, մի քանի օր անց, 80 չեկիստներ հետներն առնելով 150 միլիցիոներներ եւ կոտայքի կոմունիստները չորս գնդացիրներով գնում են պաշարելու Պօղոս-Պետրոս մատուռը եւ ձերբակալելու «դաշնակ ապստամբներին» — նրանք ո՛չ մատուռում եւ ո՛չ էլ շրջակայ լեռներում մարդ չեն գտնում եւ ձեռնունայն վերադառնում են իրենց տեղերը:

— Ծաղկաձորի Բժնիի սարում հաւաքուած էին 300 փախստականներ, որոնց նպատակն էր ապատել իրենց գլուխը Չեկայի հետապնդումներից — բանտից ու աքսորից: Եթէ Չեկան վերջ տար իր բռնութիւններին եւ հանգիստ ձգէր այս թշուառներին՝ նրանք պէտք է աստիճանաբար ցրուէին իրենց տեղերը, եւ ամէն ինչ հանդարտէր:

Սակայն, Չեկան հանգիստ չէր որոնում, այլ «գործ»: Եւ ահա այս «գործը» ստեղծելու համար, նա երկու գործակալների դաշնակցութեան կնիքով վկայականներ է տալիս եւ ղրկում փախստականների մօտ: Գործակալները, կոտայքի ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ ժողով են գումարում, ուր կարդացւում է թէ «Հ. Յ. Դ. Երեւանի կենտրոնական կոմիտէն «հրահանգում է» ապստամբութիւն բարձրացնել խորհրդային իշխանութեան դէմ՝ խոստանալով հոգալ ապստամբների զինական եւ կենսական կարիքները:

Դժբախտաբար, այս պրովակասիոնը յաջողեց Չեկային: Նրա գործակալները ժողովի յաջորդ օրն իսկ վերադառնում են Ծաղկաձորից Երեւան եւ, դէպի իրենց գործը վստահութիւն ներշնչելու համար ուղարկում են փախստականներին 7 ձեռք հագուստ, 3 թիկնոց (պլաշչ) եւ 300ի չափ զանազան տեսակի փամփուշտներ:

Յունիս 15ին կառավարութիւնը ապստամբների դէմ է ուղարկում 400 զինուոր եւ 150 հեծեալ ոստիկան՝ չորս լեռնային թնդանօթով: Կռիւը տեւում է երեք օր: Ապստամբները, մեծ մասամբ պատահականօրէն իրար եկած գիւղացիներ, չեն դիմանում կառավարական ուժին եւ մասամբ ցրւում են, մասամբ էլ անցնում են Բողիգիւղի մօտի անտառները, ուր ապաւինած էր փախստականների մի ուրիշ խումբ, դարձեալ մօտաւորապէս 300 հոգուց բաղկացած:

Կառավարական ուժերը հետապնդում են փախստականներին այստեղ եւս: Կռիւը տեւում է հինգ օր: Վերջը փախստականները, սպառելով իրենց փամփուշտները, անցնում են Ճամբարակի եւ Շամշադինի շրջանները:

Այսօր (ուրեմն յուլիս 4ին ԽՄԲ.) կռիւները կենտրոնացած են Բաշքենդ գիւղում եւ շրջակայքում:

(Դրօշակ)

ԱՄԵՐԻԿԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԴԱՏԻ ՄԷՋ

Լահէյի ատեանին առջեւ այս օրերուս տեղի կ՚ունենայ մեծ դատ մը, — դատախազն է Ամերիկա եւ ամբաստանեալը՝ Գերմանիա: Համաձայն ամերիկեան փորձագէտներուն, Գերմանիա գաղտնի պատերազմ մը կը մղէր Ամերիկայի մէջ 26 յունուար 1915էն սկսեալ, երբ դեռ Ամերիկա պատերազմ չէր յայտարարած Գերմանիոյ դէմ: Ի՞նչ գաղտնի պատերազմ էր, որ կը մղէր Գերմանիա: Ամերիկացիները կ՚ըսեն թէ գերման լրտեսներու լեգէոնով մը ողողուած էր ամբողջ Միացեալ-Նահանգները:

Գերմանիոյ սպայակոյտն էր, որ կը վարէր այդ գաղտնի պատերազմը ղրկուած լրտեսներուն միջոցաւ: Այս լրտեսները Ամերիկա փոխադրած էին պայթուցիկ մատիտներ, որոնցմով կրակ կը ձգէին Ամերիկայի քարիւղի շտեմարաններուն մէջ, եւ մանրէի սրուակներ, վարակելու համար Ամերիկայի անասունները (ձի, եւայլն):

Այս գաղտնի գործակալները 500,000 տոլար ծախսած են դժոխային մեքենաներ զետեղելու համար նաւահանգիստներէն մեկնող մեծ շոգենաւերուն մէջ: Եւ այսպէս քանի՜ քանի՜ շոգենաւեր պայթեցան ովկիանոսին մէջ:

Ամերիկեան փաստաբանները կը պնդեն, որ գերման դեսպանը, կոմս Պերնշտորֆ, գործադուլներ կը սարքէր Ամերիկայի մէջ, կեղծ անցագիրներ կուտար եւ կամաւորներ կը ղրկէր Հնդկաստան, որպէս զի Ամերիկեան եւ դաշնակից պետութիւնները գժտեցնէ:

Դարձեալ Ամերիկեան փաստաբանները ատեանին ներկայացուցին ռումբ մը, որ դիպուածով չէր պայթած:

Ամերիկա բոլոր այս աղէտներուն փոխարժէքն է, որ կը պահանջէ Գերմանիայէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐԷՆ ՈՉ-ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Հատուած մը Թուրք հրաժարեալ դատական գործավար Մահմուտ Էսատի ճամբաւոր ճառէն.—

«Խալքն է դարձեալ որ երկիրը առաւ օտարներէն եւ Թուրքին յանձնեց: Անոնք որ մինչեւ երէկ Խալքի մէջ էին իսկ հիմա կը հայհոյեն անոր, ո՞ր կուսակցութեան շնորհիւ շահեցան իրենց ներկայ երջանկութիւնը: Մինչեւ երէկ, որո՞նք կ՚աշխատէին շոգենաւերու, շոգեկառքերու եւ առեւտրական ու ելմտական հաստատութեանց մէջ: Եւ այդ հաստատութիւնները որո՞նց ձեռքը կը գտնուէին: Ոչ-Թուրքերուն, չէ՞: Այսօ՞ր որոնց ձեռքը կը գտնուին — Թուրքերուն: Այգիներ, պարտէզներ, նոյնիսկ լեռներ եւ դաշտեր, հող, կալուած, երկրին տնտեսութիւնը մէկ ծայրէն միւսը ոչ-Թուրքերուն ձեռքը չէ՞ր գտնուեր: Այսօր, բոլոր ատոնք Թուրքերուն ձեռքը անցան: Եւ այս բոլորը Խալքի շնորհիւ: Ի՜նչ, քի՞չ կը տեսնեն երբ մինչեւ երէկ օտարներու մօտ բանւորութիւն ընող Թուրքերը այսօր պարտէզի, այգիի եւ հողի տէր դարձած են:

Իմ կարծիքս եւ համոզումս սա է.— Բարեկամն ալ թշնամին ալ, լեռն ալ թող գիտնան թէ Թուրքն է այս երկրին էֆէնտին: Հարազատ Թուրք չեղողները մէկ իրաւունք ունին այս հայրենիքին մէջ.— ծառայ ըլլալ, գերի (քէօլէ) ըլլալ: Կը գտնուիմ աշխարհի ազատ մէկ երկրին՝ Թուրքիոյ մէջ: Ձեր երեսփոխանը չէր կրնար աւելի յարմար տեղ գտնել, իր անկեղծ համոզումը յայտնելու համար:

ԹՈՒՐՔ ՍԻԿԱՐԷԹՆԵՐԸ

Օտար երկիրներու մէջ սիկարէթի գործարան բանալու համար Ծխախոտի Վարչութիւնը երկու պայմանագրութիւններ կնքած է: Պայմանագրութիւններէն մէկը կնքուած է Պապանզատէ Ֆուատ պէյի հետ որ Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ գործարան մը պիտի բանայ թրքական ծխախոտով սիկարէթ շինելու պայմանով: Վարչութիւնը հակակշռող պաշտօնեայ մը պիտի անուանէ, որ իր ամսականը գործարանէն պիտի ստանայ:

Երկրորդ պայմանագրութիւնը կնքուած է Իսմայիլ Ջիա պէյի հետ, 15 տարի պայմանաժամով: Այս պայմանագրութեամբ գործարաններ պիտի բացուին Պուէնոս Այրէսի եւ Պերլինի մէջ, թրքական ծխախոտը գործածելու պայմանով:

Ասոնցմէ զատ, բազմաթիւ դիմումներ ալ եղած են զանազան խմբակներու կողմէ: Անգլիական խմբակ մը առաջարկած է որ Անգլիոյ մէջ ինք ստանձնէ թրքական սիկարէթներու վաճառումը: Այս մասին բանակցութիւններ կը կատարուին խմբակին ներկայացուցիչ Պ. Կոթիէի հետ, որ յայտնած է թէ 750 հազար անգլիական ոսկի դրամագլուխով ընկերութիւն մը պիտի կազմուի Անգլիոյ մէջ: Ծխախոտի Վարչութիւնը երաշխաւորագիր մը ուզած է Պ. Կոթիէէն եւ պէտք եղած թուղթերը բերած է:

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ ՔԻՉ ԿՈՒԳԱՆ

Այս տարի լիսէներէն վեց հարիւր ուսանողներ շրջանաւարտ եղած են ամբողջ երկրին մէջ: Այս շրջանաւարտներուն մեծ մասը տուած է Պոլիս, ուր միայն Խաթանպոլի մանչերու լիսէէն 130 տղաք ընթացաւարտ եղած են:

Լիսէի շրջանաւարտները նախորդ տարիներէն աւելի են թէեւ, բայց Համալսարանի ճիւղերուն համար անբաւական են: Իրաւաբանական, բժշկական եւ քաղաքային վարժարանները բացառութիւն կազմելով, միւս ճիւղերը շատ քիչ ուսանող ունին: Համալսարանի բոլոր ճիւղերը լեցնելու համար, լիսէներուն շրջանաւարտները ամէն տարի երկու հազար հոգի պէտք է ըլլան:

ԹՈՒՐՔԵՒՊԱՐՍԻԿ ՍԱՀՄԱՆԸ

Ինչպէս յայտնի է, Արարատի դէպքերուն առթիւ, Թուրքեւ-պարսիկ սահմանագլխի սրբագրութեան հարց մը ծագած էր: Կառավարութիւնը որոշած է բանակցութիւնները շարունակել Պարսկաստանի հետ, այս գործը վերջնականապէս կարգադրելու համար:

Թուրքեւպարսիկ սահմանագծման յանձնաժողովին Թուրք պատուիրակը փոխուած եւ տեղը անուանուած է արտաքին գործավարութեան առաջին ճիւղին տնօրէն Սիւլէյման պէյ: Յանձնաժողովը գործունէութեան պիտի սկսի սահմանագլխուն վրայ:

ՔԱՐԻՒՂԻ ՀԱՆՔ

Արեւելեան նահանգներու մէջ քարիւղի խուզարկութիւն կատարող մարմնի անդամներէն Ճէվտէթ պէյ յայտնած է թէ քննութիւններ կատարած են Անթալիոյ, Մարտինի, Սղերդի, Էրզրումի, Վանի եւ Պայազիտի կողմերը: Մարտինի մէջ քարիւղի երակներ գտած են, որոնց արտադրութիւնը երկրին պէտք ունեցածէն քանի մը պատիկը պիտի ըլլայ: Հարաւային նահանգներուն մէջ խորաչափման գործողութիւններ պիտի կատարուին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԳՕԳՕՆ ԵՒ ԱՄՕՆ

(ՀԱՅ-ՔՐՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

«Թաճիր», այդպէս է մկր... ... կաւէ փառապանծ թագու... ... որ տարիներէ ի վեր, նորա... ... հարսի մը ծիծերուն պէս կլո... ... իր կուրծքի դաշտկնեւէն ա... ... առտու արեւէն առաջ, հարս... ... ամէնէն գեղեցիկին եւ ... քինիին մատներովը կթուած ... «Մոկաց աշխարհ»ի միակտուր ... քարախաղ, ընկոյզէ դաշտե... ... մէջ: Անոր շուրջն է որ մա... ... ներ, սերունդէ սերունդ օրհ... ... գներով երգած է:

... հոն է, որ պարկերուն մէջ ... ած ալիւրի բոլոր տեսակները ... երկախառնուին, շինականի օ... ... ը չէն ու պայծառ պահելու ... համար:

— Յունդ քանդուի «Ջա՛րխի ... լաց»:

... Ջուլումը անոր ալ չխնայեց, անօրէնները քանի քանի անգամ սուրերով եւ հրացաններով խոցոտեցին Թաճիրին պորտն ու կողերը: Այս խորհրդաւորութիւններով տարուած մեծ հարսը, «զպուին» թեւերը կը քշտէ, իրարու հեծած խմորատաշտերը զննելով:

Միլիոնաւոր ոտքերու տակ, գոյնն ու ձեւը կորսնցուցած չեմէն վեր մաշուած սըռնիին վրայ տխուր ճռճռոցով մը երթեւեկող հաստ ու ծանր դռան քով, կանեփէ հաստ չուաններով գերանէն կախ երկու տիկերը սեւաբախտ զոյգ կ՚ըսեն:

Անոնցմէ մին՝ կարմիր մազերու փունջ մը ունի անծին փորին վրայ: Երինջ մըն էր, կայտառ, գարունքի գեղեցկութեան մէջ ծնուած, որուն կոնքն ու կողերը երբեք չտաքցան ձորերն ի վար վազող ու մռնչող կատաղի ցուլերու հեշտաւէտ ու գաղջ գրկախառնումէն:

Միւսը՝ լայնակուրծք ցուլ մը, տրիւնափայլ աչքերով, որ նախիրին հարիւրաւոր երինջներուն ու տարէց կովերուն ցանկութիւնները կը պտըտցնէր իր ետեւէն եւ ո՞վ գիտէ, թէ քանի կովեր այլիացած, դեռ իր ճամբէք կը հոտուըտան:

Օ՛, կատաղութիւն կեանքը բեղմնաւորող արուներու:

Տիկերը կը լեցուին ամէն օր, իրենց սերունդներու մածուններով, կը հրմշտկուին տան պզտիկ հարսներու տաք ու փափուկ ափերուն մէջ, կը քրտնին, կը պլտըզին, այո՛, պիտի պաղին որ գունտագունտ կարագներ ծնին, սիրիկներ (ուղի փոքրիկ աման) ու տիկեր լեցնելու, արար-աշխարհ իւղոտելու եւ ամէն գիշեր գամքած փորերով պարանները գրկած օրօրուելո՜ւ, օրօրուելո՜ւ...

Երինջը՝ իր կուսութիւնը ցուլին տանելու գինովութեան մէջ, նախորդի մահակին գոհ տուաւ իր սրունքը՝ Յո՛լէ հարեւան գիւղէն իր նախիրի եգերը առեւանգող օտար ցուլէն ջախջախուեցաւ: Ճակատագիրը այդ երկուքը քովքովի չբերաւ երբ ողջ էին, գուարթ ու կենսուրախ:

Նախիրի եգն ու արուն պաշտպանող գամբռները անգթօրէն լակեցին երկուքն ալ կտրուած շնչափողերէն աղբիւրի պէս նետուող տաք ու թանձր արիւնը:

— Յո՛ւն է... Ռէս Յակօբ տունը, միայն արծուի կաթն է պակաս:

Փայտէ թիելու խուրձ մը, քանի մը գախաւելներ, հողէ խոշոր ու խոր քեասաներ, պուտուկներ, կանաչիկներ, փայտէ ու պղինձէ շերեփներ, շիմշիր դգալներ, ժանգոտած «խարճիկաթներ», մարդահասակ կուժեր, սափորներ, հայկական Է տառի հասակին ու ծայրին պէս երկաթէ շիշեր, մինչեւ մէջքը սեւցած, ծայրերը ածխացած «աթրոցներ», կուճուռիկ գաւաթներ, ոչխարի եւ այծի կաշիներով կարուած մեծ սփռոց— սուփրան, լուսնկաձեւ կտաւերես բարձեր— մազրակներ, կարմիր ու փայլուներես կաղճինէ թոնրախուփեր, կացիններ, փայտատներ, եւ շրթերը մաշուած մանգաղ մը, զանազան անկիւնները թսխած կահ կարասիներն են անոնք:

Սոխի եւ սխտորի շարոցներ, սիվտկու բանջարի, սուխուկի գեալէր եւ դեռ ասոնց նման բանջարեղէններու տեսակներ, քովքովի պատերու գամերուն անշարժացած:

Բուրդի գունգեղ թելերով, կարճավիզ գուլպաներու խուրձեր, հին ու նոր քօլօզներ: Հալէպի եւ Քիրմանի մէջ հի սած մետաքսէ փօշիներ. Թաղիքէ «կեապանակներ», «չուռ քիազախներ»: Հայկական նաղշուն «արաղչիներ», հովուական ջնթիկներ, մահակներու խուրձեր, «շաշխանայ» հրացան մը եւ ժանգոտած խենչալ մը, հողաթումբելէն մէկուն վրայ:

Տասնեակ մը խուփեր, բահեր, օձագալար շղթաներ, մաշուած կապեր, գերանդիներ, սամիներու խուրձեր, ատամները թափուած սղոցներ, կորաքամակ ուրագներ, կոթերը կոտրած խարազաններ, ժանգոտած ջաղջաղներ, եղաններ, դեռ հողոտ տափ մը, երկայն սրինգներ, ջաթի թասեր, զանգակներ, մազէ եւ կանեփէ հաստ պարաններ, կոթը ինկած կոտ մը,— ահա գիւղատնտեսական նախարարութիւնը, Ռէս Յակոբի թոնրատան առջեւի միջանցքին աջ կողմը շրջափակուած:

Հողէ զոյգ մը ճրագներու ձէթի աղօտ լոյսին մէջ դեռ ո՛վ գիտէ ինչպիսի անճանաչելի դարձած առարկաներ, գործիքներ ու վարդեղէններ կան, որոնք հարսներուն ծիծերուն մէջտեղ երեւցող համայրիլներուն ու մարջաններուն պէս այդ պահուն անկողնի զոյգերուն միմիայն կը ցուցնեն իրենց քրտնած պառունգները:

(3) ԱԶԳԻՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆԸ, դպրոցական վերամուտի առթիւ, նպաստաւոր պայմաններով ֆրանսերէն ամէն տեսակ դասագիրքեր կը հայթայթէ հայ աշակերտներուն։

Գրատան մէջ կան Larousse*ի*, Hachette*ի*, A. Colin*ի*, A. Michel*ի եւ ֆրանսական բոլոր մեծ տուներու հրատարակութեանց ճոխ մթերք մը։*

Լոյս տեսաւ Larousse*ի 1931ի բառարանը, գին 34 ֆրանք, Մասնաւճարներով կը հայթայթենք Լարուսի բոլոր հրատարակութիւնները (*Larousse du XXe siècle, Larousse Médical, Commercial, Universel *եւայլն։*

Պահանջուած ամէն գիրք կը հայթայթենք անմիջապէս։

Գաւառի եւ արտասահմանի դպրոցներն ալ կրնան դիմել մեզ
Librairie H. Samuel, 51 Rue Monsieur le-Prince, Paris (5). Tél. Danton 88-65, Métro Odéon.

ՁԵՐ ԱՅՍ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐԸ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԷՆ

24 Rue Bergère PARIS (9) Tél. Prov. 05-49

ՁՐԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍ. ԼԵԶՈՒԻ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսա եկող օտարականներ, չգիտնալով այս երկրին լեզուն, յաճախ կ'արգիլուին գործ գտնելէ, բաց աստի, չկարենալով ինքզինքնին արտայայտել, բոլորովին օտարացած կը զգան իրենք զիրենք։ Առաւելագոյն չափով կը զրկուին ֆրանսացիներու հետ յարաբերութիւն մշակելէ, եւ թատրոններէն, գրադարաններէն, հրապարակախօսութիւններէն թանգարաններէն, եւայլն։

Այդ օտարականներուն օգնելու համար է որ «Le Foyer Français»ն ստեղծած է շարք մը ձրի դասընթացքներ, որոնք կ'աւանդուին անձնուէր ուսուցիչներու կողմէ։ կանոնաւոր կերպով յաճախողներ, կրնան ֆրանսերէն լեզուն սորվիլ։

երեկոյեան ժամը 8.30ին, հետեւեալ թաղային վարժարաններուն մէջ 12. Rue Titon (11e) Métro: Reuilly — երկուշաբթի եւ չորեքշաբթի. 43, Rue des Poissonnieres (18e). — երկուշաբթի եւ չորեքշաբթի 51, Rue Ramponneau, (20e).

Բարձրագոյն դասընթացք. — երկուշաբթի եւ չորեքշաբթի միջին եւ նախապատրաստական դասընթացք. — Բշ. եւ Եշ. 3, Rue Ferdinand Berthoud. — երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի Rue des Hospitalières. — երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի. Boulogne. — երեքշաբթի եւ Ուրբաթ. Pasteur - Moutreuil. — երկուշաբթի եւ չորեքշաբթի. Rue Cujas.

դասընթացքները պիտի սկսին Հոկտեմբեր 1ին։ Ուրիշ տեղեկութեանց համար դիմել բոլոր ուսուցիչներուն դասընթացքի պահերուն, կեդրոնատեղի 18, Rue du Banquier, Paris (13e).

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾԱԿԱՆ ԵՒ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐ. ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CABINET DU RHONE

Lyon — 56, Rue Centrale, 56 — Lyon
R. C. Lyon A. 82,430 (près Place des Jacobins), Tél. Franklin 04-84

Տէր եւ Տնօրէն Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՈՐԴԻ

Կարող փաստաբաններու գործակցութեամբ կը ստանձնենք ամէն կարգի դատեր, բոլոր դատարաններու առջեւ։ Արագ եւ մատչելի պայմաններով կը հայթայթուի Ֆրանսա մտնելու հրամանագրեր. կը կատարուի քաղ. ամուսնութեանց, նաթիւրալիզասիոնի, ամուսնալուծման, բասբորի եւ բոլոր հիւպատոսարաններու մօտ վիզէի, ինքնութեան թուղթերու կանոնաւորման գործողութիւններ։ Զանազան լեզուներով թարգմանութիւններ եւ խմբագրութիւններ։ Կանխիկ եւ մասնավճարներով կը հայթայթուի հող, բնակարան, եւ ամէն գործի յարմար վաճառատուններ։ Նպաստաւոր պայմաններով կը ստանձնենք կեանքի, հրդեհի եւ արկածներու դէմ ապահովագրութիւններ։ Դատական հետապնդումներու եւ ամէն կարգի պաշտ. գործողութեանց համար կը տրամադրուի նօթէռ, ավուէ եւ փաստաբան, որոնց գործակցութեամբ օրինական միջոցներով կը կատարուին ստանձնուած բոլոր գործերը։ Արտասահմանէն եւ Ֆրանսայի ամէն կողմերէն նամակով կատարուած դիմումներուն շուտափոյթ գոհացում կը տրուի։

Գրասենեակը բաց է՝ կիրակի եւ տօն օրերէն զատ ամէն օր՝ առաւօտները ժամը 8,30էն 12, կէս օրէ վերջ՝ 2էն 7։ Խորհրդակցութիւնք միայն առաւօտները, կամ մասնաւոր ժամադրութեամբ։

Ա Ջ Դ

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի երկրորդ տարեշրջանի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոկտ. 1ին։

Կանոնաւոր դասախօսութիւնները կը սկսին Հոկտ. 6ին, իսկ Հոկտ. 1—6 տեղի պիտի ունենան վերաքննութիւնները։

Նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները կը փակուին Հոկտեմբեր 15ին։ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ Տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ
29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6։ Քթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։

AU · CISEAU D'OR
ԺՈՐԺ ՃԷՊԷՅԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԴԵՐՁԱԿ, ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ
20 Ave. Camille Pelleton *Թէլ.* 71—10 Col. Marsetille

Պատիւ ունիմ ծանուցանելու յարգելի հայ հասարակութեան, որ ստացած եմ ձմեռնային եղանակի յարմար, բազմատեսակ ապրանքներ։ Մեր մօտ պիտի գտնէք տոկուն կերպասներ, մաքուր կար, անմրցելի գիներով։ Մէկ անգամ այցելելը բաւ է համոզուելու համար։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ՏԻԿԻՆ Բ. ՍԵՐՃԱՆԵԱՆ

42 Rue Tourtille, BELLEVILLE *Մէթրօ՝ ՊԷԼՎԻԼ*

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐ
ԹԱՐՄ ԼԱՒ ԱԺԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՀՈԿՏ. 4ԻՆ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն։ Կը մասնակցի Տէսինի կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. Մելքոնեանի։ Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՄԱՐԶԱՍՕՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆ ՔԷԼԷԿԵԱՆԻ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,
ՍԹԱՏ ԷԼԻԶԱՊԷԹի մէջ (Մէթրօ Փորթ տ'Օրլէան)

Տողանցքին կը մասնակցին 400 հոգիէ աւելի սկաուտներ, սկաուտուհիներ, դպրոցասէրի սանուհիներ, մարզիկներ եւ ֆութպոլիստներ իրենց պաշտօնական տարազով։ Սկզբնաւորութեան տեղի կ'ունենայ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկու զօրաւոր խումբերու ֆութպոլի բաժակի ֆինալ մրցում մը։
ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ 5, 10 եւ 20 ՖՐԱՆՔ

Նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը, 1 Rue Saulnier

Ն. Գ. Բ. ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ ԵՒ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

(Ա. հրատարակութիւն «ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»ՈՒ)

Հեղինակին նկարով, գեղատիպ կողքով՝ Մ. Քէպապճեանէ, կենսագրական ամփոփ յառաջաբանով եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ։

Գինն է Ֆրանսայի, ֆրանս. գաղութներու եւ Պալքաններու համար 20 ֆր. միւս երկիրները 25 ֆր. կամ 1 տոլար։

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան՝ Լ. Գեւոնեանի 235 Fbg. St. Martin, Paris 10e.

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻԹԱԼԻԻ Աղբիւր-Սերոբ խումբի ժողովը, այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ Եռագոյն, Վիշապ եւ Փոթորիկ խումբերը ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամ 8.30ին Ռիւ Շանպառի հաւաքատեղին։ Կը զեկուցանէ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

ՊԱՆԵԷՕ-Քաշան Արծիւ խումբի ընկերական ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Մինաս Ալթունեանի բնակարանը, 17 rue Ampère Cachan.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ շրջ. ներկայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin.

ՎԻԷՆԻ Ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2.30ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԽՕՋԿԱՏԻ եւ շրջ. հայրենակցական փարիզի վարչական ժողովը վաղը կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին խիստ կարեւոր օրակարգ։ 131 Fbg. du Temple, Métro Bélleville.

Կ'ուզուի գործաւոր մը դերձակութեան համար գոհացուցիչ օրական։ Դիմել Մինասեանի, Ա. յարկ, 138 Rue Garidaldi, LYON.

"ԿԱՎՌՕՇ„
երգիծական շաբաթերթ

ԳԻՆ 1 ՖՐԱՆՔ 50
ՏԱՐԵԿԱՆԸ 100 ՖՐ.

Հասցէ՝ «Gavroche» 208bis Rue Lafayette, Paris (10)

ԿԱՎՌՕՇԻ 1931ի տարեգիրքը *Մամուլի տակ է*

ՀՐԱՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին ԱԼՊԷՌ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ պատիւ ունին ծանուցանելու մկրտութիւնը իրենց նորածին զաւկին «Բիւրակ»ի եւ կը խնդրեն իրենց բոլոր բարեկամներէն որ հաճին ներկայ գտնուիլ մկրտութեան որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ կիրակի 28 Սեպտ. 1930ի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Café Benjonի սրահին մէջ։

Տէսին

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարիսի։ Մասն. լապօռաթուառ։ Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12։*

Եթէ կ'ուզէք ձեր կօշիկները նորոգել տալ աժան լաւ եւ դիմացկուն կերպով. ԳՐԵՑԷՔ Hampsonի, 94 Bld. Rochechouart, Paris (18e). որ ձեր բնակարանէն պիտի առնէ ու նորոգուած պիտի վերադարձնէ։

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ ՔԼԱՄԱՌԻ ՄԷՋ

Շոգեկառքի եւ հանրակառքի կայարաններուն մօտ

Արեւոտ եւ լուսաւոր դիրք։ երեք սենեակ, ճաշասրահ, խոհանոց, Cabinet de Toilette, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, կեդրոնական ջեռուցիչ եւ հեռաձայն։ դիմել ամէն օր՝ 27 Rue Lazare Carnot, Clamart.

SEULE AGANCE EXCLUSIVE EN FRANCE

ՀԱՅԵՐԷՆ
ՅՈՒՆԱՐԷՆ
ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

"La Voix de son Maître" — Columbia — POLYDOR REGISTERED TRADE MARK

20 ՖՐ. 20 ՖՐ.

H. ARTINIAN, 26 28 rue Lessage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85

Մեր փլաքներու ճոխ մթերանոցին մէջ կը գտնուին նաեւ ամէն վաճառանիշէ ֆոներ,— DECCA, COLUMBIA, PATHÉ, POLYDOR, NIRONA, DIAMOND, *եւն.։ Գիները՝ 120, 180, 300, 450, 525, 750, 800, 1000 եւ մինչեւ 2,800 ֆր. Նպարեղէններուն լաւը, ժողովրդ. գիներով։ Բաց է ամէն օր։*

ԴԵՐԱՍԱՆ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ս... Շաբի մէջ, (84 Րիւ Շաբ)։ Կը ներկայացուի

ԲՈՌԸ *կամ* ՍԷՐ ԵՒ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կը մասնակցի Մարսիլահայ Դրամաթիկ Ստուտիայի ... Տոմսերու գիները ժողովրդական

ԶԻՒԱՆԴՆԵՐ

Կատարեալ վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ բժիշկ... րուն, 123 Boul. Sébast... մէթ. Սէն Տընի, Ռէօմիւր ... ներական ախտեր, ջերմամիզ... թիւն սուր եւ հինցած, անկ... ղութիւն, ֆրանկախտ, ար... մորթի հիւանդութիւններ, ... եան և մէզի քննութիւն, ... կոկորդի եւ ականջի ... Դարմ. ելեկտրականութեամբ ... ռէօնթկէնեան եւ անդրմանիշ... կագոյն ճառագայթներով։ ... հրդակց. ամէն օր 9-12 եւ 2... Կիր. 9 12։ Ռուսերէն կը խօս...

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 38—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

RESTAURANT & CASINO PRINKIPO

VERTANÈS MAHDJOUBIAN

24 Rue des Carmes, Paris (5) Մէթրօ՝ Place Maubert

Խնամքով պատրաստուած արեւելեան և եւրոպական ամէն տեսակ կերակուրներ ամէն ժամ։ Իրիկունները Արեւելեան նուագ։

Այցելեցէք, համոզուելու համար։ Հարսնիքի, ժողովներու, հաւաքոյթներու եւայլնի համար տրամադրելի սրահ։

Ուշադրութիւն

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԴ պահպանէ լաւ ուտելով։ Անարատ սնունդ առնելու, ճաշելու վայելքն ստանալու եւ չխաբուելու համար կերակուրներու այլանդակութիւններէն պէտք է ... ճաշել միայն ճաշարան

COSMOPOL

20 Rue Rodier PARIS (9)

Որ մաքուր պատրաստութեամբ եւ անթերի սպասարկութեամբ գոհ կը ձգէ բոլոր այցելողները։

COSMOPOL միակն է որ կը գործածէ զուտ կարագ ... Թարմ ոչխարի միս իր արեւելեան համեղ կերակուրներուն

Արեւելեան նուագ քանոնի Նասիպի խումբին կողմէ

L'ՈՒՆԻՕՆ ՐԱՓԻՏ ՓՐԷՍ

Պ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

21 Րիւ Քէսըրի 21, ՄԱՐՍԷՅԼ
Օթէլ Տիէօի հիւանդանոցին մօտ

Նրբաճաշակ արանց եւ կանանց համար բացած եմ ներկարարի խանութ մը, ուր կը մաքրենք եւ կը ներկենք զգեստեղէններ։ Մաքրել եւ արդուկել 18 ֆրանք։ Այցելեցէք եւ գոհ պիտի մնաք։

ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

Ստիպողական մեկնումի պատճառաւ ծախու է դերձակի ... նութ մը որ ունի բնակութեան յարմար սենեակ մը եւ բակէն ... տուելու իրաւունք՝ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Պայմ՝ 6 ... վարձք՝ տարեկան 3000 ֆրանք։ իրաւունք կայ ուրիշ գործով ... դելու (բացի նպարավաճառութենէ)։

Մանրամասնութիւններու համար դիմել Ն. Մուրատեանի ... Rue Pelleport, Մէթրօ Pelleport.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Միշտ ունենալու համար ապուխտի եւ երշիկի ընտիր համեղը եւ մաքուրը, դիմեցէք ուղղակի հանրածանօթ պուխտագործ եւ ապուխտավաճառ

HAIG MARACHLIANի

Fabrique des salaisons Orientales
16 Rue des Hortensias St. Just. MARSEILLE

որ իր յարգելի յաճախորդներուն դիւրութիւն տալու համար բացած է նաեւ մթերանոց մը (կայարանին մօտ) 55 Rue des Petites Maries MARSEILLE.

Կ'ընդունի ապսպրանքներ ամէն երկիրներէ, մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ եւ կ'ուղարկէ կատարեալ ճշտապահութեամբ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
28
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1930

28 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1377

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԲԱՐՁՐԱՑԻ՛Ր, ԲԱՐՁՐԱՑՈ՛ՒՐ»

Պատրն-Փաուըլ, մեծ հիմնադիրը սկաուտական շարժման, իր հիացումը կը յայտնէր հայերէն երկու կարճ, բայց լեցուն բառերուն առթիւ, գտնելով որ «Բարձրացի՛ր, բարձրացուր»ը նշանաբան մըն է, որ բոլոր աշխարհի սկաուտներուն պիտի պատշաճէր»։

Հայ երիտասարդութիւնը, հեռու աշխարհի բարիքներէն, կտրուած՝ քաղաքակրութեան մեծ շարժումներէն եւ շրջապատուած հայկական խաժամուժով, ազնիւ ու գերագոյն ճիգ մը կ'ընէր փարելով «Բարձրացի՛ր, բարձրացո՛ւր» սփոփարար շարժումին, այնատեն, երբ զարհուրելի ճղակոտորումէ մը յետոյ, հազիւ քովէ քով եկած էր մեր ժողովուրդը։

Ու նշանաբանը ինքնաբուխ էր, հայ երիտասարդութեան հոգիի խորերէն կը բխէր։ Անդունդին մինչեւ յատակը ինկած ու տրորուած ժողովուրդի մը պոռթկումը կայ սա կոչին մէջ, որ ձայն կու տայ բոլոր տեսակի զգետնածներուն ԲԱՐՁՐԱՆԱԼ։ Հզօր այդ ճիգէն յետոյ, կու գայ նոյնքան բարոյական ու նոյնքան հաւատաւոր միւս թելադրանքը՝ հաւաքականութեան փրկութեան համար, — ԲԱՐՁՐԱՑՈ՛ՒՐ...։

Հաւաքական ու ընկերական ջերմ մթնոլորտի շունչն է որ այս նշանաբանի շուրջ մարմին կ'առնէր եւ սերունդ մը կը յանձնէր հայ ժողովուրդին։

Նոր դժբախտութիւններ եկան ու վերջ տուին յուսատու այս շարժումին։ Սակայն արդար ու առողջ ցանքը պտուղներ տուաւ. ու այսօր, ցրուած հայութիւնը ամէն տեղ դալար երիտասարդութիւն մը ունի, որ իր մարմնի եւ հոգիի առողջութեան համար հայ արիներուն եւ մարզիկներուն շուրջ հաւաքուած է։ Պատանեկան խանդով մը իր շրջապատի ժխորէն կը յառնի եւ բարոյական կորովով մը կ'ուզէ բարձրանալ, ու կ'ուզէ բարձրացնել։

Եւ մանաւանդ մեր ժողովուրդը, մանաւանդ մեր մանուկները որքա՛ն պէտք ունին զօրաւոր բարոյականի մը, որ առողջ մարմնի մը եւ առողջ հոգիի մը պիտի տանի մեր երիտասարդութիւնը։

Փոքր, բայց խանդավառ շարժում մը, ահա, քանի մը տարիներէ ի վեր իր հետապնդող շունչը կը բերէ գաղութներուն սկաուտական եւ մարզական հանդէսներով եւ ցոյցերով, որոնց ետին մրջնային եւ գնահատելի աշխատանք մը կայ, որ տեւական է եւ կոչուած է նորահաս հայութիւնը կերտելու, նախ որպէս ՄԱՐԴ՝ առողջ բարոյականով, առողջ ֆիզիքականով։ Ու ապա, զուգընթաց այս բոլորին, ազգային ոգին է որ իր թիւրեղութեամբ պիտի տեղաւորուի այս մաքրամաքուր անօթին մէջ։

Կուսակցական պայքարներէն և հաշիւներէն հեռու, նիւթական ձեռնարկներէ զերծ այս շարժումը համազգային համակրանքի եւ քաջալերութեան առարկայ պիտի դառնայ։ Երիտասարդ սերունդի խանդավառութիւնը պէտք է արձանագ գտնէ բոլորին սրտին մէջ, եւ այս ընդհանուր գուրգուրանքէն քաջալերուած՝ նոր սերունդի կազմակերպութիւնը կրնայ դառնալ փրկարար ազդակ մը մեր ժողովուրդի բարձրացման։

Այսօր, Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան մարզատօնն է, ուր Փարիզի հայութիւնը պիտի տեսնէ կազմակերպուած ու կարգապահ երիտասարդութիւն մը, որ վաղուան հայութիւնն է, որ անձման ճիգ մը կը թափէ բարձրանալու եւ իր հետ բարձրացնելու երիտասարդ բազմութիւնները։

Փարիզի հայութիւնը խուռներամ պէտք է ներկայանայ այս մարզատօնին, պահ մը իր ինքնավստահութիւնը գտնելու համար։

Մեր անվերապահ համակրանքը հայ երիտասարդութեան այս գմայլելի կազմակերպութեանց հետն է, ըլլայ այն Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որ մեծ պարտականութեան մը լծուած է, ըլլայ Հայ Արիներու Միութիւնը, թէ Հայ Սկաուտներու Միութիւնը, միացած իրարու, կամ անջատ իրարմէ։ Մեր համակրանքն իրարու կ'երթայ, որովհետեւ անոնք կը դիմեն դէպի բարոյական անկախութիւն մը եւ պատանեկան անսպառ եռանդով՝ մեր անշարժ իրականութենէն վեր կը բարձրացնեն նոր սերունդը։

Ու այս գործին մէջ կազ ու կռիւը տեղ չունի։ Բարձրացողի ետեւէն քաշել, իսկ բարձրացնողի ձեռքը կաշկանդելը ոճիր է։ Այս սկզբունքով, բոլորն ալ թեւ պիտի տան շարժումին, առանց երիտասարդական պարզասրտութիւնը խաթարելու հայկական անհամերաշխութեամբ։

Վարժուինք, գոնէ, այս գործը հայկական հարցին չափ ծանօթ խնդիր մը չդարձնելու։

Ուրախալի եւ ծափահարելի է, որ այսօր, մարզական եւ սկաուտական շարժման նուիրուած Միութիւնները, առանց արդար վէճերու, նուիրուած են իրենց շինարար աշխատանքին։ Կարեւորը այս աշխատանքն է։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզատօնն այդ աշխատանքի լաւագոյն արդիւնքն է։

Կ. Ս.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

"ԱՆԱԹՈՒՐՔԱ,, ՃԱԽԵՃՏԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ
ԸՍՄԷԹ ԻՆԿԱՒ, ԿԵՑՑԷ՛ ԸՍՄԷԹ

Նախապէս տրուած որոշումներու գործադրութիւնը կէտ առ կէտ կը հետապնդուի Նասրէտտին Հօճայի պատմական ու պատուական հայրենիքին մէջ։ Հանրապետութեան Նախագահը Կազի Քէմալ խորհրդակցելէ յետոյ քաղաքական ու խորհրդարանական անձնաւորութեանց հետ, յարմար դատեց Թուրք դահլիճի կազմութեան հոգը կրկին յանձնել Ըսմէթի։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԻՍՏԸ

Թուրք Խորհրդարանի առջի օրուան նիստը, զաւեշտական բացառիկ կարեւորութիւն մը ստացաւ, Կիւմիւշխանէէն՝ կառավարական հրամանով երեսփոխան ընտրուած՝ Ֆէթհիի ներկայութեան շնորհիւ։

Ֆէթհիի ընտրութեան վաւերացումէն յետոյ, Ազգ. Ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց օրէնք մը, որ իրաւունք կու տայ կառավարութեան՝ թղթադրամի պահեստէն վերցնելու անհրաժեշտ գումարը, եւ զայն յատկացնելու թրքական դրամի արժէքի պահպանման, պայմանաւ որ այդ գումարը ծառայէ գնելու օտար դրամներ։

Ֆէթհի եւս քուէարկեց օրէնքը, ցաւ յայտնելով որ այդ որոշումը եւ անոր գործադրութիւնը շատ ուշ մնացած են։

Եւ որովհետեւ Թուրք դահլիճը նոյն օրն իսկ, երեկոյին պիտի ներկայացնէր իր հրաժարականը, Ֆէթհի պէյ յայտնեց թէ կառավարութեան քաղաքականութեան մասին իր հարցապնդումը կը յետաձգէ շաբաթ օրուան (երէկ) երբ նոր դահլիճը կազմուած կ'ըլլայ եւ Խորհրդարանին կը ներկայանայ պարզելու իր գործունէութեան ծրագիրը։

Ըսմէթ փաշայի ճառը

Թոնրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, որ բացուեցաւ սեպտ. 22ին, դիւանական գործողութիւններէն յետոյ, Ըսմէթ փաշա խօսք առնելով ըսաւ թէ Ազգ. Մեծ Ժողովը հրաւիրուած է միջոցներ ձեռք առնելու ազգային դրամի արժէքի մասին։ Պէտք եղածէն աւելի օտար դրամ լեցուած ըլլալով հրապարակը, թրքական դրամը չի բաւեր պէտքին եւ կրնայ բարձրանալ։ Հետեւաբար, պէտք է միջոցներ խորհիլ։

Վարչապետը յետոյ յայտնեց թէ բացատրութիւններ պիտի տայ այս մասին, երբ իր առաջարկուած օրինագիծը քննուի յանձնաժողովին կողմէ եւ ժողովին մէջ վիճաբանութեան դրուի։

Յետոյ կարդացուեցաւ Ճէմալ Հիւսնիւ պէյի հրաժարականը եւ որոշուեցաւ նոր ընտրութեան հրահանգ տալ Կիւմիւշհանէ։

Ասկէ վերջ Ըսմէթ փաշա կրկին բեմ ելաւ եւ բացատրութիւններ տուաւ Արարատի դէպքերուն շուրջ։ «Արտասահմանի գրգռիչները առենը եկած սեպեցին ըմբոստութիւն յարուցանելու, որովհետեւ մէկ կողմէ երկաթուղին դեռ սահմանը հասած չէ, իսկ միւս կողմէ Արարատի մէջ դեռ աւազակներ կային»։

Յիշելէ յետոյ Զիլանի դէպքը, ինչպէս նաեւ Իրաքէն ու Սուրիայէն կատարուած յարձակումները, վարչապետը գոհունակութեամբ շեշտեց թէ բոլոր հարեւան երկիրները բարեացակամ շարժեցան եւ երես չտուին աւազակներուն։ Նոյնպէս դրուատիքով յիշեց Արճէշի, Վանի, Ալճավազի եւ Ախլաթի ժողովուրդին ցոյց տուած հերոսութիւնը։ «Իսկ այն թշուառականները որոնք աւազակներուն միացան, կրեցին իրենց պատիժը»։

Անցնելով Արարատի գործողութեանց, Ըսմէթ փաշա յայտնեց որ անհրաժեշտ էր մաքրագործումը, որովհետեւ այդ շրջանին մէջ տէրէպէյլիութիւն կը տիրէր, եւ կարելի չէր հանդուրժել այս վիճակին։ Արարատի գործողութիւնները շուտով վերջացան, շնորհիւ բանակին հերոսական ճիգերուն։

Զեմ արհամարհեր, ըսաւ, մեր վնասները։ Նահատակներ տուինք եւ կարգ մը տեղեր վառուեցան ու քանդուեցան։ Բայց արդիւնքը անհամեմատ աւելի մեծ է։ Այս առթիւ յարգանքով կ'ողջունեմ մեր նահատակ զաւակներուն յիշատակը։

Ըսմէթ փաշայի խմբակը

Էնկիւրիի մէջ շրջող զրոյցներու համաձայն, Խալքի մտաւորական անդամներէն ոմանք նոր եւ ուժեղ խմբակ մը պիտի կազմեն Ըսմէթ փաշայի շուրջ։

Նոր խմբակը կ'ուզէ կառավարական կուսակցութիւն մը կազմել, ինչպէս կայ Գերմանիոյ մէջ, եւ կամ աշխատիլ որ Խալքը այդ ձեւին վերածուի։

Կարգ մը երեսփոխաններու պիտի առաջարկուի հեռանալ Խալքէն։ Յայտնի չէ թէ որոնք են այդ երեսփոխանները։

Պերլինի ռուս դեսպանը

Պերլինեան թերթ մը կ'իմանայ թէ խորհրդային իշխանութիւնը գերման կառավարութեան հաւանութիւնն ուզեց նշանակելու համար Պերլինի բոլշեւիկ դեսպան Կրէստինսկիի յաջորդը։ Մոսկուա, կ'ըսուի թէ՝ Պերլինի դեսպան նշանակած է է Լ. Շէնչուք, ցարդ տնտեսական փոխ. գործավար եւ նախապէս Լոնտոնի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութեան պետ։

Պոլշեւիկները Յունաստանի մէջ

Աթէնքի խորհրդային դեսպանը այցելութիւն տուաւ յոյն արտաքին Նախարարութեան եւ իր կառավարութեան գանգատները յայտնեց՝ Ռուսիոյ ներքին կացութեան մասին՝ յունական մամուլի մէջ երեւցած կարգ մը տեղեկութիւններու առթիւ։ Նախարարութիւնը պատասխանեց թէ չէր կրնար միջամտել այդ խնդրին, մանաւանդ այն գլխաւոր պատճառով որ Ռուսիայէն տրուած լուրերը խառնակ են եւ յաճախ, իրականութեան չեն համապատասխաներ։

Հնդկական նոր խռովութիւններ

Պոմպէյէն 60 քիլոմեդրի չափ հեռու, Փանսալի մէջ, ամբոխը կռուի բռնուեցաւ ոստիկանութեան հետ։ 17 սպանեալներ կան։ Հինգ հազարի չափ բազմութիւն մը յարձակում գործեց ոստիկանական փոքր ջոկատի մը վրայ. կռուի պահուն, տեղին դատաւորն ալ սպաննուեցաւ։ Ասոր վրայ, ոստիկանութիւնը կրկին կրակ բացաւ եւ սպաննեց 15 հոգի ու վիրաւորեց յիսուն հոգի։

Պոմպէյի մէջ եւս, խառնակութիւն ծագեցաւ առջի օր, իսլամներու եւ ազգայնական Հնդիկներու միջեւ։ Այս վերջինները, որ ցոյց կը կատարէին Լոնտոնի մէջ գումարուելիք անգլեւհնդկական խորհրդաժողովին դէմ, գէշ ընդունելութիւն գտան եւ անոնցմէ 25 հոգիներ վիրաւորուեցան։ Ոստիկանութիւնը բերերով յարձակում գործեց իսլամ ամբոխին վրայ, օգնելու համար որ ազգայնականները ազատին։

Անգլիոյ կայսերական խորհրդաժողովը

Կայսերական խորհրդաժողովի բացումը պիտի կատարուի Լոնտոնի մէջ, չորեքշաբթի օր։ Օրակարգը որ չափազանց խճողուած է, երեք գլխաւոր նիւթեր կը բովանդակէ, ներքին՝ միջպետական յարաբերութիւններ, կայսրութեան արտաքին քաղաքականութիւնը եւ տնտեսական հարցեր, որոնց կարգին, որոշումներ պիտի տրուին ներքին եւ արտաքին առեւտուրի, Անգլիոյ կառավարութեան մաքսային պաշտպանողական ծրագրին, գիներու կայունացման, կայսրութեան զանազան երկիրներու միջեւ, առեւտրական եւ տնտեսական յարաբերութեանց մասին։

«Պողպատեայ Սաղաւարտ»ներու ցոյցը

«Պողպատեայ Սաղաւարտ»ները ցոյցեր կատարեցին Պերլինի երեք գլխաւոր թաղերուն մէջ։ Իրենց իսկ յայտարարութեամբ, ցոյցերուն նպատակն էր նոր անդամներ գրաւել եւ Պերլինի ժողովուրդին ցոյց տալ «կռուելու իրենց կամքը»։

Ըստ սովորութեան, այս ցոյցերը կատարուեցան փողոցէ փողոց տողանցքով, սրինգներով եւ դրօշներով։ «Պողպատեայ» շարքերը՝ մօտ 5000 հոգի հաւաքուեցան Սթատիոմի մօտերը, ուր հազարապետ մը աչքէ անցուց զիրենք, բազմաթիւ հանդիսատեսներու ներկայութեան, որմէ յետոյ, կրկին, անոնք հանդիսաւոր կերպով շրջեցան Պերլինի նոր թաղերը, իրենց անցքի վայրերուն մէջ, բազմաթիւ տուներ պարզեր էին կայսերական գոյնով դրօշներ։

Քաղաքական կատարեալ տագնապի մէջ
ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՆԵՏՈՒԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԳԻՐԿԸ

Հակառակ իրթրքասէր ծանօթ հակումներուն, «Ժուռնալ»ի քաղաքական աշխատակիցը՝ անդրադառնալով Թուրքեւռուս յարաբերութիւններուն, կը գրէ, երէկի թիւին մէջ.—

Այլեւս, շատ զարմանալու բան չկայ, սակայն, հասարակ գործ մը չէ տեսնել հրաժարած կառավարութեան մը արտաքին Նախարարը, որ պաշտօնական այցելութիւն մը տալու կ'երթայ օտար մայրաքաղաք մը եւ հոն, կը նուիրուի քաղաքական յատկանշական արտայայտութիւններու։ Այս է որ իսկապէս տեղի կ'ունենայ Մոսկուայի մէջ, ուր Թեվֆիք Րիւշտի կը գովաբանէ Թուրքեւխորհրդային դաշնակցութիւնը, այն պահուն իսկ երբ իր կառավարութեան պետը՝ Ըսմէթ կը ներկայացնէ նախարարութեան հրաժարականը։

Թող մեզ չըսեն թէ այս կացութիւնը դիպուածի պարզ արդիւնք մըն է։ Թուրք արտաքին նախարարին ճամբորդութիւնը որոշուած էր աւելի քան երկու ամիս առաջ, իր խորհրդային պաշտօնակցին Գարախանի Էնկիւրի տուած այցելութեան պահուն։ Բոլորովին ճիշդ է ուրեմն թէ առաջուց կազմուած յայտագրի մըն է որ կը պատասխանէ։

Միայն թէ փոքր մանրամասնութիւն մը կը մոռնան,— այն որ թէեւ երկու ամիս առաջ խօսքը չէր ըլլար թրքական տագնապի մը, բայց ան, զօրութեամբ երեւան եկած էր Րիւշտիի Մոսկուա մտնումէն առաջ, եւ պաշտօնական դարձած էր, երբ դեռ Րիւշտի չէր որոշած չափազանց յստակ յայտարարութիւններ ընել Թուրքխորհրդային դաշնակցութեան մասին։

Ի՞նչ, պիտի ըսէք, ատոնք պարզ անհատի մը խօսքերն են։

Պարագան՝ բնաւ այդպէս չէ սակայն։ Նոյնիսկ հրաժարած՝ արտաքին Նախարարը կը մնայ Թուրք պետութեան ներկայացուցիչը։ Ան պետ մը ունի, որուն դիրքը, ծգենք որ, ներկայիս, բաւական երկդիմի է։ Իրօք, ի՞նչ կ'ուզէ Մուսթաֆա Քէմալ, իշխանութեան գլուխը պահել Խա՞լքը որուն հիմնադիրն եղաւ եւ որուն պետը ըլլալ կը հաւակնի, թէ մրցակից կուսակցութիւն մը մըտցնել։ Շարունակե՞լ կ'ուզէ քանի մը տարիներէ իվեր հետապնդուած քաղաքականութիւնը, որ Թուրքիան կը պահէ եւրոպայէն դուրս, բայց դաշնակից խորհուրդներուն, թէ ձեւ փոխել։ Ամէն պարագայի մէջ, այլանդակ եղանակ մըն է նոր դարագլուխ մը բանալ՝ Մոսկուայի մէջ եղածին նման ցոյցեր կատարելով, առանց խօսելու թէ՝ այդ ցոյցերը զարմանալի պատրաստութիւն մըն են եւրոպական դաշնակցութեան։

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՁԳԱՑԱՐԱՆՔՈՎ

Ժ·

ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Երբ Օպնա հասայ, արեւը մարը մտած էր արդէն։

Քաղաքին արեւելքէն կ'անցնի Արտէշ գետը։ Այնպէս որ քաղաքը կը վերջանայ գեղեցիկ դարատափովմը, բնականպատշգամ որ կը բացուի հրաշալի դաշտանկարի մը վրայ։ Զառիթափ ճամբայ մը, պատշգամին մէկ եզերքէն դէպի գետ կ'իջնէ օձապտոյտ ժապաւէն մը գծելով։

Բաւական իջայ վար այս ճամբէն։ Գլխուս վերեւ կը կախուին Օպնայի տուները։ Առջեւս, վարը, դեռ շատ վարը, Փոն տ'Օպնայի տուները կը փռուին կամ կը պտըտին գետին եզերքը։ Հեռուն դաշտերու եւ բլուրներու աղուոր տեսարան մը։

Տեսարանէն հմայուած, կանգ առի, ճամբուն քարէ պատնէշին վրայ բարձրացայ եւ ոտքերս միջոցին մէջ կախած'նստած պահ մը դիտեցի այդ հեռանկարը։

Ապահովաբար անձրեւ եկած էր երկու օր առաջ։ Այնքա՜ն մաքուր, այնքա՜ն կանանչ էին ծառերն ու մարգագետինները։ Օդը զով ու զօրացուցիչ։ Պայուսակէս հանեցի ողկոյզ մը խաղող, եւ հատիկ հատիկ կերայ ի փառս այս աղուոր տեսարանին։ Ոտքերուս տակ կը մռէր ու կը զողզղար խաթուն թթենի մը։ Երկու մանարաններ, ճիշդ գետին եզերքը, բաղերու պէս կ'աղմկէին ու կը ճչային։

Երիտասարդ մը, թեւը աղջկան մը տուած, վեր կը բարձրանար ճամբէն, լուռ եւ յոգնած երեւոյթով մը։ Շատ նայեցան վրաս, գոս-գոճամամն տըղայ՝ ճամբուն պատին վրայ նստեր եմ, չէ՞։ Երիտասարդը իր միտքին մէջէն ըսաւ, որ օտարական եմ, աղջիկն ալ նոյնպէս ըսաւ որ Ամերիկացի եմ։ Ես ալ իմ միտքիս մէջէն պատասխանեցի, որ Ամերիկացի չեմ, միայն ակնոցներս Ամերիկացի են։ Ցետոյ երկար բարակ հասկցուցի, թէ ես Ամերիկացիները չեմ սիրեր, բայց աղջիկն ու երիտասարդը հեռացած էին արդէն։ Ես ալ ինքզինքիս հետ խօսելով, եպիսկոպոսի քալուածքով վար իջայ զառիթափէն։

Այժմ երկու հայ երիտասարդներ, որոնք Թուրքերէն կը խօսին, զիս կ'առաջնորդեն մանարանը, ուր կ'աշխատի ծանօթ որբուհի մը։ Ուսցանք կամուրջէն։ Գետին ջուրը ցամքեր ցամքեր՝ մէկ կողմ էր քաշուեր, աղիքի մը նման բարակ։

Երբ մանարան հասանք, յամր անձրեւ մը սկսաւ ծակծկել գըլխուրկս։ Պարտէզին մէջ հայ մանուկները ծառէ ծառ կը վազէին, մէկը Ֆրանսերէն կը խօսէր, միւսը Թուրքերէն եւ ուրիշ մը հայերէն։

Գետնայարկը հսկայ սրահ մը։ Մէկ անկիւնը խոհարարի հնոցներ, որոնց վրայ հակած են քանի մը հայ կիներ։ Մէկը սմբուկ կը տապկէ, միւսը միսի մը կտոր։ Եւ սաներ կան, որ գըմպըռ գըմպըռ կ'եփին։ Հեռուն, մէկ անկիւնը, նստարաններու վայ փունջ մը երախաներ, որ ուրախ ուրախ կը ծամեն։ Մեծ մասամբ Թրքախօս են կիները։ Էնկիւրիէն ու շրջակայքէն։ Կը բարձրանանք Պոլսեցի կնոջ մը սենեակը։ Համեստ կարուհի մը, քոյրը նոր է մեռեր, մանարանին բանուորուհիներէն։ Հիւծախտը, ա՛խ, հիւծախտը։ Հիմա քրոջ տղան է, որ կ'աշխատի մանարանին մէջ։ Էհ, կ'ապրուին, տխո՛ւր են բայց քաջ։ Մաքուր ու կոկիկ սենեակ։ Խոնաւ է, կ'ըսէ ու կը գանգատի։ Բարուկիր շէնք մը։ Յօդացաւի վախ։ Շա՛տ էին, շա՛տ, այստեղի Հայերը։ Հետզհետէ ցրուեցան, ուրիշ տեղ գացին աշխատելու։ Ի՞նչ ընեն, ամառն է օրավարձը այստեղ, երկու խոշոր մանարանները ժամանակ մը միայն հայ բանուորներ կ'աշխատցնէին։ Մանուկները Ֆրանսական վարժարան կ'երթան։ Եթէ հայ վարժապետ մը ըլլար, այս շէնքին մէջ սրահ մը կուտար գործատէրը և մեր մանուկները հայերէն ալ կը սորվէին։ Ո՞վ պիտի խորհի։ «Ազգը»։ Ընդմիջե՞մ արդեօք, այդ չակերտաւոր ազգին մարը —մամուկը լացնե՞մ հիմա։ Մտիկ կ'ընեմ։ Պզտիկները ա՛յսպէս կը կորսուին (ձուլում), մեծերը ա՛յնպէս (հիւծախտ)։ Այո՛, զառիթափն ի վար կը գլորինք, եւ ...Բարեգործականը անդին լի՜րա՛ կը համրէ, լիրա՜...։ Սեռնականները «ազգ»ին դրամը կը յատկացնեն Պաղեստինը շէնցնելու եւ Իսրայէլի ժողովուրդը հաւաքելու։ Մե՞նք, ո՞վ որի, բարեկա՛մ։ Անգամ մը դուն ալ այս գաւառներէն անցիր, տե՛ս հայկական թշուառութիւնը եւ եթէ կրնաս... մի՛ հայհոյեր ո-րո՞ւ որ հանդիպիս, սա մեծեբէ՛ն։

Երրորդ յարկն ենք։ Որբուհիի մը սենեակը։ Մաքուր ու լուսաւէտ։ Ի՞նչ աղուոր է տեսարանը։ Անձրեւը դադրած է եւ երկինքը պայծառ։ Աստղեր կը պլպլան հիմա։ Եւ աստղերուն լոյսով բնանկարը ճերմկած։

Քահանան բերին։ Տէրունի, խոնարհ Հայ մը։ Բիչ մը ծանր կը լսէ։ Չեմ յաջողիր ստանալ պատասխանն իմ հարցումներուս։ Ան ուրիշ բան կը պատմէ։ Եւ շարունակ կը խօսի։ Ամէն ծերունի հայ քահանայի պէս՝ նախ իր կեանքը, իր մեծագործութիւնները։ Արդարեւ լեցուն կեանք մըն է ապրած այս ծերունին։ Ինծի ցոյց կուտայ ինք՞ զինքը... Կիլիկիոյ կռիւներուն մէջ։ Զինուոր քահանայ մըն է։ Զէնք գործածե՛լ գիտէ։ Կեցցէ՛։ Պատուհանին տակ կը գտնուի «եկեղեցին»։ Պարտէզին մէջ առանձին սրահ մըն է։ Գործատէրը տուած է աղօթքի համար։ Ամէն իրիկուն քահանան ժամ կ'ընէ այնտեղ։ Տէրունի կիներ մըմռուն շրթներով կ'ընկերանան տէրտէրին աղօթքին։ Բարոզ կուտայ քահանան եւ ինծի կը հաւաստէ թէ հրաշալի քարոզ կը խօսի։ Ափսո՜ս... Թուրքերէ։ Հայերէն կը հասկնայ, բայց լաւ չի կրնար խօսիլ։ Աւետարան, աղօթք հայերէն կը կարդայ ու կ'ըսէ, բայց քարոզը եւ խօսակցութիւնը՝ Թուրքերէն։

Պատահական հարցում մը կ'ընեմ։ Այսքան ժողովուրդ ինչպէ՞ս կը կանչէ, զանգակ ունի՞ եկեղեցին։ Չէ՛, դրամ հաւաքելու երկու ափսէներ կան, քահանան ծնծղայի պէս ձեռքը կ'առնէ զանոնք, եւ եկեղեցիին դրան մէջ կանգնած՝ իրարու կը զարնէ, ճիշդ ինչպէս «փառք ի բարձունս» երգուած ատեն, տօնական օրերուն։ Ժողովուրդը ափսէներուն ձայնը լսելով, շալը գլխին կը զարնէ ու ժամ կ'երթայ։ Կը պատահի, որ քահանան դուռները եւ պարտէզները պտըտի՝ եկեղեցի կանչելու համար ժողովուրդը։ Բոլորն ալ գոհ են քահանայէն։

Ուշ գիշեր է արդէն։ Քահանան կը խօսի դեռ։ Ի՞նչ ընէ, ամէն օր մինակ է ու չի կրնար խօսիլ։ Կը հասկցնենք իրեն, որ «գործ» ունինք։ Որբերու ժողով։ Կը մեկնի ակամայ։

ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐԸ

Այս կողմերը եկած եմ երկու նպատակով։

1.— Տեսնելու համար բուժարաններուն միջնաբերդը, որ Փոն տ'Օպնան է։ Այդ մասին առանձին։

2.— Բննելու համար այս մասնաճիւղը, զոր որբուհիները կազմած են։

Վերջերս մամուլի մէջ քննադատութիւններ եղան Որբերու Միութեան դէմ։ Եւ ոմանք ինծի զանազան բաներ վերագրեցին։ Ըսին թէ գաղտնի կը գործեմ վախէս։ Ատիկա պատճառ մը եղաւ, որ քիչ մը... երեւամ, հակառակ փափաքիս։ Եւ ըսեմ թէ չկայ մէկը, որ կարենայ արգիլել զիս իմ շարժումներուս մէջ, ոչ սատանան, ոչ ալ խաւտանան։ Ես երբեք չեմ հետաքրքրուիր կուսակցական գործունէութեամբ։ Բայց Ռամկավարներու մէկ սխալին պատճառաւ, բացէ ի բաց Ռամկավարներու հակառակ դիրք մը պիտի բռնէ Ջ. Ե. Ո. Միութիւնը։ Բարեկամ մը զիս կը զգուշացնէ, ըսելով թէ այսպիսի պայքարները կրնան վարկաբեկել զիս։ Բայց բարեկամս չի գիտեր թէ ես իմ մէջս սարսափելի յեղափոխութիւն մը կատարած եմ, եւ հիմա չեմ հաւատար ոչ վարկաբեկութեան, ոչ համբաւին, ոչ ալ փառքին։ Ինչպէս մարզիկները իրենց ղնդերները կարծրացնելէ յետոյ, ուժ կը փորձեն ծունկի դէմ կոտրելով փայտ մը, այնպէս ալ ես իմ երիտասարդութեանս բոլոր կարելիութիւնները մարզելէ յետոյ, կը սիրեմ ուժս փորձել՝ հակառակորդ փնտռելով։ Ինքզինքս եմ կոտրեր թէ հակառակորդս, ոչ մէկ հոգ կը պատճառէ ինծի։ Երբեք վերջը չեմ խորհիր։ Այնքան ատեն որ Ջ. Ե. Ո. Միութիւնը ինծի կը վստահի, Ռամկավարները եւ մեր քննադատները իրենց կարգին կրնան վստահ ըլլալ թէ որբ երիտասարդութեան մէջ փճացուած է իրենց անունը։ Խելացին ան է, որ գիտէ թէ ի՞նչ կը նշանակէ զրկուիլ երիտասարդներէ եւ անոնց համակրանքէն։ Եւ այս՝ մինչեւ որ Ռամկավարները գիտնան գնահատել մեր Միութեան ազնիւ եւ պարկեշտ գործունէութիւնը։ Այս երիտասարդները բան մը չեն կորսնցներ, եթէ ռամկավար հարիւր հոգիէնոց վրաս գրէ կուսակցութիւնը շարունակէ իր խենթ պայքարը։

Մեր նպատակը եւ գործունէութիւնը ծանօթ են ամէնուն։ Ի՛նչ ճիգեր, ի՛նչ յոգնութիւններ։ Ահա մեր աշխատանքը։ Ջ. Ե. Ո. Միութիւնը երկու տեսակ մասնաճիւղեր ունի, կազմակերպչական եւ դաստիարակչական։ Կազմակերպչական մասնաճիւղեր ունին Մարսէյլը, Թուրը եւ Փոն տ'Օպնան։ Այսպիսի գործունէութիւններու ընթացքին, պէտք է շարժիլ ռազմավարական ձեւով։ Մարսէյլ դուռն է, ուրկէ Ֆրանսա կը մտնեն հայ որբերը։ Մեր հակառակորդները միշտ կ'աշխատին որ, առանց Ջ. Ե. Ո. Մ. տեղեկութեան, Ֆրանսա մտնեն հայ որբերը։ (Վերջերս Եգիպտոսէն գաղտնի որբեր բերին, կարծես չպիտի իմանայինք)։

Մարսէյլի մեր մասնաճիւղը լրտես մասնաճիւղ մըն է, որ պիտի հետեւի հասնող որբերուն կարաւանին։ Թուր հայ որբերու ցրուումին կեդրոնն է։ Անտեղ գետեղած ենք դիտող-մասնաճիւղ մը, որ պիտի հետեւի ագարակները ղրկուած որբերուն, պիտի հետազօտէ գիւղերը եւ ոչ մէկ որբի հետք պիտի կորսնցնէ։ Այս մասնաճիւղը ոչ մէկ ուրիշ գործ ունի։ Փոն տ'Օպնայի մասնաճիւղը բոլորովին տարբեր նպատակով է հիմնուած։ Արտէշի նահանգը կը գտնուին բազմաթիւ հայ որբուհիներ։ Միացնելով բոլոր այս որբուհիները, կազմեցինք Փոն տ'Օպնայի (ինչպէս վերջերս ժուռնալի մէջ) իգական մասնաճիւղ։ Ագարակներուն մէջ ինկած հայ որբերը կը գտնուին վտանգի մը առջեւ, — Ֆրանսացի աղջիկը կը փորձէ զիրենք։

Իգական (հայ որբուհիներու) մասնաճիւղեր կազմելով, մեր նպատակն եղաւ յարաբերութեան մէջ դնել բոլոր քոյր-եղբայր մասնաճիւղերը, որպէսզի ամուսնութիւնները կատարուին Հայը Հայուն հետ։ Ուրիշ նպատակ մը եւս, — Արտէշի մէջ չափազա՛նց տարածուած են բուժարանները։ Այսպէս ունինք բազմաթիւ որբուհիներ, որ գոհ գացած են այդ յիմար քարոզներուն, չեն ուզեր ամուսնանալ, որովհետեւ, ինչպէս կը յայտարարեն, ամուսնացած են... Քրիստոսի հետ։ Առանձին պիտի խօսիմ Արտէշի այդ բուժարաններուն մասին։

Գնահատելի՞ են այս աշխատանքները թէ ոչ։ Բայց պարոն հակառակորդներ, վերը տրուած կարգ մը տեղեկութիւններ կըրնաք թարգմանել եւ հաղորդել առ որ անկ է։ Առաջուընէ ըսենք որ չենք վախնար։ Մենք ընդունակ ենք անձնազոհութեան։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԶԱՄԲԻԼՖՐՈՇ

Այս խորագիրն ունի քրտական ժողովրդական վիպերգութիւն մը, զոր գրի առած են երկու քիւրտ ուսուցիչներ, Ամէնի Աւդալ եւ Հաջէյի Ջնդի։ (Հայերէնի թարգմանած է այս վերջինը եւ չափական ձեւը տուած՝ Նայիրի Զարեան)։ Վիպերգութիւնը երկար է։ Գրական Դիրքերումի խմբագրութիւնը ամբողջութեամբ հրատարակեց զայն իր վերջին 7րդ թիւին մէջ։

Վիպերգութիւնը նախ կը պատմէ թէ մեծ քաղաքի մը մէջ կ'ապրէր աղքատ մարդ մը, որ զամբիւղ կը շինէր (Զամբիլֆրոշ), եւ զամբիւղ ծախելով կ'ապրեցնէր իր կինն ու երկու զաւակները։ Օր մը, երբ քաղաքին փողոցներէն կ'անցնէր ու զամբիւղ կը ծախէր, քիւրտ ցեղապետին (միր) կինը, Բանի խաթուն, տեսաւ ու սիրահարեցաւ վրան։ Երգը կը պատմէ թէ Բանի խաթուն ձեռքին տակ ունէր քառասուն ծառայ (ջարի), քառասուն Քրտուհի իբրեւ նաժիշտ։ Բանի խաթուն հրաման կուտայ այդ Քրտուհիներուն, որ երթան կանչեն զամբիլֆրոշը։

Զամբի՛լֆրոշ, սիրո՛ւն ջահել,
Քո արհեստն է զամբիլ ծախել,
Եուսուֆի սէրն է քեզ վայել։

Զամբիլֆրոշ, զամբիլ բերում,
Ման ես տալիս փողոցներում,
Զամբլի գնով հաց ես տանում,
Քոլփաթիդ հետ ապրուստ անում։

Զամբի՛լֆրոշ, շիրի՛ն տղայ,
Արի՛ մեզ հետ, շնորհք արա՛,
Ուզում է քեզ տեսնել աղան,
Զամբիլ կ'առնի, ե՛կ, մի՛ դողա։

Աղքատ արհեստաւորը կը վախնայ որ խաղ մը կը խաղան այս աղջիկները եւ չուզեր մտնել մեծաւորին յարկը։

Զամբիլն ասաց.— Սիրո՛ւն ջարիք,
Աղէն տան չի, մի՛ չարչարիք,
Աղէն զամբլի չունի կարիք։

Բայց Քրդուհիները ճարպիկ են, կ'աշխատին համոզել..

Զամբի՛լ,դու խե՛ղճ երիտասարդ,
Զամբիլ շինող,ծախող դու մարդ,
Դու քաշում ես քոլփաթի դարդ։

Ե՛կ գնանք տուն, մի՛ յամառի,
Աղեն քեզ լաւ կը վճարի,
Զամբիլներդ կը ծախանի։

Եւ զամբիլֆրոշը խաբուեցաւ ու գնաց։ Նաժիշտները դուռը փակեցին, Ջահէլ տղան «զամբիլն ուսին». ներս մտցուցին, Բանի խաթունին սենեակը։ Խաթունը «մախմուր բարձերու մէջ» կը սպասէր անհամբեր։

Զամբիլն ասաւ.— Շիրի՛ն խաթուն,
Ես զամբիլ եմ շինում ծախում,
Թէ չես առնի, թող գնամ տուն,
Ճժեր ունեմ անկերուխում։

— Ջահէ՛լ, լսի՛ր, բաւական է,
Քեզ չբերի՝ զամբիլ գնեմ,
Ես քեզ բերի՝ որ քեզի հետ
Կեանքի ժամեր անցկացընեմ։

— Հէ՛յհէ՛յ, դու ինձ սիրող խաթուն,
Ես քոլփաթի հոգս եմ քաշում,
Քո պահանջը կեանք է մաշում։

— Զամբի՛լֆրոշ, դու խե՛ղճ տղայ,
Ե՛կ դու միրի անկողնու վրայ,
Միրի դայլան անուշ արա։

— Արի՛, ջահել, քէֆի վախտն է,
Սէրը կեանքի անմահ զարդն է,
Խաթունի սէր ցեղի բախտն է։

Զամբիլֆրոշը, դողը սրտին, կը մտածէ թէ ի՛նչ ընէ։ Ինք կուրմանջ է (ռամիկ Քիւրտ), կը վայլէ՞ որ խաթունին հետ սիրաբանութիւն ընէ։ Միրն իմանայ, կը մորթէ զինք, իր ճժերն ալ, իր խեղճ կինն ալ։ Ինչո՞ւ շիտակ ճամբայէն ծռի։

— Հէ՛յ, բարձրավիզ, մարմա՛ր խաթուն,
Անհա՛ս ես դուն ռամիկ մարդուն,
Միրի դայլան ինձ չի սազում։

— Զամբի՛լֆրոշ, խղճա եարիդ,
Թիկնի՛ր փափուկ տեղաշորին,
Խմենք մէկտեղ կեանքը շիրին։

— Չէ՛, իմ նըռան հասած խաթուն,
Դու քաղցր ես քան շաքար ու թուզ,
Բայց ինձ համար հարամ ես դուն։

Օ՛ֆ, հերիք է, խօսես, տղա՛յ,
Արի՛, պառկի՛ր, ես քիլ եղայ,
Խառնի՛ր, խառնի՛ր ծծերս ահա։

Զամբիլֆրոշը կը դիմադրէր տակաւին, մինչ կը հասնէր Բանի խաթունին համբերութիւնը։ Ի վերջոյ, երգը կ'ըսէ թէ «Բանի խաթուն չհամբերեց, ձեռը զարկաւ փարթամ դոշին, — Հանեց սիպտակ, սիրուն ծիծերն ու շանց տուաւ Զամբիլֆրոշին»։ Մա՛րդ է աղքատ երիտասարդն ալ, ու կը սարսռայ, անո՛ւշ անո՛ւշ կը ժպտի։ Համաձայնած է։ Բանի խաթունը, ուրախ զուարթ, ներս կը կանչէ նաժիշտները։

— Ջան ջարիներ,—ասաւ,—ելէք,
Հագէք սըրմա, ատլասեղէն,
Խելքի եկաւ յամառ տղէն,
Գովանդ բռնէք, ուրախ եղէք։

Տարա՛ւ է, չափազա՛նց ծարաւ է զամբիլֆրոշը։ Ջուր կ'ուզէ։ Նաժիշտները «շարբաթ» կը վազցնեն շրթներուն։ Բանի խաթունն ալ ջուր կ'երկարէ «միրի»ն թասով։ Զամբիլֆրոշը չէր կրնար խմել, կարծես կը խեղդուէր։ Վախը մտած էր սիրտը։ Եւ յանկարծ պատուհան վազեց, փողոց ցատկեց, փախաւ իր տունը։

Զամբելֆրոշն իր տուն եկաւ,
Թշւառ Ալէն շատ բարկացաւ,
— Ճժերի կերն ո՞ւր է, — ըսաւ.
—Կի՛ն մի խաթուն տեսայ խորոտ,
Զամբիլները առաւ զոռով,
Խէր չտեսնի նա իր օրով։
—Անսիրտ Զամբիլ, տանըդ սոված
Լաց են լինում երեխաներդ,
Դու քեզ համար սէր ես անում
Խալխի հարուստ խաթունի հետ։

Զամբիլֆրոշն ասաւ — Ալէ՛,
Ես լացուկոծն էրեց հոգիս,
Թոնիր վառի, թոնրի վրայ
Դիր խամ ջուրով լեցուն մի դիզ.
Բէլքի սոված էս երեխէք
Մի՛ կերպ խաբւեն, քնեն հանգիստ։

Եւ խեղճ կինը թոնիրին վրայ դրաւ կաւէ ամանով (դիզ) ջուր, միայն ջուր, որ եփեցաւ, եռաց գրգռաց, մինչեւ որ անօթի երախաները, սպասելէն յոգնած, քնացան։

Կէս գիշեր էր։

Զամբիլֆրոշը իր խրճիթին մէջ քոլփաթով (ընտանիք) քուն էր մտեր։ Բանի խաթունը կուգայ, կտուր կ'ելլէ եւ երդիքէն ներս կը մտնէ։ Սիրաթաթաւ սեւ աչքերով՝ կը փնտռէ զամբիլֆրոշը։ Մարդ է աղքատ երիտասարդն ալ, ու ձայն չի տար իր կնոջ։ Երկու սիրահարները «շաքարէ համբոյրներ»կը փոխանակեն։

Կարօտն առաւ, ելաւ տեղից,
Իր զառ, սրմա շորերն հագաւ,
Խօսք մէկ ըրաւ Զամբիլի հետ,
Ու գիշերով վերադարձաւ։

Առտուն քաղաքէն կը վերադառնայ ցեղապետը։

Սաստիկ տաք էր, «արեւն ասես շաղ էր տալիս բոց ու կրակ»։ Ցեղապետը կը խոկար պատշգամին մէջ։ Յանկարծ փողոցէն լսեց.

— Զամբի՛լ, զամբի՛լ...

Զամբիլֆրոշն էր, որ փողոցին մէջ զամբիւղ կը ծախէր։ Այդ պահուն խաթունին նաժիշտներէն մէկը մօտեցաւ ցեղապետին եւ ըսաւ.

— Ի՛մ միր, ի՛մ միր, ի՛մ փատիշահ,
Ի՛մ կեանքի տէր, ի՛մ գլխի մեծ,
Քո ամուսին Բանի խաթունն
Իր նամուսին դաւաճանեց,
Էդ զամբիլներ ծախողի հետ
Քո անկողինն ապականեց...։

Կը կատղի ցեղապետը, գոյնը կը թռչի երեսէն։ Կը կանչէ խոլամները եւ կը հրամայէ բռնել զամբիլֆրոշն ու նետել Ջնդանա-Բուզէն (ստորնապատ բանտ)։ Այնտեղ նետել կուտայ նաեւ Բանի խաթունը։ Խեղճերը կը սառին, կը դողդղան ու կը զոփզոփան։ Տաքնալու համար իրար կը դրկեն. Վեր... Ջապէս կուգայ ցեղապետը «ալ... քում արիւն, ձեռքին դանակ... Դրան առջեւ կը սպասեն խա... լամները։ Ցեղապետը իր սրա... դանակով կը կտրէ պատառ մը մը զամբիլֆրոշին ազդրէն. Բանի խաթունը, սարսափահար, կը ճչայ եւ ամուսինին վրայ կը յարձակի, կը խլէ դանակը։ Խա... լամները կը փախչին։ Բանի խաթուն, սրտապնդուած, կը յարձակի ամուսինին վրայ ու դանակի մէկ հարուածով կը պատռէ փորը եւ դուրս կը թափէ աղիքները։

Քանդեց ձեռի, ոտի շղթան,
Շուտ տուն տարաւ, վէրքը կապեց...

Զամբիլֆրոշի վէրքի վրայ
Սիրոյ անուշ արցունք թափեց...

Երբ խելքը գլուխը կուգայ... զամբիլֆրոշը կը խնդրէ որ փախչին այդ երկրէն, հեռանան, հեռու երկիր երթան, որովհետեւ ցեղապետը արիւնակից ազգականներ ունի, որոնք կրնան վրէժ լուծել։

Բանի խաթունն արագ արագ
Ժողվեց ոսկին ու զարդեղէն։
Ջալէի հետ քոչը բարձին,
Վրէն կապին պուճուր տղէն,
Հէնց էդ գիշեր ճամբայ ընկան
Որ գնան մի հեռու քաղաք,
Ուր չըլըսւի միրի անուն,
Ուր չեն իշխում միր ու աղա։

ԳՐԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԵՐ

ԱՆԿԱԽ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

Ցնտադարձ ակնարկ մը ա... ցած ժմեռուան վրայ իսկապէս շատ ալ յուսադրիչ չէ։Հայ կեան... քը Փարիզի մէջ որքան որ... կենդանութիւն ցոյց տուաւ... կայն հայ գրականութիւն եւ արուեստը համեմատաբար... չեղան ոչ թէ տրտադրութեան ... սակէտով, որուն տագնապը ... չզգացինք, (ընդհակառակն ... արտադրութիւն ունեցանք)։ ... այն շարժումին՝ որ ծնունդն է ... րող կենսունակութեան եւ ... գրական հասունութեան։

Քանի մը գրական պարբեր... թերթեր ունինք,սակայն ամէն... ալ անհատական ճիգերու կը... տին իրենց գոյութիւնը, ... կան որոշ հոսանքի մը, կամ ... բեր ձգտումներու եւ գաղա... րումներու ծնունդ չեն, ... զարտուղի եւ հակասական ... ձեւումներ կան անոնց դա... րումներուն մէջ։

Ամէն կողմէ հրամայ... պահանջ կայ «Հայ Գրողներու Ընկերութիւն» մը կազմելու ... րիզի մէջ, նման կովկասի ... եղածին որ պատերազմէն ... խոշոր դեր մը կատարած է ... սահայերու մէջ։

Աւելորդ է կրկնել որ ... մշակոյթի գետին վրայ ... հայ մտաւորականները ... շատ լաւ գիտեր հասկնալ եւ ... սին գործել եւ այդ ... ձեռնարկին յաջողութեան ... տել, կրնան, եթէ ուզեն ... իրենց ներսիդին կուտա... խելայեղ կիրքերը. ... մաքրագործուիլ, բիւրեղ... յարաճուն վտանգին դէմ որ ... սպառնայ հայ մտաւո... րուն դին։

«Հայ Գրողներու Ընկեր... թիւնը» դեր կրնայ ... գրական մարզերու մէջ, ... ծայ՛լ արժէքաւոր գործեր... րոնք կը մնան ձեռագիր ... մէջ դրամի չգոյութեան ... ճառաւ եւ «Հայ Գրողներու ... կերութիւնը» կրնայ ... նպաստաւոր միջոցներ ... այս ուղղութեամբ։ Նոր ... րութիւն եւ հաւատք ... երիտասարդ գրողներու ... արտադրելու եւ տպելու ... լաւագոյն ստեղծագործ...

...ը, օգնել հիւանդ երիտասարդներու որոնք տաղանդ ունին ... կը խամրին, օգնել եւ հին ...ակաւոր մտքի մշակներու ... հաւատացէք որ շատ կան, ձեր ...ծածէն աւելին։

...փորիզը դարձած է տեսակ մը ...աւորական կեդրոն գաղթա...կերու համար, Պոլիսն ալ մէջը ...ելով։ Եւ գաղութներու նոյն ...ն Ամերիկայի բոլոր երիտասար...թիւնը յուսալից եւ խանդա... աչքը միշ տնկած է, սակայն ...փոխնամ որ յուսախաբ ըլլան ...ող անտարբերութենէն, տե...ք մը եսական առանձնացում, ...ն ասոփձան որ մէկ կողմը ...րանայ միւս կողմի արժանի ...ղանդները եւ այս վարկաբեկ ...թենէն կը տուժէ եւ հայ ...ւեստը եւ հայ ժողովուրդը ...թէ չըսեմ եւ անոնք որ կոչուած ...ն ազգին ընտրանին կազմելու։

...նչյալ շաբթու, ինձ այցելեց ...ղտատէն եռանդուն պատանի ...ր քանի մը ամիս Լիբանանի ...ը Զահլէի մէջ անցուցած է ...արձակուրդի շրջանը, եւ պատ...եց թէ ի՜նչ յոյսերով եւ խան...ավառութեամբ կը հետեւին ...փրկչահայ որ եւ է շարժումի ...ւ իրենք ալ իրենց կարգին կ'ու...նեան գրական վիճաբանութիւն...եր, լուրջ հարցերու շուրջ դասա...ութիւններ, եւ յիսուն, վաթ...ուն տողքներ երգներով եւ ...պէս սարսուռներով յուսադրուած ...ւ եթէ գիտնան այդ խնձո...երը թէ փարիզ ո՞րքան աղ...ն է այդ տեսակէտով, հակա...ոյ որ ահագին թուով հայ մը...ւորականներ կ'ապրին եւ յա...ւթիւնները, այս չքնաղ մայ...քաղաքին մէջ։

Անցեալ տարի չունեցանք ... թատերական բեղուն ...բանք ոչ ալ նուագի կամ երա...ութեան հոգեպարար արտա...յտութիւններ, որոնք ըլլային ...ուած աշխատանքի մը ցայ...ն արդիւնքը։ Հագիւ պանդա...ն Նախանցեալ տարի մէջտեղ ...ւ եւրոպական իմաստով ե...չախումբ մը եւ մենք հը...ւ էինք, սակայն ոչինչ ըրինք ...խանդուն պահելու համար ...ւահետելու տեղ խստօրէն քն...ւեցինք, այս ալ մեր մէջ ...չուած snobismeն է եւ պստ...գրեան խռոված քաշուեցաւ։ ...էն ամէնէն մեծ գործունէու...ը ցոյց տուին մեր համակ...լի նկարիչները որովհետեւ մեր ...ղանդաւոր վրձինի վարպետները ...ծ ունին նաեւ օտարներու հետ։ ...այս տարի տեսնենք թէ հայ ...աւորական կեանքը ինչ կերպ

պիտի արժեցնէ ձմրան երեկոները։ «Ցառաջ», օրը օրին արձագանգը կ'ըլլայ եւ տեղեակ կը պահէ արուեստի որեւէ արտայայտութեան, թերեւս ես ալ այս ձմրան, առիթը ունենամ յաճախ հայ թատրոնի մասին գրելու, եւ արդէն հաճոյքով կը սպասեմ եղանակին բացումին։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

«Խորհ. Հայաստան» Թարգմանաբար կուտայ ճետեւեալ յօդուածը, զոր գրած է Ի. Կրուտի Մոսկուայի «Րաբոչի ի իսկուստվօ» թերթին մէջ։ Ուրիշ առթիւ մը «Սովետսկի Թէատր» թերթին քննադատէն գնահատական յօդուած մը Երեւանի պետական թատրոնին մասին.—

Այս թատրոնը գիտէ ուր է գնում, ինչի է ձգտում, ում համար է աշխատում։ Մոսկւայում ցուցադրուած չորս ներկայացումները—մի ամբողջ «գործունէութեան ծրագիր» են բեմական եւ հասարակական ձգտումների փայլուն, սպառիչ ցուցադրութեան։ Խորհրդային Հայաստանի թատրոնը քննադատօրէն տիրապետում է կլասիկ դրամատուրգիային, թէ հայ ինքնուրոյն եւ թէ միւս ժողովուրդների։ Աշխատում է տեղափոխել իր սեփական հողի վրայ իրենց թեմայով ամենահրատապ, քաղաքական տեսակէտից այժմէական խորհրդային պիէսները։

Հայ դրամատուրգ Գաբրիէլ Սունդուկեանի «Պէպօ» եւ «Խաթաբալա» կոմեդիաները ծաղրում են անցեալ դարու 60ական թուականների Թիֆլիսի (հայ) արհեստաւորների, վաճառականների եւ նրանց կանանց բարքերը։ Սունդուկեանը մեղմ հումորով ցոյց է տալիս ազգային բուրժուազիայի «թուլութիւնները», իսկ «խեղճերին» նա միայն համակրում է։ Բայց թատրոնն այս պիէսների բեմադրութեանը մօտեցել է ոչ որպէս պատմաբան, այլ որպէս յեղափոխական։ Թատրոնը չի ժխտում, այլ ծաղրում է, չի ծիծաղում, այլ պատժում է։ Նա չի «համակրում», այլ ամբողջովին անցնում է չքաւորի կողմը հարուստների դէմ մղած նրա պայքարում։ Նա չի «արձանագրում» փաստերը, այլ բացատրում է է դասակարգայնօրէն։

Սոցիալ բնութագրութիւնները, կարողանալով ընդգծել գործող անձանց սոցիալական բնոյթը, թատրոնը ժամանակակից կերպով է ներկայացրել հին կոմեդիաները՝ «Պէպօ»յում թատրոնը մերկացրել է ագահ, գիշատիչ, վաւաշոտ եւ ոճրագործ բուրժուազիայի նողկալի նեխւածութիւնը։ «Խաթաբալա»յում թատրոնը բուրժուազիային ցուցադրում է որպէս ժլատութեան, շահասիրութեան եւ կարիէրիզմի զզւելի մարմնացումների ժողովածու։ Ազգային թատրոնի համար, որ կոչւած է ցրելու շովինիստական թոյնի վերջին մնացորդները, կլասիկների նման մեկնաբանումը պարտաւորիչ է։

Նոյն չափով ճիշդ է եւ տեղին՝ թատրոնի մօտեցումը Եանովսկու «Ցասում»ի բեմադրութեանը։ Այս ժողովրդական պիէսը ոչ թէ պարզապէս թարգմանւել է, այլ վերափոխւել է եւ յարմարւել համապատասխան կոլեկտիվացման ճանապարհին դասակարգային սուր պայքար ապրող ժամանակից հայ գիւղի կենցաղային առանձնայատկութիւններին։ Այստեղ «Ցասում»ը հնչեց այլ կերպ, աւելի խոր, աւելի սուր։ Նա դարձաւ ագիտացիոն իսկական զէնք Հայաստանի պայմաններում։

Եթէ «Հրէ կամուրջ»ի բեմադրութիւնը թոյլատրելի է պակաս նշանակալից դէպք համարել թատրոնի ռէպէրտուարում, ապա «Եկամտաւոր պաշտօն»ը ըստ երեւոյթին պիտի հանդիսանայ մի օղակ թատրոնի ուսման մէջ, յետագայում նւաճելու համար այն մեթոդը, որից նա օգտւում է իր բոլոր աշխատանքների մէջ։ Այս մեթոդը նախօրօք նշել է հանգուցեալ Վախթանգովը «սուրբ Անտոնիոսի հրաշքի» բեմադրութեան երկրորդ վարիանտում։ Այդ ոչնչացնող ծաղր է պիէսի հերոսի նկատմամբ, սատիրիկծիծաղ նրանց կրքերի հանդէպ եւ արհամարհանք, որ թափանցում է դերասանի իւրաքանչիւր շարժման եւ ինտոնացիայի մէջ։

«Պէպօ», «Խաթապալա», «Եկամտաւոր պաշտօն» ներկայացումները դրսից կարծես թէ լոկ ծիծաղաշարժ են, բայց բաւական է մի պահ մտածել, թէ ինչի՛ վրայ ես ծիծաղում, եւ դու կը հասկանաս, որ այստեղ ոչ թէ ծիծաղել, այլ կուել է հարկաւոր այդ գարշելի աշխարհի դէմ, որի մնացորդները դեռ ապրում են մեր շուրջը։ Անհրաժեշտ է խոստովանել, որ երիտասարդ ռեժիսուրան հիանալի կերպով տիրապետել է այդ մեթոդին, իսկ փորձառու եւ կարող դերասանները վարպետօրէն կատարում են իրենց առաջ դրւած խնդիրները։

Հայաստանի թատրոնն ուղիղ ճանապարհի վրայ է։ Գլխաւոր մեղադրանքը, որ կարելի է առաջադրել նրան, — այդ ըստ երեւոյթին անբաւարար աշխատանքն է ինքնուրոյն նոր դրամատուրգիա ստեղծելու համար։ Այս բացը այսօր առանձնապէս զգալի է տաղանդաւոր թատրոնի համար, իսկ վաղը աւելի զգալի կը դառնայ։

ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբերի սկիզբը ռազմափորձեր կատարուեցան Հայաստանի մէջ։ Կովկասեան «կարմրադրօշ բանակն էր», որ համախմբուած հայկական հողերուն վրայ, իսկական ճակատամարտներ մղեց, ի վերջոյ գորանգք կատարեց Երեւանի մէջ։

Սեպտեմբեր 5ին բանակը քանաքեռէն Երեւան մտաւ, անցաւ Աբովեան փողոցէն։ Քաղաքային պարտէզին առջեւ բանակը ողջունեցին Ցխակայա, Խանջեան, Ակոպով, Շիրմախեր եւ Իպատով։ 5 օդանաւեր կը սաւառնէին երկինքին մէջ նոյն պահուն։ Զինուորները յետոյ գացին կայարանին մօտ, ուր տեղի ունեցաւ զօրահանդէս մը։ Ներկայ էր նաեւ թուրք հիւպատոսը։

Կովկասեան բանակին (Ադրբէջանեան, Վրաստանի եւ Հայաստանի զօրամասերու) համախմբումը Հայաստանի մէջ եւ կատարուած ռազմափորձերը, որոնց մասին գրեցին մեզի մեր թղթակիցները, տարակոյս չկայ թէ կապ ունէին քրտական ապստամբութեան պատճառած ծանր կացութեան հետ։

«ՎԱ՜Յ ԳԼՈՒԽՍ, ՎԱ՜Յ ՓՈՐՍ»

«Խ. Հայաստան» կը գրէ «Կեղտոտ ճաշարան» խորագրին տակ (7 սեպտ.).—

Մեղրիի ճաշարանը իր ներքին կահաւորումով եւ սպասարկութեամբ երբեք չի համապատասխաներ իր կոչման։ Թէյին ոչ ոք կը հաւնի, որովհետեւ պարզ ջուր է։ «Մեր թէյը այս է, ուզում ես խմի, չես ուզում՝ մի խմիր»։ Աշխատողները ամբողջ օրը նստած ժամանւոր խօսակցութեան բռնուած են։ Կերակուրները կը պատրաստուին այնքան աղտոտ, որ յաճախորդները կը ստիպուին կանչել ծառայողները, ցոյց տալու համար որդը կերակուրին մէջ։ Ծառայողը կը պատասխանէ.

— Եթէ որդը չի ասում՝ վա՜յ գլուխս, դու ինչո՞ւ ես ասում՝ վա՛յ փորս։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Լէնինականի մէջ ժանտատենդի (թիֆօ) 18 դէպքեր պատահեցան օգոստոսի վերջերը։

— Հայաստանի մէջ պիտի շինուին 17 շարժանկարի սրահներ, — Երեւանի մէջ՝ 1500 աթոռով, Լէնինականի մէջ՝ 100 աթոռով, նոյնպէս փոքր սրահներ Ղարաքիլիսայի, Ալլահվէրդիի, Ղափանի, Գորիսի եւ Բայազիտի մէջ։ Ճարտարապետներ Հալաբեան եւ Քոչար կը պատրաստեն յատակագիծերը։

ՎԱՍՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ

Բոլշեւիկեան հետեւեալ վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ աշխարհի կարեւոր պետութեանց զինուորական եւ ռազմական ուժը.—

Պուլկարիա ունի 21,300 զինուոր, Մեծն Բրիտանիա 485 500, Գերմանիա 100,000, Իտալիա 271,700, Լաթվիա 20,000, Ռումանիա 162,100, Լեհաստան 290,200, Միացեալ Նահանգներ 417,800, Ռուսիա (նաւատորմով) 562,000, Թուրքիա 120,000, Ֆինլանտիա 29,300, Ֆրանսա 729,600, Եսթոնիա 14,000։ Ինչպէս կը տեսնուի, ամենամեծ բանակն ունի Ֆրանսան, յետոյ Ռուսիա, Անգլիա, Ամերիկա։

1914ին ֆրանսական բանակը ունէր 1300 գնդացիր, իսկ այժմ՝ 35,000։ Անգլիա 1914ին ունէր 900 գնդացիր, այժմ՝ 13,000, (առանց հաշուելու անգլեւհնդկական բանակին գնդացիրները)։ Միացեալ Նահանգները 1914ին ունէին 1,300 գնդացիր, այժմ՝ 35,000։ Միացեալ Նահանգներու հետեւակ զօրաբաժինը 1913ին կը բաղկանար 19,300 հոգիէ եւ ունէր 24 գնդացիր, իսկ այժմ կը բաղկանայ 19,400 հոգիէ եւ ունի 947 գնդացիր։

Պատերազմէն առաջ ոչ մէկ երկիր հրասայլ (թանք) ունէր, այժմ Ֆրանսա ունի 2000, Անգլիա՝ 450, Միացեալ Նահանգները՝ 550։ Այժմ հրասայլերը աւելի կատարելագործուած են եւ աւելի արագաշարժ։

Պատերազմական օդանաւերն ալ կատարելագործուած են։ Ռմբաձիգ օդանաւերը կրնան 12 թոնօ ռումբ բարձրացնել։ «Հարիւր ռմբաձիգ օդանաւ կրնան վայրկենապէս քանդել արդիական մեծ քաղաք մը»։

Հինգ մեծ պետութիւնները (Ճափոն, Անգլիա, Ամերիկա, Ֆրանսա, Իտալիա) 1922ին ունէին 63 տրէթնոտ։ Եւ սակայն այժմ մեծ նշանակութիւն ստացած է թեթեւ նաւատորմը։ Նաւային միութիւններուն թիւն ալ եռապատկուած է։ 56 յածանաւի փոխարէն կը պատրաստուին 222 յածանաւեր, 437 ականաձիգ նաւերու փոխարէն՝ 831, եւ 153 սուզանաւերու փոխարէն՝ 461։

Ռազմական արդիւնաբերութիւնը եւս կատարելագործուած է։ Ֆրանսայի ռազմական արդիւնաբերութիւնը պատերազմի ժամանակ ամսական կրնայ տալ 2500 թնդանօթ, 1918ին կուտար 1500։ Ամսական կրնայ պատրաստել 5000 գնդացիր, 1918ին կուտար 2,000։ Ամսական կրնայ պատրաստել 5000 օդանաւ, 1918ին կուտար 2000։ Ամսական կրնայ շինել 1500 հրասայլ, 1918ին կուտար 250։

Յիշուած հինգ մեծ պետութիւնները 1913ին բանակին վրայ կը ծախսէին 2 միլիար 300 միլիոն ոսկի րուբլի, իսկ այժմ 5 միլիար 700 միլիոն ոսկի րուբլի։

Պէտք է գիտնալ, որ այդ մեծ պետութիւններէն զատ փոքր պետութիւններն ալ իրենց կարգին ճիգ կ'ընեն ետ չմնալու մեծերէն եւ կը սպառազինուին գիշեր ու ցերեկ։

Լեհաստան քանի մը տարուան ընթացքին 32ի բարձրացուց իր պատերազմական զործարաններուն թիւը, որ 18 էր։

Այս վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ արդէն թէ մարդիկ ինչի՞ կը պատրաստուին, խաղաղութեա՞ն թէ պատերազմի։ Եւ ցոյց կուտայ նոյնպէս թէ արդիւնաբերութեան մեծագոյն մասը ինչի՞ վրայ կը ծախսուի։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՐԱՃԱՆԱՉՈՒԹԻՒՆ

Քանի մը տարի առաջ, «Ցառաջ»ի մէջ Շ. Նարդունի յօդուածով մը բացատրեց թէ ի՛նչ է գրաճանաչութիւնը, ցոյց տուաւ թէ որո՛նք են անհատներու գիրէն անոնց նկարագիրը ճանչնալու նշանները, եւ կ'աւելցնէր թէ անհատական գրաճանաչութենէն զատ գոյութիւն ունի հաւաքական գրաճանաչութիւն մըն ալ, որ կը խօսի դպրոցներու եւ քաղաքներու յատուկ գիրերու ձեւին մասին։ Այսպէս մենք ունի՛նք հայկական քանի մը դպրոցներ, որոնց աշակերտները առաւել կամ նուազ չափով նման կը գրեն իրարու։

Ահա գերման եւ աւստրիացի գրաճանաչները եւս, որոնք ոչ միայն կը քննեն անհատներու գիրերը, ճանչնալու համար անոնց նկարագիրը եւ հիւանդութիւնները, այլ նաեւ զանազան ուսումնասիրութիւններ կը հրատարակեն քննելով եւ ուսումնասիրելով քաղաքներու զանազան թաղերուն յատուկ գիրի ձեւերը։ Այսպէս աւստրիացի գրաճանաչ մը, Վ. Քոլլէր, հրատարակեց ստուար հատոր մը, ուր խորապէս ուսումնասիրելէ յետոյ հազարաւոր պերլինցիներու ձեռագիրը, այն եզրակացութեան կը յանգի թէ պերլինի իւրաքանչիւր թաղը ունի առանձնայատուկ նկարագիր մը։ Հարաւային թաղին յատկանիշերը բոլորովին տարբեր են հիւսիսային թաղին յատկանիշերէն։ Գրաճանաչական քարտէս մը, որ շատ բան կը խօսի թաղեցիներուն հոգեբանութեան մասին։

Ըստ Քոլլէրի գերմանիոյ մայրաքաղաքը ունի մարդկային 16 տիպարներ (հոգեբանական անշուշտ)։ Հիւսիսայինները յոռետես են, վարուան մասին միշտ մտահոգ, հիւսիսային արեւելեան կողմինները զուարթ են, կը սիրեն ընկերութիւնը, հաւաքոյթները, եւ այս շրջանակին մէջ կիներն են որ կը կառավարեն իրենց ամուսինները։ Հիւսիսարին արեւմտեան կողմինները յեղափոխական են, դժգոհ եւ վիճասէր։ Հարաւային արեւմտեան թաղեցիները խաղաղասէր են, պարկեշտ վաճառականներ։

ԳՕԳՕՆ ԵՒ ԱՄՕՆ

(ՀԱՅ-ՔՐՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Ռէս Ցակոյի ախոռը նոյն ...ն է, տաս լուծ գոմէշ ...ջակապ, թիկն են տուեր ...յատակին փռուած չոր «փէ...» խումբ մը նորահաս ե...ներ, լծկան եզներ, ցուլեր, ...ք ախոռի հասարակութեան ...ւորներն են, մաս մը քուն, ... մը արթուն, մաս մը ծա...ղ, ոմանք յօրանջող, շատեր ...ցող կարծես, ոմանք մսուրի ...ները կը կրծոտեն։ Ջէյրան ...էշը առջեւն երկնցած գերա...կը տրորէ։

Հինգ հարիւր ոչխար, քսան ...ծ, հարիւր հաւ եւ եօթն աքա...ն գոմի ժողովուրդը քնած է ...ւս գլխի, մէջք մէջքի։ Խոնաւ ...նոտ դունչերը կըսըսըլան— ...ւ չգիտցող աշակերտներու բազ...թիւն մը ոչխարագած՝ կրօնուսոյց քահանայ մըն է գիշերապահ հովիւը։

Ծո՛ր, անատամ գամբռեր հանգստեան կոչուած պաշտօնեաներ են կարծես։ Փշադէզին վրայ ձնձղուկներու խումբերը կը տառապին։

Մարագ՝ մինչեւ բերանը լեցուն յարդ, առուոյտի եւ կորընկանի խուրձերը տաք շունչ մը կուտան անտէր կատուներուն։

Դուրսը՝ դէզե՜ր, դէզե՜ր, խոտերու, կալ չմտած ցորեններու, կանեփի, արտուձի ճիւղերու եւ լեռնական վառելանիւթերու։

Անբոյն եւ անտէր շուները վիժուած իշուկ մը կը պատռեն։

Գիւղը, հինաւուրց քար ու կիր եկեղեցին, Ուսթա Մխոյի այրուած մարագը, փիլոս ախպօր ստեպղինի կշիռքը, Նալպանտ Մարկոսի սնտանը, ո՞վ գիտէ ինչ վիճակի են հիմա։

Տէր Պետոյի սանտր չտեսած մօրուքը ժամուն ճամբան զըմբէթաձեւ ծակ գդակին հետ, Եղսա մօրքիրի իլիկը ծռած ճախարակը, Շիլ Խաչոյի թացտրեխները եւ Սառա խաթունի թաց անդրավարտիքը ցուրտէն փետացան այս գիշեր։

Հօ՛, հօ՛, հօ՛, օ՛, օ՛, օ՛, օյ, Նորէն Նօպատարը, տանիքէ տանիք, թաղէ թաղ ու գեղէն դուրս, խոշոր ստուեր մը մութին մէջ, բարակ սառցաթերթերու խշրտոց մը, երկու շուներու քըսըլտուք, ձիւնի վրայ խոշոր հետքեր ու պաղ, մահաշունչ լռութիւն։

Գզիր Վարդօն գեղին Ցակոբները կը համրէ այս գիշեր, Մինաս տիրացուի քունը չի տանիր, պատարագիչ տէրտէրը նշխարք չունի։ Իսկ պապիկը չիպուխը բերանին՝ «պարի լոյսին» կը սպասէ։

Ռէս Ցակոյի ծննդեան տարեդարձն է։

Տէրտէրն ու մոլլան, բէկն ու փաշան, իսլամն ու աղան, Ֆախի Մղտոն ու ժամկոչ Մարտոն, մաս մը թաղիքներու վրայ, մաս մը գորգապատ թախտին, մաս մը դռան չէմին պըպըզած, պիտի ուտե՛ն, պիտի վայելե՛ն...

— Չէն մնայ Ռէս Ցակոյի տունը։ Հայոց Հայր Աբրահամն է ան։ — Աստծու պարի աչքն ինոր տուն տեղին, մալ ու միւլքին։ Մայր Աստուածածնի քաղցրիկ աղօթքն ինոր աղջկան ու տղին, խարսն ու փեսին։

Հազար ու մէկ գիւղերու մէջ մի հատիկ էր Ռէս Ցակօն։

Անուանի ու քաջ էր նաեւ իր անդրանիկ որդին Գօգօն։

Ամեն օրերը, տաք ախոռներու մէջ, լայն սաքուներու վրայ միմիայն Ամօն էր Գօգոյի հետ գիրկ-գրկի մենամարտողը, ան որ հազարումէկ գիւղերու ամէնէն ուժեղն էր եւ ամէնէն քաջը, օր մը օրանց չկրցաւ Գօգոյի մէջքը գետինզարնել։ Ջալալի քիւրտ ցեղը քանի՛ քանի՛ անգամ հպարտացած էր Ամոյի յաղթանակներով։ Էրզրումի եւ Ստամպոլի բոլոր հսկաները կը դողային Ամոյի անունէն։ Իրանի եւ Թուրանի փահլիւանները լալ ու գմրուխտ կը ղրկէին անոր։

Ամօն ու Գօգօն՝ ընկերներ էին, մրցակիցներ, դրացիներ ու միաժամանակ նաեւ բախտակիցներ։

Ամօն Գօգոյին, իսկ Գօգօն Ամոյին բախտ էին տուեր։

Մանուկ օրերուն՝ քանի՛ հեղ անոնք քարուքանդ ըրին տէրտէրի բոստանը, գեղնած ու հաստ վարունգներու սերմերը արեւին տալով։

Անոնք, հաւատարմութեամբ պահեցին իրարու գաղտնիքը, երբ Նախիրը Գործօթի բլուրէն դէպի ջրաղացներ կ'երկննար ու Մուսոյի աղջիկը ծակ քարէն կակաչներ, երբ Գիւլէզարը Արջափոսին մէջ Ամոյի շրթները իր այտերուն կրակովը վառեց, ու երբ...։

Դուք որ ընկերներ ունեցած էք, ու սիրոյ ճամբաներէն քալած բոկոտն, դուք որ ամառ գիշերները սպասումի յոյզերով ու դողերո՜վ էք լուսցուցած, երբեք չէք գտած հէքեաթներու հրաշքներով սրբացած այն ընկերասիրութիւնը, զոր մեր օրերուն, աստուածները խնայեր են Ադամորդուն։

Գօգօն Ամոյի եւ Ամօն Գօգոյի արեւով կ'երդուէին, եւ անոնք իրարու համար ստեղծուած էին կարծես։

Երբ քիւրտ ու հայ տղաք, թաղէ թաղ ու գեղէ գեղ կռուի էին, Գօգօն ու Ամօն տանիքին կամ լեռնակատարներուն՝ գլուխ-գլխի կ'երազէին ներկայ ու գալիք օրերու մասին։

—Ես հազար ձիաւորով, սուր, այնալի եւ առատ փամփուշտներով, Արաղայի եւ Զիլանի ձորի բէկն եմ, Գօգօ՛։

(4)

ԱԶԳԻՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, 63 րիւ տը լա Ռէփիւպլիք: կարեւոր օրակարգ, ներկայ կ'ըլլայ կ. կ.ի լիազօրը:

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՀՈԿՏ. 4ԻՆ

Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն: կը մասնակցի Տէսինի կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. Մելքոնեանի: Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՄԱՐԶԱՏՕՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆ ՔԷԼԷԿԵԱՆԻ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,

ՍԹԱՏ ԷԼԻԶԱՊԷԹի մէջ (մէթրօ Փորթ տ'Օրլէան)

Տողանցքին կը մասնակցին 400 հոգիէ աւելի սկաուտներ, սկաուտուհիներ, դպրոցասէրի սանուհիներ, մարզիկներ եւ ֆութպոլիստներ իրենց պաշտօնական տարազով: Սկզբնաւորութեան տեղի կ'ունենայ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկու զօրաւոր խումբերու ֆութպոլի բաժակի ֆինալ մրցում մը:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐ 5, 10 եւ 20 ՖՐԱՆՔ

Նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը, 1 Rue Saulnier

Ընձրեւի պարագային ժողովուրդը պատսպարուած է:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

7րդ տարի — ղեկավար՝ Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ — 116րդ ներկայացում

ԹԱՏՐՈՆ ALBERT IER 64 RUE DU ROCHER

Բացում 7րդ Թատերաշրջանի

5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԿԻՐԱԿԻ — ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ԵՐԵԿՈՅԹ

ի պատիւ դերասանուհի

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՀԻ ՆՇԱՆԵԱՆԻ

Ա. անգամ ըլլալով պիտի ներկայացուի Մ. ՄԷԹԷՐԼԻՆԿԻ

ՄՕՆՆԱ-ՎԱՆՆԱ

պատմական հռչակաւոր Թատերախաղը (3 արար)

բեմադրութիւն եւ Թարգմանութիւն Տ. ՆՇԱՆԵԱՆԻ

Կը մասնակցին՝ Փարիզահայ բեմի լաւագոյն ուժերէն՝ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՀԻ ՆՇԱՆԵԱՆ (Մօննա-Վաննա), Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (Կիտօ), ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ (Մառքօ), Շ. ՍԱՐԵԱՆ (Բրէնզիվալ), Ս. ՄԱԳՍՈՒՏԵԱՆ (Թօռսօ), Վ. ՅԱԼԹՈՒՆԵԱՆ (Թռէվիւլզիօ), եւն.:

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՀԻ ՆՇԱՆԵԱՆ
Մօննա-վաննայի դերին մէջ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 15ԻՆ — ԵՐԵԿՈՅԹ ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ

(երեկոյթը կ'աւարտի ճիշդ ժամը 23.30ին)

ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — 30 ՀՈԳԻ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ — ՃՈԽ ՏԷՔՈՐ ԵՒ ՀԱԳՈՒՍՏ

(Գիները սովորական) — *Անպայման փնտռեցէք ճոխ յայտագիրը*

Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ-Սամուէլ գրատունը 51 Rue Mr. le Prince. *Ճաշարան Լիլա,* 24 Rue St. Lazare *եւ ճաշարան Ֆլորիա* 61 Rue Mr. le Prince. *իսկ Կիրակի տոմսերը եկեղեցւոյն դիմացի սրճարանը:*

ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

Ստիպողական մեկնումի պատճառաւ ծախու է դերձակի բնակութեան յարմար սենեակ մը եւ բակէն օգտուելու իրաւունք: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Պայ՝ 6 տարի, վարձք՝ տարեկան 3000 ֆրանք: իրաւունք կայ ուրիշ գործով զբաղելու (բացի նպարավաճառութենէ):

Մանրամասնութիւններու համար դիմել Կ. Մուրատեանի, Rue Pelleport, Մէթրօ Pelleport.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն 235, Faub. St.-Martin PARIS (10e)

Métro : Louis-Blanc ou Jaurès

Téléphone : NORD 67-23

R. C. SEINE 376.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1930

30 Septembre 1930

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1378 ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՑՈՐԵՆԸ

Ռուսական ցորենը հրապարակ այն աստիճան ողողած է, որ համաշխարհային ցորենի շուկան ճգնաժամի մատնուած է։

Այս ճգնաժամը սակայն արգելք մը չէ որ ցորենի պէտք ունեցող երկիրներն աժան գներով չգնեն ռուսական հացահատիկները, եւ իրենց նաւերը չտրամադրեն փոխադրութեան համար։

Ամերիկեան այն քաղաքականութիւնը, որ կը մերժէր ներմուծումը ռուսական այն ապրանքներուն, որոնք բռնի աշխատանքի արդիւնք էին, լայն ծաւալ չստացաւ Եւրոպա՛յի մէջ, գոնէ ցորենի վերաբերմամբ։ Եւրոպա պէտք ունի հացահատիկի եւ պիտի գնէ, ուր աժան գտնէ։ Մրցման եւ ազատ առեւտուրի օրէնքն է այս, որուն եւրոպական դրամատիրութիւնը կը հաւատայ եւ կը գործադրէ։ Խորհրդային Միութիւնը այդ սկզբունքը կը հալածէ իր երկրէն ներսը, բայց լայն չափով կը գործադրէ երկրէն դուրս։

Ցորենի հրապարակի ճգնաժամը որքան ալ ծանր նստի այդ վաճառականութեամբ զբաղող դրամատիրութեան, աղէտալի անդրադարձումներ չի կրնար ունենալ։ Խաղը դարձեալ կը կարգուի նոյն դրամատիրական շրջանակին մէջ։ Մէկ մասը կը վնասուի ռուսական մրցումէն, սակայն ուրիշները կու գան նոր շահեր ապահովելու ռուսական ցորենի շնորհիւ, եւ ռուս գիւղացիութեան յաւելեալ արժէքով։ Եւրոպական սպառող զանգուածները հացը պիտի ուտեն նոյն գնով, կամ գինը չնչին անկումով։ Իսկ Ռուսաստանի ժողովուրդները պիտի մնան անօթի։

Ռուսական ցորենի խնդիրը եթէ ժամանակաւոր ճգնաժամ մը կը ստեղծէ եւրոպական եւ ամերիկեան հրապարակի վրայ, իր էութեան մէջ Խորհրդային Միութեան տնտեսական խոշոր տագնապի մը արդիւնքն է։ Ցորենի մեծաքանակ արտահանումը բոլշեւիկեան Ռուսաստանի տնտեսական ցնցումներէն մէկն է, որ կ'արժէ պարզաբանել։

Ռուսական առեւտրական այս ձեռնարկները ամբողջովին կապուած են հնգամեայ ծրագրին հետ, որու իրացումը կեանքի եւ մահուան հարց մը դարձած է բոլշեւիկեան իշխանութեան համար։ Հնգամեայ ծրագիրն իր էութեամբ կը ձգտի ճարտարարուեստացնել ամբողջ Ռուսաստանը եւ հասնիլ հիւսիսային Ամերիկային։ Ինքնաբաւ եւ բարգաւաճ երկիր մը դառնալու այս շողշողուն եւ մօտաւոր իրականանալի հորիզոնին յառեցան բազմամիլիոն ժողովուրդի ակնարկները։ Դրամական հսկայ վատնումներուն հետ, բոլշեւիկեան Ռուսաստանը օգտուեցաւ բազմամիլիոն աշխատաւոր ձեռքերու «յաւելեալ» աշխատանքէն, միշտ հարուածական կարգով։ Տասնեակ միլիոն բազուկներ հետ ի հետ ուժասպառեցան, վաղուան բարօրութեան յոյսով։ Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ, մամուլը, մտաւորականութիւնը, կուսակցական բոլոր օրգանները, կառավարական վարչական եւ տնտեսական բոլոր հաստատութիւնները կեդրոնացած իշխանութեան հրամանով, հնգամեայ ծրագրի վրայ աշխատեցան եւ անոր յաջողութեամբ ոգեւորուեցան։

Այդ անհուն զոհողութիւններն աշխատաւոր ժողովուրդը կը տանէր, մտածելով որ ծրագրի յաջողութեան պարագային, վերջ պիտի գտնէ այն անտանելի կացութիւնը, որուն մատնուած է։

Սակայն այս բոլոր ճիգերը եւ հնգամեայ ծրագրի մեծութիւնն ու կարելիութիւնը իրարու ուղիղ չէին համեմատեր։ Ճիշդ է, առաջին շրջանին դրական գործեր կատարուեցան, եւ յառաջդիմութիւնը ակնբախ էր։ Շատ մը ճիւղերու մէջ նոյն իսկ յաղթական։ Առաջին շրջանի գործերը նմոյշի բնոյթ կը կրէին։ Խորհրդային Միութիւնը կրցաւ մէկ քանի մեծ հիւրանոցներ կառուցանել, որոնք կը հաւասարէին Ամերիկայի նման հիւրանոցներուն, հիմնեց այնպիսի ելեքտրակայաններ, որոնք պակաս չեն իրենց ուժով եւ սարքով ամերիկեան այս կամ այն կայանէն, քանի մը գործարաններ բարձրացան, որոնք կրնան գերազանցել եւրոպական առաջնակարգ գործարանները։ Բայց Ամերիկան մէկի փոխարէն հազարաւորներ ունի այդ հաստատութիւններէն, որոնք ամբողջ երկրին մէջ բովանդակ կեանքը կ'ընդգրկեն եւ ամէնէն յետին պահանջը գոհացնելուն կը ծառայեն։

Ռուսաստանը բնականօրէն պիտի շարունակէր իր քայլերը հնգամեայ ծրագրի ուղիով։ Բայցյաջորդ մէկ քայլորկատարուածէն առաջ կը նետուի, նախորդի ոչ թէ կրկնապատիկն է, այլ բազմապատիկը ըլլալու սահմանուած է, որպէսզի գլուխ բերուած նմուշները ցանցի մը պէս տարածուին ամբողջ երկրի զանազան վայրերը։

Խորհրդային Միութիւնը այդ մեծ գործին համար դրամ չունի։ Աշխատաւորական ձեռքերու թափը նախկինը չէ, ու «յաւելեալ» աշխատանքն այն բարեհաճութեամբ չի կատարուիր, որքան առաջին երկու տարիներու ընթացքին կը կատարուէր։ Բոլշեւիկեան այս խիզախ ձեռնարկը շարունակելու համար, որուն վարիչներն անվարան ձեռնարկեցին հաւաքական տնտեսութեան։

Ու հաւաքական տնտեսութեան ձեռնարկը, փոխանակ սիստեմաթիք աշխատանք մը դառնալու, դարձաւ անօրինակ կողոպուտ մը, սուրի ու հուրի միջոցաւ բռնագրաւում մը, քամեց երկրագործական այս լայնածաւալ երկիրը եւ սահմաններուն վրայ թափեց հսկայ քանակութեամբ ցորեն, սնունդի վերաբերեալ ամէն արտադրութիւն եւ երկիրը մատնեց սովի, որպէսզի չնչին գներով այս կողոպուտը ծախուի դրամատէր աշխարհին, դրամ ճարելու հնգամեայ ծանր ու կարեւոր ծրագիրը գլուխ բերելու համար։

Հրապարակ նետուած ռուսական ցորենը եթէ մեծ ագարակատէրները ճգնաժամի մը կը մատնէ, իր իսկութեան մէջ արտայայտութիւնն է Ռուսաստանի տնտեսական մեծ ճգնաժամին, որմէ բոլշեւիկները դիւրութեամբ դուրս չպիտի կրնան գալ։

Կ. Ս.

ՖՐԱՆՔԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ՆԱՒԱՅԻՆ ՎԷՃԸ

Ատենէ մը ի վեր, ֆրանսայի եւ իտալիոյ միջեւ կատարուող բանակցութիւնները՝ նաւային ուժերու հաւասարակշռութեան չափ մը գտնելու համար, խզուեցան վերջնապէս։ Իտալիա դրժեց ֆրանսական առաջարկը, որուն համաձայն, իտալական նաւային ծրագիրը պէտք է վերաքննուի այն իմաստով որ, 1931էն 1936 Ֆրանսա պէտք է ունենայ 50 առ հարիւրի գերակշռութիւն մը իտալիոյ վրայ՝ պատերազմական բոլոր տեսակի նաւերը նկատի առնելով։ Իսկ իտալիոյ առաջարկով, 1936ին, ֆրանսայի նաւային գերակշռութիւնը իտալիոյ վրայ՝ պէտք է ներկայացնէր՝ 20.000 թոնօ մեծ յածանաւեր եւ 29.900 թոնօ ընդծովեաներ։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՐՏԱԾՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ԺԸՆԵՒ

Ազգերու դաշնակցութեան բ. ցանձնախումբը որ կը քննէ տնտեսական կարեւոր հարցեր, զբաղեցաւ նաեւ ռուսական վերջին արտածումներով, որոնք կը ձգտին միջազգային հրապարակը խառնակել՝ գիններու անսովոր անկում մը առաջ բերելով՝ ցանձնախումբին գերման ներկայացուցիչը այլանդակ ելոյթ մը ունեցաւ ի պաշտպանութիւն Ռուսիոյ՝ Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ կնքուած առեւտրական պայմանագրութիւնները պատրուակելով, յայտարարեց թէ չէր կրնար մասնակցիլ որեւէ որոշման որ պիտի ձգտի պարսաւել խորհրդային իշխանութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը։

Այս խնդիրը պիտի քննուի նոյեմբերի մէջ գումարելի խորհրդաժողովին կողմէ։ Կը կարծուի թէ որոշում պիտի տրուի ո՛չ միայն Ռուսիոյ, այլ եւ բոլոր պետութեանց կողմէ կատարուելիք առեւտրական նման ապօրէն գործերու դէմ առհասարակ։

ՌՈՒՍ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ ՍՈՎԱՄԱՀ

Արխանկելէն փախստական երկու ռուս բանտարկեալներ, որոնք յաջողած էին նաւու մը մէջ սպրդիլ գաղտնօրէն եւ հասնիլ Լոնտոն, ուր բարեգործական հաստատութեան մը մէկ հիւանդանոցին մէջ կը դարմանուին, կը յայտնեն թէ չեն ուզեր որեւէ գինով Ռուսիա վերադառնալ, հրացանազարկ չըլլալու համար։

Նպաստելով բացուած քննութեան արդիւնքին, իշխանութիւններն արտօնեցին որ անոնք չորս շաբաթ միան Անգլիա։ Փախստականները կը յայտնեն թէ իբր քաղաքական յանցաւորներ՝ բանտուած էին Արխանկելի մէկ արգելարանին մէջ, ուր ուրիշ բանտարկեալներ, չկարենալով փախչիլ, անձնասպան կ'ըլլան տասնեակներով, ծովը նետուելով կամ կախուելով։ Իբր սնունդ, անոնց կը տրուի օրական միայն 500 կրամ սեւ հաց եւ մերթ ընդ մերթ կէս մը նեխած ձուկ։ Բանտարկեալները շատ գէշ հագուած են ու ցուրտէն կը տառապին։

Երկու փախստականները կը իջեն բանտարկեալ մը, որ գրեթէ բոլորովին մերկ էր եւ անօթութենէ մեռնելու վիճակին հաց մը գողցաւ, ամիջապէս, գնդակահար եղին զայն, միւս բանտարկեալներուն առջեւ, որոնք հաւաքած էին, ներկայ ըլլալու համար գնդակահարման։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Էջմիածնի Հոգեւոր Խորհուրդին կողմէ Փարիզի Հայոց Հոգեւոր հովուութեան հասած գրութեան մը համաձայն, կաթողիկոսի ընտրութիւնը յետաձգուած է անորոշ պայմանաժամով։

Յետաձգման որեւէ պատճառ ցոյց չի տրուիր։ Թէեւ դիւրին է ենթադրել Թրքական ճնշում մը։ Մօտ երկու ամիս է որ՝ Պոլսոյ Պատրիարքարանի դիմումները Թուրք կառավարութեան երեսփ. բացառիկ ժողով գումարելու համար, որեւէ արդիւնք չտուին։ Միւս կողմէ, խորհրդային դիւպատոսներն ալ ցարդ, անցագրի արտօնութիւն տալու հրահանգ չէին ստացած։ Իսկ Րիւշտիի Մոսկուա այցելութիւնը, կ'երեւի, այս խնդիրն ալ կարգադրեց այս կերպով։

Ըսմէթի նոր դահլիճը

Շաբաթ օր Էնկիւրիի Ազգ. Ժողովը կարճ նիստ մը ունեցաւ տեղեկանալու համար Ըսմէթի հին դահլիճի հրաժարման եւ նորին կազմութեան։ Նոր դահլիճը կազմուած է հին նախարարներէն, բացի չորսէն. դատական նախարար կարգուած է Եուսուֆ Քէմալ, ազգ. տնտեսութեան՝ Մուսթաֆա Շէրիֆ, հանրօգուտ շինութեանց՝ Զէքեայի, կրթական՝ Էսատ։

Նոր դահլիճը Խորհրդարանին պիտի ներկայանայ հինգշաբթի օր, պարզելու համար իր ուղեգիծը։

ԸՍՄԷԹԻ ՆՈՐ ՈՒՂԵԳԻԾԸ

Թուրք նոր դահլիճին ուղեգիծը, որ հինգշաբթի պիտի ներկայացուի Ազգ. Ժողովին, կը նախատեսէ փոփոխութիւն մը ընտրական օրէնքին մէջ՝ սահմանափակ քուէարկութիւնը փոխարինելով ընդհ. քուէարկութեամբ. ինչպէս նաեւ դրամի վերջնական կայունացումը եւ երկրագործութեան զարգացումը։

Կ'ըսուի թէ նոր կուսակցութիւն մը եւս կազմուած է «Ժողովրդ. հանրապետական կուսակցութիւն»։

Թէվֆիք Րիւշտի Մոսկուայի մէջ

«Թաս» հեռագրական գործակալութեան ներկայացուցչին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին, Թուրք արտաքին գործավարը յայտնեց թէ Թուրքեւբոլշեւիկեան բարեկամութիւնը հետզհետէ աւելի կը զարգանայ եւ կ'ամրանայ։ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան սկզբունքները կը մնան անփոփոխ։ Այդ սկզբունքները կարելի է ամփոփել քանի մը բառով, — խաղաղութիւն, ազգերու հաւասարութեան, ժողովուրդներու միջեւ յարաբերութեանց առաւելագոյն զարգացում՝ ազգային անկախութեան յարգանքի հիման վրայ։

Պատասխանելով «Թաս»ի ներկայացուցչին հարցման թէ՝ ընդդիմադիր նոր կուսակցութեան կազմութիւնը չպիտի՞ անդրադառնայ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան, Թէվֆիք Րիւշտի յայտարարեց.— Մեր արտաքին քաղաքականութիւնը՝ մեր ազգային քաղաքականութիւնն է որ կը քալէ Ազգ. Մեծ Ժողովին եւ մեր մեծ պետին Գազիի գծած ճամբաներէն։ Ըսմէթ փաշայի կառավարութիւնը հետեւած է եւ միշտ պիտի հետեւի այն ճամբուն՝ արտաքին քաղաքականութեան մէջ։»

Թէվֆիք Րիւշտի գոհունակութիւն յայտնեց նաեւ որ կըրցաւ անձնապէս կարծիքներու փոխանակութիւն ունենալ Լիտվինովի հետ՝ թէ՛ միջազգային քաղաքական շատ կարեւոր խնդրներու եւ թէ երկու երկիրները շահագրգռող հարցերու մասին։ Թուրք գործավարը հաւաստեց թէ իր Մոսկուա այցելութիւնը սկիզբն է Թուրքեւխորհրդային պետական անձնաւորութեանց յաճախակի հանդիպումներուն եւ թէ յոյս ունի որ քիչ ատենէն Էնկիւրի պիտի ընդունի Լիտվինոֆի փոխադարձ այցելութիւնը։

Գերմանիոյ քաղաքական կացութիւնը

Գերման դահլիճին բարեկարգութեանց ծրագիրը հաւանաբար հրատարակութեան պիտի տրուի այսօր։ Քաղաքական կարեւոր թերթ մը պարզաբանելով օրուան կացութիւնը, կը գրէ.— Միայն մէկ միջոց կայ — Պրիւնինկի կառավարութեան պահպանումը, ընկերվարականներու բարեհաճ չէզոքութեամբ։ Վարչապետը եւ ընկերվարական կուսակցութիւնը քաղաքական նոյն մեծ շահերն ունին, — Գերմանիան դուրս հանել տնտեսական այն մեկուսացած վիճակէն, ուր կը գտնուի Հիթլերի ընտրական յաջողութենէն ի վեր։

Ազգայնական թերթ մը կը գրէ թէ՝ խորհրդարանական շրջանակներու մէջ, գրոյց կը շրջի թէ, Պրիւնինկի կառավարութիւնը ինքզինքն զգալով փոքրամասնութեան մէջ, մտադրութիւն ունի Խորհրդարանի բացումը յետաձգելու մինչեւ Յունուար։

Ալպանիոյ Յոյները

Ալպանիոյ կցուած հիւսիս. Եպիրոսի յոյն բնակչութեան մէջ, մեծ դժգոհութիւն կը տիրէ տեւական խռովութիւններու հետեւանքով, որոնք իբր թէ կը գրգռուին ալպանական իշխանութեանց կողմէ ընդդէմ Յոյներուն։

Ալպանիոյ յոյն փոքրամասնութեանց տրտունջներուն վրայ, յունական կառավարութիւնը որոշեց դիմում կատարել Ալպանիոյ, որպէս զի դադրեցնէ Յոյներու դէմ հալածանքները։

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

Հայաբնակ Իսսի-լէ-Մուլինօ արուարձանին Փըլթի-Մարոք Թաղամասին առջեւ, կիրակի օր, անցորդները հանդիսատես եղան յուսահատի մը եղերական վախճանին։

Խեղճուկ կերպով հագուած մարդ մը որ կեցեր էր մայթին վրայ, յանկարծ գրպանէն կը քաշէր մեծկակ դմելի մը, եւ արագ ու ուժգին շարժումով մը զայն կը մխէր իր պորտը, եւ մինչ բացուած վէրքէն աղիքները կը սկսէին դուրս թափիլ, մարդը որ գետնին վրայ կը տապլտկէր արդէն, փութացնելու համար մահը՝ կոյտէ մը կ'առնէր սալայատակի քար մը եւ զայն իր դողդոջ ձեռքերով կ'իջեցնէր իր գանկին։

Սարսափահար անցորդները սթափեցան վերջապէս եւ փութալով յուսահատին օգնութեան, զայն փոխադրեցին Փըթի-Մենաժի դարմանատունը, շատ ծանր վիճակի մէջ։ Առանց յաջողութեան, թաղին ոստիկանապետը փորձեց հարցաքննել զայն եւ գոնէ ինքնութիւնը հասկնալ։ Սակայն անօգուտ. մարդը ֆրանսերէն չէր հասկնար։ Արտաքին երեւոյթէն դատելով, ոստիկանապետը կ'եզրակացնէ թէ Հայ մը ըլլալու է։ Կ'ըսուի թէ իր զաւկին մահուան լուրը առնելով է որ մղուած է անձնասպան ըլլալու։

ՊԱԼՔԱՆ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Պուլկար պատգամաւորութիւնը որ Աթէնք մեկնելու վրայ էր, վերջին պահուն որոշեց չմասնակցիլ պալքանեան խորհրդաժողովին։ Պատուիրակութեան կողմէ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը հետեւեալ կերպով կը բացատրէ այս որոշման պատճառը — «Պուլկար պատուիրակները կը կարծեն թէ մինչ պալքանեան պատուիրակութիւնները կը պատրաստուին հաւաքուիլ յունական մայրաքաղաքը, պայքարը զոր կարգ մը յոյն թերթեր կը մղեն, վերարծարծելով ցաւալի անցեալ մը եւ վերյիշելով քսանըհինգ տարուան հին միջադէպեր, անկարելի կը դարձնէ իրենց աշխատանքին լրացումը։

«Միւս կողմէ, փափանասթասիուի այն յայտարարութիւնները թէ խորհրդաժողովը թոյլ չպիտի տայ որ ազգ. փոքրամասնութեանց հարցը արծարծուի, պուլկարներու կողմէ կը նկատուին հակառակ՝ անցեալ տարի, Աթէնքի խաղաղութեան համագումարի տուած որոշման։ Հոն, պալքանեան բոլոր երկիրներու յանձնախումբի պատուիրակները որոշեր էին հարցին արդար լուծում գտնել, բարոյական եւ իրաւական հիմերու վրայ։

«Այս կենսական կարեւորութիւն ունեցող կէտին շուրջ՝ վիճաբանութեան արգելումը՝ հաստատեց այն համոզումը թէ կարելի չպիտի ըլլայ Պալքաններու մէջ որ եւ է դաշնակցութեան մը յանգիլ, քանի դիտմամբ կը հրաժարին գոհացուցիչ լուծում մը գտնելէ փոքրամասնութեանց հարցին»։

Իսկ Պալքանեան խորհրդաժողովի կազմակերպութեան յանձնաժողովին նախագահը Պ. Փափանասթազիու, պուլկարներու դժգոհութեան առթիւ յայտնեց թէ, այդ միջոցին դիմուած է արգիլելու համար որ այդ խնդրին շուրջ վիճաբանութիւնը չխռովէ Պալքանեան երկիրներու համաձայնութիւնը։

Պոլսոյ խորհրդային գործակատարութեան փոխ-տնօրէնը Աթէնք պիտի երթայ հետեւելու Պալքանեան խորհրդաժողովին։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՋՆՋՈՒՄԸ ԵՒ... ՎԷԼԻԿՈՌՈՒՍ ՇՈՎԻՆԻԶՄԸ

Գ.

Երբ նկատի ունենանք, որ գաւառներու ջնջումը առաջին քայլն է այն թաքուն քաղաքականութեան, որ վաղն ալ յանկարծ հրովարտակով մը կրնայ ջնջել «հանրապետութիւնները», միշտ նոյն պատրուակով՝ «մօտենալու համար գիւղերուն», այն ատեն իրապէս կը գնահատէք բոլշեւիկներուն գործը Հայաստանի մէջ, կը հասկնաք թէ «սոցիալի՞զմ» կը կառուցանեն թէ «վելիկոռուսականշովինիզմ»։ Այն ատեն կ'ըմբռնէք թէ ինչո՛ւ հաւաքական գիւղատնտեսութեան առթիւ գիւղացիներու ապստամբութիւնը չզսպուեցաւ արագաբար, թէ ինչո՛ւ Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրբէջանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէներուն մէջ ուժեղ բախումներ պատահեցան, թէ ինչո՛ւ Կեդր. Կոմիտէներու կարգ մը անդամները Մոսկուայի հրամանով հրաժարական գրելու ստիպուեցան, վերջապէս թէ ինչո՛ւ Հայաստանի պարբերաթերթերուն եւ օրաթերթերուն մէջ վէճը պակաս չէ։ Եւ ի՛նչ վէճ,— բացէք Նոր Ուղիները, Գրական Դիրքերումները, խորհ. Հայաստանները և տեսէք թէ ի՛նչքան սուր է վէճը։ Բ. Բորեան կը յարձակի Ակօպովի վրայ, Դր. Զուբարեան՝ Բորեանի վրայ, Հէնրի՝ Վահանեանի վրայ, Ա. Մելիքեան՝ Հէնրիի վրայ, Շ. Ամիրխանեան՝ Թ. Մանդալեանի վրայ, եւ մէկը միւսին վրայ փոխադարձաբար, ի՞նչ անուն կ'ուզէք տուէք այս վէճերուն, հին ու նոր բոլշեւիկներու կռիւ, ահաւոր graphomanie, բարձրագոյն սրիկայութիւն, բայց վիճաբանութեան պարզ ընթերցումն իսկ կը սեղմէ ձեր հոգին։ Ահա հասած են այլեւս երիտասարդ հայ բոլշեւիկները, որոնք դաշնակցելու համար Մոսկուայի հետ, իրենց մօրը մանածն իսկ կը ծախեն։ Յաճախ մատնութեան հանգամանք կը ստանան այդ վիճաբանութիւնները։ Նորելուկ բոլշեւիկնե՛ր, որոնք դպրոցականի պէս Լէնինի եւ Ստալինի խօսքերը գոց ըրած, ձանձրացուցիչ եւ անտեղի մէջբերումներ կ'ընեն, ճիշդ ինչպէս Թուրք հաֆըզները՝ Մուհամմէտի Ղուրանէն։ Լէնինը այսպէս կ'ըսէ, Ստալինը այնպէս կ'ըսէ, յանկարծ կը փորձուիս պոռալու.

—«Է՛հ, շան լակոտ, դո՛ւն ինչ կ'ըսե՞ս, դուն կարծիք չունի՞ս»։ Մէկը միւսը կ'անուանէ «ոպորտունիստ», եւ փոխադարձաբար՝ «ապուշ» կամ «քաջնազար»։

Ի՞նչ է վէճը։

Վէճը երբեմն կը կոչուի «ազգային մշակոյթի հարց» կամ երբեմն ուրիշ անուն մը կը ստանայ, սակայն խորքին մէջ նոյնն է։ Եւ դարձեալ նոյն վէճն է, որ Զոլեանն ու Բաննահեանը կը բաժնէր Կեդր. Կոմիտէի իրենց միւս ընկերներէն։

Պարզապէս պայքարը «վելիկոռուսական շովինիզմին» դէմ։

Արդարեւ Մոսկուա հետզհետէ ցոյց տուաւ իր իսկական դիմագիծը։ Տեսակ մը նափոլէոնիզմ, ուրիշ ոչինչ։ Եւ մասնաւորապէս Անդրկովկասի մէջ ահազանգ կը հնչեցնեն նափոլէոնիզմի այդ վտանգին դէմ, որ բոլշեւիկներուն բառերով՝ կը կոչուի «մեծապետական շովինիզմ», «վելիկոռուսական շովինիզմ»։ Խորհ. Հայաստանի նորընծայ խմբագիրը, Եկաւեան, իր հպատակութիւնն յայտնելու համար, խմբագրականով մը (20 օգոստոս) կը կռուի տեղական (հայկական) «շովինիզմ»ին դէմ, ուրանալով «վելիկոռուսական շովինիզմ»ին գոյութիւնը։ Եւ սակայն կը խոստովանի, որ «շատերը կարծում են թէ գլխաւոր վտանգը մեծապետական շովինիզմն է»։

Ուրիշ երիտասարդ բոլշեւիկ մը, Հէնրի եւս կ'աշխատի ծածկել «վելիկոռուսական շովինիզմը»։— «Զարմանալի կը լինէր, կը գրէ խորհ. Հայաստանի մէջ (24 օգոստոս), եթէ կուլակութեան, որպէս դասակարգի, վերացման (համատարած կոլեկտիվացման հիման վրայ) այս շրջանում, հայ թէ թու նացիոնալիզմի ձգտումները նորից չհնչէին որոշ տնհատների մօտ։ Չէ՞ որ տեղական նացիոնալիզմի էութիւնը հէնց այն է, որ վելիկոռուսական շովինիզմի դէմ պայքարելու պատրւակի տակ աշխատում է մանր ազգութիւններին պարփակել ազգային կեղեւի շրջանակներում»։

Հասկնալի է որ այդ տեղական նացիոնալիստները խումբ մը բոլշեւիկներ են, որոնք, ըմբռնելով Մոսկուայի աշխարհակալական ձգտումները, կ'ուզեն պահպանել ազգային մշակոյթը։ Հէնրի կ'ընդունի ազգերու ձուլման եւ միայն մէկ լեզուի տիրապետութեան տեսութիւնը, Ստալին.

— «Իսկ ինչ վերաբերում է ազգային կուլտուրաների եւ ազգային լեզուների հեռանկարներին, ապա ես միշտ էլ պաշտպանել ու շարունակում եմ պաշտպանել լէնինեան այն հայեացքը, որ սոցիալիզմի համաշխարհային յաղթութեան դէպքում, երբ սոցիալիզմը կ'ամրանայ եւ կենցաղ կը դառնայ, ազգային լեզուները անխուսափելիօրէն պէտք է մի ընդհանուր լեզուի մէջ ձուլեն»։

Բայց Ստալին ուրիշ շատ մը յօդուածներ ալ գրած է, եւ կը պաշտպանէ ազգային մշակոյթներու պահպանման տեսակէտը։ Ինչո՞ւ այս հակասութիւնը։ Մաքիավէլութի՛ւն, որովհետեւ Ստալին կը խոստովանի.

— «Ով մեր փոխանցման շրջանի այս հակասութիւնը չի հասկացել, ով պատմութեան պրոցէսների այս դիալեկտիկան չի ըմբռնել, նա կորած է մարքսիզմի համար»։

Այսինքն, մինչեւ կամուրջէն անցնիլը, այծին՝ Ապտիւլրահման Չէլէպի ըսել։ Փոխանցման այս շրջանին՝ հաշտ երթալ ազգային մշակոյթի եւ լեզուի տէրերուն հետ։ Աւելի ճիշդը, քաղաքականութիւնը վարել յամբրաբար, առանց զգացնելու նպատակը։ Վերջապէս քնացնելու համար է, որ Ստալին կոմունիստ կուսակցութեան 16րդ համագումարին մէջ կ'ըսէր.

— «Խորապէս սխալւում են նրանք, ովքեր թեքւում են վելիկոռուսական շովինիզմի կողմը, ենթադրելով թէ խորհրդային Ռուսիայում սոցիալիզմ կառուցելու շրջանը հանդիսանում է ազգային կուլտուրայի քայքայման եւ վերացման շրջան»։

Այդ_դուն կը խոստովանիս։

Բայց Վահանեան աւելի որոշ կը դնէ հարցը.

— «Հարկաւ երիտասարդ կուլտուրան անխուսափելիօրէն ընկնելու է աւելի ուժեղ, աւելի հզօր կուլտուրայի ազդեցութեան տակ։ Վելիկոռուսների, աւելի լաւ կը լինէր ասել՝ վելիկոռուսական լեզւով ստեղծւած կուլտուրայի ինտերնացիոնալ տարրերը չափազանց հզօր են» (Ազգային կուլտուրայի մասին, էջ 125)։

Կոմունիստ կուսակցութեան 12րդ համագումարին մէջ եւս այս հարցը ծեծուելով՝ հետեւեալ բանաձեւը գրուած էր.

— «Աւելի յետամնաց ժողովուրդների (Ուկրայնացիների, Ազրբէջանցիների եւ ուրիշների) կուլտուրաների նկատմամբ ռուսական կուլտուրայի ունեցած առաւելութիւններին վերաբերեալ խօսակցութիւնները ոչ այլ ինչ են, բայց եթէ վելիկոռուսական ազգութեան տիրապետութիւնն ամրացնելու փորձ»։

Կ. Կարոլով, որ դէմ կը խօսի «վելիկոռուսական «շովինիզմին» հետեւեալ խոստովանութիւնը կը կատարէ.

— «Խորհուրդների ազգային կուլտուրաները կառուցելիս, մենք պէտք է ամէն կերպ օգտագործենք վելիկոռուսական պրոլետարիատի կուլտուրայի օգնութիւնն ու նուաճումները, պէտք է աւելի սերտօրէն կապենք ազգային ծայր երկրների կուլտուրական շինարարութիւնը միութենական պրոլետարիատի առաջաւոր ջոկատի՝ ռուսական բանւոր դասակարգի հետ» («Խ. Հայաստան», 19 օգոստ.)։

Եւ չափազանց յատկանշական է Դիմանշտայնի կարծիքը, զոր մէջ կը բերէ Տարոյով.

— «Ներկայումս, ազգային կուլտուրաների զարգացման պայմաններում մեզանում որոշ հակասութիւն է նկատւում։Կուլտուրաների միաձուլման հարցում այդ հակասութիւնն այն է, որ մի կողմից մենք ինքներս կատարում ենք ինտերնացիոնալ դաստիարակչական մեծ աշխատանք՝ ազգութիւնների մերձեցման ուղղութեամբ, բայց միեւնոյն ժամանակ մենք կատարում ենք որոշ իմաստով նոյնպէս մեծ ազգային այնպիսի աշխատանք, որը որոշ տեսակէտից կամայ ակամայ հեռացնում ազգերին միմիանցից»։

Ինչպէս կը տեսնուի այս բազմաթիւ յիշատակութիւններէն, մշակոյթի ասպարէզին մէջ գոյութիւն չունի շրջանավարութիւնը, ընդհակառակն, մշակոյթները փոխանակ շրջանայնացնելու, կը ձուլեն «վելիկոռուսական» մշակոյթին մէջ, կազմելով միաձոյլ եւ մէկ մշակոյթ։

Նոյն աշխատանքը քաղաքական կեանքի մէջ։

Բ. Բորեան կը ցաւի, որ Ակօպով (եւ բոլոր բոլշեւիկները) «ռէակցիոն» կ'անուանեն թրքահայերուն ազգային շարժումները, իսկ ուրիշ երկիրներու բոլոր ազգային շարժումները՝ յեղափոխական (Նոր Ուղի 7.8 թիւ, 1929)։ Պատճառը պարզ է, Մոսկուա գիտէ թէ թէ Թրքահայաստանի անկախութիւնը կրնայ իրմէ խլել Երեւանի «հանրապետական» շրջանը։ Մոսկուա վախն ունի, որ իր նափոլէոնեան թեւին տակէն կը թռչի Երեւան։ Եւ Եւ ամէն գինով կ'աշխատի ձուլել այդ շրջանները մշակոյթով, լեզուով, քաղաքականութեամբ։ Շրջաններու կազմակերպութեամբ, Հայաստան աստիճան մը եւս կ'ենթարկուի իրեն։Վերջապէս եթէ մինչեւ հիմա գիտէին որ ապաստան դարձան յեղափոխականներուն,Ռուսիա լաւ գիտէ թէ ազգային մշակոյթն է որ պատրաստած է այդ յեղափոխականները։ Ուստի Մոսկուա կը խորհի այսօր գաւառները ջնջել, վաղը հանրապետութիւնները, որպէսզի պանծա՛յ Մեծն Ռուսիան։

Մեր յաջորդ յօդուածներով կը ներկայացնենք Հայաստանի նոր շրջաններու բաժանումները, անոնց առաւելութիւններն ու թերութիւնները ներքին տեսակէտով։

ԱՐՄԱՇԱԿԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՄԱՍԻՆ

Le Populaire թերթին աշխատակիցը Ալպէռ Շանտըը երկար յօդուածաշարք մը նուիրեց իր մէկ պտոյտին, զոր կատարած էր Արեւելքի մէջ, Թուրքիայէն մինչեւ Սուրիա։

Վերջացնելու ատեն իր յօդուածաշարքը, պահ մը կը կենայ Պէյրութի մէջ. նկատելու համար կարգ մը ցեղեր եւ ազգեր։

— «Ահաւասիկ Պէտէվիները, որո՛ց դէմքը կարծես տաշուած է սուրով, եւ զարդարուած՝ քնաբակեալ թերթերով։ Ահաւասիկ Հրեաները, յաւիտենապէս զբաղած։ Ահաւասիկ երիտասարդ եւ գեղահասակ Հայեր, որոնք իրենց դէմքին վրայ կը կրեն ազնուականութիւնը իրենց ցեղին, զոր Թրքական հրէշութիւնները չկրցին ջնջել։ Ահաւասիկ Ցոյները, Մարոնիները. Արաբները, Ասորիները, Տիւրգիները եւ Սուրիացիները։ Բոլորն ալ ցան ու ցրիւ Արեւելքի քաղաքներուն մէջ, ուր կ'ապրին իբրեւ աշխարհաքաղաքացիներ։»

ՈՒԹ ԵՐԿԻՐ ՈՒԹ ՕՐԷՆ

ԹԻՐԱՆԱ

Ե.

Ալպանիոյ մայրաքաղաքը փոքրիկ քաղաք մըն է։ Հայը երբ կը ճամբորդէ ամէն հասած տեղը հայրենակից կը փնտռէ նախ։ Ինծի տրուած հասցէն քաղաքին մուտքին մօտ է, լայն ու երկար փողոցի մը վրայ։ Ինծի ըսին որ Սարհատը հոդ կարելի է գտնել։ Առաջին գործս եղաւ զինքը փնտռել — դեռ չէ եկած, բայց չպիտի ուշանայ, կ'ըսեն. լսրուած եւ անհամբեր հետաքրքրութեամբ իրեն կը սպասեմ։

Սրճարանին սպասարկուն, պահ մը յետոյ ինծի ցոյց տուաւ դըրան մօտ նստած մէկը, որ իմ փնտռածս էր։ Չէի ճանչնար զինքը. այնքան ալ Հայու չի նմանիր։ Բարձրահասակ եւ ամրակազմ մարդ մը, ծռած էր գիրքի մը վրայ։ Կարդացի գիրքին խորագիրը։ Քանի մը շաբաթ առաջ «մեռած» Սարհատը հիմա ողջ առողջ l'Histoire de l'architecture կը կարդայ։

Կը ծանօթանանք. Ու ի հարկէ ամէն բանէ առաջ խօսակցութիւնը ինքնին կ'երթայ իր «մահուան» եւ յարութեան վրայ։

— Այո՛, քաշուած եմ, մեկուսացած եմ, կ'ըսէ յեղափոխական Սարհատը, բայց չեմ մեռած, մեռնելու ալ միտք չունիմ, մանաւանդ անկողնի մէջ բնաւ չեմ սիրեր մեռնիլ։

Ու անօթի հետաքրքրութեամբ ինծմէ կը խնդրէ որ պատմեմ ընկերներու կեանքէն.

— Է՛հ, պատմէ տեսնենք.

— Ի՞նչ պատմեմ.

— Պատմէ ընկերներու մասին, ինչ կ'ընեն, ինչպէս ժամանակ կ'անցնեն, բոլորն ալ շատ կարօտցած եմ, պատմէ Գ.ի Հ.ի Ս.ի Ա.ի մասին։

Կը պատմեմ գիտցածներս, ընկ. Սարհատ շատ գոհ կը մնայ, բայց տակաւին կէս ժամ չանցած կը կրկնէ։

— Է՛հ, պատմէ տեսնենք։

— Ի՞նչ պատմեմ տակաւին։

— Միշտ ընկերներու եւ ընկերական կեանքէ։

Մարդ կը զարմանայ թէ ինչպէս Սարհատի պէս մէկը որ տակաւին իր ընկերները, ընկերական կեանքը. իր կուսակցութիւնը կ'երազէ, մեկուսացած է այսպէս խուլ անկիւնի մը մէջ։ Կը տեսնես որոշ որ անոր սիրտը կը բաբախէ տակաւին. եւ կը բաբախէ այնքան ուժով որքան ասկէ քառորդ դար առաջ։

— Մեծ քաղաքներու աղմուկը չեմ սիրեր, կ'ըսէ Սարհատ, ատոր համար հոս եկայ, բայց բախտաւոր չեղայ, հոս ամէն բան անյաջող գնաց։

Բայց դեռ չէ յուսահատած, դեռ աչքերուն մէջ կորովը կը փայլփլայ։

Կը պտտինք իր հետ քաղաքին ամէն կողմը։

Կը տեսնեմ հին ու անձեւ շէնքեր որոնց կեդրոնի պատուհանին վրայ կան ալպանական զինանշան ու դրօշի ձողեր։

— Ի՞նչ է այս շէնքը։

— Այս շէ՞նքը. այս շէնքը ներքին գործոց նախարարութիւնն է։

— Այս ինչ խեղճ ու կրակ նախարարութիւն է.

— Նոր եւ գեղեցիկ մը կը շինուի կոր, կը ցուցնեմ քեզի։

Ու կը շարունակենք։

— Ասիկա անտառներու նախարարութեան շէնքն է. բայց նորը մէկ ամիսէն կ'աւարտի։

Եւ այսպէս կը պտտինք գըրեթէ բոլոր նախարարութիւններն ու թագաւորական պալատը բոլորն ալ փոքր, հին եւ տպաւորութիւն չձգող տնիկներ. բայց բոլորին համար նոր եւ արդիական շէնքերու հիմքերը դրուած են եւ ոմանք լրացած արդէն։

Քաղաքին համար շինուած է յատակագիծ մը, որուն փողոցները պէտք է ըլլան երկար. լայն, հորիզոնական եւ ուղղահայեաց։ Այդ յատակագծէն դուրս ինկող հին ու մին շէնքերը կը փլցուին։ Ամբողջ քաղաքը շինութեան մէջ է, կարծես ամիս մը առաջ երկրաշարժ է պատահեր ու վերստին կը շինեն։ Եթէ փոխադրութեան դիւրութիւններ ըլլային, ապահովաբար շատ աւելի արագ կ'ընթանար մայրաքաղաքի եւրոպականացումը։

Օրինակ, քանի մը օր յետոյ յիսուն հատի չափ օդանաւեր պիտի այցելեն ալպան մայրաքաղաքը, այս առթիւ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Թիրանայի օդանաւային կայանը եւ դաշտը յարդարելու համար. ասոր համար աւազը, շաղախը եւ այլ անհրաժեշտ նիւթերը դոմէշի կառքով կը փոխադրուին։

Կառավարութիւնը զգացած է այդ անհրաժեշտութիւնը եւ ատիկա բնական է, (Եւրոպայի միակ երկիրն է Ալպանիան որ շոգեկառք չունի)ուստի եւ ձեռնարկած է ճամբաներու շինութեան։ Դժուար գործ։ Մեծ զոհողութիւններու եւ մեծ դրամագլուխներու կը կարօտէր,

Բայց, եթէ անօթի չմնալու համար կ'արժէ պարտք ընել,նոյնն է երկրի մը համար շոգեկառքը։

*
* *

Ի՞նչ մեղքս պահեմ, այս երկրի մասին նախապաշարումներ կան, ատոնց, ազդեցութեան տակ էի երբ հոս մտայ, թէ աւազակ են, մարդասպան են, վայրի են եւայլն։ Բայց այսօր պատրաստ եմ հաստատապէս յայտարարելու որ Ալպանիան շատ մը եւրոպական երկիրներէ աւելի ներքին ապահովութիւն եւ կարգ ունի։ Դեռ մէկուն քիթը արիւնիլը չլսեցի 3 շաբաթէ ի վեր։ Բոլորը նոյնը կ'ըսեն։ Ամէն մարդ գոհ է։

Ժողովուրդը կը սիրէ իր երիտասարդ թագաւորը եւ կը հնազանդի անոր, այնպէս ինչպէս Իտալացիք են դէպի Մուսոլինին։

Կրթական գործին եւս շատ մեծ հոգ կը տարուի։

Գիւղական անհրապոյր զգեստներով զինուորական ծառայութեան մեկնող երիտասարդները 18 ամիս յետոյ պիտի դառնան իրենց տեղերը, իրենց հետ տանելով քաղաքակրթութեան կանթեղներ, նիստուկաց, շարժուձեւ, ճաշակ, հագուստ եւայլն։

Ալպան ժողովուրդը դեռ նոր սկսած է իր զաւակները դպրոց ղրկել, բայց եւ այնպէս սկսած է։ Լաւ կ'ըլլար ի հարկէ որ անչափահաս տղոց վարժարան յաճախելը պարտաւորիչ ըլլար, ինչպէս կարգ մը եւրոպական երկիրներու մէջ։ Հոս աւելի քան կը շեշտուի այդ անհրաժեշտութիւնը՝ փողոցները բազմաթիւ մանուկներ կան։

Թուրքերէնը հետզհետէ կը կորսուի։ 25 տարեկանէն վար երիտասարդներն արդէն բառ մը Թուրքերէն չեն գիտեր, այլ անոր տեղ կը մտնեն իտալերէնը եւ ֆրանսերէնը, բայց գլխաւորաբար իտալերէնը։

Քանի մը տող ալ Ալպանիոյ դրամներու մասին։

Ալպանական դրամը lekն է որ ֆրանսական ֆրանքի համ[...] է. պանքնոթները քսան ոսկ[...] բանքնոտներ են եւ կը կոչուին[...] փոլէոն։ Բայց Ալպանիոյ մէ[...] մէն առեւտրականի նոյն իսկ[...] շարանի եւ սրճանի կրնա[...] անգլիական, զուիցերական[...] լար, իտալական լիր եւ կա[...] դրամներ։ Բոլորը սեղանա[...] են կարծես, ելեւէջները գի[...] օրը օրին։ Մասնաւորաբար [...] գրաւ է աւստրիական «գու[...] որ մանր դրամներու ամէնէն ծածական նոյն իսկ lekէն [...] շատ կայ. Հրապարակի վրայ[...] րոնը արծաթ է, իսկ lekը [...] գիւղացիները միայն «գու[...] կը ծախեն իրենց ապրանք[...] որովհետեւ «գուռոնը սաղլամ[...] րա է», իսկ «lekը չիւրիւք [...] է»։

Ց. ՊՈՒՌՆԱՃԵ[...]

ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՍԻ[Ն]

Ամերիկեան Ազգային Աշխարհագրական Ընկերութ[...] վերջերս Ուաշինկթընէն հա[...] դեց ընդարձակ զեկոյց մը [...] մերիկեան մամուլին, Արար[...] լերան մասին, քիւրտեւթ[...] բախումներուն առթիւ։

Զեկոյցը, ի միջի այլոց[...] սէ.— Անցեալ դարու պա[...] րազմներուն պատճառաւ [...] րատ լեռը դարձաւ տեսակ[...] ապաստանարան։

Արարատ 1878էն [...] բաժնուած էր Թուրքիոյ[...] Պարսկաստանի միջեւ, Մեծ [...] րարատը, գտնուելով Թրքա[...] հողամասին եւ Փոքր Արարա[...] Պարսկաստանի մէջ։ Այս երկու [...] լեռները կը կազմէին Թուրքի[...] պարսիկ սահմանը։ Յետոյ երբ [...] Ռուսիոյ յառաջխաղացումը գի[...] պի հարաւ, որով Արարատը [...] դարձաւ երեք պետութեան[...] սահմանագիծը։ Պատերազմի[...] տեն ռուսական սահմանն եւ[...] առաջ անցաւ Արարատէն, [...] պարսկական սահմանը [...] անփոփոխ։

Սեւրի դաշնագիրը, [...] գրուած 1920ին, որ փ[...] սահմանագիծ մը ճշդել [...] քիոյ շրջակայ հողամաս[...] միջեւ, ստեղծեց Հայկ[...] Հանրապետութիւնը, որ[...] կը կազմէր Արարատը, եւ [...] քիոյ սահմանը կը հրէր [...] մղոն դէպի հարաւ։ Բայց [...] տարին Թուրքերը իրենց [...] մանը եւ տարին նոյ[...] 1878ի գիծէն ալ անդին, Արարատը ամբողջովին առ[...] իրենց վեհապետութեան [...] քեւ։ Անկէ ի վեր այս [...] լերան օրինական վիճակը [...] Արարատի գեղեցկութիւնը [...] եւ հողային կազմութիւն[...] Արարատ գագաթը [...] նական ձիւնով ծածկուած [...] ուէն կը ցուցնէ ամեհի գ[...] կութիւն մը, սակայն [...] զննութիւն մը երեւան կը [...] սիրելու նուազ պատճառ[...] «Աշխարհի Մայր»ը, ի[...] Հայերը կոչած են զայն, [...] յատուկ ծակոտկէն կազ[...] թեան պատճառաւ՝ իր [...] ձիւներուն ջուրը կը կլա[...] եւ առաջ չեն գար [...] կամ վտակներ, ջրելու [...] իր ստորին փէշերը կամ [...] կայ դաշտերը։ Ասիկա [...] գրաւ հակադրութիւն մը [...] կազմէ ընդհանուր շրջանի [...] րիշ լեռներուն հետ։ Անջրդի փէշեր եւ բարձրու[...]

Այսօր Արարատի փէ[...] անջրդի են։ Որոշ քան[...] թեամբ բուսականութիւն [...] թիւն ունի անձրեւային [...] նին, մինչեւ 12500 ոտք [...] րութեան վրայ։ Այդ կէտէն [...] չեւ ձիւնին գիծը, 14.300 [...] բարձրութիւն, գագաթ[...] մասը լերկ է,

Մեծ Արարատի բար[...] թիւնն է 16.760 ոտք, Արարատինը 11.680 ոտք[...] նաւ եղանակին ոչխարներ[...] րածըն ստորին փէշերուն [...] բայց երբ կուգայ հոր եղա[...] եւ արեւը կ'արձակէ իր [...] գայթները, ամէն ինչ կը [...]

ջի եւ լեռը կը դառնայ անբնակելի։ Նոյնիսկ թռչունները կը հեռանան անկէ։

Արարատի վերելքը եւ հայկական կարծիքը

Դժուար է Արարատ բարձրանալ։ Դարերէ ի վեր Հայերը կը հաւատային թէ լեռը գերբնականօրէն պաշտպանուած է՝ արգիլելու որեւէ մարդու վերելքը մինչեւ գագաթ։ Երբ 1829ին Պարրոտ առաջին անգամ հասաւ Արարատի գագաթը, Հայերը կը պնդէին թէ ան սուտ կը խօսէր։ Անկէ ի վեր շարք մը լեռ մագլցողներ հասած են անոր կատարը եւ 1850ին ռուս երկրաչափ մը հինգ օր հոն անցուց՝ եռանկիւնային գննութիւններ ընելով։

Հրաբուխ, Ակոռի եւ առաջին որթը

Լեռը հրաբխային է եւ սաստիկ ժայթքում մը ունեցաւ 1840ին, իր կողերուն վրայ ունեցած հին խառնարանէ մը։ Ակոռի գիւղը, որ լերան ստորին փէշերուն վրայ կը գտնուէր, իր 2000 բնակիչներով քանդուեցաւ։ Հայերը Ակոռին կը նկատէին «Աշխարհի ամենահին գիւղը», հաւատալով թէ գիւղը հիմնուեցաւ այն ատեն, երբ Նոյ որթ մը տնկեց հոն։ Որթերը, սակայն, շատ հիւրընկալ չգտան իրենց առաջին հանգստավայրը։ Արարատի շրջակայքը ամէն ձմեռ պէտք է թաղել որթերը, պաշտպանելու համար զանոնք ծայրայեղ ցուրտէն։

Ի՞նչ կը նշանակէ Արարատ

Արարատ անունը, որ ենթադրօրէն արամայական ծագում ունի, կը նշանակէ «գերբարձրութիւն»։ Հայերը զայն կը կոչեն Մասիս, որ կը նշանակէ «բարձրագոյն» կամ «վսեմ»։ Թուրքերէն անունն է Աղրի-Տաղ կամ Սեպ-Լեռ։ Պարսիկները միայն կը պահեն լերան եբրայական կամ քրիստոնէական աւանդութիւնը եւ զայն կը կոչեն Կոհ ի Նուհ, այսինքն Նոյի Լեռ։

Լերան շրջակայքի բնակիչները

Արարատի շուրջ կը բնակին Հայեր, Քիւրտեր եւ Թաթարներ։ Անցեալին մէջ լեռը եղած է հոծ հայ բնակչութեան մը կեդրոնը, բայց հիմա Հայերու մեծ մասը [illegible]ուած է Արաքսէն անդին, Արարատէն 15 մղոն հիւսիս, եւ ուր կը կազմէ ռուսական սահմանագիծը։ Քիւրտերը ցրուած են, բայց կարեւոր համախմբումներ ունին արեւելակողմը պարսկական սահմանէն անդին։

Կողբի աղային լեռը

Արաքսի հիւսիսակողմը, Արարատէն քիչ հեռու, կը գտնուի Աշխարհի ամէնէն տարօրինակ լեռներէն մին, —Կողբը, որ կարծր աղի լեռ մըն է։ Այս լեռը կը յիշուի Նոյի աւանդութեան մէջ։ Կը հաւատացուի թէ Նոյ անկէ առաւ իր սնունդին պէտքցու համար։ Աղի այս հանքը հաւանաբար աւելի երկար բանեցուած է, քան ուրիշ որեւէ աղահանք Չինաստանէն դուրս։

Կողբի լքեալ աղահանքերուն մէջ գտնուած են Օբսիգեան (հրաբխային ապակիի նման նիւթ) մուրճեր եւ ուրիշ գործիքներ, մնացած Քարի Դարաշրջանէն։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՏՆԱՅ ԱՀԱԲԵԿՈՒՄԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ

ՊԵՐԼԻՆ, 25 սեպտ.— «Լը Մեսաժէ Սոսիալիստ» թերթը հրատարակութեան կուտայ Մոսկուայի իր թղթակցին երկար նամակը, որ կը կրէ 14 սեպտ. թուականը (վերջին մահապատիժներէն եւ գնդակահարումներէն առաջ) եւ կուտայ կարեւոր տեղեկութիւններ Ռուսիոյ ներքին կացութեան առթիւ։

«Խափանարար»ներու խմբակին ձերբակալումը շատ մեծ յուզում մատնեց համայնավար շրջանակները։ Անոնք անոնցմէ են, որ տակաւին չեն կորսնցուցած ամօթի ամէն զգացում, բոլորովին վրդոված են կեղծ ամբաստանութիւններէն եւ դատավարութեան անար եղանակէն։ Ուրիշներ, որ երկար ատենէ ի վեր հաշուեյարդարի ենթարկած են «քաղքենիական նախապաշարումներ»ը, մտահոգ են.— Ի՞նչ վարմունք ունենալ հանդէպ այն մասնագէտներուն, որոնք տակաւին չեն մատնանշուած իբրեւ հակայեղափոխականներ, բայց, արդէն կը նկատուին հաւանական հակայեղափոխականներ։ (Ձերբակալուած «Խափանարար»ներու խմբակին մէջ են կրօման՝ նախկին պետ վիճակագրութեան դիւանին եւ կոնտրատիէվ, երկրագործական գործավարութեան վարիչներէն մէկը մինչեւ 1929)։

Այս խմբակին ձերբակալման մասին, զանազան մեկնութիւններ կուտան Մոսկուայի մէջ։ Կը պատմեն թէ աջ համայնավարներէն մէկը, որ կ'ուզէր աչք մտնել, տեղեկագիր մը կուտայ Չեկային, այդ խմբակի ղեկավարներուն եւ աջ համայնավարներու միջեւ տեղի ունեցած խօսակցութեան մը մասին։ Իբր թէ անոնք խստօրէն քննադատեր են բոլշեւիկեան քաղաքականութիւնը, որուն հետեւանքով կը գուշակեն եղեր մեծ աղէտ մը։ Կ'ըսուի թէ Չեկան իր կողմէ յայտնած է քաղաք. Դիւանին թէ խռովութիւններու պահուն, ռուս դժգոհ վիճակագիրներու եւ տնտեսագէտներու խումբը կրնայ դառնալ առանցքը, որուն շուրջ համախմբուին ներքին եւ արտաքին ընդդիմադիր տարրերը։

Ձերբակալուածներու մասին պաշտօնական զեկոյցներ կը տրուին, ըսելով թէ խոստովանութիւններ ըրած են։ Սակայն մարդ չի հաւատար։ Ցաճախ այս ձերբակալուածները կը հարցաքննեն անընդհատ 48 ժամ, փոխն ի փոխ վեց հարցաքննիչ դատաւորներ եւ մեղադրեալներուն կը կերարկեն «տաք ու պաղ» կոչուած եղանակը։ Հարցաքննուողը յաջորդաբար կը փակեն շատ տաք եւ շատ պաղ սենեակներու մէջ։ Այս տանջանքէն յետոյ, մարդիկ կը ստորագրեն, ինչ որ դնեն իրենց ձեռքին տակ։

Այս խմբակը աքսորի դատապարտուած է։ Ցայտնի կ'ըլլայ որ այս գործը որեւէ կապ չունի Ռիազանձէվի եւ 48 գնդակահարեալներու գործին հետ։

ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

Նամակագիրը կը յայտնէ նաեւ թէ Մինսքի կարմիր բանակէն եւ համայնավարներէն ալ բազմաթիւ ձերբակալեալներ կան, ի հաշիւ Լեհաստանի՝ լրտեսութեան մը հետեւանքով։

ՏՕՆԷՑԻ ՄԷՋ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ուտեստի նուազութեան հետեւանքով, ծանր խռովութիւններ պատահած են Տօնէցի հանքային շրջաններուն մէջ։

Երկաթուղային պաշտօնեաները մանաւանդ չափազանց դժգոհ են. անոնք զրկուած են իրենց եւ իրենց ընտանիքներուն համար ուտեստ փոխադրելու հնարաւորութեամբ եւ շատ խիստ կարգապահութեամբ մը ենթարկուած են։

ՄԵՐԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՄՕԹ

Վերջերս հոսանք մը կայ մերկ պտըտելու, առողջապահական, գեղեցկագիտական եւ ...բարոյական պատճառներ քշելով։

Մերկապաշտութեան հոսանքին կողմնակիցները առաւելապէս կիներ են, որովհետեւ կիները, տգեղ ըլլան կամ գեղեցիկ, կը սիրեն ցուցադրուիլ (exhibitioniste)։ Կը բանան կուրծքին տախտակը կամ սափորաձեւ սրունքները։

Սխալ կարծիք մը կայ թէ կիները ամօթխած են։ Սխալ, շա՜տ սխալ։ Ամօթխածութիւնը ընդհանրապէս այրերուն ապրանքն է։ Անոնք որ ապրած են զօրանոցի եւ հիւանդանոցի մէջ, շատ լաւ նկատած են այդ պարագան։ Ընդհանրապէս կիները, երբ մինակ են, կը բանան ամէն բան։ Եւ վերջապէս կիներն են, որ կ'ազմըկեն քղանցքները կարճեցնելու, քիչ մը աւելի «տէքոլթէ» ձգելու համար։

Զարմանալի է, որ քրիստոնէութիւնը ամօթի զգացումը կապեց սեռական գործարաններուն։ Կարգ մը ցեղեր այդ զգացումը, որ նախապաշարման մը հետքն է, կը կապեն մարմնին ուրիշ մասերուն։ Եւ չեն քաշուիր ցուցադրելէ իրենց սեռային գործարանները, բայց, օրինակի համար, երբեք չեն թոյլատրեր բաց գլուխով երեւալ։ Այսպէս Նուքա Հիվայի կիները չափազանց կը զարմանային, որ ֆրանսացի զինուորները կը խնթենային իրենց մերկ կուրծքերուն համար։ Արդարեւ ֆրանսացի զինուորները չէին դադրեր հիանալէ անոնց ստինքներուն վրայ, որոնք չափազանց գեղեցիկ էին։ Նուքա Հիվացի կիները «Միրի-Միրի» կ'անուանէին ֆրանսացիները, ինչ որ կը թարգմանուի «ստինք-դիտող»։

Շատեր կը կռուին մերկութեան դէմ կեանքի մէջ, բայց արուեստի մէջ կը թողան, որ թագաւորէ։

Ոմանք մերկութիւնը կը վերագրեն կլիմայական պահանջներու։ Այնքան ալ ճիշդ չէ։ Բայց վերջապէս, ի՞նչ առաւելութիւններ կը ներկայացնէ մերկութիւնը։ Դժուար է պատասխանել։

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական Ցանձնախումբը տենդագին գործունէութեան մէջ է այս վերջին ամիսները։

— Այս տարի երկու երիտասարդներ, Մ. Սահակեան եւ Ս. Սերոբեան, զրկուեցան Գաբիի Միջազգային Սկաուտական Դպրոցը, պատրաստուելու համար իբր մասնագէտ սկաուտներ։ Սոյն երկուքը շատ սիրալիր ընդունելութիւն գտան վարժարանին մէջ թէ ֆրանսացիներէն եւ թէ միւս ազգերու կողմէ հոն այդ վարժարանի դասադաշտին մէջ, հայ դրօշը 15 օր ծածանեցաւ ֆրանս. լիւքսէնպուրկեան, աւստրիական եւ անգլիական դրօշներու շարքին։ Մեր տղաքը լայն ծանօթութիւն տուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի տասնեակ տարուան սկաուտական գործունէութեան վրայ։ Ուսանողները լաւ պաշարով վերադարձան Փարիզ, եւ մեկնեցան ծովեզերք հանգստանալու, ուրկէ անցան Լոնտոն մէկ քանի օրուան համար։

Սկաուտական Ցանձնախումբը իր վերջին նիստերուն մէջ տուաւ կազմակերպական որոշումներ եւ կարգադրութիւններ այսպէս.

1.— Հայ Ընդհ. Պետը, պաշտօնական ձեւակերպութեամբ, «Փարիզի եւ Շրջանի Խմբապետ»ի (Commissaire Régional) աստիճան տուաւ Պ. Հայկազ Աբէլեանի։

2.— Խմբապետի աստիճան ստացան Ս. Սերոբեան (Սարսէլ), Կ. Կարապետեան (Պուա Գոլոմպ), Օ. Լոքէնեան (Սէվրան)։ Փոխ խմբապետի աստիճան՝ Մ. Սահակեան (Պուա Գոլոմպ), Պ. Դաւիթեան (Ալֆորվիլ)։ Պատասխանատու վարիչ նշանակուեցան Վ. Վալանթէն Սարաճեան՝ Պէլվիլի գայլիկներուն, Զարեհ Ղարիպեան (Սէն Թ'Ուէն), Վահէ Մանուկեան Անկիէնի երէցներուն։

3.— Վկայեալ սկաուտի աստիճան տրուեցաւ վարիչ առաջնորդ Աւետիս Ցիւրկէքեանի։

4.— Երէցներու խորհրդատու խմբապետ անուանուեցաւ Արտաշէս Պէրպէրեան։

5.— Վաւերացուեցան, Փարիզի եւ Ալֆորվիլի երէցներու Ա. Փաղանգը, Քոլոմպի գայլիկներու հոյլը, Անիէրի սկաուտական խումբը։

6.— Կազմութեան ձեռնարկուեցաւ, Իսի-լէ-Մուլինոյի, Սէն Թ'Ուէնի, Վիլիէ-լը-Պէլի, Սէվրանի, Վէնսէնի, Ռոնիի եւ Ռէնսիի սկաուտական ու գայլիկներու խումբերը։

Ցանձնախումբը պիտի աշխատի որ ձմեռը օգտակար կերպով անցնի սկաուտներու համար, այս նպատակով պիտի կազմակերպէ գիշերային եւ կիրակնօրեայ դասախօսութիւններ, ազգային պատմութեան, հայ լեզուի, գիտական եւ սկաուտական— մասնագիտական նիւթերու վրայ։

Ուժ պիտի տրուի սկաուտուհիներու կազմութեան գործին, զոր ձեռք առած են, Ընքապապեան քոյրերը մեծ եռանդով։

Յառաջիկայ տարուան սկաուտական եղանակը պէտք է ըլլայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի համար խիստ արդիւնաւոր շրջան մը։

Տեղեկատու

ՁԱՅՆԵ՛Ր ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՈՉԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՎԻԷՆ, 24 Սեպտ.— «Յառաջ»ի Սեպտ. 12ի թիւին մէջ հանդիպեցանք Բազմ. Վերաշինաց միութեան կողմէ տրուած կոչի մը, երբ թէ գաղութիս մէջ կազմուած է նոր միութիւն մը 23 անդամներով եւ 1700 ֆր.ի ալ օժանդակութիւն մը գոյացուած է Անատոլուի բեկորներուն եւ ուրիշ կարօտեալներու։

Իրականութիւնը սակայն հետեւեալն է։

Գաղութիս մէջ գտնուող 40 քաղքըցի երիտասարդները մեծ մասամբ անտեղեակ են նման միութեան մը գոյութենէն։ Այդպիսի Միութիւն մը գոյութիւն ունէր ասկից չորս տարիներ առաջ, որ մի քանի ամիս գործելէ յետոյ, կազմալուծուեցաւ, շնորհիւ անոնց որ այսօր, նոյն Միութեան անունով հրապարակ են եկեր, իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով Միութեան վերաբերեալ գոյքերը եւ 1000-1200 ֆրանքի չափ գումար մը։

Գալով Անատոլուի բեկորներու բերած իրենց օժանդակութեան, անոնք այն ատեն միայն իրար անցան, երբ Բազմաշէնցի մը, իր հրապարակային կոչով, հրաւէր կ'ուղղէր օգնելու մեր դժբախտ հայրենակիցներուն։ Մինչեւ իսկ ազնուութիւն չունեցան գալ ներկայ գտնուիլ այդ առթիւ գումարուած խորհրդակցութեան։

Այս մէկ քանի տեղեկութիւնները տալ անհրաժեշտ էր յայտնելու համար մեր հայրենակիցներուն թէ Բազմ. Վերաշ. Միութիւն մը իրականին մէջ գոյութիւն չունի եւ եղածը չի վայելեր երկրացիներու համակրանքը։

Կ. Մուրատեան

Հ. Տ. Մ.Ի Կ. ԽԱՉԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ տարուան պէս այս տարի եւս Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչի Օգնութեան Մասնաճիւղը ունեցած է հետեւեալ օգտակար ձեռնարկները, որոնք ժամանակին ծանուցուած էին արդէն թերթերու միջոցաւ։

Ա.— Օդափոխութեան ղրկած է, ծախքին կէսը կամ ամբողջը վճարելով, Ա.— Տասներկու տկարակազմ մանուկներ, Շէրպուրկի մօտ՝ Սէն Վաասթ լա Հուկ անուն ծովեզերեայ գիւղաքաղաքը եւ 2. Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները ծովեզերք ղրկելու համար տրամադրած է 2000 ֆրանք։

Բ.— Տասներկու չքաւոր հայ աղջիկներու ըրած է դրամական օգնութիւն՝ իւրաքանչիւրին հինգ ամիս շարունակ վճարելով հարիւրական ֆրանք եւ անոնց նորածիններուն տուած է՝ պէտք եղած ամիջական զգեստեղէններն ու ճերմակեղէնները. իւրաքանչիւրը հարիւր ֆրանք արժէքով։

Գ.— Քաջալերելու համար մայրերը իրենց խնամքին շնորհիւ մեծցուած առողջ ու մաքուր մանուկներու ի վարձատրութիւն, կազմուած յատուկ բժշկական մասնախումբը մօտերս իր հաւաքումը կատարելով պիտի բաշխէ մրցանակներ 5-12 ամսու առողջ եւ մաքուր մանուկներուն։

(Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԳՈԳՕՆ ԵՒ ԱՄՕՆ

(ՀԱՅ-ՔՐՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Աստուծով, ինչո՞ւ չէ, տիւշմա[illegible]չքը քոռանայ կը պատասխանէր Գոգօն։

— Դու ալ Վանի ու Պաշգալէի ֆէտային, հազար ձիաւոր ու հազար Մուսին, Գոգօ՛։

Ու այդ րոպէներուն, մէկիկմէկիկ ծունկի եկած, իրենց երթը [illegible] աղաղակներով, անոնց աչքերուն առջեւէն կ'անցնէին ազգիններուն ամէնէն աղուորները, [illegible]զարներով, հազարներով, մաշակի եւ գնդաբուքի փնջերով, [illegible]լաս ու ղումաշ փէշերով։

[illegible]տրէ՛ Գոգօ, սա ոսկեմազ [illegible] Մուսոյի աղջիկէն ա՛լ [illegible] է, իսկ սա «Ծավուշը» [illegible]) օ՛, ալ ըսելիք չունէր, [illegible] կը խօսէր Ամօն։

Ու ընկերներ կը գովէին, կը [illegible]էին կ'ընտրէին, մէկ, երկու, երեք... զիրար կը փորձէին ու մէկ մէկու աչքերուն կը նայէին։

Հօ՜, հօ՜, հօ՜, օ՜, օ՜, օ՜, օ՜, օ՜, նօճատար Հասօ ձորերն իջեր է, Ռէս Ցակոյի կարմիր ցուլը փնտռելու։

— Հազար ձիաւոր, հազար այնալու...

— Հազար ձիաւոր, հազար Մուսինի...

— Հազար վրան, հազար կապ տաւար...

— Հազար զոյգ ոչխար, հազար լուծ գոմէշ...

— Հազար հազար աղջիկ, բայց չէ, չկայ Մուսոյի աղջկան պէս գեղեցիկ։ Չկայ Գիւլիզարի պէս անուշիկ։

Այսպէս սիրտ-սրտի, հոգի-հոգիի մեծցան, երազեցին, հրճուեցան ու տառապեցան Գոգօն ու Ամօն։

— Ամօ՛, ո՞ւր է Գոգօն, համարձակ կը հարցնէր Մուսոյի աղջիկը, երբ մարդոց աչքէ հեռու տեղ մը Ամոյին հանդիպէր։

— Գոգօ՛, Ամոյին կը սպասեմ, նոյնպէս համարձակ ու հարազատ կը խօսէր Գիւլիզարը Գոգոյի հետ։

Սէրը կրօնքներ ու դաւանանքներ չունի, անոր բոլոր հաւատացեալներէն աւելի հաւատարիմ են իրարու, հարազատ են եւ անձնուէր։

Տասն անգամ լեռնալանջերու արտերը մերկացան ոսկի սաւաններէն ու տասն անգամ երինջները արօտներու մէջ յղացան ու դեռ Գոգօն հաւատարիմ մնաց Ամոյին եւ Ամօն սուրբի պէս կը պաշտէ Գոգոյին։ Գիւլիզարը առտու իրիկուն իր Ամոյի կարօտը Մուսոյի աղջիկէն կ'առնէ, իսկ Մուսոյի աղջիկը Գոգոյի գեղէն բացակայած օրերուն՝ Գիւլիզարի տաք ու հեշտաւէտ մէջքին վրայ կը պտտցնէ իր շարմաղ մատները։

«Աստուածներ եթէ հրաշագործ ըլլային, մեզի պէս շատեր պիտի ստեղծէին կը մտածէ Գոգօն»։

«Ալլահը եթէ արդար ըլլար, ռօմ (Թուրք) պէտք չէ որ ստեղծէր ու տիեզերքի բոլոր մարդիկ Գոգոյի պէս ազնիւ ու քաջ փլայ կը ծնէին», կ'ըսէր միշտ Ամօն Գոգոյին։

Ու Գիւլիզարը կը զարմանար թէ ինչու ռօմի աղջիկները Մուսոյի աղջկան չափ չի սիրեր, իսկ Մուսոյի աղջիկը երդում կ'ընէր թէ՝ Մարկոս աղայի աղջիկը, ան որ ոսկիներու շարոցներու մէջ արեւի պէս կը փէլքկտայ, Գիւլիզարի նետած եղունգն իսկ չարժեր։

*
**

— Տէր Պետոյի աղջիկը ընկնաւոր է։

— Գզիր Վարդոյի քոյրը շատախօս է։

— Փիլոս ախպօր քենին մեծաքիթ է։

— Զարդարենց Նանօն ծոյլ է։

— Բաղտօենց Շուշանի պըռունգները հաստ են։

— Քարտաշենց Մաքրուհին անհնազանդ է։

— Մուրատենց Սաթոյի առջեւի ակռան կոտրած է։

— Տէր Սիմոնենց Պայծառը կարդացուոր է։

— Խորենենց Աղաւնին թուլբերան է։

— Այնթապցոնց Վարսիկը թուլխօնճան է։

— Արղնկացու Թառի աչքը դուրս է։

Հազար աղջիկներ, հազար ոչխարներու պէս, իրիկուններն աղբիւրը կ'իջնեն, սարերու կատարներուն թառած արեւի կտորները հետ զրոյց կ'ընեն, մուրատուր սուրբերուն դիլեաք (ուխտ) կ'ընեն։

Գոգօն պիտի պսակուի։

Անանուն Աստուած մը քունը մեռցուցած է բոլոր գեղերու հարսնցու աղջիկներու աչքերուն մէջ։

Ջհուդ Գեւոն օրը հարիւր արշին ատլաս ու խաս կը ծախէ։

Զօլախ Գալոյի խանութին մէջ օրը տասը զոյգ եէմէնի ու պսպղուն զօնտուրայ կը կարուի։

Կամեցող կիները քուն ու դադար չունին։

Աբրօենց Խուռիկ իր աղջիկը միայն յարմար կը տեսնէ Գոգոյին։ Տէր Պետրի օրը հարիւր աղջկայ համար թիլիսմ կը գրէ։ Երէցկինը չորս կողով հաւկիթ է հաւաքեր։

Մուսոյի աղջիկը Գոգոյի համար արաղչի կը նաղշէ։

Ռէս Ցակոյի պարկ մը ոսկին Էոզրում է գացեր հարսնիքի առեւտուրի։

— Շապիկ-վարտիկդ հինցեր է Գզիր Վարդօ, կը կատակէ ուսթա Մկօն մքուք աջ ու ձախ տարուբերելով։

(5) ԱԶԳԻՆ

LONDON PRESSING

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՀՈԳՏԱՆԵԱՆ

15 RUE GERANDO, PARIS — TÉL. TRUD. 15—12 — Métro BARBÈS

Ձեր հագուստներու նորոգութեան, retournage եւ արդուկելու համար ունինք արդիական արհեստանոց եւ հսկայ շոգէ-արդուկ մեքենաներ:
Ձեզի կուտանք մէկ ժամէն միւսը ձեր հին հագուստը, խիստ նոր վիճակի մէջ եւ արդուկուած: Ունինք առանձնասենեակներ հանուելու եւ հագուելու համար:

ՁՐԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍ. ԼԵԶՈՒԻ
ՕՏԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսա եկող օտարականներ, չգիտնալով այս երկրին լեզուն, յաճախ կ'արգիլուին գործ գտնելէ, բաց աստի, չկարենալով ինքզինքնին արտայայտել, բոլորովին օտարացած կը զգան իրենք զիրենք: Առաւելագոյն չափով կը զրկուին ֆրանսացիներու հետ յարաբերութիւն մշակելէ, եւ Թատրոններէն, գրադարաններէն, հրապարակախօսութիւններէն Թանգարաններէն, եւայլն:

Այդ օտարականներուն օգնելու համար է որ «Le Foyer Français»ն ստեղծած է շարք մը ձրի դասընթացքներ, որոնք կ'աւանդուին անձնուէր ուսուցիչներու կողմէ: կանոնաւոր կերպով յաճախողներ, կրնան ֆրանսերէն լեզուն սորվիլ:

երեկոյեան ժամը 8.30ին, հետեւեալ Թաղային վարժարաններուն մէջ 12, Rue Titon (11e) Métro: Reuilly — երկուշաբթի եւ Ջորեքշաբթի. 43, Rue des Poissonnieres (18e), — երկուշաբթի եւ Ջորեքշաբթի 51, Rue Ramponneau, (20e).

Բարձրագոյն դասընթացք. — երկուշաբթի եւ Ջորեքշաբթի միջին եւ նախապատրաստական դասընթացք. — Բշ. եւ Եշ. 3, Rue Ferdinand Berthoud. — երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի Rue des Hospitalières. — երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի. Boulogne. — երեքշաբթի եւ Ուրբաթ. Pasteur - Moutreuil. — երկուշաբթի եւ Ջորեքշաբթի. Rue Cujas.

դասընթացքները պիտի սկսին Հոկտեմբեր 1ին: Ուրիշ տեղեկութեանց համար դիմել բոլոր ուսուցիչներուն դասընթացքի պաշտօնին՝ կեդրոնատեղի 18, Rue du Banquier, Paris (13e).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ
"ԻՄ ԳԻՐՔԸ", Բ. ՀԱՏՈՐ (ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆ)

դիմել հրատարակչին Librairie H. SAMUEL, 51 Rue Monsieur le Prince, Paris (VIe), Հեռաձայն՝ Danton 88-65: Մեթրօ Օտէօն:

Հարաւային Ֆրանսայէն (Լիոնն ալ մէջն ըլլալով) պէտք է դիմել Պ. Գ. Շահլամեանի, 15 Rue Longue des Capucins: Marseille.

ՄԱՄԼՈՅ ՏԱԿ Է

"ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՈՒՂԵՑՈՅՑ,,Ը
(ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ)
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՏՊ. "ԵՓՐԱՏ,,Ի
ԼԻՈՆ

Սեփական գործ ունեցողներու եւ խանութպաններու համար կը տրամադրենք էջեր, իրենց յայտարարութեանց համար: Շահագրգռուողներէ կը խնդրուի դիմել մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը:

"ԴՐՕՇԱԿ,,Ի

թիւ 303 (սեպտեմբեր)ը՝ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Բանդիտիզմ՝ խմբագրական, *Ա. Ը. Ինտերնասիոնալի բանաձեւը քրտական հարցի մասին, Երկրի իրադարձութիւնները, Քրտական ռազմաբեմից, Քրտական ապստամբութիւնը՝* կ. Սասունի, *Քրտական հարցն Աշխ. Ընկվ. Ինտերնասիոնալի առաջ, Տրոցկիզմը արտասահմանում՝* վ. վրիժակ, *Թղթակցութիւններ: Գին 2.50 ֆրանք:*

Հ. Յ. Դ.

ԳԱԻԱՌ

ԼԻՈՆԻ Պատ. միութեան ընդհանդամական ժողովը՝ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին գրադարանի սրահը: բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարիսի: Մասն. լաբօռաթուառ: Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր* 9—12, 2—8 *կիրակի* 9—12,

ՍԻՄԻԹՆԵՐ

Ընուան արժանի է միմիայն այն սիմիթը որ պատրաստուած է A. LA GARDE, 1 Rue St. Lazare, PARIS (9e) Nord Sud: N. D. de Lorette. Téléphone Trudaine 95-21

Կ'ուզուի գործաւոր մը դերձակութեան համար գոհացուցիչ օրական: Դիմել Մինասեանի, Ա. յարկ, 138 Rue Garidaldi, LYON.

Եթէ կ'ուզէք ձեր կօշիկները նորոգել տալ աժան լաւ եւ դիմացկուն կերպով. ԳՐԵՑԷՔ Hampsonի, 94 Bld. Rochechouart, Paris (18e). որ ձեր բնակարանէն պիտի առնէ ու նորոգուած պիտի վերադարձնէ:

ALLIANCE FRANÇAISE

101 Bld. Raspail, Paris (6e)

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ, Հոկտեմբերի մէջ կուտայ 1) Ցերեկուան դասընթացք մը, ֆրանսերէնի գործնական 15 ժամերով՝ շաբթուան մէջ, 40 դասախօսութիւններ եւ Փարիզի մէջ եւ շրջանները 10 դասախօսական պտոյտներ, գին ամիսը 100 ֆրանք: 2) գիշերային դասեր, շաբթուան բոլոր իրիկունները: Բացի շաբաթ եւ կիրակի օրերէ: Ջորեքշաբթիի դասերը յատկացուած են առեւտրական ֆրանսերէնի ուսուցման: Գին՝ ամիսը 100 ֆրանք, Հինգ ամիսը 350 ֆրանք: Տեղեկութեանց Համար դիմել տնօրէնին Robert Dupouey, 101 Bld. Raspail, Paris (6e).

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ

Կատարեալ վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ բժիշկներուն, 123 Boul. Sébastopol *մէթ. Սէն Տընի, Ռէօմիւր: Վեներական ախտեր, Ջերմամիզութիւն սուր եւ հինցած, անկարողութիւն, ֆրանկախտ, արեան, մորթի հիւանդութիւններ, արեան և մէզի քննութիւն, քիթի, կոկորդի եւ ականջի ցաւեր: Դարմ. ելեկտրականութեամբ, ռէօնթկէնեան եւ անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով: Խորհրդակց. ամէն օր 9-12 եւ 2-8: Կիր. 9 12: Ռուսերէն կը խօսուի:*

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H STEPHAN

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 63 Րիւ տը լա Ռէփիւպլիք: կարեւոր օրակարգ: ներկայ կ'ըլլայ կ. կ-ի լիազօրը:

Հ. Յ. Դ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին
Brébant Marseillaisի շքեղ սրահին մէջ, 146-148 Ave. de Chartreux
առնել՝ Թիւ 41, 48 եւ 53 հանրակառքերը
կը խօսին՝ ընկերներ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ եւ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
Զինուորական փանփառ, երգ, արտասանութիւն, Նուագ եւն.:
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ԼԻՈՆ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9.30ին
Գ. Թաղապետարանի սրահը
կը նախագահէ ընկ. Ա. ԱԲՕԵԱՆ
կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն: կը մասնակցի Տէսինի «կոմիտաս» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ա. Մելքոնեանի: Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար:
Մուտքը ազատ է

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐՐԻԻ.— Այս կիրակի ժամը 2.30ին
կը խօսի Ընկ. Ա. ԱԲՕԵԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ.— Այս կիրակի ժամը 2.30ին
կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Harmonie de St. Etienneի շքեղ սրահին մէջ, Ave. du Président Faure (սինէմա Լուսայեալի կից).
կը խօսի ընկ. Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Ն. Գ. Բ. — **ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ**

ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ ԵՒ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

(Ա. հրատարակութիւն «ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»ՈՒ)

Հեղինակին նկարով, գեղատիպ կողքով՝ Մ. Քէպապճեանէ, կենսագրական ամփոփ յառաջաբանով եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ:

գինն է Ֆրանսայի, Ֆրանս. գաղութներու եւ Պալքաններու համար 20 Ֆր. միւս երկիրները 25 Ֆր. կամ 1 տոլար:

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան՝ Լ. Գեւոնեանի 235 Fbg. St, Martin, Paris 10e.

Ուշադրութիւն Լիոնահայութեան

Մօտ օրէն կը բացուի հայկական նպարավաճառատունը

ԿԵՆՃԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ

75 Rue de BONNEL

Ա. Ջ. Դ.

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի երկրորդ տարեշրջանի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոկտ. 1ին:

կանոնաւոր դասախօսութիւնները կը սկսին Հոկտ. 6ին, իսկ Հոկտ. 1—6 տեղի պիտի ունենան վերաքննութիւնները:

Նոր աշակերտներու արձանագրութիւնները կը փակուին Հոկտեմբեր 15ին:

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

RESTAURANT & CASINO PRINKIPO

VERTANÈS MAHDJOUBIAN

24 Rue des Carmes, Paris (5) Մեթրօ' Place Maubert

Խնամքով պատրաստուած արեւելեան և եւրոպական ամէն տեսակ կերակուրներ ամէն ժամ: Իրիկունները Արեւելեան Նուագ:

Այցելեցէք, համոզուելու համար: Հարսնիքի, ժողովներու, հաւաքոյթներու եւայլնի համար տրամադրելի սրահ:

ԾԱՆՕԹ ԲԺԻՇԿ ՏՕՔԹ. Ս. ԹԷՐՁԵԱՆ

որ ժամանակէ մը ի վեր Պոլիս կը գտնուէր՝ Փարիզ վերադարձած է եւ հաստատուած 54 Route de Saint - Leu et Deuil, La Barre, (S. et O.).

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

ՑԷՐ ԵՒ ՑՆՕՐԷՆ՝ **ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ**

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96 - 61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6: Քիթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3: ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մեթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Littré 38—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Ուշադրութիւն

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԴ պահպանել լաւ ունենալով, Անարատ սնունդ առնելու, ճաշելու վայելքն ստանալու եւ չհիւանդնալու համար կերակուրներու այլանդակութիւններէն պէտք է յաճախել միայն ճաշարան

COSMOPOL

20 Rue Rodier — PARIS (9)

Որ մաքուր պատրաստութեամբ եւ անթերի սպասարկութեամբ գոհ կը ձգէ բոլոր այցելողները:

COSMOPOL միակն է որ կը գործածէ զուտ կարագ եւ Թարմ ոչխարի միս իր արեւելեան համեղ կերակուրներուն:

Արեւելեան Նուագ քանոնի Նասիպի խումբին կողմէ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Միշտ ունենալու համար ապուխտի եւ երշիկի ընտիր համեղը եւ մաքուրը, դիմեցէք ուղղակի հանրածանօթ ապուխտագործ եւ ապուխտավաճառ

HAIG MARACHLIANի

Fabrique des salaisons Orientales

16 Rue des Hortensias St. Just, MARSEILLE

որ իր յարգելի յաճախորդներուն դիւրութիւն տալու համար բացած է նաեւ մթերանոց մը (կայարանին մօտ) 55 Rue des Petites Maries MARSEILLE.

կ'ընդունի ապսպրանքներ ամէն երկիրներէ, մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ եւ կ'ուղարկէ կատարեալ ճշտապահութեամբ

ՍԱՊՈՒՆՋԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ԱՐԱՐԱՏ

39 Rue de Trévise, Paris (9), Մեթրօ՝ Cadet, Tél. Prov. 05-

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններ փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում:

Անարատ եւ Թարմ ՍՈՒՐՃ

Ապրանքներուն ամէնէնլաւը՝ անմրցելի գիներով

L'ԻՒՆԻՕՆ ՐԱՓԻՏ ՓՐԷՍ
Պ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

21 Րիւ Քէսրրի 21, ՄԱՐՍԷՅԼ

Օթէլ Տիէօի հիւանդանոցէն մօտ

Նրբաճաշակ արանց եւ կանանց համար բացած եմ նորօրի խանութ մը, ուր կը մաքրենք եւ կը ներկենք զգեստներ: Մաքրել եւ արդուկել 18 ֆրանք: Այցելեցէք եւ գոհ պիտի մնաք:

ՅԱՐԳԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

եթէ կ'ուզէք բերնի համով մաքուր եւ անարատ սուրճ խմել, դիմեցէք հռչակաւոր

CAFÉ SULTANի

Ս. ԹՈՐՈՍ (Քէմախցի)

92 Rue d'Angoulème Métro: Couronne, Tél. Ménil. 56-

Ամենավերջին դրութեամբ մեքենաներով օժտուած վաճառատան մէջ պատրաստուած սուրճը կը գոհացնէ նոյնիսկ նրբաճաշակները:

ձոխ տեսակներ, գիները անմրցելի, փորձեցէք անգամ մը եւ պիտի տեսնէք տարբերութիւնը ձեր գործածած եւ մեր պատրաստած սուրճին: կ'ընդունինք ապսպրանքներ արտասահմանէն եւ գաւառներէն: փափաքողներու կը ղրկենք գիներու ցանկը: փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում